TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CUMHURİYET SENATOSU
DENETİM ETKİNLİKLERİ

I. CİLT

SORU, GENEL GÖRÜŞME

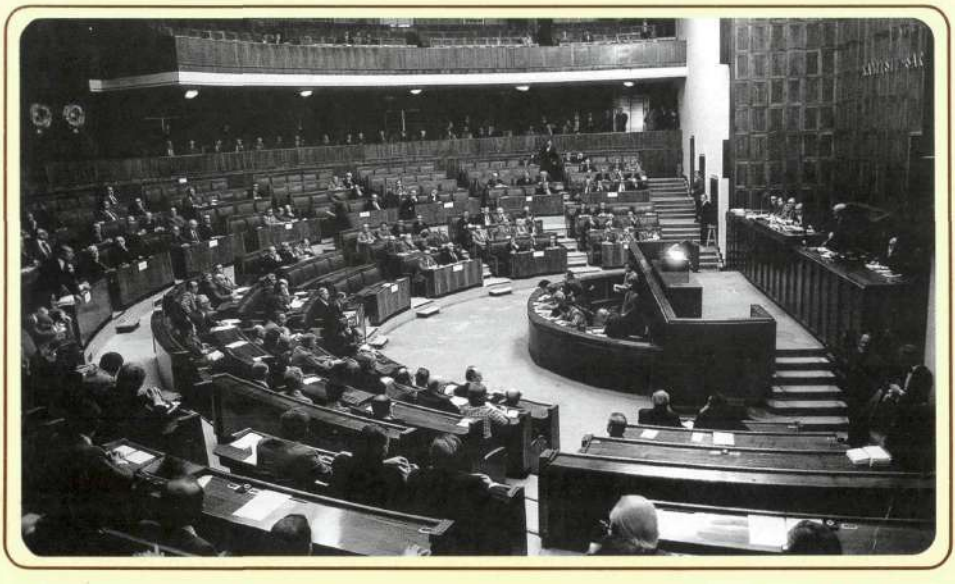

Fahri ÇOKER

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VAKFI YAYINLARI NO. : 29

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ VAKFI YAYINLARI NO. : 29

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

CUMHURİYET SENATOSU
DENETİM ETKİNLİKLERİ

I. CİLT

SORU, GENEL GÖRÜŞME

Fahri ÇOKER

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 975 - 7291 - 29 - 3 (Tk. No.)

ISBN : 975 - 7291 - 30 - 7 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

1990 yılından beri etkinliğini aksatmadan sürdüren Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, Yüce Meclisimizin kuruluş aşamasından başlayarak demokratik yaşamımızın düzenli biçimde aydınlatılması yolunda büyük çabalar harcamıştır. Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin dönemlere ayrılmış olarak tarihsel gelişim süreçlerinin belgelenmesi büyük ölçüde bitirilmiştir. Gerçi yazılacak dönem sayısı, yazılıp yayınlananlardan daha fazladır. Ancak Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, üzerinde hiç denilecek kadar az toplu bilginin bulunduğu ilk dönemleri büyük bir titizlikle tamamlamıştır. Sadece ilk dört dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ayrıntılı özgeçmişlerinin saptanılması için harcanan emekler bile anlatılmayacak derecede zahmetli ve zaman alıcı olmuştur. Hele ilk dönemlerdeki kaynakların Arap harfli Türkçe olarak elimizde bulunması, bu belgelerin bir an önce değerlendirilmesini de gerekli kılıyordu. İşte bu yıl yitirdiğimiz büyük araştırıcı kimliği ve üstün adalet adamı niteliği ile düşünce yaşamımızda yerini alan rahmetli Yargıç Tümamiral Fahri ÇOKER, özellikle hakkında çok az bilgimiz olan Birinci Büyük Millet Meclisi'nin kuruluş öncesinden başlayarak üyelerinin özgeçmişlerine kadar bütün tarihini her genç bilim adamına örnek olması gereken bir titizlikle hazırlamıştır. Onun ardından, önceki yıl yitirdiğimiz rahmetli Kâzım ÖZTÜRK, İkinci Dönem'i büyük bir başarı ile tamamlamıştır. Ardından diğer dönemler birbiri ardınca yayınlanmaya başladı. Bu yeni dönemlerin işlenmesindeki kolaylık belgelerin Türk harfleri ile yazılmış olarak yararlanmaya açık bulunmasıdır. Ama buna karşılık her dönem, gelişen toplum, devlet ve siyaset yapımıza koşut olarak içerik bakımından zenginleşmiş ve belge dağınıklığı nedeniyle işlenmesi uzun zaman almıştır. Nitekim rahmetli ÖZTÜRK'ün yazdığı ve Türk demokrasisinin en önemli aşamalarından biri olan 1950-1954 döneminin tarihi tam yedi cilt halinde yayınlanmıştır ki bu dahi yapılan işin büyük boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Eski bir Cumhuriyet Senatosu üyesi olarak da rahmetli Fahri ÇOKER, Cumhuriyet tarihimizin bu tek ikinci meclisini incelemeyi son ödevi kabul etmişti. Bir hayli eksik bir malzeme karşısında bulunduğu halde çok ileri yaşına ve bozuk sağlığına aldırış etmeden bütün Türk gençlerine örnek olacak büyük bir özveri, çalışkanlık ve titizlikle kendi önüne koyduğu bu son görevi bitirmiştir. İleri yaşına rağmen pırıl pırıl bir belleği, müthiş bir çalışma azmi, O'nun, bu dev yapıtı tamamlamasını sağladı. Gene kendisi tarafından hazırlanarak yayınlanan ve tam iki cilt tutan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin özgeçmişlerine ek olarak bu son iki ciltte Cumhuriyet Senatosu'nun çalışmaları incelenip değerlendirilmektedir. Türk demokrasi tarihinde özel bir yer tutan ve yasama meclisimizin ilginç bir kanadını oluşturan bu kurumun hukuksal ve siyasal boyutlarının önemli bir bölümü daha gün ışığına çıkmaktadır. Rahmetli ÇOKER'in hazırlayıp henüz yayın için olgunlaştıramadığı bölümler de görevli arkadaşlar tarafından kısa sürede tamamlanacaktır. Böylece Türk Parlamento Tarihinin bir önemli evresi daha tam anlamıyla aydınlatılmış olacaktır. Fahri ÇOKER'in bu örnek çalışmasını övünç ile yayınlıyor ve kendisine rahmet diliyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, Türk Parlamento Tarihi çalışmalarını kesintisiz sürdürmek kararındadır. Bu konuda her türlü geliştirici çabalar harcanmaktadır. Rahmete kavuşan iki büyük araştırmacının yerini doldurabilecek yeni yazarlar ile çalışmalarımızı sürdürüp dünya parlamentolarında az görülen bu dev bilimsel adımı Meclisimizin yaşamına koşut olarak sürdüreceğiz. Türk siyasal tarihi, demokrasi ve anayasa hukuku araştırıcıları başta olmak üzere bu yayınlarımızla ulusal ve uluslararası demokrasi kültürüne büyük bir katkı sağladığımız kanısındayız.

Türk Parlamento Tarihi dizisinin bu önemli bölümünün yayınlanmasında emeği geçen diğer arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Ömer İZGİ
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

SUNUŞ

1961 Anayasasının 88 inci maddesinde TBMM'nın denetim yolları Soru, Genel Goruşme, Meclis Soruşturması ve Meclis araştırması olarak belirlenmiş olup "Soru"nun tanımı ve kuralları Cumhuriyet Senatosu İçtuzuğunun 117-125 inci, "Genel Goruşme"nın 127-129 uncu ve "Senato araştırmaları"nın 133-138 inci maddelerinde yer almıştır

Bu hukumlere gore

A) SORU

Cumhuriyet Senatosu uyeleri, Hukumet adına yazılı veya sozlu olarak cevaplandırılması ısteği ile, Başbakandan veya Bakanlardan soru sorabilirler

Soru, belirli bir husus hakkında bilgi istemekten ibarettir Cevabı, yazılı ya da sozlu olarak istenilsin, soru her halde yazılı olarak sorulur

Soru tek imzalı olur, birkaç uye tarafından aynı nitelikte verilmiş olan soru onergelerine, Bakan, birlikte cevap verebilir Ancak, soru sahipleri ayrı ayrı konuşabilirler

Soru onergesi, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına sunulur Başkan, bu onergeler verilir verilmez Tutanak Dergisine geçirtir ve bir yazı ile ait olduğu Bakanlığa gonderir Cumhuriyet Senatosunun tatilde olduğu sırada verilen soru onergeleri işleme tâbi tutulur ve tatili takip eden ilk birleşim tutanağına Başkan tarafından geçirilir

Soruya yazılı cevap istenmişse, Hukumetten gelecek cevabın bir orneği soru sahibine gonderilir Bu cevap ayrıca soru ile birlikte olduğu gibi Tutanak Dergisine konur Yazılı soruya on beş gun içinde cevap verilmesi lazımdır

Soruya sozlu cevap istenmişse, soru, Başkanlık yazısının Bakanlığa gonderilmesinden sonraki uçuncu birleşim gundemine alınır(*)

Bakan, o gun soruya kursuden cevap verir Cevaptan once Başkan, soruyu Divan Katiplerinden birine okutur

Bakan, kamu yararı duşuncesiyle veya gerekli bilgilerin elde edilmesi için, soru cevabının bir ayı geçmemek uzere belli bir zaman gecikdirilmesini kursuden isteyebilir Isteğin kabul veya reddi, Genel Kurulca goruşmesiz iş'arı oyla kararlaştırılır Bakan, sorulara, gununden once de cevap verebilir Eğer kamu yararı bahis konusu ise, Bakan, soruyu gizli oturumda da cevaplandırabilir

Soruya cevap verecek Bakan Senato'da hazır olduğu halde, soru sahibi hazır bulunmazsa bir defaya mahsus olmak uzere, soru, gelecek birleşime bırakılır Soruya cevap verecek Bakan hazır olduğu halde soru sahibi yine hazır bulunmazsa, soru, yazılı soruya çevrilmiş olur

Cumhuriyet Senatosunca bilinen bir gorev veya ozurle izinli bulunan uyelerin soruları, izni bitmeden gundeme alınmaz ve sure içinde yukarıdaki hukum uygulanmaz

Soruya muhatap olan Bakan, gununde hazır bulunmazsa, cevap, diğer soru gunune bırakılır

Bakanın cevabından sonra, yalnız soru sahibi duşuncesini bildirebilir Cevap ve duşuncelerı bildirme sureleri, her defasında onbeş dakikadan fazla olamaz

---

(*) Başkanlık Divanının 26 Mart 1962 gun ve 4 sayılı Kararı ile sozlu soruların haftada bir gun salı gunleri Genel Kurulda goruşulmesine sonraki Genel Kurul gundeminde goruşulecek başka bir konu yoksa o gundeme sozlu soruların alınması hususunun Genel Kurula arzına karar verilmiştir

Bir üyenin aynı birleşimde, ikiden fazla önergesi gündeme alınmaz.

Bu çerçevede, Cumhuriyet Senatosunun faaliyette bulunduğu on dokuz yıl içinde (1961-1980) üyeler tarafından (1150) sözlü, (2662) yazılı soru önergesi verilmiş olup, gerek sözlü ve gerekse yazılı sorunun cevabı en çok Başbakan'dan istenilmiştir. Her yılda Başbakan, Bakanlar ve Cumhuriyet Senatosu Başkanından sorulan soruların sayısı, bu süre içinde Bakanlık adlarında yapılan değişiklik, ayırma ve birleştirmeler cetveller halinde sunulmuştur. Sözlü ve yazılı soru önergelerinin konuları ile hangi Bakandan sorulduğu ve bunların C. S. Tutanak Dergisinin hangi cilt ve sayfasında bulunduğu ayrıca gösterilmiştir.

B) GENEL GÖRÜŞME

Hükümetin veya bir bakanın siyaset ve icraatı ile ilgili belirli bir konunun Genel Kurulda görüşülmesidir. En az beş üyenin imzalayarak Başkanlığa verecekleri bir önerge ile istenir. Bu önerge, verildiği günden sonraki ilk gündeme alınır. O gün, önergede imzası olanlardan biri dinlendikten sonra lehte aleyhte birer üyeye söz verilir.

Genel Görüşme açılmasının kabul veya reddi iş'arı oyla karara bağlanır. Cumhuriyet Senatosunca genel görüşme açılmasına karar verildiği halde Başkan önergeyi derhal Hükümete bildirir.

Hükümet veya ilgili Bakan, konunun yazının gönderilmesini izleyen 3 üncü birleşime kadar olan birleşimlerden hangisinde gündeme alınmasını istediğini Başkanlığa yazı ile bildirir. Aksi halde, konu Başkanlıkça 3 üncü birleşimin gündemine alınır ve sorulardan önce görüşülür. Hükümet veya ilgili Bakan, iç ve dış güvenlik düşüncesiyle, görüşmelerinin kapalı oturumda yapılmasını isteyebilir.

Genel Görüşmeye, Başkanlıkça önergenin okunmasıyla başlanır, önerge sahiplerinden biri, dilerse önergeyi açıklar. Varsa, en az üç üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir. Önerge sahiplerinin ve diğer üyelerin görüşmeye katılmaya hakları olup Genel Görüşme önergesinin görüşülmesi bu şekilde tamamlanır.

Cumhuriyet Senatosunun çalışmalarını sürdürdüğü 1961-1980 arası üyeler ve gruplar adına (32) Genel Görüşme açılması önergesi verilmiş olup bunlardan (5)'i görüşme yapılmadan geri alınmış, (9)'u red edilmiş, (18) önerge kabul edilerek görüşülmüştür. 1-19 toplantı yıllarında yapılan Genel Görüşmelerin hangi üyeler tarafından önerildiği, konuları, sonuçlar ve görüşmelerin Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergilerindeki yeri (cilt, sayfa ve no.ları) sonraki sayfalarda belirtilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu, bu denetim yolu ile önemli yurt sorunlarına değinmiş, ele alınan konularda ilgilileri uyardığı gibi kamuoyunu da aydınlatmıştır.

Biz, kabul edilip görüşülen (18) önergeden o tarihte kamuoyunda büyük yankılar uyandıran ya da bugün için de önemi ve güncelliğini koruyan işsizlik, Türk Petrolleri, toplum ve köy politikasında takip edilecek politika, Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika, şiddet olayları, Türkiye'nin dış ilişkileri konulu (6) önergeye ait görüşmeleri Tutanak Dergilerinden kitabımıza aldık.

Gönülden dileğimiz, Türk Parlamento yaşamında özgün çalışmaları ile kendini kanıtlamış olan Cumhuriyet Senatosunun, yeniden, hayata geçirilmesidir.

Fahri ÇOKER
Cumhuriyet Senatosu
C.Bşk.S. Üyesi

İÇİNDEKİLER

Sayfa

- **ÖNSÖZ** V
- **SUNUŞ** VII
- **CUMHURİYET SENATOSUNUN HÜKÜMETİ DENETİM YOLLARI** 1

A) SORU (SÖZLÜ VE YAZILI SORU) 3

a) Sözlü Soruların Dökümü 5
b) Yazılı Soruların Dökümü 7
Toplantı Yılı : 1 9
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 9
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 32
Toplantı Yılı : 2 44
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 44
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 74
Toplantı Yılı : 3 84
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 84
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 93
Toplantı Yılı : 4 103
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 103
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 114
Toplantı Yılı : 5 127
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 127
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 140
Toplantı Yılı : 6 152
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 152
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 166
Toplantı Yılı : 7 179
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 179
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 189

Sayfa

Toplantı Yılı : 8 213
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 213
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 220

Toplantı Yılı : 9 241
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 241
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 246

Toplantı Yılı : 10 264
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 264
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 271

Toplantı Yılı : 11 294
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 294
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 300

Toplantı Yılı : 12 311
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 311
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 313

Toplantı Yılı : 13 328
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 328
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 332

Toplantı Yılı : 14 348
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 348
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 352

Toplantı Yılı : 15 370
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 370
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 377

Toplantı Yılı : 16 416
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 416
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 422

Toplantı Yılı : 17 457
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 457
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 462

Toplantı Yılı : 18 499
a) Sözlü Sorular ve Cevapları 499
b) Yazılı Sorular ve Cevapları 501

Sayfa

Toplantı Yılı : 19 538

a) Sözlü Sorular ve Cevapları 538

b) Yazılı Sorular ve Cevapları 542

B) GENEL GÖRÜŞME 553

Toplantı Yılı : 1 555

Toplantı Yılı : 2 555

Toplantı Yılı : 3 556

Toplantı Yılı : 4 557

Toplantı Yılı : 5 557

Toplantı Yılı : 6 558

Toplantı Yılı : 7 558

Toplantı Yılı : 8 558

Toplantı Yılı : 9 558

Toplantı Yılı : 10 558

Toplantı Yılı : 11 559

Toplantı Yılı : 12 559

Toplantı Yılı : 13 559

Toplantı Yılı : 14 559

Toplantı Yılı : 15 559

Toplantı Yılı : 16 560

Toplantı Yılı : 17 560

Toplantı Yılı : 18 560

Toplantı Yılı : 19 561

GENEL GÖRÜŞME KONULARINDAN SEÇMELER 563

1. İşsizlik Konusunda Genel Görüşme 563

1. Görüşme 563

2. Görüşme 631

2. Türk Petrolleri Hakkında Genel Görüşme 659

1. Görüşme 659

2. Görüşme 697

3. Toplum ve Köy Kalkınmasında Takip Edilecek Politika Hakkında Genel Görüşme 761

1. Görüşme 761

2. Görüşme 765

3. Görüşme 776

4. Görüşme 815

Sayfa

4. Kıbrıs ve Bununla İlgili Dış Politika Hakkında Genel Görüşme 835
1. Görüşme 835
2. Görüşme 841

5. Şiddet Olayları Hakkında Genel Görüşme 918
1. Görüşme 918
2. Görüşme 925
3. Görüşme 988
4. Görüşme 1095
5. Görüşme 1216

TOPLANTI YILI : 6
(1966 - 1977)

SORULAR VE CEVAPLAR

A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, 647 sayılı Kanunun geçici 5 inci maddesinde yazılı tüzüğe dair sözlü sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (6/430)	40	187,242, 270:271
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Avukatlık Kanun tasarısı hakkındaki çalışmalara dair Adalet Bakanından sözlü sorusu (6/411)	37	336,546
	39	500,563
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul'da inşaatı uzun senelerden beri devam eden ceza ve tevkif evine dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (6/410)	37	336,546
	39	500,510:514
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, posta - telgraf ve telefon abonelerinden alınan mükerrer paralara dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (6/387)	37	121, 145:147,172:174
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hidayet Aydıner'in, Türk Ticaret Kanununun bazı maddelerinin uygulanmasına dair Adalet ve Ticaret bakanlarından sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/441)	40	298, 401:408
	42	22

	Cilt	Sayfa
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, şoförlerin Devlet ilgisine kavuşturulmasına dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (6/408)	37	287, 353,546
	39	499:500, 558:563
– Cumhuriyet Senatosu Antalya Üyesi Mehmet Pırıltı'nın, 1966 programına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/340)	37	105
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Resmî İlân Tarifesine dair Başbakandan sözlü sorusu (6/446)	42	88
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, avans alamayan memur ve hizmetlilere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/444)	40	433
	42	23:24
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun uygulanmasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/397)	37	39,124,147, 181,229,353
– Cumhuriyet Senatosu Diyarbakır Üyesi Selâhattin Cizrelioğlu'nun, Dicle Nehrinde baraj yapılıp yapılamayacağına dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (6/392)	37	121,147,178, 229,469,546
	39	499, 555:556

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Diyarbakır Üyesi Selâhattin Cizrelioğlu'nun, Diyarbakır'da kurulacak olan üniversiteye dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/391)	37	121,147,178, 229,349,469,546
	39	499,554:555
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, fiyat artışlarına dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/429)	40	132,199, 242,264:270
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul'da Sirkeci ile Üsküdar arasında bir teleferik yapılacağı haberine dair sözlü sorusu ve Başbakan adına İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/381)	37	106:108
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Şehrinin beledî ihtiyaçlarına dair sözlü sorusu ve Başbakan adına Devlet Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (6/283)	37	108:112
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Şehrinin trafik konusuna dair sözlü sorusu ve Başbakan adına, İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/427)	40	28, 110,134:139
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, yabancı memleketlere propaganda maksadiyle gönderilen heyetlere dair Başbakan ve Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/315)	37	167
– Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi Arslan Boran'ın, yabancı memleketlerdeki işçilerimize dair Başbakandan sözlü sorusu (6/419)	38 39	3 507,563,586
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Osman Köksal'ın, basında neşrolunan yolsuzluk iddialarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/280)	37	102, 104:105

	Cilt	Sayfa
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Hopa - Borçka karayolu inşaatına dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın cevabı (6/414)	37 39	446 610:611
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın büyük zararlara sebep olan Karadere'nin ıslahına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/399)	37	39,
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Erzurum-Şenkaya yoluna dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Etem Erdinç'in cevabı (6/386)	37	348:349
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada balıkçı barınağına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/451)	43	656
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Batı Almanya'da çalışan işçilerimize dair sözlü sorusu ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (6/383)	37	112:119
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Artvin İline tahsis edilen imam kadrolarına dairsözlü sorusu ve Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (6/394)	37	39, 121,147,181 229,349:353
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Erzurum Kayakevine dair sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Kâmil Ocak'ın cevabı (6/366)	37	105,144, 167,218:222
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, Kastamonu'da tapulanan arazilere dair sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli ile Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/426)	39	531,589:592
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, güreş tarihimizin ünlü kahramanlarından rahmetli Yaşar Doğu'ya dair Devlet Bakanından sözlü sorusu (6/316)	37	215,348

	Cilt	Sayfa
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, İkili Anlaşmalara dair sözlü sorusu ve Dışişleri Bakanı adına Bakan Vekili İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/439)	40	287,401
	42	16:22
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Kıbrıs meselesine dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/443)	40	343
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, elçiliklerimize gönderilen günlük gazeteye dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (6/307)	37	105,138:140
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, Sovyet Rusya ile teati edilen mesajlara dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/314)	37	167
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, yabancı memleketlere propaganda maksadiyle gönderilen heyetlere dair Başbakan ve Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/315)	37	167
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Murgul Bakır Fabrikasının bacasından intişar eden gazların zararlarına dair sözlü sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (6/413)	37	445,467
	39	500,563,579:583
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Rusya'dan ithal edilip Hopa İskelesine indirilen çimentolara dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/395)	37	39,229,353
– Cumhuriyet Senatosu Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ'un, Keban Barajı inşaatı sebebiyle su altında kalan köylere dair sözlü sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner ile Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı'nın cevabı (6/38)	32	121,147, 174:177

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Elâzığ Üyesi Salim Hazerdağlı' nın, Keban Barajı sebebiyle yapılmakta olan istimlâklere dair sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (6/423)	39	31, 507,565,587,617
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, Saray kazası linyit kömür sahalarına dair sözlü sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner'in cevabı (6/417)	37	528
	39	503,505
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca' nın, bâzı gümrük idarelerinin uygulamalarına dair sözlü sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in cevabı (6/425)	39	445,589, 617:622
– Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi Arslan Bora'nın, bir memurun tâyinine dair sözlü sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in cevabı (6/421)	37	94
	39	507,565, 586:587,611:616
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Hamido'nun yakınlarından bazılarının öldürülmesine dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/440)	40	298
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Merkez Valiliğine tâyin olunan eski Maraş Valisine dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/365)	37	105,141, 167,217:218

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Hilmi Onat'ın, İzmir'e getirilen uranyum madenine dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/369)	37	105,144, 167:168
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Hilmi Onat'ın, 22, 23 Nisan tarihlerinde T. İ. P İstanbul Milletvekili Çetin Altan'ın, İzmir'de verdiği konferansa dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/433)	40	216,277, 303:306
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, bazı köylerdeki koyun hırsızlığına dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/385)	37	145,172, 226:229
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hidayet Aydıner'in, İstanbul Belediyesindeki kırtasiyecilik hakkında sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı adına Devlet Bakanı ve İçişleri Bakan Vekili Seyfi Öztürk'ün cevabı (6/404)	37	40, 149,186,229,546
	39	449,556, 579,607
	40	36:39
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hidayet Aydıner'in, İstanbul'un çöp ve çöpçülerine dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı adına Devlet Bakanı ve İçişleri Bakanı Vekili Seyfi Öztürk'ün cevabı (6/403)	37	40,124,149, 186,229,546
	39	499,556, 579,607
	40	33:36
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ'un, Keban Barajı inşaatı sebebiyle su altında kalan köylere dair sözlü sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner ile Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı'nın cevabı (6/388)	37	121,147, 174:177

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Fehmi Baysoy'un, 3908 sayılı Kanuna dair sözlü sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (6/418)	37	541
	39	505:507
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın Doğu ve Güney - Doğu illerine tâyin edilen 8 memura dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/379)	37	105,145, 172,225
– Cumhuriyet Senatosu Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, İstanbul'da yapılan yeraltı ve yerüstü geçitlerinin inşaatındaki yolsuzluk iddialarına dair sözlü sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (6/416)	37	508,547
	39	500:503
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Köy İşleri Bakanlığı teşkilâtına dair Köy İşleri Bakanından sözlü sorusu (6/448)	42	236
– Cumhuriyet Senatosu Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ'un, Keban Barajı inşaatı sebebiyle su altında kalan köylere dair sözlü sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner ile Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı'nın cevabı (6/388)	37	121,147, 174:177
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, Resmî İlân Kurumuna dair Turizm ve Tanıtma ve Maliye bakanlarından sözlü sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (6/308)	37	105, 140:144
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Osman Köksal'ın, Asgarî Geçim İndirimi Kanununa dair sözlü sorusu ve Maliye Bakanı yerine Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (6/349)	37	105,144, 215:217

	Cilt	Sayfa
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi, Rahmi Arıkan'ın, Özel Öğretim Kurumları Kanununun uygulanmasına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/389)	37	121,147, 177:178
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İlinde bir yüksek okul açılmasına dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/445)	41 42	2 24:25
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, orta dereceli okullara gönderilen gazete, dergi ve kitaplara dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/401)	37	39, 470:483
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, ortaokul ve iş öğretmen muavinliği sınavını kazananlara dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/400)	37	39,229, 353,469:470
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, öğretmenlerin usulsüz olarak nakline dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/420)	38 39	38 507, 563:565
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Tekniker Okulu öğrencilerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/398)	37	39,124, 147,131:136
– Cumhuriyet Senatosu Elâzığ Üyesi Salim Hazerdağlı'nın; Elâzığ'da kurulmakta olan Teknik Okula dair sözlü sorusu Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/407)	37 39	196,353,546 499,558, 579,607:609

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi kliniklerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/300)	37	102:104
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Hilmi Onat'ın, erkek sanat enstitülerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/431)	40	187,242, 271:273
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Hilmi Onat'ın, İzmir'de açılacak Yüksek Tekniker Okuluna dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/434)	40	286, 306:307
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Hilmi Onat'ın, ticaret liselerinden mezun olanlara dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/442)	40 42	298,403 22:23
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi İzzet Birand'ın, Hacettepe Üniversitesi Rektörü ile ilgili olarak basında görülen yayınlara dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/450)	43	262
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, oyun yerlerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/384)	37	119:121
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Ali Rıza Ulusman'ın, bir öğretmene karşı yapılan ithamlara dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/376)	37	105, 144:145,168:170
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Bulgaristan'a gönderilmesi düşünülen sanatçıya dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/371)	37	105

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Osmaniye'ye naklolunan Kayseri Sümer Ortaokulu Müdürüne dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (6/405)	37	57,149, 186:191
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Ahmet Yıldız'ın, basında neşredilen, yurttaşlık bilgisi kitaplarındaki 27 Mayısla ilgili bölümün değiştirilmesi haberlerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/432)	40	187,243, 273:277
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Adana Doğum Evine alınmayan bir hastaya dair sözlü sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (6/438)	40 42	286,401 15:16
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Artvin İli dahilinde açılması düşünülen sağlık ocaklarına dair sözlü sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Edip Somunoğlu'nun cevabı (6/393)	37	39, 121,147,178:181
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, Doğu bölgesinde uygulanan sağlık sosyalizasyonuna dair sözlü sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (6/406)	37 39	169,353,546 499,556:558
Sanayi Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Rusya'dan ithal edilip Hopa İskelesine indirilen çimentolara dair sözlü sorusu ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un sözlü cevabı (6/412)	37 39	389,546 500,563, 579,609:610

	Cilt	Sayfa
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Orman Kanununda yapılması düşünülen değişikliklere dair sözlü sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/437)	40	286, 309:382
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, yemeklik zeytin yağı standardizasyonu nizamnamesinin tadiline dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/390)	37	121,147
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İli sınırları içinde bir tarım okulu açılmasına dair sözlü sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/436)	40	286, 308:309
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada'da Tarım Bakanlığı için dinlenme evlerinin yapılıp yapılmadığına dair sözlü sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/373)	37	105,144,168,225, 348,469,546
	39	499, 553:554
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada'da Tarım Bakanlığı Bütçesinden yapılan piknik yerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/449)	42	236
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, Kastamonu'da tapulanan arazilere dair sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/426)	39	531, 589:592
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hidayet Aydıner'in, ziraî mahsullerimiz üzerinde büyük tahribat yapan karga mücadelesine dair sözlü sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/396)	37	39, 121:124

	Cilt	Sayfa
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, Trakya bölgesindeki istihsal ve satış fiyatlarına dair sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun cevabı (6/409)	37 39	497,546 500, 508:510
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, piyasadaki margarin darlığına dair sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/415)	37 39	497,547 583:586
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hidayet Aydıner'in, Türk Ticaret Kanununun bazı maddelerinin uygulanmasına dair Adalet ve Ticaret bakanlarından sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/441)	40	298, 401:403
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, televizyon yapımına dair sözlü sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın cevabı (6/435)	40	259, 307:308
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Bakanlık Müsteşar Muavinine dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/447)	42	162
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 29 Mayıs 1966 Pazar günü Eskişehir'de oynanan Eskişehir - Bursaspor futbol maçına dair sözlü sorusu ve Tuirzm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşad'ın cevabı (6/380)	37	106
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, turizmi geliştirmek için alınan tedbirlere dair sözlü sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın cevabı (6/428)	40	132, 193:199

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, Resmî İlân Kurumuna dair Turizm ve Tanıtma ve Maliye bakanlarından sözlü sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (6/308)	37	105, 140:144
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Zerin Tüzün'ün, "Pamukkale"ye dair sözlü sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşad'ın cevabı (6/402)	37	40, 124,147:149
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İskender Cenap Ege'nin, İpar Transport Ltd. Şirketine ait dört ticaret gemisine dair sözlü sorusu ve Ulaştırma Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (6/378)	37	105, 145,170:172
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli şehrinin telefon santraline dair sözlü sorusu ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in cevabı (6/424)	39	384,507, 565,587:589
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Denizcilik Bankası Anonim Şirketi tarafından yapılan zamlara dair sözlü sorusu ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in cevabı (6/422)	38 39	94 507, 565,587
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, posta telgraf ve telefon abonelerinden alınan mükerrer paralara dair sözlü sorusu ve Ulaştırma Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (6/387)	37	121, 172:174
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Tevfik İnci'nin, İstanbul Boğazındaki kazalarla ilgili tedbirlere dair sözlü sorusu ve Ulaştırma Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (6/372)	37	105, 144,168,222:225

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Avukatlık Kanun Tasarısı hakkındaki çalışmalara dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in yazılı cevabı (7/332)	39	597,628
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sedat Çumralı'nın, Selçuk Üniversitesine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/312)	40	279
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İlyas Şoris'e ait idam cezası dosyasının Millet Meclisi Başkanlığına hangi tarihte gönderildiğine dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in yazılı cevabı (7/289)	37	19:21
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Yeni Adana Gazetesinde intişar eden makalelere dair Başbakandan yazılı sorusu (7/352)	43	656
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Turgut Cebe'nin, bazı müesseselerin reklâm için yaptıkları harcamalara dair Başbakandan yazılı sorusu (7/331)	39	531
– Cumhuriyet Senatosu Antalya Üyesi Mehmet Pınltı'nın, 1966 programına dair Başbakandan sorusuna Devlet Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/301)	37	130, 230:231
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Murgul Bakır Fabrikasının bacasından intişar eden zehirli gazların yokedilmesine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/325)	39	94
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun uygulanmasına dair Başbakandan sorusu ve Başbakan adına Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/307)	37 39	389 140:141

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, 1966 icra plânı ile Denizli İline yapılması öngörülen işlere dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/292)	37	40
	39	281,282, 283:293
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, 1966 - 1967 İcra plânlarına dair Başbakandan yazılı sorusu ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/338)	40	287
	41	274:280
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu tarafından yazılan kitaplara dair Başbakandan yazılı sorusu (7/350)	43	451
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi İhsan Topaloğlu'nun, İpraş Rafinerisinin tevsiine dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/295)	37	40
	39	280:281
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, Güney - Doğu'nun kalkınmasına dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/286)	37	27:28
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, maaşlarına ilâveten ek görev ve vekâlet ücreti alan memurlara dair Başbakandan sorusuna Devlet Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/279)	37	230
– Cumhuriyet Senatosu Kırklareli Üyesi Ahmet Naci Arı'nın, taşra basımına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/342)	42	89
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sedat Çumralı'nın, Selçuk Üniversitesine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/312)	38	3

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Sinop Üyesi Suphi Batur'un, "Fink - Karatohum" adlı bir nebatın etkilerine dair Başbakandan sorusu ve Devlet Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/266)	37	24:35
Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sıtkı Ulay'ın, barış gönüllülerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/296)	37	40
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sıtkı Ulay'ın, 4 üncü Orduya dair Başbakandan yazılı sorusu (7/291)	37	40
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sıtkı Ulay'ın, Kıbrıs ve Enosis hakkında sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/290)	37	35:36
– Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi Arslan Bora'nın, yabancı memleketlerdeki işçilerimize dair Başbakandan yazılı sorusu (7/333)	39	597
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Osman Köksal'ın basında neşrolunan yolsuzluk iddialarına dair yazılı sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/302)	37	130, 360:364
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Cumhuriyet Senatosu Başkanı İbrahim Şevki Atasağun'un, Başkanlığında Polonya'ya giden Parlâmento Heyetine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/294)	37	40
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, ikili anlaşmalara dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/261)	37	32:33
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Personel Kanununun ne zaman tatbik edileceğine dair Başbakandan sorusuna Devlet Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/267)	37	124:125

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sıtkı Ulay'ın, 4 üncü Orduya dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/191)	39	279:280
– Cumhuriyet Senatosu Van Üyesi Ferit Melen'in, imam ve vâiz kadrolarına dair Başbakandan sorusu ve Devlet Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/282)	37	25:26
– Cumhuriyet Senatosu Van Üyesi Ferit Melen'in, Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1966 yılı Bütçesinin bazı bölümlerinin uygulanmamasına dair Başbakandan sorusu ve Başbakan adına Devlet Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/281)	37	22:24
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, merhum Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in, ebedi istirahatgâhına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın yazılı cevabı (7/340)	40 42	433 158
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sedat Çumralı'nın, civa maddesinden zehirlenerek ölen işçilere dair Çalışma ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar bakanlarından yazılı sorusu ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (7/314)	38	3, 284:286
– Cumhuriyet Senatosu Tunceli Üyesi Arslan Bora'nın, yabancı memleketlerdeki işçilerimize dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/333)	40	371:378
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, uzun vâdeli plân gereğince Kastamonu vilâyetine yapılan yatırımlara dair sorusu ve Devlet Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/315)	38	78, 538:554

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sedat Çumralı'nın, Alâeddin Camiinin yıkılma tehlikesine dair Devlet ve Millî Eğitim bakanlarından yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/313)	38	3, 28:29
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, güreş tarihimizin ünlü kahramanlarından rahmetli Yaşar Doğu'ya dair Devlet Bakanından yazılı sorusu (7/308)	37	389
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, imam kadrolarından Tekirdağ İline kaç kadro verildiğine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin yazılı cevabı (7/324)	39 40	31 378:381
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sıtkı Ulay'ın, komşu Arap ülkelerine dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/297)	37	40
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İbrahim Etem Karakapıcı'nın, Türk vatandaşlarının Suriye'deki menkul ve gayrimenkul mallarına dair sorusu ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/288)	37	26:27
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Millî Birlik Grubu sözcüsü tarafından Senatoda açıklanan raporda adı geçen Amerikan Kara Ataşesine dair sorusu ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/278)	37	22
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Âdemoğlu'nun, Adana'nın Kadirli Kazasının Mecidiye Köyüne dair sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner'in yazılı cevabı (7/293)	37	33:34

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Âli Türker'in, Kuyugediği mevkiinde seller dolayısıyla meydana çıkan linyit kömürü yataklarına dair sorusu önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner'in yazılı cevabı (7/316)	38	78
	39	130:131
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sedat Çumralı'nın, civa maddesinden zehirlenerek ölen işçilere dair Çalışma ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar bakanlarından Yazılı sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner'in cevabı (7/314)	38	3, 167:170
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Merkez Elâgöz Köyünün batısındaki akarsu üzerinde bir bağlama tesisi yapılmasına dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sorusu ve Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı ile Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner'in yazılı cevapları (7/271)	37	17:18
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İstanbul gümrüklerine gelen 42 vagon tutarındaki porselen eşyaya dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/329)	39	304, 571:572
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, 15 ve 16 ncı kotalardan hangi turistik tesislere ne miktarda tahsis verildiğine dair Turizm ve Tanıtma, Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in cevabı (7/309)	37	389, 600:602
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Kadri Kaplan'ın, kaçak malların satışına dair Gümrük, Maliye ve Ticaret bakanlıklarından sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/334)	40	231:232

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın Maltepe Sigara Fabrikasına dair sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/287)	37	29:31
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, 1966 ve 1967 yıllarında işten el çektirilenlere dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/351)	43	656
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, kaçak malların satış yerlerine dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/335)	40	126:127
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir vatandaşın muvazzaf askerlik durumuna dair Millî Savunma ve İçişleri bakanlıklarından yazılı sorusu (7/348)	43	122
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Bütçe Kanunu ile özel imkân sağlanan derneklere dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/320)	38	124
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İbrahim Etem Karakapıcı'nın, Viranşehir İlçesi kaymakamına dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/346)	43	70
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Elbistan olaylarına dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/343)	42	89
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, kredi açılan kooperatiflere dair sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/276)	37	28:29
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, İller Bankasına dair yazılı sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/311)	37 40	541 110:111

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Doğu ve Güney - Doğu illerine tâyin edilen 8 memura dair sorusu, İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/304)	37	287, 310:311
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Âfetler Kanununa dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/336)	40	210
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Merkez Elâgöz Köyünün batısındaki akarsu üzerinde bir bağlama tesisi yapılmasına dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sorusu ve Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı ile Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı İbrahim Deriner'in yazılı cevapları (7/271)	37	17:18
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Âdemoğlu'nun bazı yönetim kurullarına inhası yapılan üyelere dair sorusu ve Maliye Bakanı Cihad Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/173)	41	25:26
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ankara Oteline dair yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (7/337)	40	208:209
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, kaçak malların satışına dair Gümrük, Maliye ve Ticaret bakanlarından sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/334)	40	231:232, 439:441
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bütçeden yardım alan derneklere dair sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/344)	42 43	389 479:480

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kuzuluk Kaplıcalarına ilişkin Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/349)	43	122
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Rahmi Arıkan'ın, Özel Öğretim Kurumları Kanununun uygulanmasına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/306 mük.)	37	196 522:525
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, 1966 - 1967 öğretim yılında orta öğrenim yapan öğrencilere dair sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in yazılı cevabı (7/341)	41 42	2 344
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Sedat Çumralı'nın, Alâeddin Camiinin yıkılma tehlikesine dair Devlet ve Millî Eğitim bakanlarından yazılı sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (7/313)	38	3, 166:167
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Mehmet Zeki Tulunay'ın, Milliyet Gazetesinin 22 Şubat 1967 tarihli nüshasındaki bir yazıya dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/328)	29 40	296 178:180
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Bulgaristan'a gönderilmesi düşünülen sanatçıya dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/300)	38 39	130 332:333
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Karadeniz Teknik Üniversitesinin öğretim kadrosuna dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/264)	37	150

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, kadrosuzluktan terfi edemeyen öğretmenlerin durumlarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/319)	38	94
	39	333:335
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir öğretmenin nakline dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/306)	37	336
	39	131:140
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bu yıl liselerden mezun olan öğrenci adedine dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/345)	42	389
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Dikmen Ortaokulundaki Fransızca öğretmenlerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/321)	38	124
	39	335:336
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'nin Talas ve Hacılar ortaokullarındaki ders araçlarına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (3/305 Mük.)	37	196, 483:484
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, ortaokul ve liseler için ders araçları bakımından standart bir seviyenin tespit edilip edilmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/299)	37	130
	39	567:568
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, ortaokul ve liselerimiz için beden eğitimi imkânlarına dair sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/304 Mük.)	37	196, 544:555

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, son iki yıl içinde açılan ortaokul ve liselere dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (7/298)	37	130
	38	22:23
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Ragıp Üner'in, öğretmen kitaplarına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (7/305)	37	287
	39	515:516
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Fen Lisesi mezunlarının durumuna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (7/323)	39	2, 593:594
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Zerin Tüzün'ün, memleketimizdeki Barış Gönüllülerine dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in cevabı (7/310)	37	445
	38	28, 1144:1145
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Etlik Gülhane Hastanesine dair sorusu ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun yazılı cevabı (7/318)	38	94
	40	81:82
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir vatandaşın muvazzaf askerlik durumuna dair Millî Savunma ve İçişleri bakanlarından yazılı sorusu (7/348)	43	122
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsünde tahlil edilen zeytinyağı numunelerine dair sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Edip Somunoğlu'nun yazılı cevabı (7/284)	37	18:19

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İbrahim Etem Karakapıcı'nın, Urfa Devlet Hastanesinde cereyan eden olaylara dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/347)	43	70, 551:552
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Âli Türker'in, orman içi artıklarından faydalanmak üzere Dursunbey'de bir kontralit fabrikası kurulmasına dair soru önergesi ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/317)	38 39	78 568:570
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Yemeklik zeytinyağı standardizasyonu Nizamnamesinin tadiline dair sorusuna Tarım Bakanının yazılı cevabı (7/303)	37	196,272
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Narman kazasında açılması düşünülen Ziraat Okuluna dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/285)	37	33
– Cumhuriyet Senatosu Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, hayvan yetiştiriciliğinin ziraatçilere verileceğine dair soru önergesi ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/326)	39	94, 570:571
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, yabancı ve ortaklaşa yabancı sermayeli firmalara dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun cevabı (7/327)	39	94, 516:527

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Kadri Kaplan'ın, kaçak malların satışına dair Gümrük, Maliye ve Ticaret bakanlarından sorusuna Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/334)	40	231:232, 439:441
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Bakanlık Müsteşar Muavininin yurt dışı seyahatlerine dair yazılı soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşad'ın cevabı (7/339)	40	339,343
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, bir şirketin inşa ettireceği lüks turistik otele dair sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşad'ın yazılı cevabı (7/330)	39	304
	40	426:427
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, 15 ve 16 ncı kotalardan hangi turistik tesislere ne miktar tahsis edildiğine dair Gümrük ve Tekel ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığından yazılı sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşat'ın cevabı (7/309)	38	23:27
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Mehmet Güler'in, PTT Genel Müdürlüğünün yapmış olduğu telekomünikasyon ihalesine dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in cevabı (7/322)	39	2
	40	329:338

TOPLANTI YILI : 7
(1967 - 1968)

SORULAR VE CEVAPLAR

A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, ceza ve hukuk dâvalarına dair Adalet Bakanından sözlü sorusu (6/472)	44	38
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Medenî Kanunun bazı maddelerinin tatbikatına dair Adalet Bakanından sözlü sorusu (6/477)	44	38
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Hidayet Aydıner'in, Türk Ticaret Kanununun bazı maddelerinin uygulanmasına dair Adalet Bakanından sözlü sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (6/441)	44	77:80
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Resmî İlân Tarifesine dair Başbakandan sözlü sorusu (6/446)	44	80
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın avans alamayan memur ve hizmetlilere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/444)	44	80,171,353, 446,524,578,713
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, tütün ekicilerinin durumuna dair Başbakandan sözlü sorusu (6/483)	44	182
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, emekli, dul ve yetimlerin maaşlarını alırken çektikleri müşkülâta dair Başbakandan sözlü sorusu (4/494)	47	61

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, dış memleketlere seyahat edecek vatandaşlara dair, Başbakandan sözlü sorusu (6/469)	44	37
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, et fiyatlarındaki artışlara dair, Başbakandan sözlü sorusu (6/468)	44	37
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, etiket koyma usulüne dair Başbakandan sözlü sorusu (6/470)	44	37
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul'da inşası düşünülen metroya dair Başbakandan sözlü sorusu (6/474)	44	38
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dış ülkelerde yaşayan veya Türkiye'ye gelen vatandaşlarımıza dair Başbakandan sözlü sorusu (6/482)	45 46 47	1383,1500 107,268,357 94,124, 230,465,548
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, halen yürürlükte olan nizamnamelere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/508)	47	483
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu'nun, Makarios idaresinin Rauf Denktaş olayı ile ilgili tutumuna dair sözlü soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (6/480)	44	69:71
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kâmil Karavelioğlu'nun ilâçlı buğdayların zararlarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/479)	45 46 47	1383,1500 107,268,357 94,124, 230,465,558

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, ikili anlaşmalara dair Başbakandan sözlü sorusu (6/490)	46 47	97,268,358 94,126, 230,473,549
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli sınırları içinde birbirini kesen kara ve demiryollarına dair Bayındırlık ve Ulaştırma bakanlarından sözlü sorusu (6/460)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Teknikerin dâvalarına dair Millî Eğitim ve Bayındırlık bakanlarından sözlü sorusu (6/459)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, bozulan Ankara Kulu Karayoluna dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın cevabı (6/498)	47	149,231, 475:477
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada balıkçı barınağına dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın cevabı (6/451)	44	80:81
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada Balıkçı Barınağına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/511)	48	42
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından		
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Hidayet Aydıner'in, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda tatbik edilen oylama usullerine dair Başkanlık Divanından sözlü sorusu ve Başkanvekili Fikret Turhangil'in cevabı (6/484)	45	1496:1500
– Tabiî Üye Mehmet Özgüneş'in, yazılı soru cevaplarına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından sözlü soru önergesi ve Başkanvekili Sırrı Atalay'ın cevabı (6/481)	44	71:76

	Cilt	Sayfa
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Kıbrıs meselesine dair sözlü sorusu ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (6/443)	44	80, 171,353,450,524, 578:579,586, 731:741,786,877
	45	1383,1500
	46	106:107
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Fehmi Baysoy'un, Erzincan ovasındaki taşkınlara dair Tarım ve Tabiî Kaynaklar bakanlarından sözlü sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin ile Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevapları (6/497)	47	117,231, 473:475
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Hollanda'ya satılan çaya dair Gümrük ve Tekel Bakanından sözlü sorusu (6/502)	47	457,549
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Hamido'nun yakınlarından bazılarının öldürülmesine dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/440)	44	80,171, 353;446:450
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, büyük şehirlerde karakolların kaldırılmasına dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/462)	44	37,87, 173,357:361
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, diskoteklere dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/492)	46	229

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, dolmuş motorlarının istiap hadlerine dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/471)	44	38
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul köylerine yapılan yardıma dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/466)	44 47	37 549
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Köy Kanunu tasarısına dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/461)	44	37,87, 173,353:357
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kâmil Karavelioğlu'nun, 29 Nisan Gençlik gününü anma toplantısına dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/496)	47	61,126, 231,473
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'e karşı harekette bulundukları iddiasıyla tutuklanan öğrencilere dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/493)	46 47	229,358 96,126, 231,473
– Cumhuriyet Senatosu Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, kaymakamların görev mahallerine dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/488)	44 45	727,881 1515:1519
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ağrı Üyesi Salih Türkmen'in, Eleşkirt Kasabasına getirilmesi istenilen içme suyu ihalesine dair sözlü sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (6/491)	46 47	212,268,358 95:96

	Cilt	Sayfa
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Köy İşleri Bakanlığı teşkilâtına dair sözlü sorusu ve Köy İşleri Bakanı Turgut Toker'in cevabı (6/448)	44	80,171,353, 450,524:527
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, mer'i mevzuatı belli edecek bir çalışmaya dair Başbakandan sözlü sorusu (6/475)	44	38
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dış ülkelerde yaşayan veya Türkiye'ye gelen vatandaşlarımıza dair Başbakandan sözlü sorusu (6/482)	44	97,173,361, 451,527,579, 714,787,877
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, Kastamonu İlinin köy ve mahallelerine dair sorusu Köy İşleri Bakanı Turgut Toker'in cevabı (6/485)	44	679,787, 877:881
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kâmil Karavelioğlu'nun, ilâçlı buğdayların zararlarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/479)	44	97,173,361, 450,527,877
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 17 Eylül 1967 günlü Kayseri'de vuku bulan olaylara dair sözlü sorusu ve Başbakan adına Devlet Bakanı Kâmil Ocak'ın cevabı (6/452)	44	25,81,87
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Aksoley'in, İstiklâl Madalyası alanların haklarına dair Maliye Bakanından sözlü sorusu (6/510)	48	42

	Cilt	Sayfa
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, açılacak ilköğretmen okullarına dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/453)	44	25,579, 714,787,877
	45	1383,1501
	46	107,268,357
	47	94,125:126
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, ders aracı fiyatlarının artışına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/456)	44	25
	47	549
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, edebiyat grubu mezunlarına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/455)	44	25
	47	231,473
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, eğitim yuvalarına girmek için sıra bekleyen çocuklara dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/458)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Millî Eğitim Şûrası toplantılarına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/495)	47	61
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Teknikerin dâvalarına dair Millî Eğitim ve Bayındırlık bakanlarından sözlü sorusu (6/459)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi İzzet Birand'ın, Hacettepe Üniversitesi Rektörü ile ilgili olarak basında görülen yayınlara dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/450)	44	80, 171:173

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, ilkokul öğretmenlerine duyulan ihtiyaca dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/505)	47	383
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, köy ilkokullarından mezun olan öğrencilere dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/504)	47	483
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, okul bulunmayan köylere dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/506)	47	483
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, yatılı bölge okullarına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/507)	47	483
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı orta dereceli okullarda uygulanmak üzere yayınlanan sınıf geçme ve imtihan Yönetmeliğine dair sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/487)	44	679, 787,881
	45	1383, 1506:1515
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Sincan (Ankara) Lisesi ile coğrafya öğretmenlerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/486)	44	679, 787,881
	45	1383, 1501:1506
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, erat harçlıklarının artırılmasına dair Millî Savunma Bakanından sözlü sorusu (6/454)	44	25,787,877
	45	1383,1501
	46	107,108, 268,358
	47	94,126,230, 470:471,549

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Ankara - Kızılcahamam yolunun atışlar dolayısıyla kapanmasına dair, Millî Savunma Bakanından sözlü sorusu (6/467)	44	37
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, ilâç fiyatlarına dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu (6/501)	47	457,549
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, hastanelerin idaresine dair sözlü sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (6/464)	44	37, 451:453
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, içinde iptidai madde bulunmayan ilâçlara dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu (6/476)	44	38
Sanayi Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, çimento sanayiinin geliştirilmesine dair Sanayi Bakanından sözlü sorusu (6/457)	44	25
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Fehmi Baysoy'un, Erzincan Ovasındaki taşkınlara dair Tarım ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar bakanlarından sözlü sorusu Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin ile Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevapları (6/497)	47	117, 231,473:475
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Mersin ve havalisindeki limon ağaçlarının hastalığına dair sözlü sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (6/499)	47	124,149, 231,477:479
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Orman İdaresine genel bütçeden ödenen paralara dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/500)	47	273,549

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada'da Tarım Bakanlığı bütçesinden yapılan piknik yerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/449)	44	80,171, 353,450,527,579, 714,786:787,877
	45	1383,1500
	46	107, 267:268,357
	47	94,124, 230,464:465
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, geçen yıl dış memleketlere ihraç edilen zeytin yağına dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu (6/503)	47	457
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, zeytinyağına madeni yağ karıştıranlara dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu (6/509)	48	42
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, lâmba ile balık avcılığına dair sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/489)	45	1489
	46	108,268,358
	47	94,126, 230,471:473
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, balıkçılık sanayiinin gelişmesi için alınan tedbirlere dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu (6/473)	44	38
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, ihracatımızın artmasına dair sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/465)	44	37,527, 579,714,787,877
	45	1383,1489,1501
	46	107,108, 268,357,358
	47	94,125, 230,465:470

	Cilt	Sayfa
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Bakanlık Müsteşar Muavinine dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/447)	44	80,171,353,450, 524,579,714,786
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli sınırları içinde birbirini kesen kara ve demiryollarına dair Bayındırlık ve Ulaştırma bakanlarından sözlü sorusu (6/460)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Beykoz ilçe merkezine yapılacak otomatik telefon santraline dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/463)	44	37,451,527, 579,714,787,877
	45	1383
	46	107,268,357
	47	94
		124:125, 230,465, 548:549
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, yeniden Denizcilik Bankasına alınanlara dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/478)	44	38
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, İstanbul hâkimleri arasındaki vazife değişikliklerine dair yazılı sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/452)	47	57
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Adalet binasına dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in yazılı cevabı (7/408)	44	501,593:594

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Asliye Hukuk mahkemelerine dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in yazılı cevabı (7/432)	45	1345, 1409:1410
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, M.D.O. patenti altında demokratik rejimi devirme ve diktaya gitme faaliyetlerine dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in yazılı cevabı (7/378)	44	97, 174:175
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, M.D.O. patenti ile beyanname dağıtanlar hakkında yapılan kovuşturmaya dair sorusu ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in yazılı cevabı (7/396)	44	196, 485:486
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, ambar zararlıları ile mücadeleye dair Başbakan, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ticaret, Dışişleri ve Tarım bakanlarından olan sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan, Tarım Bakanı Bahri Dağdaş ile Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevapları (7/464)	47	117, 451:453,549:550
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Ceyhan'da Ziraat Teknisyenliğinde görevli iki memurun nakil sebeplerine dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/439)	46 47	212 446:447
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Ceyhan Ticaret Borsası Meclisinin seçimine dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/440)	46 47	212 187

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Yeni Adana Gazetesinde intişar eden makalelere dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/352)	44	22
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Sabah Gazetesinin bir yazısına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/463)	47	117
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, üzüm üretimine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/478)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, gıda ve ihtiyaç maddelerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/360)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, hazırlanması gerekli bazı kanunlara dair Başbakandan yazılı sorusu (7/473)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, İktisadî Devlet Teşekküllerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/434)	45	1346
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, son iki seneki fiyat artışlarına dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/362)	44 45	26 105:106
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi M. Halûk Berkol'un, kurulması kararlaştırılan kimyevî gübre fabrikasına dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/355)	44 45	26 1402:1405

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, İstanbul'a yerleşmiş bulunan Batı Trakya Türklerine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/421)	44	679
	47	10:11
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dış ülkelerde yaşayan veya Türkiye'ye gelen vatandaşlarımıza dair Başbakandan yazılı sorusu (7/370)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Nevzat Özerdemli'nin, ilâç sorunlarına dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/377)	44	38
	45	1405:1407
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, teşkilât kanunları yürürlüğe girmeyen bakanlıkların durumuna dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/361)	44	26,715
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, yiyecek ve içecek maddelerinin kontroluna dair Başbakandan yazılı sorusu (7/479)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, banka kredilerinin illere göre dağılımına dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/390)	44	182
	47	407:408
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, baraj, kanal ve her türlü tesislere dair Başbakandan yazılı sorusu (7/400)	44	501
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bazı tesis ve işletmelere dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/386)	44	147
	47	431:444

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bölgelerarası dengesizliğin giderilmesine dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/398)	44	418,664
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, dış borçlanmalar suretiyle temin edilen kredilere dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/391)	44 46	182 283:284
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, din görevlilerinin sayısına dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/382)	44	131, 788:795
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, elektrik, makine, cihaz ve malzemeleri sanayiine dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/393)	44	182, 795:796
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, küçük sanayi işletmelerine dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/392)	44 47	182 445:446
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, yeniden kurulan sermaye şirketlerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/389)	44	147
– Cumhuriyet Senatosu Kırklareli Üyesi Naci Arı'nın, taşra basınına dair sorusu ve Başbakan adına Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/342)	45	1581:1587
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'de kurulması kararlaştırılan fosfat fabrikasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/470)	47	458

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'in iktisadî durumuna dair Başbakan, Köy İşleri ve Turizm ve Tanıtma bakanlarından yazılı sorusu (7/476)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Akyazı'nın Kuzuluk Köyünden Ziya Yıldırımgeç'e dair Başbakandan yazılı sorusu (7/459)	47	99
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/429)	45 47	1345 13:14
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri eski Başkanı Ali Rıza Hakses'e dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/433)	45 47	1346 16:17
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Emniyet Genel Müdürlüğünün bazı yazılarına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/460)	47	99
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 2 Temmuz 1965 tarih ve 633 sayılı Kanun ile Diyanet İşleri Başkanlığı merkez teşkilâtına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/431)	45 47	1346 15:16
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de bulunan Karasaz bataklığına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/359)	44 47	26 7:8

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri stadındaki hâdiselere dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/356)	44	26
	46	196:197
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 11.3.1966 tarih ve 12248 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan bir tâyin kararnamesine dair yazılı sorusu önergesine Başbakan Süleyman Demirel adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/430)	45	1346
	47	14
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, merhum Cemal Gürsel'in kabrine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/451)	47	4
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sami Küçük'ün, Batı Trakya'da Türklere yapılan baskıya dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir (7/487)	48	273
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, il merkezine karayolu ile bağlantısı bulunmayan ilçelere dair yazılı soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın cevabı (7/437)	46	208
	47	17:18
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, asfalt yollara dair sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın yazılı cevabı (7/404)	44	501, 742:747
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Bayındırlık Bakanlığı ödeneklerine dair sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın yazılı cevabı (7/414)	44	531, 746:747

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Karayolları Genel Müdürlüğü Bütçesi ile il, ilçe ve köy yolları hakkında Bayındırlık ve Köy İşleri bakanlıklarından sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın yazılı cevabı (7/419)	44	601
	45	1407:1409
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ödeneklerine dair, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Bayındırlık bakanlıklarından yazılı sorusu (7/416)	44	531,597
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Ayinkef - Gercüş yoluna dair Bayındırlık Bakanından yazılı sorusu (7/468)	47	457
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, İpek yolunun Nusaybin-İdil kazaları arasındaki kısmına dair Bayındırlık Bakanından yazılı sorusu (7/471)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, İpek yolunun asfaltlanmasına dair yazılı sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın yazılı cevabı (7/469)	47	457
	48	643
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Burhaniye Altınkum plâj yoluna dair yazılı soru önergesi, Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın cevabı (7/455)	47	61, 267:268
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Malkara ilçe merkezi ile Şahin Bucağı arasındaki yola dair yazılı sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'ın cevabı (7/423)	44	854
	45	700:701

	Cilt	Sayfa
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, yabancı memleketlere giden işçilerin ailelerine dair Çalışma Bakanından yazılı sorusu (7/482)	47	523
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilere dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (7/475)	47	458
	48	93:94
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Gayret Mahallesi adiyle inşa edilen sosyal konutlara dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/384)	44	147, 190:191,363:364
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesine dair sorusu ve Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin yazılı cevabı (7/420)	44	601, 897:902
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Çorlu ve Tekirdağ müftülerine dair sorusu ve Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin yazılı cevabı (7/425)	44	854
	46	54:55
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, ambar zararlıları ile mücadeleye dair, Başbakan, Sağlık ve Sosyal Yardım,Ticaret, Dışişleri ve Tarım bakanlıklarından sorusu ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan, Tarım Bakanı Bahri Dağdaş ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevapları (7/464)	47	117, 451:453,549:550

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, İran sınırında yapılan kaçakçılığa dair Dışişleri ve Ticaret bakanlarından sorusu ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevapları (7/368)	44	26, 272:274
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Haziran ayı içinde Kıbrıs'ta öldürülen iki Türk'e dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/481)	47	523
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilere dair Çalışma ve Dışişleri bakanlarından yazılı sorusu (7/475)	47	458
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'teki fosfat madenine dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından yazılı sorusu (7/480)	47	483
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi İhsan Topaloğlu'nun, İkinci Beş Yıllık Plânın uygulanmasına dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından yazılı sorusu (7/477)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, Aras Vadisindeki tahribata dair sorusu ve Enerji ve Tabiî kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/454)	47	61, 447:448
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tahsisatlarına dair yazılı sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/409)	44 45	531 106:107
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, illere verilen kok miktarına dair sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/387)	44	147,276:284

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, il ve ilçeler belediyelerine satılan elektriğe dair yazılı soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/442)	46 47	214 20:24
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Karaman'ın, sel sularının Ankara'da yaptığı tahribata dair yazılı soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/447)	46 47	334 51:55
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Hollanda'ya satılan çaya dair sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/357)	44	26, 187:189
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Tekel İdaresinin üzüm alımına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/395)	44	182, 369:370
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, otomobille gelen turistlere dair Gümrük ve Tekel ve Turizm ve Tanıtma bakanlıklarından sorusu ve Turizm Bakanı Nihad Kürşad ile Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevapları (7/457)	37	61, 410,448:450
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, Yayladağ gümrüğü tesislerine dair Turizm ve Tanıtma ve Gümrük ve Tekel bakanlıklarından yazılı sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin ile Turizm Bakanı Nihad Kürşad'ın yazılı cevapları (7/458)	47	61, 223,411:412
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, kaçak eşya getiren havacı subaylara dair Millî Savunma, Gümrük ve Tekel bakanlarından sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in yazılı cevabı (7/399)	44	465, 594:595,664:665

	Cilt	Sayfa
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, belediyelere bakanlık bütçesinden yapılan yardımlara dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/375)	44	38, 214,216
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, 1966 ve 1967 yıllarında işten el çektirilenlere dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/351)	44	477:483
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, haklarında takibata tevessül olunan belediye başkanlarına dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/374)	44	38, 484:485
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, trafik fonundan belediyelere yapılan yardıma dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/372)	44	38, 175:180
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, İstanbul'daki asayişsizliğe dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/467)	47	457
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, motorlu nakil vasıtaları ile yapılan nakliyata dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/401)	44	501,718
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, Elbistan olaylarına dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/343)	44	19:21
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ankara Belediyesinin çalışmalarına dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/422)	44 46	755 198

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ankara Belediyesinin çalışmalarına dair İmar ve İskân ve İçişleri bakanlarından sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/422)	44 45	755 1352:1353
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kâmil Karavelioğlu'nun, 29 Nisan gençlik gününü anma toplantısına dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/483)	47 48	523 170:172
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir vatandaşın muvazzaf askerlik durumuna dair yazılı soru önergesi, Millî Savunma ve İçişleri bakanlarından sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/348)	44	271:272
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Bütçe Kanunu ile özel imkân sağlanan derneklere dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/320)	44	114:126
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'e karşı hakarette bulundukları iddiasıyla tutuklanan öğrencilere dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/484)	47 48	523 172:173
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İbrahim Etem Karakapıcı'nın, Viranşehir İlçesi kaymakamına dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/346)	44	18:19
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Kozan İlçesinin Malahadırlı Köyüne dair sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/461)	47	99,450:451

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bâzı illere ve bu illere bağlı belediyelere İller Bankası tarafından yapılan hizmetlere dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/443)	46 47	214 25:30
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, il, ilçe, bucak ve köylerde kurulmuş bulunan belediyelerin hizmetlerine dair sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/428)	45	1345:1531
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, İmar ve İskân Bakanlığı ödeneklerine dair sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/415)	44	531, 718:720
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ankara Belediyesinin çalışmalarına dair İmar ve İskân ve İçişleri bakanlarından sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/422)	45	1352:1353
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Gayret Mahallesi adı ile inşa edilen sosyal konutlara dair İmar ve İskân ve Çalışma bakanlarından sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/384)	44	147, 190:191
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Hacılar Bucağının içme suyuna dair sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun yazılı cevabı (7/366)	44	26, 189:190
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, İller Bankası İkrazlar Müdürlüğünde meydana gelen olaya dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/448)	46 47	386 55:56

	Cilt	Sayfa
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Yakapınar ve Geçitli köylerinin içme sularına dair sorusu ve Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/465)	47	117, 550:551
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Karayolları Genel Müdürlüğü bütçesi ile il, ilçe ve köy yolları hakkında Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/419)	44	601
	45	1407:1409
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'in iktisadî durumuna dair Başbakan, Köy İşleri ve Turizm ve Tanıtma bakanlarından yazılı sorusu (7/476)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Biga Kazasındaki toprak dağıtımına dair yazılı soru önergesi, Maliye ve Köy İşleri bakanlarından sorusu ve Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/456)	47	61,550
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Sarız İlçesinin içme suyuna dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/358)	44	26,369
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Tekirdağ İli köy işlerine dair sorusu ve Köy İşleri Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/417)	44	601
	45	1520:1530
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İ. Etem Karakapıcı'nın, gizli proje diye adlandırılan bir habere dair yazılı soru önergesi, Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker'in cevabı (7/424)	44	854
	47	11:12

	Cilt	Sayfa
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Hükümet konaklarına dair Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/485)	47	523
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dükkân ev münasebetlerine dair sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/453)	47	61, 408:410
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, dış memleketlerden gelen veya getirtilen araç ve gereçlere dair sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/445)	46	214, 369:370
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Biga Kazasındaki toprak dağıtımına dair yazılı soru önergesi, Maliye ve Köy İşleri bakanlarından sorusu ve Köy İşleri Bakanı H. Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/456)	47	61,550
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, gazete baskılarına dair Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/474)	47	458
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kuzuluk kaplıcalarına dair sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/349)	44	426:427
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kuzuluk kaplıcalarının ihalesine dair Maliye Bakanından sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/426)	45 46	110,1353 210
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli ilçelerinde bazı okulların açılıp açılmayacağına dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/449)	47	4,56:57

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, öğretmen dernek ve teşekküllerine yapılan yardımlara dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/446)	46	286
	47	30:50
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, üniversitelere giriş imtihanlarına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/364)	44	26
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, İspir Kazasında yapılmasına karar verilen yatılı bölge okuluna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/441)	46	212
	47	19:20
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Tortum Kazasında, ortaokul pansiyonuna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/486)	48	42
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bazı üniversitelere giren lise mezunlarına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/381)	44	131
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, il, ilçe ve köylerdeki okullara dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/427)	45	1345
	47	12:13
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kars İli köylerindeki ilkokullara ve öğretmenlere dair sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in yazılı cevabı (7/380)	44	131
	45	1354:1355
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ankara Kurtuluş Lisesine dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/407)	44	501
	47	9:10

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bâzı eğitim kurumlarındaki yıllık masraflara dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/466)	47	149
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bu yıl liselerden mezun olan öğrenci adedine dair sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in mütemmim yazılı cevabı (7/345)	44	126:127, 476
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kozaklı Ortaokuluna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/491)	48	714
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, sınıfta kalmış bir öğrenciye dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/490)	48	714
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, imam - hatip okullarına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/489)	48	714
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Marmara Ereğlisi Bucağında ortaokul açılıp, açılmayacağına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/488)	48	340
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Diyarbakır - Pirinçlik üssüne dair yazılı soru önergesi, Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun cevabı (7/363)	44 46	26 197:198
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, askerlik vazifesini ifa edememiş bulunan Türklere dair sorusu ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun yazılı cevabı (7/387)	44	21:22

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir vatandaşın muvazzaf askerlik durumuna dair Millî Savunma ve İçişleri bakanlarından sorusu ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun yazılı cevabı (7/348)	44	186:187
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, muvazzaf askerlik hizmetini yapmayan bir vatandaşa dair yazılı soru önergesi, Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun cevabı (7/406)	44 47	501 8:9
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, kaçak eşya getiren havacı subaylara dair Millî Savunma, Gümrük ve Tekel bakanlarından sorusu ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun yazılı cevabı (7/399)	44	465, 594:595,664:665
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, ambar zararlıları ile mücadeleye dair, Başbakan, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ticaret, Dışişleri ve Tarım bakanlarından sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan, Tarım Bakanı Bahri Dağdaş ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevapları (7/464)	47	117, 451:453,459:550
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, zeytin yağına dair Ticaret, Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlarından yazılı soru ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/369)	44	26, 173:174,274:275
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, zeytin yağına madenî yağ karıştırılması olayına dair sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/354)	44	26, 53:57

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, sağlık sosyalizasyon hizmetlerine dair sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/365)	44	26, 88:93
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bakanlıkta toplanmış bulunan yardım paralarına dair sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/444)	46	214, 420:421
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Doğu-Anadolu Bölgesine tâyin edilen ihtisaslı ve ihtisassız doktorlara dair sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/383)	44	131, 222:225
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kars ili dâhilindeki sağlık müesseselerinde ihtisassız kaç doktor bulunduğuna dair sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/379)	44	131, 216:222
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ödeneklerine dair, Sağlık ve Sosyal Yardım ve Bayındırlık bakanlarından sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevabı (7/416)	44	531,597
Sanayi Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, sanayi işletme kredilerine dair yazılı soru önergesi ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un cevabı (7/438)	46 47	208 18:19
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, bir şirketin Sümerbankla olan münasebetlerine dair yazılı sorusu ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un cevabı (7/367)	44	26, 595:597

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te kurulması öngörülen sanayi sitesine dair Sanayi Bakanından yazılı sorusu (7/462)	47	117
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, etüt ve proje giderlerine dair sorusu ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un yazılı cevabı (7/410)	44	531, 882:883
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, illere verilen çimento miktarına dair sorusu ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un yazılı cevabı (7/388)	44	147, 715:716
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, küçük sanayi çarşı ve siteleri kurulmasına dair sorusu ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un yazılı cevabı (7/412)	44	531, 883:888
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, ambar zararlıları ile mücadeleye dair, Başbakan, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ticaret, Dışişleri ve Tarım bakanlıklarından sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan ile Tarım Bakanı Bahri Dağdaş ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevapları (1/464)	47	117, 451:453,549:550
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, pamuk hektar randımanına dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/373)	44	38, 427:428
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, tohumluk buğdaylara dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/376)	44	38, 275:276

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Çorum Üyesi Alâeddin Çetin'in, Türkiye Cumhuriyeti ile Avusturya Hükümeti arasında hayvan ve maddeleri ihracı hususunda 1966 - 1967 senelerinde bir anlaşma yapılıp yapılmadığına dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/436)	46	2, 55:56
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Orman Genel Müdürlüğü bütçesine dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/418)	44	601, 888:896
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Tarım Bakanlığı bütçelerine dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (7/413)	44 47	533 10
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, buğday istihsalini yükseltmek için yapılan mücadeleye dair sorusu ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın yazılı cevabı (7/353)	44	26, 47:49
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, ambar zararlıları ile mücadeleye dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa, Sağlık ve Sosyal Yardım,Ticaret, Dışişleri ve Tarım bakanlıklarından sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan ile Tarım Bakanı Bahri Dağdaş ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevapları (6/464)	47	117, 451:453,549:550
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, karışık zeytin yağlarına dair Ticaret, Sağlık ve Sosyal Yardım bakanlarından yazılı sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevabı (7/369)	44	26, 173:174,274:275

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, zeytin yağına madenî yağ karıştırılması olayına dair sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın yazılı cevapları (7/354)	44	26,49:53
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli Pamuk Tarım Satış Kooperatifi Müdürlüğüne dair yazılı sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevabı (7/397)	44	337
	45	215:217
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, İran sınırında yapılan kaçakçılığa dair Dışişleri ve Ticaret bakanlarından sorusu ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevapları (7/368)	44	26, 272:274
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Halk Bankası tarafından her il için tahsis edilen plâsmana dair sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevabı (7/405)	44	501,797:811
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, ödünç para verme işiyle uğraşanlara dair sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevabı (7/394)	44	182,716:717
	45	1581
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, ziraî kredi miktarlarına dair sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevabı (7/402)	44	501
	45	217
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, 1964 yılından beri Turizm Fonundan verilen kredilere dair sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın yazılı cevabı (7/371)	44	26,53:57
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, radyo sayısına dair yazılı sorusu ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın yazılı cevabı (7/411)	44	531,812:819

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, otomobille gelen turistlere dair Gümrük ve Tekel ve Turizm ve Tanıtma bakanlarından sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin ile Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın yazılı cevabı (7/457)	47	61, 410,448:450
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, Yayladağ Gümrüğü tesislerine dair Turizm ve Tanıtma ve Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin ile Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın yazılı cevabı (7/458)	47	61, 223,410:412
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'in iktisadî durumuna dair Başbakan, Köy İşleri ve Turizm ve Tanıtma bakanlarından yazılı sorusu (7/476)	47	458
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğüne dair sorusu ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in yazılı cevabı (7/435)	45 46	1489 367:369
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Beykoz ilçe merkezine yapılacak otomatik telefon santraline dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/463)	45	1501
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Haydarapaşa, Ankara, Kars arasında sefer yapan trenlere dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in yazılı cevabı (7/385)	44	147,364:368
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, posta seferlerine dair sorusu ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in yazılı cevabı (7/403)	44	501, 881:882
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Bağdat'a giden trene dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/472)	47	458

TOPLANTI YILI : 8
(1968 - 1969)

SORULAR VE CEVAPLAR

A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, ceza evleri gardiyanlarının günlük yaşantılarına dair Adalet Bakanından sözlü sorusu (6/527)	49	645
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, tütün ekicilerinin durumuna dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Gümrük ve Tekel Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (6/483)	51	990;994
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, dış memleketlere seyahat edecek vatandaşlara dair Başbakandan sözlü sorusu (6/469)	51	990
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, et fiyatlarındaki artışlara dair Başbakandan sözlü sorusu (6/468)	51	990
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, etiket koyma usulüne dair Başbakandan sözlü sorusunu yazılı soruya çevirdiği hakkında önergesi (6/470)	52	557
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dış ülkelerde yaşayan veya Türkiye'ye gelen vatandaşlarımıza dair Başbakandan sözlü sorusu (6/482)	49	26
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, halen yürürlükte olan nizamnamelere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/508)	49	28,33,162, 228,252;446,813
	51	987
	53	458

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Bankaların yılbaşlarında, özel günlerinde dağıttıkları ikramiye ve hediyelerin bir yıllık yekûnuna dair Başbakandan sözlü sorusu (6/530)	50	268
	51	994
	53	459
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kâmil Karavelioğlu'nun, ilâçlı buğdayların zararlarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/479)	49	26,56
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, ikili anlaşmalara dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (6/490)	49	36:37
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli sınırları içinde birbirini kesen kara ve demiryollarına dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in cevabı (6/460)	49	814:815
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Teknikerin dâvalarına dair Millî Eğitim ve Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/459)	49	813
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Bonn'daki Büyükelçilik binasına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/515)	49	99,232
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada Balıkçı Barınağına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/511)	49	38,73, 163,228,254
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri Devlet Hastanesinin ek inşaatına dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in cevabı (6/520)	49	242, 453:454

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri'yi ikiye bölen Kayseri - Sivas demiryolunun Sümer Caddesi üzerinde yeraltı veya yerüstü tesisi yapılmasına dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in cevabı (6/519)	49	242,453
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir İline bağlı Kaman İlçesi ile Ankara İline Bağlı Bâlâ İlçesi arasındaki bozuk olan yolun tamirine dair sözlü sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in cevabı (6/517)	49	137,232, 261,450:453
– Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ilinin Akçakent bucağından Çelikli istasyonuna kadar bozuk olan yolun yapım ve bakımının Karayollarına verilmesine dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/526)	49	462:463
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, üç ilçeyi Maraş'a bağlayan yolun asfalt yapımına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/529)	49 51 53	878 994 459
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Aras Nehri kıyısına yapılacak sedde dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/532)	53	482
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Ceyhan havzasında baraj inşaatına geçilmemesine dair sözlü sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (6/513)	53	171, 228:231
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Hollanda'ya satılan çaya dair sözlü sorusu ve Gümrük ve Tekel Bakanı İbrahim Tekin'in cevabı (6/502)		17:38,57:63

	Cilt	Sayfa
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, dolmuş motorlarının istiap hadlerine dair İçişleri Bakanından sözlü sorusunu yazılı soruya çevirdiğine dair önergesi (6/471)	52	557
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul köylerine yapılan yardıma dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (6/466)		37,57,154:156
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, turneye çıkan tiyatro oyuncularının uğradıkları tecavüze dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/533)	53	594
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, İktisadî Devlet Teşekkülleri bütçelerinden ücret alan müstahdemlere dair sözlü sorusu (6/531)	52	4
	53	459
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, İstiklâl Madalyası alanların haklarına dair sözlü sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (6/510)		38,73,162:163, 228,252:254
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, Moskova Devlet Sirkine dair Maliye Bakanından sözlü sorusu (6/512)		53,171, 228,260,813
	51	987:989
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, ders aracı fiyatlarının artışına dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/456)		37,57,149:154
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, eğitim yuvalarına girmek için sıra bekleyen çocuklara dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/458)	49	231:232, 261,446:449

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Millî Eğitim Şûrası toplantılarına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/495)	53	459
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Teknikerin dâvalarına dair Millî Eğitim ve Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/459)	49	813
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir İlinin merkez ilçesine bağlı Boztepe Kasabasına açılan ortaokula dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/525)	49	427
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Tilkilik Devlet Üretme Çiftliği ve Malatya Devlet Üretme Çiftliğinin orman ve ziraat fakülteleri haline getirilmesine dair Tarım ve Millî Eğitim bakanlarından sözlü sorusu (6/522)	49	277
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Eğitim bölümlerini bitiren öğretmenlerin hak ettikleri görevlere atanmamaları sebeplerine dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/523)	49 51 53	277,813,814 989 459
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, ilkokul öğretmenlerine duyulan ihtiyaca dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/505)	49	38,69:73
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, köy ilkokullarından mezun olan öğrencilere dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/504)	49	38,63:69
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, okul bulunmayan köylere dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/506)	49	163:167

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, yatılı bölge okullarına dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (6/507)	49	167:171
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İstanbul'da LCC, Language And Culture Center ismi ile faaliyette bulunan özel öğretim kurumuna dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/524)	49	427,814
	51	990
	53	459
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, erat harçlıklarının artırılmasına dair sözlü sorusu ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun cevabı (6/454)	49	266,57, 148:149
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Ankara - Kızılcahamam yolunun atışlar dolayısıyla kapanmasına dair Millî Savunma Bakanından sözlü sorusu (6/467)	49	232, 26,449,813
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, ilâç fiyatlarına dair sözlü sorusu ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (6/501)	49	37,57, 156:162
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Erzurum'da sağlık ocağı ve sağlık evi sayılarına dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu (6/528)	49	839
	51	994
	53	459

	Cilt	Sayfa
Sanayi Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, çimento sanayiinin geliştirilmesine dair Sanayi Bakanından sözlü sorusu (6/457)	49	231, 260,446
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Orman İdaresine genel bütçeden ödenen paralara dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/500)	49	37,57,156, 228,252,446,813
	51	987
	53	458
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman İlçesinin Akpınar bucağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köylere dikilen kavak ve kaysı fidanlarına dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/521)	49	277,813
	51	989
	53	459
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve ilçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın, Altınova Devlet Üretme Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin nedenlerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/516)	49	137,232,261, 449:450,813
	51	989
	53	459
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Tilkilik Devlet Üretme Çiftliği ve Malatya Devlet Üretme Çiftliğinin orman ve ziraat fakülteleri haline getirilmesine dair Tarım ve Millî Eğitim bakanlarından sözlü sorusu (6/522)	49	277
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, geçen yıl dış memleketlere ihraç edilen zeytin yağına dair sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türker'in cevabı (6/503)	49	163,228,254

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, zeytin yağına madeni yağ karıştıranlara dair sözlü sorusu ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (6/509)	49	38,73,162, 228,252,254,260
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Devlet Demiryolları İdaresine dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/518)	49	242,453,813
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli sınırları içinde birbirini kesen kara ve demiryollarına dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/460)	51	990
	53	459
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Beykoz ilçe merkezine yapılacak otomatik telefon santraline dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/463)	49	26,57,148, 227,228,252, 446,812,813
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, PTT dağıtıcıları ile hat bakıcılarına fiilî hizmet zammı verilmesine dair, Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/514)	49	99,232, 261,449,813
	51	989
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, ceza ve hukuk dâvalarına dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/565)	53	3,216:219
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Medeni Kanunun bazı maddelerinin tatbikatına dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/570)	53	3, 78:79

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Sağmalcılar'da yeni açılan Ceza ve Tevkif Evinin poliklinığinin olup olmadığına dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/601)	53	611,668
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Bugün Gazetesinin 28 Nisan 1969 tarihli nüshasında çıkan bir yazının tekzibine dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/587)	53	610,659:660
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Senatörü Mukadder Öztekin'in, haklarında gıyabi tevkif kararı verilen Veli Koca ve Halil Işık'ın yakalanmamalarına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/553)	52	341
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin' in, Toprak Tevzi Komisyonunun Hacılar Köyünde yaptığı toprak dağıtımına dair, Başbakandan yazılı sorusu (7/514)	49	800
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata' nın, Memurlar Yardımlaşma Kurumunun kurulmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/497)	49	242
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata' nın, Memurlar Yardımlaşma Kurumunun kurulmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/499)	49	337
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İline hava alanı yapılmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/515)	49	800
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Hükümet üyeleri tarafından yapılan seçim propagandalarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/597)	53	611,665:667

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Deniz Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürüne dair Başbakandan yazılı sorusu (7/581)	53	594
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, üzüm üretimine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/478)	53	581:582
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, Dışişleri Bakanının dış gezileri ve bahşişlerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/591)	53	610
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Denizli'nin Gölhisar İlçesinde bulunan CYPRE harabelerinin onarımına dair Başbakandanyazılı sorusu (7/600)	53	611
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, dış memleketlere seyahat edecek vatandaşlara dair Başbakandan yazılı sorusu (7/539)	51 52	1036 388:389
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, emekli, dul ve yetimlerin maaşlarını alırken çektikleri müşkilâta dair Başbakandan yazılı sorusu (7/573)	53	3
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, et fiyatlarındaki artışlara dair Başbakandan yazılı sorusu (7/538)	51	1036
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Etiket koyma usulüne dair Başbakandan yazılı sorusu (7/563)	53	3
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul'da inşaası düşünülen metroya dair Başbakandan yazılı sorusu (7/567)	53	3

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, mer'i mevzuatı belli edecek bir çalışmaya dair Başbakandan yazılı sorusu (7/568)	53	3
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Sapanca Gölünün sularının azalmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/603)	53	611
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, seçmen kütüklerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/604)	53	611
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dış ülkelerde yaşayan veya Türkiye'ye gelen vatandaşlarımıza dair Başbakandan yazılı sorusu (7/492)	49	53
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in Kars ve çevresinde Et - Balık Kurumu, Toprak Mahsulleri Ofisi, Yem Sanayii, T. C. Ziraat Bankası, DSİ gibi kurum ve kuruluşların koordine bir çalışma yapması ve gerekli tedbirlerin alınmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/592)	53	610:611
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, yiyecek ve içecek maddelerinin kontroluna dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/479)	53	444:445
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, baraj, kanal ve her türlü tesislere dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/400)	52	547:548
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına dair, Başbakandan yazılı sorusu (7/523)	49	839
	53	582:583

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kalkınma Planının uygulama esaslarına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/559)	52	430
	53	584:586
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, İktisadî Devlet Teşekküllerinin Ankara - İstanbul ve diğer illerdeki kiralık binalarına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/543)	52	4
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'de kurulması kararlaştırılan fosfat fabrikasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/470)	49	240
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'in iktisadî durumuna dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel, Köy İşleri Bakanı H.T. Toker ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşad'ın cevapları (7/476)	53	477:479
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Sivas İlindeki tarihî anıtların onarımına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/533)	50	268
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kâmil Karavelioğlu, ilâçlı buğdayların zararlarına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/495)	49	137
	52	122:124
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ahmet Karakullukçu'ya dair Başbakandan yazılı sorusu (7/541)	52	4
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Akyazı'nın Kuzuluk Köyünden Ziya Yıldırımgeç'e dair sorusu ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/459)	49	91:93

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk ve Müftülük Şefi İsmail Hakkı Dut'a dair Başbakandan yazılı sorusu (7/575)	52	592
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişlik görevlerinde çalışan Nihat Ergün ve Hamza Eroğlu'nun nakil sebeplerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/516)	49	839
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Emniyet Genel Müdürlüğünün bazı yazılarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/460)	49	238:239
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de bulunan Gülük (Küllük) Camisine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/521)	49 52	839 327:328
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Gülük Camisine dair yazılı soru önergesi (7/589)	53	610
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Yaşar Tunagür'ün İstanbul Müftülüğüne atanma tarihine dair Başbakandan sorusu (7/542)	52	4
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Yaşar Tunagür'ün, zararlı faaliyetlerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/544)	52	4
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, merhum Cemal Gürsel'in kabrine dair Başbakandan yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/451)	53	474:475
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sami Küçük'ün, Batı-Trakya'da Türklere yapılan baskıya dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/487)	53	445.446

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, 1965 senesinden itibaren her bir bakanlıkta nakil ve atanmaları yapılan memur adedine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/511)	45	687
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Devlet ve İktisadî Devlet Teşekkülleri ile bunlara bağlı müesseselerde vazife alan eski senatör ve milletvekillerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/512)	49	687
– Cumhuriyet Senatosu Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, vergi dâvalarının Danıştayda görülmesine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/555)	52	341
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Teknikerin dâvalarına dair Millî Eğitim ve Bayındırlık bakanlarından yazılı sorusu (7/531)	49	878
	51	645:646
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Bonn'daki Büyükelçilik binamıza dair yazılı soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in cevabı (7/498)	49	249,512:513
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, Büyükada Balıkçı Barınağına dair Bayındırlık Bakanından yazılı sorusu (7/500)	49	337
	52	275
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri İlinin Sarımsaklı - Ekrek arasındaki yolun genişletilmesi için istimlâk edilen arazi bedellerine dair Bayındırlık Bakanından yazılı sorusu (7/598)	53	611
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Ayinkef - Gercüş yoluna dair sorusu ve Bayındırlık Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/468)	49	12

	Cilt	Sayfa
Cumhuriyet Senatosu Başkanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, Temsilciler Meclisi Genel Sekreteri Azmi İ. Sorgun hakkında Senato Başkanından yazılı sorusu (7/534)	51	911,950:951
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilere dair Çalışma ve Dışişleri bakanlarından sorusu ve Dışişleri Bakanlığı cevabı (7/475)	49	12
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Ragıp Üner'in, yabancı memleketlere giden işçilerin ailelerine dair sorusu ve çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/482)	49	115:117
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Dolmabahçe ve Ali Sami Yen stadlarının çimlenmesi için yapılan masraflara dair Devlet Bakanından yazılı sorusu (7/513)	49	687
	52	124:125
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, yabancı devlet reislerine verilen kabul resimlerine, Yasama Meclisleri Başkanvekilleri, Grup Başkan ve Başkanvekilleri ile Dışişleri Komisyon üyelerinin dâvet edilmeme sebeplerine dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/554)	52	341
	53	215:216
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Amerika Birleşik Devletleri ile yapılan son İkili Anlaşmaya dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/595)	53	611,662:664
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Bonn'da yaptırılan büyükelçilik binası inşaatına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/547)	52	128,477:478

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Türkiye'nin Almanya'da yaptırdığı elçilik binasına dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/605)	53	611
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, terfi edemeyen bayan memurlara dair yazılı soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (7/208)	52	277
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sadi Koçaş'ın, Orta - Doğu Teknik Üniversitesindeki hâdiselere dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/532)	50	268
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilere dair Çalışma ve Dışişleri bakanlarından sorusu ve Dışişleri Bakanlığı cevabı (7/475)	49	12
– Cumhuriyet Senatosu Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, resmî törenlerde, kabul resimlerinde ve sair hususlarda uyulması gereken protokol kaidelerine dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/560)	52	592
	53	216
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, 1969 yılı icra programında Adana İline bağlı köyler için ayrılan tahsisat miktarına dair Köy İşleri Bakanından yazılı sorusu (7/527)	49	878
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'teki fosfat madenine dair sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in yazılı cevabı (7/480)	49	93:95
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Hirfanlı Santralinden Hacıbektaş İlçesine elektrik verilmesine dair İmar ve İskân, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından yazılı sorusu (7/525)	49	878
	51	949:950

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi İhsan Topaloğlu'nun, Etibank Genel Müdür Vekili bulunduğu sırada bakır konusunda yapılan kredi anlaşmalarına dair yazılı soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/577)	53	841,528:529
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, linyit kömürü sondajlarına dair yazılı soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/494)	49	53,272:273
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Türkiye İşçi Partili bir şahsın adı ve adresine dair yazılı soru önergesine Gümrük ve Tekel Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/581)	53	340, 589:590
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Türkiye'deki trafik kazalarına dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/503)	49	463
	51	1010:1013
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, belediyelerin İller Bankası ile yaptığı muamelelere dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/549)	52	238
	53	471:472
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, belediye ve özel idareler memurlarına avans verilmesini öngören 1069 sayılı Kanuna dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/548)	52	238
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'teki ekmeklik unlara dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/550)	52	238
	53	472:474

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, İktisadî Devlet Teşekkülleriyle belediyelerin 3659 sayılı Kanuna tâbi personeline ikramiye, prim ve temettü verilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/551)	52	281, 589:590
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, İstanbul'daki asayişsizliğe dair sorusu ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/467)	49	38:42
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, diskoteklere dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/572)	53	3, 476:477
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, dolmuş motorlarının istiap hadlerine dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/564)	53	3, 475:476
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Bünyan ilçesi kaymakamına dair, yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/584)	53	610,658
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de bulunan tarihî Türkmenler yolunun ve bu yol üzerindeki Hacı Ahmet Efendi çeşmesinin tamir ettirilmesine dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/522)	49 52	839 52:53
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de Milâttan önceki devirlere ait yeraltı şehrinin bulunduğunun doğru olup olmadığına dair İçişleri ve Turizm ve Tanıtma bakanlarından yazılı sorusu (7/520)	49 52	839 275:276

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, 1968 Aralık ayında İstanbul'da 67 ilin vali ve aileleri ile yapılan toplantılara dair, İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/510)	49	681:687
	50	418:419
– Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Koçaş'ın, Bucak İlçesinden gönderilen mektuba dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/596)	53	611,664:665
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, belediyelerin İller Bankası ile yaptığı muamelelere dair İmar ve İskân Bakanından yazılı sorusu (7/549)	52	238
	53	471:472
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Hirfanlı Santralinden Hacıbektaş İlçesine elektrik verilmesine dair, İmar ve İskân, Enerji ve Tabiî Kaynaklar bakanlarından yazılı sorusu (7/525)	49	878
	51	949:950
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Yusufeli Belediyesine dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/552)	52	281,548:549
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Gülük Camisinin etrafının açılmasına dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/588)	53	610,660
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, 1969 yılı icra programından Adana İline bağlı köyler için ayrılan tahsisat miktarına dair yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Selâhattin Kılıç'ın cevabı (7/527)	52	190:191

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Toprak Tevzi Komisyonunun Hacılar Köyünde yaptığı toprak dağıtımına dair Başbakan ve Köy İşleri Bakanından yazılı sorusu (7/514)	49	800
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri YSE Müdürlüğü emrindeki greyderlere dair, yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı M. Selâhattin Kılıç'ın cevabı (7/583)	53	610,657:658
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Kocaeli merkez köylerinden Sarımeşe Köyüne dair yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı M. Selâhattin Kılıç'ın cevabı (7/593)	53	611,660:661
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlunun, Mardin'in, iktisadî durumuna dair yazılı soru önergesi, Başbakan Süleyman Demirel, Köy İşleri Bakanı H. T. Toker ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın cevapları (7/476)	53	478:479
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, emekli işçilerin çeklerine dair Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/576)	53	3
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Hükümet konaklarına dair sorusu ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/485)	49	12:13
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, gazete baskılarına dair yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (7/474)	49	629:631
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, basında yayınlanan bazı yazılara dair Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/508)	49	686

	Cilt	Sayfa
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, İzmir'de yayınlanan "Öğretmen Dünyası Gazetesinin 75 inci sayısında yayınlanan bir yazıya dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/580)	53	227
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Teknikerin dâvalarına dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim ve Bayındırlık bakanlarından yazılı sorusu (7/531)	49	878
	51	645:646
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, üniversitelere giriş imkânlarına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/364)	52	377,378
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, 1969 yılında Erzurum'da inşaatına başlanacak ortaokullara dair, Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/524)	49	839
	51	787:788
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Tortum Kazasında, ortaokul pansiyonuna dair sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in yazılı cevabı (7/486)	49	95
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri Pazarören Bucağındaki Mimar Sinan İlköğretmen Okuluna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/585)	53	610,658:659
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Zerin Tüzün'ün, İstanbul'da L. C. C. adı ile kurulan Öğretim Kurumuna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/496)	49	137, 682:684

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde hizmet yapan eğitmenlere dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/579)	53	272,669:670
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, ödenmeyen eğitim ödenekleri tutarına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/536)	51	973
	52	53:54
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bâzı eğitim kurumlarındaki yıllık masraflara dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/466)	52	188:190
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Cağaloğlu Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulunun kapatılmasına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/519)	49	839
	52	51:52
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İstanbul'da LCC Language And Culture Center isimli özel öğretim kurumunun kanunsuz faaliyetine dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/504)	49	531
	52	44:45, 379:388
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İstanbul'da LCC Language and Culture Center ismi altında faaliyette bulunan özel öğretim kurumuna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/505)	49	531
	52	379:388
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İzmir İktisadî ve Ticarî İlimler Özel Yüksek Okuluna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/590)	53	610

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kadıköy Özel Yüksek Mühendislik ve Mimarlık Okulunun kurucusuna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/586)	53	610
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri İlköğretmen Okuluna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/518)	49 52	839 50:51
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Valiliği emrine verilen ilkokul öğretmenlerinin tâyinlerine dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/578)	53	84
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Valiliği emrine verilen ilköğretmen okulu mezunlarına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/517)	49 52	839 46:47
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kozaklı Ortaokuluna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/491)	49	271:272
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, sınıfta kalmış bir öğrenciye dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/490)	49	269:271
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Vatan, Bilâş, Gayrettepe özel yüksek okullarının öğretime başlama izninin tarih ve numarasına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/540)	51 52	1051 389:390
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, imam - hatip okullarına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/489)	49	268:269

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Marmara Ereğlisi bucağında ortaokul açılıp açılmayacağına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/488)	49	244:245
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Tekirdağ il merkezinde ve Marmara Ereğlisi bucağında ortaokul açılmasına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/594)	53	611,661:662
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Ankara - Kızılcahamam yolunun atışlar dolayısıyla kapanmasına dair Millî Savunma Bakanından yazılı sorusu (7/528)	49	878
	51	1014:1015
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'teki ekmeklik unlara dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından yazılı sorusu (7/550)	52	238
	53	472:474
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, içinde iptidai madde bulunmayan ilâçlara dair yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/569)	53	3,587
Sanayi Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Çimento Sanayiinin geliştirilmesine dair Sanayi Bakanından yazılı sorusu (7/506)	49	531
	52	45:46
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te kurulması öngörülen sanayi sitesine dair yazılı soru önergesi ve Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un cevabı (7/462)		
	52	378:379

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, sermayesi yabancı şirketler tarafından temin edilen montaj sanayiinin tesis sayılarına dair Sanayi Bakanından yazılı sorusu (7/507)	49	589
	51	1013:1014
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Âdemoğlu'nun teknik DDT imalinin kontroluna dair Tarım Bakanından yazılı sorusu (7/574)	52	592
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Doğu-Anadolu Bölgesinde halkın kalkınması için, hayvancılıkta dengenin sağlanmasına dair Tarım Bakanından yazılı sorusu (7/558)	52	430
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, T.C. Süt Endüstrisi Kurumuna bağlı süt fabrikalarınca üreticiden alınan süt için ödenen fiyatlara dair Tarım Bakanından yazılı sorusu (7/557)	52	430
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Kocaeli, Sakarya, Bolu illerine kaçar kilo Meksika tipi buğday tohumluğu tahsis edildiğine dair Tarım Bakanından yazılı sorusu (7/535)	51	973
	52	702
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Maraş bölgesindeki orman hizmetlerine dair Tarım Bakanından yazılı sorusu (7/493)	49	53
	52	472:476
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, şoförlerin araba sahibi olmalarına dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/502)	49	468
	52	426:427

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Türkiye'de yağ konusunu tek elden yönetmek maksadı ile bir kurum veya bord meydana getirilmesine dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/501)	49	384
	50	406:418
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli'de Merkez Bankası şubesinin açılmasına dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/626)	49	878
	52	53
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'teki ekmeklik unlara dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/550)	52	238
	53	472:474
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, balıkçılık sanayiinin gelişmesine dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (7/566)	53	3,570:572
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Türkiye'ye kakao ithaline dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/546)	52	66
	53	212:215
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 1.1.1968 tarihi ile 1.1.1969 tarihi ve 1.1.1969 tarihi ile 1.4.1969 tarihleri arasında Halk Bankasınca verilen kredilere dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/562)	52	592
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, kooperatiflere ve kişilere açılan hayvancılık kredilerine dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/561)	52	592
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, T.C. Süt Endüstrisi Kurumuna bağlı süt fabrikalarınca üreticiden alınan süt için ödenen fiyatlara dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/557)	52	430

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, T.C. Ziraat Bankası tarafından eski yıllar borçları dışında yeniden verilen kredilere dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/556)	52	430
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, basında yayınlanan bazı yazılara dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/509)	49	686
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı ile devamlı ticarî münasebette bulunan bir şirketin ortaklarından bulunan Yalçın Uraz'ın Londra'ya ne sebeple gönderildiğine dair yazılı soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın cevabı (7/599)	53	611,667
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Mardin'in iktisadî durumuna dair yazılı soru önergesi, Başbakan Süleyman Demirel, Köy İşleri Bakanı H. T. Toker ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad'ın cevapları (7/476)	53	477:479
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de Milâttan önceki devirlere ait yer altı şehrinin bulunduğunun doğru olup olmadığına dair İçişleri ve Turizm ve Tanıtma Bakanından yazılı sorusu (7/520)	49 52	839 275:276
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Devlet Demiryolları İdaresine dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/530)	49 52	878 427:428
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, Denizcilik Bankasına dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/602)	53	611

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Beykoz ilçe merkezine yapılacak otomatik telefon santraline dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/529)	49	878
	50	419:435
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul telefon tesisatına dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in cevabı (7/545)	52	66,390:391
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, yeniden Denizcilik Bankasına alınanlara dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in cevabı (7/571)	53	3,587:589
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, PTT dağıtıcıları ile hat bakıcılarına fiilî hizmet zammı verilmesine dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/537)	51	1036
	52	54,55
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Abdülkerim Saraçoğlu'nun, Bağdat'a giden trene dair sorusu ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in yazılı cevabı (7/472)	49	42:43

TOPLANTI YILI : 9
(1969 - 1970)

SORULAR VE CEVAPLAR

A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Ayvalık'ta Sarmısaklı mevkiindeki Hazineye ait arazinin tevziine dair Başbakandan sözlü sorusu (6/354)	54	139,408, 478,622
	57	522,554:558
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/535)	54	139, 408:409,622:623
	57	522, 558:561,741,795
	59	141
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, kalorifer bacalarından çıkan zehirli gazlara dair Başbakandan sözlü sorusu (6/542)	54	518,623
	57	522,741:742
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, halen yürürlükte olan nizamnamelere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/508)	57	521
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, bankaların yılbaşlarında, özel günlerinde dağıttıkları ikramiye ve hediyelerin bir yıllık yekûnuna dair sözlü sorusu ve Başbakan adına Refet Sezgin'in cevabı (6/530)	54	402:406
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğretmen maaşlarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/538)	54	313
	57	751

	Cilt	Sayfa
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, üç ilçeyi Maraş'a bağlayan yolun asfalt yapımına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/529)	54	402,478,622
	57	522:554, 740:741,795
	59	141
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Başkanlığın emrine dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından sözlü sorusu ve İdare Âmiri Nahit Altan'ın cevabı (6/544)	57	523,537, 745:751
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Cumhuriyet Senatosu eski Genel Sekreterine dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/547)	57	537,751:761
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Edirne'den Viyana'ya kadar Türk şehitlerinin durumuna dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/539)	54	313,409,427
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ'un, Keban Gölü Barajı sahasına düşen arazi istimlâklerine dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/546)	55	386
	57	522,743:745
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep şehrinin su sıkıntısına dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/549)	57	240,523,751
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Aras Nehri kıyısına yapılacak sedde dair sözlü sorusu ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Sabit Osman Avcı'nın cevabı (6/532)	54	406:407

	Cilt	Sayfa
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, turneye çıkan tiyatro oyuncularının uğradıkları tecavüze dair sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (6/533)	54	407:408
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, İstanbul nazım plânlarına dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/550)	57	832
	59	141
Köy işleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Nusret Tuna'nın, Kastamonu'nun yol, su ihtiyacını karşılayacak YSE Bölge teşkilâtının kurulmasına dair Köy İşleri Bakanından sözlü sorusu (6/541)	54	465,623
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Sivas İli köy yolları ve içme sularına dair Köy İşleri Bakanından sözlü sorusu (6/537)	54	312,623
	57	522,568:571
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, İktisadî Devlet Teşekkülleri bütçelerinden ücret alan müstahdemlere dair Maliye Bakanından sözlü sorusu (6/531)	54	406,478,622
	57	522,554, 741,795
	59	141
– Cumhuriyet Senatosu Hatay üyesi Mustafa Deliveli'nin, Hastaş Anonim Şirketine dair Ticaret ve Maliye bakanlarından sözlü sorusu (6/543)	54	519,623
	57	522,742, 743,795
	59	141

	Cilt	Sayfa
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Millî Eğitim Şûrası toplantılarına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/495)	54	406,478,622
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, eğitim bölümlerini bitiren öğretmenlerin hak ettikleri görevlere atanmaları sebeplerine dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (6/523)	54	400,477, 478:483
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, İsmet Paşa Kız Sanat Enstitüsünün isminin değiştirilmesine dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/540)	54	387
	57	751,795
	59	141
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İstanbul'da LCC, Language And Culture Center ismi ile faaliyette bulunan özel öğretim kurumuna dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/524)	54	400:401, 477,600:603
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Balıkesir İli Ayvalık İlçesinde 1968 yılında yapılan orman tahdidi faaliyetlerine dair Orman Bakanından sözlü sorusu (6/545)	55	378
	57	522,743,795
	59	141
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Orman İdaresine genel bütçeden ödenen paralara dair Orman Bakanından sözlü sorusu (6/500)	54	400,477,622
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Erzurum'da sağlık ocağı ve sağlık evi sayılarına dair Sağlık Bakanından sözlü sorusu (6/528)	54	402,477,478,622
	57	522,550:554

	Cilt	Sayfa
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep çiftçisine verilen kredilere dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/548)	57	240,523,751
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman İlçesinin, Akpınar Bucağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köylere dikilen kavak ve kayısı fidanlarına dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/521)	54	400,477,622
	57	521:522
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve ilçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın Altınova Devlet Üretme Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin nedenlerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/516)	54	400,477,622
	57	521
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveli'nin, Hastaş Anonim Şirketine dair Ticaret ve Maliye bakanlıklarından sözlü sorusu (6/543)	54	519,623
	57	522, 742:743,795
	59	141
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, TRT'nin malî sıkıntılarına dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/536)	54	312,478,623
	57	522,561:568
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli sınırları içinde birbirini kesen kara ve demiryollarına dair sözlü sorusu ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (6/460)	54	401:402

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, bir İzmir firması tarafından ihraç edilen zeytinyağlarına dair Adalet Bakanından yazılı sorusu (7/675)	59	313
	61	465:468
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Aydın Müftüsünün evinde yapılan aramaya dair Adalet Bakanından yazılı sorusu (7/678)	59	432
	60	576:577
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir Arap derneğinin toplantısına katılanlara dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Ziya Önder'in cevabı (7/613)	54	489,577:580
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Tekirdağ Müftüsünün evinde yapılan aramaya dair Adalet Bakanından yazılı sorusu (7/679)	59	432
	60	577;580
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Tutak Savcılığının yapmış olduğu bir aramaya dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Yusuf Ziya Önder'in cevabı (7/673)	59	129,355:356
	60	575:576
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Senatörü Mukadder Öztekin'in, haklarında gıyabi tevkif kararı verilen Veli Koca ve Halil Işık'ın yakalanamamalarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/553)	54	292:293
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Memurlar Yardımlaşma Kurumunun kurulmasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/499)	54	283:284
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Vakıflar Bankasındaki yolsuzluklara dair Başbakan ve Devlet Bakanından yazılı sorusu (7/628)	55	90,127

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, basın ve haber alma hürriyetini sağlayıcı tedbirlerin alınmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/670)	57 58	833 302
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Fethi Tevetoğlu tarafından yazılan kitaplara dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/350)	54	280
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürüne dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/581)	54	559:560
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu ile 5 inci Daireden verilen iptal kararına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/634)	56-1	690
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Sabah Gazetesinin bir yazısına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/463)	54	308:309
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, İktisadî Devlet Teşekküllerine dair soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/434)	54	306:308
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Ankara Televizyonuna dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Turhan Bilgin'in cevabı (7/650)	54	527,829:830
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Denizli'nin Gölhisar İlçesinde bulunan CYPRE harabelerinin onarımına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/600)	54	723

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul'da inşası düşünülen metroya dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/567)	54	296
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Emirgân Balta Limanı, Kanlı Kavak semtindeki gecekonduların tapularına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'nun cevabı (7/638)	57	196,915:916
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, iş makinelerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/665)	57	669
	59	107:108
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, mer'i mevzuatı belli edecek bir çalışmaya dair yazılı soru önergesi, Başbakan adına Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/568)	54	296:297
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Sapanca Gölünün sularının azalmasına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/603)	55	3,59:60
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Seçmen kütüklerine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/604)	54	562:563
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, su için İstanbul'a şimdiye kadar para verilmemesinin sebebine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/660)	57	618
	59	470
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, dış ülkelerde yaşayan veya Türkiye'ye gelen vatandaşlarımıza dair sözlü sorusunu yazılı soruya çevirdiği hakkındaki önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/492)	54	281:283

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, halen yürütülmekte olan nizamnamelere dair yazılı soru önergesine Başbakan adına Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/651)	57	527,763:782
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, Kars ve çevresinde Et - Balık Kurumu, Toprak Mahsülleri Ofisi, Yem Sanayii, T.C. Ziraat Bankası, DSİ gibi kurum ve kuruluşların koordine bir çalışma yapması ve gerekli tedbirlerin alınmasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/592)	54	560:562
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, yeniden kurulan sermaye şirketlerine dair yazılı soru önergesi, Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/389)	54	281
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin çeşitli sorunlarına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/619)	54 56	519 281:291
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya Vilâyeti kara ve demiryollarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/620)	54	519,723:724
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğretmen maaşlarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/666)	57 59	832 353:355
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Sivas ilindeki tarihî anıtların onarımına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/533)	54	289:290

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ahmet Karakullukçu'ya dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/541)	55	388:389
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Bilecik Müftüsü Ahmet Öztürk ve Müftülük Şefi İsmail Hakkı Daut'a dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/575)	54	558:559
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir Arap derneğinin Genel Kurul toplantısına katılanlara dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/614)	54	489,685:686
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığınca 1968 ve 1969 yıllarında çıkarılan gazeteye dair Başbakandan yazılı sorusu (7/657)	57 59	617 146:148
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı merkez teşkilâtına dair Başbakandan yazılı sorusu (7/658)	57 59	617 48:55
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra teşkilâtı görevlilerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/654)	57 59	537 46:48
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı müfettişlik görevlerinde çalışan Nihat Ergün ve Hamza Eroğlu'nun nakil sebeplerine dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/516)	54	14:15
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Gülük Camisine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/589)	57	419,446

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Tutak Savcılığının yapmış olduğu bir aramaya dair Başbakandan yazılı sorusu (7/671)	58	3
	60	30
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Yaşar Tunagür'ün istanbul Müftülüğüne atanma tarihine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel' in cevabı (7/542)	54	290:291
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler' in,Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu aramaya dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/674)	60	31:33
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler' in, Tekirdağ Müftüsünün evinde ve Müftülük binasında yapılan bir aramaya dair, Babakandan yazılı sorusu (7/681)	60	236,496
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sami Küçük'ün, Batı-Trakya Türklerinin gayrimenkul sahibi olabilmelerine dair Başbakandan yazılı sorusu (7/639)	57	196
	59	257:258
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Devlet ve İktisadî Devlet Teşekkülleri ile bunlara bağlı müesseselerde vazife alan eski senatör ve milletvekillerine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/512)	54	505:513
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler' in Diyanet İşleri Başkanlığının yapmış olduğu bir aramaya dair Başbakandan yazılı sorusu (7/674)	59	129
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu tarafından verilen yazılı soru önergesi, Başbakanlığa, Ticaret, Maliye, İmar ve İskân bakanlıklarına gönderilmiştir (7/663)	61	590

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İbrahim Etem Karakapıcı'nın, 8 ve 9 Şubat tarihli Günaydın Gazetesinde ileri sürülen iddialara dair Ticaret Bakanı ve Başbakandan yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Refet Sezgin'in cevabı (7/640)	57	665:666
– Cumhuriyet Senatosu Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, vergi davalarının Danıştayda görülmesine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in cevabı (7/555)	57	64,99:100
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri İlinin Sarımsaklı - Ekrek arasındaki yol genişletilmesi için istimlâk edilen arazi bedellerine dair yazılı soru önergesi Bayındırlık Bakanı Turgut Y. Gülez'in cevabı (7/598)	56-1	681:682
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 24 Şubat 1970 tarihli sözlü sorusuna dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından yazılı sorusu (7/652)	57	617,830
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 7 Ocak ve 24 Şubat 1970 tarihli sözlü sorularına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından yazılı sorusu ve Başbakanın her iki soruya bir arada verdiği cevabı (7/661)	57	618,830
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Ankara'da münteşir gazetelerin gelir vergisi borçlarına dair Maliye ve Çalışma bakanlarından yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/641)	57	240,721:729
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, Sosyal Sigortalara dair Çalışma Bakanından yazılı sorusu (7/685)	61	2

	Cilt	Sayfa
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Vakıflar Bankasındaki yolsuzluklara dair Başbakandan ve Devlet Bakanından yazılı sorusu (7/628)	55	90,127
	57	64,102:103
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu ile 5. Daireden verilen iptal kararlarına dair yazılı soru önergesi, Başbakan adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/634)	57	420,448:449
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Türkiye - Suriye hudut rejimine dair yazılı soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (7/610)	54	395,683:685
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Türkiye'nin Almanya'da yaptırdığı elçilik binasına dair Dışişleri Bakanından sorusu ve Bayındırlık Bakanı Turgut Gülez'in yazılı cevabı (7/605)	54	483:484
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, Türkiye'nin milletlerarası kuruluşlara üyeliğine dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/653)	57	537
	59	42:45
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Türkiye'deki özel Rum okulları ve Batı - Trakya'daki Türk okullarına dair Millî Eğitim ve Dışişleri bakanlarından yazılı sorusu (7/621)	54	519
	55	392:397
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir Arap derneğinin Genel Kurul toplantısına katılan bazı kimselere dair Dışişleri Bakanından yazılı sorusu (7/615)	54	489
	55	186

	Cilt	Sayfa
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi İhsan Topaloğlu' nun, Keban Baraj ve hidroelektrik santrali ile buna bağlı projelerin gerçekleşme durumuna dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından yazılı sorusu (7/664)	57	669
	59	219:227
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri' nin, Gaziantep şehrinin su sıkıntısına dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından yazılı sorusu (7/668)	57	833
	59	470:472
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri' nin, Güney hudutlarımızda meydana gelen kaçakçılığa dair İçişleri ve Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu (7/611)	54	395
	65	183:186
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu' nun, Güven Sigorta ve T.C. Ziraat Bankası kredilerine ve bâzı kimseler adına dışarıdan bir araba getirilip getirilmediğine dair, İmar ve İskân, Ticaret, Maliye, Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu (7/663)	57	669
	58	673:674
	59	105:107,219
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri' nin, Belediye ve özel idareler memurlarına avans verilmesini öngören 1069 sayılı Kanuna dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın cevabı (7/548)	54	291:292
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri' nin, Güney hudutlarımızda meydana gelen kaçakçılığa dair İçişleri ve Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu (7/611)	54	395
	55	183:186

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, muhtaç ve hâmisiz er ailelerine belediyeler tarafından yapılan maddî yardımlara dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/636)	57	196,497:498
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Silvan İlçesinde yapılan silâh aranmasının sebeplerine dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/669)	57	833
	59	227:228
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Senatörü Hamdi Özer'in, polislerin muayene ve tedavilerine dair, İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/623)	54	519
	55	226:227
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, bir radyo ve televizyon okuluna dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/643)	57	264
	59	385
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, İstanbul Valisinin Danıştay 2 nci Dairesindeki dosyasına dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/629)	55	342
	57	64,103:105
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, kat mülkiyetine dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/656)	57	617
	59	368:369
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai Okan'ın, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki emniyet müdürlerine dair İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/630)	55	342
	57	61:62
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi M. Ali Pestilci'nin, Zonguldak İl Emniyet Müdürüne dair, İçişleri Bakanından yazılı sorusu (7/607)	54	365
	55	182:183

	Cilt	Sayfa
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep gecekondu önleme bölgelerinde belediyenin yaptığı arsa dağıtımına dair İmar ve İskân Bakanından yazılı sorusu (7/635)	56	1690
	57	496:497
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul İlinin nâzım plânı çalışmalarına dair İmar ve İskân Bakanından yazılı sorusu (7/672)	58	88
	59	258:259
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya il, ilçe, bucak ve köylerinde meydana gelen âfetlere dair, yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'nun cevabı (7/618)	54	519,624:629
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, Sinop İlinin Ayancık İlçesi Yenikonak Babaçay Köyünün uğradığı sel felâketinde belediyenin yapmış olduğu yardıma dair İmar ve İskân Bakanından yazılı sorusu (7/645)	57	280
	58	672:673
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun, Güven Sigorta ve T.C. Ziraat Bankası kredilerine ve bazı kimseler adına dışarıdan bir araba getirilip getirilmediğine dair, İmar ve İskân, Ticaret, Maliye, Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu (7/663)	57	669
	58	673:674
	59	105:107,219
	61	590
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Toprak Tevzi Komisyonunun Hacılar Köyünde yaptığı toprak dağıtımına dair, yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Selâhattin Kılıç'ın cevabı (7/514)	54	286:289

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, Kastamonu'nun su ihtiyaçlarını karşılayacak YSE Bölge Teşkilâtının kurulmasına dair Köy İşleri Bakanından yazılı sorusu (7/632)	56	1160
	57	419,446:448
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler'in Simel Şirketine dair, Köy İşleri Bakanından yazılı sorusu (7/622)	54	519
	55	3,61:63
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Ankara'da münteşir gazetelerin Gelir Vergisi borçlarına dair Maliye ve Çalışma bakanlıklarından yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Mesut Erez'in cevabı (7/641)	57	240, 572:575,721:729
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, emekli, dul ve yetimlerin maaşlarını alırken çektikleri müşkülâta dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (7/573)	54	309:310
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, kat mülkiyetine dair yazılı soru önergesi, Maliye Bakanı Mesut Erez'in cevabı (7/655)	57	617,896
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler'in, demeklere yapılan para yardımına dair, Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/625)	54	584
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, 1189 sayılı Kanunun ek 2 maddesinin tatbikine dair Maliye Bakanından yazılı sorusu (7/631)	55	386
	57	196,232:234
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, basında yayınlanan bâzı yazılara dair yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın cevabı (7/508)	54	284:286

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun, Güven Sigorta ve T.C. Ziraat Bankası kredilerine ve bazı kimseler adına dışarıdan bir araba getirilip getirilmediğine dair, İmar ve İskân, Ticaret, Maliye, Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu (7/663)	57	669
	58	673:674
	59	105:107,219
	61	590
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, İzmir'de yayınlanan "Öğretmen Dünyası Gazetesinin 75 inci sayısında yayınlanan bir yazıya dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/580)	54	306
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Zerin Tüzün'ün, LCC Öğretim Kurumuna dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/633)	56	1160
	57	374,414:417
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İstanbul'da bazı ilkokul müdürlerinin okulda oturduklarına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/662)	57	618
	59	217:219
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Orman Teknikerlerine dair, Millî Eğitim ve Orman bakanlarından yazılı sorusu (7/609)	54	387
	55	389:390
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Türkiye'deki özel Rum okulları ve Batı - Trakya'daki Türk okullarına dair, Millî Eğitim ve Dışişleri bakanlarından yazılı sorusu (7/621)	54	519
	55	392:397

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ankara Zafer Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulunun dört öğrencisine dair, Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/616)	54	489
	55	390:392
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, İzmir İktisadî ve Ticarî İlimler Özel Yüksek Okuluna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem' in cevabı (7/590)	54	112:114
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kadıköy Özel Yüksek Mühendislik ve Mimarlık Okulunun kurucusuna dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/586)	54	383
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri Valiliği emrine verilen ilkokul öğretmenlerinin tayinlerine dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/578)	54	298:305
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Talim ve Terbiye Kurulunun bir yazısına dair Millî Eğitim Bakanından yazılı sorusu (7/864)	60	586
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Atakdı'nın, bir radyo ve televizyon okuluna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/644)	57	264,576
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley' in, Edirne'den Viyana'ya kadar Türk şehitliklerinin durumuna dair, Millî Eğitim Bakanından yazılı soru önergesi (7/617)	54	519
	55	3,60:61

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Muharip Gazilerin Askerî, Devlet, Belediye hastanelerinde parasız tedavilerine dair, Millî Savunma Bakanından yazılı sorusu (7/626)	54	584
	55	263
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selâhattin Özgür'ün, Deniz Kuvvetlerinde mühendislik tazminatı alan makine subaylarına dair yazılı soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun cevabı (7/627)	55	4,397:498
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Bingöl Üyesi Arif Hikmet Yurtsever'in, Isparta Terakki Kolektif Şirketine Devlet Orman İşletmelerinden ve Devlet Kereste fabrikalarından yapılan satışlara dair Orman Bakanından yazılı sorusu (7/649)	57	487
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Orman İdaresine Genel Bütçeden ödenen paralara dair Orman Bakanından yazılı sorusu (7/648)	57	487
	59	353
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Orman Teknikerlerine dair Millî Eğitim ve Orman bakanlarından yazılı sorusu (7/609)	54	387
	55	389:390
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Âdemoğlu'nun, teknik DDT imâlinin kontroluna dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (7/574)	54	297:298
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep çiftçisine verilen kredilere dair Tarım Bakanından yazılı sorusu (7/667)	57	832
	59	55:56
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Doğu-Anadolu bölgesindeki halkın kalkınması için, hayvancılıkta dengenin sağlanmasına dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı Bahri Dağdaş'ın cevabı (7/558)	54	294

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, T.C. Süt Endüstrisi Kurumuna bağlı süt fabrikalarınca üreticiden alınan süt için ödenen fiyatlara dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı İlhami Ertem ile Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (7/557)	57	64,100:102
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Ankara, İstanbul ve İzmir vilâyetlerindeki hastanelere dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından yazılı sorusu (7/677)	59	373
	60	33:34
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Sosyalizasyon bölgesindeki şoför, tıbbî sekreter ve müstahdemlere tazminat verilmemesinin sebebine dair, yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/624)	54	371:372
	55	584
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Etiket koyma usulüne dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (7/563)	54	295:296
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 1.1.1968 tarihi ile 1.1.1969 tarihi ve 1.1.1969 tarihi ile 1.4.1969 tarihleri arasında Halk Bankasınca verilen kredilere dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (7/562)	54	294:295
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kars halkının yiyecek, tohumluk, hayvan yemini tedariki için Ziraat Bankası veya diğer bankalarca kredi açılmasına dair, Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/606)	54	138,514:515
	60	25:29

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, kooperatiflere ve kişilere açılan hayvancılık kredilerine dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı vekili Devlet Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/561)	55	223:226
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, T.C. Süt Endüstrisi Kurumuna bağlı süt fabrikalarınca üreticiden alınan süt için ödenen fiyatlara dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı İlhami Ertem ile Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (7/557)	57	64,100:102
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, T.C. Ziraat Bankası tarafından eski yıllar borçları dışında yeniden verilen kredilere dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in cevabı (7/556)	54	293
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Zerin Tüzün'ün, dış memleketlerdeki ticaret ataşeliklerimize dair yazılı soru önergesi, Ticaret Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/642)	57	240,482:483
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya Kayısı kooperatiflerine dair Ticaret Bakanından yazılı sorusu (7/680)	59	432
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Türk Hava Yollarına dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/659)	57 59	618 216:217
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Gima'da çalışan Devlet memurlarına dair Ticaret Bakanından yazılı soru (7/683)	60	586
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, basında yayınlanan bazı yazılara dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/509)	57	595:613

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun, Güven Sigorta ve T.C. Ziraat Bankası kredilerine ve bazı kimseler adına dışardan bir araba getirilip getirilmediğine dair, İmar ve İskân, Ticaret, Maliye, Gümrük ve Tekel bakanlarından yazılı sorusu (7/663)	57	669
	58	673:674
	59	105:107,219
	61	590
– Cumhuriyet Senatosu Urfa Üyesi İbrahim Etem Karakapıcı'nın, 8 ve 9 Şubat tarihli Günaydın Gazetesinde ileri sürülen iddialara dair Ticaret ve Başbakandan yazılı sorusu (7/640)	57	240,420,449:450, 665:666
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, Denizcilik Bankasına dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sadettin Bilgiç'in cevabı (7/602)	54	359:361
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, batan Amasya şilebine dair yazılı soru önergesi, Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/637)	57	664:665
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Raybank'ın iflasına dair Ulaştırma Bakanından yazılı sorusu (7/647)	57	421
	59	103:105

TOPLANTI YILI : 10
(1970 - 1971)

SORULAR VE CEVAPLAR

A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, Anayasa Mahkemesince iptal edilen Belediye Gelirler Kanununun bazı hükümlerine dair (6/554)	62	365
	64	240,588,590,653
	65	32,66:67,254,256: 257,290,432
	66	331
	67	1025,1054:1056
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, ceza evleri gardiyanlarının günlük yaşantılarına dair (6/527)	64	590,654
	65	34,73,254,290,432
	66	331
	67	1025
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Gümrük Teşkilâtına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/577)	67	44,1026
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası aracılığı ile verilen kredilere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/575)	66	270
	67	1026
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lûtfi Bilgen'in, narenciye ihracatına dair (6/561)	64	739
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair (6/535)	62	97

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, 28.2.1971 tarih ve 1376 sayılı Bütçe Kanununun 16 ncı maddesine dair (6/570)	65	439,512
	66	331
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelâmoğlu'nun, bir Fransız gazetecisinin Türkiye'ye çağrılmasına dair (6/569)	65	412
	66	331
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelâmoğlu'nun, margarin endüstrisine dair (6/560)	64	646
	65	34:35,73:74,254
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Bakanlar Kurulu kararlarının Resmî Gazetede yayınlanmasına dair (6/557)	62	484,544
	64	245,590,653:654
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bir yürütmenin durdurulması kararının yerine getirilmesine dair (6/552)	62	46,98
	64	233,494
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Hidayet Aydıner'in, İstanbul Boğazına yapılacak olan köprüye dair Başbakandan sözlü sorusu (6/581)	67	1072
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya'da kayısı ürününe dair (6/565)	65	265,432
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, 21 Ekim 1970 tarihinde Gümrü Havaalanına inen U-8 Amerikan uçağına dair (6/551)	62	25,98
	64	233,588,653

	Cilt	Sayfa
Bayındırlık Bakanından		
– Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, üç ilçeyi Maraş'a bağlayan yolun asfalt yapımına dair (6/529)	62	97
	64	222,586:588
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ilinin Akçakent Bucağından Çelikli istasyonuna kadar bozuk olan yolun yapım ve bakımının Karayollarına verilmesine dair (6/526)	64	590,654
	65	34,73
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, araştırma, sözlü ve yazılı soru önergelerinin Resmî Gazetede yayınlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair (6/558)	62	590,633
	64	158:162
Devlet Bakanlarından		
– Cumhuriyet Senatosu izmir Üyesi Necip Mirkelâmoğlu'nun, margarin endüstrisine dair Başbakandan sözlü sorusu ve Başbakan adına Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (6/560)	65	290:294
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Bakanlar Kurulu kararlarının Resmî Gazetede yayınlanmasına dair sözlü sorusu ve Başbakan adına Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (6/557)	65	32:34
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, Diyanet İşleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne dair (6/568)	65	396
	66	331
	67	1025
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Son Havadis Gazetesinin 7.5.1971 tarihli sayısındaki bir yazıya dair (6/563)	65	196,54,294,432
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Yunanistan'da bulunan Türk azınlığı ile Türkiye'de bulunan Rum azınlığına dair (6/567)	65	316
	66	331
	67	1025,1026

	Cilt	Sayfa
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Kars İli köylerinin su sıkıntısına dair (6/562)	65	196,254,294,432
	66	331
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Etibankın özel şahıslardan devraldığı maden sahalarına dair (6/571)	65	562
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, kömür satışına dair (6/572)	65	562
	66	331
	67	1025
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, sporumuzun son günlerdeki durumuna dair (6/579)	67	1020
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun, Tütün ve tütün tekeli Kanununa dair (6/564)	65	265, 432
	66	331
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair (6/580)	67	1072
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep Özel İdare memur ve hizmetlilerinin maaş durumlarına dair (6/559)	64	590, 654
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, Anayasa Mahkemesince iptal edilen Belediye Gelirler Kanununun bazı hükümlerine dair Adalet, Maliye ve İçişleri bakanlarından sözlü sorusu ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (6/554)	62	365
	64	240, 588,590,653
	65	32, 66:67,254, 256:257,290,432
	66	331
	67	1025,1054:1056

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair (6/580)	67	1012
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, İstanbul nazım planlarına dair (6/550)	62	98,64,226:232
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Tevfik Fikret Lisesine dair (6/553)	62	68,98,64 232:240
Kültür Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Kültür Bakanlığına devredilmeyen bazı dairelere dair (6/576)	67	44, 1026
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveli'nin, Hastaş Anonim Şirketine dair (6/543)	62	97
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, Anayasa Mahkemesince iptal edilen Belediye Gelirler Kanunun bazı hükümlerine dair (6/554)	62	365
	64	240, 588,590,653
	65	32, 66:67,254, 256:257,290,432
	66	331
	67	1025,1054:1056
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir İlinin merkez ilçesine bağlı Boztepe kasabasına açılan ortaokula dair (6/525)	64	243:245
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Tilkilik Devlet Üretme Çiftliği ve Malatya Devlet Üretme Çiftliğinin orman ve ziraat fakülteleri haline getirilmesine dair (6/522)	64	240:243
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Kültür Bakanlığına devredilmeyen bazı dairelere dair (6/576)	67	1026

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Yunanistan'da bulunan Türk azınlığı ile Türkiye'de bulunan Rum azınlığına dair (6/567)	65	316
	66	331
	67	1025:1026
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsünün isminin değiştirilmesine dair (6/540)	62	98
	64	222:226
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğretmen sorunlarına dair (6/573)	66	3, 331
	67	1026
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Balıkesir İli Ayvalık İlçesinde 1968 yılında yapılan orman tahdidi faaliyetlerine dair (6/545)	62	98
Sanayi Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Akdeniz Gübre Sanayiine dair (6/566)	65	260, 432
	66	331
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, narenciye ihracatına dair sözlü sorusu ve Başbakan adına Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun cevabı (6/561)	65	74:76
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Akdeniz Gübre Sanayii Anonim Ortaklığına dair (6/556)	62	484, 544
	64	245, 590, 653
	65	32, 73
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, ayçiçeği istihsaline dair (6/574)	66	46, 331
	67	1026
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, ekstrasyon sanayiine dair (7/816)	66	46

	Cilt	Sayfa
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Kâhta ilçesi Göçeri köyünde kurulan ziraat okuluna dair sözlü sorusu ve Tarım bakanı Orhan Dikmen'in cevabı (6/555)	62	457
	64	245, 590, 653
	65	32, 67:73
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman İlçesinin, Akpınar bucağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köylere dikilen kavak ve kayısı fidanlarına dair (6/521)	62	98
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve İlçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın Altınova Devlet Üretme Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin nedenlerine dair (6/516)	62	98
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Tilkilik Devlet Üretme Çiftliği ve Malatya Devlet Üretme Çiftliğinin orman ve ziraat fakülteleri haline getirilmesine dair (6/522)	64	240:243
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Akdeniz Gübre Sanayiine dair (6/566)	65	260, 432
	66	331
	67	1025
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, narenciye ihracatına dair sözlü sorusu ve Başbakan adına Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun cevabı (6/561)	65	74:76
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveren'in, Hastaş Anonim Şirketine dair (6/543)	62	97
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Ziya Ayrım'ın, Kars şehir merkezinde PTT şubesi açılmasına dair (6/578)	67	746, 1026

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, At yarışlarına dair (7/822)	66	544
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İstanbul Sirkeci'de faaliyette bulunan SE GA HA şirketine dair (7/725)	63	1 338:340
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar'ın cevabı (7/77)	65	265, 381:383
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, üniversitelerde ve üniversite dışında kanuna aykırı hareketlerinden dolayı yakalanmalara dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Yusuf Ziya Önder'in cevabı (7/734)	64	117, 330, 387:388
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, ceza evlerine dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar'ın cevabı (7/833)	67	95, 317:318
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Günaydın Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar'ın cevabı (7/797)	65	317 435:436
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Enver Işıklar'ın, talebe, işçi ve toplum olaylarına dair (7/823)	66	588
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Vekiline dair (7/720)	62	484,545, 737:738
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Adana Spor kulüplerine yapılan yardımlara dair (7/696)	62 66	25 194:195

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Çukurova bölgesinin kalkınmasına dair (7/701)	62	56
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Kasım Gülek'in, resmî ilan olarak basına ödenen para yekûnuna dair (7/824)	66	588
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, din hizmetlerinde bulunan personelin intibaklarına dair (7/726)	62	590, 633
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Devlet dairelerinde alınması gereken yangın tertibatına dair (7/796)	65	317
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair (7/707)	62	154
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Haliç sularına dair (7/837)	67	324
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Haliç sularına dair (7/721)	62	484, 545
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul şehrinin nıhtım durumuna dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/832)	67	44, 1057:1058
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/777)	66	789
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Bünyan ilçesinin Kültür Sevenler Derneğine yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/752)	64 66	390 664
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in aramalara dair (7/801)	65	344

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, son olaylara dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Adalet Bakanı İsmail Arar'ın cevabı (7/768)	65	265
	67	642:643
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, Devlet müesseselerinin ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin mevduatlarına dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/812)	66	3
	67	648
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, Siyasî partilere yapılan para yardımlarına dair (7/844)	67	964
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, Türkiye İş Bankasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/810)	65	825
	67	644:647
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, afyon konusunda yapılan anlaşmaya dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/814)	66	3, 311
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Anayasa değişikliğine dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/799)	65	317, 558
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, gübre ithaline dair (7/840)	67	831
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Tekstil Fabrikasına dair (7/815)	66	3
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, âfetlerden zarar gören yurttaşlara dair (7/730)	62	706
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya kayısı ürününe dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/813)	66	3, 311:313

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Sürgü Barajı arazisinde işçi olarak çalışanların durumuna dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Çalışma Bakanı Atillâ Sav'ın cevabı (7/729)	62 65	706 850
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, T.C. Turizm Bankası ve yöneticilerinin durumlarına dair (7/846)	67	1020
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ekrem Acuner'in, yasama dokunulmazlığına dair (7/808)	65	562
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ekrem Acuner'in, yasama dokunulmazlığına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in cevabı (7/807)	67	643:644
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ahmet Karakullukçu'nun İzmir Müftülüğüne tayinine dair (7/733)	64	46, 51
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısının Gima'da görev almasına dair (7/687)	62	25
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun; Başbakanlık Ticaret, Maliye, İmâr ve İskân bakanlıklarından yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/663)	62	422:423
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, köy imamlarına dair (7/764)	65	196
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Adana İlinin Karaisalı-Çatalan Bucağını takiben yapılmakta olan asfalt yola dair yazılı soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Cahit Karakaş'ın cevabı (7/839)	67	746, 961:962

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, İktisadî Devlet Teşebbüslerine dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Atillâ Sav'ın cevabı (7/830)	67	44, 85:86
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair (7/891)		266
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kütahya-Bozhöyük stabilize yoluna dair, yazılı soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Cahit Karakaş'ın cevabı (7/806)	65	512, 788:789
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir İlinin Akçakent bucağından Çelikli İstasyonuna kadar bozuk olan yolun yapım ve bakımının Karayollarına verilmesine dair yazılı soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Cahit Karakaş'ın cevabı (7/765)	65	196, 258:259
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Atillâ Sav'ın cevabı (7/786)	65	266, 299:300
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Kasım Gülek'in, Sosyal Sigortalara dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk'ün cevabı (7/685)	62	20
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Almanya'daki Türk işçilerine dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Atillâ Sav'ın cevabı (7/763)	65	61, 380:381
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Hürriyet Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Atillâ Sav'ın cevabı (7/798)	65	317, 724
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Nuri Ademoğlu'nun, televizyonda kalkınma sorunları mevzuunda yapılan açık oturumlara dair yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (7/809)	65	802, 664:667

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Nuri Ademoğlu'nun, TRT Program Dairesi Başkanlığına dair yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (7/834)	67	95, 1030
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in; Çukurova bölgesinin kalkınmasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/701)	62	430:432
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, din hizmetlerinde bulunan personelin intibaklarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/726)	64	329:330
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Devlet dairelerinde alınması gereken yangın tertibatına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (7/796)	66	408:409
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Atillâ Karaosmanoğlu'nun cevabı (7/774)	66	196:197
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (7/772)	65	851
(7/773)		265
(7/774)		265
(7/775)		265
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in cevabı (7/773)	65	404
(7/772)		265
(7/774)		265
(7/775)		265

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcısı Sadi Kocaş'ın cevabı (7/775)	67	1069
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Kasım Gülek'in, gazetelere verilen ilanlara dair, yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Turhan Bilgin'in cevabı (7/717)	64	164:166
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ragıp Üner'in, vekil imamlara dair (7/842)	67	831
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısının Gima'da görev almasına dair yazılı soru önergesi ve Devlet Bakanı Hüsamettin Atabeyli'nin cevabı (7/687)	62	149
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, köy imamlarına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in cevabı (7/764)	65	298
Dış Ekonomik İlişkiler Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı Özer Derbil'in cevabı (7/790)	65	266, 300:301
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Osman Olcay'ın cevabı (7/794)	65	266, 301:302
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Mehmet Hazer'in, Azerbaycan Halk Musikisi Sanatkârlarına dair yazılı soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in cevabı (7/689)	62	21:22,25

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, İran Devletinin kuruluş yıldönümüne dair yazılı soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Osman Olcay'ın cevabı (7/820)	66	325
	67	34:35
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, yabancı bazı ülkelerde bulunan Türk mallarına dair yazılı soru önergesi ve Dışişleri Bakan vekili, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş'ın cevabı (7/831)	67	44, 958:961
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Salim Hazerdağlı'nın, Keban Barajı inşaatına dair (7/755)	64	492
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep şehrinin içme suyuna dair yazılı soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/727)	62	590, 633
	64	263:264
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi İhsan Topaloğlu'nun, muhtelif enerji kaynaklarının taşınma ve fiyat politikasına dair (7/749)	64	249, 260
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair (7/783)	65	266
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Keban Barajı kereste ihtiyacına dair (7/818)	66	270
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından yazılı sorusu (7/847)	67	1020
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, Adana Spor kulüplerine yapılan yardımlara dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Gençlik ve Spor Bakanı Sezai Ergun'un cevabı (7/696)	66	194:195

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in; Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Gençlik ve Spor Bakanı İsmet Sezgin'in cevabı (7/707)	62	432:434
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Sezai Ergun'un cevabı (7/778)	65	265, 384
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, bir kaçakçının meydana çıkarılmasına dair yazılı soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu'nun cevabı (7/722)	62 64	484, 545 328:329
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, şarap ihracına dair yazılı soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar Özalp'in cevabı (7/836)	67	95, 1010
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair (7/788)	65	266
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Gümrük Muhafaza ve Muamele sınıfı memurlarına dair yazılı soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar Özalp'in cevabı (7/761)	64 65	739 193:194, 257:258
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, sigara ve içki imaline dair (7/841)	67	831
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu, tarafından verilen yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu ile Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu'nun cevabı (7/663)	62	52:53

	Cilt	Sayfa
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, mülkî idare âmirlerinin maaş durumlarına dair Maliye ve İçişleri Bakanlarından yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (7/723)	62	484
	65	379
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, at yarışlarına dair yazılı soru önergesi İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (7/822)	67	544, 1045
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep Özel İdare memur ve hizmetlilerinin maaş durumlarına dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (7/760)	65	4, 106:107
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Kilis lisesinden bir öğretmene dair yazılı soru önergesine İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/703)	62	60, 242:243
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Ankara Belediyesi Başkanına dair, yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun yazılı cevabı (7/767)	66	407:408
	65	196
	66	407:408
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Hürriyet Gazetesinin 13 Kasım 1970 tarihli nüshasında neşredilen bir fotoğrafa dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/711)	62	206
	64	42:43
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul ili sınırları içindeki belediyelerde yapılan teftişlere dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/712)	62	206
	64	262:263
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Cumhuriyet Gazetesinin 18 Kasım 1970 tarihli nüshasındaki bir yazıya dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/708)	62	154, 329:330

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, son üniversite olaylarına dair (7/753)	64	390
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (7/776)	65	265, 404:405
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Ziya Ayrım'ın, Muğla ilinin Fethiye ilçesine bağlı Prens adasına dair (7/838)	67	746
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, Eskişehir Otogar Polis Karakolu Komiserine dair, yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (7/759)	65	297:298
	64	646:
	65	297:298
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, gözaltına alınanlara dair, yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun cevabı (7/802)	65	344, 816:820
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Enver Işıklar'ın, talebe, işçi ve toplum olaylarına dair (7/825)	66	588
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, gün ve sayıları belirtilmiş olan yazılara dair, yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı (7/690)	62	15, 283
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, İller Bankası tarafından yapılan yardım ve tahsislere dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Selahaddin Babüroğlu'nun cevabı (7/695)	62	25
	65	434:435
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Lapseki kazasına dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'nun cevabı (7/735)	64	489

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, İmar ve İskân Bakanlığı gecekondu fonundan 1969 ve 1970 yıllarında hangi belediyelere ne miktar tahsis yapıldığına dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun cevabı (7/728)	62	706
	65	256:257
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Dr. Lütfi Bilgen'in, İller Bankasının kâr payının 1961-1971 yıllarında İçel ilinin hissesine düşen miktara dair yazılı soru önergesi, İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun cevabı (7/826)	66	673
	67	145
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, İstanbul şehrinin su ve kanalizasyon ihtiyacına dair (7/751)	64	639:642
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun cevabı (7/781)	65	266, 495:496
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, âfetlerden zarar gören yurttaşlara dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun cevabı (7/730)	64	638:639
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun; Başbakanlık, Ticaret, Maliye, İmar ve İskân bakanlıklarından yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/663)	62	422:423
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu tarafından verilen yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu ile Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet İhsan Birincioğlu'nun cevabı (7/663)	62	52:53
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, köylerin elektrifikasyonuna dair yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Turhan Kapanlı'nın cevabı (7/697)	62	26, 540:541

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin; köy yollarının yapım ve onarımına dair yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Turhan Kapanlı'nın cevabı (7/70)	62	46, 426:430
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, köylere elektrik verilmesine dair yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Cevdet Aykan'ın cevabı (7/769)	65	265, 782:787
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Cevdet Aykan'ın cevabı (7/780)	65	265, 208:299
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, Elazığ Palu ilçesi Gömeç Bağları köyüne dair, yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Cevdet Aykan'ın cevabı (7/758)	65	556:557
	64	646
	65	556:557
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, Erzurum Arık köyüne dair yazılı soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Cevdet Aykan'ın cevabı (7/757)	65	494:495
	64	498
	65	494:495
Kültür Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Mahmut Tali Öngören'e dair yazılı soru önergesi ve Kültür Bakanı Talât Halman'ın cevabı (7/835)	67	95, 961
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Mülkî İdare Amirlerinin maaş durumlarına dair Maliye ve İçişleri bakanlarından yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Sait Naci Ergin'in cevabı (7/723)	67	84:85
	62	484:485
	67	84:85

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, devalüasyonun zamansız olarak ifşa edilip edilmediğine dair (7/715)	62	392
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, emekli, malûl, dul ve yetimlerin maaş durumlarına dair (7/724)	62	484, 545
	64	444:445
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair (7/793)	65	266
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, bir süre önce vatandaşlığa alınanların taşınmaz mallarından dolayı tazminattan istifadelerine dair, yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Sait Naci Ergin'in cevabı (7/754)	65	55:57
	64	498
	65	55:57
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, özel yüksek okullar yerine açılacak olan resmî yüksek okullara dair yazılı soru önergesi ve Maliye Bakanı Sait Naci Ergin'in cevabı (7/845)	67	964, 1058:1063
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler'in, 1968 ve 1969 bütçelerinden derneklere ne miktar yardım yapıldığına dair yazılı sorusu ve Maliye Bakanı Mesut Erez'in cevabı (7/625)	63	697:713
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun, Başbakanlık, Ticaret, Maliye, İmar ve İskân bakanlıklarından yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/663)	62	422:423
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, yabancı bazı ülkelerde bulunan Türk mallarına dair (7/831)	67	44

	Cilt	Sayfa
Millî Eğitim Bakanlığından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mukadder Öztekin'in, kurulacak olan Adana Üniversitesinin istimlâk alanına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in cevabı (7/821)	66	502
	67	870
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Çanakkale'de bir yüksek okul yapılmasına dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in cevabı (7/738)	65	596
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Kilis Lisesinden bir öğretmene dair yazılı soru önergesine Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/702)	62	60, 242, 478
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in cevabı (7/792)	65	266, 384:385
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Dördüncü Murat'a ait tarihi eserlere dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in cevabı (7/716)	65	457
	65	297
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, okulların yakacak ihtiyaçlarına dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in cevabı (7/756)	64	498
	66	195:196
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya - Akçadağ İlköğretmen Okuluna dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in cevabı (7/804)	66	197:198
	65	472
	66	197:198
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, özel yüksek okullar yerine açılacak olan resmî yüksek okullara dair (7/854)	67	964

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Üniversiteler Kanununa dair (7/829)	67	44, 870:871
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Suat Hayri Ürgüplü'nün, Devlet Tiyatro ve Operasının İstanbul'da faaliyetine dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/732)	64	386:387
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Zerin Tüzün'ün, Din eğitimi yapan kurumlara dair, yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/706)	62	109
	64	41:42
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî üyesi Kadri Kaplan'ın; Halk eğitim merkezine dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/704)	62	60, 432
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Talim ve Terbiye Kurulunun bir yazısına dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Oğuz'un cevabı (7/684)	62	19:20
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, tütün ikramiyesinin hangi esaslara göre verildiğine dair yazılı soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun cevabı (7/705)	62	68, 200:201
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in cevabı (7/770)	65	265
	67	1094
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, ithal edilen silâhlara dair, yazılı soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in cevabı (7/800)	66	409:410
	65	396
	66	409:410

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan üyesi Ragıp Üner'in, yurt dışında bulunup, muvazzaf askerlik görevini yapmamış Türk vatandaşlarına dair yazılı soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ahmet Topaloğlu'nun cevabı (7/693)	62	25, 199:200
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selahattin Özgür'ün, İstiklâl Madalyası ve Şeref aylıklarına dair, yazılı soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/750)	64	334, 733:734
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Bingöl Üyesi Arif Hikmet Yurtsever'in, Isparta Terakki Kolektif Şirketine dair yazılı soru önergesi ve Orman Bakanı Selahattin İnal'ın cevabı (7/699)	62 65	40 815:816
– Cumhuriyet Senatosu Bingöl Üyesi Arif Hikmet Yurtsever'in, Isparta Terakki Kolektif Şirketine Devlet Orman İşletmelerinden ve Devlet Kereste Fabrikalarından yapılan satışlara dair yazılı soru önergesi ve Orman Bakanı Hüseyin Özalp'in cevabı (7/649)	62	17:19
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Orman Bakanı Selahattin İnal'ın cevabı (7/779)	65	265, 339
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Isparta Terakki Kollektif Şirketine dair yazılı soru önergesi ve Orman Bakanı Selahattin İnal'ın cevabı (7/817)	67 66	1028:1029 270
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Göksun ilçesi orman havalisinde yaşayan köylülerin ormandan elde ettikleri odunların satışına dair yazılı soru önergesi ve Orman Bakanı Hüseyin Özalp'in cevabı (7/731)	64	411:412

	Cilt	Sayfa
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Nuri Ademoğlu'nun, Tufanbeyli, Hükümet Tabipliğine dair yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Türkân Akyol'un cevabı (7/803)	65	412, 787:788
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Lapseki kazasına bir hastane yapılmasına dair yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/736)	64	388
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Fehmi Baysoy'un, bazı ilaçların bulunmamasına dair, yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/691)	62	25, 53:54
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, kolera salgınına dair (7/694)	62	25
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, kolera salgınına dair yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/695)	62	423:425
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Haliç sularına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vedat Âli Özkan'ın cevabı (7/721)	64	261:262
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Türkân Akyol'un cevabı (7/789)	65	266, 557:558
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin memleketimizi tehdid eden sivrisinek afetine dair yazılı soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Türkân Akyol'un cevabı (7/827)	66 67	36:38 673

	Cilt	Sayfa
Sanayi ve Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, İktisadî Devlet Teşebbüslerine dair (7/830)	67	44
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İstanbul Sirkeci'de faaliyette bulunan SE GA HA şirketine dair Sanayi ve Ticaret bakanlarından yazılı soru önergesi ve Sanayi Bakanı Selahattin Kılıç'ın cevabı (7/725)	62 64	129:130 484, 545
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun cevabı (7/784)	65 67	143:144 266
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Milas Ziraat Bankasına dair (7/811)	65	894
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in; vefat eden Kütahya Azot Sanayii Fabrikası savunma uzmanına dair yazılı soru önergesi ve Sanayi Bakanı Selahattin Kılıç'ın cevabı (7/709)	62	206, 434:437
– Cumhuriyet Senatosu Muğla Üyesi İlyas Karaöz'ün, çimento fabrikalarında yapılan grevlere dair (7/843)	67	920
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Akdeniz Gübre Sanayii Anonim Ortaklığına dair, yazılı soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun cevabı (7/766)	65	196, 401:404
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, ekstraksiyon sanayiine dair (7/816)	66	46
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, At yarışlarına dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı M. Orhan Dikmen'in cevabı (7/822)	66	544, 790:795

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Fehmi Baysoy'un, sığır vebasına dair Tarım ve Ticaret bakanlarından yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/710)	62	206, 478:482
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep ilinin gübre ihtiyacına dair (7/848)	67	1072
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı M. Orhan Dikmen'in cevabı (7/787)	65	266, 300
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman ilçesinin Akpınar bucağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köylere dikilen kavak ve kayısı fidanlarına dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/719)	62	669:670
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve ilçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın Altınova Devlet Üretme Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin nedenlerine dair yazılı soru önergesi ve Tarım Bakanı İlhami Ertem'in cevabı (7/718)	62	668:669
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, mantar üretilmesine dair (7/808)	65	608
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ekrem Acuner'in, yasama dokunulmazlığına dair, yazılı soru önergesi Başbakan adına Tarım Bakanı M. Orhan Dikmen'in cevabı (7/808)	66	410:411
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İstanbul Sirkeci'de faaliyette bulunan SE GA HA Şirketine dair Sanayi ve Ticaret Bakanlarından yazılı soru önergesi ve Sanayi Bakanı Selahattin Kılıç'ın cevabı (7/725)	64	129:130
	62	484, 545
	64	129:130

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Fehmi Baysoy'un, sığır vebasına dair, Tarım ve Ticaret bakanlarından yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/710)	64	327:328
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Milas Ziraat Bankasına dair (7/811)	65	894
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, kuru kayısı fiyatlarına dair, yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/688)	65	25, 586:587
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya Kayısı Kooperatiflerine dair, yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/680)	62	86:87
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Akdeniz Gübre Sanayi Anonim Ortaklığına dair, yazılı soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun cevabı (7/766)	65	401:404
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Gima'da çalışan Devlet memurlarına dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Gürhan Titrek'in cevabı (7/683)	62	477:478
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Ömer Hocaoğlu'nun; Başbakanlık, Ticaret, Maliye, İmar ve İskân bakanlıklarından yazılı soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Hasan Dinçer'in cevabı (7/663)	62	422:423
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, yazılı soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz Akçal'ın cevabı (7/782)	65	266, 299
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin memleketimizi tehdid eden sivrisinek afetine dair yazılı soru önergesi, Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz Akçal'ın cevabı (7/828)	66 67	673 316:317

	Cilt	Sayfa
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Lapseki - Gelibolu arasında bir araba vapuru tahsisine dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Halûk N. Arık'ın cevabı (7/737)	64	758:759
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Kilis İlçesine otomatik santral kurulmasına dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Orhan Tuğrul'un cevabı (7/698)	62 63	40 714
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, gemi müteahhitlerine kredi teminine dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/713)	62 64	206, 368:369
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, otomatik santral aletlerine dair, (7/762)	65	61
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Pendik tersane inşaatına dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Halûk Arık'ın cevabı (7/819)	62	270, 789:790
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, İstiklâl Mardalyalı muharip gazilere dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Orhan Tuğrul'un cevabı (7/714)	62	206, 587:588
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3, ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair, (7/785)	65	266, 405:406, 723:724
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri istasyon binasına dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Halûk N. Arık'ın cevabı (7/805)	66	40
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Gima Genel Müdürlüğü tarafından verilen pas biletlere dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/692)	62	25, 198:199

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in; Türk Hava Yolları Genel Müdürlüğü tarafından GİMA'ya verilen pas biletlerine dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/692)	64	162:163
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Türk Hava Yollarına dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Orhan Tuğrul'un cevabı (7/676)	62	667:668
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler'in, Türk Hava Yolları Genel Müdürlüğünce verilen pas biletlere dair, yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin cevabı (7/686)	62	20:21, 25

TOPLANTI YILI : 11
(1971 - 1972)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, yurt dışında mahkûm olan Türklere dair (6/8)	4	58, 190, 215:216, 248, 282, 354, 435, 676
	6	148, 163
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, cezaevleri gardiyanlarının günlük yaşantılarına dair (6/527)	4	42, 188, 214, 247
– Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, cezaevleri gardiyanlarının günlük yaşantılarına dair (6/527)	1	342, 372, 480
Başbakandan		
– Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, et ihtiyacına dair (6/6)	1	176, 344, 385, 481
	2	43, 190, 215, 248
– Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, gümrük teşkilâtına dair (6/577)	1	343, 481
	4	42, 189, 215, 247, 281, 354, 429, 675
– Balıkesir Üyesi Nejat Sarıcalı'nın, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası aracılığı ile verilen kredilere dair (6/575)	1	343, 480
	4	42, 189, 215, 247, 281, 354, 429, 675
	6	148, 632

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, haşhaş ekiminin yasaklanmasına dair (6/20)	6	292
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Personel Kanununun uygulanmasına dair (6/16)	6	45
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, tarım ürünlerinin fiyatlarına dair (6/18)	6	109
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 30 Ocak 1972 tarihli Ankara Bayram Gazetesinde neşredilen bir yazıya dair (6/10)	4	727
	6	148, 149, 633
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, ithal edilen malların mutemetlere teslimine dair (6/9)	4	205, 248, 282, 354, 435, 676
	6	148, 633
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun bir Fransız gazetecesinin Türkiye'ye çağrılmasına dair sözlü soru önergesi	1	342, 374, 480
	4	42, 188
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, inşaat mevsiminin uzatılmasına dair (6/15)	5	43
	6	148
– İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin 28.2.1971 tarih ve 1376 sayılı Bütçe Kanununun 16 ncı maddesine dair (6/570)	1	342, 374, 480
	4	42, 188, 214, 247, 281,354, 429, 675
	6	148, 632
– İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun Türkiye Kömür İşletmelerinin bazı yöneticilerine dair (6/3)	1	78

	Cilt	Sayfa
– Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, emekli aylıklarına dair (6/1)	1	72, 343, 385, 481
	4	43, 189, 215, 248
– Kontenjan Üyesi Hidayet Aydıner'in, İstanbul Boğazına yapılacak olan köprüye dair (6/581)	1	343, 481
	4	43, 189, 215, 248, 281, 354, 430:435
– Sakarya Üyesi Mustafa Tığlı'nın, mesken ve diğer bazı sorunlarımıza dair (6/4)	1	112, 343, 481
	4	43, 189, 215
– Tabiî Üye Ahmet Yıldız'ın, 12 Mart öncesine dair (6/2)	1	72, 343, 481
	4	43, 189, 215, 248, 282, 354, 435, 676
	6	148, 633
Devlet Bakanından		
– Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, ayçiçeği istihsaline dair Sanayi ve Ticaret Bakanından sözlü sorusu ve Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın cevabı (6/574)	1	383:385
– Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, Diyanet İşleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne dair (6/568)	1	342, 374, 480
	2	42, 188
Dışişleri Bakanından		
– Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Yunanistan'da bulunan Türk azınlığı ile Türkiye'de bulunan Rum azınlığına dair (6/567)	1	343, 374:379, 480
	4	42, 189, 214:215,247, 281, 354, 429, 675
	6	148, 632

	Cilt	Sayfa
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İli, Çal - Baklan, Çivril - Işıklı ve Acıpayam ovalarının sulanmasına dair (6/17)	6	45
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, kömür satışına dair (6/572)	4	42, 189
– Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Kars İli köylerinin su sıkıntısına dair sözlü soru ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nezih Devres'in cevabı (6/562)	1	342, 372:373
– Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Afşin ve Elbistan linyitlerine dair (6/7)	1	282, 344, 481
	4	43, 190, 215, 248, 282, 354, 435
– Tabiî Üye Haydar Tunçkanat'ın, Etibank'ın özel şahıslardan devraldığı maden sahalarına dair (6/571)	1	342, 374, 480
	4	42, 188
– Tabiî Üye Haydar Tunçkanat'ın, kömür satışına dair (6/572)	1	342:343, 374, 480
Gençlik ve Spor Bakanından		
– İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, sporumuzun son günlerdeki durumuna dair (6/579)	1	353, 481
	4	42, 189, 215, 247:248
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, Türk sporunun durumuna dair (6/19)	6	130
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, sporcularımıza dair (6/21)	6	246

	Cilt	Sayfa
– İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun Tütün ve Tütün Tekeli Kanununa dair (6/564)	1	342, 373:374, 480
	4	42, 188
– Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair (6/580)	4	43, 189, 215, 248, 281, 354, 430, 675:676
	6	148, 632
İçişleri Bakanından		
– Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair (6/580)	1	343, 481
	4	43, 189, 215, 248, 281, 354, 430, 675:676
	6	148, 632
Kültür Bakanından		
– Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Kültür Bakanlığına devredilmeyen bazı dairelere dair (6/576)	1	343
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İline bir yüksek okul yapılmasına dair (6/14)	6	22, 149
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, yüksek ve orta öğretime dair (6/15)	6	22, 149
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, deneme liselerine dair (6/13)	5	196
– Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in Kültür Bakanlığına devredilmeyen bazı dairelere dair (6/576)	1	343, 481
	2	42, 189

	Cilt	Sayfa
– Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Yunanistan'da bulunan Türk azınlığı ile Türkiye'de bulunan Rum azınlığına dair Millî Eğitim Bakanı İsmail Arar'ın cevabı (6/567)	1	343, 374:379
– Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğretmen sorunlarına dair sözlü sorusu ve Millî Eğitim Bakanı İsmail Arar'ın cevabı (6/573)	1	343, 379:383
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun Adana Doğum ve Çocuk Bakım Evinin kapatılmasına dair (6/5)	1	112, 343, 481
	4	43, 190, 215, 348, 282, 354 435, 676
	6	148
Sanayi ve Teknoloji Bakanından		
– İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Akdeniz Gübre Sanayiine dair (6/566)	1	480
	4	42, 188,214 247, 281, 354, 429, 675
	6	148, 196:205
Ticaret Bakanından		
– İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Akdeniz Gübre Sanayiine dair (6/566)	1	342, 374
– Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, ayçiçeği istihsaline dair (6/574)	1	343
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Türk Havayollarına dair (6/11)	4	786
	6	149
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fahri Korutürk'ün, Deniz Yolları İdaresinde alınacak tedbirlere dair (6/22)	6	548
– Kars Üyesi Ziya Ayrım'ın, Kars şehir merkezinde PTT şubesi açılmasına dair (6/578)	1	343, 481
	4	42, 189

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Ankara üyesi Yiğit Köker'in, at yarışlarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar'ın yazılı cevabı (7/822)	1	37
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun tadiline dair (7/23)	3	684
	4	178:179
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, tapulama mahkemelerine dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Suat Bilge'nin yazılı cevabı (7/22)	4	177:178
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Cezaevleri gardiyanlarının günlük yaşantılarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Suat Bilge'nin yazılı cevabı (7/45)	4	267, 319:320
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, "İnsan haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi" deyiminin açıklanmasına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Suat Bilge'nin yazılı cevabı (7/31)	4	172, 180:181
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Türk Medeni Kanununun değiştirilmesine dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Suat Bilge'nin yazılı cevabı (7/29)	4	172, 180
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, Urfa'da meydana gelen bir müessif olaya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan'ın yazılı cevabı (7/55)	4	671, 777:778
– Samsun Üyesi Enver Işıklar'ın, talebe, işçi ve toplu olaylarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Suat Bilge'nin yazılı cevabı (7/823)	1	483
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, et ihtiyacına dair (7/46)	4	267

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep İlinin su şebekesine dair soru önergesi ve Başbakan adına Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nezih Devres'in yazılı cevabı (7/35)	4	205, 526:528
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep organize sanayi bölgesine dair (7/47)	4	267
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Tapulama mahkemelerine dair (7/22)	3	684
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, emekli aylıklarına dair soru önergesi ve Başbakan vekili Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/44)	4	267, 409:410
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, aramalara dair soru önergesi ve Başbakan Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/801)	5	465:466
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, inşaat mevsiminin uzatılmasına dair (7/68)	6	167
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, memur ailelerine yapılacak tedavi yardımına dair (7/64)	6	22
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Mustafa Tığlı'nın, mesken ve diğer bazı sorunlarımıza dair (7/41)	4	239
	5	462:464
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Selahattin Özgür'ün, 1965 senesinden itibaren her bir bakanlıkta nakil ve atanmaları yapılan memur adedine dair soru önergesi ve Başbakan Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/511)	4	689:690
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, Yetki Kanununa dair (7/59)	5	43
– İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, İstanbul Haliç sularına dair soru önergesi ve Başbakan Nihat Erim'in yazılı cevabı (7/837)	1	69

	Cilt	Sayfa
– İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, lise mezunlarına dair (7/5)	1	112
	4	436:437
– İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun, Türkiye Kömür İşletmelerinin bazı yöneticilerine dair (7/10)	1	176
	3	485:486
– Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, gübre ithaline dair soru önergesi Başbakan Nihat Erim'in yazılı cevabı (7/840)	1	37:38
– Tabiî Üye Sami Küçük'ün, Sıkıyönetim Mahkemelerinde açılan davaların sanıklarına dair (7/2)	1	56
	4	454:456
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Karataş'a küçük bir liman veya barınak inşa edilmesine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/50)	4	372, 438
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, inşaat mevsiminin uzatılmasına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/68)	6	286:438
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, ortalama insan ömrüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı İlhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/32)	4	173, 181:182
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ahmet Karakullukçu'nun, İzmir Müftülüğüne tayinine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı İsmail Arar'ın, yazılı cevabı (7/733)	6	154:156
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler'in, Tekirdağ Müftüsünün evinde ve Müftülük binasında yapılan bir aramaya dair soru önergesi ve Devlet Bakanı İsmail Arar'ın yazılı cevabı (7/681)	6	150:153

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Muzaffer Yurdakuler'in, Tutak Eski Müftüsü Abdurrahman Dürre'ye ait dosyaya dair, soru önergesi ve Devlet Bakanı İsmail Arar'ın yazılı cevabı (7/682)	6	153:154
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın Yetki Kanununa dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Zeyyad Baykara'nın yazılı cevabı (7/59)	6	149:150
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, Diyanet İşleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı İlyas Karaöz'ün, yazılı cevabı (7/38)	4	206, 184:288
– Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, vekil imamlara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in yazılı cevabı (7/842)	1	10
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Antalya Üyesi Mehmet Pırıltı'nın, serbest göçmen getirilişine dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Vekili Naim Talu'nun yazılı cevabı (7/51)	4	402, 621:622
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, dış ülkelerde bulunan Türk vatandaşlarına dair (7/17)	3	535
	4	615:616
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, kömür sıkıntısına dair (7/70)	6	416
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in kömür vesikasına dair (7/18)	3	535
	4	217:249
– İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, orman köylerine dair (7/16)	2	476
	3	680:681
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Tatların Köyünde yapılan baraja dair (7/33)	4	173

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Afşin ve Elbistan linyitlerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nuri Kodamanoğlu'nun yazılı cevabı (7/52)	4	443, 688:689
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Etibank'ın özel şahıslardan devraldığı maden sahalarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nezih Devres'in yazılı cevabı (7/40)	4	206, 456:458
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, kömür satışına dair (7/39)	4	206
– Cumhuriyet Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir İlinde kükürt madeni bulunduğuna dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nezih Devres'in yazılı cevabı (7/847)	1	74:75
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, sporumuzun son günlerdeki durumuna dair soru önergesine Gençlik ve Spor Bakanı Adnan Karaküçük'ün yazılı cevabı (7/43)	4	267, 356:357
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Ayvalık ve Altınova tütün kampanyasına dair (7/21)	3	640
	4	176
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, resmî daire ve İktisadî Devlet Teşekkülleri dışında kalan ithalatçılara dair (7/57)	5	3
– Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, sigara ve içki imaline dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar Özalp'in yazılı cevabı (7/841)	1	95:97
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, bir gazetede çıkan bir yazıya dair (7/24)	3	684
	4	179:180

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, evinde yapılan hırsızlığa dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Ferit Kubat'ın yazılı cevabı (7/48)	4	392, 783:784
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ İlçesindeki bir olaya dair (7/71)	6	416
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Mecdi Agun'un, Esenboğa Hava Limanında yapılan bir aramaya dair (7/54)	4	534
– Cumhuriyet Senatosu Samsun Üyesi Enver Işıklar'ın, talebe, işçi ve toplum olaylarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Ferit Kubat'ın yazılı cevabı (7/825)	4	216:217
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, ruhsatsız silah bulundurmaya dair (7/60)	5 6	43 15:16
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Ankara Belediyesine dair (7/66)	6	130
– Kars Üyesi Ziya Ayrım'ın, Muğla İlinin Fethiye İlçesine bağlı Prens Adasına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hamdi Ömeroğlu'nun yazılı cevabı (7/838)	1	73:74
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Ayvalık İlçesinin yeni imar planına dair (7/20)	3 4	640 219:220
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'de bulunan Suriye uyrukluların emlâkine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/36)	5	187:188
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Iğdır, Tuzluca, Kağızman İlçelerine yapılan konutlara dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Serbülent Bingöl'ün yazılı cevabı (7/12)	3	416:419

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Kayseri yeraltı geçidine dair (7/25)	3	684
	4	283:284
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir İlinde yapılmasına karar verilen afet evlerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Serbülent Bingöl'ün yazılı cevabı (7/37)	4	205, 355:356
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Tatlarin Köyünde yapılacak afet evlerine dair (7/34)	4	173:284
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, sanatkârlara tesis yapılmasına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Serbülent Bingöl'ün, yazılı cevabı (7/30)	4	172, 221:222
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, bazı bankaların kamplarına dair (7/19)	3	586
	5	169:187
– Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep İlinde yapılmakta olan Küçük Sanayi Sitesine dair (7/1)	1	56, 437:439
– İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in kapıcıların konut sorununa dair (7/15)	1	547
	3	490:491
– Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Iğdır, Tuzluca, Kağızman İlçelerine yapılan konutlara dair (7/12)	1	546
– Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, İmar ve İskân Bakanlığının bazı personeline dair (7/13)	1	547
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Turgut Bucağında kurulan kooperatife dair soru önergesi, Köy İşleri Bakanı Necmi Sönmez'in yazılı cevabı (7/42)	2	239, 483:484

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Yeşilhisar halkının hayvanlarına tahsis edilen meraya dair (7/61)	5	125
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'de bulunan Suriye uyrukluların emlâkine dair (7/36)	4	205
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, emekli işlemlerine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Sait Naci Ergin'in yazılı cevabı (7/4)	4	367:368
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, İstanbul adalar kazasına vergi dairesi kurulmasına dair (7/67)	6	130
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, memur ailelerine yapılacak tedavi yardımına dair önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/64)	6	663:634
– İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, emekli işlemlerine dair (7/4)	1	78
– Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Türkiye harici seyahatler dolayısıyla yapılan döviz harcamalarına dair (7/11)	1	176
	3	486:489
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep İli ilkokullarına dair (7/69)	6	416
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, deneme liselerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Sabahattin Özbek'in yazılı cevabı (7/65)	6	130, 205:208
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, Türk Eğitim Derneği Ankara Kolejinin lise kısmına dair (7/58)	5	43
	6	14

	Cilt	Sayfa
– Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te açılması kararlaştırılan Eğitim Enstitüsüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İsmail Arar'ın yazılı cevabı (7/7)	1	112, 382:388
– Malatya Üyesi Hamdi Özer'in öğretmen sorununa dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı İsmail Arar'ın yazılı cevabı (7/9)	1	112, 529:535
– Malatya Üyesi Hamdi özer'in, özel yüksek okullar yerine açılacak olan resmî yüksek okullara dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Şinasi Orel'in yazılı cevabı (7/854)	1	142:144
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Bingöl Üyesi Arif Hikmet Yurtsever'in, Isparta Terakki Kollektif Şirketine dair soru önergesi ve Orman Bakanı Selahattin İnal'ın ek yazılı cevabı (7/699)	4	191:193
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Adana Merkez kazasındaki hekimlere dair (7/27)	3	728
	4	261:263
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Personel Kanununun tatbikatına dair (7/26)	3	684
	4	317:319
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Antep çıbanına dair (7/56)	4	727
	5	95:96
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Arapkir Bölge Hastanesi ile Pütürge Hastanesine dair (7/63)	5	406
	6	16:20
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, Urfa'da meydana gelen bir müessif olaya dair (7/55)	4	671
	5	37:38
– İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in köylü vatandaşlarımızın ücretsiz tedavi edilmelerine dair (7/14)	1	547
	3	489:490

	Cilt	Sayfa
Sanayi ve Teknoloji Bakanından		
– Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, İktisadî Devlet Teşebbüslerine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mesut Erez'in yazılı cevabı (7/830)	1	386:387
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep organize sanayi bölgesine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mesut Erez'in yazılı cevabı (7/47)	4	618:621
– Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Tekstil Fabrikasına dair soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun yazılı cevabı (7/815)	1	19:20
– Muğla Üyesi İlyas Karaöz'ün, çimento fabrikalarında yapılan grevlere dair soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun yazılı cevabı (7/843)	1	108:110
– Tabiî Üye Fahri Özdilek'in sunî gübreye dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mesut Erez'in yazılı cevabı (7/3)	1	72, 528:529
– Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, ekstraksyon sanayiine dair soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Ayhan Çilingiroğlu'nun yazılı cevabı (7/816)	1	36
– Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın, Tavko Birlik'e dair yazılı soru önergesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (7/6)	1	112
Tarım Bakanından		
– Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep İlinin gübre ihtiyacına dair soru önergesi ve Tarım Bakanı M. Orhan Dikmen'in yazılı cevabı (7/848)	1	97:98
– Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, ziraat yüksek mühendisleri ile teknisyenleri ve öğretmenlerinin eğitici ve öğretici olarak görevlendirilmesine dair soru önergesi ve Tarım Bakanı Orhan Dikmen'in yazılı cevabı (7/8)	1	112, 483:484

	Cilt	Sayfa
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, et ihtiyacına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/46)	4	617:618
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Milas Ziraat Bankasına dair soru önergesi ve Sanayi ve Ticaret Bakanı Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/811)	3	492:495
– Yozgat Üyesi Sadık Artukmaç'ın Tavko Birliğe dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/6)	1	326:327
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, T.C. Turizm Bankası ve yöneticilerinin durumlarına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz Akçal'ın yazılı cevabı (7/846)	1	38:53
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Saffet Ural'ın, ihraç lisansına tâbi olmayan hediyelik ve turistik eşyanın PTT paket servisinde gördüğü yanlış işlemin düzeltilmesine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/49)	4	323, 484:486
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Denizcilik Bankası Deniz Nakliyatı Türk Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğüne dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/28)	4	4, 220:221
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Osman Gümüşoğlu'nun, Çanakkale ve İstanbul boğazlarına dair (7/62)	5	125
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Mecdi Agun'un, Esenboğa Hava Limanında yapılan aramaya dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı danışman'ın yazılı cevabı (7/53)	4	534, 721:722

TOPLANTI YILI : 12
(1972 - 1973)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in yurt dışında mahkûm olan Türklere dair (6/8)	7	31, 289
	10	179, 339
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarıcalı'nın, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası aracılığı ile verilen kredilere dair (6/575)	7	31, 289
	10	179, 338
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 30 Ocak 1972 tarihli Ankara Bayram Gazetesinde neşredilen bir yazıya dair (6/10)	7	32, 289
	10	179, 339
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, 28.2.1971 tarih ve 1376 sayılı Bütçe Kanununun 16 ncı maddesine dair (6/570)	7	31, 289
	10	179, 338
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 12 Mart 1971 öncesi yatırımlar ve ihracat politikasına dair (6/23)	12	60
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Atatürk Üniversitesindeki olaylar hakkında ne gibi bir işlem yapıldığına dair (6/24)	12	60
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, 12 Mart öncesine dair (6/2)	7	31, 289
	10	179, 339
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Yunanistan'da bulunan Türk azınlığı ile Türkiye'de bulunan rum azınlığına dair (6/567)	7	31, 289
	10	179, 338

	Cilt	Sayfa
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İli, Çal - Baklan, Çivril - Işıklı ve Acıpayam ovalarının sulanmasına dair (6/17)	10	179, 339
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin Türk sporunun durumuna dair (6/19)	7	32, 289:290
	10	179, 339
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, sporcularımıza dair (6/21)	7	32, 290
	10	179, 339
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muayenelerine dair (6/580)	7	31, 289
	10	179, 338, 339
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair (7/121)	11	2
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muayenelerine dair (6/580)	7	31, 289
	10	179, 338, 339
	11	2
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İline bir yüksek okul yapılmasına dair (6/14)	7	32, 289
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, yüksek ve ortaöğretime dair (6/15)	7	32, 289
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Türk Havayollarına dair (6/11)	7	32, 289
	10	179
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fahri Korutürk'ün, Deniz Yolları İdaresinde alınacak tedbirlere dair (6/22)	7	32, 290
	10	179, 339

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya İline bir televizyon istasyonu kurulmasına dair (7/135)	11	393
	12	267
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya İlinin indirimli yatırımdan faydalanmasına dair (7/136)	11	393
	12	879;880
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Macit Zeren'in, Amasya'ya bağlı orman köylerinin kalkındırılmasına dair (7/129)	11	392
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Mehmet Güler'in, Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası tarafından kredi verilen firmalara dair (7/149)	12	836
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Adıgüzeller Barajının yapımına dair (7/103)	8	2
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İline televizyon vericisinin kurulmasına dair (7/102)	8	2
	9	736
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Personel Kanununun uygulanmasına dair (7/124)	11	234
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, bazı eski eserlerin imar durumuna dair (7/74)	7	13
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın hava meydanlarındaki personele dair (7/79)	7	35
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Yeni Emlâk Vergisi Kanunu tatbikatına dair (7/101)	8	2
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, 28.2.1971 tarih ve 1376 sayılı Bütçe Kanununun 16 ncı maddesine dair (7/119)	10	354

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Yedigün dergisinde yayınlanan bir yazıya dair soru önergesi ve Başbakan Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/77)	7	43, 171
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, 12 Ocak 1973 tarihli bir günlük gazetede çıkan yazıya dair (7/111)	9	619
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, 1973 - 1974 Bütçe kanunu tasarısıyla yapılması öngörülen ve inşaat bedelleri 1 milyon liranın üstündeki projelerin hazırlık çalışmalarına dair (7/99)	7	646
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 209 uncu maddesinin ne zaman uygulanacağına dair yazılı soru önergesi ve Başbakan Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/153)	12	905:906
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, erlere terhis mahiyetinde izin verilip verilmeyeceğine dair (7/139)	11	487
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 31, 32 ve 33 üncü maddelerinin tatbiki hususunda Hükümetin ne düşündüğüne dair (7/125)	11	234
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Maliye Bakanlığı gider bütçesindeki fondan derneklere ve ilgili öbür kuruluşlara yapılan yardımların miktar ve tarihlerine dair (7/84)	7	179
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, İslâhiye Lise binasına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevapları (7/75)	7	170:171

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/791)	7	531:533
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri - Felahiye İlçe yolunun yapılmasına dair (7/116)	10	276
	11	87
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, 1973-1974 Bütçe Kanunu tasarısıyla yapılması öngörülen ve inşaat bedelleri 1 milyon liranın üstündeki projelerin hazırlık çalışmalarına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/99)	8	113:114
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya - Medik Şahnahan sulama işi ile Malatya - Pütürge (Tepehan bucağı) Büyükköz köyüne kadar olan 8 Km.'lik ilave yolun açılmasına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/114)	10	10, 334, 343:344
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, İkinci Beş Yıllık Kalkınma döneminde (1967-1972) Tekirdağ İlinde gerçekleştirilen yatırımların yıllar itibariyle nerelere ve ne miktar yapıldığına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/89)	7	269, 424:425
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İş ve İşçi Bulma Kurumu şube müdürlerinin kadro durumları ile tekstil işçilerinin bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı adına Müsteşar Yardımcısı Mustafa Enginsu'nun yazılı cevabı (7/141)	12	3, 880:882
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Bahriye Üçok'un, Atatürk ve Devrimleri aleyhinde yapılan zararlı yayınlar hakkında ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı İsmail Arar'ın yazılı cevabı (7/118)	10	354, 666:668

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Bahriye Üçok'un, Atatürk ve Devrimleri aleyhinde yapılan zararlı yayınlar hakkında ne düşünüldüğüne dair (7/137)	11	393
	12	268:269
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile, onun bazı maddelerini değiştiren 1327 sayılı Kanunun tatbikatına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Zeyyat Baykara'nın yazılı cevabı (7/78)	7	43, 432, 475:476
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Suriye'de kamulaştırılan Türk vatandaşlarına ait emlâkın durumuna dair (7/98)	7	538
	8	112:113
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya İlinde fazla yağışlardan meydana gelen zararların önlenmesi için bazı tedbirlerin alınmasına dair (7/132)	11	392
	12	877:879
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Adıgüzeller Barajının yapımına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/103)	12	53:55
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İli, Çalbaklan, Çivril-Işıklı ve Acıpayam ovalarının sulanmasına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/123)	11	234, 480:481
– Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Salim Hazerdağlı'nın, Keban Barajı inşaatına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/155)	12	918:920

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Osman Gümüşoğlu'nun, civa maden sahalarının işletme imtiyazına dair (7/96)	7	367
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı M. Nuri Kodamanoğlu'nun yazılı cevabı (7/783)	10	105, 158:159
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, İncesu İlçesine her yıl zarar veren sel baskınlarını önlemek için bir baraj yapımının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/126)	12	823:824
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Keban Barajı kereste ihtiyacına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/818)	12	920:923
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, kömür satışına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Nuri Kodamanoğlu'nun yazılı cevabı (7/39)	7	686:687
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, İkinci Beş Yıllık Kalkınma dönemi içinde Tekirdağ İline münhasır DSİ ve TEK sahasında yapılan yatırımların yıllar itibariyle nerelere ve ne miktar olduğuna dair (7/87)	7	269
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun Tekirdağ Saray İlçesinde Linyit Madenine dair (7/90)	7	269
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kars İli ve İlçelerine gençlik ve sporla ilgili yapılan yatırımlara dair (7/95)	7	367
	8	227:228

	Cilt	Sayfa
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekaca'nın, tüketim fazlası çayın fakir halk ile köylüye 30 Ağustos Zafer Bayramı armağanı olarak verilmesine dair (7/147)	12	61
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 1, 2, 3 ve 4 üncü derecelere memur atanmasına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar Özalp'in yazılı cevabı (7/788)	9	534
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, resmî daire ve İktisadî Devlet Teşekkülleri dışında kalan ithalatçılara dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Haydar Özalp'in yazılı cevabı (7/57)	7	522:523
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Mecdi Agun'un, Çaykur hakkında soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Fethi Çelikbaş'ın yazılı cevabı (7/150)	12	836, 900:902
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakan Fethi Çelikbaş'ın yazılı cevabı (7/121)	12	820:823
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, trafik polislerinin tavır ve davranışlarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Ferit Kubat'ın yazılı cevabı (7/76)	7	13, 344:345
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, İstanbul Adalar İlçesi Emniyet Amirliğinde 27 Nisan 1973 günü vuku bulan hadiseye dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/122)	11	163, 388:390
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Başkent ve diğer kentlerin cadde ve sokak isimlendirilmesinde ünlü ve kahraman kişilerin adlarından faydalanması hakkında ne düşünüldüğüne dair (7/120)	10 11	582 75:76

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Emniyet mensuplarına verilen fazla çalışma ücretine dair (7/110)	9 10	417 65:67
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, kara ve deniz vasıtalarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/168)	12	917:918
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ İlçesindeki bir olaya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Ferit Kubat'ın yazılı cevabı (7/71)	7	35:37
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, bir dernek tarafından makbuzsuz para toplandığının ihbar edilip edilmediğine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Ferit Kubat'ın yazılı cevabı (7/109)	9	2, 736:737
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Almanya'dan gelen Türk işçilerinin gümrük muamelelerine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in cevabı (7/121)	11	2, 521:522
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin Ankara Belediyesine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Ferit Kubat'ın yazılı cevabı (7/66)	7	121:123
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, bazı eski eserlerin imar durumuna dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/74)	7	523:524
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, İçel İline bağlı Gülnar İlçe Belediyesinin bazı faaliyetlerine dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/97)	7	367, 770:772

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, gecekondu önlenmesi için alınan tedbir ve her türlü harcamalara dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/85)	7	219, 524:531
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, Bakanlık bünyesinde ve Bakanlığa bağlı Genel Müdürlüklerde yevmiye ile atananlara dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı M. Nebil Oktay'ın yazılı cevabı (7/146)	12	17, 897:898
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, Bakanlık teşkilâtındaki personele dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/80)	7	129, 625:631
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, Danıştaya müracaat eden memurlara dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/81)	7	129, 632:637
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, İmar ve İskân Bakanlığında boşalan Müşavirliğe yapılan atamaya dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı M. Nebil Oktay'ın yazılı cevabı (7/144)	12	17, 884:885
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Tüzüğüne dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı M. Nebil Oktay'ın yazılı cevabı (7/145)	12	17, 885:888
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun İkinci Beş Yıllık Kalkınma dönemi içinde Tekirdağ'a yapılan yardımların miktar ve mahâl itibariyle yıllara göre neye baliğ olduğuna dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı (7/91)	7	269, 638:643

	Cilt	Sayfa
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Yeşilhisar halkının hayvanlarına tahsis edilen meraya dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Necmi Sönmez'in yazılı cevabı (7/61)	7	169:170
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun İkinci Beş Yıllık Kalkınma dönemi içinde (1967-1972) Tekirdağ İli Merkez İlçe ve köylerinde YSE tarafından gerçekleştirilen yatırımlara dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Necmi Sönmez'in yazılı cevabı (7/91)	7	269, 764:769
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, İstanbul Adalar kazasına vergi dairesi kurulmasına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/67)	7	123
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, askerî ve sivil emekliler ile dul ve yetimlerin maaşlarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/161)	12	916:917
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Bankalarca reklam için sarf edilen paraların köylerde değerlendirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/112)	10	501:502
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, emekli, malûl, dul ve yetim aylıklarının bağlanmasında çabukluk sağlanması hususuna dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/158)	12	915:916
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, Yeni Emlâk Vergisi kanunu tatbikatına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/101)	9	532:534

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, 28.2.1971 tarih ve 1376 sayılı Bütçe Kanununun 16 ncı maddesine dair soru önergesi ve Başbakan adına Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/119)	11	279:280
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, İnebolu esnafından almış olduğu mektuba dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/100)	8	702, 228:231
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, alınan avanslara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/82)	7	129, 687:688
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Gayrimenkul Kıymet Artışı Vergisine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/156)	12	914:915
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 31, 32 ve 33 üncü maddelerinin tatbiki hususunda Hükümetin ne düşündüğüne dair, soru önergesi ve Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/125)	12	159:161
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Maliye Bakanlığı gider bütçesindeki fondan derneklere ve ilgili öbür kuruluşlara yapılan yardımların miktar ve tarihlerine dair (7/84)	7	179
	9	530:532
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, 784 ve 1080 sayılı kanunlara göre, 1971 ve 1972 yıllarında yapılan Hazine malı satışlarına dair (7/83)	7	179
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya İlinde bir fakülte açılmasına dair (7/134)	11	393
	12	57:58

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Atatürk Üniversitesinde vuku bulan bir hadiseye dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/151)	12	903
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Denizli İline bir yüksek okul yapılmasına dair (7/105)	8	2
	10	65
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, yüksek ve orta öğretime dair (7/104)	8	2
	10	62:65
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep İli ilkokullarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Sabahattin Özbek'in yazılı cevabı (7/69)	7	19:20
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, İslahiye lise binasına dair (7/75)	7	13
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Bahriye Üçok'un, Atatürk ve devrimleri aleyhinde yapılan zararlı yayınlar hakkında ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/152)	12	903:905
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Bahriye Üçok'un, 4 Temmuz 1972, 2 Şubat ve 5 Şubat 1973 günlerinde Cumhuriyet Senatosunda yapmış olduğu konuşmalar hakkında ne gibi tedbirlerin alındığına dair (7/117)	10	354
	12	55:57
– Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Maraş'ın Elbistan İlçesine yatılı bölge okulu yapılmasına dair (7/108)	8	234
	10	340:341
– Cumhuriyet Senatosu Sivas üyesi Hüseyin Öztürk'ün, mağdur olan öğretmenler hakkında ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/154)	12	906:914

	Cilt	Sayfa
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Ziye Termen'in, Handere mevkiindeki hurda gemi sökücülerinin tehlikeli bölgeden uzaklaştırılmaları hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in yazılı cevabı (7/115)	10	167, 623:624
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, 12 Ocak 1973 tarihli bir günlük gazetede çıkan yazıya dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Mehmet İzmen'in yazılı cevabı (7/111)	10	497:501
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, erlere terhis mahiyetinde izin verilip verilmeyeceğine dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın yazılı cevabı (7/139)	12	269:271
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, bir üniversite asistanı hakkında verilen karara dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın yazılı cevabı (7/143)	12	17, 883:884
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya'ya bağlı orman köylerinin kalkındırılmasına dair soru önergesi ve Orman Bakanı İsa H. Bingöl'ün yazılı cevabı (7/129)	12	873:874
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya Devlet Hastanesine bir sinir mütehassısı tayinine dair (7/138)	11	487
	12	58
Sanayi ve Teknoloji Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya'ya yeni bir şeker fabrikası kurulmasına dair (7/130)	11	392
	12	874:877

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, şeker pancarı fiyatlarına dair (7/131)	11	392
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kars İlinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mesut Erez'in yazılı cevabı (7/94)	7	367, 694:695
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Gerede Küçük Sanayi Sitesi ortaklarının ticarî durumuna dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı (7/148)	12	836, 898:900
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in Malatya Sümerbank Mensucat Fabrikası mamûllerinin toptancılara doğrudan doğruya verilmesi hususunda bir işlem yapılıp yapılmayacağına dair (7/140)	12	3
Tarım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 1968 yılından 1972 yılına kadar Kars İli ve İlçelerinde yapılan veteriner işleri ve yine Kars'a ait bazı sorunlara dair soru önergesi ve Tarım Bakanı İlyas Karaöz'ün yazılı cevabı (7/86)	7	219, 763:764
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Toprak Mahsulleri Ofisi bölgesinde yapılan pirinç ekimine dair (7/106)	8	116
	10	269:271
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, hububat fiyatlarının tespit ve ilanına dair (7/128)	11	392
	12	11:13
– Cumhuriyet Senatosu Ankara üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, tüketim fazlası çayın fakir halk ile köylüye 30 Ağustos Zafer Bayramı armağanı olarak verilmesine dair (7/147)	1	888

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, ithal edilen malların mutemetlere teslimine dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Naim Talu'nun yazılı cevabı (7/73)	7	123:125
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 1969-1972 tarihleri arasında Ziraat Bankası tarafından tahsis edilen plasman miktarına dair (7/93)	7	367
	12	868:871
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Türkiye'de besicilerin mağdur olmamaları için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair (7/127)	11	234
	12	871:873
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, bazı eski eserlerin imar durumuna dair (7/74)	7	13
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, bazı eski eserlerin imar durumuna dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz Akçal'ın cevabı (7/77)	10	552:553
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Nemrut Harabelerini turistik bölge haline sokacak etüt ve projenin mevcut olup olmadığına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Yılmaz Akçal'ın cevabı (7/113)	10	70, 551:552
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Suphi Karaman'ın, turizm ve tanıtma derneklerine 1971-1972 yıllarında yapılan yardımlara dair (7/107)	8	116
	9	406:407
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya İline otomatik telefon santralı kurulmasına dair yazılı soru önergesi, Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir (7/133)	11	392
	12	11

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Cemal Yıldırım'ın, hava meydanlarındaki personele dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/79)	8	107:112
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, otomatik santral aletlerine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/762)	7	695:696
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Osman Gümüşoğlu'nun, Çanakkale ve İstanbul boğazlarına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/62)	7	761:763
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kars İli ve İlçelerindeki PTT teşkilâtına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/92)	7	362, 688:693
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Kayseri'ye bir sivil havaalanı yapılması hakkında ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sabahattin Özbek'in yazılı cevabı (7/142)	12	17, 882:883

TOPLANTI YILI : 13
(1973 - 1974)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, hâkimlerin görevlerinden başka herhangi bir görev yapıp yapamayacağına dair (6/29)	13	598
	17	8, 116
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in yurt dışında mahkûm olan Türklere dair (6/8)	13	703
	17	8, 116
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, haşhaş ekiminin yasaklanmasına dair (6/20)	13	703
	17	8, 116
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, tarım ürünlerinin fiyatlarına dair (6/18)	13	703
	17	8, 116
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 30 Ocak 1972 tarihli Ankara Bayram Gazetesinde neşredilen bir yazıya dair (6/10)	17	8, 116
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Sabahattin Orhon'un, fındık taban fiyatına dair (6/47)	17	264
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 12 Mart 1971 öncesi yatırımlar ve ihracat politikasına dair (6/25)	13	108, 703
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, Kayseri Uçak Fabrikasına dair (6/41)	17	86

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, TRT Genel Müdürüne dair (6/33)	17	9, 116:117
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, tütün taban fiyat politikasına dair (6/35)	17	9
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, TRT Genel Müdürlüğüne dair (6/33)	14	44
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, tütün taban fiyat politikasına dair (6/35)	14	166
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Hüsamettin Çelebi'nin Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Bilim Kuruluna dair (6/48)	17	397
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Atatürk Üniversitesindeki olaylar hakkında ne gibi bir işlem yapıldığına dair (6/24)	13	703
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, mahkeme tutanakları ile yapılan iddia ve haberlere dair (6/26)	13	196
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, 12 Mart öncesine dair (6/2)	13	703
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Yunanistan'da bulunan Türk azınlığı ile Türkiye'de bulunan Rum azınlığına dair (6/567)	13	703
	17	8, 115
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Cemalettin İnkaya'nın, şeref tribününe ve resmî araba ile stadyuma gelenlere dair (6/43)	17	134

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, Erciyes dağı Tekir yaylasındaki Teleferik tesisine dair (6/42)	17	86
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, tırpan ithaline dair (6/46)	17	219
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, Kayseri Merkez İlçesine bağlı Güneşli nahiyesinde yapılmakta olan Ziraat Okulu inşaatına dair (6/40)	17	86
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun yurt dışından hibe olarak gönderilen arabalara dair (6/39)	17	86
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Tekel İdare binasına dair (6/36)	14	224
	17	9
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, toprak kayması sonucu afete maruz kalan vatandaşlara dair (6/30)	13	648
	17	8, 116
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara İmar Limited Şirketi hakkında (6/45)	17	219
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Oral Karaosmanoğlu'nun, Tariş Anasözleşmesinin bazı hükümlerinin neden değiştirildiğine dair (6/44)	17	134

	Cilt	Sayfa
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketine dair (6/31)	13	648
	17	8:9, 116
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Ankara Atatürk Lisesi Müdürüne dair (6/37)	14	432
	17	9
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 1967 yılında İtalya'ya ihraç edilen zeytinyağına dair (6/28)	13	517, 703:705
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in Siirt İlinin televizyon yayınlarından faydalanması hususunda neler düşünüldüğüne dair (6/38)	14	432
	17	9
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, İzmir'de vuku bulan müessif uçak kazasına dair (6/27)	17	9, 116
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in Türk Hava Yollarına dair (6/11)	13	703
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun, Hilâfetin kaldırılışının 50 nci yıldönümü nedeni ile PTT İdaresince bastırılması programlanan pul emisyonundan vazgeçilmiş olması sebebine dair (6/32)	14	2
	17	9, 116
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, A.E.G., Telefunken Şirketiyle yapılan sözleşmeye dair (6/34)	14	104
	17	9

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Çanakkale Cezaevine bir müfettiş gönderilmesine dair (7/219)	14 17	432 99:100
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in Adana Cezaevindeki hükümlülere dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu'nun yazılı cevabı (7/183)	13	290
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ecvet Güresin'in, toplatılan bir romana dair (7/270)	17	284
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Phantom uçaklarına dair (7/268)	17	219
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Kemal Şenocak'ın, haşhaş ekimine dair (7/266)	17	171
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Almanya'daki işçilerimizin haklarının korunmasına dair soru önergesi ve Başbakan Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/179)	13	267:268
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, görevden alınan müdür muavinlerine dair (7/255)	17	127
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Kamu İktisadî Kuruluşları memurlarına verilen ikramiyelere dair soru önergesi ve Başbakan Bülent Ecevit'in yazılı cevabı (7/189)	13	444, 644:645
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İzmir Urla, Bademler Köyü Kalkınma Kooperatifine dair (7/222)	15	222

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Türkiye ile Yunanistan arasındaki meselelere dair (7/223)	15 17	222 23:24
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Umumi Mağazalar T.A.Ş ile Osmanlı Bankası Ankara Şubesi müşavir avukatlığına dair (7/226)	15	352
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Personel Kanununun uygulanmasına dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Nizamettin Erkmen'in yazılı cevabı (7/124)	13	314:315
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Hibe ve kredi yardımlarından alınan hisseye dair (7/191)	13	480
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi İbrahim Tevfik Kutlar'ın, Gaziantep'in televizyon yayınlarından yararlanması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair (7/215)	14	166
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in Erdemli sahil kumluğu üzerinde kurulacak özel turistik tesislere dair soru önergesi ve Başbakan Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/155)	13	231:232
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Mümin Kırlı'nın Devlet Planlama Teşkilâtında sözleşmeli çalışmakta bulunan personele dair soru önergesi ve Başbakan Bülent Ecevit'in yazılı cevabı (7/236)	17	46, 210:211
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, hampetrol ile tüp gaz sıkıntısı hakkında yayınlanan bazı yazılara ve petrol ithaline dair (7/267)	17	171
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, Adana Cezaevindeki hükümlülere dair (7/183)	13	270

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Fatma Hikmet İşmen'in, Ahmet Hamdi Dinler ile Yaşar Uçar adındaki şahısların hapis cezalarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu'nun yazılı cevabı (7/164)	13	184:186
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ İlçesi Sultansuyu Harası ile 17 Köyün arazisini sulayan "Hark-ı Kebir" sulama kanalına dair (7/243)	17	107
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, kayısı ürününe dair (7/237)	17	46
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Osman Salihoğlu'nun, Ankara'da kamu kuruluşları, Bakanlıklar, İktisadî Devlet Teşekkülleri, Devlet Bankaları, Genel Müdürlükler ve benzeri kurumların ne miktar lojmanı bulunduğu ve kimlere ne kadar ücretle tahsis edildiğine dair soru önergesi ve Başbakan adına Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/207)	14	82, 126:127, 217:220
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in Siirt İlinin televizyon yayınlarından faydalanması hususunda ne düşünüldüğüne dair (7/229)	16	420
	17	82:83
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt'te kurulacak tesislere dair, soru önergesi ve Başbakan Bülent Ecevit'in, yazılı cevabı (7/187)	13	320, 575:576
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt şehir kadrosuna dair (7/241)	17	107
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın Dernek, Kurum ve Kuruluşlara yardım fonundan verilen paraların harcanma şekline dair (7/180)	13	315:317
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantısı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve Başbakan Naim Talû'nun yazılı cevabı (7/175)	13	255:256

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri eski Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür'le ilgili olarak Araştırma Komisyonu Başkanlığına gönderilen bir yazıya dair soru önergesi ve Başbakan Bülent Ecevit'in yazılı cevabı (7/210)	14	96, 220:221
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 9 Mart 1974 günü "Televizyonda sinema bölümünde" yayınlanan filme dair soru önergesi ve Başbakan Bülent Ecevit'in yazılı cevabı (7/200)	14	18:92
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Toprak Mahsulleri Ofisindeki buğday stokuna dair (7/188)	13	332
Başbakan Yardımcısından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, hampetrol ile tüp gaz sıkıntısı hakkında yayınlanan bazı yazılara ve petrol ithaline dair (7/267)	17	171
Bayındırlık Bakanlığından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın Kadirli İlçesinden akmakta olan Savrun Çayı üzerinde bir baraj yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair (7/250)	17	126
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Alaşehir - Salihli şosesine 8 km mesafedeki köy yolunun yapımına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Erol Çevikçe'nin yazılı cevabı (7/242)	17	107, 259:261
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantısı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Nurettin Ok'un ve Orman Bakanı İsa H. Bingöl'ün yazılı cevapları (7/175)	13	158, 198:201

	Cilt	Sayfa
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in, yabancı memleketlerde çalışan işçilerimize dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/163)	13	22:23
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, kıdem tazminatına dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Önder Sav'ın yazılı cevabı (7/204)	14	54, 101:102
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İntur İnşaat Ticaret Limited Şirketine ihale edilmiş bulunan Uşak ve Ankara'daki işçi konutları inşaatına dair (7/271)	17	284
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'kan'ın, Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı hizmetlerden emekliye ayrılanlara dair (7/272)	17	397
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 12 sayılı Kanun Kuvvetindeki Kararnameye dair (7/257)	17	127
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, bazı camilerdeki halılara dair (7/220)	14	432
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Çorum İline bağlı Osmancık'ta oturan İhsan Yazıcı ile İzzet Aksu tarafından gönderilen mektuba dair (7/256)	17	127
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, 1961-1973 yılları arasında Dışişleri bakanlarının yurt dışı gezilerine dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken'in yazılı cevabı (7/162)	13	191
	14	508:509

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Oral Karaosmanoğlu'nun, Avrupa Konseyi nezdindeki Türkiye Daimi Temsilciliğine dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Halûk Bayülken'in yazılı cevabı (7/176)	13	178, 215:216
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın Kadirli İlçesinden akmakta olan Savrun Çayı üzerinde bir baraj yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair (7/264)	17	155
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale İlinin Çan İlçesindeki Termik Santralı ile Biga ve Bayramiç barajlarının yapılmasına ne zaman başlanacağına dair (7/265)	17	171
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, ham petrol ile tüp gaz sıkıntısı hakkında yayınlanan bazı yazılara ve petrol ithaline dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/267)	17	177, 353:355
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Özer Derbil'in, petrol ürünleri dağıtımına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/254)	17	107, 278:280
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Osman Salihoğlu'nun, Sakarya ıslahı projesine dair (7/206)	14 17	32 21:22
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Pervari İlçesinin Bidar Köyünde Botan Çayı üzerinde "Bidar" adıyla yapılması düşünülen barajın inşaasından hangi sebeplerle vazgeçildiğine dair (7/261)	17	154
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt'te DSİ'nin bir şubesinin açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair (7/262)	17	154

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantısı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/175)	13	358, 706:708
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, Karadeniz Bakır İşletmeleri Anonim Şirketine dair (7/198)	13	689
	14	75:76
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, spor akademileri açılması hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair (7/216)	14	166
	17	97:99
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, kayısı ürününe dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/237)	17	302:303
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Tekel maddesinin dağıtımına dair (7/190)	13	480
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Heybeliada'da "Değirmen Burnu" adıyla maruf turistik mesire yerine dair (7/224)	15	223
	17	100:101
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Üyesi Y. Kemal Şenocak'ın, Afyon İli Dazkırı Kaymakamına dair (7/260)	17	154
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, bazı gıda maddelerinde meydana gelen sunî fiyat artışlarına dair (7/230)	16	420
	17	101:102

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, Burdur Valisine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/186)	13	276, 641:642
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale İli Bayramiç İlçesinde vuku bulduğu iddia olunan olaya dair (7/218)	14	224
	16	281:282
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Çorum İline bağlı Osmancık'ta oturan İhsan Yazıcı ile İzzet Aksu tarafından gönderilen mektuba dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/256)	17	127, 303:305
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Masonlar Derneğine dair (7/217)	14	224
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, 7 Mayıs 1974 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde çıkan bir habere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/234)	17	64, 147:148
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/175)	13	158, 191:193
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Alagöz Köyü ve Atatürk Müzesinin elektrik ve yola kavuşturulmasına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/197)	13	517, 708:709
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, gecekonduların meşrulaştırılmasında tarih sınırının belirtilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair (7/235)	17	46

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, afete uğrayan vatandaşlara açılan kredilere dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/148)	13	276, 489:492
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, bazı yolsuzluklara dair (7/197)	13	689
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun İmar ve İskân Bakanlığında görev yapmış bir memura dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/185)	13	276, 492, 494
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Selahattin Babüroğlu'nun, Son Havadis Gazetesinde çıkan bir yazıya dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı M. Nebil Oktay'ın yazılı cevabı (7/171)	13	23:25
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantısı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı M. Nebil Oktay'ın yazılı cevabı (7/175)	13	158, 230:231
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Güneydoğu'nun kuraklıktan zarar gören köylerinin elektrik enerjisinden faydalanmasına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Orhan Kürümoğlu'nun yazılı cevabı (7/170)	13	104:105
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, un fiyatlarının dondurulmasına dair (7/233)	17	46
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Tarım Kredi Kooperatiflerine dair (7/227)	15	352
	17	146:147

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Savaklı Köyü halkının iskânına dair (7/238)	17	46
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, küçük esnaftan götürü usulü ile vergi alınması hususunda Bakanlıkça ne düşünüldüğüne dair (7/225)	15 17	352 117:118
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 12 Mart 1971 öncesi yatırımlar ve ihracat politikasına dair soru önergesi ve Başbakan adına Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/25)	14	89:92
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, kıdem tazminatı borçlarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/203)	14	54, 153:154
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Sosyal Sigorta primlerine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/258)	17	127, 282
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Personel Kanunundaki katsayının artırılacağı haberine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/165)	13	174:175
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 2 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile Lise ve Meslek okullarını bitirenlere dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/181)	13	234, 432:464
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün 24 Mayıs 1972 tarih ve Gel : 25592 - 62/27354 sayılı 101 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliğine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/211)	14	104, 154:155

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Osman Salihoğlu'nun, Ankara'da kamu kuruluşları, Bakanlıklar, İktisadî Devlet Teşekkülleri, Devlet Bankaları, Genel Müdürlükler ve benzeri kurumların ne miktar lojmanı bulunduğu ve kimlere ne kadar ücretle tahsis edildiğine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/207)	17	256:257
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt şehir kadastrosuna dair soru önergesi ve Maliye Bakanı ve Devlet Bakanı Vekili Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/241)	17	259
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Dernek, Kurum ve Kuruluşlara Yardım Fonundan verilen paraların harcanma şekline dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Sadık Tekin Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/180)	13	234, 315:317
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın, Kadirli İlçesinde bir Erkek Sanat Okulu ile bir Kız Enstitüsü açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/246)	17	126, 212:213
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın, Kadirli İlçesinde bir Erkek Sanat Okulu ile bir Kız Enstitüsü açılması hususunda herhangi bir çalışma mevcut olup olmadığına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/254)	17	127, 213:214
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Ankara Gülhane Hastanesinde bir tıp fakültesi açılmasına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/263)	17	155, 352:353
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, görevden alınan müdür muavinlerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/255)	17	214:215

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale Öğretmen Okulunda cereyan eden hadiseye dair (7/213)	14	138
	15	219:220
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, 1972 - 1973 öğretim yılında mezun olan öğretmenlere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in yazılı cevabı (7/182)	13	244, 290
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Hacettepe ve Atatürk Üniversitelerinde normal tıp öğreniminden sonra İntörn olan öğrencilere dair (7/228)	15	352
	17	38:39
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Bahriye Üçok'un, İmam Hatip okullarına dair önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/239)	17	86, 211:212
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Bahriye Üçok'un, Millî Eğitim Bakanlığı yayınevlerinde satışı yapılan bazı kitaplara dair (7/214)	14	166
	16	280:281
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Türk Dilinin özleşmesi ve gelişmesine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/193)	13	517
	14	40:41
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın Kadirli İlçesinde Askerlik Şubesinin yeniden açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair (7/193)	17	126
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın Kadirli İlçesinde Askerlik Şubesinin yeniden kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair (7/253)	17	126

	Cilt	Sayfa
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın Kadirli kazasındaki Orman Bölge Şefliğinin Orman İşletme Müdürlüğüne tahvilinin düşünülüp düşünülmediğine dair (7/247)	17	126
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Heybeliada'da "Değirmen Burnu" adıyla maruf turistik mesire yerine dair (7/224)	15	222
	17	24:25
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın Kadirli İlçesindeki Orman Bölge Şefliğinin İşletme Müdürlüğü haline getirilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Orman Bakanı Ahmet Şener'in yazılı cevabı (7/251)	17	126, 280, 281:282
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın Kadirli İlçesinde bir hastane açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Selahattin Cizrelioğlu'nun yazılı cevabı (7/248)	17	126, 150
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Kadirli İlçesinde bir Devlet Hastanesi yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Selahattin Cizrelioğlu'nun yazılı cevabı (7/252)	17	126, 150
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantısı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vefa Tanır'ın yazılı cevabı (7/175)	13	158, 214:215

	Cilt	Sayfa
Sanayi ve Teknoloji Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, bazı fabrika temsilcilerinin yaptıkları yolsuzluklara dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/240)	17	26, 165:166
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Selüloz Sanayii tesisleri inşaatının durdurulma sebebine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı (7/174)	13	138, 175:176
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Türkiye Şeker Fabrikalarına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/212)	14	104, 294:296
– Cumhuriyet Senatosu Kahraman Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın Kahraman Maraş'a şeker fabrikası kurulmasına dair (7/199)	13 14	689 76:80
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya Sümerbank Mensucat Fabrikası mamûllerinin toptancılara doğrudan doğruya verilmesi hususunda bir işlem yapılıp yapılmayacağına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı (7/140)	13	155:156
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Osman Salihoğlu'nun, dördüncü Demir-Çelik Fabrikasının Sakarya'da yapılıp yapılmayacağına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/208)	14	82, 412:413
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Haliç çevresinin ve uzantısı havzasının yeniden düzenlenmesi konusunda yapılacak çalışmaya dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı (7/175)	13	158, 333
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri S. S. Oto Tamircileri Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/231)	17	46, 257:259

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri S. S. Oto Tamircileri Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı (7/177)	13	188, 257:259
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, pamuk stoklarının ihracı ve pamuk taban fiyatına dair önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/269)	17	219, 388:389
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, araç ihtiyaç belgesine dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/232)	17	46, 118:119
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, bazı gıda maddelerinde meydana gelen sunî fiyat artışına dair yazılı soru önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/230)	17	39, 41:42
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, un fiyatlarının dondurulmasına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/233)	17	46, 119:120
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, kıdem tazminatı borçlarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/202)	14	54, 92:93
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, kıdem tazminatına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/244)	17	107, 148:149
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Türkiye'deki hayat pahalılığı ve fiyat artışına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in yazılı cevabı (7/165)	13	134:136
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Toprak Mahsulleri Ofisindeki buğday stokuna dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/188)	13	624:644

	Cilt	Sayfa
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Vakıflara ait binalara dair (7/285)	14	66,81:82
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Tercüman Gazetesinde DC-10-10 tipi uçakların alınışı hakkında yapılan neşriyata dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Ferda Güley'in yazılı cevabı (7/201)	14	54, 509:511
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Türk Hava Yollarına dair (7/209)	14	82
	15	216:219
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, yurt dışındaki Türk Hava Yolları acentelerine dair (7/195)	13	648
	14	41:42
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, 1963-1973 senelerinde deniz yoluyla taşınan ithalât ve ihracat mallarımızın miktarı ve Türk Ticaret Filosundaki gelişmeye dair (7/221)	15	78
	17	160:165
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt'te bir hava alanı yapılmasının ve dolmuş seferleri yapan uçakların sefere konulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Ferda Güley'in yazılı cevabı (7/259)	17	154, 352
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, PTT'yi zarara uğratanlar hakkında ne gibi işlem yapıldığına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Ferda Güley'in yazılı cevabı (7/194)	13	598, 709:714
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, 6 Ocak 1973 günü yapılan toplantı nedeniyle alınan karar ve tedbirlere dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sabahattin Özbek'in yazılı cevabı (7/170)	13	204, 342:344

TOPLANTI YILI : 14
(1974 - 1975)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, hâkimlerin görevlerinden başka herhangi bir görev yapıp yapamayacağına dair Adalet Bakanından sözlü sorusu (6/29)	18	471, 562, 598:602,
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in yurt dışında mahkûm olan Türklere dair Adalet Bakanından sözlü sorusu (6/8)	18	471, 526, 597
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, TRT Genel Müdürüne dair Başbakandan sözlü sorusu (6/33)	18	472, 499, 533:534
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, tütün taban fiyat politikasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/35)	18	472, 534, 602,
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Bilim Kuruluna dair Başbakandan sözlü sorusu (6/48)	18	472, 535, 603
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, haşhaş ekiminin yasaklanmasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/20)	18	471, 526, 598
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Tarım ürünlerinin fiyatlarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/18)	18	471, 526, 598
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, son günlerde vuku bulan bazı öğrenci ve işçi olaylarına dair sözlü soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (6/55)	18	617

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 30 Ocak 1972 tarihli Ankara Bayram Gazetesinde neşredilen bir yazıya dair Başbakandan sözlü sorusu (6/10)	18	471, 526, 598
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Sabahattin Orhon'un, fındık taban fiyatına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/47)	18	472, 535, 602:603
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, 28 Haziran 1975 günü İstanbul Taksim Meydanında yapılan mitinge dair sözlü soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (6/59)	23	102
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, mahkeme tutanakları ile yapılan iddia ve haberlere dair Başbakandan sözlü sorusu (6/26)	18	471, 533, 602
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, İskenderun Demir-Çelik Sanayiine dair sözlü soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (6/50)	18	48, 473, 535, 603
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, TPAO Genel Müdürlüğü ile Batman İşletme Müdürlüğünde vuku bulan bazı emekli işlemleri ve atamalara dair sözlü soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir (6/49)	18	48, 472, 535, 603
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, 1974 yılı köy elektrik yapım programına dair sözlü soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (6/53)	18	232, 535, 603
Gençlik ve Spor Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Cemalettin İnkaya'nın, şeref tribününe ve resmî araba ile stadyuma gelenlere dair Gençlik ve Spor Bakanından sözlü sorusu (6/43)	17	472, 535, 602
Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, tırpan ithaline dair Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından sözlü sorusu (6/46)	18	472

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, Kayseri Merkez ilçesine bağlı Güneşli Nahiyesinde yapılmakta olan Ziraat Okulu inşaatına dair Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından sözlü sorusu (6/40)	18	472, 535, 602
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, buğday ithaline dair sözlü soru önergesi, Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına gönderilmiştir. (6/52)	18	48, 535, 603
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, yurt dışından hibe olarak gönderilen arabalara dair, Gümrük ve Tekel Bakanından sözlü sorusu (6/39)	18	472, 535, 602
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Tekel idare binasına dair Gümrük ve Tekel Bakanından sözlü sorusu (6/36)	18	472, 534, 602
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Karahisar Üyesi Kemal Şenocak'ın, Afyon Karahisar İli Dazkırı Kaymakamı hakkında hazırlanan müfettiş raporuna dair sözlü soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/51)	18	48, 473, 535, 603
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin vilayetinde yapılan bir düğüne dair sözlü soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/58)	22	232
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın toprak kayması sonucu afete maruz kalan vatandaşlara dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/30)	18	471, 473:476
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara İmar Limited Şirketi hakkında İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/45)	18	472
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Erdek İlçesi Cuğra mevkiindeki 1040 metrekarelik arazinin Topraksu Genel Müdürlüğünce eğitim merkezi kurulmak üzere kamulaştırılmasına karar verildiğinin doğru olup olmadığına dair sözlü soru önergesi, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına gönderilmiştir. (6/56)	19	2

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Oral Karaosmanoğlu'nun, TARİŞ Ana sözleşmesinin bazı hükümlerinin neden değiştirildiğine dair Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından sözlü sorusu (6/44)	18	472, 535, 605
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketine dair Maliye Bakanından sözlü sorusu (6/31)	18	471, 526:533
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Özer Derbil'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesi yöneticilerine dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/54)	18	535, 603
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Ankara Atatürk Lisesi Müdürüne dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/37)	18	472, 534, 602
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt İlinin televizyon yayınlarından faydalanması hususunda neler düşünüldüğüne dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/38)	18	472, 534, 602
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, İzmir'de vuku bulan müessif uçak kazasına dair, Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/27)	18	471, 533, 602
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun, Hilâfetin kaldırılışının 50 nci yıldönümü nedeni ile PTT İdaresince bastırılması programlanan pul emisyonundan vazgeçilmiş olması sebebine dair, Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/32)	18	471, 533,602
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, AEG, Telefunken Şirketleriyle yapılan sözleşmeye dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/34)	18	472, 534, 602

	Cilt	Sayfa
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI		
Adalet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, Yenimahalle İlçesinin Kazan bucağında vuku bulan hadiseye dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/358)	22	232, 299:300
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, yurt dışında mahkûm olan Türklere dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Hayri Mumcuoğlu'nun yazılı cevabı (7/333)	22	640:641:644
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ecvet Güresin'in, toplatılan bir romana dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın yazılı cevabı (7/270)	18	31:33
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Gomel - Zikna Şirketine dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/347)	21	450, 656:659
Başbakandan		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, üniversiteye giriş imtihanlarına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/274)	18	48
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, hibe yardımı talebinde bulunan kooperatiflere dair soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/338)	22	294:297
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, hibe yardımı talebinde bulunan kooperatiflere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/338)	21	104
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, İzmir Urla Bademler Köyü Kalkınma Kooperatifine dair soru önergesi ve Başbakan Sadi Irmak'ın yazılı cevabı (7/222)	18	565:567

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 7/3434 sayılı Kararnameye dair soru önergesi ve Başbakan Sadi Irmak'ın yazılı cevabı (7/301)	18	298, 397:398
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Başbakanlık, Bakanlıklar, Kamu İktisadî Teşebbüsleri ve belediyelerde müşavir veya danışman olarak çalıştırılanlara dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir (7/368)	22	354
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Özer Derbil'in, Uluslararası Enerji Ajansına kesin katılma kararına ulaşılıp ulaşılmadığına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/341)	21	316
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, yangın felaketi geçiren Biga İlçesi Akkayrak Köyüne ne miktar yardım yapıldığına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/313)	18	402
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, haşhaş ekiminin yasaklanmasına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/345)	21	374
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, tarım ürünlerinin fiyatlarına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/333)	18	644
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, iki parti liderinin Meclislerde yapmış oldukları konuşmalara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/349)	21	655
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Bakanların 1974 yılı içinde yurt içi ve yurt dışında yaptıkları gezilere dair soru önergesi ve Başbakan Sadi Irmak'ın yazılı cevabı (7/294)	18	144, 479:496

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974 yılı içinde teşvik kredisi alan firmalara dair soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/295)	18	144
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, binek otolarına dair soru önergesi ve Başbakan Sadi Irmak'ın yazılı cevabı (7/315)	21	143
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, binek otolarına dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/315)	18	439
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Solmaz Belül'ün, İstanbul, Silâhtarağa Elektrometal Fabrikasındaki greve dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/355)	22	108
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, TRT Genel Müdürüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/360)	22	237
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, son günlerde meydana gelen olaylara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/336)	21	48
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Hüsamettin Çelebi'nin, radyo verici istasyonlarının yayınlarına dair soru önergesi ve Başbakan Bülent Ecevit'in yazılı cevabı (7/279)	18	41, 44, 48
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 1974 yılında tabiî afetlerden zarar gören çiftçilerimize dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/343)	21	374
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinde hangi tarihte haşhaş ekimine müsaade edileceğine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/356)	22	108

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İline Televizyon Verici İstasyonunun ne zaman kurulacağına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/379)	23	103
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin bazı kasaba ve mahallelerinin su ve kanalizasyon sorununa dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/377)	23	102
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Diyanet İşleri Başkanına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/310)	18	402
Bayındırlık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Vefa Tanır'ın yazılı cevabı (7/287)	18	116, 274
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Karayolları Genel Müdürlüğünde çalışan teknik görevlilere dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Vefa Tanır'ın yazılı cevabı (7/289)	18	188, 312:317
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Ankara - Keskin - Kırşehir - Kayseri asfalt yoluna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/364)	22	311, 626:627
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İskenderun - Trabzon arasındaki 65 No.'lu Devlet yoluna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Vefa Tanır'ın yazılı cevabı (7/317)	18	478, 639:640
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya'ya tahsis edilen sağlık ocağı ve sağlık evlerine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın cevabı (7/350)	22	2, 536:537

	Cilt	Sayfa
Çalışma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, eczaneler ve ilaç sanayiine dair yazılı soru önergesi, Çalışma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/329)	18	617
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum'da sosyal tesisler için ayrılan arsaya dair yazılı soru önergesi, Çalışma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/304)	18	321
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Almanya'da çalışan işçilerimizin çocuk zammına dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Önder Sav'ın yazılı cevabı (7/284)	18	48, 112:114
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in kundura sanayiinde çalıştırılan bazı işçilere dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/352)	22	3, 459:460, 625:626
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İntur İnşaat Ticaret Limited Şirketine ihale edilmiş bulunan Uşak ve Ankara'daki işçi konutları inşaatına dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Önder Sav'ın yazılı cevabı (7/271)	18	33:35
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'Kan'ın, Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı hizmetlerden emekliye ayrılanlara dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Önder Sav'ın yazılı cevabı (7/272)	18	35
Devlet Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Karahisar Üyesi Kemal Şenocak'ın, haşhaş ekimine dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Orhan Eyüboğlu'nun yazılı cevabı (7/266)	18	28:31
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, 1974 ve daha önceki bütçe ile verilen imam ve müezzin kadrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in yazılı cevabı (7/280)	18	48, 224:225

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Bahriye Üçok'un, "Hutbeler" adlı kitap ve nakli istenen din görevlisine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in yazılı cevabı (7/328)	20	486:488
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Bahriye Üçok'un, "Hutbeler" adlı kitap ve nakli istenen din görevlisine dair yazılı soru önergesi, Devlet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/328)	18	617
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, ilk parti liderinin Meclislerde yapmış oldukları konuşmalara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün, yazılı cevabı (7/349)	22	228:229
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, DPT Müsteşarlığında çalışan uzmanlara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Zeyyad Baykara'nın yazılı cevabı (7/291)	18	144, 349
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Ahmet Nusret Tuna'nın, 12 sayılı Kanun Kuvvetindeki Kararnameye dair soru önergesi ve Devlet Bakanı İsmail Hakkı Birler'in yazılı cevabı (7/257)	18	23:25
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Çorum İline bağlı Osmancık'ta oturan İhsan Yazıcı ile İzzet Aksu tarafından gönderilen mektuba dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre'nin yazılı cevabı (7/256)	18	21:23
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, bazı camilerdeki halılara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre'nin yazılı cevabı (7/220)	18	16:17
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Diyanet İşleri Başkanına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in yazılı cevabı (7/310)	18	564:565

	Cilt	Sayfa
Dışişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Özer Derbil'in, Uluslararası Enerji Ajansına kesin katılma kararına ulaşılıp ulaşılmadığına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Melih Esenbel'in yazılı cevabı (7/327)	18	617
	21	179:180
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, resmî kabullere dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Melih Esenbel'in yazılı cevabı (7/286)	18	88, 228:229
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/362)	22	237, 583:584
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın Kadirli İlçesinden akmakta olan Savrun çayı üzerinde bir baraj yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/264)	18	27:28
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Karahisar Üyesi Ahmet Karayiğit'in, Petrol Ofisi Genel Müdürlüğünce 1975 yılı dolayısıyla yaptırılan özel hediyelik eşyalara dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Erhan Işıl'ın yazılı cevabı (7/321)	18	500
	20	581
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale İlinin Çan İlçesindeki Termik Santralı ile Biga ve Bayramiç barajlarının yapılmasına ne zaman başlanacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/265)	18	61:63
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum, İstanbul ve Ankara İllerinin kömür ihtiyacına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Erhan Işıl'ın yazılı cevabı (7/325)	18	543
	21	93:95

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve civarındaki bazı barajların etüt safhalarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Erhan Işıl'ın yazılı cevabı (7/326)	18 21	543 95:97
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ İlçesi Sultansuyu Harası ile 17 köyün arazisini sulayan "Hark-ı Kebir" sulama kanalına dair soru önergesi ve Başbakan adına Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/243)	18	18:20
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Çat Barajının ne zaman ikmal edileceğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/353)	22	84, 297:299
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlindeki Derme suyuna dair yazılı soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (7/378)	23	102
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Pervari İlçesinin Bidar Köyünde Botan çayı üzerinde "Bidar" adıyla yapılması düşünülen Barajın inşasından hangi sebeplerle vazgeçildiğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/261)	18	60:61
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt'te DSİ'nin şubesinin açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Cahit Kayra'nın yazılı cevabı (7/262)	18	111:112
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Zincidere (Talas - Kayseri) göletinin yapımına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Erhan Işıl'ın yazılı cevabı (7/277)	18	48, 312

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Hopa Termik Santralına dair yazılı soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (7/372)	23	51
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Çukurova'daki beyaz sinek tahribatına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Reşat Aktan'ın yazılı cevabı (7/288)	18	116, 253:254
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, kasaplık hayvan yetiştiricilerine verilen krediye dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Reşat Aktan'ın cevabı (7/331)	18 20	644 671:672
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İskender Cenap Ege'nin, Atatürk Orman Çiftliğine dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/365)	22	311, 460:462
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, bazı süt mamûlleri fabrikalarının 1974 yılı üretimine ve yeni fabrikalar kurulması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Reşat Aktan'ın yazılı cevabı (7/303)	18	320, 448:449
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, haşhaş ekimine dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Reşat Aktan'ın yazılı cevabı (7/290)	18	144, 386:397
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, tırpan ithaline dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Reşat Aktan'ın yazılı cevabı (7/323)	18	500, 608:609
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir üyesi Ömer Ucuzal'ın, hara ve inekhanelere dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Reşat Aktan'ın yazılı cevabı (7/305)	18	321, 449:450

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 1974 yılında tabiî afetlerden zarar gören çiftçilerimize dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/343)	21	546
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinde hangi tarihte haşhaş ekimine müsaade edileceğine dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/356)	23	183:184
Gümrük ve Tekel Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Belediye ve sair kuruluşlara hibe yoluyla verilen nakil vasıtası ve elektronik cihazlara dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Baran Tuncer'in yazılı cevabı (7/337)	21	104, 366:367
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Tekel maddelerinin dağıtımına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Mahmut Türkmenoğlu'nun yazılı cevabı (7/190)	18	128:130
İçişleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Üyesi Kemal Şenocak'ın, Afyon İli Dazkırı Kaymakamına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/260)	18	25:27
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Üyesi Kemal Şenocak'ın, Afyon Karahisar İli Dazkırı Kaymakamına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/282)	18	48, 430:432
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Ankara Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğünde vuku bulan olayın doğru olup olmadığına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/322)	18	500, 649:650
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Kâğıthane Belediyesine dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/371)	23	2, 173:177

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Biga Emniyet Amirliğinde görevli polis memuru ve gece bekçisi hakkında soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/334)	20	330
	21	89:90
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, M.S.P. Genel Başkanının Doğu İllerindeki gezisine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/278)	18	41, 48
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Masonlar Derneğine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/217)	18	15:16
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, son günlerde meydana gelen olaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/336)	21	180:181
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin'in Dargeçit "Kerburan" ve Kayapınar "Ayınkâf" bucaklarının ilçe merkezi haline getirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/374)	23	102, 178
– Cumhuriyet Senatosu Muğla Üyesi İlyas Karaöz'ün, Muğla Vilayeti Yatağan Kazasına bağlı Şahinler Köyünde vuku bulan hadiseye dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/276)	18	48, 224
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Cemal Tarlan'ın, Keban Hidro Elektrik Santralının açılış merasimine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mukadder Öztekin'in yazılı cevabı (7/299)	18	256, 353
İmar ve İskân Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Hıfzı Oğuz Bekata'nın, gecekonduların meşrulaştırılmasında tarih sınırının belirtilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun yazılı cevabı (7/235)	15	223:224

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın Ayvalık İlçesi Küçükköy Belediyesi sınırları içinde bulunan Sarımsaklı Plajına dair yazılı soru önergesi, İmar - İskân ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/359)	22	232
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İmar ve İskân Bakanlığında çalışan bir müfettişe dair yazılı soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir. (7/369)	23	2
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Kâğıthane Belediyesine, afet işlerinde sarf edilmek üzere gönderilen 18 milyon liraya dair yazılı soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir. (7/370)	23	2
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale İlinin Karabiga Kasabasında vukua gelen sel felaketine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/367)	22	354, 627:628
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, yangın felaketi geçiren Biga İlçesi Akkayrak Köyüne ne miktar yardım yapıldığına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun yazılı cevabı (7/313)	18	606:607
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara İmar Limited Şirketine dair yazılı soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'nun yazılı cevabı (7/324)	18	500, 650:651
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Solmaz Belül'ün, İstanbul - Şişli Fulya Mahallesi gecekondu bölgesi ıslah planına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/354)	22	108, 266:267
Köy İşleri Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, YSE'nin özellikle Erzurum Bölge Müdürlüğü dahilinde yaptığı işlere dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/318)	18 21	478 397

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Kemal Kılıçoğlu'nun, Hatay İli Amik Gölü bataklığına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/357)	22	212, 433:434
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, gübre fiyatına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı İ. Hakkı Aydınoğlu'nun yazılı cevabı (7/297)	18	232, 537:538
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, kooperatifler ve bu kooperatiflere tahsis edilen kredi ile buralarda çalışan personele dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı İ. Hakkı Aydınoğlu'nun yazılı cevabı (7/330)	18 21	617 97:101
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, pamuk fiyatlarına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı İ. Hakkı Aydınoğlu'nun yazılı cevabı (7/311)	18	402, 565
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Andbirlik Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı İ. Hakkı Aydınoğlu'nun yazılı cevabı (7/306)	18	321, 432:434
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Savaklı köyü halkının İskânına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Mustafa Ok'un yazılı cevabı (7/238)	18	17:18
Maliye Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Umumi Mağazalar T.A.Ş. ile Osmanlı Bankası Ankara Şubesi müşavir avukatlığına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/226)	22	432:433
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Bahriye Üçok'un Hacı adaylarına verilen döviz miktarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Bedri Gürsoy'un yazılı cevabı (7/314)	18 21	439 93

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Özer Derbil'in yatırım ve teşvik belgelerine dair yazılı soru önergesi Maliye, Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Bakanlıklarına gönderilmiştir (7/346)	21	382
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Selahattin Babüroğlu'nun, Vakıflara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Bedri Gürsoy'un yazılı cevabı (7/285)	18	88, 385:386
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974 yılı içinde teşvik kredisi alan firmalara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Bedri Gürsoy'un yazılı cevabı (7/295)	18	605:606
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Fethi Çelikbaş'ın, T.C. Merkez Bankası Kanununun 40 ıncı maddesinde yer alan mevduat munzam karşılıklara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/275)	18	37:41, 48
Millî Eğitim Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Üniversiteye giriş imtihanlarına dair soru önergesi ve Başbakan adına Millî Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/274)	18	36:37
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Karahisar Üyesi Ahmet Karayiğit'in, Anadolu Üniversitesine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir (7/316)	18	439, 608
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü. Bahriye Üçok'un, bazı öğretim üyeleri ve profesörlere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Safa Reisoğlu'nun yazılı cevabı (7/300)	18	298
	19	85:86
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Özer Derbil'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesi yöneticilerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/344)	21	374
	22	102

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere nezdindeki öğrenci müfettişlerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/342)	21	370
	22	458:459
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Millî Eğitim Bakanlığında yapılan tayinlere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (7/312)	18	402
	21	623:625
– Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Özer Derbil'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin 7303 sayılı Kuruluş Kanununa dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Safa Reisoğlu'nun yazılı cevabı (7/283)	18	48, 225:228
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Bakanlar Kurulunun yan ödemelerle ilgili Kararnamesine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/376)	23	102
Millî Savunma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın Kadirli İlçesindeki Askerlik Şubesinin yeniden açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/249)	18	20
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, FANTOM uçaklarına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/268)	21	545:546
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana'nın Kadirli İlçesinde Askerlik Şubesinin yeniden kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/253)	18	20:21

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, askerî tabip ihtiyacına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın yazılı cevabı (7/307)	18	360, 538:539
Orman Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İskender Cenap Ege'nin, Atatürk Orman Çiftliğine dair soru önergesi ve Orman Bakanı Turhan Kapanlı'nın yazılı cevabı (7/366)	22	627
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Çaykara'nın Uzungöl Bucağının bazı sorunlarına dair yazılı soru önergesi, Orman Bakanlığına gönderilmiştir (7/373)	23	51
Sanayi ve Teknoloji Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, eczaneler ve ilaç sanayiine dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sadık Şide'nin yazılı cevabı (7/339)	21	190, 259,262:264
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, şekere dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan'ın yazılı cevabı (7/308)	18	360, 434:436
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü. Özer Derbil'in, Yatırım ve teşvik belgelerine dair soru önergesi, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/346)	21	76
	22	78
	21	382
	22	76:78
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erdemir Grevine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan'ın yazılı cevabı (7/296)	18	144, 446:448,
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, halka açık şirketlere dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan'ın yazılı cevabı (7/292)	18	144, 350:351
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, teşvik belgesi alan kuruluşlara dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan'ın yazılı cevabı (7/320)	18	478, 647:649

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, pancar müstahsiline satılan pancar yaş küspesinin beher tonundan şeker fabrikaları talebe yurtları için alınan teberrulara dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan'ın yazılı cevabı (7/281)	18	48, 140:142
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Dördüncü Demir - Çelik İşletmelerinin Malatya İlinde kurulması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/363)	22	311
	23	92:93
Sosyal Güvenlik Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun Erzurum'da sosyal tesisler için ayrılan arsaya dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı M. Sadık Şide'nin yazılı cevabı (7/304)	18	646:647
Ticaret Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, pamuk ihracına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halûk Cillov'un yazılı cevabı (7/298)	18	232, 351:352
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Özer Derbil'in yatırım ve teşvik belgelerine dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/436)	21	546:548
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, haşhaş ekimininin yasaklanmasına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/345)	21	446:447
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, tarım ürünlerinin fiyatlarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halûk Cillov'un yazılı cevabı (7/332)	21	40:46
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara ve Erzurum İli ve İlçelerinde 1974 yılı içinde 10 000 TL.'sı üstünde verilen kredilere dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halûk Cillov'un yazılı cevabı (7/293)	18	144, 274:275

	Cilt	Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Andbirlik Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halûk Cillov'un yazılı cevabı (7/306)	18	321, 432
Turizm ve Tanıtma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Adana'nın Kozan kazasında TV'nin iyi seyredilebilmesi için ne gibi bir çalışma yapıldığına dair yazılı soru önergesi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir (7/309)	18	402
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Ayvalık İlçesi Küçükköy Belediyesi sınırları içinde bulunan Sarımsaklı Plajına dair yazılı soru önergesi, İmar - İskân ve Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir (7/359)	22	232
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Turizm ve Tanıtma Bakanlığının özel bir ajansla yaptığı mukaveleye dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı (7/351)	22	3, 624:625
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Televizyon programları ile senelik ücretlerine dair yazılı soru önergesi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir (7/302)	18	320
Ulaştırma Bakanından		
– Cumhuriyet Senatosu Afyon Karahisar Üyesi Ahmet Karayiğit'in, Northern Elektrik Telekomünikasyon A.Ş. (NETAŞ)'a dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sabahattin Özbek'in yazılı cevabı (7/335)	21	48, 191:193
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Hava meydanlarına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Sebahattin Özbek'in yazılı cevabı (7/319)	18 20	478 668:671
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Nusaybin'den Cizre'ye ve gerekirse Irak sınırına kadar bir demiryolu inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi, Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir (7/375)	23	102

TOPLANTI YILI : 15
(1975 - 1976)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa	
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, kurulması düşünülen alkaloid fabrikasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/69)	28	62	55
		68	295:296
		74	424
		79	515
		82	644
		85	793
		88	815:816
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Bilim Kuruluna dair Başbakandan sözlü sorusu (6/48)	24	26	501
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, son günlerde vuku bulan bazı öğrenci ve işçi olaylarına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/55)	24	26	501
	27	57	512
		59	615
	28	68	295
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 30 Ocak 1972 tarihli Ankara Bayram Gazetesinde neşredilen bir yazıya dair Başbakandan sözlü sorusu (6/62)	24	23	422
		26	502
	27	57	513
		59	616
	28	68	295
		74	424
		79	515
		82	643
		85	790
		88	815

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, 28 Haziran 1975 günü İstanbul Taksim Meydanında yapılan mitinge dair Başbakandan sözlü sorusu (6/59)	24	26	501
	27	57	512
		59	615, 616
	28	68	295
		74	423
		79	515
		82	643
		85	790
		88	815
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ortaklık anlaşmasına "Tamamlayıcı protokole" dair Başbakandan sözlü sorusu (6/66)	27	47	222
		57	513
		59	618
	28	68	295
		74	424
		79	515
		82	643
		85	790:792
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğrenim gençliğinin içinde bulunduğu duruma dair sözlü soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (6/71)	28	79	502
		82	644
		85	793
		88	816
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, mahkeme tutanakları ile yapılan iddia ve haberlere dair Başbakandan sözlü soru sorusu (6/26)	24	26	501
	27	57	511
		59	615
	28	68	284
		74	422:423
		79	514
		82	642:643

	Cilt	Sayfa	
Cumhuriyet Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 13.2.1974 tarihli ve 11 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 31.5.1974 tarihli 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin (g) bendinin yürürlükten kaldırılmasına dair Kanun tasarısının Cumhuriyet Senatosundaki görüşmelerine dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/57)	24	26	500
		27	57	511
			59	615
		28	68	283
			74	422
			79	514
			82	642
			85	783:790
Devlet Bakanından				
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bazı teşebbüslerin istihdam ettikleri yabancı uzmanlara dair sözlü soru önergesi, Devlet Bakanı Başbakan Yardımcılığına gönderilmiştir (6/63)	24	29	574
	28	85	793
		88	816
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türk Civa İşletmeleri Anonim Şirketine dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/72)	28	83	674
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, İskenderun Demir - Çelik Sanayiine dair, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/50)	24	26	501
	27	57	512
		59	615
	28	68	295
		74	423
		79	515
		82	643
		85	790
		88	815

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, TPAO Genel Müdürlüğü ile Batman İşletme Müdürlüğünde vuku bulan bazı emekli işlemleri ve atamalara dair, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/49)	24	26	501
	27	57	512
		59	615
	28	68	295
		74	423
		79	515
		82	643
		85	790
		88	815
Gençlik ve Spor Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Leningrad'ta yapılan 19 uncu Avrupa serbest güreş şampiyonasına dair Gençlik ve Spor Bakanından sözlü sorusu (6/68)	27	60	687
	28	68	295
		74	424
		79	515
		82	643:644
		85	793
		88	815
Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, buğday ithaline dair, Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından sözlü sorusu (6/52)	24	26	501
	27	57	512
		59	615
	28	68	295
		74	423
		79	515
		82	643
		85	790
		88	815
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Tekel idare binasına dair Gümrük ve Tekel Bakanından sözlü sorusu (6/36)	24	26	501

	Cilt		Sayfa
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Ankara Belediye Başkanına atfen çıkan bir beyanata dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/60)	24	2	87
		26	502
	27	57	512:513
		59	616
	28	68	295
		74	423:424
		79	515
		82	643, 647
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, yurt dışındaki bir doktor öğrencinin askerlik durumuna dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/67)	27	53	376
		57	513
		59	618
	28	68	295
		74	424
		79	515
		82	643
		85	792
		88	815
Köy İşleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, İzmir'deki Bademler Köyü, Köy Kalkınma Kooperatifine dair sözlü soru önergesi, Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir (6/64)	27	51	91
		57	513
		59	616, 618
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Erdek İlçesi Çuğra mevkiindeki 1 040 metrekarelik arazinin Topraksu Genel Müdürlüğünce eğitim merkezi kurulmak üzere kamulaştırılmasına karar verildiğinin doğru olup olmadığına dair Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından sözlü sorusu (6/56)	24	26	501
	27	57	513

	Cilt	Sayfa	
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, "TRT Genel Müdürü" ne dair sözlü soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir (6/73)	28	90	856
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Ankara Atatürk Lisesi Müdürüne dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/37)	24	26	501
	27	57	512
Millî Savunma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Hava Kuvvetleri Komutanlığına yapılan tayine dair sözlü soru önergesi, Millî Savunma Bakanlığına gönderilmiştir (6/70)	28	69	314
		74	424
		79	515
		82	644
		85	793
		88	816
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bir tekstil anonim şirketinin, teşvik belgesine uygun olarak ithal etmek istediği İsviçre mamulü makinelere dair sözlü soru önergesi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına gönderilmiştir (6/65)	27	46	201
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Milliyetçi Çin'le olan ticarî ilişkilerimize dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu (6/61)	24	3	106
	27	57	513
		59	616
	28	68	295
		74	424
		79	515
		82	643
		85	790
		88	815

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Oral Karaosmanoğlu'nun, TARİŞ anasözleşmesinin bazı hükümlerinin neden değiştirildiğine dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu(6/44)	24	26	501
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt İlinin televizyon yayınlarından faydalanması hususunda neler düşünüldüğüne dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/38)	24	26	501
Ulaştırma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, İzmir'de vuku bulan müessif uçak kazasına dair, Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/27)	24	26	501
	27	57	512
		59	615
	28	68	284:285
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Necip Mirkelamoğlu'nun, Hilafetin kaldırılışının 50 nci Yıldönümü nedeni ile PTT İdaresince bastırılması programlanan pul emisyonundan vazgeçilmiş olması sebebine dair, Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/32)	24	26	500
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, AEG Telefunken Şirketiyle yapılan sözleşmeye dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu (6/34)	24	26	501
	27	57	512
		59	615
	28	68	285:295

	Cilt	Sayfa	
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI			
Adalet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi karşısındaki arsaya yapılması düşünülen adalet sarayına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/540)	27	51	328
		59	644, 646
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Güney Doğudaki bazı illerimizin Adliye binaları ile savcı, hâkim, zabıt kâtibi ve müstahdem ihtiyaçlarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/581)	28	82	641
		89	849:851
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İstanbul 9 uncu Asliye Ceza Mahkemesinde bakılan bir davaya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Mütfüoğlu'nun yazılı cevabı (7/552)	27	58	551
	28	68	310:312
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, mobilya ihracına dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Mütfüoğlu'nun yazılı cevabı (7/475)	24	24	465
		27	537
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Harun Karadeniz ismindeki mühendisin tedavisine engel olanlar hakkında ne gibi işlem yapıldığına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/416)	24	1	81:82
		2	88
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türk-Amerikan Hukukçular Derneğine dair yazılı soru önergesi, Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/446)	24	23	424

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, Hakkâri İli Beytüşşebap İlçesinde vuku bulan bir olaya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/419)	24	1	82:83
		2	88
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Fakih Özlen'in, Sivas yarı açık cezaevine sipariş edilen halılara dair soru önergesi, ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/556)	27	60	678
	28	68	312
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Hasan Güven'in, Karadeniz Teknik Üniversitesi önünde vuku bulan bir olaya dair yazılı soru önergesi; Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/613)	28	98	906
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'a kayıtlı üyelerle, emekliler sayısına ve bu kurumların şu andaki nakit ve mal varlıkları yekûnunun ne olduğuna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlık, Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (7/480)	24	24	465
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Birleşmiş Milletler toplantısına dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/438)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, öğrenci olaylarını önlemek için Hükümetçe alınan tedbirlere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/487)	24	25	480
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, 18 Kasım 1975 günlü Hürriyet Gazetesinde yayınlanan bir habere dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/441)	24	23	423

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Bahriye Üçok'un, Basın - Yayın Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Fransızca bir kitaba dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/564)	28	63	104
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Cihat Alpan'ın, Dış temsilciliklerde bulunan memurlarımızın konut kiralarına dair soru önergesi ve Başbakan adına Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/544)	27	54	382
	28	61	51:52
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Cihat Alpan'ın, yabancı ülkelerde ve ülkelerarası kuruluşlardaki temsilcilerimize dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/546)	27	54	383
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, "Beyaz Kitap, Türkiye gerçekleri ve Turizm" adını taşıyan eser'e dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/421)	24	2	88
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Özel Haber Ajansı (ANKA)'nın, TRT Kurumundan ne miktar meblağ aldığına dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/443)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası A. Ş.'ne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/460)	24	24	464
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Başbakanlık, Bakanlıklar, Kamu İktisadî Teşebbüsleri ve Belediyelerde Müşavir veya Danışman olarak çalıştırılanlara dair soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/368)	24	1	27:30

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Bilim Kuruluna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/529)	27	46	201
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Uluslararası Gazeteciler Federasyonunun yaptığı son toplantıya dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/471)	24	24	465
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, 3-12 Nisan 1976 tarihleri arasında Londra'da yapılan Uluslararası İslâm Konferansına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/554)	27	58	552
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Diyanet İşleri Başkanına dair, yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/453)	24	23	424
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Ege Denizinde petrol arama faaliyetinden vazgeçilmesinin sebebine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/470)	24	4	465
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, MHP Genel Başkanının dış ülkelere yaptığı gezilere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/472)	24	24	465
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Toprak Mahsulleri Ofisi 1975 yılı içinde hangi ülkelerden ne kadar buğday satınalma anlaşması yaptığına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/473)	24	24	465
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, TRT Genel Müdürüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/454)	24	23	424

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, 657 sayılı Meyak Yasasının 190 ıncı maddesi uyarınca memurların maaşlarından kesilen % 5'lere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/403)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Frankfurt Fatih Camii İmamı ve Cami Yaptırma, Yaşatma Derneği Başkanına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/583)	28	82	641
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara dahilindeki Bakanlık, Genel Müdürlük veya Müdürlüklerin personeline verilen öğle yemeğine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/399)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara dahilindeki plaj, dinlenme yeri veya kampinglere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/400)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara'daki Bakanlıklar, Genel Müdürlük ve Bölge veya Müdürlükleri için kiralanmış binalara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/402)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara'daki Bakanlık ve Genel Müdürlük veya diğer daire ve müesseselerin kiralanmış olan lojmanlarına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/401)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Bakanlar Kurulunca kabul edilen 11.6.1976 tarihli "Yan Ödemeler" Kararnamesine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/610)	28	98	906
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1975 yılı içinde emtia veya sanayi mamulünün Fiyat Kontrol Komitesinde fiyat tespit ve tasdik işlemi yapıldığına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/430)	24	23	423

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, muhtelif vilayetlerdeki televizyon program ve ücretlerine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/428)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, tüm Devlet ve Kamu Kuruluşları tarafından 1975 yılı Bütçesinden ödenmiş bulunan muhtelif giderlere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/508)	27	41	91
(7/509)		41	91
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, hibe ve kredi yardımlarından alınan hisseye dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/433)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, Doğu Anadolu'da görevli Devlet memurlarına ödenmesi gereken mahrumiyet zammına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/407)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Mümin Kırlı'nın, eski TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Başbakan Süleyman Demirel'in yazılı cevabı (7/486)	24	25	480
	25	32	437
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Bakanlar Kurulunun bir kararnamesine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/543)	27	53	376
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Federal Almanya'nın, açacağı krediye dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/542)	27	52	335
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Göle Kaymakamına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/517)	27	44	157
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Türk Boraks Madencilik A. Ş.'ne dair soru önergesi ve Başbakan adına Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/528)	27	45	177
		49	280:281

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkilerine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/518)	27	44	157
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, uygulama belgelerinin yayınlanması konusunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Başbakan adına Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/519)	27	44 57	157 542, 544
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Almanya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 12 Avrupa ülkesi tarafından imzalanan Avrupa Sosyal Yardım Anlaşmasına dair yazılı soru önergesi Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/395)	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 1970 yılından önce emekli memur, dul ve yetimlerinin alacakları paralara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/520)	27	44	157
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin Darende İlçesinin bazı sorunları ile Malatya sivil hava alanının ne zaman işletmeye açılacağına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmişitr. (7/425)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İli ve İlçe camilerinin restore işi ile imam ve hatip kadrolarına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/427)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı Çamlıhemşin İlçesine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/534)	27	49	278
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, gençliğin içinde bulunduğu problemlere dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/478)	24	24	465

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, Öğrenim gençliğinin içinde bulunduğu duruma dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/541)	27	52	335
Bayındırlık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana'nın bazı köylerine zarar veren ırmak ve derelerin temizlenmesi ve buralarda yaşayan insanların zarardan kurtarılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair yazılı soru önergesi Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/578)	28	80	531
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana'nın Tufanbeyli İlçesine bağlı ve kar altında kalmış köy yollarının açılmasına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın, yazılı cevabı (7/507)	27	41	91
		45	190
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Cengizhan Yorulmaz'ın, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/494)	24	27	516
	27	53	377:378
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, Burdur, Karaçal, Yeşilova, Tefenni - Gölhisar, asfalt çalışmalarına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/577)	28	79	502
		87	807
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Bayındırlık Bakanlığına bağlı olup, taşra örgütlerinde çalışan personele dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/525)	27	45	177
	28	65	226:231
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Pasinler - Narman - Oltu Devlet yolunun yapımına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/462)	24	24	464
	25	30	111

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Trabzon - Erzurum yoluna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/469)	24	24	465
		28	571
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep geçişi yol faaliyetinin ne durumda olduğuna dair soru önergesi veBayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/410)	24	1	79:80
		2	88
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep Havaalanı inşaatına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/415)	24	2	88, 103
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep - Kilis - Hassa yolunun Kilis'i kateden kesimine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/412)	24	2	88, 102:103
– Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Elbistan - Doğanşehir yolu inşaasına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/380)	24	1	38:39
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Ankara Doğumevi ek inşaatına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/582)	28	82	641
		89	852
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlindeki bazı yolların ne zaman asfaltlanacağına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/483)	24	24	465
	25	30	114:115

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, taahhütlerini yerine getirmeyen bir müteahhide dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/602)	28	94	890:891
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Midyat - Estel kesimindeki karayolu tretuvarlarının yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/488)	24	25	480
	25	30	115
Çalışma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın 1475 sayılı İş Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı A. Tevfik Paksu'nun yazılı cevabı (7/418)	24	2	88
		7	188:189
Devlet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Birleşmiş Milletler toplantısına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/438)	25	34	779, 780
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, "Beyaz Kitap, Türkiye gerçekleri ve Terörizm" adını taşıyan esere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/421)	24	27	536:537
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Danıştayın kendi çalışma tarzını gösteren bir statüsü olup olmadığına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Gıyaseddin Karaca'nın, yazılı cevabı (7/499)	24	29	574
	26	39	749:750
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Özel Haber Ajansı (ANKA)'nın, TRT kurumundan ne miktar meblağ aldığına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/443)	27	42	125:126

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, MHP Genel Başkanının dış ülkelere yaptığı gezilere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/472)	27	50	322:323
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Frankfurt Fatih Camii İmamı ve Cami Yaptırma, Yaşatma Derneği Başkanına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Aksay'ın yazılı cevabı (7/583)	28	92	871
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, tüm Devlet ve kamu kuruluşları tarafından 1975 yılı bütçesinden ödenmiş bulunan muhtelif giderlere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/509)	27	46	212:213
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, ziraî sigortaya dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Aksay'ın yazılı cevabı (7/571)	28	68 89	276 847:848
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, Doğu Anadolu'da görevli Devlet memurlarına ödenmesi gereken mahrumiyet zammına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/407)	27	52	364, 365
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkilerine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/518)	27	54	416:418
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/360)	24	1	26:27
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İline Televizyon verici İstasyonunun ne zaman kurulacağına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/379)	24	1	37:38

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı Çalmlıhemşin İlçesine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün, yazılı cevabı (7/534)	28	70	329
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğrenim gençliğinin içinde bulunduğu duruma dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/518)	28	71	381:383
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, çevre kirlenmesi sorunlarına dair yazılı soru önergesi, Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sanayi ve teknoloji Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Devlet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/567)	28	64	138
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Beyrut Büyükelçiliği Başkâtibinin mirasçılarına dair yazılı soru önergesi, Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/588)	28	86	802
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, diplomatik görevlilere dair yazılı soru önergesi, ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/533)	27	49	278
		57	544:545
		58	599:600
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Cezayir Büyükelçisine dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/585)	28	83	674
		87	807, 808
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Washington Büyükelçiliği Basın Müşavirliğinde geçici görevle hizmet eden bir memura dair soru önergesi, Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/514)	27	43	135

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Cihat Alpan'ın, yabancı ülkelerde ve ülkelerarası kuruluşlardaki temsilciliklerimize dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/546)	28	70	329:331
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, bir Amerikan firmasıyla yapılan sözleşmeye dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/539)	27	50	282
	28	74	452:453
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Ali Cüceoğlu'nun, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/491)	24	27	516
	25	33	596:597
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, 1 Mart 1976 günü Federal Almanya'nın Köln şehrinde yapılacak "Karnaval yürüyüşüne" dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/513)	27	43	135
		52	365:366
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Federal Almanya'nın WDR - Birinci Programında oynatılan bir filme dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/505)	26	37	366
	27	45	188:190
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in Avrupa'da bulunan işçilerimize ve Frankfurt Konsolosuna dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/396)	24	1	51:52
		2	87
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun Adana'nın bazı köylerine zarar veren ırmak ve derelerin temizlenmesi ve buralarda yaşayan insanların zarardan kurtarılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair yazılı soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (7/598)	28	91	860

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, 1975 - 1976 yılında Ankara ve Kayseri İli ile İlçelerine ve bağlı kuruluşlara tahsis edilen kömür miktarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/424)	24	23	422
	27	40	56:58
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Cihat Alpan'ın, Petrol tüketiminde tasarruf sağlayıcı tedbirler alınması ve uygulanmasına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/547)	27	54	383
	28	62	98:100
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Ege Denizinde petrol arama faaliyetinden vazgeçilmesinin sebebine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın cevabı (7/470)	27	43	149:151
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına bağlı olup taşra örgütlerinde çalışan personele dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/523)	27	45	177
	28	66	241:245
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum Atatürk Üniversitesi sahasını sulamak için açılmış olan kuyulara dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/467)	24	24	465
	27	42	128:129
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum civarında tespit edilmiş olan baraj yerlerinin etüt durumlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/397)	24	1	52:53
		2	87
	25		489:490

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İlinin Narman suyu üzerinde Toprakkale Köyü civarında yapımı düşünülen baraja dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/511)	27	43	134
	28	9	889:890
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve civar ilçelerinin yakacak ihtiyacının karşılanmasına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/394)	24	1	48:50
		2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Karakaya Barajı için yapılması düşünülen yol ile Gezin - Hazar ve Ergani - Çermik yollarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/468)	24	24	465
	27	42	129:130
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te elektriklerin kesilmesini önlemek için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/408)	24	1	78:79
	24	2	87
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'in içme ve kullanma suyuna dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/414)	24	2	88
		29	597:598
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ civarındaki köylerin ihtiyacı için bu bölgede yeraltı suyu araştırması yapılıp yapılmayacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/463)	24	24	465
	27	42	127:128

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlindeki Derme Suyuna dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynakla Bakanı Selahattin Kılıç'ın, yazılı cevabı (7/378)	24	1	37
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin Darende İlçesinin bazı sorunları ile Malatya sivil havaalanının ne zaman işletmeye açılacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/425)	28	70	326:329
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya'ya ne zaman ve ne miktarda kömür tahsisi yapılacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/388)	24	1	44:45
		2	87
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Çayeli İlçesinde petrol kaynağı bulunup bulunmadığına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/444)	24	23	423
	27	40	62
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Doğu Karadenizdeki bakır yataklarının ve tesislerinin çalıştırılması hususunda neler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/452)	24	23	424
	27	40	62:64
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İli Cevizlik Barajı ile Çoruh Laleli Tuzköy barajlarının yapılmasına ne zaman başlanacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/450)	24	23	424
	27	42	126:127

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Hopa Termik Santralına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/372)24	1		31:33
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Çukurova çiftçisini zarara sürükleyen "Beyaz sineğe" dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/466)	24	24	465
	25	30	111:113
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Toprak Mahsulleri Ofisinin 1976 buğday hasat mevsiminde alım merkezi faaliyetine dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/466)	28	66	240
		69	318:319
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, pamuk mahsulüne arız olan beyaz sinek afetine dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/530)	27	46	201
		52	366:367
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Cengizhan Yorulmaz'ın, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütüne yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/490)	24	27	516
	27	40	69:70
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'nın Polatlı İlçesinin hububat ekimi ile gübre ihtiyacına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/555)	27	58	552
	28	67	268:269

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın Burdur - Yeşilova İlçesinde çiftçi bir vatandaşın maruz kaldığı haksızlığa dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/592)	28	90	856
		92	873:875
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, Toprak Mahsulleri Ofisi 1975 yılı içinde hangi ülkelerden ne kadar buğday satınalma anlaşması yaptığına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/473)	25	30	113:114
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve civarı birçok suların menba kısımlarındaki dere ve göldeki alabalıklara dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/392)	24	1	47:48
		2	87
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, 1975 yılında Toprak Mahsulleri Ofisinin ne kadar hububat aldığına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/572)	28	68	276
		71	386:388
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Ferguson marka İngiliz montajlı traktöre dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/559)	27	60	687
	28	69	315:316
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, 14 Ağustos 1968 tarihli 333 sayılı Birleşmiş Milletler Kalkınma programına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/516)	27	44	157
		49	280

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Erdoğan Bakkalbaşı'nın, 1975 yılı sonbahar ekim döneminde dağıtılan arpa ve buğday tohumluğu miktarına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/549)	27	56	468
	28	62	100:101
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, çevre kirlenmesi sorunlarına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/567)	28	64	138
		69	317:318
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Deniz Kontrol örgütüne dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/566)	28	63	104
		69	316:317
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Su Ürünleri ve Uygulama Tüzüğüne dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/422)	24	2	88
		4	128:130
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/496)	24	27	516
	27	40	72:73
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Bakanlıklararası Tütün Kurulu ve Millî Tütün Komitesi çalışmalarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/506)	27	41	91
		48	273
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, serbest liman ve bölge konusu üzerindeki çalışmalarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/589)	28	86	802
		92	871:872

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 25 ve 26 Şubat tarihli bazı günlük gazetelerde yayınlanan yazılara dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/515)	27	43	135
		47	249, 251
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinde filtreli sigara fabrikasının ne zaman çalışmaya açılacağına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/385)	24	1	42
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, teknik dairenin Tekirdağ ürünü üzüm için önerdiği fiyata ve gümrük mallarının dağıtımına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/437)	24	23	423
	27	40	59:61
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara "Tuzlu Çayır" semtinde vuku bulan hadiseye dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/536)	27	49	278
		59	643, 644
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, il özel idarelerine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/474)	24	2	465
	25	31	285:286
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Ankara Belediye Başkanına atfen çıkan bir beyanata dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/586)	28	85	779
		88	835:836

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İstanbul'un Beşiktaş semtinin içme su ihtiyacına dair yazılı soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/573)	28	71	340
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, 6 Haziran 1976 Pazar günü yapılan seçimlere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/576)	28	78	494
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale İli Yenice Kazası Pazarköy Kasabasında vuku bulan bir hadiseye dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/532)	27	48	257
		53	378:379
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Cumhuriyet Gazetesinin 12.7.1976 günlü okuyucu mektupları sütununda çıkan bir yazıya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/590)	28	90	856
		92	872:873
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Hükümetçe çıkarılan son Yan Ödeme Kararnamesine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/608)	28	95	896
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Millî İstihbarat Teşkilâtı ve Emniyet Genel Müdürlüğünde Amerikalı görevlilerin çalışıp çalışmadığına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/457)	24	24	464
	27	40	65
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türk - Amerikan Hukukçular Derneğine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/504)	26	35	3
	27	40	74

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Washington'da bulunan Uluslararası Polis Akademisinde eğitim görenlere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/456)	24	23	424
	27	40	64:65
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, 31.3.1976 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/498)	24	27	516
	27	41	99:100
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Ankara, İstanbul ve İzmir belediyesi ile bu belediyelere bağlı kuruluşlara 1974 - 1975 yıllarında alınan aylıklı, ücretli ve yevmiyeli personele dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/485)	24	2	480
	28	62	95:96
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Ucuz Giyim Fuarına dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/611)	28	97	902
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Göle Kaymakamına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/517)	27	47	251:252
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Kocaeli'nde vuku bulan bir hadiseye dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/550)	27	56	468
	28	65	232
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, bir koruma memuruna dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/601)	28	95	895:896

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın çevre kirlenmesi sorunlarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/567)	28	64 70	138 335:337
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, 1976 Malî Yılı Bütçe görüşmeleri esnasında cevaplandırılmasını istediği sorular ile Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde cereyan eden olaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/538)	27	49 57	278 545, 547
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Karsantı "Karaisalı" Belediyesine verilmesi gereken kuyuya dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/600)	28	91 92	860 878:879
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Ayvalık İlçesi Küçükköy Belediyesi sınırları içinde bulunan Sarımsaklı plajına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/359)	24	1	24:26
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Bakanlıkça belediyelere düzenleme - kamulaştırma çalışmaları için ne kadar yardım yapıldığına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/359)	28	90	856
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, İmar ve İskân Bakanlığı 1975 yılı Bütçesinden kamulaştırma çalışmaları için hangi belediyelere ne miktar yardım yapıldığına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/404)	24	1 2	54:77 87
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İmar ve İskân Bakanlığında çalışan bir müfettişe dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/369)	24	1	30:31

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Kâğıthane Belediyesine, afet işlerinde sarfedilmek üzere gönderilen 18 milyon liraya dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/370)	24	1	31
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Selahattin Babüroğlu'nun, bazı kıyı arazilerinin parselasyonuna dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/481)	24	24	465
	27	40	66:67
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Bingöl ve Lice'de deprem nedeniyle yapılan B4 tipi beton prefabrik konutlara dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/479)	24	24	465
	27	44	166:171
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İller Bankası ile Simel Ltd. Şirketine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/548)	27	55	422
	28	64	177:179
		78	496:498
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin bazı kasaba ve mahallelerinin su ve kanalizasyon sorununa dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/377)	24	1	35:37
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Toprak kayması nedeniyle afete uğrayan Pütürge İlçesi Poyraz Köyüne bugüne kadar Bakanlıkça ne yardım yapıldığına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/570)	28	66	240
		77	489:490
Köy İşleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Hayri Öner'in, Adana Tufanbeyli İlçesi ile civarında kar altında kalan köy yollarına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/527)	27	45	177
		54	418

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana'nın Tufanbeyli İlçesine bağlı ve kar altında kalmış köy yollarının açılmasına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/507)	27	41	91
		47	249
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Erdek İlçesi Cuğra mevkiindeki 1 040 m^2'lik arazinin Topraksu Genel Müdürlüğünce Eğitim Merkezi kurulmak üzere kamulaştırmasına karar verildiğinin doğru olup olmadığına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/557)	27	60	687
	28	67	269:270
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı bütçesinden hangi kooperatiflere ne miktarda yardım yapıldığına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/435)	24	23	423
		28	567:568
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Köy İşleri Bakanlığına bağlı olup taşra örgütlerinde çalışan personele dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/522)	27	45	176
		51	330, 331
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, hibe ve kredi yardımlarından alınan hisseye dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/527)	26	38	664:649
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Anamur'da bir firmadan satınalınan petrole dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/580)	28	82	641
		92	869:870
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Anamur eski Belediye Reisine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/558)	27	60	687
	28	70	333:334

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, Toprak Komisyonuna dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/465)	24	24	465
		28	569:571
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya'ya bağlı bazı ilçe ve köylerin yol ve sulama işlerine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/431)	24	23	423
	25	30	107:110
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İli YSE Müdürlüğü makine parkına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/451)	24	23	424
	26	38	650
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Dicle suyu üzerine bir geçit yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/595)	28	90	856
		92	878
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt - Pervari İlçesi Beğendik Köyünün yol durumuna dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/594)	28	90	856
		92	877
Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya adlı coğrafya kitabına dair yazılı soru önergesi, Kültür Bakanlığına gönderilmiştir. (7/612)	28	97	902
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü. Bahriye Üçok'un, 13 Nisan 1976 tarihli Milliyet Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/551)	27	58	551
	28	65	232:233

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep İlindeki "Pişirici" isimli yapıta dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/455)	24	23	424
		28	569
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, MEYAK kesintilerine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/464)	24	24	465
	26	38	560:652
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'a kayıtlı üyelerle, emekliler sayısına ve bu kurumların şu andaki nakit ve mal varlıkları yekûnunun ne olduğuna dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/480)	24	24	465
	26	38	652:659
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, 18 Kasım 1975 günlü Hürriyet Gazetesinde yayınlanan bir habere dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/441)	27	40	61
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Cihat Alpan'ın, 1976 yılı Bütçe Kanununun 90 ıncı maddesinde yer verilen hususların her birine ait gider ve gelir ile bunların toplamlarının miktarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/545)	27	54	383
	28	71	384:385
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, mobilya ihracatında hangi firmalara hangi tarihlerde hangi nispetler üzerinden vergi iadesi yapıldığına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/524)	27	45	177
		59	642:643

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası A.Ş.'ne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/460)	28	68	309
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Uluslararası Gazeteciler Federasyonunun yaptığı son toplantıya dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/471)	27	54	410, 414
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, 657 sayılı Meyak Yasasının 190 ıncı maddesi uyarınca memurların maaşlarından kesilen % 5'lere dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/403)	24	2	101
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara Gar sahasındaki arsaya dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/521)	27	45	176
	28	65	309:310
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1975 yılı içinde emtia veya sanayi mamûlünün Fiyat Kontrol Komitesinde fiyat tespit ve tasdik işlemi yapıldığına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/430)	26	38	642:643
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/497)	24	27	516
	26	38	659
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, Burdur İli Bucak İlçesi Kızılkaya bucağı ortaokulunun ne zaman yapılacağına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/442)	24	23	423
		28	568:569

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Bahriye Üçok'un, 1977 bütçesine köy okullarının yakacak giderlerini karşılamak üzere ödenek konulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/574)	28	73	416
		85	799:800
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, ortaokul, lise ve dengi okulların kitaplığında mevcut olup toplanması istenilen bazı kitaplara dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/484)	24	25	480
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İlinin Oltu İlçesindeki pratik sanat okulunun öğretime açılmasının uygun görülüp görülmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/405)	24	1	78
		2	87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İli Oltu İlçesindeki okulların başöğretmen kadrolarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/476)	24	24	465
	27	44	165:166
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ve İlçelerindeki orta ve lise dereceli okulların boş olan öğretmen kadrolarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/406)	24	2	87
		2	102
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, sosyal bilim okutan fakültelerde birer devrim tarihi kürsüsü kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/447)	24	23	424
	28	85	798:799

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, üniversite asistanlık ve Dışişleri meslek memuru sınavlarında dil dersi sınavının kaldırılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair yazılı soru önergesi Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir (7/448)	24	23	424
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Solmaz Belül'ün, İstanbul - Fulya mahallesinde yapılacak olan liseye dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/436)	24	23	423
		28	568
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Solmaz Belül'ün, Kahramanmaraş İline bağlı "Kesim'de" inşası yarım kalan ortaokul binasına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/449)	24	23	424
	27	44	165
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Erdoğan Bakkalbaşı'nın, Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Eğitim ve Öğretim Şubesi tarafından yapılan bir tebliğe dair soru önergesi Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/439)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ Öğretmen Okulu Müdürüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/432)	24	23	423
	28	62	94:95
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Bakanlar Kurulunun yan ödemelerle ilgili Kararnamesine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/376)	24	23	107:108
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı İlçe ve köylerine ilk, orta ve yatılı bölge okulları yapımı ile 1975 - 1976 ders yılında bütün tıp fakültelerinin durumuna dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/535)	27	49	278
	28	62	97:98

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, ilköğretmen lise ve eğitim enstitüleri müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenlerine dair soru önergesi Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/503)	25	31	118
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Trabzon Öğretmen Lisesinde 1975 - 1976 öğrenim yılı başında yönetici kadrolarda yapılan değişikliklere ve öğrencilere dair soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/501)	24	29	574
Millî Savunma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Hayri Öner'in, A.B.D.'den satınalınan malzemeler için depo parası ödenip ödenmediğine dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/526)	27	45 56	177 503:504
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Selahattin Babüroğlu'nun, Kara, Deniz ve Hava Harp Okullarındaki öğretim görevlilerine dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/562)	28	63 84	104 765:772
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında şehit ve gazi olanlara ne gibi bir yardım yapıldığına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/398)	24	1 2	53:54 87
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, olağanüstü durumlarda bazı kişi ve kurumlarda çalışanların askere alınmayacağı hakkında bir yasa mevcut olup olmadığına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/398)	24 26	23 38	423 641:642

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Sıkıyönetim Mahkemelerine dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/458)	24	24	464
	25	30	110:111
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Ali Cüceoğlu'nun, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/492)	24	27	516
	27	40	70:71
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinden ayrılmış olan Hava İkmâl Merkezine ait boş bina ve arazinin İnönü Üniversitesine tahsisi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/382)	24	1	39:40
Orman Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfi Bilgen'in, 14.4.1976 tarihli Sonhaber Gazetesinde çıkan bir yazıya dair soru önergesi ve Orman Bakanı Turhan Kapanlı'nın yazılı cevabı (7/561)	27	60	687
	28	70	334:335
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Çaykara'nın Uzungöl bucağının bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Turhan Kapanlı'nın yazılı cevabı (7/373)	24	1	33:34
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, ilaç ihracı konusuna dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/531)	27	46	201
		54	418:419
– Cumhuriyet Senatosu Diyarbakır Üyesi Sabahattin Savcı'nın, Diyarbakır İli sağlık hizmetlerine dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/553)	27	58	551
	28	70	331:333

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Hükümetçe çıkarılan son yan ödeme kararnamesine dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/606)	28	99	909:910
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin Darende İlçesi Sağlık Ocağına ne zaman hekim verileceğine dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/482)	24	24	465
		28	571:572
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, çevre kirlenmesi sorunlarına dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/567)	28	64	138
		74	453:454
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana Çimento Fabrikasına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/579)	28	80	531
		92	868:869
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, montaj yolu ile üretilen traktörlere dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/500)	24	29	574
	27	46	207:212
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1975 yılı başında 1 Kasım 1975 tarihine kadar Bakanlıkça verilen teşvik belgelerine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/429)	24	23	423
		28	566:567

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 1974-1975 yılları itibariyle bazı gazetelere verilen gazete kâğıdının ton olarak fiyatlarının bildirilmesine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/575)	28	73	416
		89	848:849
		90	858
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te çimento sıkıntısının giderilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/413)	24	1	80:81
		2	88
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te kurulması öngörülen tekstil makineleri fabrikası inşaat hazırlıklarına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/417)	24	2	88
		4	127:128
– Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, Kahramanmaraş İline şeker fabrikası yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/384)	24	1	41:42
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, 1380 sayılı Yasanın uygulanmasına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/461)	24	24	464
		26	511:512
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, çevre kirlenmesi sorunlarına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdulkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/567)	28	64	138
		71	385:386

	Cilt	Sayfa	
Sosyal Güvenlik Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'a kayıtlı üyelerle, emekliler sayısına ve bu kurumların şu andaki nakit ve mal varlıkları yekûnunun ne olduğuna dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/480)	24	24	465
	26	35	166:170
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara'da 5 adede kadar işçi çalıştıran işyerlerine ve burada çalışan işçilere dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/459)	24	24	464
	27	40	65:66
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Trabzon Sosyal Sigortalar Şube Müdürüne dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/510)	27	42	105
		48	273, 275
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 28.3.1975 ve 9.4.1975 tarihli Tercüman Gazetelerinde yayınlanan yazılara dair soru önergesi Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilmiştir. (7/498)	24	27	516
– Cumhuriyet Senatosu Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in, Almanya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu 12 Avrupa ülkesi tarafından imzalanan Avrupa Sosyal Yardım Anlaşmasına dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/395)	24		50:51
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Çukurova çiftçisinin Çukobirlik tarafından icraî takibe tâbi tutulmasının sebebine dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/599)	28	91	860
		94	890

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'a kayıtlı üyelerle, emekliler sayısına ve bu kurumların şu andaki nakit ve mal varlıkları yekûnunun ne olduğuna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlık, Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (7/480)	24	24	465
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, traktör ithaline dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/502)	24	29	574
	27	40	73:74
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'nın Polatlı İlçesinin hububat ekimi ile gübre ihtiyacına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/555)	27	58	552
	28	71	385
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Tariş ile Güneydoğu T.S. Kooperatiflerinin teslim aldıkları zeytinyağı miktarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/593)	28	90	856
		92	875:877
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Zeytinyağı ürününe dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/389)	24	1	45:47
		2	87
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/495)	24	27	516
	25	30	116
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, "İstanbul Ticaret"in 11 Haziran 1976 tarihli nüshasında neşredilen bir yazıya dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/584)	28	83	674
		89	852, 854

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, 1975 yılında Toprak Mahsulleri Ofisinin ne kadar hububat aldığına dair soru önergesi Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir (7/563)	28	63	104
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Bakanlar Kurulunun bir kararnamesine dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/543)	28	71	383:384
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, kuru fasulye taban fiyatı ile kayısı ürününe ve pancar fiyatlarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/434)	24	23	423
	27	40	58:59
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, pancar taban fiyatının artırılması ile kayısı ürününe dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/386)	24	1	42:44
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Washington Basın Müşavirliğindeki bir memura dair soru önergesi Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/565)	28	63	104
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Washington, Basın Müşavirliğine dair soru önergesi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/537)	27	49	278
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, 29, 30, 31 Ocak ve 1, 2 Şubat tarihlerinde Barış Gazetesinde yayınlanan bir habere dair yazılı soru önergesi Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/512)	27	43	134
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Ayvalık İlçesi Küçükköy Belediyesi sınırları içinde bulunan Sarımsaklı plajına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/359)	24	19	371:372

	Cilt		Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Balıkesir İline bağlı belediyelere 1975-1976 bütçesinden ne kadar yardım yapıldığına ve yapılacağına dair soru önergesi Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfi Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/560)	27	60	687
	28	65	234:235
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, resmî ve özel millî haber ajans kuruluşlarına dair soru önergesi Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/420)	24	2	88
	27	54	408:410
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, TRT Genel Müdürlüğündeki yolsuzluk iddiaları dolayısıyla yapılan işlem hakkında soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/423)	24	2	88
		4	130:133
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Selahattin Babüroğlu'nun, bazı kıyı arazilerinin parselasyonuna dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/481)	24	24	465
	27	40	67:69
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep'te televizyonun ne zaman direkt programa geçeceğine dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/411)	24	2	88
		27	536
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, 1 Mart 1976 günü Federal Almanya'nın, Köln şehrinde yapılacak "Karnaval yürüyüşüne" dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/513)	27	43	105
		54	416
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Federal Almanya'nın, WDR - Birinci programında oynatılan bir filme dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı. (7/505)	26	37	366
	27	54	414:416

	Cilt	Sayfa	
Ulaştırma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1965 yılından itibaren yapılan PTT binalarına dair yazılı soru önergesi, Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/477)	24	24	465
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, Eskişehir, şehir merkezindeki demiryolunda vuku bulan kazaların önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/445)	24	23	423
	27	48	272
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep Havaalanına dair yazılı soru önergesi Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/440)	24	23	423
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, Gaziantep Merkez Postahanesindeki genel telefona dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin, yazılı cevabı (7/409)	24	1	79
		2	88
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Ziya Müezzinoğlu'nun, 31.3.1975 tarihinden bugüne kadar Bakanlık örgütünde yapılan değişikliklere dair yazılı soru önergesi Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı. (7/493)	24	27	516
	27	40	71:72
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlindeki Tekel Tütün ve Şeker fabrikasına "Teleks" hattının ne zaman yapılacağına dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/381)	24	1	39
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinde sivil havaalanının ne zaman ulaşıma açılacağına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/383)	24	1	40:41
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Nusaybin'den Cizre'ye ve gerekirse Irak sınırına kadar bir demiryolu inşası hususunda ne düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/375)	24	1	34:35

TOPLANTI YILI : 16
(1976 - 1977)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa	
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, kurulması düşünülen alkaloid fabrikasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/69)	29	4	47
		6	108
		11	224
		23	525
		27	688
	32	42	233
		44	278, 288
	33	83	280
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 30 Ocak 1972 tarihli Ankara Bayram Gazetesinde neşredilen bir yazıya dair Başbakandan sözlü sorusu (6/62)	29	4	47
		6	108
		11	216:214
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi Lütfü Bilgen'in, 28 Haziran 1975 günü İstanbul Taksim Meydanında yapılan mitinge dair Başbakandan sözlü sorusu (6/59)	29	4	47
		6	107
		11	216
		23	525
		25	610
		27	687
	32	42	232
		44	278, 288

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğrenim çağındaki gençliğin içinde bulunduğu duruma dair Başbakandan sözlü sorusu (6/71)	29	4	47
		6	108
		11	224
		23	525
		27	688
	32	42	233
		44	278, 288:289
	33	83	284
Cumhuriyet Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, bugüne kadar Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna sunulan araştırma önergelerine dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/76)	29	23	521:525
Devlet Bakanı - Başbakan Yardımcısından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bazı teşebbüslerin istihdam ettikleri yabancı uzmanlara dair Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısından sözlü sorusu (6/63)	29	4	47
		6	109
		11	224
		23	525
		27	688
	32	42	233
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardinli vatandaşların Alman Federal Devleti makamları tarafından Almanya'ya kabul olunduklarının doğru olup olmadığına dair sözlü soru önergesi, Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/81)	33	82	266

	Cilt	Sayfa	
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türk Civa İşletmeleri Anonim Şirketine dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü soru sorusu (6/72)	32	44	278, 289
	33	83	280:284
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, İskenderun Demir Çelik Sanayiine dair, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/50) (Veriliş tarihi : 18.7.1974)	29	4	46
		6	107
		11	216
		23	525
		25	610
		27	687
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, TPAO Genel Müdürlüğü ile Batman İşletme Müdürlüğünde vuku bulan bazı emekli işlemleri ve atamalara dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu (6/49) (Veriliş tarihi: 18.7.1974)	29	14	46
		6	107
		11	216
		23	525
		25	610
		27	687
Gençlik ve Spor Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Leningrad'ta yapılan 19 uncu Avrupa serbest güreş şampiyonasına dair Gençlik ve Spor Bakanından sözlü sorusu (6/86)	29	4	47
		6	108
		11	224
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir üyesi Âkıp Aksaç'ın, Kırşehir İlinde, 1977 yılında buğday mahsulüne arız olan "kınacık" hastalığına dair sözlü soru önergesi, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına gönderilmiştir. (6/83)	33	86	368

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, buğday ithaline dair Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından sözlü sorusu (6/52)	29	4	46
		6	107
		11	216
		23	525
		25	610
		27	687
	32	42	232
		44	278, 288

İçişleri Bakanından

– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Uğur Alacakaptan'ın, 24 Ekim 1977 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan "1599 sayılı Tabanca" başlıklı yazıya dair sözlü soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/86)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Kütahya Üyesi Osman Albayrak'ın, 26 Haziran tarihli gazetelerde yayımlanan "Bir habere ilişkin fotoğrafa" dair sözlü soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/80)	32	60	594
	33	83	284
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Ankara'nın Altındağ İlçesi Türk-İş Blokları semtinde cereyan eden hadiselere dair sözlü soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/78)	32	54	462
	33	83	284
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin Vilayetinde yapılan bir düğüne dair, İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/58)	32	42	233
		44	278, 289
	33	83	280

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, yurt dışındaki bir doktor öğrencinin askerlik durumuna dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/67)	29	4	47
		6	108
		11	224
		23	525
		27	687
	32	42	232:233
		44	278, 288
	33	83	280
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde meydana gelen depremler için sarf edilen para miktarının ne olduğuna dair sözlü soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir. (6/85)	33	88	392
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Köy-Koop'un ithal ettiği traktörlere dair sözlü soru önergesi, Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (6/77)	32	44	279
	33	83	284
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, ortaöğretim için hazırlanan kitaplara dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/74)	29	2	16
		4	47
		6	109
		11	224:225
		23	525:538
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, "TRT Genel Müdürü"ne dair, Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu. (6/73)	29	4	47
		6	109
		11	224
		23	525

	Cilt	Sayfa	
Millî Savunma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Hava Kuvvetleri Komutanlığına yapılan tayine dair, Millî Savunma Bakanından sözlü sorusu (6/70)	29	4	47
		6	108
		11	224
		23	525
		27	688
	32	42	233
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin 10 yıllık araç ihtiyaçlarına dair sözlü soru önergesi, Millî Savunma Bakanlığına gönderilmiştir. (6/76)	29	6	100
		23	538
		27	688
	32	42	233
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, Aydın Belediye Başkanına dair sözlü soru önergesi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına gönderilmiştir. (6/82)	33	85	344
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bir tekstil anonim şirketinin, teşvik belgesine uygun olarak ithal etmek istediği İsviçre mamulü makinelere dair Sanayi ve Teknoloji Bakanından sözlü sorusu (6/65)	32	44	278, 289
	33	83	280
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Milliyetçi Çin'le olan ticarî ilişkilerimize dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu (6/61)	29	4	47
		6	108
		11	216
		23	525
		27	687
	32	42	232
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, Aydın İlinin Kuşadası ilçesindeki bir çay bahçesine dair sözlü soru önergesi, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir. (6/84)	33	87	376

	Cilt	Sayfa	
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI			
Adalet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adliye mensuplarının vazife esnasında giydikleri kıyafetlere dair yazılı soru önergesi, Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/804)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi, Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/717)	32	43 44	248 278, 296
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, öğrenci olaylarını önlemek için Hükümetçe alınan tedbirlere dair soru önergesi ve Başbakan adına Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/487)	29	11	227:228
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, 11 Ekim 1977 tarihinde Cumhuriyet Senatosunda yaptığı gündem dışı konuşmaya dair yazılı soru önergesi, Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/798)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, icra saymanlıklarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/664)	29	17 20	355 461:464
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, "Halkın kurtuluşu" adını taşıyan dergiye dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/618)	29	3 8	23 161:168
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, siyasî suçlu tutukluların sayısına dair yazılı soru önergesi, Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/790)	33	87	376

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum'un Tortum ilçesinin Yukarı Sivri Köyü muhtarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/686)	29 32	25 38	577 13:14
– Cumhuriyet Senatosu Trabzon Üyesi Hasan Güven'in, Karadeniz Teknik Üniversitesi önünde vuku bulan bir olaya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Müftüoğlu'nun yazılı cevabı (7/613)	29	4	70:71
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Millî Kooperatifler Birliği ve Türkiye Kooperatifler Danışma Kuruluna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/630)	29	5	78
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, TRT Genel Müdürüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/718)	32	43	248
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Toprak ve Tarım Reformu bölgelerine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/627)	29	5	77
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Mersin Belediyesinin TEK aleyhine açtığı davaya dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/740)	32	54	463
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Ergün Ertem'in, 27.5.1935 tarih ve 2739 sayılı "Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller" Yasasına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/617)	29	3	23
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Devlet İstatistik Enstitüsündeki atamalara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/713)	32	42	205

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, hayat pahalılığının etkilerini azaltmak için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/780)	33	84	324
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Orta Doğu Teknik Üniversitesi rektörüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/669)	29	20	450
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, Anadolu Ajansı Genel Müdürüne dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/735)	32	54	462
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, belediyelere yapılan yardımlar ile sözleşmeli veya kadrolu olarak çalışanlara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/757)	33	67	28
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Sadi Irmak'ın, Atatürk'ün, 100 üncü doğum yılı kutlama hazırlıklarına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/688)	30	28	2
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Sadi Irmak'ın, hava, su ve toprak gibi tabiî çevre unsurlarını koruma çalışmalarını koordine edecek ve yürütecek bir merkezî organ kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/689)	30	28	2
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Siret-i Nebi Konferansına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/682)	29	25	577
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Naibantoğlu'nun, Devlet dairelerindeki taşıt ve iş makinelerine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/760)	33	70	172

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Elazığ İzzet Paşa Camiine gönderilen halılara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/675)	29	21	470
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, kalkınmada öncelikli yörelere sarf edilmek üzere, 1973-1974-1975 ve 1976 yıllarında verilen paralara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/693)	30	29	140
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Türkiye Cumhuriyeti ile İran Hükümeti arasında 6 Haziran 1975 tarihinde imzalanan ekonomik, teknik işbirliği anlaşmasına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/699)	32	39	21
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, hafif nakliye uçaklarının imaline dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/796)	33	88	392
	33	89	436
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Erdoğan Bakkalbaşı'nın, Konya'da yayınlanan, 23 ve 25 Ekim 1976 tarihli Yeni Meram Gazetesinde çıkan bir yazıya dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/616)	29	3	23
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, kâğıda ve diğer mallara yapılacağı söylenen zamlara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/776)	33	82	266
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinde zarar gören tarım ürünlerinin banka borçlarına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/641)	29	7	117
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin Hekimhan İlçesine bağlı Ağılbaşı kasabasına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/726)	32	45	298
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 4 Mayıs 1977 gün ve 15927 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 31.3.1977 gün ve 7/13297 sayılı Bakanlar Kurulu kararına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/753)	32	62	612

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Geri Kalmış Yöreler Kararnamesine Rize'nin Çamlıhemşin ilçesinin dahil edilmesi sebebine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir. (7/695)	31	36	734
Bayındırlık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Hayri Öner'in, Karayolları Genel Müdürlüğünün makam odasında ve ilgili kesimlerinde Atatürk portreleri ve rölyeflerinin indirilmiş, yerinden çıkartılmış olduğuna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/763)	33	77	216
	33	89	455:456
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İli Bölge Atış Poligonuna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/625)	29	5	77
		7	132
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Mustafa Çelik'in, Afyonkarahisar'ın, Emirdağ İlçesine bağlı "Emirdağı-Süvermez-Toklucak-Aşağı Piribeyli" yolunun 1978 yılında karayollarına alınıp alınmayacağına dair yazılı soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/793)	33	88	392
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Karayolları Genel Müdürlüğü merkez ve bölge örgütlerinde çalışan personele dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/758)	33	69	130
		83	302:303
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin İline bağlı bazı ilçelerin yol yapımına dair yazılı soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/797)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı bazı ilçelerin yolları ve köprülerinin yapımları hakkında soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/751)	32	61	604
	33	74	201:202

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize Pazar İlçesi Ortaköy bucağına merkezi olan Ortaköy adı Hemşin olarak düzeltildiğine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/765)	33	77	216
		83	303:305
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'a, "Rize şehri limanı" ile "Çayeli limanı"nın 1978 yılı Programına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/747)	32	60	594
	33	69	168:169
C. Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Anayasa Mahkemesinin Hesaplarını İnceleme Komisyonu ile ilgili 22.2.1977 tarih ve 15892 sayılı kararından sonra harcamaların denetiminin nasıl yapılacağına dair soru önergesi ve C. Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın, yazılı cevabı (7/768)	33	78	255
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Başkanlıkça üyelere dağıtılan hamaillere dair soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/764)	33	76	212
		77	221:223
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Cumhuriyet Senatosu Başkanından sorduğu soru önergelerinin tutanak dergisine geçirilmemesi nedenine dair soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/767)	33	76	212
	33	77	224:225
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Cumhuriyet Senatosu personeline dair soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/779)	33	83	309:320
		84	324

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, harcamalarla ilgili olarak Hesapları İnceleme Komisyonunca hazırlanan raporların Genel Kurulda göreceği işleme dair soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/766)	33	76 77	212 223:224
Çalışma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Sosyal Sigortalar Kurumunun 1963 yılından bu yana sigortalılardan tahsil ettiği prim miktarına dair yazılı soru önergesi, Çalışma Bakanlığına gönderilmiştir (7/631)	29	5	78
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, tahsil edilemeyen prim borçlarına dair yazılı soru önergesi, Çalışma Bakanlığına gönderilmiştir (7/665)	29	17	355
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İstanbul Belediyesinin Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası ile işkolu seviyesinde imzaladığı Toplu İş Sözleşmesinin (91'e) maddesine dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Fehmi Cumalıoğlu'nun yazılı cevabı (7/770)	33	82 87	266 387:388
Devlet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Şevki Erek'in yazılı cevabı (7/718)	33	83	300:301
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Toprak ve Tarım Reformu bölgelerine dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Mustafa Kemal Erkovan'ın yazılı cevabı (7/627)	29	151	317:318
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Devlet İstatistik Enstitüsündeki atamalara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kemal Erkovan'ın yazılı cevabı (7/713)	32	50	410

	Cilt		Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Gölbaşı Lisesinde cereyan eden bazı olaylara dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Gıyasettin Karaca'nın yazılı cevabı (7/683)	32	52	434:436
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Bahriye Üçok'un, Manisa İli Vakıflar Müdürü ile Yurt Müdürüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre'nin yazılı cevabı (7/662)	29	14	255
	33	83	299:300
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Sadi Irmak'ın, Atatürk'ün, 100 üncü doğum yılı kutlama hazırlıklarına dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Gıyasettin Karaca'nın yazılı cevabı (7/688)	32	44	294
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, bazı müftülere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Aksay'ın yazılı cevabı (7/607)	29	13	248:249
	32	42	234:235
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yılları arasında Türkiye içindeki köylere yapılan cami yardımı ile imam kadrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Aksay'ın yazılı cevabı (7/671)	29	20	450
	30	28	128:133
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yıllarında Erzurum İline verilen İmam-hatip kadroları ile cami yardımlarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı (7/702)	32	40	112
		62	622:626
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İline bağlı köylerin kadastrolarına dair yazılı soru önergesi, Devlet Bakanlığına gönderilmiştir. (7/707)	32	40	112

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, kalkınmada öncelikli yörelere sarf edilmek üzere, 1973-1974-1975 ve 1976 yıllarında verilen paralara dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Gıyasettin Karaca'nın yazılı cevabı (7/693)	32	47	379:382
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, muhtelif vilayetlerdeki Televizyon program ve ücretlerine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Ali Şevki Erek'in yazılı cevabı (7/428)	33	89	454:455
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, hibe ve kredi yardımlarından alınan hisseye dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Gıyasettin Kara ca'nın yazılı cevabı (7/191)	29	10	226:227
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Türkiye Cumhuriyeti ile İran Hükümeti arasında 6 Haziran 1975 tarihinde imzalanan ekonomik, teknik işbirliği anlaşmasına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Gıyasettin Karaca'nın yazılı cevabı (7/699)	32	50	405:409
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinde zarar gören tarım ürünlerinin banka borçlarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Gıyasettin Karaca'nın yazılı cevabı (7/641)	29	22	509:510
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Din görevlileri kadrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Aksay'ın yazılı cevabı (7/698)	32	39 52	21 436:441
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Geri Kalmış Yöreler Kararnamesine Rize'nin Çamlıhemşin İlçesinin dahil edilmesi sebebine dair soru önergesi ve Başbakan adına Devlet Bakanı Gıyasettin Karaca'nın yazılı cevabı (7/695)	32	43	273

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline 70 İmam-hatip kadrosu ile 4 müezzin kadrosunun ne zaman verileceğine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfü Doğan'ın yazılı cevabı (7/750)	32	61 64	604 652:656
Devlet Bakanı - Başbakan Yardımcısından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bazı teşebbüslerin istihdam ettikleri yabancı uzmanlara dair soru önergesi, Devlet Bakanı Başbakan Yardımcılığına gönderilmiştir. (7/721)	32	44	279
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Sadi Irmak'ın, hava, su ve toprak gibi tabiî çevre unsurlarını koruma çalışmalarını koordine edecek ve yürütecek bir merkezî organ kurulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu'nun yazılı cevabı (7/689)	32	53	454:455
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İline bağlı köylerin kadastrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Alpaslan Türkeş'in yazılı cevabı (7/707)	32	53	456:457
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Ergün Ertem'in, 27.5.1935 tarih ve 2739 sayılı "Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller" Yasasına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/617)	29	10	178:180
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, ekonomik abluka nedeniyle Yunan bandıralı gemilerin Kıbrıs Türk Federe Devleti limanlarına uğramalarının yasaklanmasına karşı, adı geçen gemilerin Türk limanlarına uğramalarının yasaklanmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı vekili Seyfi Öztürk'ün yazılı cevabı (7/769)	33	82 84	266 341

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Salih Tanyeri'nin, 6.3.1977 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan bir habere dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/714)	32	42 51	205 627:628
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İline bağlı bazı köylerin içme suyu, elektrik ve köprü ihtiyaçlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/621)	32	41	200:201
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İlinin Karataş İlçesine bağlı bazı köy arazilerinin sulanması ve drenaj kanalları açılarak çoraklaşmalarının önlenmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/774)	33	82 83	266 306:307
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana-Kahramanmaraş-Hatay-İçel-Gaziantep İllerinin taşkınlardan korunması ve sulanması için ne gibi tedbirler alındığına dair yazılı soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (7/620)	29	5	77
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana-Maraş-Hatay-İçel-Gaziantep İllerinin taşkınlardan korunması ve sulanması için ne gibi tedbirler alındığına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/620)	32	39	85:88
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana'nın bazı köylerine zarar veren ırmak ve derelerin temizlenmesi ve buralarda yaşayan insanların zarardan kurtarılması hususunda ne gibi tedbirler alındığına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/598)	29	19	439:441

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Kadirli'nin Savrun suyu üzerinde bir baraj yapımının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/771)	33	82	266
		83	305:306
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'daki kömür sıkıntısına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/678)	29	22	500
	31	33	350:352
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, 1977-1978 mevsimi için tahsis edilen kömüre dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/777)	33	84	324
		85	365:366
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, ham petrol ve petrol ürünlerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/655)	29	8	134
		22	510:512
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Sakarya İli Karasu Maden deresindeki demir cevheri yataklarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/783)	33	86	368
		87	388:389
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale Petkim Fabrikası Müdürüne dair yazılı soru önergesi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir. (7/712)	32	42	205

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1976 yılı içinde temeli atılan barajların listesine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/648)	29	7	118
	33	73	189:192
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yıllarında Erzurum İli köylerinde elektriğe kavuşturulanların miktarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/705)	32	40	112
	33	73	192:197
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İli dahilindeki ilçe ve köylerin taşkın koruma problemlerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/701)	32	40	112
		53	455:456
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İli ve İlçelerine yazdan bugüne kadar gönderilmiş olan odun, kok ve linyit kömürü miktarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/680)	29	22	500
	32	39	91:93
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, inşasına başlanacak olan barajlara dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/659)	29	14	255
	31	33	346:350
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı bazı bucak ve köylerin elektrik-etüt-proje çalışmalarına, arazilerinin taşkınlardan korunmasına, baraj yapılmasına ve petrol araştırmalarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/752)	32	61	604
	33	77	217:220

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İli ve İlçelerinde kapalı ve açık spor tesislerinin ne zaman yapılacağına dair yazılı soru önergesi, Gençlik ve Spor Bakanlığına gönderilmiştir. (7/795)	33	88	392
– Cumhuriyet Senatosu Siirt üyesi Süreyya Öner'in, Ilısu ve Batman baraj çalışmalarının ne safhada olduğuna dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/615)	29	2	16
		19	441:442
Gençlik ve Spor Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Futbol Federasyonu Başkanına dair soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Ali Şevki Erek'in yazılı cevabı (7/639)	29	6	100
		11	231:232
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, Leningrad'ta yapılan 19 uncu Avrupa Serbest Güreş Şampiyonasına dair soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Ali Şevki Erek'in yazılı cevabı (7/660)	29	14	255
		27	691:692
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Millî Kooperatifler Birliği ile Türkiye Kooperatifler Danışma Kuruluna dair yazılı soru önergesi, Tarım Bakanlığına gönderilmiştir. (7/628)	29	5	77
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Ahmet Karayiğit'in, Ziraî Donatım Kurumu Genel Müdürlüğünde cereyan eden bir olaya dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/619)	29	5	77
		13	249:250
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Ziraî Donatım Kurumuna alınan kadrolar ve yapılan atamalara dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/759)	33	69	130
	33	75	206:208

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum Et Kombinasındaki hayvan alımlarına dair soru önergesi ve Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/657)	29	15	322:324
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türkiye'nin dağ ve ormanlarında bulunan yabani hayvanlara dair yazılı soru önergesi, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/802)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 30.7.1977 tarihinde sel felaketine maruz kalan Rize İlindeki çay ve diğer tarım üreticilerine ne şekilde yardım yapılacağına dair yazılı soru önergesi, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/792)	33	88	392
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, nebati sabit yağların ithalâtına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/645)	29	7 19	117 444:445
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 1976 yılında Tekel idaresi TARİŞ ve AND - BİRLİK tarafından satın alınan anason miktarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/668)	29	19 22	424 512:513
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Efes ve Topkapı sigaralarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/667)	29	18 25	400 614:615
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, memleketimizdeki doğal tuz kaynaklarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak'ın yazılı cevabı (7/761)	33	70 76	172 213:214

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, yurdumuza kaçak olarak sokulmak istenen malzemelerin hangi gümrük depo ve sahalarında muhafaza edildiğine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak'ın yazılı cevabı (7/762)	33	70 75	172 208:209
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin'in, İdil ilçesinin Hanik köyü ile civar köylerde ve Nusaybin ilçesi bölgesinde tütün ekimi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Orhan Öztrak'ın yazılı cevabı (7/728)	32	51 53	422 457:458
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı bazı ilçe, bucak ve köylere çay işletme atelyesi yapılmasının 1978 yılı programına alınıp alınmayacağına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/749)	32	60 64	594 651:652
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Ceyhan ilçesi nüfus defterlerinin yenilenmesi için çalıştırılanlara istihkaklarının ödenmemesi sebebinin ne olduğuna dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/772)	33	82 86	266 373:374
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/716)	32	43 50	248 412
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara şehrinin bazı sorunlarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/687)	32	40	160:164

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'nın bazı semt ve mahallelerinde cereyan eden olaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/778)	33	84	324
		88	431:434
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'nın Kalecik ilçesinde meydana gelen olaylara dair soru önergesi, İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/791)	33	88	392
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Kırıkkale ilçesinde meydana gelen olaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/653)	29	8	134
		15	321:322
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, Burdur Gölhisar - Çamköy halkından Mehmet Aydemir'in telgrafına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/656)	29	17	394:397
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 28 Kasım 1976 tarihli bazı gazetelerde çıkan bir habere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/661)	29	14	255
	32	39	89:91
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Amerikalı bir gazeteci ve yazara dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/782)	33	85	344
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, 12 Aralık 1976 tarihli gazetelerde neşredilen bir yazıya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/663)	29	15	293
		19	445

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Giyim Fuarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/611)	29	7	131:132
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, 18.4.1977 gecesi bazı ses sanatkârlarının İstanbul Emniyet Müdürlüğü nezarethanesinde alıkonmaları sebebine dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/732)	32	54	462
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Zeyyat Baykara ve İçişleri Bakanı Sabahattin Özbek'in, yazılı cevapları (7/731)	32	53	458:459
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Beliğ Beler'in, İzmir Belediye Başkanına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/677)	29	22	500
	31	36	855
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya'da yayınlanmakta olan (Görüş) isimli gazete idaresinde cereyan eden olaya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/640)	29	7	117
		10	180:181
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin Doğanşehir İlçesine bağlı Karaterzi köyünde vuku bulan bazı olaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/725)	32	45	298
		50	418:419
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya'nın Hasançelebi Demir İşletmelerinde çalışan işçilere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/609)	29	1	13:14

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, emekli veya seçilemeyen muhtarların silâh taşımalarının uygun görülüp görülmediğine dair yazılı soru önergesi, İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/794)	33	88	392
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, 22 Ocak 1977 tarihli Milliyet Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/692)	30	28	3
	32	38	17
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Türkiye Millî Kooperatifler Birliğinin ve Türkiye Kooperatifler Danışma Kurulunun bugüne kadar kurulmamış olması sebebine dair yazılı soru önergesi, İmar ve İskân Bakanlığına gönderilmiştir. (7/634)	29	5	78
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara şehrinin bazı sorunlarına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/687)	29	26	618
	32	38	14:17
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Bakanlıkça belediyelere düzenleme-kamulaştırma çalışmaları için ne kadar yardım yapıldığına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/591)	29	18	418:419
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İli dahilinde şimdiye kadar yapılan afet evi sayısına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/703)	32	40	112
		52	442:448
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın, İstanbul Teşvikiye Ihlamur yolu üzerinde yapılmakta olan inşaata dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/676)	29	22	500
	32	46	374:375

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, İller Bankası ile Simel Ltd. Şirketine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/548)	29	5	92:95
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri İli ve civarındaki Talas, Hisarcık, Hacılar gibi sayfiye yerlerinin imar bakımından ayrı ayrı planlanmasının sebebine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Nurettin Ok'un yazılı cevabı (7/738)	32	54 56	462 516:517
Köy İşleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İli Bahçe İlçesinin Karacalı köyü içme su ihtiyacına dair yazılı soru önergesi, Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/801)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İline bağlı bazı köylerin içme suyu, elektrik ve köprü ihtiyaçlarına dair yazılı soru önergesi, Köy İşleri Başkanlığına gönderilmiştir. (7/621)	29	5	77
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Osmaniye İlçesindeki Karaçay suyu üzerine bir köprü yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair yazılı soru önergesi Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/773)	33	82	266
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, sosyal plancılara, diğer heyet üyelerine ödenen yan ödemenin verilmemesi sebebine dair soru önergesi ve Köy İşleri Başkanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/626)	29	5 13	77 250:251
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Türkiye Millî Kooperatifler Birliğinin ve Türkiye Kooperatifler Danışma Kurulunun bugüne kadar kurulmamış olması sebebine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/633)	29	5 15	78 318:319

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yılları arasında Erzurum'da yapılmış olan köy yolu, içmesuyu, köy elektrifikasyonu ve sulama tesislerine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/673)	29	21	470
	30	28	137:138
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yıllarında Erzurum İli köylerinde yapılan köy sulama etütlerine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/706)	32	40	112
		47	383:384
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İli köy yolu veya grup köy yolunda yapılmış olan köprülerin ödeneklerine dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/709)	32	40	112
		50	410
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yıllarında Erzurum İline bağlı köylerin içmesuyu inşaatına dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/708)	32	40	112
		50	409:410
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya ili Akçadağ-Pütürge-Arapgir ilçelerine bağlı köylerin içmesuyu ve köprü ihtiyacına dair yazılı soru önergesi Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/642)	29	7	117
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Çayeli ilçesine bağlı bazı köy ve bucak yolları ile köprülerin yapımı ve diğer yapımlar için ödenek verilip verilmediğine dair yazılı soru önergesi Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/748)	32	60	594

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İkizdere-Başköy, Başköye bağlı Kalçorak yaylası, Ortaköye bağlı Kuruyatak yaylası, Ballıköy ile Gümüşhane-Bayburt ilçesi yollarının yapımının ne safhada olduğuna dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/696)	32	38 44	2 278, 294:295
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İlinde 1976 YSE programının tam olarak uygulanıp uygulanmadığına dair soru önergesi ve Köy İşleri Başkanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/691)	30 32	28 46	3 375, 376
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ankara'nın, Polatlı ilçesine bağlı Elagöz ve Hisarlıkaya köyleri arazisinden çıkan Suludere suyuna dair yazılı soru önergesi, Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/737)	32	54	462
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Elazığ İline bağlı Durmuştepe köy yoluna dair yazılı soru önergesi, Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/710)	32	42	205
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Elazığ Maden ilçesine bağlı Durmuştepe köy yoluna dair yazılı soru önergesi, Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir. (7/739)	32	54	462
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Elazığ İline bağlı Durmuştepe köy yoluna dair soru önergesi ve Köy İşleri Bakanı Vefa Poyraz'ın yazılı cevabı (7/710)	32	52	449
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Osmaniye İlçesindeki Karaçay suyu üzerinde bir köprü yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooparetifler Bakanı Turgut Yücel'in yazılı cevabı (7/773)	33	85	364:365

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Çayeli İlçesine bağlı bazı köy ve bucak yolları ile köprülerinin yapımı ve diğer yapımlar için ödenek verilip verilmediğine dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/748)	33	66	24:25
	33	83	301:302
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Ankara'nın Polatlı İlçesine bağlı Elazığ ve Hisarlıkaya köyleri arazisinden Çıkan Suludere suyuna dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/737)	32	61	609:610
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Elazığ'ın Maden İlçesine bağlı Durmuştepe köy yoluna dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Turgut Yücel'in yazılı cevabı (7/739)	33	69	167:168
Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Amasya Üyesi Macit Zeren'in, Amasya adlı coğrafya kitabına dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Rıfkı Danışman'ın yazılı cevabı (7/612)	29	6	113:114
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Antakya'da kurulan "Sınırlı Sorumlu Antakya Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifine" dair yazılı soru önergesi, Kültür Bakanlığına gönderilmiştir. (7/719)	32	43	248
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Emekli Sandığının 1960 yılından bu yana seneler itibarıyla üye sayısı ve tahsil ettiği prim miktarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un, yazılı cevabı (7/637)	29	5	78
		11	229:231
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, TC Ziraat Bankasının, yeni şubeler açması teklifinin reddine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/730)	32	55	510:512

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Türkiye Millî Kooperatifler Birliğinin ve Türkiye Kooperatifler Danışma Kurulunun bugüne kadar kurulmamış olması sebebine dair yazılı soru önergesi, Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (7/635)	29	5	78
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/715)	32	43	248
		50	411:412
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Cengizhan Yorulmaz'ın, Kızılay'daki Anıt Han'a ödenen yıllık kira ve diğer masraflara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/727)	32	47	378
		55	510
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, 1976 yılında yurt dışına çıkan döviz miktarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/679)	29	22	500
		25	615:616
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, margarin kutulu likid ve ham bitkisel yağlara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/644)	29	7	117
	30	29	126
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İstanbul Gaziosmanpaşa ilçesi Arnavutköy'deki Hazine arazisine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/666)	29	18	400
		25	613:614
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, bazı belediyelere yapılan yardımlara dair yazılı soru önergesi, Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (7/755)	33	65	2

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Bakanlar Kurulunca kabul edilen 11.6.1976 tarihli "Yan Ödemeler" Kararnamesine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/610)	29	9	173:174
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, bankalar ve şubelerine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/614)	29	2	16
		14	287:288
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Milli Piyango ikramiyelerine dair soru önergesi ve maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/646)	29	7	118
		11	232:233
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, son bir yıl içinde Devletin yurt içinde ve yurt dışında özel mülkiyet sahiplerine ödediği kira bedeli ile kiralardan aldığı paraya dair soru önergesi, Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (7/787)	33	87	376
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Solmaz Belül'ün, Bursa'daki Renault Otomobil Fabrikasına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/670)	29	20	450
	32	46	373:374
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, Federal Almanya'nın açacağı krediye dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/542)	29	6	112:113
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, 1970 yılından önce emekli memur, dul ve yetimlerinin alacakları paralara dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/520)	29	1	8
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Bismil ilçesinin Birik köyünde Güherkan, Ardareş, Rastadalı, Köy arkası ve Keçiviran mevkilerindeki Hazine arazisine dair yazılı soru önergesi, Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (7/734)	32	54	462

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 4 Mayıs 1977 gün ve 15927 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 31.3.1977 gün ve 7/13297 sayılı Bakanlar Kurulu kararına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Cihat Bilgehan'ın yazılı cevabı (7/753)	33	74	202:203
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Emlâk Vergisi beyannamesine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/733)	32	54 55	462 512
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İli Bahçe ilçesinin Karacalı köyü ilkokul binasına dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/803)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İli Ceyhan ilçesi Endüstri Meslek Lisesinin öğretmen durumuna dair yazılı soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/622)	29	5 19	77 442:443
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İli Tufanbeyli ilçesinin okul ve öğretmen durumuna dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/624)	29	5 19	77 443:444
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Türkiye Millî Kooperatifler Birliğinin ve Türkiye Kooperatifler Danışma Kurulunun bugüne kadar kurulmamış olması sebebine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/636)	29	5 19	78 444
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'nın Kalecik İlçesinde meydana gelen olaylara dair yazılı soru önergesi, İçişleri ve Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/791)	33	88	392

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Gölbaşı Lisesinde cereyan eden bazı olaylara dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/683)	29	25	577
	32	38	11:12
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/669)	30	28	126:127
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, 1976-1977 öğretim yılı ilk ve ortaöğretim ders kitaplarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/674)	32	38	5:8
	29	21	470
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Bahriye Üçok'un, köy ilkokullarına odacı kadrosu ve yakacak ödeneği konulmasına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/756)	33	67	28
		78	254
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Bahriye Üçok'un, lise ikinci sınıflar için 1976 yılında Diyanet İşleri Başkanı ve iki arkadaşı tarafından hazırlanmış olan din bilgisi kitabına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/652)	29	8	134
	32	39	88:89
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Hüseyin Atmaca'nın, 1976-1977 öğretim yılı ders kitaplarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/638)	29	6	100
	32	38	4:5
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Doğu İllerinde okul açılmayan köy sayısı ile öğretmen açığına dair yazılı soru önergesi Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/778)	33	87	376

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Devlet dairelerindeki taşıt ve iş makinelerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/760)	33	77	220:221
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İlinin hangi ilçe ve köylerinde 1974-1976 yılları arasında yeni okul yapıldığına ve derslik eklendiğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/672)	29	21	470
	30	28	133:137
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum merkez ve ilçelerindeki lise ve ortaokulların boş öğretmen kadrolarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/647)	29	7	118
	33	84	339:341
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Malatya İlinin Hekimhan ilçesine bağlı Ağılbaşı kasabasına dair soru önergesi ve Başbakan adına Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/726)	32	51	628
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı bazı ilçelerin eğitim sorunları ile bütün Tıp Fakültelerine ve Tıp Fakülteleri hastanelerine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/694)	31	36	734
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı bazı ilçe ve köylerine ilk, orta ve yatılı bölge okulları yapımı ile 1975-1976 ders yılında bütün tıp fakültelerinin durumuna dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/535)	29	20	460:461
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Hasan Fehmi Güneş'in, Yüksek İslâm enstitülerine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/785)	33	86	368

	Cilt		Sayfa
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, ilköğretmen lisesi ve eğitim enstitüleri, müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenlerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/742)	33	78	251, 253
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, TRT Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in yazılı cevabı (7/685)	29	25	577
		26	660:661
		27	692:693
Millî Eğitim ve Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Antakya'da kurulan "Sınırlı Sorumlu Antakya Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifine" dair soru önergesi ve Millî Eğitim ve Kültür Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/719)	32	62	627:628
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İline bağlı Madenli Belediyesi ile Çamlıhemşin ilçesinin okul ihtiyaçlarının 1978 yılı programına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim ve Kültür Bakanı Mustafa Üstündağ'ın yazılı cevabı (7/745)	32	60	594
		64	651
Millî Savunma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İstanbul İli Beykoz ilçesine bağlı bazı köylerin arazilerinden tam olarak faydalanabilmeleri için ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Sadettin Bilgiç'in yazılı cevabı (7/724)	32	45	298
	33	73	179:198
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, askerî işyerlerinde sendika kurmak ve sendikalaşmanın olup olmadığına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/650)	29	7	118
		14	288:289

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin 10 yıllık araç ihtiyaçlarına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Ferid Melen'in yazılı cevabı (7/722)	32	44	280
		50	413:415
Orman Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, 3 Ekim 1977 tarih ve 16073 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan bir yönetmeliğe dair yazılı soru önergesi, Orman Bakanlığına gönderilmiştir. (7/799)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İlinde 1976 yılı örtü saç dağılımına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Turhan Kapanlı'nın yazılı cevabı (7/690)	30	28	3
	32	40	164
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Mehmet Ali Pestilci'nin, Zonguldak Orman Başmüdürlüğüne bağlı Yenice İşletme Müdürlüğü ile kereste fabrikasına yapılan atamalara dair soru önergesi ve Orman Bakanı Turhan Kapanlı'nın yazılı cevabı (7/681)	29	24	551
	32	38	9:10
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Türkiye'de kolera bulunup bulunmadığına dair yazılı soru önergesi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına gönderilmiştir. (7/781)	33	84	324
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, yaralanan ve tedavi edilmekte olduğu hastanede vefat eden bir öğrenci hakkında soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Cengiz Gökçek'in yazılı cevabı (7/775)	33	82	266
		83	307:309

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1974-1976 yıllarında Erzurum İlinin hangi köylerinde sağlık ocağı yapıldığına dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in yazılı cevabı (7/704)	32	40 44	112 278, 295:296
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana İli Tufanbeyli ilçesinde bir Sümerbank satış mağazası açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/623)	29	5 11	77 228:229
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Polatlı ilçesine bağlı "Malıköy" de bulunan pancar kantarına dair yazılı soru önergesi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına gönderilmiştir. (7/651)	29	7	118
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, 1976 ve 1977 yılındaki tahsise tâbi mallara dair yazılı soru önergesi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına gönderilmiştir. (7/786)	33	87	376
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1976-1977 yıllarında teşvik belgesi verilen firmalara dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/754)	33	65 76	2 213
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da işlenmeyen maden yataklarına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun yazılı cevabı (7/649)	29	7 11	118 233:234

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Erdoğan Bakkalbaşı'nın, Konya'da yayınlanan 23 ve 25 Ekim 1976 tarihli Yeni Meram Gazetesinde çıkan bir yazıya dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun, yazılı cevabı (7/616)	29	10	177
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Irak Devletine 150 000 ton çimento ihracına dair herhangi bir ihalenin yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Abdülkerim Doğru'nun, yazılı cevabı (7/720)	32	43 50	248 412:413
Sosyal Güvenlik Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Bağ-Kur Müessesesine dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/632)	29	5 27	78 690:691
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Sosyal Sigortalar Kurumunun 1963 yılından bu yana sigortalılardan tahsil ettiği prim miktarına dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/631)	29	25	611:613
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 28.3.1975 ve 9.4.1975 tarihli Tercüman Gazetelerinde yayınlanan yazılara dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum'un yazılı cevabı (7/489)	29	16	350:352
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, pamuk mahsulü için yeterli plasman tahsisi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/741)	32	57 62	520 629:630

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, Türkiye Millî Kooperatifler Birliğinin ve Türkiye Kooperatifler Danışma Kurulunun bugüne kadar kurulmamış olması sebebine dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/629)	29	5	77
		13	251
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, T.C. Ziraat Bankasında çalışan personele dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un cevabı (7/729)	32	51	422
		56	515:516
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, margarin, kutulu likid ve ham bitkisel yağlara dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/643)	29	15	319:321
		7	117
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, nebati yağ ithalâtına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/603)	29	1	8:11
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, 1976 yılı Anason ürününe dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/736)	32	54	462
		62	628:629
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Milliyetçi Çinle olan ticarî ilişkilerimize dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/723)	32	44	280
		50	415:418
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin Demas Su Ürünleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketinin çalışmalarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/684)	29	25	577
	32	38	12:13

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Diyarbakır Üyesi Sabahattin Savcı'nın, Ticaret Bakanlığının Uluslararası ticari ilişkileri ile bu kuruluşlarda görevli memurlara dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı (7/697)	32	38 42	2 235:238
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, son üç yıl içinde ihraç ve ithal edilen madenlere dair yazılı soru önergesi, Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (7/800)	33	90	460
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Ziraat Bankasınca 1976 ve 1977 yıllarında sanayi ve ticari kredisi açılan anonim şirket ve kurumlara dair yazılı soru önergesi, Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (7/789)	33	87	376
– Cumhuriyet Senatosu Ordu Üyesi Orhan Vural'ın, T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/743)	32	58 59 62	526 546 630:631
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Washington Basın Müşavirliğine dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı (7/537)	29	6	110:112
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, 29, 30, 31 Ocak ve 1, 2 Şubat tarihlerinde Barış Gazetesinde yayınlanan bir habere dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı (7/512)	29	7	128:131
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, 1976 bütçesinden, belediyelere ne kadar yardım yapıldığına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Lütfü Tokoğlu'nun yazılı cevabı (7/604)	29	4	61:70

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İlindeki Ayder ve Andon ılıcaları ile Hopa - Sarp hudut kapısının açılması hususlarının 1978 yılı programına alınmaları hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Altan Öymen'in yazılı cevabı (7/744)	32	60 64	594 650:651
Ulaştırma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın İzmit körfezinin iki yakasını daha kısa yoldan feribotla bağlayacak bir etüt yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/784)	33 33	86 89	368 456:457
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İli köylerine 1974-1975-1976 yıllarında açılan PTT acentalarına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/700)	32	40 51	112 623:626
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Hükümetçe çıkarılan son yan ödeme kararnamesine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/605)	29	1	12:13
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, "Rize şehri limanı" ile "Çayeli limanı"nın 1978 yılı programına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair yazılı soru önergesi, Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir. (7/746)	32	60	594
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, yıllık bütçe görüşmeleri esnasında TBMM, PTT mensuplarının yaptığı fazla mesaiye dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/711)	32	42 45	205 334:335

TOPLANTI YILI : 17
(1977 - 1978)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa	
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, Devlet Bakanı-Başbakan Yardımcısına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/88)	34	7	305
	37	42	185
	37	55	458
	37	59	555
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, kurulması düşünülen alkaloid fabrikasına dair Başbakandan sözlü sorusu (6/69)	37	42	181
	37	55	453:456
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, merkez valisi ve müşavir kadrolarına dair sözlü sorusu (6/97)	37	60	569
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğrenim çağındaki gençliğin içinde bulunduğu duruma dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/79)	37	42	181:182
	37	55	456
	37	57	515
	37	59	554
C. Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Ali Cüceoğlu'nun, eski Meclis binasının Cumhuriyet Senatosuna tahsisi hususunda ne düşünüldüğüne dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/90)	34	13	504
	37	42	178:181
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Saraylar ve Yalova'daki Termal'de Meclise bağlı tesisler hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/87)	35	23	14:15

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Saraylar ve Yalova'da Termal tesisinin ne şekilde kullanıldığına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/87)	34	3	63
Devlet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Adile Ayda'nın, Ankara'nın, hava kirliliğine dair sözlü sorusu (6/95)	37	57	506
	37	59	562:565
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Metin Toker'in, boş Büyükelçiliklerin doldurulması ve diğer atamaların yapılması için ne gibi çalışmalar yapıldığına dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/93)	34	22	716
	37	55	463
	37	59	562
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardinli vatandaşların Alman Federal Devleti makamları tarafından Almanya'ya kabul olunmadıklarının doğru olup olmadığına dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu (6/81)	37	55	463
	37	59	562
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile Etibank'ın Doğu Anadolu'daki işçi ve personeline dair sözlü sorusu (6/100) (Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	72	307
Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Mukbil Abay'ın, Konya ilinin Güney bölgesindeki üzüm üreticilerinin durumuna dair Gıda-Tarım ve Hayvancılık ve Gümrük ve Tekel Bakanlarından sözlü sorusu (6/89)	37	42	186

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Mukbil Abay'ın, Konya ilinin Güney bölgesindeki üzüm üreticilerinin durumuna dair sözlü soru önergesi (6/89) (Gıda-Tarım ve Hayvancılık ve Gümrük ve Tekel Bakanlığına gönderilmiştir.)	34	11	448
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Âkıp Aksaç'ın, Kırşehir ilinde, 1977 yılında buğday mahsulüne arız olan "Kınacık" hastalığına dair Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından sözlü sorusu (6/83)	37	42	182
	37	55	456:458
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Konya Üyesi Mukbil Abay'ın, Konya ilinin Güney bölgesindeki üzüm üreticilerinin durumuna dair Gıda-Tarım ve Hayvancılık ve Gümrük ve Tekel Bakanından sözlü sorusu (6/89)	34	11	448
	37	55	458:460
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Uğur Alacakaptan'ın, 24 Ekim 1977 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan "1599 sayılı tabanca" başlıklı yazıya dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/86)	37	42	185
	37	55	458
	37	59	555
– Cumhuriyet Senatosu Kütahya Üyesi Osman Albayrak'ın, 26 Haziran tarihli gazetelerde yayımlanan "Bir habere ilişkin fotoğrafa" dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/80)	37	42	182
	37	55	456
	37	59	555
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Ankara'nın Altındağ ilçesi Türk-İş Blokları semtinde cereyan eden hadiselere dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/78)	37	42	181
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin vilayetinde yapılan bir düğüne dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/58)	35	23	15

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, yurt dışındaki bir doktor öğrencinin askerlik durumuna dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu (6/67)	37	42	181
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türkiye'nin muhtelif bölgelerinde meydana gelen depremler için sarf edilen para miktarının ne olduğuna dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/83)	37	42	182:185
Köy İşleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Köy- Koop'un ithal ettiği traktörlere dair Köy İşleri Bakanından sözlü sorusu (6/77)	37	42	181
	37	55	456
	37	57	515
	37	59	550:554
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, 11 Aralık 1977 tarihden 5 Ocak 1978 tarihine kadar geçen süre içinde Maliye Bakanlığı tarafından hangi belediyelere ne miktar yardım yapıldığına dair Maliye Bakanından sözlü sorusu (6/91)	37	55	460:463
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 5 Ocak 1978 tarihinden 17 Mayıs 1978 tarihine kadar Hükümet üyelerinin dış ülkelere yaptığı seyahatlere dair sözlü sorusu (6/96) (Maliye Bakanlığına gönderilmiştir.)	37	60	569
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 4 Mayıs 1977 gün ve 15927 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu kararına dair sözlü sorusu (6/98) (Maliye Bakanlığına gönderilmiştir.)	37	61	587
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, Aydın Belediye Başkanına dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu (6/82)	37	42	182
	37	55	456
	37	59	555

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen üye Fethi Çelikbaş'ın, ilaç sanayimize dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu (6/94)	37	55	463:464
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, ilaç sanayimize dair sözlü sorusu, (6/94) (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına gönderilmiştir.)	35	24	21
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bir tekstil anonim şirketinin, teşvik belgesine uygun olarak ithal etmek istediği İsviçre mamulü makinelere dair Sanayi ve Teknoloji Bakanından sözlü sorusu (6/65)	37	35	59
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, Ticaret Bakanlığı binası giriş kısmındaki "Ergenekon efsanesini tasvir ve temsil eden tabloya" dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu (6/92)	37	55	463
	37	59	555:562
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, Aydın ilinin Kuşadası ilçesindeki bir çay bahçesine dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/84)	37	42	182
	37	55	458
	37	59	555
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Doğu ve Güneydoğunun hangi bölgelerinde ne gibi yatırımlar yapılması düşünüldüğüne dair sözlü sorusu (6/99) (Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir.)	37	64	689

	Cilt	Sayfa	
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLAR			
Adalet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adliye mensuplarının vazife esnasında giydikleri kıyafetlere dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Necmettin Cevheri'nin yazılı cevabı (7/804)	34	3	100:101
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, adlî zabıta ve adlî tıp için yapılan çalışmalara, adliye personeline ve Aydın Cezaevi binasına dair sorusu ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/848)	34	13	504
	35	23	16:17
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, 11 Ekim 1977 tarihinde Cumhuriyet Senatosunda yaptığı gündem dışı konuşmaya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Necmettin Cevheri'nin yazılı cevabı (7/866)	37	32	4
	37	34	49:50
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, genel yayınlar dışında Kanuna aykırı nitelikteki yayınların ne şekilde takip edildiğine dair sorusu ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/798)	34	4	214:215
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın Uluslararası Metal Sendikalar Birliğine dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Necmettin Cevheri'nin yazılı cevabı (7/816)	34	3	63
	34	9	399:400
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, siyasi suçlu tutukluların sayısına dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı Necmettin Cevheri'nin, yazılı cevabı (7/790)	34	1	30
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, 29 Temmuz 1978 günlü Tercüman Gazetesinde yayımlanan bir yazıya dair yazılı sorusu (7/976) (İçişleri ve Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	582

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, ceza ve tevkifevlerindeki hükümlü ve tutuklulara dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Necmettin Cevheri'nin yazılı cevabı (7/810)	34	3	63
	34	9	397:399
– Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ayvalık, Bodrum gibi kentlerde, binaların kat fazlalıklarının önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sorusu ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/884)	37	48	276
	37	53	397:398
– Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın, yazılı cevabı (7/961)	38	76	512:514
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, derneklerin amaçları dışındaki tebliğlere TRT yayınlarında yer verilmemesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair yazılı sorusu. (7/880)	37	46	229
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İzmit Körfezinde Kartal-Yalova hattına ilaveten yeni bir hat ihdası ile ilgili çalışmalara dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/812)	34	3	63
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, memur statüsünde olan bir devlet personeline maaş ödenmemesi sebebine dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/815)	34	3	63
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, NATO ile ilişkilerimize dair yazılı sorusu (7/879) (Başbakanlığa gönderilmiştir.)	37	46	229

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Basın Yayın Genel Müdürlüğünün hazırlattığı "Ekonominin onarım yılı" adlı kitaba dair yazılı sorusu (7/899)	37	57	506
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum İlinin Tortum ilçesi gölü civarında bir millî park tesis edilip tatil köyü yapımının mümkün olup olmadığına dair yazılı sorusu (7/981) (Başbakanlığa gönderilmiştir.)	38	78	583
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Fahri Dayı'nın, çekirdeksiz kuru üzümün taban fiyatına dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/820)	34	6	262
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, 1977 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı ve taşra teşkilâtınca (Dini yayınlar döner sermayesi) için ne kadar bağış toplandığına dair yazılı soru önergesi (7/839) (Başbakanlığa gönderilmiştir.)	34	11	448
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanının (Muhtasar İslam İlmihal) adlı kitabına dair yazılı soru önergesi (7/840) (Başbakanlığa gönderilmiştir.)	34	11	449
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı dini yayınlar döner sermayesinin Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasındaki hesabına yatırılan paraya dair yazılı soru önergesi (7/838) (Başbakanlığa gönderilmiştir.)	34	11	448
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı merkez ve taşra teşkilâtından kaç kişinin Danıştaya başvurduğuna dair yazılı soru önergesi, Başbakanlığa gönderilmiştir (7/825)	34	7	305
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Diyanet İşleri Başkanlığı Özlük İşleri Müdürüne dair yazılı soru önergesi, Başkanlığa gönderilmiştir (7/835)	34	10	408

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Van felaketzedeleri için Diyanet İşleri Başkanlığınca toplanan yardım paraları ve kurban bedellerine dair yazılı soru önergesi, Başkanlığa gönderilmiştir (7/832)	34	10	408
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Van felaketzadeleri için toplanan paraların ne zaman ve nerelere sarfedildiğine dair yazılı soru önergesi, Başkanlığa gönderilmiştir (7/833)	34	10	408
Bayındırlık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Mustafa Çelik'in, Afyonkarahisar'ın, Emirdağ ilçesine bağlı "Emirdağ-Suvermez-Toklucak-Aşağı Piribeyli" yolunun 1978 yılında karayollarına alınıp alınmayacağına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/793)	34	4	213:214
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türkiye'de kitle taşımacılığını geliştirmek için bir demiryolu fonu oluşturulmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/972)	38	76	443
	38	78	597:598
– Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyesi Rıza Akgün'ün, Kahramanmaraş yollarının tamiri ve trafik durumuna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/928)	37	64	689
	38	72	341:342
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin iline bağlı bazı ilçelerin yol yapımına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı (7/797)	34	7	332:333
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'e bağlı Avanos ilçesi ile Özkonak kasabası arasındaki yolun ıslahı için yapılan çalışmalara dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/908)	37	60	569
	38	69	158

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in Nevşehir'e bağlı Gülşehir ilçesi ile Tuzköy arasındaki yolun asfaltlanma işine ne zaman başlanacağına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/907)	37	60	569
	38	68	136:137
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in Nevşehir'e bağlı Kozaklı ilçesi ile Kalaba kasabası arasındaki yolun ne zaman tamamlanacağına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/910)	37	60	569
	38	68	137:138
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'e bağlı Ürgüp ilçesi ile Aksalur kasabası arasındaki yolda bir tünel açılması hususunda yapılan çalışmalara dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/909)	37	60	569
	38	68	137
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili dahilinde yapılması kararlaştırılan Kozaklı-Kalaba arasındaki yola dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/941)	38	72	348
Cumhuriyet Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü. Hüsamettin Çelebi'nin, Politika gazetesinde çıkan bir yazıya dair soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/809)	34	3	63
	34	3	101:102
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Cumhuriyet Senatosu emniyet mensupları ve sağlık personeline dair soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/863)	35	24	21
	35	25	157:158

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Cumhuriyet Senatosu personeline dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sorusu ve Cumhuriyet Senatosu başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/862)	35	24	21
	37	35	65:76
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Birinci Millî Birlik Komitesi üyelerine hüviyet cüzdanı verilip verilmediğine dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sorusu ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/817)	34	3	63
	37	64	711:712
–Tabiî Üye Mehmet Özgüneş'in, harcamalarla ilgili olarak Hesapları İnceleme Komisyonunca hazırlanan raporların Genel Kurulda göreceği işleme dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından soru önergesi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanı Sırrı Atalay'ın yazılı cevabı (7/766)	34	7	328:330
Çalışma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, işçi ve işveren sendikaları ile federasyon ve konfederasyonlara dair yazılı sorusu (7/939) (Çalışma Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	71	211
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Tortum gölü civarında bir dinlenme kampı yapımının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'un yazılı cevabı	38	78	582,599
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Ankara-Ulus Hükümet Caddesi üzerinde faaliyette bulunan İş ve İşçi Bulma Kurumunun Sıhhiye semtinde kiraladığı binaya dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'un yazılı cevabı (7/923)	37	64	689
	38	68	138:139

	Cilt	Sayfa	
Devlet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay'ın, Anadolu Ajansı Genel Müdürüne dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'un yazılı cevabı (7/735)	34	12	498:500
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, derneklerin amaçları dışındaki tebliğlere TRT yayınlarında yer verilmemesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi (7/880)	38	68	135:136
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, İzmit Körfezinde Kartal-Yalova hattına ilaveten yeni bir hat ihdası ile ilgili çalışmalara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Ekrem Ceyhun'un yazılı cevabı (7/812)	34	15	589:590
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, belediyelere yapılan yardımlar ile sözleşmeli veya kadrolu olarak çalıştırılanlara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Vekili Ali Şevki Erek'in yazılı cevabı (7/757)	34	4	143:211
	34	8	352:353
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, ihdas edilen yeni bakanlıklara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın yazılı cevabı (7/852)	37	32	12:13
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Elazığ, İzzetpaşa Camiine gönderilen halılara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Süleyman Arif Emre'nin yazılı cevabı (7/675)	34	2	59
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, tebrik kart ve zarflarının "Türkiye Standartlar Enstitüsünce" standart ölçülere bağlanmasının mümkün olup olmadığına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hikmet Çetin'in yazılı cevabı (7/849)	34	16	594
	35	27	440

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkezi ile köy ve kasaba camilerindeki münhallere 1978 yılı içinde imam tayini yapılıp yapılmayacağına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı (7/901)	37	60	569
	38	68	136
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, dinî musikinin (Tasavvuf musikisi) TRT Yönetim Kurulunca yasaklandığının doğru olup olmadığına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı (7/885)	37	51	318
	38	71	289
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hikmet Çetin'in yazılı cevabı (7/961)	38	75	439:440
	38	72	307
	38	75	439:440
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sanibrahimoğlu'nun, Beyrut Büyükelçiliği Başkâtibinin mirasçılarına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in yazılı cevabı (7/588)	34	15	589
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Deniz Hukuku ve kıta sahanlığı alanında uluslararası ihtisas kazanacak diplomatlar yetiştirilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sorusu ve Dışişleri Bakanı A. Gündüz Ökçün'ün yazılı cevabı (7/867)	37	32	5
	37	38	97:98
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Metin Toker'in, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliğince oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlandığı bildirilen "Dışişleri Raporu"na dair yazılı sorusu (7/957) (Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	72	307

	Cilt	Sayfa	
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Ceyhan ilçesinin Kıvrıklı Hilmiye taşkın projesine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/892)	37	57	506
	38	72	327:328
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Kadirli ilçesine bağlı bazı köylerin sel ve su baskınlarından korunması için ne gibi tedbirler alındığına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/891)	37	57	506
	38	72	326:327
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Kadirli ilçesine bağlı bazı köylerin arazilerinin sulanmasına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/893)	37	57	506
	38	72	328:330
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Kadirli ilçesi Mehmetli Baraj yolunun asfaltlanmaması sebebine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/894)	37	57	506
	38	72	330
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Karaisalı ilçesi dahilindeki "Çatalan Barajı" yapımı ve ihale hazırlıklarının ne safhada olduğuna dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/881)	37	46	229
	37	55	465:466
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, köy elektrifikasyon programını hızlandırmak için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/850)	34	16	594
	34	17	694:698

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, TEK-Genel Müdürlüğünce Balıkesir köylerinde yapılacak olan elektrik işlerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/935)	38	69	143
	38	72	345:346
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, elektrik santrallarımıza ve enterkonnekte sisteminin kurulması teşebbüsüne ne zaman başlanacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/861)	37	38	94:97
	35	24	21
– Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyesi Rıza Akgün'ün, Kahramanmaraş'ın Elbistan-Afşin ovasının sulama işine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/927)	37	64	689
	38	69	158:159
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Muzaffer Şâmiloğlu'nun, 1977-1978 kış mevsimi için Kars iline tahsis edilen kömür miktarı ile bunun ne kadarının yakacak sahiplerine verildiğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Kâmran İnan'ın yazılı cevabı (7/845)	34	11	449
	34	15	591:592
Gençlik ve Spor Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğüne dair soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Ali Şevki Erek'in yazılı cevabı	34	7	305
	34	10	445:446
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize İli ve ilçelerinde kapalı ve açık spor tesislerinin ne zaman yapılacağına dair soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Ali Şevki Erek'in yazılı cevabı (7/795)	34	9	396:397

	Cilt	Sayfa	
Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Metin Taş'ın, Aydın ilinin sular altında kalan Koçarlı ve Söke ovalarındaki toprak sahiplerinin banka borçlarına dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/872)	37	40	111
	37	42	187:188
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale iline bağlı Gökçeada Devlet Üretme Çiftliğine 3 ton göztaşı tahsis edildiğinin doğru olup olmadığına dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/912)	37	60	569
	38	67	85:86
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, patates ürünü için taban fiyatı uygulaması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/814)	34	3	63
	34	7	343
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türkiye'nin dağ ve ormanlarında bulunan yabani hayvanlara dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Vekili Recai Kutan'ın yazılı cevabı (7/802)	34	7	333:334
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Muzaffer Şâmiloğlu'nun, 1976-1977 yıllarında Kars ili süt üreticilerine ne kadar süt avansı gönderildiğine ve Kars Süt Fabrikasının kâr ve zarar miktarının ne olduğuna dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/841)	34	11	449
	34	15	591
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Türkiye'de kurulması kararlaştırılan afyon işleyecek alkaloid fabrikalarına dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/952)	38	72	353:354
	38	73	359

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 30.7.1977 tarihinde sel felaketine maruz kalan Rize ilindeki çay ve diğer tarım üreticilerine ne şekilde yardım yapılacağına dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Fehim Adak'ın yazılı cevabı (7/792)	34	3	99:100
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ilinde meydana gelen sel felaketinde çay bahçeleri harap olan üreticiye yapılan yardıma dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Vekili Sabahattin Savcı'nın yazılı cevabı (7/828)	34	7	305 405:406
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, sahil balıkçılığının kontrolu için alınması gereken tedbirlere dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Vekili Ahmet Şener'in yazılı cevabı (7/960)	38 38	78 72	591:592 307
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Kırıkkale ve Keskin ilçesi köylerinde zarara uğrayan üzüm üreticisinin durumu hakkındaki yazılı sorusu (7/986) (Gümrük ve Tekel Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	583
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Metin Taş'ın, Aydın Tekel Başmüdürlüğü tarafından kiralanan depolara dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/871)	37 37	40 48	111 283:285
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, bakanlık kadrolarında kaç kişinin yeniden göreve alındığına, kaç kişinin görev yerinin değiştirildiğine ve Gümrük Vergisinden muaf olarak yurda giren binek otomobillerine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/837)	34 37	11 35	448 64:65

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, tuz istihsalinin artırılmasına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak'ın yazılı cevabı (7/805)	34	2	33
	34	7	334:336
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türkiye'de serbest liman ve bölgeler kurulması için ne gibi çalışmalar yapıldığına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak'ın yazılı cevabı (7/806)	34	2	33
	34	5	258:259
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ilindeki tuz ocaklarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/966)	38	75	438
	38	78	596
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum iline bağlı bazı ilçelerde tütün ekimi için izin verilip verilmeyeceğine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/969)	38	75	438
	38	78	597
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilinde bir suma fabrikası yapımı için teşebbüse geçilip geçilmediğine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/903)	37	60	569
	38	67	84:85
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Doğu Karadeniz bölgesinde yapılması önerilen çay fabrikasına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/874)	37	40	111
	37	47	273:274

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ilinde 30.7.1977 tarihinde meydana gelen sel felaketinde harap olan çay bahçelerine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak'ın yazılı cevabı (7/827)	34	7	305
	34	9	404:405

İçişleri Bakanından

– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana ilindeki toplum polisi sayı ve kalitesinin artırılması için ne gibi önlemler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/930)	38	65	3
	38	72	343:344
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara'nın Kalecik ilçesinde meydana gelen olaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/791)	34	3	99
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Köy ve Mahalle Muhtarlarına maaş verilmesini sağlayan yasanın uygulanmasına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/853)	35	47	440:442
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1973 yılından bu yana üniversite, yüksekokul ve orta dereceli okullarda meydana gelen olaylara dair sorusu ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/869)	37	37	88
	37	54	420:439
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, muhtelif karargâh ve karargâh destek kıtaları için son malî yılda yapılan cari yatırım, transfer ve harcamaların tutar ve toplamlarının ne olduğuna dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/858)	35	24	21
	37	32	17:18

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/857)	35	24	21
	37	32	15:17
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, 2028 sayılı Kanundan faydalanarak bugüne kadar Silahlı Kuvvetlerimizden istifaen ayrılan subaylara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/856)	35	23	4
	35	27	443:444
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, Denizli iline bağlı bazı ilçe ve köylerde meydana gelen olaylara dair sorusu ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/882)	37	46	229
	37	56	498:500
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Amerikalı bir gazeteci ve yazara dair sorusu ve İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/782)	34	7	330:331
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği adlı bir kuruluşa dair sorusu ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/962)	38	72	307
	38	78	595:596
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in 29 Temmuz 1978 günlü Tercüman Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair yazılı sorusu ve (7/976) (İçişleri ve Adalet Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	582
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, otopark yönetmeliğine dair sorusu ve İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/808)	34	2	33
	34	6	299

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Sivas iline bağlı Divriği ilçesindeki Ulu Camiden çalınan halılara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/974)	38	76	443
	38	78	598:599
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, emekli veya seçilemeyen muhtarların silah taşımalarının uygun görülüp görülmediğine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Korkut Özal'ın yazılı cevabı (7/794)	34	5	257:258
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in Kayseri'nin merkeze bağlı Elâgöz Köyündeki 13 000 metrekarelik meraya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/925)	37	64	689
	38	72	340:341
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in 18 Haziran 1978 tarihli Hürriyet Gazetesinde çıkan bir habere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/938)	38	71	211
	38	72	347
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, otopark yönetmeliğine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Recai Kutan'ın yazılı cevabı (7/808)	34	2	33
	34	7	337:339
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Kars-Aralık ilçesi Göderli köyünde su baskınında yıkılan evlerin yapımına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/924)	37	64	689
	38	71	289:291
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'e bağlı Avanos ilçesi merkezinde yapılmakta olan afet evlerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/917)	37	60	570
	38	67	88:89

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'e bağlı Gülşehir ilçesinde yapımı durdurulan afet evlerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/920)	37	60	570
	38	67	90:91
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili "Avcılar-Göreme" kasabasında yapılması düşünülen afet evleri dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/915)	37	60	570
	38	67	87
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Göre kasabasında yapımı durdurulan afet evlerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/913)	37	60	570
	38	67	86
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkezinde Mesken Genel Müdürlüğü tarafından yapımı kararlaştırılan evlere dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/919)	37	60	570
	38	67	88:90
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir merkeze bağlı Nar kasabasındaki 96 evin inşaatına ne zaman başlanacağına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/916)	37	60	570
	38	67	88
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Tatların kasabasında yapılmakta olan afet evlerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/918)	37	60	570
	38	67	89

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Uçhisar kasabasında yapılacak olan afet evlerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/914)	37	60	570
	38	67	86:87
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Van felaketzedelerine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Recai Kutan'ın yazılı cevabı (7/807)	34	2	33
	34	7	336:337
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ayvalık, Bodrum gibi kentlerde, binaların kat fazlalıklarının önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/884)	37	48	276
	37	54	442:444
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Pendik-Tuzla bölgesi planlamasına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/958)	38	72	307
	38	74	431:433
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, sahillerimizde özel ve toplumsal olarak yararlanma koşullarının yasal esaslara bağlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/883)	37	48	276
	37	54	439:442
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/961)	38	78	593:595

	Cilt	Sayfa	
İşletmeler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Boğaz-Köyü civarındaki "Tümsan Fabrikası" na dair soru önergesi ve İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'nun yazılı cevabı (7/932)	38	71	291
Köy İşleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'in Gülşehir'e bağlı Karacaşan kasabasının yolunun asfalt yapımı için yapılan çalışmalara dair yazılı sorusu (7/906)	37	60	569
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Merkeze bağlı Çal kasabası yolunun ikmali için yapılan çalışmalara dair yazılı sorusu (7/905)	37	60	569
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Merkeze bağlı Kavak kasabası yolunun 1978 yılı içinde tamamlanması için yapılan çalışmalara dair yazılı sorusu (7/904)	37	60	569
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Merkeze bağlı Sulusaray kasabası yolunun asfaltlanması işinin 1978 yılı içinde tamamlanıp tamamlanmayacağına dair yazılı sorusu (7/900)	37	60	569
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana ili bahçe ilçesinin Karacalı köyü içme su ihtiyacına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Turgut Yücel'in yazılı cevabı (7/801)	34	8	353
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Muzaffer Şamiloğlu'nun, 1977 yılında YSE Müdürlüğünce Kars ilinin hangi köylerine ne miktarda yol yapılıp açıldığına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/843)	34	11	449
	37	32	9:10

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Avanos ilçesine bağlı Akarca Köyünün köprü inşası ile içme suyuna dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/936)	38	69	143
	38	72	346
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili dahilinde yapılması kararlaştırılan Kozaklı Kalaba arasındaki yola dair yazılı sorusu (7/941) (Köy İşleri Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	71	211
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Bozan Köyüne bir su deposu ile bu köy yolunun yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/951)	38	72	352:353
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Tepe Köyüne su pompası verilmesi için bir çalışma yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/949)	38	72	352
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilinin Derinkuyu ilçesine bağlı Til Köyünün içme suyuna dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/943)	38	72	348:349
	38	73	359
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilinin Kozaklı ilçesine bağlı Kapaklı Köyü içme suyuna dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/942)	38	71	211
	38	72	348
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'in Gülşehir'e bağlı Karacaşan kasabasının yolunun asfalt yapımı için yapılan çalışmalara dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/906)	38	72	338

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir merkeze bağlı Acıgöl ve Tatların kasabaları arasındaki yola dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/937)	38	72	346:347
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir merkeze bağlı Çat kasabası yolunun ikmali için yapılan çalışmalara dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/905)	38	72	337:338
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir merkeze bağlı Kavak kasabası yolunun 1978 yılı içinde tamamlanması için yapılan çalışmalara dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/904)	38	72	337
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir merkeze bağlı Sulusaray kasabası yolunun asfaltlanması işinin 1978 yılı içinde tamamlanıp tamamlanmayacağına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/900)	38	72	337
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Ürgüp-Sofular köyü ile Çökek, Sarıhıdır köylerini sulayacak olan Kızılırmak Sarıyazı projesine dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/945)	38	78	588:589
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri ilinin Hisarcık kasabasını Hacılar bucağına bağlayan hamyolun ne zaman yapılacağına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/834)	34	10	408
	37	32	8:9
Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Hammâmi-Zade İsmail Dede Efendi'ye dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/851)	37	32	11:12

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili hudutları içinde bulunan Göreme harabelerine dair soru önergesi ve Kültür Bakanı A. Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/955)	38	74	430:431
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana Karataş-Hurma Boğazı Dalyanına dair sorusu ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/889)	37	56	474
	38	65	4
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, köy ve mahalle muhtarlarına verilen ödeneklere dair yazılı sorusu (7/985) (Yerel Yönetim ve Maliye Bakanlıklarına gönderilmiştir.)	38	78	583
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, sözleşmeleri tamamlanmış demir ithalatına imkân verilmesi konusunda bakanlığın görüşünün ne olduğuna dair soru ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/875)	37	43	193
	38	69	157:158
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, tekstil endüstrisinin başlıca iptidai maddelerinden olan "paraksilen" ve monoetilen glikol'un ithaline dair yazılı sorusu (7/878)	37	46	225
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türk Parası Kıymetini Koruma hakkındaki 17 sayılı karara ilişkin tebliğe dair yazılı sorusu (7/877)	37	46	229
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Halil Tunç'un, İstanbul'da yapılan bir düğüne dair yazılı sorusu (7/980) (Maliye Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	583

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, son bir yıl içinde Devletin yurt içinde ve yurt dışında özel mülkiyet sahiplerine ödediği kira bedeli ile kiralardan aldığı paraya dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Vekili Devlet Bakanı Hikmet Çetin'in yazılı cevabı (7/787)	37	42	186:187
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Bismil ilçesinin Birik köyünde Gülherkan, Ardareş, Rastadalı, Köyarkası ve Keçiviran mevkilerindeki Hazine arazisine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/734)	37	46	258:259
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Adana "Çukurova Tıp Fakültesi" tarafından İngiltere'den getirilen (Body Scanner) isimli alete dair yazılı sorusu (7/975) (Maliye Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	76	443
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkezine yapılması düşünülen Hükümet binasına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/948)	38	72	351
	38	73	359
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, merhum İbrahim Ferit eşi Muzaffer Ozan'ın, intibak işlemine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/847)	34	11	449
	37	33	33:34
	38	66	41:42
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, sahillerimizde özel ve toplumsal olarak yararlanma koşullarının yasal esaslara bağlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair sorusu ve Maliye Bakanı Vekili Kenan Bulutoğlu'nun yazılı cevabı (7/883)	37	48	276, 394:397
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve Maliye Bakanının yazılı cevabı (7/961)	38	72	355:356

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, geçen malî yıl içinde turist pasaportu ve Hac maksadı ile yurt dışına çıkan vatandaşlara ne miktarda döviz tahsis edildiğine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/824)	34	7	305
	37	32	7:8
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Kemal Sarıibrahimoğlu'nun, Adana ili bahçe ilçesinin Karacalı köyü ilkokul binasına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/803)	34	8	353:354
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara ili içinde yer alan ilkokullarla köy okullarının öğretmen, yakacak ve bina ihtiyaçlarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/846)	34	11	449
	37	32	10:11
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Ordu ili ve ilçelerindeki lise, ortaokul ve dengi okulların öğretmen ihtiyacına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/855)	34	22	716
	35	27	442:443
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, ortaokul, lise ve dengi okulların kitaplığında mevcut olup toplanması istenilen bazı kitaplara dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/484)	34	5	251:257
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Bakanlıkta görevi değiştirilen genel müdür ve muavinlere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/898)	37	57	506
	38	72	331:336

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale Millî Eğitim müdür ve muavinlere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/897)	37	57	506
	38	72	330:331
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, Denizli ili dahilindeki okullarda yapılan tayin ve nakillere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/929)	38	72	342:343
	38	65	3
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Doğu illerinde okul açılmayan köy sayısı ile öğretmen açığına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/788)	34	4	211:213
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türk Kamuoyu Enstitüsü kurulmasına dair yazılı sorusu (7/979) (Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	583
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, üniversite asistanlık ve Dışişleri meslek memuru sınavlarında dil dersi sınavının kaldırılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/448)	34	1	25:26
– Cumhuriyet Senatosu İçel Üyesi İsmail Çataloğlu'nun İçel ilindeki ortaöğretim üyelerinin değişik bölgelere atanmalarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/831)	34	9	398
	37	51	347
– Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyesi Rıza Akgün'ün, Eğitim Enstitülerine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir (7/830)	34	7	305

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Kars-Dedekorkut Eğitim Enstitüsüne 1977 ders yılında kaydedilen talebelere dair soru önergesi ve Millî Eğitim bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/931)	38	66	14
	38	78	588
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Âkıp Aksaç'ın, Kırşehir ilinde meydana gelen öğrenci olaylarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/822)	34	5	262
	34	11	488:489
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Akçadağ Öğretmen Meslek Lisesine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/911)	37	60	569
	38	78	587:588
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Küçükesat Lisesi binasının yapım alanına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/922)	37	64	689
	38	72	339:340
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardin ilinin Kızıltepe ilçesindeki lisenin boş derslerinin doldurulması için, öğretmen tayini hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/836)	34	11	448
	34	14	546
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, 1.1.1978-1.6.1978 tarihleri arasında Nevşehir ili merkez ilçe ve köylerindeki okullarda yapılan tayinlere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/933)	38	67	49
	38	72	344:345
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilinde "Yüksek Lisan Okulu" açılması için bir çalışma yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/947)	38	72	350:351
	38	73	359

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilinin Kozaklı ilçesine bağlı Kapaklı köyü okuluna dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/940)	38	71	211
	38	72	347:348
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Ayşe Akıncı ve Burhan Akıncı'nın yetim maaşlarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/886)	37	51	318
	37	56	500:501
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, meslek yüksekokulu öğrencilerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/890)	37	56	474
	38	67	83:84
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ilinde görülen "Throide guddesi" hastalıklarının sebebinin belirlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair sorusu önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/854)	34	22	716
	37	41	160:162
	37	44	210:211
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize iline bağlı bazı ilçelerin eğitim sorunları ile bütün Tıp Fakültelerine ve Tıp Fakülteleri hastanelerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/694)	34	1	28:30
– Cumhuriyet Senatosu Sakarya Üyesi Hasan Fehmi Güneş'in, Yüksek İslâm Enstitülerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/785)	34	2	59:60
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, MC Hükümetleri döneminde yazdırılan ilk ve ortaöğretim ders kitaplarına dair yazılı sorusu (7/984) (Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	583

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Trabzon Öğretmen Lisesinde 1975-1976 öğrenim yılı başında yönetici kadrolarda yapılan değişikliklere ve öğrencilere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/501)	34	1	26
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, 1976-1977 yılı Eğitim Enstitülerine giriş sınavlarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin yazılı cevabı (7/654)	34	1	26:28
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesindeki yabancı uyruklu ve Türk soyundan gelen öğrencilere dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/823)	34	7	305
	35	24	34:35
Millî Savunma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, 2028 sayılı Kanundan faydalanarak bugüne kadar Silahlı Kuvvetlerimizden istifaen ayrılan subaylara dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/859)	37	32	13:14
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, Millet Meclisinin ihtisas komisyonlarında bulunan ve Millî Savunma Bakanlığı ile ilgili olan yasa tasarı ve teklifleri üzerinde ne gibi çalışmalar yapıldığına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/856)	35	24	21
	37	32	18:19
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, muhtelif karargah ve karargah destek kıtaları için son malî yılda yapılan cari yatırım, transfer ve harcamaların tutar ve toplamlarının ne olduğuna dair sorusu ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/858)	35	24	21
	37	34	48:49

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Cihat Alpan'ın, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/857)	35	24	21
	37	32	14:15
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, "Atatürk'ten 12 Mart'a" isimli kitaba dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazılı cevabı (7/944)	38	72	349:350
	38	73	359
Orman Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Orman Köylerini Kalkındırma Genel Müdürlüğü tarafından Ankara ili köylerinde yapılan çalışmalara dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/870)	37	39	100
	37	44	211:214
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, "Kuzey Ege, Marmara, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde orman sanayiinin geliştirilmesi projesine" dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/864)	35	26	160
	37	32	20:21
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum'un Oltu ilçesinde ORKOP eliyle herhangi bir fabrika yapılması için alınmış bir kararın olup olmadığına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/982) (Orman Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	583
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum'un Oltu ilçesinde Orköy Bölge Müdürlüğüne dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/983) (Orman Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	583

	Cilt	Sayfa	
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Türkiye'de kolera bulunup bulunmadığına dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Cengiz Gökçek'in yazılı cevabı (7/781)	34	3	97:99
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, ilaç endüstrimize dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Cengiz Gökçek'in yazılı cevabı (7/813)	34	3	63
	34	7	342:343
– Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyesi Rıza Akgün'ün, Kahramanmaraş Sağlık Müdürlüğünce 21.7.1977 tarihinde memur alınması için yapılan imtihana dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Cengiz Gökçek'in yazılı cevabı (7/821)	34	5	262
	34	15	590:591
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi A. Münif İslâmoğlu'nun Sağlık Bakanlığı camiasında cereyan ettiği söylenen bazı olaylara dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'ın yazılı cevabı (7/965)	38	72	307
	38	74	434
– Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi A. Münif İslâmoğlu'nun Sağlık Bakanlığında alınan bazı malzemelerin alınış nedeni hakkında soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'ın yazılı cevabı (7/964)	38	72	307
	38	74	433:434
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ilinde tiroid hastalığının incelenmesi için yapılan hazırlıkların ne olduğuna dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'ın yazılı cevabı (7/887)	37	51	318
	37	60	583:584

	Cilt	Sayfa	
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün Haymana ilçesinde inşaatı durdurulan "Kalıp İmal Fabrikasına" dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/953)	38	72	354
	38	73	359
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İskender Cenap Ege'nin, 3.11.1977 tarih ve 16102 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan tebliğe dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/934)	38	69	143
	38	72	345
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 1978 yılında Ark ocaklarına ve hurda demir ihtiyacının ne suretle karşılanacağına dair yazılı sorusu (7/873)	37	40	111
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, bir tekstil anonim şirketinin, teşvik belgesine uygun olarak ithal etmek istediği İsviçre mamulü makinelere dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/868)	37	37	88
	38	72	323:324
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının iştiraki olan şirketlere dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/811)	34	3	63
	34	7	339:342
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından Elazığ'da açılmasına karar verilen Başbayiliğe dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/865)	37	32	4
	37	39	107:108

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, Türkiye ile AET arasında 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanan ek protokole dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/826)	34	7	305
	34	8	354:356
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, 1976 ve 1977 yıllarındaki tahsise tabi mallara dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/786)	34	6	295:296
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ili dahilinde temeli atılmış olan fabrikalara dair yazılı sorusu (7/970) (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	76	443
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ili Oltu ilçesi Yolboyu köyü sınırları içinde temeli atılan "Amonyak ve Sentetik Gübre Fabrikasının" inşaatına dair yazılı sorusu (7/971) (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	76	443
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca verilen teşvik belgelerine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/818)			400:402
	34	5	218
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Muzaffer Şâmiloğlu'nun, Kars ili Çimento fabrikasına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/842)	34	11	449
	37	39	100:107
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Muzaffer Şâmiloğlu'nun, Kars ilinin organize Sanayi bölgesi inşaatına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Oğuzhan Asiltürk'ün yazılı cevabı (7/844)	34	11	449
	34	14	547:548

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Kırşehir ilinin Mucur ilçesine bağlı Tataryeğenağa köyüne pancar ekimi için izin verilip verilmeyeceğine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/926)	37	64	689
	38	68	139
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili Boğazköy civarındaki (Tümosan fabrikasının) yapımına devam edilip edilemeyeceğine dair yazılı sorusu (7/902)	37	60	509
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Kozaklı ilçesine bağlı Taşlıhöyük Köyüne pancar ekimi için izin verilip verilmeyeceğine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/956)	38	72	307, 354:355
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Niğde-Aksaray Hıcıp kasabasında kurulması istenen tuğla ve kiremit fabrikasına dair yazılı sorusu (7/968) (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	75	438
Sosyal Güvenlik Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Çorum Üyesi Safa Yalçuk'un, Adana, Kütahya, Eskişehir illeri ile Ankara'nın, Gazi Mahallesinde yapılmakta olan işçi evlerine dair sorusu ve Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar'ın yazılı cevabı (7/888)	37	55	448
	38	66	42:44
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Filiz Gıda Sanayi ve Ticaret A. Ortaklarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Agâh Oktay Güner'in yazılı cevabı (7/819)	34	5	218
	37	9	402

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, İzmir Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri ortaklarından 1976-1977 kampanyasında teslim alınan zeytinyağı miktarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/946)	38	72	350
	38	73	359
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, ham ve mamul Barit ihracatına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/860)	35	24	21
	37	32	19
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Fethi Çelikbaş'ın, 28 Ocak 1978 tarih ve 16183 sayılı Resmî Gazetede neşrolunan "1978 yılı İthalât Rejimi Kararı"nın 16 ncı maddesine dair sorusu ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/895)	37	57	506
	38	65	4
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, son üç yıl içinde ihraç ve ithal edilen maddelere dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Agâh Oktay Güner'in yazılı cevabı (7/800)	38	6	297:299
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Ziraat Bankasınca 1976 ve 1977 yıllarında sanayi ve ticari kredisi açılan anonim şirket ve kurumlara dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Agâh Oktay Güner'in yazılı cevabı (7/789)	34	7	331:332
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Ziraat Bankasınca 1976 ve 1977 yıllarında sanayi ve ticari kredisi açılan anonim şirket ve kurumlara dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/789)	37	58	530:531

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Fahri Dayı'nın, çekirdeksiz kuru üzümün taban fiyatına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Agâh Oktay Güner'in yazılı cevabı (7/820)34	9	403:404	
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Metin Taş'ın, Sultanhisar Nysa ve Selçuk-Efes festivallerine dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/896)	37	57	506
	37	61	616:617
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Basın-Yayın Genel Müdürlüğünün hazırlattığı "Ekonominin Onarım Yılı" adlı kitaba dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/899)	38	72	324:326
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir il hudutları içinde bulunan Göreme harabelerinin korunması için bir tedbir alınıp alınmadığına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/921)	37	61	587
	38	72	338:339
– Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi Abdullah Emre İleri'nin Turizm ve TC Turizm Bankasının durumuna dair yazılı sorusu (7/954) Turizm ve Tanıtma Bakanlığına gönderilmiştir	38	73	359
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Pendik-Tuzla bölgesi planlamasına dair yazılı sorusu (7/958) (İmar-İskân, Turizm ve Tanıtma, Yerel Yönetim bakanlıklarına gönderilmiştir.)	38	72	307
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, sahillerimizden özel ve toplumsal olarak yararlanma koşullarının yasal esaslara bağlanması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/883)	37	48	276
	37	55	466:469

	Cilt	Sayfa	
Ulaştırma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, Şebinkarahisar ilçesine bağlı Alişar köyünün Killik mahallesinde açılmasına karar verilen PTT acenteliğine dair yazılı sorusu (7/977) (Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	78	582
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, THY'nin Trabzon-İstanbul arası tarifeli uçak seferine dair yazılı sorusu (7/963) (Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	72	307
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Boğaz Köy ile Kızılcin Köyüne telefon ve PTT acenteliği verilip verilmeyeceğine dair yazılı soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/950)	38	72	352
	38	73	359
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, "Rize şehri limanı" ile "Çayeli limanı" nın 1978 yılı programına alınması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Yılmaz Ergenekon'un yazılı cevabı (7/746)	34	3	96:97
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mucip Ataklı'nın, Ümraniye'de Northern Fabrikasındaki yolsuzluklarla ilgili bir dosyaya dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/876)	37	44	196
	37	46	259:261
Yerel Yönetim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Köy ve Mahalle Muhtarlarına maaş verilmesini sağlayan yasanın uygulanmasına dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/853)	35	27	440:442
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Köy ve Mahalle Muhtarlarına verilen ödeneklere dair yazılı sorusu (7/985) (Yerel Yönetim ve Maliye Bakanlıklarına gönderilmiştir.)	38	78	583

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, Denizli ili dahilindeki belediyelere yapılan yardımlara dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/959)	38	78	590:591
	38	72	307
	38	78	590:591
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Bakanlıkça belediyelere yapılan yardımların miktarına dair yazılı sorusu (7/967) (Yerel Yönetim ve Maliye Bakanlıklarına gönderilmiştir.)	38	75	438
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ilinin belediye teftişine konu ilçelerine ve ne zaman teftiş edileceklerine dair yazılı sorusu (7/973) (Yerel Yönetim Bakanlığına gönderilmiştir.)	38	76	443
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ayvalık, Bodrum gibi kentlerde, binaların kat fazlalıklarının önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/884)	37	48	276
	37	58	531:532
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul-Pendik-Tuzla bölgesi planlamasına dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/958)	38	78	589:590
	38	72	307
	38	78	589:590
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/961)	38	78	593:595

TOPLANTI YILI : 18
(1978 - 1979)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa	
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun Tahvil ve Döviz Komisyonuna dair sözlü sorusu (6/101)	39	7	236
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Türk basınının sorunlarına dair sözlü sorusu (6/111)	43	50	230
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, basında yayımlanan yolsuzlukla ilgili haberlere dair sözlü sorusu (6/106)	40	28	182
Cumhuriyet Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Kore'ye gidecek heyete dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu (6/105)	40	21	2
	43	70	775
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Tercüman Gazetesinin 12 Nisan 1979 gün ve 6180 sayılı nüshasında yayımlanan bir yazıya dair sözlü sorusu (6/113)	43	57	421
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Tercüman Gazetesinin 12 Nisan 1979 gün ve 6180 sayılı nüshasında yayımlanan bir yazıya dair sözlü sorusu (6/113)	43	57	421
Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, bazı dernek üyelerinin Muş'a yaptıkları gezideki masraflarına dair sözlü sorusu (6/102)		39	112
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, İstanbul Topkapı müzesinde bulunan "Emanet-i Mukaddese'nin Hac mevsiminde Suudi Arabistan'a götürülerek sergileneceğinin doğru olup olmadığına dair sözlü sorusu (6/112)	43	57	421

	Cilt	Sayfa	
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Metin Toker'in, İMF'nin istek ve koşullarına dair sözlü sorusu (6/107)	40	29	226
	43	49	180
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay'ın, Elazığ Eğitim Enstitüsünün kapatılması olayına dair sözlü sorusu (6/103)	39	16	610
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Siirt iline kura ile tayin edilen öğretmenlere yapılan muameleler karşısında ne gibi tedbirler alındığına dair sözlü sorusu (6/104)	39	16	610
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Sarıkamış merkez deposuna nakledilen kerestelere dair sözlü sorusu (6/109)	42	42	472
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveli'nin, İskenderun Demir-Çelik Tesisleri hakkında Tercüman Gazetesinde yayınlanan bir yazı dolayısıyla ne gibi işlem yapıldığına dair sözlü sorusu (6/108)	41	34	244
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, Aydın ilinin Kuşadası ilçesindeki bir çay bahçesine dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/84)	42	42	473
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Doğu ve Güneydoğunun hangi bölgelerinde ne gibi yatırımlar yapılması düşünüldüğüne dair Turizm ve Tanıtma Bakanından sözlü sorusu (6/99)	39	15	584
Yerel Yönetim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Sarıkamış ilçesinde belediyeye ait Sartur oteline dair sözlü sorusu (6/110) (Yerel Yönetim Bakanlığına gönderilmiştir.)	42	42	472

	Cilt	Sayfa	
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI			
Adalet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair yazılı sorusu (7/1107)	43	64	609
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi, Hayrettin Erkmen'in, 29 Temmuz 1978 günlü Tercüman Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/976)	39	6	232:233
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, cezaevlerinde meydana gelen isyan, firar, öldürme ve yaralama olayları ile 1976-1978 yıllarındaki mahkûm miktarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/1002)	39	11	479
		19	685: 687
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Sait Mehmetoğlu'nun, 30.3.1979 Cuma günü Danıştay yemekhanesindeki olaya dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Mehmet Can'ın yazılı cevabı (7/1083)	43	55	393
		61	567: 568
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Anadolu Ajansı Genel Müdürü ile Anadolu Ajansı ve TRT Kurumu Yönetim Kurulu üyelerine ödenen aylık ve yıllık brüt para miktarlarının ne olduğuna dair yazılı sorusu (7/1093)	43	60	528
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinin köy, kasaba ve ilçelerine tahsis edilen imam-hatip ve müezzin kadrolarına dair yazılı sorusu (7/1156)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinin köy, kasaba ve ilçelerine tahsis edilen imam-hatip ve müezzin kadrolarına dair yazılı sorusu (7/1157)	43	82	991

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılında Bolu ilinin köy, kasaba ve ilçelerine tahsis edilen imam-hatip ve müezzin kadrolarına dair yazılı sorusu (7/1158)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu ilinde ilçeler itibariyle imam-hatip kadrosu tahsis edilmeyen köy ve mahallelere dair yazılı sorusu (7/1164)	43	82	992
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Bakanlıklar ve 440 sayılı Kanuna tâbi Kamu İktisadi Teşekkülleri ile iştirak ve ortaklarının her birinin 1.1.1978 tarihinde hangi gazete veya dergilere abone olduklarına dair yazılı sorusu (7/1085)	43	56	396
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Bakanlık ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin periyodik yayın organı olarak çıkardıkları gazete veya dergilere dair yazılı sorusu (7/1075)	43	51	247
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, İstanbul'da Aydınlık Gazetesinde yayımlanmakta iken Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yayımı durdurulan bir tefrikaya dair yazılı sorusu (7/1086)	43	56	369
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, 1 Kasım 1978 tarihli bir İstanbul Gazetesinde yayımlanan yazıya dair yazılı sorusu (7/997)	39	4	72
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Ankara'da yayımlanan bir gazetenin 17 Mayıs 1979 tarihli nüshasındaki bir habere dair yazılı sorusu (7/1110)		68	746
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Devlet teşkilâtında görevli bulunan maaşlı veya sözleşmeli olarak ne kadar müşavir olduğuna dair yazılı sorusu (7/987)	39	1	2

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Mehmet Kılıç'ın, 8 Nisan 1979 tarihli Milliyet Gazetesinde yayımlanan "Dövizle Askerlik Kanunu" tasarısı ile ilgili habere dair yazılı sorusu (7/1087)	43	56	396
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, 18 Aralık 1978 günlü gazetelerde yayımlanan bir habere dair yazılı sorusu (7/1026)	40	21	3
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, Umut adlı gazetenin ilan ve reklam gelirine dair yazılı sorusu (7/1025)	40	21	3
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir iline bağlı Derinkuyu bölgesinde bir nişasta fabrikasının yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair yazılı sorusu (7/1072)	43	51	247
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Türkiye aleyhinde bölücü yayımlar yapan "Korsan radyolarına" dair yazılı sorusu (7/1004)	39	14	560
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de ikamet eden Elmas Okat ile Talas bucağından Mehmet Özkaya'ya 2022 sayılı Kanuna göre maaş bağlanmaması nedenine dair yazılı sorusu (7/1032)	40	27	150
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde 1978-1979 eğitim yılının ikinci sömestrinin başlaması nedeniyle yapılan bir törene dair yazılı sorusu (7/1141)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, yurt dışına çıkarılacak halılar için yapılan muameleye dair yazılı sorusu (7/1114)	43	73	828
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'kan'ın, bazı kamu personelinin almakta olduğu ek göstergelerinin emeklilikleriindeki farklı değerlendirmeye dair yazılı sorusu (7/1056)	42	42	472

	Cilt	Sayfa	
Bayındırlık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		74	893
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, Denizli ilini bazı ilçelere ve illere bağlayan yolların yapımına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1050)	40	30	242
	42	43	554:557
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş ili ve ilçelerinin yol sorununa dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevapları (7/1129)	43	81	982
		82	1036:1041
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Balıkesir ili sınırları içinde bulunan Balya-Gönen yolunun asfaltlanması için bir çalışma yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1089)	43	57	421
		68	747
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'e bağlı Gülşehir ilçesi ile Tuzköy kasabası arasındaki yolun asfaltlanmasına ne zaman başlanacağına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1135)	43	82	990:1045
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili liman inşaatı ile bazı ilçelerin sahil tahkimatı, balıkçı barınağı yapım işlerine ve PTT hizmetlerine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1036)	42	43	553:554

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize iline bağlı bazı ilçelerin yol ve köprü sorunları ile Rize limanı inşaatına dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1037)	40	28	182
	42	40	403:404
	43	46	91:93
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt ilinin Sason-Derince-Çakırpınar-İlkiz yollarının karayolları arasına alınmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1097)	43	61	563
		81	983
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun, Tekirdağ ili sınırları içinde 1978 programına dahil olan yol yapım, onarım ve diğer inşaat işlerine dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi'nin yazılı cevabı (7/1003)	39	12	523
		20	725:726
Cumhuriyet Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Cumhuriyet Senatosuna uzman, danışman, dil profesörü alınması ile sigara satışının bir düzene konulmasının mümkün olup olmadığına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından yazılı sorusu (7/1136)	43	82	990
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, 15.6.1977-3.7.1979 tarihleri arasında Cumhuriyet Senatosunu temsil etmek üzere dış ülkelere kaç heyet gönderildiğine, Senato 1978-1979 bütçesinden yapılan tasarrufu ve bu bütçe tutanak dergilerinin ne zaman basılacağına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından yazılı sorusu (7/1137)	43	82	990
Çalışma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, dış memleketlerdeki elçilik ve konsolosluklarda bulunan Bakanlığımıza bağlı memur ve müstahdem adedi ile kendilerine ödenen döviz miktarına dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'un yazılı cevabı (7/1016)	39	18	671
		20	726:727

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Çalışma Bakanı Bahir Ersoy'un yazılı cevabı (7/1107)	43	46	609
		71	786:787
Devlet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Anadolu Ajansı Genel Müdürü ile Anadolu Ajansı ve TRT Kurumu Yönetim Kurulu üyelerine ödenen aylık ve yıllık brüt para miktarlarının ne olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın yazılı cevabı (7/1093)	43	70	775:777
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Ahmet Şener'in yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		72	822
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Korkut'un yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		81	983:984
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	68	750
		64	609
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, Diyanet İşleri Başkanlığının özerk bir kuruluş haline getirilmesinin düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı (7/1108)	43	65	656
		82	1009

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Salih Yıldız'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		67	744
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1978 yılı bütçesi ile Erzurum iline kaç adet imam-hatip ve müftülük kadrosu verildiğine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı (7/1078)	43	54	365
		59	522:523
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, 1978 yılı bütçesi ile Erzurum ili ve ilçelerine verilen imam-hatip kadrolarına yapılan atamalara dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı (7/1111)	43	71	784
		82	1014:1016
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, TÜBİTAK'ın Türkiye'de taşra örgütlerinin nerelerde bulunduğuna dair yazılı sorusu (7/1061)	43	48	161
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Ankara'da yayımlanan bir gazetenin 17 Mayıs 1979 tarihli nüshasındaki bir habere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın yazılı cevabı (7/1110)	43	82	1012:1014
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Devlet teşkilâtında görevli bulunan maaşlı veya sözleşmeli olarak ne kadar müşavir olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın yazılı cevabı (7/987)		79	975
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, İstanbul ili Kadıköy ilçesi Göztepe'deki "Merdiven Köyü Tekkesine" dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Korkut'un yazılı cevabı (7/1113)	43	72	793
		79	976:977

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in Nevşehir merkeze bağlı Tepeköydeki camiin tamirine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Hasan Korkut'un yazılı cevabı (7/1120)	43	79	794
		82	1023:1024
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in Türkiye'de şehir ve köylerde ortalama ömrün ne kadar olduğuna dair yazılı sorusu (7/1095)	43	61	563
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili Çamlıhemşin ilçesinin geri kalmış yöreler kararnamesine alınmaması sebebine dair yazılı sorusu (7/1034)	40	28	182
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Kayseri'de ikamet eden Elmas Okat ile Talas bucağından Mehmet Özkaya'ya 2022 sayılı Kanuna göre maaş bağlanmaması nedenine dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Mustafa Kılıç'ın yazılı cevabı (7/1032)	43	46	89:91
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Hayri Mumcuoğlu'nun Tekirdağ ili Hayrabolu ilçesi belediye sınırları içinde Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı tarafından yapılan işlemlere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Enver Akova'nın yazılı cevabı (7/1011)	39	17	626
	40	23	38:39
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısından			
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, TÜBİTAK'ın Türkiye'de taşra örgütlerinin nerelerde bulunduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'in yazılı cevabı (7/1061)	43	49	221:222
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Türkiye'de şehir ve köylerde ortalama ömrün ne kadar olduğuna dair soru önergesi ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'in yazılı cevabı (7/1095)	43	70	777

	Cilt	Sayfa	
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, yurda kati dönüş yapan meslek memuru diplomatların ev eşyalarının görev yaptıkları memleketten yurda kadar naklinde cereyan eden muameleye dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün'ün yazılı cevabı (7/1112)	43	71	784
		74	893:897
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün'ün yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		70	778
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü. Metin Toker'in Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliğince oluşturulan bir komisyon tarafından hazırlandığı bildirilen "Dışişleri Raporu"na dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı A. Gündüz Ökçün'ün yazılı cevabı (7/957)	39	17	664:666
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, yurt dışında çalışan Türk asıllı tıp doktoru ve diş tabiplerinin miktarına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün'ün yazılı cevabı (7/1073)	43	51	247
	43	70	775
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai O'kan'ın, 5682 sayılı Pasaport Kanununun 7154 sayılı Kanunla değişik 14 üncü maddesinin tatbikatına dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün'ün yazılı cevabı (7/1027)	40	23	24
	43	53	359:361
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İskender Cenap Ege'nin, Aydın, Koçarlı, Söke ve Germencik ovalarını Büyük Menderes'in taşkınlarından kurtarmak için ne gibi tedbirler alındığına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1055)	42	42	472
	43	52	325:326

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi İskender Cenap Ege'nin, memleketimizdeki enerji üretim santrallerine ve tüketilen enerji miktarlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1064)	43	50 59	230 519:521
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu-'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	64 82	609 1007
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın Muğla ili Bodrum ilçesine bağlı Gölköy'e ne zaman elektrik verileceğine dair yazılı sorusu (7/1128)	43	81	982
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde elektrik verilmesi plana bağlanan köylere dair yazılı sorusu (7/1150)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde elektrik verilmesi plana bağlanan köylere dair yazılı sorusu (7/1159)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılı sonuna kadar Bolu ilinde yapımı tamamlanan ve elektrik verilen köylere dair yazılı sorusu (7/1160)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu iline bağlı köylerin elektrik proje ve etütlerine dair yazılı sorusu (7/1162)	43	82	992
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki Yasanın 14 üncü ve müteakip maddeleri gereğince kurulan takdir komisyonlarına dair yazılı sorusu (7/1065)	43	50	230

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 2172 sayılı Yasa gereğince Devlete intikali sağlanan madenlere dair yazılı sorusu (7/1163)	43	82	992
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 2172 sayılı Yasa gereğince 16.10.1979 tarihinde kurulan Takdir komisyonlarına dair yazılı sorusu (7/1161)	43	82	992
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, Erzurum ili içindeki Küçüksu konuları ile ilgili gölet ve taşkın koruma işlerinin 1979 yılı Programına alınıp alınmayacağına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1054)	41	32	3
	43	49	215:218
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, Erzurum ilinin bazı bölgelerinde baraj inşası için ne gibi çalışmalar yapıldığına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1079)	43	54	365
		59	523:524
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, Erzurum ilinin bazı köylerindeki müteferrik su işlerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1082)	43	55	393
		61	566:567
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, Gökçekaya Baraj sahasında orman işletmesinden devir alınan orman emvaline dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1049)	40	30	242
	43	52	324:325
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, İzmir il merkezi ve mülhakatının bu yılki kışlık kömür ihtiyacına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1010)	39	16	610
	40	24	63:64

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, Muğla ili Bodrum ilçesine bağlı Gölköy'e ne zaman elektrik verileceğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1128)	43	82	1036
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş ili, ilçe merkezleri ve köylerinin bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/999)	39	7 82	236 1017:1021
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Erzurum-Kandilli kasabası (Daphan) mevkiini sulamak için yapımı sürdürülen Serçeme Barajına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/999)	38	7 18	236 680
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Derinkuyu ilçesinde yapımı durdurulan su kanalının ıslahı için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1071)	43	51 56	247 396
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir Derinkuyu ilçesine bağlı Yazıhöyük köyünün ihtiyacı olan elketrik direklerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/990)	40	22	17:18
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, petrol aranmasının hızlanması için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1131)	43	82	990 1043:1044

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, ülkemizde bulunmuş olan uranyum rezervlerine ve katı yakıt olarak kullanılan bitümlü şistlerden enerji elde edilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1117)	43	77	935
		82	1041:1043
– Cumhuriyet Senatosu Ordu Üyesi Ata Bodur'un, ham-petrol ve petrol ürünleri ithalâtına dair yazılı sorusu (7/1102) (Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanlığına gönderilmiştir.)	43	64	609
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili ve ilçelerinin elektrik ve diğer bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1043)	40	28	183
	43	46	93:96
– Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner'in, Siirt ilinin Şirvan ilçesi Maden köyünde MTA tarafından bulunan bakır madenine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal'ın yazılı cevabı (7/1096)	43	61	563
		68	748
Gençlik ve Spor Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur'un yazılı cevabı (7/1096)	43	61	563
		82	1006
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili ve bazı ilçelerinin spor faaliyetleri ile spor tesislerine dair soru önergesi ve Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur'un yazılı cevabı (7/1044)	40	28	183
	41	32	116:117

	Cilt	Sayfa	
Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, dış memleketlerdeki elçilik ve konsolosluklarda bulunan Bakanlığımıza bağlı memur ve müstahdem adedi ile kendilerine ödenen döviz miktarına dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/1014)	39	18	671
		20	726
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		70	780:782
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, muhtelif yem fabrikalarının çalışmalarına dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/1081)	43	55	393
		61	565
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş ilinde yapılmakta olan ve yapılması düşünülen yatırımlar hakkındaki soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/1127)	43	80	980
		82	1031:1036
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ilinde 30.7.1977 günü meydana gelen sel afetinden zarar gören çiftçilere dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Mehmet Yüceler'in yazılı cevabı (7/1041)	40	28	183
		31	322:323
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, dış memleketlerdeki elçilik ve konsolosluklarda bulunan Bakanlığımıza bağlı memur ve müstahdem adedi ile kendilerine ödenen döviz miktarına dair yazılı sorusu (7/1013)	39	18	670

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Kırıkkale ve Keskin ilçesi köylerinde zarara uğrayan üzüm üreticisinin durumu hakkında soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/986)	39	16	623:624
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Yugoslavya ve Bulgaristan'da imal ettirilmesi düşünülen filtreli sigaralar ile kapatılan tekel satış mağazalarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/1092)	43	60	528
		82	998:1002
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		79	976
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un tütün yetiştiricilerine verileceği bildirilen avansa dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/1022)	39	19	682
	40	24	71:72
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, filitreli sigara imalâtına dair yazılı sorusu (7/1074)	43	51	247
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş ilinin bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/1125)	43	79	974
		82	1026:1030
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir iline bağlı Gülşehir-Tuzköy kasabasındaki ocaktan çıkarılan tuz satışlarının aracısız yapılması hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/1059)	43	46	46
		74	892:893

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, yurt dışına çıkarılacak halılar için yapılan muameleye dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı'nın yazılı cevabı (7/1114)	43	82	1016:1017
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, 25.12.1978 günü Hacettepe Üniversitesinde meydana gelen olaya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1028)	40	24	42
	41	36	567
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		82	1005
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, bakanlık ve kamu iktisadi teşebbüslerinin periyodik yayın organı olarak çıkarttıkları gazete ve dergilere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1075)	43	82	997:998
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Ordu (merkez) Fatsa, Ünye ve Aybastı ilçelerindeki anarşik olayların önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair yazılı sorusu (7/1142) (İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir.)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, kiracılar veya kiracıları koruma derneği isimli bir dernek bulunup bulunmadığına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1088)	43	57	421
		67	741:742
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, Giresun Eğitim Enstitüsünde 12 Şubat 1979 günü meydana gelen olaylara dair yazılı sorusu (7/1068)	43	50	230

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, 29 Temmuz 1978 günü Tercüman Gazetesinde yayınlanan bir yazıya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/976)	39	4	134:135
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Malazgirt'de meydana gelen olaylarla ilgili olarak ne gibi tedbirler alındığına dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1116)	43	76 79	902 977:978
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Ankara'nın Hüseyingazi Ekin Mahallesi Dağdibi semtinin susuzluğunun giderilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/12)	43	79 82	974 1024:1025
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir'de Göreme Gazetesinin 18 Haziran 1979 tarih ve 92572 sayılı nüshasında yayınlanan bir yazıya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1123)	43	79 82	974 1025:1026
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Türkiye aleyhinde bölücü yayımlar yapan "Korsan radyolarına" dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı İrfan Özaydınlı'nın yazılı cevabı (7/1004)	40	23	37
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ankara'nın Eskişehir yolu çıkışında yeni yapılmakta olan Millî Kütüphane binası ile Konya yolu köprüsü arasında oluşmakta olan işyerine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş'in yazılı cevabı (7/1138)	43	82	990 1045:1046

	Cilt	Sayfa	
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Ataköy'de Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından yaptırılan apartmanın usulsüz olarak tahsis edilen 13 No.lu dairesine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/1021)	39	19	682
	42	42	529:530
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		82	1004:1005
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize iline bağlı bazı ilçelerin konut yapma ve yaptırma işlerinin ne durumda olduğuna dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/1042)	40	28	183
	42	42	530:532
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaaslan'ın yazılı cevabı (7/961)	43	52	319:322
İşletmeler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'nun yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		68	749:750
		70	778
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ilinin bazı ilçelerinde Sümerbank mağazalarının ne zaman açılacağına dair soru önergesi ve İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'nun yazılı cevabı (7/1080)	43	54	365
		61	564:565

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilindeki tekstil fabrikasına dair soru önergesi ve İşletmeler Bakanı Kenan Bulutoğlu'nun yazılı cevabı (7/1133)	43	82	990 1044:1045
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1107)	43	64 77	609 968
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde yapılması teklif edilen köy yolu, içme suyu ve köprülere dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1106)	43	64 77	609 968
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu ilinde 1979 yılı içinde yapılacak içme suyu ve köprüler için ayrılan tahsisatlara dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1103)	43	64 77	609 967:968
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu Topraksu Başmühendisliğince 1978-1979 yıllarında teklif edilen işler ve ayrılan tahsisatlara dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1105)	43	64 76	609 926:927
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale ili YSE Müdürüne dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1029)	40 43	26 52	109 322:324

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, Denizli iline bağlı bazı ilçelerin yol sorunlarına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1060)	43	47	107
		50	241:242
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ili Oltu ilçesinin Bedendibi mevkiinde 1977 yılı içinde yapımı ihale edilen köprü inşaatına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/998)	39	7	236
		19	684
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Kars ili YSE Müdürlüğünce 1978 yılı içinde işe alınan ve işten çıkarılan işçilere ve yaptırılan içme suyu yol stabilizesi ve köprülerin keşif bedellerine dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1030)	40	26	109
	43	47	146:147
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş köylüsünün yol, içme ve sulama suları ile Muş ili sınırları içindeki camilere dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1140)	43	82	990:991, 1047:1050
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili Derinkuyu ilçesine bağlı Yazıhöyük köyünün ihtiyacı olan elektrik direklerine dair yazılı sorusu (7/990)	39	3	29
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Kaymaklı ilçesine bağlı bazı köylerin içmesuyu ve yollarına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/994)	39	4	72
		14	573

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir merkeze bağlı Çardak köyünde akan sel sularına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/991)	39	3 14	29 572:573
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Merkeze bağlı Çardak köyünden geçen suyun bakımına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1132)	43	82	990,1044
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir- merkeze bağlı Çardak köyü yolunun ıslahı için bir çalışma yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1094)	43	61 71	563 786
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-merkeze bağlı Çiftlik köyü civarında bir su deposu ve sondaj yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/993)	39	3 15	29 606:607
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-merkeze bağlı Karaören köyünü Nevşehir-Ankara asfaltına bağlayan yolun yapımı ile camiinin tamiri hakkında soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1067)	43	50 56	230 416:418
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Yozgat ili Şefaatli ilçesine bağlı Başköy'ün sulama işi için bir çalışma yapılıp yapılmadığına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1090)	43	59 71	501 785:786

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili YSE Makine Parkının takviyesi ile bazı ilçe ve mahallelerin yol, köprü, cami ve sosyal tesis yapımlarına dair soru önergesi ve Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz'un yazılı cevabı (7/1039)	40	28	183
	43	47	144:146
Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 Malî Yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		76	931:932
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Devlet eliyle kurulmuş matbaalardan birinin halkın matbaası şekline dönüştürülmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/1000)	39	7	236
		17	668
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, eski halk ozanlarının şiir, koşma, şarkı, türkü ve özgeçmişlerini derlemek hususunda ne gibi çalışmalar yapıldığına dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/1057)	42	42	477
	43	47	147:148
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Hacıbektaş ilçesinde bulunan Hacıbektaş müzesine dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/1100)	43	64	609
		70	777:778
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili merkeze bağlı Kurugöl köyüne 900 metre mesafede bulunan yeraltı şehrine dair soru önergesi ve Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı'nın yazılı cevabı (7/1084)	43	55	393
		82	998

	Cilt	Sayfa	
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana-Karataş ilçesi Ağyatan Dalyanı DALKO Kooperatifine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1046)	40	29	226
	42	42	533
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, yurtdışına seyahat eden Bakan ve heyetlere ödenen döviz miktarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1019)	39	18	671
	40	29	237:238
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, köy ve mahalle muhtarlarına verilen ödeneklere dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/985)	40	25	102:103
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Tansa projesine dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1091)	43	64	652:653
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Metin Taş'ın, bütün illerimizde valiliklere verilen beyannamelerdeki akaryakıt, şeker, çimento, demir ve mamulleri miktarının ne olduğuna ve fiyat farkından dolayı sağlanan gelire dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1076)	43	53	341
		59	521:522
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		82	1006
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın dış memleketlerden alınan ve uzun borçlara ve ekonomimize olan katkılarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1119)	43	77	935
		82	1021:1023

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Halil Tunç'un, İstanbul'da yapılan bir düğüne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/980)	39	17	666:668
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen üye Metin Toker'in, IMF'nin istek ve koşullarına dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1069)	43	52	284
		57	454:455
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, Gökçekaya Baraj sahasında kalan orman emvalinin DSİ tarafından kimlere,ne zaman, ne miktar ve kaç liraya ihale edildiğine dair yazılı sorusu (7/1007)	39	15	576
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Sezai Okan'ın, bazı kamu personelinin almakta olduğu ek göstergelerinin emekliliklerindeki farklı değerlendirmeye dair soru önergesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu'nun yazılı cevabı (7/1056)	43	54	388:390
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, geri zekâlı çocukların eğitimi için Bakanlığınızca neler düşünüldüğüne dair yazılı sorusu (7/1023)	40	21	3
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, 25. 12.1978 günü Hacettepe Üniversitesinde meydana gelen olaya dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1028)	40	24	42
	43	57	448:449
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair yazılı sorusu, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir (7/1107)	43	64	609

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay'ın, Elazığ Eğitim Enstitüsünün tedrisata açılmaması sebebine dair yazılı sorusu (7/1063)	43	49	175
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, bazı akademi ve yüksekokul ve meslek liselerinin Erzurum ili ve ilçelerinde açılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1053)	41	32	3
	43	57	452:453
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Türk Kamuoyu Enstitüsü kurulmasına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/979)	39	18	679
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, yabancı devlet okullarının Bakanlıkça teftiş edilip edilmediğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1062)	43	48	161
		49	222:223
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Danıştayca Bakanlık aleyhine verilen yürütmeyi durdurma ve iptal kararına dair yazılı sorusu (7/988)	39	1	2
– Cumhuriyet Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, iki yıllık meslek yüksekokullarına dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1031)	40	26	109
	43	57	449:450
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Merkeze bağlı Uçhisar kasabasında yapılması düşünülen "Kız Sanat Okulu" inşaatının ne safhada olduğuna dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1124)	43	79	974
		82	1026

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, sabit kur ayarlaması yoluna gidilip gidilmeyeceğine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/989)	39	3	29
		18	679:680
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili ve bazı ilçelerinin öğrenim, eğitim ihtiyaçları ile tıp fakültelerindeki öğrenci ve öğretim üyelerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1035)	40	28	182
	43	57	450:452
– Cumhuriyet Senatosu Tekirdağ Üyesi Orhan Öztrak'ın, İstanbul ilkokullarında yapıldığı iddia edilen yakacak odun suistimallerine dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un yazılı cevabı (7/1048)	40	30	242
	43	57	453:454
Millî Savunma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, dış memleketlerdeki elçilik ve konsolosluklarda bulunan Millî Savunma Bakanlığına bağlı memur ve müstahdem adedi ile kendilerine ödenen döviz miktarına dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor'un yazılı cevabı (7/1017)	39	18	671
	40	26	147:148
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor'un yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		76	928
– Cumhuriyet Senatosu Gaziantep Üyesi Mehmet Kılıç'ın, 8 Nisan 1979 tarihli Milliyet Gazetesinde yayımlanan "Dövizle Askerlik Kanunu" tasarısı ile ilgili habere dair soru önergesi ve Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor'un yazılı cevabı (7/1087)	43	64	652

	Cilt	Sayfa	
Orman Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	64 82	609 1008
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin hangi köylerde kurulduğuna dair yazılı sorusu (7/1154)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde yapılan yol çalışmalarına dair yazılı sorusu (7/1152)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılı sonuna kadar Bolu ilinde orman köyleri kalkındırma kooperatiflerinin hangi köylerde kurulduğuna dair yazılı sorusu (7/1155)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde orman köylerini kalkındırma kooperatiflerinin hangi köylerde kurulduğuna dair yazılı sorusu (7/1153)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde yapılan yol çalışmalarına dair yazılı sorusu (7/1151)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılı sonuna kadar Bolu OR-KÖY Başmühendisliğince kredi dağıtılan köylere dair yazılı sorusu (7/1143)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu ilinde OR-KÖY'ün ferdi kredisinden istifade eden köylere dair yazılı sorusu (7/1145)	43	82	991

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu Orman Başmüdürlüğüne bağlı işletme müdürlüklerince köylüye verilen yapacak ve yakacak miktarına dair yazılı sorusu (7/1146)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu Orman Başmüdürlüğünün 1977, 1978, 1979 yıllarına ait istihsal miktarları, birim fiyatları ile kesim ve çekim miktarlarına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/1139)	43	82	1047
		82	990
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ili Oltu ilçesinde Orköy Bölge Müdürlüğüne dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/983)	39	2	23:24
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ili Oltu ilçesinde OR-KOP eliyle herhangi bir fabrika yapılması için alınmış bir kararın olup olmadığına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/982)	39	6	233:234
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, Gökçekaya Baraj sahasında kalan orman emvalinin DSİ tarafından kimlere, ne zaman, ne miktar ve kaç liraya ihale edildiğine dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/1008)	39	15	576
	40	26	146:147
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş ilinde orman varlığının artırılması ve orman köylüsünün iktisaden güçlenmesi için ne gibi çalışmalar yapıldığına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/1126)	43	80	980
		82	1030:1031

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Merkeze bağlı Tepeköy'ün ağaçlandırılmasına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/1121)	43	79	974
		82	1024
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize iline bağlı İkizdere, Çamlıhemşin, Çayeli ilçelerinin bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Vecdi İlhan'ın yazılı cevabı (7/1040)	40	28	183
	42	42	530
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, geri zekâlı çocukların eğitimi için neler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'ın yazılı cevabı (7/1024)	40	21	3
		28	223
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Full-Time Kanununun kabulünden önce ve sonra Sağlık Bakanlığı müesseselerinde çalışan personele ödenen para miktarı ile tedavi gören hasta adedine dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'ın yazılı cevabı (7/1018)	39	18	671
	40	25	105:106
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Tam Gün Yasası çıktıktan sonra bütün teşkilâtta ve Ankara'nın bazı hastanelerinde tayini yapılan sağlık personeli adedi ile hastanelerdeki yatak sayısının artıp artmadığına dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan'ın yazılı cevabı (7/1051)	41	32	2
	42	43	557
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vekili Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		70	778:779

	Cilt	Sayfa	
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Gübre Fabrikaları Umum Müdürlüğüne dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/996)	39	4	72
	40	22	18
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Metin Taş'ın, son dört ay içerisinde piyasaya sürülen demir, çimento ve şekerin hangi müessese ve firmalara verildiğine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/1077)	43	53	341
		76	925:926
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		72	822:823
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu ilinde yapılan ve yapılacak olan şeker pancarı ekimine dair yazılı sorusu (7/1144)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, Erzurum ili dahilinde temeli atılmış olan fabrikalara dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/970)	39	3	65:66
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, Erzurum ili Oltu ilçesi Yolboyu köyü sınırları içinde temeli atılan "Amonyak ve sentetik gübre fabrikasının" inşaatına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/971)	39	3	66:67
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, memleketimizin ekonomik ve malî olanaklarına dair yazılı sorusu (7/1115)	43	73	828

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Gülşehir Tuzköy kasabasında pancar ekimi yapan çiftçiye avans paralarının ne zaman verileceğine dair yazılı sorusu (7/1134)	43	82	990
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili Kozaklı ilçesine bağlı Taşlıhöyük köyüne pancar ekimi için izin verilip verilmeyeceğine dair yazılı sorusu (7/992)	39	3	29
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ilinde temeli atılmış bulunan aktarma organları fabrikası inşaatına dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/1101)	43	64	609
	43	67	744
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Hikmet Savaş'ın, Eskişehir Şeker Fabrikasının çalışmaması sebebine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Orhan Alp'in yazılı cevabı (7/1047)	40	30	242
	42	42	533:534
Sosyal Güvenlik Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, yılbaşından 25 Kasım 1978 tarihine kadar Bakanlık bünyesinde ve il teşkilâtında ne miktar avukat, eczacı, dişçi ve kimyager tayini yapıldığına ve boş kadrolara dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar'ın yazılı cevabı (7/1006)	39	15	576
	40	23	37:38
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Salih Yıldız'ın yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		82	1007:1008

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Sosyal Güvenlik örgütleri fonlarında biriken ve harcanan paralara dair soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Salih Yıldız'ın yazılı cevabı (7/1109)	43	68 82	746 1009:1010
– Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Âkıp Aksaç'ın, Suudi Arabistan'da çalışan işçilerimizin sosyal güvenceleri hakkında soru önergesi ve Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar'ın yazılı cevabı (7/1001)	39	11 19	497 684:685
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi M. Nuri Ademoğlu'nun, Antbirlik ortaklarının borçlarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/995)	39	4 12	72 550:551
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, Ziraat Bankasının dağıttığı zirai, sınaî ve ticari kredi miktarlarına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/1020)	39 40	18 22	671 19,21
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/1107)	43	64 73	609 848:849
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde kurulan kooperatiflere dair yazılı sorusu (7/1148) (Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir.)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde kurulan kooperatiflere dair yazılı sorusu (7/1149) (Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir.)	43	82	991

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılı sonuna kadar Bolu ilinde kurulan kooperatiflere dair yazılı sorusu (7/1147) (Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir.)	43	82	991
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, 875 sayılı Denizli-Acıpayam Kızılhisar Tarım Kredi Kooperatifleri toplantılarındaki olaylara dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/1098)	43	61	563
		68	748:749
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Tarım ürünlerinin taban fiyatına dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler'in yazılı cevabı (7/1058)	42	42	472
	43	49	218:221
Turizm ve Tanıtma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Nuri Ademoğlu'nun, dış memleketlerdeki elçilik ve konsolosluklarda bulunan Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlı memur ve müstahdem adedi ile kendilerine ödenen döviz miktarına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/1015)	39	18	671
	40	22	18:19
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, yılbaşından Kasım 1978 sonuna kadar İzmir ilinde mevcut belediye ve kuruluşlara Bakanlık bütçesinden yapılan bağış ve yardımlara dair yazılı sorusu (7/1005)	39	15	576
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		73	849
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ilinin Tortum ilçesi gölü civarında bir millî park tesis edilip tatil köyü yapımının mümkün olup olmadığına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/981)	39	7	294

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi Abdullah Emre İleri'nin, Turizm ve TC Turizm Bankasının durumuna dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/954)	39	14	564:571
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Doğu Karadeniz bölgesi turistik tesis çalışmalarının ne olduğuna dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/1045)	40	28	183
	42	42	532:533
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, İstanbul Pendik-Tuzla bölgesi planlamasına dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/958)	39	8	361:362
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, tarihsel ve doğal sit olarak ilan edilen bölgelerdeki kamulaştırma işlemleriyle ilgili yasal düzenlemelere dair soru önergesi ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun'un yazılı cevabı (7/961)	39	8	362:365
Ulaştırma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Kâzım Karaağaçlıoğlu'nun, TCDD Yolları Genel Müdürlüğünün bugünkü ulaşım politikası içindeki teknik-ekonomik-finans -yasal ve personel sorunlarına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/1012)	39	17	626
	40	24	64:71
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		76	928:931

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, Denizli ili havaalanı inşaatı ile Denizli-Ankara arasında karşılıklı tren seferlerinin başlatılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/1052)	41	32	2
	43	53	361:362
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbanoğlu'nun, Manisa ve Erzurum illerine bağlı ilçelerin PTT müdürlüklerindeki personel adedi ile posta gişe hizmetlerinin kaç dakika olduğuna dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/1033)	40	28	182
	42	41	463:466
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, Şebinkarahisar ilçesine bağlı Alişar köyünün Killik mahallesinde açılmasına karar verilen PTT acentalığına dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/977)	39	12	549:550
– Cumhuriyet Senatosu Giresun Üyesi Hayrettin Erkmen'in, THY'nin Trabzon-İstanbul arası tarifeli uçak seferine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/963)	39	12	548:549
– Cumhuriyet Senatosu Muş Üyesi İsmail İlhan'ın, Muş hava alanının uçak seferlerine ne zaman açılacağına dair yazılı sorusu (7/1130) (Ulaştırma Bakanlığına gönderilmiştir.)	43	82	990
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-merkeze bağlı Karacaören köyüne telefon verilip verilmeyeceğine dair yazılı sorusu (7/1066)	43	50	230
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili liman inşaatı ile bazı ilçelerin sahil tahkimatı, balıkçı barınağı yapım işlerine ve PTT hizmetlerine dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Güneş Öngüt'ün yazılı cevabı (7/1036)	40	28	182
		29	238:239

	Cilt	Sayfa	
Yerel Yönetim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, köy ve mahalle muhtarlığına verilen ödeneklere dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/985)	39	14	571:572
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in Tansa Projesine dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1091)	43	60	528
	43	67	742:744
– Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hikmet Aslanoğlu'nun, 1979 malî yılı Bütçesiyle Balıkesir'e götürülecek hizmetlerin neler olduğuna dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1107)	43	64	609
		82	1007
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu ilinde bulunan belediyelere 1978 yılında yapılan yardımlara dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1104)	43	64	609
		82	1003:1004
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, belediyelere yapılan yardımların miktarına dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/967)	43	57	448
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Erzurum ilinin Belediye teftişine konu ilçelerine ve ne zaman teftiş edileceklerine dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/973)	39	3	67
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, İzmir merkez ile diğer belediyelerine hangi projeler için ne miktar yatırım ve cari ödemeler transfer edildiğine dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1009)	39	16	610
	40	25	103:105

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Derinkuyu ilçesine yaptırılması planlanmış olan otelin inşasına dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1070)	43	51	246
		70	782
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir ili Kaymaklı Kasabasında yapılmakta olan helikopter sahası inşaatına dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1099)	43	82	1002:1003
		64	609
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, Rize ili ile bazı ilçe ve bucaklarının harita alım işi, enerji şebekesi, içme suyu kanalizasyon ve diğer bazı sorunlarına dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1038)	40	28	183
	43	49	211:215
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, Ankara'nın Eskişehir yolu çıkışında yeni yapılmakta olan Millî Kütüphane binası ile Konya yolu köprüsü arasında oluşmakta olan işyerine dair soru önergesi ve Yerel Yönetim Bakanı Mahmut Özdemir'in yazılı cevabı (7/1138)	43	82	990, 1046:1047

TOPLANTI YILI : 19
(1979 - 1980)

SORULAR VE CEVAPLAR
A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI

	Cilt	Sayfa	
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, ABD kuruluşlarından biri olan "Tahvil ve Döviz Komisyonu" tarafından başta Türkiye olmak üzere son beş yıl içinde bazı ülkelerde kişi ve kuruluşlara rüşvet vermesi nedeniyle mahkemeye verildiği hakkında basınımızda çıkan habere dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/101)	44	15	303:304
		17	409
		20	455:456
		22	506
		24	535
		26	552
– Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısına dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/88)	44	13	273
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Türk basının sorunlarına dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/111)	44	15	304
		17	409
		20	456
		22	506
		24	535
		26	552
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, merkez valisi ve müşavir kadrolarına dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/97)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, basında yayımlanan yolsuzluklarla ilgili haberlere dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/106)	44	15	304
		17	409
		20	456
		22	506
		24	535
		26	552

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, öğrenim çağındaki gençliğin içinde bulunduğu duruma dair Başbakandan sözlü sorusu. (6/79)	44	15	303
		17	409
		20	456
		22	506
		24	535
		26	552
C. Senatosu Başkanından			
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Kore'ye gidecek heyete dair Cumhuriyet Senatosu Başkanından sözlü sorusu. (6/105)	44	11	250
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Tercüman Gazetesinin 12 Nisan 1979 gün ve 6180 sayılı nüshasında yayımlanan bir yazıya dair İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarından sözlü sorusu. (6/113)	44	17	409
		20	456
		22	506
		24	535:536
		26	552:553
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Metin Toker'in, boş büyükelçiliklerin doldurulması ve diğer atamaların yapılması için ne gibi çalışmalar yapıldığına dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu. (6/93)	44	15	303
		17	409
		20	455
		22	506
		24	535
– Cumhuriyet Senatosu Mardin Üyesi Mehmet Ali Arıkan'ın, Mardinli vatandaşların Alman Federal Devleti makamları tarafından Almanya'ya kabul olunmadıklarının doğru olup olmadığına dair Dışişleri Bakanından sözlü sorusu. (6/81)	44	11	250
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Mehmet Feyyat'ın Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile Etibank'ın Doğu Anadolu'daki işçi ve personeline dair Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından sözlü sorusu. (6/100)	44	11	250

	Cilt	Sayfa	
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Uğur Alacakaptan'ın, 24 Ekim 1977 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan "1599 sayılı tabanca" başlıklı yazıya dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu. (6/86)	44	15	303
		17	409
		20	455
		22	506
		24	535
		26	552
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, Tercüman Gazetesinin 12 Nisan 1979 gün ve 6180 sayılı nüshasında yayımlanan bir yazıya dair İçişleri ve Dışişleri bakanlarından sözlü sorusu. (6/113)	44	17	409
		20	456
		22	506
		24	535:536
		26	552:553
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, bazı dernek üyelerinin Muş'a yaptıkları gezideki masraflarına dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu. (6/102)	44	15	301
– Cumhuriyet Senatosu Kütahya Üyesi Osman Albayrak'ın, 26 Haziran tarihli gazetelerde yayımlanan "Bir habere ilişkin fotoğrafa" dair İçişleri Bakanından sözlü sorusu. (6/80)	44	11	250
Kültür Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin, İstanbul Topkapı Müzesinde bulunan "Emaneti Mukaddese"nin Hac mevsiminde Suudi Arabistan'a götürülerek sergileneceğinin doğru olup olmadığına dair Kültür Bakanından sözlü sorusu. (6/112)	44	15	304
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, 5 Ocak 1978 tarihinden 17 Mayıs 1978 tarihine kadar Hükümet üyelerinin dış ülkelere yaptıkları seyahatlere dair Maliye Bakanından sözlü sorusu. (6/96)	44	15	301

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan'ın, 4 Mayıs 1977 gün ve 15927 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararına dair Maliye Bakanından sözlü sorusu. (6/98)	44	11	250
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Elazığ Üyesi Cahit Dalokay'ın, Elazığ Eğitim Enstitüsünün kapatılması olayına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu. (6/103)	44	15	304
– Cumhuriyet Senatosu Eskişehir Üyesi Ömer Ucuzal'ın, Siirt iline kura ile tayin edilen öğretmenlere yapılan muameleler karşısında ne gibi tedbirler alındığına dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu. (6/104)	44	15	301
Orman Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Sarıkamış merkez deposuna nakledilen kerestelere dair Orman Bakanından sözlü sorusu. (6/109)	44	11	250
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, Aydın Belediye Başkanına dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu. (6/82)	44	15	303
		17	409
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Ahmet Yıldız'ın, Dr. Seçkiner Görgün'ün uyguladığı tedavi yöntemine dair Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sözlü sorusu. (6/114)	44	17	409
		20	456
		22	506
		24	536
		26	553:554
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveli'nin, İskenderun Demir-Çelik Tesisleri hakkında Tercüman Gazetesinde yayımlanan bir yazı dolayısıyla ne gibi işlem yapıldığına dair Sanayi ve Teknoloji Bakanından sözlü sorusu. (6/108)	44	11	250
Yerel Yönetim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Yusuf Ziya Ayrım'ın, Sarıkamış ilçesinde belediyeye ait Sartur oteline dair Yerel Yönetim Bakanından sözlü sorusu. (6/110)	44	11	250

	Cilt	Sayfa	
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI			
Adalet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi A. Metin Taş'ın Koçarlı Cezaevindeki öldürme olayına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Ömer Ucuzal'ın yazılı cevabı. (7/1187)	44	21	495
	46	36	514:515
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, 14 Ekim 1979 seçimlerine tekaddüm eden günlerde radyo ve televizyonda siyasî parti temsilcilerinin yaptıkları seçim progpaganda konuşmalarına dair soru önergesi ve Adalet Bakanı Ömer Ucuzal'ın yazılı cevabı. (7/1181)	44	9	216
		15	325:326
Başbakandan			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün Ankara Belediyesinde çalışan işçilerin ücretlerini alamadıklarından dolayı yaptıkları direnişe dair yazılı sorusu. (7/1192)	46	45	637
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, buğday taban fiyatı ile ekmek fiyatlarına dair yazılı sorusu. (7/1197)	47	56	104
– Cumhuriyet Senatosu Erzincan Üyesi Niyazi Ünsal'ın, Siret-i Nebi Konferansına dair yazılı soru önergesi. (7/682)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara dahilindeki Bakanlık, Genel Müdürlük veya müdürlüklerin personeline verilen öğle yemeğine dair yazılı soru önergesi. (7/399)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara dahilindeki plaj, dinlenme yeri veya kampinglere dair yazılı soru önergesi. (7/400)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara'daki Bakanlıklar, Genel Müdürlük ve bölge veya müdürlükleri için kiralanmış binalara dair yazılı soru önergesi. (7/402)	44	11	250

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Hilmi Nalbantoğlu'nun, Ankara'daki Bakanlık ve Genel Müdürlük veya diğer daire ve müesseselerin kiralanmış olan lojmanlarına dair yazılı soru önergesi. (7/401)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mehmet Sönmez'in, Amerika'nın İran'a müdahalesi halinde Türkiye'nin tutumuna dair yazılı sorusu. (7/1182)	44	12	250
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Solmaz Belül'ün, İstanbul Silâhtarağa Elektrometal Fabrikasındaki greve dair yazılı soru önergesi. (7/355)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, 14 Ekim 1979 seçimlerine tekaddüm eden günlerde yapılan temel atma törenlerine dair yazılı sorusu. (7/1180)	44	8	120
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Nurhan Artemiz'in, Devlet Planlama Teşkilâtında görevli uzman ve müşavirlere dair yazılı sorusu (7/1190)	44	27	567
Bayındırlık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde Karayolları Genel Müdürlüğünce programa alınan yatırımlara dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı. (7/1165)	44	1 10	2 237:238
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu İlinde Karayolları Genel Müdürlüğünce programa alınan yatırımlara dair soru önergesi ve Bayındırlık Bakanı Selahattin Kılıç'ın yazılı cevabı. (7/1168)	44	1 10	2 238
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, yapımı biten Kırıkkale-Ankara yolunun açılmasına dair yazılı sorusu. (7/1172)	44	2	18

	Cilt	Sayfa	
Devlet Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, buğday taban fiyatı ile ekmek fiyatlarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Köksal Toptan'ın yazılı cevabı (7/1197)	47	59	115:116
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinin köy, kasaba ve ilçelerine tahsis edilen imam-hatip ve müezzin kadrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı. (7/1156)	44	4	77
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinin köy, kasaba ve ilçelerine tahsis edilen imam-hatip ve müezzin kadrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın, yazılı cevabı. (7/1157)	44	4	77:78
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılı sonuna kadar Bolu ilinin köy, kasaba ve ilçelerinden mevcut imam-hatip ve müezzin kadrolarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı. (7/1158)	44	4	78
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu ilinde ilçeler itibariyle imam-hatip kadrosu tahsis edilmeyen köy ve mahallelere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Lütfi Doğan'ın yazılı cevabı. (7/1164)	44	4	78
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin Bakanlıklar ve 440 sayılı Kanuna tâbi Kamu İktisadî Teşebbüsleri ile iştirak ve ortaklıklarının her birinin 1.1.1978 tarihinde hangi gazete veya dergilere abone olduklarına dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Köksal Toptan'ın yazılı cevabı. (7/1085)	47	52	55:56
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Hüsamettin Çelebi'nin Bakanlık ve Kamu İktisadî Teşebbüslerinin periyodik yayın organı olarak çıkarttıkları gazete ve dergilere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Köksal Toptan'ın yazılı cevabı. (7/1075)	47	52	55

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in 1 Kasım 1978 tarihli bir İstanbul gazetesinde yayımlanan yazıya dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Köksal Toptan'ın yazılı cevabı. (7/997)	47	62	127:128
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Nurhan Artemiz'in, Devlet Planlama Teşkilatında görevli uzman ve müşavirlere dair soru önergesi ve Devlet Bakanı Köksal Toptan'ın yazılı cevabı. (7/1190)	46	45	670:672
– Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talat Doğan'ın, Rize ile Çamlıhemşin ilçesinin geri kalmış yöreler, Kararnamesine alınmaması sebebine dair yazılı sorusu. (7/1034)	44	11	250
Dışişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mehmet Sönmez'in, Amerika'nın İran'a müdahalesi halinde Türkiye'nin tutumuna dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in yazılı cevabı. (7/1182)	47	49	43:44
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nakdi tazminat ve aylık bağlanması hakkındaki Kanun tasarısının kapsamına diplomatlarımızın alınmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in yazılı cevabı. (7/1195)	47	55 61	96 123
Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Adana vilayeti ve ilçelerine 1978-1979 yıllarında ısıtmada kullanılmak üzere ne miktar kömür tahsis edildiğine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1188)	44 46	26 43	549 611:612
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Kâzım Karaağaçlıoğlu'nun, Afyonkarahisar Devlet Su İşleri 183 üncü Şube Başmühendisliği işyerinde çalışmış gösterilen kişilere dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1170) (1.11.1979 tarihli 1 inci Birleşim Gelen Kâğıtların 6 ncı sırasında kayıtlı yazılı soru tashih edilmiştir.)	44 46	1 17 43	2 371 612:614

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce programa alınan yatırımlara dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1167)	44	1 20	2 488:489
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilinde elektrik verilmesi plana bağlanan köylere dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1150)	44	20	474:476
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğünce programa alınan yatırımlara dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1166)	44	1 20	2 485:487
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu ilinde elektrik verilmesi plana bağlanan köylere dair soru önergesi Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1159)	44	20	476:478
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılı sonuna kadar Bolu ilinde yapımı tamamlanan ve elektrik verilen köylere dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1160)	44	20	478:484
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu iline bağlı köylerin elektrik projesi ve etütlerine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1162)	44	20	484:485
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 2172 sayılı Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki Yasanın 4 üncü ve müteakip maddeleri gereğince kurulan takdir komisyonlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1065)	44	15	308:315

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 2172 sayılı Yasa gereğince Devlete intikali sağlanan madenlere dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1163)	44	15	316:325
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 2172 sayılı Yasa gereğince 16.10.1979 tarihine kadar kurulan takdir komisyonlarına dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1161)	44	15	315:316
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un, Çanakkale Petkim Fabrikası Müdürüne dair yazılı soru önergesi. (7/712)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Amasya iline bağlı Doğantepe köyü civarında yapılması düşünülen sulama göletine dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1173)	44	2 20	18 490
– Cumhuriyet Senatosu Ordu Üyesi Ata Bodur'un, ham-petrol ve petrol ürünleri ithaline dair soru önergesi ve Enerji ve Tabiî Kaynaklar Bakanı Esat Kıratlıoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1102)	47	55	97:101
Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, buğday taban fiyatı ile ekmek fiyatlarına dair soru önergesi ve Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Cemal Külâhlı'nın yazılı cevabı. (7/1197)	47	56 60	104 118:120
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir iline bağlı Derinkuyu bölgesinde bir nişasta fabrikasının yapılmasının düşünülüp düşünülmediğine dair soru önergesi ve Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı Cemal Külâhlı'nın yazılı cevabı. (7/1072)	44	26	554:555

	Cilt	Sayfa	
Gümrük ve Tekel Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Aydın Üyesi Sadettin Demirayak'ın, yurt dışında çalışan işçilerin yurda dönüşlerinde getirebilecekleri eşya listesine dair yazılı sorusu. (7/1196) (Gümrük ve Tekel Bakanlığına gönderilmiştir.)	47	55	96
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, gümrüklerde birikmiş olan otomatik elektronik cihazları, giyim eşyası ve gıda maddelerine dair soru önergesi ve Gümrük ve Tekel Bakanı Ahmet Çakmak'ın yazılı cevabı. (7/1174)	44	2	18
		13	285
İçişleri Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Mustafa Çelik'in, Emirdağ ilçesinde meydana gelen bir olaya dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'in yazılı cevabı. (7/1193)	47	47	3
		52	56
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün Ankara Belediyesinde çalışan işçilerin ücretlerini alamadıklarından dolayı yaptıkları direnişe dair yazılı sorusu. (7/1192) (Başbakanlık, Maliye ve İçişleri bakanlıklarına gönderilmiştir.)	46	45	637
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Kırıkkale Belediyesinde cereyan eden yasa dışı işlemlere dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Vekili Devlet Bakanı Orhan Eren'in yazılı cevabı. (7/1194)	47	49	42
		54	93:94
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilindeki belediyelere yapılan yardımlara dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'in yazılı cevabı. (7/1169)	44	12	265
– Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca S. Ü. Hüsamettin Çelebi'nin Ordu (Merkez) Fatsa, Ünye ve Aybastı ilçelerindeki anarşik olayların önlenmesi için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'in yazılı cevabı. (7/1142)	45	32	473:480

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, 1978 yılı başından itibaren Denizli merkez ve ilçelerinde devam eden anarşik olayların önlenmesi hususunda ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'in yazılı cevabı. (7/1179)	44	7 27	118 580:583
– Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mehmet Sönmez'in, İbrahim Ural'ın Kocaeli Valiliğinden alınma nedenlerine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Musatfa Gülcügil'in yazılı cevabı. (7/1183)	44	20	490:491
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, 14 Ekim 1979 seçimlerine tekaddüm eden günlerde yapılan temel atma törenlerine dair soru önergesi ve İçişleri Bakanı Mustafa Gülcügil'in yazılı cevabı. (7/1180)	47	58	111
İmar ve İskân Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, T. Emlak Kredi Bankası eski İdare Meclisi Üyesi Ahmet Kadıoğlu'na dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı. (7/1186)	44 46	19 36	429 432:433
– Cumhuriyet Senatosu Denizli Üyesi Baha Akşit'in, İstanbul Boğazının imar planında bir değişiklik yapılıp yapılmadığına ve Kartal'daki Belediye binası inşaatına dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı. (7/1178)	44	7 (26)	118 559:561
– Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Münir Daldal'ın, İzmir-Kemalpaşa Ören kasabası Belediyesine son iki yıl içinde ne kadar para gönderildiğine dair soru önergesi ve İmar ve İskân Bakanı Turgut Toker'in yazılı cevabı. (7/1185)	44 45	17 28	371 107:108

	Cilt	Sayfa	
Köyişleri ve Kooperatifler Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978-1979 yıllarında Bolu ilinde asfaltlama programına alınan ve asfalt yapılan köy yollarına dair soru önergesi ve Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı Ahmet Karayiğit'in yazılı cevabı. (7/1176)	44	3 13	29 285:286
– Cumhriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın Bolu ilinin sulama işlerine dair soru önergesi ve Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı Ahmet Karayiğit'in yazılı cevabı. (7/1175)	44	3 10	29 238:239
Maliye Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Ankara Belediyesinde çalışan işçilerin ücretlerini alamadıklarından dolayı yaptıkları direnişe dair soru önergesi ve Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in, yazılı cevabı. (7/1192)	46 47	45 54	637 92:93
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Bakanlar Kurulu kararıyla memur ve işçi emeklilerine ödenen yakacak zammının Bağ-Kur emeklilerine de verilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair soru önergesi ve Maliye Bakanı İsmet Sezgin'in yazılı cevabı. (7/1177)	44	5 26	80 558:559
– Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi İsmail Kutluk'un bazı belediyelere yapılan yardımlara dair yazılı soru önergesi. (7/755)	44	11	250
– Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Sami Turan'ın, 1978, 1979 ve 1980 yılları bütçelerinde siyasî partilere yapılan Hazine yardımlarına dair yazılı sorusu. (7/1199) (Maliye Bakanlığına gönderilmiştir.)	47	61	122
Millî Eğitim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Afyonkarahisar Üyesi Mustafa Çelik'in, Afyon İli Emirdağ İlçesi Endüstri Meslek Lisesindeki öğrencilere dair yazılı sorusu. (7/1198) (Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir.)	47	56	105

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Mehmet Özgüneş'in, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde 1978-1979 eğitim yılının ikinci sömestrinin başlaması nedeniyle yapılan bir törene dair soru önergesi ve Millî Eğitim Bakanı Orhan Cemal Fersoy'un yazılı cevabı. (7/1141)	44	26	555:558
Orman Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1977 yılı sonuna kadar Bolu Orköy Başmühendisliğince kredi dağıtılan köylere dair soru önergesi ve Orman Bakanı Hasan Ekinci'nin yazılı cevabı. (7/1143)	44	6	101:109
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu İlinde Orköy'ün ferdi kredisinden istifade eden köylere dair soru önergesi ve Orman Bakanı Hasan Ekinci'nin yazılı cevabı. (7/1145)	44	6	109:116
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu Orman Başmüdürlüğüne bağlı işletme müdürlüklerince köylüye verilen yapacak ve yakacak miktarına dair soru önergesi ve Orman Bakanı Ahmet Şener'in yazılı cevabı. (7/1146)	44	4	75:77
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Mustafa Pınarcıoğlu'na dair soru önergesi ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı A. Münif İslamoğlu'nun yazılı cevabı. (7/1189)	44	26	549
	46	40	593:594
Sanayi ve Teknoloji Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, Bolu İlinde yapılan ve yapılacak olan şeker pancarı ekimine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın, yazılı cevabı. (7/1144)	44	17	410
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Çorum İlindeki Çimento Fabrikasında çıkan ve çevreye büyük zarar veren dumana dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı. (7/1171)	44	2	18
		16	368

	Cilt	Sayfa	
– Cumhuriyet Senatosu Nevşehir Üyesi Ragıp Üner'in, Nevşehir-Gülşehir Tuzköy kasabasına pancar ekimi yapan çiftçiye avans paralarının ne zaman verileceğine dair soru önergesi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar'ın yazılı cevabı. (7/1134)	44	17	410
Sosyal Güvenlik Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi İbrahim Öztürk'ün, Bakanlar Kurulu kararıyla memur ve işçi emeklilerine ödenen yakacak zammının Bağ-Kur emeklilerine de verilmesi hususunda ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sümer Oral'ın yazılı cevabı. (7/1177)	44	27	579:580
		5	80
Ticaret Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu İlinde kurulan kooperatiflere dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı. (7/1148)	44	22	509
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1978 yılında Bolu İlinde kurulan kooperatiflere dair soru önergesi ve Ticaret Bakanı Halil Başol'un yazılı cevabı. (7/1149)	44	22	509:510
– Cumhuriyet Senatosu Manisa Üyesi Fahri Dayı'nın, Tariş Üzüm ortaklarının uğradıkları zararın giderilmesi için ne gibi önlemler düşünüldüğüne dair yazılı sorusu. (7/1200) (Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir.)	47	63	130
Ulaştırma Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın Denizcilik Bankası Anonim Ortaklığı tarafından İstanbul şehir hatlarına yapılan zamma dair soru önergesi ve Ulaştırma Bakanı Hüseyin Özalp'in yazılı cevabı. (7/1191)	46	40	584
	47	48	39
Yerel Yönetim Bakanından			
– Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Orhan Çalış'ın, 1979 yılında Bolu ilindeki Belediyelere yapılan yardımlara dair yazılı sorusu. (7/1169) (Yerel Yönetim Bakanlığına gönderilmiştir.)	44	1	2

B) GENEL GÖRÜŞME

B) GENEL GÖRÜŞME

TOPLANTI YILI : 1
1961 - 1962

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/1	Baki Güzey (Bursa) Fehmi Alpaslan (Artvin) Enver Kök (C. Bşk. S. Üye)	Memleketimizin kalkınmasında ziraatimizin rolü ve zirai meselelerimiz hakkında C. Senatosunda açık ve umumi bir konuşma açılmasına dair.	11 Ocak 1962 tarihli birleşimde geri alınmıştır.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.1-s.264:265, 322, 323.*

8/2	Baki Güzey (Bursa)	Memleketimizin kalkınmasında ziraatimizin rolü ve zirai meselelerimiz, zirai gelir vergisi hakkında C. Senatosunda açık ve umumi bir konuşma açılmasına dair.	4, 25 ve 30 Ocak, 1 ve 15 Şubat 1962 tarihlerindeki birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.1-s.265:273, 437:442, 458:472, 501:517, 647:649.*

8/3	Esat Çağa (C. Bşk. S. Üye) Âmil Artus (C. Bşk. S. Üye)	İşsizlik mevzuu üzerinde Senatoda, Genel Görüşme açılmasına dair.	8, 10 Mayıs 1962 tarihlerindeki birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.4-s.6:21, 29:47, 114:130*

8/4	Ahmet Yıldız (Tabiî Üye) ve 15 arkadaşı	105 sayılı Kanunun görüşülmesinden evvel bu kanun üzerinde bir gizli oturumda genel görüşme açılmasına dair	2 Ekim 1962 tarihindeki gizli birleşimde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.5-s.350:353.*

TOPLANTI YILI : 2
1962 - 1963

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/5	Fethi Tevetoğlu (Samsun)	Türkiye'nin dış siyaseti üzerinde ve NATO, CENTO, Ortak Pazar, Yardım Konsorsiyumu ve Kıbrıs durumu konularında bir genel görüşme açılmasına dair.	8, 15, 17 Ocak 1963 tarihlerindeki birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.8/1-s.29:49, 55:81.*

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/6	Mehmet Ali Demir (Tunceli) ve iki arkadaşı	1964 yılına ait yatırım programları hazırlanırken, yatırımların dağıtılışında göz önünde bulundurulması lazım gelen hususlar hakkında genel görüşme teklifi.	2 Nisan 1963 tarihindeki birleşimde red edilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.10-s.498:504.*

8/7	İhsan Akpolat (Muş), Esat Çağa (C. Bşk. S. Üye) Rıfat Özdeş (Kocaeli), Ahmet Naci Arı (Kırklareli)	Türk Petrolleri hakkında genel görüşme açılmasına dair	4,6 Haziran 1963 tarihlerindeki birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.11-s.387:411, 421:461.*

8/8	İhsan Akpolat (Muş), İskender Cenap Ege (Aydın) Selami Önen (Tekirdağ) Fikret Turhangil (Aydın) Mehmet Ali Demir (Tunceli)	1963-1964 ders yılında orta dereceli okullara alınacak öğrenciler hakkında	22, 27 Ağustos, 2, 4 Eylül 1963 tarihlerindeki birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.13-s.873, c.14-s. 11:19, 108:154, 198:223.*

TOPLANTI YILI : 3

1963-1964

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/9	H. Ali Türker (Balıkesir) ve 9 arkadaşı	Toplum ve köy kalkınmasında takibedilecek politikaya dair.	24 Mart 1964, 2, 9, 10 Nisan 1964 birleşimlerinde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.19-s.557:559, 672:678, 748:772, 784:794.*

8/10	A.P. Senato Grubu Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil (Bursa ve 7 arkadaşı)	Kıbrıs ve bununla ilgili dış politikaya dair	8, 10 Eylül 1964 tarihli birleşimde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.21-s.599:602, 614:662.*

TOPLANTI YILI : 4
1964-1965

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/11	Milli Birlik Grubu	Kıbrıs konusuna dair	21, 23 Aralık 1965, 6, 7, 8 Ocak 1966 tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.31-S.279, 280, 300:311, 402:428, 435:466, 469:535, 546:600.*

8/12	Ferit Melen (Van) ve 7 arkadaşı	TBMM Binasında yapılan aramadan dolayı İçişleri Bakanı hakkında bir genel görüşme açılmasına dair	16 Haziran 1966 tarihli birleşimde reddedilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.36.-s.25:34.*

8/13	Sadi Koçaş (C. Bşk. S. Üye) ve 4 arkadaşı	Parlamentonun Hükümeti murakabe hak ve imkânları konusunda, Hükümet hakkında bir genel görüşme açılmasına dair	21 Haziran 1966 tarihli birleşimde reddedilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.36.-s.45:67.*

8/14	Fahri Özdilek (Tabiî Üye) ve 5 arkadaşı	"Türkiye'den din yoluyla girişilen bölücülüğün ve yıkıcılığın incelenmesi ve bu konuda etkili olacak bir politikanın tespitine yardımcı olunması amacıyla" bir genel görüşme açılmasına dair	12 Temmuz 1966 tarihli birleşimde reddedilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.36.-s.67, 230:244.*

TOPLANTI YILI : 5
1965-1966

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/15	Ferit Melen (Van) ve 15 arkadaşı	Memleketin asayişi konusunda Hükümetin siyaset ve icraatı hakkında bir genel görüşme açılmasına dair	20 Aralık 1966 tarihli birleşimde reddedilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.37.-s.451, 510:522.*

TOPLANTI YILI : 6
1966-1967

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/16	Ahmet Yıldız (Tabiî Üye) ve 6 arkadaşı	Öğretmenlerimize karşı girişilen baskı ve saldırılar ile 27 Mayıs'ın amaçlarından söz edilmesini dahi kovuşturma konusu yapan Millî Eğitim politikası ile ilgili bir genel görüşme açılması hk.	28 Şubat 1967 tarihli birleşimde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.39.-s.235:278.*

TOPLANTI YILI : 7
1967-1968

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/17	Kadri Kaplan (Tabiî Üye) ve 4 arkadaşı	Kıbrıs konusunda genel görüşme açılmasına dair	9 Ocak 1968 tarihli birleşimde geri alınmıştır.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.44-s.577, 578.*

TOPLANTI YILI : 8
1968-1969

Genel görüşme için bir önerge verilmemiştir.

TOPLANTI YILI : 9
1969-1970

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/18	Fahri Özdilek (Tabiî Üye) ve arkadaşları	Asayiş ve anarşik eylemler konusunda genel görüşme açılmasına dair (Önerge 29 Aralık 1970'de Başkanlığa sunulmuştur.)	12, 14, 19 Ocak 1971 tarihli birleşimlerde görüşülerek reddedilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.62.-s.585, 597:630, 640:647.*

TOPLANTI YILI : 10
1970-1971

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/19	Sırrı Atalay (Kars) ve 5 arkadaşı	Doğu Anadolunun kalkınması konusunda genel görüşme açılmasına dair	18 Mart 1971 tarihli birleşimde reddedilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.64.-s.309:326, 339:367, 379:380, 391:392.*

TOPLANTI YILI : 11[1]

1971-1972

(1) 11. Toplantı yılının başlaması dolayısıyla işlem sayıları (1)den başlatılmış, Tutanak Dergileri cilt sayıları da 10. Toplantı yılının son cildi (67)den sonra 1 Kasım 1971'den itibaren (1) No.yu almıştır.

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/1	İskender Cenap Ege (Aydın) ve 4 arkadaşı	657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile bu kanunu değiştiren 1327 sayılı Kanun ve 1322 sayılı Genel Kadro Kanununun uygulanmasındaki aksaklıklar konusunda bir genel görüşme açılmasına dair	16 Kasım 1972'deki birleşimde görüşülmüştür.

** Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.6.-s.115, 662, 665, c.7-s.57:59.*

TOPLANTI YILI : 12

1972-1973

Genel görüşme için bir önerge verilmemiştir.

TOPLANTI YILI : 13

1973-1974

Genel görüşme için bir önerge verilmemiştir.

TOPLANTI YILI : 14

1974-1975

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/2	Sırrı Atalay (Kars) ve 4 arkadaşı	Hükümetin yargı organlarının kararlarıyla ilgili tutumu hakkında bir genel görüşme açılmasına dair	12, 17, 19 ve 24 Haziran 1975 tarihli birleşimlerde görüşülerek reddedilmiştir.

** Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.22-s.275, 375:390, 447:458, 466:495, 500:508, 514, 515.*

TOPLANTI YILI : 15

1975-1976

Genel görüşme için bir önerge verilmemiştir.

TOPLANTI YILI : 16
1976-1977

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/3	İbrahim Öztürk (Ankara) ve 4 arkadaşı	Türkiye'nin malî ve iktisadî durumu üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair	6 Ekim 1977 birleşiminde sahipleri tarafından geri alınmıştır.

** Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.33-S.297, 298, 331.*

TOPLANTI YILI : 17
1977-1978

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/4	İbrahim Öztürk (Ankara) ve arkadaşları	Ekonomimizin bugünkü durumu hakkında bir genel görüşme açılmasına dair	8, 10, 15, 17 Kasım 13 Aralık 1977 tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

** Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.34-s.67:95, 105:143, 220:251, 263:295, 313:328.*

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/5	Reşat Oğuz (Antalya) ve arkadaşları	Can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü konusunda bir genel görüşme açılmasına dair	3 Kasım, 20, 22, 27 Aralık 1977 ve 3, 10 Ocak 1978 tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

** Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.34-s.33:54, 261, 361:395, 414:450, 452:488, 508:539, 557:589*

TOPLANTI YILI : 18
1978-1979

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/6	Mucip Ataklı (Tabiî Üye) ve 5 arkadaşı	"Dış Politikamız" konusunda bir genel görüşme açılmasına dair	3 Ocak 1978 tarihli birleşimde önerge sahipleri tarafından geri alınmıştır.

** Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.34-s.347, 359, 360, 507.*

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/7	Hasan Güven (Trabzon) ve 7 arkadaşı	Köy elektrifikasyonu sorunu hakkında bir genel görüşme açılmasına dair	26 Ocak 1978 tarihli birleşimde önerge sahibi tarafından geri alınmıştır.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.34-s.492, 496, 497, 724.*

8/8	Zeyyat Baykara (C. Bşk. S. Üye) ve 8 arkadaşı	Şiddet olayları üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair	7, 8, 9, 21 Kasım 1978 tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.38-s.583:586, c.39-S.31:65, 74:134, 138:205, 482:519.*

8/9	Cahit Dalokay (Elazığ) ve 7 arkadaşı	Türkiye'nin dış ilişkileri üzerine bir genel görüşme açılmasına dair	21 Aralık 1978, 11, 16, 18, 23, 25 Ocak tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.39-S.682, 707:724, c.40-s.77:100, 121:146, 153:180, 199:222, 231:237, 260:279.*

TOPLANTI YILI : 19
1979-1980

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/10	Cahit Dalokay (Elazığ) ve 11 arkadaşı	Başta Eğitim Enstitüleri olmak üzere Millî Eğitimimiz üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair	26 Aralık 1978 ve 9 Ocak 1979 tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.40-s.6, 12:15, 46:57.*

8/11	Cahit Dalokay (Elazığ) ve 11 arkadaşı	Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun tutum ve davranışlarıyla yönetim ve işleyişi üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair.	16, 23 Ocak 1979 tarihli birleşimlerde görüşülmüş, red edilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.40-s. 116:120, 150, 184:199.*

No. :	Önerge Sahibi :	Konusu :	Sonuç :
8/12	Adnan Karaküçük (Kahramanmaraş) ve 4 arkadaşı	Kahramanmaraş olayları hakkında bir genel görüşme açılmasına dair.	30 Ocak ve 20 Şubat 1979 tarihli birleşimlerde görüşülmüş, red edilmiştir.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.40-S.242, 253:260, c.42-s.474:480*

8/13	Hayrettin Erkmen (Giresun) ve 3 arkadaşı	Ekonomiyi güçlendirme programı üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair	12, 17 ve 26 Nisan, 10 ve 15 Mayıs 1979 tarihli birleşimlerde görüşülmüştür.

* *Bk. C. S. Tutanak Dergisi : c.43-S.373, 393, 402:416, 425:430, 539:558, 589:605, c.43/1-s.615:649*

GENEL GÖRÜŞME KONULARINDAN SEÇMELER

1. İşsizlik
2. Türk Petrolleri
3. Toplum ve Köy Kalkınmasında Tâkibedilecek Politika
4. Kıbrıs ve Bununla İlgili Dış Politika
5. Şiddet Olayları
6. Türkiye'nin Dış İlişkileri

1. İŞSİZLİK

Önerge Sahipleri :
Esat ÇAĞA
Âmil ARTUS
(C. Bşk. S. Üye)

Görüşüldüğü Birleşimler :
8 Mayıs 1962
10 Mayıs 1962

1. - Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Esat Çağa ile Âmil Artus'un, işsizlik mevzuu üzerinde Senatoda genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/3) (*)

BAŞKAN - Önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Sayın Senato Başkanının bugün üzücü bir tezahürünü haber verdiği işsizlik mevzuu üzerinde genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz.

Cumhurbaşkanlığı	Cumhurbaşkanlığı
Kontenjanından	Kontenjanından
Esat Çağa	Âmil Artus

BAŞKAN - Genel Görüşme açılması Yüksek Senato tarafından kabul edilmiş ve gündeme alınmış bulunmaktadır.

Şimdi söz istiyenlerin isimlerini okuyacağım.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : c. 4-s. 6:47

Grupları adına söz istiyenler: Niyazi Ağırnaslı, Cemal Tarlan, Vehbi Ersü.

Şahısları adına söz istiyenler:

BAŞKAN - Buyurun Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya Milletvekili) - Sayın Başkan, yüce üyeler, işsizlik konusunda Yüce Senato, genel görüşme açmak için karar vermiştir. İçtimai ve iktisadî alanda memleketin büyük bir meselesi; öteden beri gelmiş, yerleşmiş büyük bir meselesi olan işsizlik konusunda, düşündüğümüz tedbirleri göstermeye medar olur düşüncesi ile Yüce Senatoyu geniş ölçüde aydınlatmaya çalışacağız. Bunun için, Çalışma Bakanı, Bayındırlık Bakanı, Sanayi Bakanı ve Tarım Bakanı ile çalışma hazırlığı yapıldı. Müsaade buyurursanız, sırasıyla işsizliğe tesir edecek çalışmaları, tedbirleri, içinde bulunduğumuz durumda ve önümüzdeki zamanlarda, nasıl gördüğümüzü, takibettiğimizi anlatmış olacağız. Belki, meselenin mahiyeti itibariyle, İçişleri Bakanına da sorulacak, tevcih edilecek sorularınız olabilir. Maatteessüf vazife sebebiyle, İçişleri Bakanı bugün burada değil. Fakat, bir emriniz olursa onun adına cevaplamaya çalışacağız. Buna rağmen mutlaka onun cevap vermesi lâzım gelen mevzular olursa, müsaadelerinizle, kendisinin bulunduğu zamana tehir ederiz. Şimdi, eğer Yüce Başkan ve Yüce Senato sırayı kabul ederlerse Çalışma Bakanımızdan başlıyarak maruzatımızı bildirmeye başlıyacağız.

BAŞKAN - Muhterem üyeler, genel görüşme mevzuunda İçtüzüğümüzde hüküm mevcut değilse de demokratik memleketler genel görüşmelerine ait hükümlere bakmak suretiyle tespit edilen şekil ve gensoruya kıyasen bir usul şekli tatbik etmek mümkündür. Her şeyden önce genel görüşme açılmasını tahrik edenlerin konuşma hakları mevcuttur. Bu haklarını kullanabilecekleri gibi Yüksek Heyetin temayülü istikametinde Hükümet, daha önce söz alarak muhterem üyeleri tenvir bakımından beyanatta bulunabilir. Tüzük hükümlerine göre, Hükümet ve komisyon sıraya tâbi olmaksızın söz alabilirler. Bu bakımdan şayet genel görüşme açılmasını tahrik edenler söz istemiyecek olurlarsa Nizamname hükümlerine göre sıraya tabi olmadan söz isteme hakkına sahip olan Hükümete istediği sıra şekline göre söz vereceğim.

Buyurun Sayın Çağa.

ESAT ÇAĞA - Bendeniz takrir sahibi sıfatiyle söz istiyorum.

BAŞKAN - İsterseniz Hükümet, Nizamname hükümlerine dayanarak konuşsun, bilahara siz konuşun olmaz mı efendim?

ESAT ÇAĞA - Hayır efendim, evvela takrir sahibi olarak biz konuşalım, fikrimizi dinlesinler. Sonra Hükümet konuşsun.

BAŞKAN - Sayın Ulay usul hakkında söz istiyorlar. Buyurun.

SITKI ULAY (Tabiî Üye) - Muhterem arkadaşlarım,

1. Arkadaşımız Esat Çağa ve Âmil Artus beyefendilerin delaleti ve sizlerin de yüksek kabulleri üzerine bugün Senatomuzda bütün yurdu ve hepimizi yakından alâkadar eden işsizlik mevzuu üzerinde bir genel görüşme açılmıştır.

2. Bu görüşmelerin, bizlerden medet bekleyen işsiz vatandaşa ve bu işsizliğe çareler bulmak ve yaratmakta mükellef Hükümetimize daha yararlı ve ışık tutucu bir mahiyet almasını temin maksadiyle konuşmalara esas olacak usule mütedair kısa bir temennide bulunacağım.

3. Yüksek malûmlarıdır ki, herhangi bir mevzuda, tenkid ve muhtelif mütalâalar serdi çok kolay fakat tatbikata ve icrasına girince birçok zorluk ve müşküllerle karşılaşılmaktadır.

Hepimizin bu mevzuu Yüksek Senatoya getirmemize amil olan sebeplerden biri de geçen hafta bizleri üzen aç kalmış bazı vatandaşların işsizlik ve ekmek feryadı olmuştur.

Bu sebeplerle kıymetli mütalâalarını serd buyuracak arkadaşlarımızın olgun fikirlerinden hepimizin tam manasiyle istifadesini sağlamak için mütalaalarının içinde veya nihayetinde plânlamamızın yatırımları tahakkuk safhasına girinceye kadar açlık ve işsizliğe karşı müstacel ne gibi tedbir ve kanaatleri olduğunu,

Ve bundan sonra da memlekette işsizliğin önlenmesi ve giderilmesi yolunda güzel fikirlerine ilaveten hatibin kendisinin neler düşündüğünü bizlere bildirmesi, zannederim ki, genel görüşmeyi daha verimli ve faydalı bir istikamete sevk etmiş olacaktır. Görüşmelerin devamında, kıymetli hatiplerin mütalâaları karşısında bilahara belki bizde özel fikirlerimizi ayrıca arz imkânını buluruz.

Şimdi yalnız bu usuli istirham ve temenni mevzuunda söz almış bulunduğumdan mütalâa ile kıymetli zamanlarınızı almıyacağım. Ancak şahsi kanaatimle yurda vatandaşın geçim durumlarına ayrılan derecelerini şu levha ile ve bir anahtar telakkisi ile sizlere takdim ediyorum. Buradaki 7 dereceyi birbirine katıştırdığımız ve ilk plânda 7 nci dereceyi bir hamle ile yok ettiğimiz ve zamanla bu dereceleri 5 parmak seviyesinde 5 ve 3'e indirebildiğimiz takdirde, Cenabı Hakkın inayet ve yardımı ile, hizmetlerimizde muvaffak olacağımıza ve mutlaka zafere ulaşacağımıza inanıyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN - Sayın Çağa.

ESAT ÇAĞA - Sayın Başkanım, Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri, Sayın Hükümet Erkanı; inşaat işçilerinden halen iş sahibi olmıyanların 3 Mayıs 1962 Çarşamba günü yaptıkları gösteri yürüşünü toplumumuzda müşahade edilen

huzursuzluğun siyasi sebeplerden ziyade ekonomik ve sosyal sebeplere dayandığına dair bize tevcih edilmiş bir uyarı ve halen partiler arasında müzakereler ve Koalisyon tertipleriyle kurtarmaya çalıştığımız siyasi demokrasimizin akıbeli hakkında bir alarm çanı olarak mütalâa etmek lazım geldiği kanaatimdeyim.

İnsanlık tarihinde, eski Roma'daki Plep ayaklanmalarından beri görmüş olduğumuz ve gelip geçen bütün ihtilallerin ve dikta rejimlerinin, açlık ve sefaletin, içtimai adaletsizlik ve emniyetsizliğin mevludu olduğu tarihinin bize öğretmiş olduğu bir gerçektir.

Fransa'da, halkın yine böyle bir açlık gösterisi karşısında Kraliçe Marie Antoinette'in onların ne istediğini sorduğu ve "Ekmek istiyorlar." cevabına karşı da, "Ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler." dediği meşhurdur.

1789 senesinde başlıyan kanlı Fransız İhtilâlleri silsilesi, bu sözde ifadesini bulan zihniyette mündemiç gafletin bir eseridir.

1917 Rus İhtilâli, büyük Rus halk yığınlarının komünizm denilen idelojiyi benimsemelerinden değil, fakat bu yığınların açlığı ve sefaleti ve bunun doğurduğu derin ıstıraba Çarlık idaresinin gösterdiği kayıtsızlıktan olmuştur.

Almanya'da Weimar Anayasası ile kurulan demokratik rejimin başını yiyen ve dünyayı, bu arada Almanya'yı felakete götüren Hitler'i meydana çıkaran amil, Birinci Dünya Harbinden sonra Almanya'da hüküm süren büyük ve feci işsizliğe karşı Almanya'daki idarecilerin bir deva bulmaktaki acizleridir.

Eğer biz de 1789 yılındaki Fransız idarecilerinin, 1917 senelerindeki Rus Çarlığının, Weimar rejiminin idarecilerinin ve Birinci Dünya Harbi sonrası demokratik İtalya'sının idarecilerinin düştüğü hataya düşmek istemiyorsak, gerçekleri olduğu gibi değerlendirmek ve bunlara karşı tedbir alırken, kendimizi her türlü peşin hüküm, kompleks ve fobilerinden kurtarmak mecburiyetindeyiz, sanırım.

Muhterem arkadaşlarım, 3 Mayıs 1962 gösteri yürüyüşü ile halk efkârına ve idare edenlere karşı duyurulmak istenilen işsizlik ve sefalet, zannediyorum ki, derdin kendisi değil, fakat malûl bulunduğumuz hastalığın arazlarından ancak bir tanesidir.

Binaenaleyh bizler, halen karşılaştığımız işsizliği bertaraf edecek palyatif tedbirlerden ziyade, bu arazdan asıl hastalığa intikal ederek ve onun esbabını bularak, bunları izale etmeye çalışırsak, bu gibi hallere devamlı olarak mani olmuş ve bu vatanı ve bu halkı ilelebet açlıktan ve sefaletten kurtarmış oluruz.

Derdimizin ne olduğunu anlamak için, kanaatimce en doğru yol, bugün cemiyetimizin arz ettiği manzarayı tespit etmektir. İktisaden kötü bir durumda olduğumuz herkesin malûmudur. O kadar ki, adımız ziraat memleketi olarak çıktığı

halde, bugün en birinci gıda maddemizi teşkil eden buğdayı dahi ithal etmek mecburiyetindeyiz. Dış ticaretten elde ettiğimiz döviz, en basit ve mübrem ihtiyaçlarımızı dahi teminden uzaktır. Bütçemiz açıktır. Yediğimiz buğdaydan bütçemizin açığına ve bize lâzım olan dövize kadar, başkanlarının yardımına muhtaç bir haldeyiz. Bu durumu iktisadî terim ile ifade etmek istersek, hastalığın istihsal yetersizliği olduğu meydana çıkar.

Demek ki, bizim millî gelirimiz gayet düşük olduğu için bütçemiz açıktır ve yediğimiz buğdayı dahi istihsal edemiyecek kadar bir istihsal yetersizliği içinde bulunuyoruz.

İkinci meselemiz şudur: Millî gelirin dağılışında büyük bir adaletsizlik olduğunu istatistikler bize apaçık gösteriyor. Servetin dağılışı da böyledir, yalnız gelirin değil. Orta sınıf hemen hemen ortadan silinmiştir. Toprak ve sermaye sayılı muhitlerin ve kişilerin ellerinde temerküz etmiştir. (Gürültüler) Yalnız ve yalnız emeğine dayanan büyük bir sınıf peyda olmuştur. Memlekemizde işsizler, şehirlerdeki işçilerle Anadolu'daki topraksız köylülerdir, ırgatlardır. Bunlar, bizim tahmin edemediğimizden büyük bir yekûn tutar, arkadaşlar. Gerek köylerdeki toprak işçileri olsun, gerek fabrika işçileri olsun, tam manasiyle insani çalışma şartlarından yoksundur, işsizliğe karşı emniyet altında değildir. Gene bu çalışan sınıfın büyük bir kısmı ihtiyarlık ve hastalığa karşı da emniyet altında değildir. O halde bunları toplarsak, derdimizin, hastalığımızın ikinci sebebi de, memlekette, toplum içerisinde yeteri derecede içtimai adaletin bulunmayışıdır.

Dertleri böyle tespit ettikten sonra, bunun kaynağına gitmek lâzım gelir. Acaba neden bu halde bulunuyoruz, sebebi? Şöyle düşünüyorum bendeniz:

Memleketin aşağı-yukarı 2/3'üne yakın bir çoğunluğu, maişetini toprağa bağlamıştır, ziraatle uğraşır ve köyde ikamet eder. Eğer bu kütle kâfi derecede istihsalde bulunabilirse, yani evvela kendi şahsi istihlakini temin edecek miktarda zirai istihsalde bulunduktan sonra, kendisinde bir iştira gücü yaratacak ve bir tediye gücü yaratacak miktarda istihsal etse, memlekette bugünkü durgunluk olmaz. Bir kere Devlet ve Hükümeti, en mübrem ihtiyaçları için bu topluluğa yardım etmek mevkiinden kurtaracağı gibi, bu topluluğun haiz olacağı iştira gücü dolayısıyle, şehirlerdeki sanayi ve ticaret erbabı için de bir pazar teşkil edecek ve bugünkü ticaret ve sınai pazarda görmekte olduğumuz durgunluk olmıyacaktı.

Bu düşünceden bendenizin çıkardığı netice şu: İstihsal yetersizliği diye adlandırabileceğimiz hastalığın menbaı şehirlerde değil, köylerdedir. Bunu böylece tespit ettikten sonra şu soru sorulabilir: Acaba köydeki istihsal yetersizliği neden ileri geliyor? Sebebi nedir?

Biliyorsunuz, köydeki istihsal üç şeye dayanır. Bir tanesi toprak, ikincisi is-

tihsal araçları ve üçüncüsü de tatbik edilen metodlar. Bunlara, gözümüzü çevirmemiz lâzım gelecek. Filhakika, toprak istihsal unsurlarının başında gelmekle beraber, dikkat edilirse köylünün oldukça büyük bir kütlesi topraksızdır. Geçimini, ya toprak sahibinin yarıcısı olarak, yahut da ırgat olarak sağlamaya mecburdur. (Yüzde kaçı topraktır, sesleri) Toprak sahibi olanların da elindeki topraklar, ekseriyetle, kemiyeten veya keyfiyeten kendisini geçindirmeye kâfi gelmektedir.

Burada ufacık bir istitrat yapmak istiyorum. Geçenlerde bendeniz Samsun'a, oradan da Bafra'ya gittim. Biliyorsunuz, buraları memleketin en bereketli yerleridir. Bir köyde oturduk, köylülerle konuşuyoruz, "Ne kadar toprağınız olmalı ki, bir aileyi geçindirebilirsiniz?" diye sordum. Asgari toprak miktarının ne kadar olduğunu onlara söyletmek istedim. Dediler ki, burada 150 dönümden aşağı toprak kurtarmaz; köylülerin bendenize söylediği bu.

SAĞDAN A. P. SIRALARINDAN BİR SES - Yalan... (Gürültüler)

BAŞKAN - Efendim, hatibin sözünü kesmeyin, beyanları tamamen şahsi fikirleridir.

ESAT ÇAĞA (Devamla) - Efendim, yalan diye bir kelime geldi kulağıma. Bu yaştan sonra, Senato gibi muhterem bir Heyet huzurunda yalan söylemiyeceğimi takdir buyurmalarını arkadaşlarımdan rica edeceğim.

Arkadaşlar, millet meselesiyle uğraşıyoruz; bendeniz kendimi millet ve Allah'ın huzurunda sayıyorum. Allah karşısında yalan söylenmiyeceği gibi, sizlerin karşısında da yalan söylenmiyeceğine kaniim. Benim bu söylediğimde hilaf yoktur. Bana köylülerin bu cevabı verdiğine Cenabı Hak şahittir. "Vekefa billahi şehida."

Demek ki, toprak yetersizliği, yani zirai istihsalle uğraşan köylünün elinde kemiyet ve keyfiyet bakımından yetecek toprak bulunmadığı bugün apaçık bir hakikattır.

İkincisi, araçlar demiştik. Araçların da gayet iptidai olduğu hepimizin malûmudur.

Metotlara gelince; zirai metotlarımız maalesef Hititler ve Sümerler zamanından kalma gelenek ve göreneklere müstenit amprik metotlardır. Binaenaleyh, bu toprak yetersizliği yanında, bu araçlarla, bu metotlarla zirai istihsalimizin bizi doyuracak kadar olmasını beklemek, muhal bir ümide kapılmak olur zannederim. Ve yine bu hal bizi şu noktaya götürür ki; memlekemizdeki her türlü kalkınma politikasını evvela köye tevcih etmek lazımgelir. Köye tevcih edilmeli, köyden başlamalı ve köyle irtibat halinde bulunmalıdır.

O halde, kalkınma politikasının köyle alakalı olması ve köyle murtabıt bulunması icabettiğine göre, kalkınmamız için alınacak en baştaki tedbiri bendeniz toprak reformu olarak görmekteyim. Toprak reformu denince; bunu yalnız toprak dağıtmak şeklinde mütalâa etmiyorum. Çünkü, birçok defa topraklar dağıtılmış, fakat yine bunlar köylünün elinden çıkıp bir araya toplanmıştır. Sebebi; toprak dağıtıldıktan sonra köylü toprağı ile başbaşa bırakılmıştır. Binaenaleyh, toprak reformu dediğimiz zaman bendeniz, toprak dağıtımıyla birlikte köylünün araçlandırılmasını ve hassaten teşkilatlı olarak istihsal kooperatifleri şeklinde çalışmalarını kabul ediyorum. Ancak bu suretledir ki, köylü modern istihsal vasıtalarını bir araya toplıyabilir, toplu çalışarak bütün istihsalini kontrol altına alabilir, ve mahsullerini değerlendirebilir.

Yine toprak reformiyle ilgili olarak sulama ve gübreleme işinin beraber yapılması gerektiği kanaatindeyim. Bendenize göre, toprak reformu, sadece toprak dağıtımı değil, köylünün araçlandırılması, teşkilatlanması, sulama, gübreleme ve ağaçlandırma keyfiyetleriyle birlikte mütalâa edilmelidir. Üçüncü mesele metot meselesidir. İstihsal metotlarını değiştirebilmenin bir eğitim meselesi olduğunu takdir buyurursunuz. (Mevzu ile ne alâkası var, sesleri) Mezuun ta kendisi...

Köylünün eğitimi denince; kendisini modern istihsal metotlarına alıştıracak ve bunları tatbik ettirecek bir fikri seviyeye ulaştırmakla beraber; gerek köyünde, gerek şehre göç ettiği zaman, kendisine lâzım olacak bilgi ve temelleri temin edecek aynı zamanda, köye gerekli elemanları sağlıyacak olan ve köy için araştırma merkezleri olacak birtakım tesislere ihtiyaç vardır.

Bu bakımdan bendenizce, kalkınmayı, yani ilerde işsizliği kökünden halledecek bir çare olarak köy enstitülerinin yeniden ihyası lazımdır. (A. P. sıralarından alkışlar, bravo sesleri, gülüşmeler)

Teşekkür ederim.

Çünkü, köye, çalışma ve köy şartları içinde yetişecek elemanlar sokmadıkça, köylünün kalkınmasını beklemek bir ham hayalden ibarettir de ondan...

Köy kalkınmasında, bendeniz, bu yolların takibedilmesi lüzumuna şahsen kaniim. Tabiî fikir değişebilir. Fakat bütün bunlar bizi bir sanayileşme politikasından alıkoymamak icabeder. Çünkü, köy şartlarını ne kadar ıslah etsek, nüfusumuz arttığına göre, muhakkak köylerimizden mühim bir miktarın, her zaman için şehirlere göçünü beklemek lâzımdır. Bunlara iş sahasını ancak sanayileşme temin edebilir.

Bu itibarla, köy politikası yanında, köy kalkınma plânları yanında, Anadolu'nun 15-20 yerinde, bizim yer altı servetlerimizi işletecek ağır sanayi merkezlerinin kurulması işinin de plâna bağlanması ve bunun tatbikine geçilmesi iktiza eder kanaatindeyim.

Arkadaşlar, bütün bu hususların Plânlama Dairesi ve Hükümet tarafından der-

piş edildiğini bendeniz de kabul etmekteyim. Yalnız bendeniz şahsi kanaatime göre, bu plânlamanın olması lazımgelen istikamet budur demek istiyorum.

Bu plânlar tatbik edilirken, ortaya bir de menba meselesi çıkacaktır.

Şimdi, köy enstitülerinde olduğu gibi, yine bendenize güleceksiniz galiba. Biliyorsunuz istihsalde iki unsur vardır: Sermaye ve emek. Biz bugün ekonomik bakımdan kötü durumda bulunduğumuza göre, adeta bir ekonomik istihsal savaşı vermek zorundayız. Binaenaleyh, kendi imkanlarımızı, emek ve sermaye imkânlarımızı zorlamak lüzumuna Anayasa hudutları içinde kaniim. 30 milyon nüfusa sahip bir memleket için 10 milyarlık bütçe biraz gülünç bir rakamdır. Biz bu bütçe içinde kaldıkça istediğimiz şekilde kalkınmaya, zannedersem, imkân bulamayacağız. Binaenaleyh, evvela bütçeyi artırmak yoluna gitmek lâzım gelecektir. Devletin elinde, Devlet yatırımları olarak, Devlet iktisadî sektöründe 100 milyarlarca lira yatıp durmaktadır. Fakat bugün için, bunlar kâr yerine zarar tevlid eder durumdadır.

Devlet işletmeciliği bizim icadımız değildir. Yalnız bizde değil, dünyanın en liberal memleketlerinde dahi mevcuttur. Binaenaleyh, biz bu işlerin başka yerlerde nasıl yapıldığını tetkik ederek, acilen Devlet elindeki bu sermayeyi bir gelir kaynağı haline getirmek zorundayız. Hiç olmazsa, bir iki milyar buradan bütçeye gelir temin edilsin.

Bu da, bendenizin şahsi kanaatimce, şimdiye kadar yapıldığı gibi, bu işletmelerin mamûllerinin fiyatlarının artırılması ile değil, buralarda rasyonel bir işletme tatbik etmek, kırtasiyecilikten kurtarmak ve randımanlı çalışmak ile olabilir.

Nitekim, işletmelerin ıslahı hakkında elimize bir rapor geçmiştir. Hükümetten, bu raporların muktezasının birer kanun şeklinde yakın zamanda Parlamentoya getirmesini bendeniz şahsan rica edeceğim.

İkincisi; verginin bugünkü korkunç halden çıkarılması lâzım gelir. Herkes vatandaş olarak, az da olsa bir vergi vermelidir. Fakat ben bugünkü vergi sistemini adil bulmuyorum. Vergi sistemi adil olmadığı içindir ki, vatandaşa ağır geliyor ve biz de karşısına geçip birtakım ithamlarda bulunuyoruz. Vergi kanunları o hale getirilmelidir ki ne vatandaş işsiz kalsın, ne de biz itham edilelim.

Binaenaleyh, bütçedeki, vergi gelirini artıracak makul ve adil bir vergi kanununun acele Parlamentoya gelmesine lüzum vardır.

Üçüncüsü, servet beyannameleri alınmıştır. Bu servet beyannamelerinde deklare edilen servetlerin sahiplerini, plânlanmış yatırımlara muayyen bir nispet dahilinde icbar etmemiz lâzım gelir kanatindeyim. (Böyle şey olmaz sesleri) Tabii vergi olarak değil. Bunu bir misalle arz edebilirim.

Mesela bendenizin vermiş olduğum servet beyannamesinde bir milyon liralık

bir likit servetim görünüyor. Devlet bana diyebilmeli ki: "falanca yerde şu kadar kâr getirecek bir fabrika kurulmaktadır. Buraya yüzbin lira ile hissedar olacaksın, ortak olacaksın..." (Gürültüler, buna Anayasa müsait değil, sesleri)

BAŞKAN - Efendim, hatibin sözünün kesilmemesini rica ederim. Sayın Esat Çağa arkadaşımızdan da istirham ediyorum; mevzu genel görüşmedir, zamanla mukayyet değildir. Söz almış daha pek çok arkadaşımız bulunmaktadır. Onların da konuşabilmesi için zamanı dikkate alırlarsa çok memnun oluruz.

ESAT ÇAĞA (Devamla) - İşsizliği önlemek için yatırım lazım. Yatırımlar para ister. Bu para nereden bulunacaktır? Hususi servetin, memleket hizmetine gitmesini zorlamak suretiyle... (Böyle şey olmaz, demokrasi buna manidir, sesleri)

Dördüncüsü, dördüncü çare; memlekette bir iş mükellefiyeti ihdas etmek lazımdır. Çünkü senede milyarlarca iş saati zaman içinde heder olmakta ve akıp gitmektedir. Buna, Anayasa da müsaittir. Bu milletin, bu Devletin, bu memleketin vatandaşı, bu yurdun kalkınmasına ya parasiyle veya emeği ile katılmadıkça kalkınmamıza imkân ve ihtimal yoktur.

Dış yardımlar, evet bu hususu Hükümetin bir muvaffakiyeti olarak desteklemek lâzımdır. NATO bize yardıma karar vermiş, şunu bilmek lâzım gelir ki, biz kendimizi bildikçe imdat ve yardımlar daha fazlalaştırılacaktır. Bendenizin işsizliğin izalesi hususunda düşünebildiğim tedbirler bunlardan ibarettir. Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki kanun tasarısının ikinci maddesine (150) sayın üye iştirak etmiş, (139) kabul, (8) ret, (3) çekinser vardır. Bu suretle salt çoğunluk temin edilmiştir. Şimdi 19 uncu maddedeki kadrolara ilişik değişiklikleri açık oylarınıza arz ediyorum.

Efendim, Sayın Âmil Artus önerge sahibi sıfatiyle öncelikle söz istemektedirler. Âmil Artus arkadaşımız takdir ederler ki, kendileri birçok içtüzük tercümelerini tetkik etmişlerdir. Genel görüşme tahrik edebilmek birçok imzalara bağlı bir keyfiyettir. 5-7 imza olmadıkça genel görüşme tahrik edilemez. Bu sebeple bütün önergede imzası olan arkadaşlara öncelikle söz verilecek olursa, genel görüşmeyi tahrik edenlerin konuşmaları mevzuubahis değildir. Bizde genel görüşmelere ait teessüs etmiş hükümler bulunmadığına göre, iki önerge sahibinden ancak birisine söz vermiş bulunuyorum. Bu sebeple ikinci önerge sahibine söz verilmesi hususunda kendimi mukayyet addetmiyorum. Sıraya göre söz vereceğim.

Hükümet söz istemişti...

MEHMET ÜNALDI (Adana) - Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN - Buyurun, efendim.

MEHMET ÜNALDI (Adana) - Çok muhterem arkadaşlarım. Birkaç gün önce cereyan etmiş olan bir hadise dolayısiyle muhterem arkadaşlarımızın vermiş oldukları bir takrir üzerine genel görüşme açıldı. Bu hadise, işçilerin yapmış oldukları bir yürüyüştür. Bu yürüyüş sırasında işçi temsilcileri, Sayın Başkan tarafından dinlenmiş ve arz edilen hususat Yüksek Meclisin huzuruna getirilmiştir. Hadise acil bir vakadır. Bunun tedbirlerini almak durumiyle karşı karşıyayız. Onun için bizler bu kürsüden, düşündüklerimizi ve Yüksek Meclisin vereceği karar için görüşlerimizi arz etmeye mecburuz. Hükümet de burada ifade edecek ve neticei hareket tespit edilecektir. Binaenaleyh, arkadaşlarımızın, memleketin umumi kalkınması mevzuunu bu kürsüden beyan etmeleri ve uzun vadeli işlerin izahına geçmeleri, sizleri işgal etmek oluyor. Bu arada hadisenin pratik tedbirlerini de söylememiz ve Hükümetten, bu tedbirlerin alınmasını istememiz lâzım gelmektedir. Bu kürsüye gelen arkadaşlarımız lütfen bu mevzuda konuşsunlar.

BAŞKAN - Sayın hatip temennilerini bildirmiştir. Buyurun.

Sayın Güzey.

BAKİ GÜZEY (Bursa) - Muhterem arkadaşlarım; verilen takrir, Cumhuriyet Senatosunun açık oturum yapması ve genel görüşmesi hakkındadır. Mevzu, bir istizah mevzuu, takrir de bir istizah takriri değildir. Bir sual meselesi karşısında da değiliz. Binaenaleyh, bir kişi konuştuktan sonra Hükümete söz vermek ve böylece Senato konuşmalarını sekteye uğratmak, zannediyorum ki, bundan evvelki görüşmelerimizde tutulmuş olan usule aykırıdır. Binaenaleyh, Riyaset evvelemirde Senato üyelerine söz vermeli ve Senato üyelerinin tavsiyeleri üzerine Hükümetin ne düşünmekte olduğunun burada açıklanmasının lâzım geldiğini bildirmesini rica ediyorum. Eğer mutlaka Başkan söz vermek mecburiyetinde iseler, evvelemirde bu hususu Heyeti Umumiyeye arz etmesi ve Heyeti Umumiyenin reyini alması lâzım gelir. (Alkışlar)

BAŞKAN - Efendim, Riyaset vazifesini müdriktir ve Nizamname hükümleriyle mukayyettir. Nizamname hükümlerine göre Hükümet sıraya tâbi olmadığı için dilediği anda söz alıp, konuşma hakkına sahiptir. Bu bakımdan bu husus Heyeti Umumiyenin reyine bağlı bir keyfiyet değildir. Buyurun, Çalışma Bakanı.

ÇALIŞMA BAKANI BÜLENT ECEVİT (Ankara Milletvekili) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri.

Bugün yüksek huzurlarınızda görüşme konusu olan işsizlik hiç şüphe yok ki, memlekemizin önemle üzerinde durulması ve çarelerinin aranıp bulunması gerekli başlıca meselelerinden birisidir. Yalnız şu hususu belirtmek gerekir ki, Türkiye'de işsizlik bugün ortaya çıkmış bir mesele değildir. Mesele, bugün memleketimizde ekonomik ve sosyal dertlerin, eskiye nazaran daha çok ve daha ser-

best ifadesi imkânı bulunduğu için, daha çok suyun yüzüne çıkmasından ibarettir. Bu da demokrasinin tabii bir icabıdır. Hükümetimiz, bunların bu şekilde dertlerin serbestçe dile getirilmesinden açığa vurulmasından asla şikâyetçi değildir. Bilakis demokrasinin başlıca faziletlerinden birisi dertlerin ve şikâyetlerin serbestçe hiç şüphesiz kanun sınırları içinde kalmak şartiyle serbestçe açığa vurulması böylelikle onlara karşı çare aranmasının hızlandırılmasıdır. Benden önce konuşan Sayın Esat Çağa'nın başlıca meselelerimizin ekonomik ve sosyal meseleler olduğu yolundaki fikirlerine ben de iştirak ediyorum. Ancak, bu meselelerin gösterilerle açığa vurulmasının, siyasi demokrasimiz için, bir tehlike çanı olduğu şeklindeki görüşlerine iştirâk edemediğimi de bildirmek isterim. Çünkü demokrasinin tezahürü, demokrasinin tehlike çanı olamaz. (Bravo, sesleri)

Muhterem arkadaşlarım, işsizlik konusunda alınabilecek tedbirlerden birçoğu ancak TBMM'nin tasvip ve desteğiyle yürütülebilecek tedbirlerdir. O bakımdan, bu konuda, işsizlik dâvasını halletmek konusunda, derine inen bazı tedbirleri almaya kararlı bulunan ve bunları burada kısmen olsun açıklıyacak olan Hükümet Yüksek Heyetinizin bu meseleye gösterdiği ilgiye müteşekkirdir.

Yüksek Heyetinizin bu ilgisi, işsizlik davâsını halledebilmek için Hükümetimizin yüksek huzurunuza getireceği tedbirlere destek olacağınızın bir işareti sayılabilir.

Sayın üyeler, memleketimizde işsizliğin ciddi bir mesele olduğu, bu durumun uzun yıllardan beri devam ettiği bilinmekle beraber şunu belirtmek gerekir ki, işsizliğin ölçüsü, miktarı hakkında bir fikir verebilmek, güvenilir rakamlar verebilmek imkânsızdır. Bugüne kadar memlekemizde işsizliği sayılarla belirtmeye imkan verecek bilgileri toplama mekanizması maalesef kurulamamıştır. Ancak, İş ve İşçi Bulma Kurumu kendi çalışma alanının çerçevesi içinde az-çok bir fikir verebilir. Memleket üzerindeki büro ve şubelerinin mahdut yerlerde bulunması yüzünden İş ve İşçi Bulma Kurumunun ancak, nüfusumuzun 5,5 milyonu ile temasta bulunduğu kabul edilmektedir. Bunun için Kurumun aylık bültenlerinde verebildiği rakamlar da ancak bu ölçü içerisindedir. Kendisine yapılan müracaatlar, iş verenler ve iş arıyanlar tarafından yapılan müracaatlar çerçevesi içindedir. Bu kayıtlarla, geçen yılın rakamlarına bakacak olursak, şöyle bir durum görürüz: 1961 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumuna 573 468 kişi iş için başvurmuş: bunlardan 463 126'sına iş bulunabilmiştir. Demek ki, iş için başvuranlardan hemen hemen 4/5'ine geçen yıl iş bulmak kaabil olmuştur İş bulunamıyan 1/5'i arasında emekliler, öğrenciler, sakatlar ve bir işte çalışmakta olup da işini değiştirmek istiyenler de vardır. Yani müracaat edenlerden 1/5'ine iş bulunamamıştır, derken, bu 1/5'in tamamen işsiz veya geçim imkânlarından yoksun kimselerden mürekkebolmadığını belirtmek isterim.

Kurumun işsizlik hakkında hem daha müspet bilgiler verebilmesi, hem de görevini daha iyi yapabilmesi bu kurumdan faydalananların çoğalmasına bağlıdır. İş ve İşçi Bulma Kurumu ancak kendisinden faydalanıldığı nisbette verimli çalışma yapabilir. Özel sektörün birçok iş kollarında işçi ihtiyacı için İş ve İşçi Bulma Kurumundan hemen hemen hiç faydalanılmamaktadır. İnşaat kolu bunlardan birisidir.

Yakın zamana kadar kamu sektörü dahi İş ve İşçi Bulma Kurumundan gereği kadar yararlanmamakta idi. Ancak Karma Hükümetimizin 1962 Şubatında çıkarttığı bir kararname üzerinedir ki, bütün kamu sektörü işçi ihtiyacı için İş ve İşçi Bulma Kurumuna müracaat etmekle mükellef hale gelmiştir. Bunun kağıt üzerindeki neticesi, müracaatlara nazaran işe yerleştirilebilen işçiler nisbetinde bir düşüş olacaktır. Çünkü bütün Devlet sektörü ihtiyacı için İş ve İşçi Bulma Kurumuna müracaat edileceğine göre, İş ve İşçi Bulma Kurumuna çok daha fazla sayıda işsiz vatandaş başvuracak fakat bunlara eskisinden pek az nisbette daha fazla iş bulunabilecektir. Kararname ile alınmış bulunan bu tedbir, bizatihi iş alanlarını çoğaltıcı bir tedbir değildir. Ancak, memleket ölçüsünde mevcud olan iş sahalarından daha iyi yararlanmayı ve istifadeyi mümkün kılan bir tedbir olarak değerlidir.

Muhterem arkadaşlarım; birkaç gün önce Ankara'da vukubulan yürüyüş münasebetiyle, Ankara'da yapı iş kolundaki işsiz sayısının binlerce olduğu iddia edilmektedir. Arz ettiğim sebeplerden ötürü, bu iddianın da doğruluğu hakkında, Kurum ve Çalışma Bakanlığı müspet veya menfi bir şey söyliyebilecek durumda değildir. Çünkü, daha önce belirttiğim gibi, özel yapı yerleri işçi ihtiyaçları için, hemen hemen Kuruma hiç başvurmamaktadırlar. Nisan 1962 ayında Kuruma başvuran inşaat işçileri 495 kişidir. Bunların da ancak yarısı adres bırakmışlardır. Kendilerine iş bulunsa bile ancak yarısını haberdar etmek imkânı vardır. Bunlardan 79'una geniş ölçüde resmi sektörde olmak üzere iş bulunabilmiştir. Yani altıda birine iş bulunabilmiştir.

Geçen yıl Nisan ayında Ankara'da inşaat işçiliği için 113 kişi Kuruma başvurmuştur. Bunlardan ancak 14'üne iş bulunabilmişti. Yani işçilerin sekizde birine iş bulunabilmişti. Demek bu yıl nispi bir gelişme vardır. Nitekim elde ettiimiz bilgilere göre Ankara'da bu yıl geçen yıla nazaran inşaatta bir azalma yok, hatta bilakis biraz fazlalık vardır.

Bütün yurtta Mart ayı sonunda Kuruma başvuran inşaat işçilerinden ancak 2 036'sına iş bulunamamıştır.

Sayın üyeler; Türkiye ölçüsünde bütün iş kollarının durumuna bakacak olursak, 1962 Mart ayı içinde iş için Kuruma başvuranların sayısı 34 381 kişidir. Bun-

lardan 19 451'i işe yerleştirilmiştir. Yerleştirilemiyenler arasında, arz ettiğim gibi, işsiz olmıyanlar veya bir geçim kaynağına muhtaç bulunmıyanlar da vardır. Bununla beraber daha evvel belirttiğim sebepler yüzünden, İş ve İşçi Bulma Kurumunun işsizlik durumunu tam manasiyle aksettirme imkânına sahip olamaması yüzünden, bu rakamlar müspet veya menfi fazla bir şey ifade etmese gerektir. Ancak şimdi vereceğim rakamlar İş ve İşçi Bulma Kurumunun yalnız kendisine yapılan müracaatla ilgili değil, şubesinin bulunduğu her şehir ve kasabadaki durumla ilgili rakamlardır. Bu rakamlara göre 1962 yılının Mart ayı içinde yeni açılan iş yerlerinde çalışanların sayısı 1 162'dir. Yine bu yılın Mart ayı içinde kapanan iş yerlerinden açıkta kalanların veya mevsimlik işi bitenlerin sayısı da 1 063'dür. Demek ki, iş yerlerinin kapanması dolayısiyle işlerinden çıkarılan işçilerin sayısına nazaran, yeni iş yerleri açılması ile iş bulabilen vatandaşların sayısı 59 adet fazladır. Şu halde müspet bir gelişme vardır. Yine 1962 Mart ayı içinde, faaliyetlerini artırmış bulunan iş yerlerine ilave olarak 11 610 işçi alınabilmiştir. Buna mukabil yine bu yılın Mart ayı içinde, faaliyetini azaltan iş yerleri tarafından çıkarılan işçi sayısı 4 744'ten ibarettir. Yani, faaliyetini artırdığı için bazı iş yerlerinde işçi sayısı fazlalaşmış, bazı yerlerde de iş yerleri faaliyetlerini kısıtlıklarından dolayı işçi sayısı azalmıştır. Bu durumda da iş bulanların sayısı 6 862 daha fazladır. Demek ki, bu bakımdan çok daha büyük çapta elle tutulabilir müspet bir gelişme olmuştur. İşsiz vatandaşların iş bulmaları bakımından, bir gelişme vardır.

Muhterem arkadaşlarım; işsizlik meselesinin yurdumuzdaki başlıca kaynağı hiç şüphesiz ki tarım kesimindeki gizli işsiz dediğimiz vatandaş kütlesidir. Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı takribi hesaplara göre, bugün tarım kesiminde gizli işsiz sayısı 3,5 milyonu bulmaktadır. Yani tarım teknolojisi bugünkü seviyesinde kalmak şartiyle, 3,5 milyon vatandaş tarım kesiminden ayrılsa, istihsalde hiçbir düşüş olmıyacaktır. Demek ki, tarım teknolojisi bugünkünden daha yüksek bir seviyeye çıktığı takdirde, bazı başka tedbirler alamazsak, gizli işsiz sayısı 3,5 milyonun daha üstüne çıkacaktır. Bu noktayı da işsizliğin sebeplerine ekliyebiliriz.

Şimdi işsizliğin kaynağı ve sebepleri üzerinde kısaca duracağım. Bu sebeplerin başlıcası hiç şüphesiz nüfus artışıdır. Memlekemizde nüfus artışı nisbeti, dünyanın en yüksek nisbetlerinden biridir. Yılda yüzde 3'ü bulmaktadır. Nüfusu yılda yüzde 3 nisbetinde artan her memlekette, bir işsizlik meselesi ile karşı karşıya kalmak için sebep var demektir. Bunun dışında diğer bünyevi bir sebep, Türkiye'nin Cumhuriyet çağı ile beraber tarım ekonomisinden endüstri ekonomisine geçiş devresine girmiş olmasıdır. Dünyanın her yerinde, tarım ekonomisinden endüstri ekonomisine geçiş devresinde, her memleket ciddi bir işsizlik meselesiyle

karşı karşıya kalmıştır. Bunun da sebebi aşikârdır. Sınaileşme başlayıp da, şehirlerde yeni iş alanları açılmadan önce köyde çok aza kanaat getiren geçim sıkıntısı çeken ve yüzyıllarca buna katlanmış olan kimseler, bir kere bütün şehirlerde sınaileşme hareketi başladığını, orada yeni iş imkânları açıldığını öğrenince ve şehirlerdeki yaşama imkânları hakkında, kendilerini, çok zaman aşırı hayallere kaptırınca, bu hayallerle şehirlere akın etmeye başlarlar.

Memlekemizde işsizliği, uzun yılların getirdiği bir mesele olan işsizliği, bir günde halledebilecek tılsımlı bir tedbirin olabileceğine şahsan inanamıyorum. Böyle tılsımlı bir tedbiri bugün şehirlerdeki işsizlik için bulsak ve radyolarla ilan etmek suretiyle desek ki, Ankara'da, İstanbul'da ve İzmir'de işsizlik dâvası kökünden halledilmiştir. Ertesi gün, Ankara, İstanbul ve İzmir şehirlerinde yüzbinlerce yeni işsiz bulmamız kabil olacaktır. Çünkü verdiğimiz bu haber, haliyle, köylerde bekleyen ve miktarı 3,5 milyonu bulan gizli işsizleri, şehirlerdeki işsizliğin asıl kaynağını teşkil eden bu işsizleri harekete geçirecektir. Onun için işsizliğin çarelerini umumi kalkınma politikamız içinde ele almak gerekmektedir.

Bu izaha çalıştığım bünyevi sebeplerin yanında, ileri sürülebilecek bazı arızi sebeplerin tesirinin ne kadar önemsiz kalacağını yüksek takdirlerinize sunarım.

Şimdi, bugüne kadar işsizliğe karşı alınan tedbirlere geçiyorum: Önce Çalışma Bakanlığının yetki alanı içine giren tedbirlerden kısaca bahsedeyim. Bu tedbirlerin başında, yurt dışına işçi gönderilmesi hususu gelmektedir. Yüksek malûmları olduğu üzere, bir süredir, yurt dışına ve bilhassa Batı-Almanya'ya Türkiye'den işçi gitmektedir. Bu işçi gidişini bir düzene bağlıyabilmek için 1961 Eylülünde, Batı-Almanya Hükümeti ile Hükümetimiz arasında bir de anlaşma yapılmış bulunmaktadır. Bu anlaşmadan önce ve bu anlaşmadan sonra Almanya'ya giden işçilerimizin sayısı bugün 11 bini aşmış bulunmaktadır. Bu 11 bin sayısı bazı kimselere yüksek görünebilir, fakat, bu yüksek bir rakam değildir. Bilakis pek küçük bir rakam olduğunu şu misal ile gösterebileceğini sanıyorum: Bugün iş sahası itibariyle bizden daha iyi bir durumda olan Yunanistan'ın nüfusu bizim nüfusumuzun dörtte biri olduğu halde, Almanya'daki işçilerinin sayısı Türk işçilerinin dört mislidir. Yani 11 bin Türk işçisinin yanında, Almanya'da bugün 40 bin kadar Yunanlı işçi bulunmaktadır.

İşsizliğin daha önce arz ettiğim bünyevi sebeplerle önlemesi pek güç olan bir devirde, yurt dışına işçi gönderme imkânının karşımıza çıkmasını, hiç şüphesiz memlekemiz için bir nimet saymamız gerekir. Bu düşünceyle Hükümetimiz, şimdi Türkiye'den işçi taleb eden Avusturya ile de bir anlaşma yapmak üzeredir.

Gene Çalışma Bakanlığı yetkileri arasında işsizliğe karşı alınan bir başka tedbir, fazla mesainin önlenmesidir. Bakanlık, bu konuda çok hassas davranmakta ve

pek büyük bir zaruret olmıyan hallerde, bilhassa son zamanlarda asla fazla mesai iznini vermemektedir. Bununla beraber Bölge Çalışma Müdürlüklerinin 90 gün için böyle bir yetki vermek imkânları vardır. Biz Bakanlık olarak birkaç hafta önce aldığımız bir kararla, Çalışma Bölge Müdürlüklerinin dahi bu yetkilerini, kaçınılmaz bir zaruret olan hallere inhisar ettirmelerini sağlamış bulunuyoruz. Böylelikle, işsizliğin ciddi bir mesele olduğu şu devrede, işletmeler, iş yerleri, fazla mesai yaptıracakları yerde onları normal mesaide çalıştırıp, posta adedini çoğaltmaya, daha çok işçi çalıştırmaya yöneltilmiştir.

Gene Bakanlığımız, kamu sektörü için, İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvurma mecburiyetini koymuştur. Daha evvel de dediğim gibi, bu, iş imkânlarını artırıcı değil iş imkânlarından daha iyi faydalanmayı sağlayıcı bir tedbirdir. Çalışma Bakanlığının diğer bazı Bakanlıklarla beraber ilgili olduğu diğer bir tedbir de meslek eğitimi, iş başında eğitimidir. Bu konu ile Çalışma Bakanlığından başka, Millî Eğitim, Tarım, Sanayi Bakanlıkları ve bazı işletmeler ile Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ilgilidir. Çalışma hayatını ilgilendiren bu eğitim faaliyeti şimdiye kadar çok dağınık ve irtibatsız bir şekilde yürütülmüştür. Buna karşı tedbir almak ihtiyacını duyan Hükümet bu eğitim faaliyetleri arasında bir koordinasyon sağlamak için harekete geçmiş bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı ile Çalışma Bakanlığı koordinasyon sağlamak için projeler hazırlamışlar ve Devlet Planlama Teşkilatına göndermişlerdir. Böyle bir koordinasyon sağlandıktan sonra çalışma hayatını yönelen iş eğitiminin, teknik eğitim ve mesleki eğitimin, çok daha verimli hale geleceğini ve vatandaşı daha çok yararlandırabileceğini ummaktayız.

Sonbaharda Millî Eğitim Bakanlığı, Milletlerarası Çalışma Teşkilatı ile beraber Ankara'da bir yetişkinler eğitim merkezi kurmak suretiyle çalışma hayatını ilgilendiren eğitim alanında, bir ileri adım daha atmış olacaktır.

Doğrudan doğruya Çalışma Bakanlığını ilgilendiren bu tedbirlerin dışında Hükümetçe alınan tedbirlerden birisi, kamu sektöründe, maliyetin yükselme pahasına da olsa işçi fazlasını çıkarmaktan mümkün olduğu kadar kaçınmaktır. Fakat bunun üzerinde asıl önemli tedbir, hiç şüphe yok ki Karma Hükümetin yatırım hacmini artırmasıdır. Bu yıl, bildiniz gibi, kamu sektöründe 5 milyar liralık yatırım yapılacaktır. Bu miktar, geçen yılın kamu sektöründeki yatırım miktarına nazaran 700 milyon lira daha fazladır.

Bunların dışında Hükümetçe alınması karara bağlanan ve gerçekleştirilmekte olan tedbirleri sıralamak isterim:

Bu tedbirlerin başında yatırım hacminin artmasına muvazi olarak yatırımları güçleştiren formaliteleri düzeltmek gelmektedir. Yatırımları güçleştiren for-

malitelerin neler olduğunu tespit etmek ve bunların izalesi çarelerini aramak ve gerçekleştirmek üzere Bakanlararası bir komite kurulmuştur. Bu suretle özel teşebbüsün de yatırım imkânlarının büyük ölçüde artacağını ummaktayız. Yine Hükümetin üzerinde durduğu başka bir tedbir de ihracatı artırma yollarını bulmaktır. "İhracatı Geliştirme Merkezi" adındaki teşkilat bu konudaki çalışmalarını ilerletmiş, gerek formaliteler bakımından, gerekse istihsal ve imalât bakımından ihracatı artırmanın tedbirleri konusundaki tekliflerini Hükümete sunmaya başlamıştır. Çok önem verdiğimiz bu teşkilatın daha yararlı olabilmesi için, İhracatı Geliştirme Merkezinin Türk ve yabancı uzmanlarla takviye edilmesi karar altına alınmıştır. Bu teşkilatın ileri süreceği, maliye ile, ulaştırma ile, gümrük ile ilgili tedbirlerden mümkün görülenler Hükümetçe derhal gerçekleştirilecektir. Böylelikle ihracat imkânlarının artması neticesinde istihsal ve imalât da hiç şüphesiz artacak ve dolayısiyle memleketimizde o nispette yeni iş alanları açılmış olacaktır.

Bunların dışında Hükümetimizin önem verdiği başlıca konulardan birisi, Türkiye'de âtıl kapasiteyi süratle harekete geçirmektir. Müşahede ettiğimiz odur ki, bugün Türkiye'de birçok müesseseler kapasitelerinin bir hayli altında çalışmaktadırlar. Bunları tespit etmek, bunların ihtiyaçlarını, ithal etmek yerine, ne ölçüde birbirlerinden sağlıyabileceklerini tespit etmek ve işletmeleri tam kapasiteyle çalışır hale getirmek üzere Bakanlararası bir Komite kurulmuş bulunmaktadır. Âtıl kapasiteye en belirli misal, gemi yapım alanında görülebilir. Bugün Türkiye'nin askerî, resmi ve özel tersaneleri bütün gemi ihtiyacımızı karşılayabilecek vaziyettedir. Buna rağmen çok düşük bir kapasiteyle çalışmaktadırlar. Nitekim bugünlerde Milli Savunma Bakanlığının attığı bir adım, yalnız Gölcük Tersanesinde yeniden 500 işçinin işe alınması imkanını sağlamıştır.

Düşük kapasiteyle çalışan işletmeleri tam kapasiteyle çalıştırmak için sanayiimizi ithalâta karşı daha iyi koruycu tedbirler de alınacaktır. İthalât güçlüğü çekilen yıllarda gelişmeye başlamış bazı endüstriler, ilerde gelişmeye müsaid oldukları halde, ithalât imkânları hesapsızca açılmış olduğu için gerilemeye başlamış, hatta bu iş kollarından bazısı büsbütün ölme tehlikesi ile karşılaşmıştır. Bunlardan yaşama, gelişme şansı olanları geliştirmek için Hükümet bütün tedbirleri almak kararındadır. Devlet Planlama Teşkilatının tespit etmiş olduğuna göre Türkiye'de bilhassa makina ve alât kısmında büyük bir kapasite fazlalığı vardır. Hükümet bunu da değerlendirmek için elinden geleni yapacaktır. Bu makina ve alât kesimindeki kapasite fazlalığı, endüstride, büyük iş yerlerinde olduğu kadar, atelyelerde, küçük iş yerlerinde de kendisini göstermektedir. Hükümet, bu atelyeleri iktisadî bakımdan rantabl olmadıkları düşüncesiyle ölüme terk etmek yerine, bunları Türk ekonomisi bakımından inceleyip değerlendirmek ve Türk

ekonomisi içinde daha yararlı, daha çok çalışır, daha çok işçi çalıştırır hale getirmek için gerekli kararları almak üzere Bakanlararasında bir komite kurmuştur.

Hükümetin bu konudaki tahminleri şudur: Bu atelyelerin, bilhassa küçük şehir ve kasabalardan bazılarında kesif olarak toplanmış bulunan bu atelyelerin, imalat imkânlarını yurt ölçüsünde koordine etmek ve standartlaştırmak imkanlarını bulmak mümkündür. Birçok makina ve alet parçalarının bu atelyelerde yaptırılması mümkün olabilir. Böylelikle bilhassa küçük şehir ve kasabalardaki işsiz vatandaşlar için geniş ölçüde iş imkânları açılmış olacaktır. Gizli işsizler kaynağına daha yakın olan bu küçük şehir ve kasabalarda bu atelyeler dolayısiyle açılacak yeni iş imkânları, büyük şehirlere yönelen büyük işsiz akınının durdurulmasında mühim bir rol oynayacaktır sanırım. Bu atelyelerin istihsal ve imalâtı kadar, en az bunun kadar önemli bir faydası da çıraklık eğitimi alanındadır. Geleneksel çıraklık eğitimi bakımından bu atelyelerin büyük bir boşluk doldurduğuna şüphe yoktur. Bu atelyelere canlılık vermek suretiyle ve çıraklık eğitimini atelyeler seviyesinde düzenlemek ve verimli hale getirmek suretiyle işsizliğe karşı büyük bir tedbir alınmış olacağı kanısındayız.

Eğitimin işsizliğe karşı ne kadar etkili bir tedbir olduğunu anlamak için şu gerçeği belirtmek yerinde olur:

Bugün iş bulmakta güçlük çeken işsiz vatandaşların çoğunu hiçbir meslekte yetişmemiş olan kimseler teşkil etmektedir. Vasıflı işçi dediğimiz herhangi bir iş kolunda yetişmiş işçiye memlekemizde kolaylıkla iş bulmakta, ya da memleketimizde iş bulamazsa yurt dışında geçimini sağlamak ve görgüsünü artırmak imkânına kavuşabilmektedir. Onun için gerek atelyelerdeki çıraklık eğitimi olsun, gerek Devlet ölçüsünde yapılan eğitim olsun, çalışma hayatını ilgilendiren her türlü eğitimi işsizliğe karşı çok tesirli bir tedbir saymaktayız.

Atelyeleri canlandırıcı tedbirler alınırken, Hükümetiniz, hiç şüphesiz, bunları aralarında birleşip daha büyük ve daha rantabl işletmeler haline getirici, bu yolda teşvik edici tedbirler üzerinde de duracaktır.

Bir başka inancımız şudur: Gerek iş verimi ve çalışma hevesini artırmak ve daha iyi bir çalışma ahengi sağlamak, gerekse âtıl kapasiteyi sürâtle harekete geçirerek işçi sayısını daha fazla artırmak imkânlarını sağlamak bakımından iş yerlerinde fiilen çalışanların, memur olarak, müstahdem olarak, usta olarak ve işçi olarak çalışanların, pratik tecrübelerinden doğan bilgi ve düşüncelerinin büyük değer taşıdığına inanmaktayız. Bu düşünce iledir ki, Devlet işletmelerinde, memur, teknisyen ve işçilerle istişareyi, danışma ve dayanışmayı bir prensip ve sistem olarak benimsemek ve bunu verimli bir düzene bağlamak üzere gene Bakanlararası bir komite kurulmuştur.

Bu saydığımız komiteler çalışmalarını kısa zamanda sonuçlandıracaklardır. Çalışmaları sırasında gerekli görülen hallerde sanayici, sanatkâr ve işçi temsilcileriyle sıkı bir işbirliği yapacaklardır. Kalkınmamıza kafaları ile ve emekleriyle iş başında hizmet edenlerle istişarenin gerek verimi artırmak, gerek daha önce arz ettiğim gibi, atıl kapasiteleri harekete getirerek yeni iş imkânları açmak bakımından büyük faydalar sağlanacağına inanmaktayız.

İşsizliğin çok önem verdiğimiz bir başka tedbiri de, bölge kalkınmasıdır. Bölge kalkınmasının başlıca vasıtalarından birisi toplum kalkınmasıdır. Toplum kalkınmasının bir an önce teşkilatlandırılıp tatbik mevkiine konması için Hükümetiniz gerekli tedbirleri alacaktır. Ancak bu suretledir ki, gizli işsiz kütlesinin, şehirlerin işsizlik meselesinin en büyük kaynağı olan köylerdeki, tarım kesimindeki gizli işsizlerin, yani âtıl iş gücünün, büyük şehirlere akması önlenmiş olacak kendi içerisinde kalkınmamıza hizmet edici bir yönde değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Böylelikle hem bölge kalkınması hızlanmış, köylünün refahını artırmak imkânı bulunmuş, hem de büyük şehirlere yönelen işsiz akınını kısmak imkânı elde edilmiş olacaktır, inancındayız. Bölge kalkınması ve bunun vasıtası olarak toplum kalkınması aynı zamanda iş imkânlarının yurt ölçüsünde daha adil bir şekilde dağılmasını da sağlıyacaktır.

Kanaatimizce, kalkınma meselemizi olduğu gibi işsizlik meselemizi de büyük ölçüde halledebilecek esas tedbirler, yatırımları artırmak ve bölge kalkınmasını gerçekleştirmektir. Yatırımlar konusunda daha tafsilatlı bilgiyi ilgili, yetkili Bakan arkadaşlarımız ayrıca vereceklerdir. Devlet bütçesinde yatırım imkânları bu yıl, geçen yıla nazaran 700 milyon liralık bir yükseliş gösterdiği gibi, ayrıca Karma Hükümetinizin dost ve müttefiklerimize güven verici tutumu dış yardım imkânlarını da, son günlerde müşahede etmiş olacağınız gibi, geniş ölçüde artırmaktadır. Bu artan dış yardım imkânları hiç şüphesiz memlekette yatırımları hızla çoğaltmak ve yeni iş alanları açmak imkânına bizi kavuşturmuş olacaktır.

Gerek yatırımları artırmak, gerek dış yardımları artırmak için icabeden, lüzumlu olan, şart olan bazı tasarruf tedbirlerinin, sosyal ve ekonomik reformların ve kalkınma plânının gerçekleştirilmesi hususunda, Hükümet olarak, Yüksek Meclisin desteğine ve yardımına güveniyoruz.

İşsizlik meselesine gösterdiğiniz ilgiyi, bu meseleyi de kısa bir zamanda çözüm yoluna kavuşturabilmek için gerekli bütün tedbirlerde ve plânlı kalkınma gayretlerinde Hükümete destek olacağınızın bir işareti olarak görmekte ve müsterih olmaktayız.

Değerli Senato üyeleri,

Elbette işsizlik bakımından, işsizlik meselesini hal yoluna koyma bakımından, büyük önem verdiğimiz bu yatırım gayretlerine özel sektörün de bütün

gücüyle katılması hem kalkınmayı hızlandırmak hem de işsizliği azaltmak bakımından büyük değer taşıyacaktır. Özel teşebbüsün bu alanda göstereceği gayret ve başarı kendi gücünü ve kabiliyetini ispat etmenin en etkili yolu olacaktır. Memlekette özel sektör yatırımlarının hızlanması için gerekli siyasi ve manevi şartların teessüs etmediği yolundaki bazı iddialara sorumluluk duygusu taşıyan gerçek teşebbüs erbabının itibar etmiyeceğine inanmak gerekir. Dost ve müttefiklerimiz, yabancı dost ve müttefiklerimiz bugün Türkiye'ye yardım imkânlarını her zamankinden daha çok açacak kadar, Türk Devletine, Türkiye'de demokratik rejimin devamlılığına ve Karma Hükümetin tutumuna inanmaktadırlar. Kendi özel teşebbüs erbabımızdan da, en az yabancı dost ve müttefiklerimizin gösterdikleri bu güven ve gayret ölçüsünde bir güven ve gayret beklemek ve onların da daha büyük bir şevkle yatırıma katılmalarını beklemek, Hükümetin, devletin ve milletin bir hakkı olsa gerektir.

Teşekkür eder hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

(Bir sual sesi)

BAŞKAN - Genel görüşmedir, müsaade ediniz. (Ne olacak sesleri)

Açık oya sunulan Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki Kanunun 19 uncu maddesine ait açık oya (131) üye katılmış, (128) kabul, (3) çekinser, rey kullanılmıştır, salt çoğunluk temin edilmiştir.

25 inci madde de açık oya sunulmuştur.

Daha 25 üye söz almış bulunmaktadır. ayrıca Nafia, Tarım, İmar ve İskân ve Maliye Bakanları da söz istemişlerdir. İçtüzüğün 87 nci maddesinin son fıkrası şöyledir;

"Vekiller veyahut Hükümet namına gönderilen birinci derece devair rüesası encümen reis ve mazbata muharrirlerinden evvel ve sıraya tâbi olmaksızın söz istiyebilirler."

Ancak genel görüşme sırasında daha beş bakan söz almıştır. Sıra ile kendi hakları kullanılırsa muhterem üyelere sıra gelmiyecek demektir. Bu itibarla evvela sayın üyelere söz vereceğim. Yalnız bu arada iki arkadaşımız, Niyazi Ağırnaslı ve İhsan Hamit Tiğrel arkadaşlarımız usul hakkında söz istemişlerdir.

Sayın Ağırnaslı tekrar söz istiyor musunuz?

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) - Müzakereleri düzenleyici izahatınızdan sonra vazgeçiyorum.

BAŞKAN - Sayın Tiğrel, buyurun.

İHSAN HAMİT TİĞREL (Diyarbakır) - Muhterem arkadaşlar, genel görüşmede senatörler mütalaalarını beyan ettikten sonra, vekil icab ederse, bu mütalaalar üzerinde kendi fikirlerini söyler ve Meclisi tenvir eder. Sayın Başkan bu

noktayı kabul ederek bu prosedüre riayet ettiler. Bundan dolayı kendilerine teşekkür ederim. Yalnız, Sayın Vekil burada konuşurken ben bir sual tevcih etmek istedim. Sayın Başkan dediler ki, "Kanun müzakere etmiyoruz, sual tevcih edemezsiniz."

Vekil konuştuktan sonra Meclisi tenvir bakımından bazı sualler sormak ve Vekil Beyden bunların cevabını istemek kadar tabiî bir şey olamaz. Bu itibarla, arz ettiğim gibi, Bakanlar konuşunca Senatör arkadaşlarımızın sual sorma haklarını mahfuz tutmalarını Riyasetten rica ederim.

BAŞKAN - C. K. M. Partisi adına Niyazı Ağırnaslı.

AMİL ARTUS - Usul hakkında.

BAŞKAN - Buyurun.

AMİL ARTUS - Muhterem arkadaşlarım; bu genel görüşmedir, bakanların konuşması icabettiğine dair, Sayın Başkanın mütalaasına katılmıyorum. Sebep; biliyorsunuz İçtüzüğe göre, Hükümet her zaman bir mesele hakkında gündem dışı izahat verebilir. Böyle bir hüküm olduğuna göre Hükümet arzu ederse bu işçi nümayişleri hakkında Senatoya her zaman gündem dışı izahat verebilirdi. Bu görüşme iki senatörün verdiği bir takrir ile tahrik edilmiştir. Binaenaleyh burada, şimdi her şeyden evvel Senato üyeleri arasında bir görüşme mevzuubahistir. Hükümet görüşmeyi takibettikten sonra bu konuda aldığı tedbirleri veya düşüncelerini görüşmenin sonunda ifade edebilir. Zaten biraz evvel konuşan Çalışma Vekili arkadaşımızın görüşmelerini takibettim. Kendisi bu havaya göre hazırlanmış ve biz konuştuktan sonra konuşacağını hesaba katmıştır. Sonra, Sayın Başkanımız şu noktada hataya düşüyorlar. Diyorlar ki, "Sual sorulamaz, çünkü, bu kanun müzakeresi değildir." Efendim, o halde kanun görüşmelerine ayrılan maddenin de burada tatbikine mahal yoktur. Çünkü, kendileri ifade buyuruyorlar, diyorlar ki, "Kanun görüşmelerine ait madde burada tatbik olunamaz." Kanun görüşmelerine ait madde sual bakımından tatbik edilemiyorsa, o halde Bakanlar "daima önde söz alırlar", hakkındaki hükümlerin, kanun görüşmelerine ait olmıyan genel görüşmede bu hükmün tatbik edilmemesi lâzım gelir. Zaten tasavvur edin, beş Bakan arka arkaya konuşacak, ondan sonra senatörler, konuşacak, buna genel görüşme denmez. Buna; "Hükümetin bir mesele hakkında Senatoyu tenvir etmesi" denir. O takdirde burada ayrıca bir Senatör arkadaşımızın genel görüşme açmasına lüzum yoktu. Genel görüşmeyi, Baki Güzey arkadaşımızın da belirttikleri gibi, memleketin, bu Meclisin kapısına kadar gelmiş, dayanmış olan bir dâvadır arkadaşlar. Bu dâvanın karşısında ne düşünüyoruz, ne duyuyoruz? Bunu ifade etmek için genel görüşme istedik, yoksa, laf olsun diye değil. Burada bütün senatörler fikirlerini ifade edecekler, Hükümet de buna karşı delil gösterecek,

"Evet şurası şöyle, burası böyle, bu yanlıştır, bu doğrudur" diyecek. Biz konuşmadan Hükümetin konuşması mümkün değildir. Sayın Başkandan, kararını tâdil etmesini ve bize konuşma imkânı vermesini rica ediyorum. Mebusların ve senatörlerin konuşmasından korkulduğu devir arkada kalmıştır. Konuşmalardan, ileri sürülen fikirlerden kimsenin korkmaması lâzımdır. Biz de aynı hassasiyetle memleket dâvaları üzerine eğilmek istiyoruz. Bize bu fırsatın verilmesi lazımdır. Sonra arkadaşlar diyorlar ki: "Eğer genel görüşme teklifine 10 imza koyarsa 10'una da söz vereceğim." Mesela genel görüşmede 2 arkadaş söz istemiş, birine söz verip diğerine söz vermemek çok yanlış ve hatalı bir hareket olur. Biz bu konuda ne düşündüğümüzü ifade etmek istedik. "Böyle takdir edildi" demek çok yanlış ve hatalı bir hareket tarzı olur. Bu despotizme giden bir usulün getirilmesidir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN - Muhterem arkadaşlar, İçtüzüğün 111 inci maddesi sarihtir, sualler söz bittikten sonra sıra ile sorulur. Bu sebeple Sayın Tiğrel arkadaşımızın usul hakkındaki beyanlarına cevap vermiyeceğim.

Sayın Artus arkadaşımın Nizamnamenin sarih hükmünü bilmeleri gerekirdi. Bu sarih hükme göre, Hükümet sıraya girmeden istediği zaman söz istiyebilir ve konuşabilir. Nizamnamemiz Hükümete bu hakkı sağlamaktadır. Riyaset vazifesini müdriktir. Riyasetin yüreği üyelerin söz hakkı üzerinde titremektedir. Söz hakkının müdafii olan Riyasetin, söz hakkını kısma yoluna asla gitmiyeceği noktasında Sayın Artus'un müsterih olmasını rica ederim.

Buyurun, Sayın Ağırnaslı.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) - Muhterem senatörler, sayın Başkan, muhterem Hükümet erkânı. Bugün, hiç olmazsa, en basit ve iptidai manasiyle yaşama hakkını haiz olan vatandaşlarımız cephesinden, işsizlik konusu üzerinde ciddiyetle durmak zorunda olduğumuz bir devredir.

Namuskâr emekleriyle geçimlerini sağlamaya çalışan büyük bir vatandaş kütlesine ait sosyal ve ekonomik konuları, her meseleye takdimen ve tercihan derinliğine ele alacağız. Yüksek Senato huzurunda bir gerçekçi yola sadık kalarak işsizlik mevzuundaki görüşlerimizi açıklamaya çalışacağız.

Cumhuriyet Senatosunun kuruluşundan beri Hükümetin kurulabilmesi, huzur içinde çalışabilmesi için biz ve muhterem Senato elinden gelen bütün gayretleri sarf etmekten geri kalmamıştır. 1962 yılı bütçesinde yatırımlara ait fazla ödenek konulabilmesi için cari giderlerde tasarruflar aradık. Bu ananeye sadık kalarak getirilen istihlâk bütçesinin daha yapıcı bir karakter alabilmesi bir zihniyet inkılabına bağlı idi. Maalesef muhterem Hükümette bu zihniyet inkılabını göremedik. Buna rağmen, 1962 bütçesinin, hamleci bir karakter taşımamasına

rağmen bütçeye çekinser oy verdik. Ondan sonra da yine huzur sağlayıcı, yapıcı tasarruflarında Hükümeti desteklemekten bir an dahi fariğ olmadık. Kifayetsiz bulduğumuz bütçede bile, Hükümetin iddiasına göre 4-5 milyar, Devlet Planlama Dairesine göre 4,5-5 milyarlık ve Planlama Dairesinin etütlerine göre 3,5-4 milyar civarında bir yatırım tahsisatı konmuştur.

Muhterem arkadaşlar; 1962 yılının beşinci ayının ortalarındayız. Bu beş milyarın ne kadarı beş ay içinde sarf edilmiştir? Bunu öğrenmek çok yerinde olur kanaatindeyiz. Hükümette "Biz vergi tahsil ettikçe yatırım yapacağız" diye bir zihniyet olamaz. Öyle iş mevsimine bağlı yatırımlar vardır ki, iş mevsimi geçtikten sonra yatırımın tamamını dökseniz bile bir netice elde edemezsiniz. Elimizde bulunan rakamlara göre şimdiye kadar yapılmış olan yatırım, ancak, 180 milyon lira civarındadır. Beş milyarlık yatırım tahsisinden (Kendi iddialarına göre) hiç olmazsa iki milyarının piyasaya dökülmüş olmasının bir ferahlık yaratması icabederken yaratmak icabı olarak ancak 180 milyon yahut da 200 milyon lira ile iktifa edilmiştir. İşte Türkiye Büyük Millet Meclisinin kapılarına kadar gelip dayanan işsizliğe, Muhterem Çalışma Bakanının ifade ettiği; bu hakkın ve demokratik hakların işçi sınıfına tanınmış olmasının da bir neticesi saymakla beraber; burada etütlere göre artan bir işsizliğin ifadesi olarak daha ağır bir tazyikten korunduğu manasını taşır. Muhterem Çalışma Bakanı arkadaşımız, 3,5-4 milyon civarında gizli işsizin bulunduğunu ifade buyurdular. Ocak ve Şubat aylarından itibaren gizli işsizlik hacmi sekiz milyon civarında görülüyor. Bu yaz aylarında eksilir. Ama Devletin alacağı istikamet yüksek istihdam seviyesine doğru tedbirlerin alınması olmalıydı. Bu istikametteki tedbirlerin Yüksek Meclise, Senatoya getirilmiş olması ve bu istikamette artık tedbir almaya başlanması icabederdi. İlk aylardan bu zamana kadar Hükümet huzur içinde çalışsın diye elimizden gelen bütün gayreti hatta gelmiyeni de esirgemedik. Bütün gayretleri (hatta elimizden gelmiyen gayretleri dahi) esirgemedik. Bunu muhterem Hükümet de takdir buyurdular.

Yapıcı bir karakterle, bütçesinde, yatırımlara daha çok yer verilir diye, üç aylık bir çalışma müddeti içinde elimizden gelen hiçbir gayreti esirgemedik. Meclisin içinde, vakit vakit huzurun verilmediği şikâyeti de oluyor. Demokrasinin icabı olarak, bunu hoşgörülükle karşılamamız icabeder. "Benim gibi düşüneceksin" dersek, bu, demokrasi olmaz. "Herkes dilediğini düşünür, dilediğini söyler, herkesin çalışması kendi düşüncesi istikametinde cereyan eder" dersek, demokrasinin icaplarına uygun hareket etmiş oluruz ve bu demokrasi olur. Belki hatalı görüş ve düşünüş olabilir, ama, bu Büyük Millet Meclisinin heyeti umumiyesi, ekseriyeti yapıcı olmuştur ve Hükümeti desteklemiştir kanaatindeyiz. Şu halde hangi yapıcı kanunları getirdiler. Hangi ileri reformları getirdiler, hangi yatırım

programlarını getirdiler de TBMM bunların karşısına dikildi? Muhterem Hükümetten bunu sormak hakkımızdır. Biz Meclis duvarlarına dayanan işsizlerin karşısına muhatabınız Hükümettir diye çıkabilirdik. Bu vatandaşların temsilcileri olduğunuz için bu mevzularda "delalet ediniz de işsizlikten ve ekmeksizlikten kurtulalım, Hükümeti bizlere iş bulması için tazik ediniz" diye bize başvurdular. Elbette ki, bunun neticesi olarak biz de Hükümete, kıymetli arkadaşlarımızın delaleti ile, bugünkü açık görüşmeyi yapmış bulunuyoruz.

Muhterem arkadaşlar; Kıymetli Çalışma Bakanının beyanlarına rağmen ifade etmek zorundayız ki, gittikçe artan bir işsizlik tehdidi altındayız. Açık işsizlik Devlet Planlama Dairesinin verdiği bilgiye ve nüfus artışlarına göre 1970 yılında 4-5 milyonu bulacaktır. Şu halde bizim yüksek istihdam seviyesini temin etmek için, eski ürkek tedbirlerle bir netice alabileceğimiz kanısında değilim.

Önümüzde, çölleri imar etmiş bir İsrail misali var. Biz radikal tedbirler almadıkça, ciddi plânlarla işe başlamadıkça, ürkek tedbirlerle netice alınacağından, bu memlekette işsizlik dâvasının bertaraf edileceğinden ve hayat seviyesinin Anayasanın kabul ettiği içtimai adalet seviyesinde gelişeceğinden bihakkin şüphe etmekteyiz. Görüyoruz ki, küçücük bir memlekette çöller cennetleşirken, biz cennetleri çölleştirmenin sonlarındayız.

Vakit vakit deniyor ki, "İşte, servet beyannamesine ait, yani küçük azınlığa ait şeyler sıkı şekilde meclislerde himaye görüyor. Fakat bilmem, bu nevi içtimai adalete doğru tasarruflar rağbet görmüyor diyorlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi huzurunda içtimai adalet istikametinde getirilmiş olan ciddi tedbirler olmuştur da Meclis karşı mı koymuştur? Ehemmiyetle ifade etmek isterim ki, bu meclislerin bünyelerine matuf, demokrasinin yaşayıp yerleşmesini istemiyen, kapalı rejim taraftarları vardır ve Meclis aleyhine hareketleri bunlar körüklemektedirler.

Bunun üzerinde insafla, dikkatle ve itina ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin durması lüzumuna kaniiz. Bu memlekette demokrasi yaşıyacaktır; elbette ki bunu yaşatacağız. Elbette ki basiret hakim olacaktır ve elbette ki Türkiye Büyük Millet Meclisini teşkil eden muhterem zevat, azınlığın değil, esas büyük çoğunluğun temsilcileridir ve o büyük çoğunluk ki, maalesef ifade etmek mecburiyetindeyiz, sefalet içindedir elbetteki Büyük Meclis bunları müdriktir ve gelecek mutlu günleri dört gözle beklemektedir. İleri kanunları da dört gözle beklemektedir.

İşsizliğin bugün için hiç olmazsa bazı palyatif tedbirlerle olsun izale edilmesini ve bu arada da geleceğe matuf daha esaslı tedbirlerin alınmasını Hükümetten rica ederiz.

Nüfus artışı senede 800 bin civarındadır. İptidai memleketlerde umumiyetle nüfus artışları fazla oluyor. Artık buna prim vermemeliyiz. Buna çare bulmazsak,

bütçe konuşmalarında ifade ettiğim gibi, istihsalin üç kolundan ham madde ve insan gücü, kol emeği fazlasiyle sahip bulunan memleketimizde sermaye yaratma istidadı kurulabildiği takdirde, nüfus artışlarını endişe ile mütalaa etmek değil, bilakis sevinmek lazım. Bunu nazarı mütalâaya alarak lazım gelen tedbirleri alma yoluna gittiğimiz takdirde, nüfusa prim vermenin değil ve hatta nüfus artışını tahdid etmenin dahi lüzumlu olacağı mütalâasındayız.

Mesele, gizli ve açık işsizlik de değil, memleketimizin istihsal seviyesinin süratle artırılmasında, tam ve yüksek istihdam seviyesinin sağlanabilmesinde ve rantabl esaslara uygun bir istihdam sisteminin tesisindedir. Bu da evvel emirde işçinin besin tarzına bağlıdır.

Daha evvel de muhtelif vesilelerle arz ettiğimiz gibi işçilerimiz, ya 6,5 lira gündelikle yerin 700 metre derinliklerinde havasızlıktan çırpınmakta, ya da pamuk tozlarını yutarak veremle mücadele edip 5-8 sene sonra çalışamaz hale gelmektedir. İdealist Çalışma Vekilimizden besin tarzının insani esaslara göre ayarlanmasını beklemek hakkımızdır.

Milli gelirin dağılışında adaletsizliği bertaraf edici veya hiç olmazsa azaltıcı tedbirlerin başında ileri vergi reformları gelir. Bunların niçin bugüne kadar Hükümet tarafından Meclise sevk edilmediğini bir türlü anlıyamadığımızı ifade etmek isterim.

İşsizliğin kapılarımıza kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin duvarlarına kadar dayanmış olmasını ben de, Muhterem Esat Çağa arkadaşım gibi, demokrasinin nihayet bulacağının bir tehlike çanı olarak değil, bilakis demokrasinin tabiî icaplarından biri olarak telakki ederim. Onlar bizim yavrularımız, kardeşlerimizdir. Onlara istikamet gösterdiğimiz takdirde gidip o yolda çalışmasını bilirler. Türkiye halkı kadar itaatli, yer yüzünde bir millet belki yoktur. İtaatte, yer yüzünde bir millet daha yoktur. Onlara iş bulmak, onlara hayat ve refah temin etmek, bizlerin vazifesidir, başta Hükümetin vazifesidir.

Maalesef, gelecek günler için, geçmiş devri, Hükümet iyi bir imtihan ile ikmal etti, diyecek durumda değiliz.

Bundan dolayı, muhterem arkadaşlarım, Bakanlardan bazılarının önünde, mukaveleleri hazırlanmış, fakat imzasında tereddüt edilen işler varmış. Bu mukavelelerin kendileri tarafından, korkmadan imza edilmesini bekliyoruz.

Eğer böyleyse, istirham ediyorum, bu ürkeklik devrini geçelim, cesaretle bu mukaveleleri imza etsinler. Arkadaşlar, bu mukavelelerin teknik servisleri vardır. İşin mesulleri ve veballisi onlardır.

O kadar ürkek olmıyalım. İş hacmini genişletelim veya hacmini genişletecek tedbirler alalım.

İstihsalin üç faktöründen ikisine sahibiz. Hem de fazlasiyle bunlar, hammadde ve insan gücüdür. Üçüncü faktör olarak sermaye kalıyor. Sermaye mevzuunda, dış sermayeden başka iç sermayenin de vatanperverane hislerle harekete geçirilmesini sağlamak ve belki de daha başka tedbirlerle bu istikamette hareket edilerek bu şekilde istihsalin üçüncü unsurunu da katarak yeni bir hız ve hamle vermek ve herhalde yüzde 7 millî gelir artışıyla da iktifa etmemek ki ben bugünkü şartlarla yüzde 7'nin de tahakkuk edeceğine itimat etmiyorum. Yüzde 7 ile dahi iktifa etmeyip yüzde 15'e doğru artırmak mecburiyetindeyiz ki, muasır milletlerin seviyesine erişme yolunda adımlar atmış olabilelim.

Muhterem arkadaşlarım, ne söylenirse söylensin Hükümetin bugüne kadarki tutumu bu istikamette, maalesef bizi tatmin edici değildir. Bundan sonrası için kendilerinden ricamız bu meseleler üzerine ciddiyet ve cesaretle atılmalarıdır.

Sayın Çalışma Vekili arkadaşımız işsiz miktarı hakkında küçük rakamlar verdiler.

7-8 insan vardır, bana gelip giderler, iş isterler. İş Bulma Kurumunda da isimleri yazılıdır. Fakat bir buçuk seneden beri iş bulamamışlardır. Vakit vakit cebimdeki harçlığı kendileriyle paylaşmaktan ben de yoruldum. Zaten bende de yoktur. Onun için bu nevi iş bulamıyoruz, filan gibi müracaatlar oluyor. İş ve İşçi Bulma Kurumunun kâfi bir tempo ile çalıştığı kanaatinde değiliz.

Huzurunuzu işgal ettiğim için, özür dilerim, Partimiz, Hükümet tarafından gelecek, yapıcı eserleri, hiçbir parti endişesine kapılmadan desteklemeye amadedir. Fakat, atalet ve bedaetin de karşısına azimle çıkmak kararındayız. (Alkışlar)

BAYINDIRLIK BAKANI EMİN PAKSÜT (Ankara Milletvekili) - Cevap vermek isterim, Sayın Başkan...

BAŞKAN - Gruplar adına yapılacak konuşmalar bitsin, ondan sonra, size söz veririm, efendim.

Şimdi efendim, Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkındaki, Millet Meclisince kabul olunan kanun tasarısının Senato Geçici Komisyonunca değiştirilen ve istenilen bilgilerin belirli süre içinde verilmesine dair 30; nüfus sayımlarında geçerli bir özre dayanmaksızın sayım ve kontrol memurluğu görevini yapmıyanlar hakkında 31 ve kaldırılan kanunlara dair 33 üncü maddeleri açık oylarınıza arz edilecektir.

Buyurun, Sayın Cemal Tarlan.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) - Çok muhterem Başkan ve Senato arkadaşlarım, Yeni Türkiye Partisi Senato Grubu adına hepinizi hürmetle selamlarım.

3 Mayıs Perşembe günü Ankara'da bir işçi kütlesi işsizliği protesto maksadiyle izinsiz bir gösteri yürüyüşü yapmıştır.

Bu hususta yapılan çeşitli neşriyatın istinad ettiği maksatların münakaşasından sarfınazar bizatihi hadise, sosyal bünyemiz için tehlikeli ve o derece üzüntü vericidir.

Keza bazı önemli meselelerimizin bu gibi vesilelerle kasden sokağa düşürülmeye çalışılması da hazindir ve her türlü şaibeden münezzeh Türk işçisinin bu hadisede istismarı mevzuubahis ise bunu da asla tasvip etmiyoruz.

Hadisenin başka bir hususiyeti; böylesine toplu bir işçi yürüyüş hareketinin Türkiye'mizde başlangıç teşkil etmesi ve bunun bir alarm olmasıdır. Bu hususta grubumuz Sayın Çalışma Bakanımız gibi düşünemediği için de cidden üzüntülüdür.

Hele Sayın Bakanın (İşsizliği yeni çıkmış bir konu değildir. Evvelce de vardı. Fakat izhar edilemiyordu. Bugün demokrasi sayesinde ortaya çıkıyor) mealindeki beyanlarını ise sırf politik bir ifade telakki ettiğimizden dolayı münakaşasına girmeyi faydasız buluyoruz.

Sayın Çalışma Bakanı beyanları arasında köylerdeki gizli işsizlikten de bahis buyurarak bunun 3,5 milyon civarında olduğunu söylediler. Köylerdeki gizli işsizlik köylerimizde maişetini yalnız toprak veriminden temin eden bir kısım vatandaşların mevsim icabı muayyen bir süre ve meşgul olacakları başka bir mevzuları olmadığı için çalışmalarından mütevellit zaruri olarak husule gelecektir. Sanırız ki, bunun miktarı Sayın Bakanın açıkladığı rakamın üstünde de olabilir. Dava; bunların, bulundukları yerlere ve kendilerinin yapabileceği iş mevzuları bulunarak bağlanmalarını temindir. Zirai Küçük Sanatlar Kanununun bunu halledeceğini kuvvetle tahmin ediyor ve bir an evvel tedvinini arzuluyoruz.

Binaenaleyh, vazifelerin, vuku bulan hareketi, sadece hakikatta işsiz kalmış bulunanların yönünden değil, işaret etmeye çalıştığım cephesinden ele almış olmaları icab eder.

Muhterem Senato üyeleri,

Gazetelerin hemen hemen birbirinin aynı olarak verdikleri haberlerden; 3 Mayıs günü saat 10 sıralarında sendika binaları önünden ellerinde bayrak ve dövizlerle yürüyüşe geçen topluluğun Meclis önüne kadar geldikleri ve burada durdurularak içlerinden seçilen bir heyetin Muhterem Senato ve Meclis Başkanlarımızla görüştükleri ve bundan sonra avdetle binaları önünden dağıldıkları anlaşılmaktadır.

Muhterem senatörler,

Demokrasi rejimi tatbik olunan memleketlerde birtakım dert ve ihtiyaç sahiplerinin dâvalarını ve şikâyetlerini takip etmeleri ne kadar hakları ise faaliyete geçtikten sonra tutumlarının, kanunlarımızın hudutlarını aşmamasına dikkat eylemeleri de o derece ve asgari memleket borcudur.

Maalesef bu hadisede bu ölçü dışına çıkılmıştır. Bu sebeple ehemmiyetle işaret etmek isterim ki, bu yürüyüşte saklı birtakım maksatlar rol oynamıştır. Bu itibarla üzerinde durulması gereken nokta da budur.

Muhterem arkadaşlar, dikkatimizi çeken diğer bir hususa gelince; bu da yürüyüşe iştirak edenlerin ellerindeki dövizlerde olmadığı halde Hükümet Başkanını ilgilendiren bağrışmalar ve bu meyanda istifa etmesi talebine mütedair olanıdır. İşsizliğe çare bulmakta hatıra gelen merci Hükümet olabilir. Alakalıların Hükümetten mevzuat dairesinde bir talepte bulunmaları da haklarıdır. Ancak burada Yüksek Meclislerin inikat hatıralarını, Hükümet teşkili zorluklarını, bütçe hazırlık ve müzakerelerini ve birtakım diğer müşkilatı gözönünde tutmak hassatan Hükümet Başkanı bakımından yerinde olur. Nitekim, bunların sebep olduğu zaman ziyanı da nazara alarak bu şartlar içinde çalışan bir Hükümet Başkanından istifa talebinde bulunmakta elbette ki bir maksat saklıdır. Binaenaleyh, bunu tertipliyenlerin bazı tahriklere vasıta olup olmadıklarının tespit olunmasını ve nümayişi yapanların işçi gösterilmeleri bakımından bu tahrik faaliyetinin muayyen bir merkez ve istikametten kuvvet alıp almadığı hususunun behemehal vuzuha kavuşturularak efkârı umumiyeye açıklanmasını pek faydalı görmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar,

Hiç şüphe yok ki, işsizlik gibi halledilmemiş birçok memleket meseleleri de henüz ortadadır. Bunların teşmili için iktisatçı veya maliyeci olmaya da lüzum yoktur. Nitekim, memleketin hemen her tarafından işsizlik haberleri alıyoruz bundan başka, küçük merkezlerden büyük şehirlere vukubulan insan akınları henüz durmuş değildir. Gecekondu ve fakir halkın mesken davası mevzuu olduğu gibi durmaktadır. Ve yine büyük şehir piyasalarındaki krizlerin devam etmesi yüzünden son aylarda bilhassa iflas eden tüccarın adet bakımından miktarı; bundan evvelki görülen iflas hadiseleriyle mukayese edilmiyecek kadar fazla ve tahammülsüzdür.

Bunlarla birlikte bütün işlerimizin halli yolunda bazı yetkililer tarafından alınmış veya alınacak tedbirler hakkında yapılmış bol bol beyanat vardır. Fakat müspet icraatın mevcudiyetini göstermek mümkün olmadığı kanaatindeyim. Ezcümle, Sayın Maliye Bakanının bir basın toplantısında 1962 Mart ayından itibaren her ay yarım milyar liranın yatırımlara ayrılarak yeni yeni iş sahalarının açılacağına dair kesin va'dini henüz unutmuş değiliz. Ama mali senenin üçüncü

ayı idrâk edilmiş olmasına rağmen bu va'din; gereğince tahakkuk ettirilmediği bir vakıadır. Bunun tahakkuku hususunda kendi vazife ve salahiyetlerine taalluk etmesi sebebiyle yetkilileri artık beklenen bir gayret içinde görmek istemiyoruz. Üzülerek ifade etmeliyiz ki, aynı hâl Koalisyon Hükümetine dahil partilerden bir kanadının yüksek kademelerinde de mevcuttur. İşte mesela iki iktidar partisi arasında cereyan eden müzakereler bir türlü bitirilememiştir. Bu beyanda şu noktaya da işaret etmek isterim ki, bu müşterek çalışmalar sırasında muhterem komisyon üyelerinin kulaklarını dışarıya vermemiş ve görüşmelerini münhasıran kendi iç politika mevzularına inhisar ettirmiş olmalarına hiç ihtimal vermiyoruz. Şayet yüzde bir ihtimâl ile de olsa müzakereler böylesine dar bir hudut içerisinde cereyan etmiş ve edecek ise koalisyonu belki kurtarmak mümkün olur. Ama esas maksat ve gayeden neler kaybetmiş olacağımızı hesaplamak biraz güçtür.

Sırası gelmişken naçizane hatırlatmak da istiyoruz. Politikaya dahil bütün sosyal hareketlerde hakim rolü oynıyan iktisadi nizam ve vakıalardır. Toplum için en büyük tehlike açlık ve sefalettir. Böyle bir durumdaki insan toplulukları kendisini çaresiz hisseder ve işte o zaman tehlikelidir. Zira şuursuzdur. Türk toplumu elhamdülillah böyle bir hale gelmiş değildir. Ama getirilmemesi için de mutlaka birleşmek ve işsizliği süratle halletmek zamanı gelmiştir.

Muhterem arkadaşlar, bütün bu kötümser maruzatıma rağmen grubumuz ümitlidir. Zira, parlamentomuzun her iki kanadını teşkil eden muhterem üyelerimizin bilhassa bu türlü tehlikeler karşısında derhal birleşivermek hususunda vatan ve memleket severliklerini cömertçe göstereceklerinden ve böylesine teessüs edecek millî barikatı zedelemeyi ve hele delip geçmeyi düşünenler var ise, sersem kafaları bu itimadın aşınmaz cephesinde parçalanmaya daima mahkum olur.

Muhterem arkadaşlar,

Maruzatıma son verirken, bir muhalefet partisi olarak, Hükümete tanımayı vadettiğimiz müsamaha hududunun artık sonuna da gelmiş olduğumuzu nihai olarak hatırlatmak isteriz. Zira bundan sonraki tenkitlerimizi vakit kaybetmeden yüksek huzurunuza getirmek hususunda hem kararlı ve hem de hazırlıklı olduğumuzu memleketini seven ve yalnız demokrasi rejiminin payidar olmasını gönülden arzulayan bir grup olarak arz etmeyi bir vazife saymaktayız. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

VEHBİ ERSÜ (Tabiî Üye) - Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım, sayın bakanlar. İşsizlik konusundaki görüşlerimi üç ana başlık altında arza çalışacağım:

İşsizlik konusundaki görüşlerimizi üç başlık altında takdim etmeye çalışacağım:

1. İşsizliğin hudut ve şümulu;

2. İşsizliği doğuran sebepler;

3. Giderici tedbirler.

1. İşsizliğin hudut ve şümulu:

Memleketimizde insan gücü uzun senelerden beri değerlendirilmemiştir. % 3 gibi hızlı bir nüfus artış temposuna da sahip bulunmamış, artan nüfusun, değil insan gibi yaşamasını sağlamak, asgari geçimini sağlıyacak bir seviyeye getirmek imkânından dahi mahrum olduğumuz bir gerçektir.

Çeşitli sektörlerde bariz bir işsizlik kabili inkâr olmamakla beraber, bütün gayretlerimize rağmen huzurlarımıza kesin bir rakam getirememenin üzüntüsü içindeyiz. Bu beyanımızda dahi işsizliğin hudut ve şümulünü dile getirmiş olduğumuzu zannederiz.

Devlet Planlama Dairesinden aldığım rakamlara göre: Nüfus artışı aynı hızla devam ettiği ve sosyal bünyemizde bir değişiklik olmadığı takdirde % 7'lik bir kalkınma hızını temin etsek bile, 1975 yılında 3 milyon civarında işsizi bugünküne ilave edeceğimizi düşünecek olursak bu konunun hudut ve şümulu hakkında ciddi bir fikir verebildiğimi tahmin ederim.

2. İşsizliği doğuran sebeplere gelince: Türkiye'deki işsizliğin asıl sebebinin iktisadî yetersizliğimizden ileri geldiğine kanî olduğumuzu belirtmek isteriz. Bünyevi ve konjonktürel olarak şöyle sıralıyabiliriz.

a) % 3 gibi nüfus artışı, bugünkü kalkınma hızımızın taleb edebileceğinden daha fazla iş gücü doğmasına sebep olacaktır.

b) Zirai sektörde gizli işsizlik mevcuttur. Tekniğin ilerlemesi ve yer yer makinalı ziraatin yanlış tatbiki bu gizli işsizliğin açık işsizlik haline gelmesine sebep olmuştur ve olacaktır.

c) Nüfus hareketleri yurdumuzda büyük bir seyyaliyet göstermektedir. Toprağı olmıyan veya topraktan karnını doyuramıyan büyük bir çiftçi ve köylü zümresi durmadan şehirlere akmaktadır. Bu afetin tabiî neticesi olarak işsiz miktarı arttığı gibi, büyük şehirlerde memleket ortalamasının çok daha üstünde bir işsizlik yaratacağı hesaba katılmalıdır.

d) İkinci Dünya Harbinin tahribatı arasında bütün dünyaya ve bilhassa iktisaden geri kalmış memleketlere şamil, Kırım Savaşından sonra da olduğu gibi, bir psikolojik mahrumiyet duygusu gözden uzak tutulamaz.

e) Ağustos 1958'den itibaren Türk ekonomisi duraklamaya girmiştir. Bu duraklama 1958 - 1960 arasında, büyüklü küçüklü birçok şehirlerde girişilen imar

hareketleriyle örtülmeye çalışılmıştır. Bu devrenin en bariz neticesi olarak, iflas etmiş belediye bütçelerini, İktisadi Devlet Teşekküllerinin birbirine, Hazineye borçlanmaları, maliyet altında bir fiyat politikası takip edilmiş olması, karma karışık bir alış veriş sistemine gidilmiş bulunması ve sair sebeplerle ekonomimizi içinden çıkılmaz bir duruma sokmuştur.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin durumlarını düzenlemek, belediyelerin amme hizmetlerinin tedviri, elinden malı alınmış vatandaşlarının haklarının teslimi ve hatta belediye kadrolarında çalışan memur ve müstahdem maaşlarından Devlet Hazinesinden ödenmesi Maliyemize pek ucuza mal olmamıştır.

f) 1960 yılında, önceki yıllara nazaran daha çok yatırım yapılmış olmasına rağmen, istimlâk harcamalarındaki azalma yüzünden iktisadi durgunluk devam etmiştir.

g) 1962 yılında Devlet bütçesi ve İktisadi Devlet Teşekkülleri programlarındaki yatırımlar (5) milyara baliğ olmuştur. Buna ilave olarak (3,5) milyarlık özel sektör yatırımı da programlaşmış bulunmaktadır.

Devlet yatırımlarının iş sahasına intikal etmemiş olması bugünkü işsizliğin başlıca sebeplerindendir. Bugüne kadar, ihaleye verilmek üzere resmi gazetelerde ilan edilen bütçe içi işler yekûnu, yani 3,5 milyarlık yatırımın yalnız 131 milyonu ihaleye çıkarılmıştır. Bu da bütçe yatırım programının ancak % 35'ine tekabül etmektedir.

İnşaat mevsiminin gelmiş ve ilerlemekte olduğu da nazarı itibara alınacak olursa Devletin bu sahadaki harcamalarının çok geç kaldığı ifade edilebilir. Bu geç kalışın sebepleri elbette çeşitlidir. Şöyle sıralanabilir. İdarede merkeziyetçilik, formalite ve kırtasiyecilik, kilit personelin kemiyet ve keyfiyet bakımından yetersizliği, aynı iş sahasında çeşitli bakanlıkların sorumluluk almış olması dolayısiyle teşkilat ve faaliyetlerdeki düblükasyon, mevzuatın yetersizliği, Devlet mallarına ve faaliyetlerine karşı işlenen suçlara müeyyide zafiyeti ve adaletin sürat ve şiddetle tecelli edememesi gibi sebeplerdir. Bunlardan bir kısmını izaha çalışacağım. Merkezden muhite doğru yapılan bir sorumluluktan nazari olarak bahsedilebilirse de tatbikatta bunu göremeyiz. Gerek personelin kifayetsizliği, gerek mevzuatın açık kapıları yöneticileri bizzat işleri takibe zorlamaktadır. Bir kişinin her şeye hakim ve vakıf olmasının müşkilatı, işleri aksatmaya ve geciktirmeye sebep olmaktadır. Bizzat meşgul olunmazsa; senelerden beri törpülenmiş olan manevi vasıfları, daha açık ifade ile ahlaki zafiyetimiz, suiistimallere yol açmaktadır. İş veren ve alan müesseselerimiz hakkında söylenmemiş şey kalmamıştır. Ve hatta suiistimal yuvası haline gelmiş, batakhane halini almış müesseselerimizden bahsedilebiliyor.

Memur ya geçim gayesiyle veya vatanperverliği yahut o işin ehli olmayışı hasebiyle bugün git, yarın gel zihniyeti içinde çalışmakta, böyle olunca idare edenle edilenler arasında normal kanallar bozulmakta, rüşvet ve iltimas iş kapılarını zorlamaya başlamaktadır.

Mevzii bir işletme veya imar işidir. O sektörün başında veya kilit noktalarındaki zat böyle bir ihtisasa sahip değildir. Elbette işler iyi gitmez. Gitmezse ne olur? Fakat milletin parası çarçur olur. Mesul kim? Yok. Çünkü kılıf hazırlanmıştır, müeyyide zayıftır ve adalet topaldır. Hiçbir ibreti müessire teşkil etmez. Suiistimal kanunla yapılır. Zira ihale veya şartname normal olarak yapılmaktadır. Fakat şu veya bu firma veya şahıstan başkası o işi alamıyacak şekilde şartlar hazırlanmış, yalnız adı yazılmamış ve fotoğrafi bastırılmamıştır. Bunlar sayılmakla bitmiyecek kadar çoktur.

Şunu açıkça belirtmek isterim ki, idare edenler, idare edilenlerin ihtiyaçlarını dile getirmeden hissederek gereken tedbirleri almazlarsa bu iki kuvvet arasındaki denge bozulur.

Tedbirlere gelince: Acil ve uzun vadeli tedbirler olarak mütalâa etmekteyiz.

a) Acil tedbirler :

Yatırım programları ciddi bir şekilde takip edilerek süratlendirilmelidir. 5 milyarlık yatırım piyasaya intikal ettiği takdirde, iktisadi hayatın canlanmaması için bir sebep yoktur. Zira birçok istimlâk harcamaları asgari seviyeye inmiştir. Bundan sonra gelir artışlarıyla birlikte bu harcamalarda bir artış beklenmesi tabiîdir.

3,5 milyarlık özel sektör yatırımları da genel olarak Devlet yatırımlarına paralel bir hareket gösterecektir. Zira Devlet yatırımları, özel sektör istihsaline talep imkânlarını artıracaktır. Bugün Devlet yatırımlarının kifayetli bir seviyeye ulaşamamış olması, özel sektör yatırımlarının canlanmamasında en büyük rolü oynamaktadır.

Yatırımların süratlendirilmesi için, merkezden muhite dönmiye, sorumluluk ve mesuliyetlerin ölçülü bir şekilde dağıtılmasına ihtiyaç vardır. Ancak bu hususun tahakkuku ve iyi işliyebilmesi için devamlı takip, sıkı bir teftiş ve murakebe sistemini de meydana getirmek zaruridir.

İmkânlarımızı suiistimal eden, iş veren ve alan müessese ve şahısların sürat ve şiddetle cezalandırılmaları elzemdir. Bu suiistimallerle mücadele ederken kifayetsiz, mesuliyet yüklenemiyen ve bu suretle işleri sürüncemede bırakılanların da ihmâl edilmemesi elbette gerekir.

Çalışan ve Devlete hizmeti şeref sayan memurların da maddi ve manevi taltif görmeleri suretiyle teşvik edilmeli, testiyi kıranla dolduranın bir tutulmadığı fiilen gösterilmelidir. Mesela; ek ödenek, mesai ücreti vs. gibi ödeneklerin her-

kesin seyyanen istifadesine değil, istihsal müesseselerinde prim, diğer müesseselerde gördükleri iş hacmi ile mütenasip bir çalışma esasına bağlanmalıdır. Terfi ve terfih de aynı esaslar dahilinde yürütülmelidir.

İş ve işçi kesafeti bulunan illerde, Devlet bütçesine mevcut veya tasarruf edilecek paralarla yeni iş sahaları açılması düşünülebilir. Misal olarak, Demonstrasyon faaliyetleri, çiftçinin eğitimi, sel ve su baskınlarına maruz kalabilecek sahalardaki çalışmalar gibi.

Fazla mesai azaltılmalı veya tamamen kaldırılmalıdır.

Hükümet ilgililerinin aktif davranışları ve halk efkârını zaman zaman aydınlatmaları, iş ve fikir sahalarına istikamet, istikrar ve güven telkin etmelerini zaruri görmekteyiz.

b) Uzun vadeli tedbirler : Yukarda arz edilenlere ilaveten;

Bilhassa köy yolları ve içme suları gibi mahalli toplulukların yatırım faaliyetlerine iştirakleri ciddi bir şekilde ele alınmalı ve geliştirilmeli.

Karayolları, Devlet işleri ve toprak su yatırımlarında işleri aksatmıyacak ölçüde işçi kullanan inşaat memurlarını, makina kullanılmasiyle mukayese ederek iş sahaları açma imkânları araştırılmalı.

Devlet teşkilatındaki düblikasyonlar ve çatışmalardan mütevellit ağır ve aksak gidişe son vermek için idari reform çalışmaları hızlandırılmalı.

Çeşitli krediler istimlâk kredisi halinden çıkarılarak istihsal kredisi haline getirilmeli.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu tahakkuk ettirilmeli.

Toprak reformu süratle tahakkuk ettirilerek çiftçimizi toprağına bağlamalı.

Devlet personel rejimi yılan hikâyesi olmaktan kurtarılarak; Devlet idaresindeki, devamlılık, verim ve dinamizm sağlanmalı.

Vergi reformu tahakkuk ettirilerek her çeşit iş sahalarında istikrarlı ve tam randımanlı çalışma imkânları yaratılmalı.

Ziraî sanayi süratle geliştirilmeli.

Mahallî ihtiyaçları karşılayacak ve nüfus hareketlerini de önliyecek küçük işletmelere öncelik tanınmalı.

Çeşitli mevzuat ıslah edilmeli. Bilhassa 2490 sayılı Artırma Eksiltme ve İhale Kanunu ve 3008 sayılı İş Kanunlarının aksak tarafları giderilmeli. Bu iki kanunun acil tedbirler arasında mütalâa edilmesi şayanı arzudur.

Netice olarak diyebiliriz ki:

Millet olarak, yaşama hakkına sahip olmak için, vatandaşlarımızın asgari geçim şartlarını sağlamak zorundayız.

Hedefimiz, mutlu bir azınlığın refahı değil, 27 milyonun refahı olmalıdır.

Zümreler arasındaki farkın büyümesi, işsizliğin başını alıp gitmesi, sosyal bünyemizi temellerinden sarsabilir.

Kapılarımıza kadar dayanan işsizlik ve sefalet bizleri ve memleket münevverlerini elbette uyandırmış olmalıdır.

Aksi takdirde, işleri yukarıda saydığımız sebepler tahtında iyi yürütmiyen Hükümet ve milletimizin hayati davalarını bir tarafa bırakarak, çeşitli endişelerle kısır politika çekişmelerinden kendini kurtarıp murakebe vazifesini yapamıyan parlamentonun mesul şahısları bizler olacağız.

Kanaatkâr ve asil milletimizin kaderini iyiye götürmek, tarihi görevlerimizi bihakkin yerine getirmek için memleket dâvalarını partiler üstü bir görüşle, her türlü endişe ve isnattan uzak bir tutumla çalışmak zorunda olduğumuzu asla unutmıyalım.

Şahısları, zümreleri ve müesseseleri yıpratmaktan ancak bizden olmıyanlar faydalanacaktır. Sözlerimi bitirirken, büyük bir memleket meselesi olan bu problemin çözülmesi yolunda açılan bu genel görüşmenin milletimize hayırlı olmasını dilerim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Bayındırlık Bakanı Emin Paksüt.

BAYINDIRLIK BAKANI EMİN PAKSÜT (Ankara Milletvekili) - Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun çok muhterem üyeleri; işsizlik gibi geniş vatandaş topluluklarını, işi olanı ve olmıyanı birlikte ilgilendiren önemli bir konu üzerine, Türk milletinin kaderi üzerine eğilmiş olan Büyük Meclisin son süzgecini teşkil eden Yüksek Senatoda cereyan eden bu müzakereler, mesul Hükümetin yatırımlarla ilgili bir bakanı, Bayındırlık Bakanı sıfatiyle maruzatta bulunacağım. Yatırımlarda Hükümetin ihmali var mıdır, yok mudur? Yatırımlar açılmış mıdır, açılmamış mıdır? gibi efkârı umumiyeyi ilgilendiren, zaman zaman basında tenkidlere sebebiyet veren meselelerde maruzatta bulunabilmek imkânı sağlandığı için şahsan ve mensubu olduğum Hükümet, minnettarız.

Muhterem arkadaşlar, Sayın Niyazi Ağırnaslı arkadaşımız yapmış olduğu konuşmalarında, şüphesiz Hükümetin teşekkül tarihine göre doğru ve fakat bütçe yılı itibariyle hatalı bazı rakamlar ileri sürdüler. Şu kadar zaman denildi; beş ay oldu, yatırımlar hâlâ başlamadı, diye ifade edildi.

Muhterem arkadaşlarım, Niyazi Ağırnaslı gibi sürçü lisana nadiren maruz kalan ve parlamento tecrübesi olan bir arkadaşımızın "Beş ay" diye Senatoda kullandığı bu terim, şüphesiz dışarıda bazı vatandaşların, hakikaten sabırsız olan bazı vatandaşların ıstırabını alevlendirmeye kâfi gelebilir. İşin gerçek durumunu bilmeye mecburuz.

Hükümetin hangi şartlar altında iş başına geldiği Yüksek Meclisin huzurunda. Yüksek Senatonun huzurunda hangi şartlarda sarf yetkisini aldığı malûmunuzdur. Bütçeyi tatbik ile mükellef olan Hükümet, Anayasaya göre amme yatırımlarını yapar. İhmalimizin görüleceği hususlarda Senatonun ikazlarından şüphesiz faydalanacağız; basının ikazlarından şüphesiz faydalanacağız. Ama muhterem arkadaşlarım, bu memlekette işsizlik olduğu gerçeğini görmek için muhakkak bir işsizlik yürüyüşüne ihtiyaç yoktur. Ve bu durumu gizlemeye de hiç lüzum yoktur.

Muhterem arkadaşlarım, Yüksek Mecliste de arz ettim. Bu memleketin birçok köylerinin içme suyundan mahrum olduğunu bilmek için yürüyüşe ihtiyaç yoktur. Bu memleketin yoldan mahrum bulunduğunu bilmek için köylülerin yürüyüş yapmalarına ihtiyaç yoktur. Şarktaki kıtlığı hissettirmek için oralardaki Türk halkının yürüyüşe geçmelerine lüzum yoktur.

Hükümetin mensubu olsun olmasın, bu çatının altında vazife gören bütün arkadaşlarımın yüreklerinin titrediğinden şüphe etmiyorum.

Şimdi, gerçeklerle, imkânlarla istekleri karşılaştıralım. Çünkü, kalkınma meseleleri üzerinde epeyce kafa yormuş olan Dr. Mirdal'ın dediği gibi, "Aslında politika, bazı kimselerin kendi maksatlarına göre şu veya bu şekilde tezyif ettikleri bir mevzu olmayıp, imkânlarla ihtiyaçları düzenleme sanatıdır."

İhtiyaçlarımız nelerdir? İmkânlarımız ne kadardır? Bunlar üzerinde duralım. Söylenenlerin gerçekte bir değeri var mıdır, yok mudur? Nelere sahip durumdayız, neleri ummamız mümkündür?

Evvela şu gerçeği arz etmek isterim: Devlet yatırımından bahsederken, bu yatırımların büyük bir kısmı ile ilgili olan Bayındırlık Bakanlığının, birbirini kovalıyan yeni ihaleler yapması mevzuubahis değildir. Çünkü bu Bakanlığın meşgul olduğu ihalelerin büyük bir kısmı yalnız bir mali yıl için hüküm ifade etmez. Birçok yıllarda devam eden işlerdir bunlar. Hatta amme yatırımları bakımından bu sene ihale edilmiş olan işin şantiyesinin kurulması, iş programının hazırlanması ve tam randımanla faaliyete geçmesi çok kere mümkün olmaz da, aslında devam eden işler sebebiyle iş hacmi açılmış olur.

Yüksek Senato, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çatısı altında Millet Meclisinin yaptığı çalışmalara ilave olarak titizlikle yatırım kaynaklarının artmasının, yatırım imkânlarını artırmanın çarelerini aradı ve bulduğu imkânları Devlete, bu meyanda Bayındırlık Bakanlığına, onun genel müdürlüklerine tahsis etti.

Muhterem arkadaşlarım, şimdi arz edeceğim rakamlar karşısında yatırımlar, başlatılmadı, geciktiriliyor gibi iddiaları ne kadar hakikat dışı olduğunu, ne kadar mübalağa edilmiş bulunduğunu kabul buyuracaksınız. Bütün insaf sahiplerine bu kürsüden hitap ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım; 1960'tan, 1961'den 1962 yılına, yani bir Marttan itibaren mali yıla intikal etmiş olan yatırımlar vardır. Her vesile ile söylendiği, Hükümet programında ve bu programın takdiminde Yüksek Huzurlarında ifade edildiği gibi 1962 yılı, Devlet Planlama Dairesinin tavsiye ettiği veçhile, 1963 yılından itibaren başlıyacak olan plânlı devreye geçiş yılı, Hükümet Başkanının da ifadesiyle, bir derlenip toparlanma yılı olacaktır. Mevcut imkânlarımızla bu memleketin hudutsuz ihtiyaçlarını en iyi bir şekilde karşılamak için tedbirli, ihtiyatlı ve fakat hareketli bir yıl olacaktır.

Şimdi rakamları arz ediyorum:

Bayındırlık Bakanlığının doğrudan doğruya bünyesinde mevcut olan kuruluşlardan, belli başlı dairelerden biri olarak Demiryolları ve Limanlar İnşaat Dairesi, 1960-1961'den evvel intikal etmiş ihaleler olarak hiçbir formalite mevzuubahsolmaksızın, Bayındırlık Bakanının imzasını bekliyen herhangi bir durum olmaksızın, ancak memleketin fiili iklim şartlarına ve inşaat mevsiminin başlamasına bağlı olmak üzere bu sene içinde 129 milyon lira değerinde yatırıma girişmiştir. Yani sadece Demiryolları ve Limanları İnşaat Dairesi bakımından şu anda 129 milyon liralık bir iş sahası açıktır, meydandadır.

Yapı işleri için: Muhterem arkadaşlarım; çeşitli amme sektörüne dahil yapılar, muhtelif illerde ve Hükümet merkezinde, evvelki yıllardan intikal eden Bayındırlık Bakanlığına yeni bir formalite tahmil etmeksizin şu anda açık bulunan işler yekûnen 181 milyon liradır. Hava meydanları inşaatı için gerek NATO enfrastrüktür tesisleri, gerek kendi gücümüzle yapılan işler 77 milyon lira. Karayolları inşaatı için evvelki yıllardan intikal eden mukaveleli işler olarak yol alarak, köprü olarak 146 milyon ve nihayet Devlet Su İşlerinin büyük ve küçük ihale konusu sulama işleri olarak, yeni baştan herhangi bir formalite ve ihale konusu olmaksızın, 210 milyon lira; yekûn 743 milyon liralık iş sahası şu anda Türkiye'de açıktır. Peki, buna göre Bayındırlık Bakanlığının bu sene yapacağı işler yok mu idi? Yeni ihaleleri yok mu? Bu konudaki çalışmalar ne safhadadır, gerçekleşecek mi, gerçekleşmiyecek mi? Bu noktalar hakkında aydınlığa kavuşmak ve umumi efkarı teşviş eden yanlış haberleri tashihe çalışmamızda isabet olsa gerek.

Muhterem arkadaşlar; Büyük Meclisin Bayındırlık Bakanlığına doğrudan doğruya ve dolayısiyle sağlamış olduğu imkânlarla ihale mevzuu olarak derpiş edilmiş olan tahsisatın mecmuu 319 milyon liradır. İhale mevzuu olarak düşündüğümüz bu 319 milyon liranın içinden 110 milyon lirasının Devlet Su İşleri, 29 milyon lirasının yeni baştan Karayolları, 25 milyon lirasının yeni baştan Devlet Hava Meydanları, 133 milyon lirasının Devlet yapıları için ve 22 milyon 500 bin lirasının da Demiryolları ve limanlar için sarfı bahis mevzuudur. Bu mevzuda Bayındırlık Bakanlığı nasıl bir hazırlık yapmıştır? Evvela yüksek huzurlarınızda bu noktayı arz etmek isterim.

Demin haklı olarak Ağrnaslı arkadaşım, ciddi plânlardan bahsetti. Keza Vehbi Ersü arkadaşım, harcamaların gecikmesine temas etmekle beraber, suiniyetli harcamaları da dile getirdi. Bütün bunlara göre, çalışmaların ciddiyeti lüzumu üzerinde arkadaşlarımızın görüşü birleşmiş oldu. Hükümetiniz ve onun yatırımlarla ilgili mesul Bakanlarından birisi sıfatiyle bendenizin görüşü de tamamen budur.

Muhterem arkadaşlarım; Bayındırlık Bakanı olarak işe başladığım günün ertesi günü, Devlet Su İşleri Genel Müdürü ile temasımda ilk işim, evvelce hazırlanmakta olduğunu bildiğim Seyhan sulama projesinin hangi safhada olduğunu sormak olmuştur. Arkadaşlarımın çizdiği kötümser tablo hilafına, içtimai bünyemizdeki çeşitli sarsıntılara rağmen, en kuvvetli teşekkülleri sarmış olan sarsıntılara rağmen, Devlet Su İşleri ve Karayollarında idealist, dürüst öyle arkadaşlar vardır ki, geceyi gündüze katarak, kolay olmıyan bu plânları, projeleri hazırlamaya muvaffak oldular. Hükümetin Yüksek Meclisten güven oyu almasından 1,5 ay sonradır ki, mesela Seyhan Projesini Tarım Bakanlığının uzmanlarıyla müştereken, şu yüksek heyete göstermeye çalıştığım şekilde, yabancılara bize dost elini uzatacak memleketlerin uzmanlarına verilecek şekilde, İngilizce olarak tabederek bitirdiler. İşte ciddi çalışma bu, işte muvaffak iş bu.

Muhterem arkadaşlarım, iyi niyet mahsulü olmasına rağmen acele yüzünden tahassül edecek duruma bir misal arz etmek isterim. Milli Birlik İdaresi zamanında bu memleketin irfanını yükseltmek için 222 sayılı Kanun kabul edildi. Bu kanuna göre birçok yerlerde geniş ölçüde mektep yapımı arzu edildi. Bunun için Bayındırlık Bakanlığı vazifelendirildi.

Muhterem arkadaşlarım; yeteri derecede tetkikat yapılmadığı, yapılamadığı, açıkcası istical gösterildiği için, Haziran 1961'de yapılmış olan ve üç ay zarfında sonuç vermesi beklenen mektep ihaleleri aradan şu kadar zaman geçtiği halde, tamamen teslim edilmiş değildir. Hatta bu ihalelerden hiçbirisi hukuken teslim edilmiş değildir. Bu netice neden doğdu? Gayet vazıh, çünkü, mekteplerin ihaleleri yapılırken, lüzumlu etüt yapılmalıdır. Prefabrike malzemenin memleketin her tarafında kullanılabileceği gösterilmeli ve birçok yerlerde tetkikat yapılmalıdır. Görülüyor ki acele edilmekle hiçbir fayda sağlanamamış ve hukuki ihtilaflar giderilememiştir. İhaleler yapılmış olmasına rağmen ve 3 ay zarfında bitmesini arzu etmemize rağmen, mekteplerden hiçbirisi bitirilemedi. Bu geçen seneye ait ehemmiyetsiz bir meseledir. Bu meseleleri Yüksek Senatonun tecrübe görmüş, yüksek düşünceli muhterem üyeleri de en az bu kürsüden konuşan Bayındırlık Bakanı kadar bilirler.

Devlet plânlarında biteceği süre gösterildiği, şu tarihte bitecektir, dendiği halde, mütemadi ve mütevali süre uzatımları almış inşaatlar vardır. Aslında 3-5 mil-

yonluk fiyat tereffüü olduğu halde, rayiçte artış olmadığı senelerde bile çok fazla para ödendiği halde bitmemiş işler vardır. Bu memleketin bu istikamette heder olacak parasının olmadığı inancındayız. Bu inançta da birleştiğimize inanıyorum. Şimdi, bunlar arasında taahhüt âlemini de bir töhmet altında bırakmaya kimsenin hakkı yoktur. Aslında serbest rekabeti yaratmak ve bazı esaslı tedbirleri almak yine Devletin dâvalarındandır. Eğer bir mukavele öntasarısı yeter derecede bir tetkik mahsulü değilse, keşifler ciddi surette yapılmamışsa bazı arkadaşlarım bunun misallerini bilirler. Bir yol inşaatında iki bin ağaç kesilecektir, denir, sonra 32 bin ağaç kesilirse; üstelik bu ağaçların kesilmesi için teklif edilmiş olan fiyat ağaç başına aslında 10 lira olması gerekirken 60 lira olursa; mücerret artan 30 bin rakamı açıktan 1,5 milyon lira gibi bir miktarı fazla ödememize yol açarsa veya muhterem arkadaşlarım, bir kaya hafriyatı işinde 10 bin metreküp bir keşif yapılır, tatbikatta 390 bin metreküp bir hafriyat meydana gelirse ve buna 8 milyon lira fazla para ödenirse, böyle bir neticeyi ister misiniz? Bu memlekette bu şekilde bir yatırım yapmayı ister misiniz? Ben bu şekilde bir yatırıma oy verecek bir arkadaş tasavvur etmiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Bayındırlık Bakanı olarak yaptığım hizmetin bir değeri yok. Ancak, büyük hizmeti olan değerli arkadaşlarımın, Bayındırlık Bakanlığının değerli uzmanlarının mesaisini değerlendirmeye çalışmaktayım. Muhterem Senato üyelerine göndermekte olduğumuz Devlet Su İşleri 1962 yılı icraat programı; şimdi basılmakta olan ve tatbikatına çoktan geçilmiş olan 1962 yılı Karayolları icraat programı ve bunun gibi hususlar malûmunuzdur. Bu süre zarfında, bu kadar zaman geçtikten sonra, nerede Hükümet, nerede Bayındırlık Bakanı, deniyor.

Muhterem arkadaşlarım; beş yıllık kalkınma plânı diyoruz. Bu benim sözüm değildir Birleşik Amerika'da 8-10 sene müddetle su işlerinin, enerji işlerinin tedvin edile geldiği Reklameyşın Bürosunun Presidan'ı Maykıl Ştrays'ın tabii kaynakların işletilmesi konusunda ilgili bulunan herkese hatırlatmayı lüzumlu gördüğü bir husustur. Diyor ki, "Evvela plânınız olacak ve bu plâna inanacaksınız. Bu plânı kullanıp yürütebilecek yetkiniz olacak. Sonra da bunu tatbik edebilecek vasıtanız olacak", şimdi, bu kalkınma plânı çalışması hakikaten bir temel atma merasimi gibi cazip bir iş değildir. Hakikaten Bayındırlık Bakanı temel atma nutku çekmez. Doğrudur. Bu iş ciddi ve devamlı çalışmayı gerektiren bir iştir. Uzun bir süre işidir. Sabır istiyen bir iştir. Ama, sabır ve tahammül göstermeyi bilirsek, eğer uzmanları çalışmalarında desteklersek ve eğer Meclis olarak, Senato olarak bugüne kadar bizden esirgemediğiniz müzahereti bundan sonra da devam ettirebilecek olursa, yorgunluk bahis mevzuu değildir. neticeye varacağımızdan kimsenin şüphesi olmasın. Kimse hayal etmesin, 27 Mayıstan önce de bu mem-

lekette Altındağ semti gecekondu halinde idi, 27 Mayıstan sonra da ve halen bugün gecekondu dâvası olarak karşımızda duruyor. Ne İstanbul'un Zeytinburnu'nu, ne de Ankara'nın Altındağ'ını bir anda sihirbazın değneği ile İsviçre'nin villalarına çevirmek hayali içinde değiliz. Böyle bir şey mümkün değildir.

Ama, uzmanlar çalışmıyor, denirse; onların ölçüsüz değerleri, büyük feragatli hizmetleri bir anda yok edilmek istenirse; Hükümet bir şey yapmıyor, denirse; Meclis çalışmıyor denirse; sivil iktidar olmuyor, denirse; işte Türkiye'nin kaderi o zaman tersine döner. Huzuruna, fevkalade açık yürekle gelmişiz. Memurlarımızın maaş zammını ödiyemiyeceğimizi kemali samimiyetle itiraf etmişiz, Yüksek Meclis her türlü siyasi mülahazayı bırakmış, anlayış göstermiş ve kabul etmiş. Bu hareketlerimizle Hükümet olarak bir enflasyon girdabına düşmiyeceğimizi dış âleme tanıtmışız; sonra ne olmuş? Sırf bu sayede 1,5 milyarlık bütçe açığımız kapanmıştır. Dahası.. Dahası, bir tarihte sadece 30 milyon yardım aldığımız zaman gazetelerde sekiz sütun manşet olabilen haberler çıkardı. 300 milyon dolar yardım alma imkânları belirdiği sırada memleketin siyasi kaderinde ümitsizlik, Türkiye'nin kaderinde rejim buhranı vardır deniyor. Türkiye'nin meseleleri aslında parlamentosuyla, milletiyle çözülebilecek mahiyettedir. Parlamentodan güvenoyu alan, iktidarıyla muhalefetiyle güvene mazhar olan Hükümet gecesini gündüzüne katmış çalışmaktadır. Fakat muvaffak olamıyor deniyor. Memleketin bütün dâvalarında esasları atarken çekişmeleri birinci plâna getirirsek hakikaten memleketin kaderinde kâbuslar meydana gelir.

Muhterem arkadaşlarım, sabrınızı suiistimal etmek istemiyorum. Bayındırlık Bakanının masasında mukavele yoktur ki, beklesin. Bayındırlık Bakanlığı olarak teşkilata bir tek tamim gönderilmiştir. Herkesin keşif olsun, mukavele olsun yaptığı işlerde hüviyeti bilinmelidir. Kimin tarafından keşif yapıldığı bilinmelidir. Devlete ait her işin kimin tarafından yapıldığını bilmeliyiz. Kimin kararıyla yapıldığını bilmeliyiz. Bu hususta tereddüt edenler olursa, evvela mensup oldukları daireye veya Umum Müdürlüğe müracaat etsinler. Bütün bu yerlerde isteklerini halledemezlerse o zaman vekâlete müracaat ederler dedim. Arkadaşlarımdan bu yolda şimdiye kadar bir müracaat olmadı, almadım; demek ki, Bayındırlık Bakanının masasında mukavele yoktur. Kaldı ki, gerek buradan, gerek dışarıdan ve gerekse Meclisten arkadaşlarım, dostlarım yakinen bilirler ki, bayındırlık Bakanının eline bir mukavele gelirse, Bayındırlık Bakanı, yemekten ve gece uykularından sarfınazar etmek suretiyle, onu ertesi güne yetiştirir.

Bu ciheti de kesin olarak arz etmek isterim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Açık oylaması yapılmış olan birkaç maddenin sonuçlarını arz ediyorum:

29 uncu maddenin oylamasına (96) üye katılmış (93) kabul, (3) çekinser oy verilmiş, salt çoğunluk temin edilmiştir. 30 uncu maddenin oylamasına (95) üye katılmış, (93) kabul, (2) çekinser oy kullanılmış ve salt çoğunluk sağlanmıştır. 31 inci maddenin oylamasına (96) üye katılmış, (93) kabul, (3) çekinser oy kullanılmış, salt çoğunluk sağlanmıştır.

33 üncü madde hakkında, (90) sayın üye oya katılmış, (88) kabul (2) çekinser oy kullanılmıştır; salt çoğunluk temin edilememiştir. Esasen daha önce, işare rey yerine değiştirme hususu oylarınıza arz edilmemiş bulunduğundan, İçtüzüğün 144 üncü maddesi gereğince, yarın tekrar oylarınıza arz edilmek üzere geri bırakıyorum.

Aynı zamanda kanunun geçici 1, 2, 3 ve 4 üncü maddelerini açık oylarınıza arz ediyorum.

Sayın Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) - Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım; Koalisyon Hükümetinin değerli üyeleri; işsizliğin tezahürü dolayısiyle Sayın Esat Çağa'nın açtığı genel görüşme, bize bu mevzuun üzerine eğilme fırsatını verdi. Kendilerine ne kadar teşekkür etsek azdır. İşçiler de Sayın Esat Çağa tarafından bu mevzuun Yüce Heyetinize getirildiğini duyunca elbette çok sevinmişler, büyük ümit içinde beklemişlerdir. Yalnız ben, Sayın Esat Çağa'nın takririni izah sadedinde yaptığı beyanlarını dinleyince bir parça hayal sukutuna uğradığımı itiraf etmek isterim. Sayın Çağa konuşmasını çok akademik bir açıdan ele aldı. Adeta bir seminer haline getirdi ve mevzuunu tarihi hadiselerle izah etti. Ameli fayda istihsali hususunda tereddüde düşsek bile onu yine zevkle dinlemeye hazırdık. Fakat, Sayın Çağa'nın meseleyi çok hususi hatta şahsi bir açıdan ele aldığını ifade etmek isterim.

Bir kere, son günlerde çıkan hadiseyi, Sayın Çağa gibi demokrasinin tehlike çanı, bu memlekette büyük bir buhranın, büyük bir içtimai sarsıntının alarm işareti şeklinde kabul ve telakkisine imkân yoktur. Sezar'ın Hakkını, Sezar'a, Allah'ın hakkını da Allah'a verelim. Evet işsizlik bir problemdir, evet, işsizlik bir problem. İhmal edilecek bir problem değil. Ama muayyen maksatlar uğruna istismar edilecek bir vasıta da değil. (Bravo sesleri ve alkışlar)

Sayın Çağa "İşsizliğin sebebini izah edeceğim." dedi. Konuşmasını dikkatle dinledim. "Bu memlekette içtimai adalet içtimai emniyet yoktur." dedi. "Sermaye ve mülkiyet mahdut ellerde teraküm etmiştir." dedi. "Orta sınıf mevcut değildir." dedi. Ve nihayet, "sermaye ve emek münasebetleri bozuk düzendedir." dedi. Bu faktörler Türkiye'deki işsizliğin bugünkü durumunu izahtan ziyade, sermaye ve mülkiyet hakkının revizyona tâbi tutulmasını istiyen doktrinlerin, sermaye ve mülkiyetle mücadele etmek istiyen zihniyetlerin gerekçeleri olduğu hissini taşıyor. (Bravo sesleri)

Meclis kürsüsünü, mevzularımızla ilgili olsun, olmasın muayyen fikirlerin propaganda vasıtası yapmak ve onu meydan tribünü gibi kullanmak doğru değildir arkadaşlar. (Bravo sesleri)

Eğer o gün burada tezahürat yapan işsiz topluluğu, şimdi çıkıp da; bir yaşlı güzel adam vardı, bizim dâvamızı Senatoya getirdi, ne teklif etti bizim için deseler ve bizde merak etmeyin sizin için çok güzel şeyler teklif etti. "Köy enstitüleri kuralım, toprak reformu yapalım, sermaye ve mülkiyet haklarını düzene sokalım" dedi. Desek adamların ne kadar büyük bir hayret ve hatta üzüntüye düştüklerini görmez mi idik? (Alkışlar)

Köy enstitülerinin ihyası suretiyle bugün Meclis kapısına dayanan işsizlerin derdine, acil derdine deva bulunacağı hakkında Sayın Esat Çağa'nın kurmak istediği köprüyü bir türlü anlıyamıyorum. Ben kendisinin huzurunuza getirdiği tedbirler arasında istihsali artırıcı, iktisadiyatı düzenleyici kayıtlar içinde kalmak şartiyle ve bu maksadı asla taşmamak kaydiyle toprak reformunu işsizliğin izalesi bakımından uzun vadeli bir iş olarak ele alır ve üst tarafına iltifat etmem. "Hele servet beyannameleri tetkik edilsin; içinden büyük servet ve nakdi olanlar seçilsin. Sonra onlara dönülsün, densin ki, biz iktisadi hayatımızı düzelteceğiz. Sende çok para var. Burada Devlet çok kârlı işler yapıyor. Sen de buna şu kadar sermaye ile iştirak etmeye mecbursun." İşsizliğin tedbiri bu ise, korkunç bir tedbir. Bilhassa Maliye Vekilinin dikkatini çekerim. Servet beyannamesi istemenin vasatının, bugün henüz gelmediğinin misalini Sayın Esat Çağa vermiştir. (Bravo sesleri ve sağdan soldan şiddetli alkışlar)

Bu beyandan sonra servet beyannameleri fikrini kılçıklarından ayırarak müdafaa etmek, hele mazideki tasarruflar da düşünülürse çok müşkül bir hale gelmiştir, arkadaşlar.

Muhterem arkadaşlarıma şunu söylemek istiyeyim ki; bugün refah içerisinde yaşıyan milletler, servete, zenginliğe düşmanlık gösterenler değil, ona gıpta hatta hürmet etmesini bilenlerdir. Bu memlekette servet düşmanlığı yaratacak her türlü hislerden kaçınmalıyız. Filan niye zengin oldu, demektense, biz de onun gibi zengin olmaya çalışmalıyız. Bu daha iyi olur. Delillerini bulamadığımız, kanunun yollariyle haksızlığını ispat edemediğimiz iktisapları dedikodu ile gayrimeşru hale getirmeye, dağıtılır veya yağma edilir bir şekilde görmeye veya göstermeye hiçbirimizin hakkı yoktur. Bu tehlikeli devirde, bugünkü nazik devrede bu gibi fikirleri ortaya koymaktan, ortaya atmaktan kaçınmak lâzımdır. Kanaatimizce işsizliğin sebebi sosyal ve ekonomiktir. Bunun için uzun ve kısa vadeli tedbirler vardır. Uzun vadeli tedbirlerin bugünkü Senato müzakerelerinin dışında tutulması icab eder. Bunların ilmî bir hüviyeti vardır ve plâna dayanması ve birtakım

mutalara muhtaç olmasını zaruri kılan bir mahiyeti vardır. Tarihî, derin sebepleri vardır. Bu müzakerelerden ameli netice istihsal edebilmemiş için, kısa vadeli tedbirler üzerinde durmak, işsizliğin bugünkü durumuna çare aramak elbette ki, en isabetli yol olacaktır. İşsizlik bugün hususi sebeplerle ortaya çıkmış bir durumdur. Bugün işsiz olanlar dün iş sahibi idiler. Ben bu mevzuda 15 senelik tecrübesi olan bir insan olarak ifade edeyim ki, vilayetimin zirai sahasında işçi bulamıyor ve civardaki şehirlerden işçi bulmak için bu valilerle temasa geçtiğimi gayet iyi hatırlıyorum. O halde işsizliği, bugünkü durumu, içtimai ve derin tarihî sebepleriyle değil, kendisini ihata eden arızi sebeplerle mütalâa etmek mecburiyetindeyiz.

Kökü, ekonomik menşelere dayanan bir meseleyi siyasi alana itmek zordur. Ama ben hiç arzu etmediğim halde bugün bu mevzuda biraz siyasi faktörlerden bahsetmek ihtiyacını hissediyorum. İşsizlik, bugünkü ekonomik düzenin aksaklığından ileri geliyor. O halde başımızı çevirelim ve bu ekonomik düzenin neden aksadığı yolunda bir parça imali fikir edelim. İktisadî emniyet, iktisadi istikrar mevcut olmadıkça piyasa hareketinin canlanmasına, piyasada işsizliğin izalesine matuf tedbirlerin yürümesine imkân yoktur. İktisadi istikrar emniyetinin şartları; bidayette siyasi istikrar ve siyasi huzurdur. Başka memleketlerde işsizlik dâvası görüşülürken siyasi sebepler üzerinde durulmaz. Çünkü başka memleketlerde siyasi istikrarsızlık, bir işsizlik meselesi değil, bir Hükümet meselesi olur. Kimse bankalara mevduat koyamazken, bankalardaki hususi kasalara bile itimat azalmışken, hele "ortalık karışık, bir düzelsin de sonra düşünelim" zihniyeti umumi bir hâl almışken; en büyük zenginin dahi evine kalorifer almasının bile şartların düzelmesine bağlı olduğu kendi muhitimizde dahi görülmekte iken iktisadi hayatta istikrar ve düzelme beklemek güçtür. Bizim buradaki mevcudiyetimizin esas ve asıl gayesi, siyasi huzursuzluğu gidermek olduğuna göre, bütün bunların sebepleri üzerine eğilmeliyiz. Kanaatimizce siyasi istikrarın meydana gelmesi için başlıca şartlar arasında, millî iradenin hakim olduğunu ispat edecek karar ve kanunların bir an evvel bu Yüksek Meclise gelmesi icap eder. (Bravo sesleri)

İşçiye huzur tevlit edecek toplu sözleşme ve grev kanunlarının, iktisadi, içtimai, siyasi huzuru temin edecek tedbir ve kanunların bir an evvel getirilerek siyasi istikrar vasatı sağlanırsa, bu alt seviye üzerine iktisadi huzur ve emniyet süratle oturabilir. Bu huzursuzluk, şahsi teşebbüsleri de tereddüde düşürmektedir. Çünkü sermaye ürkektir. İktisadi teşebbüsler bulanık havadan kaçarlar. Mülkiyete karşı düşmanca tavırlar, düşmanca neşriyat, her türlü iktisadi yatırım imkânını felce uğratan bir piyasa yaratır. Servet beyannamesinin piyasayı daraltığı elle tutulur bir vakıa haline gelmiştir. Bu meyanda Devletin de artık teşebbüs sahasına girmesi lâzımdır. Vergilerin birikmesini beklemek, ihalelerin formalitesi

üzerinde durmak gayeye yardım edici tedbirler değildir. Ben, yakın dostum olan Bayındırlık Bakanını burada zevkle dinledim, ama tatmin edildiğimi söyliyemem. Ben isterdim ki, kendisi çıksın, söylesin "Bütçe meriyete gireli, şu tarihten şu tarihe kadar, şu kadar gün olmuştur. Ben, geçen devrelerden sirayet etmiş ihaleler için şu kadar lira ödedim; yeni teşebbüsler için de şu kadar lirayı piyasaya sürdüm." Bunu demediler. Bize, "Şu kadar milyon liralık saha vardır. İlerde şu kadar milyonluk saha açılacaktır." dediler. Mukaveleleri de masalarında tutmadıklarını ifade ettiler.

Arkadaşlar, tutuk ve çekingen bir politikanın izahı, plânlamayı temin etmek suretinde tecelli edemez. Fransızlar, "Çok iyi, iyinin düşmanıdır." derler. Bir işi pek güzel yapmak arzusu, bazen o işin iyi yapılmasına da mani olur.

Ben kendilerini, tenkid ettiğim zihniyetin saliki olmakla itham etmiyorum. Belki kendileri de benim gibi düşünmektedirler ve hareket etmektedirler. Benim tereddüdüm, kendilerinin bilfiil yatırımlara ne miktar para konduğunun burada açıklanmamasından doğdu. Güzel konuştular, teknik izahat verdiler, bizi tatmin edici şeyler söylediler. Fakat yüksek vekâletlerinin, şu işsizliği gidermek için, bütçe yılından beri piyasaya ne attıklarını kati bir rakam olarak öğrenemedim.

Bütçe yatırımları ile beraber dış yardımların da bir an evvel tahakkuk ettirilip piyasaya girmesinin işsizliğin süratle önüne geçecek bir tedbir olduğunu zannediyorum. Şu itibarla yüksek huzurunuzdan ayrılırken işsizliğin süratle giderilmesi için siyasi istikrarın bir an evvel tesisini, piyasanın durgunluğunun ve ürekkliğinin izalesine matuf tedbirlerin süratle alınmasını ve Devletin kendi imkânları ile birlikte piyasaya girerek en canlı tedbirleri alması lâzım geldiği kanaatini arz ediyor ve huzurunuzdan hürmetle ayrılıyorum. (Sağdan ve soldan, alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Güzey.

BAKİ GÜZEY (Bursa) - Muhterem arkadaşlar, Türkiye'mizin iktisadî ve malî zorluklar karşısında kalmış olması ve bunun gözle görülür elle tutulur halde bulunması, parlamentoyu ciddiyetle bu mesele üzerine eğilmeyi icbar etmektedir.

Meseleyi partiler ve partilerin iktisadi sistemleri programları dışında ele alarak ilk sıkıntıları bertaraf etmek zarureti ile karşı karşıyayız. Şurası şayanı şükrandır ki;

Senatonun toplantı, karar ve oylamaları bir kongre halinde tecelli etmektedir. Bu hâl bize cesaret verdiği gibi bir ihtilal sonrası önümüze çıkan dâvamızın hakkında da yardımcı olacaktır.

Türkiye'nin iktisadi zorluklar karşısında kalması yeni bir mesele değildir. Evvela bunda coğrafi mevkiimizin tesiri vardır. Kurak bir iklime sahip olmanın, çorak arazinin rolü birinci derecededir.

Bu tabiat zorluğu, bütün tarih boyunca bu ülke üzerinde Devlet kurmuş olanları istilacı yapmış bu müşküllerini başka ülkelerden temin edilen servetlerle halletmek yoluna itmiştir.

Daima az nüfusu barındırmak ve fazlasını başka diyarlara taşımak yolunu açmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşunda istila devrinin açılması biraz da teşkilatlı bir Devletin ihtiyaç gösterdiği mali ve iktisadi zaruretlerden doğmuştur.

İstila devri bir zenginlik devri olarak ilmi ile, irfanı ile, sanatı ile bir Osmanlı medeniyeti olarak tarihin sayfaları arasında görülmektedir. Mali ve iktisadi müşkülat bu devrin kapanması ile başlamış, sıkıntılar geri çekilme ile maküsen mütenasip olarak artmıştır. Zuyuf, akçe devirleri maksimum devreleridir. Bazı harb muvaffakıyetleri ile parlak devirlere rastlanır ise de, bu zamanlar da devamlı değildir.

Avrupa'da harb fikirlerinin doğması, ilmin terakkisi ve sanayiin tekamülü, büyük sanayinin doğması sırasında biz mali sıkıntılar içine girmiş bulunuyorduk.

Garbın ilerleyişine her sahada ayak uyduramayışımızın bir sürati mütezayide ile Devletin mali bünyesini zaafa uğratmış ve istikrazlar devrinin açılmasına kadar böylece devam etmiştir.

Düyunu Umumiyenin teşekkülünde, Devletin mali kaynaklarını kaybetmesi ve borçlanmanın kalkınma yerine cari masraflara, istihlake sarf edilmesi durumu daha da ciddileştirmiş kapitülasyonlarla himaye sistemine gidemeyişimiz bizi geri kalmış memleketler arasına sokmuştur. Birinci Dünya Harbine bu şartlar içinde girdik. Harbin neticesi hepimizce malûmdur.

Millet ve yeniden kurulan Devlet, kendisini bir taraftan hürriyet ve istiklaline sahip olmanın mücadalesi ve bir taraftan da mali ve iktisadi zorlukları yenmenin cehdi içinde buldu. Atatürk'ün önderliği ile hürriyet ve istiklal mücadelesini kazandığımız zaman ve sonraları harblerin millet bünyesinde yaptığı tahribatın sarsıntısı bir müddet daha devam etti.

1930 yılından itibaren, yavaş da olsa, bir kalkınma hamlesi görüyoruz.

İkinci Dünya Harbinden sonra da bu kalkınma hareketlerinin süratlendirilmesi lüzumunun fikir olarak milli bünyede teşekkül etmesi ve hangi dünya içinde olduğumuzun tayini, Avrupa Birleşmiş Milletler camiasına girmemiz varlığımızı muhafaza edebilmek için sanayileşmek lüzumuna kail olmamız kalkınma hamlesinin esas mevzularını teşkil etti. Bugün geri kalmış milletler arasından çıkmak, Garba, medeni memleketler seviyesine yetişmek cehdi içindeyiz. Yukarda arz ettiğim 1945 yılı tarihinden sonra bu yoldayız ve ilerliyoruz.

Kalkınma yolundaki adımlarımız Devlet ve hususi sektörde ciddi bir ilerleme kaydetmektedir. 20 nci asrın mali ve iktisadi nizamı hangi rejimde ve ikiye ayrılan dünyanın hangi blokunda olursa olsun büyük sermaye sistemindedir. Edebiyatı ile sermayeye bizzat hasım olan sermayedarı yok etmek istiyen rejimler tatbikat ve fiili halleri ile sermayenin müdafii olmuşlardır.

Her iki blokun geri kalmış memleketlere emelleri ne olursa olsun, yardım teşebbüsleri bunun delilidir.

Yalnız birinde herkes ecir haline düşmüş, sermaye Devlet elinde toplanmış, sefalet idare edilenlere yayılmıştır.

Diğerlerinde ise sermaye ve servet hususi teşebbüse dağılmıştır. Fakat sermayenin iş hayatındaki rolü neticesi asla değişmemiştir. Liberal sistemin üstünlük taşıdığı memleketlerde servet ve gelirin halk arasında yayılışı ile refah seviyesi yükselirken sermaye ve iş hayatının Devlet elinde toplanmasını sistem olarak kabul eden memleketlerde sefalete alıştırmak yolu tutulmuştur.

Bugünkü buhranı bu ışık altında tetkik ve mütalaa eder ve sebepleri ile izale çarelerini ararken tutulacak yolu ciddi olarak tayin etmek lazımdır.

27 Mayıs İhtilalinin vukuunu takip eden ilk günlerde, Garp blokuna bağlı olduğumuzun ilanı rejim meselemizi açıklamış ise de, fırsattan istifade etmek istiyenlerin de bulunduğunu kabul etmek hakikatlere parmak basmak bakımından faydalıdır.

Bugünkü Devletin ve iktisadi sistemin sosyal meselelerimizi inkâr etmemek lâzımdır. Anayasa hükümleri dahilinde bunları halletmek mümkündür. Fakat sosyalist fikirler perdesi arkasında komünist fikirlerin yayılmasını daima gözönünde bulundurmak mecburiyetindeyiz.

Sosyalist bir nikap altında iktisadi nizamımızı bozmak istiyenler mevcuttur. İhtilalin hiçbir zümreye karşı yapılmayışı Hükümet ve idare mekanizmasının partisiz bîtaraf ellere bırakılmasını intac etmiştir. Bu tedbir aslında çok iyi olmuştur. Fakat büyük iyiliklerine rağmen, Devlet ve idare adamı bulmakta çekilen müşkülat ve Hükümete getirilen zevatın ucuzluk getirecekleri vaatleri ve teşebbüsleri piyasanın ani bir fren yapmasına sebep olmuştur. Bu fren iktisadi yürüyüşü takla attırmamış ise de savurmuştur. İlk sarsıntı burada başlar.

Bu arada menfi bir propaganda yapan bazı unsurlar da araya karışmış, servete karşı bir husumetin yaratılmasına çalışmışlardır. Sosyal adaletin çalışanlar lehine halledilmesi icab ederken bunu vergi sistemi ile iş adamlarından çok vergi alarak kazanç seviyesini düşürmek ve bu suretle refah seviyesini müvazi hale getirmek arzuları teşrîî organlara kadar sızmak temayülünü göstermiştir. Bu mevzuda sosyalist düşüncelerin zararı büyük olmuştur.

Bu hareketler çalışanlar zümresi aleyhine olmuş, sermaye ve iş erbabı bir kirpi gibi büzülerek iş hayatından çekilmek temayülünü göstermiş, sanayi ve iş kollarında durgunluk hasıl olmuş ve işsizlik meydana gelmiştir. Sebepleri aynı zamanda izale meselesi olabilir. Bu durgunluğu ve işsizliği gruplandırdığımızda:

1. Huzur,
2. Beyanlar,
3. Yatırım işleri,
4. Nafia,
5. Maliye, mevzuat,
6. Partizanlık.

Huzuru siyasi ve iktisadi olarak ele almak lâzımdır. Halk arasında yapılmak istenen parlamentoyu bir vesayet altında imiş gibi göstermeye çalışan memlekete asla dost olmıyan kuvvetlerin hareketlerini bertaraf etmek lâzımdır.

Hükümetin müteredditi hareketleri sermayeyi ve müteşebbisi iş sahasından durgunluğa intikal ettirmektedir. Başvekilden enerji beklemek hakkımızdır. Maliye Vekilinin beyanları da piyasada tereddüt uyandırmaktadır. Ben tüccar ve sanayicilerin vermiş oldukları vergileri açıklasam onları linç ederler şeklindeki beyan iş erbabını çalışmaktan uzaklaştırır. Tüccarın hepsini hırsız telakki ederek beyanlarda bulunmak çalışmak şevkini kaybettirir. Hakikat böyle de olsa, tedbir olarak, hepsini suçlandırmak müdafaa imkânları olmıyanları üzer. Böyle olunca, iş hayatının açılmasına imkân yoktur.

Hükümet yatırım işine ehemmiyet vermemektedir. İnzibat olmıyan mali ve iktisadi sistem içinde işsizlik elbette artacaktır.

Nafia işlerinin memleket sathına yayılması lâzımdır. Bugün yolları tamir bile etmiyoruz. İhaleler yoktur. Bayındırlık Bakanlığının verdiği rakamların gizli olmıyan ihale mevzularını gazetelerde bile okuyamıyoruz.

Mali mevzuat da işsizlik sebeplerindendir. Servet beyannamelerinin günün şartlarına göre doldurulmuş olduğunda müttefikiz. Fakat bunların ıslahı yoluna gidilecek günü sanayici ve tüccar beklemektedir. Bankalarda tevdiat ve kiralık kasaların kontrolden uzak tutulması için bir mevzuat getirmek lâzımdır. Bunu da bekliyoruz. Bu bekleyişimiz işsizliğin ve iktisadi buhranın sebepleri arasındadır.

Vergi sistemi üzerinde yapılacak reformu bekliyoruz. Henüz gelmedi.

Zirai verginin yeni kanun çıkıncaya kadar tehirini kabul ettik. Yenisi gelmedi.

Esnaf Vergisi Kanunu da böyledir.

Maliye Vekili Parlamentoya karşı mukavemet etmekte ve zaman zaman aksi beyanlarda bulunmaktadır. Bu hal içinde iktisadi buhranı önlemenin mümkün ol-

mıyacağını bilmek bir kehanet değildir. Maliye Vekili istifa etmeden iş sahasını açmak ve işsizliğe çare bulmak mümkün değildir. Resmi sektöre bilhassa Sanayi Vekâletinin işçiler hakkında alâkasız kalması ve hatta partizan zihniyetin hüküm sürmeyi, işsizlik sebepleri ve bunun psikolojik olarak agrandize edilmesi düzeni bozmaktadır.

Partizanlık bütün bunları elbirliği ile düzenliyebildiğimiz takdirde huzurla iş hayatının açılacağını, istihsalimizin düzene gireceğini bilmeliyiz.

Bugünkü politik durum, psikolojik olarak, her ağızdan çıkan sözde mutlaka aranmaktadır.

Parlamentoyu hakim kıldığımız takdirde iş hayatını açmış olabiliriz. Bütün dünyada işsizlik önlenmiş ve hatta yabancı memleketlerden işçi ararken bu hale düşmemizin sebepleri üzerine ciddi olarak eğilmek mecburiyetindeyiz. Biz işçi ihracatı yapan ve buna rağmen işsizliğin hüküm sürmesi bizi düşündürmelidir. Millî Eğitim Bakanlığının daha çok olgun işçi yetiştirmesi, daha çok işçi ihracatını Türk Hazinesinden Alman Hükümetine eğitim yolundan yardım etmemiz olacaktır. 2,5 milyon işsizden 500 işçinin alınması pek öğünülecek bir faaliyet değildir. Mesele hususi sektörü harekete getirmektir. Vatanperver olarak memleketimizin meselelerini bizim halledebileceğimizi düşünmek mecburiyetindeyiz. Başka kurtuluş yolu yoktur. Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN - Arkadaşlar, geçici 1 inci madde hakkında sayın (97) üye oy kullanmış, (95) kabul, (2) çekinser oy verilmiş, salt çoğunluk temin edilmiştir.

Geçici 2 nci madde hakkında sayın (105) üye oy kullanmış, (103) kabul, (2) çekinser oy verilmiş, salt çoğunluk temin edilmiştir.

Buyurun Sayın Demir.

MEHMET ALİ DEMİR (Tunceli) - Muhterem Başkan, muhterem Hükümet erkânı, muhterem arkadaşlar;

Memleketimizin önemli problemlerinden biri olan işsizliği yüksek huzurlarınıza getiren, bu konuda bizlere düşünce ve görüşlerimizi açıklama imkânını veren muhterem arkadaşlarıma huzurlarınızda teşekkür ederim.

Aylardan beri devam edip gelen iktisadi krizin her an vahim olayları doğurmaya gebe olduğunu bilmiyen yoktur.

İşsizlik, işçinin iş bulamaması, yalnız Ankara'da değil, bütün vatan sathını kapladığı inkâr edilmez bir hakikattir. Matbuattaki haberler de bunu tayit etmektedir. Fakat şu ve bu sebepler dolayisiyle Merkezi Hükümet ve büyük şehirlerimiz işsiz zümrenin sıklet merkezini teşkil etmektedir.

Bu kütle yanında olaylardan bîhaber Doğu Anadolumuzda halen mağara devri yaşıyan, çalışacak hiçbir iş sahası bulamıyan, günlerden beri (Günlük otu) yemekle hayatlarını idameye çalışan vatandaşları unutmamak lâzım. (Bravo, sesleri)

Arkadaşlar, tarihimizde mühim olaylar arasında yer alan 3 Mayıs 1962 tarihi, üzerinde durulmıyacak kadar basit bir mesele değildir.

Bu olayları ve işsizliği doğuran birçok faktörler vardır. Hadiselerin memleket bünyesinde açacağı yarayı giderilmesi için alınması icab eden tedbirleri, millet, fert, iktidar ve muhalefet partisi olarak, basın ve milletin mesul mümessilleri olarak hep birlikte dâvanın üzerine hakikat olarak eğilmeliyiz ve Anadoludan gelen seslere kulak vermeliyiz. (Bravo sesleri)

Arkadaşlar, bazan basit görülen veya basit kabul edilen bir problemin halli önemli bir dâvayı esasından halledebilir.

Şunu kabul etmek lâzımdır ki, iktisadi hayatımızdaki durgunluk bugünkü işsizliği kamçılamıştır. Hükümet programının okunması birçok ayları geride bıraktığı, iktisadi tedbirleri ön plâna alma zamanı çoktan geldiği halde bir çığ gibi büyüyüp giden işsizlik karşısında Hükümet ve Hükümete yardımcı olması gereken kimseler memleketin acı gerçeklerine sırt çevirdikleri bu vatanın hakiki dâvaları üzerine eğildikleri görülmektedir. Memleketteki iş sahasını çoğaltmak, kalkınmayı sağlamak amacıyla yatırımlar için bütçeye konan paralardan bugüne kadar tek bir kuruş sarf edilmezse, kasalarda uyutulursa mesul şahıslar radyolarda bol bol nasihat verirse, işçi iş bulamaz. (Bravo sesleri)

Servet sahipleri yarınından emin olmadığından servetini piyasaya sürmezse, yatırım yapmazsa, işçi elbetteki iş bulamaz.

Bugün birçok şehirlerimizde iş sahalarının açılmasına, işsizliğin önlenmesine yüzde yüz değilse yüzde elli yardımcı olabilen, ilk bakışta basit fakat çalışacak işçiler miktarı piyasaya sürülecek para, rakamlarla konuşturulduğu zaman görüldüğü ve düşünüldüğü kadar basit olmıyan problemler vardır ki, bunların en kısa zamanda halledilmesi şart ve elzemdir.

Muhterem arkadaşlar, misal mi istersiniz: İşte sizlere en basit misali; işçilerin iş yok, diye haykırdığı merkezi Hükümette vatandaş şu iş mevsiminde yaptıracağı binasına ait arsasının çapını 20-25 günde alamazsa, yaptıracağı binaya ait ruhsatiyeyi ilgili daireden bir iki ayda çıkaramazsa bunlara ait en az 2 000'den fazla dosya yalnız Başkentin bu iki dairesinde sıra beklerse halimize bakın, halinize şükredin, diye haykıran işçi tabiîdir ki, iş bulamaz. (Bravo sesleri)

Şu kürsüde bu memleketin sathına yayılmış çeşitli madenlerin araştırma ve işletilmesinden dert yanılıp durulur, öte yandan 3000'e yakın müteşebbisin dosyaları senelerden beri ilgili umum müdürlüğün mahzenlerinde sürünür durur, bir türlü neticeye bağlanmazsa işçi iş bulamaz.

Enerjisine, iş birliğine şahsan sonsuz güvenim olan Sanayi Bakanımızın bu mesele üzerinde hassasiyetle durmasını ve işe derhal koyulmasını bekliyoruz.

En önemli meselelerden biri de, Eksiltme-Artırma Kanununun aksak tarafları giderilmedikçe bu kanun iş mevsimini öldürmeye devam ettikçe, işçi ve bilhassa bugünkü işsizliği doğuran mevsimlik işçiler iş bulamazlar. Bir de bu kanunun aksak taraflarını ilgili dairelerde bir iki günde yapılabilecek işler 20-25 günde ancak çıkabilirse iş mevsimlerinde işçi iş bulamaz. (Bravo sesleri)

Hükümet temsilcilerinden bu kürsüden şunu öğrenmeme müsaade buyursunlar? Bana herhangi bir vilayetimizde orada iş mevsiminin başlamasiyle beraber, ihalesi yapılmış, temeli atılmış veya başlanacak duruma gelmiş, tek bir tesis söyliyebilirler mi? Öyle tahmin ediyorum ki, söyliyemezler. Çünkü; yapılacak tesisin plânı, projesi, keşfi, tasdiki, bir iki defa ilanı, yer teslimi, daireler arasındaki yazışmalar, ilgililerin seyahatleri daha çeşitli birçok sebepler yalnız işçinin çalışabileceği ayları öldürmekten başka hiçbir şey yapmamaktadır. (Bravo sesleri)

Eğer Hükümet işçiye ve iş bulmakta zorluk çeken vatandaşlara hizmet etmek istiyorsa iş aylarını öldüren bu formalitelerin hiç değilse bazılarının ikmalini memleketimizde işlerin ölü mevsimlerindeki aylarda tamamlamalıdır. Veyahut, mali bir mahzur yoksa, mali yılbaşını değiştirmelidir. Takdir buyururlar ki, memleketimizin iklim şartları, bölgelere göre, inşaat için ancak, dört ile sekiz aylık iş gününe müsaade etmektedir.

Diğer önemli problemlerden ve işsizliği doğuran amillerden birisi de, muhakkak ki, köylerden şehirlere doğru vuku bulan göçlerin neticesinde, şehir nüfuslarının anormal olarak artışıdır. Köylerden, şehirlere vuku bulan kaymalar önlendiği, köylümüzün köye bağlama yolları bulunduğu, boşa geçen günleri ve enerjisi değerlendirildiği gün şehirlerimizdeki işsizliğin azalacağını tahmin etmekteyim. Bunun için artık yatırımların bir kısmını köylere aktarma zamanı gelmiştir. Köylerimizin hususiyetlerine göre 5-10 köyü içine alabilecek şekilde çeşitli istihsal kooperatifleri kurmak şart ve elzemdir. (Doğru sesleri)

Arkadaşlar, açlıktan felaket, felaketten de sefalet doğar. Doğrudur, evet açlık, sefalet hiçbir şeye benzemez. Vatandaşın filesi dolmadı mı, evindeki tenceresi kaynamadı mı, hadiselerin seyrinin ne olacağını düşünmez ve düşünemez. Vatandaşın evindeki tenceresinin kaynamasını, filesinin doldurma yollarını hep birlikte aramalıyız. Memleketi, vatandaşı felakete götürecek yolları hep birlikte kapamalıyız. Dâva şunun bunun dâvası olmamalıdır. Hepimizin dâvası olmalıdır. (Bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlar, üzücü olayların doğmasında yalnız vazifeli bulunan Hükümeti sorumlu tutmak insafsızlık olur. Bu benim tamamen şahsi görüş ve kanaatimdir. (Bravo sesleri)

İş sahipleri, iktidar ve muhalefet partileri mensupları olarak Hükümet erkânına çalışma imkânı veremediğimize kaniim. Sabahın saat 8'inden gece geç vakte kadar, ziyaretçileri kabul etmekle üzülerek günlerini dolduran Bakanlar hatta müsteşar ve umum müdürler vazifelilerle memleket meseleleri üzerinde çalışma zamanı bulamamaktadır. Vekâletindeki ihtisas mensuplariyle mesai saatleri içinde ve dışında birkaç saat çalışma zamanını bulamıyan Bakandan, Müsteşarından istenilen bir hizmet beklenemez. Vaziyet böyle devam ettiği müddetçe ne işçinin işsizlik dâvası, ne de bu memleketin haklı dâvaları arzu edilen şekilde ve zamanda halledilemiyeceğine kaniim. (Bravo sesleri)

Bu kürsüden zaman zaman muhterem senatörlerin hayranlıkla bahsettikleri İsrail mucizesi, o mucizeyi yaratanların yılın günlerini değil, topyekûn günün saat ve dakikalarını insan enerjisini ve emeğini değerlendirebildiklerindendir.

Bizde köydeki öğretmenden, kazadaki ziraatçiye, kaymakamından vilayetin valisine ve bakanına kadar millet olarak ve milletin mümessilleri olarak günleri ve günlerin saat ve dakikalarını, vatandaşın enerjisini ve emeğini değerlendirebildiğimiz gün ne Başkentte, ne Afyon'da, ne Eskişehir'de işsiziz, açız, diye haykıran, ne bir işçi ve ne halli mümkün olmıyan tek bir meselemizin kalmıyacağı kanaatindeyim. (Bravo sesleri)

Konuşmama son verirken evlerine ekmek dahi alamıyacak durumda olduklarını haykıran Türk işçisinin 3 Mayıs günü yaptıkları yürüyüş esnasında gösterdikleri olgunluktan dolayı tebrike şayandır. Esasen vatanperver Türk işçisinden de bu beklenirdi. (Alkışlar) Yalnız gönül arzu eder ki, Sayın Hükümet temsilcileri bu kürsüde konuşanları dinlemekle kalmasınlar. Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Geçici 3 üncü madde hakkında Sayın (103) üye oy kullanmış, (101) kabul, (2) çekinser oy verilmiş, salt çoğunluk temin edilmiştir.

Geçici 4 üncü madde hakkında Sayın (95) üye oy kullanmış, (94) kabul, (1) çekinser vardır. Salt çoğunluk temin edilmiştir. Açık oya sunulan 33 üncü maddede salt çoğunluk temin edilemediği için Sayın Niyazi Ağırnaslı arkadaşımız bir takrir vererek tekrar oylarınıza sunulmasını istemektedir. 33 üncü maddeyi tekrar açık oylarınıza arz ediyorum. Lütfen oylarınızı kullanınız.

Sayın Uluç, yoklar. Sayın Ulay yoklar. Buyurun Sayın Artus.

AMİL ARTUS - Muhterem arkadaşlar, bendeniz de işsizliğin önemi hakkında kısa bir maruzatta bulunduktan sonra işsizliğin sebepleri hakkında yine kısa bir maruzatta bulunacağım. Ve ondan sonra bu işsizlik meselesinde alınması gereken acele tedbirler üzerinde kısaca tevakkuf edeceğim.

İşsizlikten bütün dünya memleketlerindeki hükümetler adeta bir salgın hastalıktan korkar gibi çekinirler ve bunun üzerinde ehemmiyetle dururlar. Bu

bakımdan işsizlik çok önemli bir konudur. Çünkü işsizliğin devamı ve işsizliğe çare bulunmaması, rejim değişikliklerine ve hatta ihtilallere, harblere sebep olmuş, memleketleri felaketlere sürüklemiştir.

Hitler'in Nazi Rejimi 1933'te, Almanya'da harbden sonra hüküm süren büyük çaptaki işsizliğin neticesi olarak doğmuştur.

İtalya'daki Faşist rejimi de keza bu tarihte mevcut olan işsizlik ve sefaletin bir neticesi olarak vücut bulmuştur.

İkinci Dünya Harbi doğrudan doğruya işsizliğin sonuçlarındandır. 1960'ta basılan 10 ciltlik Fransız Ansiklopedisinin üçüncü cildinin 80 inci sayfasından sizlere naklediyorum: "Orta-Doğu ve Kuzey Afrika'daki karışıklıkların sebebi işsizliktir. Fransız İhtilali, işçilerin Versaille üzerine yürümesiyle başlamıştır." Bu itibarla işsizlik meselesi çok önemli bir konudur. 3 Mayıs günü yapılan işsizlerin yürüyüşünü küçümsememek, ciddiyetle üzerinde durmak lâzım gelir. Bu yürüyüş komünistlerin tahrikidir veya bunlar geçici mânada işsizliktir, bunlar mevsim işsizleridir tarzında sözlerle bu olayın önemini küçültmek, başını kumun içine sokarak tehlikenin geçtiğini sanmak gibi bir hareket olur. Yürüyüşe bazı tahrik unsurları da karışmış olabilir. Fakat bu hareketin mânasını küçültmez. Binaenaleyh bu yürüyüşün üzerinde ciddiyetle durmak lazım geldiği kanaatindeyim.

İşsizlik sebeplerine gelince; Memleketimizde ekonomik bir krizin mevcud olduğu artık bugün saklanmasına imkân olmıyan bir hakikattır. Bu durgunluğun sebepleri muhteliftir. Sınai, ticari ve tarım sahalarında durgunluğun tesiri kendini göstermektedir.

Bizdeki işsizlik evvela bu iktisadi krize bağlıdır.

İktisadi krizin sebebi olarak evvela şunu ifade etmek lâzım gelir. Biliyorsunuz, bu günlere enflasyonist devirden geçerek geldik. Enflasyonist devirde para boldu, herkes bol bol para harcıyordu. Paranın kıymeti düşük olduğu için, bu parayı süratle bir yere, gayrimenkule inşaata yatırmak arzu edilir. Bu harcamalar da memlekette büyük bir iş sahası yaratır ve büyük canlılık ve faaliyet vardır.

Enflasyonun ilk safhasında, göze çarpan budur, fakat, çok geçmez, enflasyonun zararlı tesirleri kendini göstermeye başlar. Bu da memleketin dış itibarının ve para kıymetinin düşmesiyle ve iktisadi buhranın her sahada kendisini göstermesiyle müşahede edilir. Bizde de böyle oldu. Bu suretle 1958 sonlarına doğru enflasyondan kurtulmak ve bir istikrar siyaseti tatbik etmek dış mütehassısların tavsiyeleriyle de zaruri görüldü. Fakat bu istikrar politikası yeteri kadar ciddiyetle tatbik edilemediği için ancak 27 Mayıstan sonra enflasyoncu bir siyasete paydos demek mümkün oldu.

Fakat enflasyondan ayrılır ayrılmaz derhal paranın darlığı ve para darlığının sürüklediği hareketsizlik ve durgunluk kendisini göstermeye başlar. Vakıa bu geçici bir devredir. Fakat hiç şüphe yok ki, işsiz kalan, sıkıntıda olan vatandaşa, biz enflasyondan yeni çıktık, şimdi istikrar siyaseti takip ediyoruz, bunun neticesinde memlekette bir durgunluk vardır, acele etmeyin yavaş yavaş iş hacmi açılacak ve istikrarlı bir şekilde yatırımlara başlanacaktır, biraz sabırlı olun, denilemez. İşçi, pek tabiî, ekmek ister, karnını doyurmak ister, bunun için de iş ister. Binaenaleyh bu konjonktürü nazara alarak memlekette işsizlik meselesinin halline doğru gerekli tedbirlerin alınması icab etmektedir.

Bizde işsizliği doğuran sebeplerden bir tanesi de, köylerden devamlı olarak şehirlere doğru akın ile ilgilidir.

Şunu ifade edeyim ki, bizde nüfus hareketleri tamamiyle kontrolsüzdür. Osmanlı İmparatorluğu devrinde büyük şehirlerde, bilhassa İstanbul'a köylünün gelmesi, zaman zaman birtakım esaslara bağlanmış ve kontrole tâbi tutulmuştur. Biz böyle bir kontrolu maalesef tesis edemedik ve bu nüfus hareketlerine karşı bir kayıt koymadık.

Bu nüfus akını, köylerden şehirlere gelen akın, büyük şehirlerin etrafının gecekondu çemberi ile çevrilmesine sebep olmuştur. Bu gecekondu çemberi, pek tabiî birtakım problemler, sağlık, yol, eğitim problemi gibi, en başka mesken problemi gibi birtakım mühim problemler ortaya çıkardığı gibi, burada işsizlik problemini de doğurmuştur. Gene bu problemler arasında mühim bir problem de asayiş problemidir.

Köylünün şehirlere akın etmesinin iki sebebi vardır. Birisi; köylünün yeteri kadar karnını doyurabilecek istihsal yapamaması. Bu da toprağın verimsizliğinden veya istihsal usullerinin çok kötü ve geri oluşundan, yahut köylünün yeteri kadar toprağa sahip olmayışından veya hiç toprağı olmayışından ileri gelir.

Köylünün şehirlere doğru akınına sebep olan ikinci nokta, köydeki hayatlarının çok geri ve tahammülsüz bir seviyede olmasıdır. Bazı köylerde ortaçağ hayatı yaşandığı saklanmaz bir hakikattir. Muhtelif sebeplerle şehirlere gelen ve şehirlerdeki konforu gören köylü, pek tabiî, bir an evvel köyünden ayrılmak için zaten çok kifayetsiz olan toprağını ucuz, pahalı elinden çıkarıp şehirlerin nimetlerinden istifade etmeye koşmaktadır. Bu ise, gayet tabiî olarak, beşeri bir düşüncedir. İşte şehirlere doğru yapılan akının ikinci mühim sebebi de budur.

İşsizliğin sebepleri üzerinde kısaca bu kadar tevakkuf ettikten sonra, şunu ifade etmek isterim ki, Hükümet gayet uzun vadeli bir çalışma içindedir. 5 yıllık bir plânı ele almış. 1963 yılından itibaren uygulayacaktır.

Fakat beri tarafta bir realite vardır. Benden evvel konuşan Sayın Bayındırlık Bakanı ve Çalışma Bakanı arkadaşlarımızı dikkatle dinledim. Söyledikleri çok

doğrudur. Ancak acele olarak ve Meclisin kapısına kadar gelip başını çarpmış ve kendisini göstermiş olan bir problem ile de karşı karşıyayız.

Şimdi biz işçilere sabırlı olun, bizim 5 senelik plânımız vardır, şu plânı tatbik edelim, Meclise getirelim ondan sonra sizinle ilgileneceğiz diyemeyiz. Bu itibarla birtakım tedbirlere tevessül etmek zaruridir.

Nedir bunlar? Evvela ihaleler... Bizim bütçemizde bu sene için 5 milyar liralık bir yatırım tahsisatı ayrılmıştır. Bu dünya kadar paradır, az para değildir. Bütçeyi kabul edeli 2 ay olmuştur. O halde süratle bütçenin derpiş ettiği yatırımlara başlamalı, ihaleleri süratle yapmalı ve iş sahaları açmalıdır.

Benden evvel konuşan arkadaşlar bu konu üzerinde ehemmiyetle tevakkuf ettiler. Fakat bu yetmez, bunun yetmiyeceği kanaatindeyim. Bunlara muvazi olarak yeni ve acele tedbirler düşünmeliyiz.

Roosewelt Amerika'da iş başına geçtiği zaman 11 milyon işsiz vardı. Bu dâvayı nasıl halledecek diyorlardı. Keza Hitler iş başına geçtiği zaman mühim bir işsiz kütlesi vardı. Bunlara iş bulmak için derhal otostartlar, geniş otomobil yollarının yapılmasına başlandı. Amerika ve Almanya'daki işsizlere bu suretle geniş ölçüde iş temin edilmiş oldu. Bizde de; sade yol inşaatında değil, her zaman zararları belirtilen toprak kaymasına mani olmak için teraslamadan ve saireden bahsedilmektedir; bu gibi tedbirlere başvurmak lâzımdır. Şu anda aklıma gelen, teraslamayı söyliyebilirim. İşsizler teraslama işlerinde çalıştırılmalıdır. Şu anda hatırlıyabildiğim bir fikir olarak söylüyorum, başka tedbirler de olabilir.

Üçüncü bir tedbir, özel teşebbüsün, yeni iş sahaları yaratması için Hükümet tarafından teşvik edilmesidir. Özel teşebbüse emniyet verilmelidir. Uzun vadeli bir tedbir olmak üzere işsizlik sigortası ve işsizlere sigorta dışında yardım sisteminin tesis edilmesi geniş bir şekilde tatbik edilmelidir, bunu da tavsiye etmek isterim.

Arkadaşlar, biraz evvel, hiç şüphe yok ki, 3 Mayıs günü yapılan hareketi küçümsememek lâzım gelir demiştim. Bu, memleketimizdeki büyük değişiklikle ilgilidir. Bu hadiseler etüt edilirken, Erbaa ve Mardin olaylarını da aynı anda gözönünde tutmak ve birlikte hadiseleri layik oldukları önemde tetkik etmek ve hakiki, doğru bir sonuca varmak uygun olur kanaatindeyim.

Sözlerime nihayet verirken sizlere, bahis konusu eserden memleketimizi ilgilendiren kısa bir pasajı okumak istiyorum:

"Halen az gelişmiş memleketlerde işsizlik en büyük meseleleri doğurmaktadır. Ekseriyeti köylü olan mühim bir işçi kütlesi iş bulamamakta veya yeteri kadar iş elde edememektedir. Ekseriya mahalli hükümetler bu işçi kütlesini meşgul edecek işlere girişecek veya sanayileşmeyi kolaylaştıracak mali kaynaklara

malik değildir. Ecnebi sermaye az gelişmiş memleketlere yatırım yapmakta tereddüd eder. Çünkü bu memleketlerde siyasi ve sosyal kaynaşmalar daima korku verecek durumdadır. O halde bu memleketlerde gittikçe artan bir ekonomik inkişaf kaynaklarının başlıca amilini yabancı memleketlerin mali yardımı teşkil eder. Bu yardım dışında, şüphesiz mecburi çalışma mükellefiyeti, az gelişmiş memleketlerde işsizliği yenmenin ve memleket ekonomisinin gelişmesini yola koymanın tek vasıtası olarak kalır."

Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Çetintaş.

NEŞET ÇETİNTAŞ (Yozgat) - Sayın Başkan, sayın üyeler ve muhterem Hükümet erkânı; işsizliğe sebep olan hadiseleri objektif bir gözle tetkik edersek bu sebepleri şu şekilde hulasa edebiliriz:

Servet beyannamesi vermek suretiyle halkın bir Devrim Hükümeti zamanındaki bu teşebbüs yeni bir Servet Vergisi alınacağı endişesiyle mevcut servetini az göstermek ve mütedavil sermayesini işletmeden çekme yollarına girmiş olması, son yıllarda yeni yatırımlara gidilmemiş olması, eskiden yarıda kalmış yatırımların da plân ve tetkik mevzuatiyle ikmali yolunda harekete geçilmemesi ve bir de bunlara inzımam eden kuraklıkla yerli sanayi mamullerimizin imalatındaki kontrolsüzlük, fiyatlarındaki yükseklik, ihraçlarındaki zorluk yüzünden her sahada stokların artışı, sermayenin bağlanışı ve iş yerlerinden işçilere yol verilmesi, işsizliği ve hayat şartları buhranını, geçim zorluğunu hızlandırmıştır.

Yıllardan beri ziraat ve diğer sanayi kollarımızın makineleştirilmiş olması ve nüfusun artışı ayrıca işsizlik derdini derinleştirmiştir. İhraç mallarımızı mamûl olarak değerlendirmemiş olmamız; mesela tütünümüzü yaprak olarak satıyoruz, incîr ve üzümü cibre olarak ihraç ediyoruz. Halbuki bunları rakı, şarap şeklinde mamûl olarak sattığımız takdirde gelirimiz artacak, geniş bir iş kolu geçim yolu bulacaktır.

Diğer zirai mahsullerimize gelince; meyva ve sebze ihracatında bir mevsimden diğer mevsime mahsulü muhafaza, ihracatta ambalajın ihraç imkânlarına göre sağlanması yolu düşünülmemiştir.

Biz eğer iç iskân mevzuuna önem verseydik, bugün, köylü şehre akın etmiyecekti. Köylülerimize bankaların kefaleti müteselsile yoluyla kredi verdiği malumdur. Köylümüzün çoğu topraksız kısmen de az topraklı olmakla tohum, traktör, koşum hayvanı ve saire gibi işletme sermaye ve araçlarından mahrum bulunmaları kendini geçindirmeyen ve layıkiyle işletemediği toprağı da terk ederek şehre göç etmeye mecbur kılmıştır. Son yıllarda ve halen büyük şehirlerimizde numune köyleri kurulması teşebbüsüne geçildiğini görmekteyiz. Birkaç

milyona numune köyü yapmaktansa, işin lüksünü bir tarafa iterek, az masraf ve çok iş esasından köylümüzü kalkındırmalı ve şehre akın etmiş köylüyü köyüne bağlamayı sağlamalıdır.

Köylünün ve ziraat işçisinin emeğinin ve iş gücünün değeri düştüğü halde geçimi için lâzım olan yiyecek ve giyecek maddelerinin fiyatı günden güne yükselmektedir. Evvelce dolar 285 kuruş iken bir kilo tütün 6-8 lira idi, yani 2-3 dolara tekabül ediyordu. Bugün dolar 9 lira olduğu halde köylünün tütünü ve buğdayı ve diğer bütün istihsal maddeleri aynı vaziyettedir. Böylece dolar farkı müstahsil ile köylü aleyhine işleyen yokluk ve sefalet ve işsizlik doğuran çark halinde dönmektedir. Eğer ihraç maddelerimizdeki ayarlama ile köylünün ihraç maddesi ayarlanmış olsaydı bugün köylünün bir kilo tütünü 25-30 lira olması icap etmez miydi? İharç maddelerimizden en mühimini teşkil eden maden işlerimiz ve işletmelerimiz büyük bir güçlük içindedir. Mamûl veya hiç olmazsa yarı mamûl bir halde satarsak âtıl kalmış köylüyü ihya etmiş oluruz.

Diğer taraftan Büyük Meclisin ve Hükümetin iş başına gelmesinden beri Meclisin, Hükümetin Anayasaya olan saygı ve bağlılığını istismar eden meçhul kollar sık sık, şurada burada açlık ve işsizlik yürüyüşleri tertiplemektedir. Mesela Ankara'da son yürüyüşler uzun zamandan beri bir organize tertip görülmemiş midir? Bu gibi yürüyüşlerde Hükümetin işsizlerin bu toplantıya nereden ve nasıl ve kimler tarafından çağırıldıklarını ve hepsinin bir sendika ile ilgili bulunup bulunmadığını tespit etmesi bize her sahada ve işsizlik sahasında fikir verebilirdi. Bunu Hükümet yapmış mıdır?

Memlekette bir işsizlik ve hayat sıkıntısı meydanda iken, dost Almanya başta olmak üzere, demir perde hariç, NATO ve SENTO memleketlerine işçi gönderilmesinin hızlandırılıp kolaylaştırılması gerekmektedir. Bugün Almanya'daki italyan ve Yunan işçilerinin Türk işçilerinden beş misli fazla bulunduğunu basından öğrenmekteyiz. Bizde yüzbin işçinin Almanya'ya gitmek için müracaat ettiklerini yine basından öğreniyoruz. Bu arzuları bir an evvel tahakkuk ettirebilmelidir.

İç imkânlarımız durgun iken vatandaşların açlık ve sefalet ıstırabı, mideleriyle sokağa dökülmesinin ve yürüyüşe zorlamanın mesul ve müsebbibi de yine Meclis olarak, Hükümet olarak biziz.

İşte geçen defa bir işsizler grubunun Meclis binasını sardıklarını Sayın Senato Başkanının ağzından bizzat işittik. Bunlar ne istiyorlar? Diğer milletlerde olduğu gibi, ücretlerinin artırılmasını mı, yoksa konfor mu istiyorlar? Hayır.

Yalnız ve yalnız istedikleri günlük iaşelerini temin için ve sadece yaşamak için ekmek parası temin edebilecek bir iş istiyorlar, çalışmak istiyorlar. Bundan masum ve haklı bir istek olamaz.

Bizde Anadolu köylüsü ilkbaharda hasat mevsimine kadar Adana, Ankara, İzmir ve İstanbul gibi sanayi ve istihsal bölgelerinde çalışmaya gider ve hasat mevsiminde tekrar memleketine döner. Bunu nazarı itibara alarak Hükümetin yatırımlarını bu mevsimde yapması icap ederdi. İşte bu mevsimde yatırım yapılmadığından ziraat işçisinin şehre akın ettiği ve bir işsizlik meydana geldiği hakikatı ortaya çıkmaktadır. Bugüne kadar yatırımlar yapılmadığına göre, Mayıs ayı da bayram ve tatillerle geçeceğine göre, bundan sonra yatırımlar yapılsa dahi ihale ve sair muameleler dolayısiyle ancak son baharda tatbik edilebilecektir.

Hükümetin bütçedeki 5 milyara yakın yatırımı bu yıl içerisinde sarf edip edemiyeceğinin bildirilmesini rica eder, hepinizi en derin saygılarımla selamlarım.

BAŞKAN - Sayın Sanayi Bakanı.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) - Muhterem Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri. Muhterem heyetiniz bugün işsizlik üzerinde umumi bir müzakere açılmasına ait takrirle Türkiye'nin bugün ve yarın daha uzun müddet devam edecek olan son derece önemli iktisadi ve sosyal bir meselesini umumi efkâr önünde dile getirmek imkânını veriyorsunuz. Ben, Hükümetin mesul bir Bakanı olarak, bu müzakerelerden sadece memleketin bugününde de ve yarınında da ehemmiyetli neticeler çıkabileceğine kanî olarak maruzatta bulunmak istiyorum.

Muhterem arkadaşlar, evvela Türkiye'nin halihazırda içinde bulunduğu gerçeğin olduğu gibi bilinmesinde fayda vardır. Ancak bu suretle taleplerimizin gerçekçi bir görüşle ele alınması mümkün olur. Bu konuda ben, Hükümet olarak, mesul parlamento üyeleri olarak, topluma karşı mesul aydın insanlar olarak, durumumuzun ne olduğunu kendimizden değil fakat Türkiye'nin iktisadi ve sosyal meseleleriyle kalkınmasiyle yakın alâkasını bildiğimiz ve takip ettiğimiz NATO'nun üç mütehassısının hazırladığı rapordan birkaç pasaj okumak suretiyle huzurunuzda tespit etmek istiyorum.

Şu kadarını arz edeyim ki, tespit edilen hâl oldukça ağır ve bizden büyük gayretler beklemesine rağmen, bendeniz; sorumlu insanların idrâk ve şuuru ile yol aldığımız müddetçe memleketimizin halledilemiyecek bir problemi olduğuna kanî değilim. Yani katiyen bedbin değilim. Ancak, Parlamento ve Hükümet üyelerince müttefikan, memleketin gerçeklerinin anlaşılması ve doktriner değil, ilmi ve rasyonel bir görüşle bu mevzuda neler yapılabileceğinin tespiti ve buna inanılması şarttır.

Raporda deniyor ki, Türkiye'de uzun vadeli kalkınmanın plânlanması, ilk defa sistematik olarak ele alınmış bulunmaktadır. Bugünkü Türk Hükümetinin siyasi istikrarlı bir para politikası ile devamlı iktisadi ve sosyal kalkınmayı sağlamak zaruretini açıkça kabul etmek esasına dayanmaktadır.

Hükümet çok ağır bir vazife ile karşı karşıya bulunmaktadır. Nüfus senede % 3'e yakın nisbette çoğalmaktadır; yaygın bir işsizlik, iş sahası azlığı mevcuttur... Enflasyon, insicamsız yatırımlar ve dış borçlara ait nisbeten dünyanın en ağır idame külfetleri miras kalmıştır. Rapor neticeler kısmında da aynen şöyle yazıyor: "Türkiye'nin acil ekonomik meseleleri ittifakın bütün üyelerini yakından alâkadar etmelidir. Ölçüler geniştir. Güçlükler kolayca halledilir evsafta değildir."

İşte muhterem arkadaşlar, sizlere NATO raporundan bazı parçalar, bu itibarla, memleketimizin evvela iktisadi bakımdan hangi noktada bulunduğunu, taleplerimizin hududunu tayin edebilmek bakımından, memleketin imkânlarını en iyi şekilde kullanabilmek bakımından gerçekçi bir görüşle tespit etmek lazım gelir. İşte muhterem arkadaşlarım, Karma Hükümet daha ilk günden itibaren bu gerçekleri kısa zamanda, tespit etmiş ve esasen siyasi hayatta uzun yıllar memleketin mukadderatiyle içli dışlı olan tecrübeli bir devlet recülünün başkanlığı altında kurularak çalışmakta olmanın güvenliği içinde memleketin bu gerçeklerinin ne suretle halledilebileceğini ifade etmiştir. Hükümet kısaca "İktisadi kalkınmamızı bir plâna bağlıyacağız ve istikrardan ayrılmıyacağız. Bu kalkınmamızı demokratik ve hür bir nizam içinde gerçekleştireceğiz." demiştir. İşte, ilk günden itibaren Hükümetimizin tutumu bu yolda olmuştur. Bir ay sonra kendi bakanlığıma taallûk eden yatırımların ne safhada olduğunu, yatırımların nisbetlerini tespit etmek suretiyle huzurunuzda arz edeceğim. Bundan önce bir kere daha belirteyim ki, memleketimizin son derece önemli ve ileride daha da ehemmiyetini muhafaza edecek olan işsizlik dâvasının izale edilebilmesi için milli tasarruflarımızı artırmak mecburiyetindeyiz. Mümkün olduğu kadar istihlâk harcamalarından sakınarak, tasarruf yapmak ve hariçten sağlanacak imkânlarla en geniş ölçüde, rasyonel bir ölçü içerisinde, yatırım yapmak mecburiyetindeyiz.

İşte Hükümetimiz bu görüşle beş yıllık yatırım programı hazırlıkları yanında, 1962'ye geçiş yılında da aynı zihniyetle çalışacaktır. Şimdi, kendi bakanlığıma taallûk eden yatırımlarla alâkalı rakamları huzurunuzda dile getireceğim.

Muhterem arkadaşlar: Sanayi Bakanlığına bağlı İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları, Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununa tâbi değildir. Fakat, 23 sayılı bir Kanunla bakanlığın tasvibinden ve Maliye Bakanlığının tasdikinden geçmek suretiyle, tekâmül edecekleri kabul edilmiştir. Şu halde 1962 yatırım projeleri, bu Nisan ayının başında ikmal edilebilmiştir ki, bu daha evvel hazırlanan ön projelerin bir seleksiyona tâbi tutulması, ayıklanmasıyla mümkün olmuştur. Kalkınma plân ve stratejisine göre yiyici masraflardan sarfınazar ederek, istihsali üretici sahalara yöneltmek suretiyle muayyen sentetik bir görüşle, bu projeler hazırlanıp kabul edildikten sonra tatbikat projeleri haline getirilir. Şartnameler hazırlanır. Artırma Eksiltme ve İhale Kanununa tâbi olmadan ilanlarla ihaleler

yapılır. Ama bu şikâyet olduğunda, bakanlık onu tahkik ettirmeye mecburdur. Çünkü onun sorumluluğunu istersiniz. İşte bu da ihaleyi geciktirir. Bu camia bakımından bir misaldir. Sonra memleketin iklim şartları çok değişiktir. Bu da yatırımların başlangıç tarihine müessirdir. Memleketimizde yatırımların filhal başlamasına ancak Mayısta imkân vermektedir. Martta bu yıl İstanbul'da kar yağmıştır, arkadaşlar. Bu itibarla: Türkiye'nin yatırımları şu geçen dört aylık devrede değil veya Devlet bütçesiyle alâkalı kısımlar için Mart, Nisan aylarında değil, Mayıstan itibaren gelişmeye başlıyacaktır. Bütün istatistikler tetkik edilirse, geçmiş senelerin yatırımların yıllık dağılışı, aylar olarak tespit edilirse ortaya hakiki durum basit olarak çıkar.

Bizim camiamızda, yıllık yatırımlardan, mesela; Türkiye Kömür İşletmeleri Umum Müdürlüğü ilk dört ay içinde yılda yapacağının yüzde 9,6'sını yapmıştır. Çimento Sanayii yüzde 15 kadarını tahakkuk ettirmiştir. Azot Sanayii, yüzde 18,3'ünü, Makina Kimya Endüstrisi Kurumu yüzde 17,6'sını, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı yüzde 18,92'sini, Şeker Şirketi Umum Müdürlüğü yüzde 29,15'ini, Sümerbank yüzde 5'ini, Etibank yüzde 14,081'ini tahakkuk ettirmiştir. Fakat, oldukça düşük yatırım seviyesinde olan Etikank'ın ihalelerinin durumu hakkında arkadaşlarıma biraz bilgi vermekte fayda görüyorum.

Etibank yatırımlarını iki yolla yürütmektedir. Emanet usulü ile kendisi yapmakta, bir de ihaleye çıkarmak suretiyle müteahhitler vasıtasiyle iş yapmakta. Onbir tane ihaleden dokuzu yapılmış, bir tanesinin protokolü imzalanmış, bir tanesi de 1962 yılının sonlarına bırakılmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'de yatırımların yapılması kadar, yatırımlara geçmeden evvel yapılacak hesapların hududu içerisinde yatırım yapmak da son derece önemli acil meselelerimizdendir. Seksen milyona çıkacağı derpiş edilmiş bir işi 350 milyonun üzerine çıkarmak hesap değildir. Buna dikkat edeceksiniz. Sanayi Bakanlığında bütçe ile birlikte yalnız yatırımların safahatını değil aynı zamanda teşekküllerin iktisadi vaziyetleri hakkında da üç aylık rapor göndermeleri, merkezden takip edilmektedir. İdari bir kararla bu gündem usul haline getirilmiştir. Bir politika şeklini almıştır.

Vaktinizi almak istemem, tek tek bütün projeler nazara alınmak suretiyle dördüncü ayın sonunda durumun ne olduğunu açıklıyabilirim. Ancak bu gerçeği ifade edeyim ki, Türkiye'de yatırımlar bilhassa Mayıs'ta hareket kazanır. Bu teşekküllerin ilk projelere ve yıllık vaziyete göre iç ve dış kaynaklardan ne miktar yatırım yaptıkları, Bakanlık merkezince takip edilmektedir ve projeler en küçük teferruatına varıncaya kadar Maliye Bakanlığında teker teker, İktisadi Devlet Teşekkülleri yetkilileri ile, demin arz ettiğim israftan kaçınmak hatta lojman dahi yapmamak esasına göre tetkik edilmektedir.

Arkadaşlar; bugün öyle işletmelerimiz vardır ki, müdürüne lojman binası yapılmamaktadır. Niçin, lojman binasına sarf edeceğimiz parayı bilhassa Türkiye'nin ölçüsünde istihsali artıran bir yere harcamaya mecburuz da onun için. Çünkü, süratle milli hasılayı artırmak vazifesiyle mükellefiz. Yatırımların önceliklerini tespit etmemizin mânası budur. Yoksa bir bina yapılır, orada işçi çalıştırılır. Fakat bu binaya sarf edeceğimiz para ile istihsali artıracak ve memleket menfaatına daha uygun işlere girebilirsiniz. Bu itibarla, bir memleketin kalkınmasında her sektör ölçüsünden neyin öne alınması lâzımdır, neyin daha sonra mütalâa edilmesi gerekir, ilmin ışığı altında bu hususların ele alınması gerekeceği gün gibi aşikârdır.

Bazı arkadaşlarımız tedahüllerden bahsettiler, bu gerçektir. Çünkü servisler arasında aynı hizmetin görülmesi yüzünden tedahüller oluyor. Formaliteler var ve bir kırtasiyecilik mevzuu var. Fakat, muhterem arkadaşlarım, insan dediğiniz unsur itiyatları değiştirmesi bakımından, gece yatar gündüz kalkar ve her huyu değiştirmiş olur bir varlık değildir. Her şeyin üstünde insan unsuruna önem vererek, mesai arkadaşınıza bu vazifeyi ifa ederken bir misyoner gibi, memleketin kendisine rol oynadığının şevkini tattırabilmeniz şarttır, arkadaşlar. Bu havayı veremediğimiz müddetçe ayıracağınız tahsisatın derbeder bir gidiş içinde, çarçur edilmesinden başka fazla bir mâna alması mümkün değildir. Bu itibarla bütün bu müşküllerin bertaraf edilebilmesinin tedbirleri alınmakta ve bizzat Bakanlıklardan mürekkep heyetler umulduğu gibi çeşitli Bakanlıkları ilgilendiren konularda çalışmalar yapılmaktadır. Mesela bizim Çalışma Bakanlığı ile bir konumuz vardır. Türkiye'de halıcılık imalâtının evlere dağıtılarak yapılması şeklinde öteden beri süregelen, ananevi, milli bir küçük sanat kolu olmuştur. Bir kanun gelmiş, orada çalışanları bordroya tâbi tutmuş ve bundan dolayı evlere iş dağıtanlar bu işlerini tasfiye etmişlerdir. Bir başka konu da Maliye Bakanlığını ilgilendiriyor. Kanuna göre eğer halı ihracatçısı halısını kendisi imâl ediyorsa, bu ihracatçı gider vergisinden müstesnadır. Ama bir tüccar halı ihrac ederse bu vergiye tâbidir. Teker teker, bütün bunlar bir cımbızla ayıklanırcasına tespite başlanmıştır; bilhassa Bakanlar meşgul olmak suretiyle bu meselelerin halledilmesi karara bağlanmıştır. Sanayi, Çalışma, Maliye, İmar ve İskân, Ticaret, Ulaştırma, Gümrük ve Tekel Bakanlıkları kendilerine düşen sahalarda istihsalin gelişmesi bakımından bu meselelerle ilgilidirler. Ticaret Bakanlığı piyasa vaziyeti itibariyle, Gümrük ve Tekel Bakanlığı gümrük tarifeleri politikası itibariyle bu meselelerle ilgilidir. Belediyelerde birtakım formaliteler yüzünden işlerin uzaması görülmektedir. Onun üzerinde durulmaktadır. Millete karşı bu işleri yürütmek mesuliyetini üzerine alan kimseler, bu takriri buraya getiren arkadaşlarımız kadar mesuliyetini müdrik insanlardır. Birtakım kanunlar taranmalıdır. İcranın kararları gözden

geçirilmelidir. Bu mekanizma kurulmuştur. Elbette ki, peyderpey tatbik mevkiine konacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, teker teker bütün teşekküllere ait bilgi vermek imkânı mevcuttur. Fakat bunun teferruatı üzerinde vaktinizi işgal etmektense ben huzurunuzda Türkiye'nin halihazır durumunun ne istikamette seyretmekte olduğuna dair bazı bilgiler vermek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, ekonomik tabiriyle memleketin içinde bulunduğu devir, biz Karma Hükümet olarak vazife deruhte ettiğimiz zaman, duraklama devrinde idi, resesyon içinde idik. Ama bugün memlekette bir hareket başlamıştır. Sayın Çalışma Bakanı arkadaşımız, benim de not etmiş olduğum bazı rakamlar verdi. Bu rakamlar şayanı dikkattir arkadaşlar. Mart ayında İş ve İşçi Bulma Kurumunun 68 ünitesi ile, resmi ve özel sektördeki işçilere ait verdiği rakamlar şöyledir: Yeni iş yerlerinde çalışanlar, 1 162, kapanan iş yerlerinden çıkarılanlar 1 063, lehe fark 59. Fakat, mevcut işletmelerimizin faaliyetlerini geliştirmiş olmaları sebebiyle, inkişaf ettikleri ve işçi talebinde bulundukları ve çalışmaya başladıkları yine bir hakikattir. İşçiler, hali faaliyette bulunan işletmeler tarafından alınan işçiler sayısı 11 610; faaliyetlerini azaltmak suretiyle, işlerine son verilen işçi sayısı ise 4 744 ki, fark 6 866'dır. İşte arkadaşlar, bu rakamlar Türkiye'de ekonominin harekete geçtiğine bir işarettir. İthalât ve ihracat hakkındaki rakamlarımızı ilgili arkadaşlarımız izah edeceklerdir. Memleket bir gelişme seyri içine girmiştir. Bidayette tahmin ettiğimiz rakamların üzerine çıkılmıştır, dış ticarette ithalât ve ihracat rakamları bir gelişme seyri içindedir. Bidayette tahmin ettiğimiz rakamların çok üstüne çıkmıştır. Bu memlekette ekonomik alanda bir demarajdır. Harekete geçiştir. Bu itibarla hangi sektöre bakacak olursak bakalım, bu memlekette birtakım bünyevi arızaları müşahede etmek ve arızaları bertaraf etmek ne kadar vazifemiz ise, müspet ve yapıcı endislerine bakmak da aynı şekilde vazifemiz olmak lazım gelir, kanaatindeyim.

Bu itibarla, biraz önce Sayın Çalışma Bakanından dinlediğim gibi işsizlik meselesinde Planlama Dairesi etüdünü yapmış. Otomatik olarak yüzde 7 yatırım hızını gerçekleştirdiğimizde dahi şu kadar işsizlik olacaktır, diyor. Bu gerçektir.

Muhterem arkadaşlarım; Hükümetiniz, gücünün yettiği kadar, iktisadi ve sosyal meseleler üzerinde çalışmaktadır. Bir sihirbazın değneği ile iktisadi işlerin düzeltildiğine dair dünya tarihinde bir misal yoktur. Prof. Erhard'a, mucize yarattın dendiği zaman, "Mucize yaratmadım, aklın emrettiği yolda yürüdüm." demiştir. Bu itibarla Sanayi Bakanınız olarak şunu arz edeyim ki; Türkiye'de mülkiyet anayasanın teminatı altındadır, mukavele hürriyeti ve sosyal adalet Anayasanın teminatı altındadır. Birtakım bâtıl, 20 nci asrın 2 nci yarısında demode olmuş

hüküm ve doktrin görüşleri serdederek değil, karma bir ekonomik nizam içinde, Devlet ve hususi sektörün birbirine karşı mücadelesi ile değil, birbirlerinin noksanlarını ikmal etmek suretiyle, Anayasa hükümleri içinde, Türkiye'nin kalkındırılması için tedbirler almak ve bu tedbirler üzerinde tartışmak yoluyla müşküllerimizi yeneceğiz. Ve bu nizam içinde memleket selamete kavuşacaktır.

Bir noktayı daha arz edeyim. Fedakâr memurların maaşlarına geçen yıl çıkan bir kanunla bu sene verilmesi lazımgelen yüzde 15 zammın önümüzdeki yıla tehiri tasarısını huzurunuza getirdiğimizde, bugün kalkınma lehinde olan arkadaşlarımız bizi ne kadar tenkid etmişlerdi. Ama kalkınma yatırımla olacaktır. Bu da cari masrafların kısılmasını ve istikrarın sağlanmasını gerektiren Nato raporunda bunların hepsi var. Türkiye bu şekilde hareket ederse beş yıllık plânı tahakkuk ettirmek imkânını sağlar deniyor.

Bu itibarla, memleketin süratle demokratik nizam içinde kalkınmasında müttefik olduğumuza göre, tek çıkar yol, beyanlarımızın, ifadelerimizin bu umumi kalkınma felsefesi içinde olması iktiza eder, kanaatindeyim. Kalkınma mevzuunda, servet beyannamesi de tenkid konusu edildi. Halbuki arkadaşlarım, bu hususta da endişeye mahal yoktur. Hükümetiniz, çeşitli şekillerde ifade etmiştir ki, (Tabii Maliye Vekili de temas edecekler) servet beyannamesini herkesin servetine göz koymak için değil, sadece tahsilatın bir kontrolu mekanizması saymaktadır. Bir hakikat var, 20 nci asrın ikinci yarısında, vatandaşın ödeyebileceği ve üzerine düşen miktar vergiyi ödemesi, tıpkı bir askerlik görevi gibi kutsal bir vazife sayılır. Vergi mevzuunda servet beyannamesi de sadece bir kontrol vazifesi gözetilmiş bulunmaktadır Bu, kontrol için bir tedbirdir. Şimdi, bu kanuna karşı da cephe almak doğru değildir arkadaşlar. Türkiye 30 milyonluk nüfusu ile ve 10 milyarlık bütçesi ile bütün dertlerine deva bulamaz. Bir taraftan, Hükümet Devletin imkânlarını artırması politikası takip ederken, beri taraftan özel sektörü de karma bir ekonominin felsefesi içinde ve Anayasanın teminatı altında, yatırımlarını yapmaya ve onu teşvik etmek, Hükümet ve Parlamento olarak vazifemizdir, kanaatini taşımaktayım. Bu çeşit beyanlardan hiç kimse ürkmemelidir. Yabancıların Türkiye'de yatırım yapmak için bize projeler verdiği şu sırada özel sektördeki sermaye erbabımızın da kendilerine terettüp eden vazifeyi yapmasını, artık uzun müddet endişeler içinde beklemek değil, "Bu memleketin kalkınmasında benim de şeref payım vardır, ben de bunun mesuliyetini alacağım." diyerek yatırımlara başlamasını lüzumlu gören bir arkadaşınızım. Memleket içinde ve dışında bütün dikkatler bizlerin konuşmalarımız üzerinde temerküz etmektedir. Bütün beyanlarımızda, Anayasanın vatandaşlara temin ettiği birtakım yeni müesseleri benimsetmek suretiyle karma ekonomi içinde yatırımlarımızı süratlendirebildiğimiz ölçüde faydalı olur; işsizlik konusunu istismar vesilesi olarak

vatandaşa takdim etmek bu memleketin gerçeklerine uygun düşmez. Dâvaları anlıyabildiğimiz takdirde süratle halledebiliriz. Türkiye'nin dış yardım ve kredi alması için, Hükümetin, memleketin içinde bulunduğu şartlar dikkate alınmak suretiyle gösterdiği azami dikkat, hesaplı ve kitaplı çalışmalar, ne olursa olsun müstakar para, enflasyondan uzak mali ve iktisadi istikrar politikası, nazarı dikkate alınmıştır. İçinde bulunduğum için arz edeyim, 5 yıldan beri ancak Temmuz'da ödenmesi bütün pancar bedelleri, bu sene bir lira borcumuz kalmamak şartiyle Nisan sonunda müstahsile ödenmiştir. Bu imkânı ancak, hükümetin müstakar bir politika takip etmesi neticesinde sağlıyabilmişizdir. Nisan sonunda, Nisan 30'da, Türkiye'de, 25 yıldan beri her yıl para almak için Temmuz ayına kadar beklenirken bir lira Şeker Şirketinden alacaklı olan tek Türk köylüsü kalmamıştır. (Bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlarım; meseleleri bütün cepheleriyle görmek, gerçekçi olmak, bu memleketin vazifelerini yapabilmek için, hepimizin de müşterek bir prensip olarak benimsememiz lâzımdır. Huzurunuzdan ayrılırken, arz edeyim ki, kıymetli arkadaşlarımın, bizim çalışmalarımızda buradaki mütalâa ve tenkidleri ile ışık tuttular. Sayın Demir arkadaşımın da hatırlatmış oldukları cihet Bakanların kendi çalışmalarını tanzimi üzerinde duracağım bir konudur. Teşekkür ederim. Memleket meselelerini burada konuşacağız. Demokratik düzen içerisinde memleket gerçeklerine bağlı kalacak ve süratle ve kalkınma çareleri arayacağız. Devamlı işsizliği kaldırmakla ve mevsimine göre iş yerleri ihdas etmekle, her vatandaşın devamlı bir maişet imkânına kavuşturulması hususu gerçekleştirilecektir. Benim maruzatım budur. Arkadaşlarımızın soracakları şeyler olursa onları da ayrıca cevaplandırmaya amadeyim. Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Biraz önce oylarınıza arz edilen 33 üncü madde için (99) kişi oy kullanmıştır. (98) kabul, (1) çekinser vardır.

Salt çoğunluk temin edilmiştir. Bu şekilde Devlet İstatistik Enstitüsünün görev, yetki ve kuruluşu hakkında Millet Meclisince kabul olunan kanun tasarısı ve geçici komisyon raporu üzerindeki görüşmeler bitmiştir. Tasarının tümünü oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, daha 13 üye söz almış bulunmaktadır. Ayrıca üç vekil de söz almış bulunmaktadır. Görüşmelere devam edeceğiz. Yalnız 13 üye ile 3 Bakanın da sırada olduğunu dikkatlerinize arz ederim. Sayın Alpaslan?.. Yok.

Sayın Öztürkçine. (Vazgeç, vazgeç, sesleri)

RİFAT ÖZTÜRKÇİNE (İstanbul) - Vazgeçtim.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) - Bir temennide bulunabilir miyim efendim?

BAŞKAN - Hiçbir teklif yoktur. Müzakereye devam ediyoruz. Sayın İlkuçan. (Yok sesleri) Sayın Ergün.

ÖMER ERGÜN - Muhterem Başkan, Senatonun muhterem üyeleri, Sayın Hükümet erkanı, vatanın kalkınması, vatandaşın bir geçim derdine düşürülmemesi için Hükümetlere vazifelerin büyüğü düşmektedir. Bununla beraber her şeyi Hükümetten beklemek biraz da haksızlık olur. Hükümetin ve hükümetlerin başarısına yardımcı olmak Büyük Millet Meclisi üyelerinin olduğu kadar her aklı eren vatandaşın da başlıca vazifesi olmalıdır. Yoksa her şeyi Hükümet yapsın dersek milletin sayısız dertlerine deva bulunmaz.

Bugün vatandaşta uyanan intiba politikacıların, partilerin Hükümeti tek bir istikamette devamlı şekilde zorladığı ve tazyik altında tuttuğu Hükümetin başlıca memleket meselelerine layıkiyle eğilemediği kanaatidir.

Vatandaşların bu kanaatini değiştirmek mecburiyetiyle de karşı karşıya kaldığımızı ifade etmek isterim.

Her derdin ve meselenin en iyi şekilde politika dışı bir tutumla halledileceğine inanıyorum. Aksi takdirde şimdiden seçilmek ve seçilmemek kaygısı içine düşerek, partiler de bu yolda çalışmalarına bir yön verirse memleket meselelerinin halli güçleşir ne bugünün Hükümeti ve ne de gelecek hükümetler hiçbir zaman kolaylık içinde bir başarıya ulaşamazlar.

Huzur huzur diye bu memlekette maksatlı şekilde huzursuzluk yaratmaya kimsenin hakkı yoktur. Daimi huzur bu memlekette açlığın, işsizliğin giderilmesiyle, bu aziz vatanda çalışmak isteyen işsizlere iş bulmakla, milli gelirin vatandaşlara adil şekilde dağılmasıyla, bu vatan benimdir diyerek kazancı nisbetinde herkesin vergisini vermesiyle, mal beyanında bulunmasiyle sınai ve zirai sahada gerekli reform yapılmasiyle ancak mümkün olur.

Sermaye bugün Devlete karşı en az vergi sağlıyan işlerin peşindedir. Hükümetler de böyle düşündüğü takdirde, fakir vatandaşın ıstırapları dindirilmiş, işsizliğin önü alınmış olmıyacaktır.

En karanlık günlerinde bile bu millet ümidini, istiklalini ve hürriyetini kaybetmemiş ve dünya durdukça da kaybetmiyecektir.

Milletin sabırsızlığı ve tahammülsüzlüğü, sen ben kavgaları bir kenara itilerek bir an önce daha iyi gün ve imkânlara kavuşmaktan ibarettir.

Günün konusu olan işsizliğin önüne geçilmesidir.

Memleketimizde işsizliğin sebeplerinden önce nevileri üzerinde durmak istiyorum. Birincisi, siyasi kanaatleri dolayısiyle, diğerleri de fabrikalara sipariş veya yatırımların durdurulmuş veya dondurulmuş olmasiyle işten çıkarılanlardır.

a) Birincisi ihtilal sırasında iş yerleri amirleri tarafından siyasi kanaatleri dolayısiyle işten çıkarılmış olanları kasdediyorum. Bunların sayısı bir polemik mevzuu yapılacak kadar da olmadığını sarahatle ifadeye mecburum. Muhtelif kaynaklardan derlenen hakiki rakam 450 civarındadır. Bu işçilerin büyük bir kısmı Sayın Başbakanın ve Bakanlıkların yakın alâka ve kararlariyle işlerine dönmüşlerdir. Bu vesile ile alâkalılara şükranlarımı arz etmeyi vazife bilirim.

Fakat sayıları çok az kalan İstanbul Elektrik, Havagazı, Tünel ve Tramvay ve Sümerbank ve Tekel gibi bazı fabrika ve işletmelerde henüz işe girmiyen sayıları 30-40 arasındaki işçiler halen boştadır.

Bu kimselerin her gün işe girme ümidi içinde sağa, sola başvurmakta olduğu bir gerçektir.

Bilhassa işsiz kimselerin haleti ruhiyesini bilirsiniz; cemiyete karşı kırgın olurlar, kendi meselelerinden başka bir şeyi düşünmezler Bunlar geçmiş iktidarın masum kişileri olduklarına inananlardanım. İş yerlerinde particiliğin bir kayırma ve terfi vasıtası olduğu devirlerde bu gibi olayları kabul etmek mecburiyetindeyiz.

Sayıları 30-40 civarında kalan bu işçilerin ve efradı ailelerinin sefil ve perişan halden kurtarılması ve eski işlerine yeniden alınmaları hususunda Hükümetin ve ilgili makamların alâkasını ve yuvaları kadar sevdikleri işlerine dönmelerini temenni ediyorum.

b) Diğer ikinci konuya geçiyorum. Son günlerde Devlete ait bazı iş yerlerinde fabrikalarda ve demiryollarında çalışan işçilere yatırım veya iş darlığı gibi sebeplerle işlerine nihayet verilmekte oluşudur. Bunun da hem çıkan ve hem iş yerlerinde çalışan işçiler üzerinde tesiri büyüktür. Acaba sıra bize de gelecek mi diye bir düşünce, iş verimine tesir etmektedir.

Senelerdir iş yerlerinde çalışan işçileri bu sebeplerle işten çıkarmak iyi bir işletmeciliğin örneği sayılamaz. İyi bir idareci elindeki işçiyi çıkarmak değil, onlara iş bulmak ve yaratmaktır. Maalesef en kolay tasarruf işçiyi işinden çıkarmak oluyor.

Bu olaylar mevcut olan işsizliğe az da olsa bir yenisini katmış oluyor. Devletin bu olayları da kesin olarak önlenmiş olması lâzımdır.

Şimdide umumi işsizlik konusuna temas etmek istiyorum.

1. Memleketimizin süratle artan nüfusu karşısında. Karabük, Kırıkkale gibi ve daha açık bir deyimle imalâtçı fabrikalara ve iş yerlerine senelerdir yatırım yapılmamış olduğundan inşaat ve sanayi işçileri arasında işsizlik krizi başgöstermiştir. Bu gerçeğin böylece tespitinde fayda vardır.

Diğer taraftan topraksız köylü vatandaşların da şehre akın edişi işsizlik sayısını bir hayli artırmıştır. Toprak reformu yapılmadığı ve ağaların hakimiyeti devam ettiği müddetçe şehre akın devam edecektir.

Ayrıca zirai ıslahat yapılmadığı takdirde yeteri kadar arazi sahibi olmıyan köylü çalışmasının değerini almadığı takdirde köyden şehre ilk fırsatta gelmeyi düşünecektir.

Köylüyü köye bağlamak, istihlâk artırıcı tedbirleri almak, sulama işlerine her şeyden önce gereği kadar önem vermek lazımdır.

Sayısız barajların yapılması değil, yapılan her barajın istifadeli şekilde köylünün hizmetine sokulması meselesi ile karşı karşıyayız. Yapılanları takdir ettiğimi ifade edersem kifayetsiz olduğuna işaret etmek mecburiyetindeyim. Aksi takdirde teknik uzmanların ifade ettikleri gibi bir barajın ömrü 20 sene olduğuna göre, her yapılan barajı tam istifadeli bir şekle sokmadan yenisine başlamak ancak hidro-elektrik istihsalinden başka bir işe yaramıyacak demektir.

Memleketimiz dağlık ve sağnak yağmurların da bölgesi olduğuna göre, yapılan barajların havuzlarının daha kısa zamanda dolması mümkündür. Memleketin çorak halden kurtarılması ağaçlandırılmasının bununla kaim olduğuna inanıyorum. Yeni bakanlıklar kurmakla bu memleketi daha çok iktisadi çöküntüye, kırtasiyeciliğe sürüklemiş oluruz.

Atalarımızın dediği gibi su alan yerde hayat olur. Derelerin ve çayların dolan yataklarını açmak, zararsız hale getirmek de lâzımdır. Esasen aza kanaat eden köylü bu yüzden hesapsız zarar görmektedir. Köylüyü köye bağlamanın çarelerini tedbirlerini almak mecburiyetindeyiz.

Bu memlekette taş kovukları içinde yaşıyan, şehir yüzü görmiyen vatandaşlarımız pek çoktur. Bunları uyandırmak, bu bölgelerde numune köyler yapmak, köy enstitüsü düşmanlığını bırakmak lâzımdır. Köy enstitülerinin kurulduğu bölgeleri tetkik edecek olursak az çok yenilikler görürüz. Öğretici kimseleri köylülerle hemhâl kılmak mecburiyetindeyiz. Yapılanları ıslah etme yollarını değil de, bertaraf etme yollarını benimser, yeniliklerin, inkılâpların karşısına dikilirse kalkınmamız sözden ileri gidemez. Bu memleket ne çekti ise cehaletten, gerilikten çekmiştir. İşte gizli işsizlik dediğimiz de bilgisizlikten ileri gelmektedir.

Köylü çok zamanını bu yüzden boş geçirir, ne yapacağını bilmez. Öğreticisi, okulu, tarlası, ağacı ve hayvanı yoktur. Zevkten mahrum, gülden, çiçekten yoksun köylerimiz vardır. Bu yüzden kıt kanaat içinde geçinen köylü ilk fırsatta köyünü terketmekte, sanatı da olmadığından şehirde kolaylıkla iş bulamamakta, işsiz sayısının artmasına sebep olmaktadır.

Bunun dışında yine ifade etmek isterim ki; bu işsizlik hareketleri içinde bazı işçi kardeşlerimizin iş bulamamaları dolayısiyle yabancı ülkelere gitmekte ol-

malarıdır. Bunların sebepleri üzerinde durursak vaziyet şöyledir; bunların bir kısmı memlekette iş bulamama dolayısiyle, diğer bir kısmı da çalıştıkları müesseselerde yeteri ücreti alamamaları dolayisiyle daha iyi hayat şartları temin etmek gayesi ve maksadiyle fabrikalardan istifa etmek suretiyle yabancı ülkelere giden insanlardır. İşsizlik konusu ile alâkalı mevzuu mütalâasında, demek ki, memleketimizde işçi ücretlerinin noksanlığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Hakikaten iyi ücret verilmiş olsa hiçbir zaman işçi arkadaşlarımız bu memleketten, hısmından, akrabasından ayrılmayı düşünmezler. Yine, ziraat işçisi niçin şehirlere akın eder?.. Ziraat işçisi hakikaten köyde ağaların emrinde çalışır, belki de ücreti ödenmiyen, emeğinin karşılığını alamıyan işçi arkadaşlarımız vardır. Bunlar, ziraat işçileri, sosyal haklardan, sosyal bazı nimetlerden mahrum olmaları, yoksun olmaları dolayısiyle, tabiî olarak sanayi hayatına doğru kaymaktadırlar. Bunları bu sahada, ziraat sahasında bağlamak için mutlak surette, Ziraat İşçileri Kanununun çıkarılmasının lazım geldiğini işaret etmek isterim. Yine bu memlekette bir mal beyannamesi derdi de var. Hakikaten benden evvel konuşan arkadaş şiir gibi konuştu. Fakat ben onun gibi düşünmüyorum. Fikirlerde ayrılık olabilir. Herkesin fikrine hürmetimiz vardır. Bir senatör olarak biz de mal beyannamesi veriyoruz. Ben şahsan beyannamede dikiş makinesini unuttum diye uykumu birkaç gün kaybettim. Bu memlekette mal beyannamesi verilmesi demek ve bunu teşvik etmek bu memleketin daha birçok yıllar işsizlik içinde kalmasını istemek demektir. Nihayet arkadaşımın da ifade ettiği gibi, mal beyannamesi verilmelidir, ama, zamanı değildir. Demek ki, ortada bir mal beyannamesi verilmesi mevcuttur. Benimsiyoruz. Fakat, zamanını tayinde ayrılıyoruz. Madem ki, bu memlekette vatandaş mal beyannamesine tâbi tutulacaktır, bunu herkes verecektir, kazancı nisbetinde, bu vatan benimdir diyen, vergi vermek mecburiyetindedir. O halde kazanan insanların, yukarda da söylediğim gibi, kazancı nisbetinde vergi vermesi şart ve elzemdir. Memlekette birçok yatırımlar yapılıyor. Fakat, biz böyle konuşursak, "mal beyannamesi kalksın" dersek, pek tabiî olarak, dışarıda bulunan arkadaşlarımız acaba bu mal beyannamesi kalkacak mı, yoksa devam edecekmi diye tereddüde düşerler ve bu suretle de daha bir müddet ellerinde, avuçlarında bulunan imkânları bu memleket için kullanmazlar. Bu bakımdan bir prensip ortaya konulsun bu Mecliste. Bu prensip vaz edildikten sonra, bu memleketin menfaatleri böyle olmasını icab ettiriyor diye, politik düşüncelerden uzaklaşmak suretiyle, hep bir ağızdan konuşabiliriz. Şahsen ben memleketin ancak böyle kalkınacağına inanıyorum.

Bizim işçilerimiz sermaye düşmanı değildirler, nafakasını temin ettiği kişilerin daha çok kazanmasını ister. Ama bakıyorum çok kazanan müesseseler de var. Bir buçuk milyon lira sermaye ile dört buçuk milyon lira kazanılıyor.

Gözümüz yok. Allah daha çok versin. Ama tavsiye olunur ki bunlar iş yeri tevsiatını ön plâna alsınlar. Veyahut yeni yatırımlara girsinler. Ve bu memlekette yeni iş sahaları açılsın. İş sahası yerine bu memlekette namütenahi apartman yapılıyor. İş sahaları yerine apartman yapımı devam ederse bu memlekette işsizlik yine namütenahi devam eder.

İş yeri yapıldığı takdirde bu iş yerlerinde yüzlerce, binlerce kişi çalışır. Asıl sermayeyi bu tarafa teşvik etmek için, benden evvel konuşan arkadaşımın da işaret ettiği gibi, mutlak surette sanayi sahasına yapılacak yatırımlara kolaylık gösterilmelidir. Hatta hatta diyebilir ki, vergi alınmamalıdır. Çünkü, Devlet öyle bir iş yeri açtığı zaman işçiden, işçinin kullandığı malzemeden vasıtalı vergi alacaktır. Yine Devlet bu iş yerlerinden vergi almadığı takdirde dahi vasıtalı şekilde bu vergileri almış olacaktır. Ama, bir işhanının yapılmasından, işhanını yapan 2-3 kişi istifade eder, ondan sonra da yüzlerce işçi çalışmaz.

Bizim memleketimiz hakikaten dört iklimi bünyesinde muhafaza eder. Dört iklim şartları içinde bulunan güzel vatanımızın bir kısmı gelişmiş, bir kısmı az gelişmiş ve bir kısmı da hiç gelişmemiş vaziyettedir. Belki dünyada da böyle olan yerler vardır. Fakat bizim memleketimizin durumu da maalesef böyledir, bir tarafta hayat çok iyi, bir tarafta ise çok kötüdür. Bu bakımdan sanayice az gelişmiş olan bölgelerin gelişmesini temin için imarın oralara intikal etmesi için, oraya yapılacak yatırım için Hükümet, icab eden yardımı ve hatta vergi hususunda icab eden kolaylığı göstermelidir. Ben İngiltere'ye gittiğim zaman Londra civarında toplanmış olan sanayi merkezlerinin mümkün olduğu kadar ileride bir işsizlik kriziyle karşı karşıya kalacak bölgelere doğru kaydırıldığını gördüm. Yine çok uzakta bulunan Lancaster'e doğru yeni bir sanayi hayatı açılıyor. Fabrikalar kuruluyor. Bizim de şark taraflarına bu şekilde sanayi yatırımları yapılmalıdır. Bu oradaki hayatın hareketli olması bakımından elzemdir. Fazla uzatmıyacağım. Bir hayli zaman geçti. Türk işçisi vatanseverdir. Fikri sıhhatinden hiç kimsenin şüphe etmeye hakkı yoktur. Birbirimizi töhmet altında bulundurmaya da hakkımız yoktur. Herkes burada fikirlerini rahatça ve huzur içinde ifade eder. Fakat, maalesef üzülerek ifade edeyim ki, bazı seçme kelimelerle bazı arkadaşlar töhmet altında bulunduruluyormuş gibi bir hava yaratılmış oluyor. Hepsi bu memleketin insanlarıdır. Hepsi bu memleketin yükselmesi için her şeyini, canını ortaya koymuş insanlardır. Allah bu memlekete daha iyi günler göstersin. (Alkışlar)

BAŞKAN - Üç önerge mevcuttur. Önergelerin ikisi yarına tehiri, biri de tehiri kapsamaktadır. Yarınki Çarşamba günü Anayasa Mahkemesine seçilecek üyelerin seçimi vardır. Bu daha önce Yüksek Heyetinizin kararı ile saat 15'e bırakılmıştır. Üniversitelerdeki seçimler üzerinde Yüksek Heyetinizin müzakereleri olacaktır. Bu usuli müzakerelerin uzun süreceği noktai nazarından hareket eden Riyaset

Divanınız biraz sonra durumu tebliğ edecektir. Seçimler için Çarşamba günü saat onbeş tespit edilmişti, fakat bunun onda olması yolunda reylerinize müracaat olunacaktır. Şimdi de genel görüşme devam etmektedir, bu sebeple bir kısım arkadaşlarımız verilen iki önerge ile bunu yarına tehirini istemektedirler, yarının da Anayasa Mahkemesinin seçimleri ile geçmesi muhtemeldir, bu hususları Yüksek Heyetinizin takdirlerine arz ettikten sonra, şimdi önergeleri okutacağım ve ayrı ayrı oylarınıza arz edeceğim.

Yüksek Riyasete

Vakit geçmiş olmasına binaen genel görüşmenin yarınki 9.5.1962 Çarşamba gününe bırakılmasını arz ve teklif ederiz.

Sami Küçük	Esat Çağa
Selahattin Özgür	Suphi Karaman

Sayın Başkanlığa

Konuşacak hatiplerin çok oluşu ve Bakanlardan bir kısmının henüz konuşamamış olması dolayisiyle bu müzakerenin yarına bırakılmasını arz ve teklif ederiz.

Niğde	Afyon
İzzet Gener	M. İnceoğlu

Ağrı
Veysi Yardımcı

Yüksek Başkanlığa

Vakit geçtiğinden ve ekseriyet kalmadığından müzakeratın tehirini arz ve teklif ederiz.

Aydın	Adana
İskender Cenap Ege	M. Ünaldı

ESAT ÇAĞA - Tehir önergesine katılıyoruz.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI AKİF EYİDOĞAN (Zonguldak) - Söz istiyorum.

BAŞKAN - Buyurun Sayın Eyidoğan.

DEVLET BAKANI VE BAŞBAKAN YARDIMCISI AKİF EYİDOĞAN (Zonguldak) - Aziz ve muhterem arkadaşlar, Perşembe günü bir askeri tatbikat münasebetiyle Hükümetiniz Sincan Köye davetli bulunmaktadır. Takdir Yüksek Heyetinizdir. Cuma günü de aynı müzakere Millet Meclisince açılacaktır. Hükümetiniz bu genel görüşmeyi açmak suretiyle vermiş oldukları fırsattan ötürü bilhassa müteşekkirdir.

Muhtelif Bakanlıklara ait icraatımız hakkında da daha etraflı izahat vermek, bu fırsat elimize geçmiş iken bizim için bir bahtiyarlık olur. Bu bakımdan yarına tehirini kabul buyursanız, yarın; fakat yine Mecliste, Millet Meclisinde vazifemiz vardır, onun için yarın öğleden evvele almak kabil olursa bilhassa minnettar oluruz.

Her iki Mecliste yapılacak olan bu hususiaki müzakereler birbirini tamamlayacaktır, yarın da Millet Meclisinde bu hususta izahatımız olacaktır ve bu bakımdan müzakereleri muhterem heyetiniz kafi görürse memnun oluruz.

Mamafih takdir Yüksek Heyetinizindir.

BAŞKAN - Esat Çağa arkadaşımız; Perşembe gününü hedef tutan tehir teklifine iştirak etmiştir, fakat Veysi Yardımcı arkadaşımızın teklifleri vardır. Kifayet takriri de yoktur. Esasen vaziyet de tavazzuh etmiştir, kifayet şartlarını haiz olmadığı için reylerinize arz ediyorum. Sayın İnceoğlu ve arkadaşları yarına tehir şeklindeki önergeye katılmadıkları için o da kalmış bulunmaktadır.

İZZET GENER (Niğde) - Katılıyoruz efendim.

BAŞKAN - Efendim, yarın seçim yapılacağını dikkatlerinize arz etmiş bulunuyorum. Diğer önerge sahibi arkadaşlar da tehire katılıyorlar. Yalnız Hükümet Perşembe günü bulunamıyacağını beyan etmektedir. Cuma günü normal mesai günümüz değildir. Buna göre, Bakan arkadaşlarımızdan o gün konuşmak istiyenlerin bu tatbikattan sarfı nazar edecek bulunmaları, Perşembe gününe tehiri şeklindeki önergeye diğer önerge sahibi arkadaşlar da iltihak ettiklerinden en münasip şekliyle Perşembe günü saat 15'te Genel Görüşmenin devamı hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Daha önce Yüksek Heyetiniz Anayasa Mahkemesi için seçimlerin 9 Mayıs Çarşamba günü saat 15'te yapılmasına karar vermişti; ancak demin arz ettiğim usule ait tartışmayı sağlıyacağı anlaşıldığından Riyaset Divanı seçimler için toplantının 9 Mayıs saat 10'da yapılmasını teklif etmektedir. Bu değişikliğe göre; yarın saat 10'da toplanılması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

9 Mayıs Çarşamba günü saat 10'da toplanılmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 20:30

2. - Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Esat Çağa ile Amir Artus'un işsizlik mevzuu üzerinde Senatoda genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/3) (*)

BAŞKAN - Genel görüşmede söz alan sayın üyelerin isimlerini okuyorum:

İzzet Gener,

Hüsnü Dikeçligil,

Ragıp Üner,

Tahsin Banguoğlu,

Mustafa Yılmaz İnceoğlu,

Osman Saim Sarıgöllü,

Cahit Okurer,

Mustafa Özer,

Sayın İzzet Gener.

İZZET GENER (Niğde) - Sayın Başkan, aziz ve muhterem arkadaşlar. Birkaç gün önce yapı işçilerinin Ankara caddelerinde yaptığı sessiz yürüyüş ve onun B.M. Meclisine kadar uzanan akisleri, yaklaşmakta olan tehlikenin işaretlerinden biridir.

Bu olayı; derhal birlik ve beraberlikle bu yıkıcı ve tahrip edici tehlikeyi bertaraf edecek şekilde tedbirlerin alınması ve bunun daha fazla geciktirilmemesi için bir işaret ve ihtar telakki etmekteyim.

İş sahalarının yaratıcı çalışmalara açık olması, her vatandaşın emek, zekâ ve sermayesine göre kazanma ve teşebbüse geçme serbestisine ve şansına sahip olması, iktisadi itimat ve emniyet... Bu ortamı hazırlıyan her toplulukta işsizliğin ortadan kalktığını milli refah ve huzurun bu yerlerde kökleştiğini görüyoruz. Bu şartları sağlıyan ekonomiler süratle gelişmektedir.

Mesela:

1960'da Japonya'da gelir ve sermaye kaynakları son derecede dar ve kifayetsizdi, tabiî kaynaklar yetersiz ve iç piyasa fakirdi, sınai ve ticari müesseselerin yarısı (50) veya daha az işçi çalıştırıyordu. Endüstrinin büyük bir kısmı iptidai usullerle işletiliyor ve rekabet şartlarına dayanamıyacak gibi görünüyordu. Küçük müesseselerin sahipleri işletmecilik tekniğine yabancı idiler.

Japonya'da (10) yıl içinde büyük sermayeler birikmesine yol açan konjonktürün ana hatları şöyle hulasa edilebilir.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C.4 - S.114:130

Japon bankaları, sermaye piyasasını teşkilatlandırmaya, hususi tasarrufu yatırım sahalarına sevk etmeye ve iş adamlariyle sıkı bir iş birliği kurmaya muvaffak olmuşlardır. Küçük ve iptidai tesislerin yanında, yüksek teknik seviyesine ulaşan modern fabrikalar vücuda getirmişlerdir.

Piyasa erbabından büyük bir kısmı iktisat ve işletme tekniğine yabancı bulunmakla beraber büyük müesseselerin ve banka mütehassıslarının rehberliği, ihracatta ihtisaslaşmış branşların faaliyetini genişletmesini sağlamıştır. On yılda fiyatların takbiren % 2,5 pahalılaşmasına mukabil prodüktivite % 47 ve ücretler % 37 artmıştır. Japonya'nın adam başına yıllık gelişme nisbeti Almanya'nınkine dahi üstün bir tempo kazanmıştır. 1961 yılında başlıca dünya memleketlerinde istihsal ilerlemiş, iş hacmi artmış, işsizlik azalmış ve milli gelirler yükselmiştir. Türkiye'de ise bunun aksine olarak istihsal ve iş hacmi azalmış, işsizlik artmış ve milli gelir seviyesi düşmüştür. Durumumuzun ne kadar acıklı olduğunu bütün açıklığıyla ortaya konması zamanı gelmiştir.

İstihsalimiz, başlıca gıda maddeleri bakımından dahi düşük istihlâk seviyemize rağmen, geçinmemize yetmemektedir. Amerika'dan buğday, et, peynir, süt ve pirinç yardımları bekliyor ve alıyoruz. Açıklarımızı yabancı kaynaklardan gelen yardımlarla doldurmaya çalışıyoruz. Bunların dışında da hemen her ihtiyaç için yardımlara muhtaç bir durumdayız. Şehirlerde hatta kasaba ve köylerde açık ve gizli bir işsizlik endişe verecek bir dereceyi bulmuş ve hatta aşmıştır. İşsizlik milli bünyemizi kemirmeye ve aşındırmaya başlamıştır.

Yollarımız, kahvelerimiz iş saatlerinde boş ve işsiz insanlarla dolup taşmaktadır, birçok fabrikalar yeni işçi alamamakta aksine olarak mevcutları tasfiye etmektedir. Devlet dairelerine memuriyet için müracaat edenlerin haddi hesabı yoktur. Bunlar da ayda birkaç yüz liralık ücret veya maaşı kurtuluş saymaktadırlar. Memleketimiz ekonomik gelişme alanında çok geri kalmış bir durumdadır. Esasen diğer memleketlere nazaran çok geri ve fakir bir iktisadi bünyeye sahip olan yurdumuz 1961 yılını iyi geçirmemiş, nüfus artışına rağmen zirai ve sınai sahada mutlak bir istihsal gerileyişi kaydetmiştir. Her memlekette istihsal artışı, milli gelir artışı olduğu ve mesela Batı Almanya'da olduğu gibi bazılarında çok önemli nisbetleri bulduğu halde, bizde hem istihsalde, hem de tabiatiyle milli gelirde büyük düşüşler vuku bulmuştur.

İşsizliğin, nüfus artışını da gözönünde tutarak en önemli bir meselemiz halini aldığını, ne yapıp yapıp iş ve istihsal gücümüzü en kısa bir zamanda çoğaltacak bir yol tutmaya mecbur olduğumuzu, bu kadar az çalışmakta ve bu kadar az mal istihsal etmekle halkımızın refahı şöyle dursun, kıt kanaat geçimini bile sağlıyamıyacağını ve milletçe elele vererek bu hayati davayı yürütmeye mecbur olduğumuzu bilmeliyiz.

Dikta rejimlerinin kökleri, her zaman ve her alanda ekonomik ve sosyal buhranlardan beslenir. Açlık ve yokluk bu rejimlerin gıda kaynaklarıdır. İnsan toplulukları desteksiz, ümitsiz ve çaresiz kalınca ilerisini ve gerisini düşünmeden kendini şuursuzca bu heyülanın kucağına atar. 1789 Fransız İhtilali, 1848'de Avrupa'da seri halinde patlıyan devrimler, 1917'de Bolşevik İhtilali hep ekonomik sıkıntılardan, açlık ve sefaletten beslenmiş ve kuvvet almıştır. Yoksa, ne 1789'da Fransız halkının çoğu Cumhuriyetçi idi, ne de 1917'de Rus halkı Bolşevizmin ne olduğunu ve neler getireceğini biliyordu. İtalyanlar Faşizm prensiplerine hayran kaldıkları için değil, fakat memleketin ekonomik sıkıntılarına bir türlü çare bulunamadığı, açlık ve sefaleti önleyici tedbirler alınmadığı için kendini bu çukura attı.

Nazizmden önce Almanya'da milyonlarca insan işsizlikten perişan bir halde idi. Bir yandan zevku safa âleminde yüzen bir azınlık, diğer yanda ise sefaletle başbaşa bırakılmış muazzam bir açlar sürüsü. İşte, denize düşen yılana sarılır nevinden o zamanki Alman milleti, kurtuluşu, kendilerine neler getireceğini bilmedikleri Nazizmde aradılar ve onun kucağına düştüler.

Endüstrisi, düzenli bir iş bölümü, verim gücü yüksek bir ekonomik nizam içinde bugünkü yüksek refah seviyesine ulaşan ve kendi sınırları dışından işçi getirmeye çabalıyan Almanya, o zamanlar milli ekonomisini bir parça kalkındırabilseydi belki Nazizme hiçbir zaman itibar etmiyecekti.

Gerçi bu olayda Almanya'nın o zaman uğradığı felaketlerin ve haksızlıkların ve güdülen anlayışsız politikanın tesirleri vaki ise de asıl kaynak açlık ve ümitsizlikten geliyordu. Bir yerde ekonomik sefalet ne kadar derinse tepkileri o kadar korkunç, yıkıcı ve tahrik edici olur.

Hükümet iş başına geldiğinden beri işsizliği azaltıcı ana tedbirleri alamamış ve bu sosyal ve ekonomik hastalığın tedavisi çarelerini bulamamıştır. Programının başına iç huzuru koyan Hükümet bugüne kadar Koalisyonda huzuru tesis edememiş, bu sosyal ve ekonomik dâvalara el koyamamamıştır. İşsizlik geniş ölçüde bütün topluluklara yayılmakta ve bunun arkasından açlık ve ümitsizlik gelmektedir. Bunların bu memlekete neler getirebileceğini yukarda birer nebze temas ettiğim olaylardan çıkartmak mümkündür.

Evvela Hükümetin bütün gücünü bu noktada teksif etmesini istiyoruz. B. M. Meclisi olarak bizler de işsizliği yok edici ve ekonomik meseleleri düzenleyici mahiyette alınacak tedbirler hususunda Hükümete bütün gücümüzle yardımcı olacağız.

Kulaklarımıza çarpan sesler bize hareket işaretini vermiştir. Birlik ve beraberlikle memleket dâvalarının başında gelen bu yaraya el koyalım.

Bu önemli davanın tahukkuk ettirilmesi yolunda alınacak tedbirleri tespit ederken geçici mahiyette bu intikal devresinde alınması gereken bazı tedbirlere temas edeceğim.

Resmi sektörde yapılacak yatırımların iş sahalarını geliştireceği, istihsal gücümüzü ve dolayısiyle milli gelirimizi artırmaya matuf bu faaliyetlerin işsizliği bertaraf etmekte büyük rol oynayacağı aşikârdır.

1962 bütçe yılında yatırımlara ayrılan tahsisatın geçen yıllara nisbetle düşük oluşu ve yeni iş sahalarına yatırım yapmıya imkân veremeyişi işsizliğin amillerinden biridir.

Bunda kısmen insan gücü yerine makina gücüne yer verilmiş olması da müessir olmuştur. Nitekim Karayolları yapım, bakım ve onarım faaliyetlerimizde insan gücü yerine makina gücünün yerleşmesi ve diğer iş çeşitlerinde de buna benzer gelişme ve değişmeler olması, işsizliğin genişlemesine sebep olmuştur. Şüphesizdir ki, makinalı faaliyet ön amaçlarımızdandır. İptidai vasıta ve usullerle modern tesislerin vücuda getirilmesine imkân yoktur. Ancak, bu iki rakip gücü birbirinin aleyhine işlemiyecek şekilde birleştirmek ve birbirini tamamlayıcı bir hale getirmek işsizliğin hafiflemesine yarar kanaatindeyim. Mesela, köy yollarımızda, il yolları çalışmalarımızda insan gücüne daha fazla yer ayırmaya mecbur olduğumuz kanısındayım. Bu faaliyetlerimizi bu istikamette programlaştırmalıyız. Bu intikal devresinde bu yolda bir çalışma temposuna girmemiz zaruridir.

Bakanlar Kurulunca tasdik edilen (Köy yolları yapım ve bakım ve Yönetmeliğindeki) hükümlere göre yürütülmesi gereken bu faaliyetlerde, çalıştırılan işçilere ve köylülere hiç olmazsa normal rayiçlerin yarısı oranında gündelik verilmesi sağlanmalıdır. Makinaların işletilmesine, bakımına, tamir ve ıslahına, akaryakıt ve personel masraflarına harcanacak ödenekten bunların karşılanması mümkündür. Bu suretle bütçeye fazla bir yük de yüklenmiyecektir. Bu durum işsizliğin tazyikini kısmen hafifletecektir. Bunun il yolları yapım ve bakımında diğer bayındırlık faaliyetlerinde de geniş ölçüde tatbik edilmesi yerinde olur.

Yönetmeliğin 6 ncı maddesinde; köy yolları yapımının insan ve makina gücünün koordine edilmesi suretiyle sağlanması, insan gücünün köylü vatandaşlar tarafından makinaların ise programlara ve imkânlara göre Bayındırlık teşkilatı tarafından temin edilmesi açıklanmıştır.

Köylünün bu işlerde imece suretiyle çalışması kabul edilmiştir. Bu yönetmelikte köylünün kendi gücü ile yapacağı işler tadad edilmiştir. Bunlar haricinde kalan kazı, dolgu ve nakliyelerin makina gücü ile yapılması düşünülmüştür.

Herhangi bir sebeple makina tahsis edilememesi halinde bu çeşit işlerin de bedeni güçle, el aletleri ve arabalarla yapılabileceği kabul edilmiştir. Bu duruma göre bu intikal devresinde yönetmeliğin bu hükmüne daha fazla yer verilmesi, iş-

sizliği bilhassa köy sahasında bir parça hafifletip çok güç duruma düşen köylü vatandaşa çalışma, kazanma ve geçinme imkânları yaratır.

Bu tedbirlerin başka, hususi sektörde yatırım sahalarının gelişmesini sağlamak için âtıl ve işlemez bir hale gelen hususi sermayelerin iş sahalarına yatırılmasını emniyet altına alıcı tedbirlere başvurmalıdır. Bugüne kadar bu akışı frenliyen kanuni, idari ve mali tedbirlerin, hususi sermaye sahiplerine emniyet ve itimat verecek şekilde düzenlemeye başlamalıyız.

Sermayelerin âtıl bir halde kalmasına amil olan kanuni takyitler bertaraf edilmelidir. Bunların başında servet beyannamesi gelmektedir. Kanunun buna müteallik maddelerinin değiştirilmesi için bir kanun teklifi yapıldığı ve bazı komisyonlardan geçtiği öğrenilmiştir. Sermayedarlara ve serbest teşebbüs sahiplerine emniyet ve itimat verici tedbirlerinin kısa bir zamanda alınması işsizliği bertaraf edecek amillerin başında gelmektedir. Hususi teşebbüs erbabına kolay ve bol kredi sağlanması da bu tedbirlerin ön plânda gelenlerindendir.

Devlet Planlama Dairesince hazırlanan beş yıllık kalkınma plânında, özel sektöre geniş imkânlar verildiği ve özel sermaye ve teşebbüsleri koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alındığı hakkındaki kararlar bize ferahlık vermektedir. Bunların kısa bir zamanda gerçekleşmesini beklemekteyiz.

İşaretlerini vermekte olan büyük bir tehlikeyi ortadan kaldırmak yolunda yürütme organımızın süratle tedbirler alacağını ümit ederek sözlerime son verir, Yüksek Heyetinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) - Yüksek Senatonun Sayın Başkanı ve muhterem arkadaşlarımı hürmetle selamlarım.

Muhterem arkadaşlarım; hakikaten memleketimizin en önemli bir dâvası üzerinde durulmaktadır. Muhterem arkadaşlarımı dinledim, müstefid oldum. Şu veya bu yolda kurtuluş çareleri aranıyor ama cemiyetimizin ve millet topluluğumuzun durumunu toptan mütalaa etmek yerinde olur, kanaatindeyim.

Bu hususiaki fikirlerimi ve düşüncelerimi Yüksek Senatoya ve Hükümete arz etmeden önce, Batılı bir siyasetçi, mütefekkirin şu fikirlerini arz etmek isterim. Burada diyor ki, "Bir siyasetçinin değerini ve ahlâkını, yerine getirilmesine imkân olmıyan vaadler ve kendisinden evvelkileri halk nazarından düşürmeye bağladığı ümitlerin derinliği ile ölçünüz." Şu halde, bir siyasetçi olarak geçmiş devirler üzerinde durmıyacağız, yalnız hale bakacağız. Geçmişler üzerinde mütalâa serd ederek kendimizi haklı çıkarma noktasından uzak kılacağız ve aynı zamanda, siyasetçilerin, bu mütefekkirin sözüne göre gelişigüzel, yani yerinde olmıyan vaatlerde bulunması lâzımdır. O halde mihrak noktası, devleti idare eden siyasetçilerin samimi olması başta gelen keyfiyet olmalıdır.

Şimdi bazı arkadaşlarımız fikirler ortaya attılar. Fikirleri muhteremdir. Bir kısım arkadaşlarımız köy enstitülerinin ihyasının memleketi kurtaracağını söylediler, bir kısım arkadaşlar toprak meselesine temas ettiler, bir kısım arkadaşlar sanayiye temas ettiler. Bir meseleyi ortaya atarken enine boyuna, derinliğine mütalâa etmek mecburiyetindeyiz.

Bendeniz, köy enstitülerinde, okul müdürlüğü yapmış bir adamım. Ham hayallere kendimizi kaptırmıyalım. Almanya kalkınma devrinde bizden çok geri idi. Japonya hakeza. 1860 tarihinden itibaren kalkınmaya başlıyan Japonya'da yüzde 3-4 okuma-yazma bilen kimse vardı. 14 üncü Lui hayatında bir defa yıkanmış bir insandır. Yüz numara bir yerde yokken biz de bulunuyordu. Bir cemiyetin bünyesini mütalâa ederken, bir taraflı değil dört taraflı olmasına dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Esasen meselelerimizi de ona göre vaz'etmek bizlere düşen bir vazifedir. Böyle olunca ve bir köy enstitüsü tatbikatçısı olarak şu cihetı arz etmek isterim ki, enstitüler için 2 yüz bin liralık eşya dağıtılmış bulunmakta idi ve bu eşyanın tamamı kullanılmamıştır. Köylere gidenlerin kaçta kaçı bu eşyayı kullanmıştır? Ben bu enstitülerde müdürlük ve maarif müdürlüğü yapmış olan bir arkadaşınız ve bu işlerin bir tatbikatçısı olarak bu eşyaları 5 yüz kişiden ancak bir tanesinin kullanmış olduğunu açıklamak isterim. Köye gidecek arkadaşların kültürlü ve bilgili kimseler olmaları lüzumunu o zamanın bu problem üzerinde uğraşmış bir insanı olarak arz etmek isterim. Öğretim üyelerini bu sebeple münevver kimselerin teşkil etmesine çalışmalıyız. Ve bunun için de muhterem arkadaşlarım; bir meseleyi tetkika tabi tutmadan ve geniş mütalâa etmeden memleket meseleleri hakkındaki fikirleri hakikaten iyi bilmeden ortaya atmaları yerinde değildir.

Devrin Reisi Cumhuru, köy enstitülerini gezmeye gidince, "Çocuklarımız bunlarda yatıyor." diye, çarşıdan karyola alıp göstermişlerdir. İşçiler de dışardan alınan kazma ve kürekleri öğrencilerinin yaptıklarını sıkılmadan ileri sürmüşlerdir. Memleketin kalkınması için iki şey lâzımdır. Yol ve okul. Mehmet Akif, Safahat'ta bu mevzua derinliğine temas eder ve öğretmenin vasfını anlatır. Memleket kalkınmasının en büyük teminatı vasıflı öğretmendir. Bulgaristan'ın ve Amerika'nın kalkınmasında papazlarının, okullarının nasıl hemahenk çalıştığını anlatmak isterim.

Bizim memleketimizi ele alacak olursak üniversitelerimiz nazariyattan dışarı çıkamamışlardır. Okullarımız nazaridir, tatbikatla ilgileri yoktur. Devlet adamlarımız daha çok kendilerini nazariyeye kaptırmışlardır. Ameli cihetleri yoktur, kusura bakmasınlar. O halde ilimle tatbikatın birlikte gelişmesine ve tatbikata, ameli çalışmaya önem vermek gerektir.

Diğer taraftan arkadaşlarım, toprak meselesi memleketimizde bir hengâmedir. Vatan çocukları adeta lime lime oluyor. Çünkü bu meselenin iktisadi hayatımız üzerinde büyük tesiri vardır. Memleket çocuklarına birbirlerine bağlı olmayı, birbirlerini sevmeyi, Hükümeti sevmeyi öğretmek lâzımdır. Bir köyle, bu köye 100 - 200 metre mesafedeki diğer bir köy arasında büyük farklar vardır. İlgililer bizzat köylere kadar giderek Türkiye'yi tetkik etmişler midir? Eminim ki, değildir. Her köyün karakteri başka başkadır. Bir köyün kalkınması meselesi, sosyal bakımdan, arazi bakımından, iktisadi bakımdan, her şey bakımından ele alınmalıdır. O halde hayallere kapılmamak lâzımdır. Hayallerden ziyade Türkiye'yi kalkındıracak meseleler üzerinde, bölge usulü üzerinde durmamız lazımdır. Bunun için de tarafsız valiler ve idare adamlarından istifade etmek mümkündür. Bunun başka kurtuluş çaresi yoktur. Biz biliyorsunuz ağalığı zorbalık mânasına alırız. Bizde fikrini zorla kabul ettirmek istiyen ağalar vardır. Ben bunlara sosyalist ağalar diyeceğim. Bizde ağalık bir külfettir. Ağanın kapusu her zaman açıktır, ona yedirir, buna yedirir. Ben demiyorum ki, Türkiye'mizde refah değişikliği olmasın. Mesela Anadolu'yu, İç Anadolu'yu tetkik ediniz, bir köyü ele alınız, topraksız insan yoktur. Seçim bölgemden misal alacağım, burada üçbin dönümden fazla arazisi olanlar yoktur. Bunu azalttığımız takdirde bir netice alacağınızı tahmin etmiyorum. Bizim Türkiye'mizde örf ve âdetler bozulmuştur, misalini bendeniz arz edeyim. Bu hususta bir yazım da vardır. Mesela eskiden baba öldüğü vakit, evdeki çocuklar ayrılmazdı; toprak taksime uğramazdı. Dolayısiyle o aile müreffeh olurdu. Mesela, Tomarzade, bir köy vardır. Burada aynı adet devam etmekte, toprak parçalanmamaktadır. Burada 40 aile toprak bölümü yapmamıştır. Burada geçim rahattır. Aralarında iş bölümü vardır. Biz Tanzimattan bu yana sosyal bünyemizde değişiklikler yaparken, bünyeyi de tahrib ettik. Bunu ispat etmeye hazırım.

O halde muhterem arkadaşlarım, önce de arz ettiğim gibi, düşünce başka ameliyat başka bizim memlekette. Biraz bilgi kırıntısı var münevverlerimizde ama, ben de dahil, ameliyat yok.

Beyefendiler, bütün arkadaşlar, kütleyi kabahatli bulurlar. Hayır beyler, kütle kabahatli değildir, münevver kabahatlidir. Ve münevverlerimiz Avrupa olgunluğunda değildir. Keşke üzerimize giydiğimiz elbisemiz Şarklı olsaydı da, düşüncelerimiz kıymetli ve Garplı olsaydı.

BAŞKAN - Sayın Dikeçligil, lütfen mevzu dışına çıkmayalım, sadede gelelim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) - Yalnız şunu arz edeyim ki, ben saded dışında değilim. Memlekette iktisadi meseleleri tetkik ederken, misaller vererek bütün durumları incelemek lâzımdır. Ondan sonra fikirlerimi arz edeceğim.

Efendim, evvela şunu arz edeyim ki, Reis Beyefendiye hürmetim vardır. Fakat kendilerinin de biraz sabırlı olmaları lazımdır.

Beyefendiler arz ettiğim kütleye, münevver hizmet etmekle mükelleftir. Açıkça şunu söyliyebilirim ki, bizim münevverlerimiz kulüpçüdürler. Herkes işinden çıkar, doğru kulüplere koşar ve kulüpten memleket idaresine koyulurlar. Bu bir acı hakikattir. Bir münevverin halkın içine girip de bir misyoner gibi çalıştığını bana göstersinler. Bu bir acı hakikattir, acı gerçektir. Siyasetçiler de böyledir. Onlar da kulüplerde memleket meselelerini idareye çalışırlar. Böyle olmaz arkadaşlar. Memleket psikolojisini bilmek lâzımdır. Biz birçok programlar yapıyoruz. Bunlar kağıt üzerinde kaldıktan sonra ne kıymet ifade eder. Böyle demokrasi olur mu? Biz güzel hayallerle kendimizi aldatıyoruz. İnsanoğlu nedir? İnsanoğlu ruh, akıl ve beden yapısından ibaret bir mahlûktur. Bunu cemiyete tatbik ettiğimiz takdirde cemiyet de aynen böyledir. Cemiyette işsizliği önlemek için mutlaka insanın ruhu, bedeni gibi hususlar üzerinde durmamız lâzımdır. Bu noktaları ele almadığımız takdirde bizim işsizliği önlememize, memleketi çalışmaya sevk etmemize imkân ve ihtimal yoktur.

Batı-Almanya'yı, Japonya'yı görüyoruz. Bu milletlerin kısa bir zamanda nasıl kalkındığını görüyoruz. Almanya, Birinci Dünya Harbinde yenilmiş, kısa bir zamanda kalkınıp, Dünyaya meydan okumuştur. Keza 2 nci Dünya Harbinde yerle bir olmuş, fakat çok kısa bir zamanda gene kalkınmıştır.

Japonya 1860'ta kendisini toparlamış, kısa bir zaman sonra koca Rusya'yı yenmiştir. 2 nci Dünya Harbinde yerle bir olmuş, gene kısa bir zamanda kalkınmıştır. Bazı arkadaşlarımız, bu devletleri örnek almıyorlar da Kuzeye dönmüşler, memleketi lime lime ediyorlar.

ESAT ÇAĞA (Konya) - Batıda da var.

BAŞKAN - Sayın Esat Çağa, lütfen hatibe müdahale etmeyin.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) - Gelelim Batı Almanya'nın kalkınması meselesine: Burada bir kütle şuuru vardır. Mesela bir gün, bir gezi sırasında, bir Alman'a, "Bizi gezdirir misiniz?" diye sorarlar. Bu çalışan yaşlı bir Alman'dır. Saatine bakar, "25 dakikam var, beklerseniz ondan sonra gezebiliriz." Ne olacak 25 dakikadan? "25 dakika bir Alman için 25 saat demektir." diyor.

Harbden sonra Almanya'da Krupp Fabrikası yerle yeksan olmuştur. Derhal işçiler Krupp'un oğlunun etrafında toplanıyorlar, "ne var ki, ne olmuş ki." diyorlar ve yeni baştan çok daha muazzam fabrikayı kuruyorlar. İnsan oğlunu yalnız bir noktada değil, onu Devlete, ferde, cemiyete inandırıp bir topluluk yaratmak lazımdır. Birlikten kuvvet doğar.

Arkadaşlar, bugün Devlet idare edenler ve biz münevver olarak kendimizi tahlilden kaçınıyoruz. Cemiyetimizin ilk meselesi, böyle bir insan topluluğu meydana getirmek olmalıdır.

Şimdi bu noktayı arz etmek için Japon İmparatoru Mikado'nun milletine beyannamesinden birkaç parça okuyacağım ve ondan sonra da işsizlik bundan ileri geliyor diyeceğim. Mikado, milletine aynen şöyle hitabediyor; "Japon milleti ağır bir buhran geçiriyor, bunun sebebi dünyanın diğer devletleri ile aramızda belirmiş olan farktır. Bu fark başka milletlerin medeniyet dedikleri ve bir milletin ilim ve irfan ve ahlâkı ile o milletin yaşadığı topraklarda diğer milletlerin başardıkları işleri yapabilmiş veya yapmamış olmaları arasındaki ölçüdür." Bunu bir ölçü olarak alırsak, Japonya ilmi, irfanı nasıl anlıyor, bunu düşünmemiz ve bunu memlekette nasıl yerleştirebiliriz diye üzerine eğilmemiz lâzımdır.

Arkadaşlar, Tanzimattan bu yana memleketimizdeki gelişmeler tek taraflı olmuş ve bazı hususlarda bünyeyi tahrib etmiştir. Bu suretle milletimizde bir aşağılık duygusu hasıl olmuştur. Böyle milletlerde yıkıntı olur arkadaşlar.

Şimdi Mikado'nun beyanatından okumaya devam ediyorum: "Evvela millet içindeki ihtilaflara son vermeliyiz. İsyanlar, ihtilaller, şahsi menfaatler için birbirimizi incitmeler nihayet bulmalıdır. Sonra gece gündüz demeden çalışmak, boşuna geçmiş olan yılların kaybettirdiklerini yerine koymalıyız. Yabancı düşmanlığı, bize fayda yerine zarar verir. Onlardan kaçmak değil, vardıkları neticelere saygı göstererek faikiyet sebeplerini öğrenmeli, metotlarını, usullerini kavramalı ve ruhumuz BUDA'ya intikal etmeden vatan için üzerimize aldığımız bu şerefli hizmetleri tamamlamış olmalıyız."

Harbden çöküntü içinde çıkmış olan Japonya, maddi gücünü geliştiren Japonya, fabrikalar yapan sanayisini geliştiren, refaha kavuşan Japonya, Mikado'nun, bu sözüne inanan Japonya şimdi dünyanın en medeni memleketlerinden biri haline gelmiştir.

Devleti idare edenler, samimiyetle millet huzuruna çıkmalıdırlar. Bugün arz edeyim ki, millet hakikaten ümitsizdir. Dolayısiyle işini, gücünü bırakmış dedikodu yapıyor. O halde köylüye çiftinin, çubuğunun, işinin başında bir insan olması lâzım geldiğini duyurmak mecburiyetindeyiz. Mikado'nun milletine hitabına devam edelim: "Bize, bu toprakları mukaddes vatan olarak emanet eden "Büyük ruh aşkı için -büyük ruhtan bahseden bizim memleketimizde gerici olur- her zaman etrafımızda dolaşan ecdadın ruhu aşkı için, doğan güneşin sıcaklık ve hayatına layık insanlar olduğunuzu ispat için, bu hakikatleri görelim ve onlardan yılmıyalım. Aksine onların üzerine cesaretle yürüyelim: Onların temsil ettikleri medeniyet üstünlüğü itilmeye değil, kucaklamaya ve saygı gösterilmeye lâyıktır.

Ben Mikado'nuz olarak böyle yapıyorum. Sizler de beni takip ediniz..." O halde bizler bu işsizlik buhranı karşısında neler yapmalıyız? Noksanlıklarımızı, kusurlarımızı kemali samimiyet ve cesaretle ortaya atmalıyız ve milletimize hitap etmeliyiz. Milletimizin refaha yükselmesi için lâzım gelen meselelerimizin üzerine eğilmeliyiz. Bizim memleketimizde kendimize itimadımız yok, bir aşağılık duygusu içindeyiz, demiştir. Dışardan mal almak için senede beş milyar lira ecnebi mallarına para veriyoruz. Bütçesi on bir milyar olan bir Devlet dışarıya ithalât için beş milyar lira akıtıyor. Hangi yatırımı yapabilir Devlet? Şu dışardaki, dükkânlara bir bakın. Yabancıların cıncık boncuğu ile doludur. Münevver kadınlarımız, münevver beylerimiz Amerikan eşyasının hayranıdır. Bizim mallarımıza yan gözle bakarlar. İşte işsizlik yerli sanayiimize ehemmiyet vermemekten doğuyor. Kayseri'de sanayimizi tetkik ettim. Evvelce atelyesinde sekiz on kişi çalıştıran yer, şimdi bir çırağından aciz bulunuyor. Yerli sanayie ehemmiyet verilmiyor da ondan. Eskiden hanıl hanıl çalışan sanayi bölgesi bugün durmuştur.

O halde beyefendiler, ben Hükümetten istirham ediyorum; Türkiye'mizi iyice tetkik etsinler, bilhassa Sanayi Vekili. Bir kanun çıkarılsın. Çürük mal imal edenler tecziye edilsin. Hatta dükkânları kapatılsın. Ecdadımızın bir Lonca Teşkilatı vardı. Sanat kolları bir nizam içinde idi. Şimdi, aklına gelen dükkân açar. Buna müsaade edilmesin. Lafi güzafla olmaz bu iş. Ve meselelerin üzerine bütün gücümüzle eğilerek, laf edebiyatına değil, iş edebiyatına gitmemiz lazımdır. Evvela kendimizi düzeltelim. İkinci mesele ecnebi malı almıyacağız. Beyefendiler bu 5 milyar lira üzerinde biraz fedakârlık yapmalıyız. Mekteplerimizde bir tutum haftası vardır, laf haftasıdır bu. Çocuklar meyvaları getirirler, yerler olur biter. Ondan sonra tabiî unutulur. Dışardan mal alacaklar, Alman malı, Japon malı diye aramamalı, Türk malı diye arayıp bulup almalıdırlar.

O halde istirham ediyorum. Bizim Türk'ümüzün kabiliyeti üstündür. Fabrikasını da, otomobilini de, her şeyini yapacak kudrettedir. Başka memleketlerde yapılan mallarda gözümüz olduğu müddetçe, bu kalifiye Türk kuvvetini, Türk kudretini seferber etmediğimiz müddetçe, iktisadi istikrar mücadelesinde hiçbir zaman muvaffak olunamaz. Samimi konuşalım, mesele budur.

Emin olunuz bir zamanlar çivi yapamıyan bu insanlar bugün Avrupa ayarında düdüklü tencere yapıyorlar. Buzdolabı da öyledir, motor da öyledir. Memleketimizde buzdolabı yapılırken Avrupa'dan buzdolabı ithal ederseniz elbetteki, işsizlik olur. Memlekete üç, dört milyar liralık yatırım yaparsınız, fakat, kabiliyetler gücünü harekete geçirmezseniz bir kıymeti yoktur. Bunlar olmadıkça 10 milyar da yatırım yapsanız yine de işsizlik olacaktır. Sermaye yatırımlarının ürkütülmesine yol açan ve bu hususta neşriyat yapanlara karşı harekete geçmek lâzımdır. Çok şükür ben zengin değilim, fakir olduğum için de üzüntüye kapılmış değilim.

Zengin de, fakir de senin kardeşindir. Hepsini millet ve vatan uğruna kullanmasını bileceğiz. Fakat bu bir terbiye meselesidir. Şu yurdu süsliyen camilere, sebillere bakın. Bunları Devlet yaptırmadı. Bunları zengin insanlar yaptırdı. Ama ruh vardı o insanlarda. Şunun otomobili var, bunun apartmanı var, diye bir servet düşmanlığı neden? Çalışan herkesin olsun. Maliye Vekilimizden halka biraz itimat etmesini rica edeceğim. Servet beyanı meselesi, vergi meselesi ıslah edilmelidir. Gelir Vergisinde, 1 500 lira geçim indirimi var. Bir tüccar yılda 1 500 lira ile geçinebilir mi? Böyle vergi mi olur? Türkiye'nin bünyesine uygun olarak yapılmış bir vergi sistemimiz yoktur. Vergilerimizde iyi bir kontrol sistemi kurulursa vergi kaçırması olmaz. İyi kontrol cihazı lâzımdır.

Onun için illa servet beyannamelerini kaldırmıyacağım demek yersizdir. O halde ben de derim ki, hadi işsizliği önle bakalım.

Devlet adamlarının yalnız arabalarına binip gezmeleri doğru değildir. Bir gün sivil kıyafetle çıkarak halkla temas etmeli ve meseleleri ona göre halletmelidirler. Eski padişahlar tebdili kıyafet ederek dolaşmasının sebebi hikmeti vardır elbette. Yine Padişah, şehzadeyi bir şehre vali olarak gönderirdi ve orada halkla temas eden, halkın sevgisini kazanan şehzade hem tahsilini yapar ve hem de idare sanatını öğrenirdi. Devlet idaresini yalnız kitabileştirmekle olamaz. Bu devir çoktan geçmiştir. Onun için ta köylere kadar giderek halkı bizzat yakından tanımak gerekir. Bunu yapmaya mecburuz.

Üçüncü bir teklifimiz; böyle sermayeyi ürkütücü nazariyeye son verilmelidir. Şunu bilelim ki, bu memlekete Rus ideolojisi giremez. Şehitler evladı olarak şunu ifade edeyim ki, sapık ideolojiler şunu bilmelidirler ki, dağ başı her birimize teker teker mezar oluncaya kadar karşılarında bizler varız. Şu halde istirham ediyorum, her gün kapanan sermayeye, hergün içine gömülen bu milletin sesine kulak vermek lâzımdır. Memlekette tahrik ve teşvik vardır. Bu, sınıf mücadelesini doğuran insanları yok etmekten aciz midir bu Hükümet? Bu vatan bizimdir. Elbirliği ile bu meselelere el atalım ve işsizliği önleme babında harekete geçelim. Sonra ziraati bir taraflı almak da doğru değildir. Türkiye'de açlığı önlemek için bir noktaya zirai iş gücünü teksif etmek lâzımdır. Mesela Güney Anadolu'ya bütün gücümüzü teksif edersek ve buranın sulama işini ele alırsak iki sene burada faaliyet gösterirsek tarihi kadimde bir ambar olan Anadolu'nun bu havalisini ihya etmiş ve eski haline getirmiş oluruz. Emin olunuz yalnız burası Türkiye'yi besler. Biliyoruz, İsrail küçük bir memleket. Topyekûn İsrail'in kalkınmasını ele almış. Biz bölge bölge memleketi ele almalıyız. Ziraatimizde yalnız sabana kalmamalıyız, atlı ve pulluklu ziraati teşvik etmeliyiz. Arıcılığı ve tavukçuluğu teşvik etmeliyiz. Mürşit ziraat öğretmenlerinin adedi artırılmalı ve 10 köye bir öğretmen verilmelidir. Bendeniz, köylüme gösterdim, gübreli ziraati, gübresiz ziraati. Gübreli ziraatin

faydasını gördü; ertesi sene tatbik etti. Bizim köylümüz gördüğüne inanır. Alman köylüsü de gördüğüne inanır. Bütün dünyada bu böyledir. Küçük numune çiftlikler ihdas edilmelidir.

Bir misal daha arz edeyim: Marangozluk, demircilik kursu vardır. Birçok büyük köyleri davet ettik, geldiler baktılar ve gördüler. Hepsi "Aman bizim köye de verin" dediler. O halde halkı inandırabilmek için halkın gözüne hitab etmek lâzımdır.

Bizim maksadımız, Koalisyon kanadı olarak Hükümeti yıkmak değil, yapmaktır. Vakai Hayriyede bir halk şairi şöyle demişti: "Kazan kaldırmaktan ikide birde, kazan devrildi söndürdü ocağı" Biz tenkidlerimizle Hükümeti rahatsız edip devirmeyi düşünmüyoruz. Vatan ve milletimizin yükselmesine medar olur muyuz? diye cesaretle, samimiyetle fikirlerimizi beyan ediyoruz. Hükümet erkanı tenkidlerimizi samimi olarak kabul etsinler. Hürmetlerimle.

BAŞKAN - Sayın Üner? Yok.

Sayın Banguoğlu.

TAHSİN BANGUOĞLU (Edirne) - Değerli arkadaşlarım, işsizlik meselesi bir vesile ile yüksek huzurunuza geldi. Ankara'da işçilerin tertib ettiği bir yürüyüş, sonunda değerli arkadaşlarımız bu meseleyi yüksek huzurunuza getirmişlerdir. Kendilerine böyle bir meseleyi Senato huzuruna getirdiklerinden dolayı çok teşekkür etmek lâzımdır. Gerek Mecliste, gerekse Senatoda altı aydan beri küçük zümrelerin işlerini görüşmekteyiz. Büyük kütlelerin işleri ile az meşgulüz. Birinci plânda işçi, çiftçi gibi vatandaş kütlelerinin dertlerini ele almamız lâzımdır.

Bu nümayişler vesilesiyle tepkilerini de gördük. Gerek burada, gerek Meclis-te bunu yepyeni bir hareket gibi, yepyeni bir dert gibi ele alıp ortaya koyan arkadaşlarımız olduğu gibi bunun aksine olarak da, hatta Hükümet mahfillerinde bunun bir tahrik mahsulü olduğu ve aslında eski bir derde ait olup bugün için pek de mühim bir mesele teşkil etmediği söylendi. Bunların ikisi de mübalağalıdır. Dert eskidir arkadaşlar. Büyük şehirlerimizde işsizlik derdi. 1958 tarihlerinde başlar. Uzun bir enflasyon devri, köylerden şehirlere fazla nüfus getirmiştir. Herkesin cebi para dolu olduğu zamanlarda, şehirlerde birçok inşaat yapılmış ve bu inşaatlarda işçi olarak çalışmak üzere pek çok köylü vatandaş şehirlere akın etmiştir. Bunların şehirlere gelmesiyle bu şehirlerin bitişiğinde büyük gecekondu şehirleri meydana gelmiştir.

Bu büyük gecekondu şehirleri, şehirdeki endüstriye akın etmiş vatandaşların topluluğu değildir. Gerçi şehirlerde bu devrede bir endüstri kurulmuştur. O da şu: İthalât güçlükleri dolayısiyle birtakım sanayi teşekkül etmiştir. Bu da gecekondu

sanayii mahiyetindeydi. Onlar da bir miktar işçi almışlardır. Fakat daha çok büyük şehirlerde işçi toplıyan işler, yapı ve yol işleri olmuştur.

1958'den sonra enflasyonu durdurmaya mecbur olduk. Sonra bu işler gevşedi. O günden bugüne kadar şehirlerimizde işsiz sayısı çoğalmaktadır.

Şehirlere akın ayrı bir derttir ve faktörleri de çeşitlidir. Bunları tahlil etmeden üzerinde durmak, fikrini yürütmek, doğru olmaz. Bunlardan birisi toprak derdidir. Aile ekonomisi şeklinde olan ziraatimiz toprak mülkiyetine dayanıyor. Nüfus çoğaldıkça toprak daralmış ve yetişmez olmuştur. Birçok vatandaşlarımız topraksızdır. Şehire akın edenler arasında topraksız veya geçinecek kadar toprağı olmıyanlar büyük bir kısmı teşkil ediyor. Bunun yanında şehrin cazibesi, ışıkları eğlencesi, sineması ve saire bunlar da şehre doğru akının bir sebebidir. Şunu da işaret etmek isterim ki, bir maarif mensubu olarak, ilköğretimin yayılması şehire akını çoğaltmıştır. İlkokulu bitiren çocuk şehirde bir macera peşine gitmeye daha mütemayildir. Bizim maarifimizin eksik bir tarafı budur. Bugüne kadar tamamlamaya girişemedik. Bütün memleket ölçüsünde bir ilköğretim dâvası güdüyoruz. Fakat ilkokulu bitiren çocuğa hayat için bir şey vermiyoruz. İlkokulu bitiren köylü çocuğu mutlaka çiftçilik mesleğinde kalmak için bir miktar teknik bilgiye muhtaçtır. Bu teknik bilgiyi verecek ziraat okulları sistemine gidememişizdir. İlkokul tahsili havada kalmaktadır. Çiftçi vatandaşa mesleğini icra etmek için birtakım bilgiler ve melekeler verememekteyiz. Gelecekte maarif sistemimize eklenecek olan şeylerden bir tanesi de budur. Köylü çocuğunu müstahsil çiftçi yapmak için teknik bilgiler verecek bölge ziraat okulları maalesef maarifimizin en geri sahasıdır.

İşte bu türlü amillerle şehirlere akın eden nüfus bir ara iş bulmuş, fakat 1958'den bu yana iş bulamaz olmuştur.

Ben İstanbul'da gecekondu mahallelerinde biraz meşgul oldum, Kazlıçeşme ve Zeytinburnu semtlerindeki vatandaşlarla görüştüm. 85 bin nüfuslu bir şehir olmuş bu Kazlıçeşme. Bu şehrin içinde daimi olarak yıllardan beri on bin işsiz vardır, inanılır rakamlara göre. Bu on bin işsiz şurada burada biraz da çalışmaktadırlar. İşportacılık, hamallık, odun kırma gibi işler yaparlar. Bir kısmı da büsbütün işsiz, yarı tufeyli şekilde yarı aç yarı tok yaşarlar.

Bunlara, niçin köylerinden kopup geldiklerini sordum. Söyledikleri şey hep aynıdır arkadaşlar.

Kimisi toprağım yok diyor, kimisi toprağım yetmiyor diyor, kimisi geçinemiyorum diyor.

Toprağı varsa, düzenim yok diyor. Öküzü, çifti çubuğu yok. Kimisi, üç kardeştik, toprak bölündü, çıktım geldim diyor. Bu gösteriyor ki, esas unsur ziraat

hayatındaki darlıktır. Topraksızlık ve düzensizliktir. Bu vatandaşlardan birçoğuna şu soruları sordum: Dedim ki, şimdi sana Devlet, Doğu'da, Diyarbakır'da, Muş'ta yüz dönüm toprak verse gider misin oraya?" Yüzü gülüyor vatandaşın, "Ev de var mı?" diyor. Var diyorum, "çift çubuk var mı?" diyor. Var diyorum, bir çift öküz, pulluk, düzen, ev, 100 dönüm de arazi mesela. "Nasıl gitmem! diyor, giderim."

Kaç seneden beri İstanbul'da oturuyor, 6 seneden beri. Fakat, vatandaş ziraat hayatından korkmuş değil. Henüz daha, bir toprak, çift çubuğa sahip olmak zevkini ve şevkini kaybetmemiş. Biz Devlet olarak onu tekrar bu sahaya itebilir, müstahsil kılabiliriz. Bu zavallı vatandaşlar, İstanbul'da sefalet içerisinde, parazit hayatı yaşarlar. Çocukları serseri oluyorlar ve ahlâklarından düşüyorlar. Asıl dert bu arkadaşlar. Kanaatimce bir numaralı derdimiz budur arkadaşlar.

Toprak dâvası! Toprak dâvası ise yüzüstü durmaktadır. Şimdi şu noktaya da ilişmek istiyorum. Bizler, bazan nasıl bir rejim içinde bulunduğumuzu unutuyoruz. Onu sık sık hatırlamalıyız. Yeni Anayasamıza göre Devlet topraksıza toprak, işsize iş verecektir. Bu, vatandaşın hakkıdır. Vatandaş bu hakkını istediği zaman, Devlet olarak biz bunun çaresini bulmak ve kısa yoldan derhal bulmak zorundayız. Derhal bulmak zorundayız, çünkü işsiz vatandaş açtır, topraksız vatandaş açtır. Biz bunun karşısına, toprak reformu yapacağız efendim, diye bir cevapla çıkıyoruz. Toprak reformunun kanunu altı ayda hazırlanır. Tatbikatı, benim edindiğim fikre göre 60 senede meydana gelir. Fakat vatandaşın karnı altı saatte bir acıkır. Onun için vatandaş Anayasadaki haklarına istinad ederek, pekâlâ Meclisin kapısına dayanır. Ve bundan sonra bunu beklemeliyiz arkadaşlar. Meclisin kapısına, Hükümetin kapısına işsiz vatandaş, topraksız vatandaş gelecek, dayanacak ve haklarını istiyecektir.

Bu türlü hareketleri bir zamanlar zaptiye kafası ile karşılamışızdır. Bu türlü toplulukları birtakım tahrikler mahsulü saymışızdır. Komünistlikle itham etmişizdir. Aç vatandaşın muhiti, hiç şüphesiz komünist çalışması için en müsait muhittir. Her türlü aç vatandaş toplulukları arasında komünist faaliyeti vardır. Ama, bu bir komünist tahrikidir diye vatandaşın gerçek derdinden tegafül edemeyiz. Bunu zabıta kafasına bırakmamak ve vatandaşın bu gerçek derdi ile meşgul olmak lazımdır. Yoksa vatandaş gelir. Vatandaşın toplanmasına engel olunamaz, vatandaş haklarını istemesine mani olunamaz. Toplanmayı ancak kanunla düzenlemek hakkını haiziz. İşte böyle insan hakları cephesinden hareket edince, Devlet olarak bugünkü durumumuz pek kolaylıkla kabili izah değildir. İşsiz vatandaşların dertlerine çare bulamamaktayız.

Şimdi biraz da iş sahaları bakımından meseleyi incelemek isteyeceğim. Burada Hükümete mensup arkadaşlarımız kalkınma plânları hakkında güzel iza-

hat verdiler. Fakat yanlış bir noktadan hareket ettikleri kanaatindeyim. Meseleleri, Hükümetçe meseleleri alarak halletmek için yapmayı tasarladıklarımızı ve plânlarımızı, reform tekliflerimizi ön plâna getirmeyelim. Günün dertlerini bugünün şartlarına göre nasıl halledeceğiz, bu cihetten hareket edelim. Bu daha doğru olur kanaatindeyim. Bugün memlekette iş sahalarını ben üç kısımda topluyorum. Birisi ziraat sahası. Bu, bir aile ekonomisine dayanır. Topraksız çiftçi, maraba, ortakçı sefildir, esirdir. Anayasamız bu esareti kaldırmaktadır. Kaldırmayı derpiş etmektedir, topraksıza toprak vermek suretiyle.

Çiftçilikle uğraşan geniş kütle ki, vatandaşın yüzde 70'ini teşkil ediyor en azından, biraz evvel arz ettiğim sıkıntılar içindedir. Toprak meselesini halletmek lâzımdır.

Bu mesele ne türlü bir yoldadır, bunu inceledim. Bir defa bu kürsüden Sayın Ziraat Bakanına bir soru sordum ve ondan malûmat aldım. Ondan sonra da inceledim. Bir Toprak Kanunu, Toprak Reformu Kanunu hazırlanmaktadır. Bu kanunun esası şudur: Her çiftçi geçimine yetecek toprak sahibi olacaktır. İkincisi, çiftçinin sahip olduğu topraklar birleştirilecek, bir ekonomik işletme haline getirilecektir. Üçüncüsü çiftçi donatılacaktır.

Arkadaşlar, bu işlerle meşgul olan daire ile temas ettim. Kendilerine işlerin ne safhada olduğunu sordum. Başlangıç devresinde olduklarını söylediler. Bazı örnekler hazırlamışlar. Mesela bir köy arazisi için harita yapmışlar. Bütün köy 150 hane, toprak 1 500 parçaya bölünmüş. Bilirsiniz bir "kastet" diye bir oyun vardır. Bir resmi bin parçaya bölersiniz, sonra ekler resim yaparsınız. Köy arazisinin haritası da buna benziyor. Bu toprağın bu tarzda tevezzuu birçok zayiata sebep oluyor. % 20-25 zayiat vardır diyorlar, hendekler, sınırlar dolayisiyle. Bunlar rasyonel bir şekilde birleştirilirse altı parçada altmış dönüm olacağına bir parçada altmış dönüm olursa çok daha verimli olacaktır.

Peki dedim, siz bu işi nasıl yapacaksınız? Köyün 1 500 parça olan toprağını 150 parçaya böleceğiz, dediler. Nasıl olur, köylü buna razı olmaz, dedim. "Köylüyü kandırırız" diyorlar. Yahu, köylü kanar mı? Köylü "bir kuraklık olursa, güney tarlalar yanar, kuzey tarlalar kurtulur." diyor. Başka, lafları da var. "Bir tarafta dolu vurur, bir tarafı kurtulur tarlam, aç kalmam" diyor. Bilhassa, tek mahsul yetiştiren bölgelerde, Orta Anadolu'da bu bir gerçektir.

Toprak Kanununa bunu koyuyorlar. Kabul ettik, tatbiki nasıl olacak, bunu düşünüyorum. Evvela, köyün kadastrosu yapılacak, 40 bin parça köyün. Her köyde bin parça arazi ve binbir tane toprak ihtilafı, tapulu, tapusuz, açma arazi vesaire vardır. Bu işi en büyük süratle ne zamana kadar yaparsınız, dedim, 50 sene dediler. Peki, kadastrosu yapılmazsa olmaz mı? Yapılamaz, dediler.

Arkadaşlar Toprak Reformu nikbin hesaplarla elli senelik bir iştir. Buna mukabil toprak reformu bahanesine dayanarak bir yıldan beri memlekette toprak dağıtımı durdurulmuştur. Yani topraksız vatandaş elli sene bekliyecektir ki, toprağa sahip olsun. Toprak reformu tatbikatı bittikten sonra topraksız vatandaş toprağa sahip olacaktır.

Bu bir "va'di va'ittir", eski tabiriyle, buna halkın ağzında "ipe un serme" derler. Binaenaleyh vakıa budur, toprak meselesinde. Ziraat vekili arkadaşımı tekrar bu kürsüde bu meseleyi konuşmaya davet edeceğim. Ama vakıa budur. Topraksız vatandaşa toprak verilmemektedir.

Devletin elinde toprak vardır, büyük arazi sahibinin elinde toprak vardır, Türkiye'de. Hükümet programına kadar girmiş olan bir cümle hilafı hakikattir: "Bizim topraklarımız son haddine kadar işlenmektedir." Hilafı hakikattir. Topraklarımız son haddine kadar işlenmiyor. Yalnız çiftçinin, köylünün elindeki toprak hakikaten son haddine kadar işleniyor. Çünkü köylü daralmış toprağını, tarlasını bir çizi daha çekmek suretiyle genişletmeye çalışıyor. Ama yanı başında 5 bin dönümlük çiftlikler yarı boş yatıyor.

Bir seyahatte görünen odur ki, Devlet toprakları da bazı sahipli topraklar da boştur. Çoğunuz memleketi gezmiş arkadaşlarsınız, bilirsiniz çoktur boş topraklar. Türkiye'de daha hâlâ geniş ölçüde boş topraklar vardır. Bırakınız, Doğu'yu, Silivri'de bile boş topraklar vardır. Bugün Çorlu'da köy kurulacak kadar geniş topraklar vardır. Benim temsil ettiğim Edirne'de de köy kurulacak kadar boş topraklar vardır, yatmaktadır. Bu toprakları yetişen genç köylülere vermiyoruz. İşsizliğin bir kaynağı budur arkadaşlar. Memleketin bir numaralı meselesi, dün olduğu gibi bugün de, toprak meselesidir.

İnsanlar mutavasıl kaplar gibidir, akarlar. Üç buçuk milyon gizli işsiz var. Çalışma Bakanı, üç buçuk milyon gizli işsizi iş saati hesabiyle çıkarmışlardır. Bir çiftçinin sekiz saat iş yapacağı hesabiyle bu miktar çıkarılmıştır. Bu üç buçuk milyon yarı yarıya çalışır insan var, demektir. Ama bugün yarım milyon yoksul topraksız, gerçek işsiz köylü vardır. İşte bu köylü şehire akın etmiştir.Bu köylü şehirde şimdi iş bulamamaktadır. Gecekondularda sefalet içinde bulunmaktadır.

İkinci iş sahası özel teşebbüs sahasıdır. Özel teşebbüs sahası sanayidir ve her türlü inşaat ve sairedir. Bu saha da duraklamış bir durumdadır. Muhtelif sebepleri var. Krediler kısılmıştır, tabii olarak, bir zaruret olarak. Ama bir takım psikolojik sebepler de vardır. Bu psikolojik sebepler üzerine bilhassa Maliye Vekilimizin dikkatini çekerim. Altı aydan beri aldığı tedbirler bu psikoloji değiştirme istikametinde değildir. Bazı iş, bazı para sahipleri, affedersiniz, salyongoz gibi kabuğu içine çekilmişlerdir. Bunları dışarı çıkarmak lazımdır. İnşaat yapılmamaktadır. Sınai teşebbüs duraklamıştır.

Üçüncü saha Devlet teşebbüsleri sahasıdır. Devlet teşebbüsleri sahası kafi genişlikte değildir. Sebebi, enflasyon yolu ile, emisyon yolu ile yatırım yapma politikası terk edilmiştir. Bir parça tasarruf, bir parça dışardan yardım yolu ile Devlet teşebbüslerinin harekete geçmesine çalışılmaktadır. Devlet teşebbüsleri de yeniden mühim ölçüde işçi alacak durumda değildir. Bu yıl bütçeden yatırımlar için ayrılan paranın çoğu, devam etmekte olan işler içindir. Eski iş yerleri yeni işçi alamaz, mevcut işçileri ile devam eder. Yeni iş sahaları, yeni teşebbüsler, bunlar çok mahduttur. Nafıa Bakanı arkadaşımız konuşurken bu yeni teşebbüslerin miktarını kontratlar, mukaveleler vesilesiyle açıklamıştır.

Hulâsa bu üç iş sahasından bir tanesi, Devlet teşebüsü ile bir parça ilerlemektedir. Hususi teşebbüs sahası duraklama halindedir. Ziraat sahası ise çok sıkıntıdadır. Ve tanzim edilmekten uzaktır.

Burada konuşan Bakan arkadaşlarımın görüşmelerine dikkat ettim, verdikleri izahların hepsi Devlet teşebbüsleri sahasına inhisar etmektedir. Bu sahada iyi teşebbüsler vardır, takdir etmeliyiz. Fakat Devlet teşebbüsleri sahası, ben gerçek rakamları bilmem, tahminen söyliyebilirim, belki bu memleket iş sahasının % 15'ini teşkil eder. Memleket iş sahasının % 70'ini teşkil eden ziraatimiz her türlü yardımdan uzak, kendi haline terk edilmiş bulunmaktadır. İş sahasının bir % 15'ini belki teşkil eden özel teşebbüs de biraz ürkütülmüş ve hareketsiz bir durumdadır.

Burada izahat veren Bakan arkadaşlarımın Devlet teşebbüsleri üzerinde verdikleri bilgilere çok teşekkür ederiz. Takdir de ederiz. Bu plânlar mühim, ama asıl geniş sahalar üzerine eğilmeleri zarureti vardır. Zaman kaybetmekteyiz ve ıstıraplar devam etmektedir.

Yüzde 70 ziraat sahasında, yüzde 15 özel teşebbüs sahasında (yuvarlak rakamlar söylüyorum) mütemadiyen artan bir işsiz kütlesi şehirleri tazyik edecektir. Önümüzdeki zamanlarda şehirlerde işsizlik büyüyecek, artacaktır. Gecekondu ıstırabı da, insan sefaleti de artacaktır.

Devlet daha radikal tedbirler alması lâzımdır kanaatindeyim. Reform bahanesi ile, plân bahanesi ile günün zorlayan dertlerinden tegafül edemeyiz. Bunlar için günü gününe tedbir almak ister. Mide altı saat sonra acıkır, bunu Devlet adamlarımızın dikkatine arz ederim. Bu iki saha üzerinde Hükümetin yeni ve enerjik tedbirler alması lüzumuna kaniim.

Hükümetin altı aylık çalışmalarını takdir etmek ve değerlendirmekle beraber, belirtmeliyim ki, bunlar kaplayıcı, her sahaya uzanıcı bir şekil alamamıştır. Meclislerin bu yolda Hükümete yardım etmesini çok faydalı ve yerinde bulurum. Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN - Kırklareli Senatörü Ahmet Naci Arı ve Mehmet Ali Demir arkadaşlarımız Mardin'de cereyan eden müessif hadiseler dolayısiyle ilgili Bakanların gerekli bilgiyi Senatoya vermelerini arz ve teklif ediyorlar, verdikleri bir önerge ile. Her ne kadar böyle bir takririn başlangıçta verilmesi icab ederdi ise de ve o zamanki işleme tabi olması gerekirdi ise de olayın önemine nazaran nizamnamenin açık hükmüne tabi olmıyarak reylerinize arz edeceğim bu takriri. Ancak genel görüşme bittikten sonra bu takriri reylerinize arz etmek mecburiyetindeyim. Görüşmeye bu bakımdan devam edeceğim. Şimdilik takriri reylerinize arz etmiyeceğim.

Buyurun, Muhiddin Güven.

İMAR VE İSKÂN BAKANI MUHİDDİN GÜVEN (İstanbul Milletvekili) - Sayın Başkan değerli üyeler, cemiyetimiz içinde tezahür eden bir hadise dolayısiyle Yüksek Heyetinize gelmiş olan meseleyi iki günden beri mütalâa etmekteyiz. Hükümet üyesi olmam sıfatiyle İmar İskân Bakanlığını ilgilendiren mevzularda işsizliğe müteveccih faaliyetleri ifade etmeye çalışacağım. Benden evvel konuşmuş olan kıymetli Banguoğlu'nun konuşmasından sonra sıra bana geldiği için ayrıca memnunum. İşaret etmiş olduğu meselelerin elbetteki ehemmiyeti vardır ve elbetteki ehemmiyetli olan bu meseleler üzerine Hükümet de eğilmiş bulunmaktadır. Ben, işte bu fırsattan istifade ederek mevzuları umumi ve hususi cepheleri ile kısaca Yüksek Heyetinize arz etmeye çalışacağım.

Memleketimizi teşkil eden nüfusun yüzdesi üzerinde en mühim yeri işgal eden köylü, çiftçi vatandaşlardır. Bunların bulundukları bölgelerin kıymetlendirilmesi lâzım gelmektedir. Bunlar üzerinde çabamız; ilmi ve metodlu bir sistem dahilinde neticelenecek şekilde çalışılmakta ve bilhassa bakanlığımızla ilgili olan bu konuda bölge plânlama çalışması ile fiiliyata intikal etmektedir. Bir bölge dahilindeki insanların kendi bölgeleri içerisinde değer kazanmaları ve toprağın sahibi ve hâkimi olarak iyi bir hayata mazhar olmaları için çareler araştırılmaktadır. Bundan dolayıdır ki, her bölgenin envanteri tespit edilerek bunun neticesinde bu bölgeler dahilinde istihsal edilmiş olan ürünlerin gerek istihsal edildiği şekilde değerleri gerekse mamûl hale getirilmesi hususundaki imkânları araştırılmaktadır. Fakat yine şu hususu arz etmek isterim, bu çalışmalar kısa vadeli değildir. Yapılması lüzumlu çalışmaların, elbetteki neticeleri cemiyet için hayırlı olarak tecelli edecektir. Bu arada Hükümetin, bu sene yatırım için kabul edilen beş milyara yakın bir kıymetin kullanılması hususuna gelince, Bakanlığımızın cüzi de olsa bütçesinde yer alan miktarın nasıl değerlendirilmekte olduğunu ifade ederken bu faaliyetin cemiyetin iktisadi hayatına tesir derecelerini arz etmeye çalışacağım.

Bakanlığımızın meşgul bulunduğu sahalarda yapacağı yatırımlarla memleketin iktisadi hayatına ve bilhassa inşaat sahasına tesir derecesini, mevzulara ve karşılıklarına temas ederek ifadeye çalışacağım. Bakanlığımız 7269 sayılı Kanun ve buna bağlı diğer kanunlarla memleketimizin afete uğrıyan mıntakalarında bu sene aşağıdaki faaliyete geçecektir.

1. (Geçen yıllar fonundan) intikal eden tahsisat gereğince Fethiye-Marmaris deprem evleri inşaatında buzhane, dükkânlar, garaj ve ilkokul; Marmaris'te kanalizasyon karşılığı olarak 13 831 728,75 kuruş, Gerze yangın evleri yol ve kanalizasyon inşaatı karşılığı olarak 2 279 986,65 kuruş ve yine Malatya-Erkenek evlerinin inşaatı karşılığında 497 465,67 kuruş, Hatay Kırıkhan evleri inşaatı karşılığında 7 280 000 lira olmak üzere toplamı 23 889 181,03 kuruş bir yatırım yapılacaktır.

2. 1962 bütçesine konan ödeneklerle ilgili işler karşılığında Edirne ve havalisi yol, elektrik ve kanalizasyon işleri için 1,5 milyon lira, Gerze içme suyu inşaatı, Diyarbakır Lice yol fosseptik inşaatı, Muğla Yerkesik belediye ikmal inşaatı, Sakarya Akyazı İlkokul İkmal inşaatı, Muğla Eskihisar Köyü Deprem Evleri inşaatı, Ankara Seylap Apartımanları inşaatı, Ankara Deliller Köyü inşaatı, Ankara Seylabı 1961 belediyeye ait amme tesisleri karşılığı, Ankara 1957 yılı Seylap dolayısiyle yapılacak 5, 6, 7 numaralı apartman blok inşaatı, Giresun Şebinkarahisar mesken inşaatı, karşılığı olmak üzere ceman yekûn 13,5 milyon lira sarf edilecektir. Ayrıca Denizli Kaletavas inşaatı 3 milyon, Bursa Kapalıçarşı imar ve inşaatı için 3,5 milyon, ceman 6,5 milyon lira daha sarf edilecektir.

3. Bunun yanı başında bu sene karamamesi istihsal edilmiş olan ve Ankara, Adana, Afyon, Aydın, Bursa, Çankırı, Denizli, Eskişehir, Giresun, Hatay, Kayseri, Nevşehir, Erzincan, Konya, Manisa, Niğde, Kütahya, Sinop, Trabzon, Tekirdağ, Isparta ve Artvin vilayetlerinde afete uğramış olan mıntakalarda yapılacak olan işler karşılığı ki takriben 3 750 meskene tekabül etmektedir. 26 milyon lira tahsis edilmiş bulunup bu sene sarf edilecektir. Ayrıca yine memleketimizin maruz bulunması muhtemel afetler karşılığında acil yardımlara mahsuben 4 milyon lira tahsis edilmiş bulunmaktadır. Bu suretle geçen seneden devreden ve bu sene sarf edilecek olan miktar haricinde olmak üzere 55 milyon liralık bir yatırım bu mevzuda kullanılacaktır. Diğer mühim bir konumuza temas etmek istiyorum;

4. O da sosyal mesken inşası ve gecekondu topluluklarının ıslahı mevzuudur. Bu sene bütçemizde bu fasıl karşılığında kabul edilmiş bulunan 25 milyon liranın sarfiyatı, İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Antalya, Urfa şehirlerimizde olmak üzere tespit edilen program dahilinde sarf edilecektir.

Şöyle ki:

İstanbul'da 300 ünitelik bloklar, Bursa'da 213 ünitelik, Ankara'da 240 ünitelik, İzmir'de 140 ünitelik karşılığında 2 822 000 ve diğer iki şehrimizde yekûn olarak 1 000 ünitelik blok inşa edilecek ve bununla beraber gecekondu mıntakalarında yapılacak araştırmalar yapılacak ve ceman 25 milyon sarf edilecektir. İstanbul, İzmir, Ankara ve Bursa'daki sosyal mesken inşaları için gereken arsalar bulunmuş ve bunların üzerindeki projeler hazırlanmış tatbikat plânları üzerinde çalışılmış, ihaleye hazır bir vaziyete getirilmiştir. Önümüzdeki Haziran ayı içerisinde bunların sırasiyle ihalesi yapılacaktır. Geçmiş olduğumuz hafta içinde Mayıs ayının 4 ünde seylap bloklarına ait 4 üncü blok inşaatı ihale edilmiştir. Önümüzdeki günlerde inşaata başlanacaktır. Gecekondu mıntakalarında ise araştırma başlamıştır.

5. Toprak ve İskân Genel Müdürlüğünün yatırımlarına da işaret etmek gereklidir. Bakanlığınıza bağlı bu Umum Müdürlüğün 1962 yılı içinde şu yatırımları yapacaktır. Muhtaç çiftçilere dağıtılmak üzere kamulaştırılacak arazi karşılığı 1 500 000 TL'sidir. Örnek köyler inşasında yapılacak masraflar karşılığı 900 000 TL'si, Doğu ve Güney Doğu bölgesi kalkınması ile ilgili işlerde 1 800 000 TL'si, İskân Kanununa göre iskân hakkını haiz 200 aileye yapılacak inşaat yardımı karşılığı 1 milyon TL'si, Güney hududumuzdan nakledilecek 220 aileye yapılacak tarım alet ve vasıta karşılığı 220 000 TL'si, yine bu ailelere yaptırılacak evler karşılığı 3 300 000 TL'si, hariçten gelecek göçmen ailelerine yaptırılacak evler karşılığı 260 000 TL'si böylelikle Toprak ve İskan İşleri Umum Müdürlüğünün 1962 yılında yapacağı yatırımlar 15 milyon TL'sini bulmaktadır.

6. Bundan gayrı olarak Bakanlığımızın murakabesi altında bulunan Emlâk Kredi Bankasının faaliyetine de işaret etmek isterim. T. Emlâk Kredi Bankası yüksek malûmlarıdır ki, yapı tasarrufu hesabı üzerinde uzun seneler iyi bir çalışmanın içinde bulunmaktadır. Bu sene takriben 100 milyonun üstünde bir kredi açmak imkânına sahiptir. Ayrıca, banka, bizzat meşgul ve bitirmek mecburiyetinde olduğu işler karşılığında, 95 milyon liralık bir yatırım yapacaktır. Bunlarla birlikte mesken faaliyetimizde mühim rol oynamaya çalışan kooperatif konuları da ehemmiyetle mütalâa edilmektedir. Bu arada geçen senelerden başlamış olup devam etmekte bulunan 33 kooperatif durumu incelenmiş ve bunlardan bitirilebilmesi için de 24 milyon liralık bir tahsisin yapılması lâzım geldiği anlaşılmaktadır. Ayrıca durumu incelenmiş ve bunların karşılığında da 31 954 000 lira tahsis edilmesi icab ettiği anlaşılmıştır. Yine belediyelerin faaliyet sahasında olan çarşı inşaları karşılığında 794 bin liralık bir bakiye kredinin ödenmesi icab ettiği anlaşılmıştır. Umumi yekûn 34 milyon lira tutmaktadır. Bu suretle Emlâk Kredi Bankasının gerek yapı tasarrufu ve gerek kooperatif karşılığındaki inşa

faaliyetleri ve gerekse kendisinin yaptırmakta olduğu inşaların bitirilmesine ait faaliyet hacmi tahminen 200 milyon lirayı bulacaktır.

Şimdi diğer bir bankamızın İller Bankasının durumuna geçeceğim.

7. İller Bankası yüksek malûmlarınızdır ki, elektrik tesisleri, içme suyu tesisleri, kanalizasyon, harita mevzuları ve imar plânlariyle meşgul olmaktadır. Bu seneki program dahilinde 124 yerin elektrik şebekesi tesisatı üzerinde ve yine 55 yerin içme su tesisleri ve diğer 12 enerji tesisleri ve buna bağlı müteferrik işler üzerinde çalışacaktır. Kabul edilmiş olan bütçeye göre bu işe ayrılması düşünülmüş, 150 milyona ek olarak Bütçe Komisyonunda kabul edilen 30 milyonun eklenmesiyle 180 milyon liralık bir yatırımı icap ettirmektedir. İşte bu tespitler karşılığındaki faaliyet önümüzdeki aylarda ihale konusu olarak topluma intikal edecektir. Yukarıdan beri ifade ettiğim rakamları bir araya getirdiğimiz takdirde, yarım milyar lirayı aşan bir paranın gerek inşaat, gerekse teknik diğer hususlara ve amme hizmetine matuf olan bir değerlendirmeye tabi tutulacağını ifade etmek isterim. Bu suretle yarım milyar lirayı aşan bir yatırımın memleketin iktisadi hayatında yapı sanayiine ve yapı sanayiinde çalışan işçilere müteveccih olarak hareket yaratacak ve bizzat inşaat üzerinde fikri ve bedeni çalışan teknik eleman işçi, usta ve amelelere müteveccih hizmetleri ve faydaları aşikâr olarak görülecektir. Öyle tahmin etmekteyiz ki, yarım milyarı bulan bu paranın dörtte üç nisbeti en aşağı bu sene kullanılmış olacaktır.

8. Bu arada yapı faaliyetinde hususi sektöre ait hareketi incelemek de faydalı olacaktır. Ankara'daki inşaat durumunu tetkik ettiğimiz zaman 1959 senesinde verilen inşaat ruhsatiyesinin 534 yeni inşaat, 457 tadil ve ilave, 45 adet tamirat ve 630 383 m² yeni inşaat hacmında olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki 1960 yılında bu miktarların 522 yeni inşaat, 441 tadil ve ilave, 31 aded tamirat ve 576 352 m² inşaat hacmında olduğu görülmektedir. 1961 yılına gelince; 787 yeni inşaat, 530 kat ilavesi ve tadil, 13 garaj ve 12 de adi tamir olmak üzere bir inşaat hacmı ortaya çıkar. 1962 senesi gözönünde tutulur ise Nisan ayı sonuna kadar yani 4 ayda 232 yeni inşaat 233 kat ilavesi ve bir adi tamir ruhsatı alınmış olduğu görülüyor. Bir kıyaslama yaptığımız takdirde 4 üncü aydaki 232 rakamı 780'e göre üçte birden biraz fazla bir nisbet arz etmektedir. Dolayısiyle hususi inşaatta geçen seneye nazaran bir muvazene hatta fazlalık mevcud olduğu anlaşılmaktadır. İzmir Belediyesini tetkik edecek olursak 1961 senesinde yeni büyük inşaat ruhsatı 7 kat dahil, 620 esaslı tadil ve tamirat 2 720 olarak görülmektedir. 1961 senesi Nisan sonuna kadar yeni büyük inşaat ruhsatı 168, esaslı tadilat ve tamir 432 olarak görülmektedir. 168 rakamı 620'ye nazaran 2/5 derecesindedir. 4 üncü ay nihayeti olduğuna göre sene sonuna kadar yine bu rakamı bulacağı hatta geçeceği tahmin

edilebilir. İstanbul Belediyesine gelince; 1961 senesinde yıl sonuna kadar verilen inşaat ruhsatı 3 820, 1962 senesi Nisan sonuna kadar ise 1 348 olarak tesbit edilmiştir. Nisbete vurulacak olursa İstanbul'daki inşaatın geçen seneden az olmadığı görülmektedir. Bu suretle hususi sektördeki faaliyetin en az geçen seneki hız dahilinde devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Çok değerli Senato üyeleri, sözlerimi bitirmeden evvel şu hususları belirtmek isterim. Hükümetimiz, içinde bulunduğumuz devreyi arzu edilen istikamette değerlendirmek için iki hususa ehemmiyetle işaret etmiştir. Bir tanesi; siyasi huzurun temini hususundaki vaitler, diğeri iktisadi huzurun temini hususundaki gayretler. Elbetteki bu iki va'din birbiri ile ve bir arada hâlledilmesi neticesinde, arzu edilen istikametin temin edilebileceği ve şimdi içinde bulunduğumuz huzursuzlukların hep beraber hâlledilebileceğini kabul etmek gerekir.

Şuna emin olunuz ki, Hükümetiniz, her iki mevzuda da bu cemiyete huzur getirmek için çalışmaktadır.

Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın İnceoğlu.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) - Çok muhterem arkadaşlar, ihtilalden sonra tabiî olarak başlıyan iktisadi buhran gittikçe artmakla beraber, kahraman milletimiz bütün ümitlerini serbest bir seçim neticesi teşekkül edecek Büyük Millet Meclisi ve onun kuracağı Hükümete bağlıyarak sabırla beklemişlerdi.

Hükümet kurulduktan sonra; en basit düşünen bir vatandaş dahi iktisadi buhranın önlenmesi için memleketinde iş sahasının açılması lâzım geldiğini ve bunun için de Hükümetin imkânı nisbetinde yapacağı yatırımların ihalelerini iş mevsimi gelmeden yapacağını ve hariçten acilen yardım temin edeceğini, özel sektör ve küçük esnaf için banka kredileri açılacağını, servet beyannamelerinin geri alınmaması için müstacelen bir kanun çıkarılacağını ve vergi adaletinin kanunla temin edileceğini ümid etmekte idi.

Hükümet kurulalı altı ayı geçtiği ve Meclise sevk ettiği Bütçe Kanunu kabul edildiği ve hiçbir talebi red edilmediği ve inşaat mevsimi başlıyalı 35-40 gün olduğu halde Hükümetimiz, maalesef icab eden tedbirleri almakta bati ve cesaretsiz hareket etmesi neticesi, bugün aç kalan işsizlerin sabırlarını taşırmış bulunmaktadır.

Bu hâl böyle devam ettikçe, işçilerin tepkilerinin artacağı ve daha da şiddetli olması tabii bir neticedir. Ve bu hâl Komünist tahrik ve teşviklerine hız verecek-

tir. Hükümet olarak milleti idare etmek ve hatta rahat uyku uyumaları bile kolay bir şey olmadığını takdir edenlerdeniz.

Teknik kanunların, Meclise, Hükümetçe hazırlanıp sevk edilmesi lâzımdır. Böyle ciddi bir kanun Meclislerce makul bir şekilde kabul edilmiyerek red edilecek olursa o zaman Meclise kusur ve kabahat izafe edilebilir.

Bugüne kadar böyle hâl ve tutum olmadığına göre, bugünkü iktisadi krizden dolayı Meclise hiçbir suretle kusur atfedilemez.

Muhterem arkadaşlar,

Şu hususu bilhassa arz etmek isterim ki, eskiden beri bizde orta ve yüksek tabakanın ekserisinde ecnebi malına istisnalık, lüks, fantazi ve israf biri diğerinden geri kalmamak için almış yürümüş. Zannederim ki, müreffeh ecnebi memleketlerden daha ileri bir safha arz etmektedir.

Hele işsiz ve aç kaldıktan sonrası düşünmeye değer zannederim.

Milletçe el ele vererek kalkınabilmemizin şartlarından birisi de; fantazi ve israftan uzak, mütevazi yaşamanın çarelerini arayıp bulmamız lâzım geldiğine kaaniim.

Muhterem arkadaşlar;

Bu kürsüde Doğu illerindeki kuraklık ve açlık sebebiyle müzakereler açıldığında hep Doğudan bahsedilirken biz de kalkıp Orta-Anadolu'da da kuraklık ve açlık vardır, şimdiden tedbir alınmadığı takdirde bu zaruret baharda kendisini gösterecektir demiştik.

İşte o zaman geldi. Orta-Anadolu halkı kışın zor zahmet kendisini idare etti veya sabretti. Şimdi ise ancak bir iş bulup çalışırsa aile efradını idare edebilecektir.

Onun için büyük şehirlere akın etmektedirler. Köylümüz cidden zarurette kalmadıkça, efendiliğini muhafaza ederek, köyünde oturmasını bilirler.

Aziz arkadaşlarım,

Zaman zaman ve yer yer açılan küçük sanat ve dokuma kurslarına vatandaşlar derin bir ilgi ve alâka göstererek sanatı öğrenmekte iseler de maalesef sermayesi ve hatta 3-5 yüz liralık bir tezgâh alacak parası bulunmadığından öğrendiğini tatbik mevkiine koyamamaktadır.

Hükümetimiz bunlara uzun vadeli kredi açtığı takdirde bu gibi işsizlere de iş bulunmuş olacaktır.

Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre defter tutma külfetinden kurtulmak için iş sahasını daraltanlar da az değildir.

İş Kanununa tâbi olmamak için fazla işçi çalıştırmaktan da kaçılmaktadır. Halen meriyette bulunan şu İcra ve İflas Kanunumuz bir nevi dolandırıcılığı teşvik mahiyetinde tamamen borçluyu himaye etmekte olduğundan ve alacaklı, alacağını kanunen tahtı emniyette görmediğinden yekdiğerine itimat kalkmakta bu da yine piyasada durgunluğa ve işsizliğe sebeb olmaktadır.

Akdeniz kıyılarında, dağlarda, orman denilen fundalıkların yarısı yabani zeytin olduğu halde, Orman Kanunu halkın bunları imar ve ihyasına mani olmaktadır. Bu suretle hem servet ziyaına, hem de işsizliğe sebeb olmaktadır.

Türkiye'mizde halkımızın refah seviyesinin yükselmesinin en mühim şartlarından birisi de istihsalin çoğaltılmasıdır.

İstihsal malûm bulunduğu üzere üç istihsal unsurunun yekdiğeriyle mezedilip bağlanmalariyle artırılabilir.

Bu unsurlar:

a) Tabiat,

b) Sermaye,

c) Emektir.

Bu üç unsur Türkiye'mizde mevcut nüfusumuzu bugünküne nazaran çok daha müreffeh yaşatabilecek mikyasta mevcuttur.

Birinci unsur yer altı ve yer üstü kaynaklarımız henüz bakirdir. Binaenaleyh, Türkiye'de tabiat unsurunun hasis ve kifayetsiz olduğu iddia edilemez.

Sermaye unsuruna gelince: Filhakika; en ziyade muhtaç bulunduğmuz diğer bir istihsal unsuru olmakla beraber, bugün Türkiye'de büyük bir sermaye kifayetsizliğinden bahsedilemez.

Sabit sermayeye tekabül eden mevcut fabrikalarımız bugün ancak vasati % 30-40 randımanla, yani kapasitenin ancak azami yarısiyle çalışmaktadırlar. Şayet biz mevcut fabrikalarımızı tam randımanla çalıştırmak imkânı sağlıyabilirsek, bu takdirde, istifade edebildiğimiz sermaye miktarı adeta bir misli çoğalmış olacaktır.

Üçüncü unsur: Yani emek unsuruna gelince; bu unsur Türkiye'mizde kendisinden istifade etmesini bilmediğimiz için bize fayda sağlıyacak yerde başımıza dert olmakta ve hâlâ içerisinde bulunduğuuz işsizlik problemini doğurmaktadır.

O halde sözlerimi uzatmamak için şunu söyliyelim. Şayet amme velayetini temsil eden devlet, kuracağı yeni bir organizasyonla ve yeni bir zihniyetle elimizde mevcut bulunan ve istihsal sağlıyacak bu üç elemanı birbirine ilmi metodlarla bağlamayı becerebilirse halledilecek hiçbir problemimiz kalmıyacaktır.

Bu da şüphesiz Hükümetin tutumuna bağlı bulunmaktadır.

İşsizliğin daha birçok sebepleri vardır. Muhterem Senatörler bir kısmına temas buyurmuşlardır. Bu görüşlerin ışığı altında Hükümetimiz mütehassıs elemanları vasıtasiyle bütün problemleri derinliğine etüt ettirerek acele Yüksek Meclise ve halk efkârına ışık tutuacak teknik reform kanunlarını sevk etmesi acil bir zaruret halini almıştır. Hatta bu mesele partiler üstü bir konu telakki edilerek, diğer parti gruplarının da mütalâalarına da müracaat edilebilir.

Muhterem arkadaşlar,

Size yeri gelmişken antiparantez bir hususu arz edeceğim. Bizler ve diğer vatandaşlar Meclis dışında iken aramızda memleket dertlerini konuşuruz, dertleşiriz. Fikir mutabakatine varılır. Ancak dedikodu halinde kalırdı. Şimdi Meclis içinde bulunuyoruz. Hasbihallerimizde yine aynı şeyleri konuşuyoruz. Birbirimize hak veririz. Fakat yine birçokları dedikodu halinde kalır.

İşte bu olmamalıdır.

Fikren mutabakat hasıl olan hususlarda ferden veya gruplar halinde derhal harekete geçerek fiiliyat safhasına koymamız yani Yüksek Meclise kanun tasarısı halinde getirmemiz lâzımdır Şayet vekâletlerin mütehassıs elemanlarının gündelik işlerinden bu gibi mühim meseleleri derinliğine etüt etmeye zamanları kalmıyorsa söylesinler bize; Meclis içinde ve Senatoda bulunan mütehassıs zevattan partiler üstü muhtelif tali komisyonlar seçelim; bunlar etütlerini yapıp kanun tekliflerini getirsinler.

Bizler vatansever kimseler olarak bu sene vakit geçirecek bir dakikalık zamanımız yoktur. Oturup da halimize ağlamamız lâzımdır.

Başka milletler nasıl kalkınmışlar? Onları neden görmüyoruz, neden örnek almıyoruz ben şaşıyorum.

Biz bir zamanlar bütün dünyaya örnek olmuş bir neslin evlatlarıyız. İçtimai ahlâkı, ticari ahlâkı esaslı müeyyidelere bağlamalıyız. Demokrasi demek önüne geleni dövmek, sövmek ve çelme takmak, yıkmak olmadığına göre:

Rejimi tehlikeye düşürecek ahlâk tereddilerini önlemek için yapılacak kanunlar da demokrasiye aykırı olamaz.

Allah yardımcımız olsun. Hepinizi hürmet ve muhabbetle selamlarım.

BAŞKAN - Daha dört sayın üye ile bir bakan söz almış bulunmaktadır. Ekseriyetimizin olmadığı da malumunuzdur. Görüşmeleri öğleden sonraya bırakmaya mecburuz.

Mardin olayları hakkında Hükümetin izahat vermesini istiyen bir de takrir vardır. Bununla, 22-23 Şubat olayları ile ilgili tasarı da gündemimizde bulunmaktadır. Bu sebeple görüşmelere öğleden sonra devam edilmek üzere, saat 15'te toplanılmak üzere, Birleşime ara veriyorum.

BAŞKAN - Yeter sayı vardır, oturumu açıyorum.

Genel görüşme üzerindeki müzakerelere devam ediyoruz.

Sayın Osman Saim Sarıgöllü. (Yok sesleri)

Cahit Okurer. (Yok sesleri)

Mustafa Özer, buyurun

MUSTAFA ÖZER (Antalya) - Sayın Başkan, sayın senatörler ve Sayın Hükümet erkanı:

3 Mayıs günü 4 bin kişinin yürüyüş yaparak Meclis kapılarına dayanması, seslerini sizlere duyurmak için açız, iş istiyoruz diye bağırmaları, Sayın Çalışma Bakanının dediği gibi basit bir vaka değildir. Kanaatimce üzerinde hassasiyetle durulması gereken mühim bir olaydır.

Muhterem senatörler,

Bu memlekette iş mi yok? Binlerce yapılacak işlerimiz var.

İşçi mi yok? Her gün miktarı biraz daha artan binlerce işsiz var.

Topraklarımız dünyanın en güzel toprakları, çiftçilerimiz dünyanın en çalışkan insanları, ziraatçilerimiz Avrupa ve Amerika'da kurs görmüş diğer milletlerdeki meslektaşlarından daha bilgili ve malûmatlı.

Topraklarımız nüfusumuza göre çok geniş ve bugünkü nüfusun iki mislini besliyecek kabiliyette. Böyle olmasına rağmen, yine de açız. Amerika buğday vermese açlıktan öleceğiz. Buna sebep nedir? Bunun tek sebebi beceriksizlik, beceriksizlik.

Toprak çok kıymetli bir gelir kaynağıdır. Susuz, gübresiz ve bakımsız bir araziden en fazla bire dört ile beş mahsul alınırken sulu bir yerden yirmi ila 25 mahsul alınır. Eğer bu arazi modern bir şekilde işlenir, gübrelenir ve sulanırsa bire otuz ile kırk mahsul almak mümkündür.

Mevcut Tarım Kanunlarımızı ıslah edelim. Gerekirse ihtiyaca göre yenilerini yapalım. İdare amirlerini ve ziraat mütehassıslarını bürolardan çıkaralım, tarım sahalarına götürelim.

Kendi bölgelerinde yapılan ziraatin modern bir şekilde yapılmasından bu şahısları bilfiil sorumlu tutalım.

Vatandaşın tarlasını sürmesi için kiralık traktör, ekmek için tohum, sulamak için motor, gübrelemek için de gübre, mahsulde vukua gelen hastalıkları gidermek için de mütehassıs verelim. Mahsul kalktığında bu yaptığımız masrafları yüzde on fazlasiyle mahsul olarak çiftçiden alalım.

İşte o zaman memleketimizde açlık kalmaz ve işsiz olmaz.

Muhterem arkadaşlarım, biz istihsal ettiğimiz tütünün kilosunu 10-12 liraya satarız. Amerikalı, bir kilo tütünü işliyerek elli paket sigara yapar ve paketi bize üç liradan, kilosunu ise bize yüzelli liradan satar. Aradaki kazanç çok fazladır. İmkanı varsa bu büyük kazancı harice kaçırmıyalım, istihsal ettiğimiz tütünü işliyerek harice satalım, bu yüzden elde edilen büyük kâr da memlekette kalsın.

Muhterem arkadaşlar; biz istihsal ettiğimiz tütünün kilosunu 10 ila 12 liraya Amerika'ya satarız. Amerika'lı ise, bir kilo tütünü işleyerek, 50 paket sigara yapar ve paketini bize 3 liradan yani, 10 liraya verdiğimiz bir kilo tütünü, bize ve başka memleketlere 150 liradan satar. İmkân varsa bu büyük kazancı hariç memleketlere geçirmiyelim. İstihsal ettiğimiz bütün tütünü memleketimizde işliyerek, satalım. Bu suretle elde edeceğimiz kâr memleketimizde kalsın.

BAŞKAN - Sayın üyeler yerlerini alsınlar ve hatibin konuşmasına imkân versinler.

MUSTAFA ÖZER (Devamla) - Sayın arkadaşlarım; otomobil sanayiini de memleketimizde geliştirebiliriz. Otomobil parçaları kalıp işidir. Kalıpları hariçten getirtmek suretiyle, memleketimizde de pekâlâ bütün otomobil parçalarını yapabiliriz. Ortalama olarak memleketimize, bir ay içerisinde 100 nakil vasıtası girmektedir. Bir senede memleketimize giren nakil vasıtalarının toplamı 1 200'dür. Bunun için verdiğimiz para da takribi olarak 60 milyon liradır. Onun için Hükümetten istirham ediyorum, bilhassa otomobil sanayiine de önem vererek, bu sanayi kollarında çalışan özel teşebbüsü teşvik ederek, hariçten kalıp getirmek suretiyle, mesela toplu bir halde 1964 yılında teslim edilmek üzere 10 bin aded motor, karbüratör, şasi ve lastik gibi büyük otomobil parçalarını bu müesseselere sipariş vermek suretiyle, onların malî durumunu ve teknik kabiliyetini de gözönüne alarak siparişler vermeli, zamanı gelince kontrol ekiplerinin tetkikinden geçirilerek teslim alınmasını, tornadan geçirilmesini ve bunları birleştirerek nihayet piyasaya sürmesini ve dolayısiyle bütün bu işler için sarf edilen dövizin

memleketimizde kalmasını, harice çıkmamasını temin etmelerini, dolayısiyle memleketimizde otomobil sanayii gibi büyük bir iş sahasının açılmasını ve bu suretle işsizliğin de önlenmiş olacağını arz eder bu konulara önem verilmesini Hükümetimizden istirham ederim.

Saygılarımla.

BAŞKAN - Genel görüşme üzerinde 20'ye yakın sayın üye söz almış. Başbakan konuşmuş ve ayrıca 4 Bakan da görüşlerini ifade etmişlerdir.

Bu hususta kifayeti müzakere takriri vardır, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Mevzu aydınlanmıştır. Müzakerenin kifayetini arz ve teklif ederim.

Adana

Mehmet Ünaldı

BAŞKAN - Kifayet aleyhinde, Batur.

SUPHİ BATUR (Sinop) - Muhterem arkadaşlarım, bir önemli hadise dolayısiyle, yani işçiler Meclis kapısına dayandıktan sonra, işsizlik hakkında iki arkadaşımızın verdiği önerge üzerine müzakereye başladık. Hükümet de cevaplarını verdi. Şimdi, arkadaşlarım mesele kâfi derecede aydınlanmış deniyor. Bu mesele öyle zannediyorum ki, bir kanun mevzuu değildir, bir kanunda meselelerin hepsi ortaya sürülmüş olabilir. 3-5 kişi konuşmuştur. Daha söz alan 20 arkadaşımız vardır. Bunlara da konuşmak için imkân vermiyecek misiniz? Bunlar söyliyeceklerini, bildiklerini ortaya koymıyacaklar mı? Bu takririn kapsamına, şümulüne göre elbette söylenmesi lazımdır Öyle zannediyorum ki, müzakerenin kifayeti bir sebebe dayanıyor. Bunun arkasından kanun var, bugün tatile gireceğiz, bayram ertesine kalacak deniyor. Başka bir sebep gösterilemez. Ne konuştuk? Müzakere konusu biraz da derayye oldu, yani işsizlik mevzuunun içerisinden başka sahalara geçtik. Müsaade buyurursanız konuşmak istiyen arkadaşlara imkân sağlıyalım.

BAŞKAN - Kifayet takriri aleyhinde Sayın Batur konuştular. Kifayeti müzakere önergesini okutup tekrar oylarınıza arz edeceğim.

(Kifayeti müzakere takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN - Kabul edenler... Kabul etmiyenler... 33'e karşı oyla 60 oyla kabul edilmiştir. Bu suretle genel görüşmeler yapılmış ve bitmiştir.

2. TÜRK PETROLLERİ

Önerge Sahipleri :
Esat ÇAĞA (C. Bşk. S. Üye)
İhsan AKPOLAT (Muş)
Rıfat ÖZDEŞ (Kocaeli)
Ahmet Naci ARI (Kırklareli)

Görüşüldüğü Birleşimler :
4 Haziran 1963
6 Haziran 1963

1. – Cumhuriyet Senatosu üyeleri Esat Çağa, İhsan Akpolat, Rifat Özdeş ve Ahmet Naci Arı'nın, Türk Petrolleri hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/7) (*)

BAŞKAN – Daha önce genel görüşme açılması kabul edilmiş ve görüşmelerin bugün devamına karar verilmiş bulunuyor.

Önergeyi tekrar okutuyorum:

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

1962 yılı sonunda 7 000 ton civarında olan Batman rafinerisi benzin stoku müşahedatımıza göre şu anda 15 000 tonu bulmuştur. Çok kısa bir süre sonra rafineri, faaliyetini tahdit veya kısmak zorunda kalacaktır.

Halen millî servetin 26 milyonluk kısmı faydasız halde yatmakta ve bu yüzden Türk Petrolleri Anonim Ortaklığına ait 1963 yılı plân tatbikatı tehlikeye düşmektedir.

Esasen Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinden bir heyet bu ay başında Batman tesislerini gezmiş ve mahallen lüzumlu bilgiler elde etmiştir.

Türk Milleti için hayati önem taşıyan Türk Petrollerinin durumunu vuzuha kavuşturabilmek ve gereken tedbirlerin süratle alınabilmesi hususunda Hükümete

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 11-387 : 411

ışık tutmak için Senatoda bir genel görüşme açılmasını saygılarımızla arz ve teklif ederiz.

Cumhurbaşkanınca S. Ü.	Muş
Esat Çağa	İhsan Akpolat
Kocaeli	Kırklareli
Rifat Özdeş	Ahmet Naci Arı

BAŞKAN – Genel görüşme üzerinde söz alan sayın üyelerin adlarını okuyorum.

Sayın Neşet Çetintaş, Sayın Hazım Dağlı, Sayın Nevzat Sengel, Sayın Suphi Gürsoytrak, Sayın Rifat Özdeş, Sayın Şevket Akyürek.

Sayın Şevket Akyürek, grup adına konuşacaksanız, ona göre söz sıranızı tâyin edeceğiz. Ancak, genel görüşme şekline göre, takrir sahiplerinden birisi veya bir kaçı ilgili Bakan konuştuktan sonra, biraz önce okuduğum sıra ile diğer üyelere söz vereceğim.

Takrir sahiplerinden konuşmak istiyenler: Sayın Esat Çağa.

Sayın Özdeş, Çağa'dan sonra size söz vereceğim, ondan sonra da Hükümete söz vereceğim.

Sayın Çağa, buyurun.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Emredersiniz efendim.

Muhterem arkadaşlar; Batman Tasfiyehanesinde kritik miktarlarda benzin stoklarının meydana gelmesi üzerine, bu tasfiyehanenin sahibi, Türk Petrolleri Anonim Ortaklığının, Petrol Kanununu yürütmekle mükellef Petrol Dairesi nezdinde bazı teşebbüsatta bulunduğu ve Sanayi Bakanlığına daha enerjik davranması için müracaat ettiği, gazetelerde yazıldı. Bu müracaatlar neticesinde petrol komiserine kadar gidildi; karar istihsal edildi ve ayrıca Petrol Kanununun 24 üncü maddesinin derpiş ettiği heyet de toplandı. Bu arada mesele matbuata intikal etti. Tanınmış bir hukukçumuzla Bakan arasında gazetelerde bir yazışma vukubuldu ve fıkra yazarları da meseleyi ele aldılar. Bendeniz şahsen millî bir dâvaya taalûku sebebiyle bununla alâkalandım ve bir buçuk ay kadar evvel bir sözlü soru takdim ettim. Bizim sözlü soruya sıra gele dursun; bir Parlamento Heyeti Batman Petrol sahasını ziyarete davet edildi. Arkadaşlarımız buradan biraz telaşlı döndüler. Çünkü, gözleriyle Batman Rafinerisinde benzin stokunun günden güne artmakta olduğunu ve bunun artışı dolayısiyle de mevcut kuyuların tam randımanla çalışamadığını görmüşlerdir.

Müdavelei efkârda bulunduk ve nihayet bendenizin sözlü sorusunu genel görüşme isteğine tahvile karar verdik ve huzurunuza çıktık. Muhterem Bakan da

geçen Birleşimde buna talip oldular ve bu suretle genel görüşmeye gelmiş bulunuyoruz.

Bendeniz, Sayın Sanayi Bakanının Cumhuriyet Gazetesinde çıkan ve bu hadiseyi izah eden iki makalesini okudum. Bu okuduğum makalelerden edindiğim intibaa göre, Sayın Bakan, Batman rafinerisinde stokların teşekkülünü bu rafinerinin mallarını, mahsullerini satmakla mükellef olan Petrol Ofisinin satıştaki başarısızlığına ve öte yandan Petrol Ofisi, aynı zamanda İpraş'ın mahsullerini, İzmir Rafinerisi'nin mahsullerini satan Petrol Ofisi Batman mahsullerini satmada öncelik vermesindeki vazifesini ihmaline hamlettiğini gördüm. Ve hadiseyi tetkik ettim. Bendeniz başka zaviyeden mütalâa ettim, bunu arz edeceğim ve Bakandan bazı sualler soracağım.

Batman Tasfiyehanesinde geçen sene istihsal edilen petrolden 1963 yılı başında 6581 ton benzin birikmişti, satılamadı. Bugün altıncı aya gelmiş oluyoruz, senenin daha başındayız; bu altıbin ton, onaltıbin tona çıkmış bulunmaktadır. Onaltıbin ton benzin. Bizim petrolümüzün benzin verimi şu; bir tonda 140 kilogram benzin veriyor. Demek ki, 16 000 ton benzin aşağı-yukarı 115 bin ton ham petrol demektir. Şimdi biz, bu benzin stokunu harcıyabilmek için, bu sene geçen seneye nispetle, plan ve programa göre 100 bin ton fazla ham petrol istihsal etmek mecburiyetinde olduğumuz halde, 100 bin ton eksik istihsal edeceğiz. Yani, ileriye gideceğimize, derpiş ettiğimiz ilerleme miktarı kadar geriye döneceğiz.

Görülüyor ki, bu benzin stoklarının ve diğer mahsullerin birikmesi bizi ham petrol istihsalinden men eden bir keyfiyettir. Geçen seneki kadar istihsal etsek belki 30 bin tona varacaktır, benzin stoku. Halbuki bizim eskiden beri gayemiz, hepimizin birer Türk vatandaşı olarak gayemiz ve gördüğümüz rüya bu memleketin petrol meselesinde, hiç olmazsa, bir otarsiye varmaktır.

Millî Müdafaanın ihtiyacını kendi petrolümüzle temin etmek isteriz. Millî münakalenin ihtiyacı olan petrolü kendimiz istihsal etmek isteriz.

Bunun sebebi gayet basittir; Bir harb zamanında Ordumuz felce uğramasın diye. Millî ekonomimizin ihtiyacı olan petrol mahsullerini eğer kendimiz istihsal edersek senede yüz milyona yakın bir döviz tasarrufu temin edeceğiz. Fakat bu stokların birikmesi, satılamaması bizim arzumuzun, rüyamızın gerçekleşmesine engel. Kaldı ki, plan devresinin sonuna kadar Siirt bölgesinden Akdeniz'e bir boru hattının indirilmesi mevzuubahis. Bu boru hattının kendisini jüstifiye edebilmesi için, içinden senevi 1,5 milyon ton kadar ham petrolün akması lâzım. Batman Rafinerisinin de kapasitesi ise 700 bin ton. Demek ki, plan devresi sonunda, ham petrol istihsalimizin asgari 2 milyon 200 bin ton olmasını derpiş etmiş ve bu yolda hazırlığa girmiş bulunuyoruz. Halbuki, geçen seneki 510 bin tonluk istih-

salimizden 100 bin tona tekabül eden bir stok da beri tarafta duruyor. Mesele, hakikaten bunu düşününce millî petrolcülüğümüz bakımından insanı endişeye sevkeden bir mahiyet arz ediyor.

Bu niçin böyle oluyor: Buna karşı ne gibi bir tedbir düşünebilinir: Malûmuâliniz, memlekette üç tane tasfiyehane mevcuttur. Bir tanesi Türk Petrollerinin tamamı Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının malı olan, yani devletin malı olan Batman Rafinerisi ki, bunun kapasitesi 700 bin ton.

İkincisi; üç yabancı şirket; Mobil, British Petroleum ve Shell'in, beraberce kurdukları Mersin Rafinerisi. Bunun kapasitesi de 3 milyon 200 bin tondur. Bir de Türkiye Petrolleri ile birlikte Caltexs Şirketinin İzmit'te kurmuş bulundukları rafinerisi vardır ki, kapasitesi bir milyon tondur. Demek ki, bizim memleketin tasfiye kapasitesi bugün 4 900 000 tondan ibarettir. Halbuki geçen sene tasfiye edilen petrol miktarı şu: Batman Rafinerisi 498 000 ton yerli petrol tasfiye etmiş. Mersin Rafinerisinde Kayaköy ve Bulgurdağı'ndan çıkarılan 102 000 ton yerli petrole zamimeten 1 355 663 ton yabancı petrol tasfiye edilmiş. İzmit Rafinerisinde de 935 443 ton yabancı petrol tasfiye edilmiş. Tasfiye edilen petrol miktarı aşağı-yukarı 3 milyona yaklaşıyor; 2 milyon 800 bin ton civarında. Şimdi, tasfiye edilen miktar budur. Bu miktar, aşağı-yukarı memleketin hakiki ihtiyacına tekabül ediyor. Geçen sene bütün tasfiyehanelerde istihsal olunan miktar bu. Bundan da bir miktar stok kalmış. Ama bu, 2 milyon 800 bin tonu, memleketin hakiki ihtiyacı olarak kabul edebiliriz. Demek ki, kapasite de 2 milyon 100 bin tonluk bir fazlalık vardır. Bu % 44 kadar bir fazlalık tutuyor.

Şimdi bir tasfiyehane, bir sanayi tesisi kurulmuş. Bu sanayi tesisi pek tabiîdir ki, tam randımanla çalışma imkânlarına sahip değilse bile, kendisine asgari bir kâr ve makûl bir amortisman nispeti temin edecek bir optimum istihsal seviyesinde çalışmak mecburiyetindedir. Şimdi bu optimum, yüzde 60 oluyor. Temas ettim, yüzde 60 kurtarır diyorlar. Bizde ise ihtiyaç yüzde 60 da değil, tasfiye kapasitesinin daha aşağısındadır, yüzde 57-58'e düşüyor. Şimdi ne olacak: Bu vaziyette bu şirketler memleketin ihtiyacından fazla olan miktarı ya ihraç edecekler ki, o zaman mesele yok. Fakat ihraç imkânları da maalesef yok. Çünkü İtalya'da 26 milyon kapasitelik tasfiyehane var; garbî Avrupa'nın ihtiyacını da bu temin ediyor. Zaten Suriye, İran da bizden alacak değillerdir, kendileri de petrol ihraç ediyor.

Binaenaleyh, bu tasfiye edilen miktar memleketin içinde satılacaktır. Yani, tasfiyehaneler mahsullerini satmak için bir rekabete girişeceklerdir. Hem de amansız bir rekabete girişeceklerdir.

Şimdi, bu rekabette bizim imkânlarımız ve durumumuz nedir: Mersin Rafinerisinin istihsalâtını 4 tane satış şirketi satar; Mobilgaz, Shell, British Petroleum ve Türk Petrolleri. Halbuki, Batman ile İzmit Rafinerisinin istihsalâtını bir

tek Petrol Ofisi satar. Eğer her iki grup tasfiyehanelerin, yani Mersin, Batman ve İzmit rafinerilerinin tasfiyelerini karşılaştırırsak bunların birbirine gayet yakın olduğu görülür. Demekki, birbirine müsavi iki kütleden birini 4 şirket satıyor, bir tanesini Petrol Ofisi satıyor. Petrol Ofisin de maddî imkânları ne kadardır, hepinizin malûmu. Meselâ şunu arz etmek isterim: Mobil-gaz kendi bayi şebekesine şimdiye kadar 225 milyon lira harcamıştır. Değil bu parayı bizde Petrol Ofis, Devlet kolay kolay harcayamaz. Ve sonra onların asırlık tecrübelere dayanan ticaret sahasındaki başarıları... Binaenaleyh, biz rekabet sahasında tamamen handikape vaziyetteyiz.

O halde bu durum karşısında ne yapabiliriz? Bu durum karşısında Petrol Kanunu imdadımıza yetişmektedir. Petrol Kanununun ikinci maksat maddesinde, yabancı petrolün Türkiye'de işlenmesine, ancak yerli petrolün inkişafına mani olmadığı nisbette cevaz verilmiştir. Binaenaleyh, bir rekabeti Petrol Kanunu kabul etmemektedir. Nitekim, ihtilafı rüyet eden komiser de bu mânayı çıkarmış ve herhalde Türk petrollerinin akibetinin, neticesi evvelden malûm olan böyle bir rekabete terk edilemiyeceği ifadesinde bulunmuştur.

Şimdi, durum bu olduğuna göre, bendenizin Sayın Bakandan sormak istediğim husus şudur: Acaba, Sayın Bakan ve Hükümet, Türk petrollerini himaye etmek için ne gibi tedbirleri almışlardır ve daha da alacaklardır? Sırası gelince biz de aklımızdan geçenleri arz edeceğiz.

İşittik ki, bir kararname çıkmış. Geçen sene rekabete terk edilemeyeceğini söyleyen ve Bakanlıklararası Kurulun toplanmasını tavsiye eden Komiser kararı Eylül ayında çıktığı halde, tedbir alınmakta neden dolayı 9 ay gecikilmiştir? Ve bu kararnamenin ihtiva ettiği tedbirlerden başka, Hükümet daha ne gibi tedbirler düşünmektedir? Acaba petrol sahasında Türkiye'nin otarsiye varması hedefimiz, rüyamız gerçekleşecek midir? Yoksa bu rekabete müsamaha edip, göz yumup petrol müstahsilliğından vazgeçerek, yalnız petrol tasfiyecisi haline mi geleceğiz?

Bir tane daha soracağım. Kendileri, Hükümet bir kararname çıkardı. Aradan 24 saat geçti ikinci bir kararname daha çıkardı. Binaenaleyh bu vaziyet; bizi Hükümetin kararlarındaki istikrardan şüpheye sevk ediyor. Acaba böyle bir şüphede haklı mıyız; yoksa Hükümet vereceği kararlarda sebat edecek midir? Bu noktalara Sayın Bakanın cevap lûtfetmelerini istirham eder, hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Özdeş.

RİFAT ÖZDEŞ (Kocaeli) – Muhterem Senato Üyeleri, söz almaktan ve bu takriri imza etmekten maksadım, hakikaten Türkiye'nin hayati meselesi olan Türk Petrollerinin inkişafı ve planımızda kabul ettiğimiz istikbalini temin

bakımından bir karar alırken, bu memlekette açıkça cereyan etmekte bulunan Garp sermayesi düşmanlığının hesaba katılması ve bir Amerikan şirketini himaye ederken, diğer bir Amerikan şirketini zarara sokmak gibi bir durumun açıkça meydana konulması maksadını güttüm.

Benden evvel konuşan arkadaşımın belirttiği gibi, geçen sene ham petrolü kapasitesinin hemen hemen yüzde yüzüyle işleyen İpraş, yani İstanbul Rafinerisi bir tarafta, kapasitesi yüzde 55-60'la çalışan Mobil-gaz Rafinerisi bir tarafta, bütün bu konuşmalardan daha derine inmeden evvel, elbette Türk Petrolünün tamamını işleyen Batman Rafinerisinin tam kapasiteyle çalışması ve istihsal edilen petrolün ve petrol müştakkatının Türkiye'de tamamının satılması hepimizin esas hedefidir. Ama, buna dokunmadan, yani bu hedefe varmak için bütün tedbirlerin yanında, memlekete itimat ederek diğer rafinerileri de müsavi surette muameleye tâbi tutmamız lâzım geldiği kanaatinde olduğum için söz aldım. Bunun için Bakandan soracağım bir sorum var.

Bu meselenin halli için Batman, İstanbul ve Mersin rafinerilerini bir araya gelerek, bir masada toplanarak İstanbul ve Mersin rafinerileri, bizim maksadımızı temin edecek kapasiteye yani Türkiye'nin sarfiyatı bu rafinerilerin kapasitelerine ulaşıncaya kadar ne kadar fedakârlık etmeye hazır oldukları müzakere mevzuu yapılmış mıdır? Bunları bir araya, bir masaya toplayarak bir müzakere açılmış mıdır?

İkincisi; yine İstanbul Rafinerisi hakkında çıkan bir haber vardır ki, bu haber akla çok garip geliyor. Biz, gerek İstanbul ve gerekse Mersin Rafinerisinin istihsal ettiği Fuil-Oili 10-11 dolar arasında ihrac ediyoruz. Yunanlı Onasis, İstanbul-Rafinerisinden aldığı 10 dolarlık petrolü eski bir tankerle Pire'de depo etmektedir. Buna mukabil, Türkiye'de Fuil-Oil 20 dolar mukabili Türk parası ile satılmaktadır. Haber aldığımıza göre, bütün Türk gemileri, Türkiye'den Fuil-Oil alacaklarına Onasis gemisinden 13 dolardan satın almaktadır. 10 dolara ihraç ediyoruz, 13 dolara tekrar satın alıyoruz. Bunun da sebebi nedir anlıyamadım. Buna da cevap verilmesini rica ediyorum. Ama, meselenin esasına geldiğimiz takdirde, meselenin ruhu şudur: Rafineri kapasiteleri Türkiye'de fazladır, istikbal için çok lâzım olacaktır. Türk petrolünü işleyen Raman Rafinerisinin tam kapasiteyle çalışması ve onun istihsal ettiği müştakkatın Türkiye'de satılması esas olduğuna göre, her iki ecnebi sermayeyle teşekkül eden rafinerinin bir miktar fedakârlık etmesi lazımdır. Bunu temin için bir toplantı yapılmış mıdır? Bu yapılmadığı takdirde cevabın bir kıymeti kalmayacaktır ve demin arz ettiğim gibi bu hususta kararımızı verirken, açıkça cereyan eden ecnebi sermayeyi küstürme kampanyasını hesaba katmamızı, bilhassa muhterem ve vatanperverliklerinden emin olduğum arkadaşlarımdan istirham edeceğim.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Sanayi Bakanı.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Çok Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri.

Memleketimiz için sadece kendi konusunda değil, fakat mevzuat muvacehesinde Hükümetçe ittihaz olunacak kararlar bakımından da içeride ve dışarıda büyük yankılar tevlid etmesi muhakkak olan bir konuyu, evvela bir sözlü soru halinde, saniyen arkadaşlariyle birlikte umumi bir müzakere mevzuu yapılmak üzere huzurunuza getiren başta Sayın Senato Üyesi Esat Çağa ve arkadaşları İhsan Akpolat, Rifat Özdeş ve Ahmet Naci Arı arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum. Filhakika, Cumhuriyet Senatosu bu mühim konuyu, ele almakla, sorumsuz kişilerin, Sayın Özdeş'in de biraz temas ettikleri şekilde, maksatlı maksatsız, kısmen maksatlı olarak polemik konusu yapmaları yerine Muhterem Heyetinizin Türk Milletinin mümessilleri sıfatiyle, sorumlu ağızlardan, Hükümet ve Senato sorumlularının ağzından bu konunun millet huzurunda görüşülmesine fırsat vermiş bulunuyorlar.

Bu mevzuu, demin arz ettiğim gibi, içerde ve dışarda çeşitli yorumlara sebebiyet verebilen, oldukça muğlak bir mevzuu olması itibariyle; mevzuu vuzuhla açıklıyabilmek ve sonunda değerli arkadaşlarımızın müşahhas sorularına cevap arz edebilmek için müsaadenizle biraz genişçe konuşmak ihtiyacını duymaktayım.

Memleketimizde petrol konusu ve herhangi bir konu, bilhassa dış ticaret politikasıyle beraber yürütülmesi lâzım gelen bir konuysa, bunu dış ticaret politikasının muayyen kanunlara dayanan kararları dışarısında mütalâa etmek tamamen gayrihukukî ve indî bir görüştür, arkadaşlarım.

Bu itibarla, ihtilaf noktası şu prensip üzerinde düğümlenmiş bulunuyordu. Türkiye'de petrol işlerini, Petrol Kanununa göre, münhasıran Petrol Kanununa göre yürütmekle görevli, kanunla kurulmuş olan teşekkül Petrol Dairesidir. Münhasıran Vazifesi Petrol Kanununa göre işlem yapmaktır. Mülhak bütçeli olup, Sanayi Bakanlığına bağlıdır.

Diğer taraftan gene Türkiye'de Petrol Kanununa göre muayyen kolaylıklara sahip kılınmış şirketler (ki, bunlara petrol hakkı sahibi denilmektedir) bulunmaktadır. Bunlar da memleketimizde petrol kaynaklarımızın süratli, fasılasız ve verimli olarak değerlendirilmesi maksadına matuf olarak kurulmuş olan yerli, yabancı arayıcı şirketlerdir ve nihayet 1957 yılında uzun müzakereler sonunda rafinerilerin kurulmasiyle ilgili bazı prensiplerin kanun metnine ithal edilmesiyle kurulan rafineri şirketleridir. Bunlar petrol hakkı sahipleridir. Bunların bütün muamelatını, fevkalade disiplinli ve kontrollü nizam içerisinde, kanunun maksadına ve millî menfaatlere göre yürütme vazifesi, Petrol Dairesi ve Sanayi

Bakanlığına verilmiş bulunmaktadır. Ve bunca insafsız neşriyata rağmen, millî menfaatlerden zerrece inhiraf edilmeksizin, vatanperverce kanun esaslarını tatbik eden ve Petrol Kanununun nizamlanmasiyle beraber en ivicaçlı köşelerini sadakatle, bir manzume içerisinde değerlendiren ve memleketimizin bu yönde mühim menfaatlerinin korunmasında gayret gösteren Petrol Dairesindeki arkadaşlarıma huzurunuzda teşekkür ile, kendilerine karşı minnet duygularımı da ifade etmek istiyorum. Böylesine nazik bir konuda aylar ve aylar hücuma maruz kalıp, bunun karşısında millî menfaatlerin gösterdiği istikamette mukavemet edebilmek ve bazı iddialar itham eder şekilde bir karakter taşırsa ve bu ithamlarına tetkik ve tahkiki de taleb edilmesine rağmen bir türlü deliller, tahkik mevzuu olacak şekilde muhataplarımız tarafından elimize verilmezse, bu arkadaşların aylardan beri çekmiş oldukları azabı yakinen bildiğim için kendilerine minnet ve şükranlarımı ifade etmek isterim. (Sol tarafdan bravo sesleri)

Diğer taraftan da memleketimizde petrol hakkı sahibi, Petrol Kanununa göre işlem yapan Petrol Dairesi ve Sanayi Bakanlığının yetki ve sorumluluğu dahilinde çalışan rafineriler ve arayıcı şirketler yanında bir de tevzi şirketleri vardır ki, bunlar Petrol Kanununa tâbi değillerdir. Bunlar Sanayi Bakanlığına, Petrol Dairesine bağlı değildirler. Bunlar Ticaret Bakanlığına tâbi olarak çalışırlar. Umumi hükümlere göre kurulmuş olan şirketlerdir. Bu iki saha arasındaki tefriki yapabilecek dirayeti göstermeden, Türkiye'de Petrol Dairesi ve Sanayi Bakanlığının bugüne kadar muayyen noktalarda ısrar edişinin esbabına nüfuz etmeye imkân ve ihtimal yoktur, arkadaşlar.

İhtilaf nedir? Demin Esat Çağa arkadaşım gayet güzel ifade ettiler. Memleketimizde yerli ham petrolden istihsal edilen petrol ürünlerinin satışında müşkülâta rastlanmaktadır. Ham petrolden elde edilen ürünler satılamamaktadır. Bu iş neye aittir? Bu tevzi işine aittir. Bunun hâl çaresi, Petrol Kanununa göre değil, birazdan arz edeceğim komiser raporunda da belirtilmiştir, Sayın Esat Çağa arkadaşımızın anladığı manada pek değildir. Bunun hâl çaresi, Petrol Kanunu dışında bazı tedbirlerin bulunmasından ibaret olacağı, daima Petrol Dairesince ifade edilmiştir ki, petrol komiserinin raporunda tavsiye ettiği Koordinasyon Komisyonunun ittifakla verdiği karar dahi, tedbirin Petrol Kanunu dışında aranmasını bilhassa belirtmektedir.

Şu halde münhasıran Petrol Kanunu tatbikiyle vazifeli olan Petrol Dairesinin, Petrol Kanunu dışında tedbir göstermek vazifesi değildir. O, sadece kanunu tatbik edecek, kanunu takib edecek ve bu kanundan faydalanan arayıcı şirketler rafinerileri ile meşgul olacaktır. Bir de Petrol Kanunu dışında kalan umumi hükümlere göre kurulmuş dağıtıcı şirketler vardır. Bugünkü mevzuata göre bunlar Ticaret Bakanlığı ile ilgili bulunmakta ve Petrol Kanuniyle hiçbir alâka ve irtibatı bulunmamaktadır.

Şimdi, demin arkadaşlarımız izah ettiler, memleketimizde çeşitli sebeplerin tesiri altında ve bidayette bu işe talip olan yabancı şirketlerin de bilâhara kapasitelerini indirme taleplerine rağmen, o tarihte Hükümet memleket ihtiyacının fevkinde bir kapasitenin kurulmasına karar vermiştir. İlk rafineri kurma talebi 1956'dadır, şimdi vesikasını okuyacağım. Şöyle başlamıştır. Şu noktaya bilhassa işaret edeyim, petrol politikasında alem olan prensip şudur:

Bir petrol kumpanyasının dağıtma teşkilâtının genişlemesi, gelişme nisbetinde, petrol ürünlerinin çeşitli pazarlarda şöhretini sağlar. Dağıtma teşkilâtı ne ölçüde inkişaf ederse, o petrol kumpanyasının gelişmesi o ölçüde emniyet altına alınır. Nitekim bunları fevkalâde iyi bilen yabancı şirket, demin arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, 200 küsur milyon liralık bir sermaye ile Türkiye'de bu şebekeyi kurmak teşebbüsüne geçmiş ve masraf yapmıştır. Bu petrolcülüğün elif be'sidir, arkadaşlar. Vesikaları bilhassa okumak istiyorum; çünkü rafinerilerin ihtiyaçtan fazla kurulduğu hakkında hiçbir arkadaşın tereddüdü yoktur. Yabancı şirketlere, bazı çevrelerde kötü niyet atfedildiği için, bilâkis memleket ihtiyacından fazla rafineri kurulmasının zararları vaktiyle kendilerince işaret edilmiştir, ama buna rağmen şu esaslar dairesinde olması üzerinde ısrar edilince şirketler gelip ona göre faaliyet göstermişlerdir.

Ankara 13 Ocak 1956 T.C. Hariciye Vekâleti, Milletlerarası İktisadî İş Birliği Teşkilâtından yazılıyor. "Soconi Mobil oil Company'in Coorperation 26, Brodway in New York 4, vesaire" sene 1956, arkadaşlar.

"Baylar, Türkiye'de bir rafineri kurulması mevzuu ile alâkalı olarak şirketinizin yapmış olduğu teklif takdirle karşılanmış olup, nazarı dikkate alınmaktadır. Buna rağmen ilk konferans esnasındaki müzakerelerde, mümessillerinize de arz edildiği veçhile, Türk Hükümeti, kurulması mutasavver herhangi bir rafinerinin bütün memleketin ihtiyaçlarını karşılayacak istihsal kapasitesine sahip olmasının gerektirdiği kanaatindedir. Bu sebeple Türkiye'de faaliyet göstererek memleketin petrol ihtiyaçlarını karşılayan bütün petrol şirketleri tarafından böyle bir rafinerinin kurulması hususu ileriye sürülmektedir. Türk Hükümeti, rafineriler faaliyete başlayacak duruma gelinceye kadar, memleketin tasfiye edilmiş petrol ihtiyacı meyanında, yukarıda bahsi geçen rafinerinin de ham petrol ihtiyacını karşılamak üzere uzun vadeli bir programın hazırlanmasını ayrıca arzu etmektedir. Bu mevzu ile ilgili bir memorandum ilişikte takdim edilmiş olup birer kopya da, Türk piyasasında hissesi olan bütün şirketlere gönderilmiştir. En kısa zamanda cevabınızı bekler saygılarımı sunarım.

Milletlerarası İktisadî İş
Birliği Teşkilâtı Genel
Sekreteri."

Bu memorandumda var, okuyup burada vaktinizi almıyayım.

Hükümetin bu umumi daveti karşısında, aralarında müzakereye giren şirketler, memlekette o güne kadar hariçten ithalât yapmak suretiyle ve piyasanın ekonomik imkânları dahalinde, Batman havalisinde Batman'dan mahsul almak suretiyle çalışan firmalar aralarında konuşarak, Hükümetin de tensib ettiği yer olan Mersin'de 3 milyon 200 bin ton ham petrol kapasiteli bir rafineri inşa etmeye karar vermişlerdir. Ve bunu da -Müzakereler daima Hariciye Vekâletinden idare edilmiş- kendilerine bildirmişler; fakat bu arada, kuruluş sırasında Mobil-Oil, Shell ve British Petroleum'la birlikte Mersin Rafinerisi de hissedar olmayı kabul etmiş ve beraber 4'lü olarak kurmayı arzu etmişler ve o tarihe kadar hariçten getirttikleri petrol mahsulâtını Petrol Ofise memlekette tevzi ettiren CALTEX Firması buradan ayrılmış. Ve bilahara Hükümet CALTEX'le İstanbul civarında bir başka rafineri kurmak müzakeresine de geçmiş ve karar vermiş. Burada da Batman'ın sahibi olan Türk Petrolleri Anonim Ortaklığını yüzde 51 nispetinde hissedar ederek bir milyon ton ham petrol kapasiteli bir rafineriyi Caltexle beraber kurmaya karar vermiştir. O tarihte Batman Rafinerisinin kapasitesi üçyüz bin ton; bir milyon tonluk yeni bir rafineri kurulması kararı karşısında Mersin Rafinerisini kurma teşebbüsüne geçen ve bunun, yazışmalara göre, pişdarlığını yapan Mobil-Oil dahil, Mersin'deki rafinerinin kapasitesini düşürmek için müracaat etmişler. "Memleketin ihtiyacından fazladır. Dış pazarlarda mahsulâta müşteri bulabilmek güçtür. Bu itibarla bunları indirmeyi arzu ediyoruz." Hükümet o tarihte buna rıza göstermemiş. Ve nihayet, fazla vaktinizi almak istemiyorum, bunlar sadece memlekette rafineri politikasının yürütülmesinde, eski tarihlerde memleket ihtiyaçlarının dikkate alınmayarak ihtiyacın çok fevkinde bir kapasitenin kurulmasıyle alâkalı bazı mevzuaları aydınlatmak için arz edilmiş bilgilerdir.

Bu suretle memleketimizde, demin de arkadaşımızın işaret ettiği veçhile, ihtiyacın çok fevkinde, (o tarihlere nisbetle) gözüken bir ham petrol kapasitesinde rafineri tesisatı kurulmuş. Bunun memlekette satışta çok çetin rekabet mevzuu haline gelmesini yine bu tarihleri kestirerek, bilhassa, İzmit'teki rafinerinin de petrol mahsulâtının satış işlerini üzerine almış olan veya satış işleri kendisine verilmiş olan Petrol Ofisi, çok yaygın bir satış teşkilâtı kurması hususunda Hükümetçe ve ilgili bakanlıklarca lüzumlu gayret daha o tarihten itibaren gösterilmesi lâzım gelirken; esefle ifade edelim ki, memleketimizde bu iş geniş ölçüde ihmal edilmiş ve bugün memleket huzurunda 2 nci Dünya Harblerinde küçümsenmiyecek büyük fedakârlıklar yapan Petrol Ofisi ve mensupları vatandaşlar nazarında mesuliyeti kendilerine râci şahıslar olarak umumî efkâra takdim edilmek istenmiştir. Bu da arkadaşlar insaflı bir görüş değildir. İktisadî Devlet Teşekküllerinden milyonlarca lira alacaklı olan bir teşekkül, mütemadiyen vatan-

daşlar nazarında teşekkül idarecilerinin vazife yapmaz olarak gösterilmesi; bu da insaflı bir görüş değildir. Umumi bir ihmâl olmuştur ve esasen memleketimizde diğer memleketlerdeki tatbikatın aleyhine iki başlı; arama ve tasfiye etme bir taraf, tevzi teşkilâtı kurmak ikinci taraf olarak, yürütülmek istenilen politika çok kere memleketimizde mesul idareler arasında olumlu bir koordinasyonun teessüs edememiş olması dolayısiyle de bugün tevzi işlerinde Batman rafinerisinin mahsullerinin satılması müşkülata uğramıştır.

Şunu da arz edeyim arkadaşlar; İpraş İstanbul rafinerisinin mahsulâtını Petrol Ofisi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının 80 küsur bin tondan ibaret olan benzinini sattıktan sonra, satmak taahhüdü altındadır. Petrol Ofisi 1962 yılında 130 bin ton benzin satmıştır. Ama bu priyoriter hüküm yürümemiştir. Neden? Çünkü navlunu kim ödeyecek? Şuradaki fark Türk Petrolleri Anonim Ortaklığına mı kalacak, Petrol Ofisine mi kalacak? Bu, halledilmediği için anlaşma hükümleri dahi yürümemiştir. Bu itibarla bu hataların nerede olduğunu görmek ve memleketimiz dost ve müttefiklerimiz, Türkiye'nin kalkınmasında nakden de yardım yapmak suretiyle, ABD. İCA kanalı ile dolar olarak Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına tahsis edilen ve transferi yapılan miktar 21 milyon küsur dolardır, arkadaşlar.

Bu itibarla, memleketimizde çeşitli cereyanların alabildiği şekilde yürütülmek istendiği bir devirde, böylesine hassas bir konunun sorumlu heyetler huzurunda konuşulmasından, demin minnettarlığımı arz ettim.

Şu halde, kusur; bidayette Petrol Kanununu tatbikle mükellef olan Petrol Dairesinin ifade ettiği veçhile tevzi işlerinden doğmakta olup, ona müteallik gerekli tedbirlerin alınması lazımgelmektedir. Hatalardan bir tanesi, arkadaşlar, memleketimizde yüzde yüz sermayesi Türklere aid olan tevzi şirketlerinden bir tanesi de Türk Petrol adını taşır, gerekirdi ki Türk Petrolü de Petrol Ofisle birlikte Batman ve İpraş mahsullerinin tevzi ve satışında vazifeli kılmak için anlaşma yapılsın, üç tane büyük şirket, üç milyon iki yüzbin ton kapasiteli... Ama fiilen kapasitesinin yüzde 66'sı ile çalışan bir rafineri, tecrübe sahibi, üçü kâfi gelmiyor; tevzi işlerini de başka şirket alıyor, ama bu şirket, yerli ham petrol ve yüzde yüz hariçten bugün gelmekte olan İpraş mahsulâtının satışını dahi alamıyor. Bu vesile ile şunu arz edeyim ki hiçbir konuda, petrol mevzuunda olduğu kadar kooperasyonun yapıldığı, kooperasyonun arandığı ve bütün bu kapılar kapandıktan sonra enternasyonal sahada amansız mücadele edilen bir sahayı ben henüz bilmiyorum. Evvela kanunumuz da buna dayanır. Bunu mümkün olduğu kadar koopere ederek, iş birliği halinde çalışmaya gayret etmek lâzım gelir.

Bakınız, biz memlekette yıllardan beri tevzi işlerinde çalışmış, muvaffak olmuş bir yerli firmayı dahi kendi yanımıza alamamışız. Bu firma, rafineriler

kurulunca onun mahsulünü almak mecburiyetinde, teşkilatı var, gitmiş Mersin'deki Ataş için de Mobil ile anlaşarak onların mahsulâtını satar hale gelmiş. Bakınız hataya.

Bu bakımdan, bu konuda ekonomik görüşleri hâkim kılarak ve imtizaç etmek zihniyetiyle ele alıp yürütmekte, her konudan fazla zaruret olduğunu bilhassa belirtmek istiyorum.

Şimdi, basına intikal eden mevzuu, bilhassa zabıtlara geçmesi için, huzurunuzda genişçe anlatacağım.

24 Mayıs 1962 tarihli bir yazı ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, ki hususi bir kanunla kurulmuştur, yüzde 90 küsur sermayesi Hazineye ait, geri kalanı da tüzel ve gerçek kişilere ait bulunmaktadır. Bakanlıkla ilgisi umumi hükümlere göre teftiş yaptırabilmektir, bunun dışında Umum Müdürünü Bakanlar Kuruluna inha etmekten ibarettir, 24 Mayıs 1962 tarihinde Petrol Dairesi Reisliğine şu yazı gönderiliyor, "acele ve zâta mahsustur" kaydiyle;

Petrol Dairesi Reisliğine

Ankara

Malûmları olduğu üzere, Batman civarında istihsal edilen ham petrolümüz buradaki rafinerimizde tasfiye edilerek, memleketimizde müesses tevzi şirketleri vasıtasiyle piyasaya arz edile gelmektedir.

Yerli ham petrolümüzden elde edilen mahsullerin bu şekilde tevzii ve satışı, yerli mahsullerimizin tercihan satılması icabı olup kanunî müstenidatı ise 6326 sayılı Petrol Kanununun 2 nci maddesi hükmüdür. Bu madde: "Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımlariyle süratle fasılasız ve verimli bir surette geliştirilip kıymetlendirilmesini ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyatının aynı surette inkişafını sağlamaktır" esasını derpiş etmiştir.

Kanunda da sarahetle ifade olunduğu üzere memleketimizde girişilen petrol ameliyatının esas gayesi, millî petrol kaynaklarımızın inkişafını sağlamaktır. Bunun yanında yabancı petrol ile yapılan petrol ameliyesi, millî petrol kaynaklarımızın fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesine mâni olmadığı nispette himayeye mazhar olacaktır. Diğer bir ifadeyle bu maksada uygun olmayan faaliyetler tecviz edilmiyecek ve yapılmalarına kanunen mâni olunması lâzım gelecektir.

Millî kaynaklarımızın inkişafını temin için vaz'edilmiş olan bu hüküm muvacehesinde, her hangi bir tereddüde düşülmesine mahal olmakla beraber, son zamanlarda ittihaz edilmiş olan kararlar..."

Bu kararlar tevzi şirketleriyle ilgili olduğu için demin de arz ettiğim veçhile Ticaret Bakanlığınca ittihaz edilmiş kararlardır, Petrol Kanunu ile ilgili kararlar değildir.

"Ve bunun yanı sıra bazı tevzi şirketlerinin tutumu muvacehesinde, tahassül etmek istidadında olan durumu ve bunun doğuracağı zararlı neticelerini dikkat nazarlarınıza bir defa daha arzında fayda mülahaza edilmiştir.

Yukarda maruz Petrol Kanunu hükümlerine göre, evvelemirde yerli ham petrolden elde edilen mahsullerin plasmanı temin edildikten sonra yabancı menşeli ham petrolün tasfiyesinden elde edilen mahsullerin satışa arz edilmesinin düşünülmesi iktiza eder.

Son zamanlarda Ticaret Bakanlığından sâdır olacağı istihbar edilen karar Petrol Kanunu hükümleri nazarı itibara alınmadan hazırlandığı intibaını uyandırmaktadır.

İthal ham petrolü ile çalışan rafinerilerin faaliyetine takaddüm eden devrede, memleketimizin petrol mahsulleri ihtiyaçları tespit edilmekte ve bu miktardan Batman rafinerisinin mahsullerine isabet eden kısım düşülmek suretiyle mamûl ithali için müsaade verilmekte idi.

Bu kanun hükümleri ise rafinerilerin istihsal ettikleri mahsulleri memlekete ithal esasına dayandığından bu halde dahi Batman istihsalinden artan ihtiyaçlar için müsaade verilmesi icab eder.

Ancak bu konuda, ittihaz edilecek olan kararın, pek tabiîdir ki, rafinerilerin faaliyetleri ve ithalât bakımından, Petrol Kanunu hükümleri ve bilhassa 24 üncü madde hükümleri çerçevesinde ve alâkalı bakanlıklarca alınması gerekecektir."

İstitraten arz edeyim ki, bu alâkalı bakanlıklarca alınması istenilen karar için heyet toplanmış, ittifakla Petrol Kanununa göre alınacak tedbir yoktur, kararını vermiştir.

Buna inzimamen, Ticaret Bakanlığınca ana depo fiyatlarının tespitinde tutulmuş olduğu istihbar edilen esasların Petrol Kanununun 13 üncü maddesi ve Petrol Nizamnamesinin 224 üncü maddesinin 4 üncü fıkrası hükmüne göre, petrol hakkı sahiplerine tanınan haklar ve bu meyanda en fazla millî petrol sanayiini temsil eden ve yerli ham petrolü rafinerisinde işleyen ortaklığımıza bilvasıta menfi tesirler icra edecek mahiyettedir.

Ayrıca kararın müstenidatı olan 79 sayılı Kanun hükümlerinin ithal ham petrolüne münhasır olması yerli ham petrolden elde edilen mahsullerini şümulü dışında bırakmasını icab ettirirdi.

Diğer şirketlerle bir arada faaliyette bulunmak bakımından herhangi bir imtiyaz tanınmamış olan ortaklığımızın yegâne dayanağı istihsal ve tasfiye etmiş ol-

duğu yerli petrolümüze kanunen tanınmış olan himayenin teminidir. Bundan mahrumiyet ise çok ümitvar olduğumuz petrol sanayiimizin, gelişme çağında yıkıcı ve kanunî hükümleri ile kabili telif olmayan bir rekabet karşısında durakaması ve belki kaybı neticesini doğuracaktır.

Durumu ve ittihaz edilecek tedbirleri yüksek takdirlerinize arz ederiz.

Derin saygılarımızla.

Türkiye Petrolleri A.O.

Genel Müdürlüğü

24 Mayıs'ta yazılan bu yazıyı takiben 6 Haziran 1962 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığından acele ve zâta mahsus kaydı ile Petrol Dairesi Reisliğine tekrar şu yazı yazılmıştır:

Ankara, 6 Haziran 1962

Acele ve zâta mahsus

Petrol Dairesi Reisliğine

Ankara

24.5.1962 günlü ve 10083 sayılı yazımıza ektir:

Memleketimiz aylık akar yakıt ikmal programının hazırlanması için Ticaret Bakanlığı İç Ticaret Genel Müdürlüğünde istihsal ve tevzi şirketlerinin iştirakiyle yapılmakta olan aylık toplantılarda; akar yakıt stok, istihsal ve istihlâk miktarları tespit edilmekte ve Batman istihsalinden artan ihtiyaçlar için ithal müsaadesi verilmekte idi.

Bu defa 31.5.1962 tarihinde yapılan toplantıda Ataş rafinerisinin faaliyete geçmesi dolayısiyle uçak benzini ve jet yakıtı hariç bundan böyle akar yakıt ithaline mahâl kalmadığı ve halen memleketimizde faaliyette bulunan üç yerli rafinerinin istihsali (ki bunlardan sadece Batman tamamen yerli ham petrol işlemektedir) dahili istihsal kabul edilerek tercihli bir tevzi programı yapılmasına mahal olmadığı ifade olunmuştur.

Ticaret Bakanlığı görüşünde nazarı itibara alınmayan husus; mevcut üç rafinerinin ikisinden Petrol Kanunu hükümlerine göre ithalât yapılacağı ve akar yakıt ithal rejiminin esasına müessir bir değişiklik olmayacağıdır.

Bu durum, yukarda tarih ve numarası kayıtlı yazımızda bertafsil arz ve izah olunduğu veçhile millî petrol kaynaklarımızın fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesine engel teşkil edecek ve dolayısiyle Hazine menfaatlerinin haleldar olmasına sebebiyet verecektir.

Bu itibarla döviz karşılığı temin olunan ham petrolü tasfiye eden ve ithal esasına dayanan petrol rafinerilerinin faaliyeti karşılığında; gelişmekte olan millî petrol sanayiimizin Petrol Kanununun 2 nci maddesi hükmü ile kabili telif olmayan bir rekabete maruz kalmamasını teminen Batman rafinerimiz mahsullerinin tercihli olarak satılması hususunu yüksek takdir ve emirlerinize arz ederiz.

Saygılarımızla.

Türkiye Petrolleri A.O.

Genel Müdürlüğü

Mevzuat gereğince, yani münhasıran Petrol Kanununu tatbik etmek üzere kurulmuş olan Petrol Dairesi, kanun hükümlerine göre konuyu kendisi tetkik edip şu cevabı veriyor:

8 Haziran 1962

Zâta mahsus

Gizli

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına

Ankara, Yenişehir İnkılâp Sokak No. 6

24 Mayıs 1962 tarih, 1059-250 ve 6 Haziran 1962 tarih ve 3310-287 sayılı yazılarınız cevabıdır.

Mezkûr yazılarda, halen memleketimizde yerli ham petrol ve ithal ham petrolü işleyen rafinerilerin mevcudiyeti muvacehesinde, akar yakıt ihtiyacı karşılanırken evvelemirde yerli ham petrolden elde edilen petrol mahsullerinin plasmanının temini, bir diğer değişle Batman Rafinerisi mahsullerinin tercihli olarak satılmasının sağlanması taleb edilmektedir.

Talebin istinad ettirilmek istendiği Petrol Kanununun 2 nci maddesi bizatihi kabili tatbik ve müstakillen uygulanması mümkün bir hüküm ihtiva etmeyip işbu Kanunun tatbikatında daima göz önünde bulundurulması gereken maksadı derpiş etmektedir. 2 nci maddede yer alan : "Bu kanunun maksadı, Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımlarıyle süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini ve bu maksada uygun olduğu nisbette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının aynı surette inkişafını sağlamaktır." hükmünün, petrol hakkı sahiplerinin müteakip maddelerdeki hak ve mükellefiyetlerinin izah ve tefsirine, kanun hükümlerinin tatbikında çıkacak ihtilafların hâlline, görüş ayrılıklarının aydınlatılmasına medar olacak bir kıstas vaz'ettiği aşikârdır. Ancak, maksat maddesinin mücerret tatbikıne, hele talebin is'afına mâni ve spesifik hadiseyle ilgili

hükümler Petrol Kanununda mevcut iken, hukukî cevaz ve mesağ bulunmadığı görüşündeyiz.

Filhakika talebiniz is'afı bâbında iki yol düşünülebilir: 1) Ecnebi ham petrolle çalışan rafinerilerin ithalâtını tahdit; 2) Ayrı rafinerilerin dahili piyasaya mahsul plasmanını tahdit; oysa her iki yol da Petrol Kanununa aykırıdır. Şöyle ki: 112 nci maddenin 1 inci fıkrasında "Bir petrol hakkı sahibi bizzat veya bir mümessili veya Petrol Dairesince kabul edilmiş bir müteahhidi vasıtasiyle Türkiye'ye kendi petrol ameliyatı için Petrol Dairesince lüzumlu görülen bütün malzemeyi bu kanunun mer'iyete girdiği tarihten itibaren 25 sene müddetle gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerinden muaf olarak ithal eder." denildikten sonra, 2 nci fıkrada şu hüküm sevk edilmiştir: "Petrol hakkı sahibi 1 inci fıkra hükmüne istinaden, hakkı yürürlükte bulunduğu müddetçe ameliyatı için lüzumlu olan petrolü Gümrük ve diğer İtal Vergisi ve resimlerinden muaf olarak ithal edebilir." fıkralarından sarahaten anlaşılacağı gibi bir rafinericinin, belgesindeki hususi şartlar dışında ham petrol ithal hakkının tek tahdidi "kendi petrol ameliyatı için lüzumlu olmak" takyididir. Memleketimizde bugün ecnebi ham petrol işleyen rafinerilerin belgelerinde, hususi şartlar meyanında, "yerli ham petrol ticarî miktarlarda ve rekabet fiyatıyla temin edilebildiği ve tasfiyehanenin tesis şekli ve iktisadî işlemesi için uygun bir tipte olduğu takdirde" evvela bu ham petrolün işlenmesini amir hüküm mevcud olmakla beraber, bunun dışında 112 nci maddenin derpiş eylediği ve şartını tayin ettiği ham petrol ithal hakkını tahdid eden hüküm yoktur; kendi petrol ameliyatı için lüzumun ölçüsü ise tasfiyehanecinin ihtiyacı yani diğer bir ifade ile tasfiyehanesinin işleme imkânından başka bir şey olamaz; aksi halde Petrol Dairesince ita kılınan ve Petrol Kanunu hükümleri ve belgedeki hususi şartlar dairesinde rafinaj hakkı veren belgenin mâna ve değeri kalmaz. Binaenaleyh, rafinerilerin işlediği ecnebi ham petrolün ithalini tahdit suretiyle Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı mahsullerinin memleket dahilinde tercihan satışını temin, 112 nci madde ahkâmının ihlaline müncer olur. Nitekim Nizamnamenin 220/6 ncı maddesi de bu görüşü açıkça teyid eder mahiyettedir.

Diğer taraftan, şirketiniz ilgilileriyle 5.6.1962 tarihinde dairemizde yapılan müzakerede, 112 nci maddenin 5 inci fıkrasının yerli ham petrolden imal edilen mahsullerin plasmanını temin zamanında bir tahdide imkân verdiği ileri sürülmüşse de bu noktai nazarın tervicine de imkân görülememiştir. Zira mezkûr fıkrada aynen: "2 nci fıkra mucibince ithal olunan petrolden imal edilen petrol mahsulleri, doğrudan doğruya veya petrol ameliyatı sayılmıyan bir faaliyet yoluyle, Türkiye dahilinde kullanılmak veya satılmak üzere devredildiği takdirde devir tarihinde yürürlükte bulunan Gümrük Kanunu ve tarife cetvellerindeki hüküm ve şartlar dahilinde gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerine tâbi tutulur." denil-

mektedir. Fıkra münhasıran sözü geçen devirde "gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerine tabi tutulma" mevzuunu hükme bağlamış, başkaca bir hüküm, ecnebi ham petrolden mamul petrol mahsullerinin Türkiye dahilinde plasmanını tahdit zımnında mahsullerin devrini müsaadeye tabi kılan bir hüküm vaz'olunmamıştır.

Talebinizi dairemize intikal ettiren yazılardan 24 Mayıs tarihli olanında Petrol Kanununun 24 üncü maddesine temasla, "ittihaz edilecek olan kararın, pek tabiîdir ki, rafinerilerin faaliyetleri ve ithalat bakımından, Petrol Kanunu hükümleri ve bilhassa 24 üncü madde hükümleri çerçevesinde ve alâkalı bakanlıklarca alınması gerekecektir" deniliyor. 24 üncü maddenin 1 inci fıkrasında, Petrol Kanunu hükümleriyle rabıtalı ve bu hükümlere uygun bir müracaatın is'afı mevzuunda diğer bir makamın salahiyet dairesine giren bir husus varsa alâkadar makamın muvafakatinin alınmasına dair hüküm konmuş, 2 nci fıkrasında, 2 nci maddede yazılı maksadı temin için keza Petrol Kanunu çerçevesinde ve ona aykırı düşmeyen tedbirlerin bu kanunun tatbikatı ile ilgili bakanlıklar mümessilleri ile birlikte tayini derpiş edilmiştir. Halbuki, yukarda tafsil ve izah olunduğu veçhile talebiniz Petrol Kanununa uygun görülememiştir. Bu itibarla alâkalı bakanlıklar temsilcileri ile beraberce tespiti icab ettiren bir tedbir mevzuu da mevcud olmamak lâzım gelir.

Bilgi edinilmesini rica ederim.

Petrol Dairesi Reisi
Kemal R. Aksal

Birazdan safahatını anlatacağım Petrol Dairesi Reisi, Petrol Kanununa göre 24 üncü maddenin 2 nci fıkrası gereğince, ilgili bakanlıklar temsilcilerinin toplanmasını gerektirecek bir vaziyet görmediğini belirtmiş olmakla beraber, komiser raporunda tavsiye edildiğini gördüğüm için, komiserin bu fikrine katılarak bir ara kararı mahiyetinde bu Komisyonun toplanmasına da karar vermişimdir. Şimdi bunu da anlatacağım.

Esasen Petrol Dairesinin bu kararı üzerine, (Kanun öyle olduğu için) Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı 2.7.1962 tarihli dilekçe ile Petrol Kanununun 25 inci maddesine göre bana itirazda bulunmuştur. Bakan: Petrol Kanununa göre; bir itiraz merciidir.

Ben, bu dilekçeyi, Kanunun 28 inci maddesine uyarak 28.7.1962 tarihinde, petrol komiseri olarak tayin ettiğim, hâkim, Sayın Dr. Osman Tolun'a havale ettim.

Osman Tolun, gerek petrol dairesinde, gerekse ortaklıktan layiha ve cevabî layihayı alarak ve duruşma da yaparak, -aleni duruşma yapılıyor, kanunu gereğince- Komiser bu duruşmayı da yaparak, ihtilafı tetkik etmiş ve raporunu 11.9.1962

tarihinde bana vermiştir. Bu rapor 14.9.1962 tarihinde ortaklığa tebliğ olunmuştur. Raporun netice kısmı 25.9.1962 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Şimdi bunu da okuyacağım. Burada şu istidratı yapmak zaruretindeyim:

Yıl sonunda, 1963 programını yapmak maksadıyle komiser, bakanlıklar arası komisyonun toplanmasını tavsiye etmiştir. Rapor Eylülün ortasına doğru gelmiştir ve 31 sahifedir; Kanun ve nizamname -eliyle göstererek- şu kalınlıktadır. Bakanın, işi çok geç neticelendirdiği hakkında bazı tenkidler ileri sürülmüştür. Memleketin büyük menfaatlerinin alınacak kararla fevkalade yakından ilgili olduğu konularda çok çeşitli sorumlulukları olan bir bakanın meseleyi tetkik etmek için 3 ay, 3,5 ay, 4 ay tutması; şunu ifade edeyim ki; geç davranış değildir. Bir Bakanın mesuliyetlerinin çeşidi ve ağırlığı ancak siyasî hayatta bu çeşit mesuliyetler deruhte etmiş olan kimselerin takdirinden uzak kalmaz, arkadaşlar. Bu itibarla Bakan olarak kendim, kanuni mevzuatı, nizamnameyi, müracaatları, cevapları ve komiser raporunu tetkik etmekle yetinmedim, müsteşarıma ve bakanlığın birinci hukuk müşavirine ayrıca tetkik ettirerek ayrı ayrı ve sonra da müştereken toplanmak suretiyle işi incelemek zaruretini duydum. Benim mesuliyet anlayışımı, bu çeşit konularda ceffelkalem karar ve hüküm vermeye mânidir arkadaşlarım. Bir ay, iki ay gecikmeyi göze alırım, hesabımı yetkili organlar önünde her zaman veririm. Ama ittihaz edilen bir kararın Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin bir üyesinin kararının, hele böyle ciddî bir konuda, Danıştay'da iptal edilmesinin mazarratının ağırlığını çok yakından hissedebilmek için bu çeşit mesuliyetlerin altında bulunmanın şart olduğunu da belirtmek isterim.

Komiser bu uzun raporunda Türk Petrolleri Anonim Ortaklığının, Petrol Kanununun 2 nci maddesine göre Batman yerli ham petrol tasfiye ettiği için, şunu da arz edeyim, almış olduğumuz son karar; hangi rafineride yerli ham petrol tasfiye edilirse edilsin seyyanen tatbik edilir, bu bilhassa büyük ehemmiyet taşır. Sadece memleketin umumi döviz politikası, ithalât politikası, dış ticaret politikası, malî ve iktisadî politikasının zaruretleri sebebiyledir ki, ittihaz olunan bu kararlar da rafineriler arasında fark gözetici bir muamele yoktur ve olmayacaktır. Ancak işlenen ham petrolün, yerli ham petrol olacağı ile alâkalı bir kararnamedir.

Komiser tercihli olarak, Petrol Kanununun ikinci maddesine dayanmak suretiyle Batman petrol mahsulâtının satılmasını taleb eden Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının talebine şu cevabı veriyor: "Şu hale göre Petrol Kanununun 8 inci maddesinin 2 nci fıkrası hükmü de nazara alınarak satış sahası yönünden tedahül sebebiyle Batman Rafinerisi mahsullerinin satışını himaye eder bir hüküm koymaya imkân yoktur. Yerli petrol kaynaklarının kanunun ikinci maddesine göre himayesi ise bölgenin hususi şartlar bölümünde derpiş edilmiştir." Yerli ham petrolümüzü muayyen vasıf, muayyen rekabet fiyatında olmak şartıy-

le rafinerilere verdiğimizde almaya mecburdurlar. Ve bu ihtilaftan sonra Ataş Rafinerisinin hissedarı olan yabancı şirketler, yerli ham petrol almaya amade olduklarını resmî bir dilekçe ile bize bildirmişlerdir.

İşin içerisinde ne gibi mülahazaların dönmekte olduğunu sonra arz edeceğim. Bunun derin köklerine ineceğim. "Netice itibariyle yerli petrol mahsullerinin tercihan satılması suretiyle himayesi Kanununun" hangi kanun: Petrol Kanununun, "Lafız ve ruhuna uygun düşmemektedir..." Netice bu, Raporun Resmî Gazete ile neşredilen en son neticeler kısmında şunlar yer almıştır:

"C- Netice ve kanaat:

Yukarda tafsilatlı bir şekilde arz olunan sebeplerle:

I.- TPAO'nun yerli ham petrolden elde edilen mahsullerin tercihan satılmasını temin edecek tedbirler alınması hakkındaki talebi ile Petrol Dairesinin bu talebin reddini tazammun eden 8.6.1962 tarihli ve 38-6/02925 sayılı Karara karşı 2.7.1962 tarihli ve 13077 sayılı dilekçesiyle vaki itirazının esas yönünden reddi.

II.-a) Buna karşılık Petrol Dairesinin itirazın şekli şartlarını havi olmadığından dinlenmemesi gerektiği yolundaki müdafaası ile Petrol Kanununun 2 nci maddesine istinaden yerli ham petrolün himayesine dair ilgili petrol hakkı sahiplerinin ve bu arada TPAO'nın talepte bulunamayacağına dair ileri sürdüğü görüşün kabul edilmeyerek bu bapta hâl ve şartlar gerektirdiği takdirde her zaman müracaatte bulunmak hakkını haiz olduklarının kabulü.

b) Ancak Mersin ve İzmit rafinerilerinin 1962 yılında dahilde plase etmek suretiyle işledikleri ham petrole ait kesin rakamlarla Batman Rafinerisinin bu yılki istihsal ve satış durumu belli olmadan adı geçen ilk iki rafinerinin yabancı ham petrol ithalâtına dahilî ihtiyaca tekabül etme yönünden Petrol Kanununun 2 nci maddesinin ışığı altında halen bir tahdit konulmasına lüzum bulunmadığı,

III.- İşbu raporun 22 ve d. sayfalarında B/II bölümünde yazılı gerekçeye binaen Petrol Kanununun 24 üncü maddesinin 2 nci fikrasına istinaden 1962 yılı sonunda Petrol Dairesi Reisinin Başkanlığında Bakanlıklararası bir kurul teşkil edilerek bu ihtilafın ileride tazammun edebileceği önemli meselelerin bir kurul marifetiyle incelenip karara bağlanmasının tavsiyeye şayan görüldüğü,

IV.- Mersin Rafineri belgesi sahibi şirketlerin müdahale taleplerinin reddi, ancak kendilerine raporun birer suretinin Petrol Kanununun 29 uncu maddesinin 2 nci fikrası gereğince verilmesinde usulî ve kanunî bir mâni olmadığı, kanaatinde olduğunu mübeyyin işbu rapor beş nüsha olarak tanzim ve takdim kılındı." 11.9.1962 Petrol Komiseri Dr. Osman Tosun." (Ne doktoru sesleri) Hâkimdir, hukuk doktoru.

HAZIM DAĞLI (Çankırı) – Karar mı, rapor mu?

BAŞKAN – Müdahale etmeyin, efendim.

SANAYİ BAŞKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Komiser rapor verir ve o rapor Bakanca ilgililere tebliğ olunur. Şimdi devam ediyorum:

Petrol Kanununun 30 uncu maddesinin 1 inci fıkrasına göre bu rapor Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına tebliğ edildi. Onları geçiyorum.

"Petrol Kanununun 30/1 inci maddesine göre ortaklık veya Petrol Dairesinin, komiser raporuna itiraz hakları vardır. İtiraz edilmeyen rapor Kanunun 29/3 üncü maddesine göre kesinleşmiş karar mahiyetini alır" Bu hükümler çerçevesi içinde komiserin tercihli satış talebinin reddine ait kararı kesinleşmiş ve fakat raporun netice ve kanaat kısmının 3 üncü paragrafındaki kanaatlerle birlikte reddi Petrol Dairesince 13 Ekim 1962 tarihinde istendiğinden, konunun, Kanunun 27, 1 ve 30 uncu maddeleri uyarınca tarafımdan incelenip karara bağlanması hâsıl olmuştur.

Dosyayı, demin arz ettiğim gibi, müsteşar, hukuk müşaviri ve bendeniz tetkik ettim. Ve Petrol Kanununun 24 üncü maddesinin 2 nci fıkrası uyarınca Komiser raporunun o kısmına müteallik tavsiyesine ittıba ederek Bakanlıklararası Kurulun 1.2.1963 günü toplanmasına karar verdim. Bu kararımı Petrol Dairesine 28.1.1963 günü bildirdim. Bunun üzerine Petrol Dairesi Reisinin Başkanlığında Dışişleri Bakanlığı İktisat ve Ticaret Dairesi Genel Müdür Yardımcısı Nazif Cumhuk, Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadî İş Birliği Teşkilatı Genel Sekreterliği Genel Müdür Muavini Kenan Onat; Ticaret Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanlığı Uzmanı Recai Başan; Gümrük ve Tekel Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü Müşaviri Âsaf Oylun ve Sanayi Bakanlığı Birinci Hukuk Müşaviri İhsan Koçyiğit, Şubatın 1 inci, 12 nci, 14 üncü ve 16 ncı günlerinde toplanarak konuyu incelemiş ve oybirliği ile sonuçlamıştır.

Burada yine bir istitradda bulunmak istiyorum. Toplanan üyeler ilk toplantıda Komiser raporunun Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının talebinin, Petrol Dairesi cevabının, itirazının ve sairesinin kendilerine verilmesini istedikleri için, "karar vereceğiz, hüküm ifade edecek, bu itibarla görelim dosyayı." dedikleri için, dosya teksir edilmiş ve üyelere takdim edilmiştir. Bir hafta sonra tekrar toplanmışlardır.

Kurulda hiçbir kişi Reise Türk Petrolleri Anonim Ortaklığının dinlenmesini taleb etmediği için -çünkü bu da tenkid konusu olmuş- davet edilmemiştir. Hiçbir kimse, "Türk Petrolleri Anonim Ortaklığını çağıralım" demediği için çağrılmamıştır. Böyle bir durumu kötü niyete atfetmek için, bizzat insanın kendisinin kötü niyetli olması iktiza eder. Çağrılmamış. Başka bir toplantıda, kuyu başı fiyatı diye bir fiyat tespit işi var, "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığını, mütehas-

sısları davet edelim." denmiş ve davet edilmiş ve dinlenmiştir. Bu itibarla, bu toplantıda herhangi bir arka maksat aramak, bu arkadaşlarımızı geniş ölçüde rencide eder arkadaşlarım. Memleketin bu seviyede büyük işlerini bütün insaflı insafsız hücumlara göğüs gererek toplanıp karar vermek durumunda olan memura huzur veremediğiniz takdirde, o memurlardan randıman alma imkânı geniş ölçüde güçleşir.

Komisyonun kararı şudur:

1. Memlekette yabancı ham petrolle işleyen rafinerilerin kurulmasından bugüne kadar Petrol Dairesince Petrol Kanunu hükümlerine göre ham petrol ithali ile yapılan tatbikatta, Kanunun 2 nci maksat maddesi muvacehesinde tedbir ittihazını gerektiren bir durum olmadığı neticesine varılmıştır.

Petrol Dairesinde mevcut malûmata göre, yabancı ham petrol işleyen rafinerilerin 1963 yılında da azami motorin esası üzerine çalışmayı programlaştırdıkları görülmüştür. Diğer taraftan Millet Meclisinin 21.11.1962 tarih ve Plan Kararı No.: 1 ile onayladığı Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Planının onaylandığına dair Kararında (Resmî Gazete sayı: 11272, sayfa: 55) "Yurdumuzdaki rafinerileri uygun şekilde kullanmak ve mamul madde ithalâtını azaltmak için rainerilerin fiziki kapasiteleri motorin üretimi esas alınarak ayarlanacaktır." Bakanlar Kurulunun 25.1.1963 tarih ve 6/1328 sayılı Kararı ile kabul edilen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963 yıllık programında (Resmî Gazete sayı : 11329, sayfa: 35) "d) Orta ürünlerin ithaline engel olmak için petrol rafinerilerinin bu ürünleri karşılayacak durumda faaliyette bulunmaları sağlanacaktır."

Denilmektedir.

Yukarıda sözü edilen rafinerilerin faaliyetlerini esasen Beş Yıllık Plân ve 1963 yılı programına uygun şekilde ayarlamakta oldukları tespit edildiğinden bu durum muvacehesinde ihtilafla ilgili konu hakkında Petrol Kanunu ve Nizamnamesi hükümleri için de ayrıca bir tedbir almaya mahal görülmemiştir.

2. Ancak, bu çalışma rejimi içinde dahi bütün rafinerilerde bir benzin fazlalığının mevcud olduğu aşikârdır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının Sanayi Bakanlığı Enerji Dairesi Reisliğince 12.2.1963'te Petrol Dairesine gönderilen 31.1.1963 tarih ve satış 17, dosya 3312 numaralı yazısında, Batman'daki benzin stokunun 8.000 tonu aşarak kritik noktaya vardığı beyan edilmektedir.

Kuruluş yeri itibariyle nispeten gayrimüsait durumda bulunan ve tamamen yerli ham petrol işleyen Batman rafinerisinin azami kapasitesi ile çalışmasını temin için Petrol Kanunu dışında gerekli iktisadî ve ticarî bazı tedbirlerin alınmasına ihtiyaç olduğu mütalâa edilmiştir.

Tespit edilen bu hususları uygun bularak kararım haline getirdim. Ve ilgililere tebliğini Petrol Dairesine bildirdim. Daire, bu kararımı, mevzuat gereğince, 7.3.1963 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına tebliğ etmiş ve 16 Mart 1963 tarihli Resmî Gazetede bu karar neşredilmiştir. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kararın iptali için Danıştay'a dava açmış bulunmaktadır. Mevzuat böyle.

Şimdi biz, komiserin tavsiyesine de uyarak Petrol Kanununun 24 üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince, Bakanlıklararası temsilcilerinin toplanıp ittifakla verdiği bu karardan sonra, yani "Petrol Kanunu içerisinde alınacak bir karar ve tedbir yoktur. Petrol Kanunu dışında bir karar ve tedbir alınmalıdır." karardan sonra, benim yerli ham petrole karşı üvey evlat muamelesi yapmış olduğumu beyan edenlere ifade etmiş olayım ki, Sanayi Bakanı olarak mevzuat gereğince vazifem burada biterdi. Ama memleketin mühim bir dâvası olarak bildiğim için derhal kendi Bakanlığımdan, başka bir bakanlığın yetkisi ve sorumluluğu sahasına girmiş olmasına rağmen, karara muhatap Bakan olmam itibariyle bir taraftan dâva açıla dursun, buna bir tedbir bulmak lüzum ve zaruretine inandığım içindir ki, münhasıran Petrol Kanununu tatbik etmekle vazifeli olan Petrol Dairesine değil; ama memleketimizin umumi enerji işlerini yürütmekle sorumlu olan Enerji Dairesi Reisliğine Bakanlıklararası bir toplantı yapılması için emir verdim. Bu toplantı yapıldı. Sözlerime başlarken ifade etmiştim. Hükümetimizin titiz davrandığı mühim bir husus, mevzuatımız hükümlerini zerrece haleldar etmeden tedbir bulabilmek. Bu itibarla sözlerimin başında da ifade ettiğim veçhile Petrol Kanunu ve Nizamnamesinin fevkalade karışık bir maddesinin hükmüne bakarak mukteza tayin eden, ki, bunun hatalı ve yanlış olduğunu gösteren başka maddeleri de var, bir manzume halinde tedvin edilmiş mevzuat külliyatiyle ve bunların tatbikatı ile doğrudan doğruya ilgili olmayan Bakanlıklararası heyetin varmış olduğu karar, Petrol Kanununu da ihlal eder mahiyette bir karar olunca, protokole göndermekle beraber, Ticaret Bakanlığına şöyle bir kayıt koymayı da ihmal etmedim "memleketimizde tevziatçı şirketlere ki; bu şirketlere mal temin etmek vazifesi Ticaret Bakanlığı sahasına girer, bu şirketler umumi hükümlere tabidir. Bu şirketler, petrol Kanunundan istifate etmek durumunda değildir; mal temin etmek durumunda olan Ticaret Bakanlığına bu şirketler mal tedarik etmek istedikleri takdirde, tatbik edilmek üzere Türkiye'ye, bu şirketlerin alacağı malların, petrol mahsulâtı malların verilmesinde yerli ham petrolden tasfiye edilmiş petrol ürünleri varsa, evvela bunların verilmesi ve geri kalanın, ithal ham petrolünden elde edilen petrol ürünleriyle karşılanması hususunu tezkereye yazarak bildirdim. Bunu takiben, arkadaşımızın dediği gibi, maalesef iki kararname çıktı. Kararnamenin birisi Cumartesi günü çıktı, bir tanesi de Pazartesi günü. Hükümet politikasında istik-

rarsızlık mı var? Hayır arkadaşlar. Hükümet politikasında mevzuata fevkalade titiz olarak bağlılık var arkadaşlar. Birinci kararnamede, Ticaret Bakanlığının sevkettiği kararnamede, demin arz ettiğim Petrol Kanunu hükümlerine mutabık düşmeyen bir metin sevkedilmiş. Üzerinde geniş mücadeleler yapılmakta olan büyük farkı, şimdi izah edeceğim; petrol hakkı sahibi olan şirketlerle ilgili bir teklif. Halbuki, Pazartesi günü çıkartılan metin tevziatçı şirketlerle alâkalı olan bir metindir, doğru metindir. Cumartesi günü çıkarılan metin şudur; "Dış ticaret rejimi hakkındaki karara ek karar." Ticaret Bakanlığına, yerli ham petrolden elde edilen petrol ürünlerinin satılmasiyle alâkalı karar çıkartılması teklifinde bulunan bakanlık Sanayi Bakanlığıdır. Bu itibarla, Sanayi Bakanlığının görüşüne göre karar ittihazı lâzım gelir.

"1. Petrol Kanunu ve Dış Ticaret rejimi esaslarına göre, yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen gümrük dışı petrol ürünlerinin, rafinerilerden satışı veya devir suretiyle yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbidir." Rafinerilerden elde edilen ürünlerin yurda devri Petrol Kanunuyla alâkalıdır. Halbuki mevzuatımız, Petrol Kanunu dışında, tevziatçı şirketlere satacakları petrol ürünlerini sağlamak vazifesini, Dış Ticaret kararlarına göre Ticaret Bakanlığına vermiş bulunmaktadır. Buna göre karar çıkartılmak lâzım gelir.

Şunu da arz edeyim ki, bunun tatbikatı yeni değildir. Sene 1953 bendeniz o tarihte İktisat ve Ticaret Bakanlığının mesuliyetini deruhte ediyorum. Fevkalade büyük döviz sıkıntımız vardı. Ve hariçten ithal ettiğimiz petrol mahsulâtının dövizini ödemiyorduk. Sabah akşam şirketler de bizden alacaklarını transfer etmemiz için müracaatla başımızı ağrıtıyorlardı.

Yalnız, şunu da söyliyeyim, o tarihlerde dahi memleketin muhtaç olduğu petrol mahsulâtını, milyonlarca lira alacaklı kalmaları pahasına iyi niyetle memlekete getirmişlerdir.

Beri taraftan Sovyet Rusya ile olan münasebetlerimizde Sovyet Rusya'dan alacaklı durumdayız. Bakanlık da, -Ticaret Bakanlığı- meşgul, daha o zaman rafineri yok, Petrol Kanunu çıkmamış. Bizim alacağımıza mahsuben, Sovyet Rusya'dan petrol mahsulleri ithal edildi, Kliring Andlaşmasına göre. Bu Kararım yabancı petrol şirketlerinde bir infial yarattı. Kendileriyle konuştum, ithal edeceğimiz petrol mahsulâtını her birinize, memleketteki satış nispetlerinize göre tevzi edeceğiz, münhasıran Petrol Ofis yapısında, size mahsul vermeyelim; bu düşüncede değiliz, dedim. Dediler ki: "Biz Sovyet Rusya menşeli petrol mahsulü satmayız." "Peki, öyleyse" dedim. Biz satarız. Alacağınızı almak için müracaat ediyorsunuz, dövizimiz yok, diyoruz. Size petrol mahsulâtı buluyoruz, buyurun

bundan da alın, satın, diyoruz; satmayız diyorsunuz. 24 saat sonra pişman oldular. Bu defa da ben kabul etmedim. "Efendim satabilir miyiz diye merkezlerimize soralım" dediler. Bu sefer de ben kabul etmedim. Bu itibarla o tarihten bilirim ki, yerli şirketlere petrol temin etmek, vermek Ticaret Vekâletinin yetkisi dahilindedir. Umumi hükümlere, Türkiye'nin Dış Ticaret rejimine göre bu iş yürütülür.

Şimdi mahkeme bir taraftan devam ede dursun. Danıştay'ın verdiği karara elbette hürmet etmek vazifemizdir ve bu bizi küçültmez; bilâkis büyültür, onu da ifade edeyim. Ama yetkili bir dairenin ve komiser raporuna göre kurulan bir Bakanlıklar arası Heyetin ittifakla vermiş olduğu kararlara rağmen, Bakanın bir başka istikamette karar vermesi, belki o an için fevkalade takdir edilir bir hareket olarak görülebilir; fakat memleketin bugünkü ve gelecekteki büyük menfaatlerine aykırı bir davranış olur. Bu işleri hissiyatla değil, aklıselimle, serinkanlılıkla; sadece o günün mülahazalariyle değil, memleketin yıllar yılı devam edecek büyük menfaatleri açısından görmek lâzım gelir. Nasıl ki, Rifat Özdeş arkadaşımızın iki-üç cümle ile, Türkiye'deki mücadelelerin sadece ufuktaki gelişmelere bir ışık tutması gibi.

Bizim çıkardığımız esas şudur:

Tesis ettiğimiz dış ticaret rejimi hakkındaki karara ek karar.

"1. Petrol Kanunu ve Dış Ticaret Rejimi esaslarına göre yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen petrol ürünlerinin özel akaryakıt antrepo sistemi dahilinde tevziat müesseseleri tarafından yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabidir." Ve bu, halen tatbikatta şu şekilde yürümektedir. Memleketimize giren petrol mahsulâtı tevziatçı şirketlere intikal ettirilirken, Gümrük Vergisine tâbi bulunmaktadır. Filhal, bu yürümektedir. Bu işler yürütülmekte iken, memlekette yerli ham petrolden elde edilen petrol mahsulâtı varken umumi malî, iktisadî politikası bakımından para convertibilitesi içinde olmayan, çeşitli tahditlere müracaat etmek durumunda olan Türkiye'nin ayrıca bir Dış Ticaret Politikası bulunduğuna göre bu politikanın istikametinde tedbirler almak, içerde çalışan tevziatçı şirketlere karşı fark gözetici bir muamele olmayacaktır. Bu itibarla memleketimizde yerli ham petrolden elde edilen satılmamış ürünler varken, hariçten döviz ödememize müncer olacak yabancı ham petrolden elde edilen petrol ürünlerini memlekete sokmayacağız. Niçin? Dövizimiz yoktur; bütün ithalât politikamızı böyle yürütmekteyiz.

Şimdi gelelim burada yerli ham petrolün dış ticaret politikası bakımından, bu himaye tedbiri yanında, acaba Petrol Kanununa göre de yerli ham petrol himayesiz mi kalmıştır, meselesine.

Aziz arkadaşlarım, yerli ham petrolün himaye edilmesine dair Petrol Kanunumuzda ve Petrol Kanunumuzda ve Petrol Kanununa göre çalışan rafinerilerin hususi belgelerinde, müsaadeye tâbi, her müracaata izin veriliyor, bazı hususi tedbirler alınmış bulunmaktadır. Bu tedbirler nedir? Yerli ham petrollerden elde edilen petrol ürünlerine nispetle, yabancı ham petrolden elde edilen; mesela, benzin memlekete girerken, son kararlardan evvel, Mart başından evvel, 300 küsur lira raddesinde; Marttan sonra 370 lira raddesinde bir vergi ödemektedir, bu bir.

İkincisi; belgelerinde rafinerilerin sahibi olan şirketlerin belgelerinden muayyen vasıfta, rekabet fiyatı ile ve saire, kendilerine yerli ham petrol verildiği takdirde, tercihan onları işlemeleri mecburiyeti vardır. Esasen bu ihtilaflı hâl muvacehesinde memleketimizde çalışan rafinerilerle, bilhassa Mersin'le ihtilaf olduğu için resmî bir dilekçe ile müracat etmişler ve "Yerli ham petrol verildiği takdirde bunu alıp işlemeye âmadeyiz" demişlerdir.

Üçüncü olarak; memleketimizde, maalesef, geniş petrol bölgemiz istihlak yerlerinden uzaktır. Rafineri politikası, istihlak bölgesinde rafinerilerin kurulmasını amirdir. İktisadilik, ham petrolün pazara kadar taşınmasını emreder. Orada istihsal etmişsiniz, pazar uzak olunca satış güçlüğü vardır. Onun için, petrol politikasının elif-be'si ham petrolü payplâyınla (Pipe line) veya tankerlerle naklet-mektir. Memleketimizde bunu görerek. Doğudaki petrol bölgemizdeki kaynaklarımızın gelişme ihtimallerini de bugünden derpiş ederek, Sayın Esat Çağa arkadaşımızın da belirttiği veçhile, ham petrolü pipe-line'le İskenderun bölgesinde denize götürmek ve orada diğer rafinerilere vermek, eğer daha fazla istihsal edebilirsek, ihrac etmek. Bu da ayrıca bir himaye tedbiridir. Bir kısım düşünceler, petrol hakkı sahibi rafinerilerin işledikleri ham petrolün tahdidedilmesini talebetmişlerdir. Muhterem arkadaşlarım, bu rafinerileri, nihayet Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile yaptıkları müzakereler ve bu müzakereler neticesinde tespit edilen proces-verbal'lere, kanunda geçen hükümlere ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin umumi politikasına bel bağlamak suretiyle, inanarak memlekete gelmişlerdir. Bu itibarla onların inancını sarsıcı bir istikamette tedbir almak, fevkalade isabetsiz olur. Pekâlâ, pazarların müşkülatına rağmen ben buraya rafineri kurmuşumdur, milyonlarca dolar sarf etmişimdir; yabancı ham petrolü buraya getirip, memlekete sokmayacağım. Hariçte satacağım dedikleri takdirde ham petrolü tahdid ederim diyen fikirler onlara Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, ahdini ifa etmeyen memleket nazariyle bakmak fırsatını hazırlamaktadır. Bu itibarla, içeriye ham petrol getirebilirler. Gümrük Vergisi ödemez, serbest.

Demin arz ettiğim şartlar içerisinde memlekete sokulduğu nispette, tevziatçı şirketler tarafından alındığı ölçülerde alınır, alınmadığını dışarıya ihraç etme yo-

luna gider. Nitekim, harice fueloil ihraç edilmektedir. Harice benzin ihracı için gayret etmektedirler. Benzinin hammaddesi olan naf da ihraç etmektedirler. Ve bu Mersin'de 7 küsur milyon raddesinde olmuştur. Bu itibarla Türkiye'deki rafinerilere yabancı menşeli ham petrolü sokmayalım fikrinin arkasında, memlekete karşı beslenen itimadı zedelemek fikri gelmektedir. Bu hâkim fikirdir. Bu itibarla buna sebebiyet vermemek lâzımdır.

Diğer taraftan memleketimizde rafinerilerin sadece ham petrol mahsullerini tasfiye etmeleri, içeride ve dışarıda satmakla yetinmeleri de mevzuubahis değildir. Türkiye, ekonomisi süratle gelişen nüfusu, jeopolitik vaziyeti ve yer altı ve yer üstü imkânlarının arz ettiği potansiyel bakımından iktisadî gelişmeler mevzuunda fikir yürütebilen muhitlerin, önümüzdeki yıllarda büyük imkânlar vadeden bir ülke olarak görülmektedir. Potansiyel kuvvetimiz küçümsenecek bir kuvvette değildir. Bizimle rakip olan memleketlerin, 4 misli fazla olan nüfusumuz, hele bu nüfusumuzun satınalma gücünü köyde, kentte artırmaya muvaffak olduğumuz nispette büyük bir pazar Türkiye'de çeşitli sanayi kollarının mamulâtını beklemektedir, içerde. Bir de Orta-Doğu, Yakın-Doğu ve saire ihraç imkânları beklemektedir. Ama 20, 25 yıl sonrasını görebilmek lâzımdır. Bu durum karşısında memleketimizde bir müddetten beri rafinerilerin mahsulâtı üzerine kurulmak imkânı veren petro-kimya sanayiinin gelişmek imkânları belirmiştir. Teşebbüs hakkında müspet veya menfi bir fikir söyleyecek durumda değilim. Mevcut mevzuata göre ilgili teşekküllerimiz tetkik eder, sonunda Bakanlar Kuruluna gelir. Bu ayrı bir mevzu. Proje hakkında, vaziyet almıyoruz, Ama, Türkiye'de rafineri mahsulâtı üzerine kurulmak istenen bir petro-kimya sanayii vardır ki, istihsal edeceği maddeler bakımından, memleketin 10 yıllık bir devresinde çehresini değiştirecek vüs'attedir. Hammaddesi meşkûk olan, Hükümetin kararına göre hammadde bulabilen rafinerilerin, şu veya bu ölçüde çalışma esasına dayanan bir hammaddeye dayanarak sanayi kurulur mu arkadaşlar? Kurulmaz.

Bu itibarla, ham petrol ithalâtını tahdid eden fikrin arkasında yatan bir başka fikir, Türkiye'nin süratle gelişmesinde menfaatlerinin tahakkuk etme mesafesinin uzadığını, mesafenin genişlediğini gören birtakım bedbahtların da düşüncesi vardır. Petro-kimya sanayii yabana atılacak bir sanayi değildir. Bu geçen 8-10 sene içinde en fazla gelişen sanayi kollarından birisi petro-kimya sanayiidir. Memleketimizde 87 küsur milyon dolarlık bir hacim ifade eden bir yabancı şirket, % 53 nisbetinde olmak üzere tanınmış Amerikan firmalarından bir grubuna, % 47 nisbetinde de memleketin talip olanlarına verilmek suretiyle, bir proje. Yine bunun gibi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının, Azot Sanayii ve saire ile beraber, kimyevi gübreyi petro-kimya sanayiine dayandırmak isteyen çalışmaları başka bir proje. Yine yabancı bir firma, şu anda aklıma gelmiyor, memleketimiz-

de muvaffak olmuş çok ciddî iş adamlarıyle çalışmak isteyen, bir başka proje. Bütün bunlar petro-kimya sanayiine dayanmaktadır. Petro-kimya sanayii, hammaddesi, kapasitesi Hükümetin müsaade edeceği petrolün miktarına göre -yüzde otuz olabilen, yüzde kırka çıkabilen, yüzde yirmiye inebilen- rafineri mahsulâtı üzerine kurulamaz. Sanayi müstakar bir hammadde ister. İşte bu imkânları da sağlamak üzere bir taraftan memlekete, memlekette kurulu olan işletmelere, bunların petrol pazarlarındaki gücünden, kaabiliyetinden istifade ederek, ham petrolünü getirir, memleket imkânları nisbetinde Ticaret Bakanlığı müsaade eder, şirketler alır. Geri kalanları dışarıda plase etmeye çalışırsınız, dışarı satarsınız. Ayrıca, petrol mahsulâtı üzerinde petro-kimya sanayii kurmak yolu açılmış olur. İşte, Hükümetinizin ittihaz ettiği kararlar bunu sağlam ve hukukî esaslara bağlamaktadır, arkadaşlar.

Sayın Rifat Özdeş arkadaşımız demin bir konudan bahsettiler. "Fuel-Oil ihraç ediyorlar. Yunanistan'da daha ucuz satılıyor, bizde pahalı satılıyor," dediler. Bugünkü mevzuatımıza göre, benzin, motorin ve gazyağı, Ticaret Bakanlığınca fiyatları tespit edilen maddelerdir. Asfalt ve Fuel-Oil fiyatları serbesttir. Bu mevzuda Türk armatörleri de müracaat etmişlerdir. Dikkatimizi çekmişlerdir. Konu tetkik ettirilmiştir. Bakanlıklar arası İktisadî İş Birliği Komisyonunun gündemindedir. Arkadaşımızın hakları vardır. Memleketimizde istihsal edilen Fuel-Oilin dışarıya sevk edilerek, Türk gemilerinin dahi dışarıdan satınalmalarında menfaat görecekleri bir vaziyetin ihdas edilmesi elbette üzerinde ciddî olarak çalışacağımız bir konudur. Mesele, Bakanlıklar arası İktisadî İş Birliği Komisyonunun gündemindedir. Şimdi bazı istifhamlara burada cevap vermekte fayda görüyorum. Bazı çevrelerde yabancılar "efendim, arıyorlar ama maksatları bulmak değildir, buluyor, kapatıyor" ve saire. Elimizde müspet delilleri var. Bir kere şurasını sureti katiyede ifade edeyim ki, Petrol Kanunumuz iyi niyeti himaye etmek maksadına mâtuf, Petrol Dairesi tarafından iyi niyeti devamlı olarak kontrol altında tutmayı âmir çeşitli hükümler ihtiva etmektedir. Bu çeşit beyanlar, hakikaten sorumsuz beyanlardır. Kanun maddesi gösterilmek suretiyle, bugüne kadar böyle bir mütalâa serd edilmiş değildir. Elimizde bazı müşahhas misaller vardır. Bunları okuyarak arkadaşlarımı daha kolaylıkla tenvir etmiş olacağım.

Şimdi, Türkiye'de bulunan petrol mevzuatımıza göre gizlenebilirdi. Bunu bilhassa zapta geçirtmek istiyorum ve sonradan terk edilmiş bir petrol sahasının bilahara yabancı talipleri tarafından taleb edildiğinde nasıl bir muameleye tâbi tutulduğu, maksat maddesinin nasıl anlaşıldığı, ikinci maddenin şümulü içindedir, ve bu arada nasıl bir yabancı şirketin, daha evvel 9 milyon dolar sarf ederek, terk edilen sahada petrol bulduğuna dair vesika okumak istiyorum.

Petrol Kanununun maksadını ikinci maddesi ifade etmiştir. Bana göre, kanun, Türkiye petrol kaynaklarının süratle fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamak için yapılmıştır. Kanunun diğer maddeleri bu maksadın ışığı altında tertiplenmiş olduğundan petrol arayıcısının kanunun koyduğu hudutlar dışına çıkarak aramaları uzatması ve petrol bulduğu halde bunu bulmamış gibi ileri tarihlerde kullanmak üzere kapatması mümkün değildir; çünkü; 1. "Bir arama ruhsatnamesinin müddeti 6 yıldır." (Kanunun 55 inci maddesi birinci fıkrası)

2. Arama ruhsatnamesi alan bir arayıcı, ruhsatnamenin ilk yılı zarfında, "arama sahası dahilinde aramaya veya bu sahanın petrol imkânlarını tespit maksadiyle saha dışında jeolojik istikşaf yapmaya başlamakla mükelleftir." (Madde 57)

3. Bu suretle başladığı arama faaliyetlerini hüsnüniyetle devam ettirmek zorunluluğundadır.

4. Petrol Kanununa göre arama, arazinin yerden ve havadan topografik usullerle mesaha edilmesinden, arama sondajı yapılmasına kadar, (sondaj dahil) çeşitli ameliyeleri yapmak demektir.

3/5-C) Arayıcı, ameliyelerde arama sahası hakkındaki bilgilerine göre ilk olarak yapılması müsaid olan biriyle işe başlar ve müteakip ameliyeleri hüsnüniyet neyi gerektiriyorsa öylece yapar. Petrol Kanununda hüsnüniyetten ne kasdedildiği kanunun 3/21 maddesindeki tarifte gösterilmiştir. Bu hükümlere göre, mesela, bir arayıcı, arama sahasında arazisinin umumi jeolojisini yapmakla, işe başlarsa, gerek bu işi yaparken, gerekse bundan sonraki yapacağı ameliyeleri tespit edip icra ederken tecrübeli bir şahıstan aynı hâl ve şartlar altında beklenebilecek gayret, ehliyet, verimlilik, basiret ve tedbirlilik dairesinde hareket edecektir.

5. Arayıcı böyle bir çalışma nizamı içine alınmakla beraber bir bölgede sahib olabileceği en fazla sekiz arama sahasından herhangi birinde, o bölgedeki eski ruhsatnamesi tarihinden itibaren "beş yıl içinde..." de arama sondajına başlamaya mecbur tutulmuştur. (58 inci madde 1 inci fıkra)

6. Ayrıca bir bölgedeki arama sahalarından birinde petrol keşfetmiş olan bir arayıcı müteakip iki yıl içinde aynı bölgedeki diğer bir arama sahasında ve beş yıl içinde de bölgedeki bütün arama sahalarında arama sondajlarına başlayacaktır. (Madde 58-2)

7. Bu suretle arama sondajına başlamış olan bir arayıcı bu sondajlara bir kuyunun tamamlanmasiyle bir yenisine başlanması arasında altı aydan fazla müddet geçirilmemek kaydiyle hüsnüniyetle devam eder. (Madde 58-3)

8. Petrol keşfedilen arazinin tespit ve inkişaf ettirilmesi ve bu sahadan petrol istihsal edilmesi mecburidir. (Madde 59)

9. Petrol Kanunu hukuk teknik ve ekonomi esaslarının meczedilmesinden meydana getirilmiş bir kanundur.

Bu karakteri itibariyle arayıcıyı devamlı, süratli çalışmaya sevk etmekle beraber aramanın en pahalı ve girift safhası olan kuyu delme ameliyesini, (sondajı) kesin karara ulaşacak, itimad edilir donelere sahib olmadan yapmaya zorlamaktan kaçınmıştır. Kanuna uygun olarak çalıştığı halde ümitli sondaj yerleri tespit edememiş bir arayıcıyı arama sondajına, yani büyük ihtimalle kuru kuyu açmaya zorlamak ne teknik, ne de ekonomik icaplara uygun olur. Bu sebeple kanun, bu gibi hallerde arayıcıyı aramalara teşvik amaciyle, biraz evvel belirttiğim müddetleri uzatma imkânını Petrol Dairesine vermiştir.

Aynı zamanda dairenin bu yetkisini sınıflandırmıştır. (Kanun 58 inci madde 1 inci fikra, nizamname 123 üncü madde 2 nci fikra)

10. Aynı gerekçe altında...

KÂZIM ORBAY (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Müsaade buyurursanız bir hususu arz etmek istiyordum:

Beyanlarınız esas konu ile ilgili kısımlar hakkında olsa, bunlar da faydalı olabilirler, ama konuyu doğrudan doğruya alâkadar etmiyor. (Alkışlar)

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Doğru, doğru... Bunu şunun için arz ediyordum: Konu ile doğrudan doğruya ilgisi hakikaten yoktur. Fakat, petrol hakkı sahibi yabancı arayıcıların Türkiye'de petrol bulunsa da, bulunmadı, demeleri şeklinde bir menfi propagandaları vardır. İşte bunu bertaraf etme maksadına mâtuf olarak arz ediyordum. Noktai nazarınıza hürmet ediyorum. Yalnız kısaca arz etmiş olayım ki, kanunumuz bu çeşit çalışmalara müsait değildir. Nitekim, vaktiyle 1955 yılında kendisine 33 arama sahası verilmiş olan bir firma, Walter Oil Company Firması, 22.10.1962 tarihinde, "bulamadım, terk ediyorum" diye rapor verip gitmiş. Fakat sonradan iki yabancı firma tetkikat için terk edilen sahadan muayyen bir bölgeye talip olmuştur. Terk edilen sahalara aramak için müracaat vaki olduğunda dört gün içinde iki firma müracaat ederse, evvela aralarında bir anlaşmaya varmaları daire reisi tarafından tavsiye edilir, mevzuat böyledir. Anlaşmazlarsa daire reisi karar verir. Müracaat eden şirketlerden Shell şirketiyle ve diğeriyle daire reisi iki defa konuşmuş, fakat ihtilafa düşülmüş, anlaşamamışlar. Nihayet daire reisi her iki şirkete sormuş, ne zaman sondaj yapacaksınız? Çünkü, kanunda süratle netice alınmasından bahsediliyor. Kanun petrol kaynaklarının süratle değerlendirilmesi, diyor; bu hususu kanun yazdığı için müracaat eden ve bu sahalarda aramada bulunan Shell firması sene sonuna

kadar tetkikatımı yapacağım, ondan sonra ya terk edeceğim, veya sondaj yapacağım, demiş. Diğer ikinci firma iki yıl içinde tetkikat yapacağım, ondan sonra karar vereceğim, demiş. Daha çabuk karar verip faaliyete geçecek firma Shell olduğu için Petrol Dairesi kanun gereğince kendisine izin vermiş ve şirket 16.4.1963 tarihinde Kurkan-1 adını verdiği kuyunun sondajına başlamış, 22.5.1963 tarihinde 1441 metre derinlikte petrole raslamıştır. En yüksek gravitesi olan bir petroldür. Ve daha derinlerden de ümit var olunduğu da Daire Reisi tarafından ifade edilmektedir.

1962 yılının 10 uncu ayının sonunda terk edip giden firmanın yaptığı masraf 9 milyon küsur dolar raddesindedir. Ve bunun, petrol bulmadığı için transferi yapılamayacaktır. Ama, bu firmanın yapmış olduğu araştırmalarla ilgili bilumum bilgiler Petrol Dairesinde, müteakıben bu bilgilerden faydalanmak isteyenlerin emrine amade tutulmaktadır. Bu suretle Türkiye'de yabancı yatırımlar, yabancı araştırıcılar eğer, "bulamadık" der, sahayı kapatıp giderlerse bu sahalarda, yerli veya yabancı yeni aramalar yapacaklar için birtakım bilgiler hazır, masrafsız, emre amade tutulmaktadır. Bu imkân sağlanmaktadır. Bu itibarla uluorta beyanlarda bulunmanın-memleketimizin içinde bulunduğu sair şartları da dikkate alarak - fevkalade zararlı olacağını belirtmekte fayda görüyorum.

Muhterem arkadaşlarım, üzerinde hassasiyet gösterdiğimiz husus, demin de arz ettiğim gibi, mevzuata riyaetkâr olmak idi. Hükümetimizin, seçimlerden sonra iş başına geldiği tarihten itibaren mevzuata karşı gösterdiği titizlik neticesidir ki, 1951 yılında yabancı sermaye kanununun çıktığından 1961 yılı sonuna kadar Türkiye'ye gelen fiili yatırımlar, fiili nakit ve ayın olarak 130 küsur milyon lira raddesinde iken, 1962 başından Mayıs sonuna kadar, 1963 yılının Mayıs ayı sonuna kadar 98 milyon liraya baliğ olmuştur. Bu itibarla Hükümetin muayyen bir politika yürütmesinde, mevzuata riayetkâr olmak hususunda gösterdiği titizliğin çok büyük bir mâna taşıdığını şu iki rakamın mukayesesi göstermektedir. Ve bundan süratle netice almak yoluna girmiş bulunmaktayız. Bunu da umumî politikanın bir neticesi olarak arz etmekte fayda görüyorum.

Şimdi Sayın Esat Çağa arkadaşımızın sorularına geliyorum: Hükümet Türk petrolünü korumak için ne gibi tedbirler almış ve almaktadır. Tedbir almakta neden dolayı 9 ay gecikmiştir?

Muhterem arkadaşlarım, Hükümetin tedbir almakta gecikmiş görünmesi, demin arz ettiğim gibi, muayyen bir kanuna göre, Petrol Kanununa göre başlayan ihtilafın muayyen merhaleler geçirmesine intizar etmekten doğmaktadır. Filhakika, daha acele bir karar, muayyen maksatlara göre hattı hareketini tayin eden çevrelerde, Petrol Kanununa göre istihsal edilecek olan bir kararın istihsaline

mâni olmak kasdiyle "Petrol Kanunu dışında Hükümet tedbir aldı" demek fırsat ve imkânını verecektir. Bugün bu imkân ortada yok; bu bir.

Yerli ham petrolün inkişafını geliştirmek maksadiyle araştırmaları teşvik için ne düşünülmektedir?

Hükümet, araştırmaları teşvik için Türkiye'deki mevzuata riayetkâr olmanın birinci şart olduğu kanaatindedir. İşte bu sebepledir ki, kararname, Petrol Kanunu dışında mevzuatımızın diğer hükümleri dahilinde umumi, iktisadî ve malî politikamızın, kendi bünyesi içinde tedbir ittihaz olunmak lüzumu hissedilmiş bulunmakta ve bundan da netice alınmaktadır. Memleketimizde bugüne kadarki, davranışlarımız yerli ham petrol istihsalinde gerileme şöyle dursun, gerek Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı çalışmalarında, gerekse yabancı şirketlerin çalışmalarında bu gelişmektedir. Rakamlar bizi tekzip eder durumda değildir.

Bakınız ne çeşit neşriyat yapılabilmektedir. Hükümetimiz ne çeşit müşkülleri yenmek zorunda bulunmaktadır. Sizlere başka bir misal vermek istiyorum:

Bir bankamızın fevkalade değerli bir mecmuasında -aylıktır- ham petrol istihsaline ait rakamlar geçerken şu kayıtlar yer almaktadır.

Ham petrol: 1963 Ocak ve 1962 Ocak ve Aralık ayları itibariyle ham petrol istihsali aşağıda gösterilmiştir.

Ham petrol istihsali

(Varil)

	1963	1962
Ocak	300 489	318 277
Aralık		358 288

Ocak ayında ham petrol istihsali, 1962 Aralık ayına nazaran % 16,1 nisbetinde 57 799 varil, geçen yılın mütenazır ayına nazaran da % 5.6 nisbetinde 17 778 varil bir noksanlık arz etmiştir.

Ocak ayında, Aralık ayına nisbetle vâkı mühim istihsal azalışı, bilhassa en büyük müstahsil Türkiye Petrolleri A.O. nın istihsalinde meydana gelen 79 391 varile varan düşmeden ileri gelmiştir. Türkiye Petrolleri A.O. nın istihsalinde 1962 yılında hiçbir ay bu seviyeye inilmemiş idi.

Tahkik ettiriyoruz, bir rakam hatasından tevellüd etmektedir. Rakamlar yanlış verilmiştir. İstihsalde yine artış vardır, diye tasrih etmek lüzumunu hissediyorum. Bu itibarla memleketimizde işlenmeyen ham petrol yoktur. Ham petrol istihsalimiz, imkânların el verdiği nispette araştırmada ve sairede gelişme istikametindedir. Rakamlar bunu göstermektedir.

Arz ettim, aynı iki kararname arasındaki istikrarsızlık farkı nedendir; zannederim hukukçu arkadaşımız aradaki farkı tespit etmiş bulunuyorlardır.

Hükümet vereceği kararlarda sebat edecek midir?

Muhterem arkadaşlarım, Hükümetin kararlarında ne kadar sebatkâr olduğunun delilleri yalnız memleketimizdeki umumi ekonomik gelişmemizin çeşitli sahalarındaki doneleri değil, ihtilalden çıkmış, seçim yapmış, siyasî hayatında çeşitli çalkantılara maruz kalmış olan memleketimize 11 yılda yapılanın 2/3'ü nisbetinde 16 ayda fiilî yatırım yapmasiyle dış piyasada kendisini göstermektedir. Bu itibarla eğer hükümetleri tenkid etmek ve hükümetlerin hatalarını büyük göstermek suretiyle haklı bir tenkide tâbi tutmak lâzım geliyorsa, bu saha iyi seçilmiş bir saha olmaktan çok uzaktır.

Bilmiyorum, maruzatım burada bitti.

RİFAT ÖZDEŞ (Kocaeli) – Suallerime cevap verilmedi.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Arz edeyim efendim; arkadaşımız, "rafinerilerden, yerli ham petrol ile çalışan Batmanın yüzde yüz kapasite ile, İpraş (Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı yüzde 51 hissesine bidayetle sahip, sonradan 23 sayılı Kanunun murakabesi dışına çıkmak için özel şirketlere devredilmiş ve saire olmuş) İstanbul'da kurulan rafineri yüzde 96 kapasite ile, Mersin yüzde 66 kapasite ile çalışıyor" diyerek, "bu mevzuda hakkaniyete uyan bir tedbir düşünülüyor mu?" diye sorulmaktadır. Bu mevzu şu anda cevaplayabileceğim bir konu değildir. Teknik bir konudur. Ama rafineriler motorin kapasitesine, orta mahsul dedikleri motorine göre çalıştırılıyor. Çok teknik safhaları vardır bunların. Bendeniz teknisyen olmadığım için fazla bilmiyorum. Bu vaziyette çalıştırılmış olmaktan menfaatleri haleldar olmuş gibi görünenlerin bir şikâyetine muhatap olmadım.

RİFAT ÖZDEŞ (Kocaeli) – Bir sualim var.

BAŞKAN – Sayın Özdeş, sualler, sözler bittikten sonradır. Müsaade ederseniz Sayın Bakan arkadaşımızın konuşmaları bitsin, ondan sonra suallerinizi sorarsınız.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – "Rafineri sahiplerini bir masa etrafında toplayıp, bugüne kadar bir konuşma yaptınız mı, ne düşünüyorsunuz?" diye soruyor Sayın Özdeş.

Muhterem arkadaşlarım, yapılan neşriyat, itiraf edeyim ki, yapılması lâzım gelen böyle bir toplantıya mâni olacak kadar tahripkâr ve bu mevzuada çalışan arkadaşlar üzerinde üzücü tesirler hâsıl etmiştir.

Sözlerimin başında da arz ettiğim, bu çeşit meseleler ilgililer arasında korporasyonu gerektirir. Mevzuat da bu ruh ve prensipten ilham almıştır, muayyen merhalelerden geçmeden mesuliyet taşıyan insanların huzurunuzda geniş bir konuşmada, mesuliyet taşıdığı konulardaki fikirlerini açıklamadan bu çeşit teşebbüslerde bulunmasının ne kadar ittihamlara vesile teşkil edebileceğini bugüne kadar yapılan neşriyat kolaylıkla sizi bir hükme vardırmak için kâfidir zannederim. Sadece bir misal vereyim; yabancı firmalar "Türkiye'den 3 yüzbin tondan fazla ham petrol istihsal edilmesin" diye, resmî müracaatta bulunmuşlar diye bir fıkra mevzuunu görünce, ben daire reisine emir verdim. "Tetkik edin" dedim. Tetkik edildi, fakat hiçbir resmî kayıta raslamadık arkadaşlarım. Yıllarca bu işin sorumluluğunu taşıyan, kurulduğu andan beri bu iş üzerinde çalışan ve daire reisinin selefi olan arkadaşı ile konuştuğumda "Bize böyle bir müracaat olmadı, Millî Birlik Komitesi üyelerinden herhangi birisine olmuş olabilir belki. Ama, ihtimal vermem, bize yapılmış olmak lâzım gelir." diye cevap vermiştir.

Ama, bu müzakerelerden sonra, gerek dairenin ve gerekse mesul olarak Ticaret ve Sanayi Bakanı arkadaşınızın, bu işlerin bir elde toplanmasına ait olan tasarılar kanuniyet kazanıncaya kadar, yapacağı meseleler, daha birtakım kararlar aldıktan sonra, böyle bir toplantının yapılması olacaktır. Arkadaşım müsterih olsunlar.

Fuel-Oil işini arz ettim, gündemimizde olan bir maddedir. Benim maruzatım, Sayın Esat Çağa ve arkadaşlarımızın ışık tutma maksadını havi genel müzakere takrirleriyle sorulan hususlara vereceğim cevaplar, şimdilik bundan ibarettir. Bu mevzuun hiçbir tereddüdü mucip karanlık bir noktası kalmasını arzu etmediğimden ve böyle bir durumun memleket menfaatlerini çok yakinen zedeler şâyialar çıkarmaya vesile verdiğinden geniş bilgi isteyen böyle bir konuda dairenin mütehassıs arkadaşlarını birlikte getirdim, muhterem heyetinizden çok rica ediyorum, en hurda teferrüata kadar ne biliniyorsa burada sorulsun, bildiğim konulara kendim, bilmediğim konulara ise, Petrol Dairesinin yetkili uzmanlarının cevap vermesine müsaadelerinizi rica edeceğim. Bu suretle aylardır memleket efkârı umumiyesini ve dışarda yabancıları işgal eden bir konu da tamamiyle aydınlığa ve açıklığa kavuşsun.

Şu hususu da ifade edeyim ki, ara kararı aldığımız yabancı basında "Sanayi Bakanı yabancı ham petrol ithalâtının durdurulmasına dair karar verdi." diye derhal neşriyat yapılmıştır. Bizim bundan çok daha mühim kararlarımız olur, onunla meşgul değildir, ama bu derece dağdağalı bir konuda, isabetsiz; kanuna aykırı bir karar vermiş olmanın memlekette, alâkalı çevrelerde yaratabileceği havayı gayet iyi bildiği için derhal bir haber çıkıvermiş; halbuki bu varit değildir. Bu itibarla böyledir. Fırsatı bana vermek lütfunda bulunduğunuz için, mütemmin suallerinde

cevapları alınmak üzere her noktanın iyice aydınlanması imkânlarının da bize bahşedilmesi ricasiyle hepinize, başta takrir sahibi arkadaşlarıma teşekkürü bir vazife bilmekteyim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Şevket Akyürek.

A.P. GRUBU ADINA ŞEVKET AKYÜREK (İstanbul) – Sayın Başkan, Sayın Hükümet Erkânı, muhterem senatörler, petrol sanayii ile ilgili bugünkü genel görüşmede Adalet Partisi Grubu adına görüşmelerimizi arza çalışacağım.

Dünyanın elektronikleşmesinde ve ekonomik politikasında birinci derecede rol oynayan petrol sanayiine, memleketimizde de gerekli önem ve ehemmiyet verildiği halde, bizce meçhul olan sebepler dolayısıyle, bu sanayinin inkişafında ve rantabl çalışmasında acil verilecek kararlara ve alınacak tedbirlere lâyık olan hassasiyet ve titizlik gösterilmemektedir.

Petrol işlerinin gerektirdiği düzen ve denetlemede Devlete düşen görevler, Sanayi ve Ticaret Vekâletlerinin insiyatifine tevdi edilmiştir. Memleketimizin endüstri ve ekonomi alanındaki büyük inkişaflara esas teşkil edecek olan petrol sanayimizin maalesef yetkili vekillerin kendilerine mahsus prensip ve görüşlerine istinaden bugün petrol sanayimiz 30 milyon liralık stoku ile ya faaliyetini tamamen durdurmaya veyahut da düşük kapasite ile çalıştırılmaya icbar edilmektedir. Haddizatında bir sanayinin inkişafı ancak tam kapasite ile çalışması ve devamlı tevsi edilmesi ile mümkündür.

Bir endüstrinin süratle ilerlemesi ve gelişmesi ise, Hükümeti temsil eden vekilin özel sektörlere, ecnebî sermayeye ve kendi vekâletine bağlı teşekküllere politikadan âri, âdil ve korekt bir otokrasi yapması ile kaabildir. Batman tesislerimizin mamulü henüz stoka alınmadan evvel Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı 1962 Haziranında Vekâlete Petrol Kanununun 2 nci, 24 üncü maddelerinde yazılı tedbirin alınmasını taleb etmiş ve bir seneden beri netice alınamayan muameleye ait bütün mektupların muhteviyatını benden evvel konuşan Sayın vekil okudular ve izah buyurdular. Ben burada yalnız bir senelik muamelenin seyrini izah etmekle iktifa edeceğim.

Petrol ortaklığının 1962 Haziran ayındaki teklifi, Vekâletin Petrol Dairesi Reisliğince, "tedbire ne lüzum vardır ve ne de ihtiyaç vardır" şeklinde reddedilmiştir.

Petrol ortaklığı 25 inci maddeye istinaden reddin iptalini istemiş, Sanayi Vekili de komiserliğe gitmeyi tercih etmiştir.

Teşekkül eden komiserliğe raporu reddeden Petrol Dairesi Reisliği riyaset etmiş ve kanuni hakları olmadığı halde şirketlerin de müdahil olarak katılmaları Riyasetçe kabul edilmiştir.

Buna rağmen komiserliğin raporu % 90'dan fazlasiyle Türk petrolleri lehine hazırlanıyor ve vekile takdim ediliyor.

Bu rapora da bu sefer 13 Eylül 1962 tarihinde şirketler ve Petrol Dairesi Reisliği itiraz ediyor.

Rapor 4,5 ay Sanayi Vekilinin önünde hiç bir muamele görmeden bekletilmekte iken gazete ve mecmualarda niçin raporun beklediği sorularına vekil, karar veriyor ve petrol ortaklığının raporunu destekleyen komiserliğin raporuna göre, Petrol Dairesi Reisliğine gereği için 26.1.1963 tarihli raporunu ve talimatını veriyor.

Bu rapora istinaden:

Sanayi, Ticaret, Maliye, Gümrük ve Hariciye Bakanlıkları hukuk müşavirleri toplanıyor ve 16.2.1963 tarihinde yeniden bir rapor hazırlanarak bu sefer de Petrol Dairesi Reisliğinin noktai nazarı kabul ediliyor.

Sanayi Vekili, temsilcilerin tespit ettiği hususları uygun buluyor ve bu kararın usulü dairesinde tebliği için Petrol Dairesi Başkanlığına talimat veriyor.

Bunun üzerine petrol ortaklığı Vekile iki raporun yekdiğerine tezad teşkil ettiğini bildiriyor. Vekil de hâl çaresi olarak Şûrayı Devlete müracaat etmelerini söylüyor. Petrol ortaklığı da halen Şûrayı Devlete müracaat etmiş bulunuyor. Diğer taraftan rapor, ithalât rejimi ile alâkalı olduğu kanaati ile, Ticaret Vekâletine gönderiliyor, Ticaret Vekâletinde rapor evvela kabul ediliyor ve kararname neşredilmesi için vekilden mucip alınıyor. Fakat her nedense birden karardan vazgeçiliyor ve rapor tekrar Sanayi Vekâletine geri gönderiliyor. Sanayi Vekili raporun yine Ticaret Vekâletine gönderilmesine ve Ticaret Vekili bu sefer de kabul etmezse onlarda görüşelim diye talimat veriyor. Nihayet rapor Bakanlar Kurulunda görüşülüyor ve 1 Haziranda Resmî Gazetede "ham petrolden elde edilen gümrük dışı petrol ürünlerinin rafinerilerden satış veya devir suretiyle yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbidir." şeklinde karar çıkıyor.

Biz Adalet Partisi olarak, her üç kararı da demokratik rejimin aleyhinde ve Beş Yıllık Kalkınma Planına aykırı buluyor, bu sebepten de prensiplerimize zıt telakki ediyoruz. Zira, petrol ortaklığı ile Bakanlar Kurulunun kararına göre ham petrol ithalini durdurmak veya tahdid etmek gibi özel sektörün ve ecnebi sermayenin yatırım yapmaları önlenecek ve teşebbüsler ürkecektir. Petrol Dairesinin raporu ise, Türk Petrolleri Ortaklığını müşkül duruma sokmaktadır. Her ne kadar raporda 5 Yıllık Kalkınma Plânındaki esaslara dayanarak hareket edildiği gösterilmeye çalışılıyorsa da, Türk Petrolleri Ortaklığını kendi mukadderatına terk etmekle yine Kalkınma Plânına aykırı hareket edildiği gözükmektedir.

Kalkınma Plânında 1963'den 1967'ye kadar Batman'ın, İpraş'ın ve Ataş'ın ne miktar ham petrol işleyeceği ve motorin esasına göre de, ham petrol ithalinin her sene 40-50 milyon liralık artacağı sarih olarak izah edilmiştir.

Üç rafineri tesisinin de plânda tespit edilen esaslar dahilinde çalıştığı aşikârdır. Ancak, mamullerin tevziinde nazım rol oynayacak olan Sanayi ve Ticaret Vekâletleri, inisiyatiflerini kullanarak basiretle hareket edemedikleri için Batman tesislerimizin stok durumu hat safhaya gelmiştir. Bu durum dolayısiyle de, Petrol Ortaklığı Batman'daki 30 milyonluk stoku yüzünden 1963 senesinde, Kalkınma Plânı gereğince, yapacağı 95 milyon liralık yatırıma da hız verememekte ve lüzumlu tesisler için akreditif açtırılamamaktadır. Hal böyle olunca, Petrol Sanayii ve ekonomisinin önemi nazara alınarak petrol işlerinin düzenlenmesindeki sorumluluk ve yetki en seri şekilde ehliyetli ellere teslim edilmelidir.

Petrol sanayimizde ekonomiyle birlikte teknik hususlarda da tashihi mümkün, fakat telafisi mümkün olmayan bariz hatalar yapılmaktadır.

Bu hatalar bilerek veya bilmeyerek dahi olsa, memleketin millî menfaatlerini haleldar ettiği cihetle, Sanayi Vekâleti hakkında tetkik ve tahkik konusu olmalıdır.

Dünyadaki bütün rafineri tesisleri ham petrolün % 100'ünü kıymetlendirmeye çalışırken, henüz birkaç senelik mazisi olan modern tesislerimizden biz Haupt-Zweck (esas gaye) olarak yalnız benzin, gazyağı, motorin ve Fuel-Oil ile iktifa etmekteyiz.

Haddi zatında Kimya Sanayiinde büyük rol oynayan petrol rafinerisi tali maddeleri ile, gübre, kauçuk, deterjan hatta parfüm istihsal etmek mümkün iken, yalnız Batman tesislerimizden 1500 ton kadar solvent ve 122 bin ton asfalt kıymetlendirilmektedir.

Rafinerilerden tali olarak mecburen elde edilen bir de Fuel-Oil (kalın yağ) vardır. Fuel-Oil memleketimiz için henüz çok yeni bir yakıt olduğu halde, inkişaf etmekte iken ve birçok kömürle çalışan fabrikalar tesislerini Fuel-Oile göre tadil ve tebdil ettikleri ve işletmeye geçtikleri anda, 28 Şubat 1963 tarihinde Fuel-Oile yapılan ani zamdan sonra, Fuel-Oil inkişafını kaybetmiş ve tekrar kömürle çalışmaya geçilmiştir.

Fuel-Oille çalışmak için tebdile hazırlanan müesseseler de tadilden sarfınazar etmişlerdir.

Fuel-Oilin yapacağı her işi maden kömürü ile de yapmak mümkündür. Fakat maden kömürünün yapacağı işin hepsini Fuel-Oilin yapması teknikman mümkün değildir. Aynı zamanda Kalkınma Plânına göre, 1963 senesinde Fuel-Oil talebimiz 500 bin ton iken 1967 senesinde 1 970 000 tona yükseleceği, bu suretle de her sene Fuel-Oil talebimizin 360 bin ton civarında artacağı tespit edilmiştir.

Bugünkü Koalisyon Hükümeti tarafından desteklenen ve kabul edilen 5 Yıllık Kalkınma Plânına göre hareket edilecek ise, bu hususun derhal nazara alınarak Fuel-Oilde mutlak surette ucuzlama yapılması bir zarurettir.

Maden kömürünün ağır sanayiindeki büyük rolü dolayısiyle, Fransa ve Belçika'da yeni kurulan havagazı fabrikaları maden kömürü yerine Fuel-Oilin moleküllerini parçalamak suretiyle şehir yakıt gazını istihsal etmekte ve maden kömürünü de sanayi için kıymetlendirmektedirler.

Esasen biz memleketimiz ihtiyacından fazla Fuel-Oili FOB 10 dolara, aynı şekilde maden kömürünü de harice 10 dolara satabilecek pozisyondayız. Halbuki bir ton Fuel-Oilin kalorisi 2,300 kg. maden kömürüne tekabül etmektedir. O halde, kömür ihraç edilmeli kömürün yerine Fuel-Oil ile çalışabilecek tesislere, fuel-Oilin inkişafi ve planın tahakkuku bakımından imkân verilmelidir.

Rafineri tesislerimiz tam kapasite ile yani senede 4 780 000 ton petrol işledikleri zaman

Batman 10 000 ton

İpraş 20 000 ton

Ataş 50 000 ton

Ceman 80 bin ton L.P.G. gazı istihsal edebilirler. 80 bin ton likit ise, havagazı kalorisi ile denkleştirildiği zaman 240 milyon kübikmetre havagazına tekabbül etmektedir. Havagazının kübik metresi bugün 55 kuruş olduğuna göre, 132 milyon lira değerindeki gaz likitinden bugün yalnız % 5 nispetinde istifade edilebilmekte ve % 95'i diğer tali maddelere karışıp ziyan olmaktadır.

Halen 20 bin ton likit istihsal eden İpraş, maalesef yalnız 3 bin tonunu satabilmekte geri kalan kısmını da ziyan denecek mahiyette kıymetlendirmektedir.

Memleketimizde yeni olan bu gaza, kalorisinin havagazına nispetle yüksek oluşu dolayısıyle, rağbet çok artmıştır. Fakat İpraş Şirketi likitin satışını üç firmanın inhisarına bıraktığı için, yüksek fiyat tarifesi müstehliki çok mutazarrır etmiştir.

Dünya piyasasında LPG limitinin tonu FOB 22 dolar, takriben 210 lira iken, İpraş satıcısı üç firmaya tonunu 750 liradan, bu üç firma da müstehlike tonunu 3000 liradan satmaktadır.

5 yıllık planda ve bilhassa 1963 yılı programı icra planı kitabının 33 üncü sayfasının 7 nci maddesinde aynen şöyle yazmaktadır:

"Petrol ürünleri fiyatlarının uluslararası fiyatlar seviyesine yaklaştırılması yolundaki çalışmalar sonuçlandırılacaktır."

Hakikaten icra plânına sadık kalarak hareket edilmesi düşünülüyorsa LPG likitinin tonunu İpraş 210 liradan ve tefrik yapmadan her isteyen firmaya satmalıdır. Her isteyen firma likit alıp satabildiği zaman şahıs inhisarından kurtulacak olan LPG gazını havi tüpler halen 30-32 liraya satılmakta iken derhal 10 liraya kadar düşecektir.

Bu sayede hem müstehlik maddeten tatmin edilecek ve hem de istihlâk artacağı için, ziyan olan gaz süratle kıymetlenerek icra plânının tahakkukuna yardım edecektir.

Petrol sanayiinin vâsi derinliklerine hulul ettiğimiz zaman, bilerek veya bilmeyerek millî gelirimizin heder olup gittiğini müşahade etmekteyiz.

Beş yıllık kalkınma planında büyük yer alan Sanayi Vekâletinin bugünkü tutumu ile de plânda derpiş edilen hususların tahakkuk edebileceğine ihtimal veremediğimizi arz etmekteyiz. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Açık oy için oy kullanmayan sayın üye? Yok. Oylama işlemi bitmiştir. Genel görüşmeyle ilgili bir önerge vardır. Okutuyorum.

Başkanlığa

Sayın Bakanın çok geniş izahları sayın üyeleri hayli yormuştur. Bu izahat içerisinde tetkiklerimizi genişletmek üzere müzakerata, Perşembe gününe talikini arz ve rica ederim.

Adana

Mehmet Ünaldı

BAŞKAN – Sayın Ünaldı, önergeyi Bakan konuştuğu zaman vermişti. Ancak, son sözün bir sayın üyede kalabilmesi için, bu demokratik esasa riayet için Riyaset bunu beklemiş bulunuyordu. İçtüzük ve Anayasa hükümlerine göre genel görüşme sırasında, ancak vaktin geçmesi sebebiyle, bir başka güne bırakılması mümkün. Yarın... (Yarından sonraya sesleri) Bir dakika müsaade buyurun efendim. Genel görüşmeler ya kifayetle sona erer, yahut hiçbir kifayet verilmezse bütün üyeler konuştuktan sonra gündeme geçilmektedir, veyahutta bir önerge verilirse, verilen önergeye göre işlem yapılır.

Ancak, şimdi sayın bir üye, İçtüzükte olmayan bir şekilde görüşmenin başka bir günde devamını istemektedir.

Burada bir başka gün değil de ertesi gün, yani aralıksız devam mevzuubahistir.

Şimde Sayın Ünaldı tensip buyurursa, yarın birleşik toplantıdan sonra, devam edilir.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Yarın Maden Kanunu tasarısı görüşülüyor, Hükümet adına konuşmak zorundayım. (Gürültüler)

BAŞKAN – O halde gündemimize devam edeceğiz. Verilen takrir sadece genel görüşme içindir.

Şimdi, genel görüşmeye Perşembe günü devam edilmesi hususu teklif edilmektedir. Bu önergeyi tekrar okutup oylarınıza arz edeceğim.

(Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN – Önergeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim, genel görüşmenin Perşembe gününe kalmasıyle Birleşim kapanmış değildir, gündemdeki diğer hususların görüşülmesine devam olunacaktır. Yalnız genel görüşme Perşembeye kalmıştır.

(Bakanlar yok. Böyle şey olur mu? Sesleri)

2. – Cumhuriyet Senatosu üyeleri Esat Çağa, İhsan Akpolat, Rifat Özdeş ve Ahmet Naci Arı'nın, Türk petrolleri hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/7)

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurunuz Sayın Çağa, usul hakkında.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Efendim, Hükümetin bir vekili burada bulunmaktadır. Petrol Kanunu Ticaret Bakanlığını da ilgilendirmektedir. Takririmiz Hükümete ışık tutmak üzere verilmiştir. Binaenaleyh, Ticaret Bakanının da burada ahzı mevki etmesi icabeder. (Doğru, doğru sesleri)

BAŞKAN – Bitti mi efendim?

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Tamam efendim.

BAŞKAN – Anayasanın 89 uncu maddesine göre ilgili Bakan yahut Hükümet genel görüşmenin muhatabıdır.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Müsaade buyurun arz edeyim.

BAŞKAN – Bir dakika efendim. Falan Bakan burada bulunsun diye önergenizde tasrih edici bir hüküm bulunmadığına göre, Hükümet adına hangi Bakan olursa olsun, hattâ Sanayi Bakanı olmasa da, bu işle hiç ilgisi olmayan Ziraat Bakanı dahi Hükümet adına ben geldim dediği takdirde, bu Bakan siyasî, malî mesuliyet tazammun etmeyen genel görüşmede muhatab olarak bulunup konuşabilecektir.

Buyurun.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 11 - S. 421 : 461

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Kanunun tatbikatından Hükümet mesuldür. Petrol Kanununun sonunda "Bunu tatbikle mükellef İcra Vekilleri Heyetidir." diyor. Sanayi Bakanı da burada söyledi. "Biz Petrol Kanunu çerçevesinde bu işlerden mesulüz; bu işin satışı, şunu, bunu ile, Ticaret Bakanlığı alâkalıdır." dedi. Ve birçok meseleler var ki, iki Bakanlık arasında bir top gibi atılmış. O ona atmış, o ona atmış. Binaenaleyh, bu genel görüşme, Ticaret Bakanlığı erkânı burada bulunmadıkça nakıs kalacaktır ve genel görüşme teklifinde de "Hükümete ışık tutmak üzere" denmiştir. İstenir ki, Hükümetin bu kanunla alâkalı Bakanları buraya gelsin. Bu bir vazife olduğu kadar, Yüksek Senatoya karşı bir nezaket borcudur da. (Alkışlar)

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Efendim, bendeniz Hükümet adına söz istiyorum.

BAŞKAN – Hükümet adına usul hakkında konuşamazsınız.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Konuşma isteğim usul hakkında değildir. Benim izahatım Hükümet adınadır, Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Biliyorum, ben de bunu ifade ettim.

Önergede tasrih edilmiştir. "Hükümete ışık tutmak." Önergede falan falan vekil muhatapdır, diye herhangi bir kayıt bulunmadığına göre, Sayın Esat Çağa arkadaşımız bu yolu değiştirerek Ticaret Bakanı da görüşmelerde bulunsun, onun huzuru ile genel görüşmelere devam edilsin, diye herhangi bir önerge de vermemiş olduğuna göre görüşmelere devam edeceğiz.

Buyurun sayın Çetintaş.

NEŞET ÇETİNTAŞ (Yozgat) – Sayın Başkan, sayın senatörler, makina asrımızda petrol mevzuu bir memleketin hayatında insanın damarlarında dolaşan kan kadar hayati ve önemlidir.

Böyle hayati bir mahiyet arz eden petrol mevzuunun söz konusu edilmesini yurdumuzun yüksek menfaatleri bakımından çok tabiî karşılamakla beraber bu mevzuda damarlardaki kanı hareket ettiren aort kadar hayati ehemmiyeti olan yabancı sermaye ve şirketlerinin haksız, mesnetsiz ithamlar altında bırakılması yersiz olduğu gibi, millî menfaatlerimize de uygun düşmez. Yer altı servetimizi yer yüzüne ve cemiyetimizin refahı için çıkaran yabancı sermayenin hizmetlerini hürmetle karşılarken memleketimiz menfaatlerine uygun düşmeyen ve kanunlarımızın bahşettiği hakların dışına çıkarak sırf ticarî maksatla çalışmak temayülünü gösteren müessese ve sermayeye de kanunların çizdiği hudutlar içinde çalışmalarını söylemek de hakkımızdır.

Yaptığımız tetkikler neticesinde iki sonuca varıyoruz:

1. Memleketimizde Batman rafinerisinden sonra Mersin'de Ataş ve İzmit'te İpraş adiyle yabancı sermaye tarafından kurulan iki rafineri faaliyete geçtikten sonra kendi ithal ettikleri ham petrolü işleyerek Batman rafinerimiz tarafından imal edilen malları yabancı şirketler satın almayıp stokların birikmesine ve böylece yerli ham petrol istihsalini baltaladıkları,

2. Böylece fiilî bir tröst yaratılarak akar yakıt ticareti yabancı şirketlerin inhisarları altına alınıyor.

Bu hususların ne dereceye kadar hakikatle alâkası olup olmadığını anlayabilmek için tetkiklerimizi derinleştirerek Türk petrol piyasası, ham petrol istihsali ve rafineriler kapasitelerine göz atmamız icabetmektedir.

Türkiye petrol piyasası Caltex ve Soconi Mobil gibi iki Amerikan şirketi ve Shell ve British Petrol (B.P.) gibi iki İngiliz şirketi ve 1952 yılında Batman rafinerisinin faaliyete geçmesi ile Hükümetimiz tarafından paylaşılmaktadır.

Yabancı şirketler kendi ham petrol ürünlerini ve İktisadî Devlet Teşekkülü olan Petrol Ofis de malını kısmen Batman ve kısmen Caltex Şirketinden temin ederek satmaktadırlar. Batman rafinerisi kurulmadan önce yabancı ve yerli bütün şirketler dışardan ithal edilen petrol ürünlerini satmakta idiler.

1952 yılında Batman rafinerimiz kurulduktan sonra memlekette başka rafineri olmadığı ve döviz sıkıntısı da olduğundan çok az olan Batman istihsali yabancı şirketler tarafından satınalınarak piyasaya arz ediliyordu. Zaten istihsal de az olduğu için stok kalmıyordu.

Fakat 1962 yılında Türk Petrolleri A.O. lığının Caltex ile ortaklaşa kurduğu İzmit'teki 1.000.000 kapasiteli İpraş rafinerisi ve Mobil, Shell ve Britis Petrol (B.P.) ün ortaklaşa kurduğu 3.200.000 ton kapasiteli Mersin (A.T.A.Ş.) rafinerisi işletmeye açılınca durum değişiyor.

Tabiatiyle bu şirketler kendi ithal ettikleri ve işledikleri ham petrol ürünlerini satmak gayretine düşüyorlar. Eskiden olduğu gibi Batman'dan ham petrol ürünlerini almıyorlar. Bugün İktisadî Devlet Teşekkülü olan Petrol Ofisi dahi sattığı malların bir kısmını Batman'dan bir kısmını Caltex'in İpraş rafinerisinden çekmektedir. Diğerleri Mobil-Türk Petrol-Shell-Mersin ATAŞ rafinerisinin malını satmaktadır.

ATAŞ ekseriyeti dışardan temin edilen ham petrolü işlemekte yalnız Mobil'in Bulgur dağından ve Shell'in Kayaköyde bulduğu yerli ham petroller burada işlenmekte olup bu miktar % 6-7'yi geçmemektedir.

1952 yılında piyasanın % 80'i Amerikan şirketleri ve % 20'si İngiliz şirketleri arasında paylaşılmışken zamanla denge değişmiş, % 59 Amerikan şirketlerinde % 29 İngiliz şirketlerinde % 12 de Hükümetimizin elindedir.

Hulasa olarak Caltex Şirketinin İzmit'teki İpraş rafinerisinin tamamen kendi ham petrolünü işlemesi ve piyasanın ortasında bulunması, Batman rafinerisinin piyasa merkezine mesafe bakımından uzak oluşu ve Mersin ATAŞ rafinerisinin mesafe bakımından ikisinin ortasında ve % 90-95 kendi ithal ettiği ham petrolü işlemesi dolayısıyle Batman rafinerisi iki dev rafineri arasında ezilmektedir. Ancak mamullerini kendi mıntakasında satabilmektedir. Kendi mamulleri de o mıntaka ihtiyaç kapasitesinin çok üstündedir. Görülüyor ki, bugün petrol alanında piyasa rekabeti daha fazla gaz, benzin gibi mamul madde satmak değil, daha fazla ham petrol işleyebilmek halini almıştır.

Memleketimizin ham petrol ihtiyacı 3 milyon ton civarında olduğuna göre, ceman 4 milyon 200 bin ton kapasiteli İzmit ve Mersin rafinerleri yerli ham petrolü işleyen 600.000 ton kapasiteli Batman rafinerimize rekabet edip ithal edeceği ve ham petrolü işlemek suretiyle memleket ihtiyacını karşılayacak durumdadır.

Bu hal de ilerde yerli ham petrol istihsalimizi her an baltalayabilir. Türk ham petrolünün müstehlik piyasadan uzakta bulunması dolayısiyle ağır nakliye masrafına boğulmakta ve böylece satışında güçlük çekilmektedir. Bunun için Hükümetin yerli ham petrolümüzü işlemeden yabancı ham petrol ithaline imkân vermiyecek bir nizam kurması ve yabancı rafinerlere diledikleri kadar ham petrol ithali müsaadesi yerine yerli ham petrol ürünleri satıldıktan sonra memleket ihtiyacını karşılayacak benzin, gazyağı v.s. yapmak için ancak kâfi miktar ham petrol ithal müsaadesi tanımalıdır.

Meselenin aydınlanabilmesi için Sayın Bakandan aşağıdaki hususların cevaplandırılmasını rica ediyoruz.

1. Yabancı şirketlerin yabancı ham petrolden istihsal edip Türk piyasasına sürdüğü petrol ürünleri Türk Petrol kaynaklarından çıkarılan petrolün satılmayıp elde kalmasına sebeb olmakta mıdır?

2. Türk ham petrolünden çıkarılan benzin elde kalmakta mıdır, miktarı ne kadardır?

3. Elinde stokları birikmeye başlayan Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı Petrol Kanununun 2 nci ve 24 üncü maddelerine göre Devletin tedbir almasını istemiş midir?

4. Hükümet yerli ham petrolü koruyucu ne gibi tedbirler almıştır?

5. Yabancı şirketler yerli ham petrolün inkişaf ve istihsaline mani olmakta mıdırlar?

Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) – Sayın senatörler, Salı günü başlayan petrol durumumuz hakkındaki genel görüşmeye bugün de devam ediyoruz. Aradan zaman geçmiş olması ve o gün konuşan değerli hatiplerin, mevzuun çok teferruatına girmeleri, hemen hemen ana konunun teferruat içinde kaybolması neticesini doğurmuştu.

Problemi, ilgili olan bütün faktörleri ile dikkate alarak muntazam bir fikir silsilesi içinde inceleyerek, mantıkî bir sonuca ulaştırmamız gerekmektedir. Bu sonuca varabilmemiz için, esas meseleyi; bütün müzakere süresince daima göz önünde bulundurmamız lâzım gelmektedir. O halde, evvela konumuz nedir, bunu gayet açık olarak ortaya koymamız gerekir.

Bu, Türkiye'nin millî ekonomi ve millî savunma ihtiyaçlarının mümkün olduğu kadar millî kaynaklardan karşılanması meselesidir. Durum şöyle gelişmiştir. Batman Tasfiyehanesinde kritik miktarlarda benzin stoklarının meydana gelmesi üzerine buna bir hâl tarzı bulmak üzere, aidiyetinden dolayı TPAO'nun Petrol Kanunu hükümlerine göre ilgili mercilere, yani sırasiyle Petrol Dairesi ve Sanayi Bakanlığına müracaat etmiş bulunmaktadır.

Bu müracaatta Batman Tasfiyehanesinde elde edilen petrolden 1962 sonunda 5.681 ton benzin biriktiği, 1963 Mayıs ayı sonunda ise bu miktarın 16.400 tona yükselmiş olduğu ifade edilmektedir. Halbuki aynı zamanda plana istinaden bu seneki programa göre geçen seneye nazaran 100.000 ton daha fazla ham petrol istihsal etmek mecburiyetindeyiz.

Yine Batman'dan, İskenderun'a uzanan bir boru hattı döşemeyi düşünmekteyiz. Bunun rantabl olabilmesi için, her şeyden evvel Batman'da istihsalimizin yılda 1,5 milyon tona yükselmesi lâzım gelmektedir. Bu arada yine plan dönemi içinde bilhassa iç kaynaklarımıza istinaden bir petro-kimya sanayiini faaliyete geçirmeyi plânlamakla meşgulüz.

Halen yurdumuzun üç tasfiyehanesinin yıllık petrol üretim kapasitesi 4,8 milyon ton, buna mukabil tüketim kabiliyetimiz aşağı-yukarı 2,5-3 milyon ton arasında bulunmaktadır. O halde yılda 2-2,2 milyon tonluk bir istihsal fazlalığı mevcuttur. Aşağı-yukarı iç tüketimimizin % 40'ına yakın bir fazlalık.

Bu fazla üretimi, rafinerilerin faaliyetlerinin devamlılığı bakımından tüketilmesi gerekmektedir. O halde bu fazla üretime bir pazar bulmamız zarureti doğmaktadır. Bugünkü dünya petrol konjonktürü muvacehesinde, yurt dışına petrol ihracatımız düşünülemeyeceğine göre, bu pazarın, evleviyetle Türkiye olması zaruridir. İşte bu durumda iç piyasamızda bir devlet müessesesi olan TPAO'nın Batman Rafinerisi ile Ataş ve İpraş Rafinerileri arasında büyük bir rekabet doğmaktadır.

Türkiye'de istihsal edilen ham petrol üretimi devam üzere artırılacak mıdır? Ve bundan elde edilen petrol ürünlerinin Türk piyasasında öncelikle satılmasını temin edici tedbirler alınabilecek midir? Petrol Kanunu ne derece bu maksada vefa etmektedir? İşte sayın senatörler mesele bu noktada düğümlenmektedir.

Konu bu noktaya gelmişken geçen oturumda mevzubahsedilen bazı çeşitli görüşlere, müteakip konuşmaların konu dışına çıkmamasına yardım eder ümidiyle, birkaç kelimeyle değinmek istiyorum.

Her şeyden evvel şunu ifadede fayda görüyorum. Gerçekten konu, bazı hatiplerin de ifade ettikleri gibi önemlidir, muğlâktır, hassastır; fakat, Yüksek Meclisinizde müzakere edilmeyecek bir tabu da değildir. Yurdumuzun en yüksek menfaatleriyle ilgili olduğuna göre elbette o çapta bir alâka görmesi ve çeşitli noktai nazarlardan incelenmesi gereklidir, uygundur. Bu davranışta art maksatlar aramak, sadece arayanları gülünç mevkiye düşürmekten öteye geçemez. İkinci olarak şu noktaya temas etmek istiyorum. Sanki yurdumuzda yabancı sermayeye karşı bir davranış varmış mânasına gelebilecek bazı sözler söylendi. Şayet yanlış anlamamışsam.. Böyle bir fikri sizlerin de hislerine tercüman olduğuma inanarak şiddetle reddediyorum. Bilakis millî menfaatlerimize yardımcı gayelerle gelmek isteyen yabancı sermayeyi sevgiyle karşılıyoruz. Bu gayenin dışındaki sermayenin de, yani istismarcı sermayenin de ister iç ve ister dış olsun, o derece, elbet karşısındayız. Bundan da, bağımsız bir ülkenin davranışı olarak daha tabiî bir şey olamaz zannederim.

Gaye, Türkiye'de istihsal edilen ham petrolün öncelikle ve devamlı olarak Türk piyasasında değerlendirilmesidir. Bunu bir yabancı şirket yapabileceği gibi halen de yaptığı gibi bir Türk şirketi de yapabilir. Arada hiçbir fark yoktur, her ikisi de aynı mevzuata, aynı kanun anlayışına ve aynı kanun tatbikatına tâbidir ve daima da öyle olacaktır.

Bu hususları böylece ortaya koyduktan sonra şimdi konumuzla doğrudan doğruya ilgili bulunan, onu çerçeveleyen faktörlere temas edeceğim. Bunların başında ilk olarak, beş yıllık plan gelmektedir. Plana göre;

Petrol talebimizin, enerji politikasına uygun seviyeye çıkarılması ve ihtiyaçlarımızın yurdumuzun kaynaklarından sağlanması, ana hedefimizdir. Her ne kadar petrol aramaları umut verici ise de bugün ihtiyacımızın ancak % 20'si yurt içinden elde edilmektedir. Petrol ürünleri ihtiyacımızın geriye kalanı, ham petrol ithali ile karşılanacaktır. (S. 374)

Yurdumuzda petrol aramalarına hızla devam edilmektedir. Millî petrol kaynaklarımızın süratle geliştirilip değerlendirilmesine yardım eden teşekküllerin çalışmaları kolaylaştırılacaktır. (S. 199) Tüketim fazlası benzin ihraç edilecektir.

Bugün dünyada petrolün aranması, çıkarılması ve tasfiyesi konusunda iki rejimin mevcut olduğu görülür. Bunlardan birincisi, imtiyaz veya anlaşmalar rejimidir. (Ahde vefâdan böyle rejimlerde bahsolunabilir) İmtiyaz rejiminde Devlet ve onu temsil eden tacidar ile imtiyazı alan kimse arasında bir anlaşma yapılır. (Concession) Ve taraflar bunun şartlarına uymak zorunluluğundadır.

İkinci rejim ise, izin ve müsaadeler rejimidir ki, bunda yapılacak olan işlemler, o Devletin hâkimiyet hakkına dayanılarak çıkarılacak kanunlara ve Hükümet tasarruflarına bağlıdır. İzin ve müsaadeler mer'i mevzuata ve Hükümetin bu konuda yürürlüğe koyacağı esaslara tâbidir. Bu şartlar altında gözönünde bulundurulmak gereken husus; Devletin yüksek menfaatleri emretmedikçe kanun ve nizamlara uygun olarak verilmiş olan izinde ve müsaadelerde yerli ve yabancı ayırımı yapmamaktır. Ancak belirli devletler hukuku kurallarına göre hiçbir yabancı, bir devletin kendi tebaasına (hakikî ve hükmi şahıslara) gösterdiğinden fazla bir hak ve imtiyaz taleb edememek durumundadır. Esasen bunun aksini düşünmek Devletin hükümranlık haklarıyla bağdaşamaz. Nitekim Birleşmiş Milletler, bundan çok önce, bir komisyon çalışması üzerine almış olduğu Genel Kurul kararında milletlerin tabiî kaynaklarını geliştirmek ve o kaynaklar üzerinde hükümranlık haklarına riayet edilmesi derpiş edilmektedir.

6326 sayılı Petrol Kanunu hükümleri incelendikte, T.C. Petrol kaynaklarının Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunması esasının 1 inci maddesinde yer almış olduğu görülür. Bu bakımdan Petrol Kanununda Devletin bu kaynaklar üzerinde tartışma götürmez bir yetkisi olduğu belirtilmekte, kanunun izin ve müsaade rejimine dayanan karakteri tespit edilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan kanunun yaratılmasında güdülen amaç, maksat maddesini teşkil eden 2 nci maddesinde, 57 nci, 59 uncu ve 67 nci maddelerinde de belirtildiği üzere, T.C. petrol kaynaklarının süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesidir. Ve bu maksadı temin için yabancı sermayeyi de Türkiye'ye cezbedecek şartlar kanuna konulmuştur.

Bu amacın gerçekleşmesi için, petrol arayanlara ve çıkaranlara bazı mükellefiyetler yüklenmiş ve bunu yerine getirmedikleri takdirde ellerinden müsaade ve ruhsatlarının alınacağına dair açık hükümler konulmuştur.

Kanunun asıl amacının, T.C. petrol kaynaklarının, bulunup geliştirilmesi teşkil etmesine mukabil, bunun yanında kanunun esas maksadına aykırı olmadığı müddetçe, himayesinden faydalanılacak olan ikinci derecede bir ameliye de öngörülmüş bulunmaktadır. Bu, ithal ham petrolü ile yapılacak olan tasfiye işlemidir. Kanunun buna ikinci derecede önem verişinin sebebi, bu işlemin haddızatında asıl maksadına zarar verici, onu önleyici, baltalayıcı nitelikte olmasıdır.

Şöyle ki, diğer ülkelerdeki petrol kaynaklarından dünya ihtiyacının çok üstünde elde edilebilen ham petrol, yurt içi petrolünün en büyük rakibidir. Diğer bir açıdan ise yurtta bulunacak ham petrol, ithal ham petrolü yerine ikame edileceğinden, ona en tabiî rakib olma durumundadır.

Bu sebeple kanun koyucu, ithal ham petrolü ile yapılacak tasfiye işlemlerinin, kanunun esas maksadı olan öz petrol kaynaklarımızın süratle geliştirilip kıymetlendirilmesine mâni olmaması şartını koymuş bulunmaktadır. Petrol Kanunu hükümlerine göre, verilmiş ve verilecek olan bütün izin ve müsaadelerin, yine petrol hükümlerine tâbi olacağı açıkça belirtilmiştir. Kanun koyucu, kanunda ön görülemeyen durumların ortaya çıkarak esas amaç olan öz kaynaklarımızın süratle ve fasılasız bir şekilde geliştirilmesini engellemesi ihtimalini bertaraf etmek için, bunlarla da yetinmemiş ve 24 üncü maddesinin 2 nci fıkrasına, bu kanunun tatbikatıyla ilgili bulunan bakanlıkların mümessilleri, Petrol Dairesi Reisinin Başkanlığında Bakanın tayin edeceği tarihlerde toplanarak kanunun 2 nci maddesinde yazılı maksadı temin için alınması gereken tedbirleri tayin ve tespit ederler, hükmünü de koymuştur. Şurasını hemen belirtmek gerekir ki, yurdumuzda arama ve tasfiye işlemleri yapan yabancı şirketler, Türkiye'ye Petrol Kanununun bu hükümlerini tamamen kabul ederek geldikleri gibi, aslında kanun tasarısının esasları da bu şirketlerle bilmüzakere kaleme alınmıştır.

Durum böyle olduğuna göre, yurdumuzun petrol kaynaklarının kanunda yazılı olduğu şekilde geliştirilmesini sağlamak üzere nasıl bir uygulama metodu kullanılmalıdır:

Evvela şu hususu tespit etmek gerekir. Petrol kaynaklarını bulmak üzere, her biri milyonları aşan arama ve sondajların yapılması gerekir. Bu yatırımlar sonunda elde edilen ham petrolün değerlendirilmesi ve yatırımların amortismanı şarttır. Böyle olunca petrol şirketleri kendi cihan şümul yatırım politikaları içinde dünyada her ülkeye ayrı bir önem ve yer vermek durumundadırlar.

Bu şirketlerin genel olarak uyguladıkları politika şudur:

I. Yatırımları sonucunda ellerine geçen büyük rezervlerden sağladıkları hammaddeyi, mevcut tasfiye ünitelerinden geçirerek bir ülkeye satmak, bu şirketlerin başlıca aradıkları ve en fazla kazanç sağladıkları bir yoldur.

II. Bu imkânın o ülkede tasfiyehane kurulması mecburiyeti yüklenilmesi sonucunda kaybolması halinde, o ülkede şayet bir tasfiyehane kurmak durumunda kalırlarsa ham petrolü satmak ve ayrıca tasfiye kârından faydalanmak suretiyle ikinci derecede gelen menfaatleri sağlanmış olur. Bu vesile ile şurasını belirtmek yerinde olur ki, tasfiye ünitesini kurdukları ülkeye afişe fiyatlar "posted price" üzerinden ham petrol satmayı kabul ettirdikleri takdirde bu fiyatlar rekabet

fiyatının % 20 ila 25 üstünde olduğundan, kapasitesine ve işleyeceği ham petrol miktarına göre, 4 ila 5 senede aradaki fiyat farkından tesis etme durumunda kaldıkları rafineriler kendiliğinden amorti edilmiş olur. Mesela, 2 milyon ton işleyen bir rafineri 30 milyon dolara mal edilirse, burada işlenecek olan ham petrolün senelik döviz tutarı (ton başına 17 dolar esasından) 34 milyon dolar ve bunun % 20 si 6,8 milyon dolar, % 25'i ise 8,5 milyon dolar olacağından, rafineri beş senede veya dört senede aradaki farkla ödenmiş olur.

Yurdumuzdaki durum da bu merkezdedir, ama bu, bugün için tartışma konusu değildir.

III. Diğer bir husus ise, petrol şirketlerinin ithalât miktarlarını, yurt ürünlerinin karşılayamadığı kısımla sınırlamaktır. Bu halde, petrol şirketleri, kendi satış politikaları içerisinde muayyen bir yeri olan o ülkenin petrol kaynaklarının geliştirilmesi için yatırım yoluna gideceklerdir ki, bu da onların üçüncü derecede arzuladıkları bir hususdur.

Şöyle ki, bu maksatla mesala, Türkiye'de milyonlarca dolar arama ve sondaj yatırımı yapmaları ve bunun sonucunda bulacakları öz ham petrolümüzü kıymetlendirmeleri gerekecektir. Yurt dışındaki petrol kaynakları çok mebzul olan şirketlerin bu mebzul kaynaklarına rağmen büyük yatırımlar yaparak bu yola kendiliklerinden gitmeleri imkânsızdır. Ancak ve ancak Petrol Kanununun amacının gerçekleşmesi bu üçüncü yolla kabil olabilir. Ve kanunun belirttiği esas kural da budur.

Diğer taraftan esas kuralın bu olmadığı ve yurt içinde mevcut ham petrol ve ondan elde edilen ürünlere rağmen yabancı ham petrolden sağlanan ürünlerin ithalâtını sınırlamanın doğru olmayacağı tezini ileri sürenler vardır.

Bu noktada bir an durarak bu hususta yabancı sermayeye olan ihtiyacımız hangi alandadır sorusunu cevaplandırmak zorunluluğu vardır. Petrol Kanununda esas amaç, T.C. petrol kaynaklarının geliştirilmesi olduğuna göre, yatırımların bu alanda temerküzü şarttır. Hâl böyle iken, yabancı ham petrolden sağlanan ürünlerin yurt içine sokuluşun sınırlanmayışı, petrolü kendi ülkemizde arayıp bulmak üzere yatırım yapacak yabancı şirketleri binnetice kaçmaya zorlayacaktır.

İthalât Amerikan Şirketleri tarafından yapıldığı halde, Birleşik Amerika ithalat miktarları kendi öz üretiminin karşılayamadığı miktarlara hasretmiştir. Fransa'da da durum budur. Fransız Hükümeti hem petrolü, hem de ürün ithalini kısıtlamıştır. Batı Almanya aynı yoldadır. İtalya'da buna benzer usuller ve yollar yürürlüktedir. Bu bakımdan hükümetin petrol kaynaklarımızın süratle ve fasılasız bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamak üzere bu esaslara uygun bir petrol siyaseti uygulaması şarttır. Hükümetin insicamlı bir petrol politikası var mıdır?

Petrolün emin bir şekilde ve ekonomiye en az külfet yükleyerek teminini hedef alan bir politika zaruridir. Ancak petrol konusunda alınan kararlar ve davranışlar bu hedefi sağlayıcı olmamıştır. Petrolün en emin temin şekli yurt içi kaynaklarının inkişafındadır. Aynı şekilde ekonomiye en az külfet yükleyerek temini de gene yurt içi kaynaklarının inkişafi ile mümkündür.

Hükümet ise, bu konuda ne yapmaktadır, şöyle özetlenebilir:

1. Petrol aramasında en yüksek seviyeyi muhafaza eden (devlet sermayesinin çoğunlukta olduğu) kurumunun yabancı şirketler karşısında çalışma şartlarını kolaylaştırıcı tedbirler almamaktadır.

2. İstihsal edilen yerli petrolün satış imkânlarının sağlanması 1962 geçiş plânında da teklif edilen bilahara 1963 uygulama programına sarih bir şekilde konulan Petrol Ofisin T. Petrolleri A.O. lığı ile birleştirilmesi tedbiri aylardan beri alınmamış ve binnetice bununla ilgili kanun tasarısı da Meclise sevkedilmemiştir.

3. İthalât politikası gibi koruma vasıtalarını yerli petrol lehine kullanmak için yeterli bir gayret göstermemiştir. Yurt içinden temin edilen petrolün satılması ve yurt ihtiyacının geri kalan kısmının ancak ithal edilebilmesi esas gaye olmak gerekirken ithal rejimi buna imkân verecek şekle getirilmemiştir. Oysa ki Kalkınma Planında (S-522) ithalâtla ilgili olarak şu esaslar konulmuştur. Yurt içindeki üretimi, ihtiyacı kısmen karşılayan maddeler liberasyon listesine alınmayacak, alınmış ise buradan çıkarılacaktır. Bu gibi maddeler için gereken kotalar maddelerin ekonomi için arzettiği önem, ihtiyaç miktarı ve yerli üretim miktarı ile dış ödeme imkânlarımız göz önünde bulundurularak tespit edilecektir.

4. Petrol konusundaki kararları devamlı ve güven yaratıcı olmamaktadır.

Türk Petrolünün karşılaştığı bu durumu 1962 yılı bidayetinde gören TPAO, petrol kanununun 2 nci ve 24 üncü maddesine dayanarak, Bakanlıklararası kurulun toplanarak doğacak durumun önlenmesi için şimdiden lüzumlu tedbirlerin alınmasını talep etmiştir.

Şimdi resmî vesikalara istinad ederek bundan evvelki birleşimde Sayın Bakanımızın huzurlarınızda arz ettiği kısımları zamanınızı almamak ve sabrınızı suiistimal etmemek için atlayarak, fakat onun dışında kalan bazı esaslı noktalara temas ederek mevzuu esas gayeye doğru yürütmeğe çalışacağım.

Bu hususta cereyan eden işlemleri evvela basit olarak arzetmek isterim. TPAO kendisinin bir üst mercii bulunan Petrol Dairesine müracaat eder. Petrol Dairesi TPAO'nın görüşünü benimsemediği için bu talebi reddeder. Bunun üzerine TPAO, bu hususta nihai karar mercii bulunan Bakana müracaat eder. Bakan, iki teşekkül arasındaki bu fikir ayrılığına bir hâl tarzı bulmak üzere Ticaret Mahkemesi Reisi Dr. Osman Tolun Beyi Petrol Komiseri tayin eder. Şimdi bu nok-

tadan itibaren Sayın Tolun'un ifadelerine istinad ederek nihayete doğru mevzuu yürütmeye çalışacağım. Yalnız burada herşeyden evvel esas gayeyi kaybetmemek için Petrol Kanununun oturduğu temel madde olan ikinci maddenin ruhuna hakikaten nüfuz etmemiz lâzım gelmektedir. Aksi halde mevzuun, teferruat içinde tekrar kaybolmak tehlikesi vardır.

Şimdi Sayın Tolun'un verdiği rapordan bu ikinci maddeyi nasıl anlıyor, onu huzurlarınızda ifade edeceğim.

"6987 sayılı Kanunun gerekçesinde (esas maksat) olarak tavsif edilmiş olmasına göre kanunun 2 nci maddesinin biri diğerine bağlı ve onun tamamlayıcısı mahiyetinde iki maksada müteveccih olduğu görülür.

Kanunun esas maksadı (Almancası Hauptzweek) : T.C. Petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile süratle, fasılasız ve verimli bir surette geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamaktır.

Ve kanunun tali maksadı (Almancası Nebenzwek): Bu maksada -yani esas maksada- uygun olduğu nispette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyatın aynı surette inkişafını sağlamaktadır.

Asıl maksada uygun olduğu nispette yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyatın geliştirilmesi bahis mevzuu olduğu göz önünde tutulursa yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyatın inkişafı mümkün olabilmek için yerli petrol kaynaklarından çıkarılan petrolün hiç veya yeter derecede memleket ihtiyacını karşılayamaması lâzım geldiği neticesine varılır. Zira yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyat, yerli petrol kaynaklarının süratle, fasılasız ve verimli olarak geliştirilip kıymetlendirilmesi maksadına uygun olduğu nispette himaye görerek, bu da ancak yerli ham petrol ile elde edilen petrol mahsullerinin memleket ihtiyacına yetmemesi halinde yetmeyen kısım için yabancı menşeli ham petrol petrol ithal edilerek işlenmesi ile mümkün olabilecektir. Kanunun sözü geçen maksat maddesinin lafzından ve ruhundan anlaşılan budur.

Bütün mesele, bunun ne suretle tahakkuk edeceğidir. Bu sorunun cevabı ve bu maddenin ihtilafın halline ne suretle ışık tutabileceği aşağıda açıklanacaktır. Burada sadece bununla ilgili olarak bir noktaya işaret etmek lâzım gelmektedir. O da bu maddenin ölü bir madde olmadığı, Petrol Dairesinin 8.6.1962 tarihli yazısında belirtildiği gibi, kanun hükümlerinin tatbikinde çıkacak ihtilafların hallinde görüş ayrılıklarının aydınlatılmasına medar olacak bir kıstas vaz'ettiğini aşikâr olduğudur" diyor.

Şimdi raporun (c) fıkrasını okuyorum.

"Ancak Mersin ve İzmit rafinerilerinin 1962 yılında dahilde plase etmek suretiyle işledikleri ham petrole ait kesin rakamlarla Batman rafinerisinin bugün-

kü istihsal ve artış durumu belli olmadan adı geçen ilk iki rafinerinin yabancı ham petrol ithalâtını dahilî ihtiyaca tekabül etme yönünden Petrol Kanununun ikinci maddesinin ışığı altında halen bir tahdit konulmasına lüzum bulunmadığı"

Bu maddenin mefhumu muhalifinden şöyle bir netice doğmaktadır. Zira Ataş yüksek malûmlarınız olduğu veçhile Haziran'ın nihayetinde Temmuz'un başlarında ancak faaliyete geçmiştir. O faaliyete geçinceye kadar Batman'daki rafineri ile İpraş'daki rafinerinin mecmuu istihsali, iç istihlâkimizin ancak bir kısmını karşılamakta idi.Üçüncü maddede ise "iş bu raporun 22 ve diğer sayfalarında B/11 bölümünde yazılı gerekçeye binaen Petrol Kanununun 24/2 maddesine istinaden 1962 yılı sonunda Petrol Dairesi Reisinin Başkanlığında Bakanlıklararası bir kurul teşkil edilerek bu ihtilafın ilerde tazammun edebileceği önemli meselelerin bu kurul marifeti ile incelenip karara bağlanmasının tavsiyeye şayan görüldüğü" ifade edilmektedir. Nitekim Sayın Bakan bu tavsiyeye uyarak şimdi arz edeceğim bir yazı ile Bakanlıklar arası Kurulu Petrol Dairesi Reisinin Başkanlığı altında toplamış bulunmaktadır. Yalnız bu arada tarihleri de olaylarla beraber götürmekte zaruret vardır.

İlk müracaat, 1962 yılının Mayıs ayında yapılmıştır. Komiser de raporunu 1962'nin 9 uncu ayında vermiştir. Bakan 5 ay sonra Kurulu toplamaya karar vermiş ve böylelikle 1963 yılının birinci ayına gelinmiş olunuyor. Yalnız burada bir noktayı ifade edeyim:

Sanayi Bakanı Komiserin raporunu tetkik ettikten sonra görüşünü karar halinde ifade ediyor. Bu görüş ki, birinci karar ismini almakta ve şöyle hükümler ihtiva etmektedir. "TPAO'nun, Petrol Dairesi Reisliğine vâkî müracaatinde yabancı menşeli petrol işleyen rafinerlerin faaliyete geçmeleri sebebiyle memleketimiz petrol kaynaklarının süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini sağlamak maksadı ile tedbir alınmasını istemekte olmasına, adı geçen ortaklığın bu hususlaki talebinin kabulü petrol mevzuatının lafzına ve ruhuna uygun düşeceğine, Petrol Kanununun 2 nci maddesinde yer alan bu hususları temin için alınması gereken tedbirlerin tayin ve tespite 24 üncü maddede gösterilen Bakanlıklar arası Kurulun salahiyetli bulunmasına, komiser raporunda da bu Kurulun toplanması tavsiye olunmasına, Petrol Dairesi Reisliğinin itirazlarının raporun bu konudaki mucip sebeplerini çürütecek mahiyette görülmemesine ve esasen bu hususlaki yetki şahsıma tanınmış bulunmasına binaen Petrol Dairesi Reisliğinin kabule şayan görülmeyen buna ait itirazlarının reddine ve mezkûr kurulun 1.2.1963 tarihinde toplanması için Petrol Dairesi Reisliğince ilgili bakanlıklara tezkere yazılmasına karar verildi." Burada bu tarihe kadar Petrol Dairesi ile TPAO arasında kanunun tefsir ve anlayışı üzerinde fark olduğu komiserin raporu ile de teyid edildiği şekilde, bu konuda TPAO haklı görülmüştür. Petrol

Dairesinin görüşleri kabul edilmemiştir. Bu görüşe de bu kararı ile Sayın Bakan iştirak etmiş bulunmaktadır.

Bundan sonra kararın son maddesine uyularak Petrol Dairesi Reisinin Başkanlığı altında ve ilgili bakanlıkların mümessillerinin iştirak ettiği kurul toplanıp bir karara daha varılmıştır. Burada calibi dikkat bir nokta vardır. Vakıa bundan evvelki toplantıda Sayın Bakan da TPAO mümessili oya iştirak etmemek kaydı ile bu toplantıya kabul edilip görüşlerini ifade etseydi, faydalı olurdu. Fakat sehven unutulmuştur, dediler. Gerçekten iki daire arasında kanunu anlayış ve tatbik bakımından bir fikir ihtilafı mevcut ve Bakanlıklar arası Kurul da bu maksatla toplandığına ve komiser de bunun lüzumuna işaret ettiğine göre TPAO bir temsilcisinin bu toplantıda bulunması -oya iştirak etmemek şartiyle, çünkü kanunî yetkisi yoktur- faydalı olurdu. Ama maalesef katılamamıştır. Zaten bu yüzden de meselenin halli bir miktar daha maalesef gecikmiştir. Bu toplanan kurul kararının netice kısımlarını arz ediyorum:

"Bu durum muvacehesinde ihtilafla ilgili konu hakkında Petrol Kanunu ve Nizamnamesi hükümleri içinde ayrıca bir tedbir almaya mahal görülmemiştir." der ve aşağıdaki fıkrada ise "kuruluş yeri itibariyle nispeten gayrimüsait durumda bulunan ve tamamen yerli ham petrol işleyen Batman rafinerisinin azami kapasite ile çalışmasını ve bu suretle başta benzin olmak üzere mahsullerinin tamamiyle satılabilmesini temin için Petrol Kanunu dışında gerekli iktisadî ve ticarî bazı tedbirlerin alınmasına ihtiyaç olduğu mütalâa edilmiştir." diye neticeye varırlar.

Burada istitraden bir iki noktaya dokunmak istiyorum.

Birincisi, komiserin tanzim ettiği ve huzurunuzda bir kısmını okuduğum raporda da açıkça ifade edildiği gibi, Kanunun 24 üncü maddesi uyarınca Bakanlıklararası Kurulun toplanması ve bu topluluğun tahaddüs edecek olaylara tedbirler alması ve çareler bulması vazifesi iken bu Kurulun maalesef böyle bir tedbiri almadığını görüyoruz. Şayet, bu madde ki, kanuna hayatiyet veren bellibaşlı bir maddedir, bu toplanacak heyet doğmuş olan veya doğması muhtemel bulunan ihtilaflara bir hâl tarzı bulamayacak nisapta ve yetkide ise kanunda derpiş edilmesinde bir maksat olmazdı. Bu bakımdan da anlıyoruz ki, bu Kurul mutlaka doğmuş olan ihtilafa birtakım tedbirler alması, meseleyi benimsemesi, tedbirleri teker teker vaz'etmesi lâzım gelirdi. Belki yanlış tefsirle olacak, durumu, Petrol Kanununun dışına itmiş ve geride kalan konuyla 2 nci derecede ilgili Ticaret Bakanlığı olduğuna göre, Petrol Kanunu dışında gerekli iktisadî ve ticarî bazı tedbirleri almak meselesini Ticaret Bakanlığına intikal ettirmiş oluyor. Ve bu husus ikinci karar olarak Sayın Sanayi Bakanı tarafından kabul ve ilan ediliyor. Buradaki iki karar arasında bir zıtlaşma ve çelişme bulunmaktadır. Birinci karar-

da kanunun lafzına ve ruhuna uygun olarak 24 üncü madde mucibince toplanacak Bakanlıklar arası Kurulun bir kısım tedbirler alması lâzım geldiği görüşünü Bakanlık benimsemişken ikinci kararda bunun dışına çıktığı, nerede ise bu ilk kararı nefyedici bir karara doğru gittiği görülmektedir. Bu suretle meseleye bir hâl tarzı bulma sorumluluğu Petrol Kanunu dışında Ticaret Bakanlığına intikal ettirilmiş oluyor. Bunun üzerine bundan evvelki oturumda Sayın Bakanın da huzurunuzda ifade ettiği gibi, meseleyi önemli bir memleket meselesi gördüğü ve kabul ettiği için, yine içi el vermeyerek, bu sefer Enerji Dairesinin Başkanlığı altında bir kurul toplayarak Petrol Kanununun dışında acaba birtakım tedbirler alabilir miyiz, diye bir çabaya giriyorlar. Bu Kurul da 27.3.1963 tarihinde toplanıyor ve huzurunuzda şimdi ifade edeceğim protokolle şu esasları tespit ediyor:

"1. Millî petrol kaynaklarımızdan elde edilen mahsullerin tamamının yurt içinde istihlâkinin sağlanmasının millî ekonomimiz bakımından kaçınılmaz bir zaruret olduğu nazara alınarak: Yerli ham petrolden elde edilen başta benzin olmak üzere bilumum mahsullerin istihlakinin sağlanabilmesi için yurtta mevcut rafinerilerde ithal ham petrolünden elde edilen mamullerin yurda satış veya devir yoluyle sokulmasında cari olan sistem yerine ön müsaadeli bir ithal sisteminin tatbik edilmesi;

2. Petrol Ofisini TPAO iştirakli bir ortaklık haline getirilmesi hakkındaki tasarının bir an evvel kanunlaştırılmasının millî petrol sanayiimizde istenilen ve beklenilen inkişafların sağlanması için zaruri görüldüğü" hususunu hükme bağlıyor. Bu protokol tanzim edile dursun, biraz evvel arz ettiğim ikinci karar bir yazı ile Sanayi Bakanlığı tarafından Ticaret Bakanlığına gönderiliyor. Bunun üzerine Ticaret Bakanlığında 10.4.1963 tarihinde bir toplantı yapılıyor ve bu nihai toplantıda şimdi ilgili maddelerini okuyacağım hususlar tespit ediliyor.

"1. Yerli ham petrol mahsullerinin yurtta tamamının istihlâkini temin için yabancı menşeli ham petrollerden elde edilen mahsullerin memlekete ithalinin müsaadeye tabi tutulması ve bu hususun bir kararnameye bağlanmasının icabettiği;

2. İşbu kararname metninin, (Petrol Kanununa göre dış ticaret rejimimiz esasları dahilinde yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen petrol mahsullerinin, rafinerilerden satış veya devir suretiyle memlekete ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbidir.) şeklinde hazırlanması;

3. Konu ile ilgisine binaen kararnamenin Ticaret Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kuruluna sevki.

4. Kararnamenin tatbik şeklinin, Ticaret ve Gümrük Tekel Bakanlıklarınca müştereken tespit edilmesi" şeklinde protokol tanzim ederek memleket gerçek-

lerine, millî ekonomimize en uygun olan hâl tarzını bir protokole bağlayıp Ticaret Bakanlığına arz ediyorlar.

Muhterem arkadaşlar, şu, 1963 yılı 4 üncü ayında alınan karar, "Çok uzun işlemlerden sonra görüyoruz ki, TPAO 1962 Mayıs ayında taleb ettiği, beklediği karardır ve bu karar 1 Haziran tarihinde Resmî Gazetede ilan ediliyor. Müsaade buyurursanız kararı okuyayım.

"1) Dış ticaret rejimi hakkındaki karara ek karar;

1. Petrol Kanununu ve dış ticaret rejimi esaslarına göre yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen gümrük dışı petrol ürünlerini rafinerilerden satış veya devir suretiyle yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbidir."

Muhterem senatörler, millî ekonomimizin mutlak ve en tabiî hakkı olmak lâzım gelen bu talebinin teslim edilebilmesi için bir seneyi mütecaviz bir zamanın geçmesi milyonlarca dolar değerinde akar yakıtın istihsal edilememesi ve iç piyasada sürülememesi, daire ve bakanlıklar arası yazışmalar ve toplantılarda binlerce iş saatinin sarf edilmesi ve TPAO 1963 yılı iç programında ön gördüğü arama ve istihsal kapasitelerinin artırılmasına mütadair yatırımlar ki, bunlar için 95 milyon TL. tahsis edilmiş durumda idi- tahakkuk ettiremeyecek duruma düşülmesi mi gerekirdi?

Bunların hepsinden önemli olarak halen Türkiye'deki petrol müstahsıllarının; endişe etmeden her yıl petrol istihsallerini biraz daha artırarak, sonunda memleket ihtiyacının tamamını karşılayabilmek inanç ve güvençleri sarsılmış bulunmaktadır.

Bu uzun çekişmelerin sonunda bu durumda 1 Haziran tarihli kararla, özlediği huzuru bulduğunu zanneder ve bunu değişmez bir prensip haline getirmek isterken bu sefer de 3 Haziran tarihli, yani bir gün sonra yepyeni bir kararla karşılaşmış bulunmaktadır. Şimdi de size bu kararı okuyorum.

31.12.1962 tarihli ve 6/1241 sayılı kararnameye ektir.

Yabancı memleketlerden getirilen ham petrolden elde edilen petrol ürünlerinin tevziat müesseseleri tarafından yurda ithaline dair ilişik, "Dış ticaret rejimi hakkındaki karara ek karar"ın yürürlüğe konulması ve 28.5.1963 tarihli ve 6/1784 sayılı Bakanlar Kurulu kararının kaldırılması; Sanayi Bakanlığının isteğine dayanan Ticaret Bakanlığının 1.6.1963 tarihli ve 5/8073 sayılı yazısı üzerine 5383 sayılı Kanunun 12 nci ve 2.1.1961 tarihli, 197 sayılı Kanunun 3 üncü maddelerine göre, Bakanlar Kurulunca 3.6.1963 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Görülüyor ki, bu kararlara dayanan aranan teminat pamuk ipliğine bağlanmış bulunmaktadır. Yarın bunları tamamen kaldıran bir kararın alınmayacağının tem-

inatı nedir? Şimdi yüksek huzurlarınızda bir gün fasıla ile alınan ve biri diğerini değiştiren, aynı istikamette olmayan bu iki karar arasındaki farkın neden ibaret olduğunun burada açıkça ifade edilmesini ve böylece son kararda kullanılmış olan özel akar yakıt antrepo sistemi yolundaki tedbirle ne ifade edilmek istenildiği açıkça tespit edilmek gerekir. İlk kararda yabancı ham petrolden elde edilen bütün petrol ürünlerinin yurda ithali veya devir suretiyle Türk Petrol piyasasına intikal ettirilmesi Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabi tutulduğu halde ikinci kararda yabancı ham petrolden elde edilen ürünlerin genel olarak ithali değil, sadece özel akar yakıt antrepo sistemi dahilinde tevziat müesseseleri tarafından yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tabi tutulmuş bulunmaktadır.

Burada her iki karar arasındaki farkı ve özel akar yakıt antrepo sisteminden ne kastedildiğini, bu sisteme dahil ve hariç bulunan unsurların hiçbir tededdüde ve şüpheye mahal bırakılmayacak açıklıkta ifade edilmelidir.

Ayrıca yabancı ham petrolden istihsal edilen her türlü ve her nevi petrol ürünlerinin Türk piyasasına devir ve sair suretlerle ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbi midir, değil midir?

Rafineri ortağı olan şirketler Gümrük resimlerini herhangi bir anda ödeme sayesinde Ticaret Bakanlığının müsaadesini almaksızın bir kısım petrol ürünlerini Türkiye'ye ithal, yani Türk piyasasına devir ve intikal ettirmek imkânına sahip midirler, değil midirler? Bu hususların da açıkça ifade edilmesinde petrol politikamızın tespit ve tesbili bakımından zaruret vardır.

Çok önemli bir yurt meselesini Senatomuzda müzakere konusu yapılmasına fırsat verdikleri için önerge sahiplerine ve bunu kabul eden Hükümete teşekkürlerimi sunarım. Sanayi Bakanlığı, memleket meselelerini çok ciddî kabul ederek birbirleriyle mücadeleye girişen müesseselerine sahip olduğu için ne kadar iftihar etse ve onlara müştereken ne kadar teşekkür etse azdır. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

Y.T.P. GRUBU ADINA SABAHATTİN ORHON (Giresun) – Muhterem Başkan, muhterem senatörler, Yeni Türkiye Partisi Grubu adına genel görüşme mevzuu hususundaki görüşlerimizi kısaca ifade etmeden önce hepinizi ve Sayın Vekil ve Hükümet erkânını saygı ile selamlarım.

Geçen Salı günü başlayan genel görüşmede, sayın hatiplerin verdiği geniş izahlardan da anlaşılacağı veçhile Türk ham petrolünden elde edilen mahsullerin tevzii ve satışı ve bu konudaki görüşmeler, en hayati meseleyi teşkil etmektedir.

Filhakika son çıkan kararnamelerle bu mevzu bugün için emniyet altına alınmış gibi görünmektedir.

Böylece beynelmilel sahada da girift menfaatlerin çatıştığı bu mevzuda aylardan beri, gayrimesul kimselerin, hattâ işi şahsiyata kaydırmaya mütemayil bir

polemikle memleket ve dolayısıyle dünya efkârında husule getirilmek istenen münakaşaların da son bulmasını temenni ediyoruz.

Hükümetin son kararnamelerini memnuniyet verici olarak telâkki etmekle beraber, buna müteferri diğer ekonomik tedbirler alınmadığı takdirde, görüşmelerden ulaşılması umulan neticeye vasıl olunamıyacağından endişe etmekteyiz.

Bugün Devlet petrol rafineri mahsullerinin satışı, vazife olarak Petrol Ofisine terettüb etmektedir. Bu müessesenin durumu ise, 1962 ve 1963 yılı bütçe müzakerelerinde Ticaret Bakanlığına taallûk eden safhasında da ifade ettiğimiz gibi, malî imkânsızlık, teçhizat ve tesisat kifayetsizliği ve bilhassa kalifiye elemandan mahrumiyeti neticesinde düştüğü ataletten, memleket satışlarındaki hissesinin her yıl mütezayit şekilde düştüğü vakıadır.

İşte Yüksek Senatonun ve Hükümetin bu vâkıaya parmak basarak enerjik tedbirler almaktan gecikmemesini Yeni Türkiye Partisi olarak temenni etmekteyiz.

Bugünkü gazetelerden de öğrendiğimize göre Güvenlik Kurulu istihsal müessesesi ile tevzi müessesesinin birleştirilmesini prensip olarak kabul etmiştir.

Şimdi, mesele, bu müessesenin dünya çapındaki rakipleri ile boy ölçüşebilecek seviyede teşkilatlandırabilmesi ve faaliyete geçirilmesidir.

Rakiplerinin malî imkânları, beynelmilel sahadaki yüksek tecrübeleri ve bazılarının memleketimizde, vatan sathında yaygın teşkilâtları muvacehesinde yeni bir kuruluş ile ortaya çıkacak bu millî müessesemizi müşkül bir rekabetin beklediğine şüphe yoktur.

Bugün Petrol Kanunu ve dış ticaret rejimi ile ana hatları çizilmiş bir millî petrol siyasetimiz vardır. Ancak geçen Salı günü gerekli müzakerelerde ortaya çıktığı veçhile, bu ana siyaset, petrol aramadan, istihsal, rafinaj, nakliyat ve tevziata kadar tam bir koordinasyonun sağlanamaması yüzünden zedelenme ve hatta tahrip olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Öteden beri hazırlanmakta olduğunu duyduğumuz böyle bir koordinasyonu sağlayacak tasarının kanuniyet kesbetmesi Beş Yıllık Kalkınma Plânımızın 1963 yılı uygulama planında öngörülmektedir. Binaenaleyh bu yolda başlıyan çalışmaların hızlandırılmış olmasından duyduğumuz memnuniyeti de burada belirtmek isteriz.

Bu çalışmalarda hâkim anlayışın, ana hatları Petrol Kanunu ve dış ticaret rejimimizle tavazzuh etmiş bulunan millî petrol politikamızın tevem olacağına şüphe etmiyoruz.

Bu münasebetle Sayın Bakanın bu hususlaki son Hükümet çalışmaları hakkında malûmat vermesini taleb ediyoruz. Böylece hazırlanacak bir tasarının müzakereleri sırasında Yüksek Senatoda görüşlerimizi ayrıca belirtmeye çalışacağız.

Fakat şimdiden işaret etmek istediğimiz husus, yabancı sermayenin Türkiye'nin iktisadî kalkınmasındaki mühim fonksiyonudur. Bunu memleketimizde idrak etmeyen kimsenin bulunmadığını yüksek Senatonun takdir edeceğine şüphe yoktur.

Ancak yeni bir hüviyet alacak olan bu millî müessesemizi bekleyen rekabetin, memleketimizin zaman zaman estirilmek istenen yabancı sermaye düşmanlığı polemikleri ile ihtilât yaratmayacak şekilde tedbirlerin alınması suretiyle izalesi çarelerinin şimdiden nazarı dikkatten uzak tutulmaması temennisi ile huzurunuzdan ayrılırım. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Hazer.

MEHMET HAZER (Kars) – Daha sonra görüşeceğim efendim.

BAŞKAN – Vaz mı geçtiniz?

MEHMET HAZER (Kars) – Hayır efendim; konuşacak arkadaşlar var, onlardan sonra konuşacağım.

BAŞKAN – Sayın Dağlı.

Yalnız Sayın Hazer, bu sefer en sona geçeceksiniz.

MEHMET HAZER (Kars) – Gruplar adına konuşmalar var.

BAŞKAN – Gruplar adına söz, dilediği zaman değil. Söz alanlar zamanında belli oldu.

Buyurun Sayın Dağlı.

CUMHURİYETÇİ KÖYLÜ MİLLET PARTİSİ GRUBU ADINA HAZIM DAĞLI (Çankırı) – Muhterem arkadaşlarım, Cumhuriyet Köylü Millet Partili arkadaşlarım namına genel görüşmede söz almış bulunuyorum.

Hepinizce malûm bulunan petrolün dünya siyaseti ve iktisadiyatı üzerindeki müessiriyetini izaha lüzum görmüyorum.

Bilhassa iktisaden zayıf ve geri kalmış memleketler yönünden petrolün hayati ehemmiyeti daha büyüktür. Cankurtaran simiti gibidir. Bu da sizce malûmdur. Yeraltı ürünlerimizin kıymetlendirilmesi bizi hem siyaseten kuvvetlendirecek, hem de milyonlarca döviz ödemeden kurtaracak ve belki de bizim için belli başlı ihraç metaı haline gelince döviz gelir kaynağımız olacaktır.

Bu düşünceler sebebiyle yeraltı ürünlerimizin kıymetlendirilmesini temin maksadiyle gerek yerli ve gerekse ecnebi firmaları teşvik ve himaye eden Petrol Kanunu ile geniş imkânlar bahşedilmiş bulunmaktadır.

Petrol Kanununun bahşettiği imkânlarla memleketimizde yerli ve yabancı firmalar faaliyete geçmiş bulunmaktadırlar.

Yerli firma olarak Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı vardır. Evvela bu ortaklığın mahiyeti ve çalışması üzerinde durmak, ondan sonra ecnebi firmalara geçmek ve sonra da ihtilâf konusunu incelemek kanaatimce en salim yoldur.

Petrol Kanununun ikinci maddesi, maksat maddesidir. Bu maddeye göre petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eliyle kıymetlendirilmesi esas olarak alınmış İktisadî Devlet Teşekküllerine yer verilmemiştir. Bunun da sebebi, sizce de malûm olduğu üzere, İktisadî Devlet Teşekkülleri ticarî bir zihniyetle çalışmadığından, maliyet esasına ehemmiyet vermediklerinden, memur zihniyetinden kurtulamadıklarından ve israfa kaçtıklarından dolayı olsa gerektir. Bununla beraber şurasını da tebarüz ettirmekte fayda vardır. Hususi teşebbüsün toprak altı petrol ürününü çıkarmaya yetecek sermaye ve yatırıma sahip bulunmadığından Devlet, Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına % 92 hisse ile katılmıştır. Ve Umum Müdürü Sanayi Bakanlığınca inha ile Heyeti vekile tayin eder.

Bu teşekkül, faaliyeti sahası bidayette Devlet eliyle kurulan Siirt bölgesinde teksif etmiş; Batman, Raman, Garzan, Kurtalan ve Mağrip'de açtığı müteaddit sondaj kuyularından sonra 7 yerde petrol menbaları bulmuştur. Bulunan petroller toprak üstüne kendiliğinden fışkırmamakta pompalar vasıtasiyle elde edilmektedir.

Şirketin bütün personeli Türktür. Çalışmaları tam bir Avrupai ve ilmî esaslara ve iktisadî işletmeciliğe uygundur. Bu çalışmalar müsmir netice vermiştir. Grafik mütemadiyen yükselmekte, Türk Milletine ümit kaynağı olmakta ve beş sene içinde 150 bin ton ham petrol istihsalinden 500 tona çıkmış bulunmaktadır. 63 plânında bu 615 bin tona çıkacaktır. Yeni plânlamada 750 bin tona çıkarılması derpiş edilmiştir. Bu ham petrolü işleyecek rafineri tesis edilmiştir. 750 bin ton ham petrolü işleyebilecek bir seviyede bulundurmak için rafinerinin de tevsiine gidilmektedir.

Halen elinde işlenmiş 15 bin ton stok benzin mevcuttur. Kıymeti 30 milyon liradır.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına kuş bakışı bakılmıştır. Bu mevzua son verirken şu hususu da tebarüz ettirmek için hakşinaslık olacaktır.

Sayın Vekil ilk konuşmasında kendisine bağlı Petrol Dairesi Başkan ve memurları için mebzulen minnet ve şükranları bildirilmiştir. Sermayesinin % 92 si Devlete aid olan ve kendisinin de alâkalı bulunduğu bu ortaklık hakkında bir muvaffakiyetsizliğe de işaret etmediğine göre, gönül isterdi ki, Sayın Bakan

muvaffak olan bu ortaklığa da, Petrol Dairesine gösterdiği mebzul minnet ve şükranlarından bir nebzecik ayırsın.

Bununla beraber Yüksek Senato 6.2.1963 tarihli 41 inci Birleşimde şirketin faaliyetinin müsmiriyeti karşısında takdir ve tebriklerini bildirerek idealist Türk mühendis ve işçilerini taltif ve teşvik etmiştir.

Ve yine Senatodan mahalline giden bir heyet, Batman'daki çalışma ve faaliyetler hakkındaki müşahedelerini buradan anlatmışlar ve ortaklığı övmüşlerdir.

İkinci kategori, ecnebi şirket ve firmalardır.

Memleketimizde petrol arama belgesi alarak birçok firmalar arama faaliyetine geçmişlerdir. Bu şirketlerden bir kısmı müspet netice alamamış olmakla beraber bu şirketlere de minnet ve şükranlarımızı sunmak bizim için bir borçtur. Bizim için bulmak kadar, bulmamak da mühimdir. Çünkü o sahalarda da arama yapılacağından yeni masraflardan kurtarmışlardır.

Bu firmalardan en mühimleri Shell, Mobil, B.P. ve Caltex'dir. Bunlar birçok sahalar kapatmışlardır.

Mobil çalışmasında Adana'nın şimal batısındaki Bulgur dağında iyi bir kuyu bulduğunu ve müspet olduğunu ilan etmekle beraber henüz istihsale geçmemiştir.

Shell ise faaliyetini Diyarbakır sahasına teksif etmiş, açtığı (30) kuyudan günde beşyüz varil ham petrol istihsal etmekte bulunmaktadır. Yeni bulduğu Gürkan'daki kuyunun çok müspet olduğu bildirilmiştir. Shell istihsal ettiği ham petrolü Mersin Rafinerisinde işlemektedir.

Rafineriler

Shell, Mobil, B.P. ortaklığı ham petrol işlemek için Mersin'de 3.200.000 ton kapasiteli bir rafineri kurmuşlardır. Gayesi Türkiye'de elde edilecek ham petrolü burada rafine etmektir. Fakat henüz ihtiyacı karşılayacak bir istihsal olmadığı için Petrol Kanununun tadil edilen 2 nci maddesinden istifade ederek hariçten ham petrol getirmektedirler ve burada işlemektedirler.

Petrol Kanunu hükümleri hariçten gelen ham petrolden gümrük ve resim almayı men etmiştir. Harici-ez memleket vaziyetindedir. Şimdilik faydası Türk işçisi ile işlemektedir. İleride petrol sanayii kurulunca daha büyük faydası olacaktır. Hele Türk petrol istihsali arttıkça faydası çok mühimdir.

Bir de Caltex ile Petrol Ortaklığının İzmit'te kurduğu 1 milyon kapasiteli rafinerisi vardır. Tabiî bu rafineriler, ortaklarının dışarda sahib oldukları ham petrolü de işlemektedirler.

Tevzi şirketleri :

Petrol Sanayii üç merhaleyi ihtiva etmektedir. İstihsal, rafine etmek, tevzi etmek. Bu gayeye varmak için ortaklar bir de tevzi şirketleri kurmuşlardır. Bu şirketlerin kuruluşu, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göredir. Şurasını ifade edeyim, rafinerilerin kuruluşu Petrol Kanunu hükümlerine göredir. Fakat tevzi şirketlerinin kuruluşu Ticaret Kanunu hükümlerine göredir. Rafineride işlenen mallar bu tevzi şirketlerine intikal etmektedir. Ederken bu şirketler gümrük ve resim ödemektedirler. Bu suretle işlenen mallar Türkiye'nin her tarafına sevk edilerek istihlâke arz olunmaktadır.

Türkiye Petrol Anonim Ortaklığının istihsal ettiği benzini satacak bir tevziat müessesesi yoktur. Bu vazifeyi nispeten Petrol Ofisi ile diğer şirketler yapmakta idi. Halbuki bir senedir, diğer şirketler bu malı satmaktan imtina etmişlerdir. Petrol Ofisi de hem ticarî zihniyetle hareket etmemekte, hem de ortaklığını yaptığı Caltex'in malını satmaktadır. Aynı zamanda diğer şirketlerin sahib olduğu geniş tevziat imkânından mahrumdur. Bu sebeple Türkiye Petrol Ortaklığının elinde bulunan geçen sene 8.000, bu sene de 15 bin ton stok mal durmaktadır. Bu hâl sebebiyle stoku koyacak yer olmadığı gibi satılmadığından 30 milyon lira da ölü vaziyette durmakta ve binnetice ya faaliyeti tatil etmek ve Türk petrollerinin gelişmemesi karşısında kalınmaktadır.

İhtilaf

İyi ve verimli çalışan, günden güne inkişaf eden Petrol Ortaklığı elinde bulunan stoku satamama ile karşı karşıya daha gelmeden iki sene evvelinden müdebbir bir tüccar gibi vaziyeti Petrol Dairesi Reisliğine şifahi olarak intikal ettirmiştir. Bu müteaddit müracaatlar Reislikçe müspet karşılanmayınca işi resmiyete dökmüş, 24 Mayıs 1962'de yazdığı bir yazı ile tedbir alınmasını istemiştir.

Bu müracaatında Petrol Kanununun 2 nci maddesi gereğince Türk petrollerinin tercihan satılması lâzım geldiğini iddia etmiştir.

Reislik bu tercihan kelimesi üzerinde fazla durarak Petrol Kanunu bu hakkı size vermemektedir, tedbir almaya lüzum yoktur, bütün şirketlere sıyyanen muamele yapmak hem kanunun ruhu icabı, hem de vazifem icabıdır demiştir.

Benim kanatime göre, "tercihan" kelimesi üzerinde durulmadan Türk petrolünü bu çıkmazdan kurtarmak için Petrol Dairesi bir çabalama bir telif yolu aramamıştır. Bunu dallandırıp budaklandırmadan pekâlâ tedbir alabilirdi. Zira bir sene öncesine kadar ecnebi tevzi şirketleri Türk petrolünü satıyorlardı. Bir temasla bir imkân sağlanabilirdi.

Kaldı ki, Petrol Kanununun, ikinci maddesinin birinci fıkrası Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımlariyle süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesi demekle, kanun süratle

fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirmeyi kıymetlendirmesi esasını koyduğuna göre bu gelişme ve kıymetlendirmeyi engellendiren hususları bertaraf etmeyi düşünmüştür.

İkinci fıkra

Bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının aynı surette inkişafını sağlamaktır, demektedir.

Demek ki ikinci fıkra Türk petrolünün gelişme ve kıymetlendirmesini esas tutmuş ve bu maksada uygun olması demek suretiyle bir tahdide varmıştır.

Memleketimizde petrol arama hakkını taleb eden şirket veya firmalar kanunun bu maddesini muhakkak surette bildirmektedirler ve bilmeleri lazımdır. Binaenaleyh bu madde Türk petrolünün inkişafını korumayı derpiş ettiğine göre hariçten gelen ham petrolün memleket ihtiyacından fazla gelen petrolü önlemek kanunun ruhuna ve maksadına uygundur. Bilfarz 100 ton benzin sarf ediyorsak 15 ton Türk petrolünün işlenmesini temin için, 85 ton petrolün girmesi üzerinde durmaktır.

Eğer burada rafineri kuran firma fazla miktarda, yani Türkiye'nin ihtiyacına kâfi ve hatta fazla mal çıkardığı vakit kanunun ikinci maddesi gereğince Türkiye Petrol Ortaklığının himaye maksadiyle herhangi bir tedbir alınmaz ve imkân verilemez. Alındığı vakit kanun hükümlerini ihlâl olur ki, ecnebi sermayeye karşı haksızlık ve itimatsızlık husule gelir. Gaye Türk petrolünü himaye etmektir.

Binaenaleyh gerek kanunun ikinci maddesi ve gerekse 24 üncü maddesi gereğince Türk petrolünün korunmasını temin etmek Petrol Dairesinin vazifesidir. Bu vazife bazı mütalâalarla bertaraf edilemez. Bu kadar sarahat karşısında Sanayi Bakanı, işin komisyona sevk edilmesi işinin uzatılmasına sebep olmuştur.

Kaldı ki, 24 üncü maddeye istinaden tedbir de alınmıştır. İster ikinci madde, ister 24 üncü madde ile tedbir alınsın mesele Türk petrolünün inkişafını temindir. Zaten kanunun 24 üncü maddesi de Petrol Dairesi Reisvekilinin riyasetinde Bakanlıklararası toplanılarak bir karar almayı emretmiş olduğundan bu karar bu sebeple gecikmiştir. Bakanlıklararası toplantı 27.3.1963'te yapılmıştır. Burada bir komisyon kurulmuş, bu komisyon 14.4.1963 tarihinde toplanmış, alınacak tedbir müspet imiş ve bir kararname çıkmıştır.

1 Haziran 1963'te çıkan kararname:

Petrol Kanunu ve dış ticaret esaslarına göre yabancı memleketlerden yurda getirilen ham petrolden elde edilen gümrük dışı petrol ürünlerinin özel akar yakıt antrepo sistemi dahilinde tevziat müesseseleri tarafından yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbi olmakla antrepo sistemine gidilmiştir.

Kanaatimize göre, bu sisteme gitmekle tedbir alma kararı nisbeten suya düşmüştür. Rafinerilerden satış veya devir suretiyle yurda ithali Ticaret Bakanlığının müsaadesine tâbidir.

Bu kararname Bakanlıklararası bir ihtisas heyetinin kararına istinaden çıktığı halde, ertesi günü çıkan ikinci kararnamenin Bakanlıklar Kurulu ihtisas heyeti tarafından çıktığını gösteren bir belgeye sahip değiliz. Ve ikinci kararname ile birincisinin değiştirilmesinin sebebi bizce hangi esbabı mucibeye dayandığı da belli değildir.

Bizim anladığımıza göre ikinci kararname, bu tedbirler yanında, en mühim mesele, sermayesinin % 92 si Devletin olan Türkiye Petrol Ortaklığının daha iyi, daha plânlı çalışabilmesi için tevzi teşkilatını süratle kurması iktiza eder.

Bunun için de iki senedir kanunu hazırlanan Türk Petrol Ofisi ile Türk Petrol Ortaklığını birleştirmek lâzımdır. Bugünkü gazetelerde bu hususun gerçekleşeceğine dair havadisler vardır.

Saniyen Petrol Ofisinin Bakanlıklardan alacağı paranın verilmesi, lâzımdır.

Hulâsa arkadaşlarım, kanunla nizamname ile ecnebi şirketlere tanınan haklara müdahale etmek ne Türkiye Hükümetinin bir düşüncesidir, ne onu murakabe etmekle mükellef Türkiye Büyük Millet Meclisinde vardır. Bilakis Türkiye Hükümeti de Meclis de kanunların ecnebilere tanıdığı hak ve salahiyetlere tam mânasiyle sadık ve müdafiidir. Bunda hiç kimsenin şüphesi olmaması gerektir.

Ecnebi firmaların Türkiye'de yaptıkları araştırmalar şayanı şükrandır. Elde edilen neticeler Türk petrollerine ve Türk iktisadiyatına büyük faydalar temin etmiştir. Bu araştırmalar inkişaf ettikçe memleketimizin iktisadi gelişmesi yükselecektir. Ve bundan ümitvarız ve firmalara müteşekkiriz. Bilhassa Shell ve Mobil bu hususta daha büyük faaliyet gösterecektir.

Yüksek Meclisiniz Türk Anonim Ortaklığını himaye eden bir tedbir almayı değil, Türk petrolünün inkişafının, kıymetlendirilmesinin teminini düşünmektedir. Türk petrolünün himayesinde gerek yerli ve gerekse ecnebi şirket arasında bir fark gözetmeyi Yüksek Meclisiniz asla ve asla düşünmez. Ve düşünmiyecektir. Bunun için gereken her türlü tedbiri alacağız.

Bu sebeple bu genel görüşme teklifini getiren senatörlere teşekkür eder, hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Nevzat Sengel.

NEVZAT SENGEL (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Sayın Başkan ve sayın senatörler,

Memleketin petrol dâvasını ele almamıza ve Senatomuzda enine boyuna bu mühim mevzuu dile getirmeye vesile olan takrir sahibi arkadaşlarımı tebrik eder-

ken, geçen oturumda bizlere geniş malûmat vermek lûtfunda bulunan Sanayi Bakanımıza da teşekkür etmeyi bir vazife bilirim.

Sözlerime başlarken geçen oturumda Sayın Vekilin konuşmalarını dikkatle dinlediğimi, fakat maalesef takrir sahiplerinin öğrenmek istediklerine hiç de temas edilmediğini gördüm. Yani yaraya neşter atılmadı, yalnız Petrol Dairesi ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı arasında geçen yazışmalar, petrol komiserinin raporu, Sanayi Bakanının komiserin raporunu aylarca masasında muhafaza etmesi ve nihayet Türkiye petrollerinin Danıştay'a müracaat mecburiyetinde kaldığını öğrenmiş bulunduk.

Sayın senatörler, esas mesele şu : Türkiye petrollerinin bugün için elinde 15.000 ton benzin stoku var, bunu satamıyor ve bir tedbir bulunması için Sanayi Bakanından talepte bulunuyor. Zira bu gidişle yakın bir zamanda rafinerideki tanklarını benzin ile dolduracak bir müddet sonra da mallarını satamadığı için rafineri faaliyetini durdurmak zorunda kalacaktır. İşte biz Sayın Bakandan bu hususta ne gibi bir tedbir düşündüğünü, bize bu kürsüden açık bir şekilde izah etmesini istiyoruz. Türkiye petrollerinin elinde mevcud olan stok benzin olmayıp ham petrol olsaydı bunun çaresini Petrol Kanunu hükümlerine göre halletmek gayet kolaydı; çünkü yabancı şirketlere aid olan rafineriler evvela Türk ham petrolünü işleyecek ve Türk ham petrolü kafi miktarda mevcut değilse mütebaki kısmını hariçten ithal edebilecekler diye hüküm ve sarahat mevcuttur.

Fakat Türkiye Petrollerinin elinde mevcut olan stok benzindir, yani mamul maddedir. Bunun 15.000 ton gibi bir yekûna baliğ olması kendisinin satış teşkilatının olmaması ve Türkiye Petrollerinin mallarını satmakla mükellef olan Petrol Ofisinin diğer yabancı şirketlerin satış teşkilatlariyle rekabet edememesinden ileri geliyor. Bir malı yapmak kadar onu piyasaya arz etmek de mühimdir. Yabancı şirketler ham petrolü ithal ediyor ve bundan elde ettikleri mahsulleri kendi satış teşkilâtları vasıtasiyle ve en iyi bir şekilde piyasaya arz ediyorlar.

Bu şirketler esasen uzun senelerden beri dünya ham petrol istihsalini, tasfiyesini ve satışlarını ellerinde tutan dünya çapında şirketlerdir. Bu büyük şirketler yerleştikleri ve ticaret yaptıkları memleketlerde bazı Hükümet tasarrufları karşısında iş ve ticaretlerini ayar etmek durumunda oldukları bir hakikattir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri dahi petrol ithalâtını ve dolayısiyle piyasa muvazenesini kendi ihtiyaçlarına göre temin etmektedir.

İşittiğimize göre son zamanlarda İngiltere Hükümeti Rusya'ya gemi satabilmek ve gemi tersanelerini işsizlikten kurtarmak maksadiyle Rusya'dan petrol ithaline karar vermiştir. Unutmayalım ki, dünyada sayılı petrol şirketlerinden ikisi Shell ve B.P. birer İngiliz şirketidir. Ve bunların itirazlarını Hükümet nazarı itibara almamıştır.

Şu hale göre Hükümet tasarrufları ve kanunlarının memleket ihtiyaçlarına göre ayarlanması en tabiî haklardandır. Binaenaleyh bizim memleketimizde de bu memleketin nemalarından istifade eden ecnebi petrol şirketlerine Hükümet kararları ile memleket iktisadiyatında mühim olan yerli ham petrolden işleyerek Türkiye petrollerinin elinde mevcud olan fazla benzinin tevzii ve satışı mesuliyetinin kabul ettirilmesi ve dünyanın her tarafında rastlanan tedbirlerdendir.

Yabancı petrol şirketlerine memleket ihtiyacının noksan kalan kısmı kadar memleketimize ham petrol ithal ettirilmesi hususunda Sayın Bakanın müzahir olmasını rica eder, hepinizi saygı ile selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – C.H.P. Grubu adına Sayın Mehmet Hazer.

C.H.P. GRUBU ADINA MEHMET HAZER (Kars) – Muhterem arkadaşlar, çok önemli bir memleket meselesinin Yüksek Heyetiniz huzurunda açıkça konuşulması, enine boyuna tartışılması demokratik rejimin icapları olduğu kadar, memleket efkârında uyanan bazı tereddütleri de gidereceği için büyük faydalar sağlıyacağına inanıyorum. Meselenin esasına geçmeden, bir noktayı daha huzurunuzda tespit etmekte fayda görüyorum.

Hepinizin de yakinen müşahade buyurduğunuz gibi, bu mevzu bir parti çekişmesi halinde değil, millî ve müşterek bir mesele olarak tetkik edilmiştir, bu da ayrıca parlamenter rejimin yeni bir marhalesi, yeni bir başarısı olmuştur. Mevzuun bir geçmişi var; bir de bundan sonra alınması lâzım gelen tedbirler olacaktır.

Mesele Türk efkârına, Yüksek Heyetinizce de malûm olduğu üzere, evvela hissî ve şahsî bir sahada, tek taraflı iddialar halinde intikal etmiştir. Bu tek taraflı iddialar petrol pazarlarında, memleket içinde veya dışında birtakım tereddütlere, söylentilere yol açmıştır. Bu millî ekonomi bakımından üzüntü ile kaydedilecek bir cihettir.

Geçen gün Sayın Sanayi Bakanının verdiği izahlarda son zamanlarda çıkarılan bir kararnamenin derhal İsviçre basınında tepki ile karşılanması, bu meselenin ehemmiyetini gösteren son ve yeter bir yeni delildir.

Arkadaşlarım mevzuu enine boyuna anlattılar. Bendeniz işin teknik tarafını şimdiye kadar anlatılan kanun maddelerini tekrar ederek, huzurunuzu işgal etmeyeceğim.

Şimdi mevzu gayet sarih ve kolay anlaşılır bir safhaya gelmiş bulunmaktadır. Görünüşte Türk Petrolleri Anonim Ortaklığının istihsal ettiği petrolü satmak ve stoklarını eritmek için bir çaba sarf etmektedir. Bu millî bir gayret olduğu için ve millî zaviyede mütalâa ettiğimiz zaman çok yerinde, çok mükemmel, takdire şayan bir harekettir. Fakat, işin bir de iki daire arasında kanun tatbikatı bakımından anlayış ve bu anlayışın bizim idare sistemimiz içinde, hukukî ve iktisadî sis-

temimiz içindeki inikâsları vardır. Tetkik buyuranlar görmüşlerdir ki, gerek Petrol Ortaklığı, gerek Petrol Dairesi ve gerekse Sanayi Bakanlığı tedbirlerin bulunması lüzumunda müttefiktirler. Fakat açıkça cevaplandırılması lâzım gelen iki nokta kalmaktadır.

Birisi, matbuatta yer almış bulunan, sanki Petrol Kanunu kapütüler bir sistemle, bir zihniyetle hazırlanmış olduğu iddiasının cevaplandırması, diğeri de Hükümetin son tatbikatının bu istikamette inkişaf etmiş olduğu iddiasının cevaplandırılmasıdır.

Bu kanunun 1954 yılında müzakeresi sırasında o günkü Mecliste bu kanunun millî esaslara uygunluğu, asla kapütüler bir hüviyeti olmaması hususunda çok mücadele edilmiştir. Bu maksatla kanunda herhangi bir değiştirme yapılmasının, yabancı sermaye şirketlerinin ittifakı kaydını ihtiva eden hükmün kaldırılması bile bu iddiaların kanunun hüviyetinde, maksadında, bünyesinde yer almadığını gösterir.

Ayrıca, Türkiye gibi kapitülasyonları yakın bir tarihte bertaraf etmiş bir memleketin idaresi, hele bugünkü Hükümetin başında bulunan Sayın Başbakanın bu mücadeleyi yapmış ve kapitülasyonları Türkiye'den kaldırmış bir şahsiyet olması yeniden böyle bir sisteme gitmenin mümkün olmadığını kabul etmeye yeter. Ne yazık ki, müphem bazı iddialar bu istikamette memleket efkârını bulandırmıştır.

Ayrıca, yine müphem kalan, fakat çok şükür iki günden beri huzurunuzda cereyan eden müzakerelerde hiçbir arkadaşımız tarafından telâffuz dahi edilmeyen bir nokta daha vardır. Şahsî menfaat iddia ve iması. Matbuata intikal eden iddialar; sanki bu dairelerden birisi hususî maksatla millî gayeler hilafına, millî menfaat zararına tedbirler almış veya alınması lâzım gelen müspet tedbirleri önlemiştir. Bu konuşmalar sonunda bu cihet de vâkı ve vârid olmadığı anlaşılıyor. Yeniden ele alınması lâzım gelen tedbirlerin de bu iddiaların dışında olduğunu, bugün için ne bir kapitülasyon sistemini kaldırmak için tedbirler aramaya ihtiyaç vardır, ne de bu konuda yapılmış suiistimaller vardır. Alınacak tedbirler, bugün mevcut Petrol Kanunu içerisinde mevcut değilse, başka mevzuat ve başka imkânlardan istifade etme esasında toplanmaktadır.

İki daireden birisi olan petrol ortaklığı bu tedbirlerin Petrol Kanunu içerisinde bunun mümkün olduğunu iddia etmiş, fakat asıl kanunu tatbikle mükellef ve o maksatla kurulmuş olan Petrol Dairesi bunun mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Ve bu husus kanunda derpiş edilen merhale ve mercilerden geçtikten sonra kabul olunmuş bir netice olarak görülüyor. Binaenaleyh, bugün için ne Petrol Kanununda bir değişikliğe ihtiyaç, ne de Petrol Kanununu zorlayarak tedbirler bulmaya imkân vardır. Bugünkü ihtiyacı belirtmiştir, bunun yolu, Sabahattin Or-

hon arkadaşımızın çok güzel ifade buyurdukları gibi, bu bir koordinasyon meselesidir. Araştırma, rafinaj ve tevzie kadar devlet müesseselerini, millî müesseseleri ve koordinasyon sistemi içinde çalıştırmakla bu mümkündür.

Bu istikamette son alınan kararlardan birisi iptal edilmiştir. Bu karar Petrol Kanununa aykırı hükümler ihtiva eden bir karar olduğu için iptal edilmiştir. İkinci karar, Petrol Kanunuyla ilgili olmayan, fakat gene millî maksatları istihdaf eden bir karardır.

Muhterem Heyetinizce de malûm bulunduğu üzere, iktisadî sahadaki tedbirler bu neviden kararlarla, yani zabıta kararları ile mümkün olmamaktadır. O itibarla bu karar belki, bir başlangıçtır ama, bunun iktisadî kararlarla tamamlanması zarureti vardır. Yani, mevcut yabancı ham petrol işleyen müesseseler hangi imkânlardan istifade ediyor, hangi sistemi tatbik ediyorsa, bizim de -mümkün mertebe- onların imkânlarına belki kavuşamayız ama -mümkün mertebe bu esaslarla teçhiz edilmemiz ve bu istikamette çalışmamız lâzımdır. Sadece ithali tahdid etmek veya yerli ürünün tercihini bir hükme bağlamak, maksadı temine kâfi gelmez.

Nitekim, dünyada da bugün cari olan, bilhassa Batı âleminde cari olan sistem, budur. Arkadaşlar, bu petrol mevzuunu millî politikamızın bir parçası olarak mütalâa etmek mecburiyetindeyiz. Biz müttefiklerimizle, dostlarımızla birtakım iktisadi ve siyasî münasebetler içerisinde bulunuyoruz. Bu iktisadî ve siyasî münasebetlere zarar vermeyecek tedbirleri, millî maksatlara uygun olarak tatbik etmek, inkişaf ettirmek hakkına hem sahibiz, hem de bunları millî maksatlar uğruna yapmaya mecburuz.

Bu itibarla, millî ürünleri korumak pahasına, dahil olduğumuz camia içerisindeki mevkiimizi sarsan zecrî bütün tedbirleri almada, fayda yoktur.

Petrol mevzuunda Türkiye'nin bir iki müessesesi, Petrol Ofisi, Petrol Ortaklığı müessesesi bir araya gelerek müşterek bir tevzi sistemi kurmaları mümkündür. Bu hususlar Petrol Ortaklığı Kuruluş Kanununda hükme bağlanmıştır. Bunun yanında 1963 planının derpiş ettiği bazı esaslar da vardır. İşleri bu esaslar dahilinde mütalâa edip iktisadî ve istifadeli bir yolla neticeye varmak mümkündür ve lâzımdır.

Üzüntüyle kayıt edilmesi lâzım gelen diğer bir cihet; iki daire arasındaki fikir ayrılığı, kanun tatbikatından çıkan ihtilafın olduğu şekildedir. Görüş ayrılığı mümkündür. Fakat bunu polemik sahasına intikal ettirmek ve Sanayi Bakanlığının bu mevzuda lâzım gelen ilgiyi göstermemesi meselenin, maalesef efkârı umumiyeye yanlış cihetlerden aksetmesidir. Şimdi huzurunuzda Bakandan bilhassa bu hususu tavzih etmesini rica ediyorum. Bir devletin müessesesi olan

kanunlarla birbiriyle muayyen nispetlerde münasebettar bulunan iki müessese arasındaki ihtilafı halletmeye kanunların tâyin ettiği mercilerin yetkileri niçin kullanılmamıştır. Ve niçin iş, maksadının hilafına mecrasından çıkarılmış ve bugün memleket efkârını, dış piyasayı tereddüde sevk eden bir istikamete gitmiştir? Bakanlık bu mevzuda kanaatimizce mevcut kanunlara göre bir tedbir bulabilirdi. Eğer mevcut kanunlar kafi gelmiyorsa, buna göre de yine kanunî tedbirler aranır. Petrol ortaklığı bir anonim şirket olarak kurulmuş olmakla beraber, Devlet sermayesine dayanan bir müessesedir. Adının anonim ortaklık olması Ticaret Kanununa göre kurulan anonim ortaklıkları gibi mütalâa da kâfi gelmez inancındayız. Bu itibarla da, Bakanlığın bu müessese üzerinde bir denetleme yetkisi, bir teftiş ve gözetim yetkisi olması icab ederdi. Bakanlık bu meseleyi bu noktada da halledebilirdi. Ayrıca, kanunda da bu ihtilafların bir ucunun Devlet Şûrasına kadar götürülmesini mümkün kılan hükümler de ihtiva etmektedir.

Bu mevzuu geçen Cumartesi günü görev ve sorumluluk derneği adı altında yeni kurulmuş, ciddî çalışan tarafsız bir heyetin huzurunda da konuşulmuştur. Orada da tıpkı Yüksek Heyetiniz gibi tarafsız fakat mütehassıs kimseler toplanmış bu meseleyi konuşuyorlardı. Onların o günkü münakaşa ve münazaralarının hulâsası da şu olmuştur: Biz, millî petrol ürünlerimizi inkişaf ettirmeye mecburuz. Ancak bu asla beynelmilel taahhütlerimizi, Petrol Kanununun tayin ve tespit ettiği esasları zedelememek kaydiyle olmalıdır. Hatta bunların içinde Raman petrollerinden çok şöhret kazanmış ve ilk defa bu petrol bulanlar arasında ismi o camia tarafından takdirle anılan kimseler de var. Bunlar yabancı sermayenin Türkiye'ye başka yollarla gelmesinin petrol sahasında, çok faydası olduğunu ifade etmiş ve misaller göstermişlerdir. Bunların bazıları aramalar yapmış, müspet neticeye varmamış olsalar bile aramalara sarf edilen emek ve sermaye bizim o yere sarf etmeye mecbur olacağımız emek ve sermayenin yerine geçtiği için yine bir kazançtır.

Ayrıca, bu rafinerilerin kurulması için sermaye ve malzeme olarak, büyük emek ve para yatırılmıştır; bundan her bakımdan istifade etmişiz. Bu istifadeleri Petrol Kanununun tayin ettiği umumî esaslar içinde mütalâa edip ona göre değerlendirmek ve mümkünse yenilerini getirmenin teşvik edilmesi lâzım geldiğinde iştirak etmişlerdir, aklen de, mantıken de bu doğrudur.

Şimdi, Hükümetin aldığı tedbir ve Sanayi Bakanlığının bugüne kadar takib ettiği politika, bizim anladığımıza göre, bu istikamette inkişaf etmiştir. Petrol ortaklığı da yine bu esaslar dahilinde fakat daha ziyade Petrol Kanununun daha çok imkânlarını zorlayarak bir netice almak istememiştir. Hiçbirine kötü niyet izafe etmek mümkün değildir. Bir dairenin, bir bakanlığın yapamayacağı işleri bakanlıklar, Hükümet, müştereken yapabilir. Bu müşterek çalışmaların esaslarını yetkili

daireler, teknik daireler hazırlarlar. Hulâsa petrol mevzuunda bugün umumî efkârı meşgul eden meselenin burada açıkça konuşulması ve bundan sonra bu meselenin bu halde değil, tam ilmî hüviyeti içinde mütalâa ve münazara edilebilmesi için Bakanın, ilgili dairelerin petrol siyasetimize uygun bir tutumla davranmalariyle mümkündür. Ayrıca, Hükümetin, yani Sanayi Bakanlığının bugünkü tutumu ile artık bu daireler arasında çekişme ve çelişmeleri kaldıran ciddî bir tutumla onların murakabesinin yürütülmesi lâzım geldiği inancındayız.

Petrol mevzuunun çeşitli yönlerini, iktisadî taraflarını, yetkili arkadaşlarımız burada tek tek anlattılar. Bizim bugün için muhtaç olduğumuz büyük mesele dünya piyasası içinde Türk petrolünün değerlendirilmesi, memleket ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Yeni bulunan petrolleri büyük büyük stoklara tahammül ve imkânı olmayan millî müesseseleri teçhiz ve takviye etmek ve kısa zamanda müspet sonuç almaktır. Hükümetin aldığı son karar zannediyorum bu istikamette alınmış bir karardır. Fakat bu lâzım olan fakat kâfi gelmeyen bir karardır. Yeni ve ciddî kararlarla bugüne kadar inkişaf ede gelmiş olan petrol sanayiimizin bundan sonra da aynı tempo ile ve hatta daha hızlı intikal ettirmek lâzımdır. Bu hem plân icabı ve hem de memleket ihtiyaçları ve vatandaşların şiddetli arzuları icabıdır. Petrol Dairesi, Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı ve Sanayi Bakanlığını geçmişte olanları kendi hudutları ve hüviyetleri içinde mütalâa ederek yeni, koordine ve birbirini tamamlayan bir çalışma ile bu mevzuu sona ve esaslı bir neticeye bağlamalıdır. Bunun için de Yüksek Heyetinizin hahişger ve teşvikkâr olduğunun bilinmesi, ayrıca kendileri için bir kuvvet olur.

Petrol siyasetini, sağdan, soldan gelen tek taraflı iddialar ve esassız tetkiklerle zedelemek isteyenler belki hırslarını tatmin etmişlerdir, ama memleketin siyasî, iktisadî hayatına zarar vermişlerdir. Temenni olunur ki, bu hareketleri şahıslar arasında, bizim millî meselemiz ilmin ve hukukun ışığında halledilsin. Maalesef bu mevzu, Türk efkârına sadece gazete havadisi olarak intikal etmiştir. Bakanlığın ilgili daireleri bu meseleyi vatandaşlara broşürlerle, kitaplarla, konferanslarla tam mânasiyle anlatmak için yeni bir çalışma içine girmesini de şahsen faydalı addediyorum. Vatandaşın çoğu, hatta bizim çoğumuz mevzuu bilmiyoruz. Bilmemekte de mâzuruz. Çok geniş, çok girift ve bir bakıma da dünya politikasiyle ilgili mevzulardır. Geçen gün konuşan arkadaşımızın birisi bu mesele, Bakan, yabancı şirketlerin mümessillerini çağırmak suretiyle halledilirdi, demişlerdi. Belki bu bir çaredir, ama yabancı şirketlerin, nereden malûmat aldığı nasıl hareket ettiklerini ve nasıl bir politika takib ettiklerini de düşünmemiz lâzımdır. Bir Bakanın filan şirkete şöyle yapma demesi o şirketi bu istikamette harekete getirmek için ne kâfi, ne de yerindedir. Hatta çok zaman bunu yapmak da mümkün değildir. Petrol siyasetinin dünya iktisadiyatında önemi ve bunun hangi merkez-

lerden ne maksatlarla, hangi ticarî maksatlarla idare edildiğini hesaba katmak lâzım. Biz de kendi politikamızı, evvela millî esaslara göre, ki, millî esaslar iddiası gayet kolay anlaşılır ve daima hoş karşılanır bir iddiadır. Fakat millî esasları başkalarının menfaatlerine ve bizim muhtaç olduğumuz teşvikle mükellef bulunduğumuz yabancı sermayeyi ürkütmeyecek esaslara riayetkâr bir hudut içinde yürütmenin de lüzumuna vatandaşı ikna etmek efkârı umumiyeyi bu yolda tenvir etmek lâzım geldiği inancındayız.

Hulâsa olarak petrol siyasetimizde sadece bir stok eritme mevzuu halinde görünen bu mesele aynı zamanda bize bazı müjdeler de getirmiştir. Bir zamanlar Türkiye'de petrol çıkmayacağının bile endişe mevzuu olduğu, bir zamanlar daha bizim rafineri kurmamız hayal mahsulü sayıldığı da yakın bir tarih hadisesidir. Çok şükür istihsal ediyoruz ve bu istihsalimiz de günden güne artıyor. Millî sermaye, millî zekâ, millî emek, yani hepsi Türk işçisi ve mühendisi çalışarak çok şükür bunu da tahakkuk ettirmiş bulunuyoruz, ama bir kısım tedbirleri almak, bir kısım hazırlıklar yapmak ve mevcut müesseseler arasında ahenkli bir işbirliği kurmak şimdiye kadar alınmış olan mesafeyi daha da ileriye götürmek için lâzımgelmiş ve yeni bir ihtiyaç halinde belirmiştir. Rafineriler kurulduktan sonra petrol ortaklığı ufuklarda görülen endişelerden dolayıdır ki bu tedbirleri tahrik etmek lüzumlu görülmüştür. Böyle bir ihtiyacın tahakkukundan sonra bunun tedbirlerinin de bulunacağı inancındayız ve Hükümet de bu istikamette çalışmaya başlamıştır, inşallah bunda da muvaffak olacaktır.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Hancıoğlu? Yok.

Sayın Zeren.

Bir dakika Sayın Zeren, grupları dışında sayın 5 üye konuşmuş bulunuyor. Sayın Bakan da söz istemişler ve kifayet önergesi de gelmiş bulunuyor.

Şimdi, Sayın Zeren'den sonra Sayın Bakana söz vereceğim. Sırada Sayın Artukmaç var. Artukmaç yoklarsa sıra Sayın Çağa'da.

MACİT ZEREN (Amasya) – Çok Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım ve Sanayi Bakanlığının başta Sayın Vekili ve erkânı... Türk petrollerinin durumunu vuzuha kavuşturmak maksadiyle genel görüşmeye devam ediyoruz. 14.000 ton petrol mahsulünün satılamamış olması millî endişemizdir. Bu stoku elinde bulunduran Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı, "Ben petrolü istihsal ettim, vazifemi yaptım, fakat Petrol Dairesi ve Petrol Ofisi vazifelerini yapmadığı için satış temin edilemiyor." diyor. Sanayi Vekâleti Petrol Kanununu iyi tatbik etse ecnebi şirketler dahilde petrol ihraç eder. Ve hariçten ham petrol getirmezler, yerli petrolümüzü işler, satılır biz de rekabet etmek zorundan kurtuluruz, deniyor.

Petrol Ofisine gelince : O da acz içindedir. Malımızı satamıyoruz, diyorlar. Şimdi meseleyi serinkanlılıkla, kızmadan, darılmadan tetkik edecek durumdayız.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının bu iki ihtiyacı doğru ise Sanayi Vekâleti ve Petrol Ofisi suçlandırmamız meseleyi tashih için gerekli tedbirlere tevessül etmemiz icab edecektir. Aksi halde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığını suni bir buhran yaratmakla takbih etmemiz gerekmektedir. İşte durumu vuzuha kavuşturacak konu bu konudur.

Muhterem arkadaşlar, petrol mevzuu bir iktisadî vetiredir. Yani petrol halden hale geçerek bir motorun iştial hücresinde yanan bir kuvvet olur. O halde bu vetirenin bir safhası istihraç sanayiidir. Vazifesi ham petrolü elde etmektir.

Vetirenin ikinci safhası istihsal sanayiidir. Ham petrol alır, işler ve bundan bilinen çeşitli petrol mahsullerini istihsal eder. Sonuncu safha satış ve piyasanın organizasyonu safhasıdır.

Bir memleket için ideal olan gaye bu iktisadi vetireye hâkim olmaktır. Başka bir ifade ile petrolün ağzının, 1.500 metre derinliğinden alınması ile yolda veya hava alanında motora teslim edilmesine kadar bütün safhalarına hâkim olunur, bu ancak bir idealdir. Fakat bu her zaman tahakkuk edecek bir ideal değildir. Çünkü ya tabiat nâmüsaittir, yahut da işin başında olduğumuz için teknik imkânlarımız ve sermayemiz kifayetsizdir. O halde bu safhaların evvela birinden başlamak zorundayız. Bizde de gelişme böyle olmuştur. 1941 yılında bir millî korunma müessesesi olarak Petrol Ofisi kurulmuştur. Bugün bünyesinde 3 bin kadar memur ve işçi çalıştırır. Sermayesinin tamamı Devlete ait millî bir müessesedir. Dört büyük ana deposu vardır. Bunlar İzmir, İstanbul, İzmit ve İskenderun'dadır. 30 adet tali deposu vardır. 700 adet acenta ve bayiliği vardır. 22 yılda Devletimize 1 milyarın üstünde; yani ortalama, seneliği 50 milyon lira civarında vergi ödemektedir. Bu yatırımın mukayyet değeri 200 milyon liradır; reel değeri ise yarım milyon lira civarındadır. Şimdi bunları niçin anlattım?

Petrol Ofisi bu muazzam görünüşü ile TPAO'nın bütün iştahını üstüne çekiyor. İşte TPAO ile Petrol Ofisi arasındaki münasebetin manzarası budur. Kurt kuzuyu yemek niyetindedir. Bahanesi de var. "Malı satamıyoruz." deniyor.

Muhterem arkadaşlarım, bana öyle geliyor ki TPAO bazı maksatlar için suni bir buhran yaratmaktadır. Bunları izah için elde kuvvetli bir delili var. Mayıs ayı başında Petrol Ofisi, TPAO'ya bir yazı yazıyor. Elde mevcut 14 bin ton petrolü bir kuruş kâr almadan satmayı teklif ediyor. Ancak, şark bölgesi işba halinde olduğundan garba, yani istihlakin kesif olduğu bölgede satmayı uygun görüyor. Ancak ton başına takriben 30 lira civarında olan nakliye masraflarını siz kabul edin diyor, TPAO nakliye masraflarını, hatta Petrol Ofis bayilik ücretini bile ödeyecek

durumdadır; çünkü biliyorsunuz, TPAO'nın sermayesi 150 milyon lira olduğu halde bir yılda 70 milyon lira para kazanır. Üstelik petrolü sanki dışardan getiriliyormuş gibi ton başına 388 lira da prim alır.

Petrol Ofisi Haziran başına kadar cevap istediği halde TPAO kendisine bu cevabı vermek lüzumunu dahi duymamıştır. O halde şimdi meseleyi tetkik edelim:

Malını satmaktan endişe eden bir şirket müşterisinin teklifine asla bigâne kalamaz. Kanaatimce bu buhran iktisadî mânada bir buhran değildir. Bazı maksatlar için suni surette ihdas edilmiştir. Şimdi muhtemel bir itiraza da cevap vermek isterim. Denebilir ki, 14 bin ton stok malın Garp bölgesinde satışına rıza gösterilse bu defa da İpraş'ın malı o nispette satılmaz. Bir taraftan kazandığımızı öbür taraftan kaybetmiş oluruz. Bu itiraz haklı değildir. Çünkü petrol istihsalimiz her yıl, baş döndürücü bir süratle artsa biz bu malı ille de Şarkta satacağız diye ısrar mı edeceğiz? Şark bölgesinin nihayet bir istihlak hacmi ve hududu yok mu? Er geç Garba, hattâ yurt dışına teveccüh etmeyecek miyiz? 14 bin ton stok petrolü Garpte satarsak İpraş'ın istihsal hacmi 14 bin ton düşer. Bu kadarcık bir farkyüzünden İpraş müşkül duruma düşerse o zaman muvaffak olmuş bir teşebbüs değildir. Görülüyor ki, TPAO bu iddiasiyle Garpda yerli malı petrol satmak yerine İpraş'ın işlediği yabancı malı satmayı tercih ediyor. Çünkü kendisi İpraş'ın hem yarı hissesine sahiptir, üstelik TPAO Umum Müdürü İpraş'ın İdare Meclisi Reisidir.

Muhterem arkadaşlarım, 14 bin ton stok petrolün satılmayışından dolayı derhal kapımızı çalmış bir tehlike yoktur. TPAO'nın yıllık kârı 70 milyon lira civarında olduğuna göre 14 bin ton petrolü denize döksek yine de bu ortaklığın bilançosu kâr ile kapanır.

Millî bir dâva haline getirilen bu buhranın arkasında bazı maksatlar vardır. Ben buraya kadar Petrol Ofisin varlığına müteveccih olan maksadını ifadeye çalıştım. İşin bir de politik cephesi var. Bu da Sanayi Vekili Sayın Fethi Çelikbaş'ın ve Petrol Dairesi Reisinin şahıslarını istihdaf etmektedir. İşte beni en çok üzen de budur. Bir millî dâvayı özel dâvalarımıza alet etmemeliyiz.

Muhterem arkadaşlarım, bütün mâruzatımla buhranın iktisadî mânada bir buhran olmadığı, suni surette yaratıldığı kanaatini taşıdığımı bu noktaya kadar izah ettim. Bu bakımdan bedbin değilim, nikbinim. Ancak beni karamsar bir düşünceye sevk eden husus var; Türk petrollerinin kaderi üzerinde rol oynayan millî müesseselerimiz ezcümle Sanayi Vekâleti, TPAO ve Petrol Ofistir. Bunlar bugün birbirlerini bir içim suda boğmak üzeredirler. Çekişmeli müesseselerden feyiz ve bereket umulmaz, güneşli gelecekler ancak ve ancak sulhtadır.

Bugün gazetelerde okuduğuma göre Petrol Ofisi TPAO'ya ilhak edilecekmiş. Hakikaten böyle bir füzyon olursa çok acırım. Çünkü çok şeyler kaybederiz. Evvela TPAO millî bir müessese olmakla beraber, Devlete ait değildir. 150 milyon lira sermayesinin nısfından fazlası (B) grubundandır. Ve hamiline muharrer hisse senetleridir. İleride sermayesinin şahıslar eline geçmesi bu yüzden mümkündür. Esasen bugün bu sermayesinin bir kısmı halen özel şahıslar elinde bulunmaktadır. Misal olarak arz edeyim:

Ahmet Fevzi 50 bin, Fahri Dikirer 110 bin, Reno Kliyoki 50 bin, Alfred Nalungil 40 bin, Mişon De Paledo 50, Niyazi Muto 50 bin, Kımf Ro Kızmkto 50 bin, Nadi Up 100 bin, Yorgi Değirmencioğlu 50 bin. Demek ki, hisse senetlerinin halen bir kısmı şahısların elindedir ve bakıyesi de şahıslarda olmasa dahi hâmiline muharrer olması itibariyle hükmî şahıslar elinde toplanabilir. Senelerin emeği ve sermayesi taazzuv eden Petrol Ofisin özel teşebbüse devrini bir kayıp olarak telakki ediyorum. Üstelik Petrol Ofisi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına devredilirse şahıs muamelesi görecek ve diğer ecnebi şirketlerle rekabet edemeyecektir. Çünkü Devlet daireleri Petrol Ofisi dışındaki müesseselerden Artırma ve Eksiltme Kanununa tâbi olarak mal almaktadır. Petrol satışının Devlet eliyle düzenlenmesinde mutlaka zaruret vardır. Süveyş Kanalının kapandığı zaman Petrol Ofisi olmasaydı çok daha büyük sıkıntılar çekebilirdik. Bir noktada behemahal kararlı olmamız lâzımdır. TPAO'yu istilacı emellerden ve politik entrikalara katılmaktan alıkoymalıyız. Bu ortaklık inşallah milyarlar kazanır, fakat o zaman korkarım, değil Sanayi Vekâletine Devlete bile hâkim olmaya kalkar. Şimdi işin başındadır.

"Gör zahidi kim, sahibi irşad olayım der,

Dün mektebe vardı, bugün üstad olayım,

der"

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Bakan.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Usul hakkında konuşacağım. Tüzüğün 161 inci maddesi üzerinde.

BAŞKAN – Niçin?...

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Bakan; mebuslar konuştuktan sonra, konuşur. Mebusların konuşması bitmemiştir.

BAŞKAN – Sayın Çağa Tüzüğün başka bir hükmü de vardır. Altı üye konuştuktan sonra kifayet önergesi verilebilir.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Buradan olmuyor, müsaade ederseniz kürsüden izah edeyim.

BAŞKAN – Buyurun.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Muhterem arkadaşlar, genel görüşme yeni Anayasa ile kabul edilen bir müessesedir, tüzüklerde bunun yeri yoktur. Fakat tüzüklerimiz henüz yapılmadığı için eski Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü tatbik edile gelmektedir. Tatbik edilirken en şebih müessesenin hükümlerinin buraya tatbik edilmesi lâzımdır. Şimdi istizah diye, eski tüzükte bir müessese vardır. Binaenaleyh, bu da, Senatonun kendi bünyesi icabı Bakanı düşürmek veya ademiitimat reyini beyan etmek yetkisi hariç olmak üzere bir istizahtır. Ve tıpkı istizahta olduğu gibi bütün arkadaşlar bu müzakerata katılmaktadırlar. Bünye itibariyle aynıdır. Yalnız burada Senatonun kendi bünyesi icabı eski istizahla yeni istizah arasında bir fark vardır. Eski tüzükte bu genel görüşmeye en çok benzeyen müessese olmak bakımından istizaha ait hükümlerin buraya tatbik edilmesine bendeniz kaniim.

161 inci maddesi der ki: "Vekil tarafından verilen izahat ve mebuslar canibinden mukabeleten vuku bulan ifadelerden sonra hiçbir takrir verilmezse, Reis ruznameye geçer." Vekil Bey izahatını, genel görüşme açıldığı zaman verdiler.

Şimdi mebuslar konuşacaklar ki, kendilerine sıra gelsin, hatta mühim bir müessese olduğu için bu 161 inci maddeden, 161 inci madde müfadından kifayet takriri verilemeyeceği dahi anlaşılmaktadır. Onun için lûtfetsinler. Mebuslar konuşsun, Vekil Beyefendi nihai olarak burada cevaplarını versinler. Zaten Vekil Beyefendinin kalkıp burada bendenizden evvel konuşması maksadı temine kâfi değildir. Bana söz verecekler, ben konuşacağım, ondan sonra cevap vereceklerdir. Fikirler ortaya atılmıştır, sualler sorulmuştur. Hükümet gelir buraya, bu fikirlerden hangilerini kabul ediyor, bunu anlatır ve tedbiri varsa, tedbir lüzumunu kabul etmişse, onu söyler ve bu mesele düğümlenir ve nihayetlenir. Vekilden sonra mebus konuşur diye, malûm tüzük maddesine göre hareket edilmesi, genel görüşmenin mahiyeti ile taban tabana zıttır. Ve genel görüşmeyi neticeye ulaştırmaz bir vaziyette bırakacaktır ve düğümlenmeyecektir. Efkârı umumiye, "Bu Senato bir şeyler konuştu, ama nereye vardı, hangi neticeye ulaştı" şeklinde düşünecek, bu belli olmayacaktır. Onun için muhterem Makamı Riyasetten, genel görüşmenin mahiyetini nazarı itibara alarak, 161 inci maddeye göre hareket etmesini rica ediyorum.

BAŞKAN – Efendim, genel görüşmede tatbik edilen usul, Sayın Çağa'nın dediği gibi, gensoruda tatbik edilen usulün aynıdır. Bizim de yaptığımız budur. Sayın Çağa'da bilirler ki, şimdiye kadar tatbik edilen şekil de budur.

Gensoruda tatbik edilen şekli aynen tatbik ediyoruz. Gensorudaki şekil tatbik edilirken Hükümetin istediği zaman söz alma hakkı ile, ayrıca İçtüzüğün son

sözün sayın üyeye aid olduğu hükmünü ortadan kaldırmaz. Yeni İçtüzükte kaç üyenin söz alacağı zikredilmiştir, ama henüz tatbik edilmiyor. Mevcut İçtüzüğe göre Hükümet dilediği zaman söz almak hakkına sahiptir, kifayeti müzakere işlemektedir ve son söz sayın üyenindir. Bu hükümleri İçtüzüğün 160 ve sonrası maddeleri ortadan kaldırmamaktadır. Bu itibarla Riyaset, İçtüzüğe sadık ve bağlı olarak vazifesini yapmaktadır.

Buyurun, Sayın Bakan.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri; iki günden beri petrol siyasetimiz hakkında, tutumumuzun umumi müzakere mevzuu olması, yalnız petrol politikamızla değil, çok değerli arkadaşlarımızın, memleketin büyük menfaatlerini ilgilendiren pek çok meselelerde, Hükümetle görüş birliği halinde oldukları tespit edilmiş bulunmaktadır.

Ezcümle memleketimizin kalkınmasında yabancı sermayenin mevzuat hükümleri dairesinde yurda sokulmasının bütün arkadaşlarca, başta Grup sözcüleri olmak üzere şayanı arzu olduğu belirtilmiştir. Bu, memleketimiz için büyük bir kazançtır.

Bazı arkadaşlarla ihtilafımız; kanunun tatbikatındaki anlayışlardan tevellüd etmektedir. Hükümet, derde deva olan tedbiri bulmamış değildir. Fakat bir kısım arkadaşlarımız tedbirin behemehal Petrol Kanununun içerisinde olmasını arzu eder, fakat bir kısım arkadaşlarımız da mevzuata riayetkâr olmak suretiyle tedbiri behemehal bulmak hususunda müttefiktir.

Memleketimiz petrol politikasında bir intikal devri içindedir. Eskiden memleketimizin sadece yüzde yüz ham petrol işleyen ve memleket ihtiyaçlarının çok dûnunda istihsali olan küçük bir rafineri Batman'da vardı. Fakat bu arada şirketlerle, resmî makamların uzun müzakereler sonunda bir mutabakata varıp, Petrol Kanunumuzda gerekli tadiller Meclislerce tasvip edilip yürürlüğe girdikten sonra bu kanun gereğince petrol hakkı sahibi olmuş, mevzuata uyarak ve bir tanesinde yerli bir şirketle, yabancı bir şirket; diğer birinde üç yabancı şirketin kurmuş olduğu rafineriler malûmunuzdur. Bu intikal devresi içinde gözden uzak tutulmamak lazım gelen husus, Türkiye'de mevzuat hükümlerinin, kanunların, nizamnamelerin ne ölçüde tatbik edilir olduğunun Hükümet davranışları ile delilini vermek lazımdır. Rafinerilerin kapasitesi, ilgili firmaların o tarihte Hükümete müracaat ederek memleketimizde yüksek kapasitede Rafineri kurmamak lazım olduğunu bildirmişler ve şimdi 3 milyon 200 bin tonluk rafineri kurmak hususunda mutabık kaldığımız bir yabancı firma, Hükümetimizle yaptığı ayrı bir anlaşma mucibince bir milyon ton kapasitede rafineri kurmaktadır. Bize 3 milyon 2 yüz

bin tonu 2 milyon 2 yüz bin tona indirelim diye müracaat edilmektedir. Bunlar geçmiş olaylar; vesikalar var. Nihayet olaylar yürümüş ve memleketimizde bugünler için ihtiyacımızın fevkında bir rafineri kapasitesi teessüs etmiştir. Bu da bir vakıadır. Bunu görmemezlikten gelmek imkânı yoktur. Bu üstün kapasitedeki rafinerilerin çalışması şudur: Batman yüzde yüz kapasite ile çalışır. Mersin yüzde 66 kapasitesi ile çalışır. Yüzde yüz yabancı ham petrol ile çalışan İPRAŞ, yüzde 96 kapasite ile çalışır.

Ataş Rafinerisi % 6-7 raddesinde kendi ortaklarının bulduğu yerli ham petrolümüzü de uzak mesafelerden taşımak suretiyle işlemektedir, bunlar realitedir, bunları gözden uzak tutarsak isabetli bir neticeye varamayız. İşte böyle bir intikal devresinden geçerken Türkiye Hükümeti Türk menfaatlerinin mevzuata riayetkâr olmak suretiyle korunacağı samimî kanaatini taşıyarak merhalelerden geçe geçe şimdi okuyacağım, Petrol Kanununa katiyen mugayir olmayan, memleketimizde Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş birtakım tevziatçı şirketlerin yapacakları ithalâtta yine mevzuat hükümlerine göre uygun tedbirleri ihtiva eden bir karar ile bunun çıkar noktasını göstermiştir.

Bir kısım arkadaşlarımız Petrol Kanununun maksadını, fevkalade isabetsiz olarak, kanunun umumî hükümleri dışında mücerret bir madde olarak telâkki etmektedirler. Hayır arkadaşlar... Petrol Kanununun ikinci, maksat maddesi, bütün hükümleri o maksada göre tanzim edilmiştir, mânasını taşımaktadır. Bütün hükümler bu maksada göre kaleme alınmış, tanzim edilmiş ve Yüksek Meclise tasvib edilmiştir.

Rafineriler petrol hakkı sahibidir. Petrol hakkı sahipleri rafinerilerinden istihsal ettikleri petrol mahsullerini yabancı ham petrolden istihsal edilse dahi tevziatçı şirketlere satarken Petrol Kanunu bunu ithalat olarak görmemektedir. Bunu bir devir muamelesi olarak görmektedir; şimdi okuyacağım. Bir kısım, değerli arkadaşlarım Petrol Kanununun ikinci maddesini okudular. Fakat bu ikinci maddenin ışığı altında kaleme alınması muhakkak ve tabiî olan, mevzu ile ilgili bazı hükümleri okumadılar. Şimdi ben okuyayım:

MADDE 2. - "Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımları ile süratle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesini ve bu maksada uygun olduğu nispette Türkiye dahilinde yabancı menşeli petrol ile yapılan petrol ameliyatının aynı surette inkişafını sağlamaktır."

Şimdi bir istitrad yapmak durumundayım. Bu maddeyi tatbik ettiğimiz hâl oldu. 1961 yılının Ekim ayı sonunda İpraş Rafinerisi yüzde yüz yabancı ham petrolden elde ettiği petrol ürünlerini Türkiye piyasasına sevk etti. Diğer firmalar,

Ataş'ı kurmakta olan yabancı firmalar petrol ürünlerini hariçten ithal etmekte ısrar ettiler. O zaman müracaat ettiler. "Hayır dediler, Türkiye'de bir rafineri kurulmuştur, o rafinerinin mahsulâtını almanız Petrol Kanununun maksat maddesi, hükmü icabıdır. Hariçten ithalât yapamazsınız." dedik. Bunu tatbik ettik. İtiraz ettiler v.s. ve hattâ "Forse ediliyoruz, biz zorlanıyoruz" dediler. Biz, "kanun hükümlerini tatbik ediyoruz, sizin arzunuzu yerine getirecek olursak, petrol hakkı sahibi olan İpraş bizi dâva eder ve kararımızı iptal eder. Biz, sizi zorlamıyoruz maksat maddesinin hükümlerini yerine getiriyoruz" diye de bir de tatbikat geçirdik. Acaba Petrol Kanunumuz, petrol hakkına sahib olan müesseseler bakımından, kimdir bu? Geçen defa da arz ettim; bu, arayıcılar, rafineri sahipleri. Tevziatçı şirketler Petrol Kanununa tâbi değildirler. Sayın Hazım Dağlı arkadaşımız bu tefriki yaptığı halde, sonunda yine Petrol Kanununa işi götürdü, tamamen yanlıştır. Umumi hükümlere tâbidir.

Şimdi bu şartlar içerisinde acaba Petrol Kanunumuz neyin ithalâtını kasdetmektedir? 112 nci maddenin ilgili maddeleri bunu da tespit etmiştir.

7 nci kısım : İthalât, ihracat ve transfer. Bölüm 1-İthalât ve ihracat.

112 nci madde; bu madde bir hayli uzun. Madde 2, mevzumuzla ilgili. "Petrol hakkı sahibi" kim? Rafineri sahibi veya arayıcı. "Birinci fıkra hükmüne istinaden hakkı yürürlükte bulunduğu müddetçe ameliyatı için lüzumlu olan petrolü ve diğer ithal vergi ve resimlerinden muaf olarak ithal edebilir." Yani ham petrolü gümrük resminden muaf olarak ithal edilir. İthal edilip bunları işlerse, mahsulünü ne yapacaktır?

112 nci maddenin 5 inci fıkrası : "İkinci fıkra mucibince ithal olunan petrolden, imal edilen petrol mahsulleri doğrudan doğruya veya petrol ameliyatı sayılmayan bir faaliyet yoluyla Türkiye dahilinde kullanılmak veya satılmak üzere devredildiği takdirde. (Dikkatinizi çekerim devredildiği takdirde diyor) bu husus tüzükte de var ve daha sarih, okuyacağım. Devir tarihinde rafineri tarafından muamele yürütülürse Petrol Kanunumuz bunu ithalât saymıyor, devir diyor. Ama, tevziatı şirket yaparsa Türk mevzuatına göre bu muamele ithalâttır. "Devir tarihinde yürürlükte bulunan Gümrük Kanunu tarife cetvellerindeki hüküm ve şartlar dahilinde gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerine tâbi tutulur." Kanunun bu maddeye mütenazır tüzük maddesi daha da sarih. Filhakika nizamnamenin 221 nci maddesi bakınız nasıl bir hüküm serdetmiştir?.. Kanundaki bölüm başlığında : "İthalat, ihracat" diyor. Bir başka kısımda devir diyor. Şimdi 221 nci maddenin 2 nci fıkrasının (A) bendi. Lüzumlu mevzuatı anlamak için, bu bendi müsaadenizle okuyacağım.

"2. a) Muaf olarak ithal edilen malzemenin muafiyetten faydalanmayan bir şahsa devri veya petrol hakkı sahibi tarafından petrol ameliyatından sayılmayan bir faaliyette kullanılması istenildiği takdirde Petrol Dairesi, Maliye Vekâletinin muvafakatını almak suretiyle ve Petrol Kanununun 112 nci maddesindeki kayıt ve şartlar dahilinde bu devre veya kullanmaya muvafakat eder ve keyfiyeti alâkalı gümrük idaresine bir yazı ile bildirir."

Yine ikinci fıkranın (b) bendinde ise:

"b) Muaf olarak ithal edilen petrolden imal olunan petrol mahsulleri Gümrük ve İnhisarlar Vekâletince muamelede sürati temin etmek üzere tespit edilecek usuller dairesinde ve Petrol Kanununun 112 nci maddesindeki kayıt ve şartlar dahilinde, muafiyetten faydalanamayan şahıslara devredilebilir veya petrol hakkı sahibi tarafından ameliyatından sayılmayan bir faaliyette kullanabilir."

Muafiyetten istifade edecek şahıs kim? İçerideki tevziatçı şirketlerdir. Görülüyor ki, petrol hakkı sahibi olan rafineri sahibi şirketlerin rafine ettikleri yabancı ham petrolden elde edilen ürünleri kendi Fuel-oillerine veya başkasına Türkiye dahilinde satması keyfiyetini Petrol Kanunu ithalat muamelesi telakki etmemektedir. Fakat tevzi şirketleri yönünden bu ithalâttır. Nitekim, kararnamede açık kapı görenlere ifade edeyim ki, Türk mevzuatına göre gümrük vergileri ithalâtçılar tarafından ödenir. Türkiye'de petrol ürünlerinin ithalâtını yapan şirketler kendileri gümrük vergisi ödemektedirler, bu ikisi arasındaki fark fevkalâde aşikârdır. Hükümetin titizlik göstermesinin sebebi, biz petrol mevzuatımıza hürmetkârız, bunun ihlal edilmesini aklımızdan dahi geçirmemekteyiz; fakat, Türkiye iktisadî ve malî şartları bakımından yalnız Petrol Kanunu ile idare edilecek bir memleket değildir. Döviz sıkıntısı vardır ve bu döviz sıkıntısı dolayısiyle geçmiş yıllar tatbikatında da iyi niyeti de taşımasına rağmen bu aksaklıklar görüldüğü için, bu mâni aklımıza gelmiştir. Bu itibarla döviz ödemediğimiz bütün maddeler, istihsal edilen ürünler, memleketin umumi durumuna göre, ben bakanınız olarak döviz tediyesine müncer olmayacak imkânlar varken, önce bu imkânları göz önüne alırım, işte incelik bu noktadadır. Bilhassa şu hususu belirteyim ki, demin değerli arkadaşım Zeren büyük bir vukuf ile petrol mevzuunun fevkalâde mudil bir vetire olduğunu, mevzuat yönünden, biri yekdiğerini tamamlaması icab eden muazzam bir manzume halinde tanzim ve tedvin edilmesi lazımgelen bir konu olduğunu ifade etti. Doğrudur, ithalâtı ile, dış ticaret ve iç ticaret ile onun üzerine kurulacak petrol, kimya sanayii ile ve saireyle tedvin ve tanzim edilmesi lazımdır, dediler. Demin bazı arkadaşlarımız da, Amerika'da dahi ham petrol ithali serbest değilken, bizde niçin serbest bırakılıyor dediler. Muhterem arkadaşlarım, bunların kanun hükümleri haline gelmeden evvelki safahatı vardır. Kanun hükümleri kendiliğinden oraya girmemiştir. Arkadaşımız Amerika'nın,

İngiltere'nin mevzuatının ne olduğunu biliyor mu?.. Hayır. Lüzum da hissetmiyor. Benim bir mevzuatımı köşeye iterek o mevzuatla yetinmek istiyor. Arkadaşlar bu, Türkiye'nin çıkardığı kanunlarını Hükümetinin tatbik etmediği gibi bizi bir itham altında bırakmak için yeter bir delil teşkil ederdi. Bizim mevzuatımız bunu koymuş. Geçen günkü müzakereler esnasında da okudum. 1956 yılında Hükümet muhaberesinin mühim bir vesikasını okudum. Müzakereler devam etmiş, Petrol Kanunu 1957 yılında ona göre tadil edilmiş ve kabul edilen esasların bir kısmı o kanuna konmuş ve meclislerden de geçmiştir. Bir kısım nizamnameler kanuna konur, Meclisin malûmatı dahilinde. O demektir, bu. Bir kısmına da, hususi belgeler konmuştur, şartlar konmuştur. Ve o zaman şu hususlar müzakere edilmiştir.

Yerli ham petrol çeşitli yollardan temin edilebilir. Bu müzakere konusu olmuştur. Nedir bu yollar?

1. Yabancı ham petrolü tasfiye edenlere, yerli ham petrolden elde edilen mahsullerden arta kalan memleket ihtiyacı sınırları içinde çalışma imkânı verilmektedir. Demin bazı arkadaşlarımız Amerika'da böyle, bizde de böyle olsun dediler. Bu husus müzakere edilmiş ve uygun görülmemiştir. Bu yüzden ham petrolün ithali serbesttir. Ne için lüzum görülmemiştir? İyi ki görülmemiştir; çünkü, rafineriler sadece kurulu oldukları memleket piyasasında, petrol ürünlerini satmaz arkadaşlar. Bunun böyle iddia edilmesi bilgisizlik olur. Türkiye'ye bir çok askerî yardımlar Amerika'dan gelmektedir. Parasını Amerika vermekle beraber, silahlı kuvvetlerimize sağlanan akar yakıt yardımlarının parası Amerika tarafından verilmekle beraber, Amerika'daki rafinerilerden gelmemekte, İtalya'daki rafinerilerden gelmektedir. Bu itibarla rafineriler sadece hudutları içinde, kuruldukları memleketin iç piyasasını beslemek maksadiyle kurulmazlar, dışarıya da ihraç etmeyi hesaplarlar.

İkinci himaye yolu ne olabilir? Demin birincisini arz ettim; memleketteki ham petrol işlenir, bunun fazlasını, geri kalanını işler, rafineriyi kapatırsın; bunun tabiî neticesi, budur. Memleketimizde 3 milyon 200 bin ton kapasiteli tesisler kurulduğu halde, ihraç imkânları zor, iç piyasa işba halinde yüzde 66 kapasite ile çalışacak. Bu itibarla birinci şık reddedilmiştir, mevzuat gereğince.

İkinci şık : Nasıl olabilir? Yerli ham petrol ile çalışan rafineri sahiplerine piyasada rekabet etmek kudretini sağlamak ve yabancı petrol tasfiye eden rafinerileri kendilerine yerli ham petrol temin edildiği takdirde onu kullanmaya mecbursun, kaydını koymak... Rekabet içinde iki tane rafineri var; yabancı ham petrolle çalışıyor ve diyor ki, "yerli ham petrol vereceğim, bunu işlet kendi aranda rekabet et." İşte, Türkiye mevzuatı konuşulmuş, görüşülmüş, kanunlaşmış... Bu ikin-

ci şıkkı prensib olarak kanuna, nizamnameye ve belgelere ithal etmiş. Nitekim Mersin ve İzmit Rafineri belgeleri verilirken ikinci yol, belgelere şart olarak konmuş. Ve arkadaşlar beni Yüksek Millet Meclisinin itimadı devam ettiği müddetçe bu mesuliyeti deruhde edecek bir insan olarak asıl üzen taraf şudur: Ataş Rafinerisi kurulacağı zaman kanun gereğince Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına bir itirazı olup olmadığı sorulmuş. İtiraz prosedürü yürüsün diye bir cevap alınamamış. Kendi mahsulünün satışının zorlaşacağını v.s. görmüş ama itiraz ediyorum, dememiş.

Şimdi arkadaşlar, bütün bunlar herkesin gözü önünde cereyan ederken ve bu mevzuat, bu esaslara göre vaz'edilmişken, onu bir köşeye itip, illa Petrol Kanunu bunu derpiş etmiştir demenin; hele başka mevzuatımızla hâl yoluna girdikten sonra amelî ne faydası vardır? Hiç arkadaşlar.

Ama birtakım hisleri tatmin etmek arzusu olabilir... Fakat milletin yüksek menfaatleri mevzuubahsolan ahvalde hislerimizi şu veya bu noktada gerilere itebilmek, bizim için vazifedir. İşte bu konuda titizlik göstermemizin sebebi, gayet sarih olarak; ikinci kararnamemizin hiçbir açık kapısı yoktur. Yabancı ham petrolden elde edilen petrol ürünleri tevziatçı şirketler tarafından memlekete sokulurken Ticaret Bakanlığı tarafından müsaadeye tâbidir. Bazı arkadaşlarım bunu, "Vekil tasrih etsin" dediler. Oradaki özel antrepo sisteminden kasıt bugün filhal tatbikatın bu olmasıdır. Gümrük ve Tekel Bakanlığı rafineri kendisi dahi, rafineri içinde saklamış olsa dahi özel antrepo tatbikatı içinde muamele yürütmektedir. Bu mevzuata uygun, tatbikata uygun, yüzde yüz isabetli bir tedbir ve memleketin şerefini de koruyan ve kurtaran bir tedbirdir arkadaşlarım. Petrol Dairesine teşekkür etmişim de Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına teşekkür etmemişim. Her vazifelinin vazifesi; üzerine aldığı vazifeyi iyi yürütmektir, bu bir prensip. Ama arkadaşlar, günlerden beri yapılan çirkin, hissi neşriyat karşısında vatandaşın hissiyatını fevkalâde kolaylıkla tahrik etmeye müsait olan ve Orta-Doğuda suhuletle bu yola gidildiğinin delillerini, vukuatını yaşadığımız bir muhitte bu arkadaşlarımızın kanunun ruh ve mânasını korumak için yaptıkları mücadele benim mesuliyet anlayışıma göre takdire değerdir, onun için teşekkür ettim. Kendim, sadece bir hizmetkârım ve gücümün yettiği nisbette yine hizmet etmeyi vazife bilirim, kanunlara riayetkâr olmak şartiyle...

Şu halde şimdi, maksat maddesinden ne anlaşıldığını zabıtlara tescil ettirmek istiyorum. Petrol Kanununun maksat maddesi, metinde yazıldığı gibi, bu kanunun maksadı kaydı mevcud olduğuna göre diğer maddelerdeki sarahate muhalif olarak tefsir edilemez ve edilmemelidir. Kanun koyucu kanunun diğer maddelerini kanunun maksadına uygun olarak koymuştur, bunun aksi iddia edilemez. Kanundaki bütün maddelerin kanunun maksadına uygunluğu yasama organı

tarafından kabul ve tescil edilmiştir. Petrol Kanununun 112 nci maddesinin 2 nci fıkrası ham petrol ithalinde petrol hakkı sahibine nasıl hak tanıyorsa, "devir" diye tasrih etmiş ise ve kanunun 112 nci maddenin beşinci fıkrası yabancı menşeli ham petrolden imal edilen mahsullerin Türkiye'de özel veya tüzel kişilere devrinde rafinericiye bir hak veriyorsa, rafineri sahibine verilmiş olan bu hakların, kanunun maksadına uygun olmadığı iddiası ile elinden alınması Petrol Kanununa göre düşünülemez. Ama demin arz ettim, bir memleketin mevzuatı sadece bir tek kanundan ibaret değildir. Koskoca bir memleketin bütün ithalât politikası muayyen bir istikamette yürütülürken, ben bu politikanın dışında muayyen kanunlarla tanzim edilmiş sahaları ayrı göremem.

İşte, iki karamame arasındaki azim fark bundan doğmaktadır, arkadaşlar.

Şimdi, şunu öğrenmek isterim ben: Eğer Hükümetin, mevzuatın tatbikinde bu titiz davranışı olmasaydı, bir ihtilâl geçirmiş, devamlı ihtilâl çalkantılarının da olduğu zaman zaman zuhuratla sabit olmuş ve yabancı memleketlerde yatırım yapılabilecek memleketlerin listesi yapıldığında bir hayli arkalarda yer almış olan yurdumuzda, 1962 başından itibaren, 1963 Mayısının sonuna kadar 98 milyon liralık fiilhal kıymet gelir miydi, titiz davranmasaydık 1961 sonuna kadar 1951 yılından itibaren gelen 138 milyon, 16 ayda - 17 ayda gelen 98 milyon. E.. İnsaf edilsin arkadaşlar. Bunun bir mânası olmak lazım gelir. Bu itibarla bir Hükümetin umumi tutumu şudur ki, memleketin içinde ve dışında bu memleketle alâkalı olan vatandaşlarına ve sair ülkelerde oturanlara itimat telkin eder veya itimatlarını sarsar. Bu itibarla büyük bir görünüş içinde bunları değerlendirmek lazımdır. Bir kanunun bir maddesi, bir fıkrası. Hayır arkadaşlar. Silahlı kuvvetler mensupları arkadaşlarımız daha iyi bilirler; strateji ve taktik ayrı şeylerdir.

Bir taraftan müşterek pazara girmek iddiası, gayretleri içindeyiz. Bu bazı felsefî görüşe ve davranışların bugünden memlekette sorumluluk taşıyanlar tarafından kabul ve tescil edilmesini âmirdir. Sorumluluk taşıyanlar hiç olmazsa o felsefi görüş istikametinde tedvin edilmiş olan mevzuatın bir köşeye itilmeyip Hükümetçe tatbik edilmesini arzu etmelidirler. Aksi davranış bu görüşle bağdaşmaz, arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri.) Bu bağdaşmaz... Umumi bir strateji içinde Hükümetin çalışmalarını değerlendirmek lazım gelir. Şunu da ifade edeyim ki, mevzuatımıza göre çalışan yerli veya yabancı bütün vatandaşlara, hükmü hâkimle suçları sabit olmadığı müddetçe "istismarcıdır" damgasının vurulmasına gönlümüz razı değildir. (Bravo sesleri, alkışlar.)

Sureti katiyede Sayın Gürsoytrak'ın bunu bilmesini istemekteyiz. Suçu olan vatandaş mahkemede hüküm giyer arkadaşlar. Yerli ve yabancı vatandaşlarımızdan, mevzuatımız gereğince, dürüst çalıştıkları, hilafı sabit olmadığı müddetçe

hükmü hâkimle çalışanları bağrımıza basmayacak olursak "biz efendim yatırıma taraftarız, yabancı sermayenin girişine taraftarız" gibi sözler mücerret laflardan öteye geçemez arkadaşlar. Kelimelerin muhtevasını ef'alimizle, davranışlarımızla değerlendirmek durumundayız arkadaşlar.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) – Biz aksini söylemedik ki, sayın bakan.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Hayır istismarcı dediniz de onun için. (Gürültüler)

Şimdi arkadaşlar, Almanya'nın bir şehri olan Stutgartta dolaşırken, bir manzarayı arz edeyim: Stutgart muayyen bir sanayi bölgesi, Daimler Benz firması orada yayılmış. Otelinden, lokantasından, mağazasından, kahvesinden, her yerine kadar Daimler Benz kartpostalları, ilânları v.s., bir yıldönümüne rastlıyordu, aynı zamanda, topluluk bağrına basıyor. Bana ekmek veriyor, işçiye iş veriyor, Devlete varidat getiriyor, bağrına basıyor. Bu havayı memleketimizde yaratmadığımız takdirde, gayretlerimizden umduğumuz neticeyi almamız mümkün olmaz. Bu nasıl olur? Bu, yürekten mevzuatımıza bağlı kalmakla olur arkadaşlar. Yürekten... Kâfi gelmediği yerde millî menfaatler gerektirdiği takdirde onu tadille olur. Bunları bir köşeye bırakalım, uluorta, vatandaşları müteessir eden hücumlar yapmayalım. Bir iş adamı geçenlerde ağlamış arkadaşlar. Uluorta konuşulduğu için. "Hırsızlık malıdır, bunlar." Hayır arkadaşlar, buna hakkımız yok. Ferden ferda, suçlar da ferdidir, cezalar da ferdidir, suç varsa bir ihbar yapılır. Bu mevzuda neşriyatta bulunan arkadaşlara rica ettim. Dairemizdekiler şunu yapıyor, bunu yapıyor. Elinizde delil varsa lûtfen gösterin tetkik ettireyim, tahkik ettireyim. Yoksa bu doğru değil. Hiçbir yerden şu âna kadar böyle bir delil gelmemiştir. Kendim de dahil olduğum halde, başlarında mesuliyet taşıdığım için bahtiyarlık addettiğim bütün şerefli personelim hakkında ne zaman bir ihbar yapılacak olursa olsun takib ettirmeyi mesuliyetim icabı sayarım, ama böyle bir takibata mevzu olmadığı müddetçe, imalı bir şekilde olsa dahi, onların hücumlarına kendi göğsümü gererek cevap vermeyi bir vazife bilirim arkadaşlarım. (Alkışlar)

Şimdi bütün bu tatbikata rağmen, acaba Türkiye'de ham petrol istihsalinde gerileme mi olmuştur? Hayır arkadaşlar. İstihsal edilmiş ham petrolden tasfiye edilmeyen miktar mı stok olarak birikmiş? Hayır, yok böyle şey. Aramalar devamlı olarak inkişaf etmektedir.

Şimdi, 1962'de kaydedilmiş inkişafları okuyacağım. Sondajlar genişliyor, istihsal edilen ham petrol artıyor. Bir intikal devrinde memleketin ancak 15 günlük ihtiyacına yetmez, bir stokun birikmiş olmasını bu yolda mânalandırmanın sebebi var mıdır arkadaşlar? Hükümet üzerinde tedbir almakta iken bu doğru mu?

Bunun bir manası var mı? Yoktur. Bu itibarla hadise olduğundan çok daha büyük gösterilmek istenilmiştir. Ben hangi maksatlara matuf olduğu hakkında bir şey söylemiyeceğim. Şu anda bunu zait görmekteyim. Fakat arkadaşlarımızın bize tutmuş oldukları ışıktan istifade ederek ve bilhassa Sayın Hazer arkadaşımın söyledikleri gibi, bir Bakanlık içinde biri öyle, biri böyle şeyler yapıyor, bir tedbir alınamıyor. Bakan arkadaşınız tedbir almaktan âciz arkadaşınız değildir. Mevzuatımız Bakana bağlı olmakla beraber özel şirketin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının dâva etme hakkını tanımıştır. İstediği avukatı tutmak hakkını tanımıştır. Ona hürmetkâr olmak benim vazifem.

Şimdi ne gelişmeler kaydetmiştir, rakamlarla onu göstereceğim; hilafını arkadaşlar gösteremedi, yalnız 16 bin tonluk stok. Nedir bu? Memleketin ancak 15-20 günlük ihtiyacıdır, o kadar. Ve bir arkadaşım perakende satış fiyatlarından değerlendirmek suretiyle 30 milyon liralık stok, dedi. Hayır arkadaşlar. 18-19 milyonluk stoktur. Ve bir başka şirketin stoku 16 değil, 25 bin ton. Başka bir şirketin kendi mevcut stoku o tarihte 25.000 ton. Bunlar bir intikal devresinden geçerken olağan meselelerdir. Kaldı ki, demin bir arkadaşım anlattı, satıcı bir müessese olan Petrol Ofisi müracaat etmiş, İzmir tarafında, İstanbul tarafında satayım. Ama bazı menfaat çatışmaları olduğu için, kâr almamak suretiyle satmayı da teklif etmiş, olmamış. Mersin Rafinerisinden bazı müesseseler, şirketler mübadele edelim, demişler. Batman mahsullerini muayyen şartlar içerisinde biz satalım, siz de bizim mahsullerimizi, bize yakın olan yerlerde mesela İzmir bölgesinde, Antalya bölgesinde de siz satın. Bütün bu muhabereler vardır. Gecikme, bunların neticesini beklemek yüzünden vuku bulmuştur. Bir ticari müessese, muayyen teşebbüslere giriştikten sonra teşebbüslerinin neticesini alıp da, hele böyle birtakım hukukî prosedüre tâbi ise, bizim netice alıp müracaat etmedikten sonra müdahale etmemiz, bugünkü tenkidlerden daha ağırlara maruz kalmaya bizi behemahal mahkûm edecektir. Onun için, dört ay Bakanın makamında şey etmiş... E; muhterem arkadaşlar, ben bir vesikanın altına imza atarken bunu düşünürüm. Ben, Petrol Kanunu tasarısını dahi hazırlandığı zaman tetkikine imkân bulmadan, Bakan arkadaşlar bilirler, kanunlar Bakanlıklarda nasıl tetkik olunur; ne kısmı ile Bakan meşgul olur, ne kısmı ile servisler meşgul olur. Bu ihtilaftan sonra saatlerce günlerce bu kanunu tetkik etmişimdir, tüzüğü tetkik etmişimdir ve görmüşüm, komiserin raporunu tetkik etmişim... Şimdi, Sayın Gürsoytrak dedi ki, "birinci kararında benimsemişti, kanunun ruhuna ve lafzına uygun değil mi idi" Gönül istiyor arkadaşlar, ama kanuni imkânlar elvermezse ona hürmet etmek lazım. Gönül isteği ile yürütülecek değil. Nitekim, Sanayi Bakanlığının mevzuu olmadığı halde nihai kararı alır almaz Enerji Dairesinde meseleyi tezekkür ettirdim. Fakat tanzim edilen protokol, onu da ifade edeyim ki, kanunu

o toplulukta vazife almış arkadaşlar, Petrol Dairesi kadar iyi bilmediği için, bir manzume, bir protokol Petrol Kanununa aykırı olarak kaleme alındı, geldi. Bakan, ilgili Bakana bunu intikal ettirirken tashih etmek durumundadır.

Her daire bir vekâlet içerisinde Bakanda koordinasyon bulur. Bir daireden çıkar, ama? Bakan o vekâletin umumi politikası içinde ona renk verir. Böyle tezkereleri bendenizin iade ettiğim çok, bunu da ifade edeyim. İyi niyet mahsulü olduğunu işaret ettiğinden dolayı teşekkür edeceğim. Hakikaten memleketin mühim olan bir mevzuudur. Ama mevzuata göre çare bulmak iktiza eder. Gördüler ki, bunu yapmışım. Ama arkadaşım "niye 1 inci kararname muteber değil de, açık kapı bırakan ikincisi muteber" diyor. Demin arz ettim, ikinci kararnamenin tek açık kapısı yoktur, bu bir.

İkincisi, birinci kararname, "petrol hakkı sahibi olan rafinerilerden devir" demektedir. Rafinerilerden devir müsaadeye tâbi değil, burada madde var. Hazım Dağlı arkadaşımıza da cevap vereyim. Rafinerilerden devir diyor. Halbuki biz bağlama limanını, petrol hakkı sahibi olanlarda bulmadık. Ya nerede bulduk:.. Umumi hükümlere göre, çalışan tevziatçı şirketlerde bulduk, oradan işi yürütüyoruz. Ve bu husus mevzuatımıza tamamen uygundur.

Ham petrol istihsalimiz azalıyor, çoğalıyor ve saire oluyor.

Ham petrol istihsalimiz 1963 yılının, Ocak ayında Türkiye Petrolleri, yabancı şirketler, Mobiloil ve Shell, Ocakta; 53 bin 464 ton, Şubatta 47 bin 441 ton, Martta 55 bin 833 ton, Nisanda 57 bin 523 ton.

Bereket Nisanda 57 bin tona çıkmış. Çıkmamış olsa idi arkadaşlar beni tenkid edeceklerdi. Bu devre içinde istihsal vetiresi neticeye bağlanır; değerlenir. Bu itibarla yıllık istihsalin, ham petrolde, görülen imkân ve ihtimallere göre artacağı muhakkak gibidir, arkadaşlarım, gerileme yoktur. Şimdi bizim bu titiz davranışımızdır ki, memleketteki yabancı arayıcıları da gayretle, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının gayretlerine muvazi olarak aramaya sevk etmektedir.

Mobil, Şarkta Silvanka No. 1 adı verdiği Kurtalan strüktürünün Kuzey-Batı uzanımında ve Garzan, Kermik sahasının 12 kilometre Kuzeyinde açtığı bir kuyu ile, 4.10.1962 tarihinde petrollü olarak bu açma işi ikmal edilmiş; böylece Silvanka petrol sahası keşfedilmiştir. Rastlanan petrolün gravitesi 20 AP derecede. Kuyu verimi yakında başlayacak olan pompaj tecrübeleri sonunda tespit edilecektir. Yalnız, bir gündelik gazetede, nakliyat için ilânını gördüm, bunu da kestim. 14 Mayıs 1963 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde, Mobilin şu ilânı var: "Taşınma mesafesi 800 km., miktarı günde 40 ila 80 ton, iş müddeti 3 veya daha fazla olmak üzere, müteahhit nakliyeci aranmaktadır." Şu halde, demek ki, 1962 yılında bir netice daha istihsal etmişiz.

Şunu da arz edeyim; ağır olduğu için bazı sarnıçlı kamyonlar, trafik mevzuatına aykırı diye durduruldu. Derhal alâka göstererek, sermaye yatırmış olan bu teşebbüs erbabının ve aynı zamanda ham petrolün işlenmesi imkânını sağlayan nakliyatın durdurulması mahzurlarını ileri sürerek Bayındırlık Bakanlığı nezdinde müdahalede bulundum. Doğrudan doğruya bizim mevzuumuz değil arkadaşlar. Fakat memleketin bir servetinin değerlendirilmesi. Bu endişeden doğmaktadır. Ve bu mevzu da iş'arı ahara kadar halledilmiş durumda. Nakledebilecekler.

Bir başka buluş da, 1962 de, "Bada numara bir" Reşan strüktürünün Kuzey-Batı uzanımında ve Garzan kazasının bir kilometre Batısında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından açılan bu kuyu 17.11.1962 tarihinde petrollü olarak ikmal edilerek Bada petrollü sahası keşfedilmiştir. Rastlanan petrolün gravitesi 30,5 API derecesinde. Bu kuyunun veriminin tespiti için hazırlıklar yapılmaktadır.

Bir başkası da Shell'in Diyarbakır çevresinde, geçen gün vesikasını da okudum, terk edilmiş bir saha iken, bilahara Shell'e verilmiş, 33 gravite de 1.400 küsur derinlikte petrole rastlanmış, çalışmalar daha da devam etmektedir.

Şimdi arkadaşlar, bu mesut inkişaf da memlekette Türk ham petrollerinin gelişmekte olduğunun bir işareti değil midir?

Bir de sondaj istatistiğini yaptırdım. Sondajlar çeşit, çeşit. Acaba bu sondajların tenevvüü önümüzdeki aylar ve yıllarda Türkiye'de gerilemekte midir, yoksa bir inkişaf temposu içinde olduğunu göstermeye hizmet için.

1962 yılında 28 tanesi Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı ve 12 tanesi de ecnebi şirketler tarafından olmak üzere 40 kuyu açılmıştır. Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından açılan 28 kuyudan 6'sı arama, 9'u tespit, 12'si inkişaf ve bir tanesi de enjeksiyondur.

Ecnebi şirketler tarafından açılan 12 kuyudan 10 tanesi arama, bakınız istikbali gösteren arama. Yani bu iş olmuyor, vazgeçelim demişler. Evet tam 12 kuyu açıyor, 10 tanesi arama, 1 tanesi tespit ve bir tanesi de inkişaftır.

Şu halde arama hakkı sahiplerinin Türkiye'deki çalışmaları da, memleketimizdeki ham petrole bağlanan ümitlerin tahakkukuna imkân verecek bir seyir takib etmektedir. Bu da tutumumuzun isabetinin bir başka delilidir.

Şimdi, değerli arkadaşlarımın suallerini cevapsız bırakmayı arzu etmemekteyim. Sabrınızı suiistimal edeceğim. Ama, izninizi rica edeceğim, mümkün olduğu kadar kısa olmakla beraber tespit ettiğim sualleri cevaplandırmak istiyorum.

Petrol politikası, arama, istihsal, tasfiye, nakliye, tevzi safhalarının kâffesini bir otorite altında sevk ve idare etmek prensibine dayanmaktadır. Elimde dünyada

Mobilin nasıl çalıştığına dair organizasyon şeması vardır. Vaktinizi işgal etmemek için arz etmeyeceğim. Ama Mobilin beynelmilel şirketi, petrol-kimya haricindeki şirketler, Kanada ve Amerika'daki şirketler, Uzak Doğudaki şirketleri dışında beynelmilel Mobil Kumpanyası adını taşıyan şirket, sadece 80 memlekette 100 ayrı şirketin faaliyetini koordine etmektedir. Bunların hepsi merkezde büyük bir şirket tarafından umumi plânlama, hedeflerini tespit, politikanın tayini yolunda bir çalışmaya tâbi tutulmaktadır. Bu itibarla memleketimizde ayrı ayrı teşekküllerin elinde bulunması, bidayetten itibaren mahzurlu görülmüş 1962 yılının Eylülünde bir tasarı hazırlanmış, ama nedense sevk edilmemiş, meriyete girmemiş. Mevzuatımızın hükümleri dikkate alınmak suretiyle memleketimizde bu işin bir elde toplanması, koordinasyon içinde yürütülmesi hususundaki çalışmalara, bütün tasarıları da dikkat nazarında tutarak, Cumartesi günü saat 10'da başlayacağız.

Mevzuat hükümlerini dikkate almak, dedim. Demin bazı arkadaşlarım karıştırdılar; Petrol Kanununa göre, petrol hakkı sahibi olacak şirketin özel şirket olması, maksat maddesinde zikredilmiştir. Bu itibarla bunu, bir İktisadî Devlet Teşebbüsü halinde organize etmeye, maddemiz müsait değildir. Buna aykırı ise bunun esbabı var, niçin öyle girmiş? Ona da hürmet etmek istiyoruz. Bu itibarla bu koordinasyon çalışmaları neticelenip, gerekli Hükümet tasarıları da kanuniyet kazandıktan sonra, memleketimizde, arama, istihsal, tasfiye ve tevzi işlerinin daha olumlu olarak yürütülebileceği kanaatini taşıyorum.

Sayın Çetintaş arkadaşım ve diğer bazı konuşan hatip arkadaşlarım bunu sordular. Bunu sarih olarak cevaplandırmış oldum.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığını yüzde 100 Devlet hissesi haline getirmelidir, onu da arz ettim, kanunun ikinci maddesi buna aykırıdır. Esasen eskiden Türkiye'de bu iş, yüzde yüz Devletin olan Maden Tetkik Arama Enstitüsü tarafından yürütülürdü. Petrol Kanununun, 6326 sıra numarayı taşır, ikinci maddesinde "Bu kanunun maksadı Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının hususi teşebbüs eli ve yatırımlarıyle..." ve saire ve saire ibaresini taşıdığı için M.T.A. dan derhal alınmış ve Petrol Kanununun numarası 6326 iken ondan sonra hemen 6327 numara ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kurulmuştur. Buna riayet etmek durumundayız.

Sayın Gürsoytrak arkadaşımız bizim benimsemediğimiz noktai nazarı, tamamen benimseyip onun ekspozesini yaptıktan sonra bazı sualler sordular. Bunları cevaplandıracağım.

Petrol mevzuunda, mevzuatımız, ilân edilmiş fiyatlar üzerinden memlekete petrolün sokulmasını amirdir. Şimdi, bu yüksektir, ve sairedir. Bunu hemen şura-

da cevaplamak durumunda değilim. Fakat her ekonomik konu gibi petrol konusu da özel sermaye için kâr sahasıdır, arkadaşlar. Kâr etmek için yatırım yapılır. Bu sebepten, eğer arkadaşımız bu mevzuda kanunda mevcud olduğu halde bizim yanlış tatbik ettiğimiz bir nokta biliyorlarsa getirsinler, memnuniyetle tetkik edelim. Yalnız fikriniz olsun için müsaadenizle dünyayı ilgilendiren bu petrol mevzuunda petrolü, satışlarında siyasi maksatlarına göre kullanan bir memleketin tatbikatından fiyat vereceğim: Bu memleket Çekoslovakya'ya petrolü satarken - memleketin ismi parasından meydana çıkacak, onun için mesele kalmıyor- tonunu 93 rubleye satmaktadır, Şarkî Almanya'ya satarken 79 rubleye satmaktadır, Moğolistan'a satarken 102 rubleye satmaktadır. Polonya'ya 95'e, Fransa'ya 51, Garbi Almanya'ya 49'a, İtalya'ya 51'e, Arjantin'e 44'e, İsveç'e 40 rubleye satmaktadır. Bu da bir fiyattır; ama politik bir fiyattır. Bu itibarla Sayın arkadaşımızın, yani beş yılda ham petrol satışlarının sağladığı kârlarla rafineriler amorti ediliyor hesabı, evvela kanunun hükümlerine riayetkâr olmamaktan doğuyor ise, onu göstermesini rica edecektim. O iddia yok. Buna göre, ikinci ricam şu olacaktır: Bu hesaplar gerçekten birtakım müstenidata dayanıyorsa kanunda bu fiyatlar olmasına rağmen müzakere etmek için -ne netice alınır bilmem- müzakere etmek için, Türkiye'nin umumi ekonomik durumu bu derece yüksek kâr temin eden fiyatlarla ithalât yapılmaya müsait değildir, gelin şunu bir müzakere edelim, kanunumuz budur, ama herhalde size muvafakat ettirmek imkânını bulabiliriz, diye sırf müzakere için bunu rica ediyorum. Bu itibarla kendisinden bu hesapları beklemekteyim. Başka memleketlerin ham petrol ithalâtını sınırlaması kendi mevzuatları iktizasıdır, onu cevapladım.

Sayın Şevket Akyürek arkadaşım haklı olarak petro-kimya üzerinde hassasiyetle durulmasını söyledi. Benim de esasen konuşmalarım, petro-kimya sanayiinin kurulmak üzere bulunduğu sırada hammaddesi meşkûk bir politikaya sahip kılınmasının mahzurlarına işaret etmekti, onları söyledim. Ham petrol ithali serbesttir. Ne için?.. Dışarıda da satabilir, mahsullerini. Memlekette kurulacak olan petrol müştakkatının hammadde olarak kullandığı sanayie, itimat telkin eder. Ham petrol geliyor, hammaddemi tamamen bulabileceğim; çünkü ham petrolden istihsal edilen nesnedir diyebilir. Ve arkadaşımızın okuduğu ölçülerden daha geniştir. Türkiye'de kurulmak istenilen petro-kimya kompleksi ve sentetik kauçuk da vardır. Kimyevi gübre ve birtakım poli etilen ve sairenin dışında memleketimizde kurulu hariçten dövizle getirtmekte olduğumuz pek çok maddelerin hammaddesini dışarıdan getiriyoruz. O hammaddeyi de yapmak üzere, kurulmaktadır. Müracaat vakı olmuştur, üç müracaattır esasen. Şunu arz edeyim, kanunun tatbikatı ve politikamızın amacı Türkiye'de çıkan ham petrol ile, petrol mahsulleri ve petro-kimya sanayiini kurmaktadır. Amacımız nedir, diye sual sordulardı.

O amaca vâsıl olmanın yolunu mevzuata riayetkâr olmakta bulduğumuz için titizlik gösteriyoruz. Bütün endişemiz odur. Bu itibarla aramada olsun, istihsalde olsun, rafineride olsun, kanun hükümleri aynen tatbik edilmektedir.

Hükümetin insicamlı bir petrol politikası var mıdır? Arz ettim. Memleketteki ham petrolü gerek petrol mahsullerinin iç piyasa ihtiyacını karşılamak, gerek petrol müştakkatına dayanan petro-kimya sanayiini kurmak gibi fevkalade geniş bir maksadı istihdaf eden insicamlı bir politikamız vardır.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Kanunda, diğer petrol hakkı sahiplerinin haklarına sahip, mükellefiyetlerine tâbi tutulmuştur; rüçhanlı bir politikaya mazhar değildir. Kanunda madde vardır.

"Petrol Ofisi birleştirme tedbiri aylardan beri alınmamıştır, ve tasarı Meclise sevk edilmemiştir" deniyor. Ben Sayın Gürsoytrak arkadaşımızdan, bu konuyu Hükümetimiz için bir tenkid konusu yapmamasını, haklı olarak isterdim.

Bu tasarı 1960 yılının 9 uncu ayında hazırlandığı halde, kanuniyet kazanmamış. Bu itibarla şu kısa devrede, bizim bu tasarıya kanuniyet kazandırmak istemediğimiz neticesini çıkartmak ve bizi tenkid etmek istiyorlarsa haklı değildirler. "İthalat politikası gibi koruma vasıtaları ile korunmamıştır." İşte onu arz ettim. İthalat vasıtaları ile korumaktayız. İthalat politikamız yerli ham petrolün mükemmel verim ve mahsullerini korumaktadır. "Petrol kararları devamlı ve güvenli olmamaktadır." Şimdi kazai mevzu olduğu için arz etmiyeyim.

Rafineriler içerisinde lojmanlarda kullanılan bazı petrol ürünleri gümrük resmine tâbi midir, değil midir? Münakaşası olmuştur. İpraş ve Ataş müracaat etmişler, Daire "dahil değildir, Gümrük Vergisine tâbisiniz" demiş. Ataş peki demiş, İpraş kabul etmemiştir. İpraş'a Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığımız da ortakdır. Bu itibarla kararlar güven verecek istikamettedir.

Ben bir mevzuu tahkik edeceğim, yani para bulmama yüzünden bazı akreditifler açılamamış ve binnetice Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının yatırımları bu yüzden aksamış; bunu tahkik edeceğim. Bana aksetmiş bir konu yoktur. Biz ikinci maddenin ruhuna Sayın Gürsoytrak'tan daha çok nüfuz ettiğimiz kanaatindeyim. Maddenin mefhumu muhalifi, kendi bildiğim, bizim anlayışımız istikametindedir ve bununla bir kere daha teyid etmiş olmaktayım.

Şimdi Bakan kararından nükûl etmiş... Hayır arkadaşlar, esasen bu mevzu soruldu, şirketin Danıştaya intikal eden dâvası dolayısiyle ben ancak istişari olarak kararda fayda görmüşüm. Bütün siyasî hayatımda nihai kararı almak hususunda hukukî bazı müesseseler vardır, onların fikirlerini alırım. Fakat nihai kararın ne olduğunu elbette ki kararı veren şahıs olarak ben bilirim; yoksa herhangi bir kimse bunu bilecek durumda değildir diye cevaplandırmışımdır.

Mevzuun okunan şekilde Petrol Dairesi Reisliğine Bakanlıklararası Komisyonda tezekkür edilmek üzere o formülle intikal ettirilmiş olması keyfiyeti sadece ve sadece gönlümün istediğini ifade etmek maksadına mâtuf bulunmaktadır. Yoksa sarih bir karar mânasını taşımamaktadır. Eğer o mânada bir kararım olsa o heyete tetkik ettirmem. Öyle bir kararım olsa heyet toplamanın ne ameli faydası kalır, kararımı tebliğ ederim. Şimdi bakınız, uzun sürmesi, Komiser, bir kere tercihli satışların Petrol Kanununun ruhuna ve lafzına aykırı olduğunu sarahaten tespit etmiş, tercihli satışa imkân yok diyor. Ama, 1962 yılının sonunda çok ihtimaller olabilir; bu ihtimalleri bugünden derpiş etmek ve gerekli tedbirleri almak üzere 24 üncü maddenin ikinci fıkrasında görülen Komisyonun toplanması tavsiyeye şayan görülmüş. Daire "lüzum yoktur" diyor. Daire lüzum yoktur, komiser vardır, deyince, bunun üzerine ciddî olarak eğilmek lazım gelir. Benim mesuliyet anlayışım budur. Ve samimî kanaatim, Türkiye'de petrol mevzuatımızı, bu mevzuatın meydana gelmesi tarihinden itibaren tatbikatının her safhasında çalışmış olan dairenin diğer alâkalılardan çok daha iyi bildiği merkezindedir. Bu da benim samimî kanaatimdir. Bu ihtilafa rağmen ben heyetin toplanmasına karar vermede gecikmiş olabilirim. Bu, mesuliyet anlayışının beni daha çok titiz davranmaya zorlamasındandır. Bunun mesuliyetini her zaman tekabbül ediyorum.

Şimdi bakanlıklararası Kurula niçin acaba hiç ehemmiyetsiz, basit bir meselede Dışişleri Bakanlığından mühim bir dairenin Reis Muavinini iştirak ettiriyoruz? Çünkü konu ilk andan itibaren bu mahiyette bir konudur. Bu konunun müzakeresi, daha rafineri kurmak isteyen müesseselerle müzakereler zamanında Hariciye Vekâleti vasıtasiyle yürütülmüştür. Bu bir titizliğin neticesidir. Daire bu titizliğe ilk andan itibaren riayetkâr olmuş ve bunun çok faydasını da görmüşüzdür.

Sonra "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı davet edilseydi iyi olurdu" dedi. Hayır böyle bir şeyi, ben söylemedim. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının davet edilmesi için toplantılarda hiçbir taleb olmamış, üyelerden hiç kimse taleb etmemiştir. Taleb etselerdi gelirdi, Bakan da onu da alın, bunu almayın demez. Bu, amiriyet ve memuriyet münasebetinde baştakilerin sorumluluk anlayışlarıdır. Karşılıklı saygı ve davranışla ilgili bir tutumdur. Nihayet arkadaşımız kabul ediyor, iyi niyet ve memleketseverlik gayreti ile neticelendirmek için çalışıyor, ama mütehassısların hazırladıkları protokole göre birinci kararname çıkmışken onu iptal ettiriyor, ikincisini yapıyor. Çünkü birinci protokol Petrol Kanununa göre yanlıştır. İkinci protokol Petrol Kanununa uygundur; Türk mevzuatının kâffesine uygundur. Yalnız şu kararı da vermişimdir; Tevzi işlerimiz Ticaret Bakanlığında, "biz bunu Petrol Dairesinde yürütmek kararını verdik. Tasarıda tadilat yapıyoruz. Petrol Kanununun 17 nci maddesi, Petrol Kanununu tatbik etmekle görevli olan

mülhak bütçeli bir daire kurmuştur. Şimdi biz karışıklıklar gördük, başka dairelere veriyoruz. Petrol Kanununa aykırı birtakım protokoller imza ediyor, formüller getiriyorlar. Bunu en iyi tatbik eden hangi daire ise bir kararla oradan yürüteceğiz, ileride kanuniyet kazanacak. Yani Sanayi Bakanlığında petrol mevzuu ile ilgili ne işimiz olursa Petrol Kanunundan gayri sahalarla ilgilenmişse onu bunu Petrol Dairesinde kendi kararımızla yürütmek durumunda bulunuyoruz.

Bidayette titizlik gösterdim. Dairenin tek vazifesi Petrol Kanununu tatbik etmektir ve bunun dışında tedbir bulmak lazımdır; şu halde Enerji Dairesi ile yürütelim, dedim; neticeyi gördükten sonra bütün işlerin o dairede yürütülmesinin mevzuata uygun kararlar alabilmek için daha isabetli olacağı kanaati ile bu yola gittim.

Bakınız, arkadaşım, "Ticaret Bakanlığında hazırlanmış birinci kararname" diyor. "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının bir yıl evvelden istediği karardır." İşte o Petrol Kanununa aykırıdır, beni teyid ediyor. Biz aykırı bir karar almak yerine uygun bir karar almayı daha basiretli bir hattı hareket olarak görüyoruz. (Resmî Gazetede var sesleri) Var, fakat bir gün sonra da imzam var. Doğru olanı değerlendirme imkânı varken, illa eğri olanı üzerinde durmak, politika hayatında muayyen bir maksada ulaşmanın taktiği olarak da değerlendirilebilir.

BAŞKAN – Sayın Bakan pek teferruatına girmeyin lûtfen.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Muahhar kararlar mukaddem kararlara takaddüm eder. Hukukun bir prensibidir. "Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı bundan dolayı milyonlarca dolarlık ham petrol istihsal edememiş." Bunu da tahkik ettireceğim.

Sayın Sabahattin Orhon arkadaşımın sualine cevabımı demin arz ettim. Zannaderim, arkadışımı tatmin etmiştir, herhalde.

Koordinasyon çalışmalarımız, Hazım Dağlı arkadaşımın suallerine cevap arz ettim. Yalnız bir beyanını tashih etmek istiyorum. Türkiye'de rafineri sahibi veya ortağı olanlardan Shell ve Mobil arama yapmaktadır. Caltex ve British Petroleum arama yapmamaktadır. Bunların da arama yaptığından bahsettiler, doğru değildir. Protokoller, kararnameler kendisinin de tenkitlerine cevap teşkil eder.

Sayın Nevzat Sengel arkadaşımın suallerine şimdiye kadarki konuşmalarımda cevap vermiş bulunuyorum. "Fakat Petrol Kanunu içerisinde bir tedbir arıyor gibi geldi" şeklindeki Suphi Gürsoytrak arkadaşımın suallerine de cevap arz ettim.

Sayın Mehmet Hazer arkadaşımın, Bakanlığın iç tutumuyla alâkalı tenkitleri değerlendirmeye gayret edeceğim. Mevzuat hükümlerine riayetkâr kalarak tabiî..

Sayın Macit Zeren arkadaşım, meseleyi ekonomi yönünden ele aldı ve bazı noktaların tahlilini yaptı. Bu mevzular üzerinde durmak istemiyorum. Çeşitli yönler vardır. Gerçekten mesele mühim, ama emin olsunlar ki, millî menfaatler neyi gerektiriyorsa hiçbir hissin zebunu olmadan çalışmalarımız bu neticeye teveccüh edecek ve memleketimizdeki petrol politikamızı Petrol Kanunu hükümlerine de riayetkâr olarak en verimli, süratli ve fasılasız yürümesi maksadına mâtûf, çeşitli organizasyonlara kavuşturacağız. Petrol Ofiste çalışan arkadaşlar için üzüntüyü mucip bir neticede hasıl olmayacaktır. Bunu da ayrıca ifade etmiş olayım.

Şimdi sözlerimi bitirirken Salı günü temas ettiğim bir hususa siyasî mesuliyet taşıyan bir arkadaşınız sıfatiyle tekrar dönmek ve kısaca birkaç cümle söylemekte fayda görmekteyim. Türkiye, çeşitli cereyanların dünyada çalkandığı ve bu cereyanların ortasında bulunan bir memlekettir. Bugüne kadarki taahhütlerimiz Türkiye'nin siyasî kaderini Meclislerin ve umumi efkârımızın tasvib ettiği istikamette tayin etmiştir. Şurada veya burada Türkiye'nin bu kader sisteminden ayrılmasına mâtûf çeşitli cereyanlar olduğu hiç kimsenin gözünden kaçmamaktadır. Bu, siyasi sahada natüralist bir politika takib etmekten tutunuz da, alış verişlerde Müşterek Pazara şöyle girilsin, böyle girilmesin, Türkiye'nin Müşterek Pazara kabul edilmesi millî menfaatler aleyhine demekle herkesin kendi kabiliyeti, kudreti ve maharetine göre çeşitli şekillerde ifadelendirilerek Türkiye'yi bir başka istikamete çekmek isteyen cereyanlar vardır. Bu itibarla bu cereyanları memlekete çekmek isteyenlerin tatbik ettikleri bazan gizli, bazan sarih, fakat memleket mevzuatı teker teker namuslu vatandaşların namussuzlardan korunmasını âmirken namussuz ve suçlu varsa bunlar, mahkeme hükmü ile sabit olmak lazım gelirken o yola gitmeden, ferden ferda vatandaşları delilleriyle aid olduğu mercilere tevdi etmeyip, uluorta bir zümreyi kötülemek bir taktiktir, arkadaşlar. On parmağında on kara, şu insanlara kötüdür demek, o yola hizmet etmenin taktiğidir; çünkü bendeniz uzun yıllar bu sistemin nasıl çalıştığını hoca olarak tetkik etmişimdir. Hürriyet mi, burjuva hürriyeti, kapitalist hürriyeti. Sermaye mi? Burjuva sermayesi, kapitalist sermayesi. Demokrasi mi? Burjuva demokrasisi, halk demokrasisi. Enternasyonal kongrelerde söylemişimdir, vatandaşları teshir eden birtakım müesseseler vardır. Demokrasi vatandaşı cezbeder, teshir eder; adalet, cezbeder, teshir eder. Sormuşumdur beynelmilel kongrelerde; neresi halk demokrasisi, neresi? Reyini mi kolaylıkla izhar edebiliyor vatandaş? Siz de tuzağa düşmüşsünüz, dedim. Halk demokrasisi diye kitaplarınıza geçirirsiniz, birtakım masum vatandaşlar, o âlemde gerçek demokrasi var zanneder ve üstelik demokrasinin füsûnkâr havasına "halk" kelimesini de eklemek suretiyle bunun en ileri demokrasi olduğunu iddia ederler. Hayır, dedim, siz de yanılmışsınız.

Bu itibarla memleketimizde nasıl, vatandaşları dinî yönden tahrik ederek, kendi âmâline hizmet ettirmek isteyen varsa; nasıl vatandaşları adalet duyguları ile tahrik ederek muayyen hedeflere götürmek isteyen var ise Türkiye'nin kaderini insan haysiyetine hürmet eden, serbest reyine hürmet eden ve Devleti bir vasıta değil, hür insanların emrinde, onların serbest iradeleriyle teşekkül eden demokratik idarede, vasıta telakki eden bir sisteme karşı Devleti bir gaye, insanları onun emrinde köle kabul eden bir sistemi, mücadeleyi oraya teksif edip, buraya götürmek isteyenler vardır.

Onlar bu demokratik nizam içinde umduğunu bulamayan, fakat demokrasinin hürriyetlerinden faydalanarak bir kere vatandaşın, milletin başına çullandıktan sonra, kopkoyu diktatörlük kurmak isteyen kıpkızıl insanlardır. (Bravo sesleri, alkışlar) Nerede olduğumuzu açıkça bilelim, Türkiye'de aşırı sağa, aşırı sola, vatandaş vicdanı katiyen taraftar değildir.

18 yıldan beri geçirdiğimiz büyük demokrasi mücadelesinde hür insan olmanın, köyünde kentinde haysiyet sahibi olmanın şerefine ulaşmışızdır, arkadaşlar. Bu konu böyle bir mevzuda, masum vatandaşlarımızı, gayretle çalışan, millî menfaatlere hizmet etmenin yolunun bu olduğuna kanaat getirmiş ve kanunları öyle tatbik etmiş olan insanları şikâr gibi vatandaşın husumetine teslim etmek isteyen maksatlı bir cereyanında mevzuu haline getirmiştir.

İşte bu sebeple soruyu veren ve bilahara bunu umumi müzakere mevzuu haline getirmek lûtfunda bulunan değerli senatör arkadaşlarıma, böylesine mühim bir memleket konusunu, sorumsuz insanların elinden kurtarıp sorumlu insanların eline vermek imkânını bahşettiklerinden dolayı teşekkür ederim. Tekrar, bu mevzuda Türkiye'de muayyen görüşlerin mutlak hâkimiyetini kürsüden ifade eden bütün arkadaşlarıma teşekkür eder; böyle çetin bir mevzuda selâbetli bir politikanın çıkması imkânını bahşetmiş ve bunun tesciline imkân vermiş olduğunuzdan dolayı muhterem Senatoya da teşekkür ve minnetlerimi arz etmek isterim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Bakan, sualler var. Yalnız sualler çok kısa cevaplar da çok kısa olacak.

Sayın Fehmi Alpaslan.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) – Bakandan ricam şu : Bu mevzuun görüşme sebebi olan yazışmaların asıl, Türk Petrolleri Anonim Şirketi Umum Müdürü hakkında yapılmakta olan bir tahkikatın kapatılması için olduğu söylenmektedir. Bir karşı cepheden de bu tahkikatın bu yazışmalardan sonra bilahara açıldığı hakkında cevaplar verilmektedir. Bu mevzuda Bakandan malûmat istirham ediyorum.

Umum müdür hakkında bir tahkikat var mıdır? Varsa ne zaman açılmıştır? Mevzu nedir?

BAŞKAN – Cevap gayet kısa olsun, efendim.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Efendim, Türkiye Petrol İşletmeleri Anonim Şirketi Umum Müdürü hakkında, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Umum Müdürü bulunduğu sırada, zamanın İşletmeler Bakanının emri ile, vazifeyi suiistimalden 7 milyon küsur liralık, vaktiyle, inkılâptan sonra açılmış bir tahkikatın benim zamanımda neticeye ulaştığı varittir. 1962 Mayıs ayında önüme gelen dosyalar içinde, benim bakanlığım, İktisadî Devlet Teşekkülleri kalabalık olduğu için, bu çeşit mevzulara çok maruz kalmıştır. O dosya içerisinde kanun gereğince ücretle yaptırılmak lazım gelen bazı hizmetlerin, ücretsiz olarak özel bir şahsa yaptırılması sebebiyle açılmıştır. 7 milyon küsur liralık bir tahkikat, muamelesi intaç edilmiş ve adlî mercilere verilmiştir.

BAŞKAN – Sayın Kalpaklıoğlu.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Efendim, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının avukatı Muammer Aksoy'un bazı gündelik gazeteler ve haftalık mecmualarda bu işi enine-boyuna ele alıp, yazmış olduğu malûm. Ve zannediyorum, Fethi Bey de üstü kapalı bir şekilde bundan bahsettiler. Bu neşriyatın karşısında Sayın Vekil bu neşriyatta bir mahzur görmekte midir, görmemekte midir? Buna ait ne gibi bir tedbir alınmıştır? Veya almayı düşünüyorlar?

BAŞKAN – Çok şahsî oldu sualiniz.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) – Avukat... Ücretli avukat... Oraya bağlı bir avukat olan Muammer Aksoy, gazetelerle ve haftalık mecmualarla bu dedikoduyu yapmış ve mesele ondan sonra efkârı umumiyeye intikal etmiştir.

Arzum şu : Bu neşriyatı Vekil Bey nasıl karşılar? Bir tedbir almış mıdır? Ücretli bir avukat bunu yapabilir mi yapamaz mı?.

İkincisi, Petrol Ofisi bugün bütün satışların yüzde kaçını Türkiye'de yapmaktadır, diğer şirketlerin dışında... Bu nispet 3 sene evvel ne idi? Bugün nedir? Arada fark varsa, bu fark neden ileri gelmiştir.

3 üncü sualim, Petrol şirketleriyle Hükümet oturup bu meseleyi müzakere etmiş midir? Yani bugünkü müşkül vaziyete düşme meselesi, stok bırakmak ve depolama imkânını, diğer şirketlerle Hükümet bir araya gelip bu meseleyi, ilerisi için teminat altına almak için konuşmuş mudur? Bir tesisin kapasitesi tayin edilirken ne kadar zamanda tam kapasite ile çalışabileceği evvelden derpiş edilebilir mi? Bu bir esas mıdır? Ve Mersin'in 3 milyon 200 bin ton işlediği malın, kendi kapasitesinin % 66'sını teşkil ettiği, İzmit'in % 96 kapasite ile çalıştığını, Bat-

man'ın ise % 100 kapasite ile çalıştığının sebeplerini izah etmeden, bunları miktar itibariyle Vekil Bey vermiştir. Bu neden ileri gelmektedir? Batman % 100 çalışırken, İzmit neden % 96, Mersin % 66 kapasite ile çalışmaktadır. Ve daha önce sualimin başında sorduğum kapasite tayini daha evvelden tespit edilmiş midir? Ve bu tespit edilmiş kapasite uygun mudur? Bu nispet evvelki protokol icabı mıdır? Yoksa satılmadığından mı mütevellittir?

Petrol tesislerinin kapasite fazlalığı ne zaman kapatılabilir? Ne gibi tedbir alınmaktadır?

BAŞKAN – Buyurun.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Şimdi, cevap verirken Avukat arkadaşa, bu konunun böyle konuşulması mahzurludur, bildiğiniz kusurlar varsa takib edilmek üzere delillerini bana bildirin, demişimdir. Elbette bu gibi neşriyat mahzurludur. Hele kaza yolunda seyreden bir husus olunca... Danıştaydadır bu iş. Ben hukukun inceliklerine pek vâkıf değilim. Fakat mahkemeye intikal etmiş bir hususta bu gibi neşriyat mahzurludur. Yalnız, yazılarda ithamkâr kısımlar da vardı. "Yabancı firmalar iltizam ediliyor, şu oluyor, bu oluyor" diye.. Şirkete, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına üvey evlat muamelesi yapıldı, diye Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı Umum Müdürlüğüne resmî bir yazı ile, sayın yazarın yazılarında geçen itham yerlerini sıralayarak, teker teker, Umum Müdürlüğün görüşünün ne olduğunu sordum. Kendisi değerli bir hukukçu olmak itibariyle, avukatları olduğunu, 3 dâvaya bakmakta bulunduğunu, şimdilik 10 bin lira brüt bir ücret verildiğini, (Ortadan, ayda mı, sesleri) hayır, ücreti vekalet olarak. Ve avukatlık vesilesiyle bu meselelere nüfuz etmenin kendi üzerinde yarattığı intibaları, kendi yazmış olmasından ibaret bulunduğunu Umum Müdürlükle bir ilgisi olmadığını ifade eden bir resmî yazı almışımdır.

Şimdi kendisine, ne akla gelebilir arkadaşlar, şu avukatı tutma, bu avukatı tut. Bendeniz bunu yapamam. Tenezzül addederim. Bu itibarla, her müesseseyi kendi hukukî statüsü içerisinde çalışmaya sevk etmek bir vazifedir. Benim aleyhimde yazı yazsa dahi ehemmiyet vermem ve küçüklük addederim meşgul olmam.

Petrol Ofisinin satışları, yüzde itibariyle gerilemiştir. Nispetler, şu anda Petrol Ofisi bana bağlı olmadığı için bilmemekle beraber, gerilemiştir. Elbette bu rafineri fiiliyatı olan şirketlerin fevkalade çetin rekabetinin neticesidir. Ve hissolunur nispetlerde gerilemiştir.

Petrol şirketleriyle Hükümet bu durumu müzakere etmiş midir?

Mevzuatımız bu mevzularda takib edilecek prosedürün ne olduğunu göstermiştir. Neşriyat ve tenkidlerin tahripkâr karakteri meydanda. Bu itibarla, itiraf edeyim ki, kendileri gelip gittikleri müddetçe her iş sahibiyle olduğu gibi konuş-

muşumdur. Ama bu mevzu üzerinde gelin, bir müzakere yapalım, dememişimdir. Eğer bu bir noksansa bunu bağışlamanızı rica edeceğim. Fakat böyle bir müzakerenin yapılmasında, Salı günkü konuşmamda da ifade ettiğim gibi, lüzum görmekteyim. Umumi Heyet önünde bu işleri bu şekilde açıldıktan sonra iş kolaydır, arkadaşlar, Fakat, burada müzakereden evvel bu çeşit neşriyat karşısında teşebbüs etmek mahzurludur. Bundan sonra konuşulacaktır.

Tesislerin kapasitesi hesaplanır, demin arz ettiğim, 3.200 bin ton kapasite ile ATAŞ'ı kurmaya karar vermişler, Biritish Petroleum, Mobil Oil, Shell, Caltex. Fakat Caltex bilahara vazgeçmiş, İstanbul tarafından Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı 1 milyon küsur kapasiteli bir şirket kurmak kararını vermiş, Hükümetin muvafakati dahilinde. O zaman, Mersin'dekiler biz bunu 1 milyona indirelim demişler, Hükümet bunu kabul etmemiştir. Ve bu suretle kuruluşlarında düşük kapasite ile çalışacakları onlarca da malûm olmuş. İşte bunun neticesi. Batman öteden beri, yüzde yüz kapasite ile çalıştığı için ve tesisleri de bu ölçüde olduğu için yüzde yüz çalışmış; Ataş % 66, İpraş % 96. Bu petrol politikasında, imâlat, istihlâk vesaire büyük kumpanyalar için, satıştan itibaren yukarıya gelir. Ne ölçüde rafine edeceğini, satış servislerinden aldığı bilgiye göre ayarlamakta; ama bizim plânımız rafinerileri orta mahsul denen motorine göre ayarlama mecburiyetini koymaktadır. Gazyağı ile ithal ettiğimiz için, dövizden tasarruf bakımından gazyağını mümkün olduğu kadar çok çıkartmayı arzuladığımızdan, Türkiye'deki bütün rafineriler, orta mahsul denen motorine göre tasfiye etmektedir. Bu hususta bugüne kadar bir şikâyet de almamışız. "Biz yüzde 66 ile çalışıyoruz; Batman yüzde 100, İpraş yüzde 96 ile çalışıyor, bu haksızlıktır" diye Ataş'tan yani Mersin rafineri sahiplerinden bir şikâyet almamışız. Binnetice, elbetteki kapasitesi önceden hesap edilir. Ne kapasitede bir rafineri kurmak lazımdır, ne kapasitede muayyen imalât yapan fabrika kurmak lazımdır. Bunlar hep hesaplanır, doğrudur. Onlar 2 milyon 300 bine inmek istemişler; Hükümet muvafakat etmeyince 3 milyon 200 bin üzerinde çalışmışlardır. Bunun vebali ve mesuliyeti kendilerindedir. Bilmiyorum başka sualler var mı?

BAŞKAN – Buyurun Sayın Akyürek.

ŞEVKET AKYÜREK (İstanbul) – Efendim birinci sualim : Mersin Rafinerisi bir milyon ham petrol işleyebilecek kapasitededir. Bir milyon ham petrolü işlediği zaman, 230 bin ton benzin elde ediliyor. Halbuki elimizdeki donelere göre 120 bin ton benzin elde edildiği gözüküyor. Eğer 120 bin ton benzin elde edilmiş oluyorsa o zaman memleketin motorin ve gazyağı ihtiyacını, benzini yedirmek suretiyle bunun istihsali artırılmış olur. Bu benzin istihsalini, elde fazlaca kalmaması için de, azalmış oluyor. Eğer böyle ise, Mersin Rafinerisinin yüzde 66 kapasite ile çalıştığına göre, onun da bu sistemi tatbik etmesi için bir konuşma

yahut bir çalışma olmuş mudur? Veyahut da teklif edilmiş midir, Bakanlık tarafından?

İkinci sualim:

BAŞKAN – Sayın Bakan, teker teker mi cevaplandıracaksınız, yoksa hepsini birden mi?

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – İlgili arkadaşlara soracağım, ondan sonra cevap vereceğim.

ŞEVKET AKYÜREK (Devamla) – Memleketimizde üç tane rafineri tesisi vardır. Her ne kadar Batman tesisimizde istenilen yerli petrolün 16 gravitesi, diğerlerinin 32 gravitesi vardır. Fakat yalnız Batman tesisleri senede 122 000 ton asfalt temin etmektedir. Diğer iki rafineri de asfalt temin etmektedir ve hal böyle iken, 1962 senesinde -asfaltın kullanıldığı yer malûmunuzdur Haziran ayında Batman tesisleri revizyona alınmıştır. Bu revizyon yüzünden, muhakkak ki, asfalt elde edilmesinde aksaklıklar olmuştur. Bu hususta da herhangi bir tetkik ve tahkik mevzuu olmuş mudur? Diğer iki rafineri tesislerimizde de asfalt istihsal etme cihetine gidilmesi düşünülmüş müdür?

Üçüncü sualim; Vekil Bey buyurdular ki; "1950-1960 senesi arasında memlekette 138 milyon dolarlık bir yatırım yapılmıştır. Halbuki, bir sene zarfında 98 milyon dolarlık bir yatırım yapılmıştır". Bu yatırımlar arasında Ereğli Kömürleri ve Çelik Fabrikasının yatırımı da var mı?

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Var.

Şimdi, İzmit Rafinerisi motorine göre ayarlandığından % 23 olan benzin istihsali % 13'e düşmüş. Mersin'de ise bu husus evvelce yapılmış. İpraş şöyle bir teklifte bulunmuştur, arkadaşlar, yani nelere maruz kalıyoruz. Benzin istihsali fazla. İç piyasada satılamıyor. Dışarıya ihraç güç. Resmî yoldan giderek, "benzin istihsalinin sürümünü artırmak için mazotlu kamyon ithalini durdurun." Böyle şey olmaz, dedim. Var mı böyle yapan memleketler, dedim. Böyle yapan bir tane memleket Lübnan varmış. Lübnan'da para konvertibilitesi vardır, dedim. Türk ekonomisi, Lübnan ekonomisi seviyesine geldiği anda hiç sizin bize gelmenize, bizim sizin peşinize düşmemize lüzum kalmaz, dedim. Bu itibarla bu teklifler içinde insanı hayrete düşürecek bazı tekliflerde bize gelmiştir. Ama hariçte benzin satmak için gayrete gelmişlerdir ve 1962'de 6 milyon küsur dolarlık (eğer hafızam beni aldatmıyorsa) bir ihraç da yapılmıştır. Arz ettiğim gibi ilk plân, benzin, ihtiyacımızdan fazla istihsal edildiği için ve buna mukabil bu sene 21 bin ton daha gazyağı ithal etmek durumunda olduğumuzdan orta mahsul denen motorine göre ayarlanmakta...

Şimdi, ne kapasitede çalışacaklarını kendileri tayin etmektedir. Ancak hangi maddeyi istihsal etmek hedefine müteveccih olacakları bizim tarafımızdan bildirilmektedir. Mesele, kapasitesini o hedefe müteveccih olarak tayin etmektedir. Mesela, son zamanlarda gazyağı istihsalini biraz daha arttırabilmek için Mersin Rafinerisi yüzde 66 yerine yüzde 68 kapasiteye yükseltmenin etüdlerini yapmaktadır.

İki rafineri asfalt elde etmiyor. Batman elde ediyor. Bu bir pazar meselesidir. Herhalde kârlı görmüyorlar ki, bunu elde etmiyorlar.

Dün bahsetmiştiniz, L.P.G. gazından. Ben Kars ve Erzurum'a ve Ağrı'ya gittim, dolaştım. İzmit rafinerisinin (L.P.G.) gazlarının ilk kullanılmasında, bunun merasiminde bulundum. Kendim meşgul oldum. Bu, Türkiye için büyük imkânlar sağlıyabilir. Fevkalâde yakından alâkalıyım. Vatandaşlarla bu mevzuda konuştum. Ayda 30 lira ve tüpler içinde sarf ederek yerine göre bunun havagazından da daha iyi yandığını söylüyorlar. Kullanır mısınız, diye bu mevzuu asker ve sivillerle, subaylarla görüştüm. Öyle ise bu L.P.G. gazından, Batman'da da vardır, dedim. Ve T. Petrolleri Anonim Ortaklığına tezkere ile durumu yazdım. Bu gazı zayi ediyor musunuz, dedim. "Zayi etmiyoruz, kendi ihtiyacımızda kullanıyoruz, ama ilerde biz de istihsal etmeyi düşünüyoruz, dediler. İpraş'ı da bu mevzuda çok teşvik etmişimdir ve hangi vilayetlerde satış teşkilâtının olduğunu dahi ilgililerden sormuşumdur. Hakikaten memleketin hiç olmazsa hali vakti müsaid olan ailelerde mühim bir dâvayı hallediyor. Ankara'ya 60 km. olan bir köyde köylü vatandaş aldığı için, tatil gününde arabama binip gittim, resmî küşadını yaptım. Memleketin mühim bir derdine deva olacaktır, çünkü, İtalya'da görmüşümdür. Ve orada da bu gaz çok kullanılmaktadır.

Şimdi Mersin rafinerisi de L.P.G. gazını değerlendirmek için tesisler kurmakta imiş; bu mevzu üzerinde hassasiyetle durmaktayız. Senatör arkadaşlarımız da her gittikleri yerlerde, memleketimizdeki rafinerilerde istihsal edilen bu gazların vatandaşlar tarafından istihlâk edilmesi hususunu propaganda ederlerse, cidden büyük bir memleket davasını hâl yoluna sokmuş oluruz, kanaatindeyim.. İtalya, meseleyi geniş ölçüde bu şekilde halletmiştir. Servis çok mükemmel; tüp bitince telefon ediliyor, hemen yeni bir tüp yarım saat sonra geliyor. Bizde servis o mükemmeliyette olmamakla beraber, muhtelif yerleri gezdiğimde gördüm, Anadolu'da yaygın bir hale gelmiştir. Hatta her vilayet ve kasaba merkezinde iki üç firma birbiriyle rekabet ediyor; bu çok mühim bir mevzudur; hassasiyetle üzerinde duruyoruz.

Şimdi, bu konuşmalardan sonra eski ürkekliğimiz kalmayacaktır. Bizim ne kadar ıstırap çektiğimizi gelin bize sorun. Kolay mevzu değil, fevkalade hassas bir mevzu, fevkalâde.

Bugüne kadarki çalışma tarzımız kendi muhitimiz ve başka taraflarda ve sairede, kendi iş tutumumuz hakkında yeter fikir verdiği için bu kadar tahribat karşısında ezilmedik. Yoksa kolay iş değil. Arkadaşlar, İran birbirine girdi bu yüzden Musaddık devrini unutuyor musunuz? Bu mevzuda hakikaten fevkalâde samimî olarak minnettarım. Ve ilk konuşmamda da dediğim gibi, ne biliyorsanız bu mevzuda lûtfen söyleyiniz ki, vatandaşın şüphesi kalmasın.

Benim notlarımda bu kadar var. Bilmem başka soracaklarınız var mı?

FİKRET TURHANGİL (Aydın) – Müsaade eder misiniz?

BAŞKAN – Buyurun efendim, yalnız lütfen kısa olsun.

FİKRET TURHANGİL (Aydın) – Hükümetin yabancı sermayeyi, tamamiyle Türkiye'ye getirmek gayreti içinde bulunduğuna kaniiz. Ancak, demin adı geçen avukatın da hazır bulunduğu ve dış petrol mümessillerinin de katıldığı bir toplantıda bakanlığınıza mensup olup bu toplantıda bulunanlardan yetkili veya hukukî durumu itibariyle orada bulunması icab eden bir şahıstan; "gerektiği takdirde rafinerilerin devletleştirilmesi yoluna gidilecektir." gibi bir beyanının sâdır olup olmadığı hakkında Sayın Bakanın malumatı var mıdır ve böyle bir beyan üzerinde yapmış oldukları tetkikat mevcut ise neticeyi rica ediyorum.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Şu anda muttali oldum. Bu konu Temsilciler Meclisinde, Anayasanın hazırlanması sırasında, devletleştirme müessesesi üzerinde tartışmalar cereyan ederken, kuliste, sağda ve solda söylenilmiş lâflardır. Yeni değildir. Cumhuriyet Hükümetinin bugün rafinerileri devletleştirme niyeti yoktur. (Bravo, sesleri)

BAŞKAN – Tamam, Sayın Bakan.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) – Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Artukmaç, söz sıranızı Sayın Çağa'ya mı veriyorsunuz?.. O halde Sayın Çağa'nın konuşmalarından sonra yeterlik önergesi vardır, okutacağım.

Buyurun, Sayın Çağa.

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Muhterem arkadaşlarım, takrir sahiplerinden birisi olmam sıfatiyle ilk sözü aldığım zaman yalnız meseleyi vaz'etmek ve gerekli gördüğüm sualleri sormakla iktifa ettim.

Mesele şu idi : Memlekette bir fazla tasfiye kapasitesi mevcuttur. Eldeki üç rafineri asgari bir kâr ve amortisman payı elde etmelerini sağlayacak optimum bir istihsal seviyesinde çalışsalar dahi yine memleket ihtiyacından fazla mahsul elde edilmektedir. Bu netice, rafineri sahibi şirketleri kıyasıya bir rekabete sevk etmektedir. Rekabet sahasında handikape vaziyetteyiz; çünkü bizim Batman ve İp-

raş rafinerilerinin (iki rafinerinin) mahsulleri tek bir Petrol Ofis tarafından satıldığı halde, Mersin Rafinerisinin mahsulâtı, ticarî sahada daha tecrübeli, daha kuvvetli bayi şebekesi kurmak hususunda malî imkânları daha fazla 4 şirket tarafından satılmaktadır. Bu rekabet dolayısıyle Batman Rafinerisinde 16 bin ton benzin birikmiş bulunmaktadır. Bu biriken benzin, 110 bin ton kadar ham petrole muadil bulunmaktadır. Geçen sene 510 bin ton istihsalde bulunan Batman, bu seneki program gereğince yüzbin tondan fazla istihsal etmek mecburiyetindedir. Halbuki elindeki bu 16 bin ton miktarındaki benzini harcıyabilmesi için, yüzbin ton noksan istihsal etmelidir ki yetirebilsin. Binaenaleyh, biz ileri gideceğimize, Batman sahasında geri gidiyoruz. Bendeniz bu hali millî petrolcülüğümüzün istikbali bakımından bir tehlike olarak görüyorum, dedim. Maddî mesele bu idi. Bu meseleyi ortaya attıktan sonra Sayın Bakandan şu sualleri sormuştum. Müşahhas sualler:

1. Türk petrolünü himaye zımnında Bakanlık ne gibi tedbirler almayı düşünmektedir? Kanunî olabilir, idarî olabilir, iktisadî olabilir, ticarî olabilir? Kongre sual.

2. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı tarafından, daha bundan bir sene evvel, Petrol Dairesi ile Bakanlığa tehlike bildirilmiş ve bir tedbir alınması taleb edilmişken neden dolayı şimdiye kadar vakit geçirilmiştir?

3. Yabancı ham petrolden istihsal edilecek ürünlerin memlekete ithalini Ticaret Vekâletinin müsaadesine tâbi tutan 28.5.1963 tarihinde ittihaz edilen karar, neden 3.6.1963 tarihinde tekrar değiştirilmiş ve mânası pek anlaşılmayan bir karar ittihaz edilmiştir.

Nihayet son sualim, Türk petrolünde otarşiye varmak gayesinden vazgeçilerek, yerli ham petrolü, yabancı ham petrolle rekabetine imkân verildiği nispette istihlâk ve istihsaline yani petrol müstahsıllığından tasfiyeciliğe intikale karar verdiğimize dair idi.

Sayın Bakan çok yoruldular. Birinci defasında 2,5 saat kadar konuştular; şimdi de konuştular, fakat bendenizin bazı sualleri bu konuşmalara rağmen ortada cevapsız kaldı ve tahmin ediyorum ki buna da sebep gazetelerde Muammer Aksoy ile Bakan arasında başlamış ve devam etmekte olan polemiğin tesiri altında bulunmuş olmasıdır. Çünkü ortadaki hususatı, bu polemikle devam eden mücadelede ne söylemişse, burada aynen söylediler. Halbuki burada sorulan husus bu değil ve müteessir olmuşlar kendileri hesabına, daireleri hesabına; hak vermemek elden gelmiyor, ama eskiden bir laf vardır: "Kurb'u Sultan, âteşi Sûzân" derler.

Bugün sultanın yakınında bulunmak demek, aşağı-yukarı iktidarda bulunmak demektir. İktidarda bulunanlar her zaman bu şekil ithamlara veyahut hücumlara maruz kalacaklardır. Demokrasi bunlara tahammülü icab ettiriyor.

Onun için Bakan kendisini bu polemik tesirine kaptırmamış olsaydı zannederim ki ne kendisi bu kadar yorulacak, ne de Muhterem Heyetiniz bu kadar zaman zayi edecekti.

Bendeniz evvelki maruzatımda Petrol Kanununun Hükümete yerli ham petrolümüzü yabancı rekabet karşısında himaye etmek için gereken tedbirleri almak yetkisi verdiğini söylemiştim. Ve petrol komiserliğini yapan hukuk doktoru Osman Tolon'un da yine kararında bu noktaya işaret ettiğini de söylemiştim. Kendileri hâlâ Petrol Kanunun bir himaye tedbiri vermediğinde musirler. Ben de kanaatimde ısrar ediyorum. Ama, bunun hukukî münakaşası burada delildir. Binaenaleyh, bu münakaşayı terk etmeyi daha muvafık buluyorum. Çünkü, ne muhterem bakan bendenizi ikna edebilecek, ne de ben kendilerini ikna edebileceğim. Ama yalnız şu da muhakkaktır ki, Suphi Gürsoytrak arkadaşımızın işaret ettiği kararında kendisi bu çeşit tedbirlerin Petrol Kanununa istinaden alınabileceğini kabul etmiş ve bu tedbirler hakkında tavsiyelerde bulunması için bakanlıklar arası koordinasyon heyetini toplamış. Ama şimdi rücu etmişler. Hukukî kanaatler acayiptir. Bugün bakarsınız böyle bir kanaat edinirsiniz, yarın tekrar okur, hayır böyle değil diye rücu edersiniz. Bu rücudan dolayı ben kendilerini tayib etmiyorum. İnsanlık hali. Şimdi bendeniz bakandan şu hususun salim bir mecra takibetmesi için şunu bekliyordum. Evvela ben bir takrir sahibi sıfatiyle şunu iddia ediyorum: Bir yangın var, bir tehlike var. Türk petrolcülüğünü tehdit ediyor, diyorum. Nedir bu tehlike? Bu tehlike 15 bin ton benzinin birikmesi yeni kuyuların açılmasına mâni olduğu gibi, mevcut kuyularında tam randımanla çalışmasına mani oluyor. Geriliyoruz. Biz böyle görüyoruz.

Evvela sayın bakan ile maddî vâkıa üzerinde anlaşmamız lazımdır. Sayın bakan ya diyecekti ki, "arkadaş zatıaliniz galatı basar sahibisiniz. O yangın diye uzakta gördüğümüz pırıltı batan güneşin cama vurmasından hasıl olan bir inikâstır" diye ifade edecek, bendenizi ikna edecekti ve mesele burada kapanacaktı. Artık, madem ki, orta yerde bir tehlike yok, o halde ne tedbir ne şu, ne bu hiçbir şey mevzubahs değildir. Ama muhterem bakan bu noktaya hâlâ sarih bir cevap vermiş değil.

SANAYİ BAKANI FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur Milletvekili) – Verdim, verdim; iyi dinlememişsiniz.

ESAT ÇAĞA (Devamla) – Müdahale etmeseniz çok iyi olacak. Bendeniz, efendim bir parça ihtiyarladım, silsilei kelamı kaybediyorum. Arkadaşlarım beni müşkül mevkide bırakmak istemezler her halde.

Sayın bakan tehlikeyi kabul ediyor mu, etmiyor mu? Buna daha henüz cevap vermedi. Kendileri kabul etmiyorlar belki. Çünkü, bir aralık, evet dediler, 15 bin

tonun birikmesi Türkiye istihlakine göre bir şey değil. Bu olsa olsa intikal devresinin yarattığı geçici bir haldir. Bunun çaresi bulunur, dediler. Güzel, ama kendilerinin mensup olduğu Hükümetin kendilerinin de imzası var, ittihaz ettiği kararname ile tehlikenin mevcudiyetini kabul ediyorlar. Kendisine göre, muhterem bakanın ifadelerine göre, bu ithal edilecek petrol mahsullerini kotaya tâbi tutmak, Ticaret Vekâletinin müsaadesine tabi tutmak oldukça ağır bir tedbir. Beri yandan Ortak Pazara giriyoruz, ecnebi sermayeye ihtiyaç vardır. Bizim verdiğimiz söze itimat ederek milyonlarca yabancı sermaye yatırım yapmışlardır. Bu yatırımı da bir tarafa itemeyiz, diyorlar. Ama aldıkları karar, 2 nci karar dahi, biraz itme mahiyetini taşıyor. Demek ki, tehlike var. Muhterem bakan burada tehlikeyi küçümsediği halde mensup olduğu Hükümet bunu mühimsemiş ve oldukça ağır bir karar itihaz etmiştir.

HASAN KANGAL (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – İç bir su daha.

ESAT ÇAĞA (Devamla) – Bir de afiyet olsun derseniz çok teşekkür edeceğim.

Sonra en mühim sual şu idi: Acaba biz otarşiden vaz geçiyor muyuz? Bakanın buradaki izahatına göre, şu alınmış tedbirlere rağmen, yine de vaz geçmek niyetindeyiz. Halbuki mevcut plân devresi sonunda Türkiye'nin bütün ihtiyacatı, yabancı petrolle değil, yerli petrolden istihsal edilmiş, mahsullerle karşılanmasını amir. Demek ki, bakanın buradaki beyanatı hükümetin kararıyle bağdaşmadığı gibi, takib edeceğini söylediği siyaset de plânla bağdaşmıyor. Şimdi, demek ki, birinci sualin cevabı şu şekilde çıkıyor. "Bir tehlike vardır ama geçicidir."

2 nci sualin cevabı "yerli petrolü himaye edeceğiz, ama yabancı sermayeyi teşvik etmek gayesinin müsaade ettiği nispette."

Muhterem Bakandan, iki karar arasındaki mübayeneti de sordum. Birinci karar, yine hukukî olduğu için ne kadar söylesem kendilerini ikna etmeye imkân yoktur. Petrol Kanununa uygun. Devirden bahsettiler. Ha devir demişsiniz, ha satış demişsiniz. Gümrüğü alındığı anda bu ithal edilmiştir. Kanun ne diyor? Rafineriden başkasına devredilince gümrüğü alınır, diyor. Alındı madem ithal edilmiştir ve tahdit ithalle beraber başlar, diyor.

Binaenaleyh, birinci karar kanunun ruhuna, metnine, lâfzına, her şeyine uygun.

İkincisi açık kapı bırakıyor, onu arz edeyim. Şimdi şöyle oluyor. Rafineride bunlar istihsal edilir, depolara konur. Yalnız Batman rafinerisinin depoları, ana depo olarak kabul edilmiştir. Diğer tasfiyehanelerin depoları, ana depo olarak kabul edilmemiştir. Bunlar ana depo kabul edilmediği için bu tasfiyehanelerin depolarında kaldığı müddetçe bu petrol Türkiye'de ithal edilmiş sayılmaz. Ken-

dilerinin memleketin muhtelif yerlerinde depoları vardır. Eğer bunları oraya naklederse, yine ithal edilmiş sayılmaz. Ama nakletmiş olduğu depodan tevzi eden müesseseye, yani petrol ameliyesi ile ilgili olmayan bir müesseseye devretti mi, memlekete ithal edilmiş sayılır ve gümrüğü alınır. Şimdi, kendilerinin ittihaz buyurdukları ikinci karar, bu rafineriler dışındaki depolardan yani "özel akar yakıt antrepo sistemi dahilinde" demek istediği bu. Şimdi, Mersin'de Mobil Oilin hissesi var. İstihsal ettiği petrol Mersin'deki deposunda. Bunu oradan aldı, götürdü Beykoz'daki Serviburnu deposuna, kendi deposuna koydu. İşte bu özel depolama sistemine girdi. Şimdi Serviburnu deposundan çıkarken, devredilirken, ithal sayıyorlar, oradan çıkarılmayı müsaadeye tâbi tutuyorlar. Peki, kanunî bir engel mi var? Rafinerinin kendi deposundan, petrol ameliyatıyle alâkası olmayan bir kimseye devretmesinde, yok.. Mersin rafinerisine bir tane tanker yanaşıp da, kendi deposundan bu petrolü doğrudan doğruya verse Sayın Bakandan cevap istedim, bunun hakkında bir cevap vermediler. Bunu ben kendi anlayışıma göre söylüyorum, eğer bir hatam varsa tashih buyursunlar. Bir tanker yanaşıp da doğrudan doğruya kendi deposundan alırsa bu ithal midir, değil midir? Eğer ithal ise, orada da bir müsaadeye tâbi tutmak lazım geliyor. Halbuki ikinci kararda bu, ihtimalin dışında kalıyor. Suphi Beyin açık kapı bırakılıyor demesinin gayesi de tahmin ederim budur.

Sonra Sayın Bakanın ve mensup olduğu Hükümetin tedbiri almada teehhürü vardır. Bunu da kabul etmek lazım. Diyorlar ki, Petrol Kanununu tetkik ettim. Petrol Kanununun tetkiki o kadar uzun zaman almaması lazım gelir. Nihayet kendisinin vaktini alıyorsa, bulunduğu teşkilâtta Petrol Kanununu iyi bilen birisine konkre olarak sualinizi sorarsınız, alacağınız cevaba göre hareket edersiniz. Bu bakımdan bir teehhür vardır. Bendeniz bu teehhür dolayısiyle, bunlar birikmiştir dedim.

O halde bütün bunlardan sonra şu Genel Görüşmeyi bir neticeye bağlamak lazım. Genel Görüşmeden çıkan netice şu: Tescil edilsin diye söylüyorum. Hükümet 15 bin ton petrolün birikmiş olmasını, petrolcülüğümüzün akıbetini tehdit eden, ciddî bir tehlike olarak kabul etmemektedir. Birincisi bu.

İkincisi; Petrol Kanununun koymuş olduğu gayeye ve plânın yüklediği mecburiyete rağmen Türk petrolünü, memleketin ileride, plân devresi sonunda bütün ihtiyaçlarını karşılayacak derecede inkişaf ettirilmesi gayesinden, ecnebi sermayeyi teşvik pahasına şimdilik feragat edilmiştir. Tenkid olarak söylemiyorum, vakıa bu. Bunun mesuliyeti kendilerine râci. Çünkü memleketin siyasetini yürüten kendileri, bana ne?

Bu iki noktayı tespit ettikten sonra tedbir olarak da şahsen şunu ileri sürerim. Sayın Bakan nasıl hatadan rücu etmeyi bir fazilet sayıyorlarsa, ikinci kararnameyi de bir daha gözden geçirsinler ve bendenizin arz ettiğim, eğer açık kapı mevcut ise, bunu da kapatmak yoluna gitsinler.

Bu suretle memlekete ithal edilecek yabancı petrollerin ürünü evvela Türk petrolünden temin edilip, aradaki açık yabancı petrol ürünleriyle temin edilirse, bunda iki fayda vardır.

Bir defa şirketler rafinerilerini optimum istihsal seviyesinden daha aşağı düşürmeye yanaşmayacaklardır. Bu hâl ticarî ve sanayi kaidelerine aykırıdır. Binaenaleyh, ithal edemedikleri fazla petrol ürünü ihraç çarelerini arayacaklardır. Bunun için de tecrübelidirler. Onlar bu hususta muvaffak oluyorlar. Bu da memleket için faydalıdır.

İkincisi : İhracına imkân bulamazlarsa çare-i selameti, Türk petrolünü işlemekte bulacaklardır. Çünkü Türk petrolünden istihsal edilen mahsuller böyle bir tahdide tâbi değildir. Kuyu açacak, yatırım yapacak, petrolcülüğümüzün inkişafı için bu şirketlere hizmet ettirilmiş olacaktır. Vekil Beyefendiden bu husus üzerinde düşünmelerini hassaten rica ediyorum.

Sonra yine kulağıma gelen bir şey var? Ben Mobil-Oil Müdürüyle de temas ettim, tek taraflı dinlemiş olmamak için. Bana dedi ki, "benzin sarfiyatı azalmaktadır; çünkü konulan vergi ağırdır" ve biliyorsunuz, en çok satılması müşkül olan mahsul benzindir ve bütün dünya meşbû halde, satılamıyor. Muhakkak satacaksınız, sokağa dökemezsiniz ya.. Binaenaleyh, bugün hakikaten denilen şey varitse benzin üzerine konmuş olan verginin benzin istihlâkini engellemiyecek şekilde yeni baştan gözden geçirilmesinde fayda vardır. Bizde en az istihlâk edilen, gazdır. Biz gazı ithal ederiz. Rusya'dan alıyorlar, zannediyorum. Halbuki motorin fiyatı ile gaz fiyatı arasında son vergilerden dolayı bir fark olmasından ötürü köylü, motorin ile işleyen vasıtaları gazla işletme yoluna gitmiş. Böyle devam ederse motorin pahalılaşacak ve gaz sıkıntısı da beraber gelecek.

Tedbirlerin üçüncüsünü, yine plân derpiş etmiştir; istihsal ile satışın, yani Petrol Kanunu içinde bütün petrol mamullerini bir elde birleştirmekte fayda vardır. Ve plân bunu bir tedbir olarak derpiş etmiş, bu senenin programına koymuş ve şu ufak kitapta da, icra plânında da 3 aylık zaman diye, zaman tayin ediyor, "derhal" denmiştir. Halbuki derhal bunun yapılmasını amir olduğu halde, Plân da altı aydır meriyettedir; henüz daha Bakanlar Kurulunda bu kanun müzakere konusu olmaktadır, burada da geç kalınmıştır. Bunun da bir an evvel Meclise getirilmesi petrolcülüğümüzün akıbeti bakımından lazımdır. Kendileri bize bu genel görüşmeden dolayı teşekkür ettiler. Ben de kendilerine uzun uzun zahmete girmiş ol-

malarından dolayı çok teşekkür ederim. Hiç olmazsa biraz, müzakere karışık cereyan etmekle beraber, arz ettiğim gibi bazı esaslı noktalar da tebellür etmiş vaziyettedir. Zaten Senatoda yapılacak genel görüşmeden de nihayet bu kadar bir netice istihsal edilebilir. Hepinize gösterdiğiniz sabırdan dolayı teşekkür ederim. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Daha 9 sayın üye söz almış bulunmaktadırlar, Sayın Bakan da söz istemişlerdir. Gruplar adına 5 sayın üye, şahısları adına da 6 sayın üye konuşmuş bulunmaktadır. Şimdi yeterlik önergesi gelmiştir, okutacağım.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) – Efendim, benim sarf etmediğim bazı sözler Sayın Bakan tarafından kürsüden benim tarafımdan sarf edilmiş gibi kabul edildi. Buna istinaden bazı hükümler ve görüşler ileri sürüldü. Bu bir nevi sataşmadır, bu bakımdan söz istiyorum.

BAŞKAN – Biraz önce Sayın Özdeş de sizin hakkınızda Gürsoytrak bana sataştı iddiasiyle Riyasete bir önerge vermişti, biz kendisine böyle bir sataşmanın vakı olmadığını bildirdik, rica ettik, geri aldılar.

SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabiî Üye) – Söylemediğim sözleri Bakanın bana atfederek yaptığı ithamları kendisine iade ettiğimi yüksek huzurunuzda ifade ediyorum.

BAŞKAN – Yeterlik önergesini okutuyorum.

Sayın Riyasete

Türk petrolleri hakkında yapılmakta olan genel görüşmede, mesele, şimdiye kadarki konuşmalarla aydınlanmış olduğundan, müzakerenin kifayeti cihetinin oya konulmasını arz ve teklif ederim.

Konya

Muammer Obuz

BAŞKAN – Yeterlik önergesi eğer kabul edilmezse şüphesiz Sayın Bakan ve diğer söz isteyen arkadaşlar konuşacaklardır.

Sayın Çağa, yeterlik önergesi var dediğim zaman aleyhinde konuşacaktınız. Şimdi konuşmuyorsunuz, değil mi?

ESAT ÇAĞA (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Hayır.

BAŞKAN – Yeterlik önergesini oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Gündeme geçiyoruz.

3. TOPLUM VE KÖY KALKINMASINDA TAKİB EDİLECEK POLİTİKA

Önerge Sahipleri :
Hasan Ali TÜRKER (Balıkesir)
ve (9) arkadaşı

Görüşüldüğü Birleşimler :
24 Mart 1964
2 Nisan 1964
9 Nisan 1964
10 Nisan 1964

1. – Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Ali Türker ve 9 arkadaşının, toplum ve köy kalkınmasında takip edilecek politika hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/9) (*)

BAŞKAN – Önergeyi okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Sayın Başkanlığına

Giriştiğimiz planlı kalkınma devrinde toplum kalkınmasının büyük bir önem ve değer taşıdığı açık bir gerçektir. Bilhassa Hükümetçe bir Köy Bakanlığı teşkil edilerek bu konunun ciddiyetle ele alındığı şu sıralarda ve yurdumuzun bugünkü şartları ve gerçekleri karşısında köyü ve köylüyü kalkındıracak ve Hükümetin köye ve köylüye karşı olan vecibe ve hizmetlerini en tez ve uygun yollardan köye götürecek tedbirlerin alınmasında her partinin ve her sayın üyenin görüş ve düşüncelerinin bilinip tartışılmasında büyük faydalar mülâhaza etmekteyiz.

Bu suretle Hükümetin köy kalkınmasında takib edeceği siyaset ve bu konuda yapacağı icraatın umumi istikametinin tesbitinde hayırlı neticeler elde edileceği şüphesizdir. Bu düşüncelerimizde isabet görüldüğü takdirde toplum ve köy kalkınmasında takib edilecek politikanın esaslarını incelemek üzere Yüce Senatoda bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz.

Balıkesir	Bursa
Hasan Ali Türker	İhsan Sabri Çağlayangil

(*) C. S. Tutanak Dergisi C. 19 - s. 557:559

Adana	Aydın
M. Nuri Âdemoğlu	Fikret Turhangil
İzmir	Denizli
Hilmi Onat	Mehmet Emin Durul
Ağrı	Maraş
Veysi Yardımcı	Cenap Aksu
Rize	Çorum
Necip Danışoğlu	Alâaddin Çetin

BAŞKAN – Önerge sahiplerinden birisi bu hususta konuşabilir.

FARUK IŞIK (Van) – Hükümetin bulunması lâzım değil midir?..

BAŞKAN – Değil efendim, mamafih haber verilmiştir.

Bulunmasında fayda olur diye ben haber verdim. Bir dakika Sayın Türker, Genel Görüşme ile ilgili maddeyi okuyayım.

"Madde 128 – Genel Görüşme, en az 5 üyenin imzalıyarak C. Senatosu Başkanlığına verecekleri bir önerge ile istenir. Bu önerge, verildiği günden sonraki ilk gündeme alınır. O gün, önergede imza sahibi olanlardan biri dinlendikten sonra lehte, aleyhte birer üyeye söz verilir.

Genel görüşme açılmasının kabul veya reddi işari oyla karara bağlanır.

Genel görüşme açılmasına C. Senatosunca karar verilmesi halinde Başkan önergeyi derhal Hükümete bildirir.

Hükümet veya ilgili Bakan konunun, yazının gönderilmesini takib eden 3 üncü Birleşime kadar olan birleşimlerden hangisinin gündeme alınmasını istediğini Başkanlığa yazı ile bildirmeye mecburdur. Aksi halde konu Başkanlıkça 3 üncü Birleşimin gündemine alınır ve sorulardan önce görüşülür.

Hükümet veya ilgili bakan iç ve dış güvenlik düşüncesiyle görüşmenin kapalı oturumda yapılmasını istiyebilir."

BAŞKAN – Bundan ibarettir efendim. Buyurun Sayın Türker.

HASAN ALİ TÜRKER (Balıkesir) – Sayın Başkan, Sayın senatörler.

1960 yılında yapılan sayımlara göre yurdumuzda şehir ve kasabalardan ayrı olarak 35 382 muhtarlık içinde, 18 906 720 nüfus yaşamaktadır.

Bugün köylerde yaşıyan bu nüfus miktarını rahatça 20 milyon olarak kabul edebiliriz.

35 382 muhtarlığa bağlı köy sayısı da 40 binin bir hayli üstündedir.

Ayrıca bizim ilçelerimizin çoğu köy karakterini taşıyan kasabalar halindedir. Bu kasabaların da bazı bakımlardan köylerimizden farkı yoktur.

Kalkınma devrinde olan memleketimizde toplum kalkınması denince başta köy ve kasabalarımızda yaşıyan 20 milyonun üstündeki nüfusun refah ve saadetini düşünmemek mümkün değildir.

30 milyonu bulan nüfusumuzun kalkınmasında da köylünün verimli olmasının büyük rolü vardır. Zira, bizim İktisadi kalkınmamızın temeli olan zirai mahsullerimizin istihsal yeri köylerdir. 35 382 muhtarlık halindeki bu köylerimiz nüfus bakımından çok mütehavvildir. 50 nüfuslu köylerimiz olduğu gibi 3 000 nüfuslu köylerimiz de vardır. Çoğunluğunu 300 - 500 nüfuslu köyler teşkil etmektedir, yüzde itibariyle, 21.4 tür.

Dünyanın hemen birçok memleketlerinde köyler, çok cazip ve zevkle oturulacak yerler olduğu halde, bizim memleketimizde köyler daima kaçılan yerler olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu devrinde çok fazla ihmal edilen köy ve köylümüz, Cumhuriyet devrinde de arzulandığı kadar alâka görememiştir.

Köylerimizin verimsizliği, köylüyü fakirlikten kurtaramadığı için evleri, suları, yiyecekleri, istirahatleri, sosyal durumları medeni ihtiyaçları bakımından köylerimizi kalkındırmada rol oynıyacak olan aydınlarımız köyden bucak bucak kaçmaktadır.

Önergemiz Yüce Senatoca iltifat görüp kabul buyurulduğu takdirde huzurunuza getireceğim rakamlar köylerimizin ne kadar aydından yoksun olduğunu gösterecektir.

Türk köylüsü baba ocağına, toprağına, doğup büyüdüğü çevreye çok bağlıdır. Fakat köyünü; kendisini tatmin etmediğini görünce, doğduğu yeri terk ile doyduğu yere göç etmektedir.

Öteden beri iş bulmak için köyden şehirlere akın eden köylü, bugün Türk şehirlerinde de kendini tatmin edememekte ve yurt dışına iş aramaya gitmektedir.

Köyden şehirlere olan akınlar, büyük şehirlerimizde bir gecekondu meselesi yaratmıştır. Büyük şehirlerin iltifat etmediği kenar mahallelerinde üst üste yığılmış kulübelerde adeta çoluk çocuğu ile balık istifi yaşıyan köylüler, bu gecekondularda hiçbir fennî ve sıhhi hizmet yardımı görememekte, hatta, niçin oralara gelip yerleştiklerinden dolayı suçlandırıldıkları halde, köyünden bu kenar mahallelere neden bu kadar akın ettiklerinin sebebi üzerinde layıkiyle durulmamakta, ancak edebiyatı yapılmaktadır.

Birçok köylerimizde hayvanlariyle hâlâ aynı yerde yatıp kalkmakta olan vatandaşlarımız mevcuttur. Şehirlere akın eden bu köylülerimiz müstahsil olmaktan çıkıp müstehlik oldukları için de ayrıca istihsal gücümüz düşmektedir. Köy-

lerimizin kuruluşları, orman ve sularla olan münasebetleri, evlerinin toplu veya dağınık oluşları, yapılış şekilleri ve malzemeleri köylümüzün geçim kaynakları, el ve ev sanatları, okul durumları ilçe ve bucaklarına olan yol ve telefon irtibatları, pazarları, belediyeleri ve daha birçok hususiyetleri, üzerinde durulacak köy dâvalarıdır.

Bunlar bilinmiyen şeyler değildir. Türkiye'de köylünün yaşayış tarzını, iktisadi sıkıntısını herkes bilir. Aydınlarımız bundan habersiz değildir.

Fakat köy bugün istihsal gücünü kaybetmiştir. Toprağı verimsizdir. Ormanı kalmamıştır. Hayvanı verimsizdir. Sebzesi, meyvesi, bağı, bahçesi bakımsızdır. Okutulamadığı için karanlıklar içindedir. Sağlık kontrolları layıkiyle yapılamadığı için yaşaması, tesadüflerin insafına bırakılmıştır.

Köy ve toplum kalkınması geniş ölçüde bir memleket meselesidir. Her ufuk değiştirdikçe iklim ve toprak şartları değişen bu güzel memleketimizde yaşıyan köylülerimizin dertlerini birer birer ele almak, konuşmak ve ihtiyaçlarını belirtmek, kalkınmanın yolunu çizmek, yüce Senato için şerefli bir vazife olacaktır. Umarım ki, önergemiz aleyhinde oy kullanan bulunmıyacaktır. Çünkü bu dâva birimizin, birkaçımızın değil, hepimizin dâvasıdır.

Köy ve toplum kalkınmamızı Yüce Senatoda görüşmekte sayılamıyacak kadar faydalar olduğuna inanmaktayım. Hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Bakan, buyurun.

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURTOĞLU (İzmir) – Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım, köy gibi Türkiye'nin % 72 sini içine alan çok çetin bir mevzuda bir Bakanlık kuruluşunun başlangıç çalışmaları içindeyiz. Böyle bir devrede Senatodaki arkadaşlarımızın verdiği önergeyi en içten gelen memnuniyetle karşıladım. Onaylamanızı rica etmek için kürsüye çıktım. Büyük faydalar olacaktır. Kuruluş sırasında muhterem Senato üyelerinin değerli fikirleri bize büyük bir destek olacaktır. Ayrıca bu kürsüden bugüne kadar yaptığımız çalışmaları umumi efkâra izah fırsatını kazanmış olacağız.

Diğer Bakan arkadaşların bütçeleri vardır. Onlar bütçe müzakerelerinde muhterem Senatonuzda bazı meseleleri söylemek ve değerli murakabenizin altına girmek imkânını buldular. Benim Bakanlığımın bütçesi olmadığı için bunun eksikliğini hissediyorum. Böylece de bu murakabenin Bakanlığım için de yapılmasından büyük şeref duyacağım.

Ricam; bu önergeyi onaylamanızdır. Sayın Başkanı ve sizleri saygı ile selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Önergenin aleyhinde söz istiyen var mı?.. Yok. Önergeyi, toplum ve köy kalkınması hakkında bir genel görüşme açılmasını oyunuza sunuyorum.

Kabul edenler... Etmiyenler... İttifakla kabul edilmiştir. Usulü dairesinde keyfiyet sayın bakanlığa bildirilecek, en geç üçüncü oturuma kadar bu görüşme açılacaktır. Bu maddenin müzakeresi bitmiştir.

2. – Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Ali Türker ve 9 arkadaşının, toplum ve köy kalkınmasında takib edilecek politika hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/9) (*)

BAŞKAN – Bu genel görüşmenin açılması hakkında karar verilmişti. Bu husus bugün gündeme alınmıştır.

Bu mevzuda söz istemiş olan arkadaşların isimlerini okuyorum efendim.

Hasan Ali Türker, Neşet Çetintaş, Mehmet Ali Demir, Hazım Dağlı, Ahmet Yıldız, Ahmet Naci Arı, İzzet Gener, Cenap Aksu, Hüsnü Dikeçligil, Sezai O'Kan, İhsan Sabri Çağlayangil, Alaeddin Çetin, İskender Cenap Ege arkadaşlarımız söz almışlardır.

Buyurun Sayın Hasan Ali Türker, ("dışarıda" sesleri, "Bakan yok" sesleri.)

Bakan adına salahiyetli bir kimsede mi yok? ("Yok" sesleri.)

Haber verin efendim. Bu köy kalkınması ile ilgili görüşme yeni Bakana bir direktif mahiyetinde olduğundan yeni Bakanı bekliyoruz. (Bakan geldi, sesleri.)

Efendim, çalışkan ve sempatik Bakanımız gelmiştir. (Alkışlar)

Buyurun Sayın Türker.

HASAN ALİ TÜRKER (Balıkesir) – Sayın Başkan, sayın senatörler.

Memleketimiz kalkınmasının bel kemiğini teşkil eden köy dâvalarını Senatoda görüşme hususunda gösterilen yüksek alâkadan dolayı hepinize teşekkürlerimi arz ederek sözlerime başlamak isterim.

Yurdumuz iktisadi yönden, geri kalmış bir ülkedir.

Hükümetler öteden beri kalkınma hamlesi yapmak istemişler fakat çeşitli meselelerle karşı karşıya kaldıkları için tereddütler içinde bu dâvada istikrarlı bir yol tutulamamıştır. Bu yüzden de, kalkınmaya çok muhtaç olduğu kadar, kalkınabilme şartlarının bir çokları mevcud olan memleketimiz, bugün esefle kaydetmek lazımdır ki, "geri kalmış" vasfını muhafaza etmektedir.

Dünya ilerlemekte, bizim nüfusumuz da süratle artmaktadır. Gerek dünya milletlerinin yükselişine ayak uydurma ve gerekse, nüfusumuzun çoğalmasından mütevellit bugünkü ve yarınki problemlere cevap vermek için kaybedilecek bir tek günümüz yoktur.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 19 - s. 672:678

Bütün mesul makamlar bu meseleler üzerine elbirliği ile eğilmeli ve bu cennet memleket içinde yaşayanların yüzü gülmelidir. Bizim nüfusumuz şehir ve köylerde yerleşmiştir. Bunların dışında sayısı küçümsenmeyecek kadar da aşiretler, yaylacılar vardır ki, hele bu üçüncü kategoride yaşayanların miktarını bile tesbit edip istatistiklere almak kimsenin hatırından bile geçmemektedir.

Eldeki tasarılara göre evvela köylerimizin umumi durumlarını gözden geçirdikten sonra, kalkınma çareleri üzerindeki görüşlerimi açıklıyacağım.

Ben, köy konusunu umumi olarak ele alacağım. Teferruata girmiyeceğim, buna da imkân yok. Umarım ki, Senatör arkadaşlarım, köyün muhtelif problemleri üzerinde genişliğine, derinliğine dururlar.

Şunu da açıklamak isterim ki, konumuz yalnız Köy Bakanlığı işi değil, bir Hükümet, bir Devlet, bir memleket işidir.

1960 yılı hesaplarına ve tesbitlerine göre, 35 382 muhtarlığa bağlı 40 bin kadar köyümüz var. Bu köylerde yaşayan nüfus miktarı da 18 906 720 dir. Bugün bu nüfusu yaklaşık olarak 20 milyon kabul etmek mümkündür ve doğrudur.

Köylü bir senatör olarak, bu 20 milyon nüfusun, bu geniş toplumun, geri kalma nedenleri üzerinde durarak kalkınma çarelerini araştırmanın çok yerinde olacağına inanıyorum. Köylümüzün bugünkü yürekler acısı durumunu hepimiz biliriz. Ben, bunun edebiyatını yapacak değilim.

Dün ve bugün şehirlerle köylerimiz arasında bir uçurum denecek kadar fark vardır. Bu farkı mümkün olduğu kadar süratle ortadan kaldırmağa çalışmak toplum kalkınmamızın başlıca hedeflerinden biri olmalıdır.

Şehirlerdeki noksanlıklar, ıstıraplar, aydınlar ve basınımız tarafından derhal dile getirilir ve süratle önlenmesine çalışılır.

Köylünün de lafi çok yapılır; dertler zaman zaman söylenir ve yazılır, hele seçim zamanlarında köyün bütün dertleri halledilir. Fakat köy sayımızın çokluğu, hepsinin de dertli ve mustarip bulunuşu, bu işler üzerinde gerektiği kadar durulmayışının başlıca amili olmuştur kanaatindeyim.

1960 yılı sayımlarına göre nüfusumuzun 3'te 2'sinden fazlası köylerde yaşamaktadır. Şu halde toplum kalkınmasında köylerimiz ilk ele alınacak durumda olmalıdır. Esasen bizim üretim maddelerimizin menşe ve sahası köy olduğu için köylerin kalkınması, şehirlerin kalkınmasını da destekler. İşte bu nedenlerle, kalkınma gücümüzün en az % 75'ini köy kalkınmasına hasretmeğe mecburuz.

Köylere uzatılan eller, şimdiye kadar semeresiz kalmıştır. Çünkü bizim köylerimiz 50 - 3 000 nüfus arasında değişir. Bu kadar dağınık yerlere, rasgele götürülen hizmetler beklenen sonuçları vermeden adeta heder olup gitmektedir.

Köylerimizin çeşitli durumlarını sıra ile gözden geçirelim. Ele aldığımız bu rakamlar, maksadını ifade etmeye yarıyacağı için önemli olduğu kanısındayım.

Köylerimizin :

% 29'u yamaçlarda,

% 23,4'ü eteklerde,

% 18,7'si ovalarda,

% 15,8'i sırtlarda, % 10,7'si vadilerde kurulmuştur.

Bu kuruluşlarda, eski devirlerin korunma, geçim ve mevsimlere uyma endişeleri vardı.

Köylerimizin;

% 14,4'ü orman içindedir.

% 20,4'ü orman kenarındadır.

% 58,8'i orman dışındadır.

Orman içi ve orman kenarında bulunan köylerimizin ne ağır şartlar içinde geçindiklerini düşünmek bile insanı ürkütüyor.

Bu orman içi köylerinin çoğunda tarla yok, bağ, bahçe yok, keçiden başka evcil hayvan yetişmez, ormandan faydalanamaz. Aslında Türk köylüsü ormanı çok sever, o kadar ki, Anadolu'nun bir çok yerlerinde çeşitli inanışların tesiri altında ormanı ölüler bile muhafaza eder.

Halbuki, geçim derdi, köylüyü istemeyerek baltasını alıp ormanı tahribe zorlatır. Tarla açma, odun ve kereste sağlamak, keçi beslemek hep ormanın aleyhine işleyen faktörlerdir. Fakat köylüye bir geçim yolu bulmadıkça bunu önlemek mümkün değildir.

Köylerimizin :

% 65,8'i yani 11,4 milyon köylü su kenarlarından uzaktır.

% 1,7'si deniz kenarındadır.

% 1,6'sı göl kenarındadır.

% 30,9'u ırmak, çay, nehir ve dere kenarındadır.

Su kenarlarından uzak olan 11,4 milyon köylümüzün bilhassa yağışı az olan kurak bölgelerde ne kadar sıkıntı çektiğini tahmin ve takdir etmek güç değildir.

Köylerimizin :

% 71,9'u topludur.

% 17,9'u'sı az dağınıktır.

Esasen az nüfuslardan teşekkül eden köylerimizin bilhassa Karadeniz Bölgesinde ev ev de dağınık oluşu, medeni vasıtanın sosyal hizmetlerin, teknik çalışmanın buralara girmesine mani olmaktadır.

Köylerimizin :

% 24,3'ünün evleri kerpiçtendir.

% 44,5'inin evleri taştandır.

% 1,5'inin evleri tuğladandır.

% 5,1'inin evleri ahşap iskeletli.

% 12,8'inin tamamen ahşaptandır.

% 0,3'ünün evleri kamıştan ve

% 10'nun evleri karma karışıktır.

Bu evlerin;

% 30,4'ünün damları kiremitlidir.

% 48,6'sında damlar topraktır.

% 6,4'ünün damları tahtadandır.

% 1,6'sında damlar çinkodan ve

% 2,6'sında damlar kamıştandır.

Bu iptidai şartlara ilaveten Orta - Anadolu'nun kışı ağır seyreden bölgeleriyle Doğunun bir çok yerlerinde kışın hayvanların sıcaklığından faydalanmak için evlerle ahırlar biribirine birleşmiştir.

Bu vesile ile şunu arz etmeden geçemiyeceğim. İmar ve İskân Bakanlğı örnek, ucuz, sıhhi köy evleri yaptırmayı hiç düşünür mü acaba? Bu evlerin hemen hemen bir çoğu sağlık şartlarından uzak, güneş görmez, hava almaz, rutubetli, isli ve oturulamayacak kadar iptidaidir.

Milyonlar, bu gayrisıhhi evlerde yaşamakta bir çok hastalıklara ve tabiatın nâmüsait şartlarına göğüs germektedirler.

Köylerimizin :

% 68,3'ünün ilçeleriyle yol irtibatı vardır.

% 29,1'nin ilçeleriyle yol irtibatı yoktur.

% 14,2'sinin ilçeleriyle telefon bağı vardır.

% 84,6'sının ilçeleriyle telefon irtibatı yoktur. Köylerimizin ilçe merkezlerine olan uzaklığı bir kilometre ile 60 kilometre arasında değişir.

Köylerimizin :

% 94,5'inin tarım kredi kooperatifi yoktur.

% 42,2'sinde kahvehane ve köy odası yoktur.

% 28'inin yalnız köy odası vardır.

% 11,5'inin yalnız kahvehanesi vardır.

% 17,8'inin hem kahvehane, hem köy odası vardır.

Bu rakamlara göre köylerimizin iktisadi ve sosyal durumlarının ne kadar geri olduğunu takdir etmek kolaydır.

Köylerimizin :

% 55,3'ünün ilkokulu vardır.

% 44,2'sinde ise ilkokul yoktur. Yani 15 636 köyde yaşayan 5,1 milyon nüfus ilkokuldan mahrumdur. Mevcut köy ilkokullarının büyük bir kısmı da tek öğretmenlidir.

Bir öğretmenin, beş sınıflı bir okulda köy çocuğunu lâyıkiyle yetiştirmesine ve haklı bir ilkokul tahsilinin yaptırılmasına imkân var mıdır?

Şehir ve kasabalarda her sınıfa bir öğretmen verildiği halde köy çocuklarının beş sınıfa bir tek öğretmen vererek gösteriş yapmanın köylüye ne faydası vardır. Hiç yoktan iyidir demek kâfi bir mazeret midir?

Sayın senatörler,

Bizim köylerimizin başlıca geçim kaynakları şöyle özetlenebilir.

% 65'i tarla ziraatiyle,

% 9,9'u sadece hayvancılıkla,

% 3,1'i meyvecilikle ve

% 11,2'si de diğer işlerle geçinmektedir.

Çok küçük yüzdeler halinde :

Bağ, tütün, sebze, zeytin, odun ve kömür, balıkçılık, amelelik ve çaycılık yaparak geçinen köylerimiz vardır.

Köylerimizin % 14,9'unda halıcılık, dokumacılık, sepet, bıçak, tabakçılık, çömlek, testi ve urgancılık gibi el sanatları olduğu halde % 85,1 inin yani 30 120 köyde el ve ev sanatları yoktur.

Şu halde bizim köylerimizin başlıca gelir kaynağı ziraat ve hayvancılığın yanında el ve ev sanatları bulunmakla beraber, çok azdır.

En geniş geçim yolu olan ziraat ve hayvancılığımızı kuşbakışı gözden geçirirsek çok acınacak bir tablo ile karşılaşacağımıza inanmaktayım.

Bugün Türkiye'de :

43 747 Traktör,

47 143 Traktör pulluğu,

6 072 Biçer - döğer

2 087 025 Karasapan,

1 186 386 Hayvanla çekilen pulluk, vardır.

Topraklarımız vermeden alma zihniyeti altında çok kısırlaşmıştır.

Sulama yoktur. Tabiî gübreler yakacak olarak kullanılmakta olduğundan birçok vilayetlerimizde tarlaya intikal ettirilememektedir.

Islâh edilmiş tohum çok kifayetsizdir. Çiftçi teknik bilgiden mahrumdur.

T.C. Ziraat Bankasının çiftçiye verdiği zirai krediler kontrolsuzluk yüzünden verimsizdir. Hayvancılığa çok az kredi plâsmanı ayrılmaktadır.

4753 sayılı Kanunla köy orta malı meralar 1945'ten beri topraksız köylüye tevzi edilmekte ve fakat kredi, malzeme, tohum, gübre ve teknik bilgi sağlanamadığı için beklenen verim elde edilemediği gibi hüdainabit bir şekilde dahi millî gelire milyarlar kazandıran hayvancılık, meraların tahribi yüzünden baltalanmaktadır. Bu çok yanlış bir yoldur. 1938'den bu yana meralar üçte bir nisbetinde tahrib edilmiştir.

Doğu'nun sadece çayır ve mera olan yaylaları sürülmüş ve fakat vejetasyon devrinin çok kısa oluşu dolayısiyle mahsul alınamamış buna mukabil meralar bozulmakla kalınmıştır. Bu suretle Doğu vilâyetlerimizde tarih boyunca hayvancılıkla geçinen köylülerimiz iktisadi krizler geçirmektedir.

Ziraat sahasında köye teknik bilgiyi götürecek olan ziraat yüksek mühendislerimiz köye bir türlü yaklaşamamış ve köylüye nüfuz edememiştir. Bu hususta rakamlara başvuralım :

Tarım Bakanlığına bağlı muhtelif umum müdürlüklerin :

Merkez kadrolarında	304
Vilâyet merkezlerinde	921
Kurumlarında	462

İlçelerde ise sadece 6 ziraat yüksek mühendisi vazife görmektedirler. İlçe merkezlerine dahi giremeyen, yerleşemeyen ziraat yüksek mühendislerimizin köylü ile nasıl kaynaştığına akıl erdirmek güçtür.

Bugünkü malûmata göre Türkiye'de

6 İlçede ziraat yüksek mühendisi vardır.

564 İlçede yoktur.

254 İlçede veteriner hekim vardır.

316 İlçede yoktur.

Genel görüşmemizin açılması için yaptığım konuşmada köylümüzün aydın elemandan ne kadar yoksun olduklarını ifade etmiştim. Bu rakamlar sözlerimi teyideder sanırım.

Bu vesile ile köylünün kalkınması için lazım olan teknik ve aydın personel ihtiyacını kalkınma planından tetkik edelim. Kalkınma planındaki rakamların ifadesine göre köye hizmet götürecek teknik ve aydın eleman çok noksandır.

Kalkınma planının 1964 yılı programının 15 inci tablosunda aynen şu ifade ve rakamlar vardır. Tablo 15 : 1977 de ulaşılacak standartlara göre 1964 te sektörlerdeki insan gücü açığı :

Kişi	
9 900	Sağlık personeli
17 500	Yardımcı sağlık personeli
17 800	Öğretmen
35 300	Öğretmen (İlkokul)
4 900	Tarım teknisyeni
1 450	Veteriner

Şu duruma göre 1964 yılında bu personele ihtiyaç vardır. Halbuki bunların yetiştirilmesine sarf edildiği sanılan gayretleri, bendeniz neticeye ulaşmaktan çok uzak görmekteyim.

Türk köylüsünün başlıca geçim kaynağı olan ziraat ve hayvancılıktan uğradığı zararlara da bir göz atalım.

Bizzat Tarım Bakanlığından aldığım malumata göre 1963 yılında çeşitli hayvan hastalıklarından meydana gelen zayiatın para değeri 3 142 337 750 liradır.

Bitkisel hastalıkların Türk çiftçisine verdiği zarar ise yaklaşık olarak 3 200 000 000 liradır.

Tarım Bakanlığının randımanlı çalışmayışından mütevellit meydana gelen ve toplamı 6 342 337 570 lira tutan bu zararlar da kalkınmasını düşündüğümüz, arzuladığımız Türk köylüsünün hesabına kaydedilmektedir.

Bu milyarların altında ezilen Türk köylüsünün nasıl kalkınacağını izah etmek biraz güçtür.

Memleketimiz hayvancılığının, bakımsızlıktan, yemsizlikten, ırklarının ıslah edilemeyişinden mütevellit verim noksanlığını teker teker kaleme vurup hesabedecek olursak sadece hayvancılıktan senede 10 milyar lira zarar ettiğimizi esefle müşahade ederiz. Bu büyük zararlara, küçük ihmallerin, alâkasızlığın verdiği müteferrik zayiatı da eklemek isterim. Memleketimizde zirai ve hayvansal mahsuller pazarlanamamaktadır.

Bunun da vebali Ticaret Bakanlığına aittir. Mallarımızın ıslah edilemeyişine ilaveten ambalaj ve standardizasyon noksanlığı da pazar bulma ve ihracına manidir.

Bu şartlar altında köylü nasıl kalkınır? Ulaştırma Bakanlığını ilgilendiren küçük bir noktaya daha dokunacağım.

Doğu vilâyetlerimizden :

Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Kars, Malatya, Muş, Siirt, Van ve Sivas'tan 1962 yılında veteriner raporiyle ve trenle tüketim merkezlerine sevk edilen kasaplık canlı hayvanların yollarda beklemekten, bakımsızlıktan mütevellit et zayiatı

3 750 000 kilogram büyükbaşlarda

11 250 000 küçükbaşlarda olmak üzere toptan

15 000 000

15 milyon kilo olup bunun para değeri asgari râyiçlerle 56 milyon lirayı bulmaktadır. Bu zararlar da kalkınmasını düşündüğümüz, arzuladığımız Türk köylüsünün kazancından gitmektedir.

Bizim köylüde zarar mı ararsınız. Kendi mesleğimle ilgili bir noktaya daha temas edeceğim, Türkiye'de geceli gündüzlü, bütün aile efradiyle her türlü mevsim şartlarına göğüs gererek çalışıp kasaplık hayvan yetiştiren köylü sattığı hayvanına tüketicinin verdiği paranın ancak % 55 ini alabilir. % 45 i ise aracı, toptancı ve perakendecilere kazanç olmaktadır. Halbuki bu nisbet ileri memleketlerde % 75 - 80 dir. Yani, esas kazanç yetiştiricinin, bizdeki köylünün eline geçer. Çalışmasının karşılığını da alamayan köylüyü acaba nasıl kalkındıracağız.

Ticaret Bakanlığı Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğüne bağlı et kombinalarını hedeflerine ulaşacak şekilde çalıştırırsa, hayvan üreten bölgelerimizden meselâ Kars, Ağrı, Van, Muş, Erzincan, Sivas, Elâzığ ve Malatya ve Diyarbakır'ın hayvan pazarları ve bunlara paralel soğukhava depoları tesis ettirirse kasaplık hayvanları buralarda kestirip muhafaza altına alarak, soğuk hava tertibatlı vagonlarla buğday sevk edeceğine, bu gıda maddelerini tüketim merkezlerine ulaştırırsa hem milyonlarca liralık canlı nakliyattan mütevellit zarar ortadan kalkar. Köylü kazanır, hem de tüketici ucuza protein maddesi temin eder. Kalkınan memleketlerde bunun misallerini bir hayli gördüğümüz için ısrarla üzerinde durulmasını arzulamaktayız.

Ayrıca kesilmiş hayvanlardan elde edilen hayvan mahsullerine ait dericilik ve saire gibi küçük sanayi şubeleri teessüs ederek köylümüzün kalkınmasına hizmet edilmiş olur. Bu hususta Sanayi Bakanlığı acaba ne düşünür. Köylümüzün birçok meseleleri yanında biraz da sağlık durumlarına göz atmak isterim :

Sağlık Bakanlığından, aldığım malûmata göre muhtelif vilâyetlerde bugün :

58 ilçede hiç tabib yoktur.

68 ilçede ise Hükümet tabibi yoktur.

Meselâ Samsun'un Vezirköprü ilçesinde hiç tabib yok.

Bu ilçenin bütün köylerini dolaştım. İlçe merkezine 40 kilometrede köyleri vardır. İlçeye yolu yoktur.

Bu köylerde ağır bir hastalığa yakalanan köylü vatandaş nereye, kime ve nasıl başvurarak derdine deva arar. Bursa'nın Keles İlçesinde tabib yoktur. Bu ilçe Bursa'ya uzak ve yolu bozuktur. Bir de bu ilçenin köylerinde vatandaşlarımızın yaşadığını düşünürsek, bu insanlar hastalandıkları zaman ne yaparlar? Nereye ve kime baş vurup dertlerine deva ararlar?

Örnekleri Samsun ve Bursa'dan verdim. Ağrı'nın, Adıyaman'ın, Bingöl'ün, Hakkâri'nin, Tunceli'nin, Siirt ve Van'ın ilçelerine ve köylerine götürmedim.

Doktoru, eczanesi, olmayan bu yerlerdeki köylü vatandaşlarımızın sağlık durumları acaba nicedir? Bunlarla alâkalanan makam bu hususta acaba ne düşünür. Nasıl düşünür? Bu gibi ıssız, uzak yurt köşelerinde hastalanıp dertlere düşen vatandaşlarımızın iptidai usullere başvurması elbette ki tabiîdir. Fakat bu yerlerdeki vatandaşları hayal edip karikatürlerini çizerek gazetelere basanlar köylümüzün bu hallere düşüşünün nedenleri üzerinde durup vazifeleri ve mesulleri ikaz etmeyi düşünmezler mi?

Bu arada, bazı basın mensuplarının çeşitli yurt köşelerinden getirdikleri gerçeklerden dolayı, bu çalışmaları yapanlara teşekkür etmek isterim.

Pek sayın senatörler,

Çok geniş bir problem olan köy kalkınması hususunda sözlerimi biraz uzatmak mecburiyetinde kaldım. Özür dilerim.

Fakat üzerinde durulmasını hepimizin şiddetle arzuladığı, köy ve toplum kalkınmasının bugünkü haliyle neresinden tutsanız orası elinizde kalıyor.

Doğduğum köyde hâlâ okul yoktur. İlçeye ve civar köylere yolu yoktur. İlçemiz, vilâyet merkezine karayolu ile bağlı değildir.

22 senelik memuriyetim sırasında yurdumuzun birçok bölgelerini dolaştım. Mesleğim itibariyle vazifem daha ziyade köylerde olduğu için doğuda, batıda, güneyde ve Karadenizde gördüğüm binlerce köylümüzün yaşayış, kazanç, mesken, gıda, giyecek ve her türlü tabiat şartlarından korunma noksanlıklarını ifadede güçlük çekiyorum.

İnsanı üzen, ürküten, korkutan manzaralar var. Halen mağaralarda, mağara gibi evlerde yaşayanlar var.

Bu ağır şartlar altındaki köye hizmet götürüp köylüyü varlıklı hale getirmek şarttır. Aksi halde, köylüyü yurduna, toprağına, ocağına bağlamak imkânsız. Mütemadiyen dış memleketlere işçi göndermekle köylü kalkınmış sayılamaz.

Köylerimizin kalkınması için düşünebildiğim hususları da belirtmek isterim.

Bugün 40 bin civarında olan köylerimizi, birer merkez etrafında toplayarak bu merkez köylerin sayısını 3-5 bin arasında tespit etmekle işe başlamanın çok faydalı sonuçlar vereceğine inanmış durumdayım.

Bugünkü dağınık halile 40 bin köye her türlü medeni ihtiyacı götürmeğe imkân yoktur, olamaz. O halde köyleri bir merkez etrafında birleştirmek icabetmektedir. Yerine göre birleşecek köy sayısı tesbit edilip bir merkeze bağlandıktan sonra, bu yerlerde ihtiyaçları karşılayacak müesseseler kurulur.

Bu merkezlerde :

Yol işi ilk ve ortaokullarla, sanat okulları, kütüphane sağlık merkezi, doktor, ebe, teknik tarım okulları, el ve ev sanatları kursları,

Cami,

Çarşı, pazar,

Sinema, tiyatro,

Park,

Hamam,

Gibi işleri bu merkezlerde halletmek mümkün olur. Merkezlere civar olan köyler de yakınlarındaki bu yerlerden faydalanırlar.

Bu işler pilot bölgeler halinde bir program dahilinde yürütülür.

41 sene evvel köylerimizi kalkındırmak için bu yolda bir proje ile işe başlansa idi bugün bir hayli yol almış olurduk.

Bugün bu görüşle köyü ve köylüyü kalkındırma yoluna gidersek 50 sene sonra çok şeyler kazanırız.

Aksi halde bugünkü perakende çalışmalar beklenen faydayı veremez, vermiyecektir.

Köye götürülen hizmetler çeşitli bakanlıkların elindedir. Tarım, Millî Eğitim, Ticaret, Sanayi, Enerji ve Tabiî Kaynaklar, Sağlık, Bayındırlık, İmar ve İskân, İçişleri, Turizm ve Tanıtma, Ulaştırma Bakanlıklarının hizmetleri yanında bugün kurulan Köy Bakanlığının durumu ve tutumu acaba ne olacaktır?

Sayın Köy ve Toplum Kalkınması Bakanı, işe başlayışından bu yana diyar diyar gezmekte, sanki köyleri yeniden keşfedercesine dolaşmakta olduğunu radyolardan ısrarla dinlemekteyiz.

Halbuki, köyün bilinmiyen bir tarafı yoktur. Dertler bütün çıplaklığı ile meydandadır. Mesele bunlara çare aramaktır. Onun için biran evvel Köy Bakanlığı teşkilâtını kurarak işine başlasa daha faydalı olacağına kaaniim. Şimdi, Hükümetten, dolayısiyle alâkalı bakanlardan bazı sorular sorarak sözlerimi bitireceğim.

1. Orman içi köylerinin geçimlerini sağlıyacak tedbirler düşünülmekte midir?

2. Şu anda ne kadar köylü orman davasından mahkemlere gelip gitmektedir? Yani ne kadar köylüye orman davası açılmıştır?

3. Beş sınıflı ve tek öğretmenli köy okullarındaki çocukların, şehir ilkokullarındaki çocuklar kadar yetiştiğine Hükümet inanıyor mu?

4. İmar ve İskân Bakanlığı tarafından Türkiye'de kaç köyün, ne miktarda sıhhi köy evi inşasına tevassut edilmiş, mümkün hale getirilmiştir?

5. 4753 sayılı Kanun hükümlerine göre ne kadar vatandaşa ve ne miktar toprak dağıtılmıştır? Burada - özür dileyerek arz edeceğim - 1 ay evvel sorduğum suale yarım saat evvel İmar ve İskân Bakanından cevap aldığım için bu suali burada tekrarlamak zorunda kaldım.

6. Milyarları bulan hayvan hastalıkları zararlarını önlemek için bir çare düşünülüyor mu? Çünkü Türkiye'de salgın hayvan hastalıkları kökünden kazınmadıkça, dış memleketlere ne hayvan ve ne de hayvan mahsulü ihracına imkân yoktur. Bu durum köylünün çok zararınadır.

7. Ziraat işlerine verilen banka kredisinin kontrol altına alınmasına, aynı nispette yani millî gelire sağladığı kâr nisbetinde hayvancılığa da kredi verilmesi hususu düşünülüyor mu?

8. Türkiye balıkçılığının, beş yıllık kalkınma planındaki esaslar dairesinde ele alınmasına ne zaman başlanacaktır?

9. Et ve Balık Kurumu, bugünkü çalışmasiyle faydalı mıdır? Değilse ıslahı için çareler düşünülüyor mu?

10. İstihsal edilen mahsullerin gerek memleket içi pazarlarında ve gerekse ihracatında yeni imkânlar aranmakta mıdır?

11. El ve ev sanatlarının yayılarak, köylümüzün boş zamanlarını değerlendirmek ve kazancını artırmak için ne gibi tedbirler alınmaktadır?

12. Sayın Cumhurbaşkanının himayelerinde 4 Kasım 1963 günü açılması kararlaştırılıp davetiyeleri dahi tevzi edilen birinci köy kalkınma kongresi neden yapılmamıştır?

Sayın senatörler;

Köy ve köylümüzün kalkınması hususunda görüşlerimi burada açıklamış bulunuyorum. Bu söylediklerim bilinmiyen şeyler değildir. Ancak 40 seneden beri söylenip bir türlü verimli bir şekilde ele alınamıyan köy kalkınma gerçeklerine eğilme zamanının geçtiğini ifade etmek istedim.

Köylü artık istismardan kurtulmalı "Efendiliğin" yolunu tutmalıdır. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkürlerimi arz ederim.

Sanıyorum ki, vaktimi geçirmedim. Fakat köy davasının bazı çok muhterem arkadaşlarımı konuşurken dahi sıktığı için üzüntülerimi de bir köylü olarak arz etmekten kendimi alamıyacağım.

Hürmetler ederim efendim. (Alkışlar)

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN – Efendim, toplanma nısabımız olmadığı için Birleşimi, 7 Nisan Salı günü saat 15.00 te toplanılmak üzere kapatıyorum.

3. – Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Ali Türker ve 9 arkadaşının, toplum ve köy kalkınmasında takib edilecek politika hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/9) (*)

BAŞKAN – Gerçi önerge daha önce de okunmuştu. Ve genel görüşmeye başlanmıştı. Lûtfen; görüşmelerin devamına sekte vuracak şekilde gürültü edilmemesini rica ederim. Önergeyi tekrar okutuyorum :

Cumhuriyet Senatosu Sayın Başkanlığına

Giriştiğimiz planlı kalkınma devrinde toplum kalkınmasının büyük bir önem ve değer taşıdığı açık bir gerçektir. Bilhassa Hükümetçe bir Köy Bakanlığı teşkil edilerek bu konunun ciddiyetle ele alındığı şu sıralarda ve yurdumuzun bugünkü şartları ve gerçekleri karşısında köyü ve köylüyü kalkındıracak, Hükümetin köye ve köylüye karşı olan vecibe ve hizmetlerine en tez ve uygun yollardan köye götüreceği tedbirlerin alınmasında her partinin ve her sayın üyenin görüş ve düşüncelerinin bilinip tartışılmasında büyük faydalar mülâhaza etmekteyiz. Bu suretle, Hükümetin köy kalkınmasında takib edeceği siyaset ve bu konuda yapacağı icraatın umumi istikametinin tesbitinden hayırlı neticeler elde edileceği şüphesizdir.

Bu düşüncelerimizde isabet görüldüğü takdirde, toplum ve köy kalkınmasında takib edilecek politikanın esaslarını incelemek üzere Yüce Senatoda bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz.

Balıkesir	Bursa
Hasan Ali Türker	İ. Sabri Çağlayangil
Adana	Aydın
M. Nuri Âdemoğlu	Fikret Turhangil
İzmir	Denizli
Hilmi Onat	M. Emin Durul
Ağrı	Maraş

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 19 - s. 748:772

Veysi Yardımcı	Cenap Aksu
Rize	Çorum
Necip Danışoğlu	Alâeddin Çetin

BAŞKAN – Genel görüşme üzerinde söz alan sayın üyelerin isimlerini okuyorum. Sayın Çetintaş, Sayın Demir, Sayın Dağlı, Sayın Yıldız, Sayın İzzet Gener (M. P. topluluğu adına), Sayın Aksu, Sayın Dikeçligil, Sayın O'Kan, Sayın Çağlayangil, Sayın Çetin, Sayın Cenap Ege, Sayın Alpaslan, Sayın Zeki Tulunay.

Sayın Gener, her ne kadar Millet Partisi topluluğu adına söz istemiş ise de İçtüzük hükümlerine göre şimdiye kadar on üyeden fazla bir topluluğun kurulduğuna dair Başkanlığa bir tebliğde ve bir talepte bulunmadıkları için grup muamelesi yapmaya imkân yoktur. Bu sebeple sıradan ve üyelerle birlikte sırasında söz vermek mecburiyetindeyim. Buyurun, Sayın Çetintaş.

NEŞET ÇETİNTAŞ (Yozgat) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri :

Son günlerde kalkınma edebiyatımıza giren ve sık sık duyulan bir terim olan (toplum kalkınması) nın ifade ettiği mâna nedir izaha çalışalım.

Toplum kalkınması hiç şüphesiz ki az gelişmiş milletlerin daha iyi bir hayat seviyesine ulaşabilmeleri için sarf edilen Hükümet gayretleri olarak tarif edilebilir.

Aynı zamanda memleketimiz için % 80 ni köylü olan ziraî nüfusun refaha ulaşabilmesi için, ziraî gelişmeyi gerektiren her türlü çalışmalar olarak mütalâa da edilebilir.

Bazı çevreler toplum kalkınmasının amaçlarını, tarım sahasındaki gelişmeyi gerektiren faaliyetler olarak mütalâa etmektedirler. Meselâ, erozyonları önlemek, su temin etmek, daha iyi pazarlama temin etmek, hayvancılığı geliştirmek, eğitim, sağlık işleri, toplum faaliyetlerinin gelişmesi olarak mütalâa edilebilir.

Amerika'nın (Toplum Kalkınması) dergisinde de toplum kalkınması toplumun kendi kendini organize ettiği, ortak ve ferdî ihtiyaç ve problemlerin ortaya çıkarttığı, bu ihtiyaçları karşılamak, problemleri çözmek için ferdî ve grup planları hazırladıkları, bu planları toplumun kaynaklarına uydurarak ve gerektiği takdirde toplumun dışında kalan Hükümet veya kurumlardan materyal istiyen bir sosyal faaliyet olarak tarif etmektedir.

Büyük Atatürk, Kasım 1937, 5 inci Dönem, 3 üncü Toplantı yılı Meclisi açış konuşmasında, kalkınmamızın temelinin ziraî kalkınma ile mümkün olacağını şöyle irşad ediyorlar.

"Millî ekonominin temeli ziraattir. Bunun içindir ki, ziraatle kalkınmaya büyük önem vermeliyiz. Köylere kadar yapılacak programlı ve pratik çalışmalar bu maksada erişmeyi kolaylaştıracaktır.

Fakat bu hayati işi isabetli amacına ulaştırabilmek için ilk önce ciddî etütlere dayalı bir ziraat siyaseti tesbit etmek ve onun için de her köylünün ve bütün vatandaşların kolayca kavrıyabileceği ve severek tatbik edebilecekleri bir ziraat rejimi kurmak lazımdır."

İşte her alanda olduğu gibi Büyük Atatürk'ün irşatları bize toplum kalkınmasında da rehber olmalıdır.

Sanayi ve ekonominin ileri olduğu memleketlerde toplum kalkınması, kültürel ve boş zamanların değerlendirilmesi gibi faaliyetlerin programlarını yapmaktan ibaretken, Hindistan, Pakistan, Nijerya, Gana gibi az gelişmiş memleketlerde toplum kalkınması ekonomik ve sosyal bünyenin değişmesi ve topyekûn kalkınma vasıtası olarak ele alınmaktadır.

Bunun için Hindistan'da Toplum Kalkınması Bakanlığı, Pakistan'da Sağlık ve Köy Yardım Bakanlığı, Kenya'da Afrika İşleri Toplum Bakanlığı, Gana'da Toplum Kalkınması Dairesi ile toplum kalkınması mevzuu yürütülmektedir.

Bizde ise son yıllarda Devlet müstakillen köy meselelerini ele almak ihtiyacını hissetmiş, geç de olsa Köy İşleri Bakanlığı kurulmuştur.

Bu Bakanlığın çalışma şekli ve programı hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Bu bakımdan çalışmaları hakkında bir şey söyliyemiyeceğiz. Ancak geniş köylü kütlelerinin ezeli dertlerine deva bulmasını temenniye şayan bulmaktayız.

Bizde yönetici sınıf olan aydınlarımız köy ve köylü hakkında gerçek bilgiye sahib olmamaları hasebiyle şehir ile köy, şehirli ile köylü arasındaki uçurum gittikçe büyümüştür.

Devlet olarak köye bilgi ve teknik götürülmemiş, ancak tahsildar ve jandarma götürülmüştür.

Bugüne kadar köy davası deyince her köyü bir okula kavuşturmak anlaşılmış ve böylece bütün çalışmalar bu yönde geliştirilmiştir.

Halbuki köyün kültürel davası iktisadî, içtimaî, sıhhî ve bayındırlık işleri aynı ehemmiyetle ele alınmamıştır.

Köylüyü sırf bir ilkokul öğreniminden geçirmek onun kalkınması için yeter sebep değildir. Kültür davası yanında en başta gelen ekonomik kalkınmasıdır.

Eğer köylüyü kalkındırmak istiyorsak, onu iktisaden kalkınmış topluluklar haline getirmeliyiz. Bunun için de ele alınması lâzımgelen noktaları şöyle hulâsa edebiliriz.

1. Memlekette topraksız çiftçi bırakmamak.

2. Büyük çiftçilerin işliyebileceği arazi genişliğini memleket bölgeleri itibariyle sınırlandırmak.

3. Küçük çiftçinin pek çoğu arazisini işletebilecek bir koşum hayvanından, büyük çiftçi ise yatırım yapabilecek malî takata sahip değildir. Onu yatırım yapabilecek kredi ile teçhiz etmelidir.

4. Memleketin iklim ve toprak verimi bakımından ziraat bölgelerine ayırmak, buralarda örnek ziraat merkezleri kurarak buralarda köylüye ziraî bilgiler verecek eğitim merkezleri kurulmalıdır.

5. Başta hububat olmak üzere ziraî mahsullerimizi mevcut nüfusumuzu besliyebilecek niteliğe ulaştırmak. Bunun için kalite ve miktar artırımları hususunda çalışmalar yapmak.

6. Bugün ziraatimizin en çok muhtaç olduğu köylünün malî takatinin yetmediği göl -gölet- ve küçük sulama işleri süratle Devlet eliyle yapılmalıdır.

7. Yeraltı sularını yer üstüne çıkaracak teknik araçları köylü kolayca temin edebilmelidir.

Böylece köyü ekonomik bir ünite haline getirerek yol, okul, içme suyu gibi en tabiî ihtiyaçlarının yapımında Devlet yardımlarına iştirak edebilecek üniteler haline getirmiş oluruz.

Köylünün içinde bulunduğu, halledilmesi lâzımgelen, sosyal problemlerine gelince :

a) Köylü yenilikleri benimsemekte muhafazakârdır.

b) Ziraatten artan nüfus diğer sahalara çekilemediğinden Avrupa'ya işçi namı altında köylü göçleri başlamıştır.

c) Köyde nüfus şehirlerden daha çok hızlı artmakta olup, mevcut arazi köylüyü besliyemez hale gelmektedir. Bunun için plânda öngörülen doğum kontrolunu bir an evvel tatbika başlamak elzemdir.

d) Köyde müşterek çalışma şuuru gerçekleştirilememiş, masraflı randımansız olan münferit çalışmaya terk edilmiştir.

e) Çiftçilikle meşgul olan köylü, çiftçi birlikleri halinde organize edilmemiştir.

f) İktisadi takatsizlik içinde olan köylü her şeyini Hükümetten isteme sistemi içinde bocalamaktadır. Hiç şüphesiz ki, 40 bin köyün problemlerine hükümetlerin yetişebilmesine maddeten imkân yoktur. Halbuki toplum kendi yatırımları ile kalkınabilecek ekonomik seviye ve niteliğe ulaşmalıdır.

g) Köylünün zamanının çoğu boş geçmekte, âtıl iş gücü olarak bir kenarda kalmaktadır. Böylece gizli işsizlik adedi artmakta ve millî ekonomimiz zarar görmektedir.

h) Çiftçiye verilen ziraî krediler, kontrol edilememekte, bu nevi krediler ekseriya göstermelik olarak çerez parası nev'inden bilhassa siyasi iktidarlar tarafından siyasi bir rüşvet gibi dağıtılmaktadır.

Yukardan beri arz ettiğim hususlar, köylünün çözüm bekliyen problemleridir. Toplum kalkınmasının ana vasıflarını şöylece hulâsa edebiliriz.

1. Toplum fertlerinin kendi imkân ve çabaları ile Hükümet imkânlarının birleştirilerek toplumu ekonomik, sosyal, kültürel seviyeye ulaştırmak, böylece millî kalkınmaya hizmet etmektir.

2. Bunun içinde toplumun kendi iştirakleri ile yaşama seviyesini yükseltmek için kendi imkânlarını kullanması ve böylece Hükümet ve kanunların toplum gayretlerini daha verimli bir hale getirmesi icabetmektedir.

3. Toplum kalkınmasının başarısı halkın kalkınma plân ve programlarını benimsemesi ile mümkün olur. Bu alanda siyasi partilere de büyük vazifeler düşmektedir.

4. Toplum kalkınmasının iki yönü vardır.

a) Eğitimci yönü.

b) Teşkilâtçı yönü.

Eğitimci yönü, sosyal ve ekonomik gelişmeleri köstekliyen unsurların değiştirilmesini icabettirir. Aynı zamanda teknik yeniliklere fertlerin intibak etmelerinin de sağlanması icabetmektedir.

Teşkilâtçı yönü ise, müşterek amaçları olan fertleri bir araya getirmek müessese ve teşekküller kurarak sosyal bütünlüğü temin etmektir.

Kalkınma zorunluğunda olan toplumu iki şekilde mütalâa edebiliriz.

1. Köy toplumu.

2. Şehir toplumu.

Hiç şüphesiz ki, miktar itibariyle büyük yekûn tutan köy toplumunun kalkınma mevzuu en başta ele alınması lâzımgelen bir meseledir.

Cumhuriyet devrinden bu yana, köy kalkınması tarımsal kalkınma ile müşterek mütalâa edilmiş, hükümetler bu alanda çaba göstermişlerse de başarıya ulaşamamışlardır. Ekseriya ziraî kalkınma tedbirleri alınırken ziraî vergilerin artırılması yoluna gidilmiş olması, bizi bu alanda muvaffakiyete götürmeye mâni olmuştur.

Meselâ bugün, Kalkınma Plânının iç finansmanının temini maksadı ile vergi reformu namı altında ziraatimizi derinden müteessir edecek vergi sistemine gidilmektedir. Kuru ekmeğine bir katık ilâve edemediğimiz köylüye vergi yükleme

sisteminden daima kaçınmalıyız. Toplum kalkınmasında başarıya ulaşamayışımızın bir sebebi de :

Bizde yetişen ziraat elemanlarının nazarî yetişmiş olmaları hasabiyle köylüye itimat telkin edememiş olmalarıdır. Bunun için de köylüye muvaffakiyetle yenilikleri tatbik edecek bilgi ve görgüye sahip teknik elemanlar yetiştirmek gerekmektedir.

Şehir toplumuna gelince :

Toplumsal refaha muhtaç köy toplumu yanında bir de şehir toplumunun bulunduğu muhakkaktır. Şehirlerdeki toplumun hepsi aynı derecede yardıma muhtaç değildir. İşte gözünüzün önünde Ankara'da her 5 - 10 Km. de her yönü ile tezatlar arz eden toplumlar mevcuttur.

Şehirlerde en çok yardıma muhtaç toplum, yine menşei köy kalkınmasının iyi yürütülemediği köy ve kasabalardan şehirlere göç eden, ekonomik yetersizlikleri dolayısiyle gecekondu denilen konutlarda hayatlarını idameye çalışan insanlar topluluğudur.

Geldikleri köylerden daha kötü ekonomik ve sosyal şartlar altında yaşıyan gecekonduda yaşıyan insanlara el uzatmak millî kalkınmamıza hizmet sayılır. Millî kalkınmamıza giden yolun başlangıcını teşkil eden toplum kalkınması çalışmalarında Hükümetimize muvaffakıyetler diler, hepinizi saygı ile selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Demir.

MEHMET ALİ DEMİR (Tunceli) – Sayın Başkan, sayın Bakan ve muhterem arkadaşlar.

Yeni kurulan bir Bakanlığın göreceği hizmetlere ışık tutulması ve Sayın Senatörlerin bu hususdaki görüşlerini ifade etmelerine imkân hazırlaması bakımından, böyle genel görüşmenin açılmasını temin eden önerge sahibine huzurlarınızda teşekkür etmekle sözlerime başlamak isterim.

Muhterem arkadaşlar, nüfusunun dörtte üçünü teşkil eden büyük bir zümrenin bütün dâvalariyle yakından ve toplu bir şekilde uğraşılması bakımından Köy Bakanlığının kurulmasını şahsen son derece isabetli görmekteyim.

Gönül arzu ederdi ki, bu Bakanlık bugün değil, fakat Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda faaliyete geçmeliydi. Başlangıçtan bu yana halline çalışılan köy problemlerinin çoğu bugüne kadar bir esasa bağlanmış çözüm yolu bulmuş, hattâ çözümlenmiş olurdu ki, arzu edilen netice de budur. Az gelişmiş bir bölgenin temsilcisi ve özellikle bir köy çocuğu olarak, bu konuda geç kalınmış olduğunu üzüntü ile belirtmek isterim.

Yıllar yılı, köylünün, milletin efendisi olduğu söylenen bu memlekette, bu edebiyatın tatbikatta ne derece yer bulduğunu artık herkes bilmekte ve bunun korkunç sonucunu dile getirmekten çekinenler bile bulunmaktadır. Oysa, Milletin - efendisi ki, medeniyetin 20 nci asrında bile hayvanlariyle bile aynı barınaklarda barınmakta ve onlarla aynı yalaklardan su içmektedirler. Milletin o efendisi ki, temelini Karamanoğullarının attığı ve Atatürk İnkılâplarının esasa bağladığı Dil Devrimi tarihinden bu yana yıllar, asırlar geçmiş olmasına rağmen bugün dahi bazı bölgelerde resmî devairde, hâlâ meramını tercümanlar vasıtasiyle anlatabilmektedir.

Milletin o efendisi ki onun resmî devairdeki bir günlük işi günlerce, haftalarca sürüncemede bırakılmaktadır. Bunun en tipik misalini Sayın Bakan son gezilerinde Tunceli'nin Çemişkezek kazasının Pulur köyüne uğradıkları zaman köylülerle yaptığı sohbette Mahmut ismindeki bir vatandaşın nüktesinde aramak lâzımdır. O efendimiz ki, en küçük memurundan, en büyük memuruna kadar, bazı makam sahibi ona hâlâ tepeden bakmak itiyadındadırlar. Bu onlara yılların verdiği bir alışkanlıktır.

Muhterem arkadaşlar, milletin efendisi olarak adlandırdığımız bu zümre yıllar yılı kendini temsil edenlerden bazılarının yüzlerini görmek şöyle dursun, çokları onların adlarını bile öğrenmekten mahrum bırakılmıştır. Buna karşılık bir çok temsilci, temsilcisi olduğu köyler şöyle dursun, hatta vilayetlerin haritadaki yerini bile bilmemekle kaldı. Çok partili devir, nihayet temsilciyi nisbeten olsun köylere ve köylüye kadar götürebildi. Temsilci, Milletin gerçek efendisinin kimler olduğunu ve bugüne kadar milletin efendisi denilen zümrenin hangi şartlar altında yaşadığını gördü. Böylece köylü, temsilcilerini görebilmek imkânına kavuştu. Onun hayat şartları, vicdanlı temsilcileri harekete getirdi.

Muhterem arkadaşlar;

Çok partili hayata girişimiz, temsilcinin efendisini, efendi denilen zümrenin de temsilcisini yakından görmesi, tanıması bakımından ne kadar önemli bir dönüm ise, Köy Bakanlığının kuruluşu bizzat Bakanın köye kadar inişi, köylünün dertleri ile hemdert oluşu ve böylece bugüne kadar kendi içine kapanarak özel hayatını yaşıyan köylü vatandaşlarla yakından temasa geçişi de bir o kadar önemli bir çığır ve dönüm noktasıdır.

Muhterem arkadaşlar; hizmetlerinin köye ve köylü vatandaşa son derece yararlı olacağına inandığım bu bakanlığın kuruluşu ve takib edeceği tutum hakkında bazı şahsi düşüncelerim olacaktır. Köy Bakanlığı, bu görüş ve düşüncelerimi bünyesinde değerlendirecek olurlarsa Sayın Bakana ve teşkilâtına müteşekkir kalacağım.

Köy Bakanlığı, memleketimizde yeni ve kendisinden çok şey beklenen bir teşkilât olması dolayısiyle, herşeyden evvel daha önce kurulan bakanlıkların kuruluşlarında düştükleri hatalardan uzak kalmayı ve onlardan ders almak suretiyle teşkilâtını ve çalışma programlarını kısa zamanlarda değişmiyen, aynı zamanda kabili tatbik ana prensipler üzerine bina etmelidir.

Bölgelere göre köylerin ve köylü vatandaşların, hakiki problemleri tesbit edilmeli, buna karşılık bulunacak ana formüller bihakkın değerlendirilmelidir. Yıllardan beri köylerden şehirlere doğru vukubulan göçlerin hakiki sebebi araştırılmalı ve ilk planda bu göçlerin önüne geçmenin yolları aranmalıdır.

Bakanlığın burada üzerinde en çok duracağı husus büyük şehirlere doğru vukubulan akınların daha ziyade hangi bölgelerden olduğu ve o bölgelerde göçleri üzerine çekebilecek işyerlerinin kurulması üzerinde durulmalıdır. Bu yolda yapılacak çalışma kısa ve kesin olmalıdır. Bilinmelidir ki, büyük şehirlerimizin kenarlarında halli güç bir problem halini alan gecekondular ve bu gecekondularda bugün için barınan 800 bin nüfus artarak 1970 yılında 3 milyonu bulduğu zaman sosyal bünyemizde devası bulunmaz bir yara haline gelecektir. Unutulmamalıdır ki, gecekondularda yaşıyan vatandaşların % 90 ı köylerden şehirlere doğru akan bir göç selinin mahsulüdür. Köy Bakanlığı müspet, yapıcı bir yolda yürüdüğü takdirde bu göçün önüne geçeceğine kaani bulunmaktayım.

Bunun için de, her bölgenin ve bölgelerdeki köylerin özellikleri gözönüne alınarak, nelerin üzerinde durulması lâzımgeldiğine dikkat edilmelidir. Geleceğini yer altı zenginliklerine ve turizme bağlıyan bir memleket için bu şekilde bir tasnif ve değerlendirme elzemdir. Meselâ, hatıra eşyasının yapımına ve el sanatlarının geliştirilmesine köylerimizde önem verilmeli, mahallî sanatların üzerinde titizlikle durulmalıdır. Değeri yılda 8 - 9 milyar lirayı bulan ve heba olup giden insan gücünün değerlendirilmesi yolları araştırılmalıdır. Bazı köylerde bir nevi fesat ve tembel yuvası ve kumarhane haline gelmiş olan kahvelerin sanat ve kültür yuvaları haline getirilmesi için çareler aranmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım; bugün için bakanlıkların bünyesinde gayet dağınık olan ve birer isimden ileri gitmiyen hizmetlerin cümlesi Köy Bakanlığının bünyesinde ve ana prensiplerine bağlı olarak birleştirilmelidir. Köy Bakanlığı mevcut bakanlıklar arasında yalnız koordine unsuru olarak değil, fakat yapıcı, icraatçı bir bakanlık olarak yer almalıdır. Ondan sonradır ki, Köy Bakanlığı köyü ve köylünün ve dolayısiyle memleketin kalkınmasında lâyık olduğu hizmeti yapabilecektir. Bunlardan başka yatırımların millî geliri artırıcı ve köylünün hayat seviyesini yükseltici nitelikte olabilmesi için köye götürülen hizmetlerin birbirini tamamlayıcı bir organizasyon içinde muayyen yerlerde teksifinin prensip olarak kabul edilmesi yerinde ve faydalı olur kanaatindeyim.

Nüfusunun yarıdan fazlası ziraatle meşgul olan ve ziraat memleketi olduğu iddia edildiğine göre, köylünün ve köylü vatandaşlarımızı en çok mağdur ve muzdarip eden ve bazı seneler bütçeye oldukça külfet yükleyen âfetler olduğuna göre, artık ziraî sigortaya gitme yolları aranmalıdır. Ve tarım işleriyle uğraşan bütün vatandaşlar ziraî sigortaya mecbur tutulmalıdır. Bu temin edildiği takdirde tarımla iştigal eden her vatandaş, geleceğe daha güvenle bakacak ve yatırımların ona göre artma imkânı sağlanacaktır.

Ayrıca; köylerimizde mevcut istihsalleri gereği şekilde değerlendirebilmek için istihsal kooperatiflerinin sayıları çoğaltılmalıdır. Ve bu kooperatifler köy bakanlığının bünyesine alınmalıdır.

Hükümet tarafından köylere götürülen yardımlar, köylü vatandaşlarımızın gerek bedenen ve gerekse maddeten yapacakları yardımlar ile birleştirilmeli ve bu birleştirmenin yolları aranmalıdır. Bu husus çok önemlidir. Bunun üzerinde esaslı olarak durulmalıdır. 36 bin köyün kalkınmasının, yalnız Hükümet tarafından yapılacak yardımlarla mümkün olamıyacağı gerçeği bilinmeli ve bu gerçek köylü vatandaşlarımıza anlatılmalıdır. Köylü vatandaş, Hükümetten beklenecek yardımlarla bu kalkınmanın beş yüz yılda değil, bin yılda bile tahakkuk edemiyeceğini bilmelidir. Milletçe girişilen kalkınma hareketinde, karınca kararınca her vatandaşın hissesi bulunmalıdır. Faziletli ve fedakâr köylü vatandaşlarımız bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da hiçbir yardımı Hükümetten ve mlilet-ten esirgemiyecektir. Bundan milletçe emin bulunmak lâzımdır.

Muhterem arkadaşlar; Köy Bakanlığı çalışma programını hazırlarken, köylerimize götürülecek hizmetlerden öncelik tanınan işlerde köylerin maddi gücünü de gözönüne alarak hareket etmelidir. Yüzbinlerce lira değerinde çiftliklere, bağlara, bahçelere, fıstıklıklara ve zeytinliklere sahip köylerimizle, bütün geçimini gökten yağacak birkaç damla yağmurla, birkaç keçiye bağlıyan ve gelir kaynağı kıraç tarlası ile birkaç davarından ibaret olan köylerimiz bir tutulmamalıdır. Birinci misaldeki köylerimizde vatandaşın % 25 i yardım beklerken, ikincide % 75 i yardım ummaktadır. Bu kıstas hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Takib edilecek yolda en önemli husus şu olmalıdır : Hizmetler köye götürülürken, artık siyasî mülâhazalardan şiddetle kaçınılmalıdır. Hizmetin bir köye götürülmesi zarurî ise götürülmeli, aksi halde düşülecek hatalardan şiddetle kaçınılmalıdır. Bu memleket, bu millet siyasî mülâhazalarla düşülen hataların cezasını çok çekmiştir. Artık şu veya bu tesirden mümkün olduğu kadar kaçınmak lâzımgeldiğine inananlardanım. Bakanlık ve bakanlığın teknik elemanları hizmet görülecek köylere, bu hizmetin zarurî olduğuna kaani bulunmalıdır. Girişilecek hizmetlere, Beş Yıllık Plânın öngördüğü ve öncelik tanıdığı az gelişmiş bölgelerden ve bugüne kadar Devlet babadan nasibini alamamış olan yerlerden başlanmalıdır.

Bugün mevcut bankalarımız tarafından köye götürülen ve köylüye kendi kanalları ile yapılan hizmetlerin önemli kısmı, Köy Bakanlığının bünyesinde ve ona bağlı olarak kurulacak bir bankada toplanmalıdır. Bu yolda şimdiden bir çalışma yapılmasında fayda mülâhaza etmekteyim.

Köylerimizi enerjiye kavuşturmak için, ilk plânda, barajlardan büyük şehirlere nakledilen enerjinin güzergâhı üzerindeki köylerin yakınlarına birer transformotör kurdurulmak suretiyle, köylerimize ucuz elektrik verme işi üzerinde durulmalıdır. Bu işin tatbikatına geçildiği zaman ilk defa sanayie doğru adım atmış ve atma imkânını bulan köylerden başlanmalıdır.

Muhterem arkadaşlar; Köy Bakanlığı ve köy çalışmaları için alınacak, yetiştirilecek elemanların, köye ve köylünün seviyesine inebilen köylü çocuklarından seçilmesinde fayda olduğu kanaatindeyim. Bu yol, aynı zamanda köylü ile şehirliyi kaynaştırma ve tek vücut haline getirme rolü de oynıyacaktır.

Hareketleri ve tutumlariyle köylü vatandaşlarımızın haklı olarak sonsuz sevgi ve teveccühünü kazanmış olan Sayın Bakandan ve erkânından son ricam da şu olacaktır : Müstahdeminden kâtibine, şube müdüründen umum müdürüne, hatta müsteşarına varıncaya kadar, yeni kurulan bu bakanlığa alınacak elemanların, her türlü siyasî mülâhazalardan uzak ve tesirlerin dışında kimselerden seçilmesi, adamına göre iş değil, fakat işe lâyık adam bulma prensibine riayet edilmesi, tavsiye kartlarının, minnet mektuplarının, telefonla yapılan ricaların bir tarafa itilmesi şayanı tavsiye ve temennimizdir. Hiç değilse, Köy Bakanlığı gibi, memleket geleceği üzerinde önemli rol oynıyacak bir teşekkül, politikacıların dost ve akrabalarının geçim kaynağı olmaktan uzak tutulmalıdır. Köy Bakanlığı böyle kötü ve çürük bir temel üzerine kurulmamalıdır. Unutulmamalıdır ki, çürük temel üzerine kurulan bir binanın ömrü ne kadar kısa olursa ehil ellere, teslim edilmiyen bir bakanlığın da göreceği işler de o kadar temelsiz ve ümitsiz olur. Köy Bakanlığının gelecekteki müspet veya menfi hizmetlerinin vebali de, şerefi de, onu kuran Bakana ve erkânına aidolacaktır. Bu Bakanlığın müspet yolda her türlü tesirden uzak kalmasını temenni eder, Türk milletine ve köylü vatandaşlarımıza hayırlı, uğurlu olmasını diler, Sayın Bakana, onunla birlikte hizmet göreceklere başarı sözleriyle hepinizi hürmetle selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Dağlı.

HAZIM DAĞLI (Çankırı) – Sayın Başkan ve muhterem arkadaşlarım,

Toplum ve köy kalkınması hakkında müzakeresine devam ettiğimiz genel görüşmede söz alışımın sebebi, köy konusunu dert edinmiş bir köy çocuğu olarak, bilhassa köy kalkınması hususundaki düşüncelerimi Yüksek Huzurunuzda dile getirmektir.

Bu konuşmamızla köylümüze, binnetice, Türkiyemizin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasına yardımcı olabilir, yeni kurulan Köy Bakanlığının çalışmalarına ışık tutabilirsek büyük bir memleket vazifesini başarmış oluruz.

Sayın arkadaşlarım;

Bu konuyu huzurunuza getirerek bizlere bütün teferruatiyle inceleme fırsatı vermiş olan Muhterem Arkadaşım Hasan Ali Türker ile arkadaşlarına candan minnet ve şükranlarımı arz ederim.

Bendenize göre, köy kalkınması demek, Türkiye'nin kalkınması demektir. Çünkü nüfusumuzun % 80 ini teşkil eden iş gücü köydedir. Müstahsıl köydedir. Bu büyük kütlenin iş gücünü değerlendirmedikçe, istihsalinin artması temin edilmedikçe, Türkiye'mizin kalkındırılması asla bahis konusu olamaz. Halbuki bizler, yıllardır, fedakâr, feragatli, muti ve sabırlı büyük kütlenin maddi ve mânevi varlığını kıymetlendiremediğimiz, ona hakkı olan ilgiyi ve önemi gösteremediğimiz için milletçe siyasî, iktisadî ve sosyal sıkıntıların altında ezilmiş bulunuyoruz. Bu gaflet uykusundan uyanmadığımız takdirde gelecek nesilleri de ihmâlimizin acılarını çekmeye mahkûm edeceğiz.

Sayın arkadaşlarım,

Asırlardır Türk münevverleri, Türk Devlet adamları ve sorumlu idarecileri köy ve köylü hakkında gerçeğe dayanan bilgiden mahrum bulundukları için bu en büyük dâvamızın üzerine icabeden ehemmiyetle eğilmemişlerdir. Köylünün dünyası ile, şehirlinin dünyası arasındaki derin fark bu gerçeğin bir delilidir.

Meşrutiyette başlayıp, Cumhuriyette devameden köy ile alâkalanma hareketi, romantizme kaçan bir edebiyattan ileri geçmemiştir. Köyün durumu, derdi, ihtiyacı, güç bakımından neye muktedir olduğu lâyikıyle anlaşılamadığı için müspet bir yola girilememiştir. Köye gidiş, çok partili devre geçildikten sonra başlamış ise de, harcanan gayretler; köyün sosyal, kültürel ve ekonomik yönleri ciddî incelemelere ve ilmî esaslara dayatılmadığı için sağlanan faydalar basit, mevzii ve kısır olmuştur.

Beş Senelik Plânlı Kalkınma devrinde de, güya efendimiz ve bekamızın temeli olan köye arzulanan ciddî ehemmiyet verilmemiştir. Plânın tatbikı ile köyün de kalkınacağı Meclis kürsülerinden salâhiyetli ağızlar tarafından parlak cümlelerle ifade edilmiş ve edilmekte ise de, hakikatte köy yine ihmal olunmuş durumdadır.

Kalkınma Plânını hazırlıyanların bilgilerinden, zekâ ve kabiliyetlerinden asla şüphe etmiyoruz. Fakat, nazarî bilgilerinin yanına Türk köyünün realitelerini de koyma imkânına sahibolamadıkları için arzu edileni verememişlerdir. Plân hazırlanırken, ömürlerini kalkındırılması şart olan bu geniş alanda mücadele ile geçir-

miş, köyü, köylüyü ve köyün bütün realitelerini çok iyi bilen tecrübeli vali, kaymakam ve diğer idarecilerimizden faydalanılmış olunsaydı, ortaya konan eser, hiç şüphesiz çok daha tatminkâr olurdu.

Sayın arkadaşlarım :

Bugüne kadar ihmal edilmiş olan köyü kalkındırmak, dertlerini, ihtiyaçlarını gidererek çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak gayesi ve düşüncesi ile bir Köy Bakanlığı kurulmuştur. Fakat, bu Bakanlığın henüz vazife ve teşkilât kanunu meydanda yoktur. Bakan, köyleri dolaşıp dertleri dinliyerek, ihtiyaçları yerinde tesbit etmekle meşguldür. Elbette iyi bir şey bu. Ancak bütün işler daha evvel yapılmış ve Bakan, Bakanlığını derhal teşkilâtlandırarak tetkik ve tesbit yerine, iş yapar ve tedvir eder bir faaliyete geçmiş olsaydı çok daha faydalı olurdu. Kaldı ki, köyün dert ve dâvası, doktor muayenesi ile hemen tayin edilecek kadar basit bir hastalık değildir. Sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik olarak vasıflandırabileceğimiz bu dertler çok girift ve çok karışıktır. O halde Bakan neyi tesbit edecek, hangi derde, hangi deva çaresini götürecektir? Yoksa, yapılan iş sadece siyasi açıdan, dikkatleri üzerinde toplıyacak bir ümit verme davranışı mıdır? Bütçesi yok, teşkilâtı yok, vazifesinin ne olduğu henüz bilinmiyen böyle bir bakanlıktan ne umulduğunu elbette kestirmek mümkün değil. İskân ve Basın - Yayın bakanlıklarının acı tecrübeleri ortada iken, böyle bir yola gidilmiş olmasını izah maalesef bizim için kolay olmuyor.

Binaenaleyh, yeni kurulan Köy Bakanlığının, Sayın Bakanı alaminüt bir görüşle yapacağı acele bir inceleme neticesinde, çok girift olan bu dert ve dâvaları tamamiyle ters açıdan ele alması pek muhtemeldir. Bu takdirde köye gönderilecek geminin rotasını yanlış çizmekten doğacak yersiz harcamaların, zaman kaybının sorumlusu kim olacaktır? Bugün başladığımız genel görüşme ile, bu yanlış yol tutma ihtimalini önliyebilir, Bakanlığı köy kalkınması dâvasının anahtarı üzerinde oturtabilirsek, memleketin kaderinden sorumlu insanlar olarak tarihî vazifemizi ancak yapmış sayılabiliriz.

Muhterem arkadaşlar;

Bugüne kadar maarif dâvası, Türkiye'nin kalkınma dâvası olarak ele alınmıştır. Bu gayretten, Türk köylerinin de azami derecede faydalandırılması ön planda tutulmuştur. Bunun neticesi olarak mevcut 35 382 köyümüzden 19 587 sinde köy okulu açılmış bulunmaktadır. Dikkat buyrulacak olursa oldukça mühim bir rakamdır. Bugün 19 000 000 olan köylü nüfusumuzun 13 745 730 unun iskân sahasında köy okulu var demektir, ki, dâvanın büyük kısmı böyle düşünenlere göre halledilmiş sayılır. Şayet, sadece okul açmak ile köyü kalkındırmak mümkün ise...

Halbuki, alınan netice, ümidin tamamiyle aksine olmuştur. İki yıl önceki bütçe konuşmalarında da söylediğim gibi 20-30 seneden beri okulu olan nice köylerimiz, henüz kalkınmanın ilk meyvelerini bile derlemek saadetine kavuşamamışlardır. Bunun sebebi ise :

Pedagogların, tahsil ve terbiyeyi, çocukları hayata hazırlama gayreti olarak tarif etmelerinin ifade ettiği gerçekten gafil bulunuşumuzdur. Köy okullarının programlarını hazırlıyan talim ve terbiye daireleri, köy ve köylüyü bilmediklerinden realitelere uygun ve ihtiyaçlara cevap verecek müfredat programları yapacak yerde, Avrupa okullarının programlarını köye aktarmakla yetinmişlerdir.

Bu başarısızlıkta, köy öğretmeni yetiştiren müesseselerin kifayetsiz oluşları da mühim bir âmildir. Köye gönderilecek öğretmenlerin nasıl bir ideal ve bilgi ile teçhiz edilmiş olmalarını takdir ve tâyin edemediğimiz için köyde müspet değişikliği yaratacak unsurlardan mahrum kaldık. Halbuki, müşküllerle mücadele etmeyi zevk sayan ve mutlaka muvaffak olma azmiyle içi yanan bir Türk misyonerleri ordusunu yetiştirme imkânına sahip bulunsaydık, mesele birçok yönleri ile kendi kendine halledilmiş olurdu.

Muhterem arkadaşlarım, bu hususta bir misal vermek isterim :

Sene 1928 Maarif Vekili Necati'nin - Allah rahmet etsin - o seneki muallim mekteplerinin son sınıf talebelerine verdiği "Beyaz Zambaklar Memleketleri" misali. Onlara yazdığı mektupta şunu söylüyor : "Ey muallim, köye gideceksin, bunu oku, oku, oku. Tavsiyem bu, bunu tatbik et."

Hakikaten arkadaşlarım, o senenin köy mekteplerinden, muallim mekteplerinden çıkan mezunların bu imanla - ki o seneye kadar vâkı olmamıştı - her birisi Şarkın Beytüşşebap'ına, Pötürge'sine, Ovacık kazasına ve diğer bütün Şark vilâyetlerine dağıldılar. Her birinden aldığımız netice hakikaten göz yaşartıcı idi. Çünkü arkadaşlar imanlı olarak gitmişlerdi.

Bir muallim arkadaşım bir köye gitti, bir kazaya gitti. O kazayı, o mutaassıp, kazayı camide okuttu. Evvelâ kendisini çocuklara sevdirdi, halka sevdirdi, idealini sevdirdi, kendisini verdi, ondan sonra da aldı. Gitti, çocukların ayağını yıkadı makina aldı saçlarını traş etti; nihayet annelerinin mektuplarını ve babalarının istidalarını yazdı. Kendisini halka o kadar sevdirdi ki, yatsı namazından sonra gece mektebini okuttu. Kahveye çıktı, kahvede okuttu. Ve kimse yaptıklarına itiraz etmedi.

Her gittiği yerde, her muallim aynı imanla gittiği için aynı neticeyi aldı. Maalesef bu imanı sonradan öldürdüğümüz için bu neticeler bugün elde edilemedi.

Muhterem arkadaşlarım;

Yukarıda da bir nebze temas ettiğimiz gibi köyün iktisadî, siyasî, kültürel, sağlık, bakım, ziraî ve korkunç tabiat şartları gibi birtakım çözülmesi kolay olmıyan karışık problemleri vardır. Asıl dâva bunların nasıl bertaraf edileceği, köydeki hayat seviyesinin nasıl yükseltileceğidir. Köylünün iş gücü nasıl değerlendirilir? Yolu, ışığı, suyu nasıl sağlanır? Bunları, üzerinde gerekli etütleri yapmadan sümmetedarik bir fikir ittifakı ile "Köylü cahildir; cahil olduğu için de mütaassıptır; bâtıl itikatların esiridir. Köylüyü okutursak her şey düzelir." Demekle iş halledilmiş olmaz. Köylünün büyük çoğunluğu ile cahil olduğu muhakkaktır. Bu dert, dertlerden birisi, belki de başta gelenidir. Fakat, köyün dâvası sadece verimsiz okuma - yazma meselesi değildir. İhmaller neticesinde, yüz yılların biriktirdiği, müzminleştirip kangren haline getirdiği bu yaralara derme çatma bir okutma gayreti nasıl şifa olabilir? Bu tek yolun bâtıl itikatlardan, taassuptan, kurtarması, köylüyü ve binnetice memleketi muhtaç olduğu uygarlık seviyesine, saadete ve refaha kavuşturması erişilmesi mümkün olmıyan bir hayaldir.

Bir Türk düşünürünün "Türk kültürü" dergisinde yazdığı gibi, "Köylüye, dünyanın sarı öküzün boynuzunda değil de, güneşin etrafında döndüğünü öğretmiş olsak; bu öğreniş, köylüyü, toprak altından gün ışığına çıkarır mı? Gübre yığınından kurtarıp, zevkli bir yuvaya kavuşturur mu? Akşam yakacak gazı olmadığı için gün batınca yatağına sokmaz; içecek temiz bir suya sahip kılar, kendisini veya gözbebeği yavrusunu hastalıktan kıvranırken, ölümün pençesinden kurtarır mı? Malını kolayca şehire götürebilir, mahkemesine, tapusuna rahatlıkla gidebilir mi? Hayatı seviyor mu? Zevki eğlencesi ve istikbal hakkında ümitleri var mıdır? Köylü bir dâva etrafında seferber edilebilir mi?"

Bu soruların gerçek cevaplarını verebildiğimiz takdirde gözlerimizin önüne serilecek tablo, temaşa edilemiyecek kadar korkunç olacaktır. Bugün için çoluğu, çocuğu, atı, öküzü ile, yıl on iki ay her türlü hava şartı altında kırda, bayırda didinen köylünün bütün bu emekleri karşılığında eline geçen para, çok cüzidir ve bir liranın çok altındadır. Bu elbette feci bir şeydir.

Aziz arkadaşlarım,

Bizim gibi içi yanan, haklı olarak yarından endişelenen bir kısım aydınlarımız da bugünkü halden kurtulmamızın yollarını aramakta, hastalığımızın teşhisini koymak için kafa yormaktadırlar. Bunlardan biri ve başta gelen Sayın Dostum Ahmet Hamdi Başar, ağır fedakârlıklara katlanarak çıkardığı "Barış Dünyası" Dergisinde bu konuda bir açık oturum tertiplemiştir. İktisatçı, idareci, sosyolog ve tarihçi bilginlerden müteşekkil bir heyete yaptırdığı konsültasyonu, neticesi ve derde parmak basması bakımından hakikaten faydalı ve entresandır. Soru şu :

"Türkiye'nin çözüm bekliyen birçok meseleleri var. İstihsalimiz, kalkınma halinde bulunan bir memleketin ihtiyaçlarına kâfi değil. Dışarıdan çok mal getiriyor, az satıyoruz. Millî gelir seviyemiz, dünya memleketlerinin en düşüklerinden. Eşit bir dağıtım yapacak olsak, insan başına dört lira isabet etmekte, Devlet bu cılız gelirden % 20 vergi alıyor. Bu da kalkınma için yapacağımız yatırımı karşılamaktan çok uzak. Bu durum karşısında çalışma gayretimizi artırarak üretim gücümüzü çoğaltmaktan başka çaremiz yok. Netice bu olunca :

1. Her türlü güçlüklerimizin başı, sizce de istihsalimizin yetersizliğinde ve fakir oluşumuzda mıdır?

2. İstihsalimizin yetersizliği ve fakirliğimizin kök sebepleri nelerdir?

Sosyolog diyor ki : Çok geniş bir sual sordunuz. Bunu daha tavzih ediniz.

Soruyu soran sualini şöyle izah ediyor, diyor ki :

Aynı idarî rejim içinde başka insanlar yaşasaydı acaba istihsal yine aynı seviyede mi olurdu? Eğer istihsal aynı seviyede ise o vâkit istihsali vermiyen tabiattır, tabiat unsuru üzerine eğilmemiz lâzımdır. Yok, eğer başka insanlar aynı tabiat üzerinde ve aynı idare içinde daha fazla bir verim alıyorlarsa o vâkit insan unsuru üzerinde eğilmemiz lâzımdır.

Bunun üzerine idareci bir arkadaş söz alıyor. Kendisi kaymakamlıklarda bulunmuş, valilik yapmış, Çanakkale'yi misal veriyor. Diyor ki, "Arkadaşlarım, Çanakkale'de vali idim. Kazaları dolaştım, köyleri dolaştım. Bir de orada İmroz kazamız var, oraya da gittim. İmroz kazamızda halk refah içinde, bankalara borcu yok. Evleri temiz, hayatları temiz. Kahveler boş, meyhaneler boş. Diğer kazalarımızda kahveler dolu, meyhaneler dolu, banka borçlarını veremiyorlar, halk fakir, sefalet içinde. Halbuki İmroz kazası ile diğer kazalar arasında tabiat şartları itibariyle diğer kazalarımız fevkâlâde iyidir, İmroz'a nazaran.

Binaenaleyh bu müşahede bize neyi gösteriyor, diyor.

İkinci bir müşahede söylüyor, bir iktisatçı arkadaş. Beni de diyor, "Beylik Köprü'de - ismini hatırlıyamadım, Halim Bey herhalde, ne ise - Halim Beyin çiftliğine götürdüler. Kendisine sordum : Bu çiftliği nasıl yaptın? O da anlattı : "Biz Çekoslovakya'dan gelen muhacirlerdeniz. Karımı Ankara'ya geldiğimiz vakit sefaretlerden birine hizmetçi olarak verdim. Ben de ufak tefek demir işleri yapıyordum. Fakat ava meraklıyım. Kışın Sakarya'nın ve Porsuk'un kenarlarında avlanmaya giderdim. O tepelerde durur, "Ah şöyle bir evim olsa." derdim. Nihayet orada bir köy muhtarı ile tanıştım. Kendisine rica ettim. Beni köye çağırdı. Ben onların demir işlerini yapıyordum. Nihayetinde beş on para sahibi oldum. Altı dönümlük kıraç bir arazi aldım. İşte bu araziyi kurdum." Bu araziyi ve bu adamın başarısını gören, sosyologa anlatıyor : Bugün, Karpakların eteğinde altı

dönümlük muazzam bir çiftlik ki, her şeyi ile mükemmel. Arı kovanları mükemmel, yumurtalar da başkaları 100 - 120 üretiyorsa, o 200 yapıyor. Bal arıları mükemmel bal veriyor, inekleri mükemmel süt veriyor. Meyva ağaçları var, sebze yerleri var. Avcıların da barınabilmesi için her şeyleri var. Binaenaleyh bunlar burada yetiştirmenin en güzel örneğini göstermiş oluyor. Aynı köyde daha çok zenginler olduğu halde, bir hat bekçiliği için sıra bekliyorlar.

Diğer bir misal olarak Ulukışla'yı misal veriyorlar. Ulukışla'ya tabiat her şeyi verdi, diyorlar. Ulukışla'da su var, meyva yetişebilir, Ulukışla her şeyi yapabilir. Fakat, buna mukabil halk fakir, kahvelerde ve saire. Karılarını Çukurova'nın pamuklarını toplamaya gönderirler, kendileri tembellik ederler. Oraya da tabiat, Allah zengin olmak için her şeyi verdiği halde halk burada fakir olmak için mücadele ediyor.

Üçüncü bir misal, dördüncü bir misal veriyor. Bunu da iktisatçı veriyor diyor ki, "Hayır arkadaşlar, insan unsurundan ziyade teknik unsuru lâzımdır. Teknik unsurun girdiği yerde her şey yükselir. Binaenaleyh ben de bir köy muallimi biliyorum. Bu köy muallimi teknik unsuru köye sokmuştur. Ve o köy de kalkınmıştır.

Nihayet hâdise üzerine münakaşa oluyor. Ve insanın, insan unsurunun daha mühim olduğu üzerinde ittifak ediliyor. Tarihçi, "Eskiden de biz böyle mi idik? Yoksa bu hale bugün mü düştük." diye söze başlıyor. Ve diyor ki, "Dört asır evvel, Osmanlılar, Türkler çok ileri bir medeniyet sürüyorlardı. Her şeyde ileri idiler. Gittikleri yerlerde maden kaynatıp top döküyorlardı. Bu kadar ileri bir medeniyetin çocuklarının bugün bu hale düşmelerinin bir sebebi vardır. Bunun hikmetinin sebebini araştırmak lâzımdır. Ve tarihi tekâmüle nazaran izah ediyor : "İdealler ölmeye başladıkça, müstebit kralların, müstebit hükümdarların çoğalması halkın zengin olanlarına karşı kinin artması ve zenginliğin itibar kazanmadığından dolayı paralarının alınması endişesi halkı bir tarafa zengin yapmadı. İkincisi, mütemadiyen askere gittikleri için, ordu emrinde bulundukları için, ve ordudan maaş aldıkları için, halk yani erkekler, memur olma, Devlet kapısına kapılmaya heveslenmişlerdir. Daima askere gidecekleri için, askeri bekledikleri için, kadınları işe sanıldı. Binaenaleyh, döndükleri vakit kadınları iş gördü kendileri ise tembel tembel oturup. İşte bu vaziyetlere, bir de o zamanın iktidarları din konusunu siyasete alet ederek, hocaların verdikleri telkinler sayesinde yani, "Bir lokma bir hırkadır, yarın cennete gideceksiniz. Daha büyük saadete kavuşacaksınız. Binaenaleyh, çalışmasanız da olur." diye hocaların yaptıkları telkinler ile bugünkü hale düştük. Öyle ise bizim evvelâ insan unsuru üzerinde durmamız lâzımdır. İnsan unsuru ihtiyaçları hisseder. Yani "Ben niçin bugün bir soğuk su içemiyorum, niçin akşam lamba yanmasın, bir sobam olmasın" ihtiyacını hissettiği vakit insanlar muhakkak ki, onu elde etmek için çalışırlar ve bu

çalışma neticesinde de hayatları tekâmül eder. Zaten hayatın tekâmülü bugünkü mükemmeliyet gayesi de bu arzunun doğması ile değil midir? Öyle ise arkadaşlar, Türkiye'de biz bu arzuyu doğurmadıkça ne söylesek, Amerikan yardımından da, bilmem ne yardımından da makinaları filân yığsak, bugün yine Türkiye bu sefaletten kurtulamaz. Bunun için insan unsuru üzerinde - bunu ben tecrübelerimle görmüşümdür - çok tesir etmek icabeder.

Aziz arkadaşlarım,

Devlet İstatistik Enstitümüzün 1960 anketlerine dayanarak verdiği rakamlara göre Türkiyemizde 35 382 köyde 19 milyon insan yaşamaktadır. Şu halde büyük kütle köydedir. Bu bakımdan köyün kalkınması, Türkiye'nin kalkınması olacaktır. Bu da, bilgiye ve plana dayanan bütün gayretlerimizi köy istikâmetine yöneltmekle mümkün kılınabilir. Kısaca diyebiliriz ki :

Her şeyden önce köylüde yaşama, hem de iyi yaşama arzusu uyandırılmalıdır. Bunun için de daha fazla istihsal gayreti aşılamalı, geniş ve sağlam pazar sağlanmalı, daha ileri hamleler için bizzat kendisini yeterli kılmanın çareleri aranmalıdır.

Köyün öğrenim ve eğitim şeklini bugünkü durumdan kurtarmalı, bünyeye uygun ve gayeye yönelten bir sistem takip olunmalıdır. Sayı bakımından çok, nitelik bakımından kifayetsiz, mıntıkaya intibak etmemiş ve noksan öğretmen kadrolu okullar yerine köy kalkınmasına destek ve önder olabilecek elemanları yetiştirmeye muktedir bölge okulları sistemine gitmelidir. Yoksa, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da Millî Eğitim Bakanlığı bütçesine konacak yüz milyonlar heba olmaya mahkûmdur.

Değişik iklim şartları ve verim kabiliyeti çok geniş bir memleketimiz var. Her bölge, diğerinden farklı bir sosyal bünyeye sahiptir. Hiç şüphesiz, kalkınma usul ve metodları da bölgelere göre birbirinden başka olacaktır. O halde, her bölgenin özelliği dikkate alınarak köy okullarının öğretmen kadroları için ve ziraî kalkınma sahasında önderlik yapacak idealist personel yetiştirilmelidir. Bunun için de memleketi tanır, dâvayı müdrik, öğrencilerine idealist bir ruh verebilecek öğrenim kadrolu muhtelif meslek okulları tesis olunmalıdır. Bu meyanda, bilhassa teknik ziraat ve teknik veteriner okulları çoğaltılmalıdır.

Köyün istihsalini değerlendirmek için, istihsal kredi ve istihlâk kooperatifleri kurulmalı, tasarruf sandıkları açılmalı, köy tipi basit, ucuz ve sağlam elbise ve ayakkabılar imâl edilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım, bu bize çok istifadeler temin eder. Amerika'da Reisicumhurunu kovboy elbisesi ile görebiliyorsunuz. Amerika'da ben gördüm, herkes bulucin giyiyor. Eğer bizim Hükümetimiz kuvvetli ve sağlam, çok ucuza

malolan bir yeknesak elbise tipini yaptırtır ve piyasaya sürdürürse, köylüye hiç tesir etmeden, ucuz olduğu için köylü bunu alır, ve aldığı için de yeknesak bir elbise tipi memleketimize yerleşmiş olur. Zavallıların ayaklarına bakarsınız, aldıkları lastikler parça parça olur, ip ile bağlarlar, mütemadiyen siyahlaşmış ayakları görünür ve verdikleri paralar boşa gider. Hükümet, Devlet böyle şeylerde soyal adaleti temin etmek ve memleketin sosyal bünyesini değiştirmek için, muhakkak ayakkabı ve elbise üzerinde ucuz tip ayakkabı ve elbiseler yapmalılardır.

Köyün dert ve dâvaları ile bunların çözümlerini köylünün anlıyabileceği bir dille açıklıyan pul resimli eserler yazdırıp parasız olarak dağıtılmalıdır. Başka memleketlerde köylerin vaziyetini, bugünkü hale nasıl ulaştıklarına, kendilerinin aynı seviyeye gelmeleri için neler yapmak mecburiyetinde olduklarını gösteren ve izah eden öğrenci filmleri çevrilmeli, gezici ekiplerle bütün köylülere seyrettirilmelidir.

Radyolarımız ve gazetelerimizin köy dâvasını cesaretle ele almaları sağlanmalı, ayrıca, köylüye hitabeden bir gazete çıkarılarak bütün köylere parasız dağıtılmalıdır.

Devlet daireleri köylünün işini savsaklıyarak iş gücünü israf ettiren bir müşkilât yuvası olmaktan çıkarılmalı, aksine hareket eden memurlar şiddetle cezalandırılmalıdır.

Köyler için, seyyar sanat kursları ihdas olunmalı, planlı bir şekilde çalıştırılarak, köylünün boş zamanlarını değerlendirme çareleri aranmalıdır.

Köyün iskânı noktasından inkişafını temin etmek lâzımdır. Köylüyü, köye bağlıyacak orada insanca yaşıyacak asgari ihtiyaçların temini ve sıhhi şartları haiz bir yuvaya kavuşması iktisadî durumunun düzeltilmesiyle temin edilir.

1 ilâ 500 civarında olan köylerimizin miktarı 22 070 tir. Buralarda 6,5 milyon insan yaşar. 501 ilâ 1 000 arasındaki köylerin adedi 10 bindir. Buralarda 6 700 000 insan yaşar. 1 001 ilâ 3 000 arasındaki köylerin miktarı 3 483 tür. 5 600 000 kişi yaşar.

Nüfusu 1 ilâ 500 kişi olan köye, köyün asgari ihtiyacı olan okul, ziraatçi, diğer teknisyenleri götürmek çok zor olacaktır. Binaenaleyh bu köyleri yerleştirdiğimiz vakit çok büyük sosyal ve ekonomik faydalarımız olacaktır. Ve köylüyü bu sayede köye bağlamış olacağız ve bu suretle köy ıslahındaki unsurlardan diğer birini yerine getirmiş bulunacağız.

Diğer bir şekil de yeni iskân mıntakaları temin ile verimsiz, susuz, topraklarda yaşıyan, heyelân yüzünden kışını çadırlarda geçiren zavallı köylülerimize de yaşama ümidi verilmesi icabetmektedir. Bunda da Hükümet ve plan henüz bir adım bile atmış değildir.

Yukarıda arz edilen sebeplerden yani sosyal, ekonomik ve sıhhi şartlardan, dolayı köylerden şehirlere akınlar başlamıştır. Bilhassa büyük şehirlerin artması, büyümesi fakir mahallerin meydana gelmesini icabettirmiş, bunun neticesi olarak da sosyal, fizik ve ahlâki sefalet artmıştır.

Eğer biz kalkınma hamlelerimizde fakir bulunan mıntakaların şartlarını nazara alarak bu mıntakaların bünyelerine göre merkezi mahallerde fabrikalar kurarsak bu mıntakalar hem refaha kavuşur ve hem de ailenin fazla efradı fabrikada çalışmak için gider ve geriye kalan da yeter toprağını değerlendirerek refaha kavuşur. Bizde sosyal ve ekonomik kalkınmayı bu şekilde temin edilebilir. Köyün dert ve dâvalarını kısa da olsa kendi zaviyemden Yüksek Senatoda dile getirmiş bulunuyorum.

Memleketimize faydalı olabildim ise ne mutlu, beni dinlemek lûtfunda bulunduğunuzdan dolayı teşekkürlerimi arz eder, hürmetlerimi sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Buyurun Yıldız.

AHMET YILDIZ (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım, bugün karşılaşmış olduğumuz ve çözümü toplumumuz için bir kader sorunu halini almış bulunan çok önemli bir konuyu bir genel görüşme konusu yapan sayın arkadaşlarımıza, bunu istiyerek kabul eden Hükümete teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

Bu sayede, kamuoyunun konuya yöneltilmesi ve dâvanın gerektirdiği millî politika hakkında ortak kanılara varılması sağlanabilir.

Bu geniş konu hakkındaki görüşlerimizi genel çizgileriyle politikasına ve dayanması gereken felsefeye değinerek 4 başlık altında sunmaya çalışacağız.

1. Kanunun tanımlanması.

2. Konunun önemi.

a) Bunu gerektiren ihtiyaç,

b) Ne sağlıyacağı ve amaçlar.

3. Toplum kalkınmasının gerçekleşmesinde...

a) Devlete düşen ödevleri;

b) Halka ve özel olarak aydınlara düşen ödevler.

4. Hukuk düzenimiz, rejimimiz ve gelecek gelişmelerimiz yönünden konunun önemi.

Sayın arkadaşlarım :

Toplum kalkınması, çok geniş kapsamlı, türlü toplumsal eylem ve işlemleri gerektiren bir sosyal, ekonomik ve kültürel gelişin vetiresidir.

Bazını ve en hayatî yönünü teşkil ettiği için olacak, birçok resmî belge ve beyanlarda, köy kalkınması ile toplum kalkınması sözleri, eş deyimler gibi alınmış bulunmaktadır. Kavramı daraltan ve yanlış anlamlara götürebilen böyle bir deyim eşliği, konunun önemini azaltabileceği gibi, çabaların yöneltileceği amaçlar hakkında da, yanlış kanılar verebilir.

Gerçekte toplum kalkınmasının amacı, Türk toplumunu, bütün organ, örgüt ve yönleriyle, çağdaş uygarlık düzeyinin gerektirdiği, bir toplumsal gelişmeye eriştirmektir.

Bir ülkenin gelişmiş ve gelişmekte oluşu veya geri kalmışlığı, toplum kalkınmasını sağlama ölçüsü ve oranını ifade eder.

2. Konunun önemi :

Konunun önemini belirtmek için, bunu gerektiren durum ve ulaşılmak istenen amaçlar üzerinde durulmalıdır.

a) Bunu gerektiren durum :

Böyle bir gerekliğe fikren inanabilmek ve onu yürekten benimseyebilmek için, içinde yaşadığımız durumu, ana çizgileriyle, gözlerimiz önünde canlandırmak yeter.

Kalkınma, bir duygu, bir heyecan ve inanç istemekle beraber, gerçek anlamı ile, bir bilim işidir.

Memleketin acı ve çetin gerçeklerine bilimin projektörünü tutan ve bilimsel eleştirmelerin meydana çıkaracağı sorunlara, yine bilim yoliyle çözüm arıyanlar, ancak umutlu bir sonuç bekliyebilir.

Bu da, her şeyden önce, acı da olsa, yurt gerçeklerinin çok iyi bilinmesi ve kalkınmayı sağlamada birer anahtar ödevi görecek olan bu bilgilerin, bilimsel yöntemlerle değerlendirilip öngörülen çözümlerin, yılmadan, bıkmadan ve yorulmadan uygulanması ile sağlanabilir. Bu hem bir inanç ve aşk işidir, hem de bir cesaret işidir.

Sayın arkadaşlarım;

Gerçeği konuşmaktan, onu bütün yönleriyle ortaya koymaktan korkmamalıyız. Bu savaşta, yararı bozulacaklarla, bütün yıkıcıların ortak saldırılarını, hatta uydurma suçlamalarını göğüslemek zorundayız. Devekuşu örneği, gerçeklere dokunmaktan korkmak hiçbir şey kazandırmaz. Bizim dokunmadığımız acı gerçekleri, toplum düzenimizi alabora etmek amacı ile, dile getirecekler vardır ve daima da olacaktır. Bu bakımdan, böyle dâvalara çare bulacak durumda olanlar, herkesten önce, gerçekleri dile getirmeli ki, bulunacak çözüm şekillerinin halk tarafından desteklenmesi sağlanmış olabilsin.

Toplumsal gerçeklerimizi açıklıyan rakamlar, ne kadar rahatsız edici, iç sızlatıcı ve hatta uyku kaçırtıcı nitelikte de olsalar dahi, bunları bilmezlikten gelemeyiz.

Boş ve oyalayıcı laflarla veya politik edebiyatla, kalkınma masalları uydurma önemi artık çoktan geçti.

Bundan sonra, gerçekler konuşacak. Yaşadığımız güçlükleri de, hiç kimsenin bir anda gideremiyeceğini düşünerek, hiç kimseden mucize beklenemiyeceğini bilelim. Bize yaraşan tutum ise, hepimizin bildiği, fakat son yıllara kadar söylenmesinden kaçınılan bu acı ve çetin güçlükleri dile getirerek, sorumlulara yardım etmek olmalıdır.

Başını kuma sokan devekuşu nasıl ki, hasımlarından kurtulamıyorsa, yurt gerçeklerimizi gizlemeye çalışmakla, biz de rejimimize yönelen tehlikeleri önliyemeyiz.

Tanınmış Fransız bilgini Duverger'nin geçen yıl basılan bir eserinde, üzerinde durduğu ve bizim için de çok uyarıcı olacağını sandığımız birkaç sözünü yüksek takdirlerinize sunmak istiyoruz. Bilgin şöyle diyor : "Halkın 3/4 nün bilgisiz, okumaz, yazmaz, cahil olduğu, açlığın ve sefaletin, halkı insan ölçülerinin altında yaşattığı memleketlerde, klâsik demokrasi işliyemez." Diğer yandan, ekonomik gelişme ile sanayileşmenin güçlükleri ve bunların halka yüklediği özverilikler kuvvetli bir rejimi gerekli kılmaktadır. Klâsik demokraside, siyasi partiler arasındaki yarışma, bu nitelikte bir rejime imkân vermez. Zaten, halk kütlelerinin bilgisizliği, partilerin de demagoji yoluna sapmalarına karşı, kapıyı açık bıraktığından, böyle bir yarışma bir kat daha tehlikelidir. Halk kütlesi, demokrasinin ne olduğunu bilmemekte ve böyle bir rejimin ihtiyacını, doğrudan doğruya, duymamaktadır. Diğer taraftan, aydınların belirli bir kısmı komünizme kaymaktadır. Batı'nın politik rejimi, niteliği itibariyle, çekicidir. Ancak, ona karşılık olan ekonomik rejim çok daha az çekicidir." demekte ve çare olarak da "Halk kütlelerinin eğitim ve öğretiminin geliştirilmesi, hayat ve kültür seviyesinin yükselişi ile, böylece tabiî olarak, demokrasiye karşı duyulan yakınlığı kuvvetlendirmeye yönelmeyi" öğütlüyor.

Bu sözlerin bize de pek yabancı olmadığı ve ödevlerimizi hatırlatmada da çok uyarıcı olduğunu sanırız.

3. Toplum kalkınmasının ne sağlıyacağı ve amaçları :

Halen köyle şehir ve şehirlinin dünyası ile köylünün dünyası arasında büyük bir uçurum vardır.

Bunu düşünenlerin birçok çabalarına tanık olduk. Fakat başarı dereceleri çok önemsiz kalmıştır.

İkinci Meşrutiyetten sonra, köyün lehine bir akım başladı. Edebiyatta, bir halkçılık ve köycülükten güç alan gelişme, köklü hiçbir oluş yaratamadan sönüp gitmiştir. Cumhuriyet döneminde bu akım, edebiyatla birlikte, politik alanı da etkilemiştir. Oldukça ateşli bir şekilde başlıyan bu akımın, köy ve köycülükten çok söz edilmesine rağmen, gerçek yönü anlaşılarak, olumlu bir yolda bir değişiklik sağlıyamadığı görülür.

Bugüne değin köy dâvası, her köye bir okul yaptırarak, bütün köylüyü ilköğrenimden geçirmek ideali şeklinde belirmiştir. Köylünün bilgisizliğinden ötürü, kapıldığı taassup ve bâzı bâtıl inançların yarattığı za'fı, bâzı politikacılar, acı şekilde sömürdüğü için, ilköğrenimi, bir can kurtaran simidi sananların haklı tarafları çoktur. Başlıca eksikleri diğer faktörleri ihmal edişleridir. Köyün bu durumuna göre çok iyi olan kasaba ve şehir halkının durumu da, iyi bir eleştirmeyi gerektirecek bir çok yönleri vardır. Böyle bir eleştirmeye dayanarak toplum kalkınmasından umduklarımızı şöylece sıralıyabiliriz :

Anadolu'da bakımsız toprakların, insan emeği değmemiş kaynakların ve tezek yığınları ile kara talihi şekilleşen köyün sinesindeki gizli zenginlikleri harekete getirerek, yurdun her köşesinden yeni bir hayat fışkırtmak mümkündür. Bunun nasıl olacağını bilecek yeter sayıda insanımız da vardır. Bu fışkıran hayattan gücünü alan yepyeni bir sosyal örgütlenme, kültürel seferberlik ve sosyal adalete dayanan ekonomik kalkınmaya bütün güç ve çabalarımızı yöneltmek zorundayız.

İki yüz yıl oluyor ki, ilerleme hamlelerimizi, çıkarları uğruna verimsiz kılanların fikir ve ahlâklarına sahibolanlar, devamlı surette aynı silâhları kullanmaktadırlar. Bütün bu tutumların yarattığı engelleri aşmak, olumsuz dirençleri yenmek ve güçlerimizi çağdaş bir ülke yaratmak amacına yöneltmek zorundayız. Bunun için de, herkesin güç imkânı ölçüsünde, katkıda bulunmasını sağlıyacak şekilde halk ve Devlet el ele vermelidir.

3. Bunun için Devlete ve halka düşen ödevler vardır.

a) Devlete düşen ödevler, toplum kalkınmasının temeli köy olduğu inancı içinde;

1. Anayasanın 41 inci maddesine göre; ekonomik ve sosyal yaşantımız, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenmelidir.

2. Bilumum nurunu yurdun en tenha köşelerine kadar ulaştıracak bir eğitim ve kültür seferberliğinin gerektirdiği örgütü kurup işletmelidir.

3. Kişiyi kişiye sömürten, havadan kazanç ve yarar peşinde olan, küçük kişisel çıkarları büyük kamu yararlarına üstün tutmaya yanyan ve artık hiçbir uy-

gar ülkede kalmıyan tertip ve düzenleri, köklü reformlarla değiştirip toplumsal yapımıza yep yeni bir şekil vermek zorundayız. Toplumumuzun moral yapısını güçlendirme yanında, sosyal yapıyı da çağdaş ilke ve fikirlere göre düzenlemeksizin, toplum kalkınmasını gerçekleştirme isteği, tam bir hayal olur. Şimdiye kadar bu temele inilmediği için hayal kalmakta devam etmiştir. Bütün çabalarımızın yüzeyde kalarak halka inmediği bir düzende, kalkınma edebiyatının, sadece bir kaç kişinin durumunu ifade ettiğini anladıktan sonra, yeter derecede uyarılmış olmamız gerekir.

Genel feodal unsurların hükümranlığı yıkılmadıkça, toplum kalkınmasından söz etmeyi, bâzı güçlü baskı gruplarının avukatlığı gibi yorumlamaya devam edecekleri kınamak da güçtür. Bu feodal unsurların, kendilerini Devlet yerine koyarak, halkın işini görmek ve ona rehberlik etmekle yetinmiyerek, Devlet kapısında da onu korumak gibi yadırganacak bir tutumları vardır. Bunların rollerini de üzerine alacak, gerçek bir halk yönetimi kurulmalıdır. Ancak bu sayede böyle yüz kızartıcı bir duruma son verilebilir.

4. Sayılan güç ve köklü işleri yapabilecek şekilde Devlet örgütünü yeni baştan düzenliyecek ve verimli çalışmalarını sağlıyacak çağdaş ilke ve görüşleri yönetime hâkim kılmalıdır. Bugünkü Devlet örgütü ve çalışma şekli böyle bir dâvayı yürütmekten uzaktır.

5. Toplum kalkınmasını sağlıyacak merkez ve çevre örgütünü kurarak bunu çalışmaları ile Devletin ve halkın yapacağı işleri, açık, seçik ve kesin şekilde, belirten dokûmanlar titizlikle hazırlanıp uygulanmaya konmalıdır. Toplum kalkınmasında, halkın ortak emeğini en iyi şekilde değerlendirecek ve her türlü sömürülmeye karşı en güvenilir düzeni sağlıyacak olan kooperatifçilik başta olmak üzere, toplumun örgütlenmesi için Devletin elinden gelen bütün yardımı ve yol göstericiliği cömertçe yapması temel koşuldur. Böyle bir tutum ve zihniyetle ancak Devlet ve halk, tüm halinde çağdaş bir örgütlenmeye ulaşabilir. Sayın arkadaşlarım. Devlet artık köye gitmeli, hep ondan alma yerine şimdi ona verme dönemine girmeliyiz. Esasen verecek birşeyi de kalmadığından köyün imdadına yetişmezsek, toplumsal yapımızın türlü sosyo-politik hastalıklardan kurtarılması sağlanamaz. Bu arada, toplumun ana dokusunu tümü ile ele almalıyız. Baharda tüy değiştiren bir canlı gibi, toplum yaşantımıza bir canlılık, bir renk vermeliyiz, kültür noksanlığı ya da anlayış kısırlığı veya şu bu maksat için bâzı kimselerce yerilmek istenen "Sosyal Devlet" rejimi, işte böyle bir toplum düzenini amaç güder.

Bölgeler arasındaki büyük fark, toplumsal kalkınmanın gerektirdiği psikolojik ortamın yaratılmasına da engel olmaktadır. Bir tarafta Devletin nimetleri bol

keseden yönetilirken, diğer taraftan kanaat telkin eden ifadeler ve politik tutumla toplumda gereken kalkınma isteği ve azmi yaratılamaz. Gerçekten toplumun bir tarafında ecdat yadigârı binlerce dönüm araziye sahip olanların etrafını hoşnut etmiyen hayatları yanında, Türkiye'nin bâzı yerlerinde ve meselâ Doğu-Karadenizden misal vereyim : Sırtında taşıdığı toprakla duvar kurarak toprağın akmamasını sağlamak suretiyle 1 - 2 dönüm arazi üzerinde hayatını idame ettirmek istiyenlere aynı sosyal Devletin elemanları, olduğu inancını onlarda yaratmak güçtür.

Sayın arkadaşlarım, murabahacılık, yarıcılık, kiracılık deyimlerine göre, yaşantısını düzenliyen insanın uygar sayılamıyacağı gibi, halkçılık ve sosyal Devlet kavramları ile alay anlamına gelen bu tip düzenleri yaşatan bir devletin de, çağdaş bir ülke olma iddiası gülünç olur elbette. Bunu bilerek hareket etmek, gerçekten yana olma daha doğrusu, insandan yana olmanın bir gereğidir. Halk topluluklarının kendi çabaları ile kalkınma çalışmaları da Devletin teknik ve malî yardımı desteklenmek suretiyle, kalkınmanın bilençleşmesine ve toplumda özlenmesine ön ayak olunmalıdır..

b) Şimdi de halkın ve özel olarak aydınların ödevlerine dokunacağım :

1. Toplumda Batı uygarlık düzeyine yetişme isteği ve idaresini en güçlü şekilde yaratarak beslemek başarının ilk koşuludur. Böyle canlı bir gelişme özlemi ve hattâ tutkusu yaradılmadıkça, kütleler, geleneksel kadercilikten uyuşukluk ve kötümserlikten kurtulamazlar. Dinamizmin esas kaynağı iç dürtülerle kuvvetli özlemler ve büyük ideallerdir.

2. Hükümetin resmî otoritesi ve yardımı ile, toplumun örgütlenmemiş kuvvetlerini birleştirmek suretiyle, kalkınma vetiresinde fonksiyonel bir katılma aydınların en etkili ödevidir. Hükümetin hizmet ve yardımına katılma ve ortak başarı hakkında halkta yaratılacak istek ve güven toplumdaki potansiyel gücü harekete getirmenin en olumlu yöntemidir.

3. Toplumun içindeki çeşitli unsurların, beklenen değişiklik ve gelişmeler yönünden, aydınlatılması suretiyle, bir araya gelerek, güç birliği yapmalarını sağlamada, aydınların hizmeti çok büyük olabilir. Ancak bu sayede amaç birliği yaratılabilir.

4. Türlü amaçlarla veya şu bu maksatlarla, bilerek bilmiyerek, toplum yaşantısındaki gelişmeleri engelliyen ve çağdaş bir toplumsal yapının meydana gelmesini güçleştiren her eylem ve harekete karşı, halkı uyararak, gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır. Aydınlar, toplum kalkınmasının sadece bir Devlet yatırımı işi olmayıp, bir eğitim ve örgütlenme neticesi olduğu bilinci ile hareket etmelidir. Sadece Devlet hizmetlerini köye götürmekle değil bunları toplum bilincini geliştirecek ve onun örgütlenmesine hizmet edecek şekilde etkili ve verimli kılmak esas ödev olmalıdır.

5. Her aydın, toplumu eğitmenin bir gönüllü misyoneri olmalıdır. Devletin rolünü halka öğretmek, kaynakları değerlendirmek, halkın gücünü yapıcı amaçlara yöneltmek istiyen kişi ve organlar arasında, tam bir iş birliği sağlamanın fikrî yönü işlenmelidir. Şimdiye kadar köye giden aydınlarda bir kusur olmuştur : Devrimi, ilericiliği, hamleciliği, köylünün geleneğini, inancını yıkma pahasına yapılacak bir hareket gibi gösterilmiştir. Bu, geleneksel bir tepkiye sebebolmuştur. O halde şu gerçekle halka hareket etmelidir ki, köylünün inancını yıkmaya lüzum kalmadan onu toplumsal kalkınmaya devrimci, hamleci bir gidişe yöneltmek mümkündür. Bir şey vermeye ihtiyaç yoktur. O halde aydınlandığı takdirde doğru yolu bulabilir. Buna başlarsa ve Hükümet buna öncülük ederse, bu çark bir defa döndükten sonra hızla ilerlemesi için umutlu olmak gerekir.

Sayın arkadaşlarım;

6. Adlarını övgü ile andığımız, birçok yabancı idealist aydının halka hizmetlerine ilişkin hikâyelerini tekrarlamak hazzı yerine, böyle hikâyelerin kahramanı olmak mutluluğuna erişmeyi amaç bilen aydınlara çok muhtacız. Artık köyün ve tüm olarak toplumun ruhunda saklı engin gücü harekete getirerek, bir kütle şahlanmasını hazırlıyacak olumlu fikir ortamını kolayca geliştirebilecek bir dönemdeyiz. Bundan yararlanmak için birazcık heyecan ve biraz da fedakârlık yeter.

Sayın Köy İşleri Bakanının verdiği örnek gibi, aydınlarımız da köylüyle birlikte aynı mütevazı çatı altında gecelemeyi, aynı sofraya oturmayı ve aynı ayrandan içmeyi zaman zaman zevk bilmeli ve buna alışmalıdır. Köye giden aydınlara bir hususu hatırlatmak da yerinde olur. Türk köyünü tanıyan, ona yaklaşan, onu seven aydınlar köye giderse, toplum kalkınmasının temeli olan köy kalkınması gerçekleşebilir. Bu belirtmeye çalıştığımız örgüt kurulup gerekli görülen anlayış ve düşüncelere göre çalışamazsa, Devlet üzerine düşeni yapmaz ve aydınlar da ödevlerini yerine getirmezlerse, kurmaya çalıştığımız toplum düzeni bir hayal olmakla kalmaz, toplumda uyanan fikir ve özlemleri, olumsuz yönlere çekmeye çalışanların yaratacağı büyük sarsıntıları önlemek çok güç olur.

Köyün isteği iki yönlüdür :

Bir taraftan, su, yol, gübre, hayvancılık, okul, v.s. gibi ihtiyaçlarının karşılanması istekleri diğer taraftan da, bunlardan en verimli şekilde nasıl yararlanacağı halka öğretilmelidir. Bu konuları ele alacak aydınlar, her şeyden önce, böyle sorunları iyi bilmeli ve bunlarla uğraşırken çıkacak yeni sorunları da çözmeye hazır olmalıdır. Yeter imkân ve araç bulunmadıkça da sadece öğüt ve eğitimle aydınların fazla bir şey başarması da düşünülemez. Bunun için bütün toplumsal örgütün, bütün Devletin köye yönelmesi, köye gitmesi sosyal Devlet ve devrim felsefesiyle köye yönelmiyen bir Devletin bir yönetimin bu dev dâvaya çare bul-

masının mümkün olmıyacağı anlaşılmalıdır. Köy sorunları üzerine eğilirken masa başından uzaklaşmalı, köylünün derdini yerinde tesbit etmelidir. Köyün dertlerini yerinde görüp değerlendirecek ve çare bulabilecek uzmanları yetiştirmekle işe başlanmalıdır. Hükümet bunun için gerekli kursları gecikmeden açmalıdır. Artık köylü, vergi zamanı tahsildarın, suç işleyince jandarmanın, 21 yaşına girince askerlik şubesinin ve seçim zamanı da politikacının hatırladığı bir varlık olmaktan kurtulmalıdır. Hele seneler sonra, yüz binlerle Avrupa'ya gönderdiğimiz işçiler dönünce köyden gelen baskı çok artacaktır. Şimdiye kadar kullanılagelen avutma ve geçiştirme taktik ve sözlerinin etkisi pek kalmıyacaktır. İmkânların çok ötesinde isteklerin de canlanabileceği ve bu gibi özlemlerin kontrolunun da güçleşeceğinden yakın geleceğin büyük buhranlar yaratacak gelişmelerine şimdiden hazırlanmalıyız. Bu nokta çok önemli ve sanırım ki, geleceğin buhran kaynağı olacaktır. Hele bu güçlükleri çok artıracak ve aşırı akımların sömüreceği düzenlerin yaşıyabileceği kanısına kapılarak, reform ve köklü tedbirlerini önlemeye çalışmanın, bile bile, lâdes anlamına geleceği iyice anlaşılmalıdır.

Sayın arkadaşlarım : Sosyal olaylarla fiziki olayları karıştırmamak ve bunları birbirine benzetmek gafletine düşmemek gerekir.

Fizik olaylar, çok seçik ve önceden kolayca hesaplanan etkenlere uygun olarak gelişir ve önlenmesi de aynı şekilde kesinlikle mümkün olabilir. Sosyal olaylar ise, birçok etkenlerin bileşkesi şeklinde gelişir ve gelişmesi çoğunlukla matematik bir kesinlikle ölçülemiyeceği gibi, gelişme seyrindeki uysal ve bazan da aksayıcı nitelikleri maksimum noktasından sonra çok değişir ve önüne çıkacak her engeli sürüp götüren bir şiddet ve hırçınlıkla, kendi gücü sayesinde kendi yönünü seçerek akımını tanzim eder. Artık böyle bir akımın önünde durmak imkânsızlaşır. Bunun en tipik örneği ihtilâllerdir. Fakat o dereceye varmıyan daha birçok örnekler de verilebilir.

Bu bilimsel gerçeğe uygun olarak arz etmek isteriz ki : Türkiye'mizde bir avuç insan "mutlu azınlık" şeklinde, her şeyin en iyisini kendi tekelinde bulundurarak, en ileri ülkelerdekinden dahi daha lüks bir hayat sürerken çoğunluğa öğütlediği "bir lokma bir hırka" hikâyesinin bezgin ve bitkin hale getirdiklerini onların yaratacağı toplumsal tepkiyi peşinen karşılamak gerekir.

Memleketimizin ekonomik olay ve zorunlukları yanında, sosyal, hukukî, teknik ve politik gerçekleri, sorumluları uyarıcı alarm işaretleri vermektedir. Bunları ninni sananların sonu tarihte daima aynı olmuştur. Bu alarm işaretlerini anlamadaki gecikmeler alarm çanlariyle sorumluların uykularını kaçırır. Böyle gürültüler arasında bocalamak istemiyorsak, gerçek bir toplumsal kalkınma uğruna bütün güç ve kaynaklarımızı seferber etmeliyiz. Şimdiye kadar uyutulması

başarılan ve son yıllardaki yeni fikir akımları ile, toplumsal gücü ve özlemleri gittikçe şiddetlenen, Türk toplumu için, kalkınma artık bir arzu ve istekten öte tam bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu zorunluluk yakın bir geleceğin buhranlarını karşılamak için hareket şeklimizi düzenliyecek başlıca faktördür. Bunun gerektirdiği tutumu en kısa zamanda seçerek başarı şansımızın artmasını temenni eder, hepinizi seygiyle selamlarım.

BAŞKAN – Sayın İzzet Gener.

Oylarını kullanmıyan sayın üyeler lûtfen kullansınlar.

İZZET GENER (Niğde) – Sayın Başkan, Muhterem Senatörler :

Nüfusumuzun % 80 i tarımla meşgul olmaktadır. Bu gerçek, dünya ekonomik kavramından ötürü pek de övünülecek bir oluş değildir. Bir mukayese yapabilmek üzere bir kısım memleketlerin tarım sektöründe daha önce, bugün ve ileride çalışmış ve çalışacakların sayıları üzerinde durarak bir fikir vermeye gayret edeceğiz.

Bugün Amerika'da nüfusun % 13 ü tarımla meşgul olmaktadır. Halbuki bu nisbetin 1980 yılında nüfusun % 8 ine, 2000 senesinde nüfusun % 4 üne indirilmesi düşünülmektedir. Almanya'da 1871 yılında nüfusun % 6 sını, 1939 yılında nüfusun % 18 ini bulan tarım sektöründeki insan sayısı, bugün nüfusun % 14 üne indirilmiş bulunmaktadır. 1980 yılına kadar Amerika'da olduğu gibi % 8 e indirileceği umulmaktadır.

Bu sektörde iş görenlerin azalması, bu ülkelerin tarım üretimi kapasitesinde her hangi bir düşüklüğe sebebolmamış, tersine olarak bu alanda büyük gelişmeler sağlanmıştır. Bugün Almanya'nın hububat ve çeşitli hayvan mahsulleri bakımından, kendini tamamen besliyebilecek bir duruma gelmiş olduğunu müşahade etmekteyiz. Amerika'da tarım sektöründe çalışan nüfusun, düşük olmasına rağmen, hem kendini ve hem de diğer az gelişmiş milletleri, tarım ürünleri bakımından beslediği de günümüzün gerçeklerindendir.

Almanya'nın çok kısa bir devrede bu seviyeye ulaşması, tarım sanayiinde vukubulan makineleşmeden faydalanmasını bilmesinden ve entansif tarım metotlarını tatbik etmeye başlamasından ileri gelmiştir. 1949 - 1962 yılları arasında Almanya'da tarım sektöründe kullanılan makinelere yapılan yatırımlar (14) milyar markın üstünde bir rekor rakama ulaşmıştır. İlim adamlarının deyimi ile modern tarımcılıkta, tarım işletmeleri artık gübre kokusu yerine akar yakıt kokmaya başlamıştır. Almanya'da, tarımdan ve endüstriden elde edilen değerler, çok ilgi çekici neticeler vermektedir.

Endüstriden bir yılda elde edilen ham endüstri maddelerinin değeri (13,7) milyar mark olmasına karşılık, tarım ürünlerinden elde edilenlerin değeri (15,7)

milyar markı bulmuştur. Bu gerçek, bize ekonomik strüktürü bakımından tamamiyle sanayileşmiş bir memlekette dahi tarım sektörünün bir milletin ekonomik hayatında önemli bir rol oynadığını göstermeye kâfidir. Bu netice ve mukayese köy ve toplum kalkınmasında tutacağımız yolu göstermesi bakımından çok önemlidir. Tarım alanında gösterilecek faaliyet ve gayretlerin bir amacı üzerinde de dikkatle durulması lâzımdır.

Batı ülkelerinde endüstri ve tarım sektörlerinde çalışanların gelirleri arasında birkaç yıl öncesine kadar çok farklar vardı. Bu farklar tabiî tarım işçileri aleyhindeydi. Sosyal adaletin kurulması için bu farkların ortadan kaldırılması gerekiyordu. Çünkü demokratik bir düzende buna mutlaka ihtiyaç ve zaruret vardı. Bugün Almanya'da, tarım işlerinde çalışanlarla endüstride çalışanların gelirleri arasında hiç bir fark kalmamıştır. Şu halde, bir memleketin ekonomik, sosyal, hatta politik hayatında bir denge kurulabilmesi için, herşeyden önce o memlekette bilgi, teknik ve ilmî araştırmalara dayanan reformlara ihtiyaç vardır.

Memleketimizde köy ve toplum kalkınması denilince, ilk önce, tarımda işletilen topraklar akla gelmektedir. Bu da senelerden beri toprak reformu hakkında memleketimizde yapılan tatbikatı ve bu hususlaki tasavvurları hatıra getirmektedir.

Kanaatimizce, toprak mülkiyetine bir taban sınır kabul etme ve toprağı dağıtma şeklinde bir reformun artık modası geçmiştir. Bu hareketler ne sosyal adalet, ne ekonomik kalkınma gibi devrin başlıca iki ilkesine de uymamaktadır. Köylü ve çiftçinin topraklandırılması, toprağın sürülme vasıtası olmaktan çıkarılması için, bugün her modern Devlet, çeşitli kanunî ve ekonomik tedbirlere başvurmaya mecburdur. Bu arada bir kısım geri kalmış memleketlerde kanun yolu ile bazı zorlamalar yapılmıştır. Ancak bunların dışında toprak reformunun (Tarıma yarıyacak sahanın ve toprak randımanının son haddine kadar çıkarılması) mânasında anlaşılması lâzımdır. Bu sebeple büyük işletmeleri parçalıyan ve toprağı köylüye dağıtan bütün hareketler ekonomik ve sosyal olmaktan ziyade politik amaçlar gütmektedir. Bundan toplum her yerde ve her zaman zarar görmüş ve görecektir.

Köy ve toplum kalkınmasında bugüne kadar yapılan tecrübeler beklenen sonuçları verememiştir. Köy kalkınmasının bir köy için değil, 4 - 5 köyü içine alan bir bölge şeklinde gerçekleştirilmesi memleketimizin şartlarına ve realitelerine daha uygun düşecektir.

Nitekim, bundan önceki tatbikatta bazı illerimizde örnek köyler yapılmıştır. Bunlara Hazineden oldukça yüklü sarfiyat vukubulmuştur. Fakat bu tecrübelerin hemen hepsi suni kalmış ve zorlamadan ileri gidememiştir. Ankara yakınlarında modern evleri, ahırları olan çarşısı, okulu, köy odası, parkı ve meydanı bulunan

örnek köyler kurulmuştur. Fakat sonradan bunların zamanla ne hale düştükleri gözlerimiz önündedir. Bizde köy, tek başına bir iktisadi ünite olamamış, basit ve iptidai bir topluluk olarak kalmıştır.

Ancak birkaç köyü bir araya getirerek bir bölge çevresi içinde kalkındırılması lâzımdır. Bayındırlık, tarım, sağlık ve sosyal yardım, eğitim hizmetlerinin tek başına bir köye göre ayarlanıp düzenlenmesi hiç bir netice vermiyecektir. Bugüne kadar yapılan tatbikat bize bunu açıkça göstermiştir.

Memleketimizde Devlet bütçesinden ayrılan ödeneklerle köye çeşitli hizmetler götürülmektedir. Halbuki hizmetlerin maliyeti ile hizmet götürülen köy topluluklarının nüfus olarak hacımları üzerinde şimdiye kadar hiç durulmamıştır.

Biraz gelişmiş ülke olarak kaynaklarımızı en verimli şekilde kullanmak, israfa kaçmamak zorundayız. Meselâ ülkemizde eğitim meselesini bu açıdan ele alarak inceliyen değerli idareci ve öğretmenler (Asgari öğrenci sayısı ile bunu sağlıyacak nüfus miktarları) arasında kurdukları riyazi münasebetler sonucu da (Beş sınıflı bir ilkokulu besliyebilecek en küçük nüfus topluluğu) nın (1538) olduğunu tesbit etmişlerdir.

Bunun mânasını inceliyelim :

Türkiye'de köye götürülen bir ilkokulun verimli olabilmesi için gereken şartlardan biri de köy nüfusunun en az (1500) olmasıdır. Halbuki 1960 istatistiklerine göre nüfusu (1500) den daha fazla olan muhtarlıkların sayısı memleketimizde sadece (1313) dür.

Bu rakam Türkiye'de mevcud olan (35 382) muhtarlığın yanında çok küçük bir miktardır. Bu durum karşısında eğitim hizmetlerini verimli bir hale getirebilmek için, ya bu hizmetleri mahdut yerlere götürmek, yahut da daha az nüfuslu olan köyler için yeni bir ilkokul tipi bulmak veya küçük köyleri biraz evvel temas ve işaret ettiğimiz gibi bir araya getirerek toplulaştırmak gerekmektedir.

Bu misali köye götürülecek diğer hizmetlerde de gözönünde bulundurmak zaruridir. Bu ölçü köy topluluklarının ortalama büyüklüğünün ne olması gerektiği hakkında bize bir fikir vermektedir. Köy ve toplum kalkınmasındaki amaç (Köye hizmet) ve (Köyde hizmet) olmasına göre bu dâvada bir (gönüllü hizmet) ve (mecburi hizmet) sistemleri üzerinde de durulması zaruridir.

Her köyde bir tarım merkezinin, kültür merkezinin, çarşısının, iktisadi ve sosyal tesislerin kurulması ve yaşatılması mümkün olmalıdır. Kalkınmanın bölgeler yolu ile çözümlenmesine çalışılması mevcut realitelere, şartlara ve dünkü tatbikattan aldığımız derslere göre zaruridir. Her bölgenin iktisadi, idari ve kültürel bir bütün olarak alınması suretiyle ve kooperatifleşme yolları ile tarımda, sanayileşmede, sosyal sahada ve kültürde bir ilerlemeye gidilmesi en doğru yoldur.

Bundan başka, bir bölgenin nahiye veya belediye olarak tüzel kişiliği haiz, köylü tarafından idare edilen bir karakter alması da bu yoldan gerçekleştirilebilir. Bu sayede eleman bulup yetiştirme işleri de kolaylaşır aynı zamanda birkaç kalkınma bölgesini içine alacak büyük bölgeler de ihdas olunmalıdır. Büyük bölgeler içinde daha yüksek derecede ve daha önemli işler ele alınmalı ve bunların küçük bölgelerin birer idare, tanzim merkezleri ve dimağları şekline sokulmalıdır.

Memleketimiz bir ziraat memleketidir. Nüfusumuzun 3/2 si ziraatla geçinmektedir. Lâkin ziraata ayırdığımız saha ile bu sahadan elde ettiğimiz randımanı, meselâ komşumuz Rusya ile mukayese edersek elde edilen ürünler bakımından yarı yarıya düşük olduğunu görürüz. Rusya'da bir adama düşen tarla ile bizde bir buçuk adam yaşamaya mecburdur. Halbuki Rusya'nın millî gelirde ziraate düşen payı, yarıya yakın değil 1/3 civarındadır.

Toprak verimliliği bakımından Türkiye, Dünya memleketleri arasında en geride kalmaktadır. Tahminen 10 milyona yakın insanımızın geçindiği ziraatle elde edilen ürün, ileri ziraat memleketlerinde 2 - 3 milyon insanın elde edebileceğinden de düşüktür. Netice olarak 6 - 7 milyon insan arasında dağılması gereken tarımsal ürünler 20 milyona dağılmakta ve halkımızın çoğunluğunu teşkil eden köylü, yoksul bir halde yaşamaktadır. Köy ve toplum kalkınmasında ilk olarak çiftçilerin, gayretlerinin asıl kendilerine fayda sağlıyacağını öğrenmeleri şarttır. Bundan başka araştırmaya önem verilmesi ve yeni usullerin çiftçilere öğretilmesi ve buna inandırılması lâzımdır. Bundan başka çiftlik dışında yollar, su, depolama ve işletme tesislerine yatırım yapılması ve tarlaya yatırım yapması için çiftçiye en kolay yollarla imkânlar ve krediler sağlanması zaruridir. Çok yakın bir mâzide kötü misallerini gördüğümüz kredi israfı şiddetle önlenmelidir.

Toprak, küçük parçalara bölünmüş veya iktisadi olmıyacak derecede küçük ise çiftçiler topraklarını birleştirmeye ve ekim, işleme ve pazarlamada kooperatif halinde teşkilâtlanmaya teşvik edilmelidir. Köylüyü ve toplumu işbirliğine alıştırmalıdır.

Memleketimizde 20 ilâ 22 milyon hektar araziden ancak 3 milyondan biraz fazlası makina ile işlenmektedir. Geriye kalan 17 - 19 milyon hektar arazi çift hayvanları ile işlenmektedir. 1959 istatistiklerine göre (2) milyon 396 bin adedi bulan çift hayvanları ile 19 milyon 798 bin hektar arazi sürülmektedir. Sayısı 41 bin 896'yı bulan traktörlerle sürülen topraklar ise 2 milyon 396 bin hektarı bulmaktadır.

Memleketimiz, tarla zirati dışında son derecede geniş olan imkânlarından bugün ancak beşte bir derecede bile faydalanamamaktadır. Zeytincilik, fındıkçılık, fıstıkçılık, bağcılık, sebzecilik, meyvacılık ve bilhassa çok verimli olan tur-

fandacılık bize tarla ziraatinden elde edebileceğimizden çok üstün gelirler sağlıyabilecektir. Bilhassa köy ve toplum kalkınmasında bu hususa çok önem verilmesi, köylü ve toplumun sarf ettiği karşılıksız güçlerin daha verimli ve karşılıklı bir hale getirilmesi çok yerinde ve isabetli bir unsur olacaktır. Hububat istihsali dışında kalan bu sahalar, Devletin yardımlariyle köylünün çok mükemmel başaracağı bir iş kolunu teşkil etmektedir. Özel bilgi, tecrübe, ve maharet istiyen bu alanlarda, tarla ziraatinden açıkta kalacak nüfusun mühim bir kısmının geçinmesi mümkündür.

Özet olarak; tarlayı bir sınai işletme konusu haline getirmek, memlekette tekniğin ve sanayiin de gelişmesine yol açacaktır. Biz, bu temellere dayanan bir kalkınmaya girişirsek, bugün âtıl ve yarı işsiz kalan köylü nüfusunun önemli bir kısmını sanayi sahasında kullanmaya mecbur kalacağız.

Köy kalkınmasında, köylünün boş zamanlarında kendi işini bozmadan kamu hizmetlerinde çalıştırılmasını sağlamaya önem verilmelidir. Bunun en iyi şekli bir zamandan beri tatbik edilen imece usulüdür. Bu usulle istihsal yapmak ve elde edilen ürünleri köy tüzel kişiliğine mal etmek faydalı olacaktır. Bölge içinde bu tatbikat yapıldığı takdirde, sınai bazı tesisleri de köy namına kurmak, yahut kârlarından köye pay ayırmak mümkün olacaktır. Köy içi yollarının yapılması mutlaka köyün kendi işi haline getirilmelidir. Bu sahalar dışında köye aidolmak üzere orman yetiştirmek maksadı ile çalışma mükellefiyeti koymak da ele alınacak önemli meselelerdendir.

Köy kalkınma dâvasını, sadece Devletin ve diğer kamu idarelerinin bütçelerinden ödenek aktarma şeklinde çözmeye çalışmak bu sahada başarısızlığa uğramak demektir. Bunun çok acı tecrübelerini hepimiz yakın bir mâzide müşahade etmiş bulunuyoruz. Yine hislerimizin baskısı altında neticesiz kararlardan kendimizi korumak, memleket şartlarına ve realitelerine ayak uydurmak zorundayız... Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Cenap Aksu? Yok. Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) – Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, bu konuyu getirdikleri için Sayın Hasan Ali Türker ve arkadaşlarına teşekkür ederim.

Efendim, hakikaten her zaman için tarihimiz boyunca köylümüzün kalkınmasını istemişizdir. Nüfusumuzun % 80'ini de köylümüz teşkil ediyor. Fakat bugüne kadar muvaffak olmuş muyuz, olmamış mıyız? Olmamışsak bunun sebep ve âmilleri nedir? Bunun üzerinde derinliğine etüt yapmamız iktiza eder. Sadece köylünün kalkınması bir Bakanlık meselesi de değildir. Bir Bakanlıklar kurulmuştur. Nitekim bütün Bakanlıklar böyle bir hizmet için kurulmuştur. Ama

görüyoruz ki, Cumhuriyetten bu yana 40 sene geçtiği halde tam mânasiyle köylümüzü kalkındırdık ve kalkınma yaptık da diyemeyiz, olmamıştır ve hâlâ bu çabanın içindeyiz. O halde bunların sebepleri nelerdir. Bence Sayın Bakan şu mesele üzerinde durmalıdır; Türkiye'miz içtimai yönden tetkik edilmelidir. Yani içtimaiyatçılar, psikologlar tarafından "Bu halk nasıl kalkınabilir?" diye etüde tâbi tutulması lâzımdır. Bunlar etüde tâbi tutulmaz ve bölgelerin şartları, hususiyetleri göz önüne alınmaz, hatta aynı mıntakada olan köylerin faktörleri nazarı itibara alınmazsa bu olmaz. İnsanoğlunu iyi incelemek lâzım, iyi tanımak lâzım. Neden bu olmamıştır. Şunu kabul edelim ki, Türkiye başka memleketlere nazaran geri kalmıştır ama Avrupa kalkınmıştır, yükselmiştir diyoruz, kim yapmış bunu? Bunu yapan münevverleridir. El üstünde tutulan münevverler, Avrupa diğer memleketlere de halkını yükseltmiş ve kalkındırmış bulunmaktadır. O halde Türkiye'de bu yapılmamışsa bunun sebebi nedir? Bunu araştırmak lâzımdır. Köln'de işçilerimizle toplandığımız vakit bir işçimiz; "Artık, Türkiye kendi kendinin yağcılığını yapmayı bırakmalıdır, kurtulmalıdır. Kendi kendimizin meselelerini açıkça ortaya koymalıyız." dedi. Bu söz kulaklarımda çınlıyor. Hakikaten bunun edebiyatını biz gayet güzel yapıyoruz. Hâdiselerin üzerini siyasiler olsun, filân olsun örtüyoruz, gül gülistan gösteriyoruz. Bu gülistan gösterme meselesinden sarfınazar edersek, memleket meseleleri üzerine eğilirsek hakikati söyleyip köylüyü inandırabilirsek bu millet yükselir. Şimdi Türkiye'de bulunan, elimizde bulunan halk malzemesi nedir, nasıldır? Bunu bilmemiz lâzımdır.

Her zaman için münevverlere, gazetelerin yazdıklarına bakıyorsunuz halk geridir, kabiliyetsizdir, falan falan deniyor. Ben bu kanaatte değilim. Bizim malzememiz, yani bizim halkımız öyle bir kabiliyete sahiptir ki, diğer milletlerin halkına bakılırsa gayet üstün bir durumu vardır. Nitekim bunun misallerini gördük. Ben Türkiye'mizden Avrupa memleketlerine işçinin gitmesini istiyorum ve şu bakımdan fayda umuyorum. Çünkü bu memleketin münevveri yani idare eden sınıf, halkını anlamamıştır. Halkını daima gerilikle, bilgisizlikle ve kabiliyetsizlikle itham etmiştir. Ve ihmal ettiği için muvaffak olmamıştır. Avrupaya giden, geridir, bilgisizdir, dediğimiz işçilerimizi Avrupa şimdi baştacı yapıyor. Kabiliyetlerinden bahsediyorlar, üstün vasıfta olduklarını söylüyorlar. Buraya giden Yunan işçilerinden, İtalyan işçisinden kültür bakımından daha ileri ve kabiliyetli diyorlar. Almanya ve Batı memleketlerinde yalan söylenmez. Bunu söylüyor. O halde bizim elimizde gayet muazzam malzeme var. Halkımız kabiliyetlidir, zekidir, bundan istifade edemiyoruz. Çünkü idare eden sınıf noksan, kabiliyetsizdir. Bizim önce kendi kendimizi bir tahlile tâbi tutmamız lâzımdır. İdare eden sınıfın kusuru var mıdır, yok mudur, bunu araştırmamız lâzımdır. Maalesef araştırılmamıştır. Ve halkla münevverin arası açılmıştır. Bugün de hâlâ

öyledir. O halde halkla münevverin arasını bulabilecek, halkla haşir - neşir olacak bir münevver zümresi yaratmak lâzımdır. Avrupa bunu yapmıştır. Kalkınan milletlerin tarihine bakacak olursak böyledir. Bizim dedelerimizin tarihine bakarsak yine böyledir.

Osman Gazi, halkı etrafına topladı. Yükselme devrine kadar böyle idi. Selçuklularda da böyle idi. Vaktaki münevverlerle halk biribirinden ayrılmış münevver kendisini hükümdar addetmiş, halka tepeden bakmış ve bakmakta devam etmiş, onun için çöküntü olmuştur. Çöküntünün içtimai sebepleri bunlardır.

Şimdi bu öyle olursa, eğer Köy Bakanlığı, hattâ idare eden Hükümetler münevverler ile halk tabakasını birbirine yaklaştırır ve anlaşmazlığı ortadan kaldırırsa bu iş yürür, kaldıramazsa yürümez. Nitekim işçilerimiz görüyor ve diyor ki Avrupadaki mühendis, tulumunu giyiyor, işçi ile birlikte çalışıyor, ama bizim memleketimizde mühendis ve teknisyen masa başında manikürlü tıknaklariyle oturuyor, emir veriyor. İşçi ile haşır neşir olmuyor. İşçi; Avrupa memleketlerinde olduğu gibi, mühendis ve teknisyenler bizimle birlikte çalışın, diyor, tabiî bunu görmeyince bizimki, çalışmıyor, diyor. İşçi rehber olmasını istediği kimsenin kendisine bir şey öğretmesini ve onunla haşır - neşir olmasını ister, bu olmuyor. O halde bunun bu hale getirilmesi için hüner lâzımdır, böyle hünerli insanların bulunması lâzımdır. Büyük Mevlâna'nın gayet güzel bir sözü vardır. Bir gün ikinci Gıyaseddin Keyhüsrev karşısına çıkıyor. "Bana nasihat ver" diyor. Kendisini devaynasında gören insanların bundan ibaret olması lâzımdır. Kendisine nasihat vermesini istiyor. O da kendisine "Ben sana nasıl nasihat edeyim. Elimde Allah'ın kitabı var, sana emretmiş. Biz sana çoban ol dedik, şakî oldun, kuzu ol dedik kurt oldun. Şimdi bu güzel nasihat karşısında ağlıyor, sebebine gelince diyor ki" sen idare eden insansın yani çoban olacaksın, şakî olmıyacaksın, halka iyi muamele edeceksin, onu iyi organize edeceksin. Kuzu olacaksın onları kurt gibi kırmıyacaksın, üzmiyeceksin. Gayet güzel. Şimdi demek ki, bozulma devrini, Selçukluları Anadolu'yu işgalini nazarı itibara alalım, 1077 de devlet kurulmuştur. 1096 da Haçlılara karşı çıkmıştır. Anadolu'yu âbidelerle birlikte süslemiştir. İdare eden sınıf o vakte kadar gayet güzeldir. Ama Mevlâna'nın buyurduğu gibi idare eden sınıf ondan sonra şakî olma durumuna düşmüştür. Kuzu olacak yerde kurt olma durumuna düşmüş, halkla münevverin arası açılmış ve bu suretle gerilik başlamıştır. Bütün tarihî devirlerimizde böyledir. O halde şimdi kendi kendimize soralım, biz halkla haşır - neşir olacak münevver yetiştirebildik mi? Vazife başına gelmiş insanların kendisinde halka hizmet etmek şuuru vicdanına yerleşmiş midir? Dairelerde işin başında olan insanlar bugün halka çoban olarak muamele edebiliyor mu? Ve onlarla bağdaştırabiliyor muyuz? Ama bu realiteleri tetkik etmiyoruz. Ben bir maarif mensubu olarak, öğretmen okulların-

da müdürlük yapmış bir insan olarak bilirim, şimdi öğretmen vazife yapıyor, işinin başında bulunuyor, dediğim zaman, benden iyi kimse yok, fakat realiteleri teşrih masasına yatırıp da öğretmen vazife yapamıyor, dediğim zaman benden kötü kimse yok. Bütün edebiyatçılar yani bütün siyasiler nazariyesini yapıyor. Halbuki işin içerisine girersek köye verdiğiniz okulun içine hayvanını bağlamıştır. Camı kırılmıştır, yenisini takmamıştır. Deneme bahçesini yapmamıştır. Bunlar realitelerdir. Edebiyatını bol bol yapıyoruz. Halkla bağdaşmamıştır. Giden öğretmenler köylüyü birbirine düşürmüştür. Bütün içtimaî vazifelerini ifa edememiştir. Hâlâ biz edebiyatını yaparız, överiz, yükseltiriz filan deriz, bize gelsin diye. Ama hakikaten değerini verebilecek insanı yetiştirdik mi yetiştiremedik mi? Maalesef şunu kabul etmemiz lâzımdır ki, bu olmamıştır. Beyefendiler, bir köylü üç günlük yolu bırakıp şehre geliyor, bir nüfus kâğıdı için 4 - 5 gün şehirde beklerse, "Hadi sende;" denirse, o idare eden sınıfa itimadedebilir mi? Edemez. Meslek hayatında görenler, askerlik hayatında bilenler, halkın psikolojisini anlıyanlar hele bir güzel muamele etti mi, onun ruhuna hitabetti mi, yapmıyacağı şeyi göremiyorum. Bendeniz Kemaliye Köyüne gittiğim zaman, Giresun'da, ki bir genç insan olarak bu köyün okuluna gelen her öğretmen içki içti, oyun oynadı, gitti, dediler. Sen de alışırsın, dediler. Ama, biz onlarla, haşır - neşir olduk, hamdolsun sapasağlam döndük. O kadar iyi uğurlandık ki, hayatımız boyunca bunu unutmadık. Yine misalini verebilirim. Benden önce de insanlar geldi, kendimizi methetmiyelim. Fakat biz zenginlerin paraları ile 20 - 25 tane âbide gibi okullar yaptırdık. Halk veriyordu. Halktan istemeyi bildiğin takdirde alabilirsin. Ve onun ruhuna hitabedebilmelisin, onu inandırabilmelisin. Ama mahallesinde okul yapılırken, münevver, diye geçinen insanlar on lira dahi vermemiştir. Şimdi halkla birlikte olabilme, yani halkla haşır - neşir olabilme, halka hizmet edebilme şuurunu kendi içinde duyabilme imkânı olmadığı müddetçe, eğer iktidarlar münevverlerini yetiştirmezse, yetiştirmediği takdirde onun ruhuna, gönlüne hitabedemediği müddetçe, ben kalkınmanın olacağına kaani değilim. Ondan ötesi lâf ve edebiyattan başka bir şey değildir. Nitekim meseleler ortadadır. Bizim halkımız gördüğüne inanır. Şimdi gördüğünü yapabilecek nelerimiz var? Ziraatçilerimizi yetiştirdik. Gayet güzel itiraf etmek lâzımdır ki, ziraatçilerimiz köylünün gözüne hitabetmemiştir. Efendisi olmuştur. Ve yine diğerlerini yetiştirmişiz, öyle olmuş. Halbuki biz tatbikat esnasında gördük. Bir köyde temizlik hakkında bir film göstermiştim. Nahiye müdürü sabahleyin bana geldi. "Ne kadar iyi oldu, dedi. Benim oğlum elini yüzünü yıkamazdı, kızardım, hemen içeriye girdi, elini yüzünü yıkadı. Elini yüzünü hiç yıkamamıştı, o güne kadar. Yaşamaya başladım" dedi. Bu hakikaten göz yaşartacak bir şeydi. Çocuk, "Baba görmüyor musun, mikrop var" dedi. Yine başka denemeler yaptık ve gösterdik, yine aynı oldu. Biz müdür-

lüğümüzde suni gübre getirttik ziraatte tatbik ettik. Köylü bunu gördü ve gübre ile ekmeye başladı. İnsana Allah 6 hassa verdiğine göre, psikologlar da hissi, yani altıncı hassayı da kabul ediyorlar. İnsanların yükselişinde altı hassasına hitabetmeye mecburuz. -Hükümet, şimdiye kadar maarifimizin maalesef sistemi bozuktur- Sayın Bakana söyliyeyim, her zaman için, raporumda da yazdım, okulu olan köy ile okulu olmıyan köyü tetkik etsin. Ben bunu belki yüz tane öğretmen namzedi çocuklarıma sordum, testlerle, "Köylünüzü tetkik edin" dedim... Sizinle, ilkokuldan beraber mezunu olduğunuz arkadaşlarınızın yaşaması arasında, anasının, babasının yaşaması arasında fark var mı? Hepsi de yoktur, demiştir. Neden yoktur? İlkokul çağında çocuğa tam yön veremezsin. Dünyanın her tarafında da böyledir. Evvelâ onun ruhunu yoğurursun ve hakikî bir vatandaş haline getirirsin. Bu da öğretmenin bilgisine, görgüsüne ve davranışına bağlıdır. Şimdi tekrar Bakan bu hususu tetkik etsin Cumhuriyetten bu yana okulu olan köyle, okulu olmıyan köy arasında bâriz bir fark gözükmez. Ev hayatında, iş hayatında, giyiminde, tarlasında, çiftinde ve çubuğunda. O halde ilkokul çağından sonra çocuk ele alınmamıştır, yani ilkokulu bitirdikten sonra çocuk bırakılmıştır. Esas ilkokul çağı bittikten sonra 18 yaşına kadar çocuğu eğitime tabi tutmak lâzımdır. Bugün Batı - Almanya'da böyledir. İlkokulu bitiren çocuk ustaya gitti mi dedelerimiz bu hususta esaslı teşkilât yapmışlardır. Fakat biz iyi hasletlerimizi bırakmışızdır. Bunu söylersem vay efendim, bir memleketin yükselmesinde geriye gidilmez, denir. Şuna temas edeyim ki, içtimai realitelerimizi topyekûn atmaya hakkımız yoktur. Mümtaz Tarhan Beyin; "Kültür denemeleri" adlı kitabını Sayın Bakanın tetkik etmesini istirham ederim. Gayet güzel bir etüttür. Şimdi biz kendimizden olan içtimaî realiteleri etüd edeceğimiz yerde, Batının metodunu işliyeceğimiz yerde bunu atmışız, içtimai düzenimizi yıkmışız, onun yerine hiçbir şey koymamışız. İşte Batı - Almanya bunu almış ve işlemiş.

İlkokulu bitirdikten sonra çocuklar, çırak ve ustaya gidiyor. Ustanın yanında çalışan çocuklar 18 yaşına kadar boş bırakılmıyor. Ya ne yapılıyor? Çocuk oradan alınıyor ve haftada bir iki gün nazari derslere tabi tutuluyor. Arkasından imtihan yapılıyor. İmtihanda muvaffak oldu mu "kalfa olabilirsin" diye diploma veriliyor. buna devam ediliyor. 18 yaşının sonunda imtihana tabi tutuluyor, "usta olabilirsin" diye diploma veriliyor. Eğer çok kabiliyetli ise "bu yanında çırak yetiştirebilir" deniyor.

Bakınız, gençliği ilkokul çağından itibaren nasıl almışlar. Biz çocuklarımızı ilkokul çağından sonra ele almamışız. Maarif Vekâleti istediği kadar öğünsün, reformundan bahsetsin, katiyen, edebiyattır bu, yapamaz. Esas realitelere inmesini bilmemiştir, eğilememiştir. 18 yaşından evvelki çocukları tam mânasiyle, bedenen ve ruhan inkişaf ettirebilmek için, bunu bir dâva olarak ele almak mec-

buriyetindedir, köyde ve şehirde. Sonra, bunu ele alırken sadece ve biteviye "şunu öğreteceğim" dememelidir. İlerde içtimaî muhiti neyi icabettiriyorsa, orada hangi el sanatı varsa, oranın hangi bakımlardan yeraltı ve yerüstü servetleri kıymetli ise, bunları değerlendirebilecek insan kabiliyetlerini yetiştirebilmesi lâzımdır. Bakana şunu söyliyeyim ki, her zaman için şehire akın olacaktır.

Arkadaşım temas etti, "nüfus artışını önliyelim." Bu hayaldir. Bunu durduramazsınız, artacaktır. Çünkü sağlık meseleleridir, bunu doktorlar halledecektir. Ölüm azalmıştır. Sağlık yaşları ileriye doğru gitmiştir. Ben nüfusu kısarım, filan demek, bu, hayalden ibarettir, bu olmaz, mümkün değildir, imkânı yok. O halde şehire akın olacaktır. Toprak da dağıtsanız yine olacaktır, boş lâftır, bunun da buraya doğru gitmesi istihsal bakımından doğru değil, çünkü Amerika'da yedi milyon insan, çiftçi, dünyayı besliyor. Küçük topraklar memleket için iyi değildir. O da parçalanacak, o da parçalanacak, Türkiye böyle tedbirlerle, meselelere çare bulayım diye, kendi kendine, herkes böyle kendisini yüksekte bulacak, bulacağım zannedecek, bulamıyacaktır, imkânı yok. Çünkü Islahat Devrinden, Üçüncü Selim zamanından itibaren şehire akın başlamıştır. arkadaşlar. Hattâ Üçüncü Selim bir hattı hümayun çıkarmıştır, onlara güzel bir tâbir koymuştur, "Çift bozanlar" tâbirini kullanmıştı. Bunda demek istiyor ki, "Bunlar niçin köylerini terk ederler, bu çift bozanlara söyleyiniz, memleketlerine gitsinler." Ama niçin gelmişlerdir, niye hâlâ gelmektedirler? O halde şehirin cazibesine kendilerini kaptırmışlardır, bir kısım halk. Bundan kurtulmanın yolu, içtimaî faktörler bakımından bunu incelemek lâzımdır. Bu bir mefkûre meselesidir. Toprağı sevdirme meselesidir, ilâhiri.

Hulâsa, şunu kabul edelim ki, köye Bakan gider, oturur, konuşur, fakat bunlar meseleyi halletmez. Seni dinler, "Evet efendim" der. Evet yapılacak icraata bakar. Bu icraatta önce Hükümet, Hükümet olarak, hakikaten münevverin noksanlıklarına cesaretle değinmeli, nazari değil, amelî ve halkla haşır neşir olan bir münevver tipine doğru gitmeli. Halka hizmeti bütün Devlet dairelerinde şuurlaştırmalı. Ve görerek öğretecek rehber insanlar hazırlıyabilmeli. Bu sahada olduğu gibi her sahada lâzımdır, tek taraflı yükselmeye imkân yok. Bir köyün içtimaî yönünden ele alınacak işleri, tavukçuluğu ile, ziraati ile, meyveciliği ile ayrı ayrı dalları ile, oraya bağlı, o yetiştirici insan tarafından tetkik edilecek. Sonra, bilhassa artık diğer yerleri de cazip hale getirmeye çalışacak. Ankara gibi şehirleri daha fazla büyütmiyecek. Tarihte merkezî hükümetlerin büyümesi her zaman için idare hayatında o millete düzen vermemiştir. Bunu iyi tetkik etmek lâzımdır. Ben şahsan her şeyin Ankara'da toplanmasına taraftar değilim, olmaması lâzımdır. Kültür merkezlerinin Anadolu'ya dağıtılması iktiza eder, bu kadar nüfus var, çünkü rahatsızlık doğurur. Tarihte tetkik buyurun, bütün merkezî hükümetler büyüdüğü

müddetçe hükümetler rahat edememiştir, icrayı hükümet edememiştir, hâdiseler bunu gösteriyor. Bu faktörlere dikkat edilmelidir. Onun için, daha ziyade diğer sanayii, iş hayatını küçük kasabalara doğru kaydırmaya başlamalı. Avrupa içtimaîyatçıları bundan müştekidirler. Siz, diyorlar, "gelişme safhasındasınız, buna dikkat edin" diyorlar. Hakikaten bunun üzerinde dikkatle durulması iktiza etmektedir.

Muhterem arkadaşlar, şunu bilmeliyiz ki, en büyük kusur bizdedir. Türkiye'mizin içtimaî bünyesine sözümü getireceğim. Bu bünyeye bazı hastalıklar ârız olmuştur. Bu hastalıkları gidermek mecburiyetindeyiz. Bu hastalıklar, bence maddî olduğu kadar da mânevidir. Zaten sadece maddî yönden yükseltirim diyenler aldanırlar. Sadece memleketi mânevî yollardan kalkındırırım diyenler de aldanırlar. Memleket ancak maddî ve mânevî yollardan kalkınabilir. Bir defa insan oğlunu hazırlıyacaksın. Avrupa'nın medeniyeti karşısında çöküşümüz anından itibaren halka bir aşağılık duygusu ârız olmuştur, memleketimizde. Bu aşağılık duygusunu cümle halktan ve münevverlerimizden söküp atmak lâzımdır. Biz de çalışacağız ve onlar gibi olacağız. Nitekim yapmış dedelerimiz. Olabiliriz, toprağımız ve her şeyimiz buna müsaittir, gücümüz buna müsaittir, bu ideali vermek mecburiyetindeyiz. Sorarım size, bu ideal, mefkûre de var mı?. Bütün bunun edebiyatını yapan yazar kardeşlerimize desek ki, "Haydi bakalım, Doğu - Anadolu'da vazife gör, yok, ben büyük şehri bırakmam, böyle rahatlıktan vaz geçmem." O idealist geçinenlere, o yazarlara söyleyiniz, hiçbirisi gitmez. Bakın, bütün memleketlere, münevverler yetiştirmiştir, bu çileye münevverlerin katlanması lâzımdır. Bu ülküyü vermek lâzımdır. Ve halka yürü dediğimiz takdirde o yiğitlerin arkasından gider. Sonra meselelerimizi halka açıkça bildirmek lâzımdır. Bizim derdimiz şudur demeli, ve biz onlara davranışlarımızla münevver sınıf örnek olabilmeliyiz.

İkinci safhada haset ve kini bırakmak lâzımdır. Bilmeli ki, idare ve bütün politikacılar, her memleketin çocuğu memleketini sever, en aşağı kendisi kadar memleketine faydalı olmasını ister, ve aynı zamanda insan kabiliyetlerini yükseltmek ister. Türkiye'de insan kabiliyetleri, bozulma devrinden bu zamana kadar heder edilmiştir. Maalesef kabiliyetler öldürülmüş, el - ayak öpenler ve daha ziyade yaltaklananlar sivriltilmişlerdir. Dolayısiyle memleketi yüksek kaliteli insanlar yerine aşağı kaliteli insanlar idare etmeye başlamışlardır. Bu mühim bir meseledir ve realitedir. Onun için üstün kaliteli insanların yükselmesine yön vermemiz lâzımdır. Maalesef bakıyorsun ki, biz yeni geldik, hoca olarak doğru söylemek mecburiyetindeyiz, politik hayatta da öyle, bakıyorsunuz, kabiliyetli bir insan var ama yaramıyorsa onun ta köşe başına kadar geldiğini görüyorsunuz, müşahede ediyorsunuz. Bu realitedir. Fakat efendi, sessiz ve becerikli ol, doğruyu

söyle, hiçbir itibar yok: Sonra o muhit içerisinde yine yarışmalar vardır, klikler vardır. Türkiye'de üçüncü bir hastalık olarak geçimsizlik ârazı olmuştur. Her tarafta vardır bu. Bir defa münevver bu geçimsizliği kendisinden kaldırmalı ve "Biz birbirimizi sevmezsek; halka birbirinizi sevin, diyoruz, geçimli olun, Türkiye'yi yükseltin diyoruz, bu nasıl olur? Nerede görülmüştür bu? Olmaz. O geçimsizliği ortadan kaldırmak lâzım." Ben bunu uzak diyarda da müşahede ettim, arz edeyim : İşçilerimiz gayet muvaffak oluyorlar. Öbür memleketlerden gelen birbiriyle geçiniyor, fakat duyduk ki, bizim işçiler birbiriyle geçinemiyorlar. Topladım, "Arkadaşım dedim, kardeşim, neye birbirinizle geçinmiyorsunuz?" "Vallahi bu kötülüğümüz var," dediler. Demek ki, içtimaî bünye geçimsizlik bakımından rahatsızdır. Başka diyara da gittiği halde orada da birbiriyle geçinemiyor. Halbuki bu millet yükselme devrinde, ilerleme devrinde, kardeşinin açlığını açlık bilmiş, ıztırabını ıztırap bilmiş ve omuzlarını, saflarını sık tutarak yükselmeyi temin edebilmiştir. Bu geçimsizlik hastalığını ortadan kaldıramadığımız müddetçe, senlik - benlik iddiasına düştüğümüz müddetçe, birbirimizi zedelediğimiz müddetçe, hiçbir Hükümet, emin olun, ben kesin olarak söylüyorum, Türkiye'nin köylüsünü ve halkını yükseltemiyecektir, samimî söylüyorum. Sonra muhterem arkadaşlar, bazı dedikodularla, dekikodu hastalığı, ıztırabı politikaya da ârız olmuştur. Hiç, nereden geldiğini bilmiyoruz, mütemadiyen bir kötüleme ve birbirine düşürme politikası devam ediyor. Maalesef üzüntü ile söyliyeyim ki, bu, matbuatta da var. Halbuki bunlar orta yolu bulmak ile mükelleftir, insanları tenvir etmekle mükelleftirler, değil mütemadi surette katlara ayırmakla. Faraza sağa saldırır, sola saldırır, ona saldırır, buna saldırır, arkadaşım gayet güzel ifade etti, böyle bir vasat içerisinde toprağa tohumu eksen olur mu? Toprağı, tarlayı hazırlıyacaksın, tarla hazır değil, hazırlamamışsın.

BAŞKAN – Sayın Dikeçligil, bu saldırma tâbirini basın için mi kullandınız?.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) – Hayır, çünkü onunla ilgisi yok. Demek istedim ki, birbirine mütemadi surette senlik, benlik dâvası yapıyorlar.

BAŞKAN – Şu halde bu mesele ile ilgisi yok.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamla) – Tabiî, âdetim olduğu üzere kimseye bir ithamda bulunmadım.. Benim için herkes mukaddestir. Demek istediğim o değil, mütemadi surette, şunu tavzih edeyim, yani mütemadi surette servet düşmanlığı yapılır ve diğer taraftan bu böyledir denirse, efendim sen şusun, busun denir. Misal, ilericilik, gericilik meselesi. Ben arz edeyim ki, Türkiye'de medeniyeti kabul etmiyen tek bir ferdi vahit yoktur. Elektrik ister, su ister, yol ister, otomobil ister, binme dediğin vakit seni kovar. Medeniyete karşı direnme yok,

medeniyete karşı bir açlık var. Biz kendi kendimize suni tefehhümlere, başkasından gelen telkinlerle, ithamlarla, memleketin içtimaî bünyesini bozuyoruz, hasta hale getiriyoruz. Yükselebilen milletlerde, içtimaî bünye tedavi edilir hastalık ortadan kaldırılır. Bilâkis, mütemadiyen biz, sınıflaşma, ayrılaşmaya teşvik ediyoruz. Böyle bir vasatta bunu meydana getiriyoruz, kalkınmayı şurada, burada köyde nasıl yapabilirsin? O da olmaz. Sonra köylerimizde eskiden kahve yoktu. Ben köyü iyi tanırım. Kahvehane katiyen yoktu. İçki ve kumar da yoktu. Kim köylere bunları soktu?. Arz edeyim; idare eden sınıf soktu. Bir gün yoldan geçiyordum, çocuk eline almış, küçük bir çocuk, altı yaşında var, rakı şişesini. Sana bunu kim öğretti dediğim vakit, "Filândan öğrendim" diyor, su koyup içiyor. Şu halde onları, o hastalığı ortadan kaldıracağımız yerde, bazı şehirin bozulmuş illetlerini biz onlara doğru götürmüşüz, sokmuşuzdur. Katiyen kumar yoktu köylerde. Benden yaşlılarımız daha iyi bilir. Kumar, içki, safahat yoktu. Oralardan geçerken, - ben tarihî şuurumu onlardan aldım - akşamları büyükler toplanırlardı ve harb hâtıralarını anlatırlardı. Biz de gayet güzel güzel dinlerdik. Bütün millî sevgilerimizi, tarihî şuurumuzu filân ben o köy ocaklarındaki sohbetlerden aldım. Şimdi bu ortadan kalkmıştır. Askerden geldikleri vakit askerlik hâtıralarını anlatırlar biz de dinlerdik. Nişancılıklarını sorarlardı. Bunlar hep ortadan kalkmıştır. Yerine daha güzel şeyler koyacağımız yerde koyamamışızdır. O halde, Sayın Bakan bilhassa şunlara dikkat etmeli ki, köyün içtimaî bünyesini bu gibi illetlerle sarsılacağı yerde, ahlâkî moral yönünden geliştirmeye gayret etmesi lâzımdır. Ve bu da hepimizin vazifesidir. Bunlara itina edersek, elele verirsek, gönül birliği yaparsak, hakikaten nefsimizden feragat yapıp da birbirimizi sevmeye alıştığımız takdirde, Türkiye emin olunuz on sene içerisinde - bütün malzememiz de buna müsaittir - yükselir. Hamdolsun toprağımız da güzel, yedi iklim hüküm sürer. İnsan malzememiz güzel, herşeyimiz güzel, o halde bunun ustası lâzım. Bu usta olacak da münevver sınıftır, vazife bunlara düşüyor.

Ben bu konuşmalarımla ben şuyum demiyorum, bununla, bir münevver olmak sıfatı ile bende kendi kendimi tenkid etmiş bulunuyorum. Onun için Sayın Hükümet erkânı, bütün Parlâmento üyeleri arkadaşlarımız içtimaî yönden, içtimaî hastalıklarımız üzerine eğilmeli, önce bu içtimaî hastalıklarımızı tedavi etmeli, arkasından kalkınma gayet kolaydır. Hürmetlerimle.

BAŞKAN – Vakit bir hayli geçmiş bulunmaktadır. 10 Nisan 1964 Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 19.05

4. – Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Ali Türker ve 9 arkadaşının, toplum ve köy kalkınmasında takib edilecek politika hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergesi (8/9) (*)

BAŞKAN – Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Hasan Ali Türker ve 9 arkadaşının toplum ve köy kalkınmasında takib edilecek politika hakkında bir genel görüşme açılmasına dair önergenin müzakeresine devam edilmektedir. Sayın Bakana söz veriyorum. Buyurun Sayın Bakan.

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (İzmir Milletvekili) – Muhterem Başkan, muhterem senatörler, birkaç günden beri Köy İşleri Bakanlığı etrafında faydalı çalışmalar içindeyiz. Değerli arkadaşlarım, çok faydalandığım bilgileri ileri sürdüler. Bu çalışmaların devamı için de bazı mütalâaları öne sürmeyi bundan sonraki müzakereler için faydalı saydım. Evvelâ şunu ifade etmek isterim ki, muhterem senatörlerin ileri sürdüğü bütün fikirler Bakanlığımı benimseyici, Bakanlığıma destek olucu bir istikamette oldu. Bunu bir hayırlı başlangıç sayıyorum. İnanıyorum ki, köy meseleleri küçük didişmelerin dışında, bütün bir cemiyetin benimsiyeceği, bütün bir cemiyetin destekliyeceği bir noktadadır. Bunu hep beraber benimser, desteklersek, uzun zamandan beri geri kalmış köylere, uzun zamandan beri kalkınmasını ihmal ettiğimiz büyük bir topluma en hayırlı, en istifadeli tarzda hizmet etmiş olacağız. Onun için her cenahtan gelen destekleyici davranışı burada şükranla kaydetmeyi bir vazife bilirim.

Muhterem arkadaşlarım, Bakanlığımın çalışması sırasında tutacağımız yolun istikametini değerli senatörler her açıdan ortaya sürdüler. Şimdi senatör arkadaşlarımın belirttiği mevzuları tek tek ele alırsak tutacağımız yolun ana hatları da kendiliğinden meydana çıkacaktır. Bir kısım senatörler İstatistik Umum Müdürlüğünün son zamanlarda, 1960 yılında yaptığı köy anketlerinin hakikaten faydalı rakamlarını bu kürsüden dile getirdiler, gerçekleri konuştular. Umumiyetle şunu gördüm ki, Köy İşleri Bakanlığının kuruluşu mevzuunda her arkadaş ayrı ayrı gerçekleri dile getirdi ve faydalı konuşmalarda bulundular. Doğru bir yol, faydalı bir yol, gerçekleri görelim, ona karşı yönelen teşkilâtı o gerçeklere faydalı olacak bir istikamette geliştirelim dediler.

Muhterem senatörlerin en ehemmiyetli gördükleri başmesele, köyden şehire akın, nüfusun köyden şehire doğru olan akışı oldu. Hakikaten Türkiye bugün ciddî bir problem ile karşı karşıya. Büyük bir hızla artış içindeyiz, yılda % 3 nüfus artışı var. Buna karşı bilhassa ziraî gelir onu karşılayacak, besliyecek kudrette gelişmiyor. Yılda % 3 artışla 800 bin - bir milyon nüfus, ziraî bölgelerde doyamıyan insanlar, akın akın büyük şehirlerin etrafını gecekondularla kuşatmakta. Ortada

---

(*) C. S. Tutanak dergisi : C. 19 - s. 781:794

zenginlik, refah, etrafında ıstırap fakirlik, bir sosyal tezat, bilhassa büyük şehirlerin etrafında açık bir manzara halinde gittikçe belirmekte ve büyümekte. Muhterem senatörler bunu ehemmiyetli bir mesele olarak ortaya koydular. Hakikaten Türkiye'nin en ciddî problemlerinden birisi ziraî bölgelerden büyük şehirlerin etrafına doğru ve onu kuşatırcasına saran akış. Sevgili arkadaşlarım, bütün mesele, ziraî bölgelerdeki insanı doyurmak ve oradan taşanı yeni iş sahasıyla karşılamaktır. Bir senatör arkadaşım haklı olarak ifade etti; dünyanın bütün memleketlerinde ziraî nüfus gittikçe azalır ve çok daha az bir nüfus entansif bir ziraatle memleketleri besler hale gelir. Bu artışı sanayi karşılar. Ama, şunu bir gerçek olarak görmeliyiz ki, bugünkü bütün güçlükleri yenmeye gayret etmemize vergileri artırmaya, dış yardım teminine çalışmamıza rağmen büyük güçlüklerle yürüttüğümüz plân aynen tahakkuk etse dahi bugün bu artışı karşılıyacak yeterlikte değil. Yani bugün plânı aynen tatbik etsek dahi görünüş odur ki, büyük bir nüfus gene köyden şehire akma ıstırabı içinde olacak ve şehirlerde bunların iş ihtiyacını karşılayacak bir potansiyel de bulunmıyacaktır. O halde bugün Türkiye için âcil mesele, mümkün olduğu kadar köyden şehire olan akını yerinde besliyecek ve tutacak tedbirlerin bulunması olacaktır. Bunun yanında plânın gelişmesiyle, çok ileri memleketlerin seviyesinden daha geniş bir seviyede bu nüfus akışını karşılayacağız.

Şimdi senatör arkadaşlarımın ortaya koydukları gerçekleri biraz daha vuzuhla izah bakımından ortaya koydukları meseleleri izaha devam ediyorum.

Bazı değerli arkadaşlarım köylerin dağınıklıkları üzerinde durdular. Hakikaten Türkiye'nin % 72 si köylerde oturmaktadır. Ama bunlar bir topluluk içinde değil, 35 bin muhtarlık, fakat mahalle, mezraa, oba gibi daha başka dağınıklıklar içinde 60 bin dağınık yerleşme ünitesine serpilmiş vaziyette.

Yine bir arkadaşımızın söylediği gibi bu kadar dağınık bölgelere hizmet götürme güçlüğü vardır ve bunların ekonomik kalkınması büyük güçlük içindedir.

Senatör arkadaşlar iki istikamette tedbir söylediler, birisi toplayıcı olalım derler. Şu anda Bakanlık bu kadar ağır problemleri birden bire çözdüğü kanısında değilim. Bunları ön fikirler olarak kabul ediyor ve ön fikir olarak söylüyorum. Elbette Bakanlık gelişecek, araştırmalar yapılacak bu mevzu üzerine eğilinecek ve bunlar geliştirile geliştirile çözümleri Muhterem Meclisin, Senatonun huzurlarına getirilecek. Ama, ön fikir olarak söylediklerini kabul ettiğim arkadaşlarımı bende ön fikir olarak bu mevzularda bazı fikirlerle karşılamaya çalışıyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'de bu dağınıklığın iki açıdan çözülme meseleleri bilhassa toplanma mevzuu hakikaten faydalı bir tedbir olarak görül-

mektedir. Ama şunu da ifade etmek isterim ki, bu tedbir oldukça pahalı bir tedbirdir. Bir ailenin bir yerden bir yere nakledilmesinin yalnız iskân meselesi 12 bin lira etrafında hesabedilmektedir. Göçe muhtaç kimselerin aile nüfusunu göz önüne getirirseniz Türkiye'nin hepsini bazı merkezlerde toplama bakımından ne ağır bir finansman yükü altında olduğumuzu sizler de kabul edersiniz. Ama bu yol doğrudur bir açıdan. Bu cepheden ise başlamakta fayda vardır.

Bazı arkadaşlar kalkınma merkezlerinden bahsettiler. İsabetli bir tedbir, bir ön fikir olarak söylüyorum. Hakikaten bir merkezden bazı köylere hizmet götürmek, o merkezlere ziraatçiyi, okulu, bazı küçük el sanatı merkezlerini ve saireyi teksif ederek ve hattâ gecekondulara akan nüfusu o beş - on köyden kabil olduğu kadar bir merkeze toplayıp, gecekonduya göndermemek gibi değerli fikirleri, üzerinde durulacak fikirler olarak kaydediyorum. Arkadaşlarımın belirttiği, yine istatistik rakamlar içinde enfrastrüktür hizmetler var, köy yolu, köy suyu, köy okulu ve saire gibi alt yapı mevzuları var. Sevgili arkadaşlarım, bu gerçekleri ortaya sürerken imkânlarımızı da biraz göz önünde tutmak ve gittiğimiz yolu ona göre çizmek zorundayız. Meselâ bir arkadaşım köy yollarından bahsetti. Köy yolları; bugün 150 bin kilometre köy yoluna ihtiyacımız var. Buna mukabil elimizde on bin kilometre doğru dürüst köy yolu var. Yirmi - yirmidört bin kilometrelik iz; - belki vasıta gider - "kazaya bağlıyan yol", diye ifade edilmiş. Bazı mevsim katiyen her vasıtaya geçit vermez, güçlükler içindedir. Türkiye'de yüz bin kilometre patika var, köy yolu olarak. İnsanların bile güç geçtiği patikalar... Bir kilometre köy yolunun ortalama yirmi bin liraya çıktığını şöyle bir düşünürseniz yapmış olduğunuz hesap milyarları ve milyarları aşacaktır. Yalnız köy yolunda bugünkü gerçekleri imkânlarımızla karşılaştıracak olursak ne noktada olduğumuzu göreceksiniz.

Bir arkadaşımız köy içme suyu hakkında rakamlar verdiler. Altmış bin yerleşme ünitemiz var. Bunun aşağı - yukarı otuz bininde içme suyu vardır. Yirmidokuz bininde içme suyu yoktur. Bu yirmidokuz bin köy içme suyu; bir içme suyunun 120 bin liraya çıktığını düşünürsek, yine milyarları, milyarları aşan bir rakam ile karşı karşıya kalırız. Bugünkü plânı bu güçlükleri yene yene aynen tatbik edersek, bu yıl, önümüzdeki yıllarda yapacağımızdan az olacak fakat üç sene sonra yapılacak, bu yıl yapacaklarımızdan iki misli ve daha sonraki yıllar yapacaklarımız da bunun beş misli olursa ancak o takdirde onbeş sene sonra Türkiye'de her köyde insanlar içecek bir yudum su bulabileceklerdir. Binaenaleyh bu rakamları ortaya sürerken Türkiye'nin bugünkü finansman imkânlarını ve gerçeklerini hep beraber göz önünde tutup beraberce çare aramak zorundayız. Sevgili arkadaşlarım gerçekleri ifade ederlerken daha pekçok mevzular söylediler. Köy yolu, köy suyu, köy okulundan bahsedildi. Ama biliyorsunuz ki, daha 35 bin köyün ancak

270 ine elektrik gitmiştir ve bugün telefon meselesi; PTT tamamen ve kanunen bütün Türkiye'de telefon işlerini yürütecektir. Ama PTT 35 bin köyden ancak 53 üne telefon götürebilmiştir. Jandarma, orman telefonlarının hepsini sayarsanız ancak 5 bin köyde telefon vardır, bunun dışında 30 bin köyde bu imkânlar da yoktur. Yani bu alt yapı hizmetlerini rakam olarak görünce, bunları yapmak imkânlarını, finansmanlarını da hesabederek Türkiye'nin, köy meselelerinde ne ağır ve güç şartlar içerisinde olduğunu hep beraber kabul edebiliriz.

Bunun dışında değerli arkadaşlarım, toprak ve su meselelerine değindiler. Hakikaten bir ziraî gelişmenin temelinde toprağın ve sulamanın ne kadar mühim rol oynadığını kabul edersiniz. Gerçekler şu noktadadır ki, bugünkü toprak ve sulama meselelerimiz köyü kalkındıracak bir noktada değil. Şöyle kısaca hep beraber toprak meselelerimizi ele alalım. Bir kere muazzam bir erozyon meselesi. Senelerden beri ormanlarımızı kese kese toprağı erozyona vermişiz. Senede bir milyar ton en nefis, en verimli toprağın sellere gittiği söylenmektedir. Ormanlarımız Türkiye'nin % 13 ü nisbetine inmiştir. Ama biz hâlâ tahriple meşgulüz. Bugün ormanlarımızın yakıt olarak verebileceğinden çok daha fazlasını hâlâ almaya devam etmekle meşgulüz. Toprağı zenginleştiren tabiî gübre, aşağı - yukarı Türkiye'de yakıtın yüzde 45 ini teşkil etmektedir. Yani toprağı besliyecek, kuvvetlendirecek gübreyi hâlâ yakmak mecburiyetindeyiz. Orman tahribatı, erozyon devam etmektedir. Bunun yanında biz gübre yakmakla meşgulüz. Toprağı bir taraftan da küçük küçük işletmeler haline getirmişiz. 1952 deki bir istatistiğe göre ikibuçuk milyon çiftçiden 700 küsur bininin 1 - 20 dekar, yedi küsur bininin de yirmi ilâ elli dekar toprağı olduğu görülüyor. Yani ikibuçuk milyondan birbuçuk milyonu kıt topraklı olduğu tesbit edilmiştir.

Muhterem bir Senatör arkadaşımın istediği entansif ziraat bu kadar cüceleşmiş topraklarda iyi tohum sulama, gübreleme, teknik bilgi, makinalı ziraat gelişebilir mi? Bunun yanında, bir işletme değil ama geniş istismar bölgeleri halinde geniş toprak dağınıkları da var. Böyle işletme hududu dışındaki topraklarda bir entansif ziraat ne ölçüde mümkün olur, binaenaleyh toprak meselelerimizde bu da ciddî bir noktadır.

Sevgili arkadaşlarım, sulama meselelerimizin de gerçeğini görmek ve hangi ihtiyaçlarla karşı karşıya olduğumuzu kısaca belirtmek istiyorum. Bugün Türkiye'de 50 milyar metre mikap su ile 5 milyon hektar araziyi sulayabilecek durumdayız. Kuru ziraatten sulu ziraate geçip entansif ziraatın bir mühim temelini kurabilecek noktadayız. Ama bu elli milyar liraya ihtiyaç göstermektedir; elli milyar liraya... Mevcut plân, ile sulama işlerine büyük yatırım yaptığımız halde beş sene içinde ancak altı milyar lira yardım yapabilmişiz. Suladığımız miktar 1,15 milyon hektar. Bu ancak beş sene sonra 1,65 milyon hektara çıkacak. Yani

mevcut ihtiyaç olan beş milyon hektarın sulanmasının Beş Senelik Plân sonunda ancak cüzi bir nispeti sulanabilecek. Demek ki Türkiye'de köyü kalkındırmak için temel olan su ve toprak meselelerinde de çok büyük güçlükler ve büyük imkânsızlıklarla karşı karşıyayız.

Bunun yanında arkadaşlarımız tarım ve hayvancılık meseleleri üzerinde hakikaten bilgi ve vukufla eğildi. Doğrudur. Tarımı entansif ziraate doğru götürmek, iyi tohum, sulama, gübreleme vesaire, bunun yanında polikültüre doğru kaymak, yan gelirleri geliştirerek arıcılık, tavukçuluk vs. gibi ve bunun yanında hakikaten yine değerli bir Senatör arkadaşımızın söylediği gibi hayvancılığa önem vermek köy kalkınmasında çok mühim rol oynar. Doğrudur. Her sene 12 milyon hayvanın yemsizlik ve bakımsızlıktan öldüğü söylendi ve bu şekilde ne müessif bir zayiat ile karşı karşıya kaldığımızı bilirsiniz. Bu halde hayvancılığın bakım ve yem meselesiyle büyük ve çok büyük imkânlar bekliyen meselelerle karşı karşıyayız.

Bunların yanında pek çok arkadaş hakikaten Türkiye'de gizli işsizlik ve bilhassa köylerdeki boş zaman mevzuu üzerinde ehemmiyetle durdular. Sevgili arkadaşlarım, hakikaten köye göttürdüğümüz imkânlar 3 - 5 aylık bir ziraat zamanına inhisar ediyor ve sonra bunun dışında aylarca boş ve işsiz bekleyiş. Ama şikâyet ediyoruz kahvelerde oturuyorlar diye. Senelerce aydınlatıcı imkânlar olarak, Devlet olarak ne imkânlar götürmüşüz bu boş zamanlarını değerlendirelim diye? Bu imkânları götüreceğiz ki o zaman karşılığını alamayınca şikâyet edebilelim. Ama bugün bu noktada hakikaten boş zamanlarını değerlendirecek bir teşkilâta, bir gayeye doğru cemiyet köye yönelmiş görünmemektedir.

Bunun dışında ekonomik meseleler üzerine değindiler. Alım ve satım müesseselerinin hepsinin üzerinde durdular.

Hepsinin rakamları üzerinde durduğumuz zaman köyün büyük imkânlara ihtiyacı olduğu, büyük yardımlara ihtiyacı olduğu ve Türkiye'nin gerçekleri ile bunun karşılanmasının büyük güçlükler içiresinde olduğu kolayca meydana çıkmaktadır. Şimdi, herşeye rağmen, bütün bu çetin görünüşe rağmen bir arkadaşımızın dediği gibi, kalkınma gücünü köye bağlamalıyız. Bir memleketin yüzde yetmişi, yüzde yetmişbiri bugünkü ekonomik durumda olursa o memleket hiçbir zaman kalkınmış sayılamaz. Fert başına düşen millî gelirin köyde düşük olduğunu hep biliyoruz. O halde köyde yaşıyan insanın gelirini artırmadıkça, köyde yaşıyan insanı bugünden biraz daha müreffeh hale getirmedikçe, arkadaşımın söylediği gibi hiçbir zaman kalkınma gücümüz istendiği noktaya gelmiş olmıyacaktır. Kalkınma gücümüzün temeli mutlaka köyde olmalıdır.

Sevgili arkadaşlarım, bu gerçeği ortaya koyduktan sonra yani köyün bu gerçeği karşısında imkânlarımızın güçlüğünü ortaya koyduktan sonra yine bir değerli Senatör arkadaşımızın burada ifade ettiği fikir üzerinde ehemmiyetle duracağım.

Değerli arkadaşım dediler ki, köy, incelemeleri ilmî bir esasa dayanmadığı için neticeye varılamamıştır. Yine bir başka Senatör arkadaşım dediler ki "kalkınma olur ama bilgi de ister." O halde bütün bu mevzulara dayanmak üzere ilmî bir açıdan köy meselelerini ele almak, akla ve çalışmaya dayanan, temeli, ciddî çalışmaya, araştırmaya dayanan bir istikamette köy meselelerini ele almak, arkadaşlarımın da görüşüne ve memleket meselelerine en uygun yol olacaktır. O halde şunu belirtmek istiyorum. Bakanlık kuruluşunun önemli unsurlarından birini araştırmaya ve ilme değer vermekte buluyoruz. Türkiye gerçekleri karşısında nasıl bir yol tutulması lâzımgelir, neler yapılabilir, imkânlar nelerdir, nerelerde hareket gösterebiliriz ve Köy Bakanlığı teşkilâtı hangi istikamette kurulursa bu gerçeklerle faydalı bir yol tutulabilir, meselesini ele alalım. Dünyada köy meseleleri ne istikamette gelişmektedir, bizde ne istikamette gelişmiştir. Bunlara biraz ışık tutabilirsek zannediyorum yolumuzu aydınlatmak daha kolay olur. Bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra dünyanın az gelişmiş ve gelişmemiş ve iktisaden geri kalmış bölgelerde köylere doğru yöneliş, köyleri kalkındırma gayreti artmış görünmektedir. Aşağı - yukarı dünyanın bütünleşmeye doğru gittiği, beraberleşmeye doğru gittiği bir zamanda gerek milletler arasında gerek bir memleketin kendi bünyesi içinde, bir tarafta az gelişmiş bölgeler, refahı noksan kütleler, öbür tarafta alabildiğine refah içinde kütlelerin vereceği rahatsızlık bütün dünyada bir ciddî problem olarak her memleketin üzerine eğileceği bir mevzu olarak görülmektedir. Köy meselelerinin bütün dünyada bu açıdan, yalnız iktisaden geri kalmış bölgelerde değil, iktisaden ileri gitmiş memleketlerde de 1950 den sonra geniş ölçüde ele alındığını ve bu yönden mütemadiyen araştırmaların, çalışmaların devam ettiği ve yeni kuruluşların meydana geldiğini görüyoruz. Birleşmiş Milletler, 1950 de ele aldığı toplum refahı organizasyonundan sonra 1955 te yayınladığı bir rapora göre, toplum kalkınması metodunu otuzdört memleket geniş şekilde tatbik etmeye başlamıştır. Bunun yanında iktisaden ileri gitmiş memleketlerde kendi mıntıkaları içinde geri kalmış bölgeler için ayrı kuruluşlar veya mahallî idarelerde geniş şekilde sübvansiyonlarla köyün bu meseleleri üzerine eğilmiş bulunmaktadırlar. O halde 1950 den sonra mütemadiyen kuruluşlar gelişmekte, her memleket kendi bünyesi içinde umum müdürlükler kurmakta, reorganizasyon koordinasyon yapmakta, bakanlıklar kurmaktadırlar. Bu konudaki araştırma ve kuruluşlar mütemadiyen dünyada gelişmekte artmaktadır. Bu açıdan dünyayı şöylece tetkik edersek görürüz ki Hindistan'da, Pakistan'da, Irak ve

Suriye'de bir sürü bakanlık kurulmaktadır ve kurulmuştur. Kanada şu anda Ziraat Bakanlığının bir kısmını ayırarak Köy Bakanlığını kurmak yolundadır. Bunun dışında muhtelif memleketlerde yeni teşekküller meydana gelmektedir. Bugün İtalya'da Güney kasası kurulmuştur. Japonya'da Hokaida, İspanya'da Bodoyöz bölgesinde ayrı bir Köy Bakanlığı kurulmuştur. Bunun dışında yine bu işle ilgili bazı bakanlıklar kurulmaktadır.

Fransa'da, İngiltere'de mahallî idareler geniş şekilde sübvansiyona girişmektedir. Fransa'da mahallî idareler 50 ayrı bölgeye sübvansiyon vermektedir. İngiltere hizmetlerin yarısını sübvansiyon halinde köylere doğru yönelen teşkilâtına vermeye başlamıştır. O halde, yeni yeni kuruluşlar, yeni yeni gayretler, yalnız iktisaden az gelişmiş bölgelerde değil, kendi bünyesine göre her ayrı memlekette başka istikametlerde başka teşekküller halinde gelişmekte artmakta ve bunlar hiçbir zaman kesinleşmemekte bir tecrübe halinde kalmakta ve sadece bu araştırma ve tecrübeler gelişmektedir.

Amerika bu işe başladıktan sonra bir deneme halinde evvelâ Orleon Eyaletini kalkındıran bir teşekkül kurmuş, şimdi bu tecrübe geliştirile geliştirile 30 eyalete çıkmıştır.

Bizim için de gerek Dünyadaki tecrübeler ve gerekse kendi tecrübelerimize dayanarak bunları memleket gerçeklerine uydura uydura devamlı şekilde tekâmül ettirmek Köy Bakanlığının belli - başlı dayanacağı sistemlerden biri olmalıdır.

O halde araştırma ve deneme devam etmelidir. Bütün dünyada olduğu gibi devam etmelidir. Hiçbir zaman bunun arkası kesilmemelidir. Çünkü, bütün dünya bir araştırma içerisindedir. Dünyadaki ve bizdeki tecrübelere dayana dayana hergün bir meseleyi çözüp bir yeni meseleye geçe, geçe bu meseleleri tekâmül ettirmek, Türkiye için daha faydalı bir yol olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, dünyadaki bu manzarayı belirtirken hangi istikamette çalışıyorlar, onu da ifade edersem ve bizdeki tecrübelere de geçersem o zaman tutumumuzun ana hatları meydana çıkacaktır kanısındayım. İktisaden geri kalmış bölgeler, meselâ Hindistan'ı misâl alalım; 550 bin köyü var, 65 milyon köylü ailesi var. Muazzam bir rakam. Yukardan destekleme imkânı yok. Yukardan sübvansiyona imkân pek az. Böyle memleketlerde toplum kalkınması metodu geniş şekilde kullanılarak on seneden beri tecrübe ediyorlar, insan gücüne dayanan bir kalkınmanın dâvası içindedirler. Bunun dışında iktisaden ileri gitmeş memleketler gerek küçük bölgeler olarak ele alsınlar, gerek mahallî idareleri bütün olarak ele alsınlar toplum kalkınması metodunu hiç kullanmıyorlar. Bunun dışında mahallî idareleri sübvansiyone ederek yukardan finansmanla bu köyleri kalkın-

dırmanın gayreti içinde bulunuyorlar. Demek ki; dünya bulunduğu ekonomik şartlara göre bir taraftan toplum kalkınması metodunu kullana kullana insan gücünü harekete getirmek gayreti içindedir. İktisaden ileri gitmiş memleketler aksi bir yolda, insan gücünü değil, imkânlarını bulduğu finansmanı harekete geçirerek mahallî idarelere kuvvet verip, onu sübvansiyone etmenin yolları içindedir. Yalnız her iki sistemde de şu görülüyor ki köy meselesi bir desantralizasyon meselesi, bir köye şahsiyet taşımak mahallî idarelere şahsiyet taşımak ve onu ya kendi imkânlariyle insan gücünü temel sayarak geliştirmek, veya yukardan sübvansiyone etmek meselesi olarak görülmektedir.

Muhterem senatörler, biz bu iki noktadan hangisindeyiz. Bizim için her iki cenahta da tecrübeler olmuştur. Plân ile beraber Türkiye'ye giren toplum kalkınması metodu her sene biraz daha geliştirilerek geçen sene altı vilâyette, bir deneme olarak, ele alınmış il seviyesinde, ilçe seviyesinde köyde liderler yetiştirilerek bazı tecrübelerden geçirilmiştir. Bunun yanında mahallî idareleri sübvansiyone etmek, sistemimiz, yola yardım, suya yardım ve saire gibi hattâ bakanlıkların bünyesine girecek kadar tecrübeler geçirmiş bir safhadadır. O halde biz hemen ikisinin ortasında bir noktadayız. Her iki bakımdan da meseleyi tecrübe etmiş, bir ölçüde denemiş bir noktadayız. Tutumumuz bu iki denememizden ve dünyanın bu iki istikametteki gayretinden faydalanılarak bir yol çizmek olmalıdır, kanısındayım. O halde imkânlarımız mahdut, ihtiyaçlarımız pek çok olduğuna göre elbette ki toplum kalkınması metodu üzerinde ehemmiyetle durmak zorundayız. Muhterem senatörler, toplum kalkınması metoduna geniş açıdan iliştiler. Kendilerinin getirdiği, bu metodu şimdiden kavramış görerek hakikaten kendimi memnun saydım. Bir kere meseleyi rejim bakımından ele alan arkadaşlar oldu. "Fakir memleketlerde demokrasi yürümez." fikri ileri sürüldü. Fakir memleketlerde demokrasiyi yürütmenin tek şartı toplum kalkınması metodunu kurarak köyü kendiliğinden meselelerini çözen topluluklar haline getirmek. Bugünkü anlayışa göre bütün dünyada toplum kalkınması metodu, demokratik nizamın fakir memleketlerde yaşamasını temin edecek belli-başlı bir unsurdur.

Bir kısım arkadaşlarım ekonomik kalkınma için her şeyden evvel insana yönelişin zarurî olduğunu güzel misallerle ifade ettiler. Aynı şartlar içinde, aynı imkânlar içinde insanlar değişti mi, o bölgelerde bir kalkınmanın mümkün olacağını çok güzel yapılmış araştırmalarla burada dile getirerek beyan ettiler. Toplum kalkınması metodu, arkadaşlarımın da ifadelerine uygun olarak insana yönelen bir metot olarak gelişmektedir.

Sevgili arkadaşlarım, bazı senatör arkadaşlarım haklı olarak Devlet memurlarının köye yaklaşmasının zaruri olduğunu, onlarla birlikte ancak bu yakınlıktan

netice alınacağını söylediler, doğrudur. Toplum kalkınması metodu, hizmet götürenleri de içine alan, onları eğitim ve onlara netice vermeyi öğreten bir metod olarak gelişmektedir. Bir kısım arkadaşlarım haklı olarak yalnız bir ilkokul eğitimi değil, köye yararlı bir eğitim, bir halk eğitimi üzerinde durdular, doğrudur. Başka türlü köy kalkınması mümkün değildir. Köydeki insanların gelişebilmesi için, ayrı bir eğitime, kendi bölgelerine uygun bir eğitime, hattâ ilkokuldan başlıyarak bir halk eğitimine tabi tutulması lâzımdır. Toplum kalkınması metodu insanı bu yönden ele alan ve geliştiren bir metot olarak görünmektedir.

Bir kısım senatör arkadaşlarım ise siyasî partilere bu mevzuda vazife düştüğünü, bu meselelerde particiliğin doğru olmadığını çok haklı olarak ifade ettiler, doğrudur. Bütün dünyada olduğu gibi, bizde de bir geri kalmış bölgenin ileriye doğru hareket edebilmesi için birlik ve beraberlik halinde çalışması lâzımdır. Bütün ayırıcı unsurların, kabile zıddiyetlerini, kan dâvalarını, mezhep ihtilâflarını ve bu arada parti ihtilâflarını alabildiğine köye götürüp ve bilhassa bu gibi teşekkülleri buna vasıta kılıp köyü birbirine katmasının Türkiye'nin kalkınmasına darbe olacağı bir kafi hakikat olarak meydandadır. Toplum kalkınması metodu birleştirici bir metot olarak gelişmektedir.

Sevgili arkadaşlarım; muhterem senatörlerin verdikleri ifadelerden anlaşılıyor ki; toplum kalkınması metodunun, Türkiye'nin gerçeklerine ve senatör arkadaşlarımın isteklerine uygun bir metot olarak Türkiye'de tatbik edilmesi zaruridir. İnsan gücünü harekete getirecek bir metottur. Bizde ve dünyada yapılan çalışmalar şu istikamette görülmektedir. Mademki, bir gizli işsizlik ve harekete geçirilmesi lâzım muazzam bir insan gücü var, bir senatör arkadaşım bunu milyarlarla ifade ettiler, haklı olarak, o halde bu insan gücüne yönelecek bir metot, bir usul iktisaden geri kalmış bölgelerde ele alınmalıdır. On senelik, 30 u aşkın memlekette yapılan tecrübeler ve bizde de birkaç senedir yapılan tecrübelerle, Türkiye'de uygulanmasını düşündüğümüz metot senatör arkadaşlarımın isteklerine uygun bir istikamette görülmektedir.

Bu metodun gayesi köye hizmeti götürmek değil, köyde insanı kendi kendine kalkınmayı ister hale getirmek ve kendi kendine meselelerini çözebilir, iş programları yapabilir bir noktaya getirmektir. Bu da eğitimle olur. Toplumu bizatihi kendi meselelerini çözecek bir birleşme içine getirebilirken Devletin vazifesi de bunu küçük yardımlarla teşvik etmek olacaktır.

O halde toplum kalkınması metodu denince, büyük yatırımlarla köyü kalkındırmak değil, Türkiye'nin gerçeklerine ve böyle iktisaden geri kalmış memleketlerin gerçeklerine göre oradaki insanları ilmî bir yönden harekete geçirecek bir metodu uygulamak olarak ele almak lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım, bunun için çare, evvelâ hizmet görenlerin köye bu eğitimin içerisinden geçmesi, bunları anlaması ve köyde netice alır bir noktaya gelmesi, görülmektedir. Devletin köye hizmet götüren yetmiş bin memuru vardır. Ama köyde netice alacak bir yetişme içinde olmadığı için bunların bütün gayretlerinin mühim bir kısmı boşa gitmektedir. Bakarsınız bir vali aynı imkânlarla bir köyü kıpırdatabilmiş. Başka bir vali aynı imkânlarla netice alamamış. Niçin? Yaradılışı. O valinin yaradılışı bu ilmî açıdan, toplum kalkınması metoduna uygundur, yaradılıştan öyledir, ama, öbürünün değildir, netice alamaz. O halde bunu tabiata, yaradılışa bırakmak değil bir ilmî açıdan ele almak, eğitmek, yetiştirmek köye hizmet götüren bütün insanları, köyde netice alabilecek bir seviyeye getirmek, eğitmek toplum kalkınması metodunun başında görülmekte ve bizde de yapılan tecrübelerde bu husus öncelikle ele alınmış bulunmaktadır. Altı pilot vilâyetin, altı kazasında yapılan çalışmalar bu istikamette olmuş evvelâ il seviyesindeki köyle alâkalı memurlar, sonra ilçe seviyesindeki köyle alâkalı memurlar, daha sonra köye yakın memurlar eğitime tabi tutularak köyde netice almanın denemeleri yapılmıştır. Bir anda bundan çok parlak neticeler beklemeyin. Bir cemiyetin bünyesini birdenbire değiştirmenin güçlüğünü hattâ hizmet götüren kadronun sistemini değiştirmenin güçlüklerini takdiredersiniz. Ama bu yola gitmekten başka çare yoktur. Belki yavaş yavaş netice verecektir. Ama mutlaka netice verecek. Birçok memleketlerde denemeler geçirmiş, bizdeki denemeler de şimdilik ümit verici görülmektedir. Ama bu denemelerin gelişmesi,bünyemize daha uygun, gerçeklerimize daha uygun noktaya gelmesi de ayrıca faydalı olacaktır.

Demekki toplum kalkınması metodunun bir yönü hizmet götüreni eğitmektir. Bu bizde de denenmeğe başlanmıştır. Bunun yanında ikinci yön olarak halkı harekete getirecek, halkı kalkınmaya hazır, halkı birlikte harekete hazır bir eğitimden geçirmek meseleleriyle karşı karşıya gelinmektedir. Bunun başında köy içerisinden örnekler yetiştirmek, onları eğitmek ve onlar vasıtasiyle köyü etkilemek gibi usuller görülmektedir. Bunların da denemeleri Türkiye'de başlamıştır. Ama üzerinde çalışılacaktır.

Şimdi, bir taraftan hizmet götürenler eğitilmekte, bir taraftan köyün bünyesi bir teşkilâtlanmaya, bir beraber çalışmaya hazırlanmakta, bunların ikisi birleşince bir ölçüde köyün harekete geçmesi mümkün olacak ve bu metoda göre neticeler alınmıya başlanacaktır. Bunu da alabilmek için metodun öngördüğü usul şu : Hiçbir zaman evvelâ gerçek ihtiyaçtan köye gidilmemeli, evvelâ duyulan ihtiyaç ele alınmalı, duyulan ihtiyaca karşı köyün toplu olarak alâkası fazla olacaktır. Bu ihtiyaç içerisinde, köyün toplu olan alâkası fazla oldu mu bir program dâhilinde köyü çalıştırmaya başlamalı. Köy bu işi başardı mı, beraberce bir netice almanın

şevkini ve hevesini gördü mü ondan sonra gerçek ihtiyaçları hep beraber yapmak kolay olacaktır. Devlet buna sadece yardımcı, teşvikçi ve imkânlarını köyün kendi kendine kalkınmasında yardımcı olarak kullanacaktır.

Muhterem arkadaşlarım; dediğim gibi iktisaden geri kalmış bölgelerde on seneden beri geniş şekilde kullanılan bu metot daha ziyade insanı harekete geçiren bir metottur. Ama öyle bölgelerde şu da görülüyor ki; finansman büyük değil, fazla değil. Meselâ; Hindistan bu bölgelere pek az finansman yapmakta, daha ziyade teknik yardımlar yapmakta. Bütün imkânları köye bırakmakta. Kendi kendisine, kendi imkânlarına bırakmaktadır. Biz bir açıdan toplum kalkınması metoduna gitmekle beraber bir açıdan da öteden beri bir ölçüde sübvansiyon yapma, yukarıdan yardımlar yapma yolunda da hayli ilerlemiş bulunmaktayız. O halde, bizim diğer bir açıdan etüd ettiğimiz mevzu da sadece toplum kalkınması metodu değil, mahallî idarelere doğru gitmek ve köyleri sübvansiyone etmenin yollarını aramaktır. Görünüş odur ki, bizdeki yardımlar çok dağınık noktalardadır. Okul yapılır, yolsuzdur, ondan zarar görülür. Tesis yapılır, içme suyu yoktur. Yani birbiriyle alâkalı değil, yapılan bu yardımların dağınıklık içinde olduğu görülmektedir.

O halde biz bir orta yoldayız. Ne Hindistan gibi tamamen insan gücüne dayanan kalkınma, ne de İngiltere ve Fransa gibi insan gücünü itmiş yalnız sübvansiyonla bir kalkınma. Yahut mahdut bölgeler saydım, bunun gibi bir kalkınma. Biz bir orta yoldayız, bir taraftan zarurettir, toplum kalkınması metodu ile insan gücünü harekete getirmeye mecburuz, desantralizasyona doğru giderek onu kendi gücüyle gelişir halde tutarken bir taraftan da yardımlarımızı dağınıklıktan kurtarmak yolunda olmamız zaruri görülmektedir. Bizden önce yapılan çalışmalara devam edilmiş, toplum kalkınması metodunda hakikaten plânlamanın toplum kalkınması grubu faydalı eserler vermiştir. Öbür mevzularda da çalışmalar var, ama bakanlık kurulduktan sonra da bir ölçüde araştırmayı uygun bulduk. Bunları biraz daha geliştirerek, bu faydalı gelişmeleri biraz daha geliştirerek, Türkiye'nin gerçeklerine daha uygun bir sistem kurmanın çalışmaları içine girdik.

Bakanlık kurulduktan sonra yapılan çalışmaları da kısaca arz etmek isterim. Bizden evvel yapılan çalışmaları biraz daha ileri götürmek için diğer bakanlıklarla beraber değişik çalışmalar yaptık ve yaptığımız çalışmaların başında diğer memleketlerde de bu köy meselelerine dair bazı tetkikler vardı, alâkalı vekâletlerin uzmanlariyle beraber bu köy meselelerini tetkik ettik. Bugün bu tetkikimiz bir ölçüde tamamlanmış ve raporu hazırdır.

Bunun dışında, Devlet Plânlama Dairesi iyi bir çalışma yaparak bize bu çalışmaların ve bugüne kadar olan çalışmalarının hulâsalarını getirdi ve Köy Bakan-

lığının çalışmalarının nasıl olması lâzım geldiğine dair fikirlerini söyledi. Bu rapor tamamlanmış ve bize verilmiştir. Üzerinde çalışmaya başlamışızdır, bitirme yolundayız.

Bunun dışında bir senatör arkadaşımız da dokundu. Dedi ki; "Kaymakamlardan ve valilerden bilgi alınsaydı, bazı yönlerden daha istifadeli bir yola gidilmiş olurdu." Senatör arkadaşımın bu fikri doğrudur. Biz, Bakanlığı kurduğumuzun hemen ertesinde 500 küsur kaymakam ve 60 küsur valiye köy meseleleri etrafında oldukça faydalı ve geniş bir anket açtık. Buna 500 küsur kaymakam ve 62 vali zannediyorum, cevap verdi. Bunların üzerinde çalışmalar yapılmış, bunlar derlenmiş toplanmış ve hulâsası bir rapor halinde elimize gelmiş, bu çalışmalar bitmiştir. Bunun dışında İstanbul Üniversitesi İdari İlimler Enstitüsü bizim için bir çalışma yapmış ve değerli bir raporu elimize vermiş bulunmaktadır. Bunun dışında köylerde yapılan bazı kurslar vardır. Bu kursların daha faydalı, daha verimli bir hale gelebilmesi için alâkalı uzmanlardan mürekkep bir komisyon, çalışmalar yapmıştır. Bugün yarın raporu elimize verilecektir. Bundan başka merkezde köy hizmetlerinin nasıl yürütüldüğünü tesbit eden bir özel komisyon çalışmalar yapmış, o da raporunu bize vermiştir. Bunun dışında köy hizmetelri, yol, su, elektrik ve sair gibi mevzuları daha verimli bir hale getirebilmek için alâkalı uzmanlardan mürekkep bir özel komisyon istifadeli ve uzun bir çalışma yapmıştır, onlar da raporunu bize vermiştir; köyün alım satımı, kooperatifleşmesi yani ekonomik meseleleri için bir çalışma yapılmış ve raporu bize verilmiştir. Hulâsa, 10 ayrı özel ihtisas komisyonu, bugüne kadar çalışarak, daha evvel yapılan çalışmaları, dünyadaki çalışmaları da göz önünde tutarak raporlarını bize vermiş bulunmaktadırlar. Şimdi bunların terkibini yapmak üzereyiz ve birkaç güne kadar bu terkip bitmiş olacaktır.

Bu şekilde kuruluş safhasını tamamlamış olacağımıza kaani bulunuyorum. Fakat çalışmalar devam edecektir, etmelidir. Bunu ifade ediyorum ve nasıl devam edeceğini de arz edeceğim.

Sevgili arkadaşlarım; demin size metodu söyledim. Demek ki, toplum kalkınması metodunda mesele; il seviyesinde, ilçe seviyesinde memurları eğitmek, onlar arasında koordinasyon kurmak ve bunların köye gidebilmesini, köyde netice alınmasını takibetmek ve köyde itiyat çözme denen yani, köye hizmet götürmenin karşı karşıya gelip meseleyi çözmesini ifade eden usulü denemek lâzımdır. Bu kuruluşumuz sırasında biz de bizatihi bu meseleleri tetkik ederken komisyon çalışmalarımızdan aldığımız intıba ile 7 vilâyette çalışma yapmış bulunuyoruz. Yaptığımız çalışmalar pilot bölge olarak alınan vilâyetlerle, alınmıyan vilâyetlerdedir. İkisini mukayese edebilmek imkânını bulabilmek için yedi vilâyete gitmiş

bulunmaktayız. Gittiğimiz vilâyetlerden Samsun, Antalya, Edirne, pilot bölge olarak toplum kalkınmasının metodunu tatbik ettiğimiz vilâyetlerdir. Bunun yanında Elâzığ, Tunceli ve Niğde toplum kalkınması metodu tabik edilmemiş bölgelerdir. Yalnız Plânlamada şu nokta da vardır ki, yalnız toplum kalkınması metodundaki tecrübeler değil, bunun dışında vilâyetlerdeki tecrübelerin üzerine eğilip onları geliştirmek kalkınma için faydalı olacaktır. Bu bakımdan bazı vilâyetlerdeki hususiyetlere dikkat ettik. Meselâ Niğde'de bütün köylerin telefonlandırılması gibi bir deneme var. Bunu yerinde görmekle fayda mütalâa ettik. Elâzığ'da bir halı meselesi üzerinde durulmakta. Bunu yerinde görmekle fayda mütalâa ettik. Tunceli'nde de büyük bir dağınıklık var. Zannediyorum 500 küsur kadar köye rağmen bine yakın dağınık yerleşme ünitesi içinde 200 ü aşkın okul yapılmaktadır. Ama bundan sonra da dağınık bölgelerdeki okula kimse gitmemektedir. O dağınık bölgelere de köyün içinde okul yapıldığı zaman bu sefer köyün yarısı kadar bir nüfus o okula gelememektedir. Şu halde bu okul sisteminin bir başka açıdan denemesinin yapılması lâzımdır. O vilâyette şöyle bir düşünce vardır : Bir küçük pansiyon tipinde toplayıcı okul tecrübesi. O vilâyette bunu yerinde gördük ve yapılmasını faydalı mütalâa ettik. Şu halde, bu yaptığımız çalışmalarda gerek toplum kalkınması metodunu yerinde izlemek, gerek onun dışındaki tecrübeleri görüp hem ondan fikir alıp hem ona hız vermek gibi bir sisteme de dikkat ettik.

Muhterem arkadaşlar, bu arada köyün içine girmemizin memurlara örnek olmak, memurları köye yaklaştırmak gibi bir sebebi de var. Bunun dışında memuru köylü ile karşı karşıya getirip ihtiyaçlarını köylüye söyleyip meselelerini çözmek ve koordinasyon nerede kopuyor, il seviyesinde mi, ilçe seviyesinde mi? Koptuğu noktaları tesbit etmek gibi bazı araştırmalar üzerinde durduk. Bunları ifade ederken birkaç senatör arkadaşımın haklı tereddütlerine de cevap vermek isterim. Bunları söylemiye fırsat olmadığı için, kendilerine göre tefsir ettiler ve çok değerli arkadaşım dediler ki; "Köyü yeniden keşfedercesine dolaşmakta olduğunu dinliyoruz. Bir an evvel teşkilât kurulursa faydalı olur." Senatör arkadaşımı haklı buluyorum. Çünkü bu izahatı vermek imkânını bulamamıştım. Evvelâ takriri verenlere çok teşekkür ederim ki, bu izahatı vermek imkânını buldum. Ama, görülüyor ki, çalışmalarımız köyü yeniden keşfeder bir zihniyet içinde değil, Türkiye'ye getirmek istediğimiz bir metodu yerinde izlemek gibi bir noktadayız. Bunun faydalı olacağı inancını hâlâ taşıyorum.

Biran evvel teşkilât kurulursa, dediler. Sevgili arkadaşlarım, size bütün dünyadan misaller getirdim. Görüyorsunuz ki, bütün dünya milletleri içinde, bilhassa Amerika gibi kültürü ileri bir memlekette bile bu Bakanlık kurulduğu zaman

uzun bir tetkika ihtiyaç duyulmuştur. Yani bu süratle, acele ile karar verilecek bir husus değildir. Biz de yapılan çalışmalar ve araştırmalara rağmen bunu geliştirecek noktadayız. Daha dünyada tecrübe halinde bulunan ve nasıl kurulacağı çeşitli şekilde araştırılan bir bakanlığın, birkaç aylık bir tetkik imkânını hoş görmeleri lâzımdır. Kaldı ki, Hükümet programında da icraî noktadan tetkik edileceği sarih olarak ifade edilmiş ve Millet Meclisi ve Senatoda Hükümete güven oyu verilerek bu tetkik bir anlayışla karşılanmıştır.

Muhterem arkadaşlarım bakanlıklar, dediler. Bugün geri kalmış bölgelerde bakanlıklar ayrı ayrı açılardan kurulmakta, meselâ Hindistan Bakanlığı bir koordinatör bakanlıktır. Çünkü elinde finansman imkânı yok. Ancak, halkın gücünü harekete getirecektir. Küçük teknik yardım yapacaktır. Bunun için bir büyük ticari organa lüzum görmüyor, gerekirse topluyor ilgili bakanları, koordinasyon ile ufak yardımları yapıyor. Ama öbür açıdan finansman yapan ve yukardan sübvansiyon yapan ileri memleketlerin bakanlıkları kabil olduğu kadar bir kuvvetle toplamaya çalışıyorlar. Biz ikisinin ortasındayız.

Bunun dışında, Irak, Suriye gibi memleketler daha ziyade bunu mahallî idareler bakanlığı şeklinde kurmak yolundadırlar. Demin söyledim, Kanada'da son Kabinede Köy Bakanlığı gibi bir kuruluş için teklif yapılmıştır, ticarî bir Ziraat Bakanlığını, hâlâ araştırıyorlar, nasıl kuralım diye.

Demekki dünyada tecrübe halinde bulunan bir metodu süratle kuracağım diye bir yanlış yola gitmenin mesuliyetini taşımayı doğru bulmadım. Araştırmadan bir zarar geleceğine kaani değilim. Ama, hızla çalışıyoruz, oldukça mesafe aldık. Ümidediyorum ki, büyük ölçüde ilk neticelerini hep beraber almış olacağız.

Bakanlığın kuruluşu mevzuunda; dünyadaki ve bizdeki iki ayrı çalışmayı göz önünde tutarak, iki ayrı sisteme doğru gitmemiz zaruri görülmektedir. Demekki bakanlığın değişik ve dağınık hizmetleri, ki otuzu aşkın hizmetin köye gitmesi için birleştirici, koordinatör bir vasıf mutlaka olacaktır. Ama bunun yanında bazı mühim hizmetleri ele alacak icrai bir tarafı da olacaktır. Çünkü, Türkiye ne Hindistan kadar sübvansiyone edemiyecek kadar bir noktada, ne de İngiltere kadar her şeyi sübvansiyone edip iş gücünden faydalanamıyacak bir noktadadır. O halde biz ortada bir yol bulmak zorundayız.

Bakanlığın kuruluşu için çok değerli tavsiyelerde bulundular, kadrolara dikkat etmemi söylediler ve çürük temel üzerinde olmasın, dediler. Bütün bu tavsiyeleri memnuniyetle karşılıyor, bunlara uygun bir çalışma içinde olacağımı ümidediyorum. Çünkü, hakikaten Köy Bakanlığı, nispi sistem içinde Hükümetler gelir, Hükümetler gider, şahıslar gelir, şahıslar gider, ama Türkiye gibi nüfusunun

% 70 i köylerde ıstırap içinde bulunan bir topluma hitabedecek bir bakanlık kuvvetli bir sistem içinde kurulursa, zannediyorum bu en büyük hizmet olur. O halde, vazifenin iyi görülebilmesi için Bakanlığın kuvvetli bir sistem içinde kurulması lâzımdır. Bu fikirde olan arkadaşlarıma aynen iştirak ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım, bir Senatör arkadaşım dedi ki, bu Bakanlığın kuruluşunda şeref de, vebal de Bakanın olacaktır. Şunu ifade edeyim ki, mesuliyet taşıyan bir insan olarak elbette ki, hatalarım olacaktır. Bunun mesuliyetini, vebalini kabul ediyorum. Hatasız insan olmaz. İyi yapmaya çalışacağım. İyi yaptığımı ve hatalarımı söylerseniz memnun olacağım. Ve fakat insanlar hatasız olmaz, hatada ısrar etmek iş yapmamak demektir. Mesele, hatada ısrar etmemek ve onu düzeltmeye çalışmaktadır. Hatalarım olacaktır. Ve bunun mesuliyetini, vebalini kabul ediyorum. Fakat şerefe gelince; en açık kalble, rahatlıkla söylüyorum ki, şeref sizlerin, Parlâmentonun, Millet Meclisinin ve Senatonun olacaktır. Neden öyle olacaktır? İfade edeyim; bir seçim sathı mâilindeyiz. Görüyoruz ki, dâva büyük, az bir zaman var; bir Bakanlık kuruldu diye Türkiye'nin her yerinde çeşitli istekler gelecektir. Bunun ağırlığı ile karşı karşıya kalacağız. O halde icra olarak sadece bir Bakanlık kurmuş olmayı büyük bir muvaffakiyet saymıyorum. Köy Bakanlığı kurulurken bunu açıkça ifade edelim. Ama iyi bir kuruluş yaparsak bu benim meselem değil, hepimizin meselesidir. Bununla, Parlâmento, tarih huzurunda şerefli bir hizmet yapmış olacak. Yıllarca geri kalmış bir köye hizmet edebilecek iyi bir kuruluş, Parlâmentonun eseri olacak. Didişmeler, çekişmeler oluyor ama bu hâdiseler içinden hislerimizden sıyrılıp görebilirsek bu Millet Meclisi ve bu Senato bu memlekete hizmetler yapmak yolundadır. Bir ihtilâlden demokrasiye geçmenin - ki dünya tarihinde pek nâdir bir hâdisedir - güçlüklerini ardımızda bıraka bıraka mesuliyet içinde mesafe almış noktadayız. Plânlı bir çalışma, plân içinde çalışma, demokratik nizam içinde çok güçlükleri olan bir hâdisedir. Birbirimizle çekişiyoruz, didişiyoruz ama bunda da büyük mesafeler almış noktadayız. Şimdi hep beraber, Parlâmento ile beraber hepimizin yardımlariyle beraber - ki, bu konuşmalarda da bunu gördüm, bahtiyarımdır - didişmelere rağmen Köy Bakanlığı etrafında her cihetten konuşan arkadaşlarım destekleyicidir. Hep beraber iyi bir Bakanlık kurarsak tarihe bıraktığımız eserler arasında bu da ciddî bir eser ve hizmet olacaktır kanısını taşıyorum. O halde eser hepimizin olacaktır.

Şimdi bugünkü noktadan sonra gidişimizi arz etmek istiyorum. Bu çalışmalar sonunda bazı daireleri Bakanlığa bağlıyacağız. O daireler ile birlikte yeniden çalışarak teşkilât görev kanununu hazırlıyacağız. Bunda hepinizin yardımını rica ediyorum. Cumhuriyet Senatosundaki arkadaşlarımın, Millet Meclisindeki ar-

kadaşlarımın yardımı ile bu teşkilât görev kanunu iyi bir istikamette gelişmeli ve yapılmalıdır. Bu arada geri bırakılmış köy kurultayı da yeni bir açıdan ele alınmalıdır. Bir taraftan köy kurultayında münevverlerin devam eden alâkasını daha metotlu bir şekilde teksif ederek, bir taraftan da çalışmalarımızla, Senato olarak, Millet Meclisi olarak, iyi bir Bakanlığın hep beraber kurucusu olursunuz ümidindeyim.

Beni alâka ile dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

NİHAT PASİNLİ (Erzurum) – Soru sormak istiyorum.

BAŞKAN – Efendim, bu kanun mevzuu değil, ama buna rağmen çok kısa olmak üzere sualinizi sorabilirsiniz. Bu bir genel görüşmedir. Zaten mesele bir sual mahiyetindedir. Buyurun sorun.

NİHAT PASİNLİ (Erzurum) – Geri kalmış bölgelerin kalkınmasında plânın öngördüğü hususların Doğu'da tahakkuk etmediği bir vakıa olduğuna göre köylerin kışın yapılacak gezisine acaba geri kalmış Doğu bölgelerinden başlamak düşünülüyor mu, düşünülmüyor mu? Çünkü mahrumiyet bölgelerini kışın görmek lâzım. Yazın çiçekli zamanda görmek bir netice vermez. Bunu Sayın Bakandan öğrenmek istiyorum.

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (İzmir Milletvekili) – Çok muhterem arkadaşıma bir kere ifade edeyim ki, biz köyleri görmek için değil; bir usulü tecrübe etmek, il, ilçe seviyesindeki koordinasyonu tecrübe etmek ve bunun köy ihtiyaçlariyle karşılaştırılmasını ve neticelerini görmek için dolaşıyoruz. Gezdiğimiz vilâyetlerde, gidebildiğimiz yerlerden - ki bunlar 6-7 tanedir - 2 tanesi tamamen mahrumiyet bölgesi idi, Tunceli ve Elâzığ. Biz her bölgede iki açıdan bu tecrübeleri yapmak zorunda idik. Onun için seçerken her bölgeden seçtik. Edirne'yi, Tunceli'ni, Elâzığ'ı da seçtik ve bu, görmek için değil, doğrudan doğruya bir deneme yapmak içindi. Bu bir deneme olduğu için her bölgede yapmamız ve toplum kalkınması tecrübelerini de görmemiz zaruri idi. Bu bakımdan bunları seçtik...

BAŞKAN – Sayın Demir.

MEHMET ALİ DEMİR (Tunceli) – Bakanlık kurulurken, ayrıca bir Köy Bankası kurulması hususunda Bakanlığın bir çalışması var mıdır?

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (Devamla) – Ayrı bir banka üzerinde çalışma yok. Yalnız Ziraat Bankasının çalışmalariyle, İller Bankasının çalışmaları üstüne eğilmiş durumdayız. İller Bankasının büyük sermayesi köyler-

den toplandığı halde yaptığımız tetkiklerde bugüne kadar köylere sağlıyabildiği imkân yüzde ikiyi geçmiyor. Yardım daha ziyade belediyelere olmuş. Binaenaleyh, İller Bankasının kaynaklarından köylere nasıl istifade sağlıyabiliriz. İller Bankası ile nasıl çalışınız, diye bir gayretimiz var. Demin ifade ettim, on raporun bir tanesi de İller Bankasının bu mevzudaki raporudur.

MEHMET ALİ DEMİR (Tunceli) – Köy Bankasının kurulması düşünülmüyor mu?

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (Devamla) – Efendim, çok çeşitli meseleler var. Hepsini birden bir anda yapacak değiliz. Hep beraber çalışmalarımızı geliştirir, ihtiyaçlar olursa o zaman düşünürüz. Yani bir anda kuruluşta her şeyi alalım gibi büyük yükleri alıp bazı şeylerin de o yükün altında ezilmemesi lâzım ama, Ziraat Bankasında da bilhassa bazı kredileri daha verimli halde ve kontrol altında tutmanın çalışmaları yapılmaktadır, efendim.

BAŞKAN – Buyurun sualinizi sorun Sayın Orhon.

SABAHATTİN ORHON (Giresun) – Toplum kalkınmasında bazı memleketler sırf insan gücüne dayanarak iktisaden ileri gitmiş memleketler mahallî idarelerin subvansiyone edilmeleriyle bunu halletmektedirler. Biz ise orta yoldayız dediniz. Memleketimiz ayarındaki memleketler bu şekilde midir? Misal verebilir misiniz?

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (İzmir Milletvekili) – Şimdi efendim, toplum kalkınmasını bütün dünya tatbik ediyor. Amerika ve İngiltere'de de toplum kalkınması tatbik ediliyor. Ama şöyle tatbik ediyorlar, onların usulleri şu : Genç ve ihtiyarların boş zamanını değerlendirmek açısından tatbik ediyorlar. Binaenaleyh, her memleket kendi bünyesine göre toplum kalkınmasını tatbik eder. Yoksa bu memleketlerin hiçbiri toplum kalkınmasını, köy kalkınması olarak ele almamışlar. Şimdi, arz ettiğim memleketler bölge olarak, meselâ Japonya'da Hokaido Adası, zaten Japonya'da pek köy karakteri görülmüyor. Bir bölge geri kalmışsa kuvvetli bir organizasyonla orayı kalkındırıyorlar. Bir elden idare ediyorlar. Bunun dışında İtalya, güney kasası, güney kasası da aşağı - yukarı böyle ve zannediyorum on seneye yakın bir zamandan beri devam ediyor. Kuvvetli bir organizasyon kurmuşlar, tamamen oradan finansmanla kalkınıyorlar. Toplum kalkınması metodunu hiç kullanmıyorlar. Fransa : Fransa dört bakanlıktan sübvansiyone ediyor. Bunların biri Tarım Bakanlığı, biri İçişleri Bakanlığı... En çok bu iki bakanlıkta umum müdürlükler kurmuşlar ve nisbetler tesbit etmişlerdir.

Suyunu yaparsan yüzde şu kadar, yolunu yaparsan - eğer arkadaşım arzu ederlerse rakamlarını da verebilirim - % şu kadarını finanse ederim vs. diyor.

Demek ki, köy kalkınmasında iki yol var. Bazı memleketlerde toplum kalkınması kullanılabiliyor, bazılarında toplum kalkınması hiç kullanılmıyor. Hindistan sadece toplum kalkınmasını kullanıyor. Öbür memleketler hiç kullanmıyor. Şimdi iki ayrı uç, biz bir taraftan finansmana girmişiz, hâdisenin içindeyiz. Hâdisenin içindeyiz, mecburuz bunu bir kere ele almaya. Ne yapacağız bunu? Çünkü bu finansman yukardan programlar halinde geldiği zaman toplum kalkınması metodunu tatbik güçleşiyor. O zaman köye şu his geliyor; her şeyi Devlet yapacak. Her şeyi Devlet yapacak hissi geldi mi o zaman bu metodun getirdiği kolaylık güçleşiyor. Programlar yukardan tesbit edildi mi, finansman yukardan geldi mi köye gideceksiniz, bir kalkınma hevesi yaratacaksınız, bir organizasyon ruhu meydana gelecek, kendileri aralarında bir iş programı yapacaklar ve bana yardım edin diyeceklerdir. Donmuş, yukardan hepsi programlanmış. Nasıl yardım edeceksin. Yani bizdeki zaruretler o noktada ki, biz öteden beri yukardan sübvansiyon içine girmişiz, toplum kalkınması metodunu da daha yeni dener haldeyiz. O halde bu noktada mecburuz ikisini birden tetkik edip bu yola gitmeye, Suriye ve Irak'ta bu bir mahallî idare olarak kuruluyor. Ve onlar da bir arayış içinde. Demek ki, kuruluş bütün dünyada yeni yeni gelişiyor. Bakanlık ancak beş - altı yerde kurulmaktadır ve onlarla tecrübe halindedir. Binaenaleyh, yerleşmiş oturmuş uçlar vardır. Misalini aldığım Hindistan senelerden beri toplum kalkınması metodu içinde. Bunun dışında Fransa İngiltere'yi söyledim. Bunun dışında bazı bölgelerde meselâ İspanya'nın Bagajoz bölgesini falân söyledim. Demek ki herkes bir arayış içinde... Biz mecburen bu yolun içindeyiz. Büyük ölçüde sübvansiyon yapıyoruz. O halde bu sübvansiyonu nasıl yapmamız lâzım ve toplum kalkınması programlariyle bu sübvansiyonu nasıl birleştirmemiz lâzım? Üzerinde çalıştığımız ciddî mevzulardan birisi bu olmak lâzımdır efendim.

BAŞKAN – Tamam Sayın Bakan, buyurun. Yeterlik önergesini okutuyorum efendim.

ETHEM MENEMENCİOĞLU (İstanbul) – Bir sualim var.

BAŞKAN – Bir dakika Sayın Bakan, sual var.

ETHEM MENEMENCİOĞLU (Devamla) – Bir meseleyi anlamak istiyorum. Çocukluğumdan beri, gençliğimden beri dedelerimizin ıslahat ve kalkınma fikirlerinin tesiri altında yetişmiş bulunuyorum. Vekil Beyefendinin ifadelerinden de anladım ki, bizim memleketimiz, kalkınması için plân diyerek meydana getirilen şeyin tamamen aleyhindedirler. Kelimelerinin, fikir ve ifadelerinin içinden çıkan mâna bu plânın aleyhinde olduklarıdır. Şimdi eğer köy kalkınmasında 40 bin köyümüz kalkınmamış vaziyette ise bunun 5 binini bir tarafa bırakabiliriz. Ama,

35 bin köyümüz fakru zaruret içinde, sefalet içinde bulunurken tepeden inme kalkınmanın memleketimize hayrı olacağını elbette Köy İşleri Bakanı arkadaşımız kabul buyurmazlar. İfadelerini memnuniyet ve sevinçle anladım ki, evvelâ köyün kalkındırılmasını istiyorlar. Ancak köy kalkınmasında en üstte veya altta veya en baştaki zümre milleti sömürür. Başka hiçbir faydası olmaz.

Onun için bendeniz daha sarih bir surette anlamak istiyorum, acaba...

BAŞKAN – Sayın Menemencioğlu, bir zümre milleti sömürür dediniz. Ben pek iyi anlıyamadım...

ETHEM MENEMENCİOĞLU (Devamla) – Eğer tepeden inme kalkınmaya gidiyorsak ki, gidiyoruz, bu bir zümre hükümetinin milleti sömürmesinden başka bir şey değildir.

BAŞKAN – Bu tâbir biraz ağır, Sayın Menemencioğlu.

ETHEM MENEMENCİOĞLU (Devamla) – İstediği kadar ağır olsun. (Gülüşmeler)

BAŞKAN – Neyi öğrenmek istiyorsunuz efendim?

ETHEM MENEMENCİOĞLU (Devamla) – Ben öğrenmek istediğimi sizden değil, Vekilden öğreneceğim.

BAŞKAN – Ama ben idare ediyorum, cevabı ben temin ediyorum.

ETHEM MENEMENCİOĞLU (Devamla) – Ben öğrenmek istediğim şeyi Vekil Beyefendiden sordum.

BAŞKAN – Sordunuz, peki... Cevap verin Sayın Vekil...

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (Devamla) – Sayın Senatör bir açıyı aydınlatmamı istedi. Aydınlatmamda fayda vardır. Şimdi köy kalkınması yukardan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya bir kalkınmadır. Köyün kendi meselelerini çöze çöze yukarıya doğru kalkınması. O halde benim Bakanlığım yukardan aşağıya değil aşağıdan yukarıya meseleleri getiren, ihtiyaçlara cevap veren ve köyün ihtiyaçlarını Hükümet içinde gören, takib eden çözümler arıyan bir Bakanlıktır. Burası doğru ama dünyanın her memleketi bugün bir plân içinde yukardan aşağıya kalkınmaya gitmektedir. Ve plânsız bir kalkınmanın olmıyacağı da artık gittikçe bir hakikat haline gelmektedir. O halde bunları nasıl bağdaştıralım, mesele burada.

Yaptığımız hazırlıkların başında bu unsur mühim bir mevki işgal etmektedir. Şimdi köyden gelen ihtiyaçlarla yukardan gelen programları birleştiren bir sistem içindeyiz. Aradığımız usul şu; kesinleşmemiştir, üzerinde çalışıyoruz, köyden gelen ihtiyaç programları ilçe seviyesinde alâkalılar tarafından ele alınacaktır. Bunlar programlanacak ve ile gelecektir. Yukardan gelen plânın dikey program-

ları ile aşağıdan gelen ihtiyaçlar, il seviyesinde bir arada gözden geçirilerek vilâyetin, kazanın, köyün ihtiyaçlarına uygun bir şekilde Kalkınma Programı tatbik edilecektir. Çünkü, plân ve program demek aşağıdan gelen ihtiyaçla, yukardan gelen sistemlerin ve programların bağdaşması demektir. Bu, plâna hız verecektir, bu plâna hız verici bir istikamettir. Ve çalışmamız da budur, böyle olmasında da fayda vardır. Plânsız, programsız yalnız aşağıdan gelen gayretlerin faydası yoktur. Aşağıdaki ihtiyaçlara ehemmiyet vermeden, köyün gerçek ihtiyaçlarına yönelmeden yukardan gelen programlar da, netice itibariyle, kısır olmaktadır. O halde bu iki akışı, aşağıdan gelen ihtiyaçlarla yukardan gelen programları birleştirecek bir metodun içine, Bakanlığının da gayretiyle, gireceğiz.

ETHEM MENEMENCİOĞLU (İstanbul) – Bendeniz çok sevinmiştim ifadelerinizle, tekrar teessüre düştüm, affını rica ederim.

KÖY İŞLERİ BAKANI LEBİT YURDOĞLU (İzmir) – Sayın senatör teessüre düşmesi sebebini izah etmiş olsaydı anlıyabilirdim. Sebebini izah etmediği için anlıyamadım.

BAŞKAN – Bir yeterlik önergesi var, okutuyorum.

Başkanlığa

Köy kalkınması konusu sayın hatiplerin ve Bakanın konuşmalariyle en iyi şekilde açıklanmıştır.

Görüşmelerin yeterliliğinin oylanmasını saygı ile rica ederiz.

Denizli	İsparta
Cahit Akyar	Suat Seren

BAŞKAN – Şimdiye kadar 9 sayın üye konuşmuştur, daha söz almış çok arkadaş var. Kifayet önergesi kabul edilmediği takdirde sırada Sayın Sezai O'Kan var, ona söz vereceğim.

Yalnız 9 sayın üye ve bir de Bakan konuşmuş bulunmaktadır. Yeterliği oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

Sayın Sezai O'Kan.

SEZAİ O'KAN (Tabiî Üye) – Konuşmaktan vazgeçiyorum, efendim.

BAŞKAN – Sayın Çağa... Sayın Çetin... Sayın Ege... Saym Alpaslan... Sayın Arıkan... Sayın Artukmaç... Bu arkadaşlarımızdan konuşmak istiyen kimse bulunmadığına göre genel görüşme bitmiştir, efendim.

4. KIBRIS VE BUNUNLA İLGİLİ DIŞ POLİTİKA

Önerge Sahipleri :

İhsan Sabri ÇAĞLAYANGİL	**(Bursa)**
Rasim HANCIOĞLU	**(Afyon Karahisar)**
Ali Rıza ULUSMAN	**(Kırşehir)**
Baki GÜZEY	**(Bursa)**
Ahmet Nusret TUNA	**(Kastamonu)**
Mehmet ÜNALDI	**(Adana)**
Fikret TURHANGİL	**(Aydın)**

Görüşüldüğü Birleşimler :
8 Eylül 1964
10 Eylül 1964

1. – A. P. Senato Grup Başkanı Bursa üyesi İhsan Sabri Çağlayangil ve 7 arkadaşının önergesi üzerine Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda açılan Genel Görüşme (8/10) (*)

BAŞKAN – Genel Görüşme açılması hususunda A. P. Grupu Başkanı Sayın İhsan Sabri Çağlayangil ve 7 arkadaşının önergesini tekrar okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Sayın Başkanlığına

Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda grupların ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin de mütalâalarını söyliyebilmelerini temin ve Senatomuzun görüşünün tâyini için bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz.

A. P. Senato Grup	C. K. M. P.
Başkanı	Adına
İhsan Sabri Çağlayangil	Afyon Karahisar
	Rasim Hancıoğlu
Millî Birlik Grupu Bşk.	M. P. Adına
Tabiî Üye	Kırşehir
Fahri Özdilek	Ali Rıza Ulusman

(*) C. S. Tutanak Dergisi C. 21 - s. 599:602

Bursa	Kastamonu
Baki Güzey	Nusret Tuna
Adana	Aydın
Mehmet Ünaldı	Fikret Turhangil

İHSAN HAMİD TİGREL (Diyarbakır) – Söz istiyorum.

BAŞKAN – Ne hakkında efendim.

İHSAN HAMİD TİĞREL (Diyarbakır) – Aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN – Bir dakika efendim. İçtüzüğün 128 inci maddesine uyarak önerge sahiplerinden yalnız birisine, lehinde ve aleyhinde olmak üzere de iki üyeye söz vereceğim, ondan sonra önergeyi yüksek oyunuza arz edeceğim.

Buyurun Sayın İhsan Hamid Tiğrel. (Önce önerge sahibi konuşsun sesleri)

Doğru, buyurun Sayın İhsan Sabri Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa).– Sayın Başkan, Muhterem Arkadaşlarım, Sayın Hükümet Başkanı Kıbrıs'la ilgili son inkişaflar hakkında lüzum gördüğü ölçüde bazı bilgiler vermişlerdir. Bunun üzerine Tüzüğümüz gereğince önerge sahiplerinden bir arkadaşımızla, grup sözcüleri bu konu üzerindeki görüşlerini Yüce Senatoya arz etmiş bulunuyorlar.

Geçen oturumda tafsilâtiyle izah eylediğimiz veçhile verilen izahatın etraflı bir şekilde inelenmesine imkân hâsıl olmadan ileri sürülen tasvip ve tenkidler yeterli değildir. Ayrıca grubu olmıyan partiler mensubu arkadaşlarımızla, şahsi görüşlerini dile getirmek istiyen senatör arkadaşlarımız da konuşma imkânını bulamamışlardır.

Bütün Türkiye'nin her meseleden evvel ve her meselenin üstünde meşgul olduğu bu konuda, geçen oturumdaki görüşmelerle yetinilmesi tatminkâr bir netice olamıyacak ve Yüce Senatonun prestijiyle ahenkli bir sonuca varılmış bulunmıyacaktır. Ancak burada arkadaşlarımı haklı olarak tereddüde sevk eden bazı mülâhazalar önünde durmak istiyorum.

Kıbrıs gibi son derece mühim ve o derece de nazik bir konuda, Senatoda, geniş olmasa dahi gruplar fikirlerini izah ettiklerine ve bu mesele enine boyuna Millet Meclisi Grupunda da bir genel görüşme mevzuu olarak müzakere edilmekte bulunduğuna göre ayrıca Senatoda bir genel görüşme açılmasında lüzum ve fayda mevcut mudur? Hal bu noktaya gelince genel görüşme müessesesini, oldukça yeni olan bu müesseseyi ne şekilde anlamak icabettiği noktasında yüksek müsamahalarına sığınarak küçük izahlarda bulunmak istiyorum.

"Parlâmenter rejimde Parlâmentonun Hükümeti murakabe vasıtaları" adını taşıyan şahsen değerli bulduğum bir tez eserinde genel görüşmeye tahsis edilmiş bir bahsin son kısmının yani "Müessesenin bir murakabe vasıtası olarak değeri" pasajını, sekiz - on satırdır, okumama müsaadenizi rica edeceğim.

Genel görüşme, nisbeten yeni olmakla beraber hem sorunun hem de gensorunun doğru taraflarını meczeden, buna mukabil mahzurlarını da bir dereceye kadar ortadan kaldırmaya muvaffak olan önemli bir murakabe vasıtasıdır. Filhakika genel görüşme, gensoruda olduğu gibi Hükümeti daimî bir düşme tehlikesi ve huzursuzluk içinde bırakmaz. Diğer taraftan da bütün milletvekillerinin görüşmeye katılabilmeleri bu usulün soru gibi ikili muhavereden ibaret kalmasını ve Meclisin ilgisizliğine müncer olması da önler. Nihayet disiplinli bir parti çoğunluğunun mevcut olduğu memleketlerde bu çoğunluk, umumiyetle, gensoru müessesesini işletmeye taraftar olmadığı halde siyasî bir müeyyide tatbikini istihdaf etmiyen genel görüşme karşısında daha müsamahakâr bir tutum takınabilir. Genel görüşme neticesinde karar sureti kabul edilebilmesi ise çok partili rejimlerde Meclise Hükümeti düşünmeden tenkid etme imkânını sağlamak suretiyle kabine istikrarsızlığını bir dereceye kadar azaltabilir." Buradaki işaretten de anlaşıldığı veçhile, genel görüşmelerde Yüce Heyetiniz bir karar sureti dahi kabul etme imkânına ve yetkisine sahiptir. Hal böyle olunca, Millet Meclisinde Kıbrıs meselesindeki görüşler, Millet Meclisi gruplarının ve genel görüşmeye iştirak eden arkadaşlarımızın mütalâa ve beyanları ile Hükümete yardımcı bir halde neticelenebileceği gibi Yüce Senatonun da bu mevzuda gayet orijinal veya tatbikinde memleketçe fayda melhuz bulunan görüş ve teklifleri de olabilir. Ancak bendeniz şöyle bir mülâhaza ve teklif ile huzurunuza çıkmak istiyorum.

Meclis, kendisine açılan genel görüşmeyi takibetmektedir. Neticesinin ne şekilde olacağını, ne neticeye varacağını şimdiden tahmin etmek güçtür. Tensip buyurursanız, bu müzakerelerin en çok iki gün daha devam edeceğini hesabederek bu celsede genel görüşme açılıp açılmaması hakkında bir karar vermek lüzumundan içtinabedip, bu müzakerelerin neticesini alalım ve alacağımız neticeye göre eğer huzurunuzda ayrıca bir genel görüşme açılması icabeder mi, etmez mi meselesini tezekkür edelim. Bendenizin mütalâam ve teklifim budur. (Gürültüler.)

Sevgili arkadaşlarım, hiçbir prestij bahis konusu değildir. Bu Senatoda bendeniz bir teklif yaparım; ziraî reformumuz, ziraî ıslahatımız için ne düşünüyor Senato üyeleri diye? Gelin görüşelim diye genel görüşme açarım, gelir konuşuruz. Meclis de bir genel görüşme açar. Meclisin ziraî ıslahat hakkındaki görüşmeleri şöyle bir çerçeve içinde nihayete erer. Senatonunki böyle bir çerçeve içinde nihayeterer. Bu mevzuda bir prestij, bir yarış, her hangi bir nüfuz konusu bahis mevzuu değildir. Genel görüşme bir heyetin mevzu hakkındaki fikirlerinin grup

ve üyeler olarak ortaya çıkmasını temin eden murakabe vasıtasıdır. O heyetin benden evvel karara varması veya onun şu yolda, benim bu yolda karara varmamın prestij ile ilgili bir cihetini bendeniz göremiyorum. Belki hata ediyorum. Muhalif düşünen arkadaşlarım burada fikirlerini izah ederler. Ben bu mütalâadayım, tensip buyurulursa, neticeye intizar edelim; ve genel görüşme açılıp açılmaması hakkındaki kararımızı iki gün sonraki oturumumuza talik edelim.

Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Tigrel.

İHSAN HAMİT TİGREL (Diyarbakır) – Muhterem arkadaşlarım, evvelâ Sayın Çağlayangil'in usule taallûk eden teklifi hakkındaki düşüncelerimi arz edeyim. Sayın Çağlayangil buyuruyorlar ki, "bugün bir karar almıyalım. Perşembeye bırakalım. Perşembe günü müzakerenin açılıp açılmamasına karar veririz; Mecliste cereyan eden müzakere şekline göre..." Buna imkân yoktur. Prestij meselesi falan... Bırakın bunu bir tarafa, buna İçtüzük müsaade etmez. Çünkü İçtüzük der ki, "muayyen bir zamanda takrir okunur, ondan sonraki, birleşime bırakılır ve bu birleşimde; biri lehte, biri aleyhte olmak üzere iki zata söz verilir ve bunu mütaakıp oya vaz'edilir." İçtüzüğün bu sarih hükmünü bir tarafa atıp da Perşembe gününe bırakalım kararına gitmemize İçtüzük mânidir.

Bu itibarla bugün bu takririn oylanması zaruridir. Eğer Heyeti Celileniz ekseriyetle genel görüşme açılmasına karar verirse; genel görüşme Perşembe günü açılır, vermediği takdirde İçtüzüğün icabı yerine getirilir.

Bu noktayı böylece belirttikten sonra, Senatoda genel görüşme açılıp açılmaması mevzuu üzerinde düşüncemi arz edeyim.

"Kıbrıs gibi..." Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'in ifadesini aynen kullanıyorum. "Kıbrıs meselesi gibi son derece mühim ve son derece nazik olan bir mesele üzerinde bütün milletin gösterdiği hassasiyet yerindedir, şayanı takdirdir; ve milletin mümessilleri olan sizlerin de aynı hassasiyeti gösterdiğinize kaani bulunmaktayım. Böyle olunca içimizi dökelim, konuşalım, Hükümeti uyaralım, lâzımgelen tedbirleri söyliyelim" filân...

Bu gayet iyi, gayet mantıkî gayet doğru, Kıbrıs meselesi gibi mühim bir mesele üzerinde nasıl görüşülmesin?... Gayet doğru. Ama muhterem arkadaşlarım, konuşmaların faydalı bir netice vermesi lâzımdır. Fayda getirmiyen bir müzakerenin, alâka çekmiyen bir müzakerenin Senatoda devamı, Senatonun itibarını yükseltelim derken bu alâkasızlık dolayısiyle bilâkis daha müşkil bir mevkie bizi düşürmüş olur. Bizim İçtüzüğümüz gereğince; ki, eski İçtüzükte yoktu, parti sözcüleri konuştular, grup sözcüleri konuştular, teklif sahibi konuştu. Dünden beri de Millet Meclisinde bütün derinliğine ve inceliğine, enliliğine bu

mesele bahis konusu edilmektedir ve bütün alâka da oraya toplanmaktadır. Çünkü fiilî netice orada alınacaktır. Burada partiler adına konuşan arkadaşlarla, şahısları adına konuşan arkadaşlar fikirlerini beyan etmişlerdir, tekrar beyan etmeye lüzum göreceklerini tahmin ediyorum. Çünkü onların fikirlerinin muhassalası zaten Millet Meclisince etraflıca izah edilmektedir. Muhtelif partilerin bu mevzu ile ilgili olarak radyolarda da yayınlanan görüşlerini de biliyoruz. Senato ve Millet Meclisi gruplarının müştereken toplanması için davetler vâkı olmaktadır. Bu partiler, diğer vâkı bir davet üzerine, toplanıyorlar, kararlarını veriyorlar; "şöyle konuşulsun, böyle konuşulsun, Hükümet şöyle ikaz edilsin, böyle tenkid edilsin" deniliyor. Ve bunun neticesi Millet Meclisine zaten aksetmiş bulunmaktadır. Hattâ açıkça ifade etmek lâzımdır; Millet Meclisinde partiler sözcüleri derinliğine ve genişliğine konuştuktan sonra, münferit şekilde konuşan hatiplerin sözlerini maalesef milletvekilleri dinlememişlerdir. Aynı vaziyete bizim de düşmemiz ihtimali vardır. Bu itibarla fiilî, faydalı bir netice vermiyecek olan bir konuşmanın açılmasını ben muvafık görmüyorum. Ama Heyeti Celileniz şu kararı verebilir : Kıbrıs meselesinin halline kadar müstemirren tatile girmemek kararını alabilir. Buna bir diyeceğim yoktur. Fakat bir genel görüşme açılmasını katiyen doğru bulmuyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN – Aleyhte bir arkadaşımız konuşmuştur. Şimdi lehte bir arkadaşımıza söz vereceğim.

Buyurun Sayın Ağırnaslı.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) – Muhterem arkadaşlar, C. Senatosunda da bu konunun konuşulması lüzumuna ben prestij veya Cumhuriyet Senatosunun itibarı gibi bir noktai hareketten vâsıl olamadım. Cumhuriyet Senatosu bu nevi endişelerin üstünde olacak bir kuruluşta ve nitelikte ve bu nevi günlük endişelerin fevkindedir. Ama, böylesine mühim bir konuda, mümkündür ki, Cumhuriyet Senatosu da, Hükümete istikamet verecek, ışık tutacak daha olumlu bir çözüm yolu göstermiş olsun.. "Efendim, güven oyuna müncer olmıyan, Hükümetin düşürülmesiyle veya ipkasiyle neticelenmiyecek olan bir konuşmada ne fayda vardır" diye düşünülüyor.. O zaman, "eğer böyle olursa bu genel görüşmelerin amelî hiçbir faydası olmıyacaktır", diye Devlete istikamet verici, belki de çok defa akademik, olumlu konuşmaların ve müzakerelerin cereyanına imkân verilmemiş olur. Binaenaleyh, böylesine titizlikle milletimizi yakından ilgilendiren bir meselede, Cumhuriyet Senatosunda da Millet Meclisine paralel olarak, bu müzakerenin cereyanı hem partilerin görüşlerinin, hem de Millet Meclisinde temsil edilme imkânı bulunmıyan diğer fikirlerin veya siyasi görüşlerin buradan aksettirilmesinde isabet ve fayda olur diye ben Sayın İhsan Sabri Çağlayangil'in mütalâasına veya arkadaşların mütalâalarına, görüşlerine katılıyorum. Amelî

neticeleri bir tarafa bırakarak biz bugün basiretle, barışçı yollardan memleketimizin haklarını, oradaki yüzbinin üzerindeki Türk'ün haklarını koruyucu tedbirin hangisi olduğunu burada müzakere etmeliyiz. Bu öylesine ciddî bir noktada bulunuyor ki; Sayın Başbakan, harbe doğru gidiliyor olduğunu bile, ifade etti. Harbden evvel de bütün barışçı yolların denenmesi hususunda noktainazarını serd ettiler. Biz bu noktainazarı hakikaten yani harbe gitmeden barışçı yolların hepsinin denenmesi noktainazarını destekleyip desteklemediğimizin burada belirmesinde, yarın harbe karar verecek Parlâmentonun bir kanadı olarak bunda fayda olduğunu zannederim. Bu sebeplerle Yüce Senatonun muhterem üyelerinin görüşlerinin de burada aksettirilmesinde Hükümetin gelecek hareketlerine belki de kuvvet verecek, belki de ona daha âzim ve irade katacak bir nitelik taşıması ihtimalini de düşünecek olursak bu takririn lehinde oy vermenin isabetli olduğu kanısındayım. Bu sebeplerle de, takririn, netice amelî bir netice olmasa dahi, kabulünün faydalı olacağı kanaatiyle lehinde oy vereceğim.

Saygılarımla.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) – Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Sayın İhsan Sabri Çağlayangil, ne usulü hakkında konuşmak istiyorsunuz?

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) – Efendim, oylamadan evvel açıklanmasını rica edeceğim bir usul meselesi vardır.

BAŞKAN – Buyurun.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) – Muhterem arkadaşlar, tekrar huzurunuzu işgal mecburiyetinde kaldığım için özür dilerim.

Bir genel görüşme teklifi, takriri ile huzurunuza çıktık; lehte, aleyhte konuşuldu, ve Yüce Heyetinizin oylarına arz edilecek. Rahatlıkla oy kullanabilmemiz için şu cihetin Başkanlık tarafından açıklanmasını istirham edeceğim. Meclis, bir davetin gündemini teşkil eden hususatı müzakere etmek için toplantıya çağrılmıştır. Hükümet izahatını vermiş. Yüce Senatoda bazı arkadaşlarımızın iddiaları veçhile ki, bendeniz, mütalâaya iştirak etmiyorum, görüşlerini belirtmiştir.

Şu hale göre, bizim genel görüşme takririmiz reddedildiği takdirde Başkanlık Divanı bu Senatoyu evvelce alınmış olan karara ittibaen 1 Kasıma kadar tatile mi sevk edecektir? Bu bir.

Sevk etmiyecekse, hangi gündemi müzakere etmek üzere oturumu hangi güne talik edecektir? Sevk edecekse o Meclis hali müzakerede iken biz tek taraflı tatile nasıl gireceğiz?

Ayrıca o Meclis hali müzakerede iken, arz ettiğim sebepler ile tatil kararı alır-

sak ve Meclis de genel görüşmenin hitamında ahvalin nezaketi dolayısiyle mesaiye devam kararı ittihaz ederse, tatil kararı almış olan bir Senatonun bu kararını Anayasa icapları dolayısiyle otomatikman bozarak; yani, Kıbrıs meselesini bir celsede hitama erdirip yerlerine dönmek istiyen senatörlerin, milletvekillerinin kararına ittibaan, tekrar Senatoya çekerek vazifeye başlaması Senato prestiji bakımından çok daha müsait bir netice mi olacaktır? Reylerin istihsalinde bu mülâhazaların değeri olacağı kanaati ile, mülâhazalarıma cevap verilmesini istirham ediyorum.

BAŞKAN – Müsaade ederseniz Tüzük gereğince önergeyi oylıyacağım. Ondan sonra usul meselesini tekrar icabederse görüşürüz. Önergeyi tekrar okutuyorum.

(Genel görüşme açılması hakkındaki C. Senatosu Bursa Üyesi İhsan Sabri Çağlayangil ve 7 arkadaşının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN – Yüksek Senatoda genel görüşme açılmasını istiyenler lûtfen işaret buyursunlar... Genel görüşme açılmasını istiyenler lûtfen işaret buyursunlar, 29 a karşı 77 oyla genel görüşme açılması kabul edilmiştir.

Arkadaşlar, müsaade ederseniz bir hususu açıklıyacağım. Evvelce genel görüşmede konuşmak istiyenler isimlerini yazdırmışlardı. Fakat bu karardan sonra lûtfen arkadaşlar isimlerini yazdırsınlar. Zira bundan evvel yazılan isimler kabul edilmiyecektir.

Perşembe günü saat 15 te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

2. – A. P. Senato Grup Başkanı Bursa Üyesi İhsan Sabri Çağlayangil ve 7 arkadaşının önergesi üzerine, Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda açılan Genel Görüşme (8/10) (*)

BAŞKAN – Genel görüşme açılması hususunda Adalet Partisi Senato Grupu Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil ve arkadaşlarının vermiş olduğu ve Yüksek Senatoca kabul buyurulan önergeyi tekrar okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Kıbrıs ve bununla ilgili dış politika konusunda grupların ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin de mütalâalarını söyliyebilmelerini temin ve Senatomuzun görüşünün tâyini için bir genel görüşme açılmasını arz ve teklif ederiz.

A. P. Senato Grup Başkanı	C. K. M. P. Adına
Balıkesir	Afyon Karahisar
İhsan Sabri Çağlayangil	Rasim Hancıoğlu

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 21 - s. 614:662

Millî Birlik Grupu Bşk.	M. P. Adına
Tabiî Üye	Kırşehir
Fahri Özdilek	Ali Rıza Ulusman
Kastamonu	Adana
Nusret Tuna	Mehmet Ünaldı
Bursa	Aydın
Baki Güzey	Fikret Turhangil

BAŞKAN – Arkadaşlar bir önerge vardır, gündem dışı söz isteniyor. Fakat fevkalâde toplantı olduğu için, maalesef kendisine söz veremiyeceğim.

İçtüzüğümüzün 129 uncu maddesine uyarak önerge sahiplerinden birisine ve üç senatöre söz verdikten sonra Hükümet konuşacaktır. Bundan sonra da isimlerini yazdıran sayın üyeler konuşacaklardır. Şimdi söz istiyenlere ait listeyi okutuyorum.

İhsan Sabri Çağlayangil A. P. Grubu adına,

Âmil Artus, Kontenjan Grubu adına,

Turan Kapanlı Y. T. P. Grubu adına,

Tahsin Banguoğlu, C. H. P. Grubu adına,

Osman Köksal, Cumhurbaşkanınca S. Ü. şahsı adına,

Sıtkı Ulay (tabiî üye), Sadi Koçaş, Tarik Remzi Baltan, Baki Güzey, Niyazi Ağırnaslı, Cemal Tarlan, Ziya Termen, İzzet Gener, Cavit Tevfik Okyayuz, Sırrı Uzunhasanoğlu, Mehmet Ali Demir, Enver Kök, Rifat Özdeş, Mustafa Yılmaz İnceoğlu, Orhan Akça, İskender Cenap Ege, Celâl Tevfik Karasapan, Enver Bahadırlı, Ömer Ucuzal, Hüseyin Kalpaklıoğlu, Kadri Kaplan, Osman Mecdi Agon, Cahit Ortaç, Azmi Erdoğan, Hüsnü Dikeçligil, Yusuf Demirdağ, İzzet Birand, Fethi Tevetoğlu, Sami Kırdar, İbrahim Şevki Atasağun, Rifat Öztürkçine, Ahmet Yıldız.

Ayrıca bir önerge daha vardır, onu okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Cumhuriyet Senatosunda Kıbrıs konusunda açılan Genel Görüşmede bundan önceki birleşimde teessüs eden geleneğe göre grupların konuşmasından sonra grubu olmıyan ve parti adına konuşmak istiyenlere söz verilmesini saygiyle arz ederim.

Niğde

İzzet Gener

BAŞKAN – Bu önergeyi Yüksek Senatonun tasviplerine arz edeceğim. Grubu olmıyan partilerin daha önceye alınmasını kabul edenler lûtfen işaret buyursunlar... Kabul etmiyenler lûtfen işaret buyursunlar... Kabul edilmemiştir efendim. Gruplardan sonra sırası gelince konuşacaklardır.

Sayın İhsan Sabri Çağlayangil.

A. P. GRUBU ADINA İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) – Sayın Başkan, üçüncü İnönü Hükümetinin Muhterem Üyeleri değerli arkadaşlarım,

Kıbrıs konusu ile ilgili olarak Hükümetin Yüce Senato ve Büyük Meclise izahat vermesi, gerekirse her iki Meclisin görüşlerinin tesbiti gayesiyle Adalet Partisi Parlâmento grupları, Anayasanın verdiği hakka dayanarak, Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisini toplantıya çağırmışlardı.

Meclisler 3 Eylül Perşembe günü toplandılar.

İlk genel görüşme Millet Meclisinde açıldı. Ve dünkü Çarşamba gününe kadar devam etti.

Hükümet, son hâdiseleri kendisince lüzumlu ve mümkün gördüğü ölçüde izah etmekle beraber, bu konuda takibetmeye azimli ve kararlı bulunduğu politikayı da açıkladı. Bu arada grup sözcüleri partilerinin, bazı milletvekilleri de şahıslarının görüş ve kanaatlerini ortaya koydular : Hatalı gördükleri noktaları da geniş ölçüde beyana fırsat buldular.

Millet Meclisindeki genel görüşme bu suretle sonuçlandı. Hükümetin izlediği politikanın tasvibi veya reddi yolunda bir karara varılamadı.

Gerek bu netice, gerekse üzerinde mümkün olan her şeyi söylenmiş bir konunun Yüce Senatoda tekrar yeni bir genel görüşmeye zemin teşkil etmesi meselesi, çeşitli tefsir ve münakaşalara yol açmaktadır.

Her şeyden evvel şunu belirtmek isteriz ki, Kıbrıs meselesi dolayısiyle Meclislerin toplantıya çağırılmasının olumlu neticeleri vardır.

Bir kere gerek Büyük Millet Meclisi gerekse umumi efkâr, meselenin son durumundan ve konuyu çevreliyen şartların vahamet ve nezaketinden bilgi edinmek imkânını bulmuşlardır.

Ayrıca da Hükümetin bu meselede takibetmeye kararlı ve azimli bulunduğu politikanın ana istikameti içte ve dışta malûm olmuştur.

Bunlardan başka, sadece memleketimizi değil, bütün dünyayı pek yakından ve şiddetle ilgilendiren böylesine mühim ve nazik bir meselenin safhalarına Büyük Millet Meclisinin ilgisiz kalmasının doğuracağı tepki ve üzüntü bertaraf edilmiştir.

Diğer taraftan, meselenin Millet Meclisinde enine boyuna tartışılmış olması, Senatoda bir genel görüşme açılmasını lüzumsuz ve faydasız kılmaz. Zira genel görüşme müessesesi; her hangi bir konu üzerinde karşılıklı fikirlerin ortaya çıkarılması gayesini güden bir sohbetten ibaret olmayıp müessir bir murakabe vasıtasıdır.

Genel görüşmenin binnetice ve karara bağlanamaması, Hükümet politikasının kabul veya tasvibi mânasına gelmez. Bilâkis, genel görüşmelerde muhalefet tarafından ciddî şekilde tenkide mâruz kalan ve muarızlarını mukni ve mâkul izahlarla tatmine muvaffak olmıyan hükümetlerin sâkıt kalması ve durumunun tesbiti için harekete geçmemesi, kusur ve aczinin tescili şeklinde telâkki olunmaya imkân verir. Bu itibarla Senato genel görüşmelerinin gensoruya inkılâbına kanuni imkân mevcudolmaması, bu müzakereleri fuzuli saymanın bir sebebi sayılamaz. Bunun içindir ki, Hükümetin, Yüce Senatonun görüş ve kanaatlerinden haberdar olması, tenkidlere mâruz kalırsa onları cevaplandırması ve Yüce Heyetinizi tatmin etmesi icabeder.

İşte biz Senatoda açılan genel görüşmeye bu açıdan baktığımız içindir ki, bugüne kadar öne sürülen fikir ve tenkidleri, Hükümetin muhtelif vesilelerle açıkladığı bilgi ve savunmaları dikkate alarak, Cumhuriyet Senatosu Adalet Partisi grubunun Kıbrıs meselesi üzerindeki görüşlerini arz etmek için Yüksek Huzurlarınızı işgal etmiş bulunmaktayız.

Muhterem arkadaşlarım, Kıbrıs meselesi üzerinde çok şey söylendi. Biz hâdiseleri kronolojik bir şekilde yeniden ele alarak bunları safha safha incelemek, şurası doğruydu, burası yanlıştı diye teferruata girişmek suretiyle kıymetli zamanlarınızı ısraf etmek niyetinde değiliz.

Mâruzatımızı iki bölümde toplamak istiyoruz. Evvelâ bugüne kadar cereyan eden olayların hatalı bulduğumuz kısımlarını kusurları ile ilgili ölçüler içinde izaha çalışacağız. Sonra, bundan böyle takib edileceği açıklanan politika üzerindeki görüşlerimizi belirteceğiz :

Hükümetin Kıbrıs mevzuunda işlediği hataların birincisi Muhalefetle işbirliği noksanıdır. Bünyesi itibariyle muhalefetin desteğine şiddetle muhtaç ve demokratik rejimin bir icabı olarak da bilgi vermeye usulen mecbur olan Hükümet; bu lâzımeye samimiyetle itibar ve iltifat etmemiştir. Bu görüşümüze karşı Sayın Başbakanın iddialarımızı reddederek aynen "Türkiye'de şimdiye kadar böyle bir beraber çalışma görülmemiştir." yolundaki beyanları bizi bir kaç örnek vermeye mecbur ediyor :

Ada'ya ilk bombardımanın yapıldığı 8 Ağustos gününün ferdasında, Manisa kongresinde Genel Başkanvekilimiz, daha evvel hazırladığı tenkidkâr bir konuş-

madan vazgeçmiş ve Hükümetin Kıbrıs meselesindeki enerjik davranışını överek bu hareketi tam ve kâmil şekilde desteklediğini açıkça belirtmişti. O akşam Devlet Radyolarında bazı sosyal teşekküllerin ve derneklerin Hükümetin hareketini tasvibeden telgrafları tekrar tekrar okunmuş, fakat içeride ve dışarıda geniş ölçüde tesirli olacağı muhakkak bulunan muhalefetin görüş ve işbirliğine asla yer verilmemiştir. Hükümetin bu davranışı muhalefetle ne kadar ilgisiz ve onun müzaharetinden ne derece müstağni bulunduğunun bir ifadesi değil de nedir? Yine aynı gün Merkez İdare Kurulumuz adına Hükümete müracaat edilerek olaylardan bilgi verilmesi yolundaki ricamıza ancak iki gün sonra cevap alınabilmiş ve Başvekil yardımcısının lûtfettiği pek sathi bilgilerle yetinmek mecburiyetiyle karşılaşılmıştır. Sadece Kıbrıs meselesiyle değil, Hükümet çalışmalarının çeşitli safhalarında daima karşılaştığımız bu davranışın bundan böyle beyan ve vaitlere uygun bir istikamet almasını temenni ederek konumuzun esaslarına geçiyorum.

Muhterem arkadaşlarım,

Kıbrıs meselesi, Türkiye Cumhuriyetinin, uluslararası hüküm ifade eden muahedelerden doğan haklarına dayanılarak müdafaa ettiği bir dâvadır. Kıbrıs Rum Hükümetinin ve Yunanlıların bunları mefsuh addetmesine rağmen Hükümet, dost ve müteffiklerimizin muahedelerin yürürlükte olduğunu kabul ve ilân eylemeleri hususunda sarf ettiği gayretin ve aldığı neticenin insaf ile takdir edilmediğinden şikâyet eylemektedir.

Muahedelerin yürürlükte olduğunun lâfzen kabulü veya tahriren ilânı fiilen ve hükmen de tecelli etseydi, Hükümeti canla başla ve ilk önce biz tebrik edecektik. Fakat dostlarımız, meriyetine itiraz etmediklerini bildirdikleri muahedelerdeki haklarımızı kullanmaya ne zaman teşebbüs etsek, "ne yapıyorsunuz? Adaya çıkarma yapamazsınız; tayyare uçuramazsınız, yiyecek götüremezsiniz, Askerî Birliğinizi değiştirmekten vaz geçin" diye onun tatbikatına daima engel olduklarına göre bu nazari muvaffakiyetin tatbikatta bize ne gibi faydalar sağladığını bilmek isterdik.

Konunun hayret ve teessüre şayan diğer bir tarafı, bizim muahedelerin sınırları içindeki haklarımızın kullanılmasına ve korunmasına rıza gösterilmezken, Yunanlıların muahedeleri taşan tasarruflarına hiç bir müdahale ve itirazın vâki olmamasına mütevekkilâne inkıyatımızdır.

Üzerinde en çok münakaşa cereyan eden konulardan biri de Anayasa ve kanun dışı hareketlerin ve Türk Cemaatine reva görülen zulümlerin devamı karşısında, bunları önlemek için bir çıkarma yapılması hususunda zuhur eden fırsatlardan asla faydalanılmamış olduğu iddiasına mukabil Hükümetin öne sürdüğü mülâhazalardır.

Hükümete, bombardımanlar esnasında çıkarma yapmak fırsatını niye kaçırdınız, diye soruyoruz.

"Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin vazife gördüğü bir yere çıkarma yapmaya kalkışılmaz; bunu harb sebebi yapabilirler. Hem Ada'ya asker çıkarabilmek için aylarca hazırlıklar yapmak lâzım. Sonra çıkarma süratle yapılmaz, arzu edilen yerler fiilen işgal altına alınmaz, tesadüf edilecek mukavemetler anında bertaraf edilmezse asla tahakkuk etmez. Üstelik Sovyet Rusya'nın çıkarmayı bir istilâ hareketi sayarak tefsir ve itiraz sahasına girdiğini de unutmayın" diyor.

Peki, Rumlar Ada'da tekrar taarruz ve kıtale başlarsa, yahut Alayımıza fiilî bir hareket vukubulursa ne yapacaksınız? Diyoruz. "O zaman meşru müdafaa haline geldim demektir. Çıkarma yaparım. Zaten ben daha evvel de çıkarmaya bir iki kere teşebbüs ettim, durdurdular" diyor.

Düşünüyoruz. Ada'ya yapılan bombardımanlar da meşru müdafaamızın icabettirdiği bir savunma hareketi idi. O halde neden çıkarma ile kombine edilmedi?

Belki diyoruz; bize de açıklanmıyan sebepler vardır. Fakat neden Yunanlılar, bunca müşkülâta rağmen rahat rahat ve yine Sayın Başvekilin beyan ve tasdik buyurdukları gibi bütün dünyanın gözü önünde açıktan limanların hepsine iniyorlar, on bin askeri tam teşkilâtı ile çıkarabiliyorlar ve bu işlere hâlâ da devam etmek imkânını buluyorlar?

Haydi diyelim ki Rum Hükümeti onlara elbette karşı koymaz, ama hani Birleşmiş Kuvvetlerin vazife aldığı yere çıkarma yapılırsa harb sebebi olurdu? Hani Sovyet Rusya bunu bir istilâ hareketi sayıyordu. Bu gerekçeler Yunan Devletine niye işlemiyor? Bütün dünya birlik oldu da herkes muahedeler dışı bile olsa istediğini yapar, ama Türklerin muahedeye dayanan haklarını katiyen kullandırmıyacak mıyız? Diye ittifak mı ettiler? (Bravo sesleri alkışlar). Hak, hukuk milletlerarası nizam ve kaideler mücerret Türkiye için mi ortadan kalkmıştır? Bu hale gelmek için ne yaptık? Buna rıza göstermeyi başarılı bir siyaset diye teşhis ve takdim edenlerle beraber olmadığımızı açıkça söylemek istiyoruz. (Bravo sesleri).

Sayın Başvekil aynen (Her tesirden âzade bir hareket tarzı bugün hiçbir millet için kolay değildir.) buyuruyorlar, doğrudur. Fakat her türlü tesire mâruz ve bunların neticesi mağdur olup, kendi tesirini asla hissettirememek de Türk Hükümeti için her halde bir başarı sayılamıyacaktır. (Bravo sesleri.)

Muhterem arkadaşlarım,

Muhalefeti; Hükümetin izlediği politikayı âtıl, ürkek, kararsız gibi vasıflarla tarife sevk eden âmiller işte örneklerini verdiğimiz bu kabîl hâdiseler; cereyan

eden müzakerelerde, yapılan açıklamalarda bir hayli tafsilâta rağmen cevaplarını bulamadığımız bu endişelerdir. Evvelce diğer bir vesileyle bu kürsüden açıkça belirttiğimiz gibi, bizce işin gerçeği şudur ki, daha muhalefet yıllarında iken bile Sayın Başbakan, günün birinde; 1959 daki kendi beyanına göre birkaç yıl içinde; Kıbrıs Rum Hükümetinin enosis diye ayaklanacağını, baş kaldıracağını gayet iyi biliyorlardı. İsterseniz bunu kendi ağızlarından dinleyebilirsiniz, ifadelerini aynen tekrar ediyoruz :

"Talihsizlik oradadır ki, Kıbrıs'ın başına geçen Rum idareciler, Türkleri, zorla haklarından mahrum etmek hevesine ilk günden beri kapılmışlardır."

Bu hükmü iki gün evvel Millet Meclisinde izhar buyurdular. Londra ve Zürich Anlaşmalarının kabulü için eski iktidar zamanında Millet Meclisinde cereyan eden müzakerelerde devrin muhalefet lideri olarak :

"Tek taraflı müdahale ancak bir baskın şekilde yapıldığı, tam ve kâmil bir tesiri haiz olduğu takdirde başarılabilir, aksi halde işlemesi ve işletilmesi imkânsız deredece zordur." buyurmuşlardır. Bu hükmü de 6 yıl evvel açığa vurmuşlardır. Şimdi bu kürsüden kendilerine millet huzurunda soruyoruz : Kıbrıs Rum Hükümetinin niyetini, gayesini ilk günlerden beri biliyorsunuz, müdahalenin, çıkarmanın hangi şartlarla başarıya ulaşacağına da hem tecrübeli bir kumandan, hem de ömrünü bu işe vermiş bir Devlet adamı olarak yakından vâkıfsınız. Kıbrıs işi 8 aydır had safhadadır. Siz 3 yıla yakın bir zamandan beri fiilen bu Hükümetin başındasınız. Gerekli tedbirleri zamanında almazsanız, çare ve teşhislerini evvelce bizzat zatı devletlerinin koyduğu dertlere, mütemadiyen müzakerelerle ve uluslararası teşekküllerde derman aramaya başlarsanız, muhalefetin enerjik politika isteğinde insafsızlık aramak, insafa sığar mı. (Bravo sesleri.)

Sayın Başvekilin yüksek dikkatlerine şu ciheti arz etmek isteriz ki, ne Yunan Hükümeti, ne de 3,5 günlük ömrü olan ve hâlâ devlet mi, Hükümet mi olduğu bile belli bulunmıyan Kıbrıs Rum idarecileri bu kanlı ihtilâfın başladığı günden bu yana iddialarından hiç şaşmadılar. İsteklerinde, yollarında, hiçbir değişiklik yapmadılar. Onlar zulmü, bâtılı, şirretliği, ahde vefasızlığı temsil ediyorlardı. Biz ki, hakkın, insafın adaletin, insanlığın yanındayız. Sanki bütün kabahat bizde imiş gibi âdeta suçlu insanların telâşı içinde diplomatik usul ve teamülün dışında bile olsa her türlü teklif ve müzakerelere hemen rıza göstermekten, nereye çağrılırsak gitmek, hangi canipten ne türlü hava eserse ona kapılmaktan bir türlü fâriğ olamadık. Zamanın müttefik olarak yanına alıp tahammülü ve sabırlı bir davranış belki bazı müstakbel teşebbüslerimizi nankör çevrelere hazmettirmenin müdebbir bir yolu olabilir. Fakat bu imkân arasında ve zamanın midesinde, Türk kanları ve millî haysiyet ve şerefle beraber hazmolmaya başlarsa o zaman durum üzerinde derin derin hattâ acı, acı düşünmemiz icabeden bir hal alır.

Muhterem arkadaşlarım,

Bugüne kadar yapılan hataların gerekçeleri olarak öne sürdüğümüz bu mütalâalar bir bakıma Hükümetin bundan sonra takib edeceği politikanın mutabık olmadığımız yönleri ile de ilgili olduğu için sözün burasında mâruzatımızın ikinci bölümüne, yani Hükümetin müphem bile olsa, nihayet ifade etmeye rıza gösterdiği, daha doğrusu mecbur kaldığı Kıbrıs meselesinin çözüm yolu hakkındaki karar ve hedefine ait düşüncelerimize geçmekliğime müsaade buyurulmasını rica ederim.

Evet, nihayet öğrenebildik. Bu kanlı ihtilâfın, Sayın Başbakanın ve iktidar partisi sözcüsünün ifadelerinde son şeklini bulan çözüm yolu şöyle özetlenebilir : Kıbrıs meselesini barış yolları ile halletmek için bütün imkânları arıyacak ve her yoldan faydalanacağız. Bu sırada Türk Cemaatine taarruz veya zulüm yapılırsa, yahut da Ada'daki alayımıza fiilî bir tecavüz olursa harbi dahi göze alacağız. Bu harb Kıbrıs'a munhasır kalmayıp bütün cephelere sirayet edebilir. İhtilâfın halli için bir kısım arazinin Türkiye'ye ilhak edilmesi ve ayrıca Türk Cemaatinin Ada'da yaşamasının sağlam teminata bağlanması, bu arada kantonal bir sisteme gidilmesi çıkar yol görünmektedir. Hükümetin halen izlemekte olduğu politikanın esasları anladığımıza göre bu noktalarda toplanıyor.

Sayın Başvekilin de buyurdukları gibi bir ihtilâfın halli için müzakereye girişildiği zaman sabit noktalar üzerinde ısrar edebilmek mümkün değildir. Bizi çevreliyen şartlar içinde çıkmaza girdiği aşikâr olan Kıbrıs meselesi için belirtilen şu hal şeklinin Meclisçe hattâ milletçe tatminkâr görülmesi ihtimali de mevcut olabilir. Bizim üzerinde durduğumuz mesele izlenen politikada mutabakat temininе çalışılırken, Hükümetin bu imkânı tahakkuk ettirmek için takibettiği yolda demokratik icapların dışında kaldığı kanaatine dayanır. Filhakika bugünkü hukukî durum şudur :

Hükümet, Londra ve Zürich Anlaşmalarının yürürlükte olduğu prensibini hareket noktası olarak kabul etmiş ve bu anlaşmaların hududu içinde meselenin hallini B. M. Meclisine ve Türk Milletine karşı taahhüt eylemiştir. Hattâ bu gayenin tahakkuku için icabederse harbi bile göze alan yetkilerin Hükümete verilmesinde Yüce Mecliste ittifak hâsıl olmuştur. Milletler arası mer'i mukavele ve muahedelerin kanundan farklı bir mahiyeti yoktur. Hükümet, bu hükümlere riayete mecbur olup, bunun dışına çıkmaya mezun değildir. Bu ciheti Sayın Başvekil de kabul ve teslim ederek, 30 Ağustos tarihli radyo konuşmasında nihai kararın Büyük Millet Meclisine raci olacağını sarahatle ifade buyurmuşlardır. Biz beklerdik ki, Hükümet Meclis huzuruna çıksın ve Londra, Zürich Anlaşmaları içinde meselenin halline artık imkân kalmadığını belirterek büyük Meclisi ve

Türk Milletini tatmin etmek ve Ada'da yaşıyan soydaşlarımızın haklarını gereği gibi korumak şartiyle yeni hal şekilleri üzerinde müzakere ve Anlaşma yetkisi istesin. Denebilir ki, her türlü müzakere hattâ muahedeler Hükümetler tarafından adreferandum olarak hazırlanır. Yani bunların kabulü Meclislerin tasvibine bağlıdır, doğrudur. Hükümetin Meclisçe kabul edilebilecek hal şeklini evvelden bildiği hakkındaki iddialar da bu emniyete ne şekilde sahibolduğu cayi münakaşa olmakla beraber gerçek olabilir. Fakat bir Hükümetin taahhütleri dışına, kanun hükmündeki mukaveleler haricine çıkarak yeni yollar arıyabilmesi için evvelâ bir yetkiye ihtiyacı vardır. İşte bugünkü Hükümet kendisini bu yetkiden mahrum bırakmanın ısrarı ve meseleyi şahsi inisiyatifi veya takdiri ile halletmenin inadı içindedir. Bizim mutabık olmadığımız ve mutabık olmaklığımıza imkân göremediğimiz husus budur. Hükümet Meclise gelir ve derdi ki, biz her bakımdan haklıyız, fakat zaman nazik, hakların elde edilmesinde zorluklar baş gösterdi. Ben Londra ve Zürich Anlaşması ile elde edilen neticelere çok yakın, bir bakıma ondan da bu uygun yeni şartlarla bazı anlaşmalara girmek imkânına sahibim. Beni bu hususta yetki ile teçhiz ediniz, göreceksiniz, sizi memnun edeceğim.

Meselenin bu şekilde vaz'ı halinde tarafların bir mutabakata varması mümkün, hattâ kolaydı. Ama olaylar böyle yürümüyor. Hükümet bir taraftan Londra ve Zürich Anlaşmaları yürürlüktedir, ben bunları dostlara, müttefiklere kabul ettirdim, o esaslar dairesinde düğümü çözüyorum, diyor. Diğer taraftan bu anlaşmalarla hiç ilgili olmıyan yeni mevzuları, teklifleri, plânları mücerret şahsi kanaat ve istikametinde müzakereye istekli görünüyor. Bu olmaz, olamaz. Bir kere anlaşmaların dışına çıkıldı mı, meselenin nerede, nasıl biteceğini kestiremeyiz. Geriliyeceğimiz son noktanın hudutları meçhul kalır. Hükümetin böyle bir karara yetkisi de olmamak icabeder. Bu; Millet Meclisinde sayın bir parti sözcüsünün de ifade eylediği gibi, kendi fikir ve kanaatlerini herkesin ve bütün müesseselerin üstünde sayan şahsi bir politikanın nişanesidir.

Muhterem arkadaşlar,

Her hangi bir lider, kendi partisini şahsi otoritesiyle idare etmeyi uygun bulabilir. Bunun zararı nihayet partisine olur. Bir Hükümet Reisi icraatında şahsi kararları ile partizan bir tutuma düşebilir, bunun zararı nihayet muhalefet partilerine olur. Fakat bir Başvekil, Kıbrıs dâvası gibi sade Türk Milletini değil, bütün dünyayı ve cihan sulhünü ilgilendiren önemli bir meseleyi, bırakın bunu bildiğimiz gibi halledelim, dediği anda artık sabır ve tahammüller taşar, ona dur, yeter demenin zamanı gelir. (Bravo sesleri.) Bir insan ne kadar liyakatlı ve dirayetli olursa olsun, ne böyle bir sorumluluk altına girmelidir, ne de böyle bir yola sapmaktan hayır beklemelidir. Hata etmiyen bir Allah vardır. Herkes hataya düşer. Onun için bu konuda takib edilecek istikametin her şeyden evvel Yüce

Meclisin sarih tasvibinden geçmesi ve hedefin bütün şartları ile malûm ve sabit kalması zarureti karşısındayız. Meselenin hallindeki müşkilât aşikârdır. Fakat güçlükler aşılmaz değildir. Kıbrıs dâvası ilk patladığı zamanlarda Ada'da yine binlerce kişilik EOKA cı kuvvet vardı. Üstelik takarrür etmiş bir nizam da yoktu. Müdahalelere hak veren anlaşmalar, muahedeler ortada bulunmuyordu. Öyle iken Makarios, masa başına oturtulmuş ve bugün muhafazasına uğraştığımız haklar elde edilmiştir. Türk Milletinin nüfuz ve itibarı böylesine neticelerin istihsaline kaadirdir. Makarios bir zamanlar Londra ve Zürich Anlaşmalarında gabin vardır, ben bunları istemiyerek imzaladım, diyordu. Vaktiyle Makarios'u gabin telâkki ettiği anlaşmalara icbar eden Türk Milleti ve Türk Ordusu, bugün eldeki hakların korunmasında ve kullanılmasında âciz mi kalacaktır? (Bravo sesleri, alkışlar.) Biz böyle bir mülâhazayı kabule müsait değiliz. (Bravo sesleri.) İşte bu düşüncelerle diyoruz, Hükümet Londra ve Zürich Anlaşmaları dışında bir hal şekli aramak için hudutları belli, ölçülü bir görüş şeklini Yüce Meclisin tasvibinden geçirerek çare aramak yoluna girdiği takdirde mesele üzerindeki münakaşaların iç cephesi sükûna kavuşacaktır.

Bize mütemadiyen yöneltilen bir târiz vardır. Hep tenkid ediyorsunuz, meselenin hal şeklini, kendi görüşünüzü ortaya koymuyorsunuz. Bu iddiaya da cevap vermek isteriz :

Muhterem arkadaşlar, muhalefetler tenkid eyledikleri meselelerin ne yolda halli icabedeceğini ortaya koymakla görevli, hattâ yetkili değildirler. Hükümetçe malûm olan her husus muhalefetin ıttılâına ulaşamaz. Meselâ, Kıbrıs meselesinde askerî potansiyelimiz nedir, bilemeyiz. İstanbul'a dost devletlerin hükümdarları gelir, müzakereler olur, mahiyetine nüfuz edemeyiz. Uluslararası şartlar haklı sebeplerle tamamen açığa vurulamaz, meçhulümüz kalır. Bu durum karşısında bu iş en iyi şekilde ancak şöyle hallolabilir demek mümkün müdür? Sayın Başvekile soruyoruz, 1950 - 1960 yılları arasında 10 yıl muhalefette bulundunuz. Çok acı, belki de haklı tenkid ve hücumlarınız oldu. Hangisinde bir hal yolu gösterdiniz, hangi meseleyi, ben şöyle yapardım diye buyurdunuz? (Bravo sesleri.) Muhalefet kendisince malûm olan olaylardaki hataları değerlendirerek, Hükümeti irşat ve ikaza, onu doğru yola itmeye çalışır? Sayın Başvekil lûtfedip, mâruzatımızın başında işaret ettiğimiz gibi, bizimle tam ve sıkı bir iş birliği yapmış olsalardı onlarca malûm olanlarda bizim de ıttılaımıza girseydi, belki de en iyi yüreklerimizle kendilerine görüşlerimizi arz eder, yahut mütabakata düşerdik. Hükümetin ne yaptığını, nereye gittiğini bir türlü kestiremiyen bir muhalefet, bugün bile tafsilen izahına çalıştığımız sebeplerle, hangi istikamette inkişaf edeceği hâlâ vuzuhu ile taayyün etmemiş bir Hükümet politikası karşısında işin doğrusu budur demek imkânına malik midir?

Muhterem arkadaşlarım,

Sabrınızı çok harcadık. Müsamahanıza sığınarak son bir hususa temas ile yüksek huzurlarınızdan ayrılacağız.

Bize böylesine nazik bir devrede buhran yaratacak davranışlara girmeden evvel muhtemel buhranları çözmeye hazır olduğumuzu ifade etmelisiniz, bu cihete niye dokunmuyorsunuz, diyorlar. Genel görüşmelerin açılması sırasında ve bidayette de arz ettiğimiz gibi haklı bir dâvayı savunurken her yönden ehli salip devrini andırırcasına haksız hücumlara mâruz kalan ve bugün Türkiye Cumhuriyetini temsil eden Hükümetimizi içten hırpalamaya, zayıflatmaya çalışmak hayalimizden geçmez. (Bravo sesleri.) Bunu düşünen Türk evlâdı bu yurtta yoktur. (Bravo sesleri.) Biz dâvaya işaret eylediğimiz hatalarına rağmen angaje olmuş bir Hükümeti Millet Meclisinin itimadı uhdesinde kaldıkça bütün partizan hislerden sıyrılarak başarılı görmenin duası ve elden gelen müzaheretin esirgenmemesi hislerinin millî şuuru içindeyiz. (Bravo sesleri.) Tenkidlerimiz taşıdığımız millet vebalinin bize yüklediği vecibelerin edasından ibarettir. Ama Yüce Meclis, Hükümeti ehil görmezse veya Hükümet kendisini yeterli bulmazsa bize teveccüh edecek vazifeleri şeref ve liyakatla edaya her an hazır bulunuyoruz. (Bravo sesleri, alkışlar.) Adalet Partisi ne mevcut Hükümetleri korumaya mecbur, ne de buhranların halline memur bir siyasî teşekkül değildir. İktidardan kaçan veya ürken siyasi teşekküllerin âkibeti zevaldir. Adalet Partisi içinde bu gerçeğin dışına çıkmış bir fert bulamıyacaksınız. Ama ortada bir Hükümet mevcut ve ayakta iken meydana dikilip hali ihtizarda bir hastanın başucunda mirasını paylaşmaya kalkışmışçasına, biz Hükümete hazırız gibi beyanlara yeltenmek hem siyasi mücamelenin dışında, hem de, bu buhranlı devrenin şartlarına aykırı bir davranış olur. (Bravo sesleri, alkışlar.) Biz İnönü Hükümetinin geçmiş hatalardan ders alarak demokratik ve doğru yollardan ayrılmadan Kıbrıs dâvasını millet hayrına intaç etmesinin ümit ve intizarı içindeyiz. Ama bu yolda bize bir vazife teretttübederse, her Türk Hükümeti gibi, açık yürek ve tam bir ehliyetle hazır olduğumuzu ifade eylemek de bizim için bir memleket ve şeref borcudur.

Yüce Senatoyu A. P. Grubu adına hürmetle selâmlıyarak huzurunuzdan ayrılıyorum. (Şiddetli ve sürekli alkışlar.)

BAŞKAN – C. H. P. Grubu adına Sayın Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER (Kars) – Muhterem arkadaşlarım, malûm bulunduğu üzere Hükümetin Kıbrıs politikası her cephesiyle Millet Meclisinde tartışılmış, konuşulmuş ve bir neticeye bağlanmıştır. Yüce Heyetinizde de bugün ve daha evvel takrir sahipleri ve grup sözcüleri görüşlerini etraflıca ifade etmişlerdir. Bu sebeple C. H. P. Senato Grubu meselenin detaylarına girmeden, sadece Kıbrıs

politikasının umumi esasları üzerinde ve Hükümetin bu yoldaki tutumu etrafında bir iki esaslı noktayı tesbitle iktifa edecektir.

Yüksek Heyetçe de hatırlanacağı veçhile bugün iş başında bulunan Hükümet Kıbrıs hâdisesinin patlak vermesi sırasında kurulmuş ve o günden beri Kıbrıs dâvasını her meselenin önüne ve her dâvanın üstüne alarak takibetmiştir.

Atatürk'den beri millî bir politika olarak takib edegeldiğimiz muahedelere sadakat, anlaşmalara riayet prensibi bugünkü Hükümetin de rehberi olmuştur. Enternasyonal bir ihtilâfı sulh yolu ile halletmeye çalışmak gayretleri de bu prensipten ilham alan bir tutumdur. Bu politika emrivakilerle anlaşmaların tek taraflı ihlâlini sureti katiyede reddeden ve bu kabil hareketleri savaş sebebi sayan bir politikadır. Kıbrıs politikasının umumî esasları evvelâ sulh, sonra harb. Her ne pahasına olursa olsun harb, diyenlerle bu noktada ayrılıyoruz. Böyle bir politikayı korkaklık, basiretsizlikle itham etmek bazı mahfillerde itibar görse ve bazı siyasi teşekküllere rey toplasa da millete ve dâvaya bir şey kazandırmaz. (Gürültüler) Gerektiğinde uçaklar göndererek bombardıman yaptıran bir Hükümetin tutumu hiçbir zaman korkaklıkla vasıflandırılamaz. Her hareketin dünya şartları ve bağlı bulunduğumuz manzumenin icaplariyle ölçülmesi lâzımgeldiğini, politika sahasında vazife alan herkesin hesaplaması, düşünmesi lâzımgelir. Bugün Kıbrıs gibi bir millî dâvayı sokakta, kahvede, kuliste, her yerde sadece Hükümeti yıpratma vesilesi olarak kullanmak, takdir buyuracağınız veçhile bu dâvaya hürmet sayılamaz. Kuvvetli Hükümet isteği ancak işbaşında bulunan Hükümetin takibettiği millî dâvalarda onu desteklemekle tahakkuk eder. Yoksa kuruluşu hangi esasa dayanırsa dayansın, hangi zümreden terekkübederse etsin, kurulduktan sonra desteklenmiyen her Hükümet elbette zayıf düşer. Bugünkü Hükümetin Kıbrıs dâvasında takibettiği politika Meclislerden geçmiş anlaşmalara ve Türkiye Cumhuriyetinin prensiplerine, teamüllerine uygun bir tatbikattır.

Bir suyu geçmek mecburiyetinde olan bir insanın geçit araması ne kadar mantıkî ise, bir meseleyi halletmek durumunda olan bir Hükümetin de teenni ile hareket etmesi o kadar mantikidir.

Bugün Kıbrıs dâvasında Rumların yapmakta oldukları tecavüzleri Hükümet başından beri telin etmiş ve bunu Birleşmiş Milletlerin ve millî teşekküllerin hepsinin huzurunda müdafaa etmiştir. Kıbrıs'ta cereyan eden kanlı olayların karşısında Hükümetin güttüğü politika ve takibettiği hassasiyeti muhalifiyle muvafıkı ile Büyük Millet Meclisleri birçok kereler gözden geçirmiş tasvibetmiştir. Bir Meclisten güven oyu almış olan bir Hükümetin yeni bir Hükümet gelinceye kadar desteklenmesi, bilhassa böyle zamanlarda ancak o Hükümete kuvvet verir. Bugün muhalefetin yer yer Hükümet aleyhine olan tutum ve durumlarının birçok zaman-

lar açıkça ifade edilmesi talebedildiği halde, talebedilmemesi böyle bir ithamın daima bir sermaye olarak kullanılması maksadına mâtuf değilse yanlış bir yoldur, muhalefetin bu yanlış yoldan dönerek millî olan dâvanın başarılması hususunda Hükümeti desteklemesi lâzımgelir. Hükümeti desteklemek ne demokratik tutuma aykırıdır, ne de iktidar ve muhalefet ayrılığını berataraf eden bir tutum olur. Aksine kendi savundukları dâvaya hizmet sayılır. Hükümet Kıbrıs politikasında takibettiğini fırsat buldukça, lüzum gördükçe ve lüzum görüldükçe açıklamıştır. Bundan sonraki takib edeceklerinin de umumî esaslarını izah etmiştir. Buna rağmen muhalefetle işbirliği yapılmadı, muhalefete haber verilmedi iddiaları mücerret iddialar halinde kalmaya mahkûmdur. Hükümet söylenebilecek her şeyi söylemiş ve politikasının umumi esaslarını da millete mal etmiştir. Evvelâ sulh yolu ile her kapıya başvurulacak fakat, sulh imkânları kalmadığı yerde de savaş zarurî olacaktır, diye ifade etmiştir ve bu savaşın hedefinin Yunanistan olacağını Hükümet Başkanının son demecinde ifade etmesi de kararlı bir Hükümetin açık ve sağlam, milletin arzularına uyan bir hareket olarak saymak lâzımdır. Hiçbir Hükümet milletçe benimsenmiyecek emrivakileri bir muahedenin içinde kabul etmiyecektir ve edemiyecektir. Bunu bugünkü Hükümet Başkanı defaatle radyoda ilân etmiş, Mecliste taahhütler halinde ifade etmiştir. Bu kadar açık bir politikanın, her tarafı didiklenmiş, her tarafı konuşulmuş bir politikanın bilinmiyen tarafı kalmaması lâzımgelirken, hâlâ muhalefetin "haberimiz yok, malûmatımız yok" iddiası, biraz evvelde arz ettiğim gibi, sadece bir tenkid malzemesi olarak bunu muhafaza etmek maksadına mâtuf olabilir.

Muhterem arkadaşlar, bugün Türk Milleti muhalefetiyle, iktidarı ile açık bir tehlike ile karşı karşıyadır. Gerektiğinde milletle beraber bir savaş bizim için bir düğün olabilir, biz bunun için hazırlanıyoruz. Fakat savaşa gitmeden evvel haklı olmanın esbabını da hazırlamıya mecburuz. İçeriye bunu anlatmak için mecburuz, dışarıya bunu anlatmak için mecburuz. Bunlar yapılmadan evvel daha meselenin başında Hükümet bombardımana yeltenseydi, çıkarmaya teşebbüs etseydi; bugünkü kadar haklı olamazdı. Bugünkü haklı durumunda elinde bulunan her vasıtayı kullanacak Hükümeti C. H. P. bu sebeple desteklemekte ve ona başarı imkânları sağlamaktadır. Güvenlik Konseyi kararlarını dinlemeden, Birleşmiş Milletlerle taahhütlerimizi ihlâl ederek yapılacak teşebbüslerin mesuliyeti bir Hükümeti yıkmaya kâfi gelmez. Bir memleketi de harabedebilir. Bu kadar teenni ile hareket etmiş, muahedelere sadakat göstermiş, haklarını titizlikle müdafaa etmiş olan bir Hükümet, bugün bu kadar hırpalanırsa, dün âni tecavüzlere kalkışmış olsaydı belki de bugün daha çok itham edilebilirdi. Bu Hükümet korkmadan, milletin nef'ine olan her tedbiri almaya kararlı olduğunu bugüne kadar olan tutumu ile ispat etmiştir. Ne kaçırılmış bir fırsat var, ne de elden kaçmış fırsatlar man-

zumesi vardır. Bilâkis fırsatların yaratılması için her çareye başvurmuş ve her tedbire başvurmuştur. Ve nihayet bir dünya içinde ve Birleşmiş Milletler nizamı içinde bulunduğumuzu hesabetmeye mecburuz arkadaşlar. Bu sebeple, bugüne kadar Hükümetin tutumunda ağır görülebilen, tenkid edilebilen noktalar olsa bile, umumi esaslarında millî menfaatlere uygun bir politika olduğunu kabul etmek lâzım.

Sayın Yeni Türkiye Partisi Genel Başkanı dünkü görüşmelerinde ve evvelki gün sarahatle Hükümet politikasını umumi esaslariyle tasvibediyoruz dediler. Ve sadece Hükümetin terekküp tarzına itirazla yetindiler. Diğer partilerde böyle vazıh, böyle sarih bir beyan bulamadık. Halbuki bugün muhalefet partilerinin büyük ekseriyeti teşkil ettiğini ifade eden Adalet Partisinin bu mevzuda bugüne kadar söylenmiş sarih bir beyanı yoktur ve bu sarahat olmadığı için de kendisi kendi grubunu da tatmin edememektedir. Efkârı umumiyeyi de şüphe ve tereddüt içinde bırakmaktadır. (Gürültüler)

FİKRET TURHANGİL (Aydın) – Tatmin olduk.

BAŞKAN – Lûtfen müdahale etmeyin.

MEHMET HAZER (Devamla) – Sizin tatmin edilmiş olmanız mümkündür ama, tatmin edilmemiş arkadaşlarınızın da bulunduğunu biliyorum, ben.

Bu itibarla Adalet Partisi mesuliyeti almak istiyorsa, Adalet Partisinin sarih bir fikri var ise, Millet huzurunda açıklamaya mecburdur. Aksi takdirde bu ithamları, bu iddiaları sadece bir polemik mevzuu olabilir, bir politika sermayesi olabilir. Türk Milletinin huzurunda C. H. P. Senato Grubu olarak tekrar ifade ve ilân ediyoruz. Sulh yollariyle haklarımızı tahakkuk ettirmeye çalışacağız. Fakat her şeye rağmen sulha razı olmıyacağız. Sulh millî şerefimize, millî haysiyetimize uygun neticelere götürürse onun yanındayız. Aksi takdirde kendi gücümüzle, kendi kuvvetimizle haklarımızı almaya kararlıyız ve bu hususta da imanlı bulunmaktayız. Bu sebeplerle Hükümetin Kıbrıs politikasında takibettiği tutumun, bundan sonra başarıya erişecek bir politika olduğunu kabul ediyor ve tasvibediyoruz. C. H. P. Senato Grubu olarak Yüksek Heyetinizi saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Cumhurbaşkanı Kontenjan Grubu adına Sayın Âmil Artus; buyurun.

KONTENJAN GRUBU ADINA ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım. Kontenjan Senato Grubunun, Kıbrıs konusunda bugüne kadar Hükümetin izlediği politika ile bundan sonra izlemesini uygun gördüğü politika hakkında, kısaca görüşlerini ifade etmek üzere yüksek huzurunuza çıkmış bulunuyorum.

Kıbrıs uyuşmazlığı bugün sekiz ayını tamamlamış, dokuzuncu ayına basmıştır. Bu uyuşmazlığın geçirdiği muhtelif safhalar Yüksek Senatonun malûmu olduğu için onları tekrar edecek değiliz. Türk kamuoyu aylardan beri Kıbrıs'ta soydaşlarımıza uygulanan zulüm ve şiddet hareketlerini ve iktisadî ablukayı büyük bir üzüntü ve nefretle izlemekte ve her geçen gün sabrı biraz daha taşmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından Barış Gücünün Adaya gönderilmiş olmasına hattâ 8 ve 9 Ağustos günlerinde giriştiğimiz hava bombardımanlarına rağmen Adada zaman zaman Rum saldırılarının ve özellikle Türkleri aç ve susuz bırakarak teslim olmaya ve Enosisi kabul etmeye zorlamak teşebbüsünün devam ettiği bilinmektedir. Türk alayında hizmet sürelerini bitirmiş olanların 31 Ağustosta yurda getirilmeleri ve yerlerine yeni asker gönderilmesi gerekirken Kıbrıslı Rum idarecilerin buna müsaade etmemek suretiyle andlaşmaları bir kere daha ihlâl ettikleri dünya kamuoyunun malûmudur. Hukuka ve anlaşmalara aykırı olan bütün bu hareketler karşısında, dünya barışını korumak, Yunanistan'la aramızda silâhlı bir çatışmanın çıkmasını önlemek ve bu suretle NATO'nun Güney - Doğu kanadının kopmasına mâni olmak ve memleketimizi bir harb âfetinden korumak düşünceleri ile de olsa, andlaşmaların bize tanıdığı müdahale hakkının Hükümetçe bugüne kadar kullanılmamış olması, hele bombardımanlar sırasında Adaya bir miktar asker çıkarılmamış bulunması tenkid konusu olmuştur. Hükümetin mütaaddit defalar çıkarma yapmaya hazırlandığı, fakat her defasında Amerika tarafından, uzlaşmazlığın barış yolu ile halli ümit ve imkânlarının tamamen tükenmediği gerekçesiyle, bu teşebbüslerden vazgeçirildiği bugün herkesçe bilinen bir hakikattir. Amerika'nın bu dostça telkinleriyle mânevî bir sorumluluk altına girdiği ve bu sebeple uzlaşmazlığın barış yolu ile halli için sonuna kadar gayret sarf etmesi gerektiği kanısındayız.

Kıbrıs uzlaşmazlığında Yunanistan Adaya on bin kadar asker sokmuş olmasına ve Rumların askerî bakımdan Adada daha avantajlı bir durumda bulunmalarına rağmen Türk mukavemet yuvalarının bugüne kadar korunmuş olmaları ve Adanın Türkiye'ye yakınlığı ve Yunanistan'a uzaklığı sebebiyle askerî bakımdan Zürih ve Londra anlaşmalarının yürürlükte bulundukları Amerika ve İngiltere tarafından kabul edilmiş ve bunları değiştiren ve Enosisi kabul eden milletlerarası hiçbir vesika vücut bulmamış olmasına göre hukukî bakımdan Türkiye henüz bütün imkânları kaybetmiş değildir. İşte bu sebeple Hükümetin bugüne kadar barışçı yollardan uzlaşmazlığın halli için izlediği politikayı esas itibariyle tasvibediyoruz.

Cenevre görüşmelerinin son safhasında, Yunanistan'ın uzlaşmazlığı karşısında, Yunan teklifi olan Adada 25 - 30 yıl süre ile bize kiralık bir üs verilmesi yolundaki tezi Amerika'nın Türkiye'ye ulaştırmakla kalmıyarak bunun kabulü

için ısrar etmesinin Türk kamuoyunda haklı olarak büyük üzüntü ve tepkilere sebebolduğu bilinen bir hakikattir. Fakat biz, Türk Milletinin çok hassas olduğu bu meselede Amerika'nın yaptığı hatayı anlıyacağı ve bundan sonraki teşebbüslerinde daha âdil ve realist bir yol takib edeceği kanısındayız.

Nitekim bugün Waşington'dan gelen haberler, Amerika Hükümetinin Adada bulunan 10 bin Yunan askerinin, Yunanistan tarafından anlaşmanın verdiği Adaya tek taraflı olarak, müdahale hakkının kullanılması diye kabul edildiğini ifade etmektedir. Eğer bu haber doğru ise Amerikan Hariciyesinin Kıbrıs dâvasında hakikatleri olduğu gibi görmek yolunda ilk adımı attığını ve bunun anlaşmazlığın bundan sonraki inkişafında Hükümetimize müsait bir durum sağlıyacağını kabul etmek icabeder.

Kıbrıs hakkında bundan sonra izlenecek politikaya gelince : Önümüzdeki günlerde Hükümetin Kıbrıs uzlaşmazlığını barış yolu ile halletmek için gayret sarfına devam etmesi yerindedir. Ancak, Türk Cemaatinin iktisadî abluka yüzünden gayet kötü hayat şartları içinde yaşadığı ve mukavemetinin gittikçe azaldığı ve bu durumu daha da ağırlaştıracak olan kışın yaklaştığı göz önünde tutularak, uzlaşmazlığın barış yolu ile halli için önümüzde çok kısa bir zaman kaldığını hatırlatmak isteriz. Bundan sonra her geçen gün bizim aleyhimize olabilir.

Türkiye'nin güvenliği ile Kıbrıs Türkleri'nin güvenliklerini hak ve menfaatlerini koruyacak devamlı bir hal şeklinin sağlanmasına çalışılması yerinde olur. Enosisin ilânı halinde müdahale hakkının derhal kullanılması, Adadaki Türk Cemaatine karşı yeni taarruzların yöneltilmesi takdirinde hava bombardımanları ile, olmadığı takdirde müdahale hakkımızı kullanarak bunların önlenmesi hakkındaki Hükümet görüşünü destekliyoruz.

Tarih boyunca çok tecrübe görmüş, büyük badirelerden ve ölüm - kalım savaşlarından geçmiş olan Büyük Türk Milleti, bu dâvada da haklarını çiğnetmemek, şeref ve itibarını zedeletmemek kararı içindedir. Şahsî ihtiraslarla gözleri dönmüş olan Rum idarecilerin devamlı tahriklere giriştikleri meydandadır. Onların şuursuzca tahriklerine karşı dünya barışını korumak ve bir harbin facialarından aziz vatanımızı esirgemek için insan üstü bir sabır ve tahammül gösterilmiştir. Fakat karşımızdakiler şunu bilmelidirler ki, sabrımızın bir sınırı vardır ve Türk Milleti haklarını çiğnetmemek için gerektiğinde silâha sarılmakta bugüne kadar tereddüd etmediği gibi bugün de tereddüd etmiyecektir. Dost - düşman herkesin şimdiden bunu böyle bilmesinde fayda vardır.

Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN – Şimdi Hükümete söz veriyorum. Buyurun Sayın Hükümet Başkanı.

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya Milletvekili) – Sayın Başkan, muhterem senatörler;

Genel görüşme Yüce Senatoda açılmıştır. Günlerden beri Kıbrıs meselesi üzerinde Parlâmentonun noktainazarı her safhada söylenmektedir. Görüşmeler daha evvel Senatoda açılmış olduğu halde, müzakereler geniş safhada ilk önce Millet Meclisinde cereyan etti. Bununla beraber Senatodaki görüşmeler Kıbrıs dâvasında Türkiye'nin noktainazarının geniş bir şekilde anlaşılması için yeni imkânlar verecektir; bu kanaatteyim. Hükümet müzakerelere bu açıdan etraflı çalışarak gelmiştir. Eğer Senato müsaade ederse görüşmelere Dışişleri Bakanımız, Birleşmiş Milletler, hukukî saha, Hükümet politikası ve etrafiyle nâzik meseleler üzerinde geniş tahlilleri Senatoya arz etsin. Ondan sonra gene Başbakan olarak bu müzakereleri politik sahada tekrar toplayıp söylemek için sizlerden izin istiyeceğim. Şimdi Dışişleri Bakanımıza Hükümet adına söz vermenizi rica edeceğim.

BAŞKAN – Sayın Dışişleri Bakanı.

DIŞİŞLERİ BAKANI FERİDUN CEMAL ERKİN – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri, Sayın Başbakanımızın 4 Eylül tarihinde Kıbrıs konusundaki son gelişmeleri ve bu gelişmeler muvacehesinde Hükümetimizin güttüğü politikayı Senatoya izah etmişlerdir. Ben şimdi sayın senatörlerin genel görüşme sırasında ifade buyurdukları hususları göz önünde bulundurarak, mütemmim izahat vereceğim.

Bu mâruzatta bulunurken Millet Meclisinde ve Senatoda cereyan eden görüşmeler ışığında bazı hususlarda beliren tereddütlere cevap vermek maksadiyle 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi Kararının mahiyetine, 8 ve 9 Ağustos tarihlerinde Kıbrıs'ta giriştiğimiz hava harekâtının sınırlı olmasının sebeplerine, değiştirme Birliği meselesine ve Cenevre müzakerelerine değineceğim.

Bildiğiniz gibi bugün Kıbrıs'ta sulh ve sükûnu korumak ve Ada'da normal şartları kurmakla görevli bir Birleşmiş Milletler Kuvvetinin mevcudiyeti 4 Mart 1964 tarihinde Güvenlik Konseyinde alınan Karara dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kuvveti, yetkilerinin, başından itibaren, maalesef bizim arzu ettiğimiz sarahatte olmaması sebebiyle, gereği gibi vazife ifa edememiş, Türklere karşı Rum saldırılarını tam mânasiyle önliyememiş ve soydaşlarımıza reva görülen gayriinsanî iktisadî ablukaya mâni olamamıştır. Bu yetkilerin ihtiyaçlara kifayet edecek şekilde anlaşılması veya genişletilmesi için tarafımızdan ısrarla bir diplomatik faaliyet sarf edilmiş ve edilmektedir. Bu meseleyi birkaç gün sonra toplanacak olan Güvenlik Konseyinde bütün ehemmiyetiyle tekrar ele alacağız. Ancak, bazan ileri sürüldüğü gibi, 4 Mart tarihli Kararın bizatihi Birleşmiş Milletler

Kuvvetlerinin Makarios idaresinin emrine verilmesi gibi bir neticeye yol açtığı doğru değildir. Bu karar, "Kıbrıs Hükümeti" nden bahsetmektedir. Kıbrıs Hükümeti ise Anayasa mucibince teşekkül etmiş olan ve Rum unsurlarından olduğu kadar Türk unsurlarından da müteşekkil bulunan bir Hükümettir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi müzakerelerinde büyük ekseriyet Andlaşmaların tek taraflı olarak değiştirilmiyeceğini açıkça beyan etmek suretiyle andlaşmaların meriyeti keyfiyetini teyidetmiştir. Alınan kararda, andlaşmaların muteberliğinin her hangi bir surette zedelendiğine delâlet edebilecek hiç bir hüküm veya ifade yoktur. Nihayet konseyde hiç bir üye Güvenlik Konseyinin andlaşmaları tadile yetkisi olduğuna dair bir görüş de ileri sürmüş değildir. Kıbrıs Hükümeti tâbirinden Anayasa dairesinde bir Hükümet anlamak gerektiği hususu da tatbikatta bertaraf edilmiş değildir. Nitekim, Güvenlik Konseyi önünde Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş'a söz verilmesi, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri kumandanının ve genel sekreter siyasi temsilcisinin Başpiskopos Makarios'la olduğu kadar Cumhurbaşkanı Muavini sıfatiyle Dr. Fazıl Küçük'le de temas ve istişarelerde bulunmaları bu anlayışı teyidedecek mahiyettedir. Gerçi Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin icraatı, biraz evvel söylediğim gibi, kuvvetin yetkilerinin Birleşmiş Milletler sorumlularınca bizim görüşümüze tamamiyle uygun olarak geniş şekilde tefsir edilememesi sebebiyle tatminkâr olamamıştır. Bununla beraber, Birleşmiş Milletler Kuvvetinin Kıbrıs'ta Rumların Türk Cemaatinin mukavemetini kırmak emellerini yerine getirmek üzere Makarios idaresiyle işbirliği yaptığı da iddia olunamaz. Bilakis Rumların bu istikametteki teşebbüs ve icraatına karşı Birleşmiş Milletler kuvveti, arzu ettiğimiz kesinlik ve nitelikte olmamakla beraber, tepki göstermiştir. Hattâ St. Hilarion tecavüzünde Birleşmiş Milletler, Rum sorumlularını alenen tenkid ve takbih de etmişlerdir.

Gerek Mecliste, gerek Senatoda Kıbrıs'ta neden şumullü bir askerî müdahale yapılmadığı konusu üzerinde ısrarla durulmuştur. Daha evvel vukubulan bir gizli celsede, Sayın Başbakanımız Hükümetimizin ciddî olarak birkaç kere girişmek istediği müdahale hareketinden ne sebeplerle vazgeçilmek durumunda kalındığını teferruatiyle izah etmişti. Sayın Hükümet Başkanının açıkladığı gibi, müdahale hareketinin istinadedeceği Garanti Andlaşması bir taraftan bu müdahaleyi birtakım tahditlere bağlamış, diğer taraftan böyle bir hareketin sürpriz mahiyetinde süratle muvaffak olması için âni bir şekilde tahakkuk ettirilmesi imkânlarını selbetmiştir. Tek taraflı müdahalede bulunmadan evvel diğer iki teminatçı Devletle istişareler yapmak ve müşterek bir hattı hareket imkânı olup olmadığını âzami derecede araştırmak gerekmektedir. Diğer taraftan, bugünkü Dünyada, bağlı olduğumuz ittifak sistemlerini, milletlerarası münasebetlerin mudil mahiyetini, Dünya sulhunün muayyen bir sahada vukubulacak bir ihtilâtın genişlemesi

suretiyle çok ağır bir tehdit altında kalabilmesi ihtimalini, Birleşmiş Milletlerin siyasi ve mânevî alanlarda icra edebileceği tazyikleri göz önünde bulundurmak gereklidir. Bugünkü Dünya şartları altında Amerika gibi en kudretli nükleer ve konvansiyonel silâhlara malik bir Devlet dahi askerî kudretini teenni ve ölçü ile kullanmak zorunluğundadır. Amerika, bugün Vietnam'da gittikçe tereddi etmek istidadını gösteren bir buhranın içinde bulunduğu halde katî netice elde etmek için Kuzey Vietnam'a karşı şümullü bir askerî harekâta girişmekten sakınmaktadır. Amerika'nın hayati menfaatlerinin korunmasında azimle teenniyi birleştirdiğini Küba krizinde hepimiz en yakın şekilde müşahede etmiş bulunuyoruz. 1962 Ekimindeki Küba buhranı sırasında, Amerika Küba'dan Sovyet füzelerinin çekilmesini sağlamış, fakat 7 - 8 bin kişi kadar olan Sovyet askerî personelinin Küba'da kalmasına karşı hemen harekete geçmemiş ve bu işi müzakereler yoluyla halletmeyi tercih eylemiştir. Bugün Dünyada şüphe yok ki diğer bazı Devletler de büyük meselelerine silâhla çare bulmak imkânlarına maliktirler.

Ancak bölgesel ihtilâfların yayılarak zincirleme etkilerle nükleer bir savaşa kayılması tehlikesi karşısında bu imkân sınırlı kalmaktadır. Kıbrıs meselesine gelince, Sovyetler Birliğinin tarafımızdan askerî bir çıkarmayı istilâ hareketi olarak telâkki etmesi vaziyete tabiatiyle hususi bir nezaket vermiştir. Hükümetin bütün bu unsurları bir tarafa bırakarak sonu belli olmıyan bir maceraya atılması tasavvur edilemezdi.

Aynı suretle 8 ve 9 Ağustos tarihlerinde yapılan hava harekâtının mahdut kalması da tenkid edilmiştir. Halbuki şu hususu belirtmek gerektir ki, 8 ve 9 Ağustos tarihlerindeki hava harekâtı sınırlı olduğu ve diplomatik zemin evvelden iyice hazırlandığı içindir ki bu harekât başarılı olmuş ve Birleşmiş Milletlerde Türkiyenin takbih edilmesi gibi bir duruma mahal bırakılmamıştır.

Karşı tarafça fiilen ateş kesildikten ve durum Birleşmiş Milletlerce teyidolunduktan sonra, bombardımanın devam ettirilmesi halinde, Güvenlik Konseyindeki havanın ve tutumun aleyhimize dönmesi ve bizi takbih eden bir karara tevessül edilmesi gibi bir durumla karşılaşmamız mukadderdir. O takdirde aylardan beri bütün Dünya efkârı umumiyesinde lehimize hâsıl olmuş bulunan sempati ve anlayışı kaybetme tehlikesi ortaya çıkacaktı. Bu ihtimallerin tahakkuku halinde dâvamızın uğramış olacağı zarar izaha hacet gösteremiyecek kadar açıktır. Ayrıca, Güvenlik Konseyinin çağrısına rağmen bombardımana devam etmek, Milletlerarası alanda çok daha ciddi ihtilâflara da sebebiyet verecekti. Bu ihtilâflar dolayısiyle bombardıman durdurmamak prestijimize, millî menfaatlerimize ve Kıbrıs dâvamıza zarar verirdi. Milletlerarası münasebetlerin inceliklerine vâkıf ve bunları lâyıkı veçhile değerlendirdiklerinden şüphe etmediğim arkadaşlarım, silâhlı müdahalede bulunup da Birleşmiş Milletlerce ateşkesten başka bir talep ve

itaba mâruz kalmamak gibi bir sonucun ancak Hükümetimizin her hareketini azami hassasiyetle hukuka istinadettirmesi ve Milletlerarası tepkileri tam bir teşhisle vaktinde ölçebilmesi sayesinde mümkün olduğunu şüphesiz ki takdir edeceklerdir. Birleşmiş Milletlerde benzeri bir durumu bulmak güçtür. Nitekim dünyaca tanınmış yorumcular bu ölçülü ve müessir hareketi "diplomasinin yararına sınırlı bir kuvvet istimalinin" başarılı bir örneği olarak göstermişlerdir.

Arkadaşlarımız Acheson plânı üzerinde de durdular ve bazıları bu plânın kabul edilmesinin bir hata olduğunu, bir çırpıda bütün haklarımızın terk edildiğini söylediler. Cenevre görüşmelerindeki delegemiz Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı ve Kocaeli Milletvekili Nihat Erim arkadaşımız Millet Meclisinde C. H. P. Grubu adına yaptığı görüşmede bu konuda aydınlatıcı bilgi vermiştir. Bu izahlara ilâve edilecek fazla bir şey bulunduğunu zannetmiyorum. Gerçekten, Hükümetimiz, Makarios'un Kıbrıs Anayasasını ve Andlaşmalarını ihlâle ilk teşebbüs ettiği andan itibaren, Zürih ve Londra Anlaşmalarının mer'i olduğunu ve bu sebeple Makarios'un hukuk dışında hareket ettiğini, Türkiye'nin ve Türk Cemaatinin haklarını tesbit eden anlaşmalara ve Anayasaya katî surette riayet lâzımgeldiğini daima savunmuştur. Bu itibarla haklarımızdan vazgeçmek bahis mevzuu değildir. Biz bugünkü hukukî düzenin yeni bir düzenle değiştirilip değiştirilemiyeceği konusunda müzakereye girmiş bulunuyoruz. Anlaşma yoliyle menfaatlerimizi ve haklarımızı koruyacak yeni bir düzen elde edemezsek eski hukukî düzen bâki kalır. Zürih ve Londra Andlaşmaları ile elde ettiğimiz haklardan peşinen feragat katiyen bahis konusu değildir.

Şimdi bütün mesele müzakere zemini olarak kabul ettiğimiz ilk Acheson plânının Zürih ve Londra Andlaşmalarına nisbetle ve barış yoliyle varılabilecek bir anlaşma niteliğini muhafaza ettikçe Türkiye'nin güvenlik menfaatlerini ve Türk Cemaatinin haklarını gereği gibi koruyup koruyamıyacağını tâyin etmektir. Biz ilk Acheson plânının, Kıbrıs'ta bizim hükümranlığımıza terk edilecek arazinin başta Türkiye'nin güvenlik unsuru olmak üzere ihtiyaçlarımıza kifayet edecek şekilde tesbit edildiği takdirde tatminkâr bir hal tarzı için bir müzakere esası teşkil edebileceği düşüncesindeyiz. Bu plâna göre, bir kere güvenlik ihtiyaçlarımız bakımından her hangi bir tahdide bağlı olmıyacak vüsatte bir askerî kuvveti Ada'da bulundurabilmiş ve bu suretle Akdeniz'deki önemli muvasala yollarımızı korumak imkânını elde etmiş olacağız. Ayrıca, böyle bir askerî kuvvetin Ada'da mevcudiyeti Kıbrıslı soydaşlarımızın yeni düzende tâyin edilecek haklarının ve güvenliğinin fiilî ve müessir teminatını teşkil edecektir. Diğer taraftan, aynı plânda, Türk cemaatine geniş haklar tanınmakta ve Türklerin kanton idaresi şeklinde şümullü bir muhtariyete sahibolmaları da derpiş edilmektedir. İlk Acheson plânındaki esaslar dairesinde tekemmül ettirilebilecek bir anlaşma ile, Türk

cemaatine, Zürih ve Londra Anlaşmalariyle tanınmış olan self - goverment hakları mahfuz kalacak ve üstelik bu haklar fiili bakımdan daha geniş teminata kavuşmuş olacaktır. Bu sebepledir ki, Hükümetimiz bu plânı müzakere zemini olarak kabul etmeyi uygun bulmuştur. Şüphesiz gerek hükümranlığımıza terkini istediğimiz arazi vüsati gerek Kıbrıs Türklerinin can ve mal emniyetini sağlamak için zaruri gördüğümüz teminat evvel ve ahir söylediğimiz halihazır ihtiyaçlara cevap verecek mahiyette olmalıdır.

Aynı konu ile ilgili olarak taksim, federasyon, nihayet ilk Acheson plânı arasında Hükümetimizin bocaladığı ve katî bir hedef tesbit etmediği ileri sürülmüştür. Oysa bizim hedefimiz bellidir. Gayemiz Zürih ve Londra Anlaşmaları ile elde ettiğimiz haklar ve bunların tatbikattaki sonuçları da göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması ve cemaatimizin haklarının ve mevcudiyetinin korunmasıdır. Bu hedefleri lâyıkiyle tahakkuk ettirecek her hangi bir formül bizim için makbuldür. Sağlanacak formülün gerçek garantilerle, nihaî bir çözüm yolu niteliğini de taşıması ve milletimizi iç ve dıştaki gelişme çabalarında yeni buhranlardan masun bırakması, şüphesiz ki, milletimizin ve onun temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin halis dileğidir.

Müzakerelerde temas edilen bir nokta da, Kıbrıs'daki Alayımızın değiştirilmesinin gecikmesi konusu olmuş ve bu gecikme Hükümetin bir za'fı ve tutumunda yeni bir gerileme olarak gösterilmiştir. Şimdi müsaadenizle bu konuyu da izah edeyim : Kıbrıs'ta, ittifak Andlaşması gereğince bulunan Türk Alayının 31 Ağustosta kısmen değiştirileceği Kıbrıs Dışişleri Bakanlığına bildirilmişti. Rumlar bu değiştirmeye itiraz etmişler ve ittifak andlaşmasının münfesih olduğu iddiasını sebebolarak ileri sürmüşlerdir. Bunun üzerine Hükümetimiz çok vahîm ihtilâtlar yaratabilecek olan bu durumu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, müttefiklerimize, NATO Konseyine ve Yunanistan'a bildirmiştir. Hükümetimiz bu müracaatı yaparken, alayı değiştirme hakkımızın İttifak Andlaşması ve ek protokolleri ile tesbit edilmiş olduğunu, Yunanistan'ın aynı muahede ve protokoller gereğince 3 Temmuzda kendi birliğini değiştirdiğini ve Türkiye'nin muahedelerle sahibolduğu bir haktan feragat etmesinin beklenmiyeceğini, katî bir şekilde ifade etmiştir. Bu ikazımız üzerine, gerek Yunanistan, gerek müttefik devletler ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Makarios nezdinde itirazını geri çekmesi için teşebbüse geçmişler, bu teşebbüslerin neticesine intizaren de, bizim değiştirme birliğimizin gönderilmesini, kısa bir müddet için geciktirmemizi, rica etmişlerdir. Biz, meselenin çok daha vahîm gelişmelere meydan vermeden halledilmesi yolundaki gayretlere bir fırsat vermek maksadiyle, değiştirme birliğinin sevkini, bir müddet için geciktirdik. Bunu yaparken de andlaşmalar ve ek protokollerden doğan hakkımızı mahfuz tuttuğumuzu en açık bir şekilde ifade ettik. Gerçek durum budur.

Muhterem arkadaşlarım,

4 Eylüldeki konuşmasında Sayın Başbakan Kıbrıs Rum İdaresinin ve Yunanistan'ın bizi emrivakilerle karşı karşıya bırakacak politikasını güttüğünü ifade ederek bu tutumun yaratabileceği vahim neticelere işaret etmişlerdir. O tarihten sonraki, son bir iki gün içerisinde de Yunanistan, Türkiye'ye karşı menfi davranışının ve emrivakilere temayül eden politikasının yeni bir örneğini daha vermiştir. Yunan Başbakanı, 5 Eylülde Selânik'te verdiği bir demeçte, açıkça ilhak politikasının şampiyonluğunu yapmıştır. Buna muvazi olarak, Yunanistan Hükümeti, İstanbul'daki Yunan uyruklularının tehcir edildiğini ileri sürerek Güvenlik Konseyini bu konuda toplantıya çağırmıştır.

Yunanistan'ın milletlerarası alanda sempati yaratabilmek taktiği ile Güvenlik Konseyine yaptığı müracaat üzerine derhal harekete geçtik. NATO Konseyi nezdindeki delegemize talimat göndererek Konseyi âcilen toplantıya çağırmasını ve Yunanistan'ın NATO tesanüdü ve NATO prensiplerine aykırı hareketinin görüşülmesini istedik.

Yunanistan'ın maksadı açıktır. Sorumsuz tutumunu ve bizzat kendisinin Kıbrıs ihtilâfını vahîm bir mecraya sokmak için sarf ettiği gayretleri örtmek istemektedir. Yunanistan, Makarios'la gaye ve hareket birliği yapmış, Cenevre müzakerelerini baltalamış, 12 Ada'da 1947 tarihli İtalyan Barış Andlaşması ile tekellüf ettiği vecibelere aykırı olarak tahşidat yapmış, Batı - Trakya ve diğer yerlerde gösterişli askerî hazırlıklara girişmiş, Zürih ve Londra Anlaşmalarını ihlâl ederek Enosis politikası takibetmiş, 10 000 kişilik bir kuvvetle Kıbrıs'ı fiilen işgale tevessül eylemiş ve Lâ Haye'de yapılan NATO Nâzırlar Toplantısında alınan karara rağmen, ihtilâfı ittifak çerçevesi içinde halletmekten, NATO'yu sarsmak pahasına, kaçınmıştır. İşte bu Yunanistan, şimdi de bir mazlum edası ile ve şikâyetçi sıfatiyle Güvenlik Konseyinin karşısına çıkmaktadır. NATO nezdindeki Daimî Delegemiz bütün bu hususları Konseyde teferruatı ile açığa vurmuştur.

NATO'daki bu teşebbüsümüze muvazi olarak Birleşmiş Milletler nezdindeki delegemize Güvenlik Konseyini toplantıya çağırması için talimat gönderilmiştir. Güvenlik Konseyinde, ilk önce Yunanlıların mesnetsiz iddialarını cerhedeceğiz. Bunu takiben de NATO Konseyinde yaptığımız gibi, Yunanlılardan şikâyetlerimizi açıklayacağız. Ayrıca, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin müessir surette vazife görmesi ve Ada'da emniyetin teessüsü için, daha evvelce yaptığımız tekliflerin müspet bir sonuca bağlanmasını talebedeceğiz. Bilindiği gibi, Kıbrıs'ta barış ve güvenliğin tesis edilememiş ve iktisadî ablukanın tamamiyle kaldırılamamış olmasının başlıca sebebi olarak Güvenlik Konseyi kararı ile Ada'ya

gönderilen Barış Gücünün yetkilerinin kifayetsizliği ileri sürülmüştür. Hükümetimiz, bidayetten beri bu konu üzerinde hassasiyetle durmuş ve 4 Mart tarihli Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Barış Gücüne daha fazla yetki verebileceği noktainazarını ileri sürmüştür. Biraz evvel değindiğim gibi, 4 Mart tarihli Konsey kararının bu yetkilerin gereği gibi kuvvetlendirilmesine kifayet edecek nitelikte olduğu kanısındayız. Fakat, yaptığımız bütün devamlı ve ısrarlı teşebbüslere rağmen, şimdiye kadar, Birleşmiş Milletlerin sorumlulularını bu görüşe tamamiyle imale etmek imkânı maalesef mümkün olamamıştır. Birleşmiş Milletler sorumluları, kuvvetin yetkilerinin artırılmasının ancak Güvenlik Konseyinde varılabilecek yeni bir mutabakatla elde edilebileceği görüşündedirler. Güvenlik Konseyinde, bu mesele ileri sürüldüğü takdirde, bazı üyelerin muhalefeti ile karşılaşılması ihtimali de mevcuttur. Bununla beraber, meselenin bu kere, Güvenlik Konseyinde ortaya atılması ve destek sağlanması için kesif faaliyet sarf etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlarım,

Türkiye'nin izah etmiş olduğum ve bütün dünyanın malûmu bulunan hukuka ve adalete müstenit tutumuna rağmen, Kıbrıs meselesinde Başpiskopos Makarios'un ve Yunan Hükümetinin muayyen bir hedefe, her ne pahasına olursa olsun, varmak ve bunu emrivakilerle kabul ettirmek yolundaki faaliyetleri dolayısiyle vukua gelmiş olan çok tehlikeli inkişaflar, Kıbrıslı Türklere ve Türk Milletine ıstırap kaynağı olan elim olaylar ve bunlar karşısında dostlarımızın tutumları, Meclisin ve Senatonun, milletimizin hislerine tercüman olarak, medenî âleme ve bu meyanda tabiî ki, evvelâ yakın dost ve müttefiklerimize, haklı şikâyetler yöneltmesine yol açmıştır. Bu şikâyetlerde, hak ve nasefete dikkat edilmesi ve gerçek durumun iyice değerlendirilmesi, her şeyden evvel millî menfaatlerimiz icabıdır. Şuna inanıyorum ki, hakiki ölçülerle hesaba vurulduğunda, bütün mesele, ittifaklar siyasetimizde Hükümetin yürüttüğü politikadan tamamen ayrı, yepyeni bir tutum için, sebep, ve menfaat bulunup bulunmadığı konusunu sıhhatli bir şekilde tâyin ve teşhis etmektedir. Biz, bugün dâhil bulunduğumuz ittifak sistemlerinin ve dostluklarımızın millî menfaatlerimize uygun bulunduğu ve Türk Milletinin demokrasi ve hürriyet prensiplerine bağlılığının tabiî bir neticesi olduğu kanaatini besliyoruz. Türkiye gerek millî idealleri, gerek güvenlik mülâhazaları bakımından hür dünyanın safında yer almıştır. Bir ittifakın üyeleri arasında her zaman görüş birliği olmaması mümkündür. Keza zaman zaman karşılıklı münasebetlerde taraflardan birini inkisara uğratacak güçlükler çıkması da imkân dâhilindedir. Ancak, ittifakların gerçek kıymeti ve temel dış politikanın isabeti hakkında hükme varırken çok sabırlı, itinalı olmak uzun vâdeli menfaatleri ve hakiki mukadderat birliğini iyice teşhis ve tâyin edebilmek lâzımdır.

Biz, politikamızın bu ölçüler dâhilinde, memleketin yüksek menfaatlerine ve Cumhuriyetin temel ilke ve müesseselerine uygun olarak yürütüldüğü kanaatini, samimî olarak taşıyoruz. Muhterem arkadaşlarım, gayet iyi bilirler ki, dış politika, netice itibariyle prensipler mahfuz kalmak suretiyle, bir imkânlar sanatıdır. Kıbrıs meselesinde, Hükümet olarak, memleketimizin âli menfaatlerini daima göz önünde bulundurarak, politikamızı tâyin ettiğimiz ve yürüttüğümüz bir hakikattir. Şikâyetler her zaman olmuştur ve yine de olacaktır. Bütün mesele, bunların gerçek duruma ilişkisini sıhhatle tâyindedir. Meselâ, propaganda bakımından Türkiye'nin daima zayıf olduğu, bizde de pek çok çevrelerde, yaygın bir kanaattir. Dâvalarımızı, dertlerimizi kâfi derecede vuzuhla anlatamadığımız, muhataplarımızı ikna edemediğimiz, her günkü şikâyet konularından birisidir. Oysa, Yunanistan, bu konuda bizim hakkımızda tamamiyle aksi bir kanaattedir. Yunanistan'da, hattâ iktidara mensup gazetelerin yazılarına bakarsanız, Kıbrıs meselesinde, Türkiye, çok iyi teşkilâtlandırılmış bir propaganda mekanizmasına sahiptir. Gazete bundan telâş ederek Hükümeti uyarmakta ve görüşünü şöyle sonuçlandırmaktadır : "Bu bakımdan, Birleşmiş Milletlerde üye devletlere Helenizm'in haklı olduğuna dair talebin, barışa hizmet edeceğine inandırabilmek için, şimdiden büyük gayretler sarf etmeliyiz."

Düşman düşmanın halinden anlamaz diyen ata sözümüz vardır. Sanırım şu deyindiğim misal "ölçü ve isabetli teşhis" konusundaki titizliğin sebeplerini ve faydasını kâfi derecede göstermektedir.

Muhterem arkadaşlarım,

Zannediyorum ki, Kıbrıs politikamıza dair tenkidlere hulûsu niyetle, açıklıkla ve gerçeklere dayanarak mukabele etmiş oluyorum. Biz barış yolunda âzami gayreti sarf etmeye, barışçı çarelerle Kıbrıs'ta güvenlik ve asayişi sağlamaya ve bu ihtilâfa menfaatlerimize uygun nihaî bir çözüm şekli bulmaya âzami derecede gayret sarf ediyoruz. Harb musibetini müdrik ve barış idealine bağlı bir millet için, böyle hareket etmek bir vazifedir.

Fakat, birçok defalar ifade ettiğim gibi, barış ancak adalet ile birlikte olursa bir mâna ifade eder. Türk Milleti adalet peşindedir ve haysiyetini, yüksek millî menfaatlerini şerefsiz bir barışa tercih etmiyecektir. Biz elimizden geleni yaptık ve yapıyoruz. Barış veya savaş arasında tercih, karşımızdakilere terettübedecektir.

Sayın Başbakanımız Kıbrıs ihtilâfının bugünkü had derecesine varmasında ve Türk - Yunan harbi çıkması gibi bir tehlikenin başgöstermesinde, Yunanistan Hükümetinin sorumluluğunu en bariz şekilde ortaya koymuşlardır. Yunan Hükümeti muahedeleri tanımıyarak, Makarios'un Türk Cemaatine karşı giriştiği

gayriinsanî hareketlere şerik olarak ve Türkiye'ye karşı şumüllü bir tezvir ve iftira kampanyasına girişerek büyük bir mesuliyet yüklenmiştir. Yunanistan yapacağı bir emrivakinin, Türkiye ile kendisi arasında ancak Kıbrıs'ta bir çatışmaya yol açacağını tahmin ediyorsa en büyük bir hata işlemektedir. Böyle bir durum tahaddüs ettiği takdirde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki çatışma, Kıbrıs'a münhasır kalmıyacak ve iki memleket arasında topyekûn bir mahiyet alacaktır. Yunanistan Kıbrıs'ta fiilî durumun kendisine üstünlük sağladığı gibi yanlış bir düşünceden sakınmalı ve Türkiye ile girişeceği mücadelenin Kıbrıs'a inhisar etmiyeceğini idrak eylemelidir. Ancak böyle bir salim hükme vardığı takdirdedir ki, Yunanistan kendini kaptırdığı çok tehlikeli yoldan dönmek imkânını bulabilir.

Bundan sonra takib edilecek hattıharekete gelince, Başbakanımız bu hususta da gereken izahları vermiştir. Ada'da Türk Cemaatine karşı yapılacak tecavüzlere her şekilde ve her vasıta ile mutlaka cevap verilecektir. Kıbrıs'ta Türk Silâhlı Kuvvetlerine yapılabilecek bir tecavüz keza savaş demek olacaktır. Biz durumumuzu bu şekilde katî olarak belirttikten sonra meselenin sulhçu yollarla bir hal çaresine bağlanması imkânlarını araştırmakta her zamanki gibi devam edeceğiz. Her halûkârda silâhlı bir buhran patlak verirse bunun mesuliyeti Türkiye'ye raci olmıyacaktır.

İzhar buyurduğunuz dikkatten dolayı cümlenize teşekkür eder, .Yüce Senatoyu saygı ile selâmlarım. (Alkışlar.)

BAŞKAN – Y. T. P. Senato Grubu Adına Sayın Turhan Kapanlı.

Y. T. P. GRUBU ADINA TURHAN KAPANLI (Sakarya) – Muhterem Başkan, Muhterem Senatörler, açılan ve devam eden müzakerelerde Kıbrıs mevzuunun her tarafı münakaşa edildiği cihetle bilinenleri tekrar etmek suretiyle Yüksek Huzurunuzu işgal etmek kararında değiliz.

4 Eylül Yüksek Senatoda ve onu takiben Millet Meclisinde partimiz görüşünü açıklamıştır. Barış ve müzakere yolu ile Kıbrıs dâvasının hallinde millî menfaat umuyoruz. Ancak Kıbrıs dâvasının barış yoluyla hallinde imkân taharri ettiğimiz sırada bu meselenin kuvvetli bir zemine dayanan Hükümet eliyle hallini mümkün görüldüğü tezimizi bugün iktidarı elinde tutan siyasî teşekküle üzülerek arz ve ifade etmek isteriz ki, kabul ettiremedik. Derinine zorlamak ise kuruluşumuzun iktidarı dışındadır.

Şimdi Y. T. P. olarak yapacağımız veyahut tutacağımız hal şekli bugünkü kuruluşuna rağmen millî dâvada Hükümeti başarıya götürmenin iyi niyetçileri olarak yanında gözükmekten ibarettir. Millî dâva bugün için bu beraberliği bize kabul ettirmiştir.

Hepinize hürmetlerimi takdim ederim efendim. (Alkışlar.)

BAŞKAN – Sayın Tahsin Banguoğlu.

TAHSİN BANGUOĞLU (Edirne) – Sayın Başkan, çok değerli senatör arkadaşlarım, sayın Hükümet üyeleri; Kıbrıs meselesi üzerinde Senatomuzda bir görüşme açılması elbette faydalı olmuştur. Bizi, en azından 9 aydan beri geceli gündüzlü meşgul eden, muzdaribeden bu millî dâva için, bu millî mesele hakkında Millet temsilcilerinin düşüncelerini ifade etmeleri gerekli idi. Bu düşünce ile ve Kıbrıs dâvasının milletimiz için önemini belirtmek maksadıyla söz aldım.

Arkadaşlar, bu güne kadar Kıbrıs dâvası diye ifade ettiğimiz şey, aslında bir Kıbrıs dâvası değildir. Zaten son zamanlarda bunun sade bir Kıbrıs meselesi olmayıp Yunanistan'la Türkiye arasında derin bir ihtilâf konusu olduğu ifade edilmiştir, artık. Bunu biz yeni yeni ifade ediyoruz. Yunanlılar daha evvel ifade ettiler ve daha geniş bir ifade kullandılar. Papandreu, bunun bir Helenizm dâvası olduğunu, bir Yunanlılık dâvası olduğunu ortaya koydu ve Yunanistan'ın bütün kuvveti ile Kıbrıs'ı destekleyeceğini ifade etti. Bu Helenizm dâvasının karşısında, Kıbrıs meselesi bizim için de geniş ölçüde bir Türklük dâvasıdır. Onun için hiçbir şekilde ve hiçbir halde, Kıbrıs meselesini, milletimiz ve Milletimizin geleceği bakımından küçümseyemeyiz.

Böyle olduğu halde dikkat ediyorum, bazı çevrelerde Kıbrıs meselesini küçümsemek, geçiştirmek temayülleri vardır. Bu propagandanın belli bir kaynaktan geldiğini hissediyorum.

Kıbrıs dâvasının bir millî dâva olarak Türkiye'de çürütmek ve Türkiye'nin aleyhinde hallini kolaylaştırmak istiyorlar. Bu propagandanın kaynağı bazı komşularımız olsa gerektir. Ve bizim memleketimizde propaganda imkânlarına en çok malik olan komşularımız. Onun için, özellikle solcu muhitlerde Kıbrıs dâvasını küçülten sözlere rastlıyorsunuz. Hattâ bazı cesaretlileri, "Canım Kıbrıs için harbedecek değiliz ya," demekten çekinmemektedirler, bu sebepten de Kıbrıs dâvasının Milletimiz açısından önemini bilhassa belirtmek arzusundayım. Bunun için bana izin verirseniz Kıbrıs dâvasını bir tarihî açı içinde müşahede etmeye çalışacağım.

Arkadaşlar, Kıbrıs dâvası uzun asırlardan beri devam eden Yunan-Türk mücadelesinin bir halkasıdır. Bir mevzii hâdise değildir. Bu Ada'da sakin olan iki küçük zümre arasında bir kavga değildir. İki büyük millet, diyelim, iki ırk arasında asırlar boyunca sürmüş bir mücadelenin bir halkasıdır. Bu mücadele bundan tam 900 yıl önce başlar, 1064 tarihinde Alpaslan Âni Kalesini aldı ve Kars'ı fethetti. Bu yıl, oranın fethini tesidettik, kutladık. Yedi yıl sonra Malazgirt'te Alparslan, Bizans İmparatorunun belini kırdı ve Anadolu'nun kapılarını ardına kadar açtı. Bu kapılardan Orta Asya ve İran'dan gelen Oğuz Türkleri akın akın Anadolu'ya girdiler, yerleştiler.

Alparslan, Türkler için yeni bir anavatan fethetmişti. Yahya Kemal'in dediği gibi :

"On yılda tuttu sahili Kostantiniyyeyi Cûş-ü huruş-i rahş ile şimşir savleti"

On yıl içerisinde Türkler, Malazgirt'ten Marmara kıyılarına ulaştılar. Fakat Anadolu'nun Türkleşmesi asırlarca bir iç mücadele halinde devam etti. Sonra Rumeli'ye geçildi. eski Yunan toprakları istilâ edildi. Nihayet Bizans düştü. O devirlerde bu güzel Yurt, Anadolu, zulüm içinde, gerilik içinde yüzen bir kıta idi. Türkler burada güzel bir vatan yaptılar.

Nihayet Türk - Yunan mücadelesi Türklerin kesin zaferi ile neticelenmiş. Bu eski Bizans toprakları baştan başa Türk Vatanı haline geldi. Yalnız Anadolu değil Rumeli'nin de büyük kısımları : Arnavutluk'a kadar, Epir'e kadar, Tuna'ya kadar kesif Türk Kütleleriyle meskûn bir Türk Vatanı haline geldi.

Fakat Osmanlı İmparatorluğu za'fa uğrayınca Yunanlılık uyandı, uyandırıldı. Megalo İdea meydana geldi, Etniki Eterya kuruldu. Mora'da isyan ettiler, istiklâl kazandılar ve nihayet Balkan Harbinde bizim kesif şekilde Türklerle meskûn vilâyetlerimizi istilâ ettiler, Selânik gibi, Kosova gibi, Manastır gibi ve nihayet Batı Trakya gibi...

Osmanlı İmparatorluğu çözülmesi devam etti, İmparatorluk yakıldı. Bu sefer Yunanlılık daha azgın bir hal aldı. Anadolu'ya saldırdılar ve Ankara'nın kapılarına kadar geldiler.

İşte o zaman ölmüş gibi görünen Türk Milleti Atatürk'ün önderliğinde davrandı, canlandı ve Helenizme anavatanın harim-i ismetinden ağır bir darbe vurdu. ("Bravo" sesleri alkışlar.) Yunanlılar, on günde denize döküldüler. Ve Anadolu toprakları kurtuldu.

Bununla beraber bizim Milletimiz yorgun bir durumdaydı. Atatürk sulh yapmak istiyordu. Bunu hisseden Hıristiyan milletleri yere düşmüş olan Yunanlıları kolundan tuttular, desteklediler, tekrar karşımıza çıkardılar.

Arkadaşlar, bir zafer kazanmış olan Türklerin, kesin bir zafer kazanmış olan Türklerin en basit hakları şu idi : Bu sefer bu iki millet arasında kesin bir sınır tâyin edilecekti. Çünkü Dünya daralmıştı. Bu iki millet yanyana yaşamak zorundaydılar. Bu iki millet arasında sınır tâyin edilecekti. Türklerin en sarih hakları, bu sınırı kendi millî menfaatlerine, millî haklarına göre çizmekti. Fakat öyle olmamıştır. Lozan'da bu sınır bizim aleyhimize çizilmiştir. (Sağdan "Bravo" sesleri.) Galip milletin aleyhine çizilmiştir. Galip milletin hakları Lozan'da çiğnenmiştir. Bu sınır o zamanın anlayışınca iki prensibe göre çizilecekti : Birisi Etnik prensip, milletlerin hükümranlığı prensibi. Bir toprak parçasında hangi millet ekseriyette ise o toprak o devlete ait olacaktı. Bu prensip Türklerin aleyhine çiğnen-

miştir. Hatırlıyorum, Dedeağaç Sancağı 1921 Yunan istatistiklerine göre % 60 Türk, Gümülcine Sancağı % 70 Türk, Drama % 70 Türk, Serez, Selânik % 65 Türk, Yanya böyle, Midilli böyle. Fakat Balkan Harbinden kalan emrivakilere dayanarak bütün Hıristiyan dünyası, bu toprakları Türklere değil, Yunanlılara vermek için çalışmışlardır. Atatürk, çok realist bir adamdı. Bu güç durumda dahi bir sulh yapmak istedi.

O zaman bir hal şekli ortaya koydular : Mübadele, Anadolu'daki Rumların birçoğu zaten Yunanistan'a kaçmışlardı. Fakat Anadolu'nun hiçbir yerinde Rumlar ekseriyette değildiler. Ortaya getirdikleri teklif şu oldu : Anadolu'da ekalliyette olan Rumlar ile, Rumeli'de ekseriyette olan Türkleri mübadele etmek. Bu, o devrin etnik esaslarına, prensiplerine uygun değildi. Fakat Atatürk kabul etti, bunu. Çünkü milletin dinlenmeye, kalkınmaya çok muhtaç olduğunu görüyordu.

İkinci bir prensip; hudut çizmede, stratejik prensibolacaktı. Yani her iki devletin millî emniyetleri bakımından göz önünde tutulan bir hudut. Stratejik prensip de tamamiyle Türklerin aleyhine çiğnenmiştir. Arkadaşlar, Edirne'nin bahçeleri Yunanistan'da kalmıştır. En büyük âbidemiz Selimiye bugün Yunan hududundan 8 km. mesafededir. Bilirsiniz, Edirne'nin merkez kazası ve Dimetoka kazası, Balkan Harbinden sonra bize kalmıştı. Bunu 1 inci Cihan Harbinde bir tâviz olarak Bulgaristan'a verdiler, sonra Yunanlılara geçti. Bu emrivaki Lozan'da bize zorlanmıştır ve Edirne'nin istasyonu dahi Yunanlılara verilmiştir. Daha sonra ancak istasyonu istisna ettiler. Biz şimdi Edirne'ye gidişimizde hâlâ Yunanistan'dan dolaşıyoruz.

Bunun gibi Balkan Harbinde Yunanlılara geçmiş olan adalar Yunanlılara bırakıldı. Bunlar Midilli, Limni, Sakız, Sisam, Semendrek gibi. Bunlar bizim topraklarımızın döküntüleridir, arkadaşlar. Bir büyük yarım ada var. Bu adalar bunun devamı, döküntüleridir. İleride bir küçük yarım ada daha var, Yunan yarım adası. Onun da döküntüleri olan adalar var. Onlar onların, bu adalar bizimdir. Lozan Andlaşması çepçevre bizim adalarımızı da onlara vermiştir. Böyle emniyetsiz bir sınır kabul edilmiştir.

Hattâ bir küçük nokta daha Meriç iki ağızla denize dökülür. Tahlweg prensibine göre Tahdidi Hudut Komisyonunun en çok su getiren ağzı sınır kabul etmesi lâzım iken aradaki Gover Adası üçgenini Yunanlılara vermişler, daha az su getiren kolu sınır olarak kabul etmişlerdir. Şimdi bir Yunanlı Enez'den paçasını sıvarsa bize geçebilir. Çünkü o kol artık su getirmiyor. Bu adaletsiz şekli de bize kabul ettirmişlerdir.

Dahası vardır : Türkiye düşmanlarla işbirliği yaptı diye kendi padişahını kovmuştur. Fakat Helenizmin, İstanbul'daki temsilcisini Lozan muahedesi çıkar-

mamıştır, dışarıya. (Bravo sesleri alkışlar) Bir padişah bize ihanet etmiştir. Fakat Patrikhane ezelden beri bize ihanet eden bir müessesedir. (Sağdan bravo sesleri).

Bu itibarla birçok haklarımızı da bize getirmiş olan Lozan Muahedesi böyledir. Bir taraftan birçok haksızlıklarla doludur. Her sene Lozan gününü kutlularız. Lozan bizim hakikaten gasbedilen birçok haklarımızı geri getirmiş ve istiklâlimizi sağlamıştır. Ama dediğim gibi Türklük aleyhine pek çok hükümlerle doludur. Lozan Andlaşmasını biz kutluyoruz, ezbercilikten. Öyle ezberledik, kutlayıp gidiyoruz. (Sağdan bravo sesleri).

Lozan Andlaşmasını biz değiştiremedik, arkadaşlar, bizim kuşaklarımız. Ama bizim çocuklarımız, evlâtlarımız Lozan Muahedesini istemiyeceklerdir ve elbette değiştireceklerdir. (Sağdan bravo sesleri ve alkışlar) Lozan Muahedesi bizim tarihimizde bir merhaledir, bir gaye değildir. Bir merhaledir ama, bir gaye değildir.

Bu muahedenin getirdiği haksızlıkların bir kısmı, zamanla onulan yaralardandır. Makedonya'yı terk etmişizdir. Makedonya'da yaşıyanlar, onun yarasını ömürlerince içlerinde taşıyacaklardır. Ama onu evlâtlarımıza nakletmiyeceğiz. Biz Türklerin âdetimiz böyle..

Fakat Batı Trakya bir yara halinde yaşıyacaktır. Bizde 40 yıldan beri bir yara halinde yaşamaktadır. Ve oradaki ırkdaşlarımız zulüm içindedir. 40 sene yaşamışlardır. Her an bunlar azalmakta, her an ezilmektedirler.

Lozan Muahedesinin sınır bakımından bize getirdiği durum şudur : Yunanistan'ın pençesi göğsümüze dayanmıştır. Canım, efendim ne çıkar?.. Bir cılız palikarya, diyeceksiniz.

Maalesef talihsiz hâdiseler bu durumu daha da ağırlaştırmıştır. İkinci Dünya Harbinden sonra İtalya'nın elinde bulunan Oniki Ada Yunanistan'a hediye edilmiştir. Bu Oniki Ada da tıpkı öbürleri gibi bizim sahilin döküntüleridir. Düşününüz : Rodos, Sömbeki, İstanköy ve hattâ Meis Yunanlılara verilmiştir. Bunlar bizim sahilin döküntülerindendir. Stratejik bakımından tamamen bize aidolacak adalardır. Bunları da bağrımıza taş basarak Yunanlılara bırakmışızdır. Yunanlıların göğsümüzde olan pençesi bu sefer bizi kuşatmıştır. Kapıkule'den Meis adasına kadar bir Yunan çemberi meydana gelmiştir.

Şimdi daha büyük bir bedbahtlıkla karşı karşıyayız. Bu sefer bu çember biraz daha uzanıyor, Kıbrıs'ı da içine alıyor. Yunanistan'ın kolu belimizi sarıyor. Sorarsanız; efendim, stratejik şartlar değişmiştir, havadan harb oluyor, şu oluyor, bu oluyor. Olur arkadaşlar. Fakat etrafımızda çevrilen bu çember bizim için hem bir tehlikedir, hem de haysiyet kırıcı bir çemberdir. (Sağdan bravo sesleri)

Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir sınır yoktur. Bir büyük yarımada içerisinde büyük bir millet yaşıyor. Onun çevresindeki bütün adalar, uzakta, küçük bir yarımadada yaşıyan bir küçük milletin elindedir. Dünyanın hiçbir yerinde buna benzer bir sınır yoktur.

Şimdi Kıbrıs meselesi bizim için, oradaki ekalliyet meselesi, küçük bir toprak parçası meselesi değildir. Doğrudan doğruya millî emniyetimizin ve millî şerefimizin dâvasıdır. Türklüğün dâvasıdır, tarihî cepheden Türklüğün dâvasıdır.

Bazı arkadaşlar demişlerdir ki, bazı politikacılarımız demişlerdir ki, canım bundan ne çıkar, Yunanistan küçük bir memlekettir. Biz o adaları istediğimiz zaman alırız. Demek istiyorlar ki, bu çemberdir ama teneke çember. Yırtar geçeriz.

Bugünkü şartlar öyle değildir arkadaşlar. O teneke çember bir gece içerisinde çelik bir çember haline gelebilir. Şimal komşumuz o çembere şimdiden göz koymuştur. Onun içindir ki, Kıbrıs bizim için fevkalâde hayati önemi haiz bir yerdir.

Bu suretle Kıbrıs'ın ehemmiyetini belirtmek istedim. Yalnız mademki tarihî bir görüş belirttim, bir tarihî coincidence'a, bir aksi tesadüfede temas etmeme izin veriniz : Bu çember Lozan Muahedesinden itibaren teşekkül etmektedir. Büyük bir şanssızlıktır ki, bu çemberin teşekkülüne şahit olmak devlet adamı, devlet başı sıfatiyle hep Sayın İnönü'ye teveccüh etmiştir. Bu İnönü'nün bir talihsizliğidir. Bundan dolayı ona çok târiz edenler vardır. Bilhassa 12 adalar için. Ama 12 adayı Yunanistan'a terk ettiğimiz zaman ben de siyasî mesuliyet taşıyordum, arkadaşlar. Durumu biliyorum. Şimal komşumuz boğazlarımıza sarılmıştı ve üç vilâyetimizi istiyordu. Ölüm teri döküyorduk, memleket olarak.

Ne olursa olsun bu tarihî bir coincidence'tir. Şimdi Kıbrıs meselesi, ortada. Eh, Kıbrıs'ı da Yunanistan'a İnönü mü teslim edecek? Bu ne büyük talihsizlik olur? O talihsizlikten büyük devlet adamımızı esirgemek isterim. Büyük Atatürk O'nun için, İnönü Muharebesinde, "sen milletin makûs talihini yendin," demiştir. Ama, burada İnönü, kendi makûs talihini bugüne kadar yenememiştir. (Bravo sesleri) İnönü burada kendi makûs talihini yenmek zorundadır. Hem Türk Milletinin tarihi bakımından, hem kendi şerefli tarihi bakımından. Onun için iktidarın onun elinde olması bir bakıma, bizim noktainazarımızdan bir ümittir.

Kıbrıs meselesinin on yıllık inkişafı üzerinde durmıyacağım, arkadaşlar. Çok konuşuldu bunlar. Bu toplantımızda da Kıbrıs politikası, Hükümetin tutumu tenkid edildi. Hükümetin tutumu sert tenkid edildi, madde madde tenkid edildi. Hükümet de mazeretini ve cevaplarını madde madde bildirdi. Tenkidçileri haklı bulanlar. Hükümeti haklı bulanlar olabilir. Ben yalnız biraz kenardan şöyle bir teşhis koyacağım : Dokuz aylık Kıbrıs politikamız içerisinde diplomatik çalışmaların payı biraz fazlacadır. Bunun karşısında düşmanlarımız emrivakilerle hareket etmişlerdir.

Bu çalışma tarzı bizi geriletmiştir, diyenlere ben de bir yandan iştirak edeceğim.

Arkadaşlar, bugün dünyada milletlerarası hukuk vardır. Eskiden hiç yoktu. Milletlerarası mevzuat vardır ve nazarî olarak bunlara göre milletler haklarını alırlar. Ama bu yeni nizam, dünya nizamı henüz teşekkül halindedir. Milletler arasındaki hukuk düzeni bugün ancak yüzde 15 - 20 nisbetinde tesirli olabilmektedir. Bunun dışında dünya hâlâ bir Köroğlu dünyasıdır, bir kuvvet dünyasıdır. Birleşmiş Milletler teşkilâtı da emrivakilerin peşinden gitmektedir. Pek çoğunu misalleriyle görüyoruz.

Bununla beraber, bu mesuliyeti üzerine almış olan Hükümet, Kıbrıs'taki Türk haklarını gerçekleştirmek mesuliyetini üzerine almış olan Hükümet, bu dâvadan dönmemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kıbrıs'a asker çıkarmak üzere yetki vermiştir, Hükümete, Hükümet gelip de bu yetkiyi bize iade etmemiştir. O yetkiyi kullanacağım, diyor. Bugünkü ifadesi budur. O yetkiyi kullanacağım, diyor. Cesaretini kaybetmemiştir. Aksi vâkı olsaydı, ben dahi, Sayın İnönü'ye sen çekil, bırak bunu bir yapacak, kendisine güvenen adam gelsin, diyebilirdim. İnönü kendi makûs talihini yenemiyeceğine inanmıyor. Ve İnönü kendisine verilen yetkiyi kullanamıyacağı kanaatinde değildir.

Yalnız bu defa Hükümet şu ifade ile gelmiştir, Meclisin huzuruna. Diyorlar ki, "arkadaşlar, siz bana Kıbrıs meselesinin halli için yetki verdiniz. Ama bugün ben Makarios'un karşısında değilim, Yunanistan'ın karşısındayım. Ve Yunanistan ile bir harbin eşiğindeyim." Böyle olunca Kıbrıs tâli bir mesele sayılır. Kıbrıs'ın mukadderatını bu harbin neticesi tâyin edecektir.

Karşı karşıya gelmiş iki millet sınırlar üzerinde çarpışırlar. Bizim Yunanistan'la sınırımız Kapıkule'de, başlar Kıbrıs'ta biter. Karşı karşıya gelmiş iki millet karşısındakinin kendisine nereden saldıracağını hesabeder. Onu nereden vurabileceğini hesabeder. Bu bir taktik işidir. Teknik bir iştir. Onu anında o işin mesulleri tâyin edecektir.

Yani açıkça demek istiyor ki, zorluyorsunuz, salâhiyet verdik sana neden çıkmadın. E... çıkmadım. Hâlâ neden çıkmıyorsun. Canım burada dedim ya ben, Yunanistan'la karşı karşıyayım. Kıbrıs'a mı çıkacağım, Rodos'a mı çıkacağım, Midilli'ye mi çıkacağım, yoksa Batı - Trakya'ya mı gireceğim? Bunun tâyinini de bana bırakın" diyor. Bence bu noktainazara saygı göstermek lâzımdır.

Şimdi, şu noktada bağlanmıştır, mesele. Fazlaca konuşulmasında mahzur yoktur. Fakat, zaten Millet Meclisinde mesele halledilmiştir. Hükümete itimat reyi verilmiştir. Hükümet bu dâvayı yürütmekte izharı aczetmemiştir.

Bu Hükümet bir partinin Hükümeti değildir. Bu Hükümet millet adına harb açacak bir Hükümettir. Hepimizin Hükümetidir. Dikkat ettim. Sayın Çağlayangil'in ifadesinde çok güzel asîl bir şey vardı. Biz tenkidlerimizi söyledik. Hükümetin izahatı da bize tam bir itminan vermedi. Ama, bir harb arifesinde Hükümeti yıpratacak değiliz, dedi. Bu asîl bir gerçektir. Her Türk'ten ve her Türk teşekkülünden bu beklenir. (Bravo sesleri, alkışlar.)

Onun için ben Hükümete bu yolda Allah'tan kalb kuvveti diliyorum. (Bravo sesleri.) Ve şerefli ordumuza zafer diliyorum. (Bravo sesleri, alkışlar.)

Arkadaşlar, konuştuğumuz konu bir iç politika konusu olsaydı ben de çok daha acı sözler konuşacaktım. İçişlerimiz iyi değildir, ama umarım ki, bu millî dâvayı halleder, ondan sonra yine burada başbaşa, gönül gönüle memleket işlerini konuşuruz, inşaallah. Saygılarımı sunarım. (Şiddetli alkışlar.)

BAŞKAN – Saynı Osman Köksal.

OSMAN KÖKSAL (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Muhterem arkadaşlarım, konuşmamın sonunda bir cümle ile Hükümetin bugüne kadar takibettiği politika hakkında fikrimi söylemekle yetineceğim. Bütün konuşmamı Kıbrıs düğümünü çözmek için nasıl bir yol takib edilmesi üzerinde toplıyacağım. İstikbale ait, hele böyle bir mühim dâva hakkında fikir beyan etmenin güçlüğünü müdrik olarak konuşuyorum.

Kıymetli arkadaşlarım, çetin Kıbrıs dâvasını çözüme götüreceğine inandığım ana fikrim şudur :

Kıbrıs'taki Türkleri imhadan kurtarmak, sürekli ve huzurlu yaşama imkânlarına kavuşturmak, Türk Milletinin şeref ve haysiyetini korumak, ileride Akdeniz Bölgesinde vukuu muhtemel şiddetli huzursuzlukarı ve Batı ve NATO camialarının mânevî cephelerinin yıkılmasını önlemek maksadiyle;

1. Kısa bir müddet, dâvanın çözümü istikametinde diplomatik alanlardaki çalışmalar zorlanacak, neticeye ulaşılmadığı takdirde kuvvet kullanılarak, Kıbrıs'ta devam edegelen savaş sona erdirilecektir.

2. Adalete dayanan iki taraflı taksime gidilecektir. Yunanistan'ın karşı koyması halinde, Ada zapt ve işgal edilerek, Türkiye'ye ilhak edilecektir.

3. Harekât onu takib edecek anlaşmalar ve Kıbrıs'taki Türk Cemaatinin bu anlaşmalara göre yerleşmesi, düzenlenmesi nihayet Aralık 1964 tarihine kadar bitirilecektir.

4. Harekât, askerî hedefler üzerinde yürütülecektir. Kıbrıs Türklerinin imhaya kalkışılması halinde, hedef tüm Kıbrıs olacaktır.

5. Yunanistan'a karşı savaşa hazır bulunulacaktır. Yunanistan ile savaş Yunan Hükümetinin direkt savaş kararına veya harekâtımıza müdahaleye bağlı olacaktır.

6. Batı Bloku ve NATO camiası anlaşmalarına sadık kalınılacaktır.

7. Diplomatik ve askerî hazırlıklar şimdiden şümullendirilecek ve hızlanacaktır.

8. Bu karar bütün dünyaya ilân edilecektir.

Cumhuriyet Senatosu sayın üyeleri, ana fikrim budur. Şimdi mucip sebeplerini arz edeceğim.

Kıbrıs savaş içerisindedir.

Irk, dil ve dinde farklı olan aynı toprak üzerinde yaşıyan, aynı toprak sahibi iki cemaatin kurdukları devletin bir topluluğu diğer topluluğunu vatanından kovmak veya yok etmek maksadiyle sistemli ve plânlı sosyal ve ekonomik ablukalara, tecavüzlere, insanlık dışı hareketlere, vahşetlere, küçük yavrulara kadın ve kızlara kadar varan adam öldürmelere, yol kesmelere, anlaşma ve andlaşmalara riayetsizliklere başvurursa o ülkede huzursuzluk vardır denilemez. Cemaatin biri, diğer cemaatin yaşama imkânlarını ve hürriyetlerini tahribetmek, topraklarını işgal etmek için bütün imkânlarını seferber etmiş ve ayrıca dış yardımlarla maddî ve mânevî imkânlarını takviye etmiş ve etmeye de devam etmektedir. Bu sebepledir ki, Kıbrıs bir huzursuzluk içinde değil, savaş içerisindedir. Mütearız Rum; müdafi Türk Cemaatidir. Savaşın başladığı günden beri Kıbrıs Devleti yoktur, Hükümeti yoktur. Savaş çıkaran ve idare eden Rum çete liderleri vardır. Bugün Zürih ve Londra Andlaşmalarına sadık kalarak meşruluğunu muhafaza eden yalnız Cumhurbaşkan Muavini vardır.

Tedavi, isabetli teşhisle mümkündür. Bilhassa devletler seviyesinde ve dünya efkârı önünde hâdiselere tedavi yolu aranırken teşhisi iyi koymak ve yerinde kelimelerle ifadelendirmek gerek tesir ve gerek isabetli tedavi çarelerine ulaşabilme bakımından önemli olduğu mütalâasındayım. Bu bakımdan Kıbrıs'ta savaş vardır diyorum.

Yaklaşan ölüm :

Arkadaşlarım, Kıbrıs'taki Türkler aylardan beri evlerinden, tarlalarından işyerlerinden, köylerinden, kasabalarından ya uzaklaştırılmış veya muhasara altına alınmıştır. Yiyeceği kıttır. Çalışma imkânı yoktur. Barınma şartları müsait değildir. Odunu yoktur, gazı yoktur, benzini yoktur, mazotu yoktur, suyu yoktur. Dışarıdan yardım alma ve yardım etme imkânları yoktur. Okulunu açamamaktadır. Meşru müdafaa yapacak kadar kuvveti, silâhı ve malzemesi yoktur.

Ölümle her an karşı karşıyadır. Korkunç hastalıkların başlaması yakındır. Filhakika Ada'da atış kesilmiş, ölüm nisbetleri azalmış ise de kütlece yaşama imkânlarını ve mukavemetlerini daraltan sosyal ve ekonomik abluka çemberleri

içine alınmıştır. Her geçen gün çemberler daraltılmakta veya yenileri ilâve edilmektedir. Şükür ki, mevsim papazın başkaldıramadığı düşmanıdır.

Bu ahval ve şerait içinde bulunan insanların direnme ve yaşama imkânlarının hududunu tesbit etmek bir bakıma takib edeceğimiz politikanın da can damarıdır.

Kıbrıs Türklerinin mânevîyatlarının tam oluşu "şerefli ölüm yolunu tercihleri ve kurtarılacaklarına şiddetle inanmış olmaları, direnme ve yaşama sebepleridir. Kıbrıs dâvamız; Türk Milletinin şerefi, Kıbrıs'ta mülkiyeti ve hükümranlığı bizde hudutlu bir toprak ve üzerinde yaşayanlarla çerçevelenmiştir.

Kıbrıs dâvamız; Türk Milletinin şerefi, mülkiyeti ve hükümranlığı bizce hudutlu bir toprak ve mezarlar silsilesi değildir.

Bu konuşmalarımın mânası; kış mevsiminde Kıbrıs Türklerinin yaşama imkânları diye bir dâvamızın kalmıyacağı merkezindedir. Diğer taraftan her geçen gün papazı, yiyecek, giyecek, içecek, asker, malzeme, silâh, dost ve müttefik devlet bakımlarından zenginleşmektedir. Bunun da mânası diplomatik alandaki çalışmalara fazla bel bağlanması faydalı olmıyacağı merkezindedir.

Biraz daha açık konuşayım.

Diplomatik alandaki çalışma ve gayretler, Kıbrıs'taki Türklere, yaşama imkânları sağlıyabileceğini tahmin etmediğim gibi Kıbrıs dâvasını uzun vâdeli, Türk Milletini tatmin edecek adaletli bir çözüm noktasına ulaştıracağını da tahmin etmiyorum. Yanıldığımı kabul ederek, diplomatik alandaki çalışmalarla sonunda böyle bir plân ortaya çıkarsa, bu plânın Yunan Hükümetine ve daha ziyade papaza kabul ettirilmesi, tazyik, tehdit veya kuvvet kullanılmak suretiyle mümkün olacağı mütalâasındayım. Batı Blokunun ürkek ve kısır görüşlü, Komünist Blokunun hesaplı siyasilerinden böyle bir harekete müncer olacak kararların çıkmıyacağını bilmek için kâhin olmıya lüzum yoktur. Bütün bu çalışmalar zaman yiyecektir. Neticede papaz kuvvetlenecek, Kıbrıs Türklerinin mukavemeti kırılacak, bizim sonunda yapmak istediğimiz hareket güçleşecek, belki de netice Türk Milletini tatmin etmiyen bir hal tarzına ulaşacaktır. Bu bakımlardan diplomatik alandaki çalışmalara inatla ve uzun müddet bel bağlanmaması düşüncesindeyim.

Mamafih dâvanın diplomatik yollarla hallindeki devam edegelen arzu ve samimiyetimiz ve bu çalışmalara ümit bağladığımızı belirtmek amaciyle diplomatik yola kısa bir müddet şans vermeyi uygun mütalâa etmekteyim.

Bu kısa müddetin hududu ne olmalıdır? Diplomatik sahadaki çalışmalar olumlu bir neticeye ulaşmadığı takdirde kuvvetin kullanılması arkasından yapılacak anlaşma ve bu anlaşmaya göre Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs'ta yerleşme ve düzenlenmeleri tarihi olarak kabul ettiğim Aralık 1964 tarihi ile ayarlanmalıdır.

Enosis ilânı, değiştirme birliğini zorla değiştirmeye mecbur oluşumuz, Kıbrıs'taki Türklerin kütle halinde imhaya mâruz kalmaları ve Kıbrıs'taki Alaya tecavüzler kısa müddeti kısaltan hususlar olmalıdır.

Şeref meselesi :

Kıbrıs dâvası bir tarafı ile de Türk Milletinin şeref dâvası haline gelmiştir. Millet olmanın, yaşamanın zevk ve gururu şerefli olmalıdır.

Savaştan nefret ederiz. Fakat hak, hukuk, adalet ve şeref için döğüşmekten zevk duyarız. Kore'ye bu maksat için gittik. Bu maksat uğrunda döğüştük.

Buracıkta müsaade ederseniz kısa bir hâtıramı nakledeyim, hem de havayı değiştirmiş oluruz.

Kore'de şiddetli bir muharebe neticesi haylice şehit ve yaralı vermiştik. Savaş alanı sükûnet bulunca, kumandan beni yanına alarak yaralıları görmek üzere hastaneye gitmiştik. Bir koğuşa girdik, kumandan geçmiş olsun çocuklar, dedi. "Sağol" seslerini mütaakıp kumandan sual yağmuruna uğradı. Sorulan şu idi : "Tepe bizde mi, düşmanda mı?" Sordukları vatanından, milletinden binlerce mil uzakta, Kore'de bir tepe idi. Kıraç bir tepe idi. Üzerinde tek bir ot bulundurmıyan bir tepe idi. Ama, Türk askerlerinin şerefli müdafaalariyle nam almış, tarihe geçmiş, gururlu bir tepe idi.

Kumandan cevap verdi, tepe bizdedir dedi. Cereyan eden tabloyu sizlere tam mânasıyla intikal ettiremem.

İki elini kaybetmiyenler, ellerini birbirlerine çarpıyorlar, tek eli kalanlar karyolanın kenarına vuruyorlar, iki elini de kaybedenler, karyolaya ayaklarını vuruyor, vuruyorlardı.

Ses cihazları sağlam kalmış olanlar, yaşasın Türk Milleti... Diye bağırıyorlardı. Gözleri yuvalarında kalanlar sevinç göz yaşı döküyorlardı.

(Şiddetli alkışlar.)

Tepe bizde sözü, bu gazilerin sıcağı üstünde ıstıraplarını unutturmuştu. Sevinçleri nedendi? Kıvanç tepeye tutkunluklarından mı ileri geliyordu?. Bu delikanlıları çılgınca sevindiren, şeref idi. Milletinin şerefi idi. Milletinin şerefini muhafaza gururu idi. Hak, adalet ve mâsum bir millete yapılan tecavüzleri önleme gururu idi. Şehitlerimiz nur içinde yatınız, gazilerimiz sağ olunuz. Türk Milletinin yüceliği; şerefi için, şerefli ölümü tercih etmededir. Kıbrıs dâvası adaletli bir çözüm yoluna bağlanmadığı takdirde şerefimizin zedeleneceğine inanmaktayım.

Mânevî cephe;

Sayın Senatörler,

Batı Bloku ve bilhassa NATO mânevî cephesiyle kuvvet kazanır. Mânevî cepheyi; sevgi, saygı, hak, hukuk, adalet, fazilet, anlaşmalara riayet, aynı yönde duyulan his, heyecan ve üzüntüler vücut buldurur.

Maddî cepheye istinadeden bloklar kuvvetsizdir, yıkılmaya mahkûmdur. Hele bloklar içindeki milletler, din, ırk ve dil bakımlarından birbirlerinden farklı iseler,

mânevî cephe daha ehemmiyet arz eder, mânevî cepheden mahrum bir NATO ne kadar dehşetli silâhlara malik olursa olsun yok demektir.

Bu noktada sizlere, Nine Hatun ile NATO Başkumandanının bir konuşmasını nakledeyim :

Yanılmıyorsam sene 1953 idi, NATO Başkumandanı Erzurum'a gidiyor. Nine Hatunu evinde ziyaret ediyor. 90 lık Nine Hatun NATO Başkumandanına dizimin dibine otur, sana söyliyeceklerim var diyor.

Şimdi ikisi arasında cereyan eden konuşmayı, o zaman bu konuşma üzerine üç makale neşreden NATO Başkumandanının, aklımda kaldığı kadar, yazısından nakledeyim.

"Nine Hatunun dizi dibine oturdum. Oradan, buradan konuşuyorduk. Gözlerinin feri tükenmiş, vücudunun suyu çekilmiş, mecalsiz, ağır aksak kalb darbeleriyle yaşamaya devam eden Nine Hatunu, birdenbire karşımda 20 yaşında güzel bir kız gördüm, gözleri canlandı, irileşti, yüzünün buruşukları silindi, sesi dikleşti, iki eliyle yakama yapıştı. Dedi ki; oğul eğer Moskoflarla savaşa girer de beni unutur ve askere almazsan, iki elim yakanda kalsın" söz verdim. Yakamdaki dehşetli kuvvetten kurtuldum. Yaşımdan utandım, ruhumun zayıflığından utandım. Fakat NATO'yu donatacak silâhı bulmuştum. Erzurum'da Nine Hatunda idi. NATO Başkumandanı makalesini şöyle bitiriyordu :

"NATO camiası şimdi sizlere hitabediyorum.

Kuvvetli olmak için, Nine Hatunun ruh ve mânevî cephesine sahib olmalıyız."

Aziz arkadaşlarım,

Komünist Blok; NATO'nun mânevî cephesinden ürkmektedir. Bütün faaliyet ve gayretlerini bu cepheyi yıkmaya hasretmiştir.

Kıbrıs dâvası çıktığından beri Amerika Birleşik Devletleri Başkanı ile Yunan Hükümeti takibettikleri sakat politika ile NATO'nun mânevî cephesini çökertmek üzeredirler.

Kıbrıs dâvasının çözümü uzadıkça, NATO'nun mânevî cephesi de o nisbette tahribe uğrıyacağı hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu bakımdan da Kıbrıs dâvasının biran evvel adaletli bir çözüm yoluna ulaştırma zarureti vardır.

İleride doğacak huzursuzluklar :

Arkadaşlarım, Batı Bloku siyasilerinin gevşek, ilgisiz ve yanlış politikaları, komünist bloku, Kıbrıs'taki savaştan, bol bol istifade imkânlarını sağlamaktadır.

Akdenize nüfuz ve hâkimiyet, tarihî siyasetlerini tahakkuk yolunda iyi iklimi hazırlamıştır.

Papazın Sovyetlerden yardım talebetmesi, Mısır'la anlaşması, Sovyetlerin bu bölgelerde ve Kıbrıs'ta nüfuzlarını sağlama ve pekleştirme neticesine ulaşacaktır.

Diğer taraftan, Yunanistan'ın iç yapısı, takibettiği siyaset, komünist blokun, bu memleket üzerinde çalışmalarını kolaylaştırmış ve istikbal için muvaffakiyet ümitlerini artırmıştır.

Sovyet blokunun, Batı için, bu tehlikeli hareket tarzı ve bilhassa Yunanistan ve Kıbrıs üzerindeki çalışma, gayret ve ümitleri şimdiden boşa çıkarılmadığı takdirde, yakın istikbalde, Akdeniz bölgesinde, belki de Üçüncü Cihan Harbine kadar uzanacak huzursuzluklara şahid olmamız muhtemeldir.

Görülüyor ki, Kıbrıs savaşının yarattığı iklime, dolayısıyla Kıbrıs savaşına kısa zamanda son verilme zarureti bir kere daha meydana çıkmaktadır.

Arkadaşlar, arkaya takılan politikalar, daima muvaffakiyetsizliğe uğramaya mahkûmdur. Küba davasında kendinin cesur, isabetli ve sıhhatli karar ve hareketini alkışlamamak mümkün değildir. Ama, zaferi Sovyet Rusya kazanmıştır. Hakikat şudur ki, Küba Sovyetler tarafından işgal edilmiştir. Küba'yı, Sovyetlerin kucağına sürüklemeyecek, ileri politika takibeden siyasiler çıksa idi onları daha fazla alkışlardım.

Niçin kuvvet :

Sayın senatörler, Kıbrıs davasının çözümü kış aylarına intikal ederse, Kıbrıs'taki Türklerin yaşama ve savunma imkânları kırılacaktır, papaz kuvvetlenecektir, harekât imkânlarımız kısırlaşacaktır. Sürekliliği olmayan ve adaletten mahrum neticeye ulaşmak mümkündür.

Kıbrıs davasının uzaması, Batı ve NATO camialarının mânevi cephelerinin sarsılmasını mucibolacaktır.

Komünist blok, Akdenize nüfus ve hâkimiyet bağlama imkânlarını elde edecek ve ileride Akdeniz bölgesi büyük huzursuzlukların kaynağı olacaktır.

Bunları önlemek ve Türkler için şerefli ve adaletli bir çıkış yolu sağlamak, diplomatik alandaki çalışmalarla mümkün olmayacağını arz ettim. Mamafih Türk Milletinin barış seven hasletine uygun, 8 ay tanınan şansın, kısa bir müddet daha tanınmasını mütaakiben, Kıbrıs kangreninin, arz ettiğim sebepler muvacehesinde, ancak, kuvvet kullanılarak halledilmesi zarureti vardır. Bu bakımlardan ana fikrimin ikinci safhasının özünü kuvvet kullanma teşkil etmektedir. Esasen haklı davaların çözümünde çaresiz kalındığı takdirde kuvvete başvurulması, meseleyi barış yolu ile halletmenin diğer tarafıdır.

Dünya çapında manzara :

Kıymetli arkadaşlarım, önemli bir noktanın izahına gelmiş bulunuyorum.

Kuvvete başvurulduğu zaman dünya çapında manzara ne olacaktır?

Bu tabloyu çizebilmek için Kıbrıs davası ile yakından ilgilenen belli başlı devletlerin ezelî, devam ettirmekte olduğu ve Kıbrıs'a yapılacak hareket esnasın-

da takip edecekleri politikalarını ve hareket tarzlarını kısaca gözden geçirmek zarureti vardır.

BAŞKAN – Sayın Köksal; 20 dakikalık vakit dolmuştur. Devam edebilmeniz için Yüce Senatonun oyuna başvuracağım. Sayın Köksal'ın konuşmasına devamını kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. Devam buyurunuz efendim.

OSMAN KÖKSAL (Devamla) – Teşekkür ederim.

Türkiye,

Takip ettiğimiz politika (Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) politikasıdır. Barış, adalet, şeref politikamızın can damarlarıdır.

Her milletin barış içinde refah içinde yaşamalarını görmek bizleri ancak bahtiyar eder.

Milletçe adalete tutkunuzdur.

Şeref, Türkleri kolaylıkla ölüme götürür.

Kıbrıs davasında da bu politikayı güdüyoruz. Kıbrıs'ta barışı sağlamak, adaleti tecelli ettirmek ve Türk Milletinin şerefini korumak kararımızdır. Ada'yı tüm olarak, Türkiye'ye ilhak gibi emperyalist bir politika takip etmiyoruz. Ada'ya yapılacak harekât esnasında Türkiye'de doğacak her türlü zararlı ihtimalleri göğüsleyecek, şuurlu, azametli, birbirine kenetlenmiş, her türlü siyasî düşüncelerden ırak bir Türk Milleti göreceğiz, zafere kolayca ulaşan bir Türk Ordusu göreceğiz.

SOVYET RUSYA :

Sovyet Rusya'nın ezelî ve tarihî politikası; Dünyada Orak Çekiçli tek bayrak politikasıdır.

Sovyet Rusya, politikasını iki yol ile zafere ulaştırma gayretindedir:

1 inci yol : Silahsız savaş yoludur. Taktiği ve gayesi şöyle özetlenebilir :

Kendisi silaha sarılmadan, Dünyanın her tarafında sürekli huzursuzluklar çıkarmak veya çıkartmak, huzursuzluklardan istifade etmek, silahlı çatışmaları sağlamak, milletler arasında veya ülkeler bünyesinde, sevgi, saygı ve itimadı sarsmak, ümitsizliğe düşürmek. Blokları parçalamak, kurulmasına mâni olmak, iktisadî ve sosyal krizler yaratmak, yardım vaadiyle veya bilfiil yardım yaparak nüfuzlar sağlamak, nüfuzlu şahıs ve siyasileri elde etmek, barış ve hürriyet lideri olduğunu ilan etmek, bilhassa idarecilerin yaptıkları hatalardan faydalanmak suretiyle Komünist Bloka iltihak ve taraftar sağlamak ve dünyada kritik bölgelerde hâkimiyetlerini kurmaktır. Sovyet Bloku, soğuk savaş şeklinde isimlendirilen bu yolda kazançlı ilerlemeler kaydetmektedir. Müessir bir yoldur. Sinsi oluşu, in

sanlar üzerinde silahlı çatışma kadar müessir olmayışı rağbetini ve muvaffakiyetini artırmaktadır.

Batı Bloku, kısır görüşlü siyasiler tarafından idare edildiği ve III üncü Cihan Harbinin çıkmasından kaçınıldığı müddetçe bu şekilde savaşlar revaçta olacaktır.

Sovyet Rusya, şüphe yok ki bu yolda, Dünyada tek bayrak politikasını gerçekleştirebileceği umulamaz. Bu yol Sovyet Rusya'yı kuvvetlendirici ezelî, politikasının tahakkukunu hazırlayıcı hususiyetiyle önem kazanmaktadır. Sovyet Rusya ancak, silahlı çatışma ile dünyaya hakim olabileceğini bildirmektedir. Esasen ikinci yolu da budur.

Sovyet Rusya bugün Batı Blokundan kuvvet ve diplomatik alanda üstün olduğu kanaatini taşısa III üncü Cihan Harbini çıkarmada tereddüt etmez.

Küba hâdisesinde, Kenedi'ye cevap vermemesinin ana sebepleri kendini Batı Blokundan zayıf görmesi, Batı Blokunu ilk evvela Kızıl Çin ile kapıştırmak her ikisini birden zayıflatmak taktik ve siyasetini gütmesinden ileri gelmiştir.

Sovyet Rusya'nın Kıbrıs davasında da takibettiği politika ezelî politikasına uygun olduğu görülmektedir. Kıbrıs davasında da maksadını, gayesini ve beklediği kazançları, ana hatlarıyla, şöyle özetlemek mümkündür.

Batı Blokunun mânevî cephesini çökertmek, Adanın bu devrede Komünist Bloka iltihakını sağlamak, mümkün olmadığı takdirde istikbalde bu isteğine ulaşabilmek için Enosisin karşısında da olmak, Kıbrıs davasını sürüncemede bırakmak suretiyle huzursuzluk devam ettirmek, had safhaya getirmek Batı ve NATO camiasında yaygın hale gelmesini sağlamak, Türk ve Yunan devletlerini iktisaden zayıflatmak Türk ve Yunan savaşının çıkmasını körüklemek, Yunanistan'a nüfuz etmek, Mısır ve Suriye'de nüfuzlarını pekleştirmek, Batı Bloku aleyhine Yunanistan siyasetlerinden ve papazdan politik alanda istifade etmektir. Bütün bu gayretlerinin neticesi Akdeniz'de hâkimiyetini sağlama gayesini gütmektedir.

Bir kaç misal vereyim.

Birleşmiş Milletler askerlerinin Ada'ya gönderilmesi kararına iştirak etmiştir. Veto kullanmıştır. Sovyetlerin bu hakeretini hüsnüniyetle kabul eden saf veya çapraşık fikirli politikacılar çıkmıştır.

Sovyet Rusya Birleşmiş Milletler askerlerinin Ada'da huzuru sağlamak değil, huzursuzluğu artıracağını veya papaza bir emniyet perdesi teşkil edeceğini, bu suretle Kıbrıs davası çözüm noktasından uzaklaşacağını tahmin ediyordu. Nitekim, hâdiseler, Sovyetler'in düşüncelerini doğruladı. Müsaade ederseniz burada da bir hâtıramı nakletmek isterim.

Kore muharebelerinde bir yarbay ile buluştuk, her ikimizin vazifesi icabı cepheyi gezmeye gidiyorduk. Cepheye 300 m. yaklaşmıştık bundan sonraki 300 m.'lik yolumuz düşmanın top, havan ve piyade ağır silahları ateşi altında idi. Bu vazife arkadaşım, kurtulmamızın şansa bağlı olduğunu biliyordu. Arabayı durdurdu, bana dediki; Köksal, ben vatanıma, karıma ve çocuklarıma dönmek arzusundayım. Sen gelinceye kadar şu ağaç altında uyuyacağım.

Ruh budur, arkadaşlar, Birleşmiş Milletler askerlerinin ruhu budur. Sovyetler rıza gösterse de Birleşmiş Milletler askerlerine geniş salâhiyetler verilse yine durum değişmeyecektir. Evimizde, uyuyan bekçi yerine, bekçi olmaması daha iyidir. Zira bizzat emniyet tertibatı almamızı zaruri kılar.

Diğer bir misal,

Türk bombardımanları Kıbrıs üzerinde devam ettiği ve onu takip eden birkaç gün içinde Sovyet Rusya'nın sessizliğe büründüğünü gördük. Bu sessizliği lehimize yoranlar olmuştur. Benim düşüncem o merkezde değil.

Sovyetler, Türk bombardımanları ile Batı Blokunda ve NATO camiasında arzuladıkları had safhadaki huzursuzluğun ve Türk - Yunan çatışmasının kendiliğinden doğduğu ümidine kapılmışlardı. Müdahale bunları izale edebilirdi. Ve arzulamadıkları 3 üncü Cihan Harbini doğurabilir fikrinde idiler. Bu sebeplerden dolayı papazın yardım talebine dahi aldırış etmeyerek sükûtu tercih etmişlerdir. Bombardımanlar esnasında Yunan Hükümeti ve papaz karekteristik vasıflarına uygun politikaya başvurdular, dize geldiler.

Hâdise Sovyetlerin düşünceleri dışında seyretmiş, Kıbrıs düğümü çözüm noktasına gelmiştir.

Tekrar huzursuzluğu sağlamak ve Kıbrıs düğümünü çözüm noktasından uzaklaştırmak için Papaza direkt yardım teklifini yapmada gecikmedi. Sovyetler tatbikat sahasında yapılacak yardımların 3 üncü Cihan Harbinin doğuracağı fikrinde oldukları mütalâasındayım. Bu yüzden Yunan Hükümetine ve papaza yapacakları direkt yardım vaitleri diplomatik alanda kalacağını kuvvetle tahmin ediyorum.

Yunan Hükümetinin sovyetlere kayan yanlış politikası, Kraliyet Meclisi tarafından düzeltilmiş papazın da baskılarla Sovyetlere yaklaşması yavaşlatılmıştır. Sovyet rusya Kıbrıs'ta "Türk ve Rum camaatlerini birbirlerinden farklı görmüyoruz" şeklindeki ifadeleri ile ortalığı bulandırmak, papazı Yunan Hükümetinin baskısından kurtarmak maksadını güttüklerini anlamamak güç değildir. Türkiye'yi tatmin edeceğini umduğu bu sözlerin arkasından Mısır'la Papazın anlaşmalarına zemin hazırlamıştır. Mısır'ın Kıbrıs'a yardımı gülünçtür. Bunun arkasında Sovyetler'in yardımından evvel, Mısır'da nüfuzlarını genişletme gayesini hedef tuttukları kuvvetle muhtemeldir.

Kuvvete başvurduğumuz takdirde, Sovyet Rusya'nın politikası ve tutumu ne olacaktır. Bu noktaya temas edeyim.

Sovyet Rusya, biraz evvel arz ettiğim ezelî ve Kıbrıs üzerindeki politikası ışığı altında şöyle bir yol tutulacağını tahmin etmekteyim.

Ümitli bulunduğu Yunanistan ve Kıbrıs'ta çalışmalarına iyi bir vasat yaratabilmek ve NATO camiasının mânevî cephesini tahrip etmek için Türk-Yunan savaşının çıkmasını sağlamaya çalışacaktır.

Huzursuzluğun veya savaşın Batı Bloku içinde kalması ve yayılması yolunda gayretler sarf edecektir.

Sovyetler politikalarını müstakil bir politika takip eden devletler üzerinde daha kolay işleyebilecekleri fikrindedirler. Bu bakımdan Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Batı ve NATO camiası Blokundan ayrılmaları yolunda çalışmalar yapacaklardır.

3 üncü Dünya Harbinin doğmaması için Kıbrıs'a ve Yunanistan'a direkt yardımda bulunacağı tahmin edilmemektedir. Yine aynı gaye ile kendi blokuna dahil veya o tarafı tutan devletlere savaşın sirayet etmemesi yolunda gayret sarf edecektir.

Yunanistan'a ve Kıbrıs'a gönüllü yardım yağacağı umulabilir. Fakat bu yardımda netice, üzerine müessir olamayacağı mütalâasındayım. Esasen Sovyetler'in bütün gayret ve yardımları 3 üncü Dünya Harbinden çekinmeleri dolayısıyla diplomatik sahada kışkırtmalar, askerî sahada gösteriler şeklinde tecelli edeceğine inanmaktayım.

Hulâsa, Sovyetler NATO ve Batı camiasını parçalamak, Yunanistan ve Türkiye'yi bloktan ayırmak, Akdeniz'e inmek için Yunanistan ve Kıbrıs üzerinde istikbale mâtuf müessir çalışma imkânlarını sağlamaya uğraşacaklar, fakat 3 üncü Dünya Harbinin patlak vermemesi yolunda gayret sarf edeceklerdir.

Amerikaya gelince :

Yukarıda arz ettiğim gibi, Sovyet Rusya henüz daha kendini zayıf hissetmesi ve Kızıl Çin tehdidi gibi ana sebeplerle 3 üncü Cihan Harbini istemiyor. Fakat, 3 üncü Dünya Harbine hazırlık olarak yayılma, nüfuzunu artırma, kuvvetlenme ve taraf toplama politikasını gütmektedir.

Amerika refah içinde yaşadığı için 3 üncü Cihan Harbinden kaçınan bir politika takip ettiğini müşahede etmekteyiz.

Görülüyor ki, iki ayrı blokun lideri olan her iki devletin müşterek arzuları Üçüncü Dünya Harbinin çıkmamasıdır. Vakaâ arzular bir ama, gayelerin ayrı olduğu görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri politikasının gayesi ulvi bir düşünce mahsulüdür. İnsanlık namına takdire şayandır. Fakat Üçüncü Dünya Harbinin çıkmaması için yeterli değil, bilâkis çıkmasını sağlayıcı bir politikadır. Zira komünist blokun sinsi yayılmalarını kritik bölgeleri işgallerini zamanında önleyememektedir.

Amerika Birleşik Devletleri politikası refah içinde yaşama pahasına bu şekilde devam ettirilirse, Amerikalılar bir gün nesillerini komünistlere hediye edeceklerine muhakkak nazarı ile bakılmalıdırlar.

Mamafih şahsî düşüncelerle yayından çıkarılan bu politikayı Amerika halkının benimseyeceği umulmaz. Nitekim Kennedy'nin Küba davasında Üçüncü Dünya Harbini göze alması ve halkın Kennedy'nin tutumunu hareretle alkışlaması ve desteklemesi dünya durdukça Batı blokunun ömrünü garanti altına alma arzularının bir neticesi olduğu mütalâasındayım.

Hulâsa şahsî düşüncelerle zaafa uğrayan Amerika Birleşik Devletleri politikası Sovyetlerin ezeli politikalarının tahakkukuna yardımcı olmaktadır.

Amerikalıların Kıbrıs üzerindeki politikaları kaypak, adaletten mahrum. Amerika halkının insanî duygularla yaptığı yardımları istismar edici, felâketli günlerde omuz omuza dövüşeceği dost ve müttefiklerinin itimadını sarsan, diğer taraftan Sovyetlerin Akdeniz hâkimiyetine yol açan bir politikadır.

Kıymetli senatörler;

Kıbrıs'a Türk mühadalesi başladığı anda, Başkan Jonhson, müteredditi, kaypak, adalet duygusundan yoksun politikasına devam edemiyecek ve "Rusya size taarruz ederse, sizi yalnız bırakırım tehdidini yerine getiremeyecektir. Zira Amerika halkının baskısı bu istikamette olmayacaktır.

Buna göre Amerika Birleşik Devletleri Başkanını, yine baş rolde göreceğiz. Başkan silahlı çatışmanın Türk-Kıbrıs çatışması halinde kalması, sirayet etmemesi yolunda büyük gayret sarf edecek, icabederse silaha dahi başvuracağını ilan edecektir. Bilhassa Türk harekâtına Yunan mühadalesinin olmamasını sağlayacaktır. Türkiye'ye sert notalar verecektir, Güvenlik Kurulu yolu ile harekâtın önüne geçmeye çalışacak ve Sovyetler'in de son saatlerde bu teklife yanaşacakları kuvvetle ihtimaldir. Zafer Türk Milletinin kararlı tutumunun öncelik taşımasında olacaktır.

Yunanistan'a gelince; Yunan Hükümetinin Kıbrıs üzerindeki politikası Kıbrıs'ta savaşı tahrik, savaşı beleme, Ada'yı Yunanistan'a ilhak şeklinde tecelli etmiştir. Politikasını başarıya ulaştırmak için her tarafa başvurmaktadır. Yunanlıların istikrarlı bir politikaya sahip olacaklarına inanmıyoruz. Mustafa Kemal Paşa sevgisi bende böyle başlamıştır.

Aziz arkadaşlarım, emperyalist ve böbürlenen bir politika takip eden Yunan Hükümeti, Kıbrıs'a Türk harekâtı başladığı anda yatıştırma ve anlaşma politikasını takip edeceği bir kuvvetli ihtimal dahilindedir. Zayıf bir ihtimal ile Türk, Kıbrıs çatışmasına müdahale edebilir, veya Türkiye'ye savaş ilan edebilir. Neticesinin tahminini Yunan Hükümetine bırakıyorum. Biz Kıbrıs'ta adaleti tecelli ettirmek ve oradaki Türkleri imhadan kurtarmak maksadiyle harekât yapacağız. Bu ulvi düşüncemizin ve ana politikamızın dışına çıkmamak amacıyla her hususta karar önceliği Yunan Hükümetine bırakılması fikrindeyim.

Mısır'a gelince :

Dünya çapında isminin geçmesini Arap topluluğu için yatırım sayan Nasır'ın politikasının ve muhtemel harekâtının tahliline lüzum görmüyorum.

Doğu devletlerinin durumu :

Diğer devletler, Amerikalıları, sahnede görmekle, bir kısmı sükûtu tercih edeceklerini, bir kısmının da Amerikalıları takip edeceklerini tahmin etmekteyim.

Türkleri; diplomatik alanda ve manen destekleyerek kıymetli dostlarımız olacaktır.

Hulâsa, saydığım mucip sebepler dolayısıyla vasat, Aralık 1964 ayına kadar kuvvet kullanmamıza müsaid olacağı, bu tarihten sonra her geçen gün vasatı aleyhimize çevireceği düşüncesindeyim.

Neden taksim :

8 aylık çatışmadan sonra iki cemaatin uzak ve yakından irtibatlı bir idare şekli altında yaşamalarını mümkün görmüyorum. İki cemaatin sürekli ve huzurlu yaşama imkânını sağlayacak tek sistem adalete dayanan bir taksimdir.

Anlaşmalara sadakat :

Amerika Birleşik Devletleri Başkanının halen Kıbrıs üzerinde yürüttüğü politikasına şahsi düşünceler hâkim olduğu kanaatinde olduğunu açıklamıştım. Harekât esnasında Amerika halkının baskısı ile adalete dayanan bir politika takip edileceğini de söylemişti.

Bir şahsın hatası yüzünden rejim ve insanî duygularda birleşen iki milletin arasının açılmasını uygun bulmuyorum. Mamafih harekât esnasında elde edilecek tecrübelere göre dış politikamız mütalâa konusu olabilir.

Fakat, kanaatim şudur ki, netice nasıl tecelli ederse etsin kötü rejim, rakipleriyle ittifaka varan dostlukların daima karşısında olacağım. Ana fikrim hakkında son sözüm şu olacaktır. Ana fikrimi tahakkuk ettirecek gerek diplomatik ve gerek askerî alanda vasat müsaittir.

Kuvvet her zaman tahrik edilemez. Onun da incelikleri, hassas tarafları vardır. Muvaffakiyet, kuvveti zamanında ve yerinde kullanmada ve zamanında yerinde emir vermededir.

Muhterem arkadaşlarım, ana fikrimin mucip sebeplerini burada bitirmiş oluyorum. Hükümetin bugüne kadar takip ettiği politikayı genel hatlarıyla tasvip ediyorum. Yüce Meclisimiz Türk Milletinin takip edeceği politikayı tayin ve tespit etmiştir. Hükümete nevama güven oyunu, güvenini bildirmiştir. Benim de bu andan itibaren bütün gayretlerim, özür dileyerek söyleyeceğim; daima takdir ettiğim Hükümeti desteklemek olacaktır. Saygılarımla. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Sıtkı Ulay.

SITKI ULAY (Tabiî Üye) – Muhterem arkadaşlarım, ben de uzun bir konuşma hazırlamıştım. Ama sayın arkadaşlarımın sabrının tükenmekte olduğunu görerek müsaadenizle bu işi 10-15 dakikada bitireceğim.

Muhterem Senatörler,

Birkaç günden beri Millet Meclisinde, bugün de Yüksek Senatoda kıymetli arkadaşlarımızın büyük milletimizi temsilen içten gelen samimî, hissî, tarihî, hamasî, coşkun ve veciz konuşmalarını hepimiz alaka ile takip etmekteyiz. Görülüyor ki, bazı istisnaî görüşler hariç tenkid ve tavsiyelerin teferrüatı ayrı ayrı da olsa özü teferrüattan ihtisar edilecek olursa bu konuda mütesanit ve partiler üstü bir anlayış ve yakınlık vardır.

Bu memleketimizin geçirdiği birçok badirelere rağmen tarih bu günedek batmadığı ve batırılamadığının yarınlarımıza güven ve teminat veren bir cevabıdır. Bir çok tecrübelerle sabit ki; yaradılışımız icabı tehlike anoak ufuklarda belirdiği zaman derhal birleşen ve büyük bir güç iktisabederek umulmayacak kabiliyetler yaratan bir milletin çocuklarıyız. Kahraman bir avuç Kıbrıs mücahidinin yaratmakta olduğu şahikaları dinledikçe Senato kürsüsünden kendilerine, minnettarlık ifadelerimi belirtmekten geri kalamıyorum.

Dünün tarihlerini her zaman çabuk unutan bazı düşmanlarımız ile maalesef bazı yakın dostlarımızın bu güç ve geç anlayışları kendilerini ekseriya tutum ve politikalarında yanlış düşünce ve istikametlere sevk edebiliyor.

Söz talebinde bulunan arkadaşlarımın çokluğunu, mesullerin ve Hükümetin işlerinin kesafetini takdir ederek Kıbrıs davasının ortaya çıktığı andan itibaren görülmüş ve görülen bazı noksanlıkları sıralayacak değilim. Esasen eskiyi kurcalamaktansa ben hatta bu saate kadar varılan dünün hesaplarını başka müsait bir muhasebe tarihine bırakmakta davanın selameti bakımından büyük fayda ve isabet görenlerdenim.

Sayın Başvekilin son durumu Yüksek Senatomuzdaki izahı tarafsız bir görüşle cidden veciz ve manalı idi.

Ancak, bana göre bu talebe vâkı cevabı görüşmelerin seyrinde takip ettiğimize göre bazı inhiraflar oldu, kimse de akışın üstüne varıp düzeltme temayülü göstermediğinden neticede yine istifadeden pek berî olmadı.

Anladığıma göre Hükümet diyordu ki : Geçmiş hâdiseler şu, son teklifler ve son durumda şu : Millet iradesini temsil eden Büyük Meclis hangi istikametlere yöneleceğimiz hususunda bir ışık tutsun ve çoğunluk temayülü ile bir direktif versin. Hatta bunu bizim gibi anladığını zannettiğim Adalet Partisi Grup Başkanı İhsan Sabri Beyefendi de çıkarak bu hususta lütfen herkes görüş ve tavsiyelerini bildirsin tarzında tarafsızlara ve generallere de imada bulunmuşlardı. Bu sebeple bendeniz mâruzatımı şundan, bundan mücerret olarak ancak bir açık oturumda ifade edebilecek kadar kısa izahlı ve madde madde teklifler halinde sunacağım :

1. Hükümetimizin de öngördüğü şekilde alayımıza, hem Kıbrıslı vatandaşlarımıza karşı girişilecek bir hareketin Türkiye'ce artık bir harb ilanı telakki olunarak müdahalede bulunulacağı gerekli her yere notalanmalı ve dünyaya duyurulmalıdır.

2. Hükümetin de aynı düşüncede olduğuna kaaniim ki; bunun dışında her hangi bir hissî sebep, cereyan ve teessürlerle henüz ortada tavassut, anlaşma ve uzlaşma ümitlerinden bir zerresi dahi olsa, belirti varken bir genel harbe mübaşeret kararı kabul buyurursunuz ki; erken olur. Fakat bu konuda bir harb olmayacaktır diye her türlü hazırlıklardan vâreste kalmak da bence bir bedbahtlık ve hepimiz için büyük de bir sorumluluk olur.

Yapılacak bu hazırlıklar bence şunlar olmalıdır. Diğer kıymetli arkadaşlarımızın da bu hususta her halde daha teferrüatlı tavsiyelerini göreceğiz ve dinleyeceğiz.

a) Evvela dış siyaseti idare ile sorumlu olanlar bugünkü faaliyetlerini daha çok artırmalı, hatta haklı tezimizi biraz geç de kalmış olsak dünyanın her köşesindeki küçük devletlere, halk topluluklarına ve din adamlarına katliamları ve haklı tezimizi anlatacak şekilde ikişer kişilik iyiniyet heyetleri sevk olunmalı ve bunlar oralarda gerekli konuşma ve konferanslar vermelidir. Meselâ; Sayın Kasım Gülek Beyefendi arkadaşımız bazı ülkeler için bu hususta biçilmiş bir kaftan olabilir, daha başka kıymetlerimiz de vardır. Başka devletlerin tezleri yolunda biz külfetlerini de görüyoruz.

b) Önemli olarak düşünülen ikincisi :

Geçecek kısa intizar ve konuşmalar müddeti esnasında komşumuz Yunanistan'a otuz milyonunun ağırlığını hissettirmek ve tattırmak üzere kendisi ile olan

ticarî münasebetlerimiz tetkik değil, inkıtaa tâbi tutulmalı, hatta gerekli boykotaj tedbirleri alınmalı, Yunan tebalılar artık süratle ve toptan sevke tâbi olmalıdırlar.

c) Bugüne kadar çoğunluğu ile bizden kaçak beslenen yakın Yunan adaları sıkı kontrol altına alınmalı, Yunanistan'a karşı her türlü balık ve diğer iaşe maddeleri ile döviz keselerimizin ağzı sımsıkı bağlanmalıdır.

d) Bize yakın bulunan, bağrımızdaki adalar, önümüzdeki bir genel harbde onların basamağı olacağı yerde bunlar şimdiden mütehassıs alâkalıların usullerini bildiği şekilde bir yoğunluk yumuşatmasına tâbi tutulmalı ve bize basamak olacak hale getirilmelidir. Bu arada adalar halkının aç bırakılmamasına itina etmek de vazifelerimizden olmalıdır.

Derhatır buyurulursa huzurunuzda vâkı konuşmamda Yunanistan'a karşı elimizde Kıbrıs'ın ağırlığından daha büyük tonajda kozların bulunduğunu ve bunların yavaş yavaş kullanılması gerektiğini arz etmiştim.

Yunanistan'ın Türkiye'den olacak kaybı Kıbrıs'tan elde edeceği menfaatinin birkaç değil; 100 mislinden belki fazladır. Bunu anlayamayan ancak bugünkü Yunan iktidarıdır. Yunan münevverleri, Yunan halkının çoğu bunu çok iyi bilmekte ve düşünmektedir.

Hiç zaman geçirmeden, dünü, bugünü tenkid etmeden şundan, bundan, NATO'dan ve müttefikten yardım intizar etmeden geniş membalarımızın bulunduğu, Akdenizde bir harb halinde korsanlarımızın donanma ile işbirliğini sağlamak üzere her türlü gemi inşa kapasitelerinin çok yüksek olduğunu bildiğim Gölcük tezgâhlarımızla Denizcilik Bankası tersanelerini parasını verip süratle faaliyete geçirmeli ve en kısa zamanda serî, zırhlı ve silahlı çok sayıdaki hücum botlarını Akdenize indirmelidir.

Muhterem arkadaşlarım, bu iş zihinlerde büyütülecek kadar zor olan bir husus değildir. İlgili mütehassıslardan sorabilirsiniz. Senede tahsis edeceğiniz 50 milyon lira ile gerek Türk Deniz Kuvvetlerimizin gerekse ticaret ve kontrol filomuzun ne hale geleceği görülecek ve iftihar edilecektir. Bu tezgâhlar daha 20 sene evvelinden donanma emrine gemi yapacak çapta ve vasıfta idiler. Hükümetin ilgililerle görüşeceğini ve belki de görüşmekte ve işe başlamış olduğunu görmekle bahtiyar olacağım. Eski Donanma Cemiyetimizi hatırlayanlar çoktur.

Bütün arkadaşlarımızın da ısrarla belirttiği şekilde bir duraklama devrine sokulmuş bulunan askerî sanayiimizin bu ağır tecrübenin sonunda en kısa süre içinde faaliyete başlamış olduğunu ummak ve eserlerini görmekle iftihar etmeliyiz.

Hükümetimiz ile ve değerli ilgililerimizin önemle üzerinde duracaklarına inanıyorum ki; dünya gözü önünde bir genel harbe sebebiyet veren mesulün kom-

şumuz Yunanistan olduğu bu günden ve harbin başladığı anda açık delil ve alâmetleriyle tespit edilmiş olmalıdır. Bundaki kastımı ve önemini daha fazla açıklamaya lüzum görmüyorum. Echeson planına ait şahsi teklif ve mâruzatım şunlar olacaktır : Hükümetin izahlarından benim çıkardığım manaya göre biz vâkıa bu planı aynen kabul gibi peşin bir taahhüt ve mecburiyet içerisinde değiliz. Bu plan pekala tadil ile mesela mesahai sathiyesi Ankara veya İstanbul şehri ve bütün hinterlandını içine alacak ve bir tümen ile çok ağır tazminat mukabili oraya sığınacak vatandaşlarımızı iskân edebilecek bir çapta olmalıdır. Ayrıca Meis yerine kabili iskân olan birdiğer ada da pekala ileri sürülebilir. Bunları Yunanistan kabul etmez ve etmiyor denecek olursa verilecek cevap basit; buyurunuz Birleşmiş Milletler, buyurunuz koltuk altında himayeye çalışan büyükler. İyi niyetimiz ile sulh için nelere rıza gösterdiğimiz halde komşumuz hâlâ kasıtlı bir harb vesilesi aramakta ve yaratmaktadır. Bize kusur bulmayınız bizi doğru anlayınız, bize iyi tetkik etmeden büyük ricallere yakıştıramadığımız edada notalar yollamayınız. Lûtfen artık himayeden ve aradan çekiliniz; diyebilelim ve karşı karşıya istediği masaya oturalım.

Muhterem arkadaşlarım, yine bendenizin mütalâa ve düşüncelerine göre Kıbrıs konusunda müzakere yoluyla bir hal şekline varılması mademki düşünülüyor ve ön plânda tercih ve tasvib olunuyor. O halde karşılıklı tekliflerin Ahceson planına bağlı kalmak mecburiyeti de yoktur. Gerek Birleşmiş Milletlerin, gerekse büyük dünya devletlerinin mâkul bulup kabulleneceği ve belki Sayın Ahceson'a yumuşak gelebilen pekalâ çeşitli ve başka teklifler de yapılabilir ve bulunabilir. Mesela birtanesini huzurunuzda bendeniz teklif edeyim. Eğer şimdiye kadar teklif olunmadı ise :

Hükümet başında bir din adamı olmamak şartıyla müstakil Kıbrıs Hükümeti Türk Cemaatinin de iştiraki ile yeniden gözden geçirilip ayarlanabilir. Yunanistan Enosisi, Türkiye Ada'nın taksimini şimdilik bir tarafa bırakıp, Ada'nın bir ucunda Türkiye'ye diğer ucunda da Yunanistan'a, bu teşekkül, Kıbrıs Devletinin birer askerî üs tanılır ve taraflar askerî kuvvetlerini buraya çekerler. Nasıl evvelce İngilizlere Kıbrıs Devleti anlaşmayı yaparken üs tanınmış ise bu da aynen öyle olur. Bu şekli zannederim ki, gerek Amerika ve gerekse komşumuz Sovyetler Birliği de pekâlâ şayanı kabul bulabilir ve Birleşmiş Milletler de bu kararı öne sürebilirler. Bu olmadığı takdirde bu işle yakından ilgili arkadaşlarımızın belki daha önemli düşünüş ve teklifleri de vardır ve muhakkak ki, Hükümetimiz de çeşitli şekilleri incelemektedir.

Sizleri yordum ve zamanımı da bitirdim. Tek kalan son rica ve teklifi de ilave ederek huzurunuzdan ayrılacağım.

Benim de Senatoda zaman zaman söylediğim ve muhtelif konuşmalar esnasında birçok arkadaşlarımızın da temas ettikleri şekilde dış politikamızı yeniden gözden geçirmek ve ittifaklarımızdaki eksikleri tecrübeler neticesinde incelemek elbette ki, doğrudur. Fakat bu demek, süratle ittifaklarımızı terk edip bazılarının ekmeğine yağ sürelim demek de değildir. Bu sebeple hırs ile telaş ile, his ile hareket yerine Hükümetimizin ve bilhassa Büyük Meclisimizin daima şuur ve aklıselim yolunu bulacağı ve tercih eyliyeceği ve tutumlarımızın da toplumun da bu yolda uyarılacağı tarzındaki şüphe etmediğim dirayetlerine de güvenerek siz kıymetli arkadaşlarımı hürmet ve muhabbetle selamlıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Sadi Koçaş.

SADİ KOÇAŞ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, mâruzatıma esas teşkil edecek olan ana fikir dün Millet Meclisinde nevama bir güven oyu demek olan oylarla halledildiğinden Yüce Senatoyu ayrıca işgal etmek istemiyorum. Saygılarımla arz ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederim, Sayın Tarık Remzi Baltan.

TARIK REMZİ BALTAN (Zonguldak) – Sayın Başkan, Muhterem arkadaşlarım; Kıbrıs'taki Türk vatandaşlarımızın boğazına ve hatta midesine kadar pençesini atmış bir Enosisin karşısında Büyük Meclisimizin fikirlerinin muhassalasını hemen hemen almış oluyoruz.

Hükümetin T. B. M. Meclisinden almış olduğu asker yollama ve hatta harb yetkisi mustar kalmadıkça kullanmayacağı hususundaki sulhcu gayretini biz de tabiî karşılıyoruz. Ancak, biraz evvel Hariciye Vekilinin bu kürsüden ifade ettiği şekilde "şerefsiz bir barışa tevessül etmiyeceğiz" diye buyurdular. Yalnız bizde Karpas Yarımadasında bir karış toprak pahasına bir sulhün bize şeref getiremeyeceği kanaatindeyiz. Muhtelif hatip arkadaşlarımız meselenin her yönüne temas ettiler.

Bir noktada da bendeniz fikirlerimi belirtmek istiyorum. Üzüntümüzün bir derin noktası da Hatay'ı sulh yolu ile almış olan dünkü Hükümetimiz yerine bugün çok sulhcu görünmek suretiyle de Kıbrıs'ı yavaş, yavaş kaybetmek yolundayız. Yunan Kral ve Kraliçesi bütün Hükümet merkezlerinde senelerce dolaşarak, kapı ziyaretleri yaparken; Makarios Ankara dönüşünde Londra ve Zürih Andlaşmalarını feshedeceğini îma ve hatta söylerken Kıbrıs Anayasa Mahkemesi Reisi istifaen ayrılır giderken, maaalesef bizim hariciyemiz bu hâdiseler karşısında -üzülerek söylüroyuz, arzu etmeyerek söylüyoruz- seyirci kalmıştır.

Biraz evvel yine Hariciye Vekilinin beyanlarında "bizim kuvvet kullanmamız Birleşmiş Milletlerce iyi karşılanmazdı" tarzında bir ifadede bulundular. Ama, şurasını da belirtelim ki, mustar kaldığımız anda kuvveeti kullandık. Hatta hava

taarruzunu takibeden 48 saat zarfında takibettiğimiz gazete havadislerine göre Amerikan ve İngiltere matbuatı bizim hava taarruzlarımızın sonunda bir çıkartmayı dahi bekliyordu. Hatta Türkiye'yi bu mevzuda tasvipkâr bir ifade ile destekliyorlardı. Yine bugünlerde Sovyet Rusya Hükümeti biraz da neticeye intizar eder vaziyette bir bekleme politikası içerisine girmişti ve bu bekleme politikası bizim Kıbrıs'taki mahdut müdahalemizin geriye doğru gitmesi sonunda Sovyet Rusya notalar vermek suretiyle bir hattı harekete girdi. Sulh yolunu takip etmek, evet, sulh bir kuvvettir. Halkın yolunu bulan bir kuvvettir. Ancak unutulmamalıdır ki; dünyada hak yalnız sulh yolu ile alınmaz.

Ve bugün dünyada 3/4 kaidesindedir ki, daima hakkı kuvvet almıştır. Geçmiş bir misal vereyim :

Eğer masum Güney Kore halkına tecavüz eden Kuzey Kore karşısına bizim milletimizin de iştirak ettiği Birleşmiş Milletler çıkmasa idi yani bir kuvvet Kuzey Korelilere karşı duramasaydı bugün Güney Kore haritada mevcudolmayacaktı. Eğer bugün Garp medeniyetinin sembolu olan Batı Berlinliler yine bir kuvvetle desteklenmemiş olsaydı bugün Doğu'nun pençesi altında olacaklardı.

O halde kuvvetleri zamanında kullanabilmek bir maharettir. Bilhassa mevsimin gittikçe kötüleştiği anda Kıbrıs'taki çocukların dahi süt bulamama vakaları gittikçe, çoğaldığı bir zamanda Hükümetimizin her çareye başvurarak oradaki vatandaşlarımızın evvela açlık mücadelesini tatminkâr bir hale getirmesi, onları artık açlığını düşünmeyecek bir hale getirmesi, yine salgınlar karşısında Yüksek Mecliste ve Senatomuzda da ifade ettikleri gibi icabederse sulhü koruma pahasına harbe hazır olmayı bileceklerini tahmin ediyoruz.

Harbin eşiğine kadar itilmiş olan memleketimiz ki, bu Sayın İnönü'nün dünkü ifadeleridir, bugünkü Hükümeti hemen esaslı bir revizyona tâbi tutarak harb kabinesi karakterini taşıyacak kudretli bir Hükümeti meydana getirmelidir.

Mâruzatım bu kadar. Hürmetlerimi sunarım. (Sağ sıralardan alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Baki Guzey? Yok mu efendim. ("Yok" sesleri)

Sayın Niyazi Ağırnaslı, buyurunuz.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Ankara) –Sayın Başkan Muhterem Senatörler, sayın Hükümet erkânı, başladığı günden beri bir çıkmazdan kurtulamayan Kıbrıs ihtilâfında görüşlerimizi ve mazharı iltifat olursa bulduğumuz çözüm yolunu belirtmek amacıyla huzurunuza geldim.

Bir Türk - Yunan harbine doğru geliştiği mesul Hükümet başkanı tarafından ifade edilen Kıbrıs meselemizin barışçı çözüm yolları sonuna kadar denenmek suretiyle halline çalışılması, dünyanın ve onun içinde bulunan yurdumuzun gerçek menfaatlerine uygun düşecektir inancındayız.

Üstün silahlı kuvvetlerine rağmen sonuna kadar barışçı yolları denemek sabrını gösteren Türkiye'nin Dünya halkları yanında er geç büyük itibar kazanacağını hatırdan çıkarmazsak meseleleri serinkanlılıkla tahlil imkânlarını da yitirmemiş oluruz. Bütün iyiniyetli gayretler boşa çıkarılırsa o zaman da savaşın sorumluluğunu kimse bize yükleyemeyecektir.

Kıbrıs ihtilafında bugün yapayalnız bırakıldığımız bir gerçektir. Türkiye'yi bu yalnızlık içine doğru iten sebepler üzerinde, milletimizin huzurunda açıkça durulmalıdır. İkinci Dünya Savaşından sonra, bağımsızlıkları için kanlı mücadeleleri göze alan uluslar, Türk Kurtuluş Savaşlarından örnek aldıklarını, Atatürk'ü manevî lider tanıdıklarını söylemişlerdi. Üstelik bu halkların birçoğu da Müslümandı. Cezayir'in Fas'ın, Tunus'un, Güney Afrika milletlerinin, hangisinin kurtuluş savaşını destekleyen bir davranışımız oldu? Gönüllü milis kuvvetleri göndererek silah yardımı yaparak, değil, hiç olmazsa basınımızda, radyo yayınlarımızda sempati ile bahsederek onlara İsyancı Kuvvetler demiyerek Atatürk'ün kurduğu millî misak politikasına sadık bir dış politika izlenmiş bulunsaydı, tek taraflı bağlılık gösterilerine böylesine dalmamış olsaydık Kıbrıs konusunda bu derece yalnız kalmıyacaktık.

Kıbrıs için tek başımıza dünyaya karşı harb ederiz, lafını ciddiye almak mümkün değildir. Olmaz böyle bir şey. Savunduğumuz davanın haklı olduğuna inananlar, Birleşmiş Milletlerde bizi destekleyen devletler çoğalmalıdır. Bu istikamette yapılan propaganda, gösterilen çabalar yeterli midir? Sanmıyorum.

Kıbrıs ihtilâfının çıkmasında en büyük sorumluluğu taşıyan İngiltere başta olmak üzere, sömürgecilik düzenlerini devam ettirme çabalarını desteklemek hatasına düştüğümüz sözde dostlarımızın hepsi ya iki yüzlü bir politika güttüler, ya da doğrudan doğruya Yunanistan'ın cephesinde yer aldılar.

RİFAT ÖZDEŞ (Kocaeli) – Rusya'dan bahsediniz.

NİYAZİ AĞIRNASLI (Devamla) – Edeceğim paşam, bilirim ne zaman bahsedeceğimi. Acele etmeyin.

NATO devletlerinden hiçbirisi, tam tarafsız ve iyiniyetli bir gayret göstermedi.

Bu davranışlar faşist Yunan ve Rum Enosiscilerinin iştihasını kabarttı. Bugün izmir'i, İstanbul'u bile Megalo İdea sınırları içinde sayıklayan küstah hayalperestler vardır. "Tosya'ya pirince giderken evdeki bulgurdan olacaklarını" hatırlatarak, İstiklal Savaşı artıklarının, bu küstahların kulaklarını çekmekte geç kalmamalarını tavsiye ederiz.

Amerikan dostluğuna fazlaca güvenmiş olanlar Kıbrıs konusunda Amerikan tutumundan en derin hayal kırıklığına uğrayanlar oldu. Aslında Amerikan dostluğu ve NATO Türkiye'ye çok pahalıya mal olmuştur ve bütün kuvvetlerini NATO emrine terk etmiş Türkiye'den başka bir devlet de yoktur.

Yüce Senato, düzenbaz bir Amerikan firmasının kendi seviyesinde bir Türk şirketindeki ihtilaflı alacağını Hazineden tahsil etme gayretiyle başvurulan yolları yakın günlere ait olduğu için kolayca hatırlayacaktır. Amerikan Senatosu, yardımı kesme tehdidine kolayca başvurmuş ve muhterem Senatoda çok ağır müzakereler cereyan etmişti. 17 yıldan beri yardım adı altında yapılan müdahalelerin Türk toplumunun kalkınmasına, sanayileşmesine yarayıp yaramadığının tartışmasını aklı başında herkes hiç olmazsa kendi vicdanında yapıyor. Bir avuç ithalatçı tüccarla onlar hesabına çalışan aracıların zenginleşmesine yarayan yardımlar, ağır şartlarla sağlanan krediler, bağımsızlığımızı her gün biraz daha köstekleyip zincirlemiştir. Türk - Amerikan dostluğunun ciddî tehlikeler geçirmesinden en çok endişe duyanlar da işte bu çıkar çevreleridir. Yoksul Türk halkı, onbir vatandaşı ezdikten sonra İtalya'ya seyahate gönderilen Amerikan subayının, otomobile elini sürdü diye balkondan nişan alınarak yaralanan 11 yaşındaki Türk yavrusunun, gümrüksüz ve vergisiz Amerikan eşyası getirtip satan görevlilerin, bayrağımıza, üniformamıza saygısızlıklar eden, sözde dostların bıraktığı acı hatıraların ağırlığını yüreklerinde taş saklıyor gibi saklıyor. Bu yoksul milletin haysiyetini süt tozlariyle birkaç kutu peynire değiştiğini sananlar aldanıyorlar. Kıbrıs olaylarında sözde dostlar bir kere daha son defa denenmiş oldular.

Muhterem arkadaşlarım;

Kıbrıs ihtilafında barışçı yolların sonuna kadar deneneceği yolundaki beyanını biz memnuniyetle karşıladık. Savaş, şüphesiz ki sonu bilinmez bir maceradır ve kazanan da yitirdiklerini telafi edemez. Böyle olunca, Hükümeti maceraya teşvik etmek değil, hepimiz için izzetinefis yarası halini alan bu davaya bir çözüm yolu göstermek olur. Cumhuriyet Senatosundan bu istikamette ışık demetlerinin de geldiğini görüyoruz.

Türkiye İşçi Partisi, Kıbrıs ihtilâfının ilgili iki devletle, Adada yan yana yaşamış olan bütün geçmişi unutarak yeniden kardeşçe yaşamalarını istediğimiz iki cemaatin, Birleşmiş Milletlerden istenecek bir temsilcisinin de huzuru ile bir yuvarlak masa etrafında toplanıp görüşmelerinin telkinini uygun bulmaktadır. Olumlu bir çözüm yolu göstermemekte kendi çıkarları bulunan devletler dışında böyle bir konferans denenmeli ve bunun davetçisi Türkiye olmalıdır. Müzakereye, tek taraflı bir Enosis dışındaki tekliflerle gelinebileceği açıklanmalı,

gayretleri mukabele görmezse sorumluluğun bize ait olmayacağı da belirtilmelidir.

Yunanlıların bu teklifi kabul etmeyeceklerine açık deliller vardır diye düşünülebilir. Böyle bir teklifi ve Türkiye'nin barışçı gayretlerini dünyaya duyurabildiğimiz taktirde dünya halk oyunu geniş ölçüde lehimize çevirebiliriz ve etkileriz. Böyle bir davranış, şahsiyetli ve müstakil bir politikanın işareti olacağı için hiç olmazsa kırktan fazla Devleti sinesinde toplayan üçüncü dünya milletlerinin sempatisi ve muhtemelen desteği ile karşılanacaktır.

Bağımsız bir dış politikanın zaruretini Kıbrıs ihtilâfi bir defa daha meydana koymuştur.

Ne Washington, ne Moskova, ne Londra ve ne de Pekin. Sadece Ankara'dan idare edilen ve kuvvetini yoksul milletimizin haklarından, menfaatlerinden ve onun haysiyet idrakinden alan barışçı ve her türlü emperyalizme karşı müstakil bir dış politika. İstediğimiz budur.

Yarının mutluluklarla yüklü, iç tezatlarını da tasfiye etmiş Türkiyesinin kardeşlik şartlarını yaratmaya çalışan öncülerinin şahsında aziz Türk Milletini selamlamak en büyük bahtiyarlık olacaktır.

Yüce Senatoyu saygıyla selamlarım.

BAŞKAN – Sayın Ziya Termen.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Mehterem Başkan, muhterem arkadaşlar; Millet Meclisinde esasları ve bütün detayı geniş manada incelenmiş bulunan konunun Yüksek Senatomuzda da müzakeresi hali muhakkak ki bu çetin meseleye, millet olarak, Hükümet olarak, içine girmiş bulunduğumuz bu çetin meseleye yeni bir takım görüşler ilave etmek bakımından hakikaten faydalı olmuştur. Hükümet serinkanlılık içinde, heyecandan uzak ve basiret yüklü bir iklim içinde meselenin çıkış noktalarını tenkit kürsüsünden, muhaliflerinden ve muvafıklarından işitmiş olmakla meseleye muhakkak ki yeni bir açıdan değil, fakat, kendisinin beyanlarında ısrarlı mana halinde ortaya koyduğu prensip ve görüşlerinden ayrılmamak kayıt ve şartiyle meseleye nasıl ve ne şekilde bakmanın daha salim bir davranış olacağına hükmederken Senatonun bu müzakerelerinden de istifade sağlayacağını muhakkak surette teslim edecektir.

İngiltere Müstemleke Nezaretinin, büyük harbi takiben müstemlekelerin kendisine istikbalde müstemlekeleri teşkil ve tertibeyliyen millî çoğunlukların ekalliyetlerin ve cemaatlerin bir başbelası olabileceğinden hareketle, üçüncü bir büyükharbin ciddî manada hazırlığına geçebilmek ve İngiltere tahtını koruyabilmek için, kendisinin dominyon olarak mütalaa ettiği ve 19 uncu asır anlayışı için-

de istifade sağlamak gayesiyle malik olup ileride bunların tehlike olabileceğini sezdiği anda ortaya koymuş bulunduğu meselelerden birisini teşkil eden Kıbrıs'ın bugün tamamen kendisini bir tarafa çekmiş İngiliz menfaatlerinin uzağında bir Türk ve Yunan problemi halinde ayaklanmış bulunduğunu şu anda görmekteyiz ve bu suretle de İngiltere 1945 Harbinin sonundaki teşhisinin doğruluğunu Londra'dan, akrabası bulunan Yunan Devletinin menfaatleri istikametinde geliştiğini gördüğü için de bir kalp ferahlığı halinde seyretmektedir. Ve mesele tamamen bir Batı politikasının Türkiye'ye ters tepen aksi halinde bugün ancak kendisini 40 yıllık zaman içinde harb yapmamak suretiyle toplamış bulunan Türk Cemaatinin başına bela halinde gelmiş çöreklenmiş bulunmaktadır. Biz, General Papagos'un bir iç politika mevzuu yaparak 1954 yılında Kıbrıs problemini Yunan menfaatlerine adapte eder manadaki iç angajmanının mana ve mahiyetini tarihteki Türk Hükümeti olarak 1945 yılında tetkike aldık ve 1955 yılından itibaren de Kıbrıs mevzuuna millet olarak sarıldık. O derece ki, işte Kızıl Papaz bilmem çok çabuk, bilmem ne ol.. Manalarında yüzlerce miting ve Yunan aleyhtarı yüzlerce hareket ve bu arada da Kıbrıs'ın tarihi sebeplerle gelen seyri muvacehesinde Türk Milletinin ma'şari vicdan halinde ortaya koyduğu hüküm o tarihteki Hükümetin tabiî ve zarurî politikası oldu. Bu mücadele ve alevlenen mevzu iki yıl kadar sürdü. İstanbul hâdiselerinin sonunda Zürih ve Londra konferanslarının hitamında ortaya, hazırlanan bir metin gereği olarak, yüzde 50 şer hukukî şartlar ve imkânlara malik manada, iki cemaatin, müstakil tek bir devlet kurması prensibi Türk diplomasisinin o tarihteki başarısı halinde vücut buldu ve Kıbrıs Devleti teşekkül etti.

1960 Mayısından 1961 Ekimine kadarki devir, Sayın Millî Birlikçi arkadaşların idare ettikleri devir, birgûna o tarihte vaziyed eden Türkiye'ye hâkim bulunan manada ve hacim içinde bu tarih boyunca Kıbrıs'ın Türk Devletine ve Türk Hükümetine müteveccih manada birtakım kötülükler ifade ettiği devrolmadığı cihetle; o konuya sadece böyle temas edip asıl Kıbrıs'ta 1961 ve 1964 yılının şu 9 uncu ayındaki günümüze kadar güzeran eden zaman içindeki hâdiseler üzerinde konuşmanın yerinde olacağı kanaatindeyim. Ancak bunca gün Mecliste müzakere edilmiş bir konunun ve bu ana kadar geçmiş zaman içinde bu mesele üzerinde konuşan arkadaşlarımızın ileri sürdüğü meselelerin tamamının bir kere daha tekrarından çekindiğim için tabiî bir netice halinde; yalnız söylenmemiş ve fakat ehemmiyetli ve şahsım adına tescilinde fayda ümidettiğim birtakım küçük teferruat meselelerini Yüksek Heyetiniz vasıtasiyle Sayın Hükümete arzı da fayda görmekteyim. Muhalefetin Meclis müzakerelerinde ortaya koyduğu ve üzerinde ısrarla durduğu tek ve büyük haklı sebep şudur ve bu ısrar ve iddia karşısında Sayın Hükümet kendisini müdafaa etmek imkânlarından mahrum kalmıştır. Bu konu şudur : Kıbrıs'ta resmî mahiyetten çok uzak, tamamen bir çete harekâtı

manası ve hacmi taşıdığı günlerde Rum tecavüzlerinin karşısına siz Garantör Devlet sıfatınızla filan maddenin filan fıkrası gereği olarak niçin ansızın bir bildiriş yapıp ve bu o an için laubali ve sivil bir çerçeve ve fakat sonu için resmi bir kadro ve nizama ve hatta Yunan ordusunun başka bir şekil altında karşımda bulunmasını düşünerek zamanında niçin çıkış yapmadın, gibi bir sualin cevabını Sayın Hükümet asla veremez. Bu bakımdan Hükümetin bir büyük hukuk anlayışından ve dünya statüsünü bozarım endişesiyle askerî bir harekâta girme endişesinden tevellüd eden ve muhalefet için haklı ve fakat kendisi için bugün anladığımız ve bugün vasıl olduğumuz neticelere göre takdir ediyoruz ki; tamamen muhalefete hak verir bir mana içerisinde bu meseleye Hükümetin ikna edici cevap vermesi imkânsızdır. Çünkü ben Almanya'da 8-9 Ağustosta vâkı bombardımanın, televizyon ve akşam gazetelerinde büyük tarakeler ortaya koyarcasına Alman milletine, duyurulmasında, Alman ahalisinin, Essen, Dusseldorf ve Neuss kasabasındaki pekçok insanların iki günlük müşahadelerini tespit ettim ki: Türk Hükümetinin Kıbrıs'a vâkı hava harekâtı Türk Hükümetinin sabrının taşdığı devir olarak halkça izah edilmemekle beraber, Yunan menfaatlerinin Kıbrıs'ta Makarios ekibi tarafından fazla istismar edildiği merkezinde tezahür etmiştir ve Garplı adaletin koruyucusu bir anlayışın mümessili olması itibariyle de bu hareket Garb âleminde benim müşahade ettiğim dar çerçeve içinde ve mühim miktadaki Garblı huzurunda müspet bir neticeye vâsıl olmuştur. Bu izahımla şunu arz ediyorum ki; eğer, Türk Hükümeti bütün dünyanın basın yolu ile malûmu bulunan hamamda, banyoda çocuk cesetleri ile beraber resimlerin neşrinin akabinde bu hareketin bütün dünya üzerinde Türk lehine bir acıma ve Türkiye'ye bir gayriinsanı manada ve hacımda tecavüz ifade ettiğini anladığı manada Türk Hükümeti basit görünüşlü bir çıkartma yapmış bulunsaydı Makarios'un derme çatma 2 200 kişilik kuvvetlik mukavemeti karşısında Hükümet muzaffer olacak ve bu çıkartmayı karar altına alır almaz da kısa dalga neşriyatımızla bütün dünyaya en seri vasıtalarla bütün müttefiklerimize, polisiye bir anlayışla yapılan bir çıkarmadır, katiyen Makarios Hükümetini tenkil fikrim yoktur; Çünkü ben orada Anayasa rejiminin hâkimiyetini istiyen devletim, diyerek, bu mevzuu sahneye koymuş olsaydı; bu konu bugün bu derece kangrene bir mananın içine girmiyecekti. Muhalefetin bu istikametteki iddiasının cevabını, bütün büyük tecrübelerine rağmen, Muhterem İsmet İnönü vermekte müşkülât çekecektir.

Kıbrıs konusunun Sayın İsmet İnönü hükümetlerinin birincisi olarak kendisine tesliminde umumî manzara, mana şudur. Kıbrıs müstakil bir Devlet ve Anayasayı nizam olarak Anayasanın müesseselerini yerine getirmemek suretiyle Kıbrıs'ta bir millî problemi realize etmek istiyen Lefkoşa Hükümetinin tutumunu teşhis edip: Aynen 1959'da vuku bulduğu üzere, Kıbrıs'taki Türk'ün hayatî im-

kânlarını ayakta tutabilmek için ona silah ve mühimmat, çeşitli imkânlar gözetilerek yollanmak suretiyle ele almış bulunsaydı Kıbrıs sathındaki 300 şu kadarı Türk köyündeki Türk Şimale doğru çekilişde müşkülâta uğramaz ve bugün Kıbrıs konusu belki de bambaşka bir mananın içinde kalabilirdi. O halde zamanında bir çıkarma yapmamak şeklindeki asıl büyük, ciddî kritiğin yanına İsmet Paşa Hükümetinin, işbaşına geldiği andan itibaren, vaktiyle 1959 Hükümetinin yaptığı gibi, Kırıkkale fabrikalarında imal edilen bazı makinalı silahların, ki bu silahların Kırıkkale'den başka istikamete sevkinden sonra bu silahlar ne oldu diye merak eden ihtilal içindeki bazı muhalefet mensupları, "halkı silahlandırmaya mâtuf gayret idi ve bu silahlar Vatan Cephesi erkânına dağıtıldı" şeklindeki sloganı kabullenip, bunu bir ciddî mevzu telâkki eden o devirin işine el koyucular, muhterem Millî Birlikçiler, hatta bunu bir ciddî mevzu telâkki ederek derhal tahkik mevzuu yapmışlar ve neden sonra, Yassıada duruşmalarında, bu silahların Vatan Cephesi efradına dağıtılmak ve Halk Partisinin helâkinde kullanılmak üzere bir vasıta değil, bu silahların millî menfaatlerle müvazi manada deniz aşırı bir noktaya sevk edildiğinin ispatını yapmak suretiyle meseleye daha sonra keenlemyekûn addedilmek icabetmiş ve bu şekilde bir mana hacmi içinde el tersiyle kenara itilmiştir. O halde ikinci unsurumuz; İsmet Paşa Hükümetinin ciddî manada Kıbrıs'taki Türk'e, Anayasayı ihlal etmek arifesinde bulunan bu temayül sahibi Lefkoşa idarecilerine karşı silahsız Türk'ü teçhiz eder bir anlayışı, Hükümet tatbikatı olarak, düşünülmemiştir.

Üç : Çete harblerine mütemadiyen hukuk yönünden bir cephe alış hali; âdeta bir vahşi ormanda hücuma yeltenen aç aslana, rica ederim deyip hüviyet kartını göstermeye müşabih bir tutum olur. Çete acımadan insanlık anlayışının dışında tamamen bir Yunanlı esprisi içinde Türk köylerini tedirgin edip, ısrar gösterenleri öldürmek suretiyle Türk'ü Şimale kaçmaya mecbur bırakmıştır. Türk'ü vatana yakın yere sevkte menfaat gözetmiştir. Bu tutum içinde hâlâ diğer garantör devletler cebinde bulunan bir anlaşmanın bir maddesinin bir fıkrasını ileri sürerek hukuk niyaz etmek bence o dem için tatbik edilmesi halden olmamak gerekir. Bu itibarla Sayın İnönü Hükümetinin bu tutumu şirrete dersini verir manada yarı askerî yarı ciddî birtakım gösterilerle işin sonunun daha vahim manaya ulaşmamasını intacedecek terbiyetkâr bir üslûp kullanmak icabederdi, onu da yapmamışlardır.

Asıl mühim konu, çok Muhterem İnönü'nün bir tedbirsiz beyanının sonunda vukubulmuştur. Lûtfedip cümleniz hatıralarınızı yoklayınız, arkadaşlar. Bir Orman Çiftliği gezintisinde, değeri milyonları bulan bir espiyonaj maddesi olan "Türkleri öldürme hali muvacehesinde Ankara Hükümeti hangi yolu ihtiyar edecek." tir'in merakında olan, Atina ve Lefkoşa, bir gazeteci arkadaşımızın. Atatürk

Orman Çiftliğinde veya bir başka yerde, bir gazetede okudum ve bunun doğruluğunu sonradan tespit ettim. "Harb edecek misiniz, Paşam" sualine, Kıbrıs politasının ehemmiyeti aşikâr. Rum saldırılarının mahiyeti tezahür etmiştir. Türk halkı galeyan halindedir. Ve büyük tecrübeler sahibi Büyük Başvekil kalkar. "benim aklım var, çizme giymeyeceğim" der. Bu beyandan sonra Lefkoşa idarecileri Türkleri tamamen Ada'dan sürüp Şimâle kıstırmışlardır. (Sağdan, alkışlar.)

Bir meselenin muhalefet olarak hücumunu yaparken veya aynı meselenin muvafakat olarak müdafaası yapılırken her taraf kendi noktainazarının tarsini cihetine gidecek ve elbette karşısındakinin hatalarını yahut hataları feryat edilmişse, o hataların yanlışlığını mukabeleten savunacaktır. Ancak ben betahsis millet önünde cereyan eden hâdiseleri irşadetmek suretiyle şu kürsüden muhterem Hükümetin tatbiki manadaki hatalarını tadadederken meseleleri seçmiş bir arkadaşınız halinde huzurunuzdayım. Yani, muğlak, müphem meselelerden, çok, mücerret manalı, objektif ve cümlenizce yaşanmış meseleri saymak suretiyle Muhterem İnönü Hükümetinin, 1961 de hür manalı, vuzuhlu, Ankara'yı tedirgin etmeyen bir mana ve istikamet içerisinde bir Kıbrıs Devleti teslim almasına rağmen, bugün harbten bahsedilebilir bir Hükümet reisinin karşımızda bulunuşu birbirleriyle rabıtalandırarak meseledeki Hükümet başarısını yahut başarısızlığını huzurlarınızda tahlil etmek istiyorum.

1964'ün dokuzuncu ayının onbirinci günündeyiz. Bugünkü fiilî netice nedir? Bugün muhterem Hükümet bu ana kadar yaşadığı, güzeran eden zaman içindeki hâdisat, aldığı tedbirler ve muhtemel tasarrufları bir tarafa, bugünkü fiilî netice şudur : Bugün Kıbrıs'ta Anayasayı kenara iten, Türk'ü Kıbrıs'ın içinden süzüp Şimale sıkıştıran ve Kıbrıs'ın Atina'ya raptı meselesini, Türk ültimatomları ve Yunan - Türk müşterek dostlarının ricası, niyazı ve tavsiyeleri ile henüz muallakta tutan bir Lefkoşa ile, şandan, şereften ve harbten bahseden ve hukukumuzun çiğnendiğini feryadeden ve bu istikametteki karşının menfi tasarrufları devam ettiği takdirde ve arzu ettiğimiz mana ve istikametin dışında birtakım emrivakiler zuhur ettiği takdirde bunları tamamiyle değiştireceğini resmen bağıran bir Hükümetin bugün durumu bu.

Şimdi bir tarafta hukuk anlayışı ve medenî davranış, bir tarafta tamamen hukukun kuvvetle ve kendi açısındaki hakka muvazi düştüğünü anlayıp, buna inanan bel bağlayan, hazırlanan, takviye gören ve bekleyen bir anlayış. Ve bu iki anlayışın hemen yanında da Yunan anlayışı. Kan sebepleri ile, çeşitli teknik sebeplerle ve daha doğrusu Birleşmiş Milletlerin daha evvelki yıllarda, ikinci büyük harbin sonunda self determinasyon esasını teşkil eder manada bir coğrafyada çoğunluk hangi milleti ifade ediyorsa ve diğer küçük feryatlar, küçük ihtiyaçlar, küçük isyanlar, küçük arzular, talepler büyüğün yanında bir maddî kuv-

vet ifade etmiyorsa büyük milliyet sahibinin kendi kendini idare etmesi prensibi manasındaki tatbikatın tamamen sahibi olan Atina, Kıbrıs'ta bugün dört misli ağırlıktaki Rum çoğunluğunu, Rum Devletini müdafaa edercesine Türkiye'nin karşısına dikilmiş bulunuyor.

Şimdi çeşitli maddelerle vasfı ve alameti mümeyyiz kılınan bir Devlet kurulmuş, bu Devletin hayatı kısa bir zamanda bir Yunan politikası başarısı halinde yeni bir şekle girmiş ve Türkiye bir emrivaki karşısında bırakılmıştır. Çare? Çare, ve Türk'ün müşterek dostlarının, eğer samimî iseler, işe elkoyup bu iş sizin anladığınız manada olmaz şeklindeki kararı ile yeni bir hal suretine götürülmek, yahut da bu dostlar yanaşıp araya girmiyorlarsa, Türkiye'yi bir harbe icbar eder manada Türkiye'nin karşısına fiilî bir müşkülâtı çıkartmak gibi bir halin içine Türkiye'ye sokulmuştur.

Şimdi harbden bahsediyoruz. Muhterem Başvekil eski bir harbçi olarak, gayet haklı bir şekilde, eliyle hizmet verdiği bir konuda eliyle kaybın acılığını takdir ederek, milletin başka çıkar bir ümit ifade eden yolunun da gayrimevcut bulunduğunu sezerek daha fazla rahatsız olmamız halinde harbe kararlıyız buyuruyor. Bu Türkiye'nin bugünkü çıkmazlar muvacehesinde, hakikî ve sıhhatli kararı olmak icabeder. Ancak, harbin ne demek olduğunu fiilen yıllarca yaşamış, tecrübeli bir Devlet adamımızdır. Türkiye 40 senedir harbe girmemiştir. Yunanistan 40 senedir harbe girmiyor değil, girmiş vaziyette. Fakat, bir harbi özlercesine bir zorun karşısında bulunuyor. İkinci Cihan Harbine biz girmemişiz. 40 yıllık salim bir bünyenin sahibiyiz. Yunanistan 1941-1942 senesine kadar hem dahilî ve hem de Almanlarla çok ağır manalı, vahim, neticeli harbler vermiştir. Şimdi Yunanistan'ı bu kısa zaman içinde toparlayıp kendisinin asgarî üç buçuk misli ağırlıktaki Türkiye ile savaştırmaya sevk eden ana fikir nedir? Benim teşhisim Batı mecmua ve gazetelerinde vaktiyle vâki neşriyatın bende icra ettiği tesir neticesi bende uyanan fikir şudur ki, hakikatte arkadaşlar, Lefkoşa'da büyük problemlerin adamı olmanın yolunda ve buna kararlı bir kilise adamının idealleri yahut ihtirasları mevcuttur ve bu adam mariz bir adamdır. Ruhan hastadır ve bu adamın bütün gayesi Atina'ya büyük bir Kıbrıs Devletini ilga ederek ona, Atina'ya Kıbrıs'ı bağlayan vefakâr ve fedakâr bir Yunanlı tipi göstermek ve kraliyet müessesesini Yunanistan'da bertaraf ederek Atina'da sosyalist anlamlı bir Yunan Devleti kurmak amacındadır. Bunu İsviçre'de çıkan bir mecmuadan fiilen damadım vasıtasiyle getirip tercüme ettirip okudum ve kupürüm vardır. ("Sıhhatli bir haber mi?" sesleri)

Şimdi bunun sıhhatli bir haber mi, değil midir diye araştırılmasına geçecek değiliz. Ancak, Kıbrıs'ta meselesine şiddetle sarılmış bir adam vardır ve bu adamı

tutan Kıbrıslı bir Rum Cemaati vardır. Bu cemaatin toptan gayesi Atina'ya ilhaktır. Atina'ya ilhaktan sonra Sayın Banguoğlu hocamın söylediği gibi, Türkiye harikulâde tipik ve feci bir coğrafî manzaranın içine düşmüş oluyor. Vefakâr komşumuz İran hariç, İran Azarbeycan'ından itibaren gidişatımıza şehla bakan Rusya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Cenup'ta tamamen -çok güzel bir teşbih halinde lûtfettiler- pençesini her istikâmette bize sarmış bir Yunan menfaatleri şebekesi ve coğrafyası mevcuttur. Bu itibarla, Türkiye'nin bir hakiki kıskaç içerisinde bulunduğu tezahür ediyor. Peki 40 yıllık Türk diplomasisi sadece Kıbrıs istikametinde nefes alabildiğimiz bir gediği mi bize hediye etmiştir? Bu yeni bir problemdir. Yani, bugün bize elverişli bir dış politika takdim eden Sayın Hükümet Başkanı hakikaten 40 yıldan beri Türkiye'de hükümranlık kurmuş bir siyasî anlayışın mümessili sıfatiyle Türkiye'ye muvaffak bir dış politika hediye edememiş olduğunun içinde yaşıyor. Ve kendi eserinin, kendi şartsızlık aleminin sıkıntıları içerisinde huzurunu kaybetmiş manada ve milletin mukadderatı olarak akıbetini düşünür manada şikâyetçi bulunuyor. Nerede İslâm âlemi? Mütemadiyen Kıbrıs meselesinde dahi Batılı müttefiklerimizin yardıma koşmasını temenni eden anlam içindeyiz. İslâm alemi nerede? 1919'a kadar zaruri bir müessese olan ve ecdadımızın bize getirip hediye etmiş bulunduğu Hilafet müessesinin hatırı için büyük bir İslâm Devletleri manzumesi Türk menfaatlerini koruyucu ve yardımcı manası içinde İstanbul'u destekler bulunuyordu. Hatta İstiklâl Harbi içinde İran, Afganistan ve Pakistan Müslümanlarının deve yükü ile Bağdat'a kadar gelip cemettikleri nakdî yardım halinde de, Osmanlı Hükümetinin mahvolmasını tazammun eden fikir halinde fiilî yardıma gelmişlerdi. Bugün, İslâm âleminin mümessilliğini deruhde etmiş bulunan Nâsır dahi tesir edebildiği istikametlerdeki İslâm devletlerine Türkiye'nin aleyhine Birleşmiş Milletlerde oy kullanır manada Rusya'dan ve Kıbrıs'taki Papazdan aldığı ilham ile menfi yola girmiştir. O halde biz 40 yıllık politikamızla tabiî dostumuzu silkip atmışız, sonradan edindiğimiz dostlara, "Şu anda, şu müşkül şartlar içinde bir masaya gelip oturup bize bu konuda yardımcı olun, şeref ve haysiyetimizi kurtarın. Anayasanın Kıbrıs'ta hâkimiyeti hakkındaki verdiğim beyanatı şuradan tashih et ve tahkim et" manasında kendilerine el uzatamıyoruz ve dönüyoruz harbe. Hayır, arkadaşlar, bugünkü harbin ne olduğunu bilmiyen bizler olarak yalnız bir evvelki harbin fecaatini hatırlayarak karar altına alacağız. Harb yapmayalım derken karşı taraf elbette ki sevinecek, diretecektir. Bu harbi yapmamız zarurî şekle gelmiştir. Ancak, harbin fecaatini düşünerek dahilde yakın bir harbin gereklerini, Osman Köksal Beyin biraz evvel söylediği gibi yakın bir harbin gerekleri için hazırlıklarımızı yapmış bir Hükümetin harb beyanı karşısında mıyız? Ehemmiyetli olan harb yaparız şeklinde bir millî kararı, karşıdaki düşmana duyurmak değil, o esasen

bizim şartların elverişsizliğinden hareketle hapsedilmiş kedinin mecburen kendisini hapsedenin yüzüne fırlayıp tırmalaması misali gibidir. Elbette ki harbe girebileceğiz, şartlar bizi o dereceye getirirse, zorlarsa bir harb muhakkaktır. Ancak bu harbe gidişte yarın tekrar bir soru bulup da sual sormak imkânından mahrum olan ben, Senatör sıfatından hareketle şu anda Hükümete soruyorum; Harb yapmanın psikolojik şartlarını Türkiye de ihzar etti mi? Bir.. İki harb yapmanın maddî imkânlarını rezervlerini ihzar etti mi? Üç. Bugün bir harp ihtimali karşısında bulunduğumuza göre Rusya'nın bize müdahalesi halinde Amerika'nın bize yardım edebileceğinin garantisini aldı mı? Şimdi öyle içiçe komplike problemler ki, bunların Meclis kürsünden açıkça beyan edilmesi, konuşulması detaylarına inmek ve mesul Hükümete, harb telaffuz eden Hükümete bunları sormak hakkım olduğu halde memleketimin âli menfaatleri muvacehesinde bunları mecburen soramıyorum. Sormanın isabetsizliğine inanı-yorum ve fakat harb kararını veren Hükümeti de bu şartları bilmekten gelen sebeplerle alkışlayamıyorum. Meselenin özü aşağı-yukarı budur. Türkiye'de çok vahim manalı günler yaşanıyor. Sayın İnönü harbi beyan etmiş Başvekil sıfatı ile. Bu memlekette bir harbin gereklerini çok iyi bilen insan sıfatı ile bunların da ihzaratına geçmiş olmalıdır. Ve asıl mesele Türkiye'de harb yapacak ruhî hazırlıkların hazırlığına ve planlamasına geçmelidir. Bu arada Rusya'ya, Amerika meselemizin hakikatını, Amerika'ya Rusya probleminin hakikatını söylemek suretiyle muvazeneli bir yeni Türk dış politikası çizmenin zamanı da gelmiştir. Politika suples istiyen bir sanat ve meslektir. Atatürk "Cihanda sulh, yurtta sulh" demiştir. 40 yıldır yurtta sulh içinde değiliz ama cihanda sulh içindeyiz. Bu cihanda sulh ne-reye kadar gidiyor? İşte geldi. Cihanda sulhü bozucu sebepler Türk kapılarına kadar geldi, kapı tokmağını çalıyor. Şimdi Cihanda sulh uğruna Kıbrıs'ı feda mı edeceğiz?

Ben dedim ki, konuşmamın başında, Kıbrıs'ı, eğer Kıbrıs probleminin başladığı anda bir küçük operasyon mevzuu olarak ele alarak küçük tipli küçük manalı askerî hareketlerle, Anayasayı yok etmek istiyen Lefkoşa idarecilerini tenkid eder manada ve polisiye bir müdahale harbinde ele almış olsaydık bugün kapımızda harb çanları çalmayacaktı ve bugün Türkiye'nin durumu o müdahaleden sonra "Türkiye bu konuda titizdir, ciddidir" şeklindeki anlayışla bu duruma gelmeden yeni bir hal istikameti kazanmış bulunacaktır.

Şimdi Türkiye'de Kilise aynen İngiltere gibi susmaktadır. Bu konunun da bir teemmülü icabettirir mevzu olduğu cümlenizce takdir buyrulur. Athenegoras Amerika'dan Türkiye'ye, boşalan Türk-Rum kilisesine reis olarak gönderilmiştir. Athenegoras'ın Dünya kiliselerine büyük hâkimiyeti mevcuttur. Ve o kiliseleri temsil eden kendisinden üç, dört gömlek aşağıdaki rütbe papazlarına emri, ilahî mana taşır. Türk Devleti kalkıp bu meselede Athenegoras'ın Kıbrıs'taki Rum

papazına irşat edici manada bir mesaj yollamasını niyaz edemez, rica edemez. Ederse hata işler. Esasen Sayın İnönü bu konuda titiz ve hassas Başvekildir. Ancak asırlardan beri Türkiye'de, Türkiye'nin en güzel yerinde oturmuş, kendi istikametinde vazife vermekte bulunan bu kilise ve bu kilisenin bugünkü reisi Türk - Yunan dostluğuna set çeken, berhava eden mananın doğduğu şu günde Türk - Yunan harbini gerektiren sebepler üzerinde Atina'ya ve Kıbrıs idarecilerine nasihatte bulunmak suretiyle, meseleyi kilise açısından başka bir istikamete tevcih edebilecek yeryüzündeki yegane adamdır. Türkiye ve Kıbrıs, ve Yunanistan hakikaten düşünülürse halli zor mesele gibidir, ama Türkiye'nin müzakere şartları Yunanistan'ın menfaatlerini okşar çerçevede ve Türkiye'nin nispeten aleyhinde bir mana hacmi içinde yine de Türkiye'nin razı olabileceği bir şekildir. Çünkü Kıbrıs konusunun halledilmemesi halinde halatın iki taraflı gerilmesi halinde Kıbrıs uğruna vâkı harbin neticeleri birer asır müddetle, sonu ne olacağı belli olmayan bu iki devletin meseleleri bir tarafa, evvela insansız kalan bir Kıbrıs'la tarihî varlıkları, madde varlıkları ve bunca asırlık Türk gayretlerinin, fakir Anadolu halkının millî gayretlerinin eser haline getirdiği bugünkü Türk Medeniyetinin yok olması ve binnetice çok daha ağır manalı, çok daha acı kuvvetten gelen sebeplerle, çok daha yokluk ifade eden bir manada Yunan maddiyatının yok olması hali mutlaktır. Bu harbe bu çatışmaya çare bulma konusunun -benim kanaatimce- anahtarları, sadece Ankara ve Atina'da olmamak icabeder. Eğer bir dünya muvazenesinin bozulmamasını temin için Türkiye'nin mecburi bir savletine Rusya müdahale etmezse mesele alevlenmeyecektir. Fakat Rusya'nın müdahalesi Amerika'nın müdahalesini icabettirdiği takdirde cihan şümûl manada, şu son ve teknik, balistik silahların nükleer silahların var olduğu devirde, dünya bir Kıbrıs için, bir hasta papazın yarattığı bir Enosis fikri için kana boyanacaktır. Bunun önüne geçme uğrunda Türk diplomasisine düşen vazife Avrupa'daki mümessillerine çift ayyıldızlı direktifler vermek yerine, müstakbel harbin, Türkiye için zarurî mananın içine girmiş bulunan harbin dünya muvazenesini bozacağını ihtar ile, bu konuya devletler arası anlamdaki bir teşekkülün el koyması ve Birleşmiş Milletlerin adil bir daire içine girerek Türkiye'ye yardım elini uzatmasının niyazına geçmelidir. Arkadaşlarımdan birisi hiç söylenmemiş bir konuyu ele aldı. Hakikaten isabetli bir tavsiyedir. Muhterem İnönü'nün kendine güvenen şahsiyetine rağmen, şu arz edeceğim hususu lütfetmeleri ve bu konuya eğilmeleri yerinde olur. Elbette ki, bu iklim içinde, bu tansiyon içindeki memlekette ve bizzat harb halini ilan edebilecekleri vasatın içinde bulunduğumuzu beyan ettikleri tansiyon içinde, Türkiye'de kuvvetli Hükümet ister. Biz İnönü'nün tecrübesinden ve hele hele dün Mecliste aldığı itimattan sonra da, hukukan bir tecrübeyi teçhiz eden yeni salâhiyetinden hareket ile meselenin tashihine gideceğini ve bazı or-

ganları sekreterler seviyesinde olan, Sayın Hükümet erkânından istifalar yoluyla tebeddülat yaparak, kuvvetli ve CHP içinde yetişkin, tecrübeli elemanlardan mürekkep yeni bir Hükümeti iş başına getirmesini naçizane tavsiye ederim. Bu dahilde arkadaşlarımızın vazife veremeyecekleri fikrinde hareket ederek söylenmiş bir söz değil, hariçte revizyon edilmiş bir Hükümetin takdiri halinden sansasyon yaratacağı manasından ötürü dahi değerlidir. Bu itibarla biz kendimizi önümüzdeki vadinin meyline göre artık hazırlama iklimine girmeliyiz. Bu tansiyon içinde ben, memleketin tedbirli, mevcut kadro içinde, hakikaten liyakatlı bir el halinde meclisin tensibiyle bu hukukî neticenin de tebellür etmiş özü muvacehesinde yarına emniyetle bakabileceğim. Ancak Türkiye'nin iç meselelerin de bir harb zemini muvacehesinde ele almak zaruridir.

Sayın İnönü'den, dış politikamızda yeni bir değişiklik yapılmasının -şu an belki mevsimi değildir ama- şayet kader tekrar iş başında kalmasına imkân verirse mutlak ıslahat yapmak, kadroda dünya görüşü değişikliği yaratmak, Amerika'ya taahhütlerine sadık ve Türkiye'yi direkt manada koruyucu pozisyonu telkin etmek, Rusya'ya Türkiye'nin tarihî zor şartlar içinde yaşamakta bulunan bir heyeti içtimaiyi bulunduğunu takdim ile, icabederse Türk Cemaatinin kendisini tarsin yolunda büyük hürriyet anlayışı içinde her meseleyi ele alabileceğini ve başarabileceğini 700 yıllık bir Devlet hayatiyetinden hareket ile buna muktedir olduğunu izahla ona hatta ve hatta bana başka istikamette ve manada el uzatma, ama ekonomik manada bana yardım et, şeklinde Rusya'ya dahi el uzatmak suretiyle, memleketin daha rahat bir nefes alır şekilde, yeni istikametlere kavuşmasının yoluna girmesini de, Hükümetten, bu arada elbette rica ederiz. Şimdi dahilde Hükümetin tatbikat olarak...

MEHMET HAZER (Kars) – Manasız, lüzumsuz uzattı. Yeter artık.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Mehmet Hazer arkadaşım, bana manasız, diyor. Şimdi, Mehmet Hazer arkadaşımızın büyük mana sunan CHP Grubu Sözcüsü sıfatına rağmen çok büyük manasızlık içinde biraz evvel konuştuğunu gördük. Burada bana sataşmanın manası yok. Ben inandığını konuşan adamım. Dikkat buyurursanız...

BAŞKAN – Lütfen karşılıklı konuşmayalım, devam edeniz.

ZİYA TERMEN (Devamla) – Şimdi, Mehmet Hazer Beyin mevzuunu burada bırakalım. O benim eski arkadaşımdır, hırpalamayalım.

Meselenin özünü arza çalıştım. Bir harp vasatı içindeyiz. Hükümet gözünün önüne baksın. Bu dereceye Türkiye'yi getirişte bir iki ihmal olmuş, hatanın büyük rolü olmuştur. Bundan sonra hata yapıldığı takdirde, Türkiye büyük zararlara uğrayabilecektir. Basiret sahibi İsmet İnönü'ye bütün bu endişelerimi huzurunuzda

saygı içinde arz ederken hakikaten memnuniyet hissi içinde huzurunuzdan ayrılacağım. Çünkü, meselelerin enini, boyunu kavrayacak tecrübelere sahip Başvekil, vaktiyle vâkı hatalarının neticelerini, şu zor hale girişimizde görmüştür. Fakat ne çare ki, insanoğlu ihtiyaçlar ve hücumlar, zaruretler karşısında hakikatleri bazan söyleyemez. Arz ederim. (Alkışlar.)

BAŞKAN – Sayın Başbakan.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) – Grup adına söz istiyorum.

BAŞKAN – Peki buyurun grup adına.

CHP GRUBU ADINA HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) – Pek muhterem arkadaşlarım, son konuşan arkadaşımıza kadar bir muayyen üslûbun hududunu geçmeyen konuşmaları Senatomuzun hâdiselere objektif bakış arzusu ve teamülünün bir geleneği olarak telâkki edip ben bir konuşma talebinde bulunmamıştım, ve bulunmayacaktım. Ancak Ziya Termen arkadaşımızın inanışlarını dile getirdiğini ifade etmesine rağmen, değil hususi, beynelmilel vesikaları dahi yerinde ve doğru tavsif ve ifade etmemiş olması Senatonun tarihe mal olacak zabıtlarına yanlışlıkların geçmesine meydan vermemek için grup adına bir tavzih lüzumunu duyduk.

Adalet Partisinin Sayın Sözcüsü İhsan Sabri Çağlayangil arkadaşımızın buradaki konuşmalarını bir teselli telâkki ederek, kendilerini fazlaca cevaplandırmak istemiyordum. Ve fakat iki üç noktaya temas edince Senato karşısında bir hâdiseyi dile getirmek ve birkaç gündür devam eden bütün görüşmelere rağmen açıklanmamış bulunan bazı gerçekleri ifade etmek zaruretini duydum.

İhsan Sabri Çağlayangil arkadaşımız, bu sözlü genel görüşmeyi arzulayan önergeyi verdiği zaman buradaki ifadelerinde aynen "bidayetinden intihasına kadar davanın gelişmesini izah edebilecektir. Bu itibarla bir genel görüşme açılmasını istiyoruz" demişlerdi. Kıbrıs konusunun bidayeti şimdi arz edeceğim noktadan başlar. Bu arz edeceğim noktayı geçmişle ilgili bazı hâdiseleri bugün dile getirmeye lüzum var mıdır, yok mudur diye bir yana bırakmışken ve konuşmayacakken Ziya Termen arkadaşımız hâdiseleri yanlış ifade ettikleri için, Büyük Senatonun zabıtlarında bu yanlışlara müsaade edemeyeceğimizi arz edeceğim. Gerçi, daha önce yine aynı konuşmalar arasında Sayın Celâl Tevfik Karasapan arkadaşımızla Kıbrıs'la bulduğumuz formül, yani Zürih ve Londra Anlaşmaları dünyanın en ileri formüllerinden birisidir." demişti. Ziya Termen arkadaşımız da Londra ve Zürih Anlaşmalarını, % 50 Rumlara ve % 50 Türklere olmak üzere eşit hak tanıyan ve Türk diplomasisinin bir zaferi olarak burada ifade ettiler. O halde bu hâdisenin oluşunu, geçmişte Meclisin içinde bulunan ve o hâdiselerin içinde de konuşan bir arkadaşınız olarak, hiçbir yeni şey ilâve etmeden olduğu gibi tebarüz ettirirsem, İnönü Hükümetinin neyi miras aldığını daha iyi anlamış olu-

ruz. Bu, özel hayatımızdaki, gibi aile mirası olsaydı, reddi mirası icap ettiren bir hâdise idi. Devletler hayatında, milletler hayatında reddi miras diye bir müessese bulunmadığı için fedakârlıkla kabul edilmiştir. O halde Londra ve Zürih Anlaşmalarına bizi vardıran ve bu anlaşmaların hakiki mahiyetini koyduk mu İnönü Hükümetlerinin ifade etmeden ve Türk Milletine gerçeklerin bu tarafını açıklamadan yüklendikleri sorumluluğun mahiyeti daha çok iyi anlaşılmış olacaktır.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Bunda fayda mülahaza ediyor musunuz? Sayın Reis Bey.

CHP GRUBU ADINA HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Var, yanlış ifade ettiler.

BAŞKAN – Rica ederim müdahale etmeyin.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Devamla) – Yanlış ifade ediyorlar hakikatleri tahrif ediyorlar. Bu şekil konuşmada millî menfaat olduğuna kaani değiliz. Reddi mirasa kadar gidiyor. Ayıptır. Bu Türk Milletinin davasıdır. Bu yola gitmesinler.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, bir geçmiş mirasa bir arkadaşın bu kadar yakın ilgi göstermesinin manası yok. Şimdi bizi... (Gürültüler ve ne manası var bunun sesleri.)

Arkadaşlar hassasiyet göstermeyiniz... (Bu bir millî davadır, sesleri.)

BAŞKAN – Efendim rica ederim, müdahale etmeyiniz. Zatı âliniz de tahrik eder şekilde konuşmayınız.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Zürih ve Londra Andlaşmalarının % 50 Rumlara ve % 50 Türklere hak verdiği halde İnönü Hükümetinin bunu gerçekleştirmekten uzak bulunduğunu ifade etmeye tahammül edilecektir, bu tarihî yanlışın düzeltilmesine müsaade edilecektir; böyle şey olur mu, arkadaşlar? Bu itibarla ben tarihî gereçekleri dile getireceğim. (Gürültüler) Bir geçmiş mirasın ortaklılık kavgasiyle ilgili bir konuşma yapacak değilim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Kıbrıs Anayasasında var.

BAŞKAN – Sayın Bekata çok istirham ediyorum şu dış politika işini, iç politikaya alet etmeyiniz. Çok istirham ediyorum...

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Reis Bey siz Senatoyu idare mevkiinde bulunuyorsunuz, ben daha hiçbir şey söylemedim.

BAŞKAN – Çok istirham ediyorum, şu sakin havayı bozmayın.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Ne diyeceğimi duymadan reaksiyon göstermeyin arkadaşlar. (Gürültüler)

BAŞKAN – Arkadaşlar, müdahale etmeyin lütfen.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Şimdi arkadaşlar, Kıbrıs'ın Zürih ve Londra Andlaşmaları yapılmadan önce, hepinizin bildiği gibi, idaresi İngilizlerin elinde idi. Ve İngiliz idaresinde Kıbrıs'ta iki cemaat, Türklerle Rumlar idare edilmekte idi. Bu mevzuun geçmişi ile ilgili seyir şöyle cereyan etti. Günün birinde Türk Hariciye Vekili, Yunanistan'da, Kıbrıs'ın Türklerle bir ilgisi yoktur, Kıbrıs Yunanlılarla İngilizlerin bir iç meselesidir, dedi. Ondan sonra, bu, hepinizin hafızalarında bulunduğu üzere, Hürriyet Gazetesinin alemdarlık yaptığı bir iç mesele haline gelip, Kıbrıs Türktür, vatanın bölünmez parçasıdır, diye Türk Milletine mal oldu.

AHMET ORHAN AKÇA (Kütahya) – Sedat Simavi'ye Allah rahmet eylesin.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Mütaakıben, bu konunun bütün bir milletin elinde bayraklaşma halinde bulunuşunun çeşitli tezahürleri arasında 6-7 Eylül hâdiseleri oldu. Ve ondan sonra Kıbrıs Türktür cemiyetleri kapatıldı. Ve bu mevzu şu noktaya geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisine intikal eden mevzuu, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, bütün Millet Meclisinin ittifak ile karar haline koyduğu taksim tezine müncer oldu. 16 Haziran 1958 de "Ya taksim, ya ölüm!" mevzuu Türk Milletinin sloganı haline geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisi 16 Haziran 1958'de ittifakla aldığı kararı bütün dünya parlamentolarına, taksim Türk Milletinin yapabileceği fedakârlığın son noktasıdır, diye Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisinin imzasiyle bütün dünya parlamentolarına gönderildi. Metin buradadır, uzatmamak için okumuyorum.

Hulâsası Türk Milletinin yapabileceği azamî fedakârlık noktası taksimdir. Ondan sonra arkadaşlarım, mesele bildiğiniz gibi Zürih ve Londra Andlaşmaları ile bir neticeye bağlanma istidadını buldu. Londra, Zürih andlaşmaları taksim değildir. O halde yüzde elli, yüzde elli hak tanıyor bu. Onu arz edeyim.

1. Londra ve Zürih Anlaşmaları ve Kıbrıs Anayasasına göre, Kıbrıs 12 kişilik, Reisicumhur ve Muaviniyle beraber, bir Hükümet tarafından idare edilir. 8'i Rum, 4'ü Türktür. Karar ekseriyetle verilir. Eşit mi?

Madde 6. – Kıbrıs bir Temsilciler Meclisi tarafından idare edilir. Yüzde 70'i Rum, yüzde 30'u Türk. Karar ekseriyletle verilir. (Öyle olur, sesi.) Eşit mi?

CELAL TEVFİK KARASAPAN (Afyon Karahisar) – Bunu anlamak için kitap okumanız lazım. (Gülüşmeler)

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Anlatabilmek için kitap getirdim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Kitap anlayacak kafa lazım her şeyden önce.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Şimdi, Reis Beyefendi, senatoda hiçbir zaman Riyaset Divanı arkadaşların bu cins tasallutlarına müsamaha etmemiştir.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Sen sebebiyet verdin.

BAŞKAN – Müdahale etmeyiniz. Sayın Bekata sizden de rica ediyorum, tahrik edici konuşmayınız lütfen.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Ben bir şey söylemiyorum Reis Bey, Kıbrıs'ta Zürih ve Londra Anlaşmalarının maddelerini ifade etmenin alınma mevzuu olmasına imkân var mıdır? (Gürültüler.) Niçin % 50, % 50 kabul ediyorsunuz? (Gürültüler.)

BAŞKAN – Sayın Bekata bugünkü siyaset üzerinde konuşuluyor daha evveliyata gitmeye, beyhude yere bu müzakerelere lüzum olmadığı kanaatindeyim.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Onu görüşüyoruz beyefendi.

BAŞKAN – Çok istirham ediyorum münakaşalara yol açmayın.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Muhterem Reis Bey burada, bir yanlış konuşma yapılmış da, o tashih ediliyorsa, Riyaset Makamı Senatonun zabıtlarının tashihi dolayısıyle sadece memnun olmalıdır. (Şahsınız namına konuşun, grup namına değil sesleri) grup namına konuşmamın sebebi şimdi gelecek.

Arkadaşlar, bu Londra ve Zürih Anlaşmaları Meclise geldiği zaman Mecliste uzun müzakereler cereyan etti. Bu uzun müzakereler sonunda C. H. Partisinin genel Başkanı ve muhalefet lideri bir önerge verdi. O önerge Londra ve Zürih Anlaşmaları İngiltere'nin askerî ve siyasî isteklerini gerçekleştiriyor. Türklerin taksim tezine mani hükümleri içine alıyor. Yunanlıların Enosis, ilhak tezini zaafa uğratmamıştır. Ve yüzde 70 Rumlara üstün hak tanımıştır. Ekonomik ve sair sebeplerde var. Bunlar ikmal edilmezse doğru olmaz, ileride hadiseler çıkabilir. Bu itibarla, bunların ikmalinden sonra ancak Hükümet getirsin, diye önerge vermiştir. Bu önerge oya konulmamış, ondan sonra o zamanki muhalefet partisi Londra ve Zürih Anlaşmalarına muhalif rey vermiştir. İşte grup sözcüsü olarak bunu hatırlatıp bir nokta ile meseleyi bağlamak istiyorum.

FARUK KINAYTÜRK (Burdur) – Siz zarar vermeyin biz statükoya razıyız.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Şimdi muhterem arkadaşlar, huzurunuzdaki arkadaşımız o tarihte yani 4 Mart 1959 da Mecliste bu anlaşmalarla Kıbrıs ihtilafı şeklen kalkmış ve fakat Kıbrıs meselesi ortada kalmış bulunuyor, demişti. Aldanmamışım.

Şimdi arkadaşlarım, işte Hükümetin elindeki Kıbrıs hadiselerinin seyri böyle iken, Yunanistan'ın güttüğü tek prensip Enosis olmuş ve Enosisten zerrece biran

inhiraf etmemiştir. Hükümet şimdi diyor ki, Ada'da Türk Cemaatine yapılacak tecavüzlere her şekil ve vasıta ile cevap verilecektir, evet mi, hayır mı? Biz buna diyoruzki, doğrudur, kabul ediyoruz.

Kıbrıs'taki silahlı kuvvetlerimize tecavüz vâkı olursa derhal mukabele görecektir. Biz buna peki diyoruz. Hükümet politikasının ana hatları ve izahı.

Savaş bir emrivaki olarak kendini gösterirse bunun sorumlusu Yunanistan'dır, doğru mu, eğri mi?. Doğrudur diyoruz.

Müzakere yolu ile yani barış içinde bir hal şekli bulunabilirse, felaket önlenmiş olur, diyor. Doğrudur, diyoruz. Ve buna Mecliste müşterek bu hususu ilave ediyor, Hükümet de aynı hassasiyeti gösteriyor. Ne ilave ediyoruz? Hükümet Adadaki Türk halkının korunması ve müdafaası ve bunların müzakeresinde, bu hakların korunma ve müdafaasının müzakeresinde Türk Milletinin şeref ve haysiyetinin anlayışına titizlikle hürmetkâr olsun, diyoruz, öyle olacağım, diyor. O halde, sizin, bizim bütün Meclisin ve milletin bu polikitada ayrılık mevzuumuz yoktur.

Şimdi, dersek ki, buna rağmen, Hükümetin eline son derece mükemmel bir eser verildi. Ve fakat bu eseri Hükümet rahnedar etti. Hayır, eline son derecede mükemmel bir eser verilmiş değildir. Demin arz ettiğim gibi beni bu kürsüye çıkarmaya sevk eden, sebep son konuşan arkadaşımın tarihe karşı tevdi ettiği ve Senato huzurunda konuşulmuş olmasına rağmen tavzih görmeden geçmesine razı olmadığımız hususdur. % 50...

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Tarihi hakikatler tavzih istemezler.

BAŞKAN – Rica ederim müdahale etmeyiniz.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Şimdi, Ziya Termen arkadaşımızın bu ters hassasiyetini zannederim ki, Temmuz ayında bir beyanat tarzında mı idi; bir tarafta müşahede ettiğimiz, İmroz'da yaşayan Rum asıllı vatandaşlar uzun hâkimiyet yılları süresince müesses Osmanlı ve Türk Devleti nizamlarına karşı tam bir mutavaat ve inkıyat içinde yaşayan, vatandaşlık vazife ve mükellefiyetlerini noksansız yerine getiren seviyeli ekalliyet hayatı vermişlerdir, şeklindeki sözlerini hatırlıyorum.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – İmrozlular için.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – İmrozlular için, böyle hatırlıyorum. Ve ilave etmişlerdi galiba, İmrozlu Rumların hicretini mucibolarak hareket isabetsiz bir tutumdur. Ve galiba sonunda şöyle diyorlardı, İmrozlulara karşı vâkı bu tatbikatın medenî ve hukukî bir anlayış ile kâbili telif olmayacağı inancındayım."

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Mektubu açıklayabilirler mi?

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Beyan olduğunu hatırlıyorum.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Tevilli konuşuyor, kasıtlı konuşuyor.

BAŞKAN – İcabında cevap verirsiniz, kürsüden, efendim. Müdahale etmeyin. Lütfen karşılıklı konuşmayın.

HIFZI OĞUZ BEKATA (Devamla) – Bu sözlerden sonra, benim de Hükümetten bir isteğim olacaktır. Kıbrıs Devleti, inancıma göre, bugün bizim, Meclisin, ekseriyetiyle kabul edildiği için Zürih ve Londra Anlaşmaları, bizim için elbette mutadır. Gayet tabiî. Fakat, anlaşmaların bizim için mûta olduğu hakikatini burada böylece muhafaza ederek bunu ortak, bir vatan ve ortak bir Devlet olarak, kurulmuş bulunan Kıbrıs Devletinde bir taraf diğer ortağın haklarını ve hukukunu nazarı itibara almadan yok dediğine göre, kendisinin mevcudiyetinin hukukî temeli olan bu anlaşmalara ve Anayasaya yok dediğine göre, bizim için varlığı devam etmekle beraber yok dediğine göre, bunu diyenin hikmeti vücudu da kalmaz. O halde Kıbrıs Devleti, devlet olarak yoktur. Kendisi kabul etmiyor hikmeti vücudunu, temelini.

Eğer mutlaka bir vasıf vermek lazım gelirse, yarısını kaybettiğine göre yarım devlettir. O halde bu devlet bir tam devletin hukukî anlayışiyle karşıya alınamaz. Çünkü Kıbrıs'ta Kıbrıs Devletinde Türklerin vatan ortaklığı ve devlet ortaklığı vardır. Bu ortaklıkta bir tarafın, vatan ve Devlet bana aittir, sana ait değildir, demesi mümkün değildir. Bu itibarla bundan böyle müzakerelerin yenilenmesi ve yeni anlaşmalar karşısında konuşurken Kıbrıs'taki Devletin bu temel za'fını bilerek kendisinin hikmeti vücudu ve temel hukuku statüsünü yıkan, devletlik vasfını kaybeden insanlar bulunduğunu başlangıçta tespit edip ona göre Hükümetin Politikasını gütmesi zaruretine inanıyorum. Çünkü bu mevzuda, bu ölçüde sert tutmazsak yeni birçok veya benzeri cüretlere imkân vermiş olabiliriz.

Arkadaşlarımın müsahamalarına sığınarak ben mevzuu şöylece bitirmek istiyorum. Bu gibi millî hâdiselerde bir tarih, objektifi istikbale gitmeye yarar. Şimdi bir yakın tarihi olduğu gibi ve tek kelime ilave etmeden dile getirirken reaksiyon gösteren arkadaşlarım daha uzun bir tarihin Lozan kelimesi içinde gitti diye heyecan duymakta ve devamını istemekte idiler. Tarafsız ve objektif ölçüleri vicdan ve millî meselelerde zaıflarla mülemma hale koymamak için bir muayyen hadiseyi dile getiren insanın tahrifini tescil, doğrultulmasına tahammül etmemek gibi meclislerin hayatında reva göremiyeceğimiz istikametlerde Başkan da, Heyetiniz de, teşvikkâr olamaz. (Soldan alkışlar).

Sevgili arkadaşlarım; biz böyle badireleri milletçe çok görmüşüzdür, geçireceğiz. Fakat yanlışların müdafaasına ortaklığın milletvekilliği, senatörlük Senato

ve Millet Meclisi hayatında eşi görülmez teammüller ihdas etmeye meydan vermememiz gerekir. Sevgili arkadaşlarıma şuna ifade edeceğim; bir millî şuurun içinde birleşmiş ve gelecek günlerde bu birleşmenin zaferlerini görmek üzere hazırlanmış olan insanların bir gerçeği unutmamaları icabediyor. Koca Osmanlı İmparatorluğunun bir küçücük mahallesi olan, Kıbrıs bizim bugün bir belli - başlı meselemiz halinde Türk topraklarında hâdise yaratacak hale gelmiştir. Geçmişi bu ölçüde büyük olan bir milletin bugün mâruz bulunduğu hâdisenin küçüklüğüne rağmen tesirindeki büyüklüğü geçirdiğimiz hayatın seyri içinde ibretle mülahaza edersek, daha çok bir millî şuur ve birlikte toparlanmamız zaruretini anlamış oluruz. Böyle bir zengin müşaşa ve yeryüzüne örnek olmuş bir Koca Türk Devletinin bugünkü devamı olarak, eğer küçük meseleleri bir yana iter, elele verir ve bu milleti kendi millî birlik şuurumuzun örnekleğinin arkasında birleşirsek bizim yenemiyeceğimiz hiçbir hâdise yoktur. Bu hâdise bugün olduğu ölçüden çok küçülerek bizim hükümetlerimizin arkasında koca bir Devlet ve millete dayanarak, koca bir tarih ve ihtişama dayanarak son derecede kolay yenilebilecekleri ölçüde küçülebilir. Hepinizi bu inanışla hürmetle selamlar ve Hükümete arkasındaki Türk Milletinin tarihine, bu mevzua verdiği hususi öneme ve millî şuurun kendisine destek olacağına inanarak muvaffakiyetler dilerim, teşekkür ederim arkadaşlar. (Soldan alkışlar).

BAŞKAN – Efendim grup adına Sayın Çağlayangil buyurun.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Efendim, Sayın Sözcüye bir sual sorabilir miyim?

BAŞKAN – Efendim, grup sözcüsüne sual sorulamaz.

A. P. GRUBU ADINA İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) – Muhterem arkadaşlarım, en iyi yüreklerle ve Kıbrıs meselesinde Hükümete müzahir olmanın en temiz örnekleriyle tenkidlerimizi arz ettikten sonra tekrar huzurunuzu işgale mecbur olacağımı katiyen zannetmezdim. Fakat eski bir arkadaşım bulunan, aynı mektepten beraber feyzaldığımız arkadaşım Sayın Hıfzı Oğuz Bekata ismimizi ve grubumuzun beyanlarını da zikretmek suretiyle bazı mülahazalar serd ettikleri için ve bir takım hakikatler yanlış tescil ediliyor, zabıtlarda ileke kalmasın endişesi içinde bulundukları için, ihtimal aynı mektepte okuduğumuz için olacak, ben de yine aynı endişe ile tahrif edilmiş hakikatlerin zabıtlara geçmemesini önlemek gayesiyle huzurunuza geldim. (Sağdan alkışlar).

Muhterem arkadaşlarım, elde bir Londra ve Zürih Anlaşmaları var. Nasıl istihsal edilmiş, salim eserler midir, temiz midir, iyi midir, muallel midir, bunun münakaşası size aittir. Her Hükümet akibeti ne olursa olsun meşru olarak bir devletin başında bulunduğu müddetçe tasarrufları da meşrudur, neticeleri de mak-

buldür. Kaldı ki, Hükümet bugün o andlaşmaları hareket noktası ittihaz etmiş ve onun neticelerinin istihsali gayreti içine girmiştir.

Binaenaleyh, bu andlaşmaların sureti tahassuluna gizli, kirli mahiyet atfetmek veya bunları şu veya bu özürle malul kılmanın davanın millî tarafına bir hayır getireceği kanaatinde değilim. Hele reddi miras meselesini pek garip ve huzurunuza gelmemesi icabeden bir hâdise olarak telakki ediyorum. Sayın Hıfzı Oğuz Bekata Kıbrıs meselesinin ilk defa bir Hariciye Vekilinin bu işin "Kıbrıs'ın Türklerle bir münasebeti yoktur." şeklinde başladığını söylediler. Doğrudur, yalnız zihinlerde teşevvüş olur, belki bu Hariciye Vekilini, ilk defa bunu söyleyen vekili teşhis edelim; bu zat 24 Ocak 1950 günü bu beyanatı veren yani "bizim için Kıbrıs meselesi diye bir şey yoktur" diyen Halk Partisi Hükümetinin Hariciye Vekili Necmettin Sadaktır. (Gülüşmeler).

Şimdi buyurdular ki; biz 1950 yılında bu anlaşmalar Meclise geldiği zaman, bugünkü Başvekilimiz, o devrin sayın muhalefet lideri bu anlaşmaları tenkid ettiler. Bendeniz konuşmama o günkü muhalefet liderinin sözlerini aynen aldım. O konuşmaları burada Meclis zabıtlarından bendenizin okumasiyle Senato zabıtlarına aynen geçmiştir. Fakat Sayın Hıfzı Oğuz Bekata'nın anlattığı şekilde değil. Bendeniz şimdi huzurlarınızda zaptı aynen tekrar edeceğim. Yüksek Heyetinizin tereddüdü varsa zabıtları getirir, okuttururum. Hadise şu; Londra ve Zürih Andlaşmaları eski iktidar zamanında Mecliste müzakere ediliyor. O günün muhalefet lideri, bugünün Sayın Başvekili kürsüye geliyor ve diyor ki; "Hükümet taksim üzerinde bizden mutabakat aldı. Biz taksime ittıba ettik, ama şimdi taksim haricinde yep yeni bir formüle geldik. Tıpkı bendenizin bugün söylediğim gibi. Londra ve Zürih Andlaşmalarını halletmek için gidiyorsunuz ama, yeni bir tez ile geliyorsunuz. O günün Sayın Başvekili bu tezi müdafaa ediyor. "Taksim diye gittiniz, bu nereden çıktı?" "Muvaffak olamadık. Enosis oldu deseydiniz, harp ederdik alırdık. Taksimi yaptık deseydiniz teşekkür ederdik. Ama biz yetkisiz Meclise olan taahhüdümüzün hilâfına ayrı bir netice ile geldik.

Ben de diyor, eski bir Devlet adamıyım, bilirim. Meclisteki beyanlarında da aynı nokta vardır. İhtilaflı meseleler üzerinde bir noktada ısrar etmek mümkün değil.

Bu usulî hatanızı Meclisten yetki almadan bu işe girişmiş olmanızı belirtmek kaydiyle beraber hadi diyelim ki; bu da bir hal tarzıdır, aldımız bunu elde ederek geldiniz, bunu da müzakereye hazırım. Fakat burada bizim itirazımız var. Bu Anayasa Sayın İnönü, hukukan gerek taksim tezini, gerek Enosis tezini kapatmıştır. Defakto Anayasasının maddesi mucibince Kıbrıs Hükümeti ne taksime gidebilir, ne de ilhaka gidebilir. Doğru. Ama diyor bunun zayıf bir tarafı var; hukukî

durum böyledir ama fiilî durum böyle midir? Kıbrıs Hükümeti diyor, "bir Rum Hükümeti günün birinde ha...!" filan tarihte Türkler taksim istemişlerdi, yazık oldu şu işe, haydi gelin şunu taksim edelim der mi? Demez. Bunu mantık kabul edemez. Buna imkân yoktur. Kıbrıs Rum Hükümetinin günün birinde taksim işini ele almasına mantıken imkân yoktur. Ama bir gün işte bendenizin tıpkı bugünkü ekspozemde arz ettiğim gibi, birkaç gün içinde bunlar ilhak diye tutturacaklardır. İlhak yolu fiilen açık kalmıştır. Hukukan her ikisi de kapalı. Fakat taksim ebediyen öldü. İlhak yolu açıktır" doğrudur. Nitekim kendilerinin hakikaten büyük kehanetlerine layık bir netice ile ve takdir buyurdukları zaman zarfında da tahmin ettikleri hâdiseler zuhur etti.

Şimdi diyor, bu muahedenin eksik tarafı nerede? Bakıyorum diyor, Yunanistan ilhak diye kalkarsa ne yaparız? İstişare ederiz. Kim var? İngiltere, İngiltere diyor Yunanistan'ın ilhak tezine lakayıt kalır. Onlar kendi menfaatlerini gözetir. Onlar burada bizimle beraber müdahaleye girmez. Yunanistan? Yunanistan ses çıkarır mı? Kendisine ilhak edecek bir iş, iş için, bizimle beraber olur müdahale eder mi? O da etmez. Ne kalıyor?... Tek başına Türkiye'nin müdahale etmesi. Ben diyor bu müeyyideyi zayıf buluyorum, zayıf bu müeyyide.

Günün birinde Kıbrıs Rum Hükümeti Türkleri mücerret karşısına alarak ilhak tezi diye bir tez tutturmaya müsaittir. Ne olmalı idi? Bu şöyle olmalı idi.

Bu diyor, eğer Kıbrıs Anayasasında her hangi bir şekilde taksim diye bir feryat yükselirse derhal İngiltere ve Yunanistan müdahale etmeli idi, taksime meydan verilmemeli idi. İlhak diye bir ses yükselirse, yine İngiltere ile Türkiye bir olmalı idi, derhal müdahale etmeli idi. İşte o zaman Kıbrıs Rum Hükümeti ilhaka kıyam ettiği vakit karşısında hem Türkleri hem İngilizleri bulacağını düşünerek böyle bir iddiaya böyle bir fikre kıyam edemezdi, buyuruyorlar. Bir görüştür. Devrin Hariciye Nâzırı şimdi rahmetli olan bir zat çıkıyor kürsüye diyor ki; Sayın İnönü'nün büyük bir Devlet adamı ve tecrübeli bir siyasî sıfatiyle görüşlerine hürmet ederim. Meseleyi çok güzel tetkik buyurmuşlar. Doğrudur mütalaaları. Yalnız bir noktalarına itiraz edeceğim. Kendilerinin zayıf diye ortaya koydukları hadise bu muahedenin kuvvetini teşkil eder. Onu da huzurunuzda izah edeceğim. Hâdise şudur : Buyuruyorlar ki, Sayın İnönü, diyor eğer her hangi bir ilhak faaliyeti karşısında İngiltereyle, Türkiye müştereken müdahale etselerdi müeessir olurdu. Bendeniz bunun aksi kanaatteyim. Böyle bir hâdise zuhur ettiği zaman İngiltere'ye diyecektir ki, gel bakalım işte ilhak teraneleri başladı, müdahale edeceğiz. İngiltere yine kendilerinin pek güzel tasvir buyurduğu sebeplerle yan çizecek; dur bakalım daha ilhakın lafı var, fiiliyat tahassül etmedi, diye beni köstek-

leyecek. Tek başına müdahale hakkı da bende olmadığı için, ilhak fikrinin gelişip olumlu hale gelmesine sebebiyet verecek. Bu itibarla tek başına müdahale hakkı, inisiyatifi daima elinde tutmak kaydiyle, bizim için ilhak teranesini bastıracak en müessir tedbirdir, diyor. Sayın İnönü buyurmuşlardı ki, bendeniz bu sabah aynen naklettim. Evet tek başına müdahale, müessir bir müdahaledir ama, şartları vardır; âni yapılmalıdır, baskın halinde yapılmalıdır, yarım olmamalıdır, tam ve kâmil olmalıdır, diyor.

Devrin Hariciye Vekili bu noktaya temas ediyor, müdahalenin bu şekilde yapılmasında elbette kendileri ile beraberim, müdahale böyle yapılmazsa esasen müessir olmaz. Fakat diyor; insaf buyursunlar, kendilerine sorarım, Kıbrıs Yunanistan'a altıyüz mil, Türkiye'ye 40 mil, Yunanistan o devre göre beş buçuk milyon Türkiye 25 milyon. Böyle bir müdahaleden hangi taraf endişe etmelidir, Türkler mi, Yunanlılar mı?.. Şu tablo gösteriyor ki, muahedede tek taraflı bir müdahale hakkı elde etmek ilhak teranesinin bastırılması için yegane yoldur. İşte tarihî yanlışlığa meydan vermemek için zabıtlara geçmesini Sayın Hıfzı Oğuz Bekata'nın istediği ve o devrin Sayın Muhalefet Liderinin istinadettiği nokta budur ki, biz bu kürsüden bu sabah Adalet Partisi olarak kendilerinin o gün Mecliste müdafaa ettikleri noktai nazarı müdafaa etmekten başka bir şey yapmadık.

Grubuma mensup bir arkadaşım çıktı % 50 şöyle, % 50 böyle dedi. Şahsi fikridir. Doğrudur, yanlıştır; hâdiseyle ilgisi vardır, yoktur. Bunu C.H.P. Grubunun cevaplandırması ihtiyacını duymasını anlayamadım. Bendeniz de bu hâdisenin müdafaasını üstüme alacak değilim. Arkadaşımız, burada beyanına karşı verilen mütalâayı gelir cevaplandırır. Neden böyle bir iddia kendileri üzerinde bu derece büyük hassasiyet tevlidediyor merak içindeyiz. Yalnız bir noktaya işaret buyurdular. Zannederim şahsî fikirleridir. Dediler ki; "Bizim Hükümetten temennimiz Kıbrıs Hükümeti muahedeleri feshettik deyince, o muahedeler kendisine hayatiyet vermiştir, kendisini de birlikte feshediyor. Bu itibarla müdafaalarımızda bu tezi tutalım" buyurdular. Hakikaten biz de böyle bir hisse ve böyle bir fikri telkin etmeye mütemayiliz. Ama ne yapalım ki böyle bir iddiayı da bugünkü Hükümetin gafleti elimizden almıştır.

4 Mart tarihli kararları üzerinde bu kadar çok konuşmamızın sebebi nedir? 4 Mart tarihli kararları dikkatle tetkik buyurmuşsunuzdur. Karar nedir? Kıbrıs'a Birleşmiş Milletler Kuvveti çıkacak. Nasıl başlar. Kararın birinci maddesinin metni; Kıbrıs'ta meşru ve hakkı hükümraniyeti haiz Kıbrıs Rum Hükümeti. Ne münasebeti var; bu kararda bu vasıfların yeniden tescil ve tespitinin vazı hikmeti nedir?.. Var.

Yunanistan'la Kıbrıs Hükümetinde bir endişe var, yani biz bunu feshediyoruz, ama kendimizi de beraber feshediyoruz. Ne yapalım?.. Öyle bir şey yapalım ki meşru, olduğumuzu hakkı hükümraniyete haiz olduğumuzu bu muahedelerin dıştan bir vesika ile Birleşmiş Milletlere tescil ettirmiş olalım ve bu zihniyetle o fikrayı oraya yerleştirmiş.

Sayın Nihat Erim buyurdular ki, Mecliste; efendim, Güvenlik Konseyinde kararları kelime canbazlığı ile çıkar, veto var, şu var, bu var. Kelime canbazlığıyla. Bir devlet bunu koparmak istiyor. Ben de yaparım bir kelime canbazlığı, bunların başına eklerim : Londra ve Zürih Anlaşmalarıyla meşru ve hakkı hükümraniyeti haiz. Bu iki kelimeyi ekledim mi, Londra ve Zürih'in meşruiyeti güme gitti mi. Devletin meşruiyeti de güme gider. Maksat bunu yerli yersiz ifade ise o meşruiyetin nereden ihya ettiğini oraya dercettirmekte elbetteki söz ve hak sahibi olabilirdik. Buna muvaffak olamazsak kapıyı vurup, çıkıp gidebilirdik. Ama durup dururken bir Birleşmiş Milletler Kuvveti gönderilecek, kararda 4 Mart tarihinde Kıbrıs Devletinin meşruiyetini şu vesileyle kabul ve tescil ettirmek bir gaflettir. Bendeniz bu sabah buralara eğilmedim. Eğilmememin sebebi bunları konuşmak arzulamadığım içindir. Gayemizin ne olduğunu Yüksek Heyetinize arz etmiştim. Ama dönüp dönüp burada şu hâdiseyi bir iğneleme, bir kaşıma, bir tahrip, bir bölücü mahiyetle bu kürsüye getirmenin de bütün itiraz ve feryatlarımıza rağmen vatan hizmeti olduğuna kaani değilim. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. (A. P. sıralarından şiddetli alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Başbakan buyurunuz.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Sayın Başkan İmroz'a ait bir mektup okundu. Bu mektup hakkında izahat vermek istiyorum.

BAŞKAN – Bilâhara, Başbakan konuşsun ondan sonra.

BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ (Malatya Milletvekili) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Müzekereyi toparlamaya çalışırken bazı noktalara vuzuh vermek isterim.

Benim Meclisteki beyanatımda Kıbrıs politikasında takip edeceğimiz yolu söylememe karşı Yunanistan'da şöyle tefsirlere rasgeldim.

Mümkün olduğu kadar barış yolunda ihtilafın halledilmesine çalışacağız. Fakat bir saldırıya uğrarsak, cemaatimiz uğrarsa biz buna derhal cevap vereceğiz, başlıca sorumlu Yunanistan'dır, umumî hatları içerisinde söylediğim mütalaalara şu cevabı vermişlerdir. "Biz yani Yunanistan Kıbrıs'ta şimdiye kadar saldırı yapmamıştır. Bundan sonra da yapmayacaktır. Şu halde bir çatışma ihtimali ve tehlikesi azalmıştır." Bu anlayışta temelde yanlış bir görüşü ilk önce belirtmek isterim. Kıbrıs'ta 1963, 21 Aralıktan beri Anayasa açıkça ihlal edilerek tecavüz

yapılmıştır. Anayasayı zor kullanarak ortadan kaldırmak teşebbüsüne girişilmiştir. O zamandan beri Kıbrıs Hükümetinin saldırıları ardı arkası kesilmeksizin devam etmiştir. Yunanistan Kıbrıs Hükümeti ile tesanüt ilan etti. Eğer Kıbrıs Hükümetini bu hareketinden alıkoymak için Türkiye müdahale hakkını kullanmaya yani silah kullanmaya kalkarsa Kıbrıs ile beraber savunacağını söyledi.

Bizim görüşümüze göre Kıbrıs'taki saldırı hareketine Yunanistan tesanüt ilan etmiştir.

Tekrar edeyim, Kıbrıs'ta cemaatimize tecavüz vuku bulursa emniyet içinde yaşaması tehlikeye konursa derhal cevap vereceğiz.

Müzakere yolu ile hal şekli bulmak arzusu Kıbrıs'ta herşeyden evvel sükûnet havasının tesis edilmesine bağlıdır. Bu noktada israr etmeye lüzum görüyorum. Çünkü Kıbrıs'ta bugün bir abluka sistemi vardır. Türk Cemaatını hayatî ihtiyaçlarından mahrum etmek suretiyle ölüme mahkûm etmek gibi teşebbüsler vardır. Bu teşebbüs karşısında kayıtsız kalmayacağız. Abluka sistemini kaldırmak için hukukî yoldan, uluslararası yoldan her teşebbüsü yaptık, yapmaktayız. Birleşmiş Milletlerde bu emekler takib ediliyor ve abluka yüzünden Türk Cemaatinin yaşamasının tehlikeye uğramamasına çalışılıyor. Zannediliyor ki bazı amelî ve müspet neticeler alınmıştır. Bizim öğrendiğimize göre gerçek şudur ki, amelî neticeler alınmıyor. Millet Meclisinde söylediğim gibi bir yerde kesilen su verilirse bir yandan bir köyde diğer bir ihtiyaç kesiliyor.

Şimdi bu konuda Yüce Senatoya bir misal arz edeceğim. Bu misal son muharebelerden sonra Erenköy bölgesine sıkışıp kalmış olan Türk köylerinin muhasara halinde, ablukadan kurtulamamasıdır. Muharebe mevzileri ve hatları geri çekilmemiştir. Erenköy bölgesini Kıbrıs'ın içi ile, Lefkoşa ile muvasalası yoktur. Ne Türk köylerinden, ne merkezden buraya gıda ve ihtiyaç maddeleri sevk edilmiyor. İnsanlar, çok, tasvir edilemeyecek ıstırap içinde, mahrumiyet içinde yaşamaya çalışıyorlar.

Şimdi bu ihtiyaç çok had bir hafhaya geldi. Biz Kıbrıs'a haber vererek açıktan gıda ve ihtiyaç maddelerini göndermeye karar verdik. Bunları yakında göndereceğiz. İhtiyaçları nispetinde sevkiyat yapacağız. Bunu Yunanistan'a, Birleşmiş Milletlere ve her tarafa haber verdik. Şimdi bu hareketimiz durdurulursa, Kıbrıs idaresi buna karşı korsa, bu, doğrudan doğruya bir saldırı olarak muamele görecektir. (Bravo sesleri ve şiddetli alkışlar)

Bunu kaydettikten sonra ilave edeyim ki bu Erenköy meselesinde her türlü teminatı vermiş olmak için orada Birleşmiş Milletlerin bir karakolu vardır. Göndereceğimiz, yapacağımız sevkiyatta gıda ve ihtiyaç maddelerinden başka bir şey olup olmadığının kontrol edilmesini kabul ediyoruz.

Muhterem Senatörler, Kıbrıs Türk Cemaati Meclis müzakerelerinde ve Acheson planı üzerinde aldıkları bilgilerden sonra üzüntü göstermişlerdir. Meclise haber vermemi istediler. Ve kendi hayatlarında, Kıbrıs'ta açıktan bütün bu görüşmeler, tertiplere razı olmadıklarını bildiriyorlar. Meclis müzakerelerinde de arz ettiğim gibi, verilmiş hiçbir karar yoktur. Müzakereler Kıbrıs'taki Türk Cemaatinin hayat şartlarını iyileştirecek neticeleri hedef tutmaktadır. Onun için telaş etmeksizin metanetimizi muhafaza ederek Cemaatimizin haklarını korumakta devam etmek lazımdır. Huzurunuzda iftiharla beyan ederim ki, Kıbrıs'taki Türk Cemaatinin haklarını temin etmiş olan ne geçmiş muahedeler ve ne de gelecek müzakerelerdir. Yeni anlaşmaları, haklı anlaşmaları lüzumlu kılan esaslı nokta bizzat Kıbrıs'taki Türklerin gösterdikleri hayat hakkıdır. (Alkışlar)

Sekiz aydan beri bütün güçlüklere rağmen şereflerini, hayatlarını korumak için hepimizin yürekten iftihar edebileceğimiz kadar metanetle, cesaretle haklarını korumuşlardır. Bu kendilerine yaşama hakkı veren başlıca maddedir. Bu hak hiçbir suretle zail olmayacaktır. (Bravo sesleri alkışlar)

Muhterem Senatörler, bugün Mecliste muhalefet partileri konuşurken birbirinden farklı noktalara temas ettiler.

Yeni Türkiye Partisi ötedenberi takip ettiği görüşü bir defa daha tekrar etti.

Yani bir geniş koalisyon Hükümeti teşkil edilmesini lüzumlu görüyor. Hatip, Y. T. P. sözcüsü bunu söyledikten sonra, bu mümkün olmayınca Hükümeti, bugün mevcudolan Hükümeti vazifeyi ifa etmede desteklemeyi uygun gördüklerini bildirdi. Müspet bir sonuca iyiniyetle bağlanmıştır. A. P.'si uzun tenkitlerini yaptıktan sonra vazife almaya hazır olduğunu söyledi. Bu arada iki küçük şart dermeyan etti. Birisi Meclisin istemesi, öteki mevcut Hükümetin kendisinin yetersiz olduğunu ilan etmesi, Meclis istememişse elimizden birşey gelmez. Hükümetin yetersiz olduğunu kendisinin ilan etmesini beklemek de tamamiyle yersizdir. Hükümet bu vazifesine şu yoldan geldi. Muhalefet partileriyle birbirini takibeden iki Koalisyon Hükümeti yaptık. Ve iki vazife esnasında da koalisyon arkadaşları kendisini ortada bırakıp çekildiler. Bunun tafsilâtına girmek mazi içinde fazla münakaşa aramak olur, buna girmeyeceğim. Ama hal budur. Ondan sonra memleket Hükümetsiz kaldı, vazife teveccüh etti. Bütün güçlüklerine rağmen bir siyasî parti olarak memlekete karşı vazife günü gelince güçlükleri düşünmeksizin vazife deruhde etmek başlıca adet ve alışkanlığımız olduğu için bu görev ve sorumluluk üzerimizde durmaktadır. Siyasî partiler vazife almak için kolay ve başarılı zamanlarda değil milletin karşısında bulunduğu güçlük zamanlarında da vazife almak görevleri olduğunu daima bileceklerdir. Millet Meclisinde uzun münakaşalarla şu gerçek ortaya çıkmıştır. Hükümet takip ettiği politikayı etrafiy-

le izah etti, Meclislerin bilmedikleri hiçbir Hükümet işlemi yoktur, hepsini biliyor. Bunun üzerine, bu durumdan sonra Millet Meclisi vaziyeti bildirdi. Bu politikayı, Kıbrıs'taki politikayı tekrar hülâsa ederek sözümü bitirmek istiyorum. Bugün Kıbrıs meselesi Türkiye ile Yunanistan arasında her iki memleket için tehlikeli bir ihtilaf mahiyetini almıştır. Meselenin bu önemini daima göz önünde tutarak bir hal çaresi bulmak lazımdır. Mümkün olacaksa son hadde kadar barış yolundan yürüyeceğiz. Bu imkân Yunanistan'ın göstereceği mukabil gayrete bağlıdır.

Muhterem Senatörler bugün için ehemmiyetli olan siyasî esasları arz ettiğimi sanıyorum. Hepinize hürmetlerimi sunarım. (Şiddetli alkışlar).

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Sayın Başbakandan bir sualim var, efendim.

BAŞKAN – Hükümetten sual sorulmaz.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Kendi grubu ile Hükümet arasında bağdaşmayan bir mesele vardır.

BAŞKAN – Müzakere değildir, müsaade buyurun.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – C. H. P. Grubu adına konuşan Hıfzı Oğuz Bekata Londra ve Zürih anlaşmalarının reddi miras mevzuu olabileceğini; aynı partinin Hükümeti, Londra ve Zürih anlaşmaları istinad ettiğim yegane kuvvetli noktadır, der.

BAŞKAN – Müsaade buyurun, bu nokta üzerinde müzakere açmayacağım.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Hükümet bir başka türlü, grubu bir başka türlü olmaz.

BAŞKAN – Sayın arkadaşlarım, henüz daha söz isteyen 26 arkadaşımız vardır. Vakit de ilerlemiştir.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Mektubun tavzihini bir cümleyle okuyup tescil edeceğim.

BAŞKAN – Müsaade buyurun, eğer Yüksek Heyet karar verirse yarına talik ederim. Eğer müzakerelerin devamı arzu ediliyorsa edelim. (Yarına yarına sesleri) Şu halde oylarınıza arz edeceğim. Müzakelerin devamını arzu edenler lütfen işaret buyursunlar... (Yarına mı sesleri) Hayır şimdi devamını arzu buyuranlar işaret buyursunlar. Arzu etmeyenler... Müzakerelerin devamına karar verilmiştir.

Muhterem arkadaşlar müzakereye devam ediyoruz.

Bir kifayet takriri gelmiştir. Okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Müzakerenin kifayetini arz ederim.

Zonguldak
Akif Eyidoğan

("İmza kimin", sesleri).

BAŞKAN – Akif Eyidoğan.

Kifayet takriri üzerinde konuşmak isteyen var mı? Efendim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) – Efendim, henüz bu mevzuda konuşan arkadaşlarımız mahdut bu kadar mühim ve millî bir meselede görüyorsunuz ki, muhterem arkadaşlarım, her konuşan hatip meseleyi biraz daha vuzuha kavuşturuyor. Vaktin geçmiş bulunmasına rağmen yarına talikinde fayda vardır. İki gün, üç gün Millet Meclisinde devam eden bu meselenin Senatoda bir gün içinde halledilmesini doğru bulmak mümkün değildir. Kaldı ki bu meselenin ehemmiyetiyle mütenasip zannediyorum ki 30'a yakın hatip söz almış bulunmaktadır. Ee.. Bu kadar çetin bir meselede Senatoda bu kadar mühim davanın biraz daha vuzuha kavuşması için söz alan arkadaşlarımızın fikirlerini bu kürsüden izahında fayda mülahaza etmek tabiî ve normaldir. Her zaman olduğu gibi hemen bir kaç hatip konuştuktan sonra meseleleri bir oldu bittiye getirmek gibi bir düşünce ile, neredeyse bir kifayet takriri ile işin içinden çıkılmaktadır. Bu, katiyen doğru değildir. Bu, bir Kanunun herhangi bir maddesi ve bir dahilî mesele değildir. Görüyorsunuz.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Hükümet Başkanı Mecliste olduğu gibi burada da harp ihtimallerinden bahsetmektedir. O zaten bahsetmese dahi sizler memleketin bu mühim meselesinde nereye gittiğini elbette müdriksiniz. Evet Sayın Halk Partili arkadaşlarım icabederse harbe de gireceğiz, sizden ayrı değil, sizinle beraber öleceğiz veya sizinle beraber bundan kurtulacağız. O halde niçin konuşmaktan tevakki ederiz? Bunu istirham ediyorum, yarına bırakalım eğer vakit gecikti diyorsanız söz alan arkadaşlar fikirlerini bu kürsüden dile getirirler, bu meseleye biraz daha ışık tutulsun ve bazı suallerimiz olacak. Sayın Başbakan meseleyi gayet kısa olarak burada izah ettiler. Fakat tavzihe muhtaç birçok noktalar var. Bunlar da sual olarak kouşma arasında tevcih edilecek. Belki hallolacak siz de bu suallerin Hükümet tarafından cevaplandırılmasını arzu edeceksiniz. Onun için bu meselenin müzakeresinin devam etmesine karar vermenizi istirham ediyorum, hürmetlerimle.

BAŞKAN – Müsaade edilirse yeterlik önergesini oylayacağım. Yeterlik önergesini kabul edenler lütfen işaret buyursunlar. Kabul etmeyenler lütfen işaret buyursunlar. Efendim 29'a karşı 50 oyla kifayeti müzakere kabul edilmiştir. Son söz Senatöründür. Sayın Termen müzakere sırasında yalnız kendisine sataşma olduğunu iddia etmektedir. (Kifayetten sonra olamaz sesleri).

Yalnız kısa olmasını rica edeceğim, buyurun.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) – Efendim, benim beyanatımda yüzde 50 nisbetli bir tabir ve ifade mevcuttur. Zürih ve Londra Anlaşmaları metinleri ortadadır. Yüzde 50 haklar, hatta Cumhurbaşkanı Muavini olan Fazıl Küçük'e tanınmış bir haktır, hakikattir. Bu hakikati, yani veto müessesesini dahi hiçe sayarak yüzde ellilik nispeti bir yalan mevzu halinde, bir hakikat hilafı halinde buraya getirip takdim edip benim sıhhatli beyanlarımı sıhhatsiz hale getirmek isteyen Bekata'nın gayreti şu realite muvacehesinde iflasa mahkûmdur. Bu birinci unsur.

Çanakkale'nin iki Senatörü iki Milletvekili olarak dört vazifeli arkadaşımız heyet halinde, üç arkadaşımla birlikte Sayın İnönü Hükümetinin İmroz'daki beşyüz yıldan beri Türk yaşayan, fakat Hristiyan asıllı vatandaşlara Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin tatbikatı olarak reva gördüğü hareket bugünkü manaya uygun değildir. (Soldan gürültüler).

Sabır buyurun, okuduğumuzu açıklayayım. Devamını okumadı Bekata. Bu hareketle hata içindesiniz. Eğer siz Kıbrıs meselesinden hareketle buna bir mukabelebilmisil ile İmroz'daki vatandaşları İmroz adasından ürkütüp bir emniyet iklimi yaratmak istiyorsanız İmroz'la daha medeni şekiller yaratınız. Oraya ikibin mevcutlu bir ağır mahkûmlar hastanesinin ziraat icra etmek üzere getirmenin, ora halkını tedirgin edeceği hakikati muvacehesinde sizin, Trakya'daki yüzbinlerce Türkün maruz kalacağı hareketi düşünmeniz lazımdır. Bu itibarla bu tasarrufunuzdan vazgeçin şeklindeki masum ve bilhassa medeni mektubumuzu burada sanki bizim Rum dostu ve Rum havarisi manasında takdiminde kendisine o mektubu verenler bir Hükümet hatası işlemişlerdir. Medeni anlayış dört mebus halinde bizdedir. Bu özel mektubu burada bir ifşa mevzuu haline getirmiş olan Hükümet sakim bir haddi hareketin içine düşmüştür. Teşekkür ederim. (Soldan anlaşılmayan müdahaleler)

BAŞKAN – Efendim şahsi kanaatidir. Efendim Yüksek Senato evvelce tatil kararı almıştı. Aynı karara uyarak 1 Kasım 1964 Pazar günü saat 15 toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

5. ŞİDDET OLAYLARI

Önerge Sahipleri :
Zeyyat BAYKARA (C. Bşk. S. Üye)
Şerif TÜTEN (C. Bşk. S. Üye)
Kemal CANTÜRK (C. Bşk. S. Üye)
Safa REİSOĞLU (C. Bşk. S. Üye)
Fahri ÇOKER (C. Bşk. S. Üye)
Hilmi FIRAT (C. Bşk. S. Üye)
Metin TOKER (C. Bşk. S. Üye)
Halil TUNÇ (C. Bşk. S. Üye)
Hüsamettin ÇELEBİ (C. Bşk. S. Üye)

Görüşüldüğü Birleşimler :
30 Ekim 1978
7 Kasım 1978
8 Kasım 1978
9 Kasım 1978
21 Kasım 1978

1. – Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının, şiddet olayları üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair önergeleri. (8/8) (*)

BAŞKAN – Gündemimiz bir maddeden ibarettir; Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Sayın Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının şiddet olayları üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri.

Cumhuriyet Senatosunun değerli üyelerine, normal toplantı yılımıza bir gün kala olağanüstü toplantıya gösterdikleri ilgilerinden dolayı yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Genel Görüşme önergesi üzerinde uygulanacak yöntemi arz edeyim :

İçtüzük hükümleri gereğince önerge okunacak, önerge üzerinde önerge imza sahiplerinden biri, önerge yanında veya karşısında birer üyeye söz verdikten son-

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 38 - S. 583:586

ra işari oyla önergenin gündeme alınıp, alınmamasını oylarınıza sunacağım. Bu kural içerisinde görüşmeye başlıyoruz. Önergeyi okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Önerge

Demokratik rejime, Devletimizin ve milletimizin bütünlüğüne yönelik aşırı sol ve aşırı sağ ideolojilerden, etnik nedenlerden ve mezhep kışkırtmalarından kaynaklanan silahlı şiddet eylemleri endişe verici bir tırmanış içindedir. Milletimiz olayların gelişmesini derin bir kaygıyla izlemektedir.

Anayasal düzenin ve millî bütünlüğün korunması, şiddeti yaratan kaynaklara yönelik etkin yasal önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Türk Devleti yasa dışı her girişimi sona erdirecek güçtedir. Devlet gücünün hâkim kılınmasında bütün siyasal kuruluş ve organların ortak bir tutum içinde olması büyük önem taşır. Cumhuriyet Senatosunun konuya eğilmesi, Parlamento ile siyasal iktidar arasındaki dayanışmanın en geniş ölçüde gerçekleşmesi, milletimiz için güven, siyasal iktidar için çok etkin bir güç kaynağı olacaktır.

Bu anlayış içinde, Cumhuriyet senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubunun 12 Ekim 1978 tarihinde oybirliğiyle aldığı karar uyarınca, Hükümetin şiddet olaylarına ilişkin olarak bilgi vermesini, aldığı ve alacağı önlemleri açıklamasını ve Senatomuz üyelerinin bu konudaki görüşlerini bildirmelerini sağlamak üzere, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 127 nci maddesine göre Genel Görüşme açılması hususunu arz ederiz.

Saygılarımızla.

C. Bşk. S. Ü.	C. Bşk. S. Ü.
Zeyyat Baykara	Şerif Tüten
C. Bşk. S. Ü.	C. Bşk. S. Ü.
Kemal Cantürk	Prof. Dr. Safa Reisoğlu
C. Bşk. S. Ü.	C. Bşk. S. Ü.
Fahri Çoker	Hilmi Fırat
C. Bşk. S. Ü.	C. Bşk. S. Ü.
Metin Toker	Halil Tunç

C. Bşk. S. Ü.

Hüsamettin Çelebi

BAŞKAN – Önerge imza sahiplerinden söz isteyen Sayın Baykara... Bir dakika Sayın Baykara.

İçtüzük kuralları gereğince önerge sahipleri dışında sadece ve münhasıran iki üyeye söz verebileceğim, lehte ve aleyhte olmak üzere. Söz isteyenleri okuyorum:

Sayın Hasan Fehmi Güneş lehte kaydıyla söz istemişlerdir. Sayın Ömer Naci Bozkurt, Sayın Oral Karaosmanoğlu, Sayın Süleyman Tuncel, Sayın Raif Eriş, Sayın Yusuf Ziya Ayrım, Sayın Hamdi Özer, Sayın Ahmet Remzi Hatip sırasıyla söz istemişlerdir; ancak lehte ve aleyhte herhangi bir belirti ifade etmemişler. Bu bakımdan kayıt sırasına göre kendilerine soracağım :

Sayın Bozkurt?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Sayın Başkanım, genel görüşme sırasında şahsım adına söz istiyeceğim.

BAŞKAN – Sayın Karaosmanoğlu?..

ORAL KARAOSMANOĞLU (Manisa) – Müzakere sırasında lehte.

BAŞKAN – Sayın Tuncel?..

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Müzakere sırasında.

BAŞKAN – Sayın Eriş?..

RAİF ERİŞ (Balıkesir) – müzakere sırasında.

BAŞKAN – Bu haklarınız müzakere sırası için mahfuz kalacak.

Sayın Ayrım?..

YUSUF ZİYA AYRIM (Kars) – Müzakere sırasında lehte..

BAŞKAN – Sayın Özer?..

HAMDİ ÖZER (Malatya) – Müzakere sırasında.

BAŞKAN – Sayın Hatip?.. Söz kaydını ben şu anda burada yapmıyorum. Söz kaydını Sayın Divan Üyeleri yahut Genel Sekreterlik yapacaktır. Değerli üyelerin önergeyle bildirmelerini rica edeceğim.

Sayın Öztrak da söz istemişlerdir...

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkan usul hakkında söz istiyorum, müsaade eder misiniz?..

BAŞKAN – Bir dakika.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Usul hakkında.

BAŞKAN – Hangi usul hakkında?..

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Beyanatımızdan sonra usul hakkında bir durumu belirtmek istiyorum.

BAŞKAN – Hangi usul hakkında?..

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Efendim arz edeyim.

BAŞKAN – Buyurun.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Bu genel görüşme gündeme alınmadan söz istenemez. "Söz hakkınızı mahfuz tutuyorum" şeklindeki ifadeniz yanlış. Ancak, gündeme alındıktan sonra müracaatla sıraya göre söz verebilirsiniz. Bunu düzeltmenizi diliyorum.

BAŞKAN – Sayın Öztürk doğru ifade ettiler. Bu önerge gündeme alındığı takdirdedir tabii. Gündeme alınmadan zaten görüşme açılamayacağı için Sayın Öztürk, sadece ayrıntıya değinmediğim için beni uyardınız. Uyarınıza teşekkür ederim. Çünkü, eğer zaten gündeme alınmasa görüşme olmayacaktır. Bu kadar açık olduğu için ayrıntıya giremedim; ama düzelttiğiniz için teşekkür ederim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Efendim, işleme koyamazsınız. Gündeme alındıktan sonra müracaat sırası makbuldür. Ondan evvelki müracaatlar dikkate alınmaz.

BAŞKAN – Gündeme alınma kararından itibaren söz sırası daha uygun olacağı için bütün arkadaşlarım gündeme alınma kararı verildikten sonra Genel Sekreterliğe veyahut Divan üyelerine önerge ile müracaat ile sıra alabileceklerdir.

Uyarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Şu an, yani bugünkü Birleşimde Sayın Baykara ile, ister ise önerge üzerinde lehte olmak üzere Sayın Güneş'e söz vereceğim ve oylamaya geçeceğim.

Sayın Baykara, buyurun.

ZEYYAT BAYKARA (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, değerli üyeler;

Hükümetin silahlı şiddet olaylarıyla ilgili olarak bilgi vermesini, anarşik olayları önlemek amacıyla aldığı ve alacağı önlemleri açıklamasını ve Yüce Senatonun sayın üyelerinin de bu konudaki görüşlerini bildirmelerini sağlamak için, İçtüzüğümüzün 127 nci maddesi gereğince Grubumuz üyelerince verilen Genel Görüşme önergesi üzerinde açıklamalarda bulunmak için İçtüzüğümüzün 128 nci maddesi uyarınca söz almış bulunuyorum.

Değerli Senatörler;

Vatanın ve milletin bütünlüğüne, özgürlükçü demokratik rejimimize yöneltilmiş olan anarşik olaylar, hızlı ve endişe verici bir tırmanma dönemine girmiştir. Kaynaklarını aşırı sağ ve sol ideolojilerden, mezhep ve etnik ayrılık kışkırtmalarından alan şiddet eylemleri, alanını giderek genişleterek, günlük olaylar biçiminde sürüp gitmektedir. Mal ve can güvensizliğinden ve asayişsizlikten kaynaklanan kaygılar, vatandaşlarımızın öteki bütün endişe ve sıkıntılarının üstüne ve ötesine geçmiştir.

Her yerde nereye götürülmek istendiğimiz konuşulmakta, konunun partilerüstü bir anlayışla ele alınması gereğine işaret edilmektedir.

Bu haliyle ülkemiz Cumhuriyet tarihimizin en ciddi bunalımına sürüklenme görünümündedir. Buna karşılık Hükümetlerin yasaları tam olarak uygulayarak içgüvenliği sağlamak, anarşik olaylara hâkim olmak için harcadıkları çabaları, beklenen olumlu sonuçları verememiştir. Bu durum, Anayasal düzenimizin ve millî bütünlüğümüzün korunması için şiddeti yaratan kaynakları bulup kurutmaya yönelik çok daha etkin önlemlerin alınmasını gerektirmektedir.

Ülkemizin çizilen bu tablosu asla Devletimizin güçsüzlüğünün bir işareti sayılamaz. Türk Devleti, yasa dışı davranış ve hareketlere karşı rejimimizi, Vatanın ve milletin bütünlüğünü ve halkın huzurunu her koşul altında koruyacak güçtedir. Ancak, unutmamak gerekir ki Devlet otoritesinin bütün gücü ile egemen kılınmasında siyasî partilerin gösterecekleri ortak tutumun çok büyük ve önemli bir rolü vardır. Her kesimden vatandaşın üzerinde birleştiği husus şudur :

Silahlı şiddet eylemlerini önlemek, ancak ve ancak, konuya, partilerüstü ve siyasi niyetlerden uzak bir anlayışla yaklaşılması, önlemlerin bu anlayışla alınması ve uygulanması sayesinde mümkün olabilecektir. Bu amaçla Grubumuz yöneticilerinin siyasî parti liderleri ve grup yöneticileriyle yaptığı temas ve girişimler Yüce Senatoca, sanırım ki bilinmektedir.

Değerli arkadaşlarım;

Siyasal iktidarın temel kaynağı büyük Türk Milleti ve onun temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Meclislerimizin konu üzerine önemle eğilmesi ve Parlamento ile siyasal iktidar arasındaki ilişkilerin en geniş ölçüde gerçekleştirilmesi milletimiz için güven, siyasî iktidar için de zorluklarla savaşında, etkin bir güç kaynağı olabilir. Bu görüşümüzü burada bir kere daha vurgulamak istedim. Bir yandan bu gerçek, öte yandan da ülkenin hemen hemen tüm kesimlerinde en önemli sorun haline gelmiş olan anarşi ve terör ortamının nedenlerine ve önlenmesi çarelerine Meclislerimizin bir an önce eğilmeleri gerektiği doğrultusundaki kamuoyu duyarlılığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenlerle Grubumuz, 12 Ekim 1978 tarihinde oybirliğiyle aldığı karar gereğince, Anayasamızın 83 üncü maddesindeki yetkisini kullanarak, Cumhuriyet Senatosunu, olağanüstü toplantıya çağırmasını Sayın Cumhuriyet Senatosu Başkanımızdan, 13 Ekim 1978 tarihinde talep etmiş ve Sayın Başkan Yüce Senatoyu bugünkü olağanüstü toplantıya çağırmışlardır. Kendilerine Grubumuz adına şükranlarımızı sunarız.

Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Genel görüşmenin amacı, biraz önce belirtildiği gibi Hükümetin silahlı şiddet olayları hakkında Yüce Senatoya bilgi vermesini, bu konuda aldığı ve alacağı önlemleri açıklamasını ve Cumhuriyet Senatosunun değerli grup ve üyelerinin de bu konudaki görüşlerini ve öneri ve önlemlerini bildirmelerini sağlamaktır. Biz, Genel Görüşme sırasında anarşinin önlenmesine yararlı olabilecek önerilerimizi Yüce Senatoda açıklayacağız.

1 Kasımda başlayacak yeni yasama yılına girmeden, anarşik olaylar konusunun Cumhuriyet Senatosunun gündemine girmiş bulunmasının büyük anlamı vardır. Çünkü, Yüce Senatomuz bu tutumu ile hem Vatanımızın ve milletimizin bütünlüğüne yönelik eylemlere karşı gösterdiği büyük tepkiyi vurgulayacak, hem de bu olaylarla endişeye ve yılgınlığa itilmek istenen vatandaşlarımıza umut ve ferahlık verebilecektir.

Tekrar edelim ki, biz Devletimizin ve milletimizin bütünlüğüne yönelik konuların Meclislerimizde görüşülmesinde, partilerüstü bir davranış içine girilmesi zorunluluğuna inanıyoruz. Böyle bir davranış içinde, bu görüşmelerimizin millî birlik ve beraberliğimizi daha kuvvetlendirmiş olarak çıkacağımızdan emin bulunuyoruz.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Özgürlükçü demokratik rejimimize, Vatanımızın ve milletimizin bütünlüğüne yönelik, iç ve dış kışkırtmalar ve desteklemelerle de beslenen anarşik ve bölücü hareketlerin Senatomuzun, bu olağanüstü toplantısında etraflı olarak ele alınmasından büyük yararlar sağlanacağı kanısı ile Genel Görüşme Önergemizin kabulünü takdirlerinize sunar, Yüce Senatonun Sayın Başkanını ve değerli üyelerini derin saygılarımla selamlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Baykara.

Sayın Güneş, lehte konuşacak mısınız?

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Evet Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Buyurunuz efendim.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Dört yıla yaklaşan bir süreden bu yana şiddet olayları Ulusumuzun bir numaralı bunalımı olagelmiştir.

Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubunun bu konudaki Genel Görüşme önergesini yapıcı bir yaklaşımın ürünü olarak değerlendirmekteyiz. Gerçekten

önerge sahipleri konuya alışılmışın aksine, kısır siyasal çekişmelere malzeme yapmak için değil, çözüm ve çare bulmak için, Hükümet - Parlamento dayanışmasını güçlendirmek için Yüce Kurulunuzun önüne getirmektedir.

Ayrıca, olayların köküne, tertiplerin özüne ve çekirdeğine yaklaştığı görülen Hükümetin bu konuda Parlamentoya bilgi vermesinde, getireceği yasal ve yönetsel önlemleri açıklayarak Yasama Organının desteğini ve görüşünü almasında da büyük yarar görüyoruz.

Bu nedenlerle biz de Genel Görüşmenin gündeme alınmasından yanayız.

Saygılar sunarım. (CHP ve Cumhuraşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

Aleyhte söz isteyen?.. Yok.

Gerekli işlemi yapıyorum :

Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubundan yeterli sayıda üyenin vermiş olduğu ve üzerinde İçtüzük gereğince gerekli görüşmelerin yapıldığı Genel Görüşmenin gündeme alınmasını isteyen önergeyi, gündeme alınmak hususu içerilmek üzere oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu büyük bir çoğunlukla toplanmış ve oybirliğiyle Genel Görüşmenin gündeme alınmasına karar vermiştir.

İçtüzüğün 128 inci maddesi gereğince önerge derhal Başkanlıkça Hükümete bildirilecektir. Ancak, Hükümet Başkanı, Sayın Başbakan eğer arzu ederlerse, hangi birleşimde (Üç birleşim içinde cevap vermeleri gerekmektedir.) cevap vereceklerini lütfedip bildirirlerse o işlemi de yapmış oluruz.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Uygun görürseniz 7 Kasım Salı günkü Birleşimde görüşülsün efendim.

BAŞKAN – Sayın Başbakan, önergenin gündeme alınmasını müteakip yapılacak işlemler içerisinde bulunan "Hangi gündemde görüşüleceği" hususunu da bildirmiş bulunuyor.

7 Kasım 1978 Perşembe günkü gündemimize alınmak üzere gerekli işlemin bir kısmı tamamlanmış bulunmaktadır.

1 Kasım 1978 Çarşamba günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 15.20

2. – Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının, şiddet olayları üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair önergeleri. (8/8) (*)

BAŞKAN – Biraz önce görüşmeler üzerinde sayın üyelerin kayda göre sırasını ifade ettim. Sayın Öztürk bu sıraya itiraz etmektedir.

Sayın Öztürk, buyurun.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkan, değerli Senatörler;

Gözümüzün önünde cereyan etmiş bir durumun bu kadar yanlış olacağını kabul etmemek gerekir. Bu nedenle de bu yanlışlığın düzeltilmesini istiyorum.

O gün Sayın Başkan daha önce söz alanların isimlerini okuduğu zaman, Tüzüğümüze göre, yasaya göre mümkün olmadığını söylemiştik. Sayın Başkan kabul ettiler. Ancak, gündeme alınan bir yasa tasarısı yahut teklifi veya herhangi bir konu gündeme girdikten sonra söz alınabilir. Bu kabul edildi, bunun üzerine de tam oylama bittiği an ben, Sayın Niyazi Ünsal, Sayın İsmail İlhan ve bir arkadaşımız daha; yani dört kişi hemen yazı ile müracaat ettik, kürsünün solunda oturan Sayın Çelebi'nin eline iletildi. O zamana kadar hep bakıyoruz, hiç bir önerge gelmedi. Ondan sonra başladı önergeler gelmeye, hem de ondan şöyle yarım dakika sonra başladı; fakat şimdi bakıyoruz, Sayın Niyazi Ünsal ile aynı anda verdiğimiz halde, onunla benim aramda 5-6 kişi var; yani dördümüz birlikte vermiştik.

Bu bakımdan bu gerçek ortada iken Sayın Başkanın bu sıraya göre düzenlemesi ve yanlışlığın giderilmesi doğru olacaktır. Aksi takdirde yasaya uymamak, İçtüzüğe uymamak sisteminin tekrar yürüdüğünü görüyoruz.

Bu nedenle ben söz aldım. Bu şekilde düzeltilmesi gerçeğin yerine getirilmesi olacak ve Tüzüğe de uyulmuş olacak. Daha önceden, bir kısmının Başkandan intikal ettiğini Sayın Çelebi söyledi. Sayın Başkan, onların muteber olmadığını o gün de ifade ettiğine göre, demek ki, ilk önergeler İlhan'ın, Niyazi Ünsal'ın, benim ve bir de Sayın Feyyat'ın sanıyorum, önergeleri idi. Ondan sonra ancak diğerlerini dikkate alır mı Başkan, almaz mı; daha önce mi verilmiş, sonra mı verilmiş, o da ayrı konu. Yani, önemli olan bu esasa, bu gerçeğin tespit edilerek uyulmasını teklif ediyorum.

Sayın Başkana bunu arz etmek için kürsüye çıktım, teşekkür ederim.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, daha önce şifahi olarak da konuyu bana ilettiler. Dosyayı tetkik ettim. Bilindiği gibi, daha önce müracaat eden değerli üyeler var

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 39 - S. 31:65

idi; itiraz üzerine yeni bir yöntem uyguladık. Arkadaşlarımızın uyarısına da teşekkür etmiş idik.

Söz, kayıt sırasına göre verilir. Bu bir İçtüzük hükmüdür. Kayıt sırasını da bir Divan üyesi tespit eder. Sayın Çelebi'den rica ettik, bu tespiti yaptı. Benim şu anda bu tespiti düzeltme veyahut yeni bir düzenleme yapma olanağım mevcut değildir. Çünkü, hangi ölçülerde ve neye göre yapabileceğim. Sayın Öztürk'ün bu güçlüğü göz önünde tutarak bizi bağışlamasını ve bu tespit edilen kayda göre işlem yapmamıza izin vermesini rica edeceğim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkanım, hiçdeğilse birlikte veren arkadaşların arka arkaya sırada olması lazım. Sayın Niyazi Ünsal'la benim aramda 5-6 kişi var. Birlikte gönderdik oraya. Bunun düzeltilmesi gerekir.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, anlıyorum; ama düzenleme için bana objektif bir kıstası da lütfeder verirseniz... Nasıl düzenleyeyim, neye göre düzenleyeyim? Bana objektif bir ölçüyü gösterebilir misiniz: Böyle bir ölçü gösterilmeyeceğine göre, izin verirseniz bu şekilde tatbike başlıyoruz. Evvela gruplar konuşacak. Yalnız ilk sözü önerge sahibi Sayın Baykara'ya vereceğim.

Sayın Baykara, siz önerge sahibi olarak buyurun.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Asayiş konusundaki görüşmelerde, Senato asayişinin teminini rica ediyoruz.

BAŞKAN – Sayın üyelerden, hatibin konuşmasını rahatlıkla işitme olanağını sağlamak üzere sıralar arasındaki konuşmaların çok hafif ve mümkünse olmamasını rica edeceğim.

ZEYYAT BAYKARA (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Yüce Cumhuriyet Senatosunun 30 Ekim 1978 tarihinde yaptığı olağanüstü toplantıda aldığı karar gereğince anarşik olaylar üzerinde bir Genel Görüşme yapmak için toplanmış bulunuyoruz.

Cumhurbaşkanınca Seçilen Senatörler Grubu üyeleri tarafından verilen Genel Görüşme Önergesinin, bundan önceki birleşimimizde, her parti ve gruptan çok büyük bir çoğunluğun katılması ile ve oybirliğiyle kabul edilmiş olması karşısında, Grubumuz üyelerinin derin şükranlarını, Yüce Kurulunuza sunmak istiyorum.

Hatırlanacağı gibi, Genel Görüşme Önergemizin konusu, Devletimizin ve milletimizin bütünlüğünü çok yakından tehdit altında tutan ve vatandaşlarımız için büyük bir kaygı ve yılgınlık nedeni olan silahlı şiddet olaylarıdır. Biz bu olayları Yüce Senatonun önüne getirirken, hayati önemdeki bu konu üzerinde Hükümetin bilgi vermesini, aldığı ve alacağı önlemleri açıklamasını, Senatonun

sayın grup ve üyelerinin de görüşlerini ve önerilerini belirtmelerini sağlamayı düşünmüştük. Amacımız, yapıcı ve gerçekçi bir tutum içinde ülkemizin bir numaralı sorununu incelemek ve çözümüne hep birlikte çare aramaktır.

Kamuoyunun Yüce Senatodan beklediği de budur. Genel görüşmenin karşılıklı suçlamalar, kısır ve faydasız çekişmelerle geçmesi bizim amacımızı ve halkımızın bekleyişlerini çok aşan bir tutum ve davranış olur. Bundan hepimiz özellikle sakınmalıyız. Bunu rica ediyoruz.

Sayın Başkan, sayın senatörler;

Bugün ülkemiz yaygın bir anarşi ortamı içindedir. Hızlı bir tırmanma dönemine girmiş olan silahlı şiddet eylemlerini, bölücülük hareketlerini mezhep ayrılığı kışkırtmalarını her gün artan bir kaygı ile hep beraber izliyoruz. Bütün bu eylemlerin, hareketlerin ve kışkırtmaların; Devletimizin varlığı ve milleti ile bütünlüğünü, özgürlükçü demokratik rejimimize yöneltilmiş olduğundan artık hiç kimsenin kuşkusu kalmamıştır. Vatan bütünlüğü tehlikededir, rejim tehdit altındadır. Bu ortamda, mal ve can güvensizliği içindeki vatandaşlarımız bunalıma ve yılgınlığa düşmüşlerdir. Endişe içindeki vatandaşlarımız, "Nereye gidiyoruz, memleketin sonu ne olacak, bu durum partilerüstü bir görüşle niçin ele alınmıyor?.." sorularının cevabını ve çaresini bizden, Parlamentodan beklemektedirler. Vatandaşlarımızın bu soruları bize yöneltmekte ve cevabını bizden istemekte elbette ki hakları vardır. Çünkü, siyasal iktidarın esas kaynağı Büyük Türk Milleti ve onun temsilcisi olan Meclislerimizdir. Vatandaşın, vatan ve millet için tehlikelerle dolu anarşik eylemler, bölücülük hareketleri ve mezhep ayrılıkları, olayların üzerine parti farkı gözetmeden hep birlikte eğilerek, olanaklarını ve çarelerini hep beraber aramalarını elbette ki milletin, temsilcilerinden istemesi en doğal hakkıdır.

Hükümetlerin anarşik olaylara egemen olmak, iç güvenliği sağlamak amacıyla gösterdikleri çabalar bugüne kadar beklenen olumlu sonuçları vermemiş, anarşik olayların kaynaklarına inilememiştir.

Bu nedenle vatanın ve milletin bütünlüğüne ve demokratik rejimimize yöneltilmiş olan büyük tehlikeleri kaynağında kurutmak için daha etkin ek önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu genel görüşmede partilerüstü bir tutum içinde anarşik ortamın kökenine inebilecek öneriler konusundaki görüşlerimizi de hep birlikte ortaya koyacak olursak, Genel Görüşme en iyi şekilde amacına erişmiş olacaktır.

Sayın Senatörler;

Silahlı şiddet eylemlerinin bugünkü dış görüntüsünü özetlemek gerekirse şunları söyleyebiliriz;

Ülkemizde bugün, hemen hemen yurdun tüm kesimlerine yayılmış bir terör ortamı vardır. Silahlı şiddet eylemleri vardır. Bu silahlı şiddet eylemleri kaynaklarını aşırı sağ ve sol ideolojik saplantılardan suni olarak yaratılmak istenen etnik ve mezhep kışkırtmalarından almaktadırlar. Dış tahriklerle de desteklendiği anlaşılan silahlı şiddet eylemleri sadece karşı ideolojiyi taşıyan kişiler arasında olmak sınırlarını da aşarak tüm vatandaşları derinden etkilemekte, evinde, sokakta, işyerinde, otobüste bu olaylarla karşı karşıya kalan vatandaşlar endişeye, yılgınlığa, karamsarlığa ve en kötüsü de, Devlet gücüne güvensizliğe itilmek istenilmektedir. Bunun yanında şiddet eylemcilerinin halka yaptıkları başka bir baskı aracı da, işyerlerinden "Derneğe yardım" veya "Gazete ve dergi satışı" adı altında, zorla tehditle para, daha doğrusu haraç alınması olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bu olayların esas amacının Devlet kavramının simgesi olan otoriteyi zayıflatmak ve giderek ortadan kaldırarak ideolojik, bölücü emelleri gerçekleştirmektir.

Aşırı sol uç, kendi kafasındaki düzeni gerçekleştirmenin yolunu uzlaşmaz sınıf kavgasında görmüştür. Bunun için halk arasında destek aramış, suni ayrılıkları tahrik etmiştir.

Bunun karşısına Atatürk milliyetçiliğinin ötesinde, ırkçılığa kadar varan aşırı bir akım çıkarılmıştır.

Öte yandan, laiklik ile bağdaşamayacak davranışların ortaya çıkması ile de, başta mezhep farklılıkları olmak üzere, çeşitli sorunlar oluşturulmuştur.

Bütün bu oluşumlar ve onların karşılıklı etkileri "Toplumsal barış"ı bozmuştur.

Barışın yeniden kurulması gerekmektedir. Bu konuda Hükümete, siyasî partilere, parlamentolara ve bütün anayasal kuruluşlara, ortak ve büyük görevler düşmektedir.

Genel olarak söylemek gerekirse, silahlı şiddet olaylarının yarattığı kritik dönemlerden çıkışın en etkili tedbiri ve çaresi kuvvetli Devlet yanında istikrarlı ve inanılır hükümetlerin de bulunmasıdır.

Bir ülkede öğretim üyelerine, hâkime ve savcıya karşı cinayetler işlenir, saldırılar düzenlenir, polise silah çekilirse, otobüslerden gençler alınarak öldürülür, Başkentin ortasında her gün bombalar patlar, tutuklular ellerini kollarını sallıyarak cezaevinden kaçarlarsa, o ülkede bir otorite ve güç eksikliği var demektir. Bugünkü durum budur. Bunun yanında, halen var olan yasalarımızın silahlı şiddet eylemleriyle, anarşiyle mücadelede hükümetlere oldukça geniş olanak ve yetkiler verdiğini kabul etmemiz gerekir. Bunların bütün vataşlara eşit ve adil biçimde ve tam olarak uygulanması halka güven verecektir.

Anarşi ile mücadelede çok önemli olan bir gerçeği de burada belirtmeden geçemeyeceğiz; vatanın ve milletin bütünlüğüne ve rejimimize karşı yönelmiş olan şiddet olaylarının eylemcileri Türk milletini asla yanlarında bulamamışlardır. Halkımız bu eylemcilerin ve onların kışkırtıcılarının karşısındadır. Bu durum silahlı şiddet eylemcileriyle mücadelede çok önemli bir faktördür.

Buraya kadar olan sözlerimle ülkemizdeki anarşik ve bölücü olayları ve nedenlerini kısaca belirtmeye çalıştım. Hemen ilave etmek isterim ki, gerek bu olaylar gerekse olayların nedenleri hemen bu yıl veya bundan bir kaç yıl önce ortaya çıkmış değildir. Yurdumuzda ilk toplu eylemlerin sol ideolojiye bağlı olanlar tarafından 1968'lerde başlatıldığı söylenebilir. Bu nedenle o zamandan bugüne kadar daha da genişleyip dal budak salarak süre gelen anarşi ve terör eylemlerinin belli bir Hükümete bağlanarak değerlendirilmesi düşünülemez. Ancak, silahlı şiddet eylemlerinin gittikçe arttığı ve bizi bugün Cumhuriyet tarihimizin en ciddi bunalımına sürüklediği de bir gerçektir. Bizi bu bunalımın giderilmesi amacıyla ortak tedbir bulmaya sevkeden zorunluluk da budur.

İçinde bulunduğumuz kritik koşullarda, parlamentoda ve siyaset alanında bizlerin ve siyasî parti liderlerinin ve yetkililerinin devletimizi ve toplumumuzu bu tehlikeli bunalımdan kurtarmak için el ve gönül birliği etmemiz kadar doğal bir tutum tasavvur edilebilir mi? Bu nedenlerle siyasal partilerimizin ve parlamenterlerimizin bu konuyu partilerüstü ve siyasal amaçlardan arınmış bir görüşle ele almalarının zorunluluğuna inanıyoruz.

Sayın Senatörler,

Bu gerçekler ışığında, izin verirseniz şimdi de anarşik olaylarla daha etkin bir biçimde mücadele edebilmek için alınmasını gerekli gördüğümüz kısa vadeli önlemler konusundaki görüşlerimizi sunmak istiyorum :

1. Siyasal partilerimizin liderleri, anarşik olaylara, silahlı şiddet eylemlerine, vatanı ve milleti bölücü, mezhep ayrılıklarını kışkırtıcı bütün hareketlere katılanların ister sağ, ister sol uçtan olsun karşılarında olduklarını birlikte ve açıkça belirtmelidirler. Millet bunu beklemektedir. Aynı etkiyi yapan anarşik olaylara karışanlara, eşit tepkinin gösterilmemesi bir grubun himayesi olarak nitelendirilmekte, bunlara cesaret vermektedir.

2. Hükümet anarşi ile mücadelede kullanılması yararlı olabilecek bütün yasal olanakları ve yetkileri kullanmalıdır. Aksi bir tutum yasaların egemenliği ilkesine aykırı düşer.

Değerli arkadaşlarım;

Anayasanın Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin 136 ncı maddesi ile ilgili tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Siyasî kadrolarımızın bu tartışmaları sürerken, toplumumuzun mahkemelerin süratle çalışmalarına ihtiyacı da büyümüştür.

Devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakacak ve hızla çalışacak bir adlî mekanizmayı bir an önce işler hale getirmeliyiz. Milletimiz, siyasî kadrolardan bunu beklemektedir.

3. İdeolojik ve siyasal görüş farklılıkları nedeni ile bir kısım devlet görevlileri arasında derin ayrılıklar, bölünmeler olmuştur. Fiilen politika ile uğraşmaları yasalarla yasaklanmış olan kişiler, doğrudan doğruya, ya da örgütleri aracılığı ile politikanın içine girmişlerdir. Böyle bir durumun yasaların vatandaşlara adil ve eşit bir biçimde uygulanmaması gibi büyük sakıncaları beraberinde getireceği doğaldır. Devlet kapısında, Devlet memurundan siyasî eğilimi nedeniyle eşit işlem görmeyen vatandaşın Devlete karşı olan güveni derinden sarsılır.

Anarşik olaylarla, Devlete ve millete yönelik bölücü hareketlerle mücadelede, yeterli sayılabilecek yasal yetkilerin tam anlamıyla kullanılamamasının başka bir nedeni de budur. Yani bürokrasinin bir kısmının politikaya karışmış ve bölünmüş olmasıdır.

Sayın arkadaşlarım;

Partizan ve bir ideolojiye saplanmış devlet kadrosu kadar siyasal partilere, kamu yönetimine ve devlet otoritesine zarar verecek bir şey tasavvur edilemez. Bu bakımdan devlet otoritesine çok muhtaç olduğumuz bu dönemde, devlet örgütlerindeki bölünmeleri ve ayrılıkları önleyecek tedbirleri almak Hükümetin en başta gelen görevi olmak gerekir. Önlemlerin neler olabileceği hakkındaki görüşümüzü biraz sonra, (Dernekler) den bahis ederken açıklayacağım. Ancak herhangi bir derneğe veya başka bir örgüte bağlı olmadan bölücü görüşler aşılayan kamu görevlilerinin varlığını da önemle göz önünde tutmalıyız ve önlemlerimizi ona göre almalıyız. Okullarda körpe dimağları, bölücülük, solculuk, sağcılık telkinleriyle beslenen çocuklarımızın var olduğunu bilmeliyiz. Bu duruma göz yumamayız. Önlemler konunun ciddiyeti ile orantılı olmalıdır. Meslekten çıkarmaya kadar varacak disiplin cezaları yanında Ceza Kanunumuz ile de cezalandırılmayı öngören kesin ve süratle uygulanabilir mevzuat ve usullere ihtiyaç vardır. Bunu sağlamak için yasalarda gerekli değişikliklerin yapılmasını Hükümete önemle önermekteyiz.

4. Dernekler konusu ülkemizin bir numaralı sorunu halinde sürüp gitmektedir. Demokratik rejimimizin özgür ortamından yararlanan bu örgütlerin bir kısmının faaliyetlerinin yasalarla belirlenmiş sınırları dışına taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu tür derneklerin bir kısmının devlet memurları tarafından kurulmuş dernekler olması, durumun ciddiyetini artırmaktadır. Öğretmenlerin ve polislerin kendi içlerinde

karşıt siyasal görüşteki derneklerle kamplaşmaları olayının memleketin bu önemli görevleri ile nasıl bağdaştırılabileceğini, artık hepimiz derin derin düşünmeliyiz. Başka bir kısım derneklerin de adlarını sık sık duvarlarda afişlerde hepimiz görmekte ve bunların çeşitli olaylara karıştıklarını işitmekteyiz. Aslında dernekler yasamız, bu kuruluşların siyasetle uğraşmalarını, amaç dışı davranmalarını açıkça yasaklamıştır. Ama siyasetle, sağ-sol görüşlerle uğraştıkları dışarıdan da kolaylıkla görülüp sezilebilen bazı derneklerin bile, amaç dışı faaliyetleri dolayısıyla ciddi bir yasal müeyyide ile karşılaştıkları şimdiye kadar görülmemiştir. Bu durumun sebebi, hükümetlerin müsamahası kadar Dernekler Kanununun kaypak ve yetersiz hükümleridir.

Hepimizin gözleri önünde cereyan eden olayların inandırıcılığı içinde, Dernekler Kanununun derhal değiştirilerek bunların siyaset ve ideolojik amaçlarla uğraşmamalarını kesin hükümlerle sağlamalıyız. Bu arada, yasaklara aykırı davranışlarda bulunan derneklerin kapatılmalarını sağlamak amacıyla, kesin ve çabuk işleyecek yetkileri de getiren yasal değişikliği vakit geçirmeden getirmesini Hükümete önemle öneriyoruz.

Dernekler Kanununa göre, bu örgütlerin işlemleri, faaliyetleri, İçişleri Bakanlığınca ya da dernek merkezi ya da şubesinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amiri tarafından bizzat ya da göndereceği memuru tarafından her zaman denetlenebilir. Bu denetim dernek amacıyla ilgili bakanlık veya bakanlıklar tarafından yapılabilir.

Malî denetim ise en az üç yılda bir maliye müfettişleri veya mahallî mülkiye amirince görevlendirilecek memur tarafından yapılır.

Günümüz koşulları içinde faaliyetleri bu kadar büyük önem kazanmış olan derneklerin, kamu yönetimi tarafından denetimi işlerinin yeterince ve etkili bir biçimde düzenlenmediği belirttiğim bu hükümlerden kolayca anlaşılmış olacaktır. Denetimin belli ve tek sahibi, sorumlusu olmalıdır. "İçişleri Bakanlığı denetime yetkilidir, ama vali de yapabilir, onun göndereceği memur da yapabilir, ama derneğin amacı ile ilgili bakanlık veya bakanlıklar tarafından da bu denetim yapılabilir." demek "Denetim yok." demekle birdir. Buna bir çare bulmalıyız.

5. Ülkemizdeki silahlı şiddet eylemlerinin, bölücülük hareketlerinin dış kaynaklarca da kışkırtıldığı ve desteklendiği bellidir. Bu desteklemenin silah ve para yardımı şeklinde yapıldığı düşünülebilir. Ancak, dışardan yapılan tahrik ve yardımların varlığından bu kadar emin olduğumuz halde, bunların bir türlü önlenememiş olmasının nedenleri anlaşılamamaktadır. Bu alanda da etkin önlemler alınması ve kaynaklarının kurutulması zorunludur.

Bu silah kaçakçılığı konusunda bazı kara ve deniz sınırlarımızın gerektiği kadar sıkı bir denetim altında tutulmadığını belirtmek gerekiyor. Hatırladığımıza göre, kıyılarımızın denetim ve korunmasının kurulacak yeni ve güçlü bir örgüte verilmesini öngören bir kanun tasarısı hazırlanmıştı. Bu nedenlerle, yabancı TIR kamyonlarının Türkiye içinde izleyecekleri yola göre, park yapacakları yerlerin kesinlikle belirlenmesi de gerekir. Duruşlarına sadece buralarda izin verilir. TIR'ların zorunlu ihtiyaçlarının karşılanabileceği bu yerler kolluk kuvvetleri tarafından daimi olarak gözetim ve denetim altında bulundurulmalıdır.

6. Haber alma örgütlerimizin birbirleriyle ve aynı örgütlerin emniyet örgütü ile olan ilişkilerinde bazı aksaklıklar olduğu anlaşılmaktadır. Her konuda ve özellikle anarşi, bölücülük gibi konularda bu örgütlerin sıkı bir koordinasyon ve gerektiğinde işbirliği halinde çalışmaları zorunluluğu vardır. Hükümetin bu örgütleri daha etkili bir şekilde çalıştıracak ek önlemleri almasını bekliyoruz.

7. Yurt içinde gözden uzak yerlerde silah imal edilip satıldığı bilinmektedir. Yapılan yüzeysel kontrollerle bu yasak fiil şimdiye kadar önlenememiştir. Hükümetin konuyla daha yakından ilgilenmesini istiyoruz.

8. Bir süre önce genel yerlere, duvarlara sloganlar yazılmasının, afişler asılmasının Hükümetçe önleneceği açıklanmıştı. Aradan geçen süre içinde bu yasağa uyulmadığını üzülerek görüyoruz.

Bu yasak fiili önlemek durumunda olan güvenlik kuvvetleri mensuplarının bile aynı yasak fiili bizzat işlediklerini hepimiz hatırlıyoruz. Her gün gözler önündeki bu yasak fiillerle kimsenin ilgilenmediğini gören vatandaşlarımız bundan derin üzüntü duymaktadırlar.

Hükümetimizin, mevcut olan yetkilerini kullanarak bu duruma son vermesini istiyoruz.

9. Bazı illerimizde asayişi bozan olayları yaratan ve bir kısmı öğrenci olmayan kişilerin bir çeşit barınağı ve sığınağı haline geldiği anlaşılan öğrenci yurtlarını bu durumdan kurtaracak ve ciddi bir iç-dış denetim-yönetim altında tutacak örgütleşme geliştirilmelidir.

Sayın Başkan, değerli üyeler;

10. Üzülerek söylemek zorundayız ki, kamu görevlilerimizin bir zamanlar umutla bekledikleri Devlet Personel Kanunu bu kadar değişikliğe rağmen beklenen vermemiş, aksine devlet yönetiminde haksızlıkların, huzursuzlukların ve anarşinin kaynağı olmuştur. Daha önceki kanunların sakıncalarını kaldırmak ve kamu görevlisine daha ileri hak ve yükümlülükler getirmek isteyen bu kanun amaçlarının tümünün gerisinde kalmıştır. 657 sayılı Kanunun uygulanması için harcanan paralar bütçemizin en büyük dilimini oluştururken, kanundan memnun

olmayanların sayısında bir türlü azalma olmamıştır. Terfide alınan maaşta liyakatin mi, tahsilin mi, kıdemin mi esas olduğunu memur bilemez. Çünkü, kıdemi, tahsili, yeteneği kendisinden çok olmayan birisinin kendisinden daha yüksek kadrolara, görevlere atandığını, bakanlık müşavirleri ordusuna görev gösterilmediğini görür, küskünleşir.

Ayrıca yüzlerce, binlerce kadroyu Parlamentonun hiç bir bilgisi olmadan hemen alabilmeyi bu kanun Hükümete sağlamıştır. Bütün bunlar kamu görevlilerinde gerçek anlamıyla bir özlük hakları anarşisi yaratmıştır, denebilir. Bu durumun ek kanunlarla, yorumlarla, 1-2 katsayı artımı ile önlenmesi olanak dışıdır. Kamu görevlisini görevine bağlamak, ondan etkili hizmet bekliyorsak bu durumu düzeltecek yeni bir statü hazırlıklarına derhal başlamak ve o zamana kadar da bugünkü rejimin en göze batan haksızlıklarını gidermemiz zorunludur.

Yapılacak düzeltmelerin en başında, devlete yılda milyarlarca lira ek gidere mal olan kadro artırma yetkisini Parlamentoya verecek kanun değişikliğini bir an önce çıkarmak olacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

11. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun görevinin ve haber vermedeki tutumunun bu kritik dönemde daha fazla önem kazandığı bir gerçektir. Yasalarda tarafsız bir kuruluş olduğu vurgulanarak belirlenmiş olan bu kurumun, haber önceliğinde de bu ilkeye uyması gerekir. Oysa, bir üyemizin bir kaç gün önce Senatoda yaptığı gündem dışı bir görüşmede de bahis konusu olan, Türk Milletinin temsilcisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi olsa bile haber sıralamasının tersine işletildiğini bize bu arkadaşımız açıkça anlatmıştır. Bu ancak bir örnektir. Haber tekniğinden anlayan, anlamayan herkes TRT'nin bu anlaşılmaz tutumları ile karşı karşıyadır. Haberlerde ise süre ve kapsam bakımından eşit ve tarafsız işlem yapılmadığı şikâyetini her gün işitiyoruz.

Kısaca belirttiğimiz bu durumlar, Hükümetin TRT konusuna eğilmesini bir zorunluluk haline getirmiştir.

Değerli arkadaşlarım;

12. İl İdaresi Yasasında valilerin silahlı kuvvet kullanma yetkisinin kolaylatırılıp çabuklaştırılması,

– Polis silah ve vasıtalarının yenilenmesi,

– Savcılara, olay yerine çabukça ulaşabilmeleri için vasıta sağlanması konularının bir çözüme bağlanmasını rica ediyoruz.

Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun çok değerli üyeleri;

Grubumuzun girişimleri ve Yüce Senatomuzun grup ve üyelerinin değerli yardım ve destekleri ile açılmış olan bu genel görüşmede ilk sözü almış bir ar-

kadaşınız olarak önemle ve bir daha vurgulamak istediğimiz bazı hususlar elbette ki olacaktır. Bunların gerçekleştirilmesinin hem derinden ve çok yanlı olarak zedelenmek istenen toplumsal barışla bütün görkemi ile yeniden ortaya çıkaracağına, hem de Devletin gücüne güç katacağına yürekten inanıyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Üzerinde durduğumuz anarşik olaylar, ne kadar ciddi boyutlara ulaşmış olursa olsun Türk Devletinin bunlarla başa çıkacak güçte olduğunu unutmamalıyız. Her gücün kaynağı, Türk Milletinin temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Bu nedenle terörle, bölücülükle, aşırı sol ve aşırı sağ ile mücadelede ilk etkili davranışını da Parlamentodan, beklenmesi doğaldır. Bu gerçek karşısında diyoruz ki, Parlamentomuz konuyu partiler üstü, yapıcı ve gerçekçi bir görüşle ele alarak ortak çare aramalıdır.

Bu genel görüşmede, Yüce Senatomuzun bütün üyelerinin kısır çekişmeler yerine, böyle bir yapıcı ve gerçekçi tutum içinde kalacaklarına şüphe yoktur. Aynı şekilde, siyasî partilerimizden de konuya ortak teşhis ve ortak çare ilkesi içinde yaklaşmalarını bekliyoruz. Siyasî partilerimiz, anarşik olaylara karışanlar arasında ayrım yapmadan, bunların hiç birini tasvip etmediklerini ve karşılarında olduklarını belirlemelidir.

Cumhuriyet tarihimizin en ciddî bunalımına sürüklendiğimiz bir dönemde, siyasi partilerimizin böyle bir tutum içerisine girmekte tereddüt etmeyeceklerini ümit ediyoruz. Bunda ilk adımı atmak elbette ki yine İktidar Partisine düşmektedir. İşin artık beklemeye tahammülü kalmamıştır. Ülkenin bütünlüğü tehlikededir. Demokratik rejimimiz tehdit altındadır. Mal-can güvensizliği içindeki vatandaşlarımızın "Memleketin sonu ne olacak?" sorusuna bir an önce cevap vermek zorundayız.

Öte yandan, Hükümet, birçok defalar "Anarşinin sona ermek üzere olduğunu" açıklamış olduğu halde, maalesef bu tahminleri gerçekleşmedi. Aslında, anarşiye katılanların yakalanması kadar ve belki de onlardan daha önemlisi, onları besleyen ana kaynaklara kadar inip onları da kurutabilmektir.

Bunu sağlamak için, kullanılmasından yarar umulan bütün yasal tedbirlerin anarşiye, bölücülüğe, mezhep farklılığı kışkırtıcılığına karşı kullanılması gerektiği düşüncesindeyiz. Doğal olarak yasaların yerinde ve amaca uygun olarak uygulanabilmesi için bunu sağlayacak kamu görevlerinin de yeterli ve tarafsız olması gerek. Bugün ise kamu görevlilerinden (biraz önce belirttiğim gibi) bir kısmının açıkça ya da dernekler yoluyla siyasetin tam içinde oldukları görülüyor. Bu durum, Hükümetin gücünü zedeleyen bir faktördür. Oysa, özellikle böyle zamanlarda hükümetlerden, davranışlarıyla, sözleriyle dengeli ve halkın güvenini

kazanacak bir tutum içinde olmaları da beklenir. Bu bakımdan kamu görevlilerini politikanın içinden çekip çıkarmak özellikle derneklerden başlayarak Hükümetin ilk önlemlerinden biri olmalıdır.

Sayın üyeler;

Bu konuşmamızda genel görüşlerimiz yanında kısa vadeli önerilerimizi de sunduk. Bunlardan yasa çıkarılması ile ilişkili olanları sayın Hükümetin ilgisine önemle sunuyoruz. Hükümetin uzun süreden beri sözünü ettiği bir önlem yasa tasarıları paketini bu sıralarda hazır hale getirdiğini de biliyoruz. O tasarılarda yer almayan yasa önerilerimizin de ele alınmasını önemle rica ediyoruz ve bu tasarılarımızın tarafımızdan önerilmesi zorunluluğu ortaya çıkarsa bunu vakit geçirmeden yapacağımızı belirtmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım,

Sözlerime son vermeden önce, Anayasamızın 153 üncü maddesinde yer alan devrim yasalarının, yurdumuzun huzur ve sükûn içinde yaşamasında çok önemli etkileri bulunduğunu hatırlatarak bunların ödünsüz uygulanmasının sağlanmasını Hükümetten istiyoruz. Böylelikle Atatürk milliyetçiliği, Atatürk ilkeleri ile yetişecek gençlerimizin iç barışımızı daha derinden perçinleyeceklerine inanıyoruz.

Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun çok değerli üyeleri;

Türk Devletinin, vatanı ve milleti ile bütünlüğünü bozacak hiçbir gücün mevcut olmadığının derin inancı içinde hepinizi saygılarla selamlıyorum. (Alkışlar).

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Baykara.

Gruplar adına; Millî Birlik Grubu adına Sayın Kadri Kaplan, Adalet Partisi Grubu adına Sayın Ömer Ucuzal söz istemişlerdir.

Sayın Baykara Grubunuz adına ayrıca konuşma yapılacak mı efendim?

ZEYYAT BAYKARA (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Şimdilik bu kadar efendim.

BAŞKAN – Şimdilik yapılmayacak; teşekkür ederim.

Millî Birlik Grubu adına Sayın Kadri Kaplan buyurunuz.

MB GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Tabiî Üye) – Sayın Başkan, sayın senatörler, sayın Başbakan ve Sayın Hükümet mensupları;

Konuya girmeden önce benden evvel konuşan ve konuyu takdim eden Kontenjan Grubunun değerli Üyesine katıldığımızı; çünkü, ortaya getirdiği birçok teknik ve ayrıntılı sorunları da aynen benimsediğimizi ifade etmek istiyorum.

Biz bu konuyu daha değişik bir açıdan ele almak, takdim etmek, eleştirilerimizi böyle bir görüşe dayandırmak ve sonunda da gereken ölçüde net, zamanı istismar etmeyecek şekilde, boşa harcamayacak şekilde net önerilerde bulunmak istiyoruz.

Sayın arkadaşlar;

Önce durumun kuşbakışı bir görünümle çarpıcı yönlerini tanımlamak ve buna dayanarak bazı yorumlar ve tahminlerde bulunmak istiyorum.

Değerli arkadaşlar;

Bugün gerektiğinde devlet kuvvetleri de hedef tutularak yoğun bir silahlı şiddet hareketine girişildiği açıkça gözlenmektedir. Dıştan göründüğü kadarı ile bu hareketin ana çizgileri tarafların birbirini yok etmesi, birbirleri üzerinde ve toplumda korku yaratılması ve eylemlerinin desteklenmesi için kaynaklar bulunması gibi çarpıcı belirtiler ile gözlerimizin önüne serilmektedir. Dışarıdan kuşbakışı ana hatlarıyla, ana çizgileriyle ve hedef olarak benimsenme durumlarıyla görüntü budur.

Bu dış belirtilerin arkasında saklı bulunan gerçekler üzerinde doğru yorumlar ve tahminler yapılabildiği; kısaca tanımda doğruya yaklaşıldığı ölçüde önlemde de etkinlik sağlanacaktır kanaatındayız. "O halde bunlar kimlerdir ve ne yapmak istemektedirler?" sorusunun yanıtını soğukkanlı ve peşin yargısız olarak araştırmak ve tespit etmek zorundayız. Mutlaka olayın köklü bir anatomisi yapılmalıdır.

Değerli arkadaşlarım;

Sanık ya da suçluların resmî makamlarca ve yayın organlarınca açıklanan kimlik bilgilerinin ışığında olaya bakılınca sağda ve soldaki katılaşmış fanatik düşünce odaklarının artık herkes tarafından kolaylıkla tanınabilen gölgelerinin perdeye yansımakta olduğu açıkça görülmektedir. Geçmişteki iddiaların aksine bu suçların sadece bir tarafça değil, çok taraflı olarak işlenmekte bulunduğunun, fanatizm neredeyse orada suçun var olacağının; onun içindir ki, fanatik sol gibi, fanatik sağın da adam öldürüp banka soyabildiğinin ortaya çıkması, ortak dayanışma bakımından demokratik rejim adına bir kazanç kabul edilmelidir ki, bundan sonraki önlemler doğru alınabilsin.

Sayın arkadaşlar;

Olaya sadece sağ-sol mücadelesi deyip, kestirmeden sonuca varmanın yeterli olduğu kanısında değiliz. Kökü içeride, kökü dışarıda ithamlarıyla da bir sonuca varılacağını sanmıyoruz.

Bu ülkedeki her şeyle, hele bu şey dünyayı vuruşturan rejim konusu ise içeride, dışarıda herkesin ilgileneceğini peşinen kabul etmeliyiz. Bundan ötesi sadece polemik olur ve demogojide işe yarar; ama devlet yönetiminde kanaatimizce asla geçerli olamaz.

Demokrasimizle bazen nasıl ilgilenildiğini, hatta sırasında müdahale olarak-kabul ettiğimiz davnanışlarla açıktan açığa karşımıza çıkılmak istendiğini görüyoruz ve biliyoruz. Dünya daralmaktadır. Bu böyle olunca, aslı esasen dışarıda bulunan fanatik ihtilalci sağ ve sola, ya da şeriat devletine yönelik düşünce ve tutumlar da elbette ki dış kaynaklarda ilgiyle karşılanacaktır. Ancak, bir farkla ki, birincide rejimin karakteri gereği ilgi ve ilişkiler açıktan, ikinci grupta ise, kapalı olarak sürdürülmektedir. Bu da rejimlerin tabiatları gereği.

Değerli arkadaşlar,

Olayların mahiyeti araştırılırken bu bulanık ortam içinde oyuna içten ve dıştan daha kimlerin taş sürdüğünü görmek ve değerlendirmek de gerekecektir.

Değerli arkadaşlarım,

Ne acı bir durumdur ki, bu toz ve duman içinde ülke ve ulus bölücüleri de habire oyuna taş sürmektedirler. Milliyetçilik adına demeye dilim varmıyor; ama herhalde bir gaflet milliyetçiliği sonucu güdülen ırkçılık adına vatandaşların bir kısmını Türklüğün dışında sayarak onları vatanlarından sürmeye bile kalkan aşırı sağ, yani faşizmin yanında; bunun tam tersine milliyetçiliğin reddiyesi olarak etnik yapıya göre ayrımlı bir siyasal rejimi kabullenip "Halklara özgürlük" teraneleri savuran aşırı sol, yani komünizm de âdeta işbirliği halinde etnik ayrımı teşvik etmektedirler. Din istismarcıları da mezhep kavgalarıyla devreye girip ittifaka dahil olunca, bu karmaşık hareket âdeta elbirliği ile ülke ve ulus bölücülüğüne dönüştürülmektedir.

Değerli arkadaşlar,

Böyle bir durumdan yararlanmak için fırsat kollayan dış kaynakları düşünmemek herhalde safdillik olur. Bunların bu fırsatları nasıl kullandıklarını, ne ölçüde değerlendirdiklerini tam olarak kuşkusuz bilemiyoruz. Ancak, Ermenilerin pusuda bekleyip zaman zaman devreye girdiklerine, Irak ve İran'daki bazı etnik grupların bu konuda fazlaca ilgi duyduklarına, şeriata dayalı rejimlerin Türkiye'deki seslere kulak kabarttıklarına ilişkin kuvvetli belirtiler vardır.

Türk Devletinin güçlenip önce bölgesinden başlayarak daha geniş alanda ağırlığını duyurmasını, iplerini ellerinde bulundurdukları dünya siyaseti bakımından uygun görmeyip, bizi daima çetrefil sorunlarla başbaşa bırakarak uysallaştırmak ve uydulaştırmak isteyen büyük güçlerin de oyun içinde olduklarını hesaba katmak zorundayız.

Değerli arkadaşlar,

Filmlere de konu olan büyük istihbarat örgütlerinin veya şu ya da bu merkezin bir profesyonel uğraşı içinde ellerini öbür ülkelerin mahremiyetlerine uzattık-

larını biliyoruz. Ancak, Türk Devletine bunlarca yön verildiğine, Türk ulusunun kaderinin bunlarca çizildiğine ilişkin düşünce ve iddialara da fazlaca yer ve değer verecek değiliz. İyiliklerin de, kötülüklerin de her türlüsü bizden, kendi içimizden doğmaktadır.

Onun içindir ki, biz Türkiye'de oynanan oyunların asıl sahiplerinin yerli malı olduğuna inanıyoruz. Bunların basit çıkarlar adına ipleri dışarıdan yönetilen kuklalar rolünde olacaklarını da kabul edemiyoruz. Ancak, dışarı ile ne ölçüde ilişki kurulduğunun ve dış istismara ne ölçüde alet olunduğunun içyüzünü elbette kendileri bilecekler ve Devlet istihbaratı da bunu değerlendirecektir.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi bunların ne yapmak istedikleri konusunda herhalde belirli bir tahminde bulunmak durumuna gelmiş bulunuyoruz.

Önce yanlış olduğunu sandığımız bir tahmini ve deyimi peşinen düzeltmek ihtiyacını duymaktayız. Şiddet eylemleri dönemine gelmiş ya da kendisini bu olaylar içinde bulmuş olan aşırı akımların son plândaki hedefi herhalde devleti yıkmak değil kanaatimize göre; fakat iktidarı ele geçirerek, özgürlükçü demokratik rejimi tasfiye edip, bunun yerine kendi ihtilalci rejimlerini kurmak. Onun içindir ki biz, zaman zaman yapıla gelen "Devlete karşı idi, karşı değildi" tartışmalarını anlamsız buluyoruz. Bunların iktidarı ele geçirmek istedikleri açıktır. Bunlar yapısı ve karakterleri gereği çoğunlukla polis devletine dayanırlar. Bunlar özgürlükçü demokrasi taraftarı olan her siyasi güce, rengi isterse sağ, isterse sol olsun dost olamazlar. Sadece fırsat kollarlar. Bunlardan yakınlık gördüğünü sanan ya da göreceğini umut eden partilerimiz bu gaflet uykularından uyanmalıdırlar. Nitelikleri Anayasada belirlenmiş olan demokratik rejimimizin selameti adına bu aşırılara karşı ortak bir tavır takınmalıdırlar.

Sayın Senatörler;

Nasıl düşünürseniz düşünün, tabloyu nasıl çizerseniz çiziniz görünürde ve tehlikeli planda olan şudur ki; şiddet olayları devlete kafa tutmaya cüret edecek bir boyuta ulaşmış ve bunun sonucu olarak da Türk halkı çok muhtaç olduğu huzurdan yoksun kalmıştır, can derdine düşmüştür. Anarşi ile içiçe gelişen bu olaylar karşısında Türk gençleri okuyamamakta, karınları gereğince doymamakta, işsizler ordusu kabarıp durmaktadır. Çoğulcu demokratik rejimlerdeki hastalık belirtileri olan bu durumlarda, kapıda bekleyen tehlikelere de bir göz atmakta yarar vardır.

İktidara yardımcı olmak görünümü içinde, ona yanaştıktan sonra oligarşik baskılarını yaratarak demokratik rejimi yozlaştırıp, onu kendi çıkarlarına alet etmeye yöneltmek hevesine kapılanlar, işte bu sıralarda meydana çıkarlar. Bu çat-

lak sesler ve hevesler sağdan, soldan, sermaye çevrelerinden her yerden gelebilir. Dişe uygun kabul edilen müdahale iktidarları döneminde ortaya atılan; sağsız, solsuz, (O nasılsa?) bilhassa solsuz sağduyulu demokrasi gibi sahteliği yüzünden akan vecizeler bu sıralarda yumurtlanır. Komünizme karşı kıyam reçeteleri bu zaman yazılır, her şeyi faşistlikle suçlamak bu zamanda ortaya çıkar.

Amaç birdir; iktidarı etkileyerek şaşırtmak ve dolaylı, dolaysız kendi emellerine hizmet ettirmek. Demokratik rejimlerin esnekliğine ve hoşgörüsüne bakıp, bu rejimlerin her kalıba gireceğini, her çehreye bürünebileceğini sanmak, eğer cehalet ve safdillik değilse herhalde ipliği çabuk pazara çıkabilecek olan bir durum olur.

İkinci bir tehlike; siyasal mücadelelerin tamamen demagoji plânına kayması ve son derece sertleşmesidir. Sağduyuyu ve hoşgörüyü yok eden bu durum çoğulcu demokratik rejimin mahvına neden olabilir. Onun içindir ki, son günleri derin bir üzüntü ile izliyoruz ve nihayet Devlet müdahalesi bakımından etkinliği sınırlı olan demokratik rejimlerin zayıflama dönemlerinde, hele endüstri toplumu yaratılıp, çoğulcu demokrasiyi koruyacak ve işletecek taze güçler rejime ağırlığını koymamışlarsa, ekonomi hızla bozulmak eğilimini gösterebilir, geçim güçleşir, sosyal adalet dengesi hızla bozulur ve vatandaş rejim hakkındaki umudunu yitirmeye başlar.

Değerli arkadaşlarım;

Acı da olsa gerçek odur ki, rejimimizin son yıllardaki hastalığı bu belirtileri göstermekte, hele demagojik siyaset ile ekonomik sarsıntı iyiden iyiye açığa çıkmış bulunmaktadır.

Bu gibi durumlarda hastalığı kestirmeden teşhis eden siyaset uzmanlarıyla, sihirli reçetelerin kişiliklerini de siyaset bilimi açısından kısaca ele almakta isabet vardır. Bunların önerileri, genellikle özgürlükçü, çoğulcu demokrasiyi yontmakta birleşir. Yüzeyde bazen aldatıcı bir çekiciliği olan ve bunalmış kitlelere hoş gelen bu düşüncelerin temelinde ise, özgürlükçü demokratik rejim yönünde gelişmeyi hızlandıran anayasalara karşı hazımsızlık yatar. Yeni anayasa dönemindeki gelişmeler de böyle olmaktadır.

Bu Anayasanın özgürlükçü, çoğulcu demokratik rejim için temel koşul olan politik bilinci hızla uyandırdığı ve toplumun sosyal derinliklerinde çoğulcu bir örgütlenmeye neden olduğu açıktır. Yeni doğan bu bilinçler ve ekonomideki yapısal değişikliğin ortaya çıkardığı taze güçler, siyasal yönetimi de derin bir biçimde etkilemektedir elbette. Bunları bir gereksizlik ve fazlalık sayarak, eski alışkanlıklarla "Ben istersem olur" demek ve olmadığını da görünce suçu anayasaya yüklemek, demokratik rejimlerin başlangıç dönemlerine musallat olan marazi bir haldir. Bundan mutlaka kurtulmak gerekir.

Çok yakın geçmişte, 12 Mart döneminde "Sosyal uyanış, ekonomik gelişmeyi aştı" dendi ve tedbir olarak da Anayasa makaslandı; ama bugün gördüğümüz gibi, sonuç alınamadığından başka, tersine, gelişme de hızlandı.

O halde değişecek olan Anayasa değil, bizler olmalıyız. Böyle durumlar değişikliği anayasalarda değil; fakat kafalarda istemektedir.

İşte değerli arkadaşlar, nasıl yorumlarsanız yorumlayınız; fakat üç plan döneminden ve binbir iddialardan sonra ülkemizin bu duruma getirilmiş olması, kuşkusuz son derece üzücü olmaktadır. Şimdi suçluyu aramakta, ortada millete karşı en azından bir suçluluk hissi duyulduğu içindir ki, karşılıklı suçluluk ithamında bulunulmakta, halef-selef iktidarlar birbirlerinin zimmetindeki ölüleri hesaplamaktadırlar. Bu konunun da biraz deşilmesi kanaatindeyiz.

Olayların artış ve eksilişlerini değerlendirmede doğruya ulaşabilmek için, önce olayın adını iyi koymak gerekecektir. Yaşanılan olaylar acaba anarşi midir, yoksa yoğun bir tedhiş midir?.. Elbette ki ikisi de birbirinden beter; ama doğru yorumlama ve değerlendirmenin, doğru tanımaya dayanması gerektiğinden, bu konuya girmekte yarar görüyoruz.

Anarşinin, bir toplumda otorite ve düzenin bulunmaması halini ifade ettiğini, anarşizmin ise, devlete düşmanlık düşüncesi olduğunu biliyoruz. O halde, bilimsel kökende ve lügat anlamında olaylara bakınca, hepimizi derinden yaralayan bireysel ve toplumsal öldürme ve yıldırma olaylarına anarşi değil; fakat gerçek anlamıyla terörizm, yani "Tedhiş" demek daha doğru olacaktır. Bunları yaratanların, devleti yıkmak isteyen gerçek anlamdaki anarşistlerden çok, rejimi yıkarak tümden devleti ele geçirmek isteyen aşırı akım mensupları teröristler olduklarını biliyoruz. Bölücülerin ve intikamcıların da araya karıştığını yukarıda açıklamıştım. Şiddet eylemcilerinin anarşiden de medet umdukları, böyle bir durumu değerlendirecek fırsatı kolladıklarını ve bunun için devlet organlarının tümünde yuvalanmaya çalıştıklarını da biliyoruz. Olayların kökenine, iç mantığına inebilmek ve oluşumunu gözleyebilmek için bunların kategorik bir biçimde gruplandırılmalarında da yarar görüyoruz.

Değerli arkadaşlarım,

Adam öldürmeler, toplumu sindirecek, yıldıracak şiddet girişimleri, elbette ki tipik tedhiş olaylarıdır. Her fırsatta dersanelerden sokaklara dökülüş ve sigara dumanını öğretmeninin yüzüne üfleyecek kadar küstahlaşış, elbette ki tipik eğitim anarşisidir. Bunun gibi,tedhişten de ötede, can yiyen bir trafik anarşisi ve kimbilir nice canlara mal olan ve bir toplumu içinden kemiren bir piyasa anarşisi vardır.

Devlet dairelerinin siyasal takımlar esasına göre işgali, başlı başına bir yönetim anarşisidir.

Olayları böylece kendi yerlerine oturtunca anlaşılacaktır ki, dün eğitimde tedhiş ve anarşi birlikte yaşıyordu, bugün tedhiş, okullardan kovulup, yetersiz de olsa öğrenime başlanabilmiş, içerilerine güvenlik kuvvetleri bile sokulmayan ve adına öğrenci yurtları denen ideolojik kalelere, kanunsuzluğun barındığı bu karargâhlara Devlet girebilmiş ve böylece eğitimdeki anarşi azaltılmıştır. Bu sonucu, bu iktidarın başarı hanesine yazmak gerekir.

Dün siyasal edebiyatımıza "Devletin parsellenmesi" deyimiyle geçen ve her kafadan bir ses çıkarcasına memuru şaşkına çeviren yönetimdeki çoğulcu komuta dönemine bir başka anlamda da ayrı hükümetler gibi davranışlardan doğan iktidar anarşisine son vermenin, bu iktidar adına bir başarı olduğu açıktır.

Öbür yönden, dış ticaret anarşisi kısmen önlenebilmiş, fakat iç piyasa anarşisi iyice azıtmıştır, trafik anarşisi sürüp gitmektedir. Bunları da, bu Hükümet adına mazur göstermek de elbette mümkün değildir. Ancak; başarı ve başarısızlıkların-kesinleştiğini de henüz söyleyemeyiz. Dileriz ki, bir zaman sonra başarılar genişlesin ve kökleşerek anarşi belasından ülke kurtulsun.

Aksinin ispatlanmasını olanaksız gördüğümüz bu sonuçlara bakarak, bu iktidar zamanında devletin gücünün gösterilmiş, Devletin kişiliğine olan saygı yolunda önemli adımlar atılmış, fakat tedhiş ve kan dökmenin de belirli biçimde artmış olduğu sonucuna varabiliriz. Bu nasıl oluyor?.. Devlet güçleniyor, anarşi azalıyor; fakat şiddet olayları artıyor. Bu durum, eşyanın tabiatına aykırı değil midir?.. Olmaması gereken yanıltıcı bir terslik, hatta bir anakronik durumla karşı karşıyayız âdeta. Bunun nedenini araştırmayı, gerçeği saptamak bakımından çok önemli buluyoruz. Tedhiş döneminin hakiki durumunu; olay, ölüm ve yaralama miktarlarına ilişkin istatistik ve grafiklerle sayısal boyutlara dayanılarak değerlendirmeye çalışmanın, ne ölçüde uygun olacağı araştırılmalıdır. Dış görüşün ardındaki nedenlere, olayın niteliğine ve iç mantığına girmekte yarar vardır.

Sayın Senatörler;

Daha önceleri bir yana, fakat en azından 10 yıllık bir oluşum sürecini belirten bu ortamın başından beri bilimsel yaklaşım, politikacı anlayışı ve Devlet önlemleri bakımından birbirini izleyen hatalar yapıldığı, hiç değilse bugün anlaşılmış bulunmaktadır. Ancak; eski iktidarın özellikle son döneminde Devletin yönetim bütünlüğünü ve bu bütünlük içinde işlevini sürdürmesi temel koşul olan Devlet bürokrasisinin kurumsal işleyişindeki otoriteyi, bugün için sadece bir varsayım olarak düşünebileceğimiz politik amaçlar adına partizanca tasarruflar ve eylemlerle felce uğratan tutumu gözden kaçırış, teşhisi temelinden çarpıtacaktır.

Geçmişte girişilen cepheciliğe ve bu cephecilik içindeki zoraki duruma dikkati çekmek istediğim anlaşılacaktır. Zoraki diyebileceğimiz Cephe koalisyonları,

ortaklıklarını da zaman zaman açıklıkla ifade ettikleri gibi, aralarındaki derin farklılıklardan ötürü ortaya çıkan çelişkiler içinde gerçekten zoraki olarak beraberlik durumunda kalmışlar ve böyle bir iktidarı sürdürebilmek için tek çareyi, birbirlerinin nüfuz sahalarına karışmamak gibi çok tehlikeli taviz yarışında bulmuşlardır. Bunun sonucudur ki, devletin yürütme, uygulama ve yaptırma gücü olan ve Devlet hayatı gibi kapsamlı ve anlamlı bir tanımla topluma mal olmuş bulunan Devlet bürokrasisi iç yapısında derin bir biçimde çatlamaya, yüzyılların deney birikiminden oluşan bazı iyi değerlerini kaybetmeye, özverili ve inançlı çalışma yöntemini terketmeye başlamıştır.

Esasen, uzun sürelerden beri çeşitli nedenlerle üzerinde oyunlar oynanan ve sarsıntılar geçiren bu yapı, bu son uygulama ile âdeta bir çöküntüye sürüklenmiştir. Bereket, bu hastalık bünyeyi tamamen sarmadan Parlamentonun politik müdahalesiyle beliren iktidar değişikliğiyle, hastalığın operasyonu ve tedavisi dönemine girilmiştir. (AP sıralarından "Nerede, nerede?" sesleri).

Bekleyin biraz efendim.

Bu konudaki gerçek iyileşmenin... (AP sıralarından "Maziye dön, maziye dön" sesleri).

BAŞKAN – Sayın Kaplan, konuşmanıza devam edin.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Geçmişi bırakalım da, olayları konuşalım.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Parlamentonun politik müdahalesiyle; o müdahalelerin münakaşasını siz yapın, adını siz koyun, biz olaydan bahsediyoruz; bir daha tekrar ediyorum, Parlamentonun politik müdahalesiyle, adını siz koyun, tartışın. (AP sıralarından gürültüler)

BAŞKAN – Sayın üyeler;

Bu genel görüşmenin belli bir seviyede sonuçlanması ve yürütülmesinin, hepimizin müşterek ürünü ve müşterek güvenliğimizin altında bulunması gerekli.

Bu sebeple, Sayın Kaplan, siz cevap vermeyin. Sayın üyeler, siz de herhangi bir tepkide lütfen bulunmayın. Ben görevimi yaparım.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Sayın Başkan, kimseye karşı bir saygısızlıkta bulunduğumuzu sanmıyorum. Parlamentonun bir iradesi tezahür etmişti, tecelli etmişti, onu buraya getiriyorum.

Parlamento iradesine mi karşı gelinmek isteniyor?.. Anlamıyorum ki...

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Ondan evvelki Parlamento iradesi değil mi? Ondan evvelki nerede kaldı?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Bugünü tarif ediyorsunuz.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Dinleyin arkadaşlarım, Bakanlıkların katlarına ve çay ocaklarına kadar bölünüp, aralarına birer yeşil hat çekilen, Bakanlıklar içinde Bakanlara bile engel düşünülen o günleri ve o günlerin köprü başlarını ele geçirme ve gelecek saldırı için mevzilenme mücadelelerini unuttuğunuz gün, bugüne gelişin mantığını da kaybetmiş olursunuz. (CHP sıralarından alkışlar)

Değerli arkadaşlarım;

Rengi ne olursa olsun, hiçbir ciddi rejimde görülemeyecek olan bu kötü tutumdur ki, Türk Devletinin otoritesini zayıflatmış, Devlet yönetiminin niteliğini bozmuştur.

Güvenlik kuvvetlerine kadar sıçrayan ve taraf tutmadan da öte, yasaları hiçe sayarak, açıktan açığa bir tarafı temsile yeltenen bu müthiş sorumsuzluktur ki, anarşiyi devlet hayatının içerisine sokmuştur.

İktidar cephesi emri komuta bakımından fiilen bölüntülü olduğundan, Devletin ve iktidarın bütünlüğü adına yetki ve sorumluluğunun gereğini yerine getirebilen bir baş da bulunamamıştır.

O günün İktidarının başı olan Sayın Başbakan kanımıza göre duruma hâkim olamamıştır.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Bir daha mı ihtilal yapacaksınız?..

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Takdire bağlı.

Devleti zafiyete uğratan bir tutumdur ki, devletin meşru varlığı içinde, sadece Devlete ait olan zor kullanma hakkını paylaşmaya kadar işi ileri götüren ve bunu açıklamadan da hiçbir sakınca görmeyen özel karargâhları, özel güçleri türetmiş, yönetimin içinde meşru hiyerarşiye ters düşen kadrolaşmalar ve örgütlenmeler meydana gelmiştir. (CHP sıralarından alkışlar)

Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak da, esasen toplumun sosyal derinliğinde varlığını sürdüren karşı güçler de, hazırlıklarını artırmışlar ve mücadeleyi açıkta aynı yöntemlerle ve silahlarla sürdürme yolu gibi, abes bir yolu seçmişlerdir. Hepsi ortaya dökülmüştür.

Bugünün şiddet olaylarının boyutlarını bu tabloda aramakla ancak gerçeğe yaklaşabilirsiniz. Taraflardan birisi, dün Devletin içinde yuvalanabiliyor ve âdeta bir koruma ortamı içinde Devlet olanaklarını hatta silahlarını da kullanarak, karşı taraf üzerinde hatırı sayılır bir baskı yaratabiliyordu. Onun içindir ki, tedhiş daha küçük boyutlarla dışa yansıyor; fakat devletin tarafsız yapısı ve dayandığı güçler içlerinden kemiriliyordu. Bu durumlarda kaçınılmaz olan ve tarihen sabit bulunan; dikkat edin arkadaşlarım, tarihen sabit bulunan, ya iktidarın içinden

gelecek ya da dıştan yönelecek bir müdahale olayıyla karşılaşmadan önce duruma Parlamentoda çare bulunmuş olmasını, önemi gittikçe daha iyi anlaşılacak olan mutlu bir sonuç olarak değerlendirmekte gerek vardır arkadaşlar. (MB Grubu ve CHP sıralarından alkışlar) Tarih böyle söylüyor arkadaşlar; Weimar Cumhuriyeti böyle söylüyor, İtalyan Faşist Hükümetinin evvelisi böyle söylüyor. İspanya böyle söylüyor, Balkan olayları böyle söylüyor, tarih böyle söylüyor... (AP sıralarından gürültüler).

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Öyle mi?..

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Bir daha mı ihtilal yapacaksınız?..

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Bugün ise, dünden tamamen farklı olarak, Devletin tarafsızlığı gösterilmeye başlanmıştır. Devletin gücü daha rahat ve etkin biçimde kullanılır hale gelmiş ve Devlet içinde yuvalanmış olan kadrolaşmalar ve örgütlenmelerden yönetimi arındırmaya girişilmiştir. (AP sıralarından "Öyle mi?..", "Aferin, aferin" sesleri, gürültüler)

Sayın Başkan, müsaade isteyeceğim; arkadaşlar teker teker konuşurlarsa cevap vereyim.

BAŞKAN – Hayır, hayır. Kürsü, karşılıklı cevap verme müessesesi değildir.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Cevaplarını rahat alırlar. Rahat alırlar; çünkü rahatız bu işlerde. Cevaplarını rahat alırlar, müsaade edin konuşsunlar, teker teker cevaplayayım. (AP sıralarından gürültüler, anlaşılmayan müdahaleler) Rahat alırlar cevabını...

BAŞKAN – Rica edeyim...

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Bir başlarsam çok rahat alırsınız cevabını. (AP sıralarından gürültüler)

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) – Senatonun havasını bozuyorsun...

BAŞKAN – Sayın Kılıç, rica edeyim.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Samimi konuşuyoruz, inançlı konuşuyoruz, açık konuşuyoruz arkadaşlar. Bu bir fikirdir, cerh edersiniz...

BAŞKAN – Sayın Kaplan, karşılıklı konuşmayın, siz konuşmanızı yapın, siz devam edin efendim.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Benim insicamımı bozmalarına müsaade etmeyin öyleyse.

BAŞKAN – Siz devam edin, siz devam edin.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Senatonun havasını bozuyorsun, Senatonun muvazene unsurlarını bozuyorsun.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Böylece meydana dökülen sağlı sollu güçler silahlı şiddet eylemlerinden başka bir çare bulamamışlardır. Çünkü bunlar birbirlerini tanımakta ve birbirlerine angaje olmuş bulunmaktadırlar. Durum bu değil mi?.. Niye inkâr ediyorsunuz?.. Çünkü koruyucu kanatların altından açığa çıkmışlar ve hâsım tarafının hedefi olmuşlar. Böyle... Karşılıklı vuruşmaya başlamışlardır. Nasıl inkâr edilir bu gerçekler?.. Ölecek veya öldüreceklerdir. Bunu yapıyorlar. Çünkü son umutları, şiddete dayanarak bir durum üstünlüğü elde etmekte ve belki de kaybettiklerine tekrar kavuşacak bir fırsatı yakalayabilmektedir. Bunu bilmezsek bizi gaflet içinde yakalarlar arkadaşlar. Hepimizi; sizi, bizi, hepimizi. Çünkü suça itilmişler ve ancak yeni suçlarla ayakta kalabileceklerine inandırılmışlardır. Her iki taraf için söylüyorum...

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) – Biraz da Halkevlerinden bahset.

BAŞKAN – Sayın Demirtaş, lütfen, lütfen...

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Halkevlerinde 7 sene başında bulunduğum; Atatürk'ün ruhundan, fikrinden ve sözünden, onun ortaya koyduğu ve Türk gençliğini mayaladığı imanından zerre kadar ayırttığından bahsediyorsanız ise teessüf ederim. (MB Grubu ve CHP sıralarından alkışlar) Bunu ispatlamazsanız... (AP sıralarından gürültüler)

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) – O çok evveldi.

BAŞKAN – Sayın Kaplan...

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Evet. Adaletin hızlı ve hakça yürümemesinin ihkakı hak ilkesini öc alma biçiminde işlettiğini de unutmamak lazım. Bu da var. Devlet bugün iyi işlemediği için; tarafsızlığını iyi kötü koymuş demekle methüsena etmiyoruz, her şeyi söylüyoruz.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Mecbursunuz etmeye.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Edemediği için, adalet tam hızlı işleyemediği için ihkakı hak prensibiyle âdeta hareket ediyorlar. Gerçekleri müsaade edin söyleyeyim de, tedhişe çare bulalım. Bu hükümet bulursa biz ağlayacağız mı, gocunacağız mı?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Memnun oluruz.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Siz bulursanız memnun olmayacak mıyız arkadaşlar?..

Bu nedenlerle ortaya çıkan kıyasıya dövüştür ki, tedhiş olaylarını bu boyutlara ulaştırmış, can kaybını, bu bilançoya yükseltmiştir. Bunun başka şekli yok. Kuşkusuz bu yorum, uğranılan can kaybı, çekilen acılar ve toplumsal açıdan uğranılan daha nice kayıplar için bir teselli ve mazeret olamaz. Bunu mazeret olarak

kabul edemeyiz, sadece tarihsel bir gerçektir kanaatındayız. Madem ki gerçek budur diyoruz, o halde tedbirin de hızla alınma görev ve sorumluluğunun bu İktidara düştüğünü açıkça tekrar belirtmek istiyoruz.

Değerli arkadaşlar;

İnsicam bozmazsanız daha çabuk huzurunuzdan ayrılırım, sizi üzmem; yani vaktinizi de almam. Dinleyin, bakın bitecek.

Değerli arkadaşlar;

Yaşanılan durumun anatomisinde yapılan araştırmalardan, olaylar üzerinde yapılan yorumlar ve değerlendirmelerden çıkarılan sonuca göre, şimdi önlemlerin daha açık ve isabetle ortaya çıkarılabileceğinden hiç kuşku duymuyoruz. Önlemler konusundaki düşüncemiz ve önerilerimiz şunlardır :

Bu konuda sağlam bir zemini belirleyen ve aynı zamanda önlemlerin itici gücünü oluşturacak olan şu dört hususu belirtmekte önem görüyoruz ve önlemlerden evvel bunları açıkça ortaya koymak istiyoruz.

Birincisi; İktidarın siyasal ve düşünsel yapısıdır. Bu İktidar doğrudan doğruya bir partinin gücünden yaratılmış, her bakımdan parti havası ve dayanışmasıyla bağlı tam mütecanis bir bünyeye sahip değildir herhalde. Ancak; dışarıdan katılanlarla bir uyum sağlanabilmiş ve öyle anlaşılıyor ki; anladığımız o, özgürlükçü demokratik rejimin yaşaması konusunda belirli bir inancı temsil düzeyinde birleşilebilmiştir. Bu duruma, tarafsız hareket edebilmek, iktidarı yürütmede bir başa güvenebilmek, çoğulcu demokrasinin hoşgörüsüne sahip olabilmek, geniş yelpaze üzerinde düşünce özgürlüğünü benimseyebilmek ve bunları rejimin temeli olarak kabul edebilmek gibi nitelik ve yetenekler de eklenirse, ortaya, bugünkü bunalıma çoğulcu demokratik rejim içinde; tekrar ediyorum, çoğulcu demokratik rejim içinde; çare bulabilecek bir iktidar yapısı çıkmaktadır kanaatimize göre. Ancak İktidarın gücü ayrı bir konudur ve bugün bu gücü bulamamıştır.

İkinci önemli husus; olumsuz etkenlere karşın Türk halkının çoğulcu demokrasiye iyiden alışmış olması, rejimin etkinliği konusunda kuşkulu bulunsa da, tarihsel deneyleriyle vardığı "Beterinden beteri" düşüncesinin onda politik bir bilinç olarak gelişmekte bulunmasıdır.

Bu millet, Atatürk'e ve onun dönemindeki şahlanışa ilişkin anılarını bir millî gurur olarak sonsuza kadar koruyacak bir kadirbilirliğe sahip olma niteliğini koruyarak, çok partili döneme geçişten bu yana yaşadığı olayları iyice değerlendirip, laik ve özgürlükçü demokratik rejimde karar kılmış bulunmaktadır. Bu imajın ve inancın ulusun zihninde ve vicdanında yaşamakta olması, çaresizliklere çare bulmanın en büyük kaynağı olacaktır kanısındayız.

Bir başka önemli husus; Türk Ordusunun demokratik rejim ve onun korunması konusundaki azimli, anlamlı ve vakur tavrıdır. Bu şerefli ocakta edinilen deneylerimize ve değer yargılarımıza dayanarak vardığımız sonuç budur, bu sonucu rejimimizin kaderi için çok önemli buluyoruz.

Dördüncü önemli husus; başta Parlamento olmak üzere, yürütmesi, yargısı, özerk ve bağımsız kuruluşlarıyla bütün Devlet organlarına, bilim kuruluşlarının taraf olan birkaçı dışındaki tüm sosyal derinlik güçlerinin tedhiş ve anarşiye karşı ortak bir tavır takınmış olmalarıdır. Bu husus da, başarının büyük bir dayanağıdır, dayanağı olacaktır.

Dört noktada topladığımız bu itici güce dayanarak kesin sonuca varmak olanaklıdır. Bunu bekliyoruz; eğer bu yapılamazsa, İktidarın becerisi konusunda ciddi kuşkular taşıyacak, bu hususlaki endişe ve kanımızı da açıktan ortaya koymakta gecikmeyeceğiz.

Sayın arkadaşlarım;

Önlemleri sıralamaya başlamadan önemli bulduğumuz bir konuyu da açıkça ortaya koymak istiyoruz ve bunda hiçbir karanlık nokta kalmasını istemiyoruz.

Acaba yeni bir iktidara gerek var mıdır?.. konuşuluyor, tartışılıyor, söyleniyor, iddialarda bulunuluyor, "Göndermek, getirmek yarın meselesidir." deniyor veya denmiyor... Biz bu İktidarın yukarıda belirttiğimiz yapısını ve niteliğini göz önünde tutup, alternatifleri de hesaba katarak böyle bir değişikliğin gereksiz olduğu, hatta zararlı olacağı kanısındayız. (AP sıralarından; "Aaaa" sesleri)

İktidar alternatifinin geçmişte denenmiş Cephe Koalisyonu olması, rejimi bu kez içinden çıkılmaz açmazlara sokabilir kanısındayız. (AP sıralarından gürültüler)

Dün duruma hâkim olamayan büyük partinin aynı ortaklık koşullarıyla bundan sonra da hâkim olabileceğini sanmıyoruz. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri).

Geçerli olanı, Adalet Partisinin daha da güçlenerek iktidara alternatif olabilmesidir. (AP sıralarından gürültüler)

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Allah razı olsun.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Evet, "Allah razı olsun" deyin. Türk demokrasisinin temeli olarak iki büyük partinin ortada olduğu açıktır. Bunlar vasıflarını da kaybedecek değillerdir.

İki büyük partinin ortaklığı ise, (Söylendiği için fikrimizi açık koyacağız) siyasal mücadelenin sürüklendiği demagoji ortamında açılan yaralar, manevî kişilikler üzerinde yoğunlaştırılan nefret duyguları karşısında, bugün için hem olanaksız, hem de gereksiz görülmektedir. (AP ve CHP sıralarından "Bravo" sesleri)

Bu konuda hemen ekleyelim ki, iki büyük parti Türk çoğulcu demokrasisinin temel direkleridir kanaatindeyiz.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Öyle söyle.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Arkadaşlar müsaade edin; yani sizin istediğiniz gibi konuşmayalım, samimi konuşan arkadaşlarınız olalım. Daha iyi diyalog kurarız. Parlamento daha iyi işler ve tedhişçiler daha çok yılar, ümidini keser. Parlamentoyu karşısında görürse, çeker ve gider.

Bu konuda hemen ekleyelim ki, iki büyük parti Türk çoğulcu demokrasisinin temel direkleridir. Bunu tekrar ediyorum. Sağda ve solda belirecek aşırılıklara ve tehlikelere karşı emniyet supapı ve rejimin teminatıdırlar. Onlardan, mutlaka bir araya gelip, birlikte iktidar sürdürmelerini istemiyoruz, ama çoğulcu demokratik rejimi korumak ve kökleştirmek için bu rejimin temel esaslarında mutlaka ortak tavır takınmalarını bekliyoruz. "Bundan önce yapıldı, yapılmadı" tartışmalarını bir kenara itip, asık çehreleri bırakarak gecikmiş olan bu işe başlanması ülkeye tahminlerin üstünde bir ferahlık getirecektir kanısındayız. Fanatikler umutlarını ve dayanaklarını kaybedeceklerdir.

Bu iktidara alternatif olarak düşünülen bir millî koalisyonu bugün için gereksiz buluyoruz. Her şey denendikten sonra başvurulabilecek belki son çare olabilir.

İleri sürülen başka bir çözüm olarak, partilerüstü, ya da dışı hükümet biçimi daha önce ne getirdi ki, şimdi yeni bir şey beklensin... İki büyük parti âciz mi ki, böyle bir çözüme başvurulsun?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Âciz.

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Hayır, biz âciz görmüyoruz iki büyük partiyi de.

Bunların hepsi denendi. Vaktiyle bu denemelere girişmeyi haklı kıldıracak bunalımın yaratılmış olmasının kötülükleri elbette şimdi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Daha uygun Parlamento aritmetiğini herhalde ilerdeki seçimlerde halkın kendisi yaratacak, ulusal irade buna sağlam bir çözüm getirecektir. Partilerimizin edindiği deneyler de bu konuya büyük ölçüde yardımcı olacaktır inancındayız.

Değerli arkadaşlarım, artık önlemleri sıralayabiliriz. Bunları da genel önlemler, tedhiş ve anarşiye karşı mücadele olarak iki grupta sunmak istiyoruz.

Genel önlemler şunlar olmalıdır :

1. İktidarın kendi kendini otoeleştiriye tâbi tutarak kendini tazelemesi ve güçlenmesi. Bunun için muhalifi, muvafıkı, tüm çevrelere kulak vermesi.

2. Partilerle ve çoğulcu demokrasinin karmaşık bünyesini oluşturan tüm sosyal derinlik güçleriyle hiçbir ayırım gözetmeden esaslı bir diyalog kurulması. Bu konudaki girişimlerin genişletilmesini bekliyoruz.

3. İçteki bu hassasiyet ve zafiyetten yararlanmaya çalışacak dış güçlere karşı tarafsız, uyanık ve dengeleyici bir siyasetin, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da dikkatle sürdürülmesi.

4. Ülke ve ulus bölücülerinin oyununu boşa çıkaracak içtenlikli ve etkin bir tutumun sürdürülmesi.

Bu konuda Sayın Başbakanın son Doğu gezisinde halkla diyaloğ kurmada ve onlara aşırılıklara karşı uyarmada takındığı tavrı doğru buluyoruz.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Acaba?..

M. B. GRUBU ADINA KADRİ KAPLAN (Devamla) – Evet, faşizme ve komünizme karşı o halkı uyarmak ve bölücülerin istismarını önlemek gibi bir diyalogu bir başbakandan zaten bekliyoruz ve doğru buluyoruz. Her başbakandan da bunu bekliyoruz.

Türkiye'mizin tarihini kanlarıyla oluşturan ve çağdaş Devletimizi aynı biçimde, canlarını ortaya koyup, kanlarını dökerek kurmakta öbür bölgelerdeki kardeşlerinden hiçbir farkı olmayan, hatta çeşitli nedenlerle yüzyıllar boyunca bir hayli ihmale uğramış olan bu bölge halkını bağrımıza basarak, bölücülerin umut kapılarını yüzlerine kapamak, Cumhuriyet yasalarının sillesini onların yüzlerinde patlatmak en iyi yoldur. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Esasen, Cumhuriyet döneminde başlayıp, son yıllarda iyiden gelişen Devlet ilgisinin bu bölge kardeşlerimizden bundan sonra da hiç esirgenmeyeceğine inanıyoruz. Bu konuda fanatik sağ ve solcularla, din istismarcılarının dikkatini bir kez daha çekmek istiyoruz.

Beşinci önerimiz genel olarak; halkın moralini yükseltecek tüm önlemlere başvurulmalı, halkın zihninde Devletin güçlülüğüne ait kesin bir imaj yaratılmalıdır. Bu bir devlet idare etme ve hükümet yürütme sanatıdır. Bunu bu İktidardan bekliyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Tedhiş ve anarşiyle mücadele bakımından da önerilerimiz net ve şunlardır :

Birincisi; hiçbir sağ-sol ayırımı gözetmeden (Söylendi, biz tekrar ediyoruz) ve taraf tutmadan, sadece anayasa ve onun belirlediği laik ve özgürlükçü demokratik rejim adına tedhişçilerle kesin bir mücadeleye girişmek gerekir.

Kontrgerilla çok yorumlara uğradı ve belki de yanlış kullanıldı; ama herhalde bir kontrteröre karşı beraber hareket edebilmek esprisine zorunluluk vardır. Tedhişçilere karşı bir espri içinde beraber hareket etmeye mecburuz.

İkinci önerimiz :

Devlet haber almasının çağdaş ve bilimsel ilkeler ve yöntemlerle bir eşgüdüm içinde çalışmasına, bu örgütlenmenin her kuruluşunda ve her kademesinde modern siyaset biliminin ve özellikle laik ve özgürlükçü, çoğulcu demokrasi rejimi öğretisinin bilime yakışır bir düzeyde kendini kabul ettirmesi için gerekli önlemlere ve kadro düzeltmelerine başvurulmalıdır. Bu durumlarda en büyük yükü yüklenen ve herkesin umudunun üzerlerine çevrildiği polis örgütümüzü içinden sarsan düzensizliklere ve yetersizliklere kesinlikle son verilmelidir. Gerekirse, kişilikleri ve yetenekleri silahlı kuvvetlerin eğitici, disiplin ve bilgi düzeni içinde belirli bir güce erişmiş olan emekli askerlerden de, hiç değilse geçici süre için yararlanmakta fayda vardır kanaatindeyiz.

Üçüncü önerimiz : Tedhiş, anarşiden de yararlandığına göre, anarşiye nefes aldırmamalıdır. Bu konuda ilk akla gelen, okullarda kesin bir disiplin sağlanmasıdır. Bunun için de, önce öğretmenler bütün güçleriyle yardımcı olmalıdırlar. Öğrenci olamayan gençler ailelerine iade edilmelidir. Diplomanın, ancak öğrenen ve eğitilmiş olan kişilere verileceği gerçeği, yalnız gençlerin değil, ailelerinin de zihinlerinde yerleşmelidir.

Her haksız verilen diplomanın bu ulusun yaşamında ölümle sonuçlanan şiddet olaylarından çok daha derin bir yara açmakta olduğunu hatırdan çıkarmamalıyız. Ancak, basiret gözleriyle görülebilecek olan bu eğitim anarşisinin sakıncalı sonuçlarını, bugün kesin önlem alsak bile, 2 000 yılından önce gidermek mümkün olamayacaktır kanaatindeyiz.

Ülkemiz, gelecekteki gelişmesinin bir bölümünü böylece şimdiden ipotek altına koymuş bulunmaktadır. Acı da olsa, gerçek budur kanaatindeyiz. Önümüzdeki 10-15 yıl şaşırtıcı bir hamle gösterilebilirse ne âlâ.

Devletin güçsüzlüğü düşüncesine varmakta olduğu, halkı Devletten soğuttuğu ve rejim konusunda güvenini sarstığı için piyasa anarşisine bir yön verilmelidir.

Bir anda her şeyin düzeleceğini sanmıyoruz; belki de daha uzun süre beklediğimizi bulamayacağız. Türk halkı feragatlidir; ama hiç değilse piyasanın yüzsüzlüğünden doğan hakarete ve umutsuzluğa maruz bırakılmamalıdır. Bunun tedbirlerini özellikle bu İktidardan rica ediyoruz.

Adaletin, büyük bir etkinlikle hızla işler hale getirilmesi, mücadeleyi temelde kazanmak demek olacaktır. Son günlerin olumlu gelişmeleri bunun ne ölçüde doğru ve geçerli olduğunu ispatlamaktadır. Uzmanlaşmış mahkemelerin oluşturulması hemen sağlanmalı, Devlet Güvenlik Mahkemeleri reddedildi diye uzmanlık mahkemelerinden kaçınılmamalıdır kanaatindeyiz. İkisi, birbirinden çok farklı şeylerdir.

Adlî polisin önemi iyice meydana çıkmıştır. Bu polisi örgütlemede gecikilmemelidir.

5. Yasal, hukuksal ve yönetsel tüm önlemler alınarak; tedhişin ve bunu besleyen gizli öğretiş sisteminin odak noktaları ve yardımcı karargâhları mutlaka ortaya çıkarılmalı ve kurutulmalıdır.

Tedhişin arkasında hangi örgütler ve kimler varsa üzerine gidilmelidir. Gidilmelidir ki, kuşkular giderilsin ve iftira iddiaları bir sonuca bağlansın. Hele bugün için meşru planda var olan ve bir parti olarak da Anayasamıza göre vazgeçilemez bulunan MHP'nin durumu çok hassasiyet kazanmış bulunmaktadır. Bu partinin üzerindeki gölgeler, ya dağıtılıp partinin manevî kişiliği korunmalı, ya da Cumhuriyet yasaları önünde hesabı görülmelidir. Bu konuda hem partiye, hem İktidara, hem de tüm siyasal güçlere elbette ki işler düşmektedir.

Değerli arkadaşlarım,

Böylece konuşmamızın ana kısmını bitirmiş oluyorum. Şimdi kısa bir özet yaparak sözlerimi tamamlayacağım. Özetle demek istiyoruz ki;

1. Şimdi cereyan eden kanlı olaylar tedhiştir. Bunun hedefinin öldürme, yıldırma ve fırsat bulunca iktidara saldırıp, özgürlükçü demokratik rejimi tasfiye olduğu kanaatindeyiz.

2. Devlet hayatının ve toplum düzeninin çeşitli alanlarında anarşi vardır ve tedhişle anarşi birbirinin nedeni ve sonucu olmaktadır.

3. Bu İktidar Devlet yönetiminde büyük bir anarşi teslim almış; fakat sınırlı da olsa, bazı ciddi önlemlerle bunu frenleyip, anarşiyi bir kısım yuvalarından söküp atabilmiştir.

4. Devlet içinde yuvalanan unsurlar, buralardan açığa çıkarıldığı ve derinlikleri ve davranışları ciddî biçimde izlendiği içindir ki, bunlar çaresizlik içinde son boğuşmalara girişmişler ve bu yüzdendir ki, tedhişin boyutları iyiden iyiye büyümüştür.

5. Bu hükümet anarşiye set çekecek ve tedhişi önleyecek niteliktedir; ancak gücü yeterli değildir. Başarısızlık ithamlarından yılmak yerine, başarmak azmini sürdürmelidir.

6. Başka bir iktidar alternatifini düşünmeyi bugün için yararsız ve geçersiz buluyoruz.

7. Büyük iki partinin laik ve özgürlükçü demokratik rejimin vazgeçilemez ilkeleri ve temelleri konusunda ortak tavır takınmaları hayati önem taşımaktadır.

8. Şiddet olayları karşısında da şu dört husus mücadelenin sağlam zemini ve itici gücü olacaktır kanaatindeyiz.

İktidarın özgürlükçü ve çoğulcu rejime uygun düşünce yapısı.

Türk halkının bu rejim konusundaki bilinçli tutumu.

Türk Ordusunun ülke ve ulus bütünlüğünün ve bu rejimin korunması konusundaki olumlu tutumu.

Tüm devlet organlarının tedhiş ve anarşiye karşı İktidarı destekleyecek durumda olabilmeleri.

9. Alınacak genel önlemlerin başlıcaları da şunlardır :

İktidarın kendini düzenlemesi ve güçlendirmesi.

Siyasal güçler, öbür devlet organları ve sosyal derinlik kuruluşlarıyla etkin bir diyalog kurabilmesi.

İstismarı önleyecek dış siyasetin sürdürülmesi.

Ülke ve ulus bölücülerinin hesaplarının boşa çıkartılması.

Halkın moralini yükseltmek.

10. Tedhiş ve anarşiyle mücadelede önlemler de şunlar olmalıdır :

Hiçbir ayırım gözetmeden sağ, sol tedhişle ve devreye giren öbür tedhişçilerle (Bunlar gözden kaçmamalıdır) kesin bir mücadeleye girişmek.

Devlet haber alma gücünü demokratik rejimin ilke ve gerekleri yönünde yeniden düzenlemek ve özellikle polis örgütünü güçlendirmek, emekli askerlerden de geçici olarak faydalanabilmek. Anarşiyle de mücadele etmek. Adaleti hızlı ve güvenle işletmek, uzmanlaşmış mahkemelere önem vermek, adlî polisi yeniden düzenlemek.

Tedhişin derinlikteki güç ve yuvalarını hızla açığa çıkarmak. Yasal boşlukları giderecek yasalar için hızla Parlamentonun desteğini sağlamak.

Sayın arkadaşlarım;

Konu üzerindeki düşünce önerilerimizi böylelikle bitirmiş okuyorum. Bu bunalımlı dönemin üstesinden gelineceği umudu ile Grubum ve şahsım adına sizlere derin saygılarımı sunarım. (CHP, MB ve Cumhurbaşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar).

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Kaplan.

Kayseri Üniversitesi kurulması hakkındaki yasa teklifi üzerinde oy kullanmayan sayın üye?.. Yok.

Oylama işlemi bitmiştir.

BAŞKAN – Adalet Partisi Grubu adına Sayın Ucuzal, buyurun.

AP GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Gündemimizin konusu. Cumhurbaşkanınca seçilen Kontenjan Grubu tarafından getirilen önerge ile açılmasına karar verilen genel görüşmedir.

Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu Grubu olarak, evvela bu önerge ile konuyu Yüce Kurulumuza getiren ve Yüce Kurulumuzun fevkalade toplantı yapmasına vesile olan Kontenjan Grubunun değerli üyelerine bu tutum ve davranışlarından dolayı şükranlarımızı arz etmeyi bir vazife sayarız.

Değerli senatörler;

Genel görüşme önergesi ile Üçüncü Solcu Ecevit Hükümetinin, memleketi giderek hangi noktaya getirdiği ve bugün nerede bulunduğunu, bu vahim halin devamında ise memleketin ve milletimizin akıbetinden endişe edildiğini, bu nedenlerle Cumhuriyet Senatosu olarak ülkeyi ve milleti endişe edilen ve halen içinde bulunan vahametten bir an evvel kurtarmanın müşterek çarelerinin aranması ve gereken tedbirlerin alınması arzulanmaktadır.

Bu güzel ve iyi niyete iştirak etmemek elbette mümkün değildir. Ancak önerge sahibi arkadaşların bu asil davranışlarını takdirle ve şükranla karşıladığımızı ifade edereken izninizle burada bir hususda arz etmeden geçemeyeceğim.

Adalet Partisi olarak biz, bugünkü Ecevit Hükümetinin ülkemize ve milletimize yararlı bir tek hizmet yapacağına, inanmadığımızı, esasen yapmasının da mümkün olmadığına inandığımızı daha 37 günlük Hükümet iken, 1978 yılı Bütçe Kanunu görüşülürken söyledik ve ilave ettik. "Bu Hükümet milleti aldatıyor." diyerek, bütün gerçekleri de ortaya koyduk.

Bizim bu ciddi ve samimi feryadımızı "Anamuhalefetin sesi" diye siz dahi eminiz ki yadırgadınız.

Şimdi, memleket ve milletin içine düştüğü durumun ne hale geldiğini siz tarif ediyor ve çare aramayı ciddi bir endişe içinde görev sayıyorsunuz.

Değerli senatörler;

Bu Genel Görüşme ile aranan ve özlenen yere gelmek için, dile getirilmesi gereken her şeyi söylemede yarar umduğumuz için, görüşmemizi de genel çerçeve içinde yürütmeye gayret edeceğiz. Bu davranışı ve tutumumuzu lütfen her zaman olduğu gibi iyi niyetimizin tezahürü olarak kabul buyurunuz.

Evet, aranan ve özlenen yere gelmek için sadece 5 Ocak 1978'den başlayan dönemi ele almak bizi müspet sonuca ulaştırmaz. Geriye, çok geriye giderek, 58 yıl geriye giderek bizi bugünkü vahim, vahim olduğu kadar karanlık buhranlar içine sürükleyen görüş ve anarşi kaynağını tespitte yarar olduğuna inanıyoruz.

Değerli senatörler;

Milletlerin hayat seyri, onu meydana getiren fertlerin hayatı gibidir. Hastalanan bir kişinin tedavisine başlamadan önce doktorlar bu kişinin hastalığına

doğru teşhis koymak için, o güne kadar geçmişteki hayat seyrini nasıl tespitte yarar görürse, milletlerin maruz kaldığı bunalımlardan korunması ve kurtarılması için de geçip geldiği dönemleri iyiden iyiye tetkike tâbi tutarak, bünyesine musallat olan zararlıların tespiti şarttır. Aksi halde yanlış teşhis memleketi buhrandan kurtarma ve buhrana çare bulma yerine, buhranı yaratanlara imkân ve fırsat sağlar. Nitekim, bugün memleketimizin içinde bulunduğu buhran da böylesine yanlış teşhis sahiplerinin tutumundan, her geçen gün vahim olduğu kadar karanlık bir ortama getirilmiştir. Bu nedenle Cumhuriyetimize musallat olanları; yani rejimimizin düşmanlarını ciddi, doğru teşhis ve tespit etmek suretiyle buhrandan çıkabilmemiz için 58 yıl geriye gitmeye mecburuz.

1920'lerden bugüne gelirken Cumhuriyetimize, millî birlik ve bütünlüğümüze kastetmek isteyenlerin, kim olursa olsun, nereden gelirse gelsin, fail ve müşevviklerini açıkça ortaya koymak hepimizin başta gelen görevi ve borcudur.

Değerli arkadaşlarım;

1920'den bugüne kadar genç Türk Devletine ve Atatürk Cumhuriyetine musallat olan, her fırsatta onu çökertmek için her türlü melanete ve alçakça yollara başvuranlar daima komünizm ve satılmış uşakları olmuştur, bugün de olmaktadır. Bu ihanet erbabı, Büyük Atatürk'ün Türklüğü kurtarmak için yola çıktığı günden bugüne kadar ellerini her fırsatta milletimizin yakasına uzatmış ve bugün uzatmakta ısrar etmektedir.

58 yıllık döneme baktığımızda, Devlet, bu kirli ellerden ve sahiplerinden kendisini korumak ve kurtarmak için 25 defa toplu komünist tevkifatına gitmiştir. Böylece hiyanete son vermeye, Cumhuriyeti korumaya gayret etmiştir ve de muvaffak olmuştur. Bu hıyanet erbabının her defasında hangi kılıkla, hangi strateji ile ihanete teşebbüs ettikleri, yakayı ele verinceye kadar anlaşılmakta ve tanınmakta güçlük çekildiği de Devlet arşivleri ve mahkeme kararlarıyla ortadadır.

Aziz senatörler;

Bu hıyanet erbabı ve rejimimizin düşmanları durmamış, aksine geçen 15 yıl içinde ve hele son ay içinde daha da güçlü hale gelmiştir. Son 17 yıl içinde güçlenmelerine müsait ortam buldukları için renk ve kıyafet değiştirmede mahir ve sistem sahibi olan komünizm ve onun uşakları, 1961 Anayasasının getirdiği hürriyetler ve özerkliklerin yanında, her fırsatta Atatürk'ün Partisi olduğunu söyleyen, onun büyük varlığının arkasına sığınan ve ondan yarar uman Cumhuriyet Halk Partisinin birbirini kovalayan seçim mağlubiyeti sonunda hırçınlaşarak sola kayması ve bu kayma sonucu solun ve solcuların hamisi kesilmesi, 45 yıl boyunca yeraltında dolaşanları ve zihniyetleri, özgürlük teranelerine bürünerek vatan sathında birer "Vatan kurtaran kahraman" haline yüceltmiştir.

O günleri ve o yılları hep beraber yaşadık, geliyoruz. İzninizle, bu yılları yaşamamıza rağmen, hafızalarımızı tazelemek için bu yıllarda olanlara ve olaylara bakalım. Olayların kahramanlarını hatırlayalım. Sözde özgürlükçü ve koruyucu kahramanın söylediği nutuklara, yarattığı olaylara, böylece ekilen tohumlara ve rüzgârlara, bu tohumların ve rüzgarların nasıl ve ne mahsul verdiğini elemle görelim.

Aziz arkadaşlarım;

Bunları arza çalışmaktan maksadımızı lütfen hafızalara saygısızlık veya içinde bulunduğumuz buhranı ağırlaştırmaya matuf davranış olarak kabul etmeyiniz. Adalet Partisi Grupları olarak yüklendiğimiz görevin ve ülkenin içinde bulunduğu buhranın idraki içindeyiz. Bu aziz kürsüden, geçen on yıl da aynı idrak içinde, şu anda sayısını hatırlayamayacağımız kadar nice nice defa Yüce Heyetiniz huzurunuzda, aziz vatanımızı parçalamak, milletimizi bölmek, Cumhuriyetimizi yıkıp yok etmek, kısaca son Türk Devletini ortadan kaldırmak isteyen bedbahtlara imkân verilmemesini, açılan kampanyanın masum talebe istek ve arzuları olmadığını, bu istek ve arzuların arkasında yatan asıl maksadının; maksat ve hedefin memleketimiz ve milletimiz için büyük tehlike olduğunu, bu olayların tezgâhtarlarının ise bu aziz ülkemizde bir komünist rejimin hâkim kılınmasını isteyen iç ve dış düşmanlarının olduğunu açıkça ifade ettik. Bu çabamızın, ıstırap dolu çırpınışımızın şahidi Yüce Cumhuriyet Senatosunun Türk Tarihine ışık tutacak zabıtlarıdır.

Sayın senatörler;

Bu hain düşüncenin ve sahiplerinin hudutsuz hürriyet ve özerklik imkânlarını çok ustaca istismar ettikleri dönemin büyük bir kısmında Adalet Partisi bildiğiniz gibi tek başına iktidar ve bir bölümünde de Koalisyon Hükümetinin büyük ortağıydı. Her iki dönemde de mesuliyetimizin gereği, gereken tedbirleri alma çabalarımız, o günün Muhalefeti, bugünün Hükümet Partisi CHP'nin tutum ve davranışı sizin ve milletimizin malûmu. Bu yıkıcı, yıkıcı olduğu kadar yıpratmakta mahir muhalefet, iktidar olma hırs ve ihtirası uğruna aziz milletimizin ve ülkemizin bugünkü buhrana sürüklenmesine ve vatan hainlerinin tahribatına imkân hazırlamıştır. Bu büyük vebalden kendisini asla kurtaramayacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

Geçen on seneye dönüp bakalım. Neler olduğunu, bu oluşlarda ve memleketin bu ortama sürüklenmesinde o günün ana muhalefeti ve solun hamisi Ecevit'in nerede, nasıl bir davranış içinde bulunduğunu, bu tutum ve davranış sahiplerinden cesaret alan iç ve dış düşmanların Devletin ve rejimin temelini tahrip etmek, millî bütünlüğümüzü parçalamak, sosyal ve etnik sınıflar yaratmak is-

teyenlerle bu görüş sahiplerine piyon olanlar, elele vererek vatan sathında ardı arası kesilmeyen işgal ve boykotlar, protestolar, kanunsuz mitingler, kanunsuz grevler, kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşleri, üniversite ve yüksek okul anfilerinde çeşitli tahriklere hazırlama forumları, kanlı pazar oyunları, Beyazıt Kulesine kızıl paçavra çekilmesi, insan ve uçak kaçırılması, fidye alınması, bankaların soyulması, kaçırılan yabancı kişilerin öldürülmesi, gemilerin ve Kültür Sarayının yakılması 15-16 Haziran İstanbul olayları ile komünist ihtilal provası gibi daha nice çirkin, yıkıcı ve bölücü, Devlete, rejime ve millî bütünlüğümüze kast eden olaylar olurken, Ecevit bu olayların neresindeydi?.. Neresinde olduğunu tarihi ve milleti şahit göstererek söylüyoruz. Bu çirkin, çirkin olduğu kadar kanunsuz hareketler ve olayların karşısında değil, çoğunun başında ve yanındaydı.

Tatvan'dan Siverek'e, Söke'den Torbalı'ya kadar nice mitinglerin oluşunda, nice işgallerin sürdürülmesinde bugünkü Hükümetin başı vardı. "Toprak işleyenin, su kullananın" fetvasıyla Elmalı'dan Söke'ye, Torbalı'dan Atalan'a, Atalan'dan Güllüce'ye kadar eserlerini seyreder, methiyeler söylerdi Ecevit,. Komünist ihtilal provasını, kurtarıcı hami rolünde tasvip eder, yenileri için yol gösterir, fetva verirdi. Döner, Hükümeti canilikle, katillikle, gericilikle, bölücülükle, faşistlikle itham eder; yabancılarla işbirlikçi olduğunu, memleketin battığını, Allahın her günü her yerde ilan ederdi. Evet, bu yarattığı tahribatın memlekete ve millete neye mal olduğunu ve kimlere malzeme olduğunu ömründe bir tek saniye düşünmeyen Ecevit'in, sonuçda meydana gelen tahribatı asla ciddiye almadığı, aksine bu hadiselerin muhalefet siyasetine basamak ihtirasına malzeme yaparak, böylece karşısında olanları çökertmeyi marifet ve başarı saymıştır.

1968'de bir kısım batı ülkelerine musallat olan komünizmin saldırısı ülkemizde de kılık ve strateji değiştirerek müsait hale getirilen ortam içinde, süre gelen tahribatlarına hız vermeyi ihmal etmediler. "NATO'ya hayır" dan başlayan hareket, yabancı sermaye ve Amerikan düşmanlığına dönüştü ve durmadı. Evlatlar babaya, öğrenciler hocaya, işçi işverene karşı getirilip, servet ve mülkiyet düşmanlığına dayandı.

Değerli senatörler;

Neden maziye dönmek mecburiyetinde olduğumuzu konuşmamızın başında arz etmiştim. Geçmişi bilmeden ve hatırlamadan bugünü yaratan sebepleri görmeden, önümüze konan meseleye çare bulmak, tedbir aramak, daha açıkçası demokratik rejimimizi, Devletimizin ve Milletimizin bütünlüğüne yönelik, ideolojiden, etnik ve mezhep kışkırtmalarından kaynaklanan şiddet eylemlerinin ortadan kaldırılması ve milletimizin böylece huzura kavuşturulması kolay olmayacaktır.

Bu sebeplerle, biraz daha maziyi incelemeye mecburuz. "Bozuk düzen" teraneleriyle ülkeyi bir baştan bir başa dolaşarak Allahın her günü siyasi yangın çıkarmayı marifet haline getiren; bu ülkede, yasaların üstünde doğa kanunu olduğu görüşünü savunarak, kanunların işletilmesini önlemeye çalışan, millî iradeyi temsil eden Parlamentoyu, temsil ettiği milletten 10 sene geri bulunduğu iddiasıyla Parlamentoyu ve parlamenterleri hor gören ve gösteren kim?.. Bugünkü Hükümetin başı değil mi?..

Değerli arkadaşlarım;

Ecevit ne zaman, nerede bir miting yapmışsa, orada mutlaka bölücü, yıkıcı, kışkırtıcı komünist sloganlar sözle, yazı ile o meydanları işgal etmiştir. O sözlerin ve yazıların sahibi de teşvik ve taltif görmüştür. Bu meydanlara kendileri yetişememişse, yandaşları demekler, eksikliklerini ve yokluklarını hissettirmemek için, özel itinayla yerlerini almışlar, görevlerini yapmışlardır. Bildiri üzerine bildiri yayınlamışlardır.

Bunlar, bir yere ve kişiye yaranmanın ve bir görüş sahibinin iktidar olabilmesi için sarfedilen çaba ve gayretler olarak, asla ihmal edilmemiş ve esirgenmemiştir.

Bu dönemde hedef tahtası hep hükümetler olmuş: Öyle oldu ki, her şeyin müsebbibi, yaratıcısı, yaşatıcısı, koruyucusu, besleyicisi hükümettir. "Hükümet gider; anarşi biter" görüşü, en masum kafalarda bile yer etmiştir.

Her türlü kanunsuzluğu yapan ve yaratanlar, polisi, askeri, kumandanı kurşunlayanlar, bankaları soyanlar, fidye alanlar, yabancıları öldürenler, masum insanları rehine alanlar; tek kelimeyle Devlete karşı gelenler, Cumhuriyeti yıkıp milleti bölmek isteyenler kahraman; bu alçakça olayları önlemek için canla-başla, hayatları pahasına görev yapanlar da hain ilan edilmişti.

Hükümet ne yapsa, neyi yapmaya çalışsa, hangi tedbiri getirse karşı çıkılır; yaratılan imkânlar, yapılan eserler inkâr edilir, kötülenir; inkârda zorluk çekilirse, esere, kendi eserleriymişçesine milletin gözüne baka baka "biz başlatmıştık... Biz de düşünmüştük" gibi tafralar yapılır.

Televizyon kuruluşuna karşı çıkılıp: "Zenginlere eğlence sağlanacak dendi. İstanbul Köprüsü için söylenmedik söz, kötülenmedik yerimiz kalmadı. Keban Barajı ve santralı için de aynı yol takip edildi, aynı sistem uygulandı; ama açılışında güvercin uçurmayı da ihmal etmediler.

Değerli arkadaşlarım;

Ecevit bir şeyi daha ihmal etmedi : Ektiği tohumların, teşvik ettiği olayların sonucunda meydana gelen meyveleri, olağandışı dönemde kurulan sıkıyönetim mahkemelerinin vatanperver çalışmaları sonucu yakalanıp, kanunlar gereğince

mahkûm edilip cezaevlerine konulanlan, Birinci Hükümetinde ilk ve son iş olarak, "Barış sağlama" teranesiyle, bir kısmı kendi mahsulü, bir kısmı da belli ideolojinin mahsulü, nedamet duygusundan mahrum, kendi ifadeleriyle "Cumhuriyetin, Türklüğün ve Türk devletinin düşmanı" olan bu kimseleri, genel bir afla sokağa salıvermenin yolunu açtı. Salıvermeyi de kâfi bulamayıp, bunlara Devlette ve belediyelerinde yüksek ücretle görev ve makam vermeyi de ihmal etmedi.

Bu gayretin ve himayenin sonucunun, bu sonucu sağlamanın tek gayesinin barışı sağlamaya matuf olup olmadığını takdirlerinize bırakıyoruz. O gün söylediklerimizi bugün tekrar ediyoruz : Kim kiminle barışacaktır? Devlet düşmanlarıyla barışma ihtiyacı nereden doğuyor? "Komünist ve anarşistlerin, dâvalarını ve mücadelelerini şimdi daha azimle tekrar yürüteceklerini, yollarından dönmeyeceklerini" iddia etmiştik. Bu komünist ve anarşistler, o günden bu güne her türlü tutum ve davranışlarıyla geçmişe sünger çekmeyip, maalesef bizi teyit edercesine, ideolojilerine ve niyetlerine hizmet ettiler ve etmekteler. Yaktılar, yıktılar, soydurdular, öldürdüler, "Tek yol devrim... Falanlar ölmediler... Bu kan deryasında kızıl güneş doğacaktır" gibi daha nice sloganları söylemeye devam ettiler; ediyorlar.

O gün, "Komünizmin, anarşinin, devlet yıkıcılığı suçlarının affi, memleketi idare edilmez hale getirmekten başka bir şeye yaramaz. Yeni huzursuzluklar da doğar" demiştik. Nitekim, öyle oldu, zaman bizi haklı çıkardı; ama memleketi de Devleti de bu hale getirenler kadar, şüphesiz bunları affedenler de aynı derecede suçlu ve vebal taşır hale geldi. Ülkeyi bu hale getiren suçlular kadar, şüphesiz bunları affedenler de aynı derecede suçludur ve vebal altındadır tekrar ediyoruz. Biz nizam kavgasının devam ettiği dünyada komünist rejim kurma emelinde olanlarla devletimizin uzunca süre uğraştığı Türkiye'de komünistleri ve anarşistleri affetmenin doğuracağı vahim neticeleri ortaya koymuştuk, hâlâ da koyuyoruz.

Değerli senatörler;

Burada bir gerçeği de nazarı dikkatinize sunmadan geçemeyeceğim. O da, bir tek Adalet Partilinin örfi idarece takibe uğramadığı ve bu mahkemelerce mahkûm edilmediğidir. Bu gerçek Adalet Partisinin Devlete, millî birliğe, kanunlara ve cumhuriyete olan bağlılığının saygısının alâmeti farikasıdır. Bugüne kadar böyle geldik, bundan sonra da böyle gideceğiz.

Değerli arkadaşlarım;

1975'lere gelinceye kadar CHP'nin Genel Başkanı politik sahada yalnız ve yandaşsız değildi. Sol partiler vardı. Anayasa Mahkemesince kapatılanı oldu. Kapatılan partinin yöneticileri ağır hapse mahkûm edildiler. Bunlar Af Kanunun-

dan istifade edip cezaevlerinden çıkıp yeniden partilerini kurdular. Dernekler vardı. Bir kısım mahkeme kararlarıyla kapatıldı. Kapatılan derneklerin yöneticileri başka isimlerle yeniden dernekler kurdular, çalışmalarına devam ediyorlar. Başka nice kuruluşlar vardı, her gün bildiriler yayınlardı, hâlâ da varlar; ama memlekette olan bitenlere ses çıkarmadıklarına göre, acaba olan bitenden haberleri yok mu?..

Değerli senatörler;

1968'de başlayan hareketin, masum talebe hareketi olmadığını, komünizm ve komünist hareket olduğunu, bu yıllar boyu ne Parlamentonun içinde ne dışında bir kısım kişilere anlatmaya muvaffak olamamıştık. Keza 1961 Anayasasının tedbirden yoksun hürriyet demetinden istifa eden kızıllar bulunduğunu anlatamamıştık. Ne zamana kadar? 12 Mart sonrasına kadar. Nitekim, 12 Martı getirenler dahi bu iddiamızın doğruluğunu ancak 12 Martı geçtikten sonra anladılar. Daha 1961 Anayasasının bir virgülüne dokunamayacağımızı söyleyenler, devletin karşılaştığı tehlikelerden Devleti kurtarmak ve hükümeti görev yapabilmek için anayasanın 54 maddesinin değişmesi yoluna baş vurdular. Sonra masum talebe hareketlerini sürdürenlerin binlercesinin gerçek yönleri sıkı yönetim mahkemelerince karara bağlanarak bu hareketlerin yalnız masum talebe hareketi olmayıp Devleti, rejimi kökünden yıkmaya ve milletimizi bölmeye mâtuf komünist hareket olduğu teşhis ve iddiamız da tescil edildi.

Bu kadar gerçekçi oluşumuz ve gerçekleri savunmamıza rağmen, bizi Anayasaya karşı görüş sahibi ithamından da bugüne kadar kurtulamadık. Maalesef ithamlar, iftiralar hâlâ bir kısım kesimlerde gerçeklerden ağır basmaktadır. Bunu bile bile, göre göre Adalet Partililer olarak bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da yeminlerimize sadık kalarak doğru bildiğimizi, haklı gördüğümüzü söylemeye ve savunmaya devam edeceğiz. Zaman hep bizim haklı olduğumuzu, yanılmadığımızı şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da haklı çıkaracaktır.

Değerli arkadaşlarım,

Sabırlarınızı taşırmadan hafızalarınızı biraz daha tazelemeye devam edeceğim. Konuşmamızın başında bir kısım olaylara da özerklik müessesesinin aydınlığa kavuşmamış olmasının sebep olduğunu arz etmiştim. Bu özerklik kavramı hem üniversite, hem de TRT'de Devlete karşı bir direnme aracı olarak kullanılmıştır. İncelemeler ve müzakereler sonucu Türkiye Cumhuriyetinde bir tek Devlet olduğu fikri ve gerçeği bu sahada da oldukça çetin mücadele sonucu sağlanmıştır.

Değerli arkadaşlarım;

Olayları önlemek, memleketi tehlikeden ve buhrandan korumak ve kurtarmak için hep kanunî yollara başvurulup, bu meyanda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu, Dernekler Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunları tedvin edilmiştir. Bunlar hep Türk Devletini ayakta tutmak, Devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünü sağlamak, Devletine, milletine, cumhuriyetine sadık iyi vatandaş yetiştirme gayretine mâtuf, son Türkiye Cumhuriyetini ilelebet yaşatmayı sağlayacak kanunlardır. Nerede bu kanunlar?.. Bu kanunların çoğu iptal edilmiş. Kim ettirmiş?.. Cumhuriyet Halk Partisi. Neden?.. Özgürlükler elden gidiyormuş da onun için.

Değerli arkadaşlarım,

Soruyoruz; şimdi vatan, Allah korusun rejim elden giderse, millet bölünürse o zaman özgürlüğü ne yapacağız?.. İptal ettirilen sadece bu saydıklarımız mı?.. Hayır. Anayasanın 136 ncı maddesinin uygulamaya konulan hükmü ile kurulan Devlet Güvenlik Mahkemeleri. Kim iptal ettirdi?.. Cumhuriyet Halk Partisi. Menfaati ne?.. Takdirini size bırakıyoruz. İptal edilen boşluğu doldurmak için getirilen kanun tasarılarına karşı çıkıldı. Kim çıktı?.. Parlamento içinde Cumhuriyet Halk Partisi; dışarıda ne iş yaptığı, ne zaman kurulduğu nerede oturduğu belli olmayan sayısız dernekler ve DİSK. Niçin karşı çıktılar?.. Özgürlükler elden gidiyormuş.

Değerler arkadaşlar;

Karşı çıkılan tasarı ile Anayasanın 136 ncı maddesi kâğıt üstünden alınıp işler hale konulacak ve devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulacak. Kurulacak bu mahkeme hangi dâvalara bakacak?.. Devletin ülkesi ve Milleti ile bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya devlet güvenliğini ilgilendiren dâvalar hakkında bu mahkeme karar verecek.

Görülüyor ki, ne gayesine uygun faaliyette bulunması icap eden dernekler, ne de sendikalarla Devlet Güvenlik Mahkemesi görevleri arasında bir irtibat mümkün değil. Cumhuriyet Halk Partisi de öyle. Parti faaliyetleriyle Devlet Güvenlik Mahkemelerinin göreceği işler başka başka şeyler. O halde, karşı çıkışın gerçek sebebi nereden doğuyor; kuşku neden? Nedenlerini kabul zor değil.

Değerli arkadaşlarım;

Esasen bunları arz için zamanım da kâfi değil. Türkiye'yi bugünkü vahim hale getirmemek için çare arayan tedbirler alan, bu tedbirleri uygulayanlar; alınan tedbirlerden rahatsız olanlar, gayeleri kösteklenenler tarafından hedef ittihaz edildiler. itham edildiler. Saldırılara uğradılar, hain ve faşist olarak damgalandılar,

velhasıl boş durmadılar, fırsat kolladılar, olaylara devam ettiler, bunlar hep illegal yollarda yürüdüler.

Ecevit de boş durmadı; muhalefetine, ithamına, iftirasına, bozuk düzen diye tavsif ettiği mevcut düzeni yıkıp, yerine kendi anlayışına göre düzen kurma planları çizdi, bu plânları kapalı veya açık izaha çalıştı. Saldırılar hazırladı, saldırılar arasında Hükümeti yıpratmak çabası içinde "ülkemizi zalimle, işkencecilerle, faşistlerle, kontrgerilla ve kışkırtıcı ajanlarla idare ediyorsunuz, bu nedenlerle memleketin huzurunu bozuyorsunuz" diye hem hükümeti, hem şerefli Türk Ordusunun bir bölümünü, hem de Millî İstihbarat Teşkilâtını tahripten çekinmedi.

Değerli arkadaşlarım;

Ecevit, şimdi Hükümetin başında. Kontrgerilla ve kışkırtıcı ajan olarak itham ve ilan ettiği kuruluşlar, emrinde. Ya ithamlarının gerçek olduğunu ortaya çıkarmalı veya iddiaları gerçeklikten yoksun ise, bu şerefli kuruluşlar üzerine karattığı bulutları kaldırıp böylece bu güzide kuruluşları, kamuoyunda yarattığı ağır töhmetten kurtarmalıdır.

Değerli senatörler;

Buraya kadar ülkemizi buhranlı döneme sürükleyenlerin kim olduğunu, buhranların kimden teşvik, yardım ve himaye gördüğünü, bu oluşun nasıl bir seyir takip ettiğini, geçen 10-15 yılın milletimize nelere maloldığunu, Adalet Partisi Hükümetlerinin neler çektiğini, muhalefetin neler yaptığını kısaca arza çalıştım. Nedenini de konuşmamızın başında açıklamıştım.

Sayın senatörler;

Ülkemizi saran rejim buhranının sürüp gitmekte oluşunun, maalesef başka ülkelerle mukayese edildiğinde, özel bir talihsizliği vardır. Bu talihsizlik de muhtelif sebeplere dayanmaktadır. Evvela, Türkiye'de rejime karşı açılan savaşın kaynağının komünist bir hareket olduğu teşhisinde o devirde muhalefet ve ona yakın olan çevreler ve bağlı olan derneklerce fikir birliğine varmanın zorluğudur. Saniyen bu mücadelenin yarattığı çeşitli buhranlar ve sıkıntılar o devrin muhalefeti tarafından siyasî istismar sermayesi olarak devamlı işlenmiş ve kaynak olarak da muhafazada yarar görülmüştür. Esasen Cumhuriyet Halk Partisinin muhalefeti, iç bünyesinin bir kesimi ve etrafına toplanan kuruluşlarının ana görüşlerine karşı ters düşmemenin siyasetini de beraber yürütmüştür; ama 1968'de kızıl talebe hareketlerine maruz kalan ülkelerdeki muhalefet, asla kızıllara karşı taviz vermemiş, rejimine ve devletine saldıran komünistlerin karşısında hükümetleri ile beraber yer almıştır. Böylece batıda başgösteren komünist hareket huzura kavuşmuştur.

Değerli arkadaşlarım;

Bu tutum ve davranış sahibi muhalefet, ocak ayı başında sürdürdüğü eşine rastlanmamış büyük bir propaganda, eşi yine hiçbir demokraside görülmemiş ve bundan sonra da görülmeyecek entrika ve tertiplerle iktidar olmuştur. Bu çirkin ve ayıplı oluşu tekrar etmeyeceğiz; ama bu ayıplı durumdan normal sonuçlar beklemenin abesle iştigal olacağını söyleyeceğiz.

14 Ocak 1978 günü, onu takip eden 8 Şubat 1978 günü bu kürsüden Yüce Kurulunuza ve Milletimize bu oluşun oluşuşunu, bütün delilleri ile açıklamıştık. Bizim bu görüşümüzü ve o gün iktidardan ayrılmış bir partinin hislerinden kaynaklanan bir davranış olarak değerlendirenler de olmuştur; ama bugün bizim dışımızdaki görüşlerin sahibi ile bizim görüşümüzün yanında randevusuz buluştuysak, bu buluşma Adalet Partisinin hiç bir zaman hisleri ile değil, akıl yolu ile, vatan ve millet sevgisi ile hareket etmesinin sonucudur. Adalet Partisi her zaman "Önce vatan, sonra parti" demiş ve demeye de devam edecektir.

Değerli arkadaşlarım;

Ecevit Hükümetinin Programı üzerinde 14 Ocak 1978 günü bu kürsüden yapılan konuşmaları hatırlatmakta, görüşlerin isabetini tespit için yarar görüyoruz. O gün sayın Millî Birlik Grubu sözcüsü, Ecevit Hükümetinin Programını bir tarafa bırakıp, geçmiş iktidarları her zamanki tutumları gibi, davranıp, hiç de haklı yönü bulunmayan sözler söylediler. Bugün de biraz önce Sayın Kadri Kaplan aynı yola döndüler.

Değerli arkadaşlarım;

18 yıldan beri Anayasaya göre tarafsız olan bu kuruluşun Adalet Partisine karşı tutumu malûm olduğu için, ben bu hareketi bugün de bu kürsüden dile getirilmesini hepiniz adına yadırgamıyorum.

Bir taraftan "Birleşin, diyalog kurun, memleketi bu tehlikeden çıkarın" diye tarafsızlık edası içinde, bir tarafsızlık haline gelmesini ister siyasî partilerin; gelip bugünkü anarşinin önlenmesini tavsiye ederler; sonra da hiç de lüzumu yokken mazideki hükümetleri, komünistlerin 60 yıldan beri kullandığı "Cephe" kelimesiyle itham ederler. Bunu yakıştıramadığımızı huzurunuzda ifade etmeyi bir borç sayarım. Daha fazla ileriye gitmeye lüzum yok; mazideki tutumları da belli, bugünkü tutumları da belli oldu; bundan sonraki tutumları da böyle devam edecektir. O kendilerinin bileceği bir iş değerli arkadaşlarım.

Müzakereye imkân sağlayan, önergeyi getiren Sayın Kontenjan Grubu Sözcüsü ise, 14 Ocak 1978 günü Grubu adına Hükümet Programını kısmen açık ve kısmen iyi buluyor ve Ecevit Hükümetinden huzur ve asayiş bozan olayların sadece iç güvenlikle değil, aynı zamanda ülkemizin bütünlüğü ve varlığıyla ilgili

oldukları bilinerek önlemlerin alınmasını düşündüklerini söylüyorlar. O günkü olaylara çare bulacağını da ümit ederek istekte bulunan Kontenjan Grubu, 10 ay sonra, Ekim ayının 26'sında Ecevit Hükümetine olan ümidini kaybetmiş olmalı ki, Cumhuriyet Senatosu Başkanından Cumhuriyet Senatosunu fevkalade toplantıya çağırmasını; silahlı şiddet eylemlerinin endişe verici tırmanış içinde olduğunu, bu tırmanış nedeninin de ideolojiden, etnik nedenlerden ve mezhep kışkırtmalarından kaynaklanarak demokratik rejimimize, milletimizin bütünlüğüne yöneldiğini, bu büyük tehlikeyi önlemek için de siyasî partileri, organları ortak bir tutum içinde birleşmeye çağırıyor.

Böylesine ciddi bir meselede birlik ve beraberlik içinde olmayıp da nerede olunacaktır?.. Ne var ki, önce görevli Hükümetin yüklenmiş olduğu mesuliyetin ciddiyeti içinde vazife yaptığına bizi inandıracak bir tek davranış ve uygulamaya 10 aydan beri maalesef şahit olmadık. Hükümet, kanunî yetkilerini hangi olayda kemali ciddiyetle tatbik etti; buna cevap verebilirler mi?.. Vermeleri de mümkün değil değerli arkadaşlarım.

Demokratik rejimimize, Devletimizin ve Milletimizin bütünlüğüne yönelik, ideolojiden kaynaklanan silahlı şiddet eyleminin tırmanışını söylüyorlar. Neden bu ideolojinin ve eylemcilerinin adı söylenmiyor?.. İşi yarım tutmanın yararı yok. Meseleyi ciddi tutacaksak, mecburuz her şeyi bütün açıklığıyla konuşmaya. Esasen bizim Parlamento olarak yapacağımız görev de budur.

Evet, devletimizin ve Milletimizin bütünlüğünü ve cumhuriyetimizi yıkmak isteyenler komünistlerdir; ama bunu, icrayı elinde tutan Hükümete kabul ettiremezsiniz. Bu teşhiste Hükümetle görüş birliğine varamazsınız. Çünkü ne geçen 10 sene içinde, ne de Hükümet oldu olalı 10 ay içinde Hükümeti bu görüşe yakın bulamadık.

İşte Yüce Senatonun zabıtları; sayfa 689'da Ecevit şöyle diyor : "Türkiye'deki olayların anarşinin sebebi sadece ve sadece beynelmilel komünizmdir diyen (kimseler - idiyse de ki öyle oldukları anlaşılıyor) bazılarının o zaman dünyadan haberleri yok demektir. Çünkü dünyada beynelmilel komünizm diye bir şey kalmamıştır" Bu konuşmadan, bu güne kadar on aya yakın bir zaman geçti. Bu süre içinde binlerce kanlı hadise birbirini takip ediyor. Vatanın her karış toprağı kana boyanıyor, hâlâ Hükümetin başı, televizyon seyreder gibi bu acı, hunhar, kanlı hareketlerin sahiplerine, ne de kaynaklarına Devletin gücünü ve kanunlarını tatbik etmedi, edemiyor.

Ülkemizin ve Cumhuriyetimizin ciddî tehlike karşısında bulunduğunu tespit ve teşhis eden sadece Sayın Kontenjan Grubu değil; Sayın Cumhuriyetçi Güven Partisi, daha sonra Sayın Devlet Başkanımız, Sayın Genelkurmay Başkanımız,

üniversitelerin senatoları, basınımızın güzide yazarları bu tehlikeye parmak bastılar. Bu tutum ve davranışları nedeniyle başta Devlet Başkanımıza, Genelkurmay Başkanımıza, üniversitelerin yetkili organlarına ve yazarlarımıza Adalet Partisi Grubu adına şükranlarımızı arz ederiz. Bu arada şu hususa işaret etmeden geçemeyeceğiz. Bütün bu anarşinin, terörün ve yıkıcı hareketlerin üstesinden gelebilmek için tavsiye ve telkin edilen siyasi partilerin asgarî müştereklerde birleşmesi hususudur. Bu çok doğrudur. Ancak, bu telkin ve tavsiyenin muhatabı biz olamasak gerek, hiç olmazsa önce. Zira bütün bu olup bitenlerin ve son derece vahim olayların temellerinde yatan fikir ve hedefin komünizm olduğu asgari müştereğini biz zaten bidayetten beri kabullenmiş, bunu söylemiş, hiç olmazsa bu asgari müşterek etrafında birleşilmesini ilk tedbir ve çare olarak tavsiye ve teklif edegelmişizdir. Maalesef ne Hükümet, ne de onun Partisi, açık ve seçik olan bu asgari müşterek teşhisine yaklaşmamaktadır.

Sayın senatörler;

Evet, maalesef Türkiye bugün talihsiz, talihsiz olduğu kadar Cumhuriyetin en karanlık dönemini yaşamaktadır. Anarşi, terör ve bölücü hareketler kanun, nizam hâkimiyetine meydan okumakta, rejimi ve Devleti temelinden yıkmayı hedef alan bir seviyeye ulaşmıştır. Kanaatımız odur ki, bu hale gelişin tek mesulü Hükümet, tek nedeni bu Hükümetin acz ve beceriksizliği yanında, bünyesine hâkim olan sakat zihniyettir. Her geçen gün, devleti kemiren tehlike büyüyor. Her geçen gün, bu milletin genç evlatları ölüyor. Gün, giderken hem Devleti, hem gençleri götürüyor, hem millî serveti. Bu ardı arkası kesilmeyen siyasi cinayet ve soygunların sonu ne zaman gelecektir?.. Anaların göz yaşları ne zaman dinecektir?.. Bu olan bitenin hesabı ne zaman sorulacak?.. Felaket tellallığı yaparak, kapkara tablolar çizerek Hükümete gelenler, neredesiniz? (AP sıralarından "Hükümet yok, yok burada, Hükümet kaçtı" sesleri) Bu hükümeti Devlet egemenliği kurmanın, şiddet eylemlerini durduracak otoriteyi sağlamanın aşaması sayan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Sayın Sözcüsü arkadaşım burada, memleket on ayda ne hale geldi. Kendilerini kurtarıcı ilan ederek, bir sihirbaz edasıyla yola çıkıp Hükümete gelenler neredesiniz?.. (AP sıralarından "Hükümet yok, Romanya'ya gitti" sesleri) Neden Devlet ve ülke bu hale geldi?.. Hükümete geldikten sonra her gelen günün getirdiği kara tabloya bakıp vicdanlarınız sızlamıyor mu?.. Nerede büyülü reçeteniz?.. Nerede, ne oldu sihirbaz edanız?.. Nedir memleketin içinde bulunduğu bu vahim hal?.. Sokaklarda serçe ölüsü yerine, ömrünün baharında son verilen gençlerin ölüsü, hem de kesik başlı, kesik kollu olarak toplanıyor. Vatan semalarından ay yıldızlı bayrak indirilip, kale duvarlarına orak çekiçli paçavralar yapıştırılıyor. Okulların çoğunda istiklâl marşımız okutulmuyor.

Nerede, insan sesine kulak verenler? Nerede anaların, babaların, çocukların feryadını dinleyenler, onların acısını feryadını dindirebilmek için bu yola girenler? Bakın yaratmaya muvaffak olduğunuz kara tabloya da, varsa, duygunuz, insafımız bir karar veriniz.

Hükümete geldiğiniz 5 Ocak 1978'den bugüne, neler olmuş bu aziz ülkede :

Olay sayısı 4 976; öldürülen insan 850; yaralı insan 5 020; bombalı saldırı 1 603; silahlı saldırı 1 503; tahrip edilen otomobil 283; öğrenci çatışması 825; soygun 357; polise saldırı 217; yaralı polis 263; ölü polis 23.

Bu cinayetler, soygunlar, bombalı silahlı saldırılara bakıp, bu ülkeyi ben idare ettim diyebilecek bir tek devlet adamı dünyada bulunabilir mi?..

Siz mi talihsizsiniz, yoksa, büyük Milletimiz mi?.. Şüphesiz büyük Milletimiz talihsiz. Anayasaya ters düşmeyenlerden soruyorum şimdi : Sokaklarda eylemlerin kol gezmesinin nedenini söyler misiniz:.. Söyler misiniz Ümraniyede 5 işçi neden hunharca öldürüldü?.. Neden İstanbul Üniversitesinden çıkan gençlerin üzerinde bomba ile saldırıldı?.. Devlet yönetiminizde anarşi yoksa, neden Kars'a, Ardahan'da, Iğdır'da, Ağrı'da anarşi var?.. Neden tarafsız Malatya Belediye Reisine suikast tertiplendi; nerede suikastçiler söyler misiniz?.. Neden Pazarcık Postanesinde, bir gün evvel, patlayan bomba ilan edilmedi?..

"Demirel Hükümeti gider, anarşi biter" diyenlere sesleniyorum; Demirel Hükümeti gideli 10 ay oldu, oldu; ama anarşi bitmeyip, o da 10 misli artıp, ülkede kol geziyor. Maksadınız anarşinin bitmesi değilmiş, anlaşıldı. Ardı arkası kesilmeyen cinayetler, soygunlar, saldırılar, yangınlar, kurtarılmış bölgeler. Hapishane isyanları, hapishaneden suçlu kaçırmalar ve kaçanlar. Okunmayan okullar, iller hududunda pasaport sormalar; talebe sürgünleri. Bu çirkin, kanunsuz anarşi hangi eyleminizin doğal neticesi? Bu eylemler, bugünden 10 defa daha az iken, bir günde önleyecektiniz. Neden önleyemediniz?.. Cevap bekliyoruz. Çünkü, ciddi teşhis koymadınız. Ciddi teşhis koysanız bile, söyleyemezsiniz. Üstüne de gidemezsiniz. Ne tarafsınız, ne de yansız. Sizi iyi biliyor ve tanıyoruz. Siz bu ülkede hükümetin yapacağı işleri yapamazsınız. Hükümet tecrübe yeri, hükümet sabır yeri, hükümet hoşgörü yeri. Hükümet gönül yeri, hükümet demokrasiye ve cumhuriyete saldıran komünizm faaliyetine "Dur" deme yeridir.

Ne hazindir ki, 10 aydan bu tarafa komünizm ve komünizan kanun dışı faaliyetler ülkede kol geziyor. Neden?.. Nedeni gayet açık değerli arkadaşlarım. Hükümetin başı bir sistem içinde. "Türkiye'de komünizm yok, komünist yok, Türkiye'ye Komünizmden zarar gelmez" diyerek, komünizmi neredeyse sevimli hale getiriyor.

Komünizan faaliyetleri önlemek, ülkeyi ve milletimizi bu beladan kurtarmak için Ceza Kanunumuzun 141 ve 142 nci maddesinin kaldırılmasını istiyor. Türkiye'de komünist partisinin kurulması görüşünü yadırgamadığını söylüyor. Her fırsatta faşistlikten ve faşistlere açık cephe alıyor. Elbette komünizm bu ülkede rahat rahat at oynatır, elbette Taksim Meydanına 1 Mayıs günü 10 bin kızıl ceketli, yüzlerce komünizm sloganlı pankart, Lenin'li, Mao'lu resimler, orak - çekiçli bayraklar Büyük Atatürk'ün heykeli önünde sıralanır, tek ay yıldızlı bayrak yok. Bu ibret verici manzarada CHP'li 24 parlamenter Bulgaristan, Romanya'dan davet edilen komünistlerle yan yana oturur. İstanbul'daki valileri de iftiharla, bu meydanı onlara açtığını, hadisesiz meydanı doldurup boşalttığını söyler. Bu valiye, aynı ayın 26 sında o meydanda o toplantıyı tel'in için tertiplediğimiz "Bayrağa saygı mitingi"mizde Atatürk Kültür Sarayı merkez binasının tatil günü olmasına rağmen, ay yıldızlı bayrağı parlamenter arkadaşlarımız zorla astırmıştır.

Değerli arkadaşlarım;

Açıkça söylüyoruz; 10 aydan bu yana her gün komünizm devletimize yerleşiyor. Bu yerleşmeyi başta TÖB-DER sürdürüyor; hem Millî Eğitim Bakanlığında ve hem de İçişleri Bakanlığında. Bu Bakanlıklarda TÖB-DER ne isterse o derhal infaz edilir. TÖB-DER'in istemediği bir kaymakam o ilçeden derhal alınır. (AP sıralarından "Doktorlar" sesleri) Tabiî, doktor, bütün memurlar; öğretmen ve idareci o gün okulundan ve yerinden alınır.

TÖB-DER bunları yapar da POL-DER durur mu?.. O da, kendi genel müdürlüğünde kendi istediğini istediği anda yapma gücüne sahip hale gelmiştir. Öylesine güçlü kuruluş ki, "Hükümet gider, POL-DER kalır" diyecek kadar hükümete ve Devlete meydan okur.

Cumhuriyet Halk Partisinin Sayın sözcüsü 14 Ocak günü şöyle buyurmuştu buradan : "Kamu görevini akıl almaz ölçüde politize ederseniz, demokrasi açısından tehlikeli bir sapma yapmış olursunuz." Şimdi ne oluyor?.. "Siyasal kayırma uygulamasını yasa tanımaz boyutlara ulaştırırsanız çıkarcılığı, yağmacılığı yaratırsınız." Şimdi ne halde

Değerli arkadaşlarım;

Bu Hükümette öyle Bakanlar var ki, taşıdığı sıfat ve resmi göreviyle yaptığı işleri bağdaştırmak mümkün olmuyor. İstanbul'da polis kurşunlanıyor, polisleri kurşunlayan anarşistler yaralanıyor; polisin bakanı, yaralı polislerden önce alelacele yaralı anarşistin yattığı hastaneye gidip anarşisti ziyaret edip "geçmiş olsun" dileğini bildiriyor. Sıkışınca da göreviyle ilgili ziyaret süsü vermeye kalkışıyor; ama Malatya Belediye Reisi öldürülüyor, orada yok. İçişleri Bakanı. İstanbul'da Emekli Yarbay Cihangir Erdeniz öldürülüyor, orada yok ne Bakan, ne

Valisi. İstanbul'da Milliyetçi Hareket Partisinin İl Başkanı ve oğlu anarşistler tarafından öldürülüyor, bu Bakan hemen olay hakkında bir beyanat veriyor, diyor ki: "Biz, İl Başkanının oğlunun öldürüleceğini biliyorduk; fakat, babasını da öldürdüler."

Sayın Bakan, çocuğun öldürüleceğini biliyordun da neden tedbir almadın?.. Hem genç, hem de babanın öldürülmesine imkân verdin?.. Bu nasıl görev anlayışı değerli arkadaşlarım?.. Bu nasıl insaf ki, Vilâyette de, korunmaları için dilekçeleri bulunduğu halde, vali tedbir almıyor; ama gelin görün Eskişehir'e ki, 38 mahalle bekçisi, 38 tane TÖB-DER'cinin gece gündüz kapısını bekliyor.

Öldürülen beş işçinin ölümü nedeniyle ancak 48 saat sonra Ümraniye'ye giden vali; İstanbul Üniversitesinden çıkan gençlerin topluluğu üzerine bomba atılıp, yedi ölü, 40 yaralanmaya sebep olan hadisenin yapılacağı önce bildirildiği halde tedbir almayan vali, hâlâ orada mı?.. (AP sıralarından; "Orada, orada" sesleri) O halde, neden Antep Valisini bir tek olay sonucu aldınız?

Sivas olaylarında önceden bilindiği, o yer mahkeme başkanınca açıklandığı halde, neden gereken tedbiri almadınız da bir şehrin tahribine, bunca vatandaşın ölümüne, yaralanmasına; bundan öteye bu şehri veya mahalle sakinlerini birbirine düşman hale getirdiniz?

Bir şehri karıştıran, onbinlerce vatandaşı birbirine düşürüp düşman eden, 50'ye yakın insanın ölümüne, yüzlercesinin yaralanmasına, yüksek okulların okunmaz hale getirilişine mâni olamayan Elazığ Valisinin taltif ederek Akdeniz sahillerine, Antalya'ya vali yaparsınız da, tek bir hadise için valiyi görevden almayı tedbir sayarken Sayın Bakan, siz kendinizi neden bu tedbire tâbi tutmuyorsunuz?.. Bu kadar olanlara rağmen, kendinizi neden azade kılıyorsunuz?.. Niçin başarısızlığınızı her gün vatan evlatlarının canı pahasına devam ettiriyorsunuz?

Değerli arkadaşlarım;

Yersiz, tutarsız, ciddiyetten uzak vaatler sonucu ülke ne hale getirildi. Ankara'nın Tuzluçayır'ı, Adana'nın Atatürk Parkı, İstanbul'un Ümraniye'si, Kars'ın Ardahan'ı, Elazığ'ın Yukarı Mahallesi, Sivas'ın, Malatya'nın bir kısmı sözde kurtarılmış bölge ilan edilir. Caddeler, duvarlar, direkler, komünist sloganlar, bölücü afişlerle dolmuş. Kitabevleri, bölücülüğü teşvik eden sayısız gazete, dergi, kitaplarla dolup taşan bir hal almış.

Memleket tek kelime ile bozulmuş bağa dönmüş. Hâlâ ortada Hükümetçe alınmış bir tedbir yok. Tedbir için teşebbüs yok. Bu yokluk, bu boşluk karşısında vatandaş huzursuz, vatandaş sahipsiz.

Şehirlerde sinema seyircileri, lokanta müşterileri soyulurken Hükümet yok; ama Anadolu Ajansı, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Merkez Bankası, Türk

Standartlar Enstitüsü baskınları yapılırken; memur, öğretmen, polis amir ve müdürleri sürülürken Hükümet var.

Birbirinden mühim kanlı olayların hiç birisinin faili yok, hâlâ bulunamadı.

Haktan, hukuktan, adaletten nasibi olmayan, haksızlığı kanunsuzluğu görev haline getiren bu hükümet dökülen kanların vebalinden kurtulamaz. Böylesine vebali yüklenenlerin Hükümet olduğu ülkede asla huzur sağlanamaz.

Hele polisin hasta ilan edildiği, polisin bölündüğü, anarşinin, terörün bu kadar azıttığı ülkede, ülkeyi idare eden Hükümetin birbirini tutmayan, birbirine ve gerçeklere ters düşen beyanları karşısında huzur bulmak, huzur aramak abesle iştigal olmaz da ne olur değerli arkadaşlarım?..

Hükümet olmak, iktidar olmak kolay değil. Muhalefete benzemez hükümet; iktidar yapma yeridir, başarma yeridir. Kanunlara saygı, milletin tümüne sevgi, vatanın bütünlüğüne ve cumhuriyete sahiplik yeridir, teşhis koyma, alınan tedbirleri tarafsız uygulama yeridir.

Hükümete geldiğiniz, iktidar olduğunuz günden beri yukarıda saydıklarımızdan hiç birini sizin tutumunuzda göremedik, duymadık. Görülseydi, duyulsaydı ülkemiz bugünkü ortama gelmezdi.

Siz, kendi sözünüze, kendi programınıza, kendi taahhütlerinize, "Ak Günler" Bildirinize sadık kalamadınız, saygılı olamadınız.

Ülkede ezenler var bugün, ezilenler var bugün. Bu nedenlerle haksız düzen var, kan denizinde yüzen var; boğulan var. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

Getirdiğiniz ve yarattığınız bu ortamdaki vahim durumdan kurtulmak ve bu ağır sorunların çözümü için Sayın Cumhurbaşkanımızın işaret buyurdukları gibi, hâlâ toz pembe hayallere kapılmaktan lütfen vazgeçiniz. Evvela doğru teşhis koyunuz. Faşizm kadar, ondan öteye komünizmin ülkemiz için büyük tehlike olduğu teşhisinde birleşiniz.

Devletimize, rejimimize, millî bütünlüğümüze açıkça musallat olan bu tehlikeyi önlemenin çaregâhı Anayasamızın 136 ncı maddesini işletip Devlet Güvenlik Mahkemelerini kurmaya, hıyanet yuvaları haline gelen bir kısım dernekleri ıslah için Dernekler Kanununun yıkıcı, karıştırıcı kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşlerini önlemek için Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun günün ihtiyaçlarına göre cevap verecek hale getirilmesi ve kanunî yolların açılması, memleketi bu karanlık ülke halinden kurtarır, çıkarır.

Bu yola girmeyenler, bu ülkeyi idare edemezler. Bugüne kadar olduğu gibi, bugünden sonra da olanlara cevap veremezsiniz, vebaldan kurtulamazsınız; hele

analaın göz yaşını hiç dindiremezsiniz. Okulları okunur, yurtları çalışır hale sokamazsınız.

Hamit Fendoğlu'nun, emekli yarbay Cihangir Erdeniz'in, Profesör Karafakioğlu'nun, Gaziantep Hapishanesini basıp eşkıyaları kaçıranların suçlularını bulmadıkça, bu memleketi huzura kavuşturamazsınız.

Vatana ve vatandaşa vatan ve vatandaş değeri ile bakınız. Geçiştirme ve oldu bitti gibi davranışlardan vaz geçiniz.

Hakkâri ilimizde yabancı uyruklu aşiretlerin meydana getirdiği ciddi tahribatı basit bir hudut ihtilafı gibi gösterme oyununu Milletimize oynamayın. Mızrak çuvala sığmıyor.

TRT'nin olanları Milletten gizleme, gerçekleri tahrif, habbeyi kubbe, kubbeyi habbe oyunları sona erdirilmeli, 359 sayılı Kanundaki yerine dönmeli, görevini yapmalı. Millete zulmeden tutumundan vaz geçmeli. Lüzumsuz gayretkeşlik ne kendisine, ne de abartmaya çalıştığı kişilere yarar sağlamaz.

Değerli senatörler, geçen 10 ay içinde Hükümetin ve başının kararsız, tutarsız ve çelişkilerle dolu lafazan tutum ve davranışı memleketimizi, milletimizi bugünkü vahim hale getirmiştir. Bundan kimsenin şüphesi yoktur.

Memleketin hiç bir yerinde, hiç bir insanında huzur yok, emniyet yok. Bağında, bahçesinde, dağında, tepesinde, tarlasında, obasında, köyünde, kasabasında, şehrinde huzur yok, emniyet yok. Daha karanlık basarken, Ankara şehri, Hükümet merkezi ölü şehir haline geliyor. Herkesin dilinde her saniye dolaşan söz, "Ne olacak?" sorusunu yaratan Hükümettir. Hükümetin başıdır. Hükümetin başına yardım kampanyası açanların iyi niyet ve samimiyetinden şüphemiz yok. Yok; ama bu kişinin bu davranışlardan esinleneceğini kabul etmek de mümkün değil.

Diyalog kurma bahanesiyle Hükümet Merkezinde Ana Muhalefet Partisi Genel Başkanıyla görüşür, "Ana Muhalefetin sert muhalefet yapacağını, kendisinin her zaman barış elini uzatacağını" beyan eder, ertesi günü Van'da kendisinden önceki Hükümete dilinin döndüğü kadar iftira eder, saldırır.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Kaside mi yazalım yani?..

AP GRUBU ADINA ÖMER UCUZAL (Devamla) – On aydır işbaşında bulunan Hükümet teslim aldığı gündeki meselelerden birini teslim aldığı gibi, dahi muhafaza edebildi mi?.. Taahhütlerinden bir tekini yerine getirdi mi?.. O günkü Türkiye ile bugünkü Türkiye arasındaki fark milletin lehine mi, aleyhine mi? Bu soruların cevabı hep millet aleyhine yürüyor, hem de tırmanış şeklinde. Bu hâl, büyük iddialarla yola çıkanların anarşiye teslim olduklarının, şişirilmiş

balonlarının kendi elleriyle söndürüldüğünün delili değil de nedir değerli arkadaşlarım?..

On aydır ülke yararına bir tek cüce boyut kazandırma başarı ve becerisi gösteremeyen; fakat ülke aleyhine sayısız ve ölçüsüz değer kaybettiren bu Hükümetten bundan sonra bir yarar bekleme umudu tüm milletçe kaybedilmiştir.

Ecevit, hiç kimsede kusur ve kabahat aramasın. Her şeyin sorumlusu kendisidir; sorumsuz muhalefet yıllarında ektiği rüzgâr, fırtınaya hatta tayfuna dönüştü ve kendisini de önüne kattı; bunu bilmeli. Kendisini tutan tarafları da, "Ellerim kırılsaydı" diye hüsranını dile getiriyor bugün. Ecevit'i ne Ecevit, ne de ülkeler dışı Sosyalist Enternasyonal kurtarabilir mi, değerli arkadaşlar?..

Büyük milletimiz, şimdi sesleniyorum : "Acelemiz var, acelemiz var. Ecevit Hükümetinden kurtulmak için acelemiz var" diyor. Büyük milletimiz, kendisini Ecevit'in yarattığı buhrandan bizzat kendisi kurtaracaktır; geçmişte olduğu gibi.

Değerli arkadaşlarım;

Bize gelince, Tanrıya, tarihe ve milletimize karşı sorumluluğumuzun idraki içinde sonuna kadar millî menfaatlerimizi, büyük Atatürk'ün eserlerini ve cumhuriyetini koruyacağız. Türk milliyetçiliğinin mümessili olmanın kararlılığı içinde bir parti olarak devam edeceğiz.

Yüce Senatoyu saygıyla selamlarım. (AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Ucuzal.

Değerli arkadaşlarım;

Genel Görüşmenin belli bir seviye içinde geçmesine hep beraber uğraşacağız.

Sayın Ucuzal, Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı, Hükümet Başkanı ve Bakanlar Kurulu Başkanına bir başka yerde söylenmesi mümkün; ama Cumhuriyet senatosunda bu görüşme dolayısıyla söylenmesi doğru olmayan ibareleri kullandılar. Kullanmasaydılar daha iyiydi; müdahalede bulunmadım, hatırlatmadım. Belki bir ölçü içerisinde görüşmelerin devamı kaygısıyla.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Terbiyesi o kadar da, onun için.

BAŞKAN – Devam ediyoruz.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sayın Tahtakılıç, buyurun efendim.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkanım, konuşurken neden bu söylediklerinizi söylemediniz, müdahalede bulunmadınız da şimdi bir şey yaratmaya çalışıyorsunuz?

BAŞKAN – Kürsüde bunlar yapılmasın diye, teşekkür ederim.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Anayasaya göre tarafsız başkan.

BAŞKAN – Bir dakika Sayın Tahtakılıç.

Kayseri Üniversitesi kurulması hakkında yasa teklifi üzerinde 133 sayın üye oy kullanmış, 131 kabul, 1 red, 1 çekinser, 2 iptal oyu tespit edilmiş; böylelikle Cumhuriyet senatosunda kabul oyu tespit edilerek gerekli işlem yapılacaktır.

Sayın Tahtakılıç, buyurun.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Uşak) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

Açılan Genel Görüşmede Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz almış bulunuyorum.

Önerge, biraz sonra amacını metinden okuyacağım gibi, parlamenter düzeyde ve nitelikte bir amaç güdüyor. Aynen okuyorum :

"Bu anlayış içinde Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca seçilen üyeler grubunun 12 Ekim 1978 tarihinde oybirliğiyle aldığı karar uyarınca, Hükümet şiddet olaylarına ilişkin olarak bilgi vermesini, aldığı ve alacağı önlemleri açıklamasını ve Senatomuz üyelerinin bu konudaki görüşlerini bildirmelerini sağlamak üzere, Cumhuriyet senatosu İçtüzüğünün 127 nci maddesi uyarınca Senatonun toplantıya çağrılmasını rica ederiz."

Grubumuz; bu önerge ile Senatoda hakikaten her birimizin ve Grubumuzun da üzüntüyle, ciddiyetle takip ettiği silahlı şiddet olayları hakkında Parlamento - Hükümet açısından gerçeklerin ortaya konması, alınacak tedbirler hakkında fikirlerin söylenmesi gibi bir görüşmenin açılacağı umudunda idi ve sorumluluğunu bilerek ve güvenle taşıdığı Ecevit Hükümetinin bu 10 aylık Hükümet işlerinin, özellikle silahlı şiddet olaylarında hangi noktadan başlayıp, hangi noktaya geldiğini ve yeniden alınması düşünülen tedbirlerde hangilerinin faydalı, hangilerinin gereksiz olduğu gibi bir görüşmenin açılmasına katkıda bulunmak üzere bana sözcülük vermiş bulunuyor; fakat ne acıdır ve ne talihsizliktir ki, özellikle Adalet Partisi Grubu Sözcüsü müzakereyi 52 yıllık Cumhuriyet tarihinin içinde geçmiş olayların kendi anlayışına göre, acaba benim durumumu, tutumumu hakikaten savunmaya yarar zannederek burada sayıp dökmeye kalktı. Asıl düştüğü çelişki de, şu anda millet iradesiyle sorumlu Hükümet olan Hükümetin Başbakanına açık ve kapalı bir şekilde komünistlik, komünizmi himaye suçu yükledi.

Aziz kardeşlerim,

Evvela 52 yıllık Cumhuriyet tarihini eğer bir saniye ciddi olarak gözden geçirirsek, bu Cumhuriyet tarihi o görüşlere katiyen kapalıdır. Sebep; o Cumhuriyet tarihi, Türkiye'de halk egemenliği fikrine dayanmaktadır. Ortada da Mil-

let Meclisinden güven almış bir Hükümet var. Hatta öylesine ki, kendilerinin savunduğu Hükümet tarihsel bir Parlamenter kararla Hükümetten düşürülmüş, güvensizlik verilmiş, yerine Meclisin güveniyle bir Hükümet kurulmuştur. En az ciddi bir davranış, bu Hükümeti ancak ve ancak 10 aylık tutumu ile eleştirmek ve tutumu hakkındaki yanlış bulduğu noktaları açık açık belirtmek olabilir.

YUSUF ZİYA AYRIM (Kars) – O da öyle yaptı.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Ektiğiniz tohumları unutmayın.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Sayın arkadaşlar;

Evvela biz grup olarak 1977 Ocak ayı koşulları içerisinde memlekete cepheciliğin getirdiği, Devlet varlığında yaralar açan, onulmaz yaralar açan Devlet müessesesinde, Hükümet varlığında âdeta kişisel maksatlara uygun birtakım girişimlere yol açan birbiri arasında tutarsız olan; hatta değil içişlerinde, dışişlerinde bile memleketi karmakarışık hale getiren bir cephe gidişine Millet Meclisi iradesi ile son vermiştir. Bu hadise, evvela yakında bütün açıklıklarıyla Kontenjan Sözcüsü arkadaşımızın açıkladığı gibi, bu girişimin durdurulması yalnız başına tarihsel bir Parlamenter olaydır. O halde, Sayın Ucuzal'ın Grubu adına buradaki söylediklerini evvela ben hatıralarınızı yoklayarak, şununla, toptan değersiz olduğunu ispatlayacağım. (AP sıralarından gürültüler)

Sayın Demirel diyor ki...

BAŞKAN – Sayın Tahtakılıç bir dakika. Değerli arkadaşlarım;

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, Adalet Partisi Grubu adına yapılan konuşmayı hiç bir tepki göstermeden sukûnet içinde dinledi, aynı şeyi sizden rica ile, özellikle bekliyorum...

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Fazla geriye gitme.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Yalnız, Sayın Başkan, siz müsterih olunuz.

BAŞKAN – Lütfen devam edin...

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Hayır cevap vereceğim. O konuşanların burada bulunuşu dahi, Türkiye'de şu Anayasa için mücadele yapanların eseridir. Onun için, onlar bırakınız diledikleri kadar söylesinler...

BAŞKAN – Siz de o şekilde hitap etmeyin lütfen.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Fazla ileri gitme. Milletin malı, milletin reyi ile geldik.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Anayasanın dedim, Anayasanın.

BAŞKAN – Anayasa diyor, Anayasa. İşi hep tatlılıkla halledelim.

Evet, devam edin Sayın Hatip.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Sayın arkadaşlar...

AHMET KARAYİĞİT (Afyonkarahisar) – Sayın Tahtakılıç haklıdır, vefasızlığı hariç.

BAŞKAN – Sayın Karayiğit, lütfen

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Efendim, bırakınız "Vefa" kelimesi gibi sokakta söylenecek sözleri, siz burada fikir söyleyin fikir.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Kaç parti için mücadele ettin?..

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Ben kaç parti için değil, sizin bütün zihniyetlerinize ömrümce karşı çıkarak burada bulunuyorum. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar).

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Hangi partiye çıkmadın ki?..

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Parti değil, yalnız demokrasi için mücadele yaptım, yalnız bu Anayasa için mücadele yaptım. Beyinizle paşanızla mücadele ederek burada bulunuyorum. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar).

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Bizde paşa yok, paşa orada, sizde.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Adana) – O zaman bu Anayasa yoktu.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Paşa Halk Partisinde, bizde paşa yok.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Türün Paşa var.

BAŞKAN – Sayın Adalı, rica ediyorum.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Sayın arkadaşlar;

Aralık 1977 yılında artık Hükümetinin tutunamayacağını anlayan Sayın Süleyman Demirel, en az insafla "Bulun 226'yı Hükümeti alın." demiştir. Meclis, aynı anayasal kurallar içerisinde , bu suretle Hükümeti düşürüyor ve yerine Ecevit Hükümetine güvenoyu veriyor. Eğer parlamenter düzeyde, hele Senatoda bu açılan müzakerenin olumlu sonuç vermesini düşünüyorsanız, bu gerçeği hiç bir zaman münakaşa etmek gibi bir noktaya gitmeyiniz. Çünkü, haber vereyim; sizin bütün zihniyetinize rağmen, Ecevit Hükümeti halk vicdanında, Devlet katın-

da, Meclis katında güvenini sağlamlaştırmakta ve görevini yapmakta devam etmektedir.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Neticeden bahset..

AHMET KARAYİĞİT (Afyonkarahisar) – Bir seçime gidelim o zaman Sayın Tahtakılıç.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Erken seçime var mısın?.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Sayın arkadaşlar;

Cumhuriyet ve demokrasi nasıl var olur?.. Parlamento, parlamento olarak vazifesini yaparsa, hükümet, Cumhuriyet Devletindeki yürütme görevini gereğince yapmanın yolunda olursa, bağımsız adalet gücü görevini yapmakta başarı gösterirse, o andan itibaren Devlet varlığı ayağa kalkar ve önergede ileri sürüldüğü gibi, Türkiye'nin, Cumhuriyetin ve halkın gücü bu işleyiş içerisinde her türlü anarşi olayının, rejime karşı olayın karşısında dikilebilir.

O halde, Ecevit Hükümeti acaba vazifeye başladığı zamandan itibaren kanunlar karşısında tarafsız olabildi mi?.. Olayların, sağdan gelsin soldan gelsin, Devlet gücüyle karşısına çıkabildi mi?.. Suçluların peşine düşebildi mi?.. Suçluları yakalayıp adalete teslim edebildi mi?.. Bu noktalar üzerinde hesap sormak lazım gelirken, arkadaşlarımız işi maalesef kişisel ve gerçek dışı birtakım mantık oyunlarına sürüklemek gibi bir vaziyet ortaya getirdiler.

Onun için, müsaade ederseniz biz bunları bir noktada bırakalım. Yalnız, fikirleri arasında Sayın Devlet Başkanından bahsettiler. Devlet Başkanına karşı Yüce Senatonun huzurunda kendilerinin söylediklerini mutlaka açıklamak mecburiyetindeyim.

Devlet Başkanının Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla yaptığı konuşmayı hepimiz dikkatle dinledik; fakat o konuşmadan, Devlet Başkanının konuşmasından Sayın Adalet Partisi Sözcüsünün çıkardığı mânalar düşünülüyorsa, mevkii böyle bir beyanda bulunmaya müsait değildir. Millî iradeye, Millet Meclisinin kararına karşı düşmüş gibi bir vaziyete düşer ki, Sayın Cumhurbaşkanının böyle bir şeyi aklından geçireceğini hiç bir zaman düşünmüyoruz.

Cumhurbaşkanının Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla yaptığı konuşmaya gelmişken, şu "Asgari müştereklerde buluşmak" sözünü de kendi anlayışımızla nasıl ortaya koymamız lazım geldiğini açıklayacağım.

Aziz kardeşlerim, sayın senatörler;

Asgari müşterek, Türkiye'de bu Anayasanın insan haklarına dayalı, o felsefeye dayalı demokratik düzenidir. Bu düzen içerisinde gerek Başbakan Ecevit,

gerek Grubumuz herkesle açık açık bir araya gelmeye hazırdır. Bizim için asgari müşterek, demokratik düzen ve bu Anayasadır. O halde, eğer Sayın Cumhurbaşkanı o "Asgari müştereklerde buluşmak" sözünü bu anlamda kullandığı kanaatındayız, öyle olması lazımdır. Biz haber veriyoruz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, bu Anayasa çerçevesinde, demokratik düzen içerisinde herkesle barış felsefesiyle memleket meselelerinde konuşmaya hazırız; ama bu konuşmadan eğer şöyle bir mâna çıkarılıyorsa, kendisine çok saygım olan Kentenjan Grubu adına konuşan Zeyyat Baykara arkadaşım da geçen oturumda önergesini açıklarken, bu oturumda da yine bir vesileyle "Partiler üstü meselenin ele alınması" sözünü kullandılar ve milletin inanacağı hükümetten bahsettiler. Çok yanlış yolda olduğumuzu hemen hemen hepimizin bilmesi lazım.

Arkadaşlar;

Meclisin güvenini taşıyan bir hükümetin icraatı hakkında her şeyi söylemek bu Anayasaya göre, parlamenterlerin ve grupların elbette vazifesidir; fakat Hükümetin varlığı üzerine, üzerinde Millet Meclisinin güvenini taşıdığı halde, herhangi bir kuşku uyandıracak bir zihniyet ancak ve ancak, kurulduğu günden itibaren "Düştü, düşecek" diye memleket içinde yaratılan yanlış bir havanın devam ettirilmesi gibi bir noktaya varır ki, bu nokta üzerinde açıklama yapmayı Grubumuz lüzumlu ve zaruri görmektedir.

Değerli arkadaşlarım;

Bu Hükümet Ocak 1978 ayında işbaşına gelmiştir. 10 aydır işbaşındadır. Ne yapmıştır?.. Evvela, insafla görünüz; Devleti devlet yapmak için üzerine düşeni yapmakta kararlı görünmektedir. Sağdan gelsin soldan gelsin, bütün anarşik olayların karşısına çıkmakta, validen güvenlik kuvvetlerine kadar şu anda 67 vilayetinde bütün göreviyle işbaşında. Yalnız bunu sağlamış olması, dahi, Cumhuriyet Devletinin varlığını ayağa kaldırmak, hükümet vazifesini yapmak yolunda olmanın kesin işaretidir.

Ondan evvelki duruma bir saniye bakalım : Olayların yıllardan beri üzüntüyle devam ettiğini biz de görüyoruz. Tırmanış meselesine biraz sonra Grubum adına değineceğim; ama bir noktaya varmalıyız.

Hangi toplu, açık saldırı bu Hükümet zamanında yapılabildi?.. Adalet Partisi Sözcüsü "Mayıs toplantısından" bahsetti. Mayıs toplantısında şu afiş asıldı, bu afiş asılmadı; ayrı ve ikinci meseledir; ama Mayıs toplantısının, bir kişinin burnu kanamadan Taksim Meydanında yapılması, Hükümetin, demokratik düzeni ayakta tutmak, memleket güvencesini sımsıkı gerçekleştirmek yolundaki başarısıdır.

Haber veriyorum size; Partinizin Genel Başkanı yetkisini kullanarak, hakkını kullanarak, yer yer toplantılar yaptı. Bu toplantılarda hangi kişinin başı ağrıdı, hangi vatandaşın burnu kanadı?..

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – O zaman vatan cennet!..

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Müsaade buyurunuz. Ama, geliniz siz geliniz; geliniz, geliniz siz..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Oralarda komünist yok da onun için.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Haa, tamam, tamam..

Sayın arkadaşlar; o halde, bu Hükümet, Devlet varlığını, kendi görev ve sorumluluğu içerisinde ayakta tutmak, tarafsız olarak hadiselerin karşısına çıkmak başarısını gösterdiği içindir ki..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Güldürme bizi Ahmet Bey, güldürme.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Başarı gösterdiği içindir ki, bugün toplu olaylar olmuyor.

Mesela, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde işçi olarak çalışanlar talebeye hücum edemiyorlar..

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Halen işgal altında. İstanbul'da üniversite işgal altında yahu!..

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Yurtlar bir anarşi yuvası olmaktan çıkarılmış, Türk okullarında...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Solculara teslim edilmiş...

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Arkadaşlar, anlaşılıyor ki, Türk okulları büyük çoğunluğuyla her düşüncedeki öğrencinin güven içerisinde eğitimini, öğrenimini yapacak hale getirmekte önemli adımlar atılmıştır...

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Değil, değil; Cumhuriyet Halk Partisinin gençlik kolu haline getirilmiştir o okullar.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, hatibin sözlerini lütfen tahammülle dinlemek zorundasınız. Söz sıranız vardır...

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Dinlenecek laf vardır, dinlenmeyecek laf vardır.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, bu şekilde söyleyemezsiniz; size beğendirmek zorunda değildir.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Üstüme kasıtlı geliyorsunuz. Sustum, siz de susun!..

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, rica edeyim.

Siz devam buyurunuz efendim.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Dinlemeyeceksen dışarı çık.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, lütfen edendim.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Sayın senatörler;

Biraz daha gerçekleri görelim :

Bugünkü Hükümetin Başkanı, Cumhuriyetin tarihi varlığını meydana getiren, içte barış felsefesini, Hükümet olarak temsil etmek yetkisini göstererek, eğitim enstitüleri dâvasında, her öğrencinin öğrenimine devam edebilmesi için yalnız güvenlik önlemleri almamıştır, aynı zamanda sosyal bir şekilde, eğitimci bir metotla, yanlış yollara sevk edilmiş çocukların uyarılması gibi bir yolu açmıştır.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Hiç gaile çekme, sen vekil olamazsın.

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Sayın arkadaşlar;

Onun için, önergenin sınırları içerisine dönelim ve Hükümetin yapacağı açıklamayı bekledikten sonra da, önerileri hakkındaki görüşlerimizi tekrar açıklayalım.

Sayın arkadaşlar;

Bir çelişki daha var. Yine Parlamentoya saygınlığı ile Hükümet, almayı düşündüğü önlemleri gruplara bildirmiştir, göndermiştir. Hal böyle iken, sanki hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi Adalet Partisi Sözcüsü bu önlemler hakkındaki görüşünü söyleyeceğine, yalnız ve yalnız kişisel iddia ve ithamlardan vazgeçmemiştir.

Arkadaşlar; sizleri rahatsız eden bir şey var. İnsan hakları, sosyal devlet görüşü acaba Türkiye'de çıkarcılar çevresi ile salon aydınlarının işlerine gelmediği gibi, sizin de mi işlerinize gelmiyor diye insanın hatırına geliyor. Onun için siz Anayasaya bakarken şöyle bakın; Türk halkı, "Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar" der. Türk halkı, "Kula kul olunmaz" der. Türk halkı, "Herkesle gelen düğün bayramdır" der. Bu Anayasanın felsefesi zannedildiği gibi ısmarlama değildir. Halk vicdanını, halk varlığını oluşturan ve onun temeli olan uygarlık ve adalet duygularına bağlı olan her çeşit vatandaşın reyi vardır bu Anayasada. O halde, size haber vereyim; bu sene Hükümetin yalnız enstitülerden çıkan arkadaşları kura ile tayin etmesi dahi, bu Anayasanın eşitlik hükmünü tatbik gibi bir neticedir ki, bunun görüştüğümüz, oluşan anarşik olaylara etkisi olacaktır.

Bir arkadaşımın söylediği gibi, Başbakanın içte ve dışta tarafsız bir Hükümeti temsil etmekte gösterdiği başarı, asayiş olaylarına, anarşik olaylara karşı alınacak manevi tedbirlerden birisidir. Nitekim, dikkat ettinizse bir taraftan da Sayın Kad-

ri Kaplan halkın uyarılmasından bahsetti. Bu uyarma vazifesinde Grubumuz ve Grubumuzun da çoğunluğuna dahil olan Hükümet yerine getirmekte kararlı ve ısrarlıdır.

Nasıl meydana gelecek Doğuda? Önergede deniliyor ki, "Türkiye'de bölücülük kışkırtması oluyor" Kendileriyle beraberiz, teşhislerinde de beraberiz. Bu memlekette bölücülük nasıl oluyor? Bunun iki yanı var arkadaşlar. Birisi, anarşik olaylar içerisindeki görünüm, birisi de sosyal görünüm Sosyal görünüşünde Grubumuzun kanaatı şudur : Türkiye vatanı millî mücadele ruhu ile kurtulmuş ve haritası bu inançla çizilmiştir. Türkiye Kars'ta kurtarılmıştır, Van'da, Maraş'ta, Urfa'da, Adana'da, Ankara'da ve elbette Uşak'ta da kurtarılmıştır; adını maalesef söyleyemeyeceğim bir kahramanın öncülüğü ile kurtulmuştur. O halde, bu vatan Millî Mücadele ruhu ile kurtarılmış olan bu memleketin, nasıl olup da parçalanması düşünülebilir? Halk böyle düşünmüyor. Grubumun kanaatini şahsî kanaatimle birleştiriyorum, ben eski Beşiri Kaymakamı Ahmet Tahtakılıç'ım. Halk doğusunda, batısında Hükümetten iki şey bekliyor. Şefkat ve hizmet. Hükümetin en çok övünülecek tarafı, Doğu'ya her türlü Devlet hizmetini götürmeyi baş vazife olarak üzerine almış olmasıdır. İşte bu, vatan bölünmesi, yurt bölünmesi kışkırtmacılarını perişan hale getirecek, Cumhuriyet Devletinin, Cumhuriyet Hükümetinin bir girişimidir. Bunu nasıl görmezlikten gelirsiniz?

O halde, yurt bölücülüğünün karşısına iki suretle çıkacağız. Birisi, bu vatanın bölünmezliğinin Kurtuluş Savaşı ile Millî Mücadele ile meydana geldiğini, bu Millî Mücadeleyi bütün vatanın, Ulusun beraberce idrak ettiğini her vesile ile hatırlayacağız ve hatırlatacağız. İkincisi, ne sebeple olursa olsun, devlet hizmetinde gereği kadar hakkını alamamış bütün bölgelerimize Devletin şefkatini, Devletin hizmetini tezden götüreceğiz. Bu sayede yurt bütünlüğünün manevî şartı meydana gelmiş olacaktır.

Üçüncüsü, Grubumun da, benim de kanaatim odur ki, Türk halkının hiç bir köşesinde oturanı ne bölünmeden, ne de ayırmadan katiyen bahsetmiyor, o hiç bir zaman böyle bir düşüncenin içinde değil. Maceracılar bu ayrılık fikrini ortaya getiriyorlar, maceracılarla mücadeleyi de biz Grup olarak da, hükümet olarak da her türlü görevi yerine getirmek suretiyle yapmak kararındayız.

Aziz arkadaşlar;

Müsaade ederseniz duygusallığa kaçmadan söyleyeyim ki, Millî Mücadelenin başarı kazanmasında Kars'ta kurulan Millî Şûranın da eseri vardır. Nasıl Kars'ta ayrılıktan bahsedebilirsiniz, bahsedilebilir? O halde, manevî şartını ve hizmet şartını yerine getirdiğimiz andan itibaren ve maceracıların karşısına da Türk Devleti zihniyetiyle çıktığımız andan itibaren yurt bütünlüğünün sağlanması gerçek-

leşecektir. Grubumun kanaati budur, Hükümetin aynı yolda olduğunu bilerek Hükümeti bu girişimlerinden dolayı Grubum desteklemektedir.

Mezhep ayırıcılıklarına gelince :

Arkadaşlar;

Kara cehaleti yendiğimiz zaman, halkın mukaddes duygularını siyasi veya şahsî emellerine vasıta eden maceracıları bir yana ittiğimiz andan itibaren Türkiye'de mezhep ayrılığı yok; ama laiklik Devlet görüşünü, her türlü Devlet girişiminde ciddiyetle ele almak bir numaralı vazifemizdir.

Sivas olaylarından bahsettiler. Sivas olaylarının ıstırabını gidip Sivas'ta yaşadım, Grubuma da geldim açıkladım. Sivas'taki mezhep ayırıcılığı tahrikin ve birtakım maceracıların eseridir. Hiç bir zaman Sivas halkına mal edilecek herhangi bir mezhep yönünde olursa olsun, inanç yönünde olursa olsun, halka mal edilebilecek olaylar değildir. Bu teşhisleri eğer gereğince, isabetle koyup da önlemlerini isabetle almazsak, memlekette bu zihniyet böyle gider.

Aziz kardeşlerim;

O halde, mezhep ayırıcılığı meselesinde Grubumuzun görüşünü tekrar ediyorum; lâiklik Devlet görüşünü, bütün Devlet müesseselerinde geçerli hale getireceğiz.

İkincisi, mezhep kışkırtıcılığının, kesinkes bu anarşik olaylar içerisinde önemli bir mesele olarak karşısına çıkaracağız.

Aziz kardeşlerim;

İstatistiki rakamlar sayıldı burada. Biz de biliyoruz. Onu da açıklayayım, geç vakit oldu; onun için görüşlerimi bir noktada tamamlamak istiyorum.

Aziz arkadaşlarım;

Eski Hükümetin düşürülmesini, o Hükümetin iki başı hâlâ anlayamadı, benimseyemedi, hazmedemedi. Bu hazımsızlık şimdi görüyorum ki, birtakım Adalet Partili arkadaşlarıma da sirayet etmiş. Bu bir defa temelinden yanlış bir görüştür ve sizi hiç bir suretle aydınlığa çıkarmaz; ama biz Cephe döneminin Devlet kuruluşunda açtığı yaraları, devlet kuruluşlarında parselleme yapıldığını, birisinin yaptığını diğerinin bozmak yoluna gidildiğini, içteki olayları bir tarafa bırakıyorum, şu dıştaki Sayın Çağlayangil'in Mısır seyahatini hatırlamanız, Türk Devletinin Hükümet katında ne derecelere kadar düştüğünü ispatlamaya yeter.

Sayın arkadaşlarım;

O halde, bu önerge ile açılan müzakereden beklenilen sonucun alınması şuna bağlıdır : Hükümetin her türlü eylemlerini, icraatını, her türlü önerilerini dilediğiniz gibi münakaşa edip, getireceği kanunlar üzerindeki fikirlerinizi söy-

leyin; fakat Hükümet varlığına en küçük gölge düşürmekten kaçınınız. Bu hükümet, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetidir, görevi başındadır, görevine de Grubunun ve...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Bundan endişen var senin.

BAŞKAN – Sayın Kara...

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – ... Millet Meclisinin güveni ile devam edecektir.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Hükümet meşrudur; ama kendisi endişelidir.

BAŞKAN – Sayın Kara, rica ediyorum.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Bunlardan başka sermayeniz yok ki...

CHP GRUBU ADINA AHMET TAHTAKILIÇ (Devamla) – Hepinizi saygıyla selamlıyorum. (CHP Grubundan alkışlar).

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Sayın Başkan, Sayın Kılıç gelecekten endişeli görünüyorlar.

BAŞKAN – Sayın Kara, rica ediyorum.

Değerli üyeler, gruplar adına başka bir talep yok.

Üyeler adına konuşmalara geçiyorum. Bu arada Sayın Feyyat ile Sayın Ünsal yer değiştirdiler. Aynı zamanda Sayın Hüsamettin Çelebi yerine Sayın Kubalı'ya verdiler.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan

BAŞKAN – Efendim?..

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Kubalı'nın yerini ben rica etmiştim.

BAŞKAN – Yer değiştirdiniz evet, siz Sayın Kubalı'nın yerini aldınız.

Sayın Ahmet Demir Yüce, buyurun efendim.

Görüşme müddetimiz saat 19.00'dur.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Sayın Başkan, muhterem senatörler;

Türkiye'nin en mühim konularından birini konuşuyoruz. Kontenjan Grubu senatörlerinin vermiş bulundukları önerge, bize bu konuşma imkânını bağışlamıştır.

Muhterem arkadaşlarım;

Sözüme başlamadan evvel bir noktaya temas etmek istiyorum. Mesele mühimdir. Bu Türkiye'de bütün insanları ilgilendiren ve şikâyetlerini mucip olan

bir konudur artık. O derece kabule şayan bulunmuştur ki Türk Halkı tarafından, bütün matbuat, bütün baskı grupları bu meselenin peşindedir ve Parlamentoya gözlerini dikmişlerdir.

Muhterem arkadaşlarım;

Cumhurbaşkanımızın, Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle vâki mesajlarında bu konuya değinilmiştir, bir yara olarak değinilmiştir. O kadar güncel bir konudur ki, 1 Kasım gününde veyahut 2 Kasım gününde Senato Başkanımızın ve Millet Meclisi Başkanımızın (tarih olmadığı için böyle söylüyorum) Meclislere giriş-çıkışı tanzim etmek için neşretmiş oldukları bir tamimin baş satırlarını okuyorum:

"Ülkemiz ve millî bütünlüğümüzün halen karşı karşıya bulunduğu ciddi tehlike ve tedhiş olayları da dikkate alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi hudutları içinde bahçe ve binalarımızda..." diyor ve buraya girişin tanzimini, Türkiye'nin çizmiş olduğu tablosuna istinat ettiriyor.

Muhterem arkadaşlarım;

Bir noktada ben buraya gelişimizin sebebini anlamakta güçlük çekmeye başladım. Kontenjan Grubunun önergesi, Kontenjan Grubu namına vâki konuşma ve bilahara Millî Birlik Grubu namına vâki konuşma, bir araştırma, bir ilmî sunuş ve tebliğ edasını taşımaktadır ve beni...

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Ciddi de ondan.

AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) – Gayri ciddi demedim muhterem arkadaşım, çok ciddi ve çok istifade ettiğimiz bir şey; fakat bugün toplanışımızın sebebini izah etmekten uzak bir ilmî tebliğ mahiyetinde.

Sanki Türkiye'de hiçbir şey olmuyormuş da, olma tehlikesi varmış da, sanki Türkiye - İran gibi olabilirmiş de,sanki Türkiye - Nikaragua'da cereyan eden hadiselere gebeymiş de; sakın onlar olmasın gibi ilmi birtakım tebliğler sunulur gibi, konuya yaklaşımda bulunuldu. Bu beni tereddütlere sevk etti.

Türkiye'de günde asgari ve vasati beş insan ölüyor arkadaşlar. Bizim güncel konumuz ilmî tebliğler sunmak değil, meselenin bugünkü boyutları içerisinde münakaşasını yapmaktır.

Muhterem arkadaşlarım;

Ben Kontenjan Grubunun ve Millî Birlik Grubunun bir parti grubu olmadığını biliyorum. Bir siyasi partinin edası içeresinde hem Anayasamız gereğince, hem de teşekkülleri icabı bir tutumda bulunmayacaklarını da biliyorum. Bir Anayasa müessesesidirler; fakat şurasını da esefle müşahede ediyorum ki, bilhassa Millî Birlik Grubu bu çatının altında bulunmasını icap ettiren Anayasal gereği (Şahıs olarak demiyorum, şahıs olarak hepsinin fikirleri muhteremdir) grup olarak bir

yaklaşım bugüne kadar gösterememişlerdir. Bu çatının ayakta durmasını icap ettirecek ebedi bir ortak direk niteliğinde olmaları gereken Millî Birlik Grubu, Türkiye'deki hadiselere bitaraf bir şekilde yumruğunu vurup ağırlığını koyamamıştır.

Biz burada bir ilmî tebliği dinlemeye bugün gelmedik. İstifade etmedik demiyorum; ama biz burada Türkiye'nin bugün hepimize ıstırap veren bir konusunun çaresini aramaya geldik.

Muhterem arkadaşlarım;

İnsanlar ölüyor; hangi kamptan olursa olsun, genç, fidan gibi delikanlılarımızı, kızlarımızı kaybediyoruz. Bu, elem verici bir durumdur. Bir memleket için iç açıcı manzara değildir. Allah'ın yarattıklarının birbirlerinden canlarını alması insanlara verilmiş bir hak değildir. Onun için fecidir, kasıtlıdır, masuma müteveccihtir ve tüm cemiyeti alaşağı etmeye matuf olduğu için hepimizi tedirgin etmektedir. Cemiyet ve toplum huzurunu kaçırmış bulunuyoruz, bunun ıstırabı içerisindeyiz.

Muhterem arkadaşlarım;

Burada konuşacağız, konuşacağız; ama birtakım mefhumlarda eğer anlaşmaya varamazsak, neticelerinde ve tedbirlerinde de anlaşmamız mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlarım;

Beni ayıplamayın, belki sadet dışına çıkacağım. Her mefhumu, her tarifi yerinde kullanmak mecburiyetindeyiz. Biz, Türkiye'de mefhumlar karmaşası içine düştük. Kelimelerin mânasını kullanamadık. Bu umumiyetle dünyada da böyledir arkadaşlar. Bir ekonomik politikaya sahip olanlar, reklamı insanların sömürü aracı telâkki ederler ve onların siyasi felsefelerine ve ekonomik düşüncelerine göre bu doğru olabilir; ama propagandayı, yani bir yönden eşya kazıklamasını menfur; fakat insan kazıklamasını propagandayla makbul sayarlar ve onun için mefhumlar değiştirilir ve mefhumlar insanları birbirine düşman eder. "Barış" dersiniz. Eğer içinizde barışı, kalbinizde barışı insan sevgisi, yaratık sevgisi, tahtakurusu sevgisi olarak dahi duyamazsanız barış mânasını harp eder şekilde söyler veyahut harp mânasında anlarsanız, bizim anlaşmamız mümkün olamaz arkadaşlar.

Beni hiç kınamayın; sanki ben hayatta, başkaları hayatta böyle şeyler yapmadılar mı? Ben de yaptım belki, yaptıysam utanıyorum; ama mefhumları saptırdığımız muhakkaktır. Çok bariz olduğu için misal vereceğim; beni ayıplamayınız. Kıbrıs'a çıktık, zaruri idi, harp ettik. Türk Ordusundan insanlar öldü, gemiler battı, uçaklar düştü; Yunanlı öldü, Rum öldü, Kıbrıslı Türk öldü; bunun adına "Barış" dedik arkadaşlar.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – "Barış Harekâtı" dedik.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Demir Yüce, sen de saptırdın konuşmanı.

AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) – İşte mefhum değişimliği bu. Harbe "Barış" dedik arkadaşlar. Harbe "Harp" diyemedik. Diyeydik ne olurdu? Harp güzel bir şey mi? Sureti katiyede güzel bir şey değil arkadaşlar. Harbi tarif etmek, tasvip etmek güzel bir şey değil arkadaşlar. Ben bunun için söylemiyorum; fakat şunu ifade etmek istiyorum : Mefhumları, mânaları karıştırırsak, tariflerde hatalara düşersek, anlaşmamız mümkün olmuyor.

Ben demiyorum ki tarifler değişmez, değişir; ama kökünden değiştirilmez. İşte, propaganda sanatı girdiği zaman, bir dereceye kadar beyinlere tesir eder, hafızalara yerleşir; ama mantığı sonra zorlar, mantık hâkim kılınmaya başlar.

Muhterem arkadaşlarım;

Ben konuya başka bir açıdan yanaşmak istiyorum.

Türkiye huzursuz. Trafik kazalarında çok insan ölüyor. Trafik anarşisi çok kötü bir şey, Devlet buna bir çare bulmalı... İdareciler buna bir çare bulmalı; ama Türk halkı günde, "19 kişi şurada öldü, 21 kişi Uşak'la İzmir arasındaki otobüs çarpışmasında can verdi" ye şu anarşi ve bilahara tedhiş tarifi içerisine giren konu kadar ilgi duymuyor. Ondan tedirgin olmuyor. Onu tedirgin eden husus, masum insanların, nerede vurulacağı, ne yapacağı belli olmayan insanların bir makineli tüfek darbesiyle birden bire taranmasıdır.

Onun için, burada birtakım konuların başka açıdan münakaşası edildiği gereğine inanıyorum. Çünkü, hadise günceldir, ilmi tebliğlerin dışındadır şimdi.

Muhterem arkadaşlarım;

İcra var. Bu icra, 1977 senesi sonlarında başka bir icrayı, gensoru müessesesini kullanarak düşürdü ve düşürme hadisesi vuku bulmadan evvel de Türkiye'de bir siyasi ortam hazırlandı veyahut teşekkül etti.

Türkiye 1977 Aralığında rahat mıydı?.. Hayır arkadaşlar, rahat değildi. "Türkiye rahattı, şu kadar iyiydi, bizim zamanımızda böyleydi, Türk halkı mutluydu..." katiyen bunu söyleyemeyiz; ama bir Hükümet işbaşına gelirken, birtakım vaatlerde bulunur.

Muhterem arkadaşlarım;

Bu anarşi ve tedhiş içerisine, tarife içerisine giren olaylar, Türkiye'ye yaygın olaylar, sadece bir sebebe istinat etmiyor. Benden evvel konuşan arkadaşlarım fevkalâde etraflı ve vukufla olayların sebeplerinin ne olduğunu arz ettiler.

Sosyal, ekonomik dengesizlikler yok mu Türkiye'de?.. Var. Evet, bütün bunların sebepleri politik sebepler, eğitim sapıklıkları, kültür anlayışları, birtakım dış

etkenlerle mezhep kışkırtmalarıdır; ama iktidara gelenler, ömürleri boyunca bu derinlikleri münakaşa edelim demiş olmalarına rağmen, bunu inkâr edemeyiz. Yani, bugün Hükümet olanlar bu sebepleri zikretmediler diyemiyorum, zikrettiler. Ekonomik sebeplerde anarşiyi aradılar, ettiler, eylediler; ama Hükümet olurken, sadece bir noktayı vurguladılar. O da anarşinin zabıta vakası telâkkisi içerisinde bir yanlışlığı vurgulamalarıydı.

Bunun sebebi şu : Eğer bu yanlışlığın içerisinde olmasalardı, eğer, "Bu anarşi Türkiye'de 1968'de bariz hale gelmiştir, gittikçe mesafe katetmiştir, bu kolay kolay halledilecek bir konu değildir." deselerdi ve Hükümet olmalarının müsebbibi olan gensoru müessesesinin müzakerelerinde, kendilerinin Hükümet oluşlarını sadece bu olayların zabıta noktalarına istinat ettirmeselerdi; yani "Demirel gider, biz gelirsek anarşi durur. Bir gün, bir saat dahi tahammül yok" demeselerdi, sonra "Bir ay", sonra "Üç ay", sonra "Altı ay" demeselerdi; ben bütün derinlikleriyle işin içerisine girmek arzusunda olduklarını söyler, bu noktayı deşmezdim. Ama bunlar; yani bugün iktidar olanlar sadece anarşik olayları içlerine sindirmiş olsalar dahi, içlerinde münakaşa etmiş olsalar dahi, Türk halkına ve Türk efkârı umumiyesine sadece zabıta varakası (vak'ası?) gibi telâkki etmek hatasına düştüler ve sundular. Bunu başka türlü izah etmek mümkün değil. Çünkü, o günün sözcüleri ve yönetimi ele geçirmek isteyen ve Başbakan olan Sayın Ecevit'in beyanları hep vadelidir. Bir gün, bir ay, üç ay gibi vadelerdir. O halde konuyu tamamen zabıta vakası olarak gören kendileridir veyahut o yanılgı intibaını veren kendileridir. Biz, bu takdirde meseleye sadece ve sadece ilmî tebliğler olarak bakamayız artık. Çünkü, taahhüt altına girmiş olan, doğru olarak girmiş olan, yanlış olarak girmiş olan bir Hükümetin on aylık icraatı var arkadaşlar.

Ben burada bir istatistik yarışına girmek istemiyorum. Sizin zamanınızda şu kadar öldü, bizim zamanımızda bu kadar öldü; yani bunlar mühim hadiseler değil mi?... Çok mühim hadiseler. Bir kişinin ölmesi daha başka bir şey, on kişinin ölmesi daha başka bir şey; ama bir istatistik münakaşasına girmek istemiyorum. O halde ne yapmak lazım?... Büyük iddia ile gelmiş olan Hükümetin...

BAŞKAN – Sayın Yüce, bir dakika... Konuşmanız daha ne kadar sürebilir?... Çünkü saat 19.00'a geliyor.

AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) – 15 dakikada bitirmeye çalışayım Sayın Başkan.

BAŞKAN – Peki efendim.

Görüşme müddetimiz saat 19.00 olmasına rağmen, Sayın Ahmet Demir Yüce 15 dakika daha konuşmasını sürdüreceklerini ifade ettiler. Görüşme müddetinin, Sayın Ahmet Demir Yüce'nin görüşmesi sonuna kadar uzatılması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Yüce.

AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) – Muhterem arkadaşlar;

6 Ocaktan 31 Ekime kadar olayların sıralanmasına dair elimde bir vesika var. Bu vesikanın doğru olduğunu iddia etmiyorum. Yanlış olabilir; ama yanlışlık, hepimizin önünde cereyan etmiş olan hadiseler sebebiyle ya beş aşağıdır, ya beş yukarıdır.

4 900 olay olmuş; 819 ölü var. Bombalı, silahlı saldırı 4 957. Silahlı saldırı 1 480. Güvenlik kuvvetlerine saldırı 213 ve böylece gidiyor.

Şimdi muhterem arkadaşlar;

Hükümetsiniz. İddialı idiniz, iddialısınız. Sebeplerini "Ertesi gün durdururum" demişsiniz, olmamış.

Fakat, "Ben ertesi günü durdururum" deyip de durduramazsa olmaz. Ben bir ay, üç ay gibi vadeleri nazarı itibare almam. Yani, muhterem arkadaşlarım, on sene anarşi çıkacak; sonra biz dönüp de diyeceğiz ki, "Durduramadın." Olmaz böyle şey.

İşte onu biz demezdik, diyemezdik, mantıkla kabili telif değildi; ama Sayın Ecevit bunu deme imkânını bize verdi. Sayın Ecevit bize vadeler koydu. Maalesef hadiseler daha evvelki boyutlarını dört beş kat geçti. O zaman şunu yapması icap ediyor. Hükümetin, öyle zannediyorum : Biz gelirken birtakım iddialarımız vardı, bu iddialarımız birtakım teşhislerimize ve teşhislerimize istinat edecek tedavi çarelerimize istinat ediyordu. Öyle olması lazım arkadaşlar. Yani, bir partinin Genel Başkanı daha evvelki devrelerde anarşinin sosyal, ekonomik, kültürel eğitim sahalarındaki bütün sıkıntılarını dile getirecek, ki getirdi. Doğruydu, eğriydi o ayrı mesele onun münakaşasını ederiz. Bütün bunları bilmesine rağmen, her halde Hükümet olmaya tekaddüm eden günlerde, kendisine eğer bir ilham vâki olmadıysa bu rakamları söylememesi gerekirdi.

O halde, bu Hükümetin şu on aylık icraatında durmak şöyle dursun, boyutlar arttığına göre, Hükümetin kendi içine dönerek, acaba benim teşhislerim ve benim tedavi usullerim doğru muymuş, yoksa yanlış mıymış diye kendi kendine sorması lazım arkadaşlar. Yani, ben burada istatistikler sıralamak mevkiinde de değilim. Çünkü, ortada on aylık bir tırmanış var. Bu on aylık tırmanış, benden evvel Hükümet başkanını düşünceye sevketmelidir. Yine Hükümet Başkanı demelidir ki; "Acaba teşhisimde mi hata var, tedavimde mi hata var? Çünkü, on ayda eksileceğine arttı."

Muhterem arkadaşlarım;

Bu nokta bizi ve Sayın Hükümet Başkanını hakikaten dönüp hadiseleri bir daha tahlil etmeye sevkediyor ve buna mecburdur. Ben başka şeylere gir-

miyorum. Bizatihi on aylık icraat, Hükümet Başkanının dönüp meseleyi teşhis ve tedavi yönünden yeniden gözden geçirmesini icap ettirir. Ben olsam öyle yaparım, başkası olsa da öyle yapar. Çünkü, netice başarılı değil arkadaşlar.

İşte ben burada Parlamenterlerden şunu bekliyordum : Bizim edamızda değil; ama güncel hadiselere temas edecek şekilde mesul olan Hükümete de birtakım önerilerde, aynı zamanda, "Sen bu işi beceremedin." Yahut daha nazikçe, "Galiba beceremedin" demeleri de gerekiyordu; fakat burada platonik safhada kaldı ve onun için bir neticeye vasıl olmamızın da mümkün olacağı kanaati benden maalesef uzaklaştı.

Muhterem arkadaşlarım;

Türkiye rahat bir ülke değil, sorunlarını halletmiş değildir. Gelir dağılımı kötü, rahatsız. Gelir dağılımını daha adil esaslara oturtmamışız. Bu rahatsız ülke bütün bunlara rağmen, yine de Allah'a binlerce şükür ki, başka ülkelerde cereyan eden kitlevî hareketlere doğru gidemiyor. Bütün tahriklere, bütün tertiplere rağmen gidemiyor. Demokrasinin her halde bize vermiş olduğu bir muafiyet, bizi kuvvetli kılıyor.

Ordumuzun politika dışında kalma basireti bizi kuvvetli kılıyor. Orduyu politikanın içine çekmek ve kontr-gerilla gibi ne olduğu malûm olmayan veyahut Orduya bulaşması mümkün mü, değil mi henüz açıklığa kavuşmayan birtakım konuları karşılayarak, Orduyu bütün gayretlere rağmen politikanın içine çekme çabası netice vermiyor. Türk halkının, Türk milletinin demokrasiye alışmış olması ve alışmış olmaktan dolayı kazandığı bağışıklık bize bir kuvvet unsuru oluyor; ama bütün bunlara rağmen ortada bir Hükümet vardır. Bu genel görüşme her halde birbirimize bir şeyler aktarmak için değil, Hükümete bir şeyler aktarmak için yapılıyor ve Hükümete aktarılması icap eden şeyler, Hükümet tarafından ilk önce kendi benliğinde hissedilmelidir arkadaşlar. 10 ay başarılı bir ay değildir.

Muhterem arkadaşlarım;

Muhtelif tedbirler söylendi. Sayın Baykara, Sayın Kadri Kaplan birtakım şeyler söylediler. Bunlar Türkiye'de her gün söylenen sözler. "Dernekler Kanunu şöyle olsun da, böyle olsun..."

Dernekler Kanunu şöyle olsun, böyle olsundan ziyade, Dernekler Kanununu tatbik edip etmemekte bir Hükümetin kararlı olması lazım arkadaşlar. Mefhum kargaşasından kurtulmak lazım, arkadaşlar.

Kanunlarımızı tetkik edecek olursanız, kanunlarımızda her nevi tedbir vardır.

Geçen gün Madenlerin Devletleştirilmesine Dair Kanunun müzakeresinde, sizlere parayla yapıp birtakım insanları zengin edeceğiniz iddiasında bulun-

duğumuz, kanunlarda; yani Maden kanununda ruhsatları iptal etmek ve 100 üncü madde gereğince bedava almak imkânının olduğunu söyledik. Muhterem arkadaşlarım; eğer kanunlar iyi tetkik edilecek olursa, kanunlarda çareler vardır.

Ben demiyorum ki, Türkiye'nin kanunları eskimemiştir. Türkiye'nin kanunları sosyal gelişmemize uygun bir tempoda bizi takip etmektedir, demiyorum. Geri kalmış kanunlarımız muhakkak ki var. Bunların hepsini inşallah hep beraber gönül birliği ile düzeltiyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, bir şeyi iddia edemeyiz.

Sayın Başkanım, daha vaktim var mı acaba?

BAŞKAN – Daha beş dakikanız var efendim.

AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) – Peki efendim.

Muhterem arkadaşlarım;

Türkiye bu bunalımlarda yaşadı. 1971 12 Martını yaşadı. 12 Mart 1971'de hadiseler bir laboratuvarda tetkik edildi. Laboratuvarcıyı beğenmeyebiliriz, laboratuvarı iptidai laboratuvar kabul edebiliriz; ama laboratuvarcı, laboratuvar iptidai de olsa beğenmesek de bize bir tedbir sundu. Dedi ki "Ey efendiler, siz bu işi beceremiyorsunuz; gidin, ben yapacağım." Bir süre yaptı, laboratuvar sonunda bir şey verdi. Bir kişi vardı, doktor; beğenilmedi, "Hastayı tedavi edemiyor." dendi, yeni doktorumuz geldi. Yeni doktorun hastaya şifa verdiğini iddia edemeyiz; fakat yeni doktorun bir şeyler denemesi lazım. O laboratuvar da tecrübe edip, bize birtakım önerilerde bulunan o ihtiyar doktorun hiç olmazsa söylediğini yapması lazım. Yapmadı. Yapmadığı zaman haklılığını kaybediyor arkadaşlar. Bu Devlet güvenlik mahkemeleridir. Bir misal veriyorum; çünkü çok kısa bir zamanım var.

Devlet güvenlik mahkemelerini her yönüyle tenkit edebilirsiniz; ama mademki, bir ilaç olarak hastaya sunulmuştur, bunu tecrübe etmezseniz mesul olursunuz. Tecrübe etmek isteyene, ettirmediniz şişman doktora. Şimdi siz etmiyorsunuz, mesul olursunuz arkadaşlar.

Kötüdür tedbir; kötüdür ilaç, o ayrı mesele. Sınadınız mı? Sına dediler sana, sınadınız mı?.. O zaman haklılığınızı kaybedersiniz.

Meseleye bu açılardan bakmak mecburiyetindeyiz. Hadise günceldir. Hadise, ilmî tebliğler yanında, istifade edilecek ilmî tebliğler yanında Hükümetin mesuliyetindedir. Ben, "Hükümetin mesuliyetindedir" derken, Ceza Kanunu mânasında kullanmıyorum. Eski tabirler olduğu için böyle kullanıyorum. "Hükümet etmenin icabıdır" diyorum, böyle diyeyim kelimelerimi; fakat bu 10 ay sizin eleştiriniz için yeter ve bu Parlamento sizi eleştirmelidir ve siz bu Par-

lamentonun önüne gelmeden evvel de kendi kendinizi eleştirmeliydiniz Sayın Başbakan.

Saygılarımı sunarım efendim. (AP sıralarından alkışlar).

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Yüce.

8 Kasım Çarşamba günü saat 10.00'da toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

3. – Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının, şiddet olayları üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergeleri. (8/8) (*)

BAŞKAN – Genel Görüşmeye devam ediyoruz.

Sayın üyeler, Genel Görülme dün başladı, gruplar ve önerge sahiplerinden biri söz aldı, konuştu; üyelerin görüşmelerine geçildi. Bir sayın üye konuştu, 35 sayın üye daha söz almıştır.

Deneyler bize göstermiştir ki, genel görüşmelerin gündemde yedi birleşim devam ettiği olmuştur. Ancak, bütün dikkatler kaybediliyor, kendisinden beklenilen etkiyi yapma olanağı da ortadan kalkıyor. Genel Görüşme iki birleşimden daha ileriye kaydığı zaman, umut edilen sonucu alma güçleşiyor. Bu bakımdan, Genel Kurulun, bugün geç saatlere kadar da olsa, görüşmelere devam edip, Genel Görüşmeyi bugün bitirmesinde sayısız yarar görürüm.

Söz alan 35 sayın üyenin de konuşmasına olanak sağlamak için, izin verirseniz, ya belli bir müddet için bir önerge gönderirseniz yahut ben Başkan olarak yetkimi kullanarak görüşme müddetlerinin 30 dakika ile sınırlandırılmasını talep edeceğim. Münasip bir mutabakatla eğer bunu kabul ederseniz, şimdiden oylarınıza sunayım.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın Başkan..

BAŞKAN – Sayın Ünsal, buyurun.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın Başkanım, bunu şimdiden sınırlamayalım. Belki de o vakit 30 dakika konuşmayan üyeler çıkacak. Hiç olmazsa üyelerden belli bir bölümü konuştuktan sonra duruma göre değerlendirelim. Daha erken saatte de bitebilir.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Saat 19.00'da bunu düşünelim.

BAŞKAN – Yalnız, bir eşitsizlik olur; hem üye ilk sıralarda söz alacak, hem 30 dakikayı aşan konuşma yapacak, ondan sonra gelenler, hem sonlara doğru konuşacak, hem sınırlanacak. Bu, bir eşitsizlik olur. En çok 30 dakika ile sınırlan-

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 39 - 74 : 134

dıralım; üyeler isterlerse 30 dakika mecbur değil, 10 dakika da konuşurlar; ama dediğim gibi, iki amaca ulaşmak zorundayız: Biri, bugünü kaydırmamak, ikincisi çok sayıda üyenin konuşmasını sağlamak. Karar tabiî Yüksek Heyetindir.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın Başkan, bu bir teklifse aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN – Ben evvela mutabakat arıyorum. Mutabakat gelmediği, bir itiraz olduğu takdirde, kısıtlamayı ben değil, o zaman üyelerden beklerim. İtiraz edilirse, ben Başkan olarak kendimden 30 dakikayı önermem, önerge beklerim.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Katılıyoruz efendim. Zatıâlinizin buyurdukları husus doğrudur. Zaten yarından sonra Bayram arifesi başlıyor. Çok mühim bir konu müzakere edilmektedir, bu konu eğer sarkıtılacak olursa gelecek günlere, Bayramın sonuna da kalabilir ve tamamen aktualitesini, tesirini kaybeder. Onun için, buyurduğunuz yarım saat doğrudur, bu yarım saat içerisinde söylenecek pek çok söz olabilir. O bakımdan onda mutabakat hasıl ederseniz, yarım saatten daha az konuşana da teşekkür ederiz.

BAŞKAN – Bu görüşme şekli kabul edilirse; şüphesiz ki Hükümetin konuşmasıyla ilgili değil. Hükümet konuşması, tıpkı gruplarda olduğu gibi, sınırsız olacaktır. Sayın Kadri Kaplan, Sayın Ucuzal, Sayın Tahtakılıç, Sayın Ahmet Demir Yüce konuşmuşlardır; Hükümet istediği anda söz alabilir, Başbakan istediği anda sözü alabilme hakkına sahiptir. Bunlara herhangi bir sınır gelmiyor, sadece üyelerin konuşmasıyla ilgili.

Benim amacımı açıkladım; çok üye konuşsun, eşitlik sağlansın ve geç saatlerde de olsa, bugünkü Birleşimde bitsin. Bu olanağı hangi şekilde sağlarsanız, benim başımın üzerinde yeri var.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Saat 19.00 da konuşalım.

BAŞKAN – Bu anda bir önerge gelmiştir. Sayın Adalı, "Konuşmaların en çok 30 dakika ile sınırlandırılmasını" ister. Sayın Hüsamettin Çelebi'nin de aynı şekilde "Konuşmaların 30 dakika ile sınırlandırılmasını" isteyen bir önergesi vardır. Ben şimdi artık mecburum, zorunluyum 30'ar dakikalık sınırlandırma önergeleri işleme tâbi tutmaya. Lütfen okuyun:

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Söz istiyorum aleyhinde.

BAŞKAN – Tabii, tabii vereceğim evvela önergeleri okutayım, rica edeyim.

Sayın Başkanlığa

Konuşmaların azamî 30 dakika ile sınırlandırılmasını teklif ederim.

İstanbul

Erdoğan Adalı

Sayın Başkanlığa

Konuşmaların 30 dakika ile sınırlandırılmasını arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Cumhurbaşkanınca S. Ü.

Hüsamettin Çelebi

BAŞKAN – İki önerge de okundu.

Sayın Ünsal, önergeler aleyhinde; buyurun.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın Başkan;

"Çok önemli bir konu üzerinde konuşuyoruz." dememe gerek yoktur. Sanıyorum ki, konunun önemini en az benim kadar her üye biliyor ve anlıyor. Kısacası, ölümler üzerinde konuşuyoruz, Türkiye'de süren olaylar üzerinde, olayların sonunda meydana gelen ölme ve öldürmeler üzerinde duruyoruz.

Böyle bir konuda zaman kısıtlamasını düşünmek bile, benim için son derece sakıncalı bir düşüncedir. Kaldı ki biz, çok yerinde alınan bir kararla, Cumhuriyet Senatosunun toplanma saati olan saat 15.00'ten, çalışmaları saat 10.00'a almış bulunuyoruz. Saat 15.00'e kadar olan ve saat 15.00'ten 19.00'a kadar olan süreler rahat çalışabileceğimiz sürelerdir. Kaldı ki, 19.00'dan sonra da bu süreyi rahatlıkla uzatabiliriz. Zaman harcayalım, zaman verelim, gün verelim; saat değil, bu işlere gün verelim, ama üyelerin burada söyleyeceği bir şey varsa, bir sözcük varsa, bunun bir tanesini zaman kısıtlamasıyla söylemesinden lütfen alıkoymayalım.

Neyin acelesini yapıyoruz değerli arkadaşlarım? Biz İktidar Partisi olarak, İktidar Partisinin Grubu olarak bu konuda herkesin bildiğini burada genişgeniş, enine boyuna söylemesini istiyoruz. Burada söylenenlerden sıkılan bir üyenin olacağını ve bundan ötürü de dikkatlerin dağılacağını ben sanmıyorum.

Onun için, istirham ediyorum Sayın Başkan, hiç olmazsa bu konu saat 15.00'e kadar olan çalışma süresine kadar bir kısıntıya uğramamalı, eğer üyelerin zaman kullanması pek fazla sürerse, ancak o saatten sonra bugün bitirilmesi gerekiyorsa, bir kısıtlamaya gidilmesini ben öneriyorum. Hatta saat 19.00'daki çalışma saatini, gerekirse biz 24.00'lere kadar uzatarak bu konunun en ayrıntılı yerine kadar burada görüşülmesinin sağlanmasını teklif ediyorum.

Önergenin bu nedenle biz aleyhindeyiz efendim.

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Ünsal.

Önerge lehinde Sayın Ege, buyurunuz efendim.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Konuların üzerinde dururken, müzakerelerde olsun, Genel Kurullarda, komisyonlarda, hatta gruplarda olsun, daima idealizmden hareket ederiz. Realist olmak mecburiyetindeyiz.

20-30 kişi söz alıyor ve bu 30 kişiyi siz bırakacaksınız, arzu ettiği kadar konuşacak... Çok rica ediyorum, insan psikolojisinde dinleme gayreti, dinleme süresi ne derecedir; onu hiç düşünüyor muyuz?.. Düşünmüyoruz. Ne olacak?.. Farzımuhal, Sayın arkadaşımızın teklif ettiği gibi, süresiz konuşma imkânı vereceğiz; çıkacak burada üç arkadaşımız konuşacak, sonra salonda kimse kalmayacak.

Arkadaşlar;

Biz, devekuşu gibi her halde başımızı kuma sokmadık. Biz, sadece burada karşılıklı birbirimizi tatmin etmek için de konuşmuyoruz. Bu konuşmalar efkârı umumiyeye aksetmektedir. Bunu bütün Türkiye dikkatle dinlemektedir.

Biraz önce oturduğum yerde, Sayın Başkan lütfetti, ifade etmek imkânına sahip oldum. Yarın arife. Ne oluyor arkadaşlar?.. Bir Bayram geliyor; milletin kendine göre Bayram için düşüncesi var, hareketi var, şusu var, busu var... Bizim yapmış olduğumuz şu müzakerelerin vatandaş indinde, millet indinde bir değeri varsa, bunu şu günde halletmek mecburiyetindeyiz.

Sayın arkadaşımın dediği gibi, farzımuhal, mevzu çok geniş, bırakalım herkes istediği kadar konuşsun enine boyuna; sonra gece tahdit edelim... Peki, o zaman bu eşitsizlik olmuyor mu?.. Daha önden söz almak imkânına sahip olmuşlar uzun konuşacaklar, sonra belli bir saate geleceğiz, ondan sonra kısıtlayacağız... Ne olacak sonra?.. Sonra; onlar on dakika konuşsun... Olmaz muhterem adkadaşlar, bu eşitsizlik olur; bir.

İkincisi; diyelim ki, bugün bitirmeyelim. Mecbur muyuz?.. Bunu yarına, öbür güne sarkıtalım. Sarkıttık; ne olacak?.. Kim gelecek?.. Realist olalım arkadaşlarım. Hangi konu olursa olsun, demir sıcakken, tavındayken dövülür; eğer tavını geçirirseniz, sıcaklığı giderse, bu iş sulanır ve değerini, kıymetini kaybeder.

O bakımdan; ne söyleneceği zaten malum, gruplar bunu söylediler. Arkadaşlarımızın bunlara çok büyük bir şey katacağına benim inancım yok.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Hiç bir şey söylemedi gruplar.

İSKENDER CENAP EGE (Devamla) – Çok şey söylendi ve söylenebilir. Zaten bu kürsüden söylenenler şimdiye kadar nazarı itibare alınsaydı, birçok şeylerde şimdiye kadar bunun çarelerini çoktan bulurduk.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Onda beraberiz.

İSKENDER CENAP EGE (Devamla) – Maalesef, söyleyen galiba biraz kendisi dinliyor, karşıdakileri kaale almıyor, burada herkes bir nevi kürsüde konuşmakla kendini tatmin etmiş oluyor, iş bitiyor. İstediğimiz o değil muhterem arkadaşlar; biz buraya bekçi dövmeye gelmedik, üzün yemeye geldik. O bakımdan, burada yapılan müzakerelerin çok iyi ve herkesi tatmin eder şekilde iken, anlaşılır bir durumda iken neticelenmesinin faydası olduğu inancındayım.

Herkes konuşsun; fakat tahditli konuşmak mühimdir.Tahditli konuşabilmek, hazırlıklı olmak demektir. Yarım saatte ne söylenemez muhterem arkadaşlar?.. Yarım saatte insan birçok şey söyleyebilir, eğer hazırlıklı ise; ama değil ise, üç saat de verseniz o zati muhtereme üç saat de az gelir.

O bakımdan, bu önergeler yerindedir. Zaman kaybetmeyelim, yarım saatte tahdit edelim ve arkadaşlarımızı yarım saat içerisinde fikirlerini beyan etmek imkânına kavuşturalım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Önergenin leh ve aleyhinde...

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Sayın Başkan müsaade eder misiniz yerimden bir şey arz edeyim.

Takririmle alakalı yeni bir durum hâsıl oldu. Sayın Niyazi Ünsal yadırgadı takririmi ve "Ben ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu uzun uzun görüşülmesini istiyoruz" dedi. Şayet Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına konuşan Niyazi Ünsal Bey ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu kifayeti müzakere takriri vermeyecekse... (CHP sıralarından, "Grup adına konuşmadı" sesleri).

BAŞKAN – Sayın Adalı bir dakika.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Eğer Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, Sayın Niyazi Ünsal'ın ağzından ifade ettiği gibi, ariz amik görüşülmesini istiyorsa, kifayet takriri verilmeyecekse, ben takririmi geri alıyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Benim takriri vermekten maksadım; beyler istediği kadar konuşacak, ondan sonra kifayet takriri verilecek, biz hiç konuşmayacağız. Eğer kifayet takriri vermeyeceklerse, herkes istediği kadar konuşsun.

BAŞKAN – Sayın Adalı, hiç kimsenin böyle bir amacı olmadığı ortada.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Grup ifade etsin.

BAŞKAN – Sayın Niyazi Ünsal, böyle bir önerge geleceğini...

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Zapta geçti, okuyun zabıtları efendim.

BAŞKAN – Bir dakika bitireyim ben.

Sayın Ünsal, bu sabah böyle bir önerge geleceğinden elbette ki haberdar değildi, benim böyle bir teklifte bulunacağımdan da haberdar değildi. Kaldı ki, sınırlandırma ile ilgili önergeler üzerinde üyeler lehte ve aleyhte söz alırlar, gruplar adına konuşma yapılamaz. Sayın Ünsal, kendi adına konuşmuştur. Grup adına değil. Çünkü ben, Grup adına kendisine söz vermemişimdir. Sayın Niyazi Ünsal, bir üye olarak gayet normal bir hakkını kullanmıştır; nasıl ki siz, doğal bir şekilde önergeyle bir hakkınızı kullandınız.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, bir şey arz edeceğim.

BAŞKAN – Sayın Çelebi, görüşme açmam.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Aceleye geldiği için ben önergemi, "Konuşmaları 30'ar dakika ile sınırlandırılması" diye verdim. Oysa Sayın Başbakan konuşacak; tashih ederek, "Kişisel konuşmalar ile ilgili sınırlandırma 30 dakika olsun" şeklinde rica ediyorum.

BAŞKAN – Başbakanın görüşmesiyle ilgili değildir. Sadece...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Kişisel konuşmalar için; Başbakan hariç.

BAŞKAN – Onu söyledim. Hükümetin görüşmeleriyle en ufak bir ilgisi yok.

Önergenin lehinde ve aleyhinde konuşuldu. Önerge şartlı olarak değil; yani "İleride Cumhuriyet Halk Partisi Grubu tarafından bir yeterlik önergesi verilemez, verilmesin." kaydı ve şartı konamaz. Bir üyenin peşinen herhangi bir hakkını elinden alma imkânı yok ise, bir grubun da davranışını önceden kayıtlama imkânı mevcut değildir.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) – Sayın Başkan, ben Cumhuriyet Halk Partisi Grubuna rahatlık vermek için önergemi geri alıyorum.

BAŞKAN – Yalnız siz alıyorsunuz.

Sayın Çelebi'nin önergesi vardır, geri aldıklarını ifade etmediler.

Sayın Hüsamettin Çelebi, görüşmelerin üyelere ait kısmının 30'ar dakika ile sınırlandırılmasını isteyen önergeyi vermiş, önerge üzerinde lehte ve aleyhte konuşmalar bitmiş, usul gereği yerine getirilmiştir. Önergeyi oylarınıza arz edeceğim : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Konuşmalar 30'ar dakika ile sınırlıdır. 30 dakika en çok olan müddettir.

Buyurun Sayın Tuncel, Plân üzerinde.

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Sayın Başkan, sözlerime başlamadan evvel zatıâlinizden bir istirhamım olacak.

Dün, yeni bir yönetimle Yüce Senatoyu idare etmeye başladınız. Bu yönetimle, konuşmanın sonunda zatıâliniz bir özet yapmaktasınız. Konuşmamı tavzih edebilme imkânına kavuşabilmem için, zatıâliniz tarafından eğer anlaşılamayan bir nokta varsa" konuşmamın zamanında kesilmesini ve neyi kastettiğimi sormanızı hassaten rica edeceğim.

BAŞKAN – Devam ediniz efendim.

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – Sayın Başkan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Tahsis edilen zamanın kısalığı nedeniyle bendeniz, anarşi ve terörizmin fikir mihrakı üzerinde duracağım.

Kanaatimce, herhangi bir hareket kadar, o harekete sebep teşkil eden inanç da mühimdir ve hastalığın esasını teşkil eder.

Hepimizin bildiği gibi, 1960 - 1970 senelerinde, sırasıyla Amerika ve Avrupa'da görülen gençlik olayları, 1968 senesinde Türkiyemize de sıçramıştır.

Başlangıçta masum talebe istekleri gibi görünen çalkantılar, tedricen, kitle yürüyüş ve gösterilerine dönüşmüş, istek ve gayeler daha da vuzuha kavuşmuştur. Başlangıçtan itibaren, fizikteki etki ve tepki kanunu, sosyal hadiselerde de kendisini göstermeye başlamıştır.

Bir kısım gençlik, kitap, eğitimde fırsat eşitliği, sosyal adalet, özgürlüklerin kısıtlı oluşu gibi sebepleri, düzenin çarpıklığında görüyor ve bunları kendi Marksist görüşlerine bir paravana olarak ileri sürüyorlardı. Bu arada, her geçen gün renklerini pembeden kızıla; en sonunda kıpkızıla boyuyorlardı.

Bu harekete reaksiyon gösteren ikinci grup ise, başlangıçta; "Bu vatan sahipsiz değildir." diyordu. Başlangıçtan itibaren, hareketin kökeni hakkında İktidar ve muhalefet bir görüş birliğine varamıyorlardı. O zaman İktidar olan Adalet Partisi, "Hastalığın kökeni komünizmdir." derken, başta Cumhuriyet Halk Partisi ve sol partiler, "Bu bir hastalık değil, sosyal bünyenin sağlamlığıdır." teşhisini koyuyorlardı.

Adalet Partisi, "Okul ve fabrikaların işgal ve tahribi suçtur." derken, Cumhuriyet Halk Partisi "Boykot da, işgal de aynıdır." diyor; fakat asıl maksadını açıklamak için ayların geçmesini bekliyordu.

Adalet Partisi, "Dernekler politikayla iştigal edemez." derken, Cumhuriyet Halk Partisi ve sol partiler, "Politika kimsenin inhisarında değildir." diyorlar ve baskı gruplarından bahsediyorlardı.

Adalet Partisi Mecliste, "Amerikan Elçisinin arabasını yakanlar komünistlerdir." derken, zamanın Cumhuriyet Palk Partisi Genel Sekreteri ve arkadaşları,

Mecliste bar bar bağırarak, "Milliyetçi gençlere komünist diyemezsiniz." diyor ve Meclisi terkediyorlardı.

Adalet Partisi, "Toprak işgallerinin, Anayasanın mülkiyet hakkını zedelediğini" savunurken, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri, tıpkı Lenin gibi "Anayasa üzerinde doğa kanunları vardır." diyordu

Adalet Partisi, "Anayasa ve yasalar muvacehesinde icra organı güçsüzdür." derken, Cumhuriyet Halk Partisi, "Anayasa tatbik edilmiyor ki, boşluk olup olmadığı meydana çıksın." diyor; kanunların yeterli olduğunu savunuyor ve düzen değişikliğini öneriyordu.

Kamuoyu, "Eşitlik, sosyal adalet, bölgeler arası denge, kamuoyu reform, NATO'ya hayır, düzen değişikliği" gibi laflarla çalkalanıyor, yürüyüş üzerine yürüyüş tertipleniyor; talebe, işçi, hoca ve hatta yüksek hâkimler bile gayri kanuni yürüyüşlere katılıyorlardı. Bu arada siyasi ajitasyonu amaçlayan DİSK yürüyüşü münasebetiyle zamanın Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri "Ben de işçi olsam, aynen hareket ederdim" diyor ve komünist ihtilal provasını destekliyordu.

Kaza organı; bilgisizlik, eksik delil gibi muhtelif sebeplerden felce uğramıştı. Mahkemeye verilen en azılı komünistler dahi kısa bir zamanda ya tehiri icra veya beraat kararı aldıklarından ortalıkta kahraman gibi dolaşıyorlardı. Durum; 1897 - 1900 Çarlık Rusya'sına çok benziyordu.

Bu atmosfer içerisinde 12 Marta gelindi ve Silahlı Kuvvetlerce Adalet Partisi İktidarı devrildi. Tarihimize "12 Mart" diye geçen müdahalenin orijinal gayesi ne olursa olsun, bazılarımızca faşist dönem olarak kabul edilsin veya edilmesin; ana icraat bakımından; bu dönem Marksizmin düşündüğü gibi, Devletin güçsüzleştirilmesi ve sönmesini değil, takviyesini, toplumun restorasyonunu ve icranın güçlendirme prensiplerini getirmiştir. 12 Mart, hastalığın teşhis ve tedavisi bakımından, düşürdüğü Adalet Partisinin temel görüşlerini benimsemiş, Cumhuriyet Halk Partisi mütalâalarını ret etmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri, suçluların ifadelerine ve mahkeme kararlarına rağmen, mahkûmların mahkûmiyetlerini kabul etmemiştir; suçu, ajan provakatörlere, kontr-gerilla örgütlerine atmaya çalışmıştır. Bu arada 12 Mart hareketinin kendisine ve yandaşlarına karşı yapıldığını iddia etmiştir. 12 Mart anti Marksist bir niyetle icraat verdiğine göre, Sayın Ecevit'in Marksist olup olmadığı ileride anlaşılacaktır.

1974 yılı, Marksist komünistler için bir derlenip toparlanma yılı olmuştur. 1975 yılından başlayarak terörist hareket her geçen gün şiddet ve alanlarını artırarak bugüne ulaştık. Bugün binlerce aile ocağı sönmüş, her gün her yerde silah-

lı, bombalı öldürme, soygun ve kaçırma oluyor, millî servetler ve tarihî binalar tahrip ediliyor. İyi organize edilmiş gizli hücreler, mahirane vur-kaç taktiği uyguluyorlar. Görünüş odur ki; durum geçen yıla nazaran vahimdir. Bu gidişle gelecek yıla nazaran 1978 yılı ehvenişer olacaktır.

Sayın senatörler;

Bu kadar genç; hayatının baharında terki dünya etmiştir. Bunca hadiseye rağmen, hâlâ Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi hastalığın teşhisinde birleşememişizdir.

Sayın Ecevit, geçen hafta Van ilimizde yaptığı bir konuşmada; "Faşizm, demokrasi ile idare edilen bir memlekette hiç bir zaman halkın reyleri ile iktidara gelmemiştir. Türkiye'de gelemeyecektir, arkadaşlarım kaygılarında haklıdırlar. Kahrolsun faşizm diye bağırırlarken, geçen yılbaşına kadar Türkiye'de faşizm iktidarda idi; onu biz savaşsız, kavgasız, halkımızın gücü ile iktidardan indirdik" diyor. (CHP sıralarından "Doğru doğru " sesleri).

Halen Türkiyemizin talihsizliği, dünyanın yakın tarihini dahi hatırlamayan bir Hükümet Başkanına sahip oluşudur. Sayın Başbakan, Hitler'in Almanya'nın başına darbe ile mi geldiğini sanıyor?.. 1933 senesinde Almanya'da yapılan genel seçimleri kazanan Nazi Partisi ve onun Başkanı Hitler'i, zamanın cumhurbaşkanı Hindenburg istemiye istemiye, hükümeti kurmaya memur etmiştir. Nazi diktatörlüğü ise, Reichstag'ın kendi yasama yetkilerini tıpkı bizde olduğu gibi, Yetki Kanununda olduğu gibi, Hükümete devredilmesiyle başlamıştır. Geçen yılki iktidarın, faşist bir idare olduğuna gelince, Sayın Başbakan ya faşizmi bilmiyor veya bugünkü sosyalist ileri gelenlerinin birbirini sosyal faşist, küçük burjuva faşisti, gibi temel ve anlamdan yoksun ithamlarına bir yenisini ekliyor.

Sayın senatörler;

Faşizmin amacı, bir anayasa dejenerasyonu ile liberal veya sosyal demokrasiye son vererek hükümetin her şeye hâkim olduğu bir dikta rejimi kurmak ve idame ettirmektir. Ayrıca, faşizm, sınıfları ve sınıf mücadelelerini ortadan kaldırmak, üreticilerin lonca sistemi içinde ahenkli olarak işbirliği yapmasını öngören bir düzen kurmayı amaçlar. Faşizmin bir memlekette var olabilmesi için öncelikle bir İl Duçe, bir Cagoule, bir Führer ile onun emirlerine bilâkaydüşart itaat edecek bir parti lazımdır. (CHP sıralarından "Var, var" sesleri).

Diktatör idareyi ele alınca, ülkede tek parti idaresi hâkim olur. Diktatörün sözleri kanun mesabesindedir. Muhalefet partilerine yer verilmez; hür basın, hür sendikacılık, hür seçim, bağımsız mahkemeler kabul edilmez; insan temel hak ve hürriyetleri ayak altına alınır.

Kıymetli arkadaşlarım;

Klasik olarak faşizmin gayesi ve işleyiş tarzı böyle olduğuna göre, ellerinizi vicdanınıza koyarak geçen sene İl Duçe, yani faşist diktatör kimdi?... Süleyman Demirel mi veya ortakları mı?.. Ortakları ise, bu ne biçim diktatördü ki, başkasından emir ve talimat alıyordu. Muhalefet partileri yok muydu, sizler burada değil miydiniz?... Temel hak ve hürriyetler kısıtlı mıydı?... Basın, TRT sansür altında mıydı?... Bu iddialara evet diyebilecek, aramızda kimsenin bulunduğunu zannetmiyorum. Eğer varsa, bunlar dünyadaki sosyalist yoldaşlarının taklitçileridir.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Ben varım, ben.

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – Kavram kargaşalığı yaratmaktan fayda umanlardır. Faşizm, Anayasamızca ve yasalarımızca yasak bir rejimdir. Bu iddianın sahipleri vatanperver ise, bugün Hükümettedirler : Bütün dosyalar, varsa delilleri ellerindedir. Bunları Cumhuriyet Başsavcılığına tevdi ederler, faşist parti veya partileri kapatır, suçluları tecziye ettirirler. Hem suçlayıp, hem bir şey yapmamak durgun suyu bulandırmaktır. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Bu hususu burada bağlarken, Sayın Başbakana şunu hatırlatmak isterim; Mussolini 1914 senesine kadar sosyalistti. İspanya faşizminin kurucularından Ernesto Gimenez Cabeliero önceleri komünist partisi ileri gelenlerindendi. İngiltere Faşist Partisi Başkanı Oswald Mosley İşçi Partisi milletvekili idi ve nihayet Dr. Göbels hayatının sonuna kadar sosyalist bir inanca sahipti, bütün bu tarihî hakikatlar karşısında, hakiki sosyalistlerin sol fraksiyonlarda aranıp bulunması bizce daha uygun olur.

Kıymetli arkadaşlarım;

Madalyonun öbür yüzüne gelince; yurt sathında yaygınlaşan anarşi ve terörizmin, bölücülüğün kuvayi muharrikiyesi Marksist, komünist bölücülüğün ve son zamanlardaki mezhep kavgalarının temelinde ise, aynı belanın bulunduğu Türk milletinin büyük bir ekseriyetinin kanaati haline gelmiştir.

Neşredilen kitap, gazete ve dergiler Marksist literatür ile doludur. Duvarlara yazılan yazıların büyük çoğunluğu Marksist kökenlidir. Mesela, "Yaşasın sosyalizm", "Yaşasın marksizm" cümlelerinin kökenlerini izah etmeye lüzum yok; bizatihi her iki sloganın izahı içindedir. "Kahrolsun emperyalizm", "Kahrolsun faşizm", "Faşistlere ölüm", "Faşizme geçit yok" tâbirleri tıpkı bizde olduğu gibi, dünyanın birçok yerinde kendi lisanları ile duvarlara Marksistler tarafından yazılmaktadır. Marksistlerin en büyük düşmanı, faşizm ve emperyalizm düzeyine ulaşmış kapitalizmdir; sebebi budur.

"Dünya işçileri birleşin" cümlesi, her büyük şehrimizin duvarlarının ve DİSK toplantı salonlarının yüz karası olarak göze çarpmaktadır. Bu cümle, 1848 Komünist manifestosunun son cümlesidir.

"Bu kan denizinde yakında kızıl güneş doğacaktır" cümlesi, Komünist enternasyonal marşının son cümlesidir.

Bütün bunlar, pankartlar halinde yürüyüş ve mitinglerde taşınacak; ancak bunları taşıyanlar masum delikanlılar olacak. Bunu böyle kabul etmek safdillik olur, gaflet olur kanaatindeyim.

1976 - 1977 yıllarında Karl Marks, Lenin, Stalin resimleri, orak - çekiçli amblemler ve kızıl bayraklar taşınacak. DİSK, kendi uğraşım sahasını bırakarak sınıf sendikacılığı kisvesi altında, alenen proletarya diktasını savunacak. 30'u aşkın sonu "DER"le biten dernekler aleni Marksist propaganda yapacak. TÖB-DER salonunda "Asimilasyoncu eğitime son" panosu altında, Sovyet Rusya veya Kızıl Çin eğitim sistemi tartışılacak.

TÖB - DER, İGD, İKD toplantılarında "Yaşasın Sovyet Rusya" diye tempo tutulacak. TRT televizyonunda endirekt, radyolardan direkt komünist propagandası yapılacak. Türk Halk Kurtuluş Ordusu, TİKKO, DEV - GENÇ ve saire silahlı, bombalı mücadele ile komünizmi memlekete getireceklerini açıklayacaklar ve bütün bunlar hergün 174 çeşit kızıl varakname ile açıklanacak, teori ve eylem stratejisi tartışması yapılacak; ama bütün bu hadiseler karşısında matbuat ve TRT, "Karşı görüşlü gruplar" derse ilgililer duymamazlıktan ve görmemezlikten gelirlerse; Hükümet, "Ben kimin ne düşündüğünü ve ne okuduğuna karışmam; eylem haline gelirse düşünürüm" diyebilirse, bu güzel ülke ve rejimimizi kaybederiz.

Kaybedersek ne olur?... Komünizmi hedef alan tıpkı Bulgaristan, Macaristan ve saire gibi, Türkiye Halk Cumhuriyeti olur, Rusya'nın Avrupa'da sekizinci peyk devleti oluruz.

"Biji rızgarı Kürdistan", "Azadi Kürdara", "Doğu halklarına özgürlük", "Halklara özgürlük", "Kürdistan halkı esaret zincirini kıracaktır..." Ülkesi ve milletiyle bir bütün olan Türkiye Cumhuriyetini parçalamayı amaçlayan, altında buram buram komünizm yatan sloganlardır. Mücerret olarak bu sloganlar teker teker alındığında Marksizmden ziyade, ırkçı şovenizm bulunabilir; ama bu sloganların izahı babında yazılan kitap, broşür ve dergilerde daha ilk satırdan itibaren Marks'ın İrlanda ve Polonya için vaktiyle yazdığı yazılardan Lenin'in "Ulusların Kaderini Tayin Hakkı" adlı kitabına kadar her çeşit enternasyonal komünist fikirleri dipnot olarak görmek mümkündür; ama idareci ve savcılarımız bunları görmek, işitmemek ve söylememek evladır, presibini gütmektedirler.

Doğu Almanya'daki gizli Türkiye Komünist Partisi Programı bir dergide yayımlanıyor. Bu programda Kürdistan, Lazistan ve saire gibi halkların otonomisinden bahsedilmektedir. Zanlıyı, 50'ye yakın avukat savunuyor ve bu arada "Komünist Partisine özgürlük" diye bağırılıyor.

Olmaz böyle bir şey. Bu tertibin içinde olanlar gaflet içindedirler, hıyanet içindedirler. Asırlarca aynı gaye için çalışmış, bu vatan için şehit olmuş bu milletin evlatlarını mikroskop altında tahlillere tâbi tutarak cımbızla ayırmaya kalkışanlar, kendi hadlerini bilmelidirler. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Bütün bunlar ve zamanın darlığından dolayı sayamadığım binlerce hadiseden doğan ağır bunalımın başlıca müsebbibi Cumhuriyet Halk Partisi içindeki küçücük bir azınlığın sol ve sosyalizm tutkusudur. Bu bakımdan, biraz sonra söyleyeceklerim çok büyük çapta milliyetçi ve Atatürkçü Cumhuriyet Halk Partilileri iltizam etmez. Kendilerini peşinen tenzih ederim.

SÜREYYA ÖNER (Siirt) – Tenzih etmeye gerek yok.

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – Öyle söylerseniz, kabul etmiş olursunuz.

SÜREYYA ÖNER (Siirt) – Biz bir bütünüz.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Mektup adresini buluyor.

SÜREYYA ÖNER (Siirt) – Bunlar boş şeyler

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – Halen Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde böyle bir zihniyet ve idare hâkim olmuştur ki, solun her türlüsünün hamisidir.

1976 senesi Moskova'daki Dünya İşçileri ve Beynelmilel Komünist Bayramına iki milletvekili ve bir büyük şehir belediye başkanı iştirak eder de "Senin orada ne işin vardı" denmez. 1974 senesinde Sovyet Rusya Komsomol Teşkilâtı Genel Kongresine bir Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili ve Gençlik Kolları Genel Başkanı iştirak eder de kimse ağzını açıp bir laf etmez. 1978 senesinde bir milletvekili Dünya Komünist Gençlik Festivaline katılmak üzere Küba'nın başşehri Havana'ya gider; dünya komünistlerinin bir araya gelerek komünizmin dünyaya nasıl yayılacağı görüşülüyor, taktik ve strateji tartışmaları yapılıyor da, bir Allah'ın kulu çıkıp "Senin orada ne işin vardı?" demiyor.

1977 - 1978 senelerinde Taksim'de yapılan İşçi Bayramı adı altında yürütülen komünist gösteriye kitle halinde Cumhuriyet Halk Partisi Parlamenterleri katılıyor, kendi belediye başkanları fiili vazife görüyor da "Sizin orada işiniz ne, partimizi lekeliyorsunuz" diyen yok.

Halen Hükümette olan Bakanlar, Karl Marx hakkında kitaplar tercüme eder; muhtelif memleketlerdeki uygulamalar hakkında Cumhuriyet Halk Partisi gençlik kollarında seminer ve forumlar tertipleyerek Marxist düşünce çemberini genişletmek çabasında bulunurlar da, partilerinden hiç bir kimse "Ne oluyor?.." demezse ve küçücük azınlığın beyin yıkamasına karşı ses çıkarmazsa, komünizmi hedef alan tek bir dünya hükümeti kurmayı amaçlayan Sosyalist Enternas-

yonale Cumhuriyet Halk Partisi üye olur da "Bu Anayasa ihlâlidir" diye kimse konuşmaz ise, Devlet, rejim, vatan tehlikededir demektir. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Ayrıca, eğer Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı, seçim için gittiği bir yerde "1938'lerin kahraman mücahitleri ve onların yiğit evlatları" diye selamlamışsa...

BAŞKAN – Sayın Tuncel 5 dakikanız kaldı ona göre konuşmanızı tamamlayınız efendim.

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – "..... mücahitleri ve onların yiğit evlatları" diye selamlamışsa, "Doğuya komando, batıya fabrika" demişse, "bu deprem, batıda olsaydı bu binalar yıkılmazdı. Batıya sağlam, doğuya çürük binalar yapılıyor." demişse. Yapılacak birkaç kilometre köy yolu için doğulu vatandaşlarıma "Senelerden beri tâbi tutulduğun üvey evlat muamelesine son veriliyor" der ve bunu TRT'den "Güneş yeni doğmuştur Türkiye'nin doğusuna" dedirtmişse ve en nihayet yapılan bir bölge toplantısında "Güneydoğu halkı asırlardan beri esaret altında tutuluyor" evet; "Güneydoğu halkı asırlardan beri esaret altında tutuluyor" demişse, bölücülüğün özünü kendisini yapmış olur. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Bütün bu ahval ve şeraitle orada yaşayan halkımız, yalnız "Güneydoğu halklarına özgürlük" diye bağırmakla yetinmeyip, silaha sarılırlarsa, Birleşmiş Milletler Anayasası, İnsan Hakları Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gereğince meşru olur. Hareket ise, esaretten kurtulmuş olarak vasıflandırılır.

Kıymetli arkadaşlarım;

İnsanlar hisleriyle malûldür. Aynı dine inananlar, aynı görüşü paylaşıp aynı yolun yolcusu olanlar, ister istemez, birbirlerini himaye ederler. Bu gibilerin objektif olmalarına ve tarafsız davranmalarına imkân yoktur. Her sol cereyan gibi, Cumhuriyet Halk Partisi de Marx fikriyatından esinlenmiştir. Onun için Cumhuriyet Halk Partisi sol terörizm karşısında tarafsız olamamaktadır. Çünkü programına Marx girmiştir, Lenin girmiştir, Dimitrof girmiştir, Tito girmiştir. Kendi fikriyatını başka yollardan tahakkuk ettirmek isteyenlere karşı fikirdaşlık ve akrabalık hissi bağları vardır. Hamilik buradan neşet etmektedir.

Aramızda bu ithamı ağır bulanlar, isyan edenler ve ispat etmemi arzu edenler bulunabilir. Şimdi, 280 sayfa olan Cumhuriyet Halk Partisi programında paragraflar halinde dağıtılan Marxsist, Leninist görüşlerden yalnız birkaç tanesini okuyacağım :

Sayfa 10, Milliyetçilik, 3 üncü paragraf : "Türk Ulusunun mutluluğunu, gönencini, esenliğini gözetirken tüm insanlığın da mutluluğuna, gönencine, esenliğine katkıda bulunmaya özen gösterir."

Bunun aslını araştırmak isteyen arkadaşlarıma, Lenin'in Ulusların kaderini tayin hakkı, sayfa 187, 188'i okumalarını tavsiye ederim. (CHP sıralarından "Lenin'i okumuş" sesleri)

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Lenin'i okumuşsun. (CHP sıralarından gülüşmeler)

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – Devletçilik... İki masum cümle söyleyeceğim...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Lenin'i çok okumuş, tehlikeli olmuş çok. (CHP sıralarından gülüşmeler)

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – Müsaade edin, vaktim olmadığı için söyleyemiyorum, vakit müsaade ederse Sayın Başkan, bunların hepsini okurum.

Üçüncü paragraf, sayfa 14 : "Devlet işleyişinde halkın etkinliğini artırarak yönetenle yönetilen ikiliğinin giderilmesi ilkesine yönelir." Çok masum bir cümle, anlaşılması da zor.

Anayasa Profesörü Dr. İlhan Arsel, Anayasa Hukuku demokrasi, 60 ncı sayfasında şöyle söylüyor bu cümle için : "Marxsist demokrasiye göre hürriyet vasıta değil; fakat sadece erişilmesi gereken bir gayedir. Bu gayeye; yani hakiki hürriyet haline, daha doğrusu idare eden ve idare edilen farkının bulunmadığı devlet denilen müessesenin ortadan kalktığı gerçek hürriyet haline vasıl olabilmek için, klasik demokrasinin başvurduğu vasıtaya, yani bugünkü natamam hürriyette itibar etmek doğru değildir. Marxsist demokrasi gerçek hürriyet haline hürriyetten gayri vasıtalarla erişebildiğine inanmıştır. Çünkü ona göre hürriyet, bugünkü yetersiz ve gayri mükemmel haliyle gayeye vasıl olabilmek için hiçte uygun ve müessir vasıta değildir. Bilakis, mahzurlu olduğu kadar da tehlikeli bir şeydir. Filhakika Marxsist demokrasiye göre, gerçek hürriyet halinin bugün için tahakkuk etmesi" diye devam ediyor.

Sayfa 24 : Komünist toplumun Marx tarafından 1871'de Louis Blangui'den Paris Komünü zamanında taşıdıkları sloganlardan ilham alarak kısaca şöyle tarif edilmiştir; İngilizcesini okuyorum, "Afford from each according to his ability; goodsto each according to his needs." Tercümesini söylüyorum, tıpatıp; CHP programı 24 üncü sayfa, 2 nci paragraf "Herkes topluma yeteneğince ve gücünün yeterince katkıda bulunmalı, toplum da herkesin gereksinmelerini hakça karşılamalıdır." Bunun gibi birçok paragrafları burada sayabilirim, vaktim bitti.

Bütün bunları okumamın sebebi, sol anarşi ve terörizm ile Cumhuriyet Halk Partisi programı arasındaki müşabehete işaret etmektir.

Sayın Başkan;

Sözlerimi bağlarken, delaletlerinizle Sayın Başbakanın 2 soruma cevap vermesini rica edeceğim :

1. Türkiye'de gizli veya aleni faşist devlet kurmak isteyen kişi, dernek ve parti var mıdır?.. Bunların isimleri nelerdir. Bunlar hakkında Hükümet ne gibi muamele yapmaktadır veya ne gibi muamele yapmayı tasarlamaktadır?...

2. Aleni, komünist toplum kurmak isteğinde bulunan dernek ve sendikalar hakkında Hükümet ne düşünmektedir, bunlar hakkında idari bir kovuşturma yapmakta mıdır?...

Sayın senatörler;

Bu hale gelişimizde, işçisi, işvereni, öğrencisi, öğretmeni, idarecisi, yazarı ve parlamenteri, hâkimi hatalar zincirine yeni halkalar ekleyerek geldik. Herkes eteğindeki taşı dökerek bir vicdan muhasebesi yapmalıdır.

BAŞKAN – Sayın Süleyman Tuncel, iki dakika da geçti. Rica edeyim cümlenizi bağlayın.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bitiyor zaten, Sayın Başkan.

BAŞKAN – İki dakika da geçti diyorum.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – 2 dakika daha konuşsun.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Beyefendi, cümlesini bitirsin.

SÜLEYMAN TUNCEL (Devamla) – ... Ve diyorum ki, geliniz Atatürk Ülküsünde ve sevgisinde toplanalım. Çare Büyük Atatürk'ün irşatlarıdır. Gittiği ve gitmek istediği yoldur. Geliniz hep beraber gençliğimize söylediğimiz "İmtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz" marşını tekrar söyleyelim ve nihayet geliniz "Kahrolsun faşizm, kahrolsun komünizm" diyelim.

Yüce Senatoya saygılar sunarım. (AP sıralarından alkışlar, "Bravo" sesleri)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Süleyman Tuncel.

Sayın Yusuf Ziya Ayrım, buyurun efendim.

YUSUF ZİYA AYRIM (Kars) – Sayın Başkan, muhterem senatörler;

Yıllardır bu kürsüden bir sürü akademik, ilmî münakaşalar yapılırdı. Fakat birbirimizi suçlaya suçlaya, memleketi bu hale getirdik. Şimdi de, oturmuş kara kara düşünüyoruz ve her gün birbirimizle karşılaştığımız zaman, "Memleketin hali ne olacak, inşallah iyi olur" demek suretiyle vakit geçiriyoruz.

Muhterem senatörler;

Bugün, yurdumuz iki tehlikeyle karşı karşıyadır : Bunlardan birisi, her gün tırmanan anarşi, diğeri enflasyondur.

Bugünkü konumuz anarşi olduğu için, ben ilmî bir konuşmadan ziyade, misaller vermek suretiyle, bu misalleri kendi bölgemden vermek suretiyle anarşinin ne şekle geldiğini gözlerinizin önüne sermiş bulunacağım.

Muhterem senatörler;

Son yıllarda güzel yurdumuzu yaşanmaz hale getiren, kardeşi kardeşe vurduran anarşik olayların sebeplerini, ülkemizin sosyo - ekonomik sorunlarına, bölgeler arası farklı kalkınmaya, toplum yapısının süratle değişerek kentleşmeye doğru gitmesine, münakale ve muhabere imkânlarının artmasına, televizyon yayınlarına, eğitim sistemindeki bozukluklara, TRT'nin kasıtlı neşriyatına bağlayanlar oldu. Esas bunların yanında ağırlık kazanan hususun, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin ihtilalle yıkılmak suretiyle halklara dayalı bir hükümet kurulmasının açıkça görüldüğü hepimizce malûm olsa gerek.

Yurdumuzun jeopolitik bir bölgede bulunması, bizi bir türlü mağlup edemeyen düşmanlarımızın, içteki satılmış vatan hainleriyle elbirliği ederek, vatanımızı parçalamaya uğraşmaları, gün geçtikçe başarıya ulaşmakta ve kardeş kardeşi amansızca öldürmektedir. Bizler, ise, bu hadiselere seyirci durumda kalmaktayız.

Arkadaşlar;

Durum vahimdir. Yurdumuzu parçalamak için ne lazımsa yapılıyor. Buna rağmen, Hükümet Başkanı kısır çekişmelerle vakit geçirerek, kamuoyunun dikkatini başka taraflara çekmek üzere demeçler vermekte, işlenen suçlarda kendilerine yeni ortaklar aramaya kalkışmaktadır. Halbuki, bu Hükümet kurulduğu zaman anarşiyi önleyecektir diye kendisine umut bağlamıştım. Maalesef yanılmışım.

Hükümet Başkanı evvela "üç ayda önleyeceğim" diye başladı; üç ay, altı ay oldu, altı ay on ay oldu; fakat anarşi her gün gittikçe hızını artırdı. Birçok ilçelerimiz, birbirlerine, il merkezlerine, komşu illere gidemez oldular.

Sayın Başkan;

Kars'ın, Aralık, Iğdır, Kağızman, Sarıkamış ilçeleri halkı Kars'a gidemiyor; "Faşistsiniz" diyorlar, Erzurum'a gidemiyorlar; "Komünistsiniz" diyorlar.

Peki Sayın Başbakan, bu ilçelerin hali ne olacak?... Ben bu hususta Sayın Hükümet Başkanını haksız buluyorum. Örgütleri, illa vatandaşları kampa ayırmanın hevesi içindeler. CHP'nin merkez organı bir gazetede Sayın Başbakan, neşredilen makalesinde ve birçok beyanlarında devleti faşistlerin işgal ettiğini

ifade ederek "Ben ancak devleti bu faşistlerden temizlemekle meşguldüm" diyordu. Acaba MC döneminde iktidarda olan bizleri de mi bu kadronun içerisinde mütalâa ediyor?...

Muhterem senatörler;

Sayın Başbakanın "Faşist idare" dediği MC döneminde Kars İlimizde, bütün ilçelerimiz birbirlerine rahatça gidip gelmekte, vilayet merkezlerine rahatça gitmekte iken; o dönemde tek bir vatandaşın siyasî cinayete kurban gitmediği meydanda iken, halbuki iktidarları döneminde ölenlerin sayısı 20'yi geçti. Hemen hemen hiç birisinin de faili yakalanmış değil.

Kars'ta ilçeler arasındaki geçimsizlik şimdi de köylere sirayet etmiş bulunmaktadır. Baskı hareketleri evvela Ardahan İlçesinde başladı, oradan Kars'a intikal etti, oradan Digor ilçesine, şimdi de Sarıkamış'ta devam ediyor. Bakın, birkaç ay içerisinde Digor ilçe merkezinde olan hadiselerden bahsedeceğim.

Digor İlçesinde birkaç ay içerisinde Mahkeme Başkâtibi Mülazim dövülerek kolları kırılıyor. Tekel Memuru Mahmut, Nüfus Memuru Muharrem Tokcan, Maliye Memuru Asım ve Meteoroloji Memuru saldırıya uğruyor, evlerinin camları kırılıyor. Belediye Reisinin Ali Kutay isminde Ayvaz Aluç'un kardeşleri dövülüyor ve birçok dövülenler de bunların arasında. Yani bir baskı grubu devam ediyor.

Muhterem senatörler;

Sağdan da olsa, soldan da olsa ölenler Bulgar, Rus veya Yunan uyruklu değil, bunlar bizim çocuklarımızdır. Kamplara ayrılarak birbirlerine düşman edilmiş bu gençleri, hükümetlerin tarafsız alacağı tedbirlerle barıştırmak mümkündür. Hükümetler, toplumun ve memleketimizin geleceği için yalan söylememeli; fakat hürriyetleri kısıtlamadan icabında zor kullanmalıdırlar. Maalesef mevcut Hükümette bu vasıfları göremiyoruz.

Sayın Senatörler;

Türkiye'mizin geleceği için en büyük tehlike, eğitim kifayetsizliği sebebiyle kafası boş diplomalı kişilerin zamanla mesuliyet mevkilerini işgal etmeleridir ki, okulların normal öğretim yapmaması bizi yavaş yavaş bu istikamete doğru götürüyor. Düşmanlarımızın arzuladığı en mühim husus da budur.

Siyasi partilerimiz ve Hükümet anarşinin teşhisinde bir türlü görüş birliğine varmıyor. Parlamenterlerin tekrar seçilmek arzusu, siyasi partilerin iktidar hırsı ağır basıyor.

Millî Birlik Grubu sözcüleri muhtelif bütçe görüşmelerinde anarşik olayların sebeplerini üç gupta mütalâa ediyorlardı :

1. Anayasa dışı "Sol" diye adlandırılan sosyalizm kisvesi altındaki ihtilalci grup,

2. Hepimizin müşterek ilkesi olan Türk milliyetçiliğini daha sağa kaydırmak isteyen grup,

3. Ülke ve millet bütünlüğünü tehlikeye düşürecek bölücülük hareketleri.

Muhterem senatörler;

Anayasa dışı sosyalizm kisvesine bürünerek memlekette bir ihtilal yapmak suretiyle rejimi devirmek isteyen bu grubu temsil eden dernek başkanları 12 Mart muhtırasından evvel devletin radyo ve televizyonundan ve halkın gözleri önünde silahla neticeye varılacağını ilan ettiler. O zaman CHP'lilerinin kurdurmuş olduğu sosyal demokrat dernekler, Feyzioğlu CHP'den ayrıldığı zaman TÜRK-İŞ'in karşısına gelmesi aleyhinde tezahüratta bulundular. Bilahara azılı anarşistlerden bazılarının, güvenlik kuvvetlerinin vurmasına emir verilince, çok iyi hatırlıyorum; bu kürsüden, şimdi içimizde bulunan bir senatör arkadaşımız şöyle bağırıyordu : "Şayet bunları vurursanız, sizi vatan haini ilan ederiz." İşte, parlamenterlerin kötü kişileri, hükümetlerin himayeleri bizi bu duruma getirdi.

Millet ve ülke bütünlüğünü tehlikeye düşürücü, bölücü hareketlerin daha ziyade Doğu ve Güneydoğu illerimizde olduğu bir realitedir.

Arkadaşlar; Her şeyi açıkça konuşmanın zamanı gelmiştir.. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin temeli Doğuda atılmıştır. Tehlikeyi de bu bölgelerden beklemek endişesi vardır. Çünkü, düşmanlarımız bütün imkânlarıyla yıkıcı ve bölücü hareketlerini bu mıntıkalara teksif etmişlerdir. Yalnız şurasını açıkça itiraf ederek söyleyebilirim ki bu bölgenin tabandaki halkı çok sağlamdır. Memleketinin bütünlüğü için her zaman canını ve malını vermeye hazırdır. Yalnız, yüksekokullara ve üniversitelere devam eden bu bölge çocukları malûm dernek ve kuruluşların ağına düşmekte, bölücülük fikri ile zehirlenmektedirler. Birçok yerlerde babalar çocuklarından şikâyet etmektedir. Pırlanta gibi gençlerimiz zehirlenmektedir. Hükümetlerimiz bunlara çare bulmakla mükelleftir.

Doğu ve Güneydoğu da halk çok pahalıya silahlanmaktadır. TIR'lar dolusu gelen otomatik silahlar 70 - 75 bin liradan müşteri bulmaktadır.

CHP Hükümeti iktidara geldiği zaman silah vesikaları üzerinde azı değişikliklere gitmişti; fakat bundan bir netice alınmadı.

Benim istirhamım şudur : Avrupa'da silah satışı serbesttir. Türkiye'de de serbest olması lazımdır. Çünkü, bugünkü hükümetin tutumu karşısında vatandaşın can ve mal güvenliği kalmamıştır.

Arkadaşlar, milletvekili ve senatörler olarak bu Türk toplumundan ayrı mıyız? Hepimizin silahı var. Yasak olduğu halde, burada hiç çekinmeden silah taşıyan arkadaşlarımız vardır. Şimdi bu Senatoyu arasam muhakkak % 50'mizin üzerinde silah çıkar. Biz can emniyetimizden çekiniyoruz. Bizim canımız kıymetli de, vatandaşın canı keymetli değil midir?

O halde vatandaşlarımıza da serbestçe silah taşımak yetkisi verilmelidir. Zaten bu anarşik olayların arkasında silah kaçakçılığı yaptırılıyor; büyük paralar dönüyor, büyük vurgunlar oluyor. Bu hükümet ve hiç bir hükümet bir türlü bunun köküne inemedi.

Şimdi, iddia ediyorum; bu hükümet halka can ve mal güvenliği sağlayamadığı için Kars'tan ve köylerinden göç başlamıştır. Eşkıyalar köylerde kifayetsiz güvenlik kuvvetleriyle düğünlerde hora tepmektedir. Bunu söylüyorum; hükümet yetkilileri "Yanlış" derse, ispata hazırım. Onlar benim konuşmalarım için desinler ki, "Bunlar yalandır." o zaman bunları ispat ederim.

Sayın senatörler;

Öğretmenlerin kifayetsizliği, eğitim sisteminin bozukluğu gençliğimizi çıkmaza sokmuştur.

Öğretmen adam yapan makine demektir. Bu makine arızalanmıştır. Bugünkü gibi, işe yaramaz adam yapıyor. Bu makinenin tamiri uzun zamana vabestedir.

Hükümet, bölücü fikirleri aşılayan öğretim üyeleri hakkında kesin tedbirler almalıdır.

Bundan bir müddet evvel Ankara'da TÖB-DER'in büyük kongresi yapıldı. Hepimiz basından takip ettik. Bunlar kongrede 5-10 gruba ayrıldı. Allah rızası için bunların içinden bir tanesi çıkıp da, "Ben Türk öğretmeniyim." demedi. Şimdi, biz gencecik çocuklarımızı bu öğretmenlere teslim ediyoruz ve diyoruz ki, "Bize vatana bağlı genç yetiştir."

Bu mümkün müdür?.. Sizin takdirlerinize arz ediyorum. Bir defa görevlenmişler; görevleri de bölücülük.

Hükümet ve Millî Eğitim Bakanlığı bu hadiseleri yakından takip etmesine rağmen, bu öğretmenler hakkında hiç bir işlem yapmaması calibi dikkat ve düşündürücüdür.

Son olarak Sarıkamış ilçesinde TÖB-DER binasında bir tertip hazırlanıyor. Bunu vilayetin valisinden, emniyet müdüründen öğrensinler. Onların fikirlerine benim hürmetin vardır. Bir tertip hazırlıyorlar, TÖB-DER binasındaki 40-50 kişi çıkıyor; bundan 4-5 gün evvel bir bomba atıyorlar. "Vay efendim, TÖB-DER'e bomba atıldı." diye, oradan şehre doğru hücüm ediyorlar, 40-50 kadar işyeri tah-

rip ediliyor, ertesi günü de yine iddia ediyorlar, bilmiyorum doğru veya yalan, "TÖB-DER'den atıldı." diyorlar. "Yok, başka yerden atıldı" diyorlar. Bir lise talebesi vuruluyor. Derhal Radyo ve Televizyon diyor ki, "Suçlular yakalandı, üç kişi mahkemeye sevk edildi. Halbuki, basiretli Türk yargıcı bu işin düzmece tertiplerle olduğuna kanaat getirerek bu gençleri serbest bırakıyor.

Muhterem arkadaşlar;

İşte memleket parçalanmaya gidiyor. Çünkü, yuvalar belli, nereden ne olduğu belli.

TÖB-DER'e bu binayı kim veriyor? Sarıkamış Belediyesi veriyor. Evvelce bu bina 3 200 liradan kiraya verilmiş. Bu mukavele belediye tarafından feshediliyor, teminatı iade ediliyor, bu bina bedava mı, paralı mı belli değil, TÖB-DER'e veriliyor, "Buyur siz buradan faaliyetinizi gösterin" deniyor. Ardahan'da Hamallar Derneği de böyle olmuştur.

Ayrıca, bir SARTUR Oteli var. Bu otel 22 bin liradan geçmiş devirde kiraya verilmişken, bunun mukavelesi feshediliyor, yeniden 10 bin liraya kiraya veriliyor. Aradan, 12 bin lira fark var. İşte hükümetin bunun üzerinde durması lazım. "Vurgun" diyordu, "savurganlık" diyordu; bunlar, bütün o menfaatlar bu hale getiriyor bu işi.

Sayın hükümet yetkilileri;

Bu tedbirlerden lütfen vazgeçin. Tarafsız, eşit muamele yapmayı prensip edinin. Yazıktır; Türk ve dolayısıyla Kars halkına.

Muhterem senatörler;

Güvenlik kuvvetleri ve başındakiler tarafsız ve menfaatsiz hareket ettikleri takdirde anarşinin önlenmesi mümkündür. Halbuki, Hükümet bugünkü tutumuyla yalnız sağdakilerin kökünü kazımaya çalışıyor.

Arkadaşlar;

Bugün memleket kamplara ayrılmıştır. Yukarıda da arz ettiğim gibi, sağdakiler de bizim çocuğumuz, soldakiler de; biz bunları öldürmekle bitiremeyiz. Yani bunları kardeşlik havası içerisine sokmak mecburiyetindeyiz, kötülük yapmakla sokamayız. Hükümetlerin görevi de budur.

Şimdi, mütemadiyen Sayın Başbakan, "Kökü kazındı" diyor. Kimin kökü kazındı?.. Her gün anarşi tırmanıyor, birbirini öldürenler daha acımasızca öldürüyor.

Tek bir kişinin bazen bir ilin asayişini altüst etmeye kâfi geldiği bir gerçektir. Burada kendisini müdafaa imkânı olmayan kişiler hakkında konuşmak istemem; fakat bu adamın Kars vilayetine o kadar büyük fenalığı vardır ki, bugün 20

kişinin ölmesine sebep olmuştur. Bir türlü bunu hazmedemiyorum, beni bağışlayın. Onun için geçmiş emniyet müdürünün marifetleri hakkında bazı hususları dile getireceğim. Biz Karslılar olarak kısa zamanda buna şahit olduk.

CHP iktidarları döneminde Kars'a tayin edilen Dev-Gençli emniyet müdürü, mayıs ve haziran aylarında bu kürsülerden yaptığım konuşmalarda arz ettiğim gibi, şayet bu müdür o zaman görevden alınsaydı Kars'ın asayişi bu kadar altüst olmazdı. O zaman istenmeyerek beni haksız göstermeye çalışan muhaliflerim hatalarını anlayarak, ancak 4 ay sonra müdürü Kars'tan aldırttılar. Kars'taki anarşinin teşvikçisi ve himayecisi olan müdürün nakli esnasında militan kadrolar derhal faaliyete geçerek, biz devrimci müdürümüzü bırakmayız" diye polis karakollarına, belediyeye, vilayete hücum ettiler. Yalan mıdır? Kars Belediyesini bombaladılar, yalan mıdır?.. Kars'ın asayişini önleyecek müdürün durumu bu merkezde idi. Ne yazık ki, bu şahsın derhal görevden alınarak hakkında takibat açılması lazım iken, maalesef başka bir ilimize müdür olarak atanması iktidarın âcizliğinin bir ifadesidir. Şayet, bu müdür zamanında alınsaydı, Iğdır'da 5 vatandaşımız hayatlarını kaybetmeyecekti. Iğdır olayları bu müdürün tertibinin eseridir.

Bir minibüs yanıyor, 40 tane Ülkücü gözaltına alınıyor.

Arkadaşlar,

Bir minibüsü 5-10 kişi yakar, 40 kişi yakmaz ve sonra malûm; Iğdır'da 5 kişi ölüyor.

Bu müdürün Kars esnafı üzerinde menfaat sağlayıcı derneklerle de ilişkisi vardır. Kars'ta hemen hemen hiç bir esnaf yok ki, şer kuvvetlerine aidat ödemesin. Hatta, bir gün kendisinden külliyetli miktarda haraç istenen bir işadamı şikayet için emniyet müdürüne gider, konuyu anlatır. Müdürün cevabı; "Bunlarla uğraşılmaya gelmez. 50-60 bin lira verin de başınızdan savın". Bunu dedikten sonra arkadaşlar, istirham ediyorum, bunun altında ne yatıyor?

Ramazan Bayramından evvel çok yakınım, kayınpederim seviyesinde bir işadamının bir bankadan diğer bir bankaya 500 bin lira aktarma yaparken, 500 bini de vuruluyor. Kısa süre sonra suçluları tanıdığı için yakalıyorlar; para meydanda yok, 500 bin lira. Evet arkadaşlar, bu para o adamdan gitmiş değildir. Bu para Devletten gitti, çünkü, bu zat bu parayı vergiden düşecektir.

Şimdi, nasıl oluyor da, Kars gibi bir yerde iki saat içerisinde suçlular yakalanıyor, 500 bin lira gidiyor? Bunda menfaat olmazsa, olmaz.

Ben olay sırasında İstanbul'daydım, o zaman dedim; "Bu parayı bulamazsınız" "Niye?.." dediler. "Verirler her birisine 300 bin lira, 100 bin lira, bu iş olur." dedim. O hale gelmiş memleketin durumu. Yalan mıdır bunlar?.. Yazık.

Sayın senatörler;

Anarşik olaylar eğitim enstitülerimizin bulunduğu ilerde daha yoğundur. Sebebine gelince; bu okullara talebelikle ilgisi olmayan TÖB-DER'in direktifiyle militanlar yerleştirilmiştir. Bunların yegâne gayesi, zor kullanarak halkı sindirmek, şunu bunu dövmek, menfaat sağlamaktır. Kars ve Sivas dolayları bunun tipik bir örneğidir.

Sivas'ta vali evvelceden hadise çıkacağını tahmin ederek, bu militanların bazılarını gözaltına aldırıyor; fakat o gece Yerel İşler Bakanı Sivas'a hareket ediyor. Bu militanlar serbest bırakılıyor. Bırakılmalarının neticesi olan kanlı tablo malûm, 10 ölü, 100 yaralı, Hükümet muvaffakiyetle göreve devam ediyor.

Arkadaşlar;

Diyoruz ki, "Parlamento murakabe görevini yapsın." Dört ay önce Kars'taki eğitim Enstitüsüne alınan talebeler hakkında Sayın Millî Eğitim Bakanından, "Bu eğitim enstitülerine kimlerin alındığını, hangi okullardan mezun olduklarını, doğum tarihlerini, doğum yerlerini, baba adlarını" bana bildirmelerini istedim. Çok şükür 10 gün evvel istediğim bilgiler elime geçti. Bu ivedi yardımlarından dolayı kendilerine teşekkür ederim. Fakat tablo şu :

Kars'taki Eğitim Enstitüsünün kapasitesi 500 kişilik, 500 talebe okuyabilir. MC döneminde 375 mevcudu vardı. Bugün kaç kişi olsa beğenirsiniz?.. 1 925 kişi. Şimdi Sayın Başbakana soruyorum; hakikaten bu çocuklar okuyacaklar mı?.. Arkadaşlar, buraya nihayet 200 kişi sığabiliyoruz, buraya 500 kişi sığmaz, toplantı için. Eğer bu çocuklar okuyacaklarsa başka, eğer okumayacaklarsa o da başka şey. İşte Kars'taki anarşinin temelinde birinci derecede bu eğitim enstitüleri yatıyor.

Arkadaşlar;

Bir de, bu talebeler okula kaydedilirken, nüfus hüviyet cüzdanı olmadan nasıl kayıt yapılıyor? Benim buna bir türlü aklım ermiyor. Listelere bakıyorum, birçoklarının doğum tarihleri ve doğum yerleri yok; parantez açmışlar, bulamamışlar, listeye koymamışlar. Bu ne lakayıtlıktır, ne biçim Millî Eğitim Bakanlığıdır?..

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Cephe döneminde yaptınız bu kayıtları, Ali Naili Erdem yaptı bu kayıtları.

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Efendim, öteki kendisini kayadan attı diye siz de atamazsınız. Öteki kötü ise, siz de bunun misalini veremezsiniz. Kendinize eş yapmayın, bırakın bunları. Memleket bu hale geldi, daha ne istiyorsunuz?.. Birbirimize gireceğiz artık, başka çaresi kalmadı.

Ben Kars'a gitmeden evvel Sayın Başbakanıma telgraf çektim, "Kars'ta can ve mal güvenliği kalmamıştır. Bizim can ve mal güvenliğimizi nasıl temin edeceksiniz?.." diye sordum. Gönlüm arzu ediyordu ki, orada kaymakam veya vali desin ki, "Sen Sayın Başbakana böyle bir telgraf çekmişsin, bunun sebebi nedir?.. Gel de görüşelim." Bu denmedi; fakat sonradan İçişleri Bakanından bir yazı aldım, (malum o telgraf üzerine) "İşte şu oldu, emniyet müdürü değişti, yerine falan gittim." Fakat, ben bir parlamenter olarak çok üzülerek ifade ediyorum, ben kendi vilayetime giderken yakınlarım kendi arabama binmeme bırakmadılar. Arkadaşlar, bu acı bir durumdur.

MC döneminde 1,5 yıl okumuş, Iğdır, Tuzluca, Aralık, Kağızman, Sarıkamış ilçelerindeki öğrenciler okula sokulmayarak mezun olamamışlar bu eğitim enstitüsünden. Bilahara okula alınan talebeler de, sözde hızlı eğitim namı altında (Bilmiyorum bu nedir?..) 5-6 ay okuyarak öğretmen çıkıyor ve öğretmenlik kadrolarını işgal etmeye başlıyorlar. Canım 5-6 ay okuyan adamdan öğretmen olmaz. Öğretmenlik zaten meslek olmaktan çıkartılmış ki, Türk gençliği onun için bu hale geldi. Onu meslek olmaktan çıkarttık, onun için bu hale geldi.

Sayın Başbakan, Kars Eğitim Enstitüsünün talebeleri zaman zaman otobüs ve minibüslerle Iğdır, Tuzluca, Sarıkamış, Kağızman'a baskınlar yapıyorlar. Radyo ve televizyon da söyledi biliyorsunuz, Iğdır'a bunlardan dört otobüs sokulmadı. Benim ilçem olan Tuzluca'da iki otobüste hüviyet tespiti yapıldı. Kağızman'da bunlar adam dövdüler. Sarıkamış'ta hadiseleri çıkaran bunlardır Peki, bunlarda ne gibi bir disiplin kovuşturması yaptı Millî Eğitim Bakanlığı veya valilik?.. Yani, kim ne yapıyorsa yanında kalıyor. Peki tabii ki, gençler de bunu görünce özeniyorlar.

Hükümet son aylarda artan anarşi karşısında kamuoyunun ilgisini başka tarafa çekmek için beyanlarda bulunmuştur. Örneğin, CHP Küçük Kurultayında Sayın Başbakan, Türkeş'le ilgili bir rapordan bahsetti. Tabii şu anda bu lüzumlu muydu, değil miydi, onun için bir şey söylemeyeceğim. Yalnız, lüzumlu idiyse bir şeyin açıklanmasını isteyeceğim. 1974 yılında iktidar oldukları zaman niçin bu konu üzerinde durmadı?.. Benim en çok üzerinde durduğum şu :

Arkadaşlar, burada geçmiş hükümetlerin başbakanları hakkında "hırsızdır" diye tempo tuttunuz. Şimdi, iktidarsınız çıkarın neyi varsa meydana. Niye çıkarmıyorsunuz, niçin çıkarmıyorsunuz?..

HİKMET SAVAŞ (Eskişehir) – Mecliste, Mecliste çıkacak.

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) – Affi da siz çıkardınız.

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Şurasını açıklıkla ifade edebilirim ki, CHP aşırı solun işgaline uğramıştır. Hakiki CHP'liler söz sahibi değil. Kars'ta durum bu merkezdedir. Sayın Hükümet Başkanı anarşi hakkında yeni teşhisler arıyor. Buna ne lüzum var, 12 Mart Muhtırası ile şerefli Türk Ordusu ve başın-

daki kumandanlar tehlikenin nereden geldiğini ve anarşi mihraklarını tespit ederek Örfi İdare Mahkemelerince suçluları tevkif ederek hapse sokmuştu. Ne yazık ki 1974 CHP iktidarı bunları affettirmek gafletine düştü. Bu suçlu militanların birçokları vatansever CHP'lilerin istememesine rağmen devlet kadrolarını işgal etmiş bulunmaktadır.

Bir örnek vermek istiyorum : Benim bölgemde, hudut kasabamda bir öğretmen vardı. Bu öğretmeni bir gün çuvaldan bir elbise giyerken gördüm arkadaşlar, çuvaldan bir elbise yapmış. "Niye bunu giyiyorsun?" diye sordum. Efendim, "Geçinemiyorum" dedi. Doğru, öğretmenlerin parası azdır. Bir hemşirenin 13 bin lira aldığı bir memlekette, bir öğretmene 3 bin lira verilirse bu hadiseler böyle gidecektir. Bir mühendise 7 500 lira, bir öğretmene 2 500 lira ver; "Git idare et, ondan sonra da bu talebeyi yetiştir." de. Bu nasıl iştir?..

Şimdi, zaman geldi, bu öğretmeni Örfi İdare mahkemeleri Diyarbakır'da mahkûm etti. Diyarbakır'a gönderdi, hapsetti. 1974 Af Kanunuyla hapisten çıktı. Çıktıktan sonra bu arkadaş Rusya'ya kaçtı, bu vatandaş Rusya'ya gitti, orada gezdi, dolaştı, eğitildi; tabii kanunlarımıza göre bir müddet sonra bu iade edildi. Burada geldi, Ankara Belediyesinde nemalandı. Şimdi bunu, Gürbulak hudut kapısında koruma müdürü mü veyahut nedir öyle görüyoruz. Yani, "Git orada, gümrükte sen de soymaya başla..."

BAŞKAN – Sayın Ayrım beş dakikanız var.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – İhtisasları var.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Biraz da Ülkücülerden bahset, samimi adamsın, inanırım ben size.

BAŞKAN – Sayın Feyyat...

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Vallahi bilsem hepsinden söz ederim, hiç kimseden çekinmem.

Sayın senatörler;

Anarşinin kökünün kazınması için Hükümetin başı açıkça ve samimi olarak Parlamentodan ve siyasi partilerden ne istediğini beyan etmelidir. Anarşinin birinci teşvikçisinin muayyen dernekler olduğunu bilmeyen yoktur. Anayasanın 56 ncı maddesi; siyasi partileri ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul etmektedir. Halbuki, Hükümet hareketleriyle bölücülük ve yıkıcılığıyla tanınan dernekleri de bu demokrasinin vazgeçilmez unsurları gibi himaye etmenin çabası içinde. Bu suretle anarşi önlenemez duruma düşmüştür; "Tavşana kaç, tazıya tut." diyor.

Doğu Anadolu'da güvenlik kuvvetleri kadro bakımından kifayetsiz, motorlu araç ve gereçlerden yoksundur. Mesela Ardahan ilçemizde 8-10 polislik bir kadro gülünçtür. Osmanlı İmparatorluğunun gerileme devrinde düşman donanması

İstanbul'a yaklaştığı çaman, o zamanki Sadrazama "Ne tedbir alalım?" dendiği zaman, "Surları, kaleleri badanalattırın." demişti.

Şimdi, öyle bir kritik durumdayız ki, anarşiden başka hiçbir şey düşünmeyeceğiz. Gidiyoruz, bakıyoruz ki, Jandarma Genel Komutanlığı restore ediliyor, boyattırılıyor. Bir taraftan yokluktan bahsediyoruz, İçişleri Bakanlığını restore ediyoruz, Emniyet Genel Müdürlüğünün boyandığını görüyoruz. Bizim bu manzara aklımıza geliyor; yani başka iş kalmamış, bunlarla meşgul oluyor. Bununla meşgul olacağına güvenlik kuvvetlerini telsizle vasıta ile mücehhez kılsın. Yani, bir sene o binaları restore etmese, 10 sene de mefruşat verilmese idare edilebilir; fakat bunun tahammülü yoktur.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – O binaları boyamazsak olmaz bunlar.

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Şimdi, Mayıs ve Haziran aylarındaki geçmiş konuşmalarımda Ardahan'daki "Hamallar Derneğinden" bahsetmiştim. Sayın İçişleri Bakanı da "bu derneğin kapandığını" söylemişlerdi; fakat 17 ekim tarihinde bu dernek mensupları Ardahan'daki Hükümet Konağına ve Adliyeye baskın yaptılar, bazı hükümlülerin serbest bırakılmasını istediler. Epeyce mücadele devam etti, bir jandarma erimiz yaralandı. Sonradan neticenin ne olduğunu bilmiyorum.

Arkadaşlar, Ardahan'daki bu dernekler Kars'ta "Apolar Derneği" namı adı altında kuruldu. Şimdi, köylerde "Dev-Genç Yardımlaşma dernekleri, dayanışma dernekleri" diyor... İşte Dikme Köyündeki son hadise de bunların bir neticesidir.

Sayın Başbakan zaman zaman bu kürsülerden "Doğa Kanunu"ndan bahsediyordu. Toprak Reformu Kanunu görüşülürken bundan bahsediyordu. Sayın Ecevit'in "Doğa Kanunu" hakikaten şimdi Ardahan'da tatbik edilmeye başlandı. Tepeler'in Bol Köyünde Abbas Bey isminde birisinin bu yaz çayırları otları müsaviyen taksim edildi vatandaşlara. Arpaçay'ın Dıraç Köyünde yine bir mandıracı aynı akıbete uğradı.

Sayın Başkan;

Konuşmamın sonuna geliyorum. Ankara'ya Ramazan Bayramında hayvan getiren 14 tane Göle'li, Arpaçay'lı, Nevşehir'li birçok tüccarlar, hayvan yüklü kamyon sahipleri şehrin hemen kenarında soyuldu ve bunların soygunlarını yapan belli ki, bu eğitim enstitülü talebeler; gayet efendi, gayet rahat; "Neyiniz varsa verin." diyebiliyorlar. Ben bu arabanın plâka numarasını vilayete gönderdim; adliyeye vermişler, serbest bırakılmış. Fakat, Göle'den de vardı o vatandaşlar, Arpaçay'ın Kuyucak Köyünden de vardı, üniversite talebesi de var içinde. Hatta Sivas'ta gelip bir ekibe, bir konvoya raslıyorlar, diyorlar ki, "Ne o, siz de iftarlık verdiniz mi?", yani, soygunda zorlayarak değil, "Neyiniz varsa verin." Bizim Doğu'da devlet işte bu hale düşmüş. İşte anarşi buradan doğuyor...

BAŞKAN – İki dakikanız var Sayın Ayrım.

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Anarşi mihrakları da buradan kaynaklanıyor.

Muhterem senatörler;

Yalnız bu anarşinin, bu bölücülüğün ortadan kalkması için benim de kendime göre bazı önerilerim var, onları dile getireceğim.

Bölücülüğü ile tanınan,militan yetiştiren POL-DER,TÖB-DER başta olmak üzere gereken derneklerin kapatılması için kanunî değişiklik yapılmalıdır. Devlet istihbaratı, ki ona bağlı bir sürü dernekler vardır, onları saymıyorum, en başta gelen bir teşkilâttır. Bugün gazetelerde bir şey okudum, çok üzüldüm. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Başbakanına, maiyetinde olan 5 tane polis hakarette bulunuyor. Böyle bir şey olmasa dahi, şüyuu vukuundan beterdir. Yani, bakın Devlet olarak ne hale düşmüşüz? Beni çok üzdü bu hadise. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanına bu hadise olduktan sonra, bize haydi haydi olabilir. İşte bu polislerin ayrılmasından meydana geliyor, kamplara bölünmüşlerdir. Nedir? Devletsiniz canım en başta. Bir tarafı tutun haklı olanı, haksızı atın gitsin, başka bunun çaresi yok.

Devlet istihbaratı güçlendirilmelidir. Devletin istihbaratı olmalıdır, örgütler istihbarat yapamaz.

Eğitim enstitülerinin başında bulunan POL-DER'e vesair derneklere ait kişiler buradan uzaklaştırılmalıdır.

Jandarma Teşkilâtının yetki ve kadrosu artırılmalıdır.

Siyasî amaç güden polis mensuplarının görevleriyle derhal ilişkileri kesilmeli, polis kadrosu güçlendirilmelidir.

Üniversite ve liselerde anarşik olaylara karışan ilgililer disiplin cezasına çarptırılarak, okuldan uzaklaştırılmalıdır.

Üniversitelerin kapalı bulunduğu sürelerde öğretim üyelerinin o günlere isabet eden yan ödemeleri verilmemelidir.

BAŞKAN – Sayın Ayrım, cümlenizi lütfen tamamlayın.

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Bitiriyorum Sayın Başkan.

Adliye mekanizması süratle çalışır hale getirilmelidir. Endişe altındadır Adliye, görev yapamıyor. Sayın Başbakan da valiler toplantısında bunu açıkça ifade etti.

Güvenlik mahkemeleri yasası çıkartılmalıdır. Arkadaşlar, bu güvenlik mahkemeleri, Anayasanın 136 ncı maddesinde yer almış. Fakat, bunun üzerinde bir şey var. Benim aklıma bir şey geliyor; acaba askerî hâkimlerden mi korkuluyor? Yani, güveneyim; ama neye güveneyim?... Koyun, bir mahkeme çıkarın bu suçlara bakmak için, hangi mahkemeyi çıkarırsanız.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Sizin güveniniz yok mu, mevcut ağır ceza mahkemelerine?

YUSUF ZİYA AYRIM (Devamla) – Hükümet bütün bu hususları tahakkuk ettiremediği takdirde, istifade edilen müesseseyi işleterek kendisinden evvel gelmiş ve gitmiş Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerine örnek olmasını temenni eder, hepinizi saygı ile selamlarım. (AP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Ayrım.

İçtüzüğümüz gereğince, gruplar adına üç sayın üye konuşmuştur. İçtüzüğümüzdeki hükme göre, üç üye konuştuktan sonra Başbakan dilerse söz alır. Grupları saymazsak üç üye konuşmuştur, Başbakan dilerse konuşabilirler.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) – Rica edeyim.

BAŞKAN – Sayın Başbakan buyurun. (CHP sıralarından alkışlar) Efendim, bir şey mi diyecektiniz?

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkan, Hükümetin söz hakkı vardır, buna bir şey demiyorum; ama bu kadar mühim bir meselede 35 arkadaşımız söz almış, 3'ü konuşmuş, daha 32 kişinin ne söyleyeceğini bilemiyoruz. Böylece Hükümetin araya girmesindeki yararı anlayamadım efendim.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, İçtüzük hükmüdür. Başbakan dilerse bu hakkını kullanır; takdir kendisine aittir.

Buyurun Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Yüce Kurulunuzu saygıyla selamlarım.

Cumhurbaşkanlığınca Seçilmiş Üyelerden oluşan Grupun sayın üyelerinin, yıllardan beri ülkemizin en önemli sorunu olan iç güvenlik sorunuyla ilgili olarak Devlete yönelen, ülke bütünlüğüne yönelen, can güvenliğine yönelen eylemlerle ilgili olarak bu Genel Görüşme önergesini vermelerini şükranla karşılıyoruz. Elbette ki Cumhuriyet Senatosunun bu konularda yapacağı görüşmeler Hükümete ışık tutacaktır ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu eylemler karşısındaki, bu gelişmeler karşısındaki tavrının belirlenmesine olanak sağlayacaktır.

Grup sözcülerinin ve üyelerinin konuşmalarını yararlanarak dinledim. Bu aşamada, özellikle grup sözcülerinin konuşmaları tamamlanmış olduğuna göre, Hükümet adına bu konuşmayı yapmakta yarar gördüm. Tabii görüşmelerin sonunda gerekirse fazla vaktinizi almamaya gayret etmek koşuluyla yeniden huzurunuza gelebilirim.

Değerli üyeler;

Terörizmle ilgili bir gerçek şudur ki, bugün terörizm yalnız ülkemizde değil dünyada yaygındır. Çeşitli ülkelerde, çeşitli rejimler altındaki ülkelerde değişik ölçülerde terörizm vardır. Benim bildiğim yalnız bu ay demokratik ülkelerde yapılan iki uluslararası toplantıda terörizm konusu ve bunlara karşı alınabilecek önlemler, takınılabilecek tavır görüşülmektedir.

Terörizmin başladığı ülkelerde iç güvenlik kuvvetlerinin bir süre etkinlik bakımından terörist eylemcilerden geride kaldığı görülmektedir. Alınan önlemlerin bir süre yeterli etkinliğe varamadığı görülmektedir; fakat genellikle bu ülkeler hızla kendilerini toplayıp iç güvenlik kuvvetlerinin ve önlemlerin etkinliğini artırabilmektedirler ve o ölçüde de terörizmi sınırlayabilmektedirler.

Bu ülkeler arasında önlemleri az çok yeterli düzeye bugünden eriştirebilmiş olanlar vardır; henüz yeterli düzeye eriştirememiş olanlar vardır. Demokratik ülkeler arasında her ikisinin de örnekleri görülebilir.

Demokratik ülkelerin terörizme karşı, tedhişçiliğe karşı önlem alırken, tutum saptarken iki tehlikeden, iki sakıncadan özenle kaçındıklarını görüyoruz. Birincisi, terörizmi önleyebilmek uğrunda demokratik hakları ve özgürlükleri sınırlı tutmaktan veya kısmaktan kaçınmaktadırlar. O kadar ki, aldıkları önlemlerin uygulamada demokrasiyi zedeleyip zedelemediğini zaman zaman, birkaç ayda bir gözden geçirme gereğini duymaktadırlar ve eğer bir önlemin demokratik özgürlükleri kısıcı etkileri olabileceğini uygulamada görürlerse o önlemleri kaldırma yoluna gitmektedirler.

İkincisi, bu demokratik ülkeler, terörizme karşı, iktidardakilerin, ya da daha geniş anlamda egemen güçlerin beğenmedikleri akımlara karşı devlet dışı güçler oluşturmaktan kaçınmaktadırlar. İstisnasız bütün demokratik ülkeler terörizmle karşılaştıkları vakit, devletin gücünü demokrasi kuralları içinde etkinleştirerek terörizmle mücadeleye çalışmaktadırlar. Bunların arasında devlet dışı birtakım sorumsuz güçler oluşturarak o yoldan terörizmle veya iktidardakilerin beğenmedikleri siyasal akımlarla mücadeleye kalkışmış olan tek bir devlet yoktur. Demokratik âlemde bunun bir tek istisnası maalesef geride bıraktığımız yıllarda Türkiye olmuştur.

Bizde uzun süre bu konuda yapılması gerekenler yapılmamıştır, yapılmaması gerekenler yapılmıştır. Örneğin, Türkiye'nin Anayasası açısından ve yasaları açısından bazı alanlarda demokratik haklar ve özgürlükler bir hayli geniştir; fakat bazı bakımlardan da önemli sınırlamalar henüz vardır. Geride bıraktığımız yıllarda özellikle 12 Mart döneminde bu sınırlanmış olan özgürlüklerden bazıları büsbütün sınırlanmıştır, sınırlanmak istenmiştir; ancak Anayasa Mahkemesi bunlar-

dan bazılarını anayasanın temel ilkelerine aykırı bulduğu için yürürlükten kaldırmıştır; ama o arada bu önlemler toplumda yeni bir huzursuzluk nedeni olmuş, birtakım tepkilere yol açmıştır.

Örneğin, burada çok haklı olarak, buradaki görüşmelerde çok haklı olarak, bir kısım kamu görevlilerinin siyasal amaçlı derneklere üye olmalarından veya amaçları dışına taşan birtakım derneklere üye olmalarından, bunlar içinde aktif görev almalarından şikâyet edildi. Bu şikâyetlere yürekten katılıyoruz; fakat bu kamu görevlilerine, kamu görevliliğinin sorumluluğuna ve işlevlerine uygun biçimde örgütlenme olanağının verilmemiş olmasının, kısmen verilmişken sonradan bu olanağın kalkmış olmasının maalesef bir acı sonucudur. Bununla kamu görevlilerine ille işçilere tanınan örgütlenme hakkı kadar haklar tanınmalıydı; aynı haklar, aynı örgütlenme olanakları tıpatıp onlara da tanınmalıydı demek istemiyorum; bunu o ölçüde tanıyan ülkeler vardır; ama en azından kamu görevlilerinin ancak ve ancak nasıl meslek örgütleri içinde toplanabileceğini saptamak ve hangi kurallara uyacaklarını, nasıl bir disiplin içine kendilerini sokabileceklerini yasalarla ve Anayasa ile saptamak durumunda, derneklerin son yıllardaki yozlaşma sürecine girilmiş olmazdı.

Üstelik, bu yasal olanak, bu demokratik olanak esirgendiği gibi, geride bıraktığımız yıllarda bir yandan bazı kamu görevlileri, (Devlet dairelerindeki memuruyla, öğretmeniyle, polisiyle) kendiliklerinden birtakım derneklere girdiler, birçoğu amaçlarından yozlaşmış olan derneklere girdiler, bir çoğu kamu görevlisi işleviyle bağdaşamayan derneklere girdiler; fakat onunla da kalınmadı, geride bıraktığımız dönemdeki iktidarların, üç yıllık dönem iktidarlarının en azından bir kanadı, kamu görevlilerinin büyük bir bölümünü bu tür derneklere girmeye zorladı. Amacından taşmış, demokraside yeri olmayan, kamu görevlilerinin girmeleri, üye olmaları asla uygun olmayan bazı derneklere geride bıraktığımız üç yılda iktidarın bir kanadı memurları girmeye zorladı, polisleri girmeye zorladı, öğretmenleri bu tür derneklere girmeye zorladı ve bazı görevlerde yükselebilmek için veya yerini koruyabilmek için bu tür derneklere girmek âdeta kamu görevlileri için kaçınılmaz duruma getirildi.

Böylelikle yapılmaması gereken bazı şeyler yapılırken, yapılması gereken bazı şeyler de yapılmadı, ihmal edildi. Örneğin, iç güvenlik kuvvetleri ve önlemleri bağışlanmaz bir ölçüde ihmal edildi. Biraz önce konuşan değerli Kars Senatörünü istifade ederek dinledim, emniyet kuvvetlerinin yetersizliğiyle ilgili, Kars'taki, Ardahan'daki polis sayısının yetersizliğiyle ilgili bütün söylediklerine katılıyorum; bunlar gerçektir ve söyledikleri yalnız Kars için Ardahan için gerçek değildir. Söyledikleri Elazığ için gerçektir, Ankara için gerçektir, Adana, İstanbul ve Türkiye'nin pek çok yeri için gerçektir.

Birçok ilimizdeki polis sayısı, örneğin bundan 10 yıl öncekinden veya 5 yıl öncekinden daha azdır; hatta Hükümete geldiğimizde, jandarma sayısı bundan 10 yıl öncekinin altında idi. Üstelik, önemi artmış birçok merkezde polis sayısı, emniyet görevlileri sayısı, artan şiddet eylemleriyle toplum suçlarıyla birlikte artacak yerde azalırken, bununla da kalınmadı, bunların eğitim düzeyleri akıl almaz derecede düşük tutuldu sayın senatörler.

Bunu, en açık bir kanıtıyla takdirlerinize sunmak isterim : Çoğu ortaokul bitirmiş, ondan sonra uzun yıllar hayata atılıp ortaokulda öğrendiklerinin de büyük bölümünü unutmuş kimseler polis eğitimine alındı, iki aylık, sadece iki aylık eğitim verildi bunlara ve ondan sonra sırtlarına üniforma giydirildi, ellerine tabanca verildi ve "Sen polissin, bu memlekette can güvenliğini, mal güvenliğini sen sağlayacaksın" diye sokağa salındılar. Yani, bir yandan hele artan olaylara göre sayıları çok azdı, bir yandan da var olan polislerin,büyük kısmının iyi niyetine her zaman inandım ve inanıyorum; bunu her halde sayın senatörler hatırlarlar, her vesileyle muhalefet yıllarında da söyledim; ama ne kadar iyi niyetli olursa olsun çoğu, bunların büyük bir bölümü böylesine düşük bir eğitim düzeyinde idi.

Üstelik, araçları gereçleri çok eksikti. Sayın senatörün o bakımdan söylediği de doğru ve bu eksiklik bir ölçüde hâlâ sürüyor. Taşıt bakımından eksikliklerini, ekonomik zorluklarımıza rağmen,büyük ölçüde giderdik emniyetin ve savcıların. Nasıl giderdik?... Başka kamu kuruluşlarının bir kısım taşıtlarına el koyarak polise verdik, savcılara verdik, o şekilde eksikliği bir ölçüde giderdik; ama telsiz eksikliği akıl almaz ölçülerde idi ve maalesef bugünden yarına, çarşıya, çıkıp, herhangi bir memlekette çarşıya çıkıp ihtiyacınız olan telsizi de alamıyorsunuz. Frekansına göre, belli teknik koşullarına göre bunları aylar önceden ısmarlamanız lazım. Bu gereksinmeyi karşılama yolundaki adımları da ancak bu yıl Hükümet kurduktan sonra biz atmaya başladık ve sonuçlarını ancak belli bir süre içinde alabiliyoruz.

Öte yandan,emniyet kuvvetlerinin, hele çağımızda etkinliği büyük ölçüde, birtakım destekleyici teknik hizmetlere bağlıdır, hatta bilimsel denebilecek hizmetlere bağlıdır. Örneğin, adli tıp, parmak izi, balistik, bomba sökme, hatta fizik, kimya; bu alanlarda güvenlik açısından yüksek düzeyde yetişmiş geniş kadrolara gereksinme vardır. Yalnız o kadar da değil, bu kadroları nasıl değerlendirebileceğimizi bilmek lazımdır.

Bu bakımdan da Türkiye'de emniyet kuvvetleri, geride bıraktığımız yıllarda akıl almaz derecede ihmal edilmiştir. Böyle bir ihmalin bulunduğunu muhalefetteyken seziyorduk; fakat iktidara geldiğimizde, bu hizmetlerinde ve genel olarak polisin eğitiminin ne derecede ihmal edildiğini gördüğümüz vakit, bizim tahminlerimizi ve kaygılarımızı çok aştığı kanısına vardık.

Size birkaç örnek vermek isterim sayın üyeler : Örneğin, Rahmetli Fendoğlu'na gönderilen bombadan sonra, bir-iki bomba daha yakalandı. O sırada danışman olarak, uzman olarak yararlandığımız İngiliz uzmanlar, Scotland Yard'dan gelmiş uzmanlar vardı. Onlarla konuşurken şunu öğrendik ki, Türkiye'de bir bomba yakalandığı vakit o bomba sökülemiyor; ancak patlatılabiliyor. Patlatıldığı zaman da içindeki kanıtlar yok olup gidiyor.Türkiye'de bir bombayı patlatmadan sökebilecek bir uzman aramaya başladık. Hiçbir Devlet kuruluşunda bunun bir tek uzmanını bulamadık. İngiltere'den uçakla uzman getirttik. O sırada bulunan bombaları patlamadan sökme olanağını bulduk. Emniyet Genel Müdürlüğünün birçok zeki elemanları var, süratle onlardan bir ekip yetiştirdik. Türkiye'de yıllardan beri ilk kez bomba sökülür hale geldi ve o zaman bombaların içindeki kanıtlar, parmak izleri, kullanılan malzeme, o malzemenin nerede imal edilmiş olabileceği vesaire; o bombalardan çoğunun hepsinin aynı yerde, aynı elden çıkmış olabileceğine kadar kanıtları saptama ve iz sürme olanağını bulabildik.

Türkiye'de parmak izi servisleri elbette var; ama İstanbul gibi bir büyük merkezde öğrendik ki, adi suçlunun, hırsızın, tedhişçinin, adi suç olarak siyasal nedenle banka soyanların parmak izleri hepsi bir aradadır, karmakarışıktır. Bir şiddet eylemi ile ilgili olarak parmak izlerini taramak istediğiniz vakit içinden çıkma olanağı yoktur. Uzun çalışmalardan sonra bunları yeniden tasnif etmek zorunda kaldık.

Türkiye'de balistik servisleri var. Çok iyi yetişmiş balistik uzmanları da var; ama birçok büyük kentlerimizde şu durumu öğrendik; haftada bir, onbeş günde bir belli emniyet amirliklerinden o hafta veya onbeş günlük süre içinde kendi bölgelerinde bulunmuş ne kadar kovan varsa bir torbanın içine konuluyor ve balistik servisine gönderiliyor. Balistik servisi "Biz ne yapalım bunları; hangisi hangi olayındır, bunu bilmeden bu mermilerin bize gelmesi ne işe yarar" diyorlardı. Türkiye'de emniyeti bu halde bulduk ve maalesef bir yandan devlet dışı güçler oluşturulurken, Türkiye'de güvenlik sağlamak, komünizmi önlemek, bölücülüğü önlemek gerekçeleriyle devlet dışı güçler oluşturulurken; o devlet dışı güçlerin eline en modern silahlar verilirken, onlar sanırım Devlet parası ile aylarca kamplarda eğitilirken, Türk polisine, o yasa dışı güçlere sağlanan eğitimin onda biri sağlanmamıştır.O yasa dışı güçlere sağlanan modern araçların gereçlerin onda biri sağlanamamıştır. Değerli senatörler Devleti bu halde bulduk.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Delillerini görelim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Efendim, eğer bu konuda bir Senato araştırması açarsanız, delillerini en küçük ayrıntılarına kadar sizlere sunmaktan memnun oluruz. Kaldı ki bunları ilk kez bugün söylemiyorum, aylardan

beri bu gerçekleri söylüyorum ve geride bıraktığımız dönemde İçişleri Bakanlığı yapmış sayın bakanlardan hiç biri bu gerçekleri inkâr edemedi, çünkü herkesin bildiği gerçeklerdi. Bunun için bence, o dönemin İçişleri bakanlarını da suçlamak haksızlık olur. Çünkü üyesi bulundukları hükümetin ayrı bir politikası vardı.

Kendi anlayışlarına göre, Devletin güvenliğini devlet dışı güçlerle sağlama politikası, Devletin kendi yasal güçlerinin etkinleştirilmesine karşı sürekli bir engel olarak çıkıyordu ve o güçlere Devlet içinde ayrıcalıklı bir yer tanınıyordu. Âdeta Devletin üstünde bir yer tanınıyordu. Anarşinin başlıca nedeni de bu idi. Buna karşı bazı çevrelerde tepki olarak, çok yanlış, sağlıksız, sonu çıkmaz olan bir tepki olarak aynı yollara başvurmayı denediler ve Türkiye'de şiddet eylemleri böylece bir tırmanmaya dönüşmüş oldu.

Ayrıca, daha uzun bir süreç içinde geride bıraktığımız yıllarda, iktidarın kendi siyasal bakışı açısından sakıncalı bulduğu akımların içine kışkırtıcı ajanlardan yerleştirilerek, onlardan örneğin sırf odalarında oturup ara sıra ideolojik tartışma yapacak olanlar adeta zorla dışarı çekildi. Bazı sayın senatörler bu iddialarımızın soyut iddialar olduğunu ileri sürdüler bugün bu kürsüde de, oysa lütfedip 12 Mart dönemindeki ve onu izleyen aylardaki sıkıyönetim mahkemelerinin kararlarına bakacak olurlarsa Devletin, geride bıraktığımız yıllarda bu tür kışkırtıcı ajanları çok sayıda kullanmış olduğunu adlariyle kanıtlarıyle görürler, bunlar mahkemelerde kararlara geçti, tutanaklara geçti.

Ben o kışkırtıcı ajanları da suçlamıyorum, aksine onları bugün toplum içinde korumak gerektiğine, etkisiz tutmak; fakat korumak gerektiğine inanıyorum; ama onları o yola Devleti, rejimi koruma yöntemi olarak yöneltenler büyük hata işlemişlerdir ve böylelikle kimin soldaki eylemci, kimin sağdaki eylemci olduğu iç içe karışmış, birbirinden ayırt edilemez hale gelmiştir.

Ayrıca bütün dünyada etnik ayrılıkların, kültür ayrılıklarının, din mezhep ayrılıklarının yaygınlaşma eğilimi gösterdiği bir çağda, Türkiye'de bu tür ayrılıklar özellikle körüklenmiştir. Hele tarihimiz boyunca ne kadar tehlikeli olduğu çeşitli vesilelerle görülmüş olan Alevilik, Sünnilik zaman zaman iktidarda bulunanların elbette hepsi değil; fakat bir kısmı tarafından açıktan, bile bile körüklenmiştir. Bazıları da bunu iktidarda değilken körüklemişlerdir.

1963'te yürürlüğe giren çalışma yaşamıyla ilgili demokratik yasalar, Türkiye'nin en karışık günlerinde bile işçi kesimini sakin bir koy gibi tutuyordu; fakat işçi kesiminin içine de bu bölücülükler sokulmaya başlandı. Böl ve yönet, böl ve sömür kuralınca işçilerin kısılamayan haklarına karşın güçlerini kırabilmek için, sendikal hareketi bölmek, etkisizleştirmek, işçilerin gücünü bölmek için özel tertiplere başvuruldu ve örneğin bir Seydişehir fabrikasında bu yüzden işler

zaman zaman durma noktasına geldi. Bursa'da olaylar görüldü. İskenderun'da olaylar görüldü, daha başka yerlerde bu tür olaylar görüldü. Yani, aralarında sendikaları ayrı olsa bile, hiç bir davranış ayrılığı olmayan, demokrasi anlayışları bakımından bir ayrılık olmayan işçiler kendi aralarında birbirine düşürülmeye başlandı ve biraz önce söylediğim gibi, kamu görevlilerinin de büyük bir bölümü iktidar himayesi altındaki, iktidarın bir kanadının himayesi altındaki derneklere girmeye zorlanarak Devlet idaresi bölündü, yalnız iktidar ortakları arasında parsellendiği için bölünmedi, ayrıca bu tür zorlama dernekçilik yüzünden de bölündü.

Sayın Zeyyat Baykara, çok haklı olarak Devlet görevlilerinin siyasal saplantılar içine girmesinin, hele bu saplantıları işlerine yansıtmalarının çok büyük bir sakınca olacağını ve Devlette anarşi yaratacağını söylediler. Çok haklıdırlar; fakat geride bıraktığımız yıllarda bu açıktan açığa Hükümetin bir kanadının resmi politikası, saklanmayan politikası olarak uygulamaya konuldu.

Üniversiteli gençler arasındaki bölünmeyi önlemek, hiç değilse çatışma biçiminin dışına çıkarmak için çaba göstermek gerektiği halde, bununla yetinilmedi lise, hatta ortaokul öğrencilerini birbirine karşı düşman etmek için geride bıraktığımız yıllarda elden gelen yapıldı. Bunu ben söylemiyorum sayın senatörler, Birinci Cephe Hükümetinin İçişleri Bakanı, 1977 yılında şiddet eylemlerinin ortaokullara kadar sokulduğunu, ortaokul öğrencilerinin yollarının kesilip, tehdit altında kendilerinden zorla para toplandığını, açıkladı. Bunu kimlerin yaptığını söylemeye Hükümetin yapısı elvermiyordu; ama kimleri kastetdiği de biliniyordu ve belli oluyordu.

Ayrıca, bunun benim bir kişisel iddiam olmadığını şöyle de kanıtlayabilirim. İkinci Cephe Hükümeti döneminde, Cephe ortaklarından birinin yüksek düzeydeki bir yetkilisi açıkça şu sözleri söyledi ve bunlar basında çıktı, yalanlanmadı, doğrulandı. Dedi ki, "İktidarın yolu okullardan geçer, devlet kadrolarından geçer, biz bu anlamda iktidar olmaktayız, iktidar olduk." Bu sözleri bir hükümetin ortağının yüksek düzeydeki yöneticileri açık açık övünerek söylediler.

BAŞKAN – Sayın Başbakan bir dakikanızı rica edeyim.

Sayın Çalış, Başkanlığa gönderdiği tezkerede : "Lütfen televizyon ışıkları hep bize karşı oluyor. Bunda da denge sağlanmasını arz ederim" demektedir.

Televizyon bu şekilde hareket etsin, denge sağlansın.

Teşekkür ederim.

Denge sağlanmasını, ışıkların bir tarafa dönük olmamasını televizyonu yönetenlerden istiyorum.

Buyurun Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Sayın senatörler;

Ayrıca, hiç kuşkusuz şiddet eylemlerini körükleyen dış kaynaklar da vardı ve vardır. Ancak, ben bu konuda Milli Birlik Grubu Sözcüsü Sayın Kadri Kaplan gibi düşünüyorum, yani bunların dış kaynakları da olduğunu en azından tahmin ediyorum. Bunun çok açık bazı belirtileri de vardır; ama bunun arkasına bir mazeret olarak saklanmayı doğru bulmuyorum.

Çünkü, bu tür akımlar ve kaynaklar bütün dünyada vardır ve pek çok ülkeyi etkilemeye çalışırlar; ama eğer bir ülke kendi toplumsal yapısını sağlamlaştırmışsa, güvenlik önlemlerini etkinleştirmişse, dış kaynaklara, onların kışkırtmalarına karşın, bu tür dışarıdan gelen eylemleri, kışkırtmaları önleme olanağını bulabilir; fakat hiç kuşkusuz Güneyde hemen sınır ötemizde gelişen bazı olaylar ki, o olayların kaynakları bir bakıma o komşu ülkelerin de sınırlarının dışında aranmak gerekir. Bunlar, ister istemez Türkiye'yi de etkilemektedirler.

Bazen iki komşu ülke arasındaki olaylarla ilgili gidişler, gelişler yıllardan beri bizim sınırlarımız içinde geçmektedir; alınmaya çalışılan bütün önlemlere karşın; ama buna bakarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki durumu, tehlikeleri gözlerde büyültmenin son derecede sakıncalı olacağına inanıyorum ve Türkiye'de bazı çevrelerin bu konudaki haklı duyarlılığını bildikleri için, bazı kimselerin sürekli bu durumu diğer yasa dışı eylemlerden ayırarak abartmalarını da son derecede sakıncalı ve sorumsuzca bir davranış olarak görüyorum.

Sayın Baykara yürekten katıldığım bir söz söylediler. "Türkiye'de eylemciler milleti yanlarında bulamıyor" dediler. Bu gerçekten Türkiye'nin en büyük gücüdür. Aynı şeyi Güneydoğu ve Doğu Anadolu halkı için de, bu ulusun bir parçası olan o bölgeler halkı için de yürekten inanarak söyleyebiliyorum. Evet, orada çoğu dışarıdan, azı içeriden kaynaklanan bölücü akımlar vardır; ama o bölge halkını yanında bulamamaktadır. İç politikada da kışkırtmalar yapılmasına rağmen, bulamamaktadır. (CHP sıralarından alkışlar) Ancak, gelecek kuşaklara ilişkin olarak tehlike olabilir. Bunu da geleceğin o bölgeler halkını oluşturacak olan bugünün çocuklarının, gençlerinin, ilkokuldan başlayarak öğrenimlerine gereken titizliği göstererek önleyebiliriz. Şimdiden maalesef bu konuda az sayıda da olsa olumsuz etkileri görülen bazı öğretmenlere karşı etkin önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu önlemleri etkinleştirecek Hükümet kararları alınmaya ve uygulanmaya başlanmıştır. Son kez Güneydoğu Anadoluya gidişimde bunların henüz yeni önlemler olmalarına karşın, olumlu sonuçlarını şimdiden vermeye başladığını gördüm.

Herhalde o bölge halkına, bu vatana bağlılığını, bu milletin ayrılmaz bir unsuru oluşunun bilinci içinde bulunduğunu, savaşta, barışta her zaman kanıtlanmış

olan o bölge halkına kuşku ile bakmak kadar tehlikeyi büyültecek başka bir davranış olamaz. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)

Değerli senatörler;

Abartmamakla beraber, gerçek ölçüleri içinde görmekle beraber, kışkırtıcıyı gördüğünüz yerde üzerine yürümekten sizleri bizleri alıkoymamak gerekir.

Bu konuda Adalet Partisinin Sayın Grup Sözcüsü bize karşı, özellikle bana karşı çok haksız bazı eleştiriler yöneltti. Hafızalarımızı birkaç yıl geriye götürecek olursanız, nerede bu tür sloganla karşılaştıysam karşısına çıktım. Yer oldu, zaman oldu Doğu Anadoluda, Güneydoğu Anadoluda bölücülük anlamına gelen sloganlarla konuşmam kesilmek istendi. Ben onları susturmaya çalıştım, halk onları uzaklaştırmaya çalıştı; ama o günün iktidarının emrinde bulunan emniyet kuvvetleri hiçbir şey yapmadı. Belki iyiki de yapmadı; halkın onları ittiğinin belli olması, halkın onları kabul ettiğinin belli olması elbette çok sağlıklı bir şeydir.

Doğu Anadoluda bölücü akımların başlangıcı sayılabilecek mitingler 1967'de, 1968'de başladığı vakit, ilk işim o zaman Partimin Genel Sekreteri olarak o bölgeye gitmek ve bu akımların karşısına çıkmak oldu; ama buna karşılık bazı garip durumlarla da karşılaştık. Örneğin, geçen yılın sonunda gazetelerde bir haber çıktı; birkaç kez tekrarladığım halde yalanlanmayan bir haber. Geçen yılın sonunda, o zamanın Adalet Bakanı, Güneydoğulu Adalet Bakanı, kendi iline gidiyor yerel seçimler seçim kampanyası sırasında ve halka beni şöyle şikâyet ediyor; Ecevit bir yandan Güneydoğu Anadolu halkının dostu geçinir, bir yandan da "halklara özgürlük" diye haykırdınız mı sizi susturmaya kalkışır" diye beni o bölge halkına şikâyet etti. Geçen yıl sonundaki Adalet Partili Sayın Adalet Bakanı.

Değerli arkadaşlarım;

Biz o bölgeye kuşku ile değil, halka güven duyarak gidiyoruz. Şiddetle değil sevgiyle, şefkatle ve hizmetle gidiyoruz ve o şekilde kışkırtıcıların bütün oyunlarının bozulabileceğine inanıyoruz.

Sayın Ziya Ayrım, benim için de çok üzücü olan bir konuya değindiler; Kars ve Erzurum konusu. Özellikle eskiden hep bir arada adları anılan bu iki komşu ilimizin, Türkiye'nin sınırlarını bekleyen bu iki ilimizin arasına sokulan ayrılık Türkiye'nin en büyük yaralarından, acılarından biridir bence; ama bunu, (İnsaf etsinler Sayın Ziya Ayrım arkadaşımız) son birkaç yıldaki birkaç aylık eğitim enstitüleri öğrencilerine bağlamak büyük haksızlık olur. Belki onlardan bazılarının da yaşları ne, boyları ne; ama daha enstitüye yeni girmişler, belki onların da suçu, kusuru bulunabilir bazılarının; ama bu yıllardan beri süregelen bir ayrılık. Nasıl,

adı Atatürk olan bir üniversitenin yıllar boyu gözlerimiz önünde faşizmin bir ocağı haline getirildiğini ve hükümetlerin buna seyirci kaldıklarını gördük.

Sayın senatörlerden bazılarının itiraz etmek istediklerini duyuyorum; ama ben yıllar önce bu üniversiteye bir ziyaretçi olarak gittiğimde vitrinlerde öğrencilere teşhir edilen kitaplardan çoğunun üstünde gamalı haç vardı; bunu kendi gözlerimle gördüm. (AP sıralarından gürültüler.)

İSMAİL KUTLUK (Balıkesir) – Bazılarında da orak çekiç vardır.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Evet, bazılarında da orak çekiç vardı, ona kuşku yok. Onu her zaman söyledim; ama bazı gerçekleri gözden kaçırmamak lazım. Böyle böyle Kars ile Erzurum'un arasına nifak sokuldu; Kars'dan gelen öğrencilerden bir kısmına, "sen şusun, sen busun" diye orada hayat hakkı tanınmadı, bunun Kars'ta tepkileri oluştu ve maalesef Kars ve Erzurum olayı bugünkü acı durumuna erişti; ama ben kışkırtıcılık, hele iktidardan, iktidarın bazı kanatlarından gelen kışkırtıcılık ortadan kalktıkça Kars ve Erzurum'un gene adları her zaman birlikte anılan iki ilimiz durumuna geleceğine inanıyorum.

Sayın senatörler;

Bu bahsettiğim ihmaller, yanlışlıklar ve sorumsuzluklar Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal sorunlarına da eklendi. Ben, Türkiye'de anarşinin veya şiddet eylemlerinin, kargaşalığın, terörizmin, huzursuzluğun, bugünkü boyutlara ulaşmasında ekonomik ve sosyal sorunların da payı olduğuna inanıyorum, ama bunları gözümde çok büyütmüyorum, meseleleri sadece buna bağlamıyorum. Türk toplumunun yapısının bu sorunlara karşın, kendi haline bırakılsaydı, Türkiye'yi barış içinde, huzur içinde yaşatabilecek bir toplum yapısı olduğuna inanıyorum.

Türkiye'de hızlı değişim süreci, Türkiye'de kırsal alanın ihmal edilişi ve kırsal alandan kentlere göç edenlerden büyük bir kısmının yeterli iş ve gelir olanağını bulamayışı ve bu durumun büyük kentlerde kuşaktan kuşağa daha ağırlaşan sonuçlar ortaya çıkarması ve nihayet Türkiye'nin 1973'teki, 1974'teki petrol fiyatlarının büyük ölçüde artışıyla dünyada girilen yeni ekonomik süreç karşısında kendisini derleyip toparlama yoluna başvurmamış olması, Türkiye'de ekonomik sorunları, işsizliği ve ona bağlı olarak birtakım toplumsal sorunları olağanüstü boyutlara vardırdı. O kadar ki, eğer ekonomik ve toplumsal sorunlar herhangi bir başka demokratik ülkede o boyutlara varmış olsaydı, o ülkede demokrasi çoktan çökebilirdi; ama Türk halkının demokrasiye inancının sağlamlığı sayesinde Türkiye'de yaşayabildi, fakat bütün o sorunların üstüne biraz önce

saydığım sözde önlemler, ters önlemler, sorumsuzca davranışlar da eklenince Türkiye'de olaylar belli bir tırmanışa dönüştü ve belli bir birikime ulaştı.

Sosyal gelişmenin ve isteklerin ekonomik olanakları aşması karşısında rejimde değişiklik yapma isteği, Anayasada değişiklik yapma isteği 12 Mart döneminde açıkça belirtildi. Oysa, Sayın Kadri Kaplan'ın bir sözüne yürekten katılıyorum; gerekli olan, anayasayı değiştirmek değil, rejimi değiştirmek değil, düşünceleri değiştirmekti, meselelere bakış açımızı değiştirmekti. Çünkü, toplum hızla ve demokratik alışkanlıklar içinde gelişiyordu. O gelişmenin ve değişimin ortaya çıkardığı sorunları, kurumlarda, haklarda, özgürlüklerde, rejimde kısıntılar yaparak önlemeye veya bir sağlıklı kanal içine almaya olanak yoktu; fakat o yol da maalesef zorlandı.

Sayın Adalet Partisi Sözcüsü burada dün yaptığı konuşmada bir yakınmada bulundu, "Adalet Partisi hep anayasaya karşıdır, karşı görüş sahibidir diye itham ediliyor, bu haksız bir ithamdır." dedi. Oysa, Adalet Partisinin programında daha yeni yapılan değişikliklere ve her seçimdeki bildirgelerine ve Genel Başkanlarının bu konudaki her demeçlerine, konuşmalarına bakanlar, 1961 Anayasasını, özellikle bu Anayasanın demokratik güvencelerini, özgürlüklerini, özerkliklerini; Adalet Partililer demeyeyim, Adalet Partisi yönetiminin içine sindiremediği bellidir. Belli olmanın da ötesinde, bu açıkça ifade edilmektedir, Partinin resmi belgelerine yazılmaktadır.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Anarşi oradan çıkıyor.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Anarşi bir tek yerden çıkmadı sayın senatörler. Anarşinin muhtelif nedenleri var; ama demokrasiyi benimsemiş bir toplum, demokratik eğilimi kökleşmiş olarak hızlı değişim sürecine girdiği vakit, akıntının karşısına setler çekerek, varsaydığımız veya gerçekten var olan tehlikeleri önleyemezsiniz. O akıma doğru teşhisler koyarak, toplumdaki gelişmeye doğru teşhisler koyarak ve toplumun eğilimleri doğrultusunda önlemler alarak ancak duruma sağlıklı biçimde hâkim olabilirsiniz. Aksi halde, doğacak tepkiler durumu büsbütün karışıklığa doğru götürür.

Türkiye'de bir büyük eksiklik, rejimin kuralları üzerinde bazı partiler arasında, özellikle en büyük iki parti arasında bir anlaşmaya hâlâ varılamamış olmasıdır. Bu eksikliği muhalefet yıllarımızda da daima belirttik, şimdi de belirtiyoruz. Hatta demokrasinin tanımı üzerinde bile maalesef anlaşamıyoruz ve iki büyük parti arasındaki bu anlaşmazlık, sanırım Türkiye'nin bu ortama gelmesinde ve Sayın Ahmet Demir Yüce'nin dün çok haklı olarak yakındığı kavram kargaşalığında en büyük etken. Çünkü, bir ülkenin iki büyük partisinden biri, demokrasiyi bir türlü tanımlar, ötekisi başka türlü tanımlarsa, o ülkede halkın

kavram kargaşalığından kolay kolay kurtulması beklenemez.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Anayasa ne diyorsa o.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Hayır; Anayasa ne diyorsa elbette o; ama Anayasayı beğenmiyor Adalet Partisi, hem de Anayasanın doğrudan doğruya demokrasiye ilişkin hükümlerini beğenmiyor; hatta Türkiye'nin içine sürüklendiği, karşı karşıya getirildiği sorunlardan, Anayasanın temel ilkelerini ve kurumlarını sorumlu buluyor, Anayasa Mahkemesini sorumlu buluyor. Bağımsız TRT'yi, özerk üniversiteleri kargaşalıkların baş sorumlusu olarak görüyor, fakat unutuyor ki, şiddet eylemlerinin en çok yoğunlaşmış olduğu üniversiteler, geride bıraktığımız yıllarda özerk olmayan üniversitelerdir. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, uzun yıllar şiddetin bir kanadının yuvası olmuştu; özerk değildi. Atatürk Üniversitesi, şiddetin bir başka kanadının yuvası olmuştu; yakın zamana kadar özerk değildi.

Bu da gösteriyor ki, sebep Anayasa değil, anayasal haklar, özgürlükler, özerklikler değil; ama Adalet Partisi yönetimi kusuru hep buralarda aradı. Bunları değiştirmeye gücü yetmeyince, olanak bulunamayınca da veya bir fırsat bulunup yapılan değişiklikler de uygulanamayınca, ya da Anayasa Mahkemesince Anayasanın temel ilkelerine aykırı bulunup iptal edilince, başka yollara sapma eğilimleri maalesef arttı.

Bu arada bazı siyasal kuruluşlar güçlenebilmeyi veya toplumsal gelişme sürecine ayak uyduramadıkları için erimeye başlayan güçlerindeki erimenin durdurulabilmesini yurttaşlarımız arasında düşmanlığı körüklemekte aradılar. "Kavga" sözü bazı siyasi parti liderlerinin dilinden düşmez oldu ve vatandaşların büyük bir kısmını vatandaşların büyük bir kısmına karşı kuşkuyla bakar hale getirmek için her çaba gösterildi. Bunun izlerine maalesef dün ve bugün; beni bağışlarsanız, bu kürsüde de tanık olduk. En güç koşullara karşı bu milletin büyük bir bölümünün oylarını alarak, % 42'sinin oylarını alarak ve Millet Meclisinin çoğunluğunun güvenoyunu alarak kurulmuş bir Hükümetin temelindeki partiye "Komünist" gözüyle bakmaktan Adalet Partisinin umur görmüş bazı üyeleri bile kendilerini kurtaramazlar ise, Türkiye'de kardeşliği, Türkiye'de kavramlar üzerinde anlaşmayı kimden, nasıl bekleyebiliriz?... Ortaokul çocuklarından bunu beklemeye hakkımız olur mu, lise öğrencilerinden bunu beklemeye hakkımız olur mu?... (CHP ve MBG sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Geride bıraktığımız yılların önlem eksikliklerini, yanlışlıklarını birkaç somut örneğiyle anlattım; fakat işler yalnız önlemlerin yetersizliği veya yanlışlığı dolayısıyla bu noktaya gelmiş olsaydı, önlemlerin eksikliği giderilir, yanlışlığı düzeltilir ve bunlar için gereken süre sonunda mesele hallolurdu, sorun çözülür-

dü; ama öyle değil. Yıllarca çocuk yaşta insanlarımızın kafalarına zehirli tohumlar ekildi. Birbirine karşı düşmanca bakar hale getirdiler. Birbirini kuşkuyla görür, birbirini âdeta bu milletin insanları değilmiş gibi görür hale getirildiler. Düşmanlıklar, bağnazlıklar bilinç altına kadar işledi. Sayın Kadri Kaplan'ın haklı olarak söylediği gibi; bağnazlık, yobazlık Türkiye'de şiddetin başlıca kaynaklarından biri haline geldi. Çünkü, eğer bir insan çocukluğundan itibaren belli bir düşüncenin, memleketine veya kendisine kesin zarar vereceğine inandırılırsa ve o düşünce sahibini öldürmekten başka da bu tehlikeyi önleme yolunun bulunmadığına inandırılırsa, eline de tabanca verilip bunun için kamplarda yıllarca eğitilirse, elbette Türkiye bu duruma gelir ve zihinlerden, yüreklerden, bilinç altından bu düşmanlıkları, bu kinleri maalesef birkaç günde, birkaç ayda çıkarma olanağı bulunamaz.

Bağnazlık, zorbalıkla da birleştirildi. Her insan zaman içinde büyüdükçe, geliştikçe bağnazlıktan kurtulabilir; ama yaşamlarının bir aşamasında bir kampın eline düşmüş, kafası onun istediği gibi koşullanmış bir kimse erginlik çağına erişip gerçekleri başka türlü görmeye başlayıp kafasını değştirdiğinde çoğu kez işin işten geçmiş olduğunu gördü, çünkü arkasında bir yafta asılıydı bunların, "Davadan dönen olursa vur." O "Dava" dedikleri kanlı yoldan aklı başına gelip ayrıldığı an vurulacağını biliyordu. Bu, açıkça ilan edildi topluma; bayram tebriklerinde ilan edildi, bir partinin bayram tebriklerinde; şu kardeşliği telkin eden din bayramlarımızdan birinin kutlamalarında bu ilan edildi.

Ayrıca, yoksulluk istismar edildi.O demin bahsettğim yanlış ekonomik toplumsal sorunların veya olanaksızlıkların sonucu olarak yoksul bırakılanlar kurtarılmaya çalışılacak yerde, onların yoksullukları istismar edildi ve katıldıkları eylem başına, soyduğu banka başına, öldürdükleri adam başına kendilerine para verilen; yalnız gençler değil, çocuklar yetiştirildi ülkemizde. İşler bu noktaya gelince, bir memlekette bir günde huzur getirmek elbette mümkün değil.

Devletin en yüksek mevkilerinde bulunan kimselerden bazıları, birbirine karşı silah çekerek Türkiye'de birtakım tehlikeleri önlemeye yöneltilen bu gençlere sahip çıktılar. Onlara; "Siz vatan kurtaran aslansınız" dediler. Onlara; "Siz, bu vatanı kurtaracaksınız, siz gerçek milliyetçilersiniz" dediler. Devletin, Hükümetin en yüksek mevkilerinde bulunan kimseler yıllar yılı onlara böylesine cesaret verdi. Zaman oldu bir başbakan; çok yakın geçmişte, bu olaylara taraflardan biri olarak açıkça karıştığı bilinen kuruluşların kongrelerine üstüste kutlama mesajları gönderdi, yüksek düzeyde temsilciler gönderdi, çiçekler gönderdi.

Sayın senatörler;

Zihniyet farkı, meselelere yaklaşım farkı maalesef ne kadar büyük. Bunun bir

acı örneğini dün yine Adalet Partisi sayın Grup sözcüsünün bir sözünde gördüm.

Sayın sözcü dedi ki; "Kredi ve Yurtlar Kurumuna da baskın yapıldı." Kredi ve Yurtlar Kurumunda yapılan işlemden şikâyetçi Adalet Partisi Grup sözcüsü, yani Adalet Partisi. Bu ne demektir?... On yıldır Başkentte Devletin yasal gücünün giremediği öğrenci kuruluşları vardı; on yıl. Adı "Cumhuriyet" olan, adı "Başkent" olan, adı "Atatürk" olan öğrenci yurtlarına on yıl Devlet gücü giremedi, on yıl Bakan giremedi, polis giremedi. On yıl oralarda yasa kaçakları saklandı, katiller saklandı; sağcısı, solcusu. Demek ki, o düzenin devam etmesini istiyordu Adalet Partisi Grubunun sayın sözcüsü. Bunu; "Sözcü" diye belirtmek ihtiyacını duyuyorum; çünkü umuyorum ki, Adalet Partisinin tümü bu görüşe katılmış olmasın.

Şimdi yapılan nedir?... Şimdi o yurtlar boşaltıldı. Şimdi, önce ilk öğrenime gelenler alınacak; henüz şu veya bu kampa muhtemelen çekilmemiş olanlar. En küçük bir eyleme karışanlar veya derslerinde başarılı olmayanlar bu yurtlardan çıkarılacak. Yani, yurtlar hâlâ atış talimi yapılan merkezler mi olsun? Cebeci halkını atış talimleri dolayısıyla uyutmayan merkezler mi olsun? Mahkemelerin yakalayamadığı canilerin saklandığı yerler mi olsun? Bunu mu istiyor Adalet Partisi?... Anlayamadım Sayın Grup sözcülerinin konuşmasından.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Geçen on yılı görüyoruz. Demagoji bu.

BAŞKAN– Rica edeyim müdahele etmeyiniz.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bir Başbakan parti başkanı gibi konuşamaz Sayın Başkan.

BAŞKAN – Siz görüşünüzü söylediniz.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bir Parti Başkanı gibi konuşamaz.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, Başbakan, yapılan eleştirilere cevap veriyor, buna lütfen müdahele etmeyiniz. Sayın Ucuzal sizin görüşmenize hiç kimsenin müdahele etmemesine dikkat gösterdim. Lütfedin, siz de Sayın Başbakanın görüşlerini açıklamasına imkân verin.

Sayın Başbakan, devam ediniz.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bu uyarıda bulunan Sayın Adalet Partisi Sözcüsü beni bir Başbakan olarak muhatap almadı. Geride bıraktığımız yılların bir parti Genel Sekreteri olarak, Başkanı olarak muhatap aldı; fakat benim bugün burada söylediğim, Başkanı bulunduğum hükümet olarak yaptığımız bir şeyle ilgili, Partinin Genel Başkanı olarak değil.

Biz bu yurtlara Devlet adına el koyduk, burayı silahlıların, eylemcilerin, canilerin ocağı, barınağı olmaktan çıkarttık. Ben bunu Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olarak yapmadım, benim başında bulunduğum Hükümet bunu yaptı. Bunu söylemek ve gerekçelerini izah etmek de sanırım benim hakkımdır.

Değerli senatörler;

Biz hiçbir zaman Adalet Partisinin doğrudan doğruya bu eylemlerin içinde bulunduğunu iddia etmedik. Gerçi Sayın Adalet Partisi Sözcüsünün de "Bir tek Adalet Partili bu eylemlerin içinde yakalanmadı." sözü pek doğru değil. Antalya'da bunun örneklerini gördük; Hür-Genç adlı kuruluş yoluyla gördük, ama bunları her zaman istisna olarak kabul ettik; fakat maalesef bu partinin yönetimi bir başka partinin silahlı yandaşlarını, onun eylemci, tedhişçi örgütlerini yıldan yıla giderek artan ölçüde destekledi, onlara kanat gerdi.

Biz, bütün şiddet eylemlerinin her zaman karşısında olduk. 1968 yılındaki ilk şiddet eylemi belirtilerinden başlayarak; ki, ilk şiddet eylemi bir sol grup tarafından yapılmıştı, şahsen ben karşı çıktım, üyesi bulunduğum parti karşı çıktı; hiçbir zaman sol, sağ farkı gözetmedik. Kim eline silah alıp adam öldürmeye kalktı ise, kim yasaları çiğneyerek vatandaşın can güvenliğini tehdit etmeye, rejimi tehdit etmeye kalktı ise, adını da koyarak, Dev-Genç'li ise, "Dev-Genç'li" diyerek, ülkücü ise "ülkücü", sağcı ise "sağcı", komünistse "komünist" diyerek, Meclis kürsüsünde adını koyarak, meydanlarda adını koyarak ve nihayet şimdi Hükümette adını koyarak bunların karşısına çıkıyoruz. Fakat bugüne kadar Adalet Partisinin sayın Genel Başkanı, bir taraftan gelen eylemleri, o eylemlerin sorumluluğuyla ilgili çerçeveyi alabildiğine genişleterek, insafsızca genişleterek vurguladı, ama bir başka taraftan, gücü yıldan yıla artan bir taraftan gelen eylemler üzerinde hiç durmadı. Hâlâ daha geçen gün, "Şiddet eylemlerinden, adam öldürmekten tutuklanmış, mahkûm olmuş bir tek milliyetçi genç yoktur." diye demeç verdi, Adalet Partisinin Sayın Genel Başkanı.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Bizim anladığımız mânada milliyetçi.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Kendi çiçek gönderdiği kimseler. Bugünlerde Ülkücü Gençler Derneğinin bir kongresi toplandı; bunlar sizin, Adalet Partsinin Genel Başkanının çiçek gönderdiği kuruluşlar, dernekler. Burada Kongrenin Başkanlığına aday gösterilen ve seçilen kimse, birkaç yıl önce bir doktor teğmeni öldürmekten hüküm giymiş ve ancak Af Yasası yoluyla çıkabilmiş bir kimse. Sayın Demirel, "Mahkûm olmuş bir tek milliyetçi yoktur Türkiye'de." derken, belki de aynı gün gazetelerde bu haber çıkıyordu ve başka mahkûmiyet haberleri çıkıyordu.

Değerli arkadaşlarım, yıllarca Devletin kendi yasal gücü, demokratik gücü ihmal edilir, zayıflatılır, yontulup törpülenir, buna karşılık Devlet dışı birtakım sorumsuz güçler etkinleştirilir, beslenirse, onlara "Siz, Devletin yardımcılarısınız, koruyucularısınız, vatan kurtaranlarsınız." denirse, sonunda güçlü devlet değil, güçsüz devlet ortaya çıkar. Demokratik anlamda da, antidemokratik anlamda da güçlü devlet ortaya çıkmaz. Nitekim, Türk Devleti de giderek güçsüzleşti. Ne kadar güçsüzleşti?... Başkentin ortasında "Cumhuriyet" adını, "Atatürk" adını taşıyan öğrenci yurtlarına, suç işlendiği vakit Devlet gücünü sokamayacak kadar güçsüz düşürüldü bu Devlet ve bu gücü ancak bu yılın 8 inci, 9 uncu ayında bulabildi; 10 yıllık bir aradan sonra.

ADNAN KARAKÜÇÜK (Kahramanmaraş) – 1 Mayısta ne oldu?

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – "1 Mayıs" laflarını duyuyorum.

Sayın senatörler;

İstanbul'da, 1 Mayıs 1978 toplantısında ne slogan varsa, hepsi 1977 1 Mayısında da vardı aynı meydanda; belki daha fazlasıyla vardı; bayrağıyla, resmiyle, sloganıyla; ama 1 Mayıs 1977'de sayısız insan öldü, 1 Mayıs 1978'de kimse ölmedi ve 1 Mayıs 1978 toplantısının ertesi günü ben, hem Başbakan olarak, hem Partimin Genel Başkanı olarak ortaya çıktım ve bu meydandaki toplantıya, "Falan falan sloganlarla, dövizlerle çıka gelenlerden kendinizi sakının, bunları kendi partimize sokmayız." diye açık açık söyledim. Daha ne istiyorsunuz?...

İSMAİL KUTLUK (Çanakkale) – Bu suç değil mi kanunlara göre?...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Milletvekilleri partiden kaçtı.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Sayın senatörler;

Mahkemelere ne verilir, ne verilmez; ona savcılar karışır. Benim bildiğim, demokraside kimse suç kışkırtıcılığı olmamak koşuluyla, düşüncelerinden ötürü, düşüncelerini açıkladığından ötürü mahkemeye verilmez. Bunun böyle olduğunu bildiği için bazı kimseler ve Türkiye'de o tür bir hukuk düzenini değiştiremediği için, "Mademki ben mahkemeler yoluyla bunların hakkından gelemiyorum. Öyle ise, karşısına zorbalar çıkarırım, birtakım sorumsuz güçler çıkarırım; onları da himaye altına alırım, o şekilde bunların hakkından gelirim" dediler ve bunu diye diye de Türkiye'yi 1977 sonundaki ortama getirdiler.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – 1978'de ne var?

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – 1978'de işte o enkazı temizlemeye çalışıyoruz.

BAŞKAN – Sayın Başbakan, cevap vermeyin, siz konuşmanızı yapın.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Gene, demokrasi anlayışımızdaki farkın bir acı örneğini, dün burada anamuhalefet partisi grupunun sözcüsü konuşurken gördük, tanık olduk. Bütün bu olayların sorumlusu olarak Cumhuriyet Halk Partisinin belli bir tarihten sonra şu veya bu ölçüde sola kaymış olmasını gösterdiler. Bir parti, Cumhuriyet Halk Partisinin bugün bulunduğu noktadaki kadar sola kaymış olabilir; daha ötelere de kaymış olabilir. Çünkü, kendileri iktidarda iken kurulmuş daha öte solda partiler var Türkiye'de. Bütün demokratik ülkelerde solun her çeşiti var; ılımlısı var, aşırısı var, sosyal demokratı var, doktriner sosyalisti var, komünisti var; hatta anarşisti var. Gerçek, felsefi anlamda anarşist var; ama bunların hiç birinde rejim açısından bir sorun yok ve bunların herhangi birinde bir şiddet eylemi çıktığı vakit, terörizm yaygınlaştığı vakit, "Bundan bazı sol partilerin, ülkemizde kurulmuş olması sorumludur" diye söylemeyi kimse aklından geçirmiyor. Hatta o kadar ki, bırakınız bizim gibi demokratik sol bir partiyi; yani İskandinav sosyal demokrasi doğrultusunda sayılabilecek bir partiyi, İtalya'da, ortanın sağındakiler açıkça "Komünistim" diyen partiyle işbirliği yaparak şiddet eylemlerini önlemeye çalışıyorlar; ama "Türkiye'de HalkPartisi sola kaydı da işler ondan bu hale geldi" ne demektir?... Yani "Türkiye'de keşke sol parti olmasa" demektir. Yani "Türkiye'de tek kanatlı bir demokrasi olsun" demektir. Tek kanatlı demokrasi uçamaz; tek kanatlı demokrasi işlevini göremez ve ona demokrasi denemez. Dünyanın neresinde sol partileri olmayan bir demokrasi görülmüştür? İşte, demokrasi anlayışlarımız arasındaki köklü farkın ve aramızdaki kavram kargaşalığının açık nedenlerinden biri bu.

Bazı Adalet Partisi sözcüleri bizim solculuğumuzla ilgili burada birtakım yargılarda bulundular. Bunlara yanıt verme gereğini bile duymuyorum. Her parti, bir başka partiyi dilediği gibi görebilir. Biz de bazen Adalet Partisinin sağcılığını, tutuculuğunu teşhis ederken, derecelendirirken hata ediyor olabiliriz. Birbirimizin kendimiz hakkındaki yargılarına anlayış gösteririz, göstermeyiz; o başka. Bunları tartışmak bile faydasız. Yıllarca tartışsak içinden çıkamayız. Zaten, tartışıp ben kazansam, o zaman partiler arasındaki fark ortadan kalkar, birleşiriz; ama önemli olan, birbirine tahammül etmenin; bu partiler yasa sınırları içinde kaldıkça, Anayasa sınırları içinde kaldıkça birbirine tahammül etmenin gereğine inanabilmektir ve gerektikçe de rejimi korumak için, güçlendirmek için elele verebilmektir. Bunu ille beraber hükümet kurmak anlamında söylemiyorum; onun gerektiği zaman olur, gerekmediği, olanaksız bulunduğu zaman olur şimdiki gibi; ama gereğinde rejimi korumak üzere en azından büyük partilerin elele verebilmeleri gerekir. Demokrasimizin bir büyük eksikliği de bu.

"Yanıt vermeyeceğim" dedim bu konudaki yargılara, hükümlere; çünkü sosyalist enternasyonal ile komünistlerin enternasyonelini birbirine karıştıran değerli sözcülerin bilgi seviyesiyle ben yarışamam ve bu konulardaki yargıları cevaplandıramam. (CHP sıralarından alkışlar.)

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – "Sosyalist Enternasyonal" dedim, "Komünist Enternasyonal" demedim. Komünist enternasyonal yok. (CHP sıralarından "Otur yerine" sesleri, gürültüler.)

BAŞKAN – Sayın Tuncel, size söz vermedim, lütfen.

SÜMEYMAN TUNCEL (İzmir) – Komünist enternasyonal yok. Nerede Komünist enternasyonal?... 1956 yılında kapandı o.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Otur yerine. (CHP sıralarından gürültüler.)

BAŞKAN– Müdahale etmeyin.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Sosyalist enternasyonalin, komünist partiler arasındaki enternasyonale... (Gürültüler.)

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Komünist enternasyonal yok.

BAŞKAN – Bir dakika. Sayın Tuncel, lütfen.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Otur yerine.

BAŞKAN – Sayın Feyyat, lütfen. (CHP sıralarından gürültüler.) Sayın Başbakan devam edin. Sayın Başbakanın cümlesini tetkik edeceğim. Siz devam edin efendim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Sosyal demokrat veya demokrat sol çizgideki partilerin oluşturduğu bir uluslararası kuruluşla, komünist partilerin oluşturduğu uluslararası kuruluş veya kuruluşlar arasındaki karşıtlığı fark edemeyip ve Cumhuriyet Halk Partisinin sosyalist enternasyonale üye olmasını o açıdan eleştiren kimselerle, ne doktrin tartışması yapmaya haddimiz vardır, ne de bu konuda kendi Partimizle ilgili; yani üyesi bulunduğum Partiyle ilgili görüşleri cevaplandırmaya gerek duyarım. Kaldı ki, bu, meseleyi halletmez. Önemli olan; Adalet Partisi bizi nasıl görürse görsün, biz Adalet Partisini nasıl görürsek görelim, partiler birbirlerini genel olarak nasıl görürlürse görsünler, rejimin kurallarında birleşebilmektir. Bu olmadıkça, Türkiye kolay kolay kargaşalıktan kurtulamaz.

Gerçek o ki, geçen yıl sonuna kadar Türkiye'de üç yıl şiddet eylemcilerinin büyük bölümüne arka çıkan, onlar hakkındaki resmî istihbaratı ve ihbarları, dosyaları, raporları bile dikkate almayan, hasır altı eden bir Hükümet vardı. Giderek, o kesimin insanları, bir kısım şiddet eylemcileri devlet kuruluşlarında yuvalanmaya başladılar. Özellikle 1977'nin ikinci yarısında Devleti ele geçirme büsbütün hızlandı. Öyle ki, Sayın Kadri Kaplan'ın çok haklı olarak belirttiği gibi, artık Cephe İktidarı amaçlarına ulaşabilmek için sokak şiddetine ihtiyaç duymayacağı bir noktaya varmak üzereydi 1977'nin ikinci yarısında. Çünkü; Devleti ele geçirmişti; Devlet bir şiddet kurumu haline gelebilmişti o şekilde; sağlık kuruluşlarına kadar, gümrük muhafaza memurluklarına kadar, ortaokullara kadar, Eğitim Ens-

titülerine kadar işgal edilmişti ve bu işgal açıkça bir kuvvet kanıtı gösterisi olarak ilan ediliyordu. "Elbette; çünkü iktidarın yolu okullardan geçer, İktidarın yolu Devlet kadrolarından geçer" deniyordu.

Nitekim ilginç bir gözlemimiz oldu; 1977 yılının ikinci yarısında Devleti ele geçirdiği için, Devlet dışı hareketlere ihtiyacı kalmayan İktidarın eylemleri bir süre yavaşladı; fakat o Hükümetin görevden ayrılacağı belli olur olmaz, geçen yılın son günlerinde şiddet eylemlerinde belirgin bir artış başladı ve bu ilginç gelişmeye ben o günkü demeçlerimde dikkati çektim.

Şimdi, durum şudur; Sayın Kadri Kaplan'ın ve Sayın Ahmet Tahtakılıç'ın da belirttiği gibi, Türkiye'de Devlette çözülme vardı, bir anlamda anarşi vardı, Devlet gücünü yitirmiş, içinden çürümüştü, 1977 yılı sonuna o şekilde girilmişti; 1978 başından itibaren ise, Devlet yeniden Devlet olmaya başladı; ama tahribat o ölçüye varmıştı ki, bir günde, hele kafalardaki tahribatı ortadan kaldırmaya imkân yoktu.

Sayın Ahmet Demir Yüce kendilerine yaraşan bir düzeyde, acı da olsa, bazı eleştirilerde bulundular; fakat konuşmalarının düzeyi için kendilerini gerçekten Parlamentomuz adına kutlamak isterim. Sayın Ahmet Demir Yüce o konuşmasında bana bir sitemde bulundu; "Siz iktidara gelince bu işleri bir günde halledebileceğinizi söylüyordunuz" dedi. Uzun süre bunu söylediğim doğrudur; fakat geçen yılın ikinci yarısında bu konuda sürekli ihtiyatlı konuşma gereğini duydum; çünkü Devletin nasıl el değiştirmekte olduğunu, yapı değiştirmekte olduğunu görüyordum ve 1977 genel seçim kampanyasına girdiğim vakit, yer yer karşılaştığım olaylarda; bakışlara kadar bölünmenin, kinin, düşmanlığın yeni kuşaklarda kökleştiğini görüyordum. Nitekim, 16 Ağustos 1977 günü verdiğim bir demeçte şunu söylediğimi gördüm; (Sayın Yüce'nin konuşmasından sonra dün eski konuşmalarımı karıştırdım) "Türkiye'de güvenlik sorunu İçişleri Bakanlığının boyutlarını çok aşmış durumdadır."

10 Ağustosta şunu söylemişim; "Kışkırtılmış şiddet eylemleri, Hükümetin boyunu aşmıştır ve kontrolü dışına taşmıştır."

O işler o noktaya geldiğinde İktidara geldik. Ben, 1960'larda hükümette bulundum, 1974'de Hükümet Başkanlığı yaptım. 1974'te de çatışmalar, şiddet eylemleri ertesinde Hükümete gelmiştik, dokuz ay Hükümette kaldık; bir kişinin burnu kanamadı veya bir kişinin ölmesine, şiddet eylemleri yüzünden can vermesine yol açan bir olay olmadı.

1977 Haziranında, Temmuzunda bile iş çok zorlaşmıştı, ama büsbütün zorlaşmış değildi; fakat 1978 başında göreve geldiğimiz vakit ben Türk Devletini 1977 Temmuzuna oranla bile tanınmaz hale gelmiş gördüm.

Sayın üyeler;

Kamuoyu önünde yaptığım bir açıklamayı, Yüce Senatoda bu konular görüşülürken, Senato huzurunda da açıklamanın ve tutanaklara geçirmenin görevim olduğuna inanıyorum; onun için son günlerde meşhur olan 1970 raporu hakkında kısaca bazı bilgiler sunmak isterim.

Bu rapor, 1970'de hazırlanmıştır. O zamanın...

ALİ MUNİF İSLÂMOĞLU (Kastamonu) – Rapor değil o, broşür.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Rapor veya tanıtma broşürü; ama bir Devletin... Sayın İçişleri Bakanı yanımızda mı efendim gönderme yazısı?... Yanınızda ise gönderir misiniz?...

BAŞKAN – Sayın Bakan bir hademe ile gönderin.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – İzninizle Sayın Başkan, bir belge rica edeceğim... Ben devam edeyim.

O zamanın...

BAŞKAN – Sayın Başbakan bir dakikanızı rica edeyim ara verilmişken... Konuşmanızı saat 13.00'e kadar mı sürdürürsünüz, devam mı edeceksiniz?...

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Devam edeceğim efendim.

BAŞKAN – Devam edeceksiniz.

Sayın Başbakanın konuşmasının sonuna kadar devam hususunu oylarınıza arz edeceğim : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Devam edin Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Efendim, "Rapordu değildi" dediler; adı ne olursa olsun, içindeki resmi bilgilerdir ve ilgili kuruluşlara, ya o zamanki İçişleri Bakanının veya o zamanki Emniyet Genel Müdürünün metinleri aynı olan şu yazısıyla gönderilmiştir. Kasım 1970'de.

"Muhtelif vesilelerle ve bölge valileri toplantılarında ısrarla Kasım 1970'te.

"Muhtelif vesilelerle ve bölge valileri toplantılarında ısrarla belirttiğim veçhile Emniyet Genel Müdürlüğümüz Önemli İşler Daire Başkanlığınca hazırlatılan ve siyasi emniyetimiz açısından önem arz eden faaliyetlerde dahili olan bazı kuruluşlarla toprak ve siyasal bütünlüğümüze yönelmiş bir kısım faaliyetlerin tanıtmanı amaç edinmiş bulunan tanıtma broşürlerinden bir takım ilişikte gönderilmiştir.

Siyasi emniyetimiz açısından genel bir panoramayı ana hatlarıyla çizen bu broşürlerin, şifrelerin tâbi olduğu usule tabi tutulmasını, haleften selefe aynı şekilde devredilmesini ve çalışmalarınızda faydalanılacak kaynak olarak tetkiki

ile mesai arkadaşlarımızın bu konularda aydınlatılmasında faydalanılmasını ve muhafazalarında gereken ihtimamın gösterilmesini önemle rica ederim." Yani, kaynak belge olarak gönderiyor.

Siyasi faaliyetlerle ilgi tehlikeleri önlemek için, "Bu kaynaklardaki bilgilere bakınız." diyor. Şimdi buna, ister rapor deyin, ister tanıtma broşürü deyin. Devletin bütün ilgili makamlara uyarı olarak ve resmî bilgilere dayanarak gönderdiği bir belgedir, devrin Adalet Partili İçişleri Bakanı göndermiştir,bazı makamlara da devrin Emniyet Genel Müdürü göndermiştir. Buna şimdi, o devirde Başbakan bulunan kimse "mevhûm" diyor veya "yoktur böyle bir rapor" diyor.

İSMAİL KUTLUK (Çanakkale) – Rapor yok.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Belge başka, rapor başka, broşür başka.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – O devirdeki bir muhalefet partisinin lideri "düzmecedir" diyor. Bu raporun, bu belgenin altında da...

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Raporu ben açıklayayım.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Efendim, bunlar Devletin kanıtlarıyla yani, Sayın Demir Yüce'nin dün bahsettiği kavram kargaşalığını bu noktaya kadar mı götüreceğiz değerli senatörler? Bunlar Devletin çok gizli olarak bütün ilgili kamu makamlarını aydınlatmak üzere gönderdiği belgeler; yani bunun üstüne rapor adı konmamış olmasına mı sığınarak, o sırada iktidarda bulunanların bu raporu görmezlikten gelmesini mazur göstereceksiniz? Buna "mevhûm" deniyor, buna "düzmece" deniyor, altındaki imzalardan biri Sayın o zamanın Emniyet Genel Müdürü Naci Bozkurt. Düzmece midir, mevhûm mudur? Lütfen kendilerinden sorunuz...

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Sataşma var Sayın Başkanım. Ben cevap vereyim, o raporda siz de varsınız Sayın Başbakan.Suç yok. Cehaletten bahsettiniz; partiler hakkında, parti başkanları hakkında.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – O raporda ben kendimi de okudum, aynı paragrafları burada okumaya hazırım Sayın Bozkurt. Eğer bir suçum var idiyse ve bana karşı da bir takibat yapılmadı ise o devrin sorumluları suçludur bundan dolayı. (CHP sıralarından alkışlar.)

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Doğru mu, değil mi onu söyle?

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Partiler hakkında muameleyi sen...

BAŞKAN – Devam edin Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Bu raporda, belgede, ne derseniz deyin, 1968 ile 1970 arasında Türkiye'nin muhtelif yerlerinde açılan 28 komando kampının adresleri vardır. Bu komando kamplarında eğitim gören gençlerin sayısı vardır, bunlara eğitim veren siyaset adamlarının adları yazılıdır ve

bunların, bu kampların programları yazılıdır. Bunlara katılan kuruluşlar olarak Ülkü Ocakları Derneği, Genç Ülkücüler Derneği, Milli Türk Talebe Birliği gibi kuruluşlar yer almaktadır ki, sonradan bu raporu imzalayanların adaylıkları sırasında bu kuruluşlardan bazılarına mensup gençlerin nasıl onların da militanlığını yaptığını çok üzülerek, acı duyarak yer yer gördük.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Bunun cevabını alırsınız. Ben de ismini söyleyeceğim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Evet, zaten onu söylemek istedim zaten Sayın Bozkurt. Ben isim zikretmek istemedim; ama, Bayburt'ta nasıl bu saydığım kuruluşlardan bazılarının ben konuşurken...

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Sizin yaptığınız muameleyi oradan anlatacağım ben de.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Yüksek teşvikinizle saldırıya geçmek istediklerini biliyorum. Bunlardan...

BAŞKAN – Sayın Bozkurt müdahele etmeyin. Böyle görüşme olmaz, mütemadiyen müdahale etmekle olmaz ki.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – İsmi geçti de onun için.

BAŞKAN – Rica edeyim.

Devam edin Sayın Başbakan.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Bunlardan, bu belgede Milliyetçi Hareket Partisinin kurduğu kamplar olarak söz edilmektedir. "Hitler Almanya'sındaki SS ve Fırtına Birlikleri isimli nazi teşkilâtlarının bir benzeridir." denilmektedir.Bu kamplarda Mussolini ve Hitler'in kitaplarının okutulduğu söylenmektedir. "Yurdun birçok il ve ilçesinde kurulan komando kamplarında ateşli silahlarla atış talimleri yapıldığının tespit edilmiş olması, Türk'çü, Turancı cereyanın militanlarının her geçen gün biraz daha silahlanma yoluna gittiğini açıkça ortaya koymaktadır." denilmektedir ve "İstanbul'daki komandolara Genel Başkan Alparslan Türkeş ve diğer parti yetkilileriyle temasta bulunan ve kendisi de Partiye kayıtlı olan bir şahıs tarafından (Adı, adresi veriliyor.) çeşitli marka ve çapta tabancaların temin edildiği saptandı." denilmektedir ve şunlar ilave edilmekdedir :

"Milliyetçi Hareket Partisinin birçok il ve ilçelerde gençlik kollarına, Partiye bağlı demek ve kuruluşlara komando kampları açtırarak, bu kamplarda yetişen gençleri MHP'nin bir vurucu kuvveti haline getirmesinden sonra, bilhassa İstanbul, Ankara, İzmir illeri başta olmak üzere yurdumuzda öğrenci hareketleri yeni bir safhaya girmiş, sağ-sol mücadelesi halini almıştır." denilmektedir. Yani, 1970 tarihli, Haldun Menteşeoğlu ve Ömer Naci Bozkurt imzalı belgeye göre, Türkiye'de öğrenci hareketlerinin sağ-sol mücadelesi haline gelmesi, Adalet Partisi

hükümeti zamanında kurulan o kamplar yüzündendir. Bunu ben söylemiyorum, bu rapor veya belge veya tanıtma broşürü söylüyor. (CHP sıralarından alkışlar)

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Size ait kısmı da lütfen okuyun Sayın Başbakan!..

BAŞKAN – Müdahale etmeyiniz efendim.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Eğer Sayın İçişleri Bakanımızın yanındaysa, bana ait olan bölümünü de okumaktan memnun olurum. Lütfen, getirtseniz, bana ait bölümünü, TÖB-DER'le ilgili olan kısmını...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Ömer Naci, okunacak; ama bu doğru mu onu söyle?

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Tamamı okunsun, dört cildin tamamı okunsun.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Raporda, "Bu kampların ve kuruluşların gerçek amaçları" diye de şu söyleniyor :

"Nazi Almanya'sında olduğu gibi, komando kampları ve gençlik kuruluşlarının yardımıyla çeşitli propagandalar vasıtasıyla Hükümeti yıpratıp, normal seçim yollarıyla iktidarı ele geçirmek. İktidarı ele geçirdikten sonra çeşitli baskı metotlarına baş vurarak Nasyonal Sosyalist Doktrini Türkiye'de uygulamak."

Bunu da ben söylemiyorum; Haldun Menteşeoğlu ve Naci Bozkurt imzalı belge, rapor, ne derseniz deyin, o söylüyor ve bu akımın dünya çapındaki amaçlarıyla ilgili olarak da "Emperyalist ve saldırgan bir cereyan." diyor.

Sayın senatörler;

Şimdi, bu raporun yayınlanmasından bir yıl önceye gidelim. Yine o sırada da Başbakan olan sayın Demirel, kendisine bir arkadaşımızın yönelttiği bir soru üzerine, Cumhuriyet Senatosunda 11 Kasım 1969 günü şunları söylüyor, Tutanaklardan aynen okuyorum :

"Ayrıca demokratik rejim kendi kendisini ayakta tutacak güce sahip olduğunu göstermek mecburiyetindedir. Bir vehme kapılmaya lüzum yoktur, bir anarşi korkusuna kapılmaya lüzum yoktur. O zaman Devlete inançsızlık, Devlet kuvvetlerine inançsızlık başlar. Ayrıca milis teşkilâtı organize etmeye lüzum yoktur. 500 bin kişilik ordusu, 50 bin kişilik jandarması, 30 bin kişilik polisiyle Devletin göremediği bir işi, 400 kişilik komandosu ile bir siyasi parti mi görecektir?... Kaldı ki bu, Partiler kanununa aykırıdır."

Fakat, bir yıl sonra bu belge yayınlanıyor; Partiler Kanununa aykırı diye hiç bir iş yapılmıyor ve daha başka şeyler oluyor. Artık Adalet Partisi kendi başına iktidara gelemez duruma gelince, o güçlerle, o kimselerle o komandolarla işbir-

liği yapılıyor, birlikte Hükümet kuruluyor ve o sayede "400 komandoya mı kaldı bu iş?..." diye küçümsenenlerin sayısı 400'le kalmıyor; binlere çıkıyor, onbinlere çıkıyor, Devlet desteğiyle Hükümet himayesi altında.

Sayın Baykara burada çok haklı bir şey söylediler; "Suçluları yakalamak kadar, ana kaynaklara inip onları kurtarmak da önemli." dediler. Bunun önemine inandığımız içindir ki, görünürdeki suçluları yakalamakla aslında sadece birer canlı suç aleti olan suçluları yakalamakla kalmıyoruz, kalmamaya kararlıyız. Onların arkasındaki kaynakları, onları yetiştiren, o filizlerin tohumlarını ekip, onları Devletin parasıyla yetiştiren sorumluları da aramaya ve buldukça ortaya çıkarmaya çalışmayı bir görev sayıyoruz.

Sayın senatörler;

Hükümete geldiğimiz vakit, emniyet kuvvetlerini araç-gereç bakımından, sayı bakımından, eğitim bakımından ne halde bulduğumuzu anlattım.

Ayrıca şunu gördük ki, sayısı çok yetersiz hale gelmesine karşın ve içindeki bölünmelere karşın, polisin bir bölümü "Toplum Polisi" adı altında kışlasında çoğu kez boş tutulmaktadır ve bunun büsbütün moral bozucu etkileri olmaktadır. Karakol polisiyle devriye gezecek yerde, hemen her bakanlığın kuruluş kanununda karakollara atılan yükler dolayısıyla ayak hizmetleri dolayısıyla vatandaşın güvenlik ihtiyacıyla ilgilenme olanağını bulamamıştır, bulamamaktadır.

Ayrıca, demin saydıklarına ek olarak, bazı sayın konuşmacıların belirttiği gibi, Türkiye'de istihbarat büyük ölçüde etkinliğini yitirmişti ve istihbarat örgütleri arasında karşılıklı güvene dayanan verimli bir işbirliğinden eser kalmamıştı. Süratle bu eksiklikleri, aksaklıkları gidermeye koyulduk. İlk ele aldığımız işlerden biri oldu. Bir kere emniyette bir Merkezi İstihbarat birimini ilk kez kurduk, bu kadar basit bir gereksinmeyi ilk kez bu yıl kurduk. Son aylarda istihbaratta büyük ölçüde etkinlik artışı sağlandı, artık somut bilgiler gelmeye başladı. Olaylarla ilgili olarak olayların öncesinde ve sonrasında ve istihbarat kuruluşları arasında giderek artan ölçüde işbirliği ve dayanışma başladı.

Polislerin daha iyi eğitilmesine ve yeterli eğitimden geçmemiş olanların meslek içi eğitimine özen gösterilmeye başlandı, daha rasyonel bir işbölümüne geçildi. Toplum polisini kışlasında bekletmek yerine, daha çok polisi aktif hizmete alma yolları aranmaya başlandı. Teknik servislerin etkinliği büyük ölçüde arttı, balistik servislerin, parmak izinin, bomba sökme ve sairenin etkinliği büyük ölçüde arttı ve sonuç olarak Devletin emniyet gücü artık işlenen bir suçun, bir siyasal eylem suçunun hemen bütün faillerini birkaç gün içinde saptayabilir hale geldi ve bu saptadığı faillerin de çoğunu ya birkaç gün ya birkaç ay içinde yakalayabilir, tutuklayabilir hale geldi.

Bundan 6-7 ay, bir yıl önce bir Mamak olayının, bir Balgat olayının sorumlularını yakalamak hayalden geçmezdi. 1 Mayıs 1977 olayı oldu, birtakım tutuklamalar oldu, serbest bırakmalar oldu, kim mahkûm oldu?... Sayısız yurttaşımız ölmüştü; fakat bugün faili meçhul cinayet kalmamıştır. Faili yakalanmayan cinayetlerin sayısı da gitgide azalmaktadır; çünkü emniyetin belli noktalarda, belli görevlerde etkinliği büyük ölçüde artmıştır.

Ayrıca, önceden bilinen toplantılar ve gösterilerle ilgili olarak en etkin önlemler alınmaya başlamıştır. Toplantılar yasal olsun, yasa dışı olsun önceden olacağı biliniyorsa, o toplantıların barış içinde yapılması veya yasa dışıysa önlenmesi yolunda etkin önlemler alınabilir hale gelmektedir, gelmiştir. Artık parti toplantılarına saldırılar olamamaktadır, artık herhangi bir yasal toplantı ne kadar büyük olursa olsun, barış ve düzen içinde geçebilmektedir.

Yazın 400 binin üzerinde öğrenci, otobüs garajlarında kapanın elinde kalmadan, ideolojik kapanlarına, tuzaklarına düşmeden ve kimsenin burnu kanamadan Türkiye'nin çeşitli yerlerinde sınavlarına girmiş, yatacağı yer belli, yemek yiyeceği yer, sınava gireceği yer belli ve evine dönebilmiştir.

On yıl Devlet gücünün giremediği, Devlete ait bütün öğrenci yurtları, bir-iki gün içinde kimsenin burnu kanamadan boşaltılabilmiştir. Açık söylüyorum; bununla da yetinmeyeceğiz. Yasaların tanıdığı yetkiye dayanarak, belli kurallara, koşullara uymayan özel yurtlarda da aynı işlemi yapacağız.

Adaletle daha yakın işbirliği kuruldu. Henüz adli zabıta kurulamadı; ama emniyetle adalet arasındaki işbirliği, bir de protokole bağlanan işbirliği, yer yer âdeta bize bir adli zabıta denemesini gayri resmi olarak yapma olanağını sağladı. Polisle jandarma arasında işbirliği ve işbölümü, uygulamada çıkan sonuçlara bakarak günden güne etkinliğini geliştiriyor; fakat bunun dışında, henüz başarılamayanlar var :

Vur-kaç olayları dediğimiz; yani beklenmedik bir anda polisin, jandarmanın yeterli sayıda bulunmadığı bir anı kollayıp, Türkiye'nin herhangi bir yerinde olay çıkarmak. Buna, hiç bir ülkede (Bunu yapacak kadar gözükara insanlar varsa) Devletin gücü tam yetmez; ama bugün Türkiye'de yettiğinden daha çok yetmesi gerekir; fakat bu bir araç-gereç meselesidir, bu telsiz meselesidir, motosiklet meselesidir, eğitim meselesidir. Bunların da hepsini bir anda sağlama olanağı yoktur. Fakat, en azından, yıllar süren aradan sonra bütün bu eksiklikler görülmüş ve bu eksikliklerin birbiri ardından tedbirleri alınmaya başlanılmıştır.

Şimdi, en büyük tıkanıklıklardan biri yargı aşamasındadır. Çünkü, bilindiği gibi, yargı organlarımız çok ağır bir yük altında çalışmaktadırlar. Sayısız dâvayı görmek zorundadırlar. Bu yüzden de şiddet eylemleriyle ilgili dâvalara kolay kolay sıra gelememektedir; bunlar aylarca ertelenmektedir. Bu yüzden birçok

cezavinde eylemci tutuklu sayısı gitgide artmaktadır. Ceza evleri olaylarını çıkaranlar genellikle hükümlüler değil, tutuklulardır. Çünkü, hükümlüler az-çok bir tevekkül içine girmişlerdir, dışarıyla irtibatları asgariye inmiştir; fakat tutukluların dışarıyla çok daha fazla irtibatı vardır ve kurtulma umudu vardır. Cezaevlerinde çıkan olaylar da dolayısıyla bir bakıma adaletteki tıkanıklıkla ilgilidir.

Son zamanda, buna rağmen, mahkemelerin ağır yüküne rağmen, birbirini izleyen kararlar çıkmaya başlamıştır; ama henüz bu yeterli düzeye varmamıştır.

Alınan önlemlerdeki etkinliğin sonucu nedir?... Son rakam; siyasal eylemlerden, şiddet eylemlerinden dolayı 1996 kişi tutukludur. Bunlardan 1052'si sağ eğilimlidir, ki sağ deyince bunların çoğu Milliyetçi Hareket Partili veya Ülkücü dernekler mensubu ya da onların yandaşları, 775'i sol eğilimlidir ki, bunlar daha çok Dev-Genç, Türk Halk Kurtuluş Partisi-C, Türk Halk Kurtuluş Ordusu gibi, TİKKO gibi, isimlerini sık sık basında okuduğunuz kuruluşlardır, 169'unun da henüz ideolojik eğilimi saptanamamıştır.

Bunun dışında silah olarak son aylarda, 995 uzun menzilli tüfek yakalanmıştır. 18 831 makineli tabanca ve tabanca yakalanmıştır, 1 453 ruhsatsız av tüfeği yakalanmıştır. 6,5 milyon da mermi yakalanmıştır; ama henüz kaçakçılıkla mücadelenin de yeterli etkinliğe varmadığını biliyorum; fakat Hükümet olarak, Milli Güvenlik Kurulu olarak üzerinde önemle en çok durduğumuz konulardan biri de budur. Çünkü, şiddetin maddi kaynaklarından birinin silah kaçakçılığı olduğunu biliyoruz.

Ölü sayısı konusundaki, Sayın Yüce'nin bu konuda göstermiş olduğu inceliğe de teşekkür ederim. Aslında bizim zamanımızda bu kadar öldü, sizin zamanınızda şu kadar öldü yarışması tatsız bir şey. Nedenler üzerine eğilmek, arttıysa niçin arttığına teşhis koymak, önlemler üzerinde birleşebilmek önlemli. Bu kayıtla şunu söylemek isterim ki, bizim elimizdeki rakamlara göre ki, ölü sayısı ile ilgili olarak bazı partilerin verdiği rakamlar bir ölçüde abartılmıştır; ölü sayısı 800'lerde değildir. İçişlerinin elindeki bilgiye göre gerçekten siyasal nitelikteki şiddet eylemleri dolayısıyla ölenlerin sayısı 6 Kasım tarihine kadar 559'dur. Adalet Bakanlığına göre bu sayı bunun da altındadır.

Türkiye bugün o durumda ki, artık normal kan dâvaları bile, hatta normal banka soygunları bile siyasal amaçlı şiddet eylemi olarak görülüyor. Bazen de yapanlar öyle tanıtıyor. Bir adi suç olarak banka soyarsa, o ayıp olacakmış, buna bir ideolojik kılıf geçirirsem daha zarif olur, daha saygıdeğer olur düşüncesi var bazı kimselerde. Onun için bu rakamların aslında şu kadar oldu, 559 da tabii son derece üzücü bir rakam, yalnız gerçekçi olmak için bu açıklamayı yapma gereğini duyuyorum. İçişleri Bakanlığının teşhisine göre ölümlerden 559'u siyasal şiddet eylemleriyle ilgidir. Adalet Bakanlığının elindeki bilgiler ise 350 civarındadır. Belki de gerçek, bunun ikisinin ortasında bir yerdedir.

1978 yılı başından bu yana siyasal nitelikteki eylemlerle ilgili dâvalardan 19'u (Benim elimdeki son resmi bilgilere göre) mahkûmiyet ile sonuçlanmıştır. Buna bugün gazetede okuduğum bir haber de eklenirse, bu rakam 20'ye çıkmış olmaktadır. Bunlardan büyük bir kısmı sağ eğilimli eylemcilerdir, bir kısmı da sol eğilimli eylemcilerdir.

Sayın senatörler;

Emniyet gücünün, iç güvenlik kuvvetlerinin etkinliğini artırmak için aldığımız önlemler dışında başka bazı önlemlerimize değinmek isterim. Son zamanlarda çıkarılan bir yönetmelikle artık yasa dışı eylemlere katılan bütün öğrenciler (Tabii, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda) okul içinde parti propogandası yapan öğrenciler geçici veya sürekli olarak okuldan uzaklaştırılacaklardır. Bunun için yasa çıkartmaya gerek yoktur. Aslında böyle bir yönetmelik çıkarma zamanı Türkiye'ye yıllar önce gelmiştir; fakat evvelce iktidarda bulunanlardan bazılarının işine gelmiyordu böyle bir yönetmelik çıkartmak. Bizim içinse bir engel yoktur, kaygımız yoktur. Herkese ayırım gözetmeksizin bu önlem uygulanacaktır.

Ayrıca, olay çıkaran, herhangi bir yerde eylemlere karışan, bağlı bulundukları öğrenim kurumlarında disiplin cezası alan ya da eğitimlerini başarılı sürdüremeyen öğrenciler yine geçici veya sürekli olarak yurtlardan çıkarılacaklardır. Bir öğrenci yurdunu yasa dışı veya izin verilmemiş amaçlarla kullananlar, başkalarını bu yurtlarda barındıranlar, bu yurtların duvarlarına yazı yazanlar, resim çizenler, bu yurtlarda yaralayıcı öldürücü aletler bulunduranlar yine yurtlardan çıkarılacaklardır. Direniş veya işgal gibi durumlarda da geçici kapatma yoluna gidilecek ve sorumlular yurtlardan çıkarılacaklardır.

Bunlar dışında bazı yasal önlemler almaktayız, öngörmekteyiz. Bu konuda hazırladığımız metinleri Adalet Partisinin, Milli Selâmet Partisinin grup yöneticilerine ve Milli Birlik Grupunun, Kontenjan Grupunun grup yöneticilerine son bir-iki gün içinde arkadaşlarımız sunmuş olacaklardı, bildiğim kadar sundular. Umarım ki kısa süre içinde ayrı ayrı veya bir araya gelip görüşerek bu konuda bir sonuca varabilelim.

Bir kere, bazı suçların daha açık biçimde belirlenmesine gereksinme duyuyorduk. Örneğin; silah teknolojisindeki gelişmenin gerisinde kalmıştı yasalar. O yüzden en etkin bazı silahlar en hafif ceza ile kurtulabiliyordu hâkimin takdirine göre. Şimdi, yasaya bu bakımdan açıklık getirmek ve ruhsatsız silah taşımayı ve kullanmayı daha etkin müeyyidelere, cezalara bağlamak düşüncesindeyiz, bunun tasarısını sunmuş bulunuyoruz. Ayrıca, duvarlara yazılan yazılar artık Türkiye için sadece bir şehir kirliliği meselesi olmaktan çıkmış, siyasal boyut-

lar kazanmıştır. Duvar yazılarıyla ilgili olarak da daha etkin cezalar öngörülüyor getirdiğimiz tasarılarda.

Olay çıktıktan sonra valilerin başvurması halinde Silahlı Kuvvetlerimiz mümkün olan en kısa zamanda olay yerine yetişiyorlar. Fakat ne kadar çabuk davransalar ister istemez bazen geç kalınmış oluyor. Şimdi hazırladığımız yasalarda bulunan, tasarılarda bulunan bir hükme göre, valiler bir olay çıkacağı kanaatine vardığı zaman da Silahlı Kuvvetlerden yardım isteyebilecektir ve bu isteği yerine getirilecektir.

Suç araçları taşıyan taşıtlar, bunların sürücüleri yakalanırsa mahkûm olurdu genellike; fakat asıl perde arkasındaki sorumluları mahkûm olmazlardı. Haberim yok, benim bilgim dışında yapılmış diye. Şimdi bu taşıtların sahiplerini de daha dikkatli davranmaya, en azından sürücüleri kontrol altına almaya yöneltici bazı etkin müeyyideler almaya yöneltici hükümler getirmiş oluyoruz.

Ayrıca, mal taşıyan bütün taşıtlarda gerekli belgelerin; fatura, konşimento gibi belgelerin bulundurulması şartını öne sürüyoruz ki, yakalanan kaçak malın veya silahın kaynağı da belli olsun ve aynı zamanda faturasız veya hileli fatura yoluyla satışlar yapıp vergi kaçakçılığı yoluna gidilmesi de mümkün olduğu kadar önlensin.

Ayrıca, Polis Vazife ve Salahiyet Yasasında bazı değişiklikler getiriyoruz; ama bu değişikliklere gerek kalmadan bile önlemlerin, özellikle emniyet kuvvetleri içinde ideolojik bölünmelere ilişkin önlemlerin etkinleşebileceğine inanıyoruz. Nitekim, yürürlükteki Yasaya göre bir tüzük hazırladık, bu tüzük halen Danıştay'ın tetkikindedir, yakında geleceğini umuyoruz, buna göre mesleği ile bağdaşmayıcı davranışlarda bulunan, hele ideolojik eylemlerin içine giren, ideolojik tartışmalarda taraf haline gelen polisler artık bir görevden alınıp başka bir göreve verilmeyecek, doğrudan doğruya meslekten çıkarılabilecektir ve bu tüzük Danıştay'ın onayından geçmiş olacağına göre de böyle bir nedenle meslekten çıkarma durumunda Danıştay'dan o kararı bozdurma olanağı bulunmayacak, eğer haklı bir nedene dayanıyorsa çıkarma.

Bu gibi durumlarda polisin moral gücü çok büyük önem taşır. Bazen öyle olaylar oldu ki, bazı polisler şiddet eylemcilerini yakalamak için gittiklerinde kendilerine yaylım ateşi açıldı, üstlerindeki can yeleklerinde bunların izleri görüldü ve onlar da ateş açtılar bazı eylemciler öldü. Savcı, polislerin mahkûmiyetini istedi. Aslında atıfta bulunduğu madde, bilmem beş yıldan idama kadar hüküm öngören bir madde idi; fakat bazı gazetelerde de bilmem "Anarşistleri vuran polislerin cezası idam" diye başlıklar çıktı. Bunlar, tabii polisin moralini büyük ölçüde bozdu. Buna karşı da şöyle bir önlem getiriyoruz yasa tasarılarının içinde

bir hüküm olarak; görevi sırasında veya görevi dolayısıyla polisin yaptığı bir hareket suç gibi görülür ise onun hakkında soruşturmaya ve kovuşturmaya gitmeden önce valinin görüşü, Adalet Bakanlığının izni, muvafakati alınacak ve bu muvafakat olmadıkça savcılık bir işlem yapmayacak. Fakat bunun da tabii bir tehlikesi var. Siyasi takdir veya hatta idari takdir yanlış olabilir ve polisler de buna güvenerek gerekli gereksiz ateş açıp, vatandaşları öldürmeye başlayabilirler. Buna ihtimal vermiyorum da, her türlü varsayımı, ihtimali gözönünde tutmamız lâzım. Buna karşı bir güvence olmak üzere de şöyle bir hüküm öneriyoruz :

Eğer vilayet veya adalet Bakanlığı bu durumdaki bir polis hakkında soruşturma açılmasına izin vermez ise, mağdur olan kimse veya mağdur ölmüş ise, vârisleri Yargıtay Başkanlar Kuruluna başvurabilecekler ve soruşturma için karar çıkartılmasını isteyebilecekler.

Bir başka önerimiz : (ki, bu da sunduğumuz metinler arasında.) Eğer bir toplantının veya gösterinin şiddete dönüşebileceği veya yasal bir toplantının dışarıdan saldırı ile ihlâl edilebileceği ve o sırada mevcut olan ortamın ya da devlet gücünün burada çıkacak olayları önlemeye yetmeyeceği, daha uzun bir hazırlığı grektirdiği anlaşılacak olursa bir yasal toplantı yetkili mülki amirce 10 güne kadar ertelenebilecek. Ancak, bu erteleme yetkisinin suiistimal edilmesini önlemek için de bu erteleme kararına karşın yargı mercilerine başvurma olanağı bulunacak.

Yine bir başka önerimiz : Gecikmede sakınca bulunan durumlarda en büyük mülki amirinin emri ile kişilerin, binaların, araçların aranabilmesini kolaylaştırıcı bir hüküm.

Ayrıca, burada birçok hatipler haklı olarak kamu görevlilerinin bazı derneklere girmelerindeki veya destek olmalarındaki sakıncalara değindiler. Biz de buna öteden beri yürekten katılıyoruz. Bununla ilgili olarak da bir kanun hükmü sevk etmiş bulunuyoruz. Buna göre, kamu görevliliğinin sorumluluğu ile ve işlevi ile bağdaşmayıcı amaçlar güden veya faaliyet gösteren derneklere hiç bir kamu görevlisi giremeyecek. Öğretmense de giremeyecek, polisse de giremeyecek, herhangi bir devlet dairesinde memur ise de giremeyecek bu türlü derneklere. Ayrıca, bu türlü derneklerin faaliyetine katılamayacak, destek olamayacak, herhangi bir kimseyi bu tür derneklerin faaliyetlerine katılmaya, destek olmaya teşvik edemeyecek, yani polis olarak kendisi giremeyecek; ama hanımını, kardeşini, çocuğunu bir derneğin gösterisine katılmaya teşvik ettiği takdirde o zaman bile kanunun müeyyidesini karşısında bulacak. Ayrıca, dernek tüzüklerinin ilk incelemesinde yasaya aykırı bazı hususlar gözden kaçmış olabilir diye, yürürlüğe girmiş dernek tüzüklerinin de gerek gördükçe yeniden incelemeye alınma olanağı kanunla getiriliyor.

Bunun dışında çok önem verdiğimiz iki husus : (Bunların kamuoyuna da ayrıntıları ile açıklamıştık) Adalet mekanizmasındaki yavaşlığı, tıkanıklığı önlemek üzere düşündüğümüz önlemler.

Bilindiği gibi dâvaların yüklülüğünden, çokluğundan dolayı adalet iyi işleyemiyor ve yer yer de hele dar çevrelerde çevre baskısı bazen hâkimleri savcıları bunaltacak ölçüye varıyor. Buna rağmen vicdanları doğrultusunda pek çok hâkimimiz, savcımız hareket ediyor; ama Devlet olarak bu sorunun üzerine de eğilme görevini, mecburiyetini duyuyoruz.

Bunun için gerekli düzenlemeyi uzun uzadıya düşündük. Kendi demokrasi anlayışımızla anayasamızın ilkeleri ile bağdaşan bir düzenleme olmasına önem verdik ve sonunda şu sonuca vardık : Ayrı bir mahkeme kurmayı önermiyoruz; fakat Yüksek Hâkimler Kurulu, belli illerde (Her ilde bunu yapması zorunlu değil. Diyelim ki, 20 ilde, 30 ilde) birer ağır ceza mahkemesini şiddet eylemleriyle görevlendirecek. O mahkeme sadece bu tür eylemlere bakacak hâkimleriyle savcısıyla ve mahkemelerin görev çevresi de belli olacak. Eğer bir ilde bu tür bir mahkeme görevlendirilmemişse onun hangi ildeki mahkemeye gideceği önceden belli olacak, böylece tabii hâkim ilkesine de ters düşülmüş olmayacak.

Bunun sağlayacağı olanaklar :

Bir kere mahkemelerde hız sağlanacak. Çünkü, başka dâvalara bakamayacak, bakmayacağı için yükü azalacak, duruşmalar hızla yürüyebilecek.

Hâkimler, savcılar belli bir yerde toplanacağı ve sayıları azalacağı için Devlet onları d, hatta tanıkları ve sanıkları da çok daha etkin biçimde koruyabilecek.

Ayrıca, mahkemelerin sayısı azalınca hâkimler, savcılar olayları bir bütün olarak görebilecekler. Şimdi olayın bir bölümü Bursa'da, bir bölümü Kocaeli'de, bir bölümü Adana'daki bir hâkimin önüne gidiyor, bunlar olayları ancak birer küçük yönüyle görebiliyorlar; fakat dâvalar belli mahkemelerde toplandıkça bu bölük-pörçük olaylar bir mozayik tablosu gibi hâkimlerin, mahkemelerin gözü önünde belirlenebilecek.

Öngördüğümüz bir başka önlem (Ki, "Bakalım kim bundan rahatsız olacak?" demiştim. Rahatsız olanlar çıktı; fakat aslında bu kanunlarımızda yer yer, yer alan, var olan bir hükümdür, bir olanaktır.)

Her türlü şiddet eylemiyle ilgili olarak yakalanan suçlular kendilerini suça sevk edenleri veya o şiddet eylemini düzenleyenleri Devletin bulmasına yardımcı olurlarsa, bunu kanıtlarıyla ortaya çıkarırlarsa, cezaları indirilebilecek. Bu zaten bazı yasa maddelerinde yer alan bir hükümdür. Bunu bütün şiddet eylemleri içingeçerli hale getirmenin zorunlu olduğuna inanıyoruz.

Sayın Baykara'nın dediği gibi, eğer suçluları yakalamakla yetinmeyip, o suçların, suçluların kaynaklarına da inmemizi ve şiddet eylemini, terörizmi kaynağında kurutmamızı Yüce Parlamento istiyor ise, kötüye kullanılma ihtimalini önleyecek bütün tedbirlerle birlikte bu hükmün çıkmasına yardımcı olmalıdır kanaatindeyiz.

Sayın senatörler,

Muhalefette iken yasa değişikliklerine gerek görmediğimiz soruldu; fakat Türkiye'de eylemlerin boyutları değiştikçe ve Devletten güç ala ala bazı şiddet mihraklarının boyutları değiştikçe, bazı yasal önlemleri alma ve değiştirme gereğini daha muhalefette iken belirtmeye başlamıştık.

Örneğin 6 Eylül 1977 yılında adalet yılının kutlanışı dolayısıyla verdiğim demeçte şunları söylüyordum "Yargılama yöntemlerinde gerçeklerin ortaya çıkarılmasını demokratik hukuk devleti kuralları içinde çabuklaştırıp, kolaylaştırıcı değişikliklerin yararına inanıyoruz. Bunların gerçekleşebilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisinde kendimize düşenleri yapacağız." Geçen yıl Eylül ayında söylediğim sözler bunlar.

Aynı zamanda yine geçen yıl Eylül ayında bir başka demecimde de, "Yargı organlarının verimini artırıcı bazı düzenlemelere gerek olduğunu" belirtiyordum.

Şimdi neden Devlet Güvenlik Mahkemeleri değil de, bu tür bir düzenleme diye sorulabilir.

Evet, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmasına ilişkin bir hüküm Anayasamızda yer almaktadır; ama o hükümde bazı ayrıntılara girilmiştir; "Bu mahkemeler şöyle kurulacak" diye. Öyle kurulduğu zaman, adı Devlet Güvenlik Mahkemesi olacaktır. Fakat Anayasada sayılan o unsurların başlıcaları dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasasını iptal etmiştir. Şimdi biz ne kadar değişik bir yasa getirirsek getirelim, eğer anayasanın o, 12 Mart döneminde konulan hükmündeki unsurlara göre bir yasa hazırlarsak, bu, Anayasa Mahkemesi tarafından gene bozulacaktır. Çünkü tabii hâkim ilkesine, mahkemelerin bağımsızlığı kuralına ters düşmüş olacaktır.

Önemli olan nedir? Adaletin etkinliğini artırmak. Şiddet eylemleriyle ilgili davalarda hızını artırmak, bu mahkemelerin bir çeşit ihtisaslaşmasını sağlayabilmek ve bu mahkemeleri gereğinde etkin biçimde koruyabilmek. Eğer amaç bundan ibaret ise, o zaman öyle inanıyorum ki, bizim, Hükümet olarak Yüce Heyetinize sunduğumuz tasarı ile de bu amaç sağlanmış olacaktır. Ayrıca, usul hükümlerinde hızı ve etkinliği artırıcı bazı değişiklikler de öngörülmektedir.

Bunların dışında, halkın demokratik hukuk devleti kuralları içinde memlekette huzur sağlanmasına katkısını artırıcı düzenlemelerin çalışması içindeyiz. Bununla şunu kastediyorum; örneğin birkaç ay önce, geçen baharda posta ile

bomba gönderme türünden bir eyleme baş vurulduğunda ve bu eylem yaygınlaşmaya başladığında, biz derhal halka baş vurduk ve dedik ki; "Kuşkulandığınız herhangi bir paket, beklemediğiniz yerden bir paket veya kuşku uyandıran bir zarf gelirse bunu sakın açmayın, en yakın polis merkezine, karakoluna veya PTT'ye götürün" dedik. Bir yandan da tabii, Devletin bomba sökme gücünü, yeteneğini artırdık. Demin söylediğim gibi; ona güvenerek halkı da yardıma çağırdık ve bir iki günlük uyarıdan sonra bütün bombalar, postadan gönderilen bombalar yakalanmaya başlandı ve o eylem türünün etkisi ortadan kalktı.

Aradan aylar geçti, bir başka bombalı eylem türü denenmeye başladı; bir bakıma daha tehlikeli : Herhangi bir yere; kalabalıkların, toplulukların bulunduğu bir yere bomba bırakma. Dünyanın hiç bir yerinde devletin, en etkin devletin gücü bile, herhangi bir rejimde bomba bırakılabilecek her yeri, her an aramaya ve korumaya yetmez; ama halkın buna gücü yeter. Onun için biz, bu eylem türüne geçildiğini gördüğümüz vakit derhal vilayetlere ve bütün kamu kuruluşlarına birer genelge gönderdik ve bomba ihtimaline karşı hergün belli kuruluşlarda ne tür aramalar yapmaları gerektiğini söyledik ve bunu ihmal ettiği anlaşılan kuruluşlarla ilgili olarakda gereken işlemleri yapıyoruz ve yapacağız.

Ayrıca, bu konuda halkın yardımı sağlandığı vakit; yani bu aramaya, bu dikkatli davranmaya; kendisinde kuşku uyandıran herhangi bir pakete el sürmeden önce polisi haberdar etmeye ve orayı boşaltma yoluna gidecek olursa; Devletin sağlayabileceği etkinlikten kat kat fazlası halk tarafından sağlanmış olabilir. Bu gibi konularda tamamiyle demokratik çizgi içinde halkın katkısını organize edebilmek, harekete geçirebilmek için de belli bir hazırlığı yapıyoruz. Bunun için ayrıca, eğer yasa gerektirirse huzurunuza getireceğiz. Yasa gerektirmeyen yönlerini zaten uygulamaya çalışıyoruz.

Bunların dışında özellikle geri kalmış yörelerimizle ilgili olarak şiddetin ekonomik ve toplumsal kaynaklarına inmeyi, huzursuzluğun kaynaklarını orada kurutmayı ödev biliyoruz ve devraldığımız ekonomik durumun sıkıntılarına, yüküne karşın, bunu öncelik taşıyan görevlerimizden biri sayıyoruz.

Ayrıca, dar gelirli halkın gelirini işçi olarak, köylü olarak, memur, emekli, dul, yetim olarak elden geldiği kadar yükseltmek suretiyle ve şehirlere aşırı akını, kırsal alanın kalkınmasına öncelik verip azaltmak suretiyle de huzursuzluğun, sorunların sosyal, ekonomik kaynaklarına da inmeye çalışıyoruz.

Bütün bu önlemleri alırken, demokrasi yolundan, demokratik hukuk devleti yolundan asla sapmamaya kararlıyız. Kimden ne zorlama gelirse gelsin, demokrasinin ancak demokrasi kuralları içinde korunabileceği kanısındayız. Yoksa, demokrasiyi korumak için, (Demokrasiye biraz ara verelim, hürriyetleri korumak için, hürriyetleri biraz kısalım) gibi bir yola girmenin geçmişte Türkiye'yi nerelere doğru götürdüğünü, fakat halkın sağduyusuyla kurtulduğumuzu bili-

yoruz. Çok daha etkin tedbirler diye, bu türlü tedbirlere başvuran, yakın komşumuz olsun, uzak olsun bazı ülkelerin ne hale geldiklerini çok iyi görüyoruz.

Sayın üyeler,

Gerek eğitim yoluyla, gerek yeni örgütlenme yoluyla, teknik servislerin etkinleştirilmesi, istihbaratın geliştirilmesi yoluyla; artık olayların saptanabilir, suçların saptanabilir ve kısa sürede yakalanabilir hale geldiğini söylemiştim. Buna ilginç bir iki örnek vermek isterim.

Örneğin, daha önce belirtmiştim; evvelce de balistik servisler vardı, parmak izleri vardı; ama bunlar işe yaramıyordu; fakat biz bunları işe yarar hale getirdik. Bunları işe yarar hale getirir getirmez, Türkiye'de bir gezen tabancalar olgusu bulunduğu ortaya çıktı.

Bu gezen tabancalardan biri, 8 Eylül günü Milliyetçi Hareket Partisinin Şişli Örnektepe lokali önündeki bir kimsede yakalandı (Walter marka bir tabanca) ve daha önce, ya da daha sonra, balistik servisinde toplanan başka mermilerle, kovanlarla karşılaştırıldığında, bu tabancanın başka hangi olaylarda kullanılmış olduğu ortaya çıktı ve örneğin görüldü ki, bu tabancanın yakalanışından birkaç ay önce, 6 Temmuz günü Şişli'de durakta beklerken öldürülen bir yurttaşımız da aynı tabanca ile vurulmuştur ve tabanca üzerinde yakalanan kimsenin ifadesine göre de, bu tabancayı o kimseye, Milliyetçi Hareket Partisi Şişli Gençlik Kolu Başkanı vermiştir ve hedef göstermiştir : "Bak, şu karşı durakta duran falan kimse komünisttir, onu vuracaksın, ondan sonra da 15 gün görünmeyeceksin" diye.

27 Nisan günü İstanbul Fatih ormanında elleri, gözleri, ağızları bağlı olarak kurşuna dizilmiş durumda bulunan iki kişinin de bu tabancayla öldürüldüğü saptanmıştır.

12 Ağustos günü Gültepe'de bir cenaze töreninde topluluğa açılan ateşte bu tabancanın kullanıldığı anlaşılmıştır.

27 Temmuz günü bir kahvehaneyi kurşunladıkları saptananlar da aynı tabancayı aynı kimseden aldıklarını açıklamışlardır ve 27 Ağustos günü Şişli'de bir kahvehaneye de bu tabancadan ateş edildiği saptanmıştır.

Böylece elden ele dolaşan bir tek tabancanın işlediği suçlar ve o tabancayı değişik ellere kimin verdiği ortaya çıkmış ve birkaç cinayetin ve suçun birden düğümleri çözülüvermiştir.

Yine balistik servislerin, teknik servislerin gelişmesiyle yakalanan bir başka tabanca : Bu sefer Kırıkkale yapısı. Yine Milliyetçi Hareket Partisi Şişli Gençlik Kolu Başkanının evinde bulunuyor bu tabanca ve aynı gün birkaç saat önce, Şişli Örnektepe Milliyetçi Hareket Partisi Lokalinden açılan ateşle, gözünden yaralanan kimseye bu tabancayla ateş edilmiş olunduğu anlaşılıyor.

Ayrıca, aylar önce 24 Şubat'ta Kâğıthane caddesinde vurulan iki kişiye de bu tabancayla ateş edilmiş olduğu anlaşılıyor. 6 Eylül günü 10 yaşında bir çocuğun bu tabancadan çıkan kurşunla ölmüş olduğu anlaşılıyor. 1 Ağustos günü aynı tabancayla Mecidiyeköy'ünde bir kahveye ateş açılmış olduğu saptanıyor. 16 Ağustos'ta yine Mecidiyeköy'ünde bir eve aynı tabancayla ateş edildiği anlaşılıyor. 4 Eylül günü bir başka eve ve yine 4 Eylül günü Gültepe Camiine Milliyetçi Hareket Partisi kökenli, kaynaklı bu tabancayla ateş açıldığı anlaşılıyor. Yani, vatandaşın din duygularını tahrik etmek için camiye ateş edenlerin de bazen kimler olabileceği bu şekilde delilleriyle saptanmış oluyor.

Yine emniyetin etkinleşmesiyle, örneğin; Mamak katliamının sanıklarından büyük bölümü yakalandı ve bunların itirafları ilginçtir; ellerine silahların, Ülkü Ocakları tarafından verildiğini, önce bir halkevini taramak istediklerini, halkevinin içinde taramaya değer sayılacak kadar topluluk bulunmadığı için ondan vazgeçip bir otobüsü taradıklarını itiraf ediyorlar.

10 Ağustos'ta Balgat'ta bir kahveye ateş açılarak 5 kişi öldürülmüş, 10 kişi yaralanmıştır. Bunun da bir kısım sanıkları yakalanıyor; fakat bir tanesi yakalanamıyor. Yakalanamayan hakkında yakalananların verdiği ifadeye göre durum şu.

İkinci Cephe Hükümeti döneminde Devlet İstatistik Enstitüsünde çalışırken üzerinde ruhsatsız tabancayla yakalandığı için gözaltına alınıyor, bir süre sonra serbest bırakılıyor. Serbest bırakılır bırakılmaz Başbakanlık binasına alınıyor kendisi bir Devlet Bakanının yazısıyla ve Başbakanlıkta çalıştırılıyor. Şimdi, Balgat'ın sanıklarından biri olarak da bu kimse aranıyor. Kendisini yakından tanıyan bazı kimselerin Millet Meclisinde olduğu belli. Çünkü İstatistik Enstitüsünden kendi özel kalemine kendi yazısıyla çağırmış; fakat şu ana kadar Devlete o zattan da herhangi bir yardım teklifi gelmedi.

Sağmalcılar Cezaevinden kaçan 13 kişiden biri; 16 yaşındaki Ferhat Tüysüz şimdiden iki cinayete ve birçok yaralama olayına karışmıştı. Artık canı sıkıldıkça adam vurur duruma geldiğini açıkladı ve üzerinden çıkan "MHP İlçe Başkanlığı" başlıklı bir mektupda da bir arkadaşına şöyle yazdığı görülüyordu; "İşlerim tıkırında; neden dersen, çünkü Milliyetçi Hareket Partisinde duruyorum."

Değerli arkadaşlarım;

Bütün bunlardan sonra da bizim haksız ithamlarda bulunduğumuzdan söz ediliyor. Oysa demin de belirttiğim gibi bu son saydığım örneklerden başka geçen gün bütün bu olup bitenlerden, yakalamalardan, tutuklamalardan, mahkûmiyetlerden sonra Ülkücü Gençlik Derneği kongresi toplanıyor ve kongre başkanlığına, bundan birkaç yıl önce yedek teğmen Dr. Necdet Güçlü'yü öldürdüğü sap-

tanarak mahkûm olan "Milliyetçi" denen genç seçiliyor ve aynı kongrede bu derneğin başkanı, Sağmalcılar Cezaevinden kaçan 13 kişiden "Arkadaşlarımız" diye bahsediyorlar ve "Bu kişilerden birkaçı ölürse bunun sorumluluğu Ülkücü Gençlik Derneğini suçlayanlar olacak" diyor. Oysa biz başka nedenlerle bunların canından ciddi olarak kaygı duyuyoruz ve onun için bir açıklamada bulunarak, canlarını Devlete teslim etmelerini kendilerine tavsiye ettim.

Kendileri, "Eğer öldürülürlerse başkaları sorumlu olacak, bizi itham edenler sorumlu olacak" diyorlar; fakat bir yandan da "Davadan dönen olursa vur" kuralının çeşitli uygulamalarını çok acı kanıtlarıyla gözlerimiz önünde görüyoruz. İşte 10 Ekim günlü gazetelerden bir haber : "Milliyetçi Hareket Partisi Zeytinburnu İlçe Lokalinde ülkücü Hüseyin Keser, Milliyetçi Hareket Partisi İlçe Başkanının oğlu Mete Özder'i vurarak öldürdü."

5 Kasım İstanbul'da Kocamustafapaşa MHP Gençlik Kolları Lokalinde yine bir MHP'li genç, bir başka MHP'li genci öldürüyor ve öldüren gencin babası kendi oğlunun öldürülmek istendiğini ve benim kanaatim oğlunun "Davadan döndüğü" gerekçesi ile öldürülmek istenmesidir, diye kanaatini açıklıyor.

Milliyetçi Hareket Partisinin Gediz Ülkü Ocağının Ülkü-Bir ve Ülkücü İşçiler Derneğine ait şubelerin bulunduğu binada 27 Ocak 1978 günü bir patlama oluyor ve bu patlamanın dışarıdan düzenlenmediği, dinamitin bina içerisinde patlatıldığı ve dışarıdan patlamış süsü verildiği adaletçe tespit ediliyor. Bir başka genç yakalanıyor; sorgusunda suçunu da itiraf da ediyor; ama "Seni bu suça kimler yöneltti?" diye sorulduğunda, "Bizim arkamızda büyük güçler var, bir şey söylemem imkânsız" diyor.

Değerli üyeler;

Bu durumda biz, yalnız vatandaşlarımızı, çocuklarımızı canilerin elinden kurtarmaya çalışmakla kalmamalıyız. Aynı zamanda cani olarak eğitilenlerin yetiştirilenlerin, kafaları, yürekleri zehirlenenlerin, şimdiye kadar onları bu hale getirenler elinden kurtarılabilmesi için de olanca çabamızı göstermeliyiz ve Parlamento olarak bunun tedbirini aramalıyız.

Bir yandan bir partinin yetiştirdiği militanların nasıl yetiştirildiği sekiz yıl öncenin raporunda belli, tohumların nasıl ekildiği belli. Onlar cinayet işleyecek, kimi 10 yıla, kimi 20 yıla mahkûm edilecek, kimi idam edilecek; ama bir yandan da onları bu suçlara teşvik etmiş olanlar şerefli, itibarlı kimseler gibi bu toplumda serbest dolaşacaklar.

Eğer buna izin verirsek Türkiye'de kimsenin adalete güveni olmaz, değerli senatörler. En büyük adaletsizlik bu olur. Onun için Yüce Meclislerin, Yüce Senatonun ve Millet Meclisinin bu kaynağa inme konusunda yetki isteyen Hükümete yardımcı olacağını umuyorum.

Sayın üyeler;

Bir siyasi kuruluşun ve ona bağlı örgütlerin olaylardaki sorumluluğu açık kanıtlara bağlandıkça, yer yer mahkeme hükümlerine bağlandıkça belli çevrelerin hırçınlığı artıyor.

Eğer siz Hükümet olarak bir kısım şiddet eylemcilerinin, hem de büyük bir kısım şiddet eylemcilerinin üstüne yürümezseniz Türkiye'de bir bakıma nispi barış çok kolay sağlanır; ama o şiddet sayesinde, şiddete dayanarak, şiddeti, terörü kurumlaştırarak, devletleştirerek sağlanan barış olur.

Şimdi, biz Hükümette ne yapmışız? Anlattığım gibi, kanıtlarını verdiğim gibi, Devletin etkinliğini artırmışız. Daha da artırabilmek için huzurunuza önlemler getirmişiz. Suçluları yakalamaya başlamışız. Onunla da yetinmemişiz. Sayın Baykara'nın haklı olarak belirttiği gibi kaynaklarına yönelmişiz, kaynaklarını saptamaya ve gözler önüne sermeye başlamışız, şimdi bu durumda artık köşeye sıkıştıklarını gören şiddet eylemcileri ve hele sıranın kendilerine de gelebileceğini düşünen perde arkasında rahat oturmaya alışmış sorumlular ortayı karıştırmak için, ortalığı karıştırmak için ellerinden geleni yapıyorlar ve yapacaklardır.

Biz şiddeti kökünden kazımanın belki en zor; ama en güvenilir yolunu seçtik. Şiddeti yanımıza alarak değil, şiddeti karşımıza alarak, buna karşı tedbir alıyoruz. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar) Ve yalnız şiddetin bir tarafını değil, solda, sağda Türk Halk Kurtuluş Ordulu, TİKKO'lu, Dev-Gençli, MHP'li, Ülkü Ocaklı, Ülkü-Bir'li, Ülkücü Genç; her kimse hepsini birden karşımıza alıyoruz. Şiddet eylemcileri arasında yandaşımız yok. Onun için elbette hiç birisi de bu Hükümete rahmet okumuyor. Elbette bazı şiddet eylemcileri geride bıraktığımız dönemde kendisini en azından bir kanadının koruduğu, bir kanadının da müsamaha ile karşılaştığı bir Hükümete karşı eyleme girişmezdi. Bugün artık bu Hükümeti yıkmak için eylemler var. Biliyoruz. Çünkü, bu Hükümet kendilerinin köklerini kurutmak için demokratik hukuk devleti kuralları içinde her şeyi yapmaya kararlıdır.

Bu durumda çaresizlik ve umutsuzluk içine kapılanların türlü söylentiler, tehditler etkinliğini yitirdikçe, "İşte Ağustosun başında şöyle olacak, sonunda şöyle olacak." denip, o da gerçekleşmeyince, "Meclisin olağanüstü toplantıları yapılamayacak, çoğunluk sağlanamayacak." deyip sağlanınca ve kanunlar takır takır çıkmaya başlayınca, gensoru önergeleri birbiri ardından ve büyüyen farklarla reddedilir hale gelince, en çok kaygı duyması gerekenler sokağa fırladılar ve açıktan askeri yönetim istemeye başladılar. Sıkıyönetim değil, bütün yetkinin ve sorumluluğun Silahlı Kuvvetlerde toplanacağı askeri yönetim istemeye başladılar; demeçlerle, partilerinin yetkili organlarının bildirileriyle, kararlarıyla.

Bu da nasıl köşeye sıkıştırıldıklarını ve Türkiye'de anarşinin ne ölçüde önlenip-Sayın Kaplan'ın söylediği gibi- şiddet eyleminin bütün çıplaklığı ile ve gerçek kaynaklarıyla ortaya çıktığını gösteriyor.

Sayın Baykara'nın Grupu adına yaptığı öneriye, çağrıya yürekten katılıyorum. "Partiler bütün şiddet eylemlerine katılanların karşısında olduklarını birlikte ve açıkça belirtmelidirler." dediler. Yürekten katılıyorum.

Yıllardır bunun çağrısını yaptık. Yalnız şimdi yapmıyoruz, muhalefette iken yaptık.

Eğer, Sayın Baykara izin verirlerse, kendi kasıtlarının, niyetlerinin çok iyi olduğunu biliyorum; ama herhangi bir yanlış çağrışım olasılığına karşı, Sayın Kadri Kaplan'ın değindiği gibi, ben partiler üstü tutumdan bahsetmeyeceğim, bunun talihsiz uygulamaları oldu ülkemizde, Sayın Baykara'nın niyetinin asla olmadığını biliyorum, ama partilerin bütün şiddet eylemleri karşısında elbirliği yapmalarının gerektiğine inanıyorum.

Bir parti, "Ben prensip olarak şiddet eylemine girişen örgütlerin veya ideolojilerin hiç birinin adını koymam." diyebilir. Bunu da anlayışla karşılayabiliriz, ama bir parti çıkar, yıllarca sadece bir tür şiddet eylemcisinin veya bir şiddet eylemi terör kampının adını hem de abartarak koyar, çevresini genişleterek koyar, ötekisinin tüm kanıtları ortaya çıktıktan sonra hâlâ "Hayır, o kesimden, o kamptan gelen hiç bir şiddet eylemi yoktur, hiç bir cinayet yoktur." derse, o zaman ister partiler üstü, ister partiler içi, ister partiler dışı veya içi deyin Türkiye'de demokrasinin kendisi ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya demektir ve tehlike sokaktan önce, okuldan önce, çocuktan önce şiddet eylemcilerinden birinin adını koyup, ötekilerin adını bile anmaktan çekinenlerden ileri gelmekte olduğunu söyleme hakkını kendimizde görürüz. (CHP sıralarından alkışlar)

Evvela tehlikenin adını koyalım, teşhiste bulunabilmenin, teşhis koyabilmenin temel kuralı, hastalığın adını söyleyebilmektir, hasta yatanın veya hasta yatağına düşürenin kim olduğunu söyleyebilmektir. Ama maalesef bu konuda bütün çağrılarımız boşa gitmiştir.

Bu çağrıyı muhalefette iken defalarca yaptım. Meydanlarda bazen halkın tepkisiyle karşılaşmayı göze ala ala Anamuhalefet Partisini en azından bu konuda bir görüş birliğine, bir üslüp birliğine çağırdım; ama maalesef bugüne kadar bu çağrımızdan yanıt alamadık. Daha 10 Eylül 1977'de çıkan bir demecimde şöyle söylüyordum : "Demokrasiyi yaşatmak ve Türkiye'yi bir çeşit Endonezya tuzağına düşmekten esirgemek isteyenler sağcı da solcu da olsalar şiddet eylemlerinin karşısında açık ve kesin olarak yerlerini almalı ve bu tür eylemlere karışanları toplumdan soyutlamalıdırlar"; ama eğer ülkemizde Türk toplumunu bir Endonez-

ya tuzağına düşürmek isteyenler var ise, ki son günlerde maalesef bu Parlamentonun dışında da olsa bazı etkin kimseler bunu telaffuz ettiler, eğer gerçekten Türkiye'yi bir Endonezya tuzağına düşürmek isteyenler varsa o zaman elbette bizim bu çağrılarımız karşılıksız kalır.

Sayın Baykara, "İstikrarlı hükümet" dediler. Biz kendimizi istikrarlı Hükümet olarak görüyoruz eğer lütfedip kabul ederseniz. En azından şunun için görüyoruz : Gensorularda defalarca aldığınız sonuçlar dolayısıyla söylemiyorum yalnız bunu.

Şiddet eylemlerinin üstüne yürürken alacağı bütün tedbirlerde birleşebilen, hiç bir şiddet eylemcisini öbüründen ayırt etmeyen, birini diğerinden daha az veya daha fazla suçlama gereğini duymayan bir Hükümet olduğumuz içindir ki,bu dönemin gerektirdiği türden bir istikrarlı hükümet olduğumuza inanıyoruz.

Aynı şekilde, dış ilişkilerimizde, ekonomik sorunlara getirmeye çalıştığımız çözümlerde, doğru-yanlış, aldığımız önlemler üzerinde birleşebilen, birbirleriyle çelişmeyen, kendi içinde çelişmeyen bir Hükümet olduğumuz içindir ki, kendimizi istikrarlı bir Hükümet olarak görüyoruz ve eğer böyle görmeseydik, buna inanmasaydık aldığımız ve almayı düşündüğümüz önlemlerden çoğuna belki de kolay kolay başvuramazdık.

Sayın üyeler;

Sözlerimin sonuna gelirken bir başka kaygımı daha belirtmek isterim. O da, sayın Anamuhalefet Partisi Liderinin mücadeleyi ısrarla sertleştirmek istemesi. Bunu âdeta bir teori veya bir strateji olarak resmen açıklaması. İktidardayken de aynı tutumdaydı. Halbuki, iktidardakilerin daha müsamahalı, muhalefetteyken de fazlasıyla aynı tutumda olmaları gerekirdi. Biz ise tam tersine özellikle şiddet eylemlerinin yoğunlaştığı son yıllarda muhalefetimizi özellikle yumuşak tutmaya çalıştık. Zaman zaman, bazen kendi içimizden kimseler, çoğu kez kendi dışımızdan haklı haksız umutlarını bize bağlayanlar, bizi suskunlukla suçladılar, bizi pısırıklıkla suçladılar, bizi demokratik ödevimizi gereği gibi yapmamakla suçladılar. Fakat, o sırada verdiğim demeçlerde, örneğin, 10 Eylül 1977'de şunu söylüyordum :

"Büyüyen ve Devleti ile geçirdikçe kurumlaşan tehlikeye ve baskılara karşı daha etkin bir muhalefet gereklidir; ama etkinlik başkadır, hırçınlık başkadır. Etkin olmaya çalışırken muhalefetin hırçınlığa kaçması veya Anayasa sınırları ve demokrasi kuralları dışına çıkması son derecede sakıncalı olur." 26 Ekim'de de şunları söylüyordum :

"Türkiye'de gergin olan ortamı büsbütün gerginleştirmemeye de özen göstermeyi bir sorumluluk gereği biliyoruz. Cumhuriyet Halk Partisi olarak son derecede bunalımlı durumda bulunan ülkemizde ortamı daha çok gerginleştirmemek

için, çok dikkatli davranıyoruz. Bizim bu iyi niyetli dikkatimiz, sorumluluğumuzdan gelen dikkatimiz bazı çevrelerde suskunluk olarak yorumlanabilir." Gerçekten, bize "Suskun" denildi, "Muhalefet görevinizi gereği gibi yapmıyorsunuz" denildi; daha çok toplantı, daha sert muhalefet istendi bizden; fakat muhalefette bulunduğumuz sırada da sorumluluğumuzu gösterdik ve rejimimizin tuzağa düşmesine katkıda bulunmamak için, özellikle son yıllarda muhalefetin dozunu bazı yandaşlarımızın sabrının taşmasına yol açacak kadar yumuşattık.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Kim o yandaşlar?...

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Şimdi parti üyesi olmayıp da bize umut bağlayan vatandaşlar, kendini bizim yandaşımız olarak görebilir, yandaşımız olmayabilir, bize umut bağlayabilir; ama "Böyle muhalefet yetmez, daha etkin, daha yüksek sesli muhalefet yapmalısınız." diye yıllarca bize ısrarda bulunuldu; ama yıllarca buna benzer demeçlerimle biz, "Hayır.", suskunlukla itham edilse de biz, "Ortamın büsbütün sertleşmemesi için gereken bütün sabrı ve ılımlı davranışı göstereceğiz." dedik.

Şimdi bugünkü Anamuhalefet Partisinin Genel Başkanı, kendi iddiasına göre durum daha vahimleştiği, tehlike daha büyüdüğü halde, gerekli ortamın hazırlanmasına katkıda bulunmak şöyle dursun, muhalefeti sertleştirmeyi bir karar olarak ve bir hak olarak açıklıyor. Bunu kendisine görüşmemizde hatırlattığım vakit doğruladı, nitekim sonradan kamuoyu önünde de doğruladı ve iki sebebini söyledi. Bir sebebi; "Ne yapalım, bizim meşru muhalefet zeminleri üzerinde konuşma olanağımızı kısıyorsunuz. Gensorularda bizi 20 dakikada konuşmaya mecbur bırakıyorsunuz." dedi. Oysa, Meclis İçtüzüğü Adalet Partisi tarafından hazırlanmıştır. Ona göre Danışma kurulu aksine karar almazsa gensorularda 20 dakikanın üzerinde konuşulmaz. Biz iktidara gelmeden önceki uygulama buydu, hiç sesimizi çıkarmamıştık. Daha önceki yıllarda da gensorularda konuşma hakkı beş dakikaya kadar indirilmişti, yine de, "Rejim elden gidiyor. Meşru zeminlerde konuşma hakkımız kısılıyor." gibi feryatlarda bulunmamıştık.

"TRT'de iktidar 91 dakika, muhalefet 9 dakika konuşuyor." dediler. Oysa bunun rakamlarını çıkarttım. TRT'de 14 Ağustos'ta yeni bir uygulamaya geçildi, o zamana kadarki rakamlar şöyle 1 Ocak'tan 14 Ağustos 1978'e kadar Cumhuriyet Halk Partisiyle ilgili haber ve demeçler 5 saat 22 dakika. Adalet Partisi 7 saat 24 dakika, Milli Selâmet Partisi 4 saat 59 dakika, Milliyetçi Hareket Partisi 4 saat 59 dakika, Cumhuriyetçi Güven Partisi (Ki, o dönemde iktidar ortağıydı.) 1 saat 38 dakika, Demokratik Parti 35 dakika. 14 Ağustos'ta yeni bir uygulamaya geçildi. 14 Ağustos'tan 10 Ekime kadar Cumhuriyet Halk Partisine ayrılan süre 41 dakika, Adalet Partisine 60 dakika, Milli Selâmet Partisine 19 dakika, Milliyetçi Hareket Partisine 33 dakika, Cumhuriyetçi Güven Partisine 17 dakika,

Demokratik Partiye 4 dakika. Toplamı alacak olursak, 1 Ocak'tan 10 Ekim'e kadar muhalefete 19 saat 15 dakika, iktidara 8 saat 39 dakika yer ayrılmış.

ŞABAN DEMİRDAĞ (Samsun) – TRT insafsızlık yapmış, haksızlık yapmış...

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Devamla) – Değerli üyeler.

Şimdi sert muhalefetin, hırçın muhalefetin gerekçesi olarak Sayın Demirel'in öne sürdüğü hususları belirttim ve bu "Sine-i millet" sözleri, tabii herkesin kendi takdirine bağlı, müdahale etmiyorum, âdeta bu "Sine-i millete dönme" nin bir gerekçesi hazırlanır gibi bir eda içinde, "Bizim meşru muhalefet zeminlerimiz kısılıyor. Konuşma hakkımız kısılıyor." deniyor. Gerekçelerin ne kadar geçersiz olduğunu, sudan olduğunu söyledim. Bu, meşhur hikâyedeki, "Suyumu bulandırdın." gerekçesine benziyor.

Sayın üyeler,

Geçenlerde ülkemizi ziyaret eden bir konuğumuz vardı, Avrupa Konseyi Parlamentosu Başkanı Hans de Coster. Sözlerimin başında bütün demokratik ülkeler için günümüzde terörizmin bir sorun olduğunu, yalnız bu ay benim bildiğim iki uluslararası toplantının bu konuda yapılmakta olduğunu belirtmiştim. Bu açıdan Avrupanın demokratik ülkelerinin gözlemleri de çok ilginçtir. Avrupa Konseyi Parlamento Başkanı olan Sayın De Coster'in yurdumuzda söylediği sözler de bu bakımdan çok ilginç.

"Konsey, her ülkedeki terörist hareketler üzerinde durmaktadır. Samimiyetle gördüğümüz durum, terörizmin bir zaman için yükseldiği; fakat başarı kazanamadıkları zaman azaldığıdır. Demokrasinin yürütülmesi için cesur insanlara ihtiyaç vardır. Korkak insanlar iyi demokrat değildirler. Türk Ulusunun terörizmle savaşta başarı kazanacağına eminiz. Çünkü Türk Ulusu cesur ulustur." diyor.

Değerli üyeler;

Bu görüşleri içtenlikle benimsiyorum. Evet, demokrasi bir cesaret işidir. Biz de cesur davranmaya, kendimizi görevimizin gereği mecbur saydığımız içindir ki, bizden önce bazılarının yaptığı gibi, şiddete teslim olmadık. Sokaktaki eylemcilere Devleti teslim etmedik, teslim aldıkları Devleti, Devlet kuruluşlarını okullarından, fabrikalarından, bakanlıklarına kadar, onların elinden söke söke alıyoruz. Ve elbette gürültü koparacaklar, elbette tepki gösterecekler, Devleti ele geçirmişken, hayallerini gerçekleştirme noktasına varmışken bu hayalleri ellerinden alınan, hayalleri yıkılan kimselerin boş durmayacağını biliriz; ama bunu görüyoruz, bunu biliyoruz. Bunun karşısında bize yöneltebilecekleri iftiraların da hepsini göze alıyoruz ve şiddetin üstüne yürüyoruz. Cesaretle yürüyoruz; ama şiddetle değil.

Hiç bir zaman, kim bizi ne kadar zorlarsa zorlasın, şiddetin kökünü kazıyacağız, diye eylemcilerin yöntemlerine özenmeyeceğiz ve demokratik hukuk devleti kurallarının dışına çıkmayacağız. Türkiye'ye bu ortamda, bu kadar demokrasi, bu kadar geniş özgürlükler fazla gibi, Türk Milletine saygısızlık anlamı taşıyan düşünceler beslemeyeceğiz. Cesaretle, sabırla ve demokratik hukuk devleti kuralları içinde şiddetin kökünü kazıyacağız.

Hepinize saygılar sunarım. (CHP, MB. ve Cumhurbaşkanınca S.Ü. Grubu sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN –Sayın üyeler; Cumhuriyet Senatosu İzmir Üyesi Sayın Süleyman Tuncel bir önerge vererek Sayın Başbakanın kendisine sataştığı iddiasıyla söz istiyorlar. Önergesini okutup gerekli işlemi yapacağım.

Önergeyi okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Bendeniz konuşmamda Cumhuriyet Halk Partisinin Sosyalist Enternasyonele girmesini, Parlamento seviyesine uygun bir tarzda endirekt olarak eleştirdim.

Sayın Başbakan, benim Sosyalist Enternasyonelle Komünist Enternasyoneli karıştırdığımı söyleyerek bendenizi bilgisizlikle istihfaf ederek bir konuşma yapmıştır.

İçtüzük gereğince yanlış bilgiler veren Başbakana hakikatleri söyleyebilmem için, İçtüzük gereğince sataşmadan dolayı bendenize söz vermenizi arz ve rica ederim.

İzmir

Süleyman Tuncel

BAŞKAN – Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Bu konuda bir sataşma veyahut bir fikir isnadı görmediğim için söz vermeyeceğim. Ancak...

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Bir dakika efendim, izin verin.

Ancak, değerli arkadaşımız benim bu söz vermemem üzerine direnip söz isteyebilir, hakkıdır. Bu durumda iki görüşü de, iki konuşmayı da sizin bilgilerinize sunmayı görev sayıyorum.

Sayın Tuncel, bu sabahki görüşmesinde aynen şunları söyledi. "Küçücük azınlığın, beyni yıkamasına karşı ses çıkarmazsa, komünizmi hedef alan, (Dikkat buyurun) tek bir dünya hükümeti kurmayı amaçlayan Sosyalist Enternasyonele Cumhuriyet Halk Partisi üye olur da bu Anayasa ihlâlidir diye kimse konuşmaz

ise Devlet, rejim, vatan tehlikededir demektir." Sayın Tuncel CHP'nin Sosyalist Enternasyonele girişini bir Anayasa ihlâli olarak nitelendirmekte. Buna karşın Başbakan şunları bu kürsüde ifade etti : "Yanıt vermeyeceğim, bu konudaki yargılara, hükümlere. Çünkü, Sosyalist Enternasyonel ile komünistlerin enternasyonelini birbirine karıştıran değerli sözcülerin bilgi seviyesi ile ("Seviye demiyor) ben yarışamam ve bu konulardaki yargıları cevaplandıramam..."

Ben, Sayın Tuncel'in, sabahleyin yaptığı konuşmadaki pasajı, Sayın Başbakanın buna verdiği cevabı karşılaştırınca, objektif hukuk düşüncelerim içinde bir sataşma değil, bir cevap niteliği gördüğüm içindir ki, kendilerine söz vermiyorum. Evet hakkınızı kullanıp, direnme isteyebilirsiniz Sayın Tuncel.

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Sayın Başkanım, bu not yanlış bilgiye isnat ettiğini, bendenizi de hiç değilse, bilgisizlikle itham ettikleri için müsaade ederseniz, CHP'nin kendi yayınlamış olduğu belgelerden bazı pasajlar okuyacağım.

BAŞKAN – Sayın Tuncel direniyor, İçtüzük hükümlerine göre...

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Sayın Başkanım, bir şey söylemek istiyorum.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Yerinden konuşmasın efendim.

BAŞKAN – Bir dakika. Efendim niçin müdahale ediyorsunuz?

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Sayın Başkanım, CHP'nin yayınlamış olduğu belgelerden bir pasaj okuyacağım o kadar.

BAŞKAN – Sayın Tuncel, yeni bir görüşme açmayacağım. Siz önergenizde Sayın Başbakanın size sataştığını iddia ediyorsunuz. Ben sataşma görmediğimi (İki konuşmayı da açıkça Yüce Kurulun huzurunda okudum) sataşma veyahut başka bir fikri size isnat etmediği görüşünde olduğumu bu nedenle size sataşmadan ötürü, ki sözü onun için istemişsiniz, size söz veremeyeceğimi ifade ettim. Sizin hakkınız da, bu "söz vermemeye" direnmenizdir. Direnmenizin nedenini de söylediniz. Şimdi, İçtüzük hükümleri gereğince görüşme açmadan işari oyla...

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Zatialinize bir sualim var. (CHP sıralarından "Ne suali Sayın Başkan?" sesleri.)

BAŞKAN – Sayın Tuncel, Başkana bu konuda soru sorma olanağını sayın üyeye İçtüzük vermemektedir. Ben İçtüzük hükümlerini uygulayacağım.

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – "Seviyesiz" ne demek?... Sataşma değil midir?... Kendi kendinize karar veremezsiniz ki.

BAŞKAN – Hakem Genel Kuruldur, Genel Kurulun oylarındır. Sayın Süleyman Tuncel'e önergede istediği şekilde sataşmadan dolayı söz verilmesi hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler...

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Fikirden korkmayın. (AP sıralarından "Fikirden korkmayalım" sesleri. (Gürültüler)

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Hangi fikirden?...

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Bu kitapta yazıyor. Burada aynen yazılı, onu söyleyeceğim.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Onu herkes okur.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Git, öğren, sonra gel, o zaman oy veririz.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, oylama sırasında sükûnet rica edeyim. 22 sayın üye sataşmadan dolayı oy kullanmışlardır, söz verilmesi için Kabul etmeyenler... Büyük birçoğunluk, sataşma olmadığı görüşünde, söz verilmemiştir.

SÜLEYMAN TUNCEL (İzmir) – Fikir hürriyeti!

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Sayın Başkanım, sizin bu muamelenizi ileride size ve sizin gibilere aynen kullanacağız. Bunu böylece bilin.

BAŞKAN – Peki, teşekkür ederim. Bir dakika sayın üyeler, bir dakika, ara vermedim. Adalet Parti...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Keyfinize göre idare edin; ne lüzumu var burada oturmaya!... (CHP sıralarından gürültüler)

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Oturumun devamını Başbakanın konuşmasının sonuna kadar oya koymadınız mı?... Şimdi ara verilmesinin sözü nasıl çıkıyor?...

BAŞKAN – Ara vereceğim; ara vermedim. Şunun için...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkan kararın dışına çıkıyorsunuz, hukuku çiğniyorsunuz!..

BAŞKAN – Saygı duyuyorum. Objektif hukuk kurallarına uygun olarak sataşma talebi vardır, sataşma talebini de sıcağı sıcağına oylarınıza sunuyorum ve ondan sonra ara vereceğim. Ara vermeden Genel Kurulu terk etmeyin diyorum.

Saat 16,15'te toplanmak üzere Birleşime ara veriyorum.

Kapanma Saati : 14.15

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 16,20

BAŞKAN : Sırrı Atalay

DİVAN ÜYELERİ : Mustafa Çelik (Afyonkarahisar), Mehmet Bilgin (Bingöl)

BAŞKAN – 4 üncü Birleşimin 2 nci oturumunu açıyorum.

Görüşmelere devam ediyoruz.

Sırada bulunan Sayın Mehmet Feyyat, sırasını Sayın Niyazi Ünsal'a vermiştir.

Buyurun Sayın Ünsal. Saat : 16,22.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın Başkan, değerli senatörler;

Ben söyleyeceklerimi bir saatlik süreye göre ayarlamıştım. Sabahleyin söz kısıtlaması yapıldığı için bunların bir kısmını söylemeyeceğim; ama şükranla karşılıyorum ki; değerli Başbakan bizim söyleyeceklerimizin büyük bir çoğunluğunu içtenlikle, gayet kapsamlı olarak ve şahsen beni büyük bir doygunluk içerisinde bırakan bir konuşmayı burada yaptığı için, söyleyeceklerimin bir kısmını söylememiş olsam da, sabahki duyduğum üzüntüyü duymayacağım.

Yine de, benim söyleyeceklerim, gerek gruplar tarafından, gerek üyeler tarafından ve gerekse çok kapsamlı olarak konuları ele alan Sayın Başbakanımız tarafından burada söylenmiş olmasına rağmen, meselelere ayrı bir bakış açısından yanaştığı için bazı şeyleri yetişebildiğim kadar ve oldukça hızlı bir tempoyla söylemeye çalışacağım.

Sayın senatörler;

Görüşmelere gelmeden önce, 22 Aralık 1977 günlü tutanakları inceledim. Anılan tarihteki 10 uncu Birleşimde can güvenliği ve öğrenim özgürlüğüyle ilgili genel görüşme yapılmış. Saptadığım kadarıyla o görüşmelerde fazla konuşan olmamış. Birkaç üyenin konuşmasıyla konu kapatılmış. Özellikle o tarihte iktidarda bulunan partilerden hiç kimse söz almamış.

Bu görüşmenin üzerinden 11 ay geçti. Bugün aynı konuda yeniden görüşüyoruz. Can güvenliği sorunu biraz daha ağırlaşarak gündeme geldi. Yeniden aynı konuyu aynı konuyla ilgili sözleri, bilgi ve belgeleri tutanaklara dökeceğiz.

Sayın senatörler;

Yeniden aynı konuyu tutanaklara dökeceğiz dememin nedenini biraz irdelemek istiyorum. Sözlerimin girişinde 10 uncu Birleşim tutanaklarını okuduğumu söyledim. O görüşmeler sırasında yaptığım konuşma 2 saatten fazla sürmüş,

gerek biz ve gerekse diğer konuşmacılar oldukça önemli şeyler söylemiş, bunlar tutanaklara geçmiş, pek çok hayati bilgi ve belge tutanaklarda var. Ölüm olaylarına karışanların adları verilmiş, belgeler okunmuş, olayların genelden özele doğru tam anlamıyla bir otopsisi yapılmış, çok şey; ama çok şey ortaya dökülmüş; ama bunlar, evet tüm bunlar ne değiştirmiş, neye yaramış?... İşte bu sorunun yanıtını bulmak, o gün olduğu gibi, bugün de zor. Diliyorum ki, bu görüşmeler sonunda, bu sorunun yanıtı bulunsun 11 ay önce yapılan görüşmelerde olduğu gibi, söylenenler bu tutanaklarda gizli olarak kalmasın. İşe yarasın ve Hükümetin alacağı önlemlere ışık tutsun. Bu düşünceler içerisinde konuşuyoruz. İktidar kanadı üyesi olarak susmuyoruz; bildiklerimizi, düşündüklerimizi ve gördüklerimizi, dün olduğu gibi, bugün de ortaya döküyoruz ve burada bulunduğumuz sürece de dökeceğiz.

Sayın senatörler;

Hükümet, olayların durması için gerçekten çaba gösteriyor. Hükümetin çaba göstermediğini söylemek büyük bir insafsızlık olur; ama Hükümetin gösterdiği çaba, "Alıyorum" dediği önlemler, olayların önlenmesine yetmiyor. Biz öncelikle bunun nedenleri üzerinde duracağız; neden, alınan önlemlere ve Hükümetin çabasına rağmen olaylar durmuyor, bunu açıklamaya çalışacağız.

Sayın senatörler;

Herhangi bir olayın bir yapanı, bir de yaptıranı vardır. Güncel olaylarda bile olayın çıkmasını sağlayan bir neden vardır. Bir de, bu nedenden etkilenerek olaya katılan taraflar ya da kişiler vardır.

Hükümet, ülke çapında süren olaylara katılanları izliyor, izletiyor, yakalıyor ve yakalatıyor. Bunlarla ilgili önlemler alıyor ve aldırıyor; ama nedense bu olayları yaptıranları, (tekrar ediyorum) yaptıranları, hazırlayanları, tahrik ve tertip edenleri, hiç; ama hiç ele almıyor. Olaylara adı karışanlar, tetiği çekenler, bıçağı dürtenler, patlayıcı maddeyi atanlar takip ediliyor, ceza veriliyor ve içeri atılıyor; ama olayları yaptıranlar, tetiği çektirenler, bombaları attıranlar görünürde yoktur. Bizce işin can alıcı yeri burada toplanıyor. Hükümet de bu görüşe katılıyorsa, (ki, içtenlikle katıldığına ve katılacağına inanıyoruz) bunu bir aksilik sayıyorsa, bu iki unsuru birlikte değerlendirmelidir.

Sadece Hükümet ve güvenlik kuvvetleri değil, bizlerin de bu iki unsuru burada ve her yerde birlikte değerlendirmemiz lazımdır. Olayları yapanlarla yaptıranları, yapılmasını isteyenleri mutlaka aynı tartıya oturtmalıyız. O halde biraz gerilere gidelim sayın senatörler.

Yıl 1968; bir hazırlık başlıyor sayın senatörler. Bir parti, bazı gençleri eğitmek için kamplar kuruyor. 1 Ağustos 1968; İzmir-Akrepkaya'da 100 kişilik bir kampın günlük eğitime başlamasını izliyoruz. Şöyle başlıyor eğitim : "Hazır mısınız çocuklar?... Hey!.. Ölüm tanrının emri. Ölüm tanrının emri... Korkaklık ölüme yaklaşan insanların son arzusu. Hey!.." Bu girişle başlıyor eğitim, "Ölüm tanrının emri, korkaklık ölüme yaklaşan insanların son arzusu..." Ölümden korkmamak öğretiliyor gençlere.

Ölümden korkmamayı öğreten kamplar genişliyor sayın senatörler : 10 Ocak 1969'da bu işlerin lideri şöyle söylüyor : "Evet, komandoları destekliyorum; çünkü onları biz kurduk, biz eğittik. Bu yaz her ilde yeni komando birlikleri kurup yetiştireceğiz." Evet "Her ilde yeni komando birlikleri kurup yetiştireceğiz." Niçin ve kime karşı?... Onun da yanıtını veriyor bay lider : "Üniversite içinde olayları çıkaranların her birini tanıyoruz. Her birini adım adım takip ediyoruz. Nefeslerimizi enselerinde duyuyorlar, hissediyorlar."

Kim bu üniversitede olay çıkaranları tanıyan ve adım adım izleyen?... Devlet güvenlik güçleri mi?... Hayır. Haber alma örgütü mü?... Hayır. Hükümetten biri mi?... Hayır. Asker mi?... Yine hayır : arkasında bir avuç adamı olan, o günlerin Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Lideri, bugünkü olayların baş sorumlusu ve suçlusu Türkeş.

Beyler; Meclislere olaylarla ilgili önergelerden önce, bu olaylarla ilgili önergelerden önce; bazı suçların dokunulmazlıklarının kalkma önerileri gelmelidir. Gündem dışı konuşmalar ve genel görüşmeler içinde bazı suçların adını ve yerini saymak yetmez. Onların yakasını Cumhuriyet savcılarının eline vermek gerekir.

Sayın senatörler;

İlgilinin alıntıladığım konuşmasından bir örnek daha vererek, sizlere bir soru sormak istiyorum. Diyor ki Bay Türkeş; "Komünistlerin sokak hareketlerinde, üniversite hareketlerinde bir baraj kuruyoruz." Aynı görüşü 14 Ocak 1976'da Genel Sekreter Yardımcısı Somuncuoğlu şöyle dile getiriyor; "Devlet güçleri yanında solcularla çatışıyoruz." Şimdi soruyorum sizlere : Komünistlerin önünde baraj kurmayı ya da solcularla çatışmayı bunlardan kim istiyor sayın senatörler?... Bunlara baraj olma ya da çatışma görevini hangi sorumlu veriyor?...Bu soruların yanıtını bulmamız lazım. Aksi halde sorunu çözemeyiz ve bunları bir sorun sayıyorsak kökenlerine inemeyiz. Gerekirse beyler gizli oturumlara geçmeliyiz. 1967'lerde MİT salonlarında geçen konuşmaları burada duymalıyız. Bugün ülkeyi kasıp kavuran olayların hazırlığı kime?... Ya da hangi partiye verilmiştir bunu öğrenmeliyiz.

Beyler; bugüne kadar bizleri anlaşılması zor insanlar yönetmiştir. Zaman zaman çok acı olaylar yaşanmıştır. Gün gün yenilerini de yaşıyoruz. 11 ay önce yapılan görüşmelerde bu olaylarda, dışarıdan taşınan etkilerin bir bölümünü belgelerinden alıntılayarak bilginize sundum. CIA Ajanı Davit Galula'nın, Savunma Bakanı Mc-Namara'nın, Discon'un ve daha nice yabancı olay uzmanının, önerilerini okudum. Nerelerde nasıl kullanıldığını, Savunma Bakanlığında eğitim konusu olarak nasıl ve kimlere işlendiğini söyledim. Yeniden zaman almak istemiyorum; ama lütfen, Türkiye'de süren olayları sıradan olaylar çizgisinde görmeyelim, "Bunlar dünyadaki öğrenci olaylarının devamıdır" demeyelim. Türkiye'deki olaylar emperyalist ülkeler tarafından hazırlanmış, yıllarca öncesinden planlanmış, tezgâhlanmış, tezgâhı kurulmuş, yardım paketleri içinde içimize dışımıza girmiş; biz yeni anlıyoruz. Yeni yeni gaflet ve dalalet uykusundan uyanıyoruz.

Sayın senatörler;

Bazı insanlar herhangi bir olumsuzluk karşısında der ki, "Söylediklerimin ya da yaptıklarımın cezasını çekiyorum." Biz yardım diye aldıklarımızın ve yediklerimizin cezasını çekiyoruz ve topluma da beraber çektiriyoruz.

Bakınız ne diyor Bay Mc-Namara; "Daha kesin olarak belirtmek gerekirse, yapılan yardımlarda güttüğümüz temel amaç, gerekli olduğu yerlerde polis ve diğer güvenlik kuvvetleriyle birlikte; yerli askeri ve yarı askeri güçlerin yetişmesine yardımcı olmak." Yapılan yardımlardan güdülen temel amaç bu. Gerekli olduğu yerlerde iç güvenliği sağlamak yerli askeri ve yarı askeri güçlerin yetişmesinde yardımcı olmak güzel. Şimdi soralım kendi kendimize; Türkiye'de gereksinilen iç güvenliği sağlayacak kuvvet Devletin elinde değil mi beyler?... Elbette elinde. O halde Devletin iç güvenliğini sağlayacak güçler bellidir. Bunlar; haber alma örgütleri, polis ve asker; ama bize gönderilen yardımların koşulunda, bir de yarı askeri güçlerden söz ediliyor. Soruyorum size, soruyorum herkese : Bunlar kim?... Bu yarı askeri güçler Türkiye'de kim?... Varsa böyle bir güç, bunları yetiştirilmesi korunması, kollanması kime verilmiştir?... Siz hiç yorulmayın, düşünmeyin 10 Ocak 1969'da Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkanı olan Bay Türkeş bu sorunun yanıtını veriyor : "Komandoları destekliyorum, çünkü onları biz kurduk, biz eğittik. Bu yaz her ilde yeni komando birlikleri kurup yetiştireceğiz." Dikkat ederseniz komando birlikleri deniyor, gençlik kolları falan denmiyor.

Şimdi soruyorum Hükümetten ve tüm ilgililerden : Nedir bu birlikler?... Yasalarımız da partilere veya kuruluşlara böyle bir birliğin kurulması için izin vermez. O halde,bu birlikler nasıl kurulmuştur?... Türkeş, "Biz kurduk" dediğine

göre, böyle bir örgütün kurulmasını ve eğitilmesini ondan kim ya da kimler istemiştir?... 10 Ocak 1969'da böyle birlikte yetiştirilenlerin sayısının binin üzerinde olduğunu söylüyor. Şimdi bu birliklerde eğitilen komando sayısı Türkiye'de kaçtır ve bunlar nerededirler?... Bunları bilmek istiyoruz?...

Sayın senatörler;

Söz buraya gelmişken konuyu biraz daha somutlaştırmak ve güncelleştirmek istiyorum.

Yukarıda aradığım, nerede olduklarını sorduğum komandolardan bir bölümünün Hasan Tan zamanında Orta Doğu Teknik Üniversitesine işçi adıyla yerleştirildiğini sanıyorum, hepiniz biliyorsunuz. Sayın Ecevit Hükümetinin işbaşına geldiği günlerde rektör, bunları üç ay izinli sayarak üniversite dışına çıkardı. Bu işçiler şimdi nerededir?... Üniversite dışına çıkarılan işçiler şimdi nerededir?... Devam edelim anlatmaya; üniversiteden uzaklaştırılan bu 270 sözde işçiye aslında üniversitedeki öğrencilerin karşısına çıkarılan vurucu güce; hani Türkeş demişti ya, "Üniversite içinde olay çıkaranların herbirini adım adım takip ediyoruz, nefeslerimizi enselerinde hissediyorlar." İşte bunlara, rektörlük üç ay izin vermiş ve her türlü özlük haklarını da ödemiş, maaşları adreslerine gönderilmiştir. Üç ay izinden sonra ne oldu dersiniz?... Söyleyelim, ödeme aynen devam ediyor beyler. Bugün böyle yapılan ödemenin onbirinci ayındayız, her ay 1 milyon 700 bin lira ödeniyor bu zorbalara.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü ile görüştüm, nerede bunlar dedim, bu işçiler nerede?... Rektör şöyle diyor, "Telefonu açıp bana her türlü teklifi, her türlü tehdidi, yapıyorlar, hakaret ediyorlar; ama nerede olduklarını ve ne iş yaptıklarını bilmiyorum" diyor. Beyler, bir Devlet ya vardır, ya yoktur. Böyle şey olmaz, böyle Cumhuriyet idaresi yürümez.

Ben bu işçilerin yasa gereğince tazminat almalarını anlarım, milyarların bu şekilde ödenmesini kabul ederim; ama sokak çapulcularına Devletin haraç ödemesini ne kabul ederim, ne de anlarım. Bu olay çok önemlidir beyler, bu olay çok önemlidir. Adamları işe bırakmayacaksın, üniversitede kalmalarının sakıncalı olduğunu söyleyeceksin; ama nerede olduğunu, ne iş yaptığını bilmeden, anlamadan maaş ödeyeceksin.Bu işin izahı yapılamaz. Savaş yıllarında bile böylesi çapulculara ben ödün verildiğini, böyle şeyler yapıldığını ne duydum, ne işittim, ne de gördüm.

Bu şartları görünce insan kendi kendine soruyor; Türkiye'de bizim bilemediğimiz, anlayamadığımız birtakım şeyler mi dönüyor?... Orta Doğu Teknik Üniversitesi ağaçlarının dibinde silah temizleyen, atış talimleri yapan, öğrenciler üzerine ölüm kusan zorbaların her biri Devletten 7 bin, 8 bin liradan 11 ay-

dır maaş alıyor. Bunun ne anlama geldiğini bilmek ve öğrenmek istiyoruz bu görüşmelerle?

Geçen sene bütçe görüşmelerinde bunlar kontrgerillanın pratiğidir dediğim zaman, beni anlamayanlar çıktı. Şimdi söylediklerimin herhalde uygulamasını yaşıyoruz. Bu olaya benzer bir eklenti daha yapmak istiyorum. Hatırlarsınız, Orta Doğu olaylarından kısa bir süre sonra, Beytepe kampüsünde çıkan olaylarda dört kişinin üzerinde MHP kimliği çıktığını ve bu dört kişinin üzerinde Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğretim görevlileri olanların ve öldürecekleri bazı öğrencilerin Ankara'daki ad ve adreslerinin çıktığını İçişleri Bakanı Sayın Özaydınlı açıkladılar.

Üzerlerinde öldürecekleri kimselerin adresleri ve adları bulunan bu kimselerin şimdi nerede olduklarını elbette düşünürsünüz. Ben de düşünüyorum, bu dört kişi şimdi nerededir, içeride mi, yoksa bilinen bir örgütün üyesi olarak dışarıda mı, işbaşında mı?... Bunu öğrenmek ve bilmek istiyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Gerçekten Hükümetin işi zor. Hükümetin çabasına, aldığı önlemlere rağmen, işi zor. Sadece Hükümetin değil, Devletin işi zor. Yerli, yabancı karanlık güçler ülkeyi öylesine karıştırmış, öylesine zorlaştırmış ki, işimizi içinden çıkılamaz duruma getirmiştir.

Bakınız Türkeş, "Eğitiyorum" dediği gençlere ne söylüyor, ne buyruklar veriyor?...

Sayın Başkan, afedersiniz konuşmamın bitimine beş dakika kala haber verin, tekliflerimi okumak isterim.

BAŞKAN – Vereyim efendim.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – "Disiplin, sözde, fikirde, harekette lidere uymak, ondan işaret beklemek. Gösterdiği hedefe mermi hızında ve mermi doğrultusunda fırlamak. Doğru olan, müstakil mantığın, aklın kabul ettiği şey değil, liderin emrettiği şeydir."

Evet, doğru olan liderin emrettiği şeydir. İnsan ister istemez şimdi düşünüyor. Acaba bu "Ülkücüyüz" diyen gençler liderin emrettiklerini mi yapıyorlar?...

Bakınız devam ediyor öğreti. "Emanet olan dâvayı kucakladım. Hiç arkaya bakmadan tereddütsüz, hiçbir şeye aldırmadan yürüyorum. Hızlanıp koşmak gayreti içindeyiz. Koşacağız arkadaşlar. Bu dâvada geri kalmayıp beni takip edin. Herhangi bir sebeple ben düşersem bayrağı kapın, daha ileri gidin. Dönersem vurun. Davaya katılıp dönen herkesi vurun."

Evet, "Herkesi vurun...? Bu emri verenin yakasına yapışmayan el, bu emri verenin Türkiye'de yakasına yapışmayan el, kimsenin yakasına yapışamaz. Bu sözlerin sahibinin yakasına yapışmayan savcı görevini yaptım diyemez ve bu sözlerin sahibinin defterini dürmeyen, bu sözlerin hesabını söyleyeninden, söyleteninden sormayan Meclis görev yapıyorum diyemez ve dememelidir beyler. Bu sözlerin sahibinin bu çatı altında bulunması Meclis adına ve demokrasimiz adına yüz karasıdır. Türkiye'de vur emri veriliyor beyler. Vur emri veren adam Mecliste bulunuyor, Başbakan Yardımcısı oluyor ve Milli Güvenlik kurullarında bulunuyor. Böyle bir kurula Milli Güvenlik Kurulu denmez, güvensizlik kurulu denir. Böyle bir kurulun aldığı kararlara kargalar bile güler, böyle bir kurulun aldığı kararlarla, tavsiyelerle yönetilen ülkenin durumu işte bugünkü hale gelir.

İşte beyler kafası çalışanları çileden çıkaran burası. Gençleri yer yer isyan ettiren, bunalımdan bunalıma sürükleyen nedenler bunlar beyler. Neden susuyor herkes, neden savcılar yapışmıyor yakasına bunun?...

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Hiç komünistlerden bahsetmiyorsun.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Zamanı gelirse onlara da geleceğim, merak etme.

İşte bir örnek daha : "Ülkücü gençlik geleceğimizin teminatıdır." Yani, deminki söylediğim hareketleri yapanlar, geleceklerinin teminatıdır.

Devam ediyor, "Biz silah sevgisine sahip bir milletiz." Hangimizde silah yok ki?... "Ülkücüler baba yadigarı silah kullanırken, solcu anarşistler makineli silahlarla yakayı ele veriyorlar. Ülkücü ihtiyaç duyarsa milli silahı kullanır, çoğu Karadeniz yapısı ve Makine Kimyanın ruhsatlı silahlarıdır."

İşte bu sözlerin karşısında susuyoruz ve duruyoruz değerli arkadaşlarım. Bir dâvadan söz ediliyor. Nedir bu dâva?... "Herhangi bir sebeple ben düşürsem, bayrağı kapın, daha ilerilere gidin, dönersem vurun. Dâvaya katılıp dönen herkesi vurun."

Şimdi, vuran ve vurulan gençlerin bir bölümü işte bu davaya inanan çocuklarımızdır sayın senatörler. 31 Ekim 1978 günlü gazetelerde bu şekilde kandırılmış bir genç konuşuyor :

"Canımız sıkılıyordu, çıkıp öldürecek adam aradık. Mustafa Yaşar'ı dövüp sokağa bıraktık.Sonra üzerine 7 el ateş ettik. 8 saat can çekişmiş, kimse korkudan çıkıp kendisine yardım edememiş." Ben, canı sıkıldığı için adam öldürmeye çıkan bu zavallıyı, bu genci suçlamıyorum. Ben, bu gençleri bu duruma getiren asıl suçluları arıyorum, onların peşinde koşuyorum, onların üzerinde duruyorum arkadaşlarım. Nerede şimdi bu suçlular ve bu suçların işlenmesine seyirci kalan bizler neredeyiz?... "Milliyetçi gençler Devlet Güvenlik Kuvvetlerinin yardımcısıdır" diyenler nerede? Nerede Doğu'nun başbuğu Yılma Durak?...

BAŞKAN – Sayın Ünsal 5 dakikanız var.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Şu bölümü tamamlayalım Sayın Başkan.

BAŞKAN – Siz öyle istemiştiniz Sayın Ünsal.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Eğitim enstitülerini, öğretmen okullarını savaş alanına çeviren komando yatağı yapan Genel Müdür komando Ayvaz Gökdemir nerede?... Nerede askerliğini yapmadan general olan Hekimhan'lı Üstün Kurtoğlu nerede?... Bunlar yargıç elinde mi, içeride mi?... Hayır. Yine görevlerinin başında. Yılma Durak Atatürk Üniversitesinde kütüphane şefi, Ayvaz Gökdemir Eğitim Bakanımızın başmüşaviri. Olaylar işte bunun için durmuyor beyler. Yara durmadan bunun için kanıyor.

Değerli arkadaşlarım;

İç ve dış güvenliğimizle ilgili çok şeyler söyleyecektim; ama ne yapalım ki, kan aksa da, olaylar sürse de durum Türkiye'de bu ortamda devam etse de, bizim şu yıkılası kurallarımız burada bunları söylememize olanak vermiyor. Eğer şu dakikam yeterse bütün söylediklerimizden sonra bizim de kendimize göre birtakım önerilerimiz vardır, onları alelacele okumak istiyorum.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Soldan hiç bahsetmedin.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Bıraksaydınız bahsederdim. İzin verirseniz hepsinden bahsedeyim.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – 5 dakika da ondan bahsedin.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – İç güvenliğimizle ve dış güvenliğimizle ilgili önerilere geliyorum.

Bu düşüncelerden sonra, biz de, Hükümete yapması ve dikkate alması için bazı önerilerde bulunmak istiyoruz.

1. Yasal ve demokratik yollardan ayrılmadan (Aynı görüşü paylaşıyoruz.) Parlamento çatısı altında bulunan ve bu işlere adının karıştığı bilinen bazı suçluların dokunulmazlık dosyaları hazırlatılarak gündeme getirilmelidir. Bu işe kesinlikle zorunluluk vardır.

2. NATO'nun ülkemizde uygulayacağı, savunma düzeni, ulusal savunmamız açısından gözden geçirilmeli derhal ve hemen gereken değişiklikler yapılmalıdır.

Bu cümleden olarak ulusal savunmamızın gereği olan her şey beklenmeden yapılmalı ve savunmamız üzerindeki her türlü dış etken ortadan kaldırılmalıdır.

3. NATO ve ikili ilişkiler yoluyla Amerika Birleşik Devletleriyle yapılan anlaşmalar, her türlü bağlantılar bu Hükümet tarafından gözden geçirilmeli, hazırlıklar yeniden ele alınmalı, Meclislerin bilgisine ve onayına sunulmalı, bunların tümü ulusal çıkarlar çizgisine getirilmelidir.

Kısacası iç güvenliğimizle dış güvenliğimiz içiçe ve birbirine paralel, birbirini tamamlar ölçüler içinde yürütülmelidir.

Türkiye bombayı yapan; ama yapılan bombayı patlatmadan sökemeyen insanların ülkesi durumundan çıkarılmalıdır, kurtarılmalıdır.

Bugün öğreniyoruz ki, Türkiye'de bomba yapan insanlar var, bombayı canının istediği yere atan insanlar var; ama bombayı söken adamlar, uzmanlar yoktur.

Beyler, atom çağında ve NATO ittifakı içinde olduğumuz bir sırada bu nasıl olur?... 15 yılını plânlı dönemde geçirmiş bir ülkede bu nasıl ihmal edilir.

Hani üs ve tesis teslim alıyorduk ve kendimiz çalıştırıyorduk. Bunu nasıl yapacağız?... Bir patlayıcı maddenin sökülmesini dahi bilmediğimizi söylüyoruz.

3. Özel Savaş Dairesinin ve ona bağlı düzenlemelerin durumu süratle gözden geçirilmeli, özellikle eğitim ve taktik programları değiştirilmelidir.

4. Haber alma örgütünün durumu bir saat geciktirilmeden, MİT'in durumu bir saat geciktirilmeden ele alınmalı, amacına uygun duruma konmalıdır. Gerekirse bu örgüt tümüyle kapatılmalı ve yeniden kurulmalıdır.

5. Güvenlik Örgütü büyük ölçüde değişikliğe uğramalı, bu örgüte seçilecek personel yeni ve demokratik bir anlayış içinde tamamlanmalıdır. Güvenlik kuvvetleri eğitim, yetki, araç ve gereç yönünden uygun duruma getirilmelidir.

6. Derneklerin ve çeşitli kuruluşların toplantılarını rotasyon usulüyle sıradan görevliler değil, bu toplantıları değerlendirebilecek yetenekte ve uzmanlıkta görevliler izlemelidir. Bu iş için özel eleman yetiştirmenin önlemi alınmalıdır. Çoğu toplantılar, toplantıyı izleyenin izleme ve değerlendirme gücünün dışına çıktığı için ya yanlış bilgi veriliyor ya eksik.

7. Kuruluş amacı dışında çalışan dernekler kapatılmalı, böylesi derneklerin üyeleri geçici sürelerle başka kuruluş ve derneklere üye olamamalıdır. Yasalarda bu düzenleme yer almalıdır.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Kürtler dahil mi buna?

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – 8. Plânlamada ve Hükümet Programında geri kalmış yörelere öncelik verilmeli ve ekonomik dengesizlikler ortadan kaldırılmalıdır.

9. Dış alımların girdileri gümrük kapıları süratle; ama bir saat bile geciktirilmeden kontrole alınmalı ve mutlaka bir düzene konmalıdır. Gümrük kapılarında dönen insanlık dışı davranışların hesabı yoktur. Böyle bir yere girebilmek için 150 000 lira, 200 000 lira rüşvet vermeyi teklif edenlerin olduğunu duyuyoruz. Böyle rüşvetlerle girilen kapıdan silah da girer, kaçak da girer, yerli de girer,

yabancı da girer beyler. Haber veriyorum Hükümete; Türkiye'nin gümrük kapıları ardına kadar açıktır, hiçbir yeri kapalı değildir.

Güney hudutlarımızda yoksul halkın önüne mayın tarlaları döşeyenler, uçakların, Tırların, minibüslerin, otoların, trenlerin,gemilerin, motorların önüne hiçbir şey çekmemiştir, her şeyi açık bırakmıştır. Suriye hududunun tarlalarını kapatmış, Marmaris'teki Martı koyunu açmıştır. Model model silahlar buralardan girmektedir. Tırlarla özellikle minibüslerle, motorlarla, gemilerle, anlaşmalar gereğince girip çıkanlarla akıp gelmektedir.

Gümrük kapılarını tutun, rüşvetleri durdurun, insanlık dışı işlemlerin önüne süratle geçin. Hırsızlığın, rüşvetlerin, yolsuzluğun her çeşidi iliklerine kadar işlemiş. (Elbette hepsini bu şeyin içerisine almak istemiyoruz, olması da mümkün değil) insanlarla doludur bu kapılar.

10.Vali ve kaymakamların, emniyet müdürlerinin yetkileri artırılmalı; parasal durumları mutlaka düzenlenmeli, araç ve gereç yönünden donatılmalıdır. Bugün bir vali, bir kaymakam, ebeden daha az maaş almaktadır. Böyle bir düzenlemenin mantığı yoktur.

11. Yurtlarda yapılan düzenlemeden sonra militanlar evlerde yuvalanmıştır.

BAŞKAN – Sayın Ünsal, üç dakika geçti, rica ederim.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Bitiriyorum efendim; teklifimi kesmeyin, bitiriyorum.

BAŞKAN – Ama üç dakika da geçti.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Bazı evlerde beş, altı hatta daha fazla gruplar halinde kalmaktadır. İçişleri Bakanlığı derhal gerekli önlemleri alarak kapıcılar ve apartman yöneticileri aracılığıyla bu durumu önlemelidir. Apartmanlara giriş çıkışlar bu yönden kontrole alınmalıdır.

12. Okullardaki disiplin kurullarını kaldırmalı ve disiplin işlemlerini yürütmek için Ankara'da bir merkez açılmalıdır.

Öğrencilerin disiplin işlerine aynı okulun öğretmen ve yöneticileri bakmamalıdır.

13. Öğrenci nakillerini, zorunlu bazı yer değişiklikleri, can güvencesi, hastalık dışında kesin olarak yaptırmamalıdır. Çoğu öğrenciler, eyleme, not verilerek, sınıf geçirme vaatleri yapılarak itiliyor. Haksız diplomalar veriliyor. Sınav nakillerini kesin kes durdurmalıyız.

Sayın Başkan, zamanımın bittiğini tekrar ikaz ettiğiniz için, 22'ye kadar varan önlemlerimizi, 13'te kesmek durumundayım.

Çok teşekkür ederim, saygılar sunarım hepinize. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Niyazi Ünsal.

Sayın Hüseyin Nail Kubalı, buyurun efendim.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Cumhurbaşkanınca S.Ü.) – Sayın Başkan, sayın üyeler;

Anayasanın koruyucusu, Anayasa müesseseleri arasında, partilerüstü bir çeşit hakemlik müessesesi olan ve bu itibarla mutlak surette tarafsız ve bağımsız olması gereken Kontenjan Grupunun verdiği önergeden faydalanarak, ben de bazı kişisel düşüncelerimi açıklamak istiyorum; fakat bu düşüncelerimin açıklamasına geçmeden, bazı öz sözlerimin yanlış anlaşılması yahut yanlış yorumlanması ihtimalini düşünerek, kişiliğimle ilgili birkaç kelime eklemekten kendimi alamıyorum.

Atatürkçü dünya görüşme ve çoğulcu batılı demokrasiye candan bağlı bir kişi olarak, yalnız ilimden, vicdanından ve vatan sevgisinden emir ve ilham alan bir insanım. Bu itibarla, mutlak surette tarafsız ve bağımsız bir kişiyim. Onun içindir ki, Kontenjan Grupunun Anayasal statüsü, benim ruh ve kafa yapımla çok ahenklidir ve bundan dolayı engin bir huzur içindeyim, rahatlık içindeyim.

Af buyurunuz, özür dileyerek tekrar ediyorum; hak bellediği bir yola yapayalnız gitmekten çekinmeyecek bir insanım. Bu itibarla rahmetli Tevfik Fikret'in bir tilmiziyim.

Yine aynı zamanda şunu önemle ekleyeyim : Anayasamızın sınırları içinde kalan, sola açık bir insanım. Hürriyetçi, reformcu, demokratik sosyalizme yahut demokratik sola açık ve ondan yana bir insanım. Fakat sağ ve sol partiler arasında saygı bakımından zerre kadar fark görmem. Onları aynı saygıyla karşılarım; zira demokrasiye candan bağlıyım. Evet, candan bağlıyım, söylediğim gibi. Aksi takdirde demokrasiye saygıdan bahsetmeye zerrece hakkım olmaz.

Ben 1958'de London Times'in "An out spoken Profesör" başlığı altında neşrettiği başmakalenin anlattığı tok sözlü bir insanım.

Onun için ne İsa'ya ne de Musa'ya yaranırım. Fakat ben böyle olmayı, İsa'ya veya Musa'ya yaranmaya hiç tereddüt etmeden tercih edenlerdenim.

Şimdi bunu böyle açıkladıktan sonra, bu anarşik olaylarla çok yakından ilgili, içiçe olan bir konu ile sözüme başlamak ve o konunun üzerinde önemle durmak, yeni deyimle onu vurgulamak istiyorum.

Duvarlardan en sorumlu devlet adamlarının ağzına kadar yükselen ve Sayın Ecevit'in başka talihsiz bir vesile ile söylediği vahim bir tarihi yanılgıdan bahsedeceğim. Bu tarihi yanılgı, Türkiye'de faşizmin bulunduğu iddiasıdır. yoktur Türkiye'de faşizm. Bunu vicdanımın sesine kulak vererek söyleyebiliyorum;

yoktur. Ne vardır?... Faşizan yöntemler vardır Türkiye'de ve bu faşizan yöntemler maalesef Marksizmin eseridir, Komünizmin eseridir. (AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar) ve bir milli reaksiyonun mahsulüdür. Yani, Türk Milletinin yapısının Komünizme geleneksel bir allerjiyle dolu olduğunu ifade eden bir reaksiyonun, milli reaksiyonun ifadesidir ve bundan bir bakıma memnun olmamız gerekir.

Şunu bu vesileyle belirteyim, "milliyetçilik, millilik" neden yadırganan bir terim haline gelmiştir, Türkiye'mizde?... Buna üzüntüyle şaşırıyorum. Halbuki biliyoruz "Anayasa, Anayasa" deyip her sıkıntılı halimizde, durumumuzda başvurduğumuz Anayasanın başlangıcı, milli şuuru temel ilkelerden biri biliyor. Anayasanın 2 nci maddesi Cumhuriyetin niteliklerini sayarken "Milli, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olduğumuzdan bahsediyor" (AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar) Neden, milliyetçiliği yadırgıyoruz bu kadar?... Neden ondan bu kadar kuşkulanıyoruz arkadaşlarım?... Soruyorum hepinize, bana bunun cevabını veriniz. (CHP sıralarından "Kimse yadırgamıyor" sesleri, gürültüler) Halbuki şunu açıklıkla söylerim; bugün milliyetçiliğin büyük savunucusu kimdir?... Mao'dur. Hatta tabir caizse, Mao'ya bu sebeple "faşist komünist" denebilir. Eğer milliyetçilik faşizmin bir alameti farikası ise, Mao faşist komünistir. Neden? Zira milliyetçilik Çin de bir tarihi gelişimin, mazinin eseridir? Çünkü, kapitalizmin, emperyalizmin büyük acısını duymuş bir ülkedir Çin. Sovyet Rusya da milliyetçidir, hatta ırkçıdır arkadaşlarım. Bunu biliniz. Milyonlarca Türk'ü Ruslaştırmak için gayet kurnaz metotlarla onların dini hürriyetten faydalanmalarını açıkça temin etmek yoluyla kültür bakımından onları Ruslaştırmaya çalışmaktadır.

Hâlâ hatırlarım, Sovyet orduları Polonya'ya girdiği zaman Stalin, (tâbire dikkat buyurunuz) "Irkdaşlarımızı kurtardık." demiştir. Bu ırkçılık değil de nedir? Soruyorum.

Görüyorsunuz ki, sözlerimin birçoğu cevap bekleyen sorulardır.

Evet, Atatürk'ün "Faşist" diye nitelendiği, Sayın Ecevit'in "Sosyal faşist" diye, (Bunu kendi kulaklarıyla duymuşlardır) bağırılarak kendisine hitap edilen bir memlekette faşizm olabilir mi? Böyle bir memlekette eğer Atatürk faşistse, Sayın Ecevit faşistse ben de faşist olmaya hazırım. Yok böyle bir şey Türkiye'de.

O halde bu nedir? Bu, heyula gibi dolaştırılan bir efsanedir. Bu efsane klasik bir komünist taktiğidir. (AP sıralarından; "Bravo" sesleri, alkışlar) Bölmek, parçalamak, hedef saptırmak gayretidir.

Almanya'da faşizm, komünizm yüzünden gelmiştir. Hitler'i iktidara getiren komünistlerdir. Aynı komünistler batılı devletlerin, bilhassa İngiltere'nin ve sonra Amerika'nın gafletiyle koca Alman milletini ikiye bölmüş, komünizmi Avrupa'nın göbeğine getirip oradan bir daha çıkmamak üzere oturtmuştur. Bu büyük

bir tarihi dramdır ve bu dramın ilelebet süreceğine gönlüm inanmıyor. Hayır, olmaz böyle bir şey...

O halde, buna rağmen neden, komünist siperinden yükseltilen faşist mankenine ateş yağdırıyoruz. Bir mankendir uzanan oradan. Onu hedef almak üzere uzanıyorlar ve biz ona davamlı kurşun sıkıyoruz boşuna. Bu yanıltıcı bir şey. Bir taktik; ama sonuç alan bir taktik. Bölen, parçalayan bir taktik ve şaşırıyorum, Devlet nerede?... Hangisi ile uğraşacağını bilmiyor... Komünistiyle mi uğraşacak, faşistle mi uğraşacak? Güçleştiriyor işi; zaten istenen bu. Anarşik olayların önlenmemesini isteyen budur.

Arkadaşlarım;

Afedersiniz, sizlere böyle hitap ediyorum : çünkü, 40 sene öğrencilerime "arkadaşlarım" hitabına alışmış bir kimse olarak ağzımdan böyle çıkıyor. Bu biraz teklifsizce hitabı bağışlamanızı rica ederim.

Böyle olunca komünistler bu faşizm efsanesini ortaya atmakla kalmıyorlar.Komünistlere göre dediğim gibi, Atatürk de faşisttir. Sayın Ecevit de faşisttir. Anayasamız da faşist bir anayasadır; çünkü özel mülkiyeti kabul etmektedir, çünkü milliyetçiliği ana umdelerden biri saymaktadır, çünkü özel teşebbüsü himaye mükellefiyetini anayasa Devlete yüklemektedir. Böyle bir Anayasa ancak faşist anayasa olabilir.Bunu apaçık her zaman yazıyorlar, her zaman iddia ediyorlar.

O halde faşizm iddiasına yer verenler, bunu ciddiye alanlar komünizmin ekmeğine istemeyerek yağ sürmektedirler. Atatürk de, Sayın Ecevit de faşist olursa, faşist efsanesi sadece yanlış değil, aynı zamanda gülünç olur.

Bu iddiayı aklı başında kimse kullanamaz, aksi takdirde kendisi gülünç mevkie düşer.

Bir noktaya burada önemle işaret etmek istiyorum. Faşizim masalını Türkiye'de piyasaya sürenler bir hususa dikkat etmemektedirler. Bilmemektedirler ki, dünya görüşü bakımından birbirinden ayrı olan faşizm ve komünizm hemzıt hem de Siyam'lı kardeşlerdir; birbirine bitişik, fakat birbirine zıt kardeşler. Doktrin bakımından zıt kardeşler, fakat uygulama bakımından siyamlı kardeşlerdir. Çünkü aralarında hemen hemen hiç fark yoktur. ("Bravo" sesleri, alkışlar) Bunun böyle olduğunu şimdi ismini hatırlayamadığım büyük bir ilim otoritesinin, şimdi Amerika'da Yale Üniversitesinde Profesördür, Alman asıllı son derece büyük, kamu hukuku alanında ve siyasal bilimlerde çok büyük yetki sahibi bir Alman Profesörünün fikrini naklederek söyleyeceğim.

Diyor ki, Sayın Profesör : (Kendisini tanırım, onunla tanışmakiçin Harvard'ta misafir profesör bulunduğum zaman Yale'e kadar gittim ve tanışmak mutluluğuna, görüşmek mutluluğuna kavuştum) "Faşizm ve komünizm de yani (totaliter) rejimler adı altında incelendiği bu iki rejimde de :

1. Resmî bir ideoloji. (Ayrı, fakat resmi bir ideoloji)

2. Bu ideolojiyi sembolleştirme görevini yüklenen bir tek parti.

3. Siyasi iktidarın bu partinin liderinde veya liderler kadrosunda hukuken ve fiilen toplanması.

4. Seçimlerin sıkı kontrol altında yapılan bir plebisit niteliğini taşıması.

5. Özel hayata kadar sokulan ülke çapında zorlu bir polis kontrolünün bulunması.

6. Bütün etkili kitle ilişkilerinin veya etkili mücadelenin resmi ideolojinin emri ve siyasi partinin tekeli altında bulunması.

7. Hukukun ve yargı yetkisinin siyasi ve ideolojik bir karakter taşıması.

8. Bütün ekonominin aşırı derecede merkeziyetçi bir idareye ve kontrola tabi tutulması.

9. Askeri, sosyal, ekonomik, kültürel ve ideolojik yönlerden milletlerarası hegemonya ve emperyalizm eğilimi.

Faşizm masalına bel bağlayanlar nasıl oluyor da bu gerçeği görmüyorlar? Bunu ortaya atan komünistlerle komünist olmayanların aynı tutumda olacaklarını havsalam ve vicdanım alamıyor. Nasıl oluyor da görmüyorlar ki, yeryüzü cennetini, zavallı insanlığa (Çünkü komünizm Allah'ı inkâr ettiğine göre, Allah'ın vaadettiği cennet yoktur.) vaadeden Sovyet Rusya'da 60 şu kadar sene hâlâ komünizmin yüksek safhasına gelinmemiştir; henüz sosyalizm safhasındadırlar. Mazeret?... Kendisi emperyalist değilmiş gibi, kapitalist ve emperyalist devletlerle çevrili olması, nefis muhafazası zorunluğunda bulunması.

Değerli arkadaşlarım;

Biliyorsunuz ki, komünizmin yüksek safhasında erişilecek yeryüzü cenneti, sonsuz eşitliğin, sonsuz özgürlüğün, sonsuz bolluğun, yani herkesin hakkını çalışmasına göre, kabiliyetine göre değil, ihtiyacına göre alacağı safhadır. İdealin gerçekleştirildiği bu safha, henüz rüya, hayal. Bu rüya ve hayale komünistler, yani, bu cennete ateşten kaldırımlar üzerinde, ıstırap çekerek yürüyüp ulaşmak gayreti, çabası içinde olan zavallılardır.

Faşizme gelince : O çağ dışı ideolojiye inananlar ise; ancak, manyaklar, deliler, gafillerdir. ("Bravo Hocam" sesleri) Evet, onlardır ve bu ideolojiyi Türkiye'de gerçekleştirmek isteyen zavallılar, manyaklar, hayalperestler Hitler'in bodrumlarda hayatına son vermek akıbetine, Mussolini'nin ayaklarından asılarak öldürülmesine, Franko'nun süngüsü düşük bir halde çekip gitme akibetine uğrayacakları muhakkaktır. ("Bravo" sesleri, alkışlar)

Her iki ideoloji de Türkiye'den ellerini çekmelidirler. Onlar için burada hayat hakkı asla olmayacaktır. Birisi çağ dışı, birisi çağdaş, çok mühim, daha mühim ve daha tehlikeli komünizm. Çok pırıltılı, çok vaitkâr ökse gibi bir tuzak ve bu tuzak ile komünizm (bunu kabul edelim) gittikçe yayılmaktadır arkadaşlar.Bilhassa, Sovyet Rusya para ekonomisine, piyasa ekonomisine, özel mülkiyete ve Batı ile teması (Biliyorsunuz Batı ekonomik müesseselerinin yatırımlarını kabul etmekte, açılmış kapılar) bu itibarla biraz liberalizme doğru, daha doğrusu liberalizasyona giden Sovyet Rusya çekiciliğini artırmaktadır. Onun için daha dikkatli olalım.

Arkadaşlar;

Bu önemli problemi, Türkiye'nin kanaatimce en aktüel problemini bu şekilde kısaca açıkladıktan sonra asıl konuya geliyorum.

Sayın Başkanım, şimdiden size özür dileyerek kaç dakikam kaldığını soruyorum.

BAŞKAN –Sekiz dakikanız var efendim.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – O halde devam edip bitiremem, keseyim sözümü o zaman.

BAŞKAN – Genel Kurul kararına ben saygılıyım.

CAHİT DALOKAY (Elâzığ) – Konuşma devam etsin, oylamaya sunun.

BAŞKAN – Devam edin Sayın Kubalı. Sekiz dakikanız var.

LÜTFİ TOKOĞLU (Kocaeli) – Sayın Ünsal'a dört dakika verildi, 12 dakika demektir efendim.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Peki efendim, teşekkürler ederim. Bakalım, sekiz dakika, sekiz dakikadır.

Arz ettiğim bu açıklamadan sonra asıl konuya geçerek anarşik olayların mahiyeti, sebepleri ve kaynaklarını, 10 yıldan beri gelişmesini ve önleme çareleri hakkındaki düşüncelerimi mümkün olduğu kadar özetlemeye çalışarak genel çizgileriyle arz edeceğim.

Bildiğiniz gibi anarşik olaylar memleketimizde, Amerika Birleşik Devletlerinde, Fransa'da ve Almanya'da görülen genel anlamda goşist, solcu öğrenci hareketlerine paralel olarak masum, hatta çok haklı bir yükseköğretim gençliği hareketi görüntüsü altında 1968'lerde başladı. Tabii, komünizm daha eski bir tarihe sahiptir. Sosyalizmin Türkiye'deki tarihi 1910'lara kadar çıkar. 1960'larda başladı diyelim.

Öğrenci isteklerine uygun reformları hazırlamak üzere 1968'in çok sıcak yazgünlerindeki uzun çalışmalara ben de katıldım. Fakat aylar geçtikçe öğrencilerin yönetime katılması ve halka dönük üniversite kurulması iddialarının altında Marksist ideolojinin ve hatta ihtilal hazırlığının yattığı şüphe götürmez şekilde anlaşılmaya başlandı. (AP sıralarından, "Bravo" sesleri)

KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Afyonkarahisar) – Tarihe ışık tutuyorsun Hocam.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – (CHP sıralarına dönerek) Sözlerim yalnız bu taraf için doğru, sizler için yanlış mı, tamamen yanlış mı?... Niçin demokrasi hoşgörüşüne hâlâ alışamadık?... (AP sıralarından, "Bravo" sesleri, alkışlar.)

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Sözleriniz kesilmesin diye alkışlamadık.

BAŞKAN – Sayın Kubalı, sayın üyeler sizi takdir eder, etmez, o kendi bilecekleri iştir. Siz konuşmanıza lütfen devam edin.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Zira Atatürkçü anlamda değil ve Atatürk'le alay edercesine kullandıkları devrimcilik sıfatının başka mânada devrimcilik olduğu yavaş yavaş anlaşıldı. Üniversite koridorlarında açıkça bağırmaya başladılar, "Biz Marksist üniversite kuracağız. Bu burjuva kitapları yakılacak." Bunu kulağıyla işitmiş, her hadisenin içinde bulunmuş, zaman zaman büyük bir çalkantının bulunduğunda dekan tarafından talebeyi yatıştırmaya çağrılmış ve onlarla diyalog kurmuş eski bir hoca sıfatıyla konuşuyorum.

Hatta o aylarda genç bir öğretim üyesi solcu bir dergide çıkan makalesinde (İsim asla zikretmem) Atatürk'ü faşist olmakla nitelemek cüretini göstermiş.

1968'in Haziran ayının bir sabahını hatırlamıyorum, üniversiteye geldiğim zaman, merkez binasının aşağıdaki büyük holünde kıyametler koptuğunu ve aşırı solcu sloganlar ve tehditlerle dolu bir çeşit öğrenci ayaklanmasının seyircisi olduğum sırada Deniz Gezmiş'in (Allah taksiratını affetsin, Allah rahmet etsin, bunu da dilemek bir Müslüman olarak görevimdir)...

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – O taraftan amin diyen yok.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Tayfası ile yanıma koşup gelerek, "Hocam başımıza geç" (Çünkü, zaman zaman evime gelirdi, kendisine nasihat ederdim. "Yavrum bu tutumunun akibetini çok tehlikeli görüyorum" derdim, sadece dinlerdi, tek kelime söylememiştir.) "Başımıza geç hocam" diye geldi ve kendisine, "Söyle bakalım ne istiyorsunuz, eğer işime gelirse geçerim, hiç tereddüt etmem geçerim." dedim. "Şunu istiyoruz" demedi ve çekti gitti. Diyemezdi, bana açıklayamazdı. Hangi akılsızlıkla gelip benim hüviyetimi bildiği halde "Başımıza geç" deme cesaretini gösterdi, onu bilmiyorum.

BAŞKAN – Müddetiniz doldu Sayın Kubalı.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – O dönemlerde Amerika emperyalizmi karşsında, (Bunların, bazı misalleri karaktersizlik olarak veriyorum) evet

sadece Amerika emperyalizmi karşısında bağımsız, haysiyetli bir dış politikasının savunucusu olan bazı öğretim üyeleri bu savunmayı yapmak üzere hazırladıkları bir bildiride, en başta benim ismimin yer almasının, daha etkili olacağı kanaati ile istedikleri zaman "Yaparım hay hay, memnuniyetle en başa imzamı atarım, ancak bir şartla, Amerikan emperyalizmine Sovyet emperyalizmini de eklerseniz." deyince "Hocam yazıldı, bu artık değişmez." O halde "Benden de imza yok" demem üzerine çekip gittiler. Bunlar karakteristik olaylardır.

BAŞKAN – Sayın Kubalı müddetiniz doldu.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Bir yüksek mimarı...

M. KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Afyonkarahisar) – Sayın Başkanım, bir önerge var.

BAŞKAN – Bir dakikanızı.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Müsaade buyurunuz bana bu imkânı, bu fırsatı veriniz.

BAŞKAN – Bir dakika.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Tarihi bir konuşma yaptığım kanaatindeyim.

BAŞKAN – Şüphesiz. Bir dakika. Sayın Kâzım Karaağaçlıoğlu gönderdiği önerge de kürsüde...

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Sayın Başkanım, grubun da var. Daha evvel gönderdim Sayın Başkanım.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Tercih yapıyorsunuz.

BAŞKAN – Bir dakika sıra ile. Sizinkini de okuyacağım, elimde işte, okuyacağım, niçin acele ediyorsunuz? İkisini bir arada okumama imkân yok her halde.

"Kürsüde konuşmakta olan Hüseyin Nail Kubalı'nın Türkiye'deki çok vahim boyutlara ulaşan anarşi ile ilgili tarihi açıklamasını, meselenin ehemmiyetine binaen sonuna kadar açıklamalarına devamını arz ederim" der.

AP Grup Başkanvekili Cahit Dalokay da "Kontenjan Senatörü Sayın Kubalı'nın konuşması bitinceye kadar konuşmasına devamı için Genel Kuruldan karar ittihaz edilmesini arzve teklif ederim." derler.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sıvas) – Olmaz Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Değerli arkadaşlarım, Sayın Kubalı bir üniversite ordinaryüs Profesörüdür, kendileri demokrasinin temel unsurlarından birinin de usul hukuku olduğunu bilirler ve şayet ben öğrencinin öğrencisi sayılan Başkanınız olarak kendisine bu kuralları çiğner ve bu kuralları kulak ardı edersem, her halde beni takdir etme hakkına sahip olurlar.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Estağfurullah.

BAŞKAN – Böyle bir niteliğe sahip olan değerli hocamızın usul hükümlerine riayet edeceği umudunu taşıyorum. Üyelerin önergesi değil, kendisinin talebini ancak oylarınıza sunabilirim. Sayın Kubalı, usul kaidelerine hepimiz uymak zorundayız. Demokrasinin kurallarından biri de budur...

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Sıralarını versinler. Verin sıranızı, siz bilmiyorsunuz, bilen anlatsın.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Usulsüzlük mü yahu?..

BAŞKAN – Evet uzatma talebiniz var mıdır? (AP sıralarından "var" sesleri)

KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Afyonkarahisar) – Sayın Başkanım bu usul içinde olan bir taleptir.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Neresinde usulsüzlük?

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Sayın Başkan, önergemizi lütfen oya sunun.

BAŞKAN – Hakkı bizzat kendisi kullanır. Kendilerinden soruyorum.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Sayın Başkanım, benim tarafımdan yapılan bir talep...

BAŞKAN – Uzatılmasını istiyorsunuz...

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – İçtüzükçe mümkün müdür?... İçtüzüğü çiğnemiş olmaz mıyım bu taleple?.. (AP sıralarından "Hayır, hayır" sesleri) Olursam katiyen böyle bir talebi yapmam.

BAŞKAN – İçtüzüğü çiğnemek ayrıdır, Genel Kurulun almış olduğu bir karara hepimizin saygılı olması ayrıdır. Kurallar birer nizamdır. Bu nizamlar yönetimi kapsar. Bu sebeple, Sayın Kubalı, eğer siz istiyor iseniz ben sizin talebinizi Genel Kurula iletir, oylarını alır, ona göre işlem yaparım (AP sıralarından "İstiyor" sesleri)

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – İstiyorum efendim.

BAŞKAN – Sayın Kubalı konuşmasının uzatılmasını istiyor. Bu, ancak Genel Kurul kararıyla mümkündür.

Sayın Kubalı'nın konuşmasının uzatılması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Sayın Kubalı'nın tarihî konuşmasının devamı kabul edilmiştir. (AP sıralarından alkışlar)

Buyurun Sayın Kubalı.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Yalnız, Sayın Başkanımın düştükleri bir zühulü müsadeleriyle düzeltmek istiyorum.

BAŞKAN – Tabii, buyurun.

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Efendim, bana olan sevginizin düşürdüğü zühul şu : Benim ordinaryüs profesör olduğumu söylediler. Hayır, ben sadece bir profesörüm. Ordinaryüs profesör değilim. Ordinaryüs profesörlüğü ben reddetmişimdir. O unvanın kaldırılmasını üniversite senatosuna rapor vererek teklif etmişimdir; fakat "Yeni yapılan Kanunun mürekkebi kurumadan tadil edilmesi doğru olmaz." dediler ve alenen reddettim. "Bana bir gün bu teveccühü göstermek lütfunda bulunursanız, ordinaryüslüğün düştüğü dereke muvacehesinde" Biraz aşırı oldu bu sözüm, ama bazen aşırı söylemek de lazım gelir. "Reddetmeyi bir şeref bilirim" dedim, bitti. (AP sıralarından "Bravo" Hocam sesleri)

O yıllarda bir yüksek mimarın bana, "hocam, ne dersiniz, Türkiye Sovyet Federasyonuna dahil bir üye devlet olarak girse iyi olmaz mı?..." dedi. "Aman, nasıl olur?... Bu nasıl düşünce?... Bu, havsalaya almaz, vicdan kabul etmez bir düşünce. Milletinizi unuttunuz mu?.. Milliyetinizi unuttunuz mu?..." dedim. "Aman Hocam, geçti o milliyet telakkileri." dedi ve çekti gitti.

Şimdi, demin arz ettiğim gibi, Çin'de milliyetçilik komünizmin esas umdelerinden biri olduğu, Sovyet Rusya'da milliyetçi istikamette Ruslaştırma gayretleri harcandığı ve hatta arz ettğim gibi, Polonya'ya Sovyet ordularının girdiği zaman, "Biz ırkdaşlarımızı kurtardık." diye bir ırkçılığın sevinci duyulduğu bir devirde; bırak onu deniyor, milliyetçilik için... Neyse, bu böyle.

Görüldüğü gibi, öz mahiyeti ve kaynağı ve amacı daha başlangıçta anlaşılan öğrenci hareketi gittikçe genişlemeye, şiddetlenmeye, sosyal psikolojinin gereği olarak, sosyal bünyenin canlılığını gösteren bir tepkiyle karşılaşmaya; yani karşıt örgütlerin yavaş yavaş ortaya çıkmaya başladığını ve çatışmaların başladığını müşahede ediyoruz.

Tam o sırada, kanlı bir çatışmanın patlayacağı bir sırada fakültenin o zamanki dekanı polis çağırdı üniversiteye. Aman efendim kıyamet koptu Profesörler Kurulunda, acele toplanması istendi, toplandı Profesörler Kurulu ve gayet kesif bir yaylım ateşi açıldı. "Bu ne demek? Üniversiteye polis girer mi?.." diye kıyamet koptu ve yaşlı bir profesör (O ordinaryüstür) "Böyle bir dekanın başkanlık ettiği bir mecliste bulunmayı bedbahtlık sayarım" diyerek, dekanı seçenlere, kurula hakaret etti ve çekti gitti ve o zaman yandaşları onu hararetle alkışladılar. Bakınız gaflete, desteklediklerı bu ideolojinin bir gün, 5-10 sene sonra bütün üniversiteleri jandarma ve polis karargâhı haline getirme zaruretinde bırakacağını o zamandan tahmin etmeme gafletini gösterdiler ve bugünkü hale o profesörün gafleti gibi başka gafletlerle geldik. (AP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar)

Hatırlayacağınız gibi, Che Guevara'lar. Ho Chi Minh'lerin ve diğer komünist liderleri, komünist militanları milli kahramanlar gibi göklere çıkaran ve kitapçı

vitrinlerini o yıllarda korkunç bir beyin yıkama çabası ile korkunç kitapların, Lenin'in, Marx'ın, Engels'in, Stalin'in kitaplarını alelacele, üstünkörü Türkçeye çevirerek kitapçı vitrinlerinde sergilediklerini görüyorduk. Bu yoğun bir beyin yıkama faaliyeti idi. Bu anarşik olayların incelenmesinde ve kökeninin araştırılmasında üzerinde önemle durulacak bir olaydır ve bu olay, bu sergileme ve bu beyin yıkama olayı hâlâ devam etmektedir. Gidiniz İstanbul'da Taksim Meydanında yalnız kitaplarla değil, posterlerle vesaireyle ve plâklarla ve bazı halk şairlerimizin, Ruhi Su'nun, komünistlerin ajanı gibi kullandıklarına da dikkatinizi çekerim. (AP sıralarından "Bravo" sesleri) Yani halktan yana olmanın işareti ve oyunu ile.

Efendim, nedir bu gittikçe hızlanan, ilerleyen, şimdiki çok moda tâbirle boyut kazanan gidişin gayesi?... Gayesi iki; açık bu, zaten bilinen bir şey, tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyorum.

Birincisi, Türkiye'de bir komünist rejimin kurulması.

İkincisi; bağımsız bir kürt devletinin kurulması.

Arkadaşlar;

Hatırlarsınız, Senato'nun bu yüce kürsüsünde galiba bu yılın 3 üncü ayında, anarşik olaylar hakkında yapılan Genel Görüşmede bir senatör, "bu olaylar, bu savaşın özlemini çektiğimiz düzen kuruluncaya kadar devam edecektir" dedi ve ekledi; "Kürtlere neden özgürlük tanımıyoruz?..." Bu, çok büyük bir cürettir. Bu, Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsülerinden birinde yapılabilecek bir cüretkârlık değildir; bu yapılmıştır. Bu da işin nereye vardığını bize açıkça göstermektedir.

Arkadaşlar;

Söylediğim bu iki gayeye, yani komünist bir rejimin kurulması ve bağımsız bir kürt devletinin yaratılması, kurulması gayesine varılmak için komünistler iki strateji kullanmışlardır : Bu stratejilerden birincisi; "tepeden inme" stratejisidir. İkincisi; "Halk devrimi" stratejisidir.

Tepeden inme stratejisi, bazı gazetelerin köşe yazarları tarafından, tanınmış yazarlar tarafından, gizli, açık ifadelerle ve temalarla sağlanan şey, yani ordu'ya çengel atma; Atatürkçü Ordu'muza çengel atma. Biliyorsunuz ki, bu hareket 12 Mart müdahalesiyle iflasa mahkûm olmuştur. (AP sıralarından "Bravo" sesleri, alkışlar)

Ve şunu samimiyetle açıklayayım : Türkiye'de demokrasi, Sayın Ecevit'in içtenlikle istediği demokrasi, görmeyi diledikleri sağlam temellere tam oturmadıkça ve az gelişmişliğimiz yahut gelişmekte olmamız süreci son bulmadıkça, yani demokrasi, sosyal ve ekonomik ve siyasi yönleriyle tam kökleşmedikçe (Bunu

bilelim ve bunu açıkça söylemekten çekinmeyelim) Kahraman Türk Ordusu gerektiği zaman bu topluma, bozulan rotayı (Bozulduğu takdirde tabii) düzeltmek ve ona istikamet vermek tarihi göreviyle karşı karşıyadır ve bu dediğim süreç tamamlanıncaya kadar bu görevi ifa ile mükelleftir.

İkinci taktik; halk devrimidir. Bu, Mihri Belli'lerin, Hikmet Kıvılcımlı'ların ve yandaşlarının, taraflarının savundukları strateji, yani "halk devrimi" stratejisidir. Bu, büsbütün hayal. Evet, büsbütün hayal; çünkü Türkiye'de Ordu'ya dayanmayan bir ihtilâl teşebbüsü başarı gösteremez; başarı göstermemeye mahkûmdur. Onun için, Ordu'ya gözbebeğimiz gibi ihtimam etmemiz, O'nu sapık ideolojilerle zehirlememeye gayret etmemiz, zehirlemek isteyenleri de gayet sıkı kontrol etmemiz lâzımdır.

Halk devrimi en zor. Halk devrimini gerçekleştirmek için, bu ideolojiye Türk köylüsünü kazandırmak lazımdır. Başka çare yoktur. Bütün kentleşme gayretlerine ve maalesef suni, anarşi, bozuk ve zararlı kentleşme gayretlerine rağmen, (Bu defa Amerika'dan döndüğümde İstanbul'un ve Ankara'nın acıklı hali içimi daha fazla sızlattı. Neden biz kentleşme politikamızı bir düzene koymayı bilemiyoruz. Neyse mevzuu taşırmayayım.) Nüfusumuzun % 80'ini teşkil eden Türk köylüsü, Moskof patentli olan komünizmin, tarihsel ve geleneksel düşmanıdır ve bu düşman komünizme kazanılmadıkça halk yolu ile komünist bir düzenin Türkiye'de kurulması imkânsızdır, ama inananlar aynı hayale devam ediyorlar.

Şimdi bu şekilde geldik 12 Marta.

Arkadaşlarım; 12 Mart müdahalesi, kanlı olaylarla uçurumun kenarına gelmiş bir toplumun bir kurtuluş silkinmesidir. Bu itibarla kim ne derse desin, yurtsever her Türk gibi candan destekledim. 12 Mart müdahalesini. Nasıl 27 Mayısı candan destekledimse, 12 Mart'ı da candan destekledim ve desteklemeye de devam edeceğim. Bana bu çok büyük düşmanlıklara mal olmuştur. Ben de faşist oldum. Dediğim gibi mütemadiyen tekrarladım, özür dilerim Sayın Ecevit'ten o faşist olduktan, Atatürk faşist olduktan sonra ben haydiden haydiye faşist olmaya hazırım. Derhal ekleyeyim ki, 12 Mart'ın dramatik uygulamalarını asla tasvip etmedim, etmem. O işkenceleri, hele buna Ordunun alet edilmesini asla tasvip etmiyorum. İçim sızladı. İşkence asil ve Atatürkçü Türk Ordusunun yapacağı iş değildir. İçim sızlamıştır. Gitmişimdir, gereken kişileri görmüşümdür, "Bunu derhal önleyiniz." demişimdir. Çünkü işkence yapılanlardan birisi 27 Mayısçı, kendisi yakın dostumdur bir kurmay subaydır. Kendisine yapılan işkence yaralarını bana göstermiştir. Resmini aldım, saklıyorum. Dedi ki; "Aman, hocam şu resmi al, bir hatıra olarak sizde kalsın. Bir devrimci hocada kalsın bu" dedi.Çok mütehassis oldum. Onun, anlattığına göre zincirlerle ayaklarını bağlamışlar kar-

yolaya, o da çekmiş yorganı girmiş yatağın içine; "Ne yapıyorsun orada, çekip yorganı" başına demişler. "Düşünüyorum" demiş."Düşünme yasaktır" demiş nöbetçi. Düşünceyi de yasak görecek kadar yüksek boyuta varmış bir işkence oluyor. Binaenaleyh bunu daima tenkit ederim ve edeceğim.

12 Mart müdahalesinden sonra, 12 Marta karşı olanlar oldu, ben karşı olmadım destekledim. Bunun içinde hatta ilk kurulan Nihat Erim Kabinesinin onbirlerini ilerici uyanık kültürlü Kabine olarak da tasvip ettim. 11 Mayıs tarihli Cumhuriyet Gazetesinde aynen bu çıktı. Şimdi orada Anayasanın da tenkidini yapmışımdır. Bugün bazı yönlerden şikâyetçi olduğumuz Anayasa Kur'an gibi gökten inmiş bir kitap değildir arkadaşlar. Tabii değil, o devirde Allah rahmet eylesin Sıddık Sami Onar "Öyle bir anayasa yaptık ki, ihlal edilemeyecektir." demişti. Ben bu söze içimden gülmüştüm. Büyük hukukçu Kelsen'e göre hukuk kurallarının karakteristiklerinden biri de ihlal edilebilir olmasıdır. Biraz garip, ama böyledir. Neden Anayasa gökten inmiş bir kitap olsun, zamanı gelince pekâlâ değiştirilir. Gerekirse değiştirilir. Niçin değiştirilmesin? Dokunulmaz değil ki, o. Anayasalar ve kanunlar toplumun bugünkü halinden yapısından daha ileri düzeni, daha ileri hali amaçlar, ama zaman geçiyor, sel gibi akıp geçiyor. 1961'de yapılan kanun ne bileyim 1979'da yahut 1981'de artık aksamaya başlar, eskimeye başlar, düzelmesi gerekir; ama dokunulmayacak bazı maddeleri vardır, o maddelerin başında Anayasanın başlangıç kısmı ve naçizane olarak söyleyeyim o başlangıç kısmının yazarı benim. Başlangıç kısmı ve 2 nci maddesi değiştirilemez. Bir de Anayasanın kendisinin bizzat derpiş ettiği Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm.

Arkadaşlarım;

12 Mart biraz nisbi bir huzur getirdi. Gizli kuvvetler yer altında faaliyete başladılar ve bir müddet sonra ortaya çıktılar. Nisbi bir huzur; fakat bu 12 Mart müdahalesi bize iki ders vermiştir. Bu geçici dönemin bize verdiği iki kalıcı ders olmuştur : Bu kalıcı derslerden birincisi, balyozla düşüncelerin ezilemeyeceği. ("Bravo" sesleri).

İkincisi de, halka mal edilemeyen ideolojilerin Devletin meşru kuvvetleriyle bir gün ve er geç ezileceğidir. ("Bravo" sesleri). Bu ikinci dersi, birinci ders kadar unutmamak mecburiyetindeyiz, hele bugünlerde.

Şimdi, 12 Mart devresinden sonra burada bazı partilerden özür dileyerek, hakikati gizlemekten hoşlanmayan, duyduğunu, düşündüğünü açıklamaktan zevk duyan bir insan olarak açıklayacağım, kimdir bunların sorumlusu? Bazı sorumluluklara işaret etmeden yapamayacağım :

Bu dönemin sona ermesinden sonraki olayların, daha evvelki olayları da kapsayan son olayların birinci derecedeki sorumlulukları, aşırı solun kaçınılmaz bir tepki olarak yarattığı Milli Cephe Hükümetleridir : Maalesef şikâyet ettikleri Milli Cephe Hükümetleri kendi eserleridir, onun için şikâyete hakları yoktur gibi gelir; ama tabii şikâyet ederler, şikâyet etmek de Anayasal haklarıdır.

Adalet Partisinin birinci sorumluluğu, anarşi karşısında "Yürümekle kaldırımlar aşınmaz" tekerlemesi ile gösterdiği vurdum duymazlık ve milli ve manevi değerlerimizin savunucusu olduğunu mütemadiyen savunduğu halde, bu değerleri savunmada, anarşi karşısında gereken enerjiden, kararlılıktan mahrum olmasıdır. Bunu açıkça söylemek mecburiyetindeyim.

İkincisi : Yaratığı son derece vahim, misli görülmemiş iktisadi ve mali çöküntüdür. Halk Partisinin böyle bir mirası devralmak cesaretini göstermesini takdirle karşılarım. Allah Halk Partisine kolaylık versin. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri).

Milliyetçi Hareket Partisinin sorumluluğu ise, bir milli reaksiyon hareketi olarak nitelediğim, bir bakıma haklı gördüğüm eylemlerin dozunu kaçırması ve anarşik olayların bir çeşit körükleyicisi haline gelmesi ve Devlet güvenlik kuvvetlerinin yardımcısı olma iddiasını ortaya atmasıdır. Böyle bir iddiaya hakkı yok. Bir partinin Devletin imdadına koşması. Parlamento içinde koşar o hakkıdır; ama fiilen, eylem şeklinde, silahla yardımcılık. Hayır, bu olmaz. Onun da büyük hatası bu.

Gelelim Halk Partisine : Şunu açıkça söyleyeyim ben Halk Partili değilim, yani Halk Partisine yazılı bir üye değilim, fakat açıkça söylüyorum. Dünyada gizli tarafı olmayan bir adam varsa o da benim, her şeyim açık.

"Yahu" der bana hanım, "Neden, mecbur musun bazı şeyleri açıklarsın?..." Yapamıyorum, elimde değil; açıklarım.

Efendim, Halk Partili değilim. Resmen bunu rahmetli İnönü'ye de söylemişimdir. Sayın İnönü ile hakikaten yakın, cidden samimi ve karşılıklı saygıya dayanan arkadaşlığımız vardı.Benim babam yerinde adam, dünyanın en kibar insanı idi. Onun halefi de öyledir; halefi de dünyanın en kibar insanıdır Bülent Ecevit. Bunu söylerim, her yerde söylerim, en centilmen insandır. (CHP sıralarından alkışlar).

Şimdi, rahmetli İnönü'nün parti başkanlığından uzaklaştırılması ayrı bir problemdir. Üzerinde durulacak bir problem. Elbette tarih onun üzerinde duracaktır. Onun üzerinde benim de elbette bazı fikirlerim vardır.

İnönü'nün uzaklıştırılmasından sonra biliyorsunuz "Ortanın solu" gibi İnönü tarafından (Bilmiyorum başka kaynakları) ortaya atılan ne idüğü belirsiz, alay

konusu olan ("Ortanın solu, ortanın göbeği") gibi bir slogan vardı. Zaten daha evvel 1930-1931'lerde başlayan Halk Partisindeki sola açılma hareketini daha belirli kılan ve günün şartlarına uyma çabasını gösteren bir arzu ile ve bilhassa 1965 seçimlerinin Adalet Partisi tarafından kazanılmasından sonra, kravatlı aydınları ve işçileri Halk Partisine çekme arzusu ile ortaya atılmış. Bu seçim gayreti yok mu, politikayı dejenere eden bir faktör. (AP sıralarından "Bravo" sesleri).

Maalesef en asil niyetlerle dolu poltikayı ve poltikacıları dejenere eden bir slogan olan "Ortanın solu" yürümedi, o haklı olarak yürümedi ve onun yerine daha sola açılmak maksadı ile "Demokratik sol" stratejisi, programı benimsendi, Halk Partisi tarafından. Ben onun yerine bazı özel sohbetlerde Halk Partisinin özgürlükçü, reformcu, parlamenter... Ben ona taraftarım, öyle bir partim de yok, öyle bir partiye de katılmış değilim. Ben etiket taşımayı sevmeyen bir insanım. Sadece Senatonun rozetini bile taşımıyorum, saygısızlıktan değil bu; itiyadım olmadığı için. Böylece daha sola açılmak maksadı ile "Demokratik sol" stratejisi, programı seçildi. Hatta ben o zaman bazı özel sohbetlerde, bazı sola yatkın arkadaşlarla yaptığım konuşmada ben Sayın Ecevit'in yerinde olsaydım "Demokratik sosyalist parti" deyimini açıkça kullanırdım derdim.

Bu, Halk Partisini diğer Marxist-sosyalist partiler yahut komünist partilerden ayıracağı gibi, Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap veren samimi bir açıklama olurdu. Ben bu kanatteyim ve daima bu kanaati muhafaza ediyorum. Çünkü demokratik sol, sosyal demokrasi ile karışıyor, sosyal demokrasi ise komünizmin kökeninde yatar. Bu endişeyi Sayın Ecevit de açıkladılar. Fakat, bugün için demokratik solda karar kıldılar. Neyse o kendilerinin bilecekleri bir şey. Bizim karışacağımız bir şey değil. Dışarıdan tenkit etmek de, takdir etmek de hakkımız; ama şimdi o mevzuyu bırakıyorum.

Bu dönemden sonra Cumhuriyet Halk Partisi bazı tutarsızlıklar, bazı cidden dikkati çeken çelişkiler göstermiştir. Birinci tutarsızlık, çelişki sinesinde aşırı solcuları (Komünistleri demeyeceğim. O belki fazla abartılmış bir terim olur) taşımasıdır. İşte bahsettiğim anarşik olaylarla ilgili genel görüşmede "Neden Kürtlere özgürlük tanımıyoruz?" ve "Bu olaylar, özlemini çektiğimiz düzen yerleşinceye kadar sürecektir arkadaşlar." deyip, bizi rahatlığa kavuşturan senatör, Halk Partisinin içindedir ve onun gibi birçoklarının olduğunu duyuyorum. Bilmiyorum bana bunu söyleyenler ne dereceye kadar hakikati yansıtıyorlar. Bu zaten Sayın Ecevit'e 1974'de bizi heyecana getiren, bizi çoşturan Kıbrıs Zaferinden ve o zaferin hazırlayıcısı ve yapıcısı olmasından dolayı kendisini tebrike geldiğim zaman o vesileyle ziyaretimde beni nezaketle kabul ettiği konuşmamızda kendisine söyledim, "Korkarım, bir gün onlar tarafından boğulmanızdan" dedim. "Hayır" demişlerdi bana "Hayır hocam aramızda hiç bir doktrin ayrılığı yok, sadece yöntem ayrılığı var." dediler. Hayır öyle değil.

BAŞKAN – Sayın Kubalı, şiddet olaylarına gelecek misiniz?.. (AP sıralarından gürültüler).

HÜSEYİN NAİL KUBALI (Devamla) – Şiddet olaylarının tarihi tahlilini yapıyorum müsaadenizle.

İşte bu çelişkiler, tereddütler uyandıran bir durum.

İkincisi, iktidar olma arzusu ile benim affedilmez, akıl almaz gördüğüm bir ortaklığa nasıl olup da yanaştığıdır? MSP ile kurduğu ortaklıktır. Atatürkçü bir partinin Atatürk'ün amblemini parti amblemi olarak kabul eden ve Atatürk devrimlerinin başında, temelinde laikliğin yattığını bile bile, antilaik, şeriatçı bir parti ile nasıl ortaklık yaptığıdır. Hâlâ kendileri bunun bir tarihî yanılgı olduğunu sonradan söylemek suretiyle hakikati bizzat itiraf etmişlerdir; fakat yapılan hata olduktan sonra.

Bu şekilde panoramasını gösterdiğim durum bu olduğuna göre, geniş kapsamlı, uzak hedefli, gayet örgütlenmiş olan içeriden ve dışarıdan tahrik ve idare edildiği asla ve asla şüphe götürmeyen ve bu sebeple bir türlü önlenemeyen kanlı olayların işaret ettiğim ideolojik kaynağının birinci hedefini söyledim. İkinci hedefini de söyledim, tekrarlamayayım.

Ben 15 Ekim, hayır, galiba 15 Aralık tarihinde Cumhuriyet Senatosunun bu olayları Araştırma Komisyonu Başkanının bana yazdığı ve benden istediği raporda şöyle demiştim. Bu ideolojik ve etnik kökenli, karakterli anarşik olaylar bir aksiyon ve reaksiyon süreci olarak zabıta tedbirleriyle önlenemez, önlenemeyecektir" demiş idim. Hatta o zaman İkinci Milli Cephe Hükümeti iktidardaydı, "Bu Hükümet değişse de önlenemeyecektir demiştim. Nitekim, on aydır CHP Hükümeti bütün iyi niyetine bütün gayretlerine rağmen önleyememiştir ve bu o zamanki kanaatimi maalesef doğrulamış bulunmaktadır.

Arkadaşlar;

Türkiye'de neden dış etkenler var? Dış etkenlerin başında, ben, Sovyet Rusya'yı görürüm ve onun bir uzantısı olan Doğu Almanya'yı görüyorum, oradan kaynaklandığını görüyorum. Zira, Türkiyemiz komünizmin dağılma yolu üzerindedir. Biliyorsunuz komünizm dünyada dağılma süreci içindedir, yayılma, dağılma yolu üzerindedir. Bir.

İkincisi, Türkiyemiz ta Afganistan'dan başlamak, İran'dan geçmek, Irak ve Suriye'ye varmak üzere uzanan hudut zincirinin bir halkasıdır. Ve bu halka sıcak denizlere açılmaktadır ve bu ele geçtiği zaman Sovyet Rusya ile Amerika arasında emperyalizm rekabeti için bulunmaz bir mevzi olarak kullanılacaktır Türkiyemiz. Bunu bilelim. Elbette Kuzey komşumuzla, büyük komşumuzla barışçı münasebetler, ekonomik, kültürel ilişkiler kurmak medeni bir davranıştır; her iki

tarafın çıkarları, çevresi, çerçevesi ve karşılıklı saygı ile olacaktır. Bununla beraber bu konuda daima dikkatli ve hassas olmamız gerekir. (AP sıralarından "Bravo" sesleri ve alkışlar).

Şimdi, tablo böyle olduğuna göre, arkadaşlar biz, Cumhuriyet tarihimizin kaydetmediği bir bunalımla karşı karşıyayız. Biz, açık konuşayım, ikinci bir Milli Kurtuluş Savaşı vermekteyiz. (AP sıralarından alkışlar). İkinci bir Milli Kurtuluş Savaşı; hiç mübalağa ettiğimi sanmıyorum. Birinci Milli Kurtuluş Savaşında başımızda bir Atatürk vardı. O'nun toplayıcı, düzenleyici, birleştirici dehası vardı. Bugün bundan mahrumuz. Her 10 Kasım günü O'nu anarken, O'nun yokluğunu derinden duyuyor, O'nun acısını daha derinden hissediyor ve âdeta bir yeni 19 Mayıs bekliyor gibi O'nun özlemini çekiyoruz. Fakat derhal ilave edeyim, milletler muhtaç oldukları büyük tarihî anların büyük liderlerini yetiştirirler. Büyük liderler büyük tarihî anların adamlarıdır, onlar gökten inmediler onlar toplumun içinden çıkan, topluma mal olacak adamlardır.

O halde nasıl olacak? Atatürk yok. Atatürk zamanında, toplayıcı, birleştirici kudret, merkezden muhite müessir olan kuvvetti. Bugün bu kuvvet, muhiten merkeze doğru müessir olacaktır. Tam demokratik anlamda. O halde muhitten merkeze doğru müessir bir birleştirici kuvvet kim olabilir?... Bu, bugün siyasi arenada bu çatılar altında toplanan partiler olacaktır. Evet, sizlere hitap ediyorum. (Tarihi hatırlayamam, doğum tarihimi de hiç hatırlayamam öteden beri). Bu yılın başındaki genel görüşmede de söylediğim gibi (O sırada CHP Hükümetinin kuruldu kuruluyor olduğu bir zamanda) ilk akla gelen (Şimdi tedbirlere geçiyorum. Birleşme cümlesinden olmak üzere) ta 1973'den beri savunduğum fikri, derhal savunuyorum.

Ekonomistin başmakalesinde açıklanan temenni de buydu; fakat "İki büyük partinin politik ihtirası (Aynen naklediyorum ben) buna maalesef mani oluyor" denmişti. Bence de, artık birinci şart, kişisel ihtiraslardan uzaklaşmaktır.

Memleketin menfaatini, parti çıkarlarına (Ben çıkarla, menfaati yerine göre kullanıyorum. Çıkar kötü bir manayı ifade eder. Onun için "milli menfaatler" derim. "Milli çıkarlar" diyemiyorum, özür dilerim) üstün tutmak, kısır parti çekişmelerinden vazgeçmek lazımdır.

Maalesef parti çekişmeleri hâlâ şiddetini artırarak devam ediyor; şaşıyorum buna. Kimdir onları birleştirecek?.. Hangi kuvvettir, nereden bulalım?.. Bilmiyorum ki, bir sihirbaz mı lazım, ne lazım?

Görüyorum ki, Sayın Ecevit'in, sayın Demirel'le yaptığı son konuşma, umulan, beklenen olumlu sonucu vermedi. Bu acıklı bir haldir, bu acıklı bir geçektir.

O halde arkadaşlarım, birleşmenin ilk formülü, bir AP ve CHP koalisyonudur. İki büyük ana partimizin memleketin bu durumu karşısında artık nefsanî, şahsi düşünceleri bir tarafa atarak birleşmelidirler. Hatta bir milli koalisyon mümkünse, bunu istiyorum, bunu diliyorum.

Bizde bir şey var; bunu daima söylerim : Bizde bir tarihi misyon tutkusu vardır. Bu, parti liderlerini maalesef bir tutumda hatalı da olsa, devam etmeye sürüklüyor.

Biliyorsunuz, İnönü'deki tutku (Tabii Atatürk'ün verdiği bir kompleksle oluyor) demokrasiyi yerleştirme tutkusu idi. Demokrat Partinin tutkusu görülmemiş kalkınmayı ve halka dönmeyi sağlama tutkusu. Adalet Partisindeki tutku, büyük Türkiye'yi yaratma tutkusudur.

Bunların hepsi çok güzel, çok saygıdeğer tutkulardır. CHP'nin de tutkusu; gerçek sosyal adaleti, bütün kapsamıyla, genişliğiyle gerçekleştirmek; demokrasimizi sağlam ekonomik, sosyal temellere dayandırmak tutkusudur.

Vallahi, bazı anlarda parti liderlerinin bu tutkularından feragat etmeleri lazımdır. Bir gün yine iktidarı tek başlarına alırlar, o tutkularını gerçekleştirmeye muvaffak olurlar. Binaenaleyh, birinci önerim budur.

İkinci teklifim; anarşi ile ilgili mücadele için idari, adli ve diğer kanunları derhal zaman geçirmeden çıkarmalarını teklif ediyorum.

Üçüncü teklifim; bu çıkarılıncaya kadar Anayasanın kabul ettiği sıkıyönetimi ilan etmek.

Dördüncü teklifim de, hiç değilse bir süre Devlet Güvenlik Mahkemesini çalışmaya geçirmek.

Diğer bir teklifim; devlet idari kadrolarının, iktidara gelip giden partilerin politik etkilerinden masun tutulmasına çalışmaktır. Çünkü her parti iktidara gelince bir tasfiyeye girişiyor, hatta teknik kadrolarda bir tasfiyeye girişiyor. Evet, Amerika'da da vardır; spoil sistemi denir; ama teknik kadroya dokunulmaz, siyasi kadroya dokunulur. Buna son vermek lazımdır. Teknik kadronun politikadan masun kalması ve değiştirilmemesi icap eder.

Bu, hemen gerçekleşecek bir temenni değil; fakat benim ötedenberi beslediğim bir kanaat vardır. Biz, nisbi seçim sistemi ile istikrarlı hükümetlerden mahrum oluyoruz. Az gelişmiş olan yahut gelişmekte olan toplumlar için çok partili sistem biraz fazla ve istikrarlı, kuvvetli hükümetlerin teşekkülüne mani oluyor. Binaenaleyh, seçim sistemini çok parçalayıcı bir sistem olmaktan çıkararak, mümkün olduğu kadar iki parti sistemine yakın neticeleri doğuracak bir şekilde bir reforma tabi tutulmasını düşününüz.

Diğer bazı hususlar, uzun vadeli tedbirlerdir. Birisi tabii biliyoruz; anarşik olaylar, sosyal ve ekonomik sıkıntılarımızla ilgilidir : Onlar körüklemektedir, anarşiyi toplumdaki hoşnutsuzluğu, memnuniyetsizliği, istismara yol açmaktadır. Binaenaleyh, bunlara, enflasyona hayat pahalılığına son vermek için, zavallı millete biraz oh dedirtmek için hemen gereken tedbirlere başvurmayı teklif ediyorum.

Konuşmamın son kısmını biraz acele yaptım. Özür dilerim, aklıma gelen bunlardır. Hepinizi, beni sabırla dinlediğiniz için saygıyla selamlarım. (Alkışlar).

BAŞKAN – Sayın Öztrak, buyurunuz.

ORHAN ÖZTRAK (Tekirdağ) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

Konuşmama başlarken Cumhurbaşkanlığınca Seçilen Üyeler Grupunu Türkiye'nin en önemli sorunlarından birini Cumhuriyet Senatosuna getirdikleri için yürekten kutluyorum.

Cumhurbaşkanlığınca Seçilen Üyeler Grupu özellikle bunalım dönemlerinde kendisine büyük görevler düşen bir gruptur. Memleketimize çeşitli alanlarda başarılı hizmetler yaptıkları için Cumhuriyet Senatosu üyeliğine Cumhurbaşkanı tarafından seçilerek getirilen seçkin kişiler Devletimizin ülkesiyle, milletiyle bütünlüğünü, Atatürk'ün hepimize en büyük emaneti olan Türkiye Cumhuriyetini ve hür demokratik rejimi korumak hususunda kendilerinden beklenen görevi yapmışlardır.

Partiler arasında yapıcı bir diyalog kurulması hususunda Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grupunun sarfettiği çabaları baştan beri ilgi ile izledik ve içtenlikle tasvip ettik. Yine bu Grup tarafından yayınlanmış olan bildirilerde olaylara sağlıklı ve gerçekçi teşhisler konulduğunu, bu teşhislerin genellikle bizim öteden beri savunduğumuz görüşlere uygun olduğunu gördük.

Olaylara sade partizan açıdan değil, tek yanlı bakılarak Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu anarşi sorununu ve şiddet eylemlerini düzeltmek mümkün değildir ve bunlara ciddi bir teşhis konmak mümkün değildir. Teşhis doğru olmadıkça tedbirlerin isabetli olması da düşünülemez. Sağlıklı bir teşhis koyabilmek için olayların yıllar boyunca geçirdiği gelişimlere şöyle bir göz atmakta yarar vardır.

Türkiye'de anarşik eylemler veya şiddet olayları denilen hareketler yeni başlamış değildirler. Bu olayların on yıl geriye uzanan bir tarihi vardır, bu olaylara ilk günden beri mensup olduğum Güven Partisi doğru teşhis koymuştur.

İlk şiddet hareketleri başladığı günden beri bunların basit ve masum hareketler olmadığını belirttik. Daha 1970'den önceki olaylar sırasında bazı aşırı sol örgütlerin mensupları kendilerini açıkça toplumsal dinamitin fitilleri olarak vasıflandırdıkları ve bu vasfı takındıkları aşikâr şekilde görülmüştür.

Yine 1970'den önceki günlerde; "Siyasi iktidar, silah namlusundan çıkar" diyen bazı aşırı sol örgütlerin bildiri ve yayınları Meclis kürsüsüne kadar getirilmiştir.

Türk vatanını, Türk Devletini bölüp parçalamak isteyenlerin ilk eylemleri de o yıllarda açığa çıkmaya başlamıştı. Devletimizi parçalamak veya hür demokratik rejimi çökertmek isteyenler cumhuriyeti koruyacak bütün müesseseleri sistemli bir şekilde yıpratmayı amaçladıklarını belli etmişlerdir.

Parlamento, iç güvenlik kuvvetleri, silahlı kuvvetlerimiz bu sistemli yıpratma kampanyasının hedefleri arasındaydı.

Biz başlatılan yıkıcı ve bölücü propagandaların, şiddet eylemlerinin hedeflerinin belli bir siyasi iktidar, belli bir siyasi parti değil, doğrudan doğruya Türkiye Cumhuriyeti olduğu teşhisine ilk günden vardık. Bu konuda apaçık deliller elde mevcuttu. Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak o tarihte yapılan konuşmalarda başlatılan eylemlerin doğrudan doğruya Devletimize ve rejime karşı olduğu gerçeği, delileleriyle ortaya konmuştur.

1970'den öncesine ait bir raporu Sayın Başbakan burada okudu. Gerçeğin bilinmesi isteniyorsa, o rapor baştan sona kadar okunmalıydı; bundan çıkarılacak doğru ve ciddi hakikatler vardı.

1971-1973 yılları arasında olağanüstü çabalarla dağıtılan silahlı çeteler, yıkıcı, bölücü örgütler 1974 affından sonra büyük bir hızla yeniden örgütlenmişlerdir. O günden bu yana her geçen yıl örgütlerin yayıldığını, militanların çoğaldığını ve bu çoğalışla orantılı olarak şiddet eylemlerinin arttığını görüyoruz.

Biraz sonra delilleriyle belirteceğimiz gibi, polis teşkilatı, öğretmenler ve başka meslek grupları aşırı siyasi uçlar emrindeki örgütlere bölündükçe anarşideki tırmanış daha da endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Ne yazık ki, çeşitli dönemlerde başlıca sorumlu icra mevkiinde bulunanlar bu hareketlerin önemini ve tehlikesini yeterince kavrayamamışlardır. Bazı muhalefet partileri de bu hareketlerin o sırada işbaşında bulunan iktidara karşı olduğu ve kendileri iktidara gelirse anarşinin ve şiddet olaylarının açıkça bıçakla kesilmiş gibi sona ereceğini hayal etmişlerdir.

Türkiye'de şiddet hareketleri başladığında bazı sorumluların tehlikeleri görmekte, tedbir almakta geç kalışı, öte yandan sol muhalefet çevrelerinin zaman zaman kaba kuvvet kullananları koruyucu tavırlar takınması yangının büyümesine yol açmıştır.

Daha 1969 yılında Millet Meclisinde yapılan bir müzakerede mensubu bulunduğu Cumhuriyetçi Güven Partisinin bir sözcüsünün sözlerini, çok geçerli olduğu için şimdi de size arz etmek isterim.

"Oturduğunuz odanın bir ucunda yangın başlamış, perdeden alevler çıkıyor, siz sedire bağdaş kurmuş kahvenizi yudumluyorsunuz ve buna soğukkanlılık diyorsunuz. Yangın mevzii ve mahallidir diyerek aldırmıyorsunuz. Yangını başlangıç halinde söndürmek kolaydır. Bütün odayı sarmasını beklerseniz, söndürmek çok güç olacak." diyor.

Ne yazık ki, o yıllarda bir taraf, "Buna benzer olaylar her memlekette görülmektedir. Her demokraside biraz da anarşi vardır." Ya da, "Sokaklar yürümekle aşınmaz." gibi sözlerle meseleyi geçiştiriyorlardı. Öte yandan bazı solcu muhalefet mensupları da sokakta, üniversite ve yüksekokullarda, fabrika ve işyerlerinde kanun hakimiyetini kırıp, kaba kuvveti hâkim kılmak isteyenleri âdeta savunuyorlardı.

Memleketimizi ve Devletimizi bölüp parçalamaya çalışan bedbahtların yıkıcı ve bölücü kışkırtmaları yalnız miting meydanlarında değil, çeşitli yayın organlarında, parti kongrelerinde, Devlet üniversitelerinin çatısı altında yapılıyor hale gelmişti. Bugün bulunduğumuz noktaya bir günde gelinmedi.

Yıkıcı ve bölücü örgütlere karşı tedbir alındığı kısa bir dönem hariç, devamlı bir tırmanışla bugünkü noktaya gelinmiştir. 1970-1971 yıllarında Devletin resmi binalarında, Devlet projeksiyon makineleri kullanılarak yasa dışı yollardan ülkemize getirilmiş bazı komünizm propagandası filmler gösterilmeye başlanmıştı. 1971 başlarında bir üniversitemizde öğrencilere ruhsatsız şekilde gösterilen "Lenin ve 1917 Rus Devrimi" başlıklı bir filme ait afişi bir arkadaşımız Meclis kürsüsünden göstererek ilgilileri o tarihte uyarmıştı.

Sayın senatörler;

O günlerde iktidarın ve muhalefetin gerekli tedbirleri birlikte olgunlaştırmaları ve yürürlüğe koymaları için uğraşanlar vardı. Ne yazık ki, bu sesler azınlıkta kaldı. Tedbirler gecikti. Türkiye'de demokrasiye bağlı hiç kimsenin ve hiç bir siyasi kuruluşun isteyemeyeceği birtakım gelişmeler oldu, hatta haksız olarak Parlamento tümüyle suçlandı. Parlamento içinde görevlerini tam olarak yapan pek çok kişi bulunduğu halde, Parlamento tümüyle ithamlara uğradı.

Bugün de Cumhuriyet Senatosunda ve Millet Meclisinde anarşiye karşı elbirliğiyle gerekli tedbirlerin alınmasını isteyenlerin sayılarının çok olduğu inancındayız.

Pek sayın senatörler;

Geleceğe dönük teşhis ve tedbirlerde yanılmamak için gerçeği tespitte yarar görüyorum.

Bugün işbaşında bulunan Hükümet, anarşiyi ve şiddet olaylarını çok kısa zamanda durdurmak vaadiyle işbaşına gelmiştir. Bundan önceki hükümetin

görevden ayrılmasında ve bu hükümetin göreve gelmesinde rol oynayan başlıca faktör, anarşiyi kısa zamanda durdurmak taahhüdü olmuştur. "Anaların göz yaşları dindirilecek" denmiş, gözyaşları maalesef sel haline gelmiştir.

Bir kişinin tedhiş olaylarında hayatını kaybetmesinin hükümet değişmesine yol açacağı ileri sürülmüş, tedhiş olayları görülmemiş boyutlara ulaşmıştır.

Şu halde teşhisteki hata ne idi; tedbirdeki noksan nedir? Bunları ciddiyetle düşünmek zamanı gelmiştir. Biz hükümet değişikliği sırasında da anarşi konusunda yanlış teşhislere ve hayallere kapılmamak gerektiğini belirtmiştik. Daha o tarihte mensubu bulunduğum parti adına yapılan açıklamalarda şu görüş açıkça ortaya konmuştur :

Şiddet olayları belli bir siyasi partiye karşı değildir. Bu olaylar belli bir siyasi iktidara karşı değildir. Bu hareketlerin çoğu Türk Devletine karşıdır; demokratik rejime karşıdır.

Türk Devletinin, ülkesiyle, milletiyle bütünlüğünü parçalamayı amaçlayanlar, şiddet olaylarının doğuşunda ve yayılışında son derece önemli bir rol oynamaktadırlar; oynamışlardır. Sadece iktidar değişti diye bunların eylemlerinden vazgeçmeleri mümkün değildir; çünkü amaçları iktidar değişikliğinden ibaret değildir. Gerekli tedbirler sabırla, azimle, cesaretle, içtenlikle, tarafsızlıkla ve sebatla uygulanırsa eylemlerin giderek azalabilir hale geleceği söylenmiştir. Fakat, bunların bıçakla kesilmiş gibi duracağını ummak, dün nasıl hayal idiyse bugün de hayaldir.

Sayın senatörler;

Biz totaliter ideolojilerin her türlüsünü kesinlikle reddeden bir teşekkülüz, siyasi teşekkülüz. Bizim nazarımızda totaliter ideolojilerin sadece renkleri ve kılıkları farklıdır; ama içyüzleri, uyguladıkları zorbalık usulleri şaşılacak derecede birbirinin aynıdır; renkleri ve kılıkları ne olursa olsun totaliter rejimlerin tümü insan haysiyetiyle bağdaşmayan zulüm rejimleridir. Bu rejimler uygulandıkları her ülkeye esaret, zulüm ve gözyaşı getirmişlerdir. Bunun içindir ki, nereden gelirse gelsin, her türlü şiddet hareketlerine her şart altında, her dönemde karşı olduk. Cumhuriyet Senatosunun çeşitli siyasi partileri mensup ve partisiz üyelerinin milli bütünlüğümüzü, hür demokratik rejimi savunma konusunda, Türkiye'de kanun hakimiyetini gerçekleştirme ilkesinde bizden farklı düşünmediklerini biliyorum.

Sayın Başbakan, bugünkü konuşmasının bir yerinde, siyasi sebepten adam öldürmekten hüküm giymiş bir ülkü ocaklıdan bahsetti ve hemen ilâve etti : "Bu kişi aftan yararlanarak serbest bırakılmıştır." İster sağ tedhişçi, ister sol tedhişçi olsun olayların üzerinden yeterli zaman geçmeden neden bunların affedildiklerini kendisine sormak isteriz. Biz bu gibilerin affına karşı çıktık; Af Kanunun kap-

samına bu gibilerin alınmaması için uğraştık. Sayın Başbakan, 1974'de 9 ay iktidarda kaldıklarını ve kimsenin burnunun kanamadığını söylüyor. O tarihte devraldıkları Türkiye'de yıllarca süren çabalarla silahlı çeteler dağıtılmış, tüm tedhişçiler hapsedilmişti.

Aftan hemen sonra tek yolun silahlı eylem olduğunu belirten yayınlarıyla aşırı örgütler yeniden kuruldu, silahlı çatışmalar böylece başladı. Tek yolun silahlı eylem olduğunu belirten broşürlerin yeniden basılmaya başladığı günlerde Sayın Ecevit henüz Başbakanlıktan ayrılmamıştı.

Hürriyet Gazetesi sekiz sütun üzerine "Anarşi hortladı" başlığıyla çıktığı zaman ve liste halinde yeniden başlayan ideolojik çatışmaları sıraladığı gün henüz affin üzerinden kısa bir zaman geçmişti ve Sayın Ecevit Başbakandı.

Affin kanun hâkimiyetini ne kadar yıktığını sanırım bugünkü Hükümetin Adalet Bakanı da görmüştür ve sık sık tekrarlamaktadır.

Hazin olan, 1974'ten beri anarşinin hiç duraklamadan devamlı şekilde artmasıdır. Şiddet hareketleri 10 yıllık tarihinde hiçbir zaman erişmediği boyutlara varmıştır. Tırmanış tehlikeli şekilde devam etmektedir. Bu durum, izlenen yolun hatalı olduğunu göstermeye yeterlidir. Hatada ısrar etmenin kimseye yararı yoktur. Çıkış yolunu hep birlikte iyi niyetle aramalıyız. Çıkış yolunu bulabilmek için başta gelen şart, olaylara doğru ve objektif bir teşhis koyabilmektir. Olaylara konan teşhislerin ne kadar hatalı ve sathi olduğunu göstermek için bazı hatırlatmalar yapmama müsaade buyurunuz. Bu hatırlatmaları kimseyi eleştirmiş olmak için yapmıyorum. Amacımız, sağlıklı teşhislere ulaşılmasını sağlamaktır.

Hükümet kurulurken Cumhuriyet Halk Partisi Grupu adına Millet Meclisinde yapılan konuşmada, "Yeni Hükümet kurmak için acele ediyoruz. Çünkü, yarın kimin kurşunlanacağı belli değildir. Bir gün bile kaybetmeye vaktimiz yoktur. " deniyordu. Sayın Başbakan güvenoyu aldığının ertesi günü bir gazeteye verdiği demeçte şöyle diyordu; "İlk işimiz can güvenliğini sağlamaktır." Güvenoyu aldıktan birkaç hafta sonra olaylara doğru teşhis koymaktan ne kadar uzak kalındığını, ne kadar hayalci ve gerçek dışı bir yaklaşım içinde bulunulduğunu gösteren şu sözler söyleniyordu; "Olayların yaygınlaşması durmuş, hatta daralmaya başlamıştır." Hükümetin kuruluşundan 40 gün kadar sonra bu çeşit beyanlar devam ediyor, Şubat ayında şöyle deniliyordu; "Anarşinin iki ay içinde kontrol altına alınabileceğini umuyorum." Mayıs ayında şiddet eylemlerinin etkin ve yansız önlemlerle ortadan kaldırılmakta olduğu söyleniyordu. Haziran ayında söylenen şu sözleri bugün herkes acı bir tebessümle karşılıyordu; Başbakan Haziranda şöyle diyordu; "Toplumda huzur ve barış sağlanmıştır. Artık anarşiden söz edilemez." Ne hazindir ki. Sayın Başbakan anarşinin köküne inildiğini iddia ettikçe, anarşi kök salmakta ve yurt sathına yayılmakta devam ediyordu. Sayın Başbakan kanlı oyunun sonuna geldiğimizi müjdeledikçe, dökülen kanlar artıyordu.

Hükümetin güvenlik ve asayiş işleriyle görevli bir başka yetkilisi göreve başladıktan 10 gün sonra, terörist saldırılara karşı etkin önlemler alındığını müjdeliyor, bir başka konuşmasında olayların Mart ayı içinde biteceğini ileri sürüyordu. Mayıs ayına gelindiğinde ise aynı yetkili bakan bir başka izah tarzı ileri sürüyordu; "Ateş sönmektedir. Ateş sönerken duman çok çıkar."

Tekrar edelim ki, bu sözleri herhangi bir kişiyi eleştirmek amacıyla hatırlatmıyoruz. Hafızaları tazelemekten amacımız sadece şudur; 1968'den beri bazı çevreler olaylara yanlış teşhis koymuşlardır. Bu yanlış teşhisler ne yazık ki devam etmektedir. Bu yanlış teşhislerin yerini sağlıklı ve sağlam teşhisler almadıkça, etkin ve başarılı tedbirlerin uygulanması mümkün değildir.

Sayın Başbakan öğleden önceki konuşmasında aynen tutanaklara geçen şu cümleyi söylemişti; "Faili meçhul cinayet kalmamıştır..." keşke bu iddia doğru olsa idi. Aynı konuşmada Sayın Başbakan, göreve başladığından bu yana siyasi tedhiş olaylarında hayatlarını kaybedenlerin sayısını verirken, İçişleri Bakanlığının verdiği ölü sayısı ile Adalet Bakanının verdiği sayı arasında önemli bir fark olduğunu itiraf etmiştir. Hatta kendi tahmini olarak, "Hakikat muhtemelen bu iki rakamın arasındadır" denmiştir. Ortada iki ayrı sayı ve bir tahmin var. Ölenlerin sayısının bile tam olarak bilinmediği feci bir ortama sürüklenmişizdir.

Sayısı bile tam olarak bilinmeyen cinayetleri faillerinin yakalanmasalar bile, bilindiği iddiası gerçekten hayret vericidir.

Sayın senatörler;

Anarşinin ve şiddet olaylarının yurt dışında kökleri bulunduğunu iyice bilmeliyiz. Bir ülkede zayıflık alameti belirirse, yalnız bir veya birkaç ülke değil, hemen hemen bütün komşuları ya da, o bölge ile uzaktan yakından ilgili herkes birtakım hesapların ve tehditlerin içine girebilir. Yıkıcı bölücü faaliyetlerin yurt dışındaki kökleri hakkında Devlet arşivlerinde pek çok bilgiler bulunduğundan eminim. 1968 yılından bu yana, güvenlik kuvvetlerimizin fedakârca çalışmaları ve sayısız şehit vermeleri pahasına bir çok tedhişçi ve gizli örgütçü yakalanmıştır. Bunlardan bir kısmı sıkıyönetim mahkemelerinde, bazıları Devlet Güvenlik Mahkemelerinde, bazıları ise Ağır Ceza Mahkemelerinde hüküm giymişlerdir. Ne yazık ki, bir kısmı zamansız ve yersiz aftan yararlanarak cezaları onaylanmadan, kesinleşmeden salıverilmişlerdir.

Duruşmalar sırasında gizli örgütlerin birçok elebaşlarının yabancı ülkelerde silahlı tedhiş eğitimi gördükleri reddedilmez delilleriyle, yazılı belgelerle apaçık ortaya konmuştur.

Mesela, Güney sınırlarımızdan bol miktarda yabancı yapısı silahlarla ve başka tedhiş ve sabotaj malzemeleriyle yurdumuza sızan bir kısım tedhişçilerin Filis-

tin Kurtuluş Örgütü denilen ve birçok dallara ayrılmış bulunan bir yabancı örgütün Marksist, Leninist kollarının yönetimindeki kamplarda eğitilmiş oldukları resmi delillerle apaçık ortaya konmuştur.

İyice bilinmesi gerekli bir başka gerçek şudur : Tedhiş hareketleri tek yönlü ve tek yanlı değildir. Nereden gelirse gelsin, kime karşı yönelirse yönelsin her türlü yasa dışı şiddet hareketlerini daima reddetmişizdir. Bu şiddet eylemlerinin ve örgütlerinin hiçbir türlüsünü ülkemizi bölüp parçalamayı amaçlayan veya demokratik rejimi yıkıp yerine şu veya bu renkte bir esaret rejimi kurmak hedefini güden örgütlerden hiçbirini, hiçbir zaman savunmamış, desteklememiş, korumamış, beslememiş, affetmemiş, hoşgörü ile karşılamamış bir siyasi anlayışın sahibi olarak diyoruz ki...

BAŞKAN – Sayın Öztrak, beş dakikanız var.

ORHAN ÖZTRAK (Devamla) – Hay hay efendim toparlıyorum.

Olaylara yalnız bir tek gözleriyle bakanlar, anarşiye karşı çare bulamazlar.

Sayın senatörler;

Bir başka gerçeği daha önemle Yüce Senatonun dikkatine arz etmeyi görev sayıyorum. Anarşi sadece kanlı olaylardan, tedhiş eylemlerinden ibaret değildir. Ankara sokaklarında "Silahın yerde kalmayacak" diyen bir afiş rahatça asılabiliyor ve haftalarca bütün mahallelerde asılı kalabiliyorsa, orada anarşi inkâr edilmez şekilde vardır, kanun hâkimiyeti yoktur. Eğer Başkentin resmi binalarının duvarlarına kadar, yurdun bir bölgesinin sömürge olduğunu ve bu bölgede sömürge zincirinin parçalanacağını ve işgal ordusunun kovulacağını ilan eden afişler asılıyorsa, bu yoldaki yayınların sayıları ve dıştan desteklendiği aşikâr olan cüretleri durmadan artıyorsa orada anarşi devam etmektedir.

Siyasi faaliyette bulunmaları yasaklanmış olan Devlet görevlileri, Türkiye'de hangi çeşit komünizmin uygulanacağını ya da Türkiye'nin bölünmez bütünlüğünün nasıl parçalanacağını dergilerinde, kongrelerinde apaçık tartışıyorlarsa orada anarşi vardır.

Eğer bir ülkede Siyasi Partiler kanununun açık hükümlerini hiçe sayarak bir kısım siyasi partiler ülkemizi ırk, mezhep çizgileri üzerinde bölme, Devletin bütünlüğünü parçalama emelleri güdüyorlarsa, o ülkede anarşi vardır.

Eğer Devletin ülkesiyle, milletiyle bütünlüğü ilkesini çiğneyen faaliyet ve bu yoldaki kongre kararları yüzünden Anayasa Mahkemesince oybirliğiyle kapatılan bir aşırı sol partisi yeniden ve aynı hüviyetle siyaset sahnesine çıkabiliyorsa, bu konuda onunla yarışan birçok kuruluşlar kanunları aynı yönde pervasızca çiğniyorlarsa, o ülkede anarşi vardır.

Eğer bir ülkede polis görevlileri aşırı siyasi uçların emrinde ve çizgisinde örgütlere ayrılıyor, karşıt polis örgütlerinin mensupları birbirleriyle dövüşüyor veya aynı örgüt içindeki değişik aşırı sol fraksiyonların mensupları, resmi görevliler birbirlerine hücum ediyorsa, o ülkede kanun hâkimiyeti yoktur, anarşi mevcuttur.

Eğer bir ülkede polis görevlileri, kendilerini Devletin emrinde değil, sınıf mücadelesi yapan örgütlerin paralelinde gördüklerini açıkça ilan ediyorlarsa, o ülkede kanun hâkimiyetinden, tarafsız soruşturmadan ve anarşiyi önlemeden bahsetmenin anlamı yoktur.

Sayın senatörler;

Şimdi size bazı belgeler sunacağım. Bu belgeler, alınması gerekli tedbirlere ve anarşinin niçin bu kadar hızlı arttığı konusunda umarım ki ışık tutacaktır.

Anarşi nasıl artmasın ki, Sayın Başbakan ve Sayın İçişleri Bakanı şiddet olayları karşısında tarafsız, yansız tedbir almaktan bahsederken, kendilerine "Polis Emekçileri" sıfatını veren bir polis derneğinin mensupları dergilerinde şöyle diyorlar :

"Aktif bir biçimde yanında yer aldığımız tüm emekçi sınıf ve tabakalarla birlikte diş dişe bir mücadele sürdüreceğiz. Hâkim sınıflar bize sürekli tarafsız olmamız gerektiğini anlatmaktadırlar. Biz, hâkim sınıfların bize empoze etmeye çalıştıkları tarafsızlık masallarına aldırmayacağız."

Bir polis kuruluşu düşününüz ki, dergisinde Lenin'in çok ünlü "Demokratik Merkeziyetçilik" ilkesini savunur. Mesleki mücadelenin politik mücadeleye tâbi kılınması gereğini savunur.

Bir polis derneği düşününüz ki, dergisinde, Türk Demokrasisinden "Göstermelik demokrasi" diye bahsederken; göstermelik demokrasinin halk demokrasisine yönelme sancıları içine girdiğini savunursa, sağlı-sollu polis dernekleri düşününüz ki, hepsi de dergilerinde açıkça İçişleri Bakanına ağır deyimlerle hücum ederlerse... Bakınız POL-DER dergisinde neler yayınlanıyor:

"POL-DER yöneticileri, polisin asker değil, Devlet memuru olduğunu kavratmak için bir hayli ter dökmüşlerdir." Kime dökmüşlerdir?... Sayın Bakana hitap ediyorlar. "Sayın Bakan POL-DER demokratik bir kitle örgütüdür. Koltuk hastalığı da taşımaz." İçişleri Bakanını koltuk hastalığı ile suçlayan polis örgütü ile mi asayiş sağlanacaktır?... Bunu izah edebilir misiniz?...

"Biz tarafsız değiliz, sınıf kavgasının içindeyiz, hedef sınıfsız toplum düzenidir." diyerek tedhişçilerden "Devrimci" diye bahseden ve kendi amirlerini en ağır dille suçlayan polis örgütüyle mi asayiş sağlanacaktır?... Parti amblemiyle bugün olduğu gibi, Başbakanlık konutu önünde nümayiş yapan polisle mi emniyet sağlanacaktır?...

Açıkça Marksist derneklerle işbirliği yapan polis olamaz. Sayın Ayrım'ın Kars Emniyet Müdürü hakkında söylediklerinin doğru olduğunu biz de saptamış bulunuyoruz. DEV-GENÇ ile işbirliği yapan böyle bir emniyet müdürüyle polis yönetilemez, asayiş sağlanamaz.

Bakanına, Başbakanına lisanen tecavüz eden polisle devlet emniyeti, kişi emniyeti, can emniyeti, mal emniyeti sağlanamaz.

Türk öğretmeninin büyük çoğunluğu gibi. Türk polisinin de büyük çoğunluğu vazifelerini güç şartlar altında, şerefle, fedekârlıkla yapan insanlardır. Onların mesleki haklarını savunmak için mesleki teşkilat kurmalarını anlarız.

BAŞKAN – Sayın Öztrak, müddetiniz doluyor.

ORHAN ÖZTRAK (Devamla) – Bitiriyorum efendim, hemen bağlıyorum.

Refaha ve güvene kavuşmaları için daha çok iyi şartlar içinde çalışmaları için devletin gerekli bütün ilgiyi kendilerine göstermelerinden yanayız.

Ancak, bakınız POL-DER Kongresinde Genel Başkan, basına ve bugünkü iktidara hangi üsluplarla hitap ediliyor. "Basın tröstleri başta olmak üzere, aydınlıktan korkan tüm yarasalar POL-DER'e gericilerle elele vererek saldırmaya başladı, saldırıları devam ediyor. Sermaye korkuyor, muhalefette iken POL-DER'i ve POL-DER'li polisleri örnek gösterenler de mi, polise sendika hakkı vereceklerini söyleyenler de mi bizden korkuyor. Her gün emrindeki gazetelerde büyük başlıklarla demogoji yapıp kamuoyunu yanıltmaya çalışan sermayenin kiralık kalemlerinin de aramızda olmasını arzulardık" diyor, mecmua böyle yazıyor.

Sayın İçişleri Bakanı, POL-DER Kongresinde Sosyalist Devrim Partisi Genel Başkanı, TÖB-DER Genel Başkanı, Vatan Partisi ve Türkiye Sosyalist İşçileri temsilcileriyle birlikte hazır bulunan onlar gibi bu Derneğin kapatılamayacağını, yolunda devam edeceğini söyleyen, iddia eden kendi partisine mensup milletvekillerinin konuşmalarını elbette okumuş bulunmaktadır.

Bir taraftan Hükümet adına POL-DER ve POL-BİR gibi örgütlerin faaliyetine son verileceği söylenirken, öte yandan aynı İktidarın destekçisi olan çok sayıda sayın parlamenterin sözü geçen derneklerden birinin kongresine giderek, "Sizi kimse kapatamaz" tarzında güvence vermeleri üzerinde ibretle düşünülmek lazımdır.

Sayın senatörler;

Devlet idaresinin ve devlet memurlarının tarafsızlığını sağlamak, anarşiyi ve şiddet eylemlerini önlemenin başta gelen şartıdır. Kamu görevlisinin siyasi partilerin veya legal-illegal siyasi örgütlerin militanı haline geldiği bir ortamda, ilk ihtiyaç devlet idaresini tarafsız bir hale getirmektir. Devlet teşkilatı içinde kanun hâkimiyetini kuramazsanız, ülkede kanun hâkimiyetini sağlayamazsınız.

Derneklerin ve partizanlığın hâkim olduğu bir devlet idaresi huzuru sağlamaz. Her gün partizanlık yarışmasının devlet idaresini nasıl tahrip ettiğini gösteren yeni örneklerle karşı karşıyayız. Geçmişteki en korkunç partizanlık örnekleri bile bugün aynen taklit edilmektedir.

Anarşinin, şiddet eylemlerinin tekyönlü ve tek yanlı olmadığı açıkça görülmelidir. Sempati tercihleriyle, peşin hükümlerle, art niyet veya ön hesapla ayırmalar gözetilmemelidir. Bir gözünü sonuna kadar açıp, öteki gözünü kapatan veya kırpanlar, anarşiye çare bulmak şöyle dursun, anarşiyi azdırırlar.

Komşu ülkelerden Türkiye'ye militan ve silah sızmasını önleyici kanuni ve idari tedbirlerin alınmasında bütün partiler işbirliği yapmalıdır. Bu konuda, gerekiyorsa yeni yasalar çıkarılmalıdır.

Ülkede, ruhsatsız silahların toplanılması faaliyeti aralıksız sürdürülmelidir. Dürüst ve suç işlemesi mümkün olmayan insanların silah ruhsatları iptal edilirken, Devlete karşı eyleme girişen veya kıyama hazırlananların, modern, güçlü silahlarla donanması kabul edilemez.

Anayasanın 29 uncu Maddesi ve Dernekler Kanununun 45 inci maddesi ciddiyetle ve doğru şekilde uygulanırsa, anarşinin durmadan yayılmasını sağlayan birçok odaklar süratle faaliyetten menedilmiş olurlar.

Polis tarafsız olmazsa adli zabıta neye yarar? "Biz tarafsız değiliz, bizim tarafımız belli" diyen Marksist veya karşısındaki polisle âdil soruşturma yapılabilir mi?

Kamuyona daha önce geniş "Tedbirler Paketi" halinde sunduğumuz bütün önerileri burada tekrarlayıp vaktinizi almayacağım; bütün tedbirlerin başında, alınması gereken bir noktaya değinerek sözlerimi bitireceğim :

Gerekli tedbirlerin sağlıklı olarak tespiti, bu tedbirlerin gecikmeden alınabilmesi ve tarafsız şekilde uygulanabilmesi için iktidar başındakilerin, olaylara hırçınlıkla değil, sükûnetle bakmaları, saplantılardan uzak objektif ve dengeli bir teşhise varmaları gerekmektedir.

BAŞKAN – Sayın Öztrak, lütfen cümlenizi tamamlayın.

ORHAN ÖZTRAK (Devamla) – Bitiriyor efendim, bir dakikamız var.

Aynı şekilde, demokrasiye bağlı bütün muhalefet mensuplarının da anarşiye karşı, sağlıklı, ciddi tedbirlerin tarafsız şekilde uygulamaya konulması hususunda iktidara içtenlikle yardımcı olmaları şarttır.

Totaliter ideolojilere saplanmış parti ve kuruluşları koruyanlar ve bunlarla içli dışlı olanlar, ellerini verip kollarını kaptıracaklarını bilmelidirler. Gaflet uykusu sona ermelidir. Bugünkü korkunç gidişi sürdürme de savunma da şu veya bu izah tarzı ile mazur gösterme de mümkün değildir.

Türkiye bölünme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tehlike karşısında vurdumduymaz davrananları tarih ve milletimiz affetmeyecektir. Türkiye'de her iki uçtan gelen silahlı eylemleri, olağan, basit, bireysel tedhiş olayları gibi değerlendirenler büyük yanılgı içindedirler. Türk Devletini bölmeye yönelen örgütlerin yoğun çabalarını küçümseyerek, rakip yıpratmayı başlıca iş sayanlar büyük yanılgı içindedirler.

Komünist bölücü güçlerin Taksim Meydanındaki mitinginde, "Yeni Vietnamlar yaratılması için çalıştıklarını" açıkça ilan edenler vardı; Türkiye'yi Vietnam gibi cehenneme çevirmek isteyenlere fırsat vermemek, Parlamentonun başta gelen vazifesidir.

Sayın senatörler;

Hepsi bu Devletin öz vatandaşı, hepsi milletimizin öz evladı olan, aynı bayrak altında yüzyıllar boyunca öz kardeş olarak yaşamış olan Türk yurttaşları arasına etnik bölücülük veya mezhep kavgası kışkırtıcılığı ile nifak sokulmasına, hele hele bu nifakın komünizmle elele vererek Türkiye'yi ağır tehditler altında bırakmasına hiçbir vatansever seyirci kalmayacaktır.

BAŞKAN – Sayın Öztrak, saat 19.00; görüşme müddetimiz de bitti. Rica edeyim, son cümlenizi söyleyin.

ORHAN ÖZTRAK (Devamla) – Peki efendim.

Bu ülkede yaşayan büyük vatandaş kitleleri tertemizdir; memleket bütünlüğüne bağlıdır; ama kışkırtmalar tehlikeli boyutlara varmıştır.Bu kışkırtmalar karşısında kanunlar tam olarak uygulanmalıdır. Memleketimizi bölünmekten kurtaracak yol, toplayıcı, birleştirici, Atatürkçü milliyetçilik yoludur.

Saygılar sunarım. (AP ve CGP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Öztrak.

Değerli üyeler;

Görüşme müddetimiz dolmuştur. Grupların temayülünü yokladım; bugün bitirilmesi konusunda bir iştirak sağlanamadı.Bu nedenle yarın saat 10.00'da toplanma temayülü belirdi. Perşembe günü toplanma günümüz, herhangi bir karara ihtiyaç yok. Ancak, saat 10.00'da toplanılması hususunda Grupların müşterek önerisi haline geldiği için yarın saat 10.00'da toplanma hususunu oylarınıza arz ediyorum Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

9 Kasım 1978 Perşembe günü saat 10.00'da toplanmak üzere birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 19.10

4. – Cumhuriyet senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının, şiddet olayları üzerinde bir genel görüşme açılmasına dair önergeleri. (8/8) (x)

BAŞKAN – Şiddet olayları hakkında açılmış bulunan Genel Görüşmenin müzakeresine devam ediyoruz.

Söz sırası Sayın Feyyat'ta. Buyurun Sayın Feyyat.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Şiddet olaylarının genel görüşmesiyle ilgili değerli arkadaşlarımın konuşmalarını ve Sayın Başbakanın cevaplarını yakından izledik. Söyleyeceklerimin çoğunu değerli senatör arkadaşlarım söylemişlerdir. Her vatandaşın düşündüğü, sayın senatörlerin düşündüğü gibi, akıl yolu bir olması bakımından basında da aynı şekilde dile getirilmiştir. Aynı konunun tekrarından kaçınarak anarşik olayların nedenlerinden sol kanattaki illegal örgütlerin geçmişte ve bugün yapmış oldukları anarşik olayların nedenlerinden birisi de, Türkiye'de isimleri her ne kadar değişik ise de, tüzükleri, programları, davranışları yönünden isim konmadığı halde açıkça bir Türkiye komünist partisinin kurulup kurulmaması, bunun gerçek nedenlerinden sayılmaktadır ve soldaki illegal anarşist örgütler, Türkiye'de bir komünist partisinin olmadığını bahane ederek kendi kanunsuz davranışlarını mazur göstermeye çalışmaktadırlar.

Sağdaki illegal örgütlerin tutumu hakkında Sayın Başbakan bütün detayları ile ilgili bilgi verdiler. Ne acı bir tecellidir ki, muhtıradan önce soldaki illegal örgütlerin arasına giren provakatörlerin aynısını sağdaki illegal örgütlerin, özellikle ülkücülerin arasına giren provakatörleri de izlemiş bulunmaktayız.

Şimdi, Sayın Türkeş'in dediği gibi acaba dâvadan mı döndü bu provakatör?... MHP hakkındaki verdiği rapor bunu göstermektedir.

Merhum Dündar Taşer, bu ülkücülerin önde gelen kurucularındandı. 27 Mayıs kadrosunun değerli arkadaşları dolayısıyla tanışmıştık. Bulvar Palasta sık sık görüşme imkânımız olurdu ve Dündar Taşer'in yanına gelenlerin onunla hemfikir olduklarını, devamlı surette koltuklarını izlemekteydim; ama ne garip, acı bir tecellidir ki, sağdaki bu ihtilâlci arkadaşların ve onların yandaşları ülkücülerin arasına giren zamanın bazı yöneticileri onlarla beraber değil, bir kamu görevini yaptığını; ama Milli İstihbarat yönünden mi ve yahut da riyayı icra zihniyeti ile mi bilmiyorum, bunlar da rapor hazırlamışlardır. Aynen sayın Madanoğlu'nun evine kadar hulûl edip, onunla fikirdaş olduğunu beyan eden soldaki Mahir Kaynak gibi. Dün burada açıklandı.

(x) C. S. Tutanak Dergisi : C. 39 - S. 138 : 205

İşte bu üzücü, acı gerçek şunu göstermektedir ki, yaşları elliyi geçmiş bazı piri faniler, gençlerin kanı üzerinde çirkin bir ikbal peşindeler. Bu şekilde ikbal düşünenlerin çirkin cesetlerinin bu mukaddes anavatanda, yeri olmadığını; ister solda, ister sağda bu tip ajan provakatörlerin yeri olmadığını beyan etmek isterim. Dün ismi açıkça açıklanmıştır. Ülkücülerin arasına sızıp onları tahrik edenlerin, ondan sonra ülkücüler hakkında rapor hazırlamak suretiyle dâvadan dönenlerin...

Şimdi, Türk Ceza Kanununun 141, 142 nci maddesinin geçirdiği aşama hakkında kısaca malumat arz edeceğim. Konu biraz teknik olduğu için, zamanımı boşa harcamamak maksadı ile neşrini düşündüğüm ve Türkiye'de 141, 142 nci maddelerin uygulamalarının ışığı altında bir komünist partisinin kurulmasından sonra daha kuvvetlice, balyozla illegal örgütlerin üzerine gidileceği inancındayım; bunu bir neden olarak kabul ediyorum; fakat bir komünist partisinin kurulmasını merhum Gürsel önerdiği zaman herkes "Eyvallah" demişti. Sayın Metin Toker yazdığı zaman herkes "Eyvallah" demişti. Sağdan gelen bir kimse "Aman bir komünist partisi kurulsun da kimin ne olduğu belli olsun" dediği zaman normal karşılanıyor; ama 1 Mayıs bayramında bazı örgütler komünist partisi kurulsun dediği zaman herkes aslan kesiliyor. Neden merhum Gürsel konuştuğu zaman herkes fare oluyor da, o fareler bilâhara 1 Mayıstaki fraksiyonlara karşı aslan kesiliyor?... Bir insan hem fare, hem aslan olamaz; o bizatihi faredir.

İşte, 1 Mayıs İçşi Bayramına sızan ve bir komünist olduklarını açıkça beyan eden bu örgütlere karşı açık ve seçik beyanda bulunmak ve bunların ileri sürdüğü önerilerin geldiği kaynağa göre, cesaret alıp, almamak insan kişiliği ile bağdaşmaz.

Bir doktor düşünün, kürklü, milyoner birisi geldiği zaman basit bir grip hastalığı için çok esaslı muayeneden geçirir. Çünkü o kişinin hastalığından dolayı değil, kesesinden dolayıdır; ama fakir bir hasta gelir çok önemli bir hastalığı vardır, ona önem vermez. İşte bizim sağdaki milliyetçi geçinen ucuz milliyetçilerin davranışı o doktorun davranışına benzer.

Merhum Gürsel komünist partisi dediği zaman veyahut da sağdan birisi dediği zaman ses çıkmaz, fare gibidir; ama bunu bir komünist söylediği zaman aslan kesilir. İşte bu gerekçenin ışığı altında daima komünizme karşı olan ve demokratik sol olmakla ve Sayın Bülent Ecevit ile kader birliği yapan Cumhuriyet Senatosunun bir üyesi olarak, özgürlükçü bir senatör olarak öneriyorum ve daima da komünist partisine karşı olduğumu beyan eden özgürlükçü bir senatör olarak.

Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin geçmişi hakkında kısaca izahatta bulunmak suretiyle bugünkü siyasi ve sosyal bunalımların ışığı altında bazı gerçeklerin su yüzüne çıkarılacağı inancındayız.

1946-1952 yılları arasında Tunceli ve Malatya kahramanı ırkçı Celâl Bayar ile merhum Menderes ve arkadaşları bu maddeler hakkında nasıl düşündü iseler, bugünkü sosyalist görüşle, özellikle bütün sol fraksiyonlara mensup kadrolar aynı şeyi düşündükleri anlaşılacaktır.

Kısaca Cumhuriyet Halk Partisinin solundaki fraksiyonlar ile 1946-1952 arasındaki Demokrat Partinin endişesi aynı olmakla bu konuda yoldaş oldukları hususunu arz etmek isterim.

1889 tarihli İtalyan Ceza Kanununun Devletin emniyetine karşı cürümler kitabının birinci babında yer alan "Vatan Aleyhine Cürümler" faslından kaynaklanan Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin geçirdiği aşama, mühteva değişikliğini kısaca arz edeceğim.

1 Mart 1926 gün ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun kabulü ile birlikte muhtevası az çok mehaz kanuna yakın casusluk, askeri mıntıkalar ve askeri yazmak gibi eylemlerle ilgili hükümleri taşımakta ve o zamanki 141-142 nci maddelerin muhtevası tamamıyla bugünkü anlamın dışına kaymakta idi.

141 ve 142 nci maddelerin bugünkü anlama yöneltilmesi, yani bugünkü anlamın ilk tezahürü 23.6.1936 gün ve 3038 sayılı Tadil Kanunu ile mümkün olmuştur.

Bu Kanunda 141 ve 142 nci maddelerin bap ismi değiştirilerek "Devletin emniyetine karşı cürümler" kavramı konulmuştur. Bu son tâbirin, 1899 tarihli İtalyan Ceza Kanunu olmayıp, 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanununun 270 nci maddesidir.

23 Haziran 1936 tarih 3038 sayılı Kanunla değişik 141 ve 142 nci maddelerin metni şöyle idi. "Memleket dahilinde içtimai bir zümrenin diğerlerinin üzerindeki tahakkümünü şiddet kullanmak suretiyle tesis etmeye ve şiddet kullanarak devirmeye mâtuf..." vesaire. Bu konuda Adalet Komisyonunun düşüncesi 141 ve 142 nci maddeler, memleketin siyasi, içtimai, hukuki nizamını ve milli hissiyatının sağlamlığını korumaya mâtuf meri Ceza Kanununda mevcut olmayan, tamamıyla yeni hükümler ihtiva etmektedir. Bu hükümlerin memleket dahilinde kurulması veya faaliyette bulunmasını menettiği cemiyetler bilhassa komünistlik ve anarşistlik gayelerini taşıyan siyasi cemiyetlerdir.

141 ve 142 nci maddeler 16.7.1938 gün ve 3531 sayılı Kanunla tekrar değiştirilerek şiddet unsuru, yani cebir unsuru kaldırıldı. Ancak şiddet kullanmadan yazılı fiillerin icrası suç sayılmış; fakat ceza miktarı indirilmiştir.

İktisadi ve sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeye mâtuf cemiyetleri her ne suretle kurmaya tevessül edenler vesaire.

Birinci maddenin sosyal sınıf hakkındaki gerekçesi şöyle idi : "İktisadi menfaaetleri geniş hatlarıyla müşterek olan nüfus kitleleri bir sosyal kategori teşkil ederler. Bu kategoriyi diğerlerinden tefrik eden müşterek hatlar ve özellikler mevcut-

tur. İşte burada sosyal sınıf tâbiri sosyal kategori tâbiriyle müteradif olarak istimal edilmektedir. Sosyal sınıflar sosyolojik bir olaydır." Demokrat parti söylüyor bunu; ama Türkeş, "sınıf yok" diyor; daha beş bin sene geriye gidiyor, onun tuzağına düşen AP'lilerle birlikte. "Ve bu insan toplulukları da tabii olarak, kendiliğinden, sosyolojik kanunlar gereği teşekkül eder" diyor o zamanın Demokrat Partisi. "Gerekçede, fıkrada bahsi geçen müessese, yani, iktisadi ve sosyal temel nizam tâbirleri çok geniş bir mânayı ihtiva eylemeleri dolayısıyla, her türlü boz cu ve bozguncu faaliyetleri kapsamakla, iktsadi nizam, ferdi mülkiyete mütedair nizam olduğu gibi, muhtevası iktisadi olan bütün hukuki münasebetlere de şamildir."

İşte sosyal hakların temeli; grev ve lokavt ve toplu sözleşmelerle ilgili kanunun gerekçesi, 1946'da Demokrat Partinin görüşü; ama ben de Demokrat Partinin görüşündeydim; fakat o ruhu at hırsızlarından kurtarmaya çalışacağız.

Gerekçede ayrıca, neyin yasak edildiği de şöyle izah edilmektedir : "Müesses nizama komünizm tamamiyle aykırıdır. Marksist siyasi doktrin aynı şekilde demokrasi ile bağdaşmaz. Zira Marksist siyasi telakkinin gerçek demokrasinin zıddı olarak mütalaa edilmesinde fayda vardır."

Ya bugün?... Bugünkü Batılı demokrasilerde bu görüş taban tabana zıttır. Batı demokrasilerinde, hatta Batıda insancıl anlamda kurulan komünist partileri İtalya'daki, Fransa'daki, Almanya'daki komünist partilerin düşüncesiyle bizde kurulan sosyalist partiler aynıdır, özdeştirler; isimleri değişiktir, bu bir gerçektir. Adalet Partisi doğru söylüyor bunu; ama gerekçeye gelince kafasını çalıştırmak istemez. Stalinci, komünformcu düşüncelerle bağdaşamaz ve tamamiyle zıttır. Günümüzün şartları budur. Hele beynelmilel bir komünizm artık bugün için yoktur; ama bizde kısır kafalardan, çatlak kafalardan bu sesler lav gibi çıkar. Nereden çıkar, nereden ilham alırlar veya kaynaklanırlar, onu bilemez; her halde cebellezi, cüzdandan kaynaklanırlar. Batı Avrupa Liberal devletleri bunun basit bir misalidir. Demokrasiye karşı olmayı böyle tanımlamaktadırlar.

Değerli arkadaşlarım;

İkinci bir kavram anlaşmazlığı da şu :

Cumhuriyetçiliğe karşı olanlara gelince : Cumhurbaşkanlığına yönelik olup irsi krallığı arzulayanlardır Cumhuriyete karşı olanlar. Yani, Cumhuriyete karşı olanlar irsi krallığı, padişahlığı arzu edenlerdir. Demek Cumhuriyet düşmanları sağdadır, yani devlet baskının seçim yoluyla değil de, padişahlığı ihdas etme zihniyetini taşıyan, gerici reaksiyoner, muzir cemiyetlerdir. Demokrasiye karşı olanlar ise, dikta özentisini duyanlardır. İşte bizim solumuzdaki illegal demokrasi düşmanları, olsa olsa diktacı parlamento düşmanı sayılır.

Bu itibarla, bütün sağcılardan istirhamım şu : Cumhuriyet düşmanlarıyla demokrasi düşmanlarını tefrik etsinler. Sağda padişahlığı, hilâfeti arzu etmeleri, yani sağdan gelen bir hareket Cumhuriyet düşmanlığıdır. Cumhuriyet aleyhtarlığıdır. İllegal soldan gelen bir hareket ise, demokrasi düşmanıdır. Hırsıza katil, katile hırsız demeyelim. Bu kadar yersiz, yetersiz, cahilane beyanda bulunmayalım, kavramları yerinde kullanalım.

Değerli arkadaşlarım;

Bu gerekçenin ışığı altında uygulamalara gelince, Türkiye'de komünizm propagandasından bugüne dek, ister Cephe Hükümeti zamanında ister Demokrat Parti Hükümeti zamanında; cephe ile Demokrat Partiyi ayırırım daima; çünkü Demokrat Partiye saygılıyım da ondan. Cephe, nevi şahsına münhasırdır, AP ile ilgisi yoktur. Şöyle; mesela, hidrojeni Adalet Partisine benzetelim; hidrojene kükürtü ilave ettin mi, H_2S olur. Nevi şahsına münhasır, af buyurun felaket olur, necis olur. İşte, Adalet Partisi ayrı şeydir, Cephe ayrı şeydir, Cephe bir felâkettir. Bir musibettir. Bir ihaneti vataniyedir. Bütün bu nifakların tohumunu atmıştır. Bunu her Adalet Partili, özel konuşmalarda takdir eder... Saygı duyarım; ama buraya gelince, âdeta bu partiyi, bu büyük ana muhalefet partisini, saygı duyduğum partiyi neredeyse âdeta küçücük, lokal bir partiye, eli silahlı bir çeteye kiraya verecek hezeyanlar duymaktayım.

Cumhuriyet Halk Partisi, solundaki lokal cephelere hiçbir zaman prim vermemiştir, taviz vermemiştir. Bunu örnek olarak göstermek isteriz.

Değerli arkadaşlarım;

Bölücülüğe gelince; Ben kısaca şunu arz etmek isterim : Bu konuda çok konuştum. Bu memleketi seven, bu memleketin bütünlüğünü, beraberliğini Misakı Milli hudutları içerisinde, ırkçılığı düşünmeyen, bütün senatörlerin şu misalime kulak vermesini istirham ederim :

Selçuk ismini koyarız çocuklarımıza. Gayet güzel, Uygur koyarız, gayet güzel, Hakan koyarız (Benim çocuğumun da ismi Hakan) ve bunun gibi, eski Türk Devletlerinden kalmış isimleri koyarız, Menteşe koyarız. Bir Türk kabilesidir, güzel. Şimdi, "Kürt" kelimesini de bunun gibi niçin milli pota içerisinde, milli birlik içerisinde, tatlı görmüyoruz? İran Şahı kadar olamıyor muyuz? Niçin bu fırsatı İran Şahına, Araplara devrediyoruz. İşte, Birinci Cihan Harbinden, bugüne dek, bu ihmal yapılmıştır arkadaşlar. Ürkeklikten vazgeçelim.

Bu itibarla, bu memlekette "Türküm" diyen herkes Türktür. Türk kelimesi, (Geçenlerde de arz ettiğim gibi) soyut, kutsal bir kavramdır. Bir çemberdir, bir kabuktur. O kabuğun içeriği vardır. Tarih boyunca o içerik çeşitli isimler almıştır. Bunun içeriğini izaha kalkarsak, Türkün muhtevası çıkar meydana, Türkün özü

çıkar meydana. Bu itibarla, bütün Laz, Çerkez, Arnavut, Türk, Tatar, Boşnak, Selçuk falan... Bütün bunları bir koza gibi kabuk içerisine alan o kabuk, kutsal sancak, bayrak "Türk" kavramıdır; bütün bunları içerir; ama sen kalkıp da, "Kürt" kelimesine alerji duyarsan, onu "Türk" kelimesiyle müteradif kabul edersen, bu bir tehlikedir. Bu sağdan, ırkçılardan gelen bir tehlikedir. "Türk" kelimesi ancak, Laz'ın, Çerkez'in bir müteradifi olabilir. Türk'ün karşılığı olamaz çünkü, Türklüğün içindedir, özüdür, protoplazmasıdır. Bu nedenle, sağdan gelen çirkin ırkçılar, bu memleketin bölünmesine, sağdan gelen bölücülere fırsat verilmesine imkân hazırlamıştır. Soldan gelen bölücülerin "Türk Halkları" kavramı, Türk halkının bünyesinden sadır olmamıştır. Hıncak'larla Taşnak'ların yurt dışındaki oyunlarıdır. İran Şahının oyunudur. İran Şahının düşmesini istemeyenler, bence, Türkiye'deki anarşik olaylarla işbirliği yapan kimselerdir. Allah onun da akıbetini dünya ulusları ve özellikle Türk ulusu bakımından bir an evvel göstersin.

Değerli arkadaşlarım;

Milliyetçi Hareket Partisinin üzerinde çok duruldu. Ben artık onun üzerinde durmayacağım. Çünkü, küçücük bir parti. Gönül ister ki, Milliyetçi Hareket Partisinin Genel Başkanı, Adalet Partisinin Genel Başkanı olsun da, Adalet Partisinin tabanı sayesinde illegal durumdan sarfınazar eder ve o oyların sayesinde çete harbinden kurtulur, legal olmaya yönelir. Çünkü, Adalet Partisinin yöneticileri bunu istiyor; ama Adalet Partisinin tabanı bunun farkında değil. Bir gün uyanacak; "Kimin oyunu kime kiralıyorsun?" diyecektir.

Son Havadis Gazetesinde şöyle bir haber duydum. Efendim, TRT Türk Ordusuna karşıymış, alerji duymuş, Cumhuriyetin yıldönümünde ordunun, askeri birliklerin geçit resmini intikal ettirmemiş...

Değerli arkadaşlarım;

Türk Ordusu riyacılardan, ihtikârcılardan, korkaklardan hiçbir zaman hoşlanmaz. Onları daima kullanır. Türk Ordusu, kendisini kuran devletin sahibi ciddi partilerle beraberdir ve o partilerin oluşturduğu hükümetin, Meclisin emrindedir. Ha bunu iyi bilelim. Türk Ordusunun, bir gecede içeriye tıktığı kimselerin kalkıp da tersini propaganda edip oradan medet bekleyip Parlamentoyu bertaraf etmek hususunda fatura hazırlayanlardan hoşlanmaz ve Türk Ordusu, askerlerimiz özellikle bugünkü şartlar altında dahi örfi idarenin ilanını dahi, görev verilse yapar; ama arzu etmezler. Çünkü, bütün bu pisliklerin sorumluluğunu kim yüklenmişse, onların bir an evvel meydana çıkarılması zarureti vardır. Bunun meydana çıkarılması için de yeterli kuvvet vardır. Bugün jandarma kuvvetleri mükemmel takviye edilebilir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda bazı tadilatlar yapmak suretiyle ordudan, askeri birliklerden her zaman yardım alınabilir.

Sonra şunu sormak isteriz; mahkûm olmuş bir anarşist kendisini suça itenleri ihbar ederse, delillendirirse, tevsik edebilirse ve kendisini bu suça itenler meydana çıkarsa, bunun cezasının kısmen indirilmesi gerekçesi Kaçakçılık Kanununda var, uyuşturucu maddelerle ilgili hükümlerde var. Bu niçin benimsenmez?... Çünkü benimsemeyenler, gerçek kaynaklardan medet bekleyen vatan hainleridir. Bu itibarla, bu kanunun gerekçesine karşı çıkanları buradan vatan haini ilan etmek çok kolaydır ve rahattır. Esrarla ilgili hükümlerde, uyuşturucu maddelerle ilgili hükümlerde, kaçakçılıkla ilgili hükümlerde bu tip espriler varken,anarşik olaylar için böyle bir hükmün konulmasından endişe duyanlar muhakkak ki, yakayı ele verecekleri günün yaklaştığına inanan kimselerdir.

Geçen gün Sayın Adalet Partisi sözcüsü, "Herkesin yaptığı yanında kalıyor" dediler. Güzel. Herkesin yaptığını yanına bırakmamak için, Hükümetten olayların üzerine en sert bir şekilde gitmesini, kaynakların meydana çıkarılmasını, ilişkili siyasi partilerin kapatılması için yargı organlarının harekete geçmesini hassaten istirham ediyorum. Çünkü Adalet Bakanı, Hâkimler Kurulunun fahri üyesi de sayılacağından ve Savcılar Kurulunun da fahri başkanı sayılacağından bu konu üzerinde etkisi fazladır.

BAŞKAN – Sayın Feyyat, iki dakikanız var.

MEHMET FEYYAT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Geçen sene ben Cephe Hükümeti için "Aşiret" tâbirini kullanmıştım. "Aşiret" tabirini kullandığımdan dolayı bir hafta sonra Anadolu'dan bana çok telgraflar geldi, âdeta küfür edercesine protesto ettiler. Bunun üzerine kalkıp buradan özür dileyecektim, o lafımı geri alacaktım. Çünkü, aşiret mensupları diyorlar ki, "Biz hukuk dışıyız. Bizim bu halde kalmamızın günahı devlettedir; ama bir tek tarafımız var; namusluyuz. Bizi Cepheye nasıl benzetirsin?..." dediler.

Saygılarımla.

BAŞKAN – Sayın Çağlayangil, buyurunuz.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Bursa) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Görüşmekte olduğumuz konu üzerindeki kişisel düşüncelerimi arz etmek üzere yüksek huzurunuzda bulunuyorum. Kontenjan Grupunun sayın üyelerine, böylesine önemli bir girişimi gerçekleştirdikleri için yürekten teşekkür etmek istiyorum. Sayın arkadaşlarımız verdikleri önergede şiddet olayları hakkında Hükümetin bilgi vermesini, aldığı, alacağı önlemleri açıklamasını, Senato üyelerinin de bu konudaki görüşlerini belirlemelerini istiyorlar.

Neymiş şiddet olayları?.. Değerli arkadaşlarımız onu da açıklıyorlar. Önergenin amacı da, gerekçesi de bugün yaşadığımız hayatı doğruluyor. Türkiye, cid-

den bir ağır bunalım içinde yaşıyor arkadaşlarım. Devleti, milleti bölme çabaları artık açığa vurmuştur. Ciddi yayın organlarının "Memleket bölünüyor" feryatları etkisiz kalmaktadır. Yurt içinde yer yer, kurtarılmış semtler, hatta belirli zümreler dışındakilerin serbestçe girip çıkamadıkları iller türemiştir. İkinci başkentlerden açıkça konuşanlar peyda olmuştur. Öte yandan, şiddet eylemleri yurdun her köşesine yayılmıştır, önergede işaret edildiği gibi, hızlı bir tırmanma göstermektedir. Bu yola sapanların cüretleri gittikçe azıyor. Burada evvelce konuşan değerli arkadaşlarımız da açıkça ortaya koydular ki, banka soygunları, halkın canına, malına saldırılar; adam kaçırmalar, öldürmeler, toplu cinayetler, bombalamalar, sabotajlar artık hava raporları gibi, günlük haberler haline gelmiştir. Mahalleler, yurtlar, bazı okullar, kahvelerin önemli bölümü anarşistlerin karargâhı halini almıştır. Bütün bu facialara dayanılmaz hale gelen geçim derdi de eklenince millet varlıklısıyla yoksulu ile köylüsü ile kentlisi ile korkulu, sıkıntılı, üzüntülü günler yaşıyor. "Bu işin sonu nereye varacak?.." sorusu, 45 milyonun kafasında çakılı, koca bir soru işareti gibi, duruyor.

Konuşuldu, yazıldı, ortaya çeşitli fikirler atıldı. Bu iş şuradan çıktı,buradan oldu diye geniş tartışmalar oldu. İki gündür burada söylenenlerin pek çoğu söylendi, incelendi. Hatta; "Bu iş anarşi değil, terör değil, buz gibi bir gerilla savaşı" diyenler de oldu. Yüce Heyetinizin malumudur ki, gerilla savaşı bugün birçok yerlerde bilimsel şekilde uygulanan bir düzen yıkma yoludur. Kitaplara girmiştir. Bizde de harp akademilerinde okutulur, öğretilir. Bu savaş, devlete karşı açılır. Amacı, yasa dışı ve şiddet metotlarıyla toplumun tüm sosyal yapısını, temel kuruluşlarını yozlaştırmaktadır. Bu yolla siyasal iktidarı devirerek kendilerinin özlediği rejimi gerçekleştirmektir.

Kitaplar, gerilla savaşını üçe ayırıyorlar : Birinci aşamada gerillacılar örgütleniyor, güçleniyorlar, bilgi topluyorlar. Etnik farkları, din, mezhep ayrılıklarını, bunların bölgelerini tespit ediyorlar; halkın dertlerini, şikâyetlerini, hoşnutsuzluklarını inceliyorlar. Bu konu üzerinde yoğun propagandalara ve sızmalara daha başlıyorlar. Özellikle okullara, üniversitelere, partilerin, sendikaların içine, polise, hatta orduya sızmaya çalışıyorlar. Bunları tamamlayınca da legal gösterilere, grevlere başlıyorlar. Birinci aşamada zor, şiddet yok; fakat bu hazırlıklar yapılıyor.

Bu devreyi tamamlayınca ikinci aşama geliyor. Bu sürede her çeşit soygunlar, adam kaçırmalar, öldürmeler, bögeleri, şehirleri kurtarılmış bölge haline getirmeler, halk mahkemeleri kurmalar; yani terör, sindirme, zor başlıyor.

Nihayet sıra son aşamaya geliyor. Bu devrede kendilerine en elverişli görünen bir coğrafi bölgede, en çok kışkırttıkları bölgede gerillacılar iç savaşı başlatıyorlar. Bunu yurdun çeşitli yerlerine sıçratıyorlar. Buna da bir ad takıyorlar. "Milli kurtuluş savaşı." Bu nitelikleriyle dış dünyadan bile destek, yardım istiyorlar.

Kitapların yazdığı gerilla savaşı bu. Bunu memleketimize uygularsanız,

yadırganacak bir model çıkmıyor. Eğer, hakikaten gerilla savaşı bizim bölgemizde işletilmiyorsa, Türkiye'nin ikinci, İran'ın da üçüncü aşama devresinde olduğunu söyleyebiliriz.

Adına ister anarşi deyiniz, ister terör deyiniz, ister gerilla savaşı deyiniz; Kontenjan Grupu arkadaşlarımız, işte memleketin bu genel manzarasından duydukları haklı endişelerle önergelerine "Memleket endişe verici bir duruma gelmiştir. Millet kaygı içindedir. Aman vakit geçirmeyelim, gelin birlik olalım, bu duruma son verecek etkili önlemleri alalım. Çünkü, Türk Devleti yasa dışı güçlerin ve yasa dışı her girişimin üstesinden gelecek güçtedir." buyuruyorlar.

Bu, haklı bir girişimdir. Bu, yararlı ve gerekli bir davranıştır. İşte bunun içindir ki, kendilerine şükran borçluyuz.

Demek ki, bu genel görüşme hepimizi birden tehdit eden, Devleti kökünden sarsan tehlikelere karşı müşterek bir çare aramak amacıyla açıldı. Eğer, bu amacın saptırıldığını görmeseydim, eğer bu kadar önemli bir konuda en sorumlu makamsahipleriyle en tarafsız olması lazım gelen grupların şaşırtıcı beyanları, haksız, yersiz suçlamalarıyla karşılaşmasaydım, dinleyip yararlanmak en büyük arzum olurdu.

Saptırmalar nasıl oldu : Arz ettiğim gibi, apaçık ki, bu genel görüşme tehlikeye bir çare bulma toplantısıydı, olup bitenlere bir suçlu aramak gayreti değildi. Bu yola maalesef ilk defa,, her defasında Adalet Partisine her fırsatta çatmayı vazgeçilmez bir itiyat haline getiren Milli Birlik Grupunun Sözcüsü arkadaşımız başladı. Ne dedi, Sayın Kadri Kaplan :

"Bu şiddet eylemlerinin nedeni açık. Bundan evvelki Hükümet sağın örgütlenmesine imkân verdi, zayıf davrandı. İşte facia da buradan başladı, çatışma da buradan çıktı."

Toplantının suçlu değil, çare aramak amacını güttüğünü bir yana bırakalım, bu teşhis baştan başa yersiz ve haksız.

Muhterem arkadaşlarımız şu çatı altında çoğumuz uzun yıllardır beraber yaşıyoruz. Milli Birlik Grupuna mensup arkadaşlarımız, Anayasanın getirdiği haklarla, bizler yenilenen seçimlerle ta yeni Anayasa çıktıktan ve Meclisler kurulmaya başladığı günden beri hep beraberiz; olup bitenlerin ortak şahidiyiz.

Bu anarşi, sadece bundan evvelki Hükümetin bu Hükümete devrettiği bir olay mıdır?.. Bunun bir mazisi yok mudur?... Yasa dışı örgütlerle, devlet dışı güçlerle anarşiyi susturmanın, fahiş bir hata olacağını kabul etmeyen sorumlu var mı?.. Bu örgütlenmeler nasıl başlamış, nasıl gelişmiş; bunu bilmiyor muyuz?.. Bu memlekette evvela aşırı solun örgütlendiği, silahlandığı, çete haline geldiği, üniversitenin askeri silah ambarlarına döndüğü. Devlet gücünün oralara sokulamadığı devirleri unuttuk mu?..

Bir memlekette aşırı sol bu hale gelince ona karşıt teşekkülleri yerinde tutmak mümkün müdür?..

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Onlara Devlet karşı çıkmalı.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Karşıt kuruluşların örgütlenmesi genellikle 1974 affından sonra, "Anlaşıldı, Devlet bu işin hakkından gelmek istemiyor; iş bize düştü" iddiasıyla hızlanmıştır. Doğru mu olmuştur?.. Yanlış olmuştur. Hata, hata ile tamir edilir mi?... Elbette ki doğru değil; ama olmuştur, olduğu da çok yerde görülmüştür.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – O zaman komünistleri alkışlıyordunuz.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Kimse alkışlamadı komünistleri.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – "Bundan evvelki Hükümet zamanında ihmaller, göz yummalar oldu" deniyor.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Alkışlıyorlardı bundan ötürü arkadaşlarınız; zabıtları açın, bakın.

BAŞKAN – Lütfen efendim, karşılıklı konuşmayın.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Koalisyonların, hükümet etmenin zorlukları vardır muhterem arkadaşlarım.

Bugünkü Hükümet bile, partisi dışındaki başkanların hiçde tasvip etmediği hareketlerine, davranışlarına katılmak zorunda kalabilir; kalmaktadır.

Münferit hadiseleri genelleştirerek ahkâm çıkarmak doğru olmaz.

Bir makam sahibi yetkisini ölçüsüz kullanmış olabilir. Bundan Sayın Millî Birlik Grubu temsilcisinin vardığı neticeye ulaşmak zordur. Sola karşı örgütlenmeler, aşırı solun örgütlenmesi, silahlanması tamamlandıktan sonra karşımıza çıktı ve Sayın...

M. SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabii Üye) – 1970 raporuna da temas edin.

BAŞKAN – Lütfen efendim, oturduğunuz yerden müdahale etmeyin.

M. SUPHİ GÜRSOYTRAK (Tabii Üye) – Aşırı sol örgütlerinden de bahsedin. 1970'de hazırlanmış olan rapordan da bahsedin.

BAŞKAN – Lütfen efendim, Sayın Gürsoytrak, izin vermedim, oturduğunuz yerden konuşmayın. Lütfen müdahale etmeyin efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Sayın Kadri Kaplan'ın koyduğu teşhis, tarihinden çok evvel vukubuldu.

Bu benzetme veya bu illiyet rabıtası bana bir tarihî olayı hatırlattı :

Faşistler devrinde İtalyanlar, Akdeniz sahillerimizde hak iddia etmeye başlamışlardı; gözleri vardı. Düçe'nin "O sahillerde bir karış toprak kazınız, altından Roma eserleri çıkar. Oralar bizimdir" iddiaları duyuluyordu. Atatürk, bu tarihlerde İtalyan sefirini çağırttı ve dedi ki, "Düçe'ne söyle, bir karış toprağı kazarsan Roma eseri çıkar, doğrudur; ama iki karış kazarsan Eti çıkar, Sümer çıkar. Onun için buraları bizimdir. Sebebin, sahibinin aslına gir. Düçe aklını başına alsın.Bana çizmeyi çektirmesin, sonra kendi çizmesini ters çeviririm."

Şimdi, bundan evvelki Hükümet zamanındaki örgütlenmeden söz etmeden evvel, daha evvelki, Sümerler, Etiler devrine Sayın Kadri Kaplan göz atmayı arzu buyurmalıdır.

Anarşinin tek değil, bin sebebi vardır arkadaşlar. Sayın Başbakan da dün bu hataya kapıldı. Buyurdular ki : "İster rapor deyin, ister tanıtma broşürü deyin, bizim için farkı yoktur. Resmî makamlar, sekiz yıl evvel komando kuruluşlarının devlet dışı güçlendiğini, örgütlendiğini apaçık yazdılar, ortaya koydular; ama göz yumuldu. İşte bugün bu hale gelmemizin sebebi, sekiz yıl evvelki ihmaldir." Bize göre, bu görüş, konuya çok hatalı bir yaklaşmadır, arz ederim. Evvela, "Raporla tanıtma broşürünün farkı yoktur. Resmî makam vermiştir." buyurdular, bu çok yanlış. Ansiklopedilere bakınız; rapor, kendisine görev verilen bir kişinin belirli bir meseledeki inceleme ve önerileridir. Broşür de, bilgi verici küçük kitaptır, risaledir. Biri muktaza tayini için, diğeri bilgi vermek için yapılır. "Efendim, resmi makamlar vermiştir. Adı değil, veren makam mühim." dendi. Tabii mühim efendim; ama niye vermiş?.. Niçin bu makamlar bunu vermiş ve adına neden tanıtma broşürü denmiş, neden çok gizli yapılmış?...

Muhterem arkadaşlarım;

Bu broşürün gizli tarafı, komando kamplarının kuruluşu, örgütlenmesi değildir. Meclis kitaplığı şuracıkta, gidelim beraber bakalım; o tarihte bu kampların kurulduğunu, içinde birtakım gençlerin eğitildiğini gazeteler harıl harıl yazdılar; muhabirler kampları ziyaret ettiler, röportajlar yaptılar, adlî makamlar müdahele etmedi. "Ülkü Ocakları bir teşekküldür. Nasıl spor kulüpleri kamp kuruyor, eğitiyorlar, bunların silahlı eğittiklerini de tespit edemedik." dediler. Takipsiz kaldı. Sorumlu daire ne yapsın?... Bir uyarmaya başvurdu; "Durum bunu gösteriyor." diye açıkladı ve yaptığı tespiti tanıtma broşürü halinde valilere, Cumhurbaşkanına, Cumhuriyet başsavcısına yolladı. Bu memleket, hukuk devletidir. Siyasî partilere Hükümeti yapar?... Duyduğunu, gördüğünü, bildiğini yetkili makamlara bildirir; onlar harekete geçerse geçer, takibatı onlar yapar. O günkü Hükümeti böyle yaptığı için suçlamanın anlamı nedir?...

Sayın Başbakan dün de karşımıza geldi. "Elimde kanıt olmasaydı bu kadar ağır suçlamaları yapmazdım. Milliyetçi Hareket Partisi bunları düzenliyor, kışkırtıyor." dedi. Şimdi biz de ona soralım; bu beyanın o broşürden farkı yok ki, madem o böyle yapıyor, sen ne yapıyorsun?... Bize öyle dedi.

HASAN İLDAN (Elâzığ) – Mahkemeye verdik. Siz veremediniz; ama biz verdik mahkemeye.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Hükümet mahkemeye vermez. Hükümet bilgi verir, mahkeme harekete gelir. Hükümet bilgiyi vermiş. Evvelâ hukuk kurallarında uyuşalım.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Hükümet önler.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Birbirimizi suçlamadan evvel işin aslına varalım. Demokraside Allah'a şükür ki, hükümetler siyasi partilere bir şey yapamaz. Çünkü, demokraside...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Önler efendim.

BAŞKAN – Sayın Çağlayangil, bir dakika müsaade eder misiniz efendim?...

Muhterem arkadaşlar,

Müzakeremiz sükûnetle devam ediyor. Sayın hatip fikrini söylüyor. Bu fikri beğenmeyebilirsiniz; ama müdahele etmek hakkına haiz değilsiniz.

HASAN İLDAN (Elâzığ) – Soru soruyor, sormasın efendim.

BAŞKAN – Uzuyor müzakereler efendim. Müzakerelerin uzamasına sebep olursunuz. Niye müdahale ediyorsunuz?...

Devam buyurun efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Allah'a şükür ki, hükümetler bu vadide bir şey yapamaz. Siyasî partiler yargı teminatı altındadır. "Elimde kanıt var. Bu hareketlerin kaynağı Milliyetçi Hareket Partisidir." diyemez bir Başbakan. Onu ancak Anayasa Mahkemesi kararı söyler. Rivayetler varsa, kuşkular varsa, onun tartışma yeri senato kürsüsü değildir, hele bir Başbakanın ağzı hiç değildir.

Her iktidar devrinde tasvip edilmeyen şeyler olabilir. Bunlar hukuk devletine saygılı olmanın icabıdır. Bunu karşılıklı suçlama yapmada yarar yoktur. "Ne yapalım ki, bu gibi şeyler olmasın? Beraber ne gibi tedbir alalım ki, bunların önüne geçelim." demek vardır. Öyle olmadı, Sayın Başbakan buraya teşrif etti, kendilerinden başka bütün partileri değişik ölçüde suçladılar. Sonra da "Sayın Demirel, mücadeleyi istediği kadar sert yapmaya karar versin, biz uymayız. Şiddete şefkatle, sert mücadeleye yumuşaklıkla, kavgaya barışla mukabele edeceğiz" buyurdular.

Sayın Başbakanın Demirel-Ecevit diyaloğunun kızgınlığı içinde Van'da ya da kendi kongresinde kaptığı mikrofonu eline geçirir geçirmez nasıl hırçınlaştığını hayret, ibret hatta endişe ile seyreden 45 milyon insanın buna inanacağını zannediyor musunuz?...

Zaten Sayın Başbakanın barıştan ne anladığını dün Sayın Demir Yüce burada izah etti; onun için yadırgamayız.

Sayın Başbakana göre, iki büyük parti arasındaki çatışmaların baş nedeni, demokrasinin tanımında bile farklı düşüncelere sahip olmaklığımızmış. Bu konu üzerinde biraz durmak gerekir.

Demokrasinin tanımı, kuralı açık, bilimsel hale gelmiş. Burada bir ihtilafa düşmemize imkân yok; ama demokrasinin çeşitleri var. Anayasa yapısından gelen çeşitleri var. Bazı ülkelerde açık Anayasa vardır, yani Anayasanın bağışladığı temel haklar, hürriyetler gerekirse kendisinin tanımladığı rejimi değiştirmek için bile kullanılabilir. Buna açık Anayasa diyoruz. Bazı memleketlerin anayasası kapalı, temel hak ve hürriyetler ancak Anayasada nitelikleri belirtilen rejim içinde ve onun sınırları ölçüsünde kullanılır. İşte bizim Sayın Halk Partisi ve O'nun Sayın Lideriyle anlaşamadığımız nokta burada başlıyor.

Bizim Anayasamız, bize göre, kapalı bir Anayasa. Temel hak ve hürriyetler, Devletin nizamını yok etmek için kullanılamaz. Devletin şeklini değiştirmek için bu haklardan, hürriyetlerden yararlanılamaz diyoruz. Dün onu burada saygı değer bir profesör de tasdik etti. "Bu Anayasa, kendi niteliğini kendisinin tarif ettiği rejim içinde temel hak ve hürriyet bağışlamıştır" dedi. Sayın Başbakan, "Hayır, özgürlükler sınırsızdır" diyor. Bu görüş, Anayasanın lafzına da, ruhuna da terstir. Onun içindir ki, demokrasinin temel tanımı değişmez; ama demokrasilerin milletten millete değişen şekilleri vardır. İngiliz demokrasisi, Fransız demokrasisi, İsviçre demokrasisi, Türk demokrasisi aynı şeyler değillerdir. Biz Sayın Başbakanla demokrasinin tanımında değil, Türk demokrasisinin uygulanmasında ayrı görüş sahibiyiz. Bize göre de biz haklıyız.

Sayın Başbakanın ısrarla savunduğu bir görüş var. "Demokrasilerde bütün fikirlere saygı duyulmalı. Neden Türkiye'de komünist partisi kurulmasın?" Hatta, bir gün Senatoda bendenizi muaheze buyurdular, "Çağlayangil bütün Avrupa'yı dolaşıyor, orada demokrat memleketlerde, bizim gibi memleketlerde komünist partilerine, resmen vücut bulmuş partilere rastlıyor. Nasıl geliyor da burada komünist partisinden umacı gibi bahsediyor, bu çelişki nedir?.." dediler.

Demokraside her fikire saygı duyulmalıdır; bu doğru. Komünist partisi de kurulmalıdır. Mademki memlekette bu akımı benimsemiş kişiler var, onların da temsili tamamlanmalıdır görüşü nazariye olarak doğru; ama muhterem arkadaş-

larım, bu yaklaşım bizi Türkiye'de bir teokratik akımın, bir hanedan partisinin de temsil edilmesine ister istemez götürür; götürecektir.

BAŞKAN – Sayın Çağlayangil beş dakikanız var lütfen ona göre ayarlayın efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Eğer izin verirseniz devam ederim, izin vermezseniz zamanında susarım ve Genel Kurul müsaade buyurursa...

BAŞKAN – Size izin vermek, benim hakkım değil. Beş dakikanızı bitirin talebinizi Yüksek Heyete bildiririm.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Çok teşekkür ederim.

Türkiye coğrafî durumu ile Güney Amerika'da kâin olsa idi, böyle bir düşünce akla gelebilir; ama bugünkü durumuyla, bugünkü komşularıyla hele bugün Genel Görüşme konusu olan manzarası ile üstelik bin dolar seviyesindeki fert başına geliri ve tamamlamaya muhtaç olduğu bir kalkınma hamlesi karşısında bugünkü sosyal ve sosyo ekonomik yapısı ile bu yaklaşıma elverişli bir ülke değil. İşte bizim ihtilafımız burada başlıyor ve yürekten inanıyoruz ki, Sayın Başbakanın savunduğu özgürlüğün gerçekleşmesi Türkiye'de demokrasinin mezarı olabilir.

Halk Partisinin sosyalist bünyesi itibariyle de tartışmalar oluyor. Sosyalist bir parti kurulabilir. Yalnız, dünyada iki çeşit sosyalizm var. İskandinav sosyalizmi, Doğu sosyalizmi. Halk Partisi eğer sosyalizmi benimsedi ise, ki enternasyonele girmekle bunu tescil etmiştir, bu konunun münakaşası uzun, oraya girmek istemiyorum, konumuz dışı. Bu iki nevi sosyalizmden hangisine bağlı olduğunu açıklamalıdır.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Söyledi, açıkladı.

HASAN İLDAN (Elâzığ) – Açıkladı, sosyalist enternasyonele girmekle açıkladı.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Açıklamak başka uygulamak başka. Bir yerde ticareti devletleştirmeye kalkarsanız, her şeye el koyarsanız, özel teşebbüsü her sahada, hatta eczanelerde bile baltalamaya kalkarsanız, o zaman iddianızla uygulamanız arasında çelişki var demektir.

HASAN İLDAN (Elâzığ) – Sizin bu beyanınızla, yaptığınız uygulamalar ters.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Açıklarım, mesele yok; ama açıklamak kâfi değil, davranışınız nedir?... Geldiler burada sendikacılara bölücülük sokulmamalı, örgütler siyasî amaçlara yönelmemeli ve kamu görevlilerine siyasî eğilim sokulmamalı gibi öğütlerde bulundular, ben zannettim ki, kendilerinden şikâyet ediyorlar...

HASAN İLDAN (Elâzığ) – Sizden şikâyet ediyor.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Kendi yaptıklarını nasihat halinde bize naklettiler.

Muhterem arkadaşlarım;

Her devirde yolsuzluk olur. Bizim zamanımızda olmuştur, başka zamanda da olmuştur, şimdi de olacaktır? Birleşmeler, koalisyonlar zorluklar doğurur; ama bunları teşmil etmek doğru değil. Bizim Hükümete zayıftı da, başı zayıftı da, hükmedemedi de, güçsüzdü de, ondan bu olaylar oldu dendi. Bu Hükümetin kuvvetli olduğu iddia edilebilir mi?... Her hükümet Meclis çoğunluğuna oturur, bu Hükümet kendi çoğunluğuna oturuyor. Biz Hükümeti eleştirdikçe, "Efendim siz vaktiyle 226'yı bul demediniz mi?... Bulduk, geldik işte. Hükümet değil miyiz?" diyorlar. Hükümetsiniz efendim, Hükümetsiniz, Defacto Hükümetsiniz; ama teşbihte hata olmaz derler, nesebi sahih olmayan bir çocuğa da adı ile hitap etseniz, "Canım benim adım yok mu, Ahmet değil miyim, Mehmet değil miyim, niye böyle söylüyorsun?" diyebilir. Evet Ahmet'sin, Mehmet'sin, burnun var, kaşın var; ama dünyaya teşrif biçimin hatalı, onun için adın başka diyebiliriz.

Hükümetin kuruluş biçiminde kusur buluyoruz...

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Sizden alıştık.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Bu çürük çoğunluğu güce kâfi görmüyoruz, onu söylemek istiyoruz.

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Başka türlü mü kurulmuştur?...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Efendim gelir, söylersiniz orada.

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Başkan cevap verir, siz değil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Anlayamadım.

BAŞKAN – Lütfen efendim. Sayın Çağlayangil devam buyurun.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – İkaz etmek bir yerde bize düşüyor, dinlemeye mecbursunuz.

ABDULLAH ERCAN (Çorum) – Hata dolu konuşma, hangisini dinleyelim?

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Şekliniz, şemaliniz ortaya çıktı.

NURHAN ARTEMİZ (İzmir) – Hiç müdahele etmeyen adam olsan, o çıkışını dinleriz.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Umarım ki...

BAŞKAN – Lütfen efendim.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Umarım ki, ne CHP...

BAŞKAN – Lütfen efendim.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Biz bundan evvel konuşanı dinledik.

BAŞKAN – Lütfen efendim, Sayın Ucuzal...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Dinlemek mecburiyetindeyiz.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, lütfen efendim, karşılıklı konuşmayalım.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Şekliniz şemaliniz ortaya çıkınca laf atmak...

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Biz hürmet ediyoruz, dinliyoruz; ihtiyaç yok.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Umarım ki, ne Cumhuriyet Halk Partisi, ne de başka partiler bir daha bu modelle bir hükümet kurmayı denemeyecektir.

Sayın Başbakan münferit örnekler verdi ve bunlardan da genel yargılar çıkardı. Şimdi, ben huzurunuza gelsem ve desem ki, bugün falan vilayetin Atatürk ortaokuluna müdür tayin edilemiyor. Veliler toplandılar, valiye gittiler, vali Maarif Müdürlüğüne telefon etti, Maarif Müdürlüğü, "Efendim, tayin edemiyorum, beş tane aday var, TÖB-DER bunun içinden hangisini tercih ettiğini söylemedi, tayin edemedik." dese ve ben de bu bir vakıadır desem, bu da doğru veya yanlış olsa, bu demek midir ki bugünkü Hükümetin bütün icraatı budur?... Ama var böyle şeyler, olabilir böyle şeyler. Bunları örnek olarak alıp da, işte falan devirde şu oldu, siz busunuz; şimdi böyle oluyor, siz busunuz diye genel savunmalarla birbirimizin üzerine yürümekle netice alamayacağız. Benim söylemek istediğim nokta odur.

Buna mukabil Sayın Başbakan diyor ki, bölücü akımlar milleti yanında bulamıyor... Gelin burada birleşelim, bu doğru bir teşhis, bu bizi kurtaran bir görüş. Kimden gelirse gelsin, gelin birleşelim burada, bunun üzerinde duralım, bunun üzerinde işleyelim, kendimize güvenelim. Atatürk, "Ne mutlu Türk'üm diyene" demiş; "Ne mutlu Türk doğana, kanı Türk olana" bilmem ne dememiş, işte burada birleşelim.

BAŞKAN – Sayın Çağlayangil, bir dakika efendim. Müddetiniz doldu.

Sayın Çağlayangil...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Sayın Başkan, müdahalenizi belki benim zamanımı...

BAŞKAN – Bir dakika efendim, onu, o payı kullandırdım efendim.

Sayın Çağlayangil konuşmasının devamına müsaade talep etmektedir. Eğer...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim.

Konuşmasının devamına müsaade edilmesini oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Sayın Başkan, bir şey arz edeyim de efendim...

BAŞKAN – Oylamaya geçtim, müsaade buyurun.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Efendim, ne kadar süre ile müsaade istiyorlar?... Biz de yararlanarak dinliyoruz, biz de oy vereceğiz; ama ne kadar süre istiyorlar?...

BAŞKAN – Konuşmanız ne kadar sürer Sayın Çağlayangil?...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – 15-20 dakikada bitireceğimi zannederim.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – 15 dakikayı biz de kabul ederiz.

BAŞKAN – Evet efendim,

Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Çağlayangil.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım;

Tarihî bir hadise anlatacağım. Yıl 1923, Ağustos ayı. Kurtuluş Savaşı başarıyla kazanılmış; ama henüz Cumhuriyet ilân edilmemiş. İkinci Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış; Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin Başkanı ve Meclisin Reisi olarak tekrar seçilmiş. Genç Kumandan kürsüye geliyor, gösterdikleri itimattan sonra Meclise teşekkür ediyor ve şunları söylüyor :

"Efendiler, bugüne kadar istihsal eylediğimiz muvaffakiyet, bize ancak terakki ve medeniyete doğru bir yol açmıştır. Yoksa hedefimize ulaşabilmiş değiliz. Bize ve ahfadımıza düşen vazife, açılan bu yeni yol üzerinde tereddütsüz ilerlemektir. Ancak, bu kadar fedakârlıkların semeresini elden kaçırmamak ve geçen musibet ve felâketlerin bir daha avdetini gayri mümkün kılacak tedbirleri almak; bizim için her günkü baş düşünce olmalıdır. Baş görevimiz, bütün memlekette istikrarlı bir asayişin sağlanmasıdır. Millet geniş bir emniyet ve huzur içinde müsterih bulunmalıdır. Hükümetlerin hikmeti mevcudiyeti, memleketin asayişini milletin huzur ve rahatını sağlamaktır. Bunu temin etmenin tek çaresi de halkın emniyetini ve devletin vahdetini, memleketin asayişini ihlâle tasaddi edenler, devletin bütün kuvvetlerini karşılarında bulmalıdırlar." İşte bizim tereddümüz bu noktada başlıyor. Tereddümüz bu noktada başlıyor; çünkü bütün verilen teminata rağmen, bu Hükümetin kuruluş tarzında ve bünyesinde ve mazisinde bizi tereddüde sevk eden cihetler var, kuruluş tarzındaki acaiplik, zafiyet.

Bünyesindeki tutum, bir koalisyon, bir tek parti koalisyonu. Evet, her büyük parti koalisyondur. Her büyük parti kendi içindeki fraksiyonlarının bir koalisyonudur; ama Halk Partisi içindeki fraksiyonlar arasındaki mesafe korkunç.

BESİM ÜSTÜNEL (İstanbul) - Nereden biliyorsunuz?...

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Sizin "Nereden biliyorsunuz?..." demenizden biliyorum, reaksiyonunuzdan biliyorum. (CHP sıralarından gülüşmeler)

BESİM ÜSTÜNEL (İstanbul) - Yok canım, ne kadar da akıllısınız.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - "İşçi olsaydım,ben de onu yapardım. Doğa kanunu memleketin en kuvvetli kanunudur." diyen bir parti. Mitinglerde, yasaklanmış rejimlerin yanında, parlamenterleriyle resmen temsil edilen bir parti. Bize anarşi karşısında halkın rahatını bozan, Atatürk'ün dediği gibi, bunu ihlale tasaddi edenler karşısında, devletin bütün güçlerini çıkartacak güçte görünmediği için tereddüt içindeyiz; tasamız oradan geliyor.

Sayın Başbakan burada bizim bir Adalet Bakanımızdan şikâyet etti. O Mardin'de Sayın Başbakanı şikâyet etmiş. Sayın Başbakan bizzat Hakkâri'de mazisini, kendi partisinin de içinde olduğu devleti halka şikâyet etti. "Siz geri bıraktırıldınız" dedi. "Kaldınız" demedi, "Bıraktırıldınız" dedi. Hangi devlet bir bölgesini kasten geri bıraktırır...

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) - Hükümet, hükümet.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - İhmal eder ve hangi hükümet, hangi hükümet başkanı devletini halkına jurnal eder.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) - Devlet değil, Hükümet.

İHSAN SABRİ ÇAĞLAYANGİL (Devamla) - Sayın Başbakan araç-gereç bahsinde "Devleti perişan halde bulduk" dedi. Katılmıyorum, ben 1940 senelerinde Polis Kolejinin ve Polis Enstitüsünün polis taktiği ve polis psikolojisi hocası olarak, bu müessesede İsviçre'den getirttiğimiz Mösyö Payo ismindeki bir kriminologun riyaseti altında balistik ismini ve teknik hususları devrin polislerine öğrettik. Sayın Başbakan bunu inkâr etmiyorlar. "Var, hepsi de var. Teknik şey de var" diyorlar, "Uygulama hatalı" diyorlar. Uygulamanın hatalı olması, devletin perişanlığı demek değildir. Şu veya bu vekilin ihmali demektir. Türk polisi hiç bir zaman ilmî seviye itibariyle düşük değildir. Belki kifayetsizdi, belki aracı yoktu, şu yoktur; ama olup bitenden haberdar bir polisti. 1940 senesinde balistik ilmi, 1940 senesinde ilmî tetkikat polise girmiştir; ama enfiye çeker gibi bir tek müessese idi, Türkiye'nin bütün adlî kuruluşları aynı müesseseden gelir bilgi alırlardı, pratikte işlemezdi; ama bunlar yok değildi.

Birtakım tedbirler de saydılar. Dediğimiz gibi, bizim endişemiz Hükümetten geliyor. Hükümet, gerekli tedbirleri almıyor. Hükümet, zamanı idaresinde, 10 ay içinde, kaç kişinin öldüğünü tespit edemiyor; sonra da "Faillerin hepsi malumdur" diyor. E, burada benim Grubumun Sözcüsü sual sordu; "Falan hadisenin faili nerede?" "Falan hadisenin faili kim?" dedi. "Bunların hepsi malummuş; ama

yakalanamamış..." E, söyleseydiler; "Beş kişiyi halk mahkemesinden sonra kurşuna dizenler falanlardır... Hamit Fendoğlu'nun katilleri falanlardır... Falan hadisenin faili falanlardır; ama yakalayamadık" deselerdi, yine teselli bulurduk; "Neyse tespit etmişler, günün birinde yakalarlar" derdik. Ölüsünün sayısını bilmeyen Hükümetin, faili nasıl ele geçirdiğini tahmin etmek güçtür : Tahminler...

Diyoruz ki, "Yasal, Anayasal tedbirleri almıyorsunuz." O zaman bize "Hacet yok" dediler; "Memleket bu tedbirlerle gül gibi idare edilir" dediler. Şimdi, 10 ay sonra geldiler "Yasal tedbir alacağız" dediler. "Ne gibi tedbirler alacaksınız..." dedik, Sayın Başbakan dün burada beni çok üzen bir beyanda bulundular ve buyurdular ki; "Devlet güvenlik mahkemeleri kurmak lazımdır..." Anayasanın âmir hükmü; ama bu mahkeme kurulmuş. Anayasa Mahkemesi de bozmuş. Bozma sebeplerini tetik ettik, "Anayasadaki (Tabir aynen Sayın Başbakana aittir) unsurlara aynen riayet etmek suretiyle kurulacak her devlet güvenlik mahkemesi, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmeye mahkûmdur. Bu vaziyet karşısında bu yola gidemeyiz; biz özel mahkemeler kuracağız..." Arkadaşlar, dikkatinizi çekerim; memlekette bir Anayasa, 45 milyonu birbirine bağlayan kutsal mukaveledir. Bunun etrafında toplanmışız. Referanduma sunulmuş; kabul edlmiş, bunun üstünde hükümet kurmuşuz, Devlet olmuşuz.

Şimdi, "Ben katiyen demokrasiden ayrılmayacağım, ben demokratik olmayan tedbirlere başvurmadan bu işin hakkından geleceğim. Benim mayam, demokratiktir" diyen bir Başbakan geliyor ve diyor ki, "Devlet güvenlik mahkemeleri kuramam; çünkü Anayasamız, kendisinin icat ettiği, kurduğu mahkemeye ters düşüyor..." Bu ne garip iddiadır?... Ters düşen Anayasa... Anayasalar ters düşmez muhterem senatörler. Anayasalara ters düşülür ve onun cezası fecidir; ama Anayasa hiç bir halükârda hiçbir şeye ters düşmez. Bu ne iddiadır?.. Bu, kürsüden söylenmiştir. İmkân varsa zabıtlardan çıkaralım. Anayasanın saydığı unsurları muhafaza ederek kuracağımız her devlet güvenlik mahkemesi iptale muhkûmdur... Bu neticeye varılamaz. Bu neticeye varan bir demokrasi anlayışıyla Adalet Partisi olarak mutabık kalınamaz.

Yüce Senatoyu saygılarımla selamlıyorum. (AP, CGP ve Cumhurbaşkanlığınca S. Üyeler Grupu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Sayın üyeler;

Bir hususu açıklamak zorundayım : Sayın İçişleri Bakanı cevap vermek üzere söz istiyorlar. Kendilerine, Tüzüğümüz gereğince söz vermem mümkün değil.

Aslında, Hükümeti denetlemek için konuşulmuş Tüzük maddelerinden, Genel Görüşme bahsi içerisinde, 129, 130, 131 ve 132 nci maddeler özel müzakere şeklini ve usulünü getirmektedir; ama bu özel müzakereler zamanında, yani

daha önceleri Heyeti Umumiyenin de arzusu istikametinde bazı tahribe maruz kalmış. Bu 129 uncu maddede grupların konuşması mümkün olmadığı halde, daha önceki genel görüşmelerde gruplar konuşturulmuş, hatta müteaddit defalar konuşturulmuş, dün Adalet Partisi Grubu, Grup adına Sayın Başkandan, Sayın Cumhuriyet Senatosu Başkanından söz istedi. Sayın Başkan, Tüzük maddesinin, yani 129 uncu maddenin kendilerine Grup adına söz verilmesine imkân vermediğini ısrarla beyan ettiler. Adalet Partisi Grubu da ısrar etmedi söz istemekte; ama emsal var idi. Bana söylediler, ben de Sayın Cumhuriyet Senatosu Başkanının fikrine iştirak ettiğim için, özel bir müzakere usulü maddesi olduğu için, aynı şekilde ben de cevap vermemekte ısrar ettim.

Bu maddede "varsa üç üye konuştuktan sonra hükümet dinlenir, diğer üyeler de müzakereye katılabilir" denmektedir. Aslında bu maddeye göre Hükümet konuşmuştur, bir daha Hükümete de söz vermek mümkün değildir. Ancak, Sayın Başkanla bu daha önceki teamül haline gelmiş, yani Tüzük maddesini tahrip etmiş olan tatbikatı bir defa daha aynı şekilde tatbik edelim, yani sayın üyelerin konuşması bittikten sonra, ikinci kez söz isteyen gruplara verelim, tabiî gruplara söz verince Hükümete de söz vermek icap eder" şeklinde konuştuk ve bu maddelerin Tüzükte yazılı olduğu şekilde bundan böyle tatbiki Başkanlık Divanında yeniden müzakereye alınıp ve bu hususta titizlik gösterilmesine dikkat sarf edilecektir. Bu itibarla Sayın İçişleri Bakanına söz vermenin mümkün olmadığını beyan etmek istedim.

Söz sırası Sayın Münif İslâmoğlu'nda. Buyurun Sayın İslâmoğlu.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Kastamonu) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Konuşmama, Sayın Başbakanın konuşmamla ilgili kısımlarına temas ederek başlayacağım. Sayın Başbakan konuşmasında "Güneydoğu ve Doğu Anadolu'daki hareketleri büyütmek doğru değildir." buyurdular. Şimdi vesikalarını arz ettiğimde, (özür dileyerek arz edeyim ki) yanıldıklarını anlayacaklardır.

Halk bu hareketlerin karşısındadır, yanında değildir. Hiç bir zaman da olmayacaktır. Macaristan'da halkın nerede olduğunu bilirsiniz; fakat 4-5 bin kişilik bir teşkilat, bir insan kitlesi Macar Halkına rağmen, vaziyete hâkim olmuştur. Evet Güneydoğu'daki ve Doğu'daki halkın benimsemediği bu bedbaht hareketlerin kuvvet kaynağı kanaatimizce Hükümettir ve Hükümettedir.

TÖB-DER'in 4 ilâ 11 Şubat 1978 tarihleri arasında yapılan Demokratik Eğitim Kurultayında verilen kararlar, Başkan Gazioğlu'nun konuşması Anayasanın "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür, resmi dili Türkçedir" diye kabul eden üçüncü maddesine ve Dernekler Kanununa

aykırıdır. Eğitim Kurultayının Raporunda Kürtçe ve Türkçe yayın yapan Roje Verlat gazetesi üzerindeki baskıların kaldırılması, Kürt halkının kendi dilinde eğitim görmesi istekleri yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye'de çeşitli halkların değil, Türk milletinin yaşadığını söyler ve aksini bölücülük kabul eder. Taksim meydanında programında bölücülük ve sınıf diktatörlüğü olan bir partiye, Türkiye komünist partisine özgürlük istenmiştir. Sayın Başbakan Ecevit ise, Anayasanın 11 nci maddesinin düşünce ve kanaat hürriyetine koyduğu sınırlara rağmen, Taksim gösterilerini tasvip etmiştir.

Anayasanın 11 nci maddesinin son fıkrası şöyle der : "Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırma kasdı ile kullanılamaz." Taksim Meydanında bu maddenin ruhu ve lafzına aykırı bir sisteme özenen Türkiye komünist partisine özgürlük istenmiştir. Halklara özgürlük istenmiştir. "Kürdara azadi" sloganları Sayın Ecevit'in mantığı ile düşünce özgürlüğünün bir parçası olarak karşımıza çıkmıştır.

Belki Sayın Ecevit, tıpkı 1 Mayıs'tan sonra Türkiye komünist partisine özgürlük çağrılarına karşı gösterdiği hoşgörüyü bunlara da esirgememek eğilimindedir. O zaman Sayın Başbakan şöyle diyordu : "Memleketimizde her türlü siyasî düşünceye yer olmaması zaten büyük bir eksikliktir. Bir de bu eksiklikliği belirtenleri cezalandırmak olanaksızdır."

Sayın Ecevit, Doğu politikamızda o kadar ileri gitmişlerdir ki, Doğu'da vaktiyle isyan görmüş ve dolayısıyle ıstırap çekmiş bir ilimizde "1938'in kahramanları" diye korkunç bir istismarda bulunabilmiştir. Oysa, 1938'de kendisinin katliam dediği olay cereyan ettiği senelerde Genel Sekreterliğini yaptığı rahmetli İnönü Başbakan harekâtın başında ve Hükümet Cumhuriyet Halk Partisinin tek başına iktidar olduğu ve Cumhurbaşkanının da Büyük Atatürk olduğu bilinmektedir. Hükümet ve sayın Başbakan bütün bu izah ettiğimiz hadiselere, beyanlara seyirci kalmalarıyla bu yoldan anarşi gayyasına Türkiye'yi sokmakta devam etmeleri ile Anayasayı ihlal etmiş ve etmekte bulunmaktadırlar.

Yine, Devlet memurlarının kurduğu TÖB-DER'in Kurultayında Anayasanın 3 ve 11 nci maddelerinin ihlaline ait pasajlar okuyup bu faslı kapamak istiyorum. Pasajlar : "Irkçı, şöven, asimilasyoncu eğitime hayır" "Ana dili ile eğitim." "Kendi geleceğini özgürce belirtme hakkına sahip çıkma yolunda hızlı bir gelişme içerisinde bulunan Kürt ulusal demokrat güçlerini ezmek için ırkçı, şöven, asimilasyoncu baskılar yoğunlaşmaktadır." Yine başka bir pasaj : "Mevcut eğitim

sistemi Türk olmayan ulusal topluluklara karşı izlediği asimilasyon politikasının ve ırkçı şöven uygulamanın en önemli araçlarından biri oluşturulmaktadır. Buna karşı mücadele etmek örgütümüzün başta gelen görevidir. Yine ayrı bir pasaj : "Türkiye'de eğitim ötedenberi ırkçı, şöven, asimilasyoncu "millî" bir karakter taşımaktadır. Ana dili Türkçe olmayan halk topluluklarından, küçük bir azınlığın dışında, hiçbirisine kendi ana dilinde eğitim, öğretim görme ve kendi kültürünü özgürce geliştirme hakkı tanınmamıştır. Türkiye'de halkların ve haklarının eşitliği kendi geleceklerini özgürce belirtmesi ilkesi doğrultusunda herkese kendi anadilinde eğitim görme hakkı tanınmalıdır."

"Emperyalizm, faşizm, sosyalizm konusunda eğitim ne denli zorunlu ise, Kürt ve Kürdistan konuları da, yani Kürt halkının antisömürgeci mücadelesi konusunda da kitlelerin eğitiminde o denli zorunludur. Geçmişte Kürt halkı üzerinde uygulanan jenosit eylemlerin ve bunu alkışlayanların hesabı sorulmalıdır. Mevcut eğitim sistemi, egemen sınıfların Kürt halkı üzerinde ırkçı şöven politikasının bir parçasıdır."

Hükümette vazife alan bir bakanın Temmuz ayın ortasında Diyarbakır konuşmasında, "Ezilen halkların yeterince savunulabilmesi için düşünce özgürlüğüne ihtiyaç vardır." buyuruyor. O nedenle, 141, 142 nci maddeler kaldırılmalıdır. Ezilen halklar tabiri, bir Sovyet propaganda tabiridir. Bizim Anayasamızda halk deyimi yoktur, Türk Milleti vardır.

13 Nisan 1978'de Roja Wellat gazetesinde "Kürdistan'da jandarma baskısı devam ediyor" diyor ve yine Türkiye'de Anayasa dışı hareketleri destekleyen, bölücü ve anarşiyi, sınıf mücadelesini körükleyen Romahi, Bohoz, Şafak, Komal, Rızgari, Aydınlık, Özgürlük Yolu, Roje Wellat, Kova adlı neşriyatlar birbirini takip etmektedir.

6 Mayıs 1978 sayısında Kurtuluş Gazetesinde şöyle bir haber var : "Türkiye halklarının yiğit millitanı Nurettin İl öldürüldü."

Yine, 11 Nisan 1978'de aynı gazetede şöyle bir haber var : "Irak, İran ve Türkiye sınırlarının kesiştiği Dilamber dağında gizli bir yerde Irak, İran, Türk, Kürdistan'dan gelen temsilciler kendi aralarında dayanışma ve işbirliği konusunda tartışıp, kararlar aldılar. Toplantı sonunda imzalanan anlaşmaya, Peyamana Sesiner (Üç sınır anlaşması) adı da verildi.

23 Nisan 1978 sayılı Kurtuluş gazetesi, "Tabular, Tabuların üzerine cesaretle yürüyenler çıkmadıkça yıkılmazlar" diyor ve "Hâkim Türk şövenizmi yıkılacaktır" diye ilave ediyor.

21 Mart 1978'de ırkçılıkla mücadele ve Nevruz günü olarak ilan ediliyor.

İstanbul'da 18 Mart'ta Spor ve Sergi Sarayında, 24 Mart'ta Ankara'da Makine Mühendisleri Salonunda Doğu Kültür Derneklerinin tertipledikleri bölücü toplantılar yapılıyor.

Memo, Heval isimli ozanlar, Silvan'dan gelen Koma azadi toplulukları Kürtçe şarkılar söylüyorlar, Devrimci Demokrat Gençlik mecmuası 2 Mart 1978'de merkezi Diyarbakır'da bulunan Devrimci Demokrat Kadın Derneği, "Analar çocuklarınıza anadilinizi öğretin" sloganları ile çalışmalara başladığını ilan ediyor.

Aydınlık gibi, Mao'cu dergilerde Atatürk ve İnönü'nün aşağılık entrikalarından bahsedilmekte, Türk Ordusunun bir burjuva aleti olduğunu, asıl halk ordusunun Çerkez Etem'in Kuvai Seyyare'si olduğu, Atatürk'ün devrime ihanet ettiği tarzında yazılar çıkmaktadır.

Sayın Başkan, sayın senatörler;

Türkiye'de cereyan eden hızını ve pervasızlığını gittikçe artıran anarşik olayların bölücü hareketlerin gerçek sebebinin tespit ve teşhisi bununla mücadelenin ilk şartıdır.

Bu tespit ve teşhise dayanak olacak ciddi bilgilere sahip çok önemli devlet sorumlularının beyanlarını hatırlatmak ve takdirlerinize sunmak yerinde olacaktır. Basında ve resmî ağızlarda hassas bölgeler tabiri ile bazı özellikleri üstü kapalı ifade edilmek istenen, bir yurt bölgesinde Devletin varlığı ve güvenliği ile alakalı incelemeler yaptıktan sonra, Ankara'ya dönen Genelkurmay Başkanı Sayın Orgeneral Evren, 20 Haziran 1978 tarihli bazı gazetelere manşet olan beyanatında, "Doğu ve Güneydoğu'daki bölücü hareketler mutlaka önlenecektir." demiştir.

Bu beyan vahim bir teşhisin, aynı zamanda millete verilen ümit ve teminatın ifadesi olmuştur. O günden bugüne, Genelkurmay Başkanımızın ağzından ifadesini bulduğu için, ciddiyet ve vehameti herkes tarafından kabul edilmesi tabii bulunan bu durumun, bu tehlikenin ortadan kaldırılması için ne gibi ciddi tedbirler alınmıştır?... Bu cihet Milletin de Parlamentonun da meçhulüdür.

Herkesin malumu olduğu bir husus varsa, o da, o günden bugüne Türkiye'nin her tarafında bizzat Ankara sokaklarında Türk Devletini kolaylıkla bölmek hayal ve hıyaneti peşinde olanların, koşanların, ihanet naralarının pervasızca ve daha yüksek sesle devam ettiği Başkent sokaklarının, bölücü afişler ve yazılarla kirletildiği ve yayınlarına hız verildiğidir.

Bakınız "Halklara özgürlük" teraneleri ne meyveler vermiştir :

Kürtçülük Gerçeği, Irak Kürdistanı Kuruluş Mücadelesi, Barzanı ile Konuşmalar,Kürtlerin İsyanı, Kürt Millî Meselesi, Irak Kürdistan Demokrat Partisinin

Yeni Stratejisi, Kürtlerin Mecburu İskânı, Kürtlerin Kökeni, Türk Tarih Tezi ve Kürt Sorunu, Meherabat Kürt Cumhuriyeti, Bir Kürt Devrimcisi Edip Karahan'ın Anısına, Mervani Kürtlerinin Tarihi ve buna benzer yayınlar hürriyet, özgürlük namına her gün yayınlanmakta.

Anlaşılıyor ki, bu hıyanetin bedbaht yolcularının cüret ve cesaret kaynağı, karşılarında Devleti görmemekten gelmektedir. Devletin varlığını ihanet erbabına hissettirmeyenler, bu naralardan rahatsız olmayanlar elbette tarihin ve milletin hükmünden doğacak sorumluluklardan kendilerini kurtaramayacaklardır.

Anarşik olayların yöneldiği hedef ve tehlikenin ciddiyetini gözler önüne sermek için, Devlet güvenliğinden mesul bir sayın bakanın, bendenize ve üç parlamenter arkadaşıma, Nisan 1978 başında makamında söylediği şu sözleri bir kere daha Senatonun zabıtlarına geçirmekte fayda mülahaza etmekteyim.

Sayın Bakan şöyle diyordu :

"Türkiye Devleti bir aysberge çarpmak üzeredir." Bu aysbergin, bu tehlikenin ne olduğunu sorduğumuzda, "Bunun Devleti bölmek isteyenler" olduğunu ifade etmişlerdi. Bu sayın Bakanın sözleri, Genelkurmay Başkanımızın biraz önce belirttiğimiz ve daha sonra ki bir tarihte yayınlanan beyanlarına uygun düşmektedir. Türkiye'nin bugünkü hazin manzarası karşısında, Sayın Genelkurmay Başkanımız, Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla, yine Devleti bölmek isteyenlere bu maksatla şerefli Türk Ordusunun yıpratılması için, basında malum iftira ve tezvir kampanyası açanlara gerekli cevabı vermiş ve Büyük Atatürk'ün vatan ve Cumhuriyeti emanet ettiği ve "muhtaç olduğu kudretin damarlarındaki asil kanda bulunduğuna" işaret ettiği Türk gençlerinin bir kısmının, vatanı bölmek isteyen malum hainlerle aynı istikamette hareket etmelerinden duyduğu elem ve ıstırabı belirtmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız Fahri Korutürk de, Cumhuriyet Bayramı mesajında; hedef saptırmak, ihanetleri milletten gizlemek gayreti içinde çırpınanları manen mahkûm eden şu gerçek teşhisi açıklamış, tehlikenin adını açıkça ifade ederek, Genelkurmay Başkanımızın beyanlarına ve yetkili Bakanın biraz evvel açıkladığımız teşhislerine kuvvet kazandırmıştır. Sayın Cumhurbaşkanımız, mesajında aynen şöyle demişlerdir :

"Yurdumuzda meydana gelen olaylar yalnızca bir grup gözü dönmüş insanlık duygusundan yoksun kimselerin şuursuzca giriştikleri eylemlerden ibaret değildir. İç ve dış düşman çevrelerce tezgâhlanan bu eylemler artık iyice anlaşılmıştır ki, milletimizin ve Devletimizin bütünlüğüne yönelik eylemlerdir."

Sayın Cumhurbaşkanı, ihanetin adını koymuştur; Devlet ve millet bölünmek istenmektedir. Bölücüler ve komünistler bu hedefe varmak için elbirliği, işbirliği

halindedir. Buna rağmen, bölücülüğü ve komünizmi bir tehlike olarak ifade etmekten ısrarla kaçınan bir suçlu zihniyet işbaşındadır. Biraz evvel ifade ettiğim gibi, kongrelerinde hangi ihanetlerin pervasızca tezgâhlandığı, kısa bir süre önce gördüğümüz TÖB-DER, Devlet Emniyet Kuvveti içinde komünist bir ihtilâl teşekkülü halinde çalıştığı herkesçe bilinen POL-DER, 1 Mayısta Taksim meydanında kızıl ihtilal provası düzenleyen, kızıl bayraklar ve komünist liderlerin resimleri gölgesinde bir kısım parlamenteri bile yürüten malûm DİSK, Devlet teşkilatını işgal eden bölücü, komünist militanlarının gördüğü itibar ve himayeyi de bilmeyen yoktur. Hatta Barzani karargâhından kendisine gönderilen talimat ve mektupları Devletin dosyasında bulunan bazı kişilere Hükümette görev verilmesi, itibar gösterilmesi bu konudaki pervasızlığın açık delilidir.

Eğer arzu ederseniz, Diyarbakır, Siirt illeri Sıkıyönetim Komutanlığının 2 Numaralı Askerî Ceza Mahkemesindeki, bugün mevcut Hükümette vazife alan bir Bakan hakkındaki mahkeme kararını da okuyabilirim.

SUPHİ KARAMAN (Tabii Üye) – Nerede şimdi o Bakan?...

BAŞKAN – Lütfen efendim lütfen; sual soramazsınız hatibe, lütfen efendim.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Devamla) – Bayındırlık Bakanınız.

BAŞKAN – Lütfen efendim.

SUPHİ KARAMAN (Tabii Üye) – Nerede o Bakan?...

BAŞKAN – Lütfen efendim lütfen, sual soramazsınız hatibe, Tüzüğümüz mani.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Devamla) – Bayındırlık Bakanı beyefendi; rapor açık, gizli tarafı yok.

BAŞKAN – Devam buyurun efendim, devam edin.

SUPHİ KARAMAN (Tabii Üye) – Neden veto etmediniz öyle ise?...

BAŞKAN – Lütfen sayın Karaman.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Devamla) – İşte böyle güçlere dayana geldiği içindir ki...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Siz getirdiniz.

CAHİT DALOKAY (Elâzığ) – Bugünkü Hükümette değil mi, kâfidir.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Devamla) – Efendim, burada biz siz yok, davaya teşhis koyacağız.

BAŞKAN – Sayın İslâmoğlu, İslâmoğlu.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Devamla) – Biz yapmışız hatayı, siz devam ettiriyorsunuz; bu iş midir?... Memleket bu noktaya geldi.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Biz getirmedik Meclise, siz getirdiniz.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Sizin Hükümetinizde.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Niçin ihraç etmediniz o zaman?... Sizdeyken zemzemle yıkanmış, şimdi ise kirletiyorsunuz, ayıptır.

ALİ MÜNİF İSLÂMOĞLU (Devamla) – Kimse canım, efendim, bugünkü ölüyü kaldıralım.

İşte böyle güçlere dayanabildiği içindir ki, Sayın Cumhurbaşkanının mesajında, açıkça ifade edilen tehlikenin ve anarşinin millet ve devlet bütünlüğüne yönelik olduğunu belirten gerçek teşhisi Sayın Başbakan paylaşmamakta, hayalî hedefler, hayalî tehlike ve umacılarla bu ihanet cephesinin rahatça çalışmasına imkân vermekte, onların cüret ve umut kaynağı olmaktadır. Bu zihniyetin sahibi ve bu yolun yolcusu olan bir Başbakandan, bu ihanet gidişini durduracak ciddi tedbir beklemek, akıl ve mantığın kabul edeceği bir husus değildir. İhanetle ittifak halinde bulunduğu açıkça görülen bu zihniyet işbaşından uzaklaştırılmadıkça, Devleti ve rejimi kurtarmanın normal yolu açılamaz. Tufanı bekleyen, suçlu bir tevekkül içinde olanlara seyirci kalanları, bir kere daha tarih ve millet önünde uyarmayı vazife biliriz.

Saygılarımla.

BAŞKAN – Sayın Lûtfi Doğan, buyurun efendim.

LÛTFİ DOĞAN (Erzurum) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Yüce Senatoda görüşülmekte olan, Genel Görüşmeyle ilgili şahsî düşüncelerimi Yüce Heyetinize arz etmek üzere söz almış bulunuyorum. Sözlerime başlamadan önce Yüce Heyetinizi saygılarımla selamlıyorum.

Genel görüşme açılmasını Kontenjan Grubu değerli senatörleri düşünmüş ve Yüce Heyetinizin, (Bir gün evvel de olsa) olağanüstü bir toplantıya çağırılması neticesinde genel görüşme açılması, Hükümetin "Şiddet olayları hakkında aldığı ve alacağı tedbirlerin neler olduğu hususunda bilgi verilmesi" başlıklı bir genel görüşme teklifi verilmiş, Yüce Heyetiniz de ittifakla kabul buyurmuş ve binnetice bu genel görüşme şimdi devam etmektedir.

Bunu düşünen Kontenjan Grubu değerli üyelerine teşekkür ederim. Çünkü, aslında bu genel görüşmenin açılma teklifinde bulunulmasıyla, önergesinin verilmesiyle Yüce Senatonun ve hatta Meclislerimizin daha açık ifadeyle, Türk Milletinin düşüncelerine bir tercümanlık yapılmıştır.

Kıymetli kardeşlerim, muhterem senatörler;

Türkiye'mizde bugün müşahede ettiğimiz durum, hemen her vatanseveri, aklı eren her insanı mustarip etmektedir. Bu milletin eminim ki, aklı eren her evladı,

memleketimizin karşılaştığı bu sıkıntılı durumlardan büyük elem ve ıstırap duymaktadır.

Gerek Sayın Başbakanın konuşmalarında, gerek daha önce grupları adına konuşma yapan değerli sözcülerin beyanlarında, bazan sarih, bazan zımnî olarak bu meseleler dile getirildi; fakat bu vakanın varlığında, böyle bir vakada hepsinin ittifak halinde olduğunu gördük.

Sayın senatörler;

Yüksek müsamahalarınıza güvenerek, birkaç hususa bu konuşmamda işaret etmek istiyorum. Birincisi şudur :

Hakikaten bu durum bizleri son derece müteessir etmektedir; ama bendenizin inancım şudur ki, Türk Milleti, Türk Devleti ve bu büyük Milletin Parlamentosu, Allahın inayetiyle bu engelleri çok rahatlıkla aşabilecek güçtedir. Günün birinde milletin bu sıkıntılara, bu ıstıraplara maruz kalmasına sebep olan kimseler, hem cezalarını çekmiş olacak, hem de büyük bir mahçubiyet içerisinde vicdan azabı duyacaklardır. Bendeniz bundan eminim. Ancak, bendenizi müteessir eden bir nokta var; o da şudur :

İktidar mensubu değerli arkadaşlarım, hatta Hükümetimizin Sayın Başkanı, diğer taraftan muhalefette bulunan sözcüleri, yine kıymetli arkadaşlarım burada güzel fikirler ortaya koymuş olmakla birlikte, içlerinde ittifakla bu meseleye çözüm getirecek noktaları belirtmekten her nasılsa kaçınır bir tavır takındıkları hissini bendeniz elde ettim. Yanılmış olabilirim. Bendeniz istiyorum ki, gerek muhalefet, gerek iktidar bizleri birbirimize yaklaştıracak; ittifak halinde olabileceğimiz meseleleri büyük milletimizin bu yüce kürsüsünden dile getirmiş olalım. Düşüncelerimiz vardır; kendimize göre haklıdır; ama bunların en faydalısını, en isabetlisini bu kürsüden dile getirmekte fayda var. Şayet bir münaferete, bir kırgınlığa sebebiyet verecekse Hükümet bundan sureti katiyede tevakki etmeli ve diğer konuşan kıymetli arkadaşlarım da bundan çekinmelidirler. Neden?.. Çünkü memleketimizin bugünkü durumu bunu icap ettirmektedir. Müsamahanıza güvenerek bir misal vermek istiyorum. Belki bu ikibin yıl önce geçmiş bir meseledir; ama bugüne de faydası olacağı kanaatındayım. Bendenizi, bu misali arz etmeye sevk eden saik, siz Yüce Heyetin engin müsamahanızdır.

Bir devlet reisi bir gün ava gider. Avladığı avını pişirmek için tuz lazım olur. Yetkililerini çağırır; "Şu parayı alın, şu köye gidin, oradan bir miktar tuz alın gelin ve avımızı pişirelim." der. Oradakiler derler ki, "Efendim, bir miktar tuzun ne değeri olur ki, siz bunun parasını vermeyi düşünüyorsunuz?." O devlet başkanı cevap verir, der ki, "Kumandan, bir ağaçtan bir elma nâhak yere koparırsa, askerler o ağacı kökünden yok ederler."

Şimdi kıymetli senatörler, değerli arkadaşlarım;

Burada gerek Hükümet üyesi, gerek muhalefet, acı hakikatleri yerine göre lisanî münasiple dile getirmelidir, doğrudur; fakat incitici bir laf emin olun ki, millet bünyesinde büyük sarsıntılar meydana getirmekte, fertler arasında hakikaten büyük uçurumlar meydana getirmektedir. Bunu, bendeniz, birçok müşahadelerim olduğu için müsamahanıza güvenerek arz etmiş oluyorum. Bendeniz de muhalefete mensup bir naçiz arkadaşınızım : Diğer muhalefete mensup arkadaşlarım da elbette Hükümetin yerinde olmayan, memleket için zararlı olan şeylerini, zararlı demeyeyim; memlekete fayda getirmeyecek davranışlarını, icraatını elbette buraya getirmeleri hakkıdır. Çünkü bu murakabelerini yapmaları onların en başta gelen vazifeleridir. Bunu yaptıkları takdirde hem onlara teşekkür etmesi lâzımdır Hükümetin, hem de hepimizin takdirle karşılamamız gerekir.

Bendeniz eminim ki, gerek iktidarda bulunan zevat, gerek muhalefette bulunan zevat bu memleketin iyiliği için, yüksek menfaati için hakikaten büyük bir hassasiyet göstermektedir. Zaten bu hassasiyet gösterilecek vasıfta olunulduğu içindir ki,bu Yüce Parlamentoya bu aziz millet bu değerli arkadaşları seçmiş, göndermiştir. Tarihten bir misal daha arz edeyim. Geçmişten bahsedeceğim, Nizam ül Mülk'ün Siyasetnamesinde gözüme ilişti; fakat yeri geldi. Yine müsamahanıza güvenerek arz ediyorum.

"Gafleti emir, ihaneti vezir mülkü harap eder" diyor.

Eski bir tabirdir. Yani gerek Devlet, gerek Hükümet Başkanının, gerek yanındaki arkadaşlarının her yönüyle uyanık olması lâzımdır. Bugüne tatbik edersek, bütün Parlamento üyelerinin uyanık olmasında zaruret vardır. Aksi halde, menfi ruhlu kimseler bizleri birbirimize düşürebilir, birbirimizi incittirir. Allah vermesin, memleket sıkıntılara, hatta telâfisi güç zararlara götürülmüş olabilir.

Yeri gelmişken Osmanlı Devleti zamanında, hatta Kanunî zamanında söylenmiş bir sözü daha arz etmek istiyorum. Bu konuyla ilgili olduğu için arz ediyorum.

Bir gün Kanuni'nin huzuruna bir hanım gelir. Evine hırsız girmiştir. Der ki; "Efendim, evime hırsız girdi. Yorganımızı aldı, eşyalarımızı aldı. O derece ki, tamamiyle mağdur olduk, çaresiz kaldık. Üzerimizdeki yorganlar dahi gitti." Devlet Reisi diyor ki; "Evlâdım, bu ne derin uyku ki, üzerinizden yorganınız alınıyor, siz uyanmıyorsunuz?" Hanım cevap veriyor; "Şevket-meâb efendim, sizlerin uyanık olduğunuzu düşünerek biz rahat uyumuştuk."

Kıymetli senatörler, değerli arkadaşlarım;

Milletimizin huzurunu, Devletimizin, milletimizin bekasını temin etme görevi kanunlarla, Anayasa ile bizlere tevdi edilmiş ve bizim murakebemizde olan

Hükümetimiz de bunu icra etmektedir; ama ne hazin durumdur ki,bendeniz dün Sayın Başbakanın verdiği rakamları tespit ettim, başkaları da söylüyorlar; ama meselâ bugüne kadar, yani 5 Ocak 1978 tarihinden 6 Kasım 1978 tarihine kadar Türkiye'mizde siyasî, yani ideolojik sebeplerle öldürülen vatandaşlarımızın sayısı 559'dur. Bir başka istatistik yapanlar 800 küsur diyorlar.

Değerli senatörler;

Değil 559, değil 800, bir vatandaşımız katledildiği takdirde bizler uykumuzu terk etmeliyiz. Allah'a çok şükür bizim hepimiz böyle düşünebilecek vasıftayız; çünkü biz hepimiz bu aziz milletin evlâdıyız.

Eminim ki; genç yaşta dul kalmış kadın, yetimini avuturken biz senatörlerin rahat uyumamıza imkân olacağını bendeniz düşünemiyorum; ama ne hazin ki, memleketimizde birtakım ihmaller var. Var; ama yeise kapılmaya, ümitsizliğe düşmeye de mahal yoktur. Bu birtakım ihmallerin varlığını CHP'ye mensup parlamenterlerle konuştuğum bazı arkadaşlardan dinledim. Onlar tedirgin. Bendeniz de ıstırap duyuyorum, arkadaşlarımızla konuşuyorum onlar da ıstırap duyuyor. AP'li arkadaşlarımdan duyuyorum, MHP'li arkadaşlarımdan da duyuyorum, hepsi ıstıraplı, hepsi sıkıntı çekiyor; ama, hepimizin müttefik olduğumuz, bir olduğumuz bir nokta var; elbirliği yapalım, birlik olalım, şu memleketin âli menfaatlerini koruyalım, nahak yere bir damla kan akmasına imkân bırakmayalım.

Biz buna Allah'ın izni ile muktediriz; yani Türk Milleti olarak, Türk Parlamentosu olarak muktediriz. Gel gör ki, lüzumsuz yere birtakım cebelleşmeler bizlerin maalesef hem zamanımızı kaybettiriyor, hem de şu veya bu şekildeki görüşte olan vatandaşımızın kanının akmasına sebep oluyor.

Şu, büyük Milletin evlâdı mıdır, görüşü ne olursa olsun, hangi kampta olursa olsun, onun maddî, manevî varlığını korumak bizim vazifemizdir, Devletin vazifesidir, Hükümetin vazifesidir. Eğer, kanunlar riayet varsa, bu böyledir. Korunulmadığı takdirde, çaresi burada aranılacaktır. Nasıl? Haklı bir sözü hiç sevmediğimiz bir kardeşimiz, bir arkadaşımız da söyleye, antipati duyduğumuz bir arkadaşımız da söylese, bu söz haklıdır diye memnuniyetle kabul edip, ona teşekkür etmeliyiz.

Değerli arkadaşlarım;

Meselâ dün, şahsına hürmetim var, Sayın Başbakanımızın konuşmalarını dinlerken birçok yönlerinde bendeniz memnun oldum. Konu şu :

Buyurdular ki, "Okullarımızda dersler devam etmektedir. Herhangi bir hadise olmamaktadır. Yurtlarda çıkan hadiseleri önledik."

Yurtlarda kim hadise çıkarıyorsa, bendenizin babam da olsa, kardeşim de olsa, (Hepinizi tenzih ederim, babamı da) onun karşısına bir bütün olarak dikilmek

mecburiyetindeyiz, kim olursa olsun. Ama, bugün Sayın İçişleri Bakanımız da burada, müsaade ederlerse ben bir hususu arz etmek istiyorum.

Bugün öyle yüksekokullarımız var ki, meselâ Sayın Niyazi Ünsal arkadaşımız da bahsettiler, Ortadoğu Teknik Üniversitesinde, meselâ belli bir düşünceye bağlı talebe teşekkülünün düşünceleri hâkimdir. Bu, olmamalıdır. Oraya giren kimseler, oradaki resimlerin hiç bir Türk büyüğüne ait olmadığını söylüyorlar. Bendeniz gidip görmedim.

Bir misal daha söylemek istiyorum. Vaktiyle orada bir arama yapılmasına ihtiyaç hâsıl olmuş; fakat o arama yapılırken Parlamentodan birtakım arkadaşlar oraya, o aramaya engel olmak için gittiklerini söylediler. Bunu duydum, ilgili Bakandan sorup cevabını alamadım. Eğer, Sayın Bakanımız da bunu teyit ederlerse, şahsen bendeniz çok üzüleceğim.

Değerli arkadaşlar;

Her birimizin bir siyasî kanaatimiz var. Bendeniz siyasî kanaati belli, sizlerinde belli, herbirimizin de belli ve kanaatlarımıza hürmet etmek de bizim vazifelerimiz; ama bunu en ilmî,en medenî, engüzel yoldan gerçekleştirmek için hepimiz çalışıyoruz; fakat Devletin kanunlarına, Devletin, Milletin herhangi bir ferdine yönelecek bir tecavüzde Millet olarak da, Hükümet olarak da, Devlet olarak da bir bütün olmak mecburiyetindeyiz.

Arz etmek istediğim nokta şudur : Kötülüğü, şerri, haksızlığı yalnız bırakmalıyız. Kanun ne ceza verir, kanununun verdiği cezayı da hepimiz burada göstermeliyiz. Ne hazindir ki, bu hususta birtakım ihmaller geçmişte olmuştur, şimdi bugüne geldik. Şimdi bugün bendenizin değerli arkadaşlarımdan, Hükümetin değerli mensuplarından, bütün parlamenterlerimizden, hatta bütün Milletimizin fertlerinden naçiz bir ferdi olarak, büyük Türk Mliletinin mensubu olmakla iftihar ettiğim naçiz bir kardeşiniz olarak istirhamım şudur : Aklı selimle bilerek, düşünerek hareket edelim; birliğimizi tesanüdümüzü, kardeşliğimizi muhafaza edelim, hatta kendimizi de bir kontrolden geçirelim, "Acaba yanlış bir davranışım var mı? Bu davranıştan vazgeçeyim" diyelim. Hepinizi tenzih ederim, bu söz bendeniz içindir; ama buna dikkat etmekte,bu büyük milletin, yüksek menfaati için, milletin huzur ve sükûnu için bunda bendeniz fayda görüyorum.

Şunu arz etmek isterim :

Sayın Başkan, vakit yaklaşınca lütfedin, malûmat verin ki, vakit almayayım.

BAŞKAN – Daha vaktiniz var efendim.

LÜTFİ DOĞAN (Devamla) – Şunu arz etmek isterim :

Bu büyük milletin evlatları bugün birbirlerine kurşun sıktıkları vaki; şu kadar ölü, şu kadar zayiat var. Bundan hepimiz dil-hûn olmaktayız; ama bunun sebepleri üzerinde elbirliğiyle iyiden iyiye düşünerek, akli selimi hakem kılarak eğilmemiz lazımdır. Eğer bendeniz veya partim fayda görsün diye birtakım gerçeklere göz yumarsam,bendeniz bunu vatanseverlikle kabili telif göremiyorum; inançla da kabili telif göremiyorum kıymetli senatörler.

O halde bunun sebepleri üzerinde çok iyi durmak lazımdır. Acı; ama yine müsamahanıza güvenerek arz etmek istiyorum; bugüne birdenbire gelinmiş değildir. Geçen Hükümet, birtakım yönleriyle tenkit edildi. İhmalleri vardır, tenkit edilecek tarafları vardır; millete büyük hizmetleri vardır. Bunların hepsi olur; ama isabetli işleriyle isabet kaydedemediği işleri mukayese edilir de, isabetli işleri ağır basarsa takdire şayandır. İsabet az olursa, o zaman hakikaten o da kendi kendini bir muhasebeye tabi tutmalıdır. Nitekim, Yüce Parlamento görevini yapıyor.

Bugünkü Hükümet? Bugünkü Hükümetin de birtakım icraatları var. Kendisine göre haklı olduğu sebepleri vardır; muhalif olanların tenkit ettiği sebepler vardır. Bunların detayları üzerinde durmak bizi neticeye götürmez. Ancak, memleketimizde birtakım huzursuzluklar var, bu aşikârdır; fakat bugüne bağlamak, dünkü Hükümete bağlamak meseleyi isabetle görmemek gibi gelir. Bendeniz öyle düşünüyorum. Nedir sebepleri? Çok sebepleri vardır; ama bu sebeplerin başta gelenlerinden birisi eğitimimizdeki eksikliktir.

Değerli arkadaşlarım;

Biz,eğitimimizde fazla değil, şu iki ciheti temin etmemiz mümkündür :

Evlatlarımıza, "Her türlü iyilik birliktedir. Her türlü iyilik iyi işlerde yardımlaşmadadır," ve üçüncüsü "İnsanların birbirini sevip, haklarına saygı göstermesindedir." Bu üç cümleyi telkin etmekte, bendeniz öyle görüyorum ki, ihmallerimiz vardır. Niçin? Eğer biz evlâtlarımıza birliğin, insanları sevmenin, hak ve hukuka saygılı olmanın, iyilikte yardımlaşmanın esaslarını telkin etmiş olsaydık, bu memleketin evlâtlarından milyonda bir tanesi dahi çıkmayacaktı kardeşine kurşun sıkan.

Bizim düşmanlarımız var. Bizim dışta düşmanlarımız var. İsim koymayı bendeniz arzu etmek istemem; ama yeri geldi, müsamahanıza güvenerek arz edeceğim.

1967 yılında Sağlık Bakanlığında aile planlamasıyla ilgili bir toplantı yapıldı. Oraya yüksek rütbeli bir subayımız da gelmişti. Bendeniz de o zaman hizmet görmekle şeref duyduğum dairemin mümessili olarak gönderilmiştim

Meseleleri izah ettiler. Bendenize de daha sıra gelmemişti; fakat orada yüksek rütbeli bir askerimiz şunu söyledi: "Bana kalırsa, siz bu memleketin zengin-

liklerini, maddî kaynaklarını değerlendirmeye bakın, bir. Bir de, mümkünse siz nüfusu artmaya teşvik edin. Neden söylüyorum bunu biliyor musunuz?" dedi; "Ne Rusya 60 milyonluk bir Türkiye'yi karşısında görmek ister, ne de Amerika. Bu aynıyla vakidir kıymetli senatörler.

BAŞKAN – Dört dakikanız var efendim.

LÜTFİ DOĞAN (Devamla) – O halde biz bir olduk mu, bütün olduk mu, güçlü olduk mu, birimize vaki; yani Türk milletinin hangi düşüncede olursa olsun herhangi bir ferdine vaki tecavüzden hepimiz üzüntü duyduk mu; Türkiye'nin düşmanları yere serilmiştir. Ama, nemelazım denildiği gün işte birtakım tedirginlikler doğabilir, baş gösterebilir, gelişir, hepimizi mustarip eder.

Değerli senatörler;

Güzel bir sözdür; gerek seçimlerden sonraki günleri, gerek seçimlerden önceki günleri, hatta İstiklal Savaşımızı, ondan sonra ve ondan evvelki tarihimizi, bunu söylerken yakın tarihimizi gözden geçirecek olursak; bizlerin birbirimizi kardeşçe sevmemizin zaruretine, birbirimizle tesanüt halinde bulunmamızın zaruretine çok kesin kanaat getirmiş oluruz. Aslında hepiniz böyle düşünürsünüz; ama bazı hissî davranışlar maalesef bunu zedelemekte ve sekteye uğratmaktadır.

Bir edibimizin şu sözünü ıttılaınıza arz etmek istiyorum:

"Geçmişten adam hisse kaparmış, ne masal şey,

Beş bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi?

Tarihi tekerrür diye tarif ediyorlar,

Eğer ibret alınsaydı, hiç tekerrür mü ederdi?"

Değerli senatörler;

Millet olarak geçmişten her türlü faydalı dersleri almış olmamız lazım. O halde şimdi bu durumdan kurtuluşun çareleri, sebepleri nedir?.. Elbet Hükümetin aldığı birtakım tedbirler var. Elbet diğer kıymetli senatörlerin ileri sürdüğü birtakım değerli fikirler var. Bendeniz müsaade ederseniz birkaç tanesini de ilaveten arz etmiş olayım. Çünkü, bendenizin arz edeceğim hususlara değinen arkadaşlarım olmadı.

Bu tedbirlerin biri kısa vadeli, ikincisi uzun vadelidir.

Kısa vadeli tedbirlere gelince, birincisi şudur: Başta Türkiye Televizyon ve Radyosu olmak üzere bu memleketin, bu milletin iyiliğine hayrına, milleti, memleketi birleştirecek, sevdirecek yayınlara yer vermeli ve milleti tedirgin edecek programa, Milleti müteessir edecek herhangi bir programa yayınlarında yer vermemelidir. Bendenizin kanaati olan basit bir misal arz edeyim:

TRT'nin bir kısım yayınları Türkiye'de aile yuvalarını çatırdatmaktadır. Misal olarak arz edeyim; reklamları hepiniz görmüşsünüzdür, hepiniz seyretmişsinizdir. Allah için sizlerin yüksek takdirlerinize sunuyorum, Türk meziyetiyle Türk karakteriyle, Türk-İslâm ahlâkıyla bağdaştırmaya imkân var mıdır, yok mudur?.. Hatta naçiz kanaatim odur ki, millete ve kadınlığa da tamamıyla zıt olan beyanlardır. Belki bunu biraz mübalağalı bulanlar olabilir; ama arzu ederseniz bunları bazı delilleriyle ortaya koyma imkânım vardır. Bu çok kıymetli eğitim aracından milletin tamamının en iyi bir şekilde istifadesini sağlamayı sayın Hükümetten bendeniz bir naçız üye arkadaşınız olarak beklemekteyim.

BAŞKAN – Sayın Doğan, vaktiniz doldu, lütfen cümlenizi bağlayınız.

LÜTFİ DOĞAN (Devamla) – Teşekkür ederim, bağlıyorum Sayın Başkanım.

Basın-yayının değeri çok yüksektir. Bir memleketi yapmakta da, yıkmakta da maalesef rolü çok büyüktür. Hatta bir profesörümüz şöyle söylemiştir, "Dünyayı sözler idare ediyor." Bu sözün mübalağa tarafı var; ama hakikat payı da çok büyüktür. Şu halde kıymetli basınımızdan, milletin fertlerini birbirine sevdirecek, milleti ilmen, kültür bakımından yükseltecek yayınlara yer vermeliler ve yazarlarımız kalemlerini bu yönde oynatmalı, hareket ettirmelidir. Yoksa milletin fertlerini şu veya bu şekilde birbirine düşürecek yayınlar, resimler olursa, bu karşılaştığımız durumların kaçınılmaz sonuçları olacağı da açıktır.

Son teklifimi arz ediyorum:

Sayın Kadri Kaplan, "Eğitimimizdeki tatbikatta görülen aksaklıklar, eğer bugün ele alınsa, uzun vadeli bir şekilde ancak iki bin yılında düzeltilebilir." buyurdular. Bendeniz o kanaatte değilim. Alınması lazımdır, onda biriz de, tedbirlerin alınmasında biriz de; eğer objektif olarak, bu milletin manevî yapısına uygun, manevî değerlerine hakikaten samimiyetle bağlı bir eğitim sistemi tatbik edilsin, on yıl içerisinde bu milletin bütün fertleri dünya milletlerine örnek olacak hale gelir. Çünkü, bu nasiyesinde var. Şunun bunun yabancısına imrenmeye, ona gıpta etmeye hiç de lüzum yoktur. Bizde ne yüksek değerler var. Bugün bir Kâtip Çelebi gibi, bir Taşköprüzade Hamdi Efendi gibi, yakın tarihimizde geçen bir Muhammed Hamdi Efendi gibi kimselerin yetişmesine ihtiyaç duyuyoruz. Bunlar vardır. İstiyorum ki, büyük milletimizin bütün fertleri böyle olsun ve bunun alınmasına da zaruret vardır; fakat bu alınırken şu veya bu şeylerden kaçınılmalıdır. Ne şu partinin, ne bu partinin, ne şu siyasî zâtı muhteremin, ne de berikinin. Bu milletin bünyesi neyi gerektiriyorsa o şekilde ilmî, aklı selimle objektif olarak ele alınmalı ve bugünden bu işe başlanmalıdır. Eğer her parti, kendisinin düşüncesi tahakkuk etsin yolunda hareket edecek olursa, salim neticeye varmamız da imkânsızdır.

Değerli senatörler;

Lütfettiniz, dikkatlerinizi teksif buyurarak bu naçiz kardeşinizi dinlediğiniz için hepinize teşekkür ederim.

Bu genel görüşmeden inşallah çok hayırlı, faydalı neticeler alınır. Karşılaşmakta olduğumuz yani, yarın değil öbür gün mübarek Kurban Bayramıdır. Büyük Türk Milleti Müslümandır, İslâma bağlıdır. Onun manevî hazinelerinden istifade etmeyi de kendisine şeref bilir. O halde, her birimiz, birlik, kardeşlik, tesanüt içerisinde kendi insiyaklarımızdan da; yani siyasî insiyaklarımızdan da bir nebze iskonto yaparak birlik içerisinde hem bayramımızı tebrik edelim, hem de bu milletin âli menfaatlerini korumak hususunda bütün gücümüzle elbirliği yaparak çalışalım.

Hepinizin mübarek Kurban Bayramını da yürekten tebrik eder, bu Bayramın milletimize, memleketimize birlik, huzur ve saadet getirmesini Allah'tan dilerim.

Sağolun, var olun, (Alkışlar)

BAŞKAN – Sayın Hamdi Özer, buyurun.

HAMDİ ÖZER (Malatya) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Türkiye Büyük Millet Meclisinin olağanüstü toplanmasını gerektiren en uygun gerekçeli bir öneriyi getirmekle milletin gerçek vekilleri olduklarını kanıtlamış olan Kontenjan Grubunun sayın üyelerine minnet ve şükranlarımı sunarak görüşlerimi sunacağım.

Peşinen ifade edeyim ki, bu önerinin çok yararlı olduğunu ittifakla kabul ettiğimiz halde, onu görüşürken amacından saptırıp, yararsız ve hatta zararlı hale sokmuş bulunmaktayız.

Önerinin amacı, anarşi ve teröre karşı çare aramaktır. Birbirimize suç atıp, hakaret savurmak değil. Üzülerek belirteyim ki, ülke derdine çare ararken, Parlamentomuz çok kez barış yolunu değil, kavga yolunu tutarak, kapatılması zor uçurumlar açar. Hatalı olan herkes, başkalarının hatalarını saymakla hatasız görünmeye çalışır. İşte bu nedenle görüşlerimi daha genel biçimde sunmaya çalışacağım.

Sayın senatörler;

Ülkemiz bir anarşi ve terör yangını içinde tutuşup yanmakta ve bu yangın Devlet bacasını sarmış bulunmaktadır. İşte biz bu yangını söndürmeye geldik, körüklemeye değil. Burada birbirimizi suçlayarak yangına benzin sıkmayalım ve kundakçıların cüretini tahrik etmeyelim. Eğer bu yangının gerçek suçlularını mutlaka arayacaksak, çok uzağa gitmeye gerek yok; o suçlular bizleriz arkadaşlar, bizleriz.

Türkiye'yi yakanları sağ ve sol yönümüzle değerlendirdik. Kendi yönümüzün yangınını bir zafer meşalesi gibi selamlayarak kundakçıların yarışına biz alkış tuttuk ve hâlâ da tutmaktayız. Anarşist uçlardan sadece bir yanın suçlarını ve suçlularını sayıp dökerek, öteki yan uçların misilleme yapmasını biz tahrik ettik ve hâlâ da etmekteyiz.

Anarşiyi iktidar düşmanlığı ve muhalefet dostluğu olarak değerlendirdik. Yandaş sandığımız zorba çetelerini imdada çağırdık ve sonunda onlara biz teslim olduk. Devletin polisini Devletin yanından saptırıp, kendi yandaşımızı olmaya zorladık ve bölünüp kutuplaşmasına biz yol açtık. Devleti savunur görünürken bile, ona saldıran kendi yandaşlarımızı savunduk ve hâlâ da savunmaktayız.

Yıllar önce ekilen anarşi tohumlarının özgürlük meyvesi vereceğini sanmıştık, bu süslü meyvelerin ne kadar zehirli olduğunu ancak şimdi tadınca hep birlikte anladık. 10 yıldan beri bu kürsüde sürekli olarak bu acı günlerin simsiyah ve kıpkızıl bulutlar içinde geleceğini haber vermiştim. Bu bir kehanet değildi. Çünkü, görünen köy kılavuz istemezdi; fakat uyarılarımdan hoşlanmayan pembe düşlü, pembe gözlüklüler beni taşlamaya başlamışlardı. Şimdi, bu taşlar hepimizin başına yağmakta ve güzelim Türkiye'miz bir anarşi sağanağına tutulmuş bulunmaktadır.

Fiyat anarşisi, Türk parasındaki değer anarşisi, demokratik kavram ve eylem anarşisi; yetki, sorumluluk ve görev anarşisi birbirini oluştura, geliştire toplumu kasıp kavuran bir afet haline gelmiş bulunmaktadır. Fiyatlar arttıkça insan kanı ucuzlamaya, kutsal ve ulusal değerler silinmeye başladı. Tüm bunların başsorumlusu bizleriz arkadaşlar.

Kendi çıkarını parti çıkarına, parti çıkarını millet çıkarına kurban eden politikacılar olamadık. Milletten aldığımız vekaleti, milletin iradesini savunmak için değil, sanki maaş bordrolarında aylık almak için kullandık ve kullanmaktayız.

Suskunluk ve puskunluğu bir daha seçilmenin yolu kabul ederek, tabulaştırdığımız liderlere gerektiği anda "Dur" diyemedik ve hâlâ da diyemiyoruz.

Özgürlükçü ve çoğulcu demokrasimizi bir partiler diktası haline biz soktuk ve hâlâ da sokmaktayız.

Milletten aldığımız vekâleti izin almadan kullanamadık ve hâlâ da kullanamıyoruz.

Sayın senatörler;

Bir ülke tek diktatörle yönetilebilir; ama çok dikkatörle tarumar olur. Kendilerini doğal Başbakan ve doğal lider olarak gören bazı siyasî parti liderlerini kulislerde tenkit ettiğimiz halde yüzlerine alkış tuttuk ve hâlâ da tutmaktayız.

Kendi şaibelerini anarşinin kanlı bulutlarıyla örtmeye çalışanlara biz yardım ettik ve hâlâ da etmekteyiz.

Parti liderlerimizi milletin kaderi üzerinde uzlaşmaya ve birleşmeye zorlayamadık ve hâlâ da zorlayamıyoruz.

Şimdi milletin ve tarihin huzurunda ve onların diliyle tüm parti liderlerine bir kez daha sesleniyorum: Barışınız, birleşiniz, Devleti koruyunuz. Her birinizin az çok hatalı olduğunuzu itiraf ederek birlik olunuz. İkbal hırslarınızı evlatlarımızın kanlarıyla beslemeye hakkınız yoktur. Analar, babalar bu evlatları ihtiraslarınıza yem olsun diye değil, onları kendileri için, milleti için, vatanı için yetiştirdiler.

Onlar vuruldukça ve rakamları arttıkça sevinen bir muhalefet, sadece iktidara karşı değil millete karşı, insanlığa karşı ve Allah'a karşıdır. Partiler arasında elbette muhalefet olacaktır, fakat millete muhalefet ihanettir arkadaşlar.

Sayın senatörler;

Bir rejimin hüviyeti, onun Anayasasıdır ve bir toplumun Anayasası o toplumun aynasıdır. İçinde bulunduğumuz rejimi seviyorsak bu Anayasayı uygulayalım. Gelişen bünyemize ve çağımıza uymayan yanları varsa onda değişiklik yapalım. Çünkü, Anayasayı insanlar yapar, Anayasalar insanları yapmaz ve fakat olmuştur.

Bu rejime bağlı kalacaksak, onu birlikte savunalım. Bir rejimi savunmak, başka rejimleri kötülemekle değil, o rejimi güzelleştirmekle olur. Disiplinsiz bir demokraside hak ve özgürlükler güven altında olamaz, anarşizmden diktaya sürükleniş olur. Durmadan komünizmi, faşizmi kötülemekle hiç kimseye anarşi sevdirilemez.

Sayın senatörler;

Kızıl cehennem denilen Rusya'ya gittik. Şahsen cehennemi göremedim. Ne okullarında boykot, ne işyerlerinde grev, ne de yol kesen eşkiyalar gördük. Herkes işinin, gücünün başında. Ne lüks ve ne de sefalet gördük. Anarşiyi hiç göremedik. Milliyetçi ve tarihine bağlı bir gençlik örneğini maalesef orada gördük.

Geçenlerde Diktatör Franko'nun İspanya'sına gittim. Franko ölmüş ve fakat hortlayan anarşi Franko'ya rahmet okutmaya başlamıştı.

Görülüyor ki, hangi rejim olursa olsun, anarşizm kadar korkunç ve çirkin olamaz. Eğer bir düzen koynunda anarşiyi rahatça beslerse, bu düzen gerçek demokrasi olamaz. Eğer, bir düzen her türlü ideolojiye eşit hak ve özgürlük tanıyarak, her birini yasal kabul ederse, işte o düzenin adı, özgürlükçü demokrasidir. Batının

çağdaş toplumları bu tür demokrasiyle kendilerini yönetirler; fakat ne komünist ve ne de faşist düzen başka ideolojilere hak tanımaz. Çünkü, bunlar dikta rejimleridir, kendisinden başka tüm rejimleri yasaklar.

Şimdi soruyorum. Bizim düzenimiz nedir?.. Bizim düzenimiz, müeyyidesi cılız bir yasaklar düzenidir. Kendisinde ne demokrasi gücü, ne de demokrasi özgürlüğü vardır. Anayasamız her yurttaşa eşit hak ve özgürlüğü cömertçe tanıdığı halde, ideolojik özgürlüğü yasaklamıştır. İşte bu nedenle toplumda ideolojik bunalım patlamaları anarşi olarak fışkırmakta ve düzenin gücünü yırtarak yayılmaktadır. Bence, anarşinin tam teşhisi budur arkadaşlar. Hastalığa teşhis konulmadan yıllardan beri boşuna ilaç aramaktayız. Eğer özgürlükçü, çoğulcu demokratik düzeni benimsiyorsak, her tür ideolojiye yasal hak tanıyalım. Komünist, faşist, kemalist ve daha ne biçim ideolojik partiler kurulacaksa, açıkça kurulsun ve herkes gitsin kendi yerini bulsun.

Bugün yeraltında gizli lağımlar açarak, Devletin temelini oyan ve yasal partilerin sırtına yamanmış olan birçok ideolojik fraksiyonlar yasal partiler kurabilsin. Kendi metalarını kapalı pazardan açık pazara çıkartarak halkın önüne sersinler. Halkımız dilediğinden dilediği kadar alsın ve herkes sonunda çoğunluğun yönetimine, milletin seçeneği olarak tabi olsun. İşte o zaman demokrasi etkinlik kazanır.

Gerçek demokraside fikre kurşun sıkılamaz ve vicdanlara kelepçe vurulamaz. Tüm yasaklar arzu uyandırır, peçeler kaldırılınca, çekici hayalin hayalet olduğu daha iyi anlaşılır. Bırakalım herkes deşarj olsun. Halkımız sağ ve sol sınırlarını kendisi çizsin ve hiçbir kalıbın içine hapsedilmesin. Böylece insan hak ve özgürlüğüne dayalı kanun egemenliği halktan doğsun ve halk için kullanılsın. Halkımızın seçme yeteneğinden ne dostlarımız kuşkuya ve ne de düşmanlarımız umuda kapılsın.

Türk Milleti şeref ve haysiyetine yakışmayan hiçbir ideolojiye iltifat etmeyecektir. Ne zincirli, ne tasmalı ve ne de boyunduruklu yönetim biçimlerini bu millet asla ve asla kabul etmeyecektir.

Sayın senatörler;

Anarşiyi hafife almayalım. Sayın Cumhurbaşkanımızın açıkça söylediklerinden çok söyleyemedikleri korkunç tehlikeler üzerinde duralım. İktidar ve muhalefet olarak birbirimize hakaret ve küfür mesajları hazırlamakla vakit geçirmeyelim. Önce şunu bilelim ki, dışarıdan yönetilen anarşik çeteler, yasal olmayan fraksiyonlardır. Siyasî partilerimiz bitkisel bir hayat içinde bu fraksiyonların besin maddesi haline gelmişlerdir. Hemen her iktidar döneminde Devletin kilit

noktalarını bunlar işgal etmeye çalışırlar. Şerefli Devlet memurlarına komünist veya faşist damgası vurarak, onların yerine kendileri oturmayı başarırlar. Böylece yasal iktidarların dizginleri bunların eline geçer, mevcut düzenden halkı bezdirerek, otoriter rejimlerin kucağına atar. Görülüyor ki, solda ve sağda kutuplanan keskin uçlar planlı olarak düşmanlarımızın elleriyle Devletin bağrına saplanmakta ve gözlerimizin içine baka baka onu çökertmeye çalışmaktadır.

Sayın senatörler;

Anayasamız; "Devletin varlığına, milletin ve vatanın bütünlüğüne kastedenlere..." aman verilmeyeceğini hükme bağladığı halde, Devlet içinde, Devlete kurşun sıkarak, devletler kurma sevdasına kapılan bir avuç şaşkına karşı soruyorum; Devlet olarak ne yaptık ve ne yapmaktayız? Ülke içinde pasaport sorulmakta ve parselleme savaşı yapılmakta, karşıt ideoloji mensubu kişiler, köy, mahalle ve şehirleri silahla zorlayarak işgalleri altına almaya çalışmakta ve birçok yöremizi kendilerince, "Kurtarılmış bölge" ilan etmekte; "Erzurum bizim, Kars onların, Diyarbakır ötekilerinin elinde..." diyecek kadar kuduran bu azgınlara karşı soruyorum, Devlet olarak ne yaptık ve ne yapmaktayız?

Yıllardan beri, harıl harıl silah ve cephaneler kaçak kanallardan akıp ülkemize dolmuş, en modern silahlarla donatılan gizli orduların karşısına Devletin polisi 1914 model tabancalarla çıkartılarak ölüme terk edilmiştir. Yaygın haberlere göre, ağır makineli tüfekler ve toplar parça parça yurda sokularak monte edilmiş bulunmaktadır.

Bir Yunan milyarderi, Türkiye'yi içinden vurup çökertmek için servetinin büyük kesimiyle silah alarak ülkemizdeki kanlı örgütlere dağıtmıştır. Kendi kaynaklarınca belgelenen bu gerçek karşısında soruyorum; Devletin MİT'i nerede, Ordusu nerede?..

Sayın senatörler;

"Parlamenter demokratik düzen, halkın iradesini ve gücünü taşıdığı için, tüm rejimlerin en güzeli ve en güçlüsüdür." diyoruz. Elbette öyle; fakat kısır çekişmelerle onu ne hale getirdik görüyoruz.

Soruyorum; bizim rejim öyle bir rejim ise, hani onun güzelliği ve gücü nerede? Binlerce kanlı gömleği bağrına basıp feryat edenlerin tablosu mu güzel? Bir avuç anarşiste ülkeyi terk edip, boyun bükerek kilitler ardında saklanan 45 milyonluk halkın iradesi mi güçlü? Halkın vekâletini alıp, onun mutluluğu için çalışacağına andiçen Parlamentonun etkinliği mi güçlü? Devletin kaderi üzerinde iktidar - muhalefet işbirliği mi güçlü?..

"Halkımızın cesareti demokrasiyi korumaya yeterlidir." diyoruz. Elbetteki doğru; fakat o, bize inanarak ve güvenerek vekâletini vermiştir. Bu güvenin kayboldüğünü gördüğü an, elbetteki kendi haysiyet ve güvenini bizzat kendisi koru-

mada tarihsel cesaretini gösterecektir. Hıyanet, gaflet ve delalet karşısında, Atatürk'ün sancaklaşan vasiyetinde tek vücut olarak toplanacak, "İstiklal ve Cumhuriyetimizi muhafaza ve müdafaa..." görevini kahramanca yapacaktır; bunda hiç kimsenin en ufak kuşkusu olmasın.

Ancak, milletimiz Parlamentosundan umudunu kesmiş değildir. Şu olağanüstü toplantımız, ona yeni bir umut ışığı tutmaktadır. Hele, Sayın Hükümet Başkanının son bildirileri, kendisine umut diye gönül bağlayan en büyük çoğunluğu mutlu etmiş ve küçük bir azınlığı da hüsrana uğratmıştır.

Sayın Ecevit'i, iktidara gelince kendi yıkıcı eylemlerine destek olacağını sanan bazı fraksiyonlar, ondan umduğunu bulamayınca ateş püskürmeye başlamışlardır. Sayın Ecevit, Cumhuriyet Halk Partisinin olağanüstü Kurultayında, milletimize ve tüm dünyaya rejim konusundaki kesin tutum ve kararını açıkça ilan ederken Tandoğan Meydanında protesto mitingi yapan sol fraksiyonlar ona şiddetle saldırıya geçmişlerdir.

Evet, Sayın Ecevit böylece kendisinden uzaklaşan bir kesime karşılık, tüm milleti kendi safına çekecek kadar Cumhuriyet Halk Partisinin tarihsel yüceliğine layık bir üçüncü lider olduğunu bir daha kanıtlamıştır. Esasen kendisinin bu tutumunu vicdan sahibi olan herkes biliyordu; fakat diller çok kez vicdanların değil, politik çıkarların tercümanı olarak onu karalamaya devam etti ve hâlâ da etmektedir.

Yıllardan beri meydanlarda çok açık ve seçik olarak demokrasiyi savunduğu ve ona karşı olan niyet ve eylemlere şiddetle çattığı halde ne sağ basın, ne sol basın ne de TRT bunu millete duyurmadı. Çünkü, sol basının işine gelmedi, sağ basın ile iktidarın TRT'si de sağ kesimin istismar malzemesini elinden almak istemedi; fakat artık ne duymayan kulak ve ne de görmeyen göz kaldı. Sayın Ecevit Hükümeti, şimdi de anarşiye ve sömürüye karşı etkin kanun tasarılarını Parlamentoya getirmek üzere hazır bir durumda beklemektedir.

Bu kanun tasarıları görüşülürken; kimler milletin yanında kimler karşısında olacaktır? Milliyetçi ve sosyal adaletçi kimlerse, tüm milletimiz bunu açıkça görecektir. Kesinlikle inanıyorum ki, Yüce Senatomuz her zaman olduğu gibi yine milletin yanında ve millet için oyunu kullanacaktır.

Muhterem senatörler;

Yıllarca önceden başladım, şu kürsü âdeta benim dilimde anarşiye karşı duyulan korkunç ıstırabın bir ifadesi olarak bugün tutanaklarda bulunmaktadır. Bir zamanlar içinde bulunduğum iktidarın başındaki gayet açık bir şekilde, "Yollar çiğnenmekle aşınmaz." dedi, anarşiye öylece bir ışık tuttu ve yine acı olaraktan söylüyorum ki, arkadaşlar, o zaman muhalefette bulunanlar, sanki daima muhalefette kalacakmış gibi iktidarı yıpratmak amacını güderek, farkında olmadan Devletin gücünü yıprattı. Bunu açıkça burada beyan etmiştim.

BAŞKAN – Beş dakikanız var efendim.

HAMDİ ÖZER (Devamla) – Şunu tekrar ediyorum ki, bizi şurada toplayan ve bu şekilde konuşmamıza imkân veren Yüce Türk milletinin iradesi bir gün ayaklar altında kalır ve bu çatı çökerse ne bir iktidar, ne de bir muhalefet kalacaktır. Geliniz, hepimiz birlik olalım, beraber olalım memleketin içinde bulunduğu şu dehşet verici tehlikeyi birlikte omuzlayalım ve onu defedelim. Türk milleti birlik, beraberlik içinde oldukça daima cihana meydan okuyacağını ve onu göğüsleyeceğini göstermiş, tarih bunu görmüş, ve göstermiş, dünya bizi tanımış ve gereğinde de tanıyacaktır. Bunda hiç kimsenin kuşkusu bulunmasın. İnanıyorum, güveniyorum, bu millet en sıkışık günlerde bile, hiçbir şeyi kalmadığı sanıldığı günlerde bile her şeyi olduğunu en kuvvetli güç olduğunu bütün dünyaya ispatlamıştır, yine de ispatlayacaktır.

Hepinize saygılar sunarım. (CHP, MB ve Cumhurbaşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Buyurun Sayın Hüseyin Öztürk.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Başkan Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Bu şiddet olaylarıyla ilgili genel görüşmenin faydalı olduğu kanısındayım. Buna ben de kendi bilgim ve görüşüm oranında katkıda bulunmak istiyorum.

Sayın Başkan, sayın üyeler;

Biz önce insan olarak öldürmeye ve ölümlere karşı mıyız, değil miyiz? Dinî inançlarımız yönüyle, insanlık yönümüzle, ahlâki yönümüzle ve vicdanımızla öldürmeye ve ölümlere karşı mıyız, değil miyiz? Bu toplantının özü bu olmalı. Ölen sağda da olsa, solda da olsa birisine "oh oldu", birisine "eyvah" demeden, hepsi için aynı acıyı, aynı üzüntüyü duyarak birleşmek zorunda olduğumuzu, bilhassa Türkiye Büyük Millet Meclisinin en büyük görevlerinden biri olduğunu bilerek konuşuyorum.

Bu nedenle Türkiye'de anarşi yalnız ideolojik olaylarla gelişip oluşan yönde değil; Türkiye'nin her yerinde, her kurumunda, her yapısında anarşi var. Bir trafik düzenimizi düşününüz. Ben şurada üç yılın notunu çıkardım, trafikte üç yılın durumuna bakınız : 154 108 trafik kazası 1975, 1976, 1977 yılında. 16 895 ölü, 91 952 yaralı, milyarlara ulaşan hasar ve memleketin kıt olanaklarıyla yarattığı bütçesinden giden paralar.

Yine 12.11.1974 ile 4.1.1978 tarihleri arasında, görev alarak on senatörün Türkiye çapında saptadığımız 987 olayda; 462 ölü, 16 547 yaralı, yüzlerce banka soygunu, milyonlarca kaybolmuş para.

Yalnız iki iktidarın; yani ikinci Milliyetçi Cephenin 1977 yılında, Sayın Ecevit Hükümetinin 1978 yılında dokuz aylık; ocak, eylül ayları arasında 1977'de trafik kazası; 43 295, ölü 4 769, yaralı 25 870. 1978'de vasıtalar % 10-15 oranında çoğalmışken; 35 277 kaza, 8 018 daha az. 4 008 ölü, 761 daha az. 21 478 yaralı, 4 372 daha az. Türkiye bu ortama gelirken, yalnız şu on aylık dönem içerisindeki durumla değerlendirilmemeli. Kökeninde olmayan bir şeyi başka türlü yorumlamanın; "Siz şunu önleyecektiniz, bunu yapamadınız" demenin hiçbir faydası yok. Bu işlerin kökenine inmek gerekiyor. Evet, sayın Ecevit Hükümetinin 10 aylık iktidarı döneminde de 4 392 saldırı, çatışma olmuş, 2 365 patlama, 82 banka soygunu, 81 gasp, 559 ölü. Sayın Ömer Ucuzal'ın söylediği gibi 800-900 ölü değil. 1977 Kasım ayı içinde bakın ne olmuş:

17 günde 16 soygun yapılmış. Bunun 14'ü banka soygunu, 2'si Tekel deposu soygunu. Tekel deposundan alınan para 1 228 320 lira, banka soygunlarından alınan para 2 113 374 lira. 17 günde bankalardan ve Tekel deposundan giden para 3 341 694 liradır.

Sayın üyeler;

Görülüyor ki, aralık ayı 48 ölü ile de bu yıllara, yani ondan sonraki aylardan daha fazla ölü veren bir ay olmuştur. Bunun hepsi siyasî, hepsi ideolojik anlamdaki bu 48 ölü gerçekten olmuş ve öldürülmüştür.

Şimdi, bundan sonra dönelim işin esasına. Bu Genel Görüşmede üzerinde durduğumuz, ülkemizdeki anarşik olayların nedenleri ve kaynağı, gördüğümüz kadarı ile çağdışı görüş ve yönetim biçimlerine bel bağlayan bazı parti yöneticilerinin tutum ve davranışlarına dayanmaktadır.

1968 - 1969 öğretim yılında, üniversitelerimizde başlayan yenileşme eylemlerinin karşısına çıkılmakla, patlak veren anarşik olayların en büyük sorumlusu Sayın Demirel'dir.

115 ve 345 sayılı yasalarla değiştirilen 4936 sayılı Üniversiteler Yasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi, bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı, 1969 Nisan ve Mayıs ayları içerisinde Millet Meclisi, Millî Eğitim Komisyonununda görüşülerek, üniversitelerin istediği reformların % 80'i kabul edilmiştir. Bu Komisyonun Başkanı da Adalet Partili Sayın Mehmet Yardımcı idi.

Sayın Demirel, AP Grubuna tekrar isteterek, yasa tasarısına konan tüm yenilikleri tümden çıkarttığı gibi, Meclisleri de erken tatile sokarak zaten hocanın kuşuna benzetilen tasarıyı da o yıl Meclislere sevk ettirmedi, çıkarttırmadı.

Bunun üzerine İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde boykot ve işgaller başladı, onlarla birlikte anarşik olaylar da başladı ve hızlandı.

İstanbul'da, 30.5.1969 tarihinde Devrimci Direniş Komitesi adına (yani Deniz Gezmiş niçin asılmıştır, bunun en güzel örneklerinden biri de budur) Deniz Gezmiş imzası ile basına, üniversite ve kamuoyuna şöyle bir bildiri sunulmuştur: "12 Haziran 1968 işgallerinden beri, üniversite reform tasarısını siyasî İktidar ve üniversitedeki onun işbirlikçileri sürekli olarak atlatmakta idi. Asistan arkadaşlarımızın haklı isteklerine karşı da siyasî İktidar ve işbirlikçileri aynı oyunu oynadılar ve meselelerimize bilimsel çözüm getiren tasarıların görüşülmesini gelecek Dönem Parlamento oturumlarına ertelediler.

Siyasî İktidar bu tutumu ile demokratik haklarımızın alınmasını, politik amaçları içinde eritme ve bizi uyutma taktiklerine feda ettiler.

Hedeflerimiz :

1. Siyasî iktidara sonuna kadar direnmek,

2. Siyasî iktidarın üniversitelerdeki işbirlikçilerinin kesin olarak tasfiyesi,

3. Yarın rektör tarafından olağanüstü toplantıya çağrılan, senato tümden istifa etmeli ve üniversitenin temel ögesi olan öğrencilerden yana olduklarını göstermelidirler.

Bütün dekanlar ve fakülte yönetim kurulu üyeleri görevlerinden istifa etmelidirler.

Öğretim üyelerinin ve asistanların sınavlara girmeme kararından dolayı, sınavlar ertelenmiştir.

İkinci bildirimizi bekleyiniz."

İstanbul Üniversitesi Senatosu ise, 31.5.1969 tarihli bildirisinde :

"Üniversite reform tasarısının kanunlaşmasına kadar acil meselelere çözüm imkânı sağlamak gayesiyle hazırlanan bir tasarının en kısa zamanda kanunlaştırılacağı Hükümet yetkililerince kesin olarak vaadedilmiş olmasına rağmen, kanun çıkarılmamış ve bu tarzda oyalama yoluna gidilmiş olması, üniversiteleri derin surette rencide etmiştir. Bu tutumu şiddetle kınar ve bundan doğacak bunalımdan oyalama yoluna başvuranların büyük ölçüde sorumlu olduğunu açıklıyoruz.

Buna karşılık, kanun tasarısının çıkmamış olması veya ileri sürülecek başka bir sebeple üniversite fakültelerinin bir kısım öğrenci tarafından işgal edilmesinin haklı bulunmasına ve üniversitedeki kamu hizmetlerinin aksatılmasına cevaz verilmesine imkân yoktur.

Üniversiteyi ve memleketi anarşik bir ortama itecek hertürlü davranışın karşısındayız."

31 Mayıs 1969 günü, üniversite reformunun gerçekleşmemesi üzerine İstanbul Üniversitesi öğrencileri; Hukuk, İktisat ve Tıp Fakültelerinin bulunduğu

Üniversite merkez binasında fiili durum yaratmışlar ve üniversite kapatılmıştır.Üniversite sınavlarının polis nezaretinde yapılması kararını da öğrenciler Danıştayda durdurarak, bir kısım fakültelerde boykot ve işgaller sürdürülmüştür."

Bakın, kaynak nereden geliyor ve üniversitelerin halkın gözünden düşürülmesi ve oradan gelecek eleştirilerin kırılması için neler yapılıyor?..

Görüldüğü gibi, Sayın Demirel'in amacı, kötü yönetimine karşı üniversiteden gelen olumlu fikir ve etkili eleştirilerin durdurulması, bu nedenle üniversitelerin anarşik olayların içine itilmesi ve Türk ulusunun gözünden bu kurumların düşürülmesi idi. Daha önemlisi, tüm yenileşmeleri engelleyen ve kabul edemeyen Demirel için aynı zamanda üniversitelerdeki yenileşmeyi durdurmak, önemli bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu çabası ve amacında da başarılı oldu diyebiliriz.

Aslında tüm anayasal kuruluşlara karşı olan, Anayasaya ters düşen siyasî bir lider olarak Demirel, hasta bir zihniyeti sahiplenerek...

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Sayın Başkan, Sayın Başkan...

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim, müsaade buyurun.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – ... üniversite düşmanlığını hâlâ sürdürmektedir. Bu hasta zihniyet anayasal ve demokratik kuruluşların normal görevlerini aksatmakla kalmamış..

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Sayın Başkan, 5 Ocak 1978'den beri Demirel hükümet değildir.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Demirel Başbakan değil ki...

BAŞKAN – Müsaade buyurun efendim, müsaade buyurun; söz vermedim size.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Sayın Başkan, 5 Ocak 1978'den beri Başbakan Sayın Demirel değildir. Bir yanlışlık vardır, bunun tashihini rica edeceğim.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, söylediğiniz tarihte bir yanlışlık olduğunu söylüyorlar.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Hangi tarih Sayın Başkan?.. 31 Mayıs 1969'dan bahsediyorum.

BAŞKAN – Yanlış söylemişler, peki efendim.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Şimdi Ecevit Başbakan. 1969 geçeli 10 sene oldu, biz bugünü görüşüyoruz.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – 31 Mayıs 1969, anladınız mı şimdi?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Kızılay'dan geçilmiyor, Lenin'in Mao'nun resimlerini satıyorlar. Bugünü konuşun bırakın geçmişi.

BAŞKAN – Müsaade edin Sayın Kara.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Görüldüğü gibi, Sayın Demirel'in amacı kötü yönetimine karşı olan...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Kızılay'dan geçemiyorsunuz, bırakın geçmişi.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Sayın Başkan, susturacak mısınız?... Lütfen oturdukları yerden konuşmasınlar ve Başkanlığa karşı biraz nezaket göstersinler Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Ben gerekli müdahaleyi yaptım efendim. Sayın Kara, rica ediyorum efendim.

Buyurun efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Aslında tüm anayasal kuruluşlara karşı olan, Anayasaya ters düşen siyasî bir lider olarak Demirel, hasta bir zihniyeti sahiplenerek üniversite düşmanlığını hâlâ sürdürmektedir. Bu hasta zihniyet, Anayasal ve demokratik kuruluşların normal görevlerini aksatmakla kalmamış, ulusumuzu cephecilik hareketiyle düşman kamplara ayırmıştır. Daha önemlisi, yasa dışı faşist örgütlerin demokratik rejimi yıkmayı hedef alan kanlı eylemlerine ve güçlenmelerine yardımcı olmuştur.

Demirel'in bu davranışına paralel olarak, o günlerde Sayın Alparslan Türkeş'in komando kamplarını kurduğunu, kanlı eylemleri yaratacak komandoların yetiştirilmeye başlandığını görüyoruz.

1969'da başlayan bu kanlı olaylar, 12 Mart Muhtırası ile durdurulmak istenmişse de, Demirel Hükümetinin yasa dışı davranışları devrim düşmanlığı ve anayasal suçlar işlediği belirtilmişse de, sonradan dış ve içten gelen etkilerle muhtıra amacından saptırılarak, AP ağırlıklı hükümetlerle hem Demirel kurtarılmış, hem de Demirel'in bozuk düzenine karşı çıkan devrimciler ezilmiştir. Bundan sonra siyasî görüşünde şiddet felsefesine daha çok ağırlık veren Demirel, Devleti terörcü bir ortama sokmakta bir sakınca görmemiştir. Hatta zamanın Cumhurbaşkanı dahil, MC Hükümetlerinin liderleri, sokaklarda devrimci gençler kurşunlanıp öldürülürken, bu cinayeti işleyenlerin güvenlik kuvvetlerine yardımcı milliyetçi gençler olarak savunulmuş olması, bugünkü bireysel terörizmin daha çoğalmasında, ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Bu gerçek ortada iken, ülkemizde yıllardır oluk gibi akıtılan kanlardan, ülkede ekilen düşmanlık, kin ve fitne tohumlarından Demirel ve Cephecilik sorumlu olmayacak; bu pisliği ortadan kaldırıp temizlemek için barışçı çabalar harcayan Ecevit Hükümeti suçlu olarak görülecek. Buna kargalar bile güler.

Morrison'cu politikanın gereği olan, emperyalizmin dıştan ve içten maşa olarak kullandığı ve yönlendirdiği anarşi ve terörizmin kaynaklarının her halde Cumhuriyet Halk Partisinin ve onun Hükümetinin içinde aranması, aklı başında kişilerin düşünemeyeceği kadar bir gerçektir.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Taahhüt ettiniz taahhüt ettiniz ve senediniz protesto oldu beyefendi.

BAŞKAN – Lütfen efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Çünkü faşizm; tek elden yönetilen, emperyalist felsefeye dayanan, planlı programlı, yöntemli bir uygulamadır. Arkasında kapitalizmin tüm güçleri vardır; yani Demirel'in siyasî felsefesinin kaynaklandığı ve dayandığı bir sistemdir faşizm felsefesi. Daha önemlisi MC dönemlerinde gelişmekte olan ülkemizin az gelişmişlikten kurtulması için alınan önlemlerin yetersizliği, yanlışlığı, aksaklığı çoğunlukla yapısal sorunların büyümesiyle kalmamış, çelişik uygulamalarla da çıkmaza sokulmuştur.

Ayrıca, kaynak savurganlığı, politik yanlışlıklar, beceriksizlikler sonucu doğan işsizlik, enerji ve altyapı yetersizliği, çarpık sanayileşme girişimleri, yeteneksiz ellerde üretim verimsizliği, korkunç fiyat artışları; 1965-1968 yılları arasında fiyat artışlarındaki ortalama perakende fiyatlarda % 500'dür.

Şiddet felsefesine dayalı olarak yürütülen anarşi ve terörizmin yarattığı rejim düşmanlığı, soygunlar, vurgunlar yanında; yolsuzluk, yoksulluk, sıkıntı, ezginlik, bunalımlar, yüzlerce evlat acısı, dıştaki itibar kaybımız, daha neler neler. Bunlar hep Ecevit Hükümetine devredilen kötümün de kötüsü miraslardır.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, bir dakikanızı rica edeceğim.

Sayın Öztürk, hakkı olan yarım saatlik konuşmasının 20 dakikasını konuştular, on dakikaya ihtiyaçları var. Çalışma süremizin 10 dakika uzatılmasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Sayın Başkan, 10 dakikada bitmezse?...

BAŞKAN – Hakkınız biter.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Müsaade alırız Genel Kuruldan, değil mi efendim?...

Ayrıca, sosyal, ekonomik ve politik olarak yerimizi belirleyememiş olmamız nedeniyle ve emperyalizmin yıkıcı etkisiyle oluşan ırkçılığa dayanan burjuva milliyetçiliği, ülkedeki "böl ve yönet" sisteminin doğmasına neden olmuş. Atatürk ile somutlaşan emperyalizme karşı bağımsızlığa dayanan milliyetçilik ise bir tarafa itilmiştir. Bu ırkçı milliyetçilerin Devleti çökertmek, demokrasiyi işlemez

hale getirmek, toplumu tedirgin ederek karamsarlığa, korkaklığa sürüklemek için düzenledikleri kanlı baskın ve saldırılarla faşist bir yönetimin kurulmasını amaçlaması dikkati çekmektedir.

Bütün bu kötü oluşumlar, Demirel'in Başbakanlığı döneminden kaynaklanıyor ve gücünü de onun yönetiminden alıyor.

Açık rejimden korkan ve kaçan demokrasi düşmanları, Ecevit Hükümetinin etkin girişim ve yöntemleriyle köşeye sıkışmış olması ve yakayı ele verme korkularının etkisiyle "Denize düşenin yılana sarıldığı" gibi, faşizme sarılarak ve canavarca kanlı saldırılarını hızlandırarak, insanlık dışı, yasa dışı suçlar işlemektedirler.

Bu tehlikenin günden güne zayıfladığını görmekteyiz. Bu anaşik ve terörizm olaylarının aşırı sağ ve soldan gelse de, Hükümetin her ikisi karşısında da taraf-sız ve olumlu çabaları iyi sonuçlar vermektedir. Bunun için, ülkemizde demokratik rejim için yakın tehlike faşizmdir. Çünkü, gizli bir örgütün bu yasa dışı kanlı eylemcileri faşistler, CIA'nın özel savaş kavramlarını iyi öğrenmiş, başarıyla uygulamaktadırlar. İstedikleri an, istedikleri yerlerde bombalar patlamakta, insanlar öldürülmekte, yangınlar çıkarılmakta, suikastler düzenleyerek, hedef seçilmiş kişiler canice ortadan kaldırılmakta ve terörizm ustaca sürdürülmektedir.

Özel biçimde yapılmış ve paketlenmiş bombalarla adamlar öldürülmekte, o olayların yaratılmasında çeşitli etnik bölgelerin durumlarına göre mezhep kavgaları yaratılmakta ve içsavaş oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu bombaları topluluklar arasına atarak veya kalabalık mahallerin gizli yerlerine koyarak, masum yurttaşlarımız paramparça edilmektedir. Arabalara yerleştirilen bombaların belli saatte patlaması ayarlanarak, hızla giden arabadan yolda yürüyen veya durakta bekleyen yurttaşlarımızın üzerine ateş edilerek büyük isabetle öldürülmektedirler. Yurttaşlarımızın toplu bulunduğu yerlere, araçlara silahlı baskın yaparak ya kurşunlanıp öldürülmeleri veya kaçırılarak Kontr-gerilla yöntemleriyle işkence yapılarak öldürülmeleri sistemli olarak yürütülmektedir.

Yargı organlarının görevlerini yapmaları önlenmekte ve engellenmektedir. Seçkin hukukçular, iyi yetişmiş öğretim üyeleri, yasal görevlerini yaparken canavarca öldürülmektedir. Öğretim işini engelleyip, görevini yapan kolluk kuvvetlerini ateş yağmuruna tutabilmektedirler.

Bu sapık ruhlu ölüm mangalarını yöneten gizli örgütler, milliyetçiliği istismar edip, kanlı eylemcilere yön ve akıl vererek, terörizmi şiddetlendirmektedirler. Adı lidere çıkmış bazı zavallıları da maşa olarak kullanarak, ülke içinde zemin ve kaynak sağlayabilmektedirler. Çıkarcı sömürgen dış ve iç kaynaklardan beslenen bu yasa dışı örgütler, emperyalizmin uşaklığını tamı tamına yaparak, görevini başarıyla yerine getirmektedirler.

Bu yönetici gizli örgüt, profesyonel cinayet şebekesini planlı şekilde yöneterek, Cumhuriyet rejimini tehlikeye sokacak planları, kanlı eylemlerini rahatlıkla uygulayabilmektedir. Görüldüğü gibi, asıl tehlikeli olan, bu dışa bağlı ve kanlı tedhişçilik örgütleridir. Güçlü ve kararlı önlemlerle yok edilmesi gereken bu örgütlerdir. Belli dış çevrelerin Devletimizi, Ulusumuzu ve Cumhuriyetimizi yozlaştırma çabalarının etkisi sonucu ırkçı, imgeci milliyetçiliğin sapık felsefesinden kaynaklanan bu gençlerin çağdışı, insanlık dışı kanlı eylemlere sürüklenmesini etkilemektedir. Yani, laik ve halkçılık ilkelerinden kaynaklanan, toplumu birleştirici, bütünleştirici Atatürk milliyetçiliğinin yerine; ırkçılık, mezhepçilik gibi sapık görüşlerin getirilmek istenmesiyle etnik gruplar sorununu ortaya çıkararak, toplumsal ve siyasal nitelikteki olayların da doğmasına sebep olunmuştur. Bu ortamdan yararlanarak, şiddet eylemleriyle amaçlarına ulaşmak isteyen demokrasi düşmanları, bu örgütlerle tümden bütünleşmiş gözükmektedir.

Dış ülkelerin yönetici ve yıkıcı yardımlarından da faydalanan, silah kaçakçılığına kucak açanlar, kanlı olayların artmasına sebep olmuşlardır. Bugün de yasa dışı eylemcilerin, toplu hareket etme güçlerini kaybetmiş olmaları nedeniyle demokratik, laik Cumhuriyet düzenini yıkmak, faşist amaçlarını gerçekleştirmek için, kanlı eylemlerini vur-kaç yöntemleriyle sürdürdükleri görülmektedir.

Bir süre önce etnik bölgeleri savaş alanı olarak seçen bu ırkçı ve mezhepçiler, kanlı olaylarla bir içsavaşı amaçlayan çabalarında başarısızlığa uğrayınca yöntem değiştirmişlerdir. Elazığ, Malatya, Sivas, Bingöl, Divriği, Pazarcık, Elbistan, Serik olayları denemeleriyle ortaya koydukları stratejiyi iyi değerlendirmek gerekiyor.

Bunların arkasında ruh hastalarının destekleri iyi saptanıp, üzerlerine akıllıca gidilerek yok edilmelidir. Hele bu yasa dışı kanlı olayları milliyetçilik adına, din adına, rejim adına yaptıklarını söyleyerek bu değerleri yok eden ve yıkan, masum insanların evini, barkını yıkıp yakan, kan döken, adam öldüren 31 Martçı zihniyetle hasta, kanlı yobazların defterleri tez elden dürülmelidir.

Çirkin ve iğrenç kanlı amaçlarına ulaşmak için kardeş kanı dökmekten çekinmeyen kanlı eşkiyalarla destekçilerinin birlikte işledikleri suçu, Ecevit Hükümetinin ve Devletin beceriksizliğinde arayan istismarcılıkları da derhal durdurulmalıdır.

Sabotaj ve suikastlarla sürekli olarak tedhişçilik ortamını sürdürerek, Hükümetin barış ve huzur çağrısını, çabasını ekonomik ve sosyal yöndeki işlerlik kazandırdığı konulardaki oluşumları unutturarak ve başarısını engellemek için yaratılan bu kanlı eylemler en kısa zamanda yok edilmelidir.

Kanlı komandoların bu umutları tümden kırılmalıdır. Hatta otoriter bir rejimin kurulması için bütün hesaplarını sıkıyönetime bağlayanlarla terörizmi

canlı ve diri tutarak cinayet sayısını çoğaltmayı amaçlamış olanların yasal yollarla ortadan kaldırılması süratle gerçekleştirilmelidir.

Tekelci sermayenin siyasal yönetiminde ve Devlet içinde kadrolaşmaları nedeniyle faşizmin ürünü olan emperyalizme güç ve işlerlik kazandıran kanlı, gerici terörist eylemcilere maddî, manevî destek ve olanaklar sağlayan kaynaklar kurutulmalıdır.

Bu olaylar karşısında yetersiz kalan bürokrasideki gerekli değişiklikler tez elden yapılmalı ve yeni baştan düzenlenmelidir.

Polis örgütüyle haber alma örgütlerindeki değişiklik ve düzenlemeler hızla yapılmalı, eğitim içi araç ve gereçler sağlanmalı, yönetim çağdaşlaştırılmalıdır.

Terörizm üzerine cesaretle gidilmeli ve kararlı uygulamalar yapılmalıdır. Muhalefetin ise iyi bir diyaloğu ile aydınlatıcı, yönlendirici çabalarına işlerlik kazandırması gerekmektedir. Cephecilik eylemleriyle uzlaşmaş bir ortam yaratmaları, yurttaşlarımızı düşman kamplara ayırma yöntemleri durdurulmalıdır.

BAŞKAN – İki dakikanız var efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Bitiyor Sayın Başkanım.

Çoğulcu demokrasiden hoşlanmayanlarla güvensizlik duygusuna kapılan bir kısım aklı erenlerin silahlı eylemlere geçmesine neden olan sorunlar çözümlenmelidir. Bugün de tarihin gelişmesi içinde Devletin kuruluşunu sağlayan CHP'nin, sosyal barışı da sağlayacağına inanmak durumundayız. Yasaları tam uygulayarak toplumsal bunalımdan çıkış için muhalefet-iktidar işbirliğinin gerçekleşmesinde kapımızın açık olduğu bilinmelidir.

Çağdaş önlemler, demokratik tartışma ortamının yaratılması, toplumsal örgütlenmeler gibi, demokrasinin gereği olan esaslar ise somut çözümlerle gerçekleştirilmelidir. Bugün gerçekten önemli olan toplumcu bir demokrasinin özgürlükçü yollarının açık tutulması, sosyal ve siyasal örgütlenmenin toplumdaki çağdaş değişim ve gelişimlerinin sağlanmasını kolaylaştıracak ortamların hızlandırılmasıdır. O zaman baskıcı ve bağıntılı yöntemlerle iktidar olmak isteyenlerin hevesleri kursaklarında kalacaktır.

Şu önlemlerin de alınmasında yarar görüyorum:

1. Batının gelişmiş ülkelerinin Türkiye üzerindeki tefeci niteliğindeki borçlandırma ve bağımsızlığımızı sarsan politikası Ecevit Hükümetine kötü bir miras olarak devredilmiştir. Bu soruna bir çözüm getirilmelidir.

2. Dış borçların ülkedeki sarsıntısı iç dinamizmi felce uğratmıştır. Bu engel aşılmalıdır.

3. Muhalefetin sürekli olarak sertlik politikasına dayanan yöntemleri değiştirilmeli, düşmanlık tohumlarını ekmesi ve toplumsal bölücülük yapması önlenmelidir.

4. Terörizmin teşhisi iyi konmalı, halkımıza anlatılmalı ve etkin önlemler getirilmelidir.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, çalışma süremiz dolmuştur; sizin de konuşma süreniz dolmuştur, lütfen efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Bitiyor efendim.

BAŞKAN – Lütfen, çabucak...

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Sayın Başkan, uzatalım efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Evet, uzatırsanız memnun olurum; çünkü burada çok güzel bir inceleme var. Bunları belirtmek herhalde çok isabetli olacak; yani akşama kadar konuşabiliriz uzatırsanız.

BAŞKAN – Efendim, çok rica ederim...

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Şaka falan değil, ciddi söylüyorum; uzatalım efendim.

BAŞKAN – Rica ederim efendim, ben Sayın üyenin konuşmasını...

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Uzatırsanız akşama kadar konuşuruz...

BAŞKAN – Lütfen efendim, lütfen devam edin, çabucak bitirin.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) – Evet.

5. Anayasanın sola, halka açık oluşu kamuoyuna duyurularak, solun Cumhuriyet düzeninin felsefesinin özü olduğu, komünizmin istismarcılarının her solu komünizmle birlikte değerlendirdiği yanlış yargılarının önlenmesi düzeltilmelidir.

6. Hukuk düzeninin iyi işlemesinin, can güvenliği ile başladığının bilinci ile hareket edilmesinde daha kararlı ve etkin olunmasında gerekli çabanın gösterilmesi;

7. Ekonomik, sosyal ve siyasal bağımsızlığımızı pekiştirecek ve sağlamlaştıracak önlemlerin alınmasıyla ülkede sosyalleşmeyi engelleyen ve Anayasa ihlaline varan ırkçılık, mezhepçilik, şeriatçılık gibi kışkırtıcılığın söndürülmesi gerekmektedir.

Bilindiği gibi, bilgili bir girişimle bugünkü Hükümetin tutumunda olduğu gibi, Türkiye'nin tarihinden gelen uluslararası ilişkilerdeki yetersizliğin ve beceriksizliğin giderilmesi için gösterilen olumlu çaba sürdürülmelidir.

En önemlisi ise, anarşik terörizmin etkin önlemlerle durdurulması; o zaman haklar ve özgürlükler rejimi olan demokrasinin bütün kuralları ile işlemesinde bir sakınca kalmayacaktır. O zaman yıkıcılar, faşistler ve kanlı eylemciler bir yerde kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkür eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN – Saat 15.00'te tekrar toplanmak üzere Birleşime ara veriyorum.

Kapanma Saati : 13.10

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 15.00

BAŞKAN : Sırrı Atalay

DİVAN ÜYELERİ : Hüsamettin Çelebi (Cumhurbaşkanınca S.Ü.), Mehmet Bilgin (Bingöl)

BAŞKAN – 5 inci Birleşimin ikinci oturumunu açıyorum.

Söz sırasına göre Sayın Hasan İldan'a söz veriyorum.

Buyurun Sayın İldan.

HASAN İLDAN (Elazığ) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun saygıdeğer üyeleri;

Sayın Cumhurbaşkanlığınca seçilmiş Kontenjan senatörlerini, böyle bir genel görüşme açılma önergesini vermiş olmalarından dolayı kutlar ve huzurunuzda kendilerine teşekkür ederim.

Sayın senatörler;

Anarşinin, mezhep istismarının ve kışkırtmalarının doruk noktasına çıktığı bir ilin senatörü olarak hepinizden çok daha ağır üzüntüler içerisinde olduğumu açıklamakla sözlerime başlamak istiyorum.

Sayın senatörler;

Sözlerime geçmeden önce, geçmişte karşılaştığım iki önemli anımı size anlatmak istiyorum.

1949-1953 yılları arasında Ankara Hukuk Fakültesinde askerî öğrenci olarak okudum. Bu öğrenciliğimin devam ettiği sürede Aleviliğin ne olduğunu, Sünninin kim olduğunu gerçekten ne biliyordum, ne de o güne kadar bu konu hakkında herhangi bir konuşmaya şahit oldum. Ancak, Hukuk Fakültesini bitirip, Elazığ'da avukatlığa başladıktan sonra, "Sen Alevisin, öbürü Sünni" diye ilk defa bu ayırıma 1954 yılından sonra rastladığımı huzurunuzda açıklamak istiyorum. Bunun dışında gene 1949-1953 yılları arasında Ankara Hukuk Fakültesinde keza öğrenci bulunduğum sırada, gerçekte o dönemde Türkiye'de bir bölücülük hareketi sayılan Kürtlük, Türklük münakaşası da yapılmıyordu. Ancak, o dönemde Ankara veya Sivas'tan doğuda kalan kişilere bazen hakaret olsun diye "Kuyruklu Kürt" derlerdi ve bizi sinirlendirirlerdi, geçer giderdik.

Şimdi şunu söyleyeyim: Bir kişiye kırk defa "Sen şusun" "Sen şusun" dendiği zaman, bizde mevcut bir atasözüne göre de, gerçekten o kişi bir gün kendi vic-

danıyle karşı karşıya geldiği zaman, "Acaba, gerçekten ben bu muyum?" diye kendi kendine tereddüt etme ve düşünmeye başlar. İşte Türkiye'deki bu bölücülük hareketleri ve mezhep ayrımı bu şekilde ve bu dönemlerde başlamıştır.

Açıkça hepimiz şu gerçeği kabul etmek zorundayız:

Türkiye'de ilk defa bu bölücülük istismarını, oy almak için özellikle politikacılar yapmaya başladı; ama bugün politikacılar istese de, gerçekten buna mani olmak çok güç bir noktaya gelmiştir.

Sayın senatörler;

Bir Fransız bilginin söylediği şu sözü hatırlatmak istiyorum:

"Gök kubbesi altında söylenmedik söz, işlenmedik konu kalmamıştır."

Şu görüşmekte olduğumuz genel görüşme hakkında da gerçekte de gerekenler söylendi; ama gene de buraya çıkmışken bir iki konuya temas etmek istiyorum.

Sayın senatörler;

Yaklaşık son 10 yıl içerisinde Türkiye'nin kaderi üzerine birtakım oyunlar oynanıyor. Öyle zan ve tahmin ediyorum ki, hepiniz ve hepimiz oynanan bu oyunların farkındayız. Bu oyunları kimler oynuyor ve kimler niçin ve kimin hesabına oynuyor? Bu soruların doğru cevabı, ancak ve özellikle doğru teşhis koymaya bağlıdır. Doğru teşhis konulmadıkça, tedavi çaresini de bulmak olanaksızlaşır.

Tedhiş ve terörist olaylar bugün yalnız ülkemizi değil, dünyanın demokrasiyle idare edilen birçok Batı ülkelerini de tehdit etmektedir. Ancak, sağlam yapıya sahip olan ülkeler koydukları doğru teşhisler sonunda ülkelerini esenliğe kavuşturmasını bilmişlerdir. Türk halkını üzen ve bir ölçüde de ümitsizliğe sürükleyen bu tedhiş ve terörist hareketler üzerine hiç zaman yitirmeksizin eğilmek zorundayız. Bunları önlemenin kısa elden çarelerini bulmak, öyle zannediyorum ki, birinci derecede biz parlamenterlerin görevidir. Nitekim, bugün iktidarda bulunan Hükümet güvenoyu aldığı gün, "İlk hedefimiz tedhiş ve terörist eylemleri önlemektir." demek suretiyle konunun önemini vurgulamıştır.

Bu tedhiş ve terörist eylemler nasıl oldu da bu boyutlara ulaştı ve neden önlenemiyor? Kısaca bu konuya da değinmek istiyorum.

Sayın senatörler;

Malûmunuz olduğu üzere 1968 yılı Nisan ve Mayıs aylarında dünyanın demokrasiyle idare edilen birçok batı ülkelerinde hemen hemen aynı zamana rastlayan gençlik olayları, kara bir bulut gibi dünyanın üzerini sarmaya başladı. Birçok ülke yöneticileri olaya gereken önemi vermek ve doğru teşhis koymak suretiyle olayları zararlı hale gelmeden önlemeyi başardılar; ama yöneticileri

basiretsiz olan ve olaylara yanlış teşhis koyanlar, hergün artan bir nispette olayların ağırlığı altında ezilmeye, kıvranmaya ve şaşkına dönmeye başladılar.

Gençlik olayları başlangıçta birtakım masum isteklerle bütün dünyada ortaya çıktığı gibi, özellikle Türkiye'de de aynı masum isteklerle ortaya çıkmıştı. Ancak, bu istekler doğrultusunda birtakım tedbirler yerine tam ters bir tutum ve davranış içerisine girildi. Bu masum istekler kısaca şöyle idi:

"Öğrenci kitaplarının Devletçe bastırılıp dağıtılması,

Öğrencilerin üniversite yönetimine katılmasının sağlanması" gibi idi.

Bu olaylara doğru teşhis koyamayan zamanın İktidarı ve onun Başbakanı bu olaylar karşısında sorumsuzca şöyle diyordu: "Sokaklar yürümekle aşınmaz." ve yine aynı Başbakan, "İti ite boğduracağım." gibi bu sakat tutum ve davranış, bugün gelmiş olduğumuz bu olumsuz noktanın ilk nüvesi ve başlangıç noktasıdır.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Öyle bir şey yok.

HASAN İLDAN (Devamla) – Milliyetçi Hareket Partisi, Hükümetin bu yanlış teşhisini fırsat bilerek Türkiye'nin birçok yerlerinde komando kampları kurmaya koyuldu. İşte ilk silahlı eşkiya böylece yetiştirilmeye, özellikle o günkü İktidarın gözleri önünde yetiştirilmeye başlandı. Sokaktaki gücü yanına almak devrin İktidarına da yarıyordu. Çünkü, Sayın Demirel'in o dönemlerde yakınları hakkında birçok suiistimal söylentileri kamuoyunda yoğunluk kazanıyordu. Bundan kurtulmanın yolu, sokaktaki komandoları yanına almak ve durumu böylece devam ettirmek istemesinden ileri geliyordu. Bu hal her gün biraz daha hızını artırarak, Milliyetçi Hareket Partisinin birinci ve ikinci MC'ye ortak olmasına kadar devam etti ve Adalet Partisi her gün çaresiz olarak taviz vermek suretiyle sokak eşkiyalarının gücünü artırmaya devam etti.

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı, Başbakanın zaaflarından yararlanarak örgütlenmeyi hızlandırdığı gibi, yavaş yavaş Devleti ele geçirmeye ve onun yollarını aramaya koyuldu. Başbakan bunları açıkça görüyor ve fakat gereken önlemleri almıyordu. Kendi partisi içinde dahi vicdan muhasebesi yapmak suretiyle bu olayların üzerine eğilmek isteyenleri bir bir partiden tasfiyeye uğratıyorlardı.

Milliyetçi Hareket Partisi Sayın Demirel'in zaafını çok iyi bildiği için, komandoların her eylemi karşısında, "Bunlar Devlet güvenlik kuvvetlerine yardım ediyorlar." demek suretiyle koruyuculuğunu teşvik ve yanlarında olduğunu her defasında açıkça ortaya koyuyordu. Hatta öylesine ileri gidiyordu ki, "Davadan döneni vurun. Ben de davadan dönersem, beni de vurun" diyecek kadar cüretini artırmaya başlamaktaydı. Bu batağın içine düşen, artık can korkusuyla

kurtulma çaresi kalmayan kişiler ve zavallılar yeni yeni suç işlemeye itiliyorlardı. Bunun en iyi misali, daha iki gün önce gerek İstanbul Milliyetçi Hareket Partisi Merkezinde ve gerekse Zeytinburnu'nda öldürülen iki gencin gazetelere intikal eden beyanlarında, "Davadan dönmek istediğim için beni vuracaklardı, ben onu vurdum." veya "Davadan döndüğü için onu vurduk." diye açıkça itiraflarıdır.

Sayın arkadaşlarım;

"Tedhiş ve terörist eylemler sağdan da gelse, soldan da gelse tümüne iktidarda da, muhalefette de karşıyım." diyebilen ve diyen tek parti, Cumhuriyet Halk Partisidir. Çünkü, ülkenin kaderi söz konusu olunca Cumhuriyet Halk Partisi ne iktidar düşünür, ne de başka bir çıkar düşünür. Bu eylemlerin kurutulmasının çare ve tedbirleri için, asgari müştereklerde birleşmek için Sayın Başbakan Bülent Ecevit'in bir süre önce Anamuhalefet Partisi Genel Başkanı ile yaptığı görüşmede Sayın Demirel, "Sağdan da gelse, soldan da gelse, her türlü şiddet eylemlerine karşıyım" sözünü söyleyememiştir. Ancak, televizyon ekranında izlediğimiz gibi, "Cinayeti işleyen hangi taraftan olursa olsun ben ona karşıyım." diyebilmiştir. Bu da, bugünkü terörist ve tedhiş olaylarının gerçekten de yalnızca cinayet olmadığını, sağ ve sol teröristlerin organize ettiği kesinlikle aşikâr ve açık olduğu halde, Sayın Demirel'in bunların bir grubuna karşı çıkmaması da gerçekte bu olayların artmasına sebep oluyor. Bu da gösteriyor ki, kitle katliamına yönelen, masum insanları tarayan ve hatta insanlık suçu işleyen kişilerin son günlerde yakalananlarının % 70'i sağ teröristlerdir. Bu artık kanıtlanmıştır. Bunlara karşı çıkmamak, onları himaye etmek kime ne yarar sağlar, bunu bilmek mümkün değildir.

Sayın senatörler;

Sayın Başbakan Bülent Ecevit, Cumhuriyet Halk Partisinin Olağanüstü Kurultayında yaptığı konuşmasını Senatomuz kürsüsünde de aynen tekrarlamak suretiyle şöyle diyordu:

"Sağcı oldukları saptanan şiddet eylemcilerinin tamamına yakını ya MHP'lidir, ya Ülkü Dernekleri üyesidir veya onların kayıtlı olmayan adamlarıdır.

1970 tarihli Emniyet Genel Müdürlüğü raporunda Nazi teşkilâtının bir benzeri olarak Milliyetçi Hareket Partisinin kurduğu kamplarda ateşli silahlarla talim yapıldığı, her gün biraz daha silahlanma yoluna gidildiği açıkça ortaya konulmaktadır.

Bu rapor zamanın Başbakanına bildirildiği halde, gereken yapılmamıştır. Sekiz yıl önce hazırlanmış olan bu raporda ileri sürülenlerden çok daha ağır, çok daha fazlası her gün Türk kamuoyu gözleri önünde cereyan etmektedir."

Sayın senatörler;

Bugünden başlayarak bir ay gerilere doğru gidilerek gazetelere bir göz gezdirirsek, göreceğimiz manzara gerçekten tüyler ürperticidir. Yakalanan komandoların, suç eylemcilerinin, teröristlerin, insanlık suçu işleyenlerin büyük bir bölümü suçta kullandıkları silahları Milliyetçi Hareket Partisi örgütünden aldıklarını, adam öldürdükten sonra Milliyetçi Hareket Partisi binalarına sığındıkları ve oradan da birtakım kaçakçıların evlerine açılan dehlizlerden kaçtıkları ortaya serilmektedir.

Keza gazetelere baktığımız zaman, 12 Ekim tarihli Günaydın Gazetesinde, Milliyetçi Hareket Partisinin lokalinde silahlı birtakım talimlerin yapıldığının resimleri boy boy sergilenmektedir.

23 Haziran 1975 tarihinde Diyarbakır'ı ziyaret eden Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Alparslan Türkeş'i karşılamaya giden Diyarbakır'daki komandoların taşıdıkları pankartlar şöyle: "Savulun Türkler geliyor" "Kürtler Moskova'ya". Bu sloganları haykırdıklarını; Diyarbakır Milletvekili Mahmut Uyanık, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına vermiş olduğu bir soru önergesiyle ortaya koymaktadır.

Bu bölücülüğü ve kışkırtıcılığı kimlerin yaptığını, nasıl yaptıklarını, niçin yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Bu gibi davranışlar Anayasaya, Anayasanın felsefesine, onun ruhuna, Anayasa dibacesine, Atatürk ilkelerine açıkça aykırıdır, ülkeyi bölmeye matuftur ve suçtur.

Birinci ve İkinci MC İktidarı döneminde suç işleyen komandolara mani olmaya çalışan emniyet görevlileri ya görevlerinden alındılar ya da sürüle sürüle görev şuurlarını kaybettiler. Halen geçmişteki yasa dışı davranışlara maruz kalan bir kısım emniyet görevlileri gerektiği gibi görevlerini yapma cesaretini kendilerinde bulamamaktadırlar.

Son zamanlarda suçun kaynağına inildiğinin, suçluların bir bir yakalanmaları ile perdenin gerisinde bulunan suçluların anlaşılmaya başlandığının izlenimleri var. Ateş sönerken, duman daha fazla çıkar. Bunun telaşı sezilmektedir.

Konuşmamın burasına kadar geçmişin hatalarını ve yanlışlıklarını ortaya koymaya çalıştım. Elbette sadece geçmişin yanlışlarını ve hatalarını ortaya koymak soruna çözüm getirmez. Ancak, bu hatalar ve yanlışlar gerektiği şekilde ortaya konulmazsa, halde ve gelecekte buna benzer yeni hatalar işlenir ve yanlışlıklar yapılabilir.

Ülkemizin bugün içinde bulunduğu durum elbette güllük ve gülistanlık değildir. Geçmiş Birinci ve İkinci MC Hükümetleri, ülkenin idaresini çok iyi ve huzurlu bir noktada devraldığı halde, her gün biraz daha kötüye götürmüşlerdir.

Bugünkü iktidar ise, ülkeyi çok vahim ve çok kötü bir noktada devralmış; fakat gözle görülebilir şekilde iyiye doğru götürmenin belirtilerini ortaya koymuştur. Bu iyiye gidişin belirtileri açıkça görülmeye başlanmıştır. Son telaş ve tedirginlik de bunu kanıtlamaktadır.

Son bir hafta içerisinde Türkiye'deki tedhiş ve terörist eylemler üzerindeki kalın esrar perdesi aralanmaya başlanmıştır. Perdenin gerisindeki asıl suçluların gölgesi perde üzerinde teşhis edilince, kimlerin suçluların telaşına düştüklerini, televizyon ekranlarında Türk halkı ibretle, üzüntü ile seyretmektedir.

Bugünkü Hükümet şu tedbirleri acilen alırsa tedhiş ve terörist eylemlerin azalacağı kanaatindeyim:

Bağımsız adalet organlarını, süratle etkin ve çok süratli çalışır hale derhal getirebilmelidirler. Çünkü en kötü adalet, geç tahakkuk edendir. Yıllarca adliyenin kapısında bekleyen ve yıllardan sonra hakkını alan kişi dahi, elde ettiği hakkının ne olduğunu gerçekten unutmakta ve onun ıstırabını, üzüntüsünü içinde duymaktadır.

Adlî zabıta süratle kurulmalı, ilk tahkikatın gerçekten ehil ellere verilmesi sağlanmalıdır. Türkiye'de ilk tahkikatı, özellikle Parlamentomuzun büyük bir çoğunluğunu teşkil eden hukukçular bilirler. Bir polisin elinde veya ehliyetsiz, tahsili müsait olmayan bir jandarmanın elde ettiği bölük pörçük, basit ve suçu kanıtlayıcı olmayan delillerle mahkeme huzuruna vatandaş sevk edildiği zaman; gerçekten suçlu olsa bile, mahkemenin yeniden aynı delilleri toplayıp elde etmesi ve onun suçluluğunu kanıtlaması çok büyük güçlükler yaratmaktadır.

Tüm kamu kuruluşları tarafsız, ehil ve yetenekli yöneticilere kavuşturulmalıdır. Adama göre iş değil, işe göre adam bulmanın çaresi ve yolları mutlaka bulunmalıdır.

Kolluk kuvvetleri süratle militan ve ehliyetsiz ellerden kurtarılmalı ve çağın gereklerine uygun bir niteliğe kavuşturulmalıdır.

Basında çıkan bazı beyanları yargı organları suç ihbarı kabul etmeli ve zaman yitirmeksizin tahkikata geçmelidir. Örneğin; evvelki günkü Cumhuriyette şöyle bir beyan çıkmıştır: "Millî Türk Talebe Birliği Genel Başkanı Kasım Yapıcı, "Siyonistler büyük para karşılığı, solda eyleme katılmamızı teklif etti. Ayrıca, Devletin emniyet kuvvetlerine yardımcı olun size büyük paralar verelim." diye teklif aldıklarını da açıklamıştır. Siyonistler kimlerdir? "Emniyet kuvvetlerine yardımcı olun ve sağdan eyleme katılın! teklifini yapanlar kimlerdir? Bu büyük

paraları nereden buluyorlar, kimler bu parayı veriyor? Bunlar araştırılmalı, ortaya konulmalı ve gerçek suçlu çıkarılıp, adalete teslim edilmelidir.

Sayın arkadaşlarım;

Gerek Sayın Başbakan ve gerekse Sayın Kadri Kaplan, konuşmalarında, gerçekte bu konuda ne gibi tedbirlerin alınmasının gerektiğini bütün açıklığı ile ortaya koymuşlardır. Ayrıca, Sayın Başbakan konuşmalarında yasal ne gibi önlemleri getireceğini, ortaya koyacağını ve bu olaylara nasıl bir çare bulacağını, gerçekte de birtakım delilleriyle, kanıtlarıyla ortaya koymuştur. Bu nedenle bu konular üzerinde fazla durmak istemiyorum.

Bugünkü Hükümet ümit verici adımlar atma yolundadır. Kendisine bu konuda ve özellikle terörist ve tedhiş hareketlerini durdurma yönünde gerekli tedbirleri acilen almasını dilerim.

Sözlerime son verir, hepinize en derin saygılarımı sunarım. (CHP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın İldan.

Sayın İsmail İlhan.

İSMAİL İLHAN (Muş) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Grubu üyelerince verilen; "Türkiye'deki anarşi ve silahlı eylemler konusunda Cumhuriyet Senatosunda Genel görüşmenin açılması.." istemine dair önergeden dolayı Kontenjan Grubuna teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Sayın Cumhurbaşkanı Korutürk, Sayın Senato Başkanı Atalay ve Genelkurmay Başkanı Sayın Evren'in son günlerde aynı konulara çok açık ve kesin olarak değinmiş olmaları bir rastlantı değildir. Huzurunuzda kendilerine de teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Sayın senatörler;

Gerek Birinci Dünya ve gerekse Kurtuluş Savaşları süresince, şairin tabiriyle "yedi düvel" üzerimize saldırmıştı. Yine de galip çıkmıştık. Çünkü, bütün kalpler aynı iman ve aynı gayeyle çarpıyordu. Edirne'den Kars'a kadar tek vücut olmuş, dıştan saldıran düşmanlara karşı birleşmiştik. Yüzyıllar boyu Türkiye üzerinde çirkin emeller besleyen düşmanların hevesleri kursaklarında kalmış ve Türkiye misaki millî hudutlarıyla korunmuştu. Uzun süre Atatürk'ün, "Yurtta sulh, cihanda sulh" prensibini esas edinerek yurt bütünlüğü korunmuştur. Ancak, ne olduysa son yıllar içinde oldu.

Memleketi parçalamak, bölmek isteyenler yine sahnedeler, fakat bunlar sadece dıştan gelen saldırılar değildir. İçten ve dıştan elele verip memleketi yıkmak, parçalamak için işbirliği yapanlarla karşı karşıyayız. Tehlike işte buradadır.

Türkiye'nin sadece dıştan gelen saldırılarla dize getirilemeyeceğini çok iyi bilenler, milletimizi düşman kamplara ayırarak hedeflerine varabileceklerini çok akıllıca ve kurnazca hesaplamışlardır.

Memleketi bölmek isteyenlerin hedeflerine adım adım yaklaşmakta olduğunu görüyoruz. Bu iç ve dış mihrakların tezgahladıkları tuzağa Türk Milletinin düşmekte olduğunu görerek üzülüyoruz. Bu bir milletin intiharı değil de nedir?.. Malatya, Sivas, Artvin, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana ve daha birçok illerimizde mahalleler ayrılmış, kardeş kardeşe düşman kesilmiştir. Köylüsü-kentlisi, zengini-fakiriyle herkes toplumsal barışın hüküm sürdüğü günlere hasrettir. İnsanlar sokaktaki anarşi yüzünden gece ve gündüz evinden dışarı çıkmaktan korkmakta ve her gün biraz daha artan olaylar bu korkuyu gittikçe artırmaktadır.

Türkiye'nin bu ortama sürüklenmesinde sorumlu kimlerdir?.. Samimi inancım odur ki, hepimiz; evet, değişik ölçülerde de olsa, az veya çok hepimiz Türkiye'nin bu ortama sürüklenmesinde suçluyuz. Çünkü, 1968'de masum öğrenci olayları adıyla başlayan eylemleri önemsiz ve mazur göstermek için politikacı, ilim adamları ve TRT adeta yarışa girişmiştir.

Kimimiz, "işgal ile boykot birdir." derken, diğerimiz "Sokaklar yürümekle aşınmaz." diyordu. Diğer bazıları da, "Gençler az bile yapıyor. Kıllarına dokunursanız, dünyayı başınıza yıkarız." diyorlardı. Meslekleri icabı herkesten daha evvel kanunlara uymaları icap eden bazı kimseler de, ancak mahkemede hüküm verirken giymeleri gereken cüppeleriyle Ankara Valiliğinin kararını hiçe sayarak Başkentin merkezinde gövde gösterisinde bulunuyorlardı. Bütün bunlar devam ederken üniversite öğretim üyeleri bildiri üstüne bildiri yayınlayarak, öğrencilerin eylemlerinde haklı olduklarını, Türkiye'nin yönetiminde öğrencilerin de söz hakkına sahip olduklarını söylüyorlardı.

Daha sonra bu öğretim üyelerinin ve rektörün öğrenciler tarafından rektörlük makamından nasıl kovulduklarını ve hatta masalarında içki âlemi yapıldığını televizyon ekranlarından ibretle seyrettik. Daha sonra bu öğretim üyeleri, üniversitelerde öğretim üyelerinin can ve mal güvenliğinin kalmamış olduğunu beyan ederek, Hükümetten gereken önlemlerin alınmasını istemişlerdir.

TRT anarşistlerle televizyon ve radyo röportajları düzenliyordu. Tertiplenen açık oturumlarda gençler açıkça eylemlere tahrik ediliyorlardı. İdarî mahkemelerde bazı davalar aylar ve yıllarca sıra beklerken, bazıları aynı günde, hatta 2-3 saat içinde karara bağlanıyordu. Her yönüyle aynı mahiyette olan bazı davalar hakkındaki kararlar açıkça birbirlerine aykırı oluyordu. Bütün bunlar halkın bazı anayasal kuruluşlara karşı duyulan güvenini sarsmıştır.

Türkiye'de olan bitenlerin gerçek nedenlerinden habersiz, aydın geçinen bazı kimseler ve politikacılar, devam etmekte olan huzursuzluğun ve anarşinin nedenini sadece iktidarda bulunan partiye bağlamışlardı. Bu parti iktidardan düşerse, her şeyin düzeleceğini, eli silahlı anarşistlerin eylemlerini durduracaklarını sanmışlardır. Silahlı saldırıda bulunanların esas hedeflerinin şu veya bu parti olmadığını, Devlet olduğunu birçokları o sıralarda görmemişlerdir.

Bu yanılgı içinde olanlar, 12 Marttan sonra roller değişince, Anayasanın değiştirilmesinin gerekip gerekmediği konusundaki çelişkili açıklamalarından, politikacı olarak alınacak çok önemli dersler olmuştur. Bu kimseler bilerek veya bilmeyerek anarşinin yayılmasına, dolayısıyla Devletin tahrip edilmesine yardımcı olmuşlardır. Bu tutumlarının Devlete ne kadar pahalıya mal olmuş olduğunu bugün herkes çok iyi bilmektedir.

Bence Türkiye'de anarşi, gençliğin ve halk kitlelerinin "Katil polis" çığlıklarıyla sokağa itildikleri günlerde başlamıştır. Devletin olduğu yerde mutlaka polis de vardır. Bir ülkede devletin itibarı, vatandaşın polise karşı duyduğu güvenle ölçülmelidir. Bu sebeple Hükümet, zabıta kuvvetlerinin itibarını gözetmek zorundadır.

Bugün Türkiye'de anarşi yalnız zabıta olayları, adam öldürme, banka soymadan ibaret değildir; çok daha yaygındır. Sayın Yüce'nin de çok güzel belirttikleri gibi, kavram anarşisi vardır, aynı şekilde hukuk ve yargı anarşisi, yönetimde anarşi, ekonomide, çarşı ve pazarda, fiyatlarda; kısaca tüm yaşamımız anarşi içinde geçmektedir.

Sayın Başbakanın da birkaç defa belirttikleri gibi, dünyada böylesine yaygın ve uzun süreli anarşi haline dayanabilen, demokratik ülke çok azdır. İşte bu sebepledir ki, içinde bulunduğu bu son derece kritik dönemden çoğulcu demokratik rejimimizin daha fazla yara almadan kurtulabilmesi için, herkesin kendine düşeni yapma zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir bile.

12 Mart 1971'den sonra Türkiye'deki siyasal iktidarsızlık ve güçlü hükümetlerin kurulmayışı da anarşinin tırmanmasındaki etkenlerden birisidir. Ancak, çok daha önemli bir başka etken de bazı partilerin anarşiyi siyasî çıkar vasıtası yapmalarıdır. Siyasî partiler arasında anarşinin önlenmesi konusunda samimi ve uygarca bir diyalog kurulmamıştır. Son günlerdeki temaslar teşhiste yaklaşım sağlar niteliktedir. Ancak "Anarşinin oluşmasında aşırı sağ mı, yoksa aşırı sol mu ağır basıyor?" hususu tartışılmaktadır. Bugüne kadar birçok defalar da söylediğim gibi, siyasî partiler bilmelidirler ki, varlıkları demokratik düzene bağlıdır. Demokratik düzen ise, anarşi önlenmezse yaşayamaz. Anarşinin önlenmesinde ilk adım, siyasî partilerin asgarî müştereklerde birleşmeleri ile atılabilir.

Sayın Senatörler;

Siyasî partilerden başka tüm toplumsal kurumlar ve toplumumuzun tüm kesimleri anarşiye karşı birleşmelidirler.

TRT Türkiye'de bir siyasî parti veya bir parti radyosu gibi yayın yapmak alışkanlığını terk etmelidir. Anarşiye ve aşırı akımlara karşı kesin bir cephe almalıdır. Halbuki, TRT bunun tam tersini yapmaktadır. Şu anda Sayın Başbakanın burada bulunmasını isterdim. TRT ile ilgili bir konuyu dile getirmek istiyorum. Sayın İçişleri Bakanının bu konuyu resmiyete koymalarını ve dolayısıyla da her konuda olduğu gibi, kendilerine bu konuda da yardımcı olmaya hazır olduğumu belirtmek istiyorum.

İstanbul'da yayınlanan bir gazetede, "Muş'ta 7 yıldan beri boş olan sağlık ocakları ahır olarak kullanılıyor." diye bir yazı çıkıyor. Bu yazı çıktıktan sonra, İstanbul'da bu gazete sahiplerinden birisi, Ankara TRT Televizyon Dairesi Başkanlığına telefon açıyor, "Bizim gazetemizde böyle bir yazı çıktı. Siz bu konuyu canlı yayın haline getireceksiniz" diye. Bundan sonra bir gece saat 22.00 sıralarında evde oturuyorum; bir telefon geldi, "Ben Mehmet Deniz." Sizin Muş'taki çalışmalarla ilgili konuşmalarınızı dinliyorum. Biz Muş'a gidip, Muş'un sağlık sorununu dile getirmek istiyoruz, bize yardımcı olur musunuz?.. dedi. Memnuniyetle diye cevap verdim. Muş'a gittik. Zamanım az olduğu için, uzun anlatmak işime gelmiyor. Muş'ta köybeköy dolaştık; "Ahır" haline getirilmiş olan sağlık ocağını bulmak için; bulamadık.

Bir kızak buldular, kızağın üzerine bir de hasta yatırdılar ve dağdan aşağıya çektirdiler ve dolayısıyla çekilen bu film Türk halkına gösterildi.

Bulanık'ın bir köyünde "Ahır" haline getirilmiş olan sağlık ocağı bulunmadığı için, öküzler bulundu, öküzler sağlık ocağına doğru sürüldü ve film çektirildi.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Yanında mıydınız?..

İSMAİL İLHAN (Devamla) – Evet yanındaydım.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Neden müdahale etmedin öyleyse?

İSMAİL İLHAN (Devamla) – O benim işim değil. Ben, konuları yerinde saptadığımı belirtmek ve burada dile getirmek mecburiyetinde olan bir kimseyim.

Türk halkına, gerçekten olmayan bir konuyu varmış gibi, mizansen halinde gösterdiler.

Şimdi ben şu yönünü belirtmek istiyorum: "Biz TRT'de Halk Partisiyle mücadele eden bir grubuz." Açık olarak söylüyorum: "TRT'de üç grup var"

dediler. "Birisi sosyal demokratlar, biri aşırı olan biz ve biri de komandolar. Biz, Halk Partisinin karşısında olan bir grubuz." dediler.

Şimdi ben takdirlerinize arz ediyorum: TRT, İktidarda bulunan bir partinin hoşuna gitmek için bir yönden ona yağ çekerken, diğer yönden de esas tehlike olan bu konuyu işliyor. Ben, TRT'nin, iktidarda bulunan bir Hükümete bazı yönlerde yardımcı olmasını kabul ediyorum; fakat o yönden iktidarda bulunan o partiyi sustururken, bu yönden de memleketi bu şekilde bölmeye çalışmalarını kabul etmiyorum.

Sayın İçişleri Bakanına şunu arz etmek istiyorum ki; bu konuda yeterli bilgiyi vermeye her zaman hazırım.

Basının, son aylarda anarşinin önlenmesi için örnek bir çalışma içinde olduğunu görmekten memnunluk duyuyorum. Birkaç gazete hariç, etkili ve büyük trajlı bütün gazeteler, tehlikenin ciddiyetini çok iyi idrak ederek, bu yönde gayret göstermektedir. Bundan sonra da çalışmalarının aynı şekilde devamını temenni ediyorum.

"Hükümet gider, Pol-Der kalır" sloganıyla Devlete açıkça meydan okuyan derneklerin ve meslekî kuruluşların, siyasî parti ve ideolojik yayın kurumları gibi çalışmaları önlenmelidir.

Birkaç gün önce gazetelerde, "Pol-Der'in Spor ve Sergi Sarayında Halkla Bütünleşme Gecesi" sebebiyle yapılan toplantıya katılanların çoğunluğunun, bazı örgüt mensubu lise ve ortaokul öğrencileri olduğunu görünce duyduğum üzüntüyü burada ifade edemiyorum. Ne demektir; "Halkla Bütünleşme Gecesi"? Hem de lise ve ortaokul öğrencileriyle..

Üniversite ve diğer okullardaki öğretim kadroları, huzuru bozanlarla mücadelede Hükümete yardımcı olmalıdırlar.

Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi müzakerelerinde de söylemiş olduğum gibi, eylemler ve anarşi ilkokullara kadar inmek üzeredir. Durum çok ciddidir. Lise ve ortaokullar eylemlerin içine girmiş durumdadırlar. Bu sebeple ilk, orta, lise ve fakültelerdeki öğrenciler mutlaka kurtarılmalıdırlar. Bu çalışmalarda yan tutmamaya bilhassa özen gösterilmelidir.

Üzülerek belirtmek isterim ki, Hükümetin geçen 10 aylık icraatı, bu konuda hiç de iyi puan almamış; öyle, söyledikleri gibi okullara barış ve kardeşliği getirememişlerdir. Hükümet, bu konuda çok önemli ve herkesin eline geçiremeyeceği bir fırsatı kaçırmıştır. Ben şahsen, Başbakan Sayın Ecevit, Millî Eğitim Bakanı Sayın Uğur ve İçişleri Bakanı Sayın Özaydınlı'ya bazı tayin, nakil ve olaylar hakkında doğru ve gerçeklere uygun bilgi verilmediği kanısındayım. Çün-

kü, görevlerinin yoğunluğu sebebiyle ne Başbakan Sayın Ecevit, ne Millî Eğitim Bakanı Sayın Uğur ve ne de İçişleri Bakanı Sayın Özaydınlı, olayları vatandaş gibi, bizler gibi bizzat yaşamıyorlar. Bunun böyle olması gayet tabiidir. Bundan evvelki hükümetler zamanında da böyleydi.

Bu sebeple, bazı olaylar, tayin ve nakiller hakkında kendilerine yanlış ve gerçek dışı bilgi verilmektedir. Bunu yapanlar Cumhuriyet Halk Partisi mahallî teşkilat mensupları, parlamenterleri ve Cumhuriyet Halk Partisi ile uzaktan yakından hiçbir alakası olmayan, fakat bu Partiden gayelerine varmak için yararlanmak isteyen aşırılardır. İsteyenlere bu söylediklerimi ispat edecek durumda olduğumu ayrıca belirtmek isterim.

Bazı basın mensuplarının da çok iyi belirttikleri gibi bundan evvelki hükümetlerin yanlış ve haksız icraatını gerekçe göstererek; haksız işlemlere devam ederseniz, icraatını daima tenkit ettiğiniz o hükümetlerden ne farkınız kalır. Bu Meclis daha iyisini, daha güzelini yapmak için size güvenoyu vermiştir. Aynısını ve daha kötüsünü yapmak için mi iktidara talip oldunuz? Acı ve üzüntü duyarak belirtmekten geçemeyeceğim bazı hususlarda bundan evvelki hükümetleri dahi aradığımız oluyor.

On aydan beri iktidarda bulunan Sayın Bülent Ecevit Hükümetinin ilk günden beri başarılı olmasını istedim. Bugün de başarısını içtenlikle arzulamaktayım. Gerek bu yılki Bütçe görüşmelerinde, gerekse başka vesilelerle yapmış olduğum konuşmalarım; bu hususta en belirgin kanıtlardır.

Bağımsız bir üye olarak hangi hükümet ülkemize yararlı olur ve hizmet getirirse ona yardımcı olmam kadar tabii ne olabilir? Bu sebeple konuları eleştirirken ön yargıda olmadığımı elimden geldiği kadar objektif olmaya çalıştığımı her şeyden evvel ülke yararlarını gözönünde bulundurmaya gayret gösterdiğimi söylemek isterim.

Millî Eğitim Bakanlığıyla ilgili bir konuya değineceğim. Bir öğretmen düşünün ki, herhangi bir mahkeme tarafından beş yıla mahkûm olmuş. Daha sonra aftan yararlanmış çıkmış, müteahhitlik yapmaya devam ederken şu andaki Hükümet tarafından bir yere müdür olarak tayin ediliyor. Orada olay çıkıyor, bir adam ölüyor. Ondan sonra başka bir yere tayin ediliyor. Oradan da alınıyor başka bir yere. Bir ay içinde dört defa yeri değiştiriliyor.. Bu memlekette huzur kalır mı?

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Genel müdür olarak mı?

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Adı ne?

İSMAİL İLHAN (Devamla) – Evet genel müdür olarak.

Millî Eğitim politikası ele alınmalı, demokratik düzenin ve Devletin bekası amacına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.

Toplumumuza insan sevgisi ile birlikte barış ve kardeşliği yerleştirmek için her türlü gayret gösterilmelidir. Toplumumuzda sevgi ve saygı eksikliği vardır. Doktor hastasına, satıcı müşterisine, şoför yayaya, tüm insanlar birbirlerine karşı sevgi ile bakma ve davranma alışkanlığını edinmelidir. Her şeyden evvel parti liderleri düşmanca beyan ve davranışlardan mutlaka kaçınmalıdırlar. Toplumumuzun temel sorunu insanlar arasındaki sevgi ve saygının noksanlığıdır. Yeni yetişen kuşakları, gençleri bu noksanlıktan kurtarmak görevimizdir. TÖB-DER, TÜM-DER gibi öğretmen kuruluşları, POL-DER, POL-BİR gibi polis kuruluşları politikanın ve anarşi tertipçiliğinin dışına çıkarılmalıdır.

Yargı organlarının anarşinin önlenmesinde özel bir yeri ve önemi vardır. Yasalarımız anarşiyi önleyebilecek müeyyideler ihtiva etmektedir, fakat yargı kararları bazen yasaların asıl amacına uygun düşmemektedir. Bu konuda gereken yasal tedbirler alınmalıdır. Hepimiz 1968-1969 yıllarında gençlik olaylarının bütün Avrupa'yı sardığını hatırlarız. Bu olaylar bir yıl devam etti ve durdu. Avrupa'daki olayları kim durdurdu? Evvela tüm siyasî partiler bu olaylara karşı kesin ve ortak cephe aldılar. Devlet güçlerini tahrip ettirmediler. Tüm sendikalar, meslek kuruluşları, etkili basın organları olayların karşısına dikildi. Bütün bunların, yanında tüm Avrupa ülkelerine yayılan öğrenci olaylarının önlenmesinde en etkili görev yargı organlarına düşmüştür. Alman mahkemeleri kararlarında siyasî nitelikli konularla yalnızca siyasî partilerin uğraşabileceğini, öğrenci dernekleri veya mesleki kuruluşların siyasî nitelikli beyanlarda bulunmaya, eylemler düzenlemeye yetkili olamadıklarını kesinlikle belirttiler.

Mesela, Vietnam'daki Amerikan tutumunu yeren veya Doğu Almanya'yı telin eden öğrenci hareketlerini siyasî nitelikli hareketler olarak kabul edip, tertipleyenleri cezalandırdılar. Mesela Doncnozor adlı bir öğrencinin bir toplantı sırasında polis kurşunu ile öldürülmesini tel'in için düzenlenen toplantı mahkeme tarafından siyasî olarak nitelendi ve öğrenci derneği yöneticileri cezalandırıldılar.

Türkiye'de hiç bir dernek, meslek kuruluşu yok ki, politika ile uğraşmasın. Ancak, bu hal karşısında yargı organlarının davranışları Avrupa memleketlerininkinden çok farklı olmaktadır.

Fransa'da devlet güvenlik mahkemelerine benzer yargı organları, bir yönden anarşik olaylarla ciddî olarak mücadele ederken, diğer taraftan da kriminolog, cezacı, sosyolog, psikolog ve diğer değişik konularda ihtisas yapmış bilim adamları ve tatbikatçılardan oluşan bir komite ilmî çalışmalarıyla hükümet ve yargı mensuplarına yardım etmektedirler. Bizde kurulmuş bulunan ve siyasilerden

oluşan anarşi ile mücadele komitesinin konulara bakışları Fransa'daki ilmî komiteninki kadar objektif olamayacağı şüphesizdir.

Sayın Başkan, değerli senatörler;

Ankara ili 1913 yılında çıkarılan bir Kanunla idare edilmektedir. Kısa sürede ülkenin ve ilin gerçeklerine cevap verebilecek yeni bir kanun çıkarılması kaçınılmaz bir zarurettir.

Aynı şekilde Emniyet Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanununun da bir an evvel ihtiyaçları karşılayacak şekilde değiştirilmesi gerekir.

Her ülkede halk anarşi ve terörizmle mücadelede hükümete yardım etmektedir. Ancak, halkın hükümete yardım edebilmesi için Devletin varlığını hissettirmesi ve vatandaşın can ve malından emin olması gerekir. Şimdi soruyorum; Türkiye'de şu anda bu güvence ortamı var mıdır? Anarşistler tarafından bundan kaç yıl evvel rehine edilmiş olan Sibel Erkan'ı kurtaran Türk Ordusu mensubu keskin nişancı Yarbay Cihangir'in, Savcı Yaşar Değerli ve diğer görevlerini yapmaktan başka kabahatleri olmayanların can emniyetlerini Devlet koruyamamış ki, şu anda halk bu konuda Hükümete yardım edebilsin. Türk Milleti her zaman Devletine yardım etmiştir ve bugün de her türlü yardıma hazırdır. Ancak, bunun için vatandaşın evvela canından ve malından emin olması gerekir. Şu anda Türkiye'nin içinde bulunduğu durum vatandaşa bu güvenceyi verebileceğine kimseyi inandıramaz.

Önerilerim:

AP-CHP koalisyonu, bu mümkün olmazsa sıkıyönetim. Hükümetin sıkıyönetime gidilmesinde herhangi bir imkân görülmediği takdirde, bu mümkün olmayacaksa Hükümet ne yapıp yapmalı Türkiye'de Devletin var olduğunu hissettirebilecek her türlü tedbirleri en kısa zamanda almalıdır.

Hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın İlhan.

Sayın Eriş.

RAİF ERİŞ (Balıkesir) – Sayın Başkan, değerli senatörler;

Ben de, benden evvelki konuşmacılar gibi şiddet olayları üzerine Genel Görüşme açıldığı için Yüce Heyetinize şükranlarımı sunuyorum. Bunun gerçekleşmesini temin eden Kontenjan Grubuna da teşekkür ediyor, tarihî görevlerini yerine getirdikleri için naçizane takdirlerimi sunuyorum.

Yurdumuzda cereyan eden silahlı şiddet olaylarının günden güne artması, Devletin ve Milletin bölünmezliğini tehlike noktasına getirmesi, vatandaşlarımızın şahsî can ve mal güvensizliğini unutarak, Devlet Millet ve rejim adına büyük kaygılara düştüğü ortadadır.

Nitekim, Sayın Cumhurbaşkanımız da, Cumhuriyetimizin 55 nci kuruluş yıldönümünde bu önemli tehlikeyi işaret buyurarak, Parlamentoya, Hükümete, siyasî partilere ve parlamenterlere görevlerini hatırlatmışlar ve bazı direktiflerde bulunmuşlardır. Bu işaretin ışığı altında Sayın Devlet Başkanımızdan sokaktaki vatandaşa kadar, fakat en önce Parlamentonun, Hükümetin ve siyasî partilerle diğer Devlet kuruluşlarının önemli görevleri bulunduğuna ben de inanıyor ve bu kürsüden kendilerine bazı öneriler sunmak istiyorum:

Evvela Sayın Devlet Başkanımızdan başlayacağım: Anayasamızın 97 nci maddesine göre Cumhurbaşkanın Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve milletin birliğini temsil etmektedir. Ayrıca, 96 ncı maddedeki yeminine göre, vatanın ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koymak durumundadırlar.

Kendilerinin 28 Ekim günü irad buyurdukları demeçle ülkemizi ve Devletimizi bölmeye ve özgürlükçü demokratik rejimimizi yok etmeye yönelik tutum ve davranışların mevcudiyetini resmen ve tespit ve tescil etmişlerdir. Bu hareketlere karşı koymak yükümlülüğünün nasıl yerine getirileceği kendilerinin takdirlerine aittir; ama ben buradan şimdilik hiç değilse yine Anayasamızın 97 nci maddesinin kendilerine tanıdığı yetkilerden birisi olan, Bakanlar Kuruluna başkanlık ederek, bu işlerin bir de kendi nezaretlerinde konuşulmasını, yine Anayasamızın, 111 nci maddesine göre, Millî Güvenlik Kurulunun bütün toplantılarına başkanlık etmelerini ve güvenliğimizle ilgili en önemli bir anayasal kuruluş olan bu kurulun bilhassa bugünlerde görevini yerine getirmesini temin buyurmalarını arz ve teklif ediyorum.

Ayrıca, siyasî parti liderlerinin şu ortamda bir araya gelmeleri kolay olmuyor. Kendileri burada nazım bir rol oynayarak liderleri bir araya toplayabilir veya ayrı ayrı görüşerek alacağı intibaya göre başka bir yöntem bulup tatbik edebilirler. Bu hususa yeniden önem vermelerinin partiler arasındaki gerginliği yumuşatacağına inanıyorum.

Yoksa kendilerinin işaret buyurdukları bu olaylar karşısında, siyasî partilerin çözüm bulmaları, işbirliği yapmaları ve asgarî müştereklerde birleşmeleri nasıl mümkün olacaktır?

Sayın senatörler;

Bu olaylar karşısında siyasî olmayan gruplardan, Kontenjan Grubunun genel görüşme isteğinden evvel bazı merciler nezdinde temaslarda bulunduklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Kendilerine düşen görevi yaptıkları için kendilerine bir kere daha teşekkür ediyorum.

Yalnız, Anayasadan yana olduklarını söyleyen Millî Birlik Grubunun, bu konuda ortaya koyduğu önerilerin pratik ve geçerli birer tatbikat planı mahiyetinde olacağını umut ederken, ilmî bir açıklamadan öteye gitmediğini görerek umduğumuzu bulamadık. Bu şekil izahat meseleye bir çözüm getirmekten çok uzaktır. Daha yapıcı, daha yumuşatıcı ve daha tatbikata müsait önerileri ve girişimlerini beklemekteyiz.

Şu anda bu olayların yetkili sorumlusu Hükümettir; ama toz kondurmamak için meseleyi gerilerde ele alıp izahata girişmek bence beklenilen faydayı getirmemiştir.

Sayın senatörler;

Şu ana kadar yapılan konuşma ve görüşmelerden anlaşıldığına göre, terör ve anarşik olaylar üzerinde Hükümetin, Parlamentodan isteyeceği yardım mutlaka karşılanacaktır. Yeter ki geç kalmasın, geçerlilik vasfından mahrum olmasın.

Cereyan eden terör hareketlerinin, şiddet olaylarının basit birer polisiye vakıası olmadığı Devlet Başkanının, Hükümet Başkanının ağızlarından duyulmuştur. Tarihî tespit ve tescil resmen yapılmıştır. Ülke fevkalade günler yaşamakta ve tehlike günbegün vahametini artırmaktadır.

Bu Hükümet anarşiyi ve şiddet olaylarını çok kısa zamanda durdurmak vaadi ile işbaşına gelmiştir. Güvenoyu aldıktan bir kaç hafta sonra "Olayların yaygınlaşması durmuş, hatta daralmaya başlamıştır" diye beyanatta bulunmasına, Mayıs ayında "Şiddet eylemlerinin etkin ve yansız önlemlerle ortadan kalkmakta olduğunu söylemesine, Haziran ayında, "Toplumda huzur ve barış sağlanmıştır, artık anarşiden söz edilemez" denmesine karşın, hadiselerin bütün şiddet ve vahameti ile artması, milletin Hükümetten hatta Devletten umudunu kesmesine yol açmıştır. Her zaman gerçekçilikten ve açıklıktan bahseden Sayın Başbakan, söylediklerinin aksi vukuu buldukça, ekranlara tekrar tekrar çıkarak aynı şekilde beyanatta bulunmaya nasıl cesaret edebiliyor hayret ediyorum.

Sayın senatörler,

Siyasî parti sözcülerinin konuşmalarına cevap vermek ve alınan önerilerin üzerinde izahatta bulunmak üzere kürsüye gelen Sayın Başbakanın konuşmasını dinledik Kusura bakmazlarsa ben bu konuşmayı bir ilaç prospektüsüne benzeteceğim. Hani ilaç alınca evvela prospektüsü okuruz, yazılı izahata göre hiç bir dert kalmayacakmış gibi gelir insana; ama ağrı ve sancılar durmayınca yeni bir ilacın ümidine kapılırız. İşte bu konuşma da böyle oldu. Bir gazetenin dediği gibi, "işler yine lafta kaldı."

Sayın Başbakanın bu konuşmasından şu sonucu çıkarmak mümkündür. Ya Sayın Başbakan cereyan eden hadiselerden bihaberdir ya da ayağı suya henüz ermiş değildir.

Şimdi ben kendilerine bu kürsüden resmen soruyorum : Kars, Tunceli, Elazığ gibi bazı illerimize can ve mal güvenliği içinde gitmek mümkün müdür, mümkün ise gazetelerde okuduğumuz haberler, bu kürsüde yapılan konuşmalar yalan mı?...

Elazığ'ın Fevzipaşa ve Yıldırım mahallelerine Devletin polisi girebiliyor mu? Ülkücü veya komando gençlerin adam öldürmeyi nasıl öğrendiklerini burada uzun uzun kerrât ile anlattılar; solcu ileri uçlar insan öldürmüyorlar mı?.. Öldürüyorlarsa, bunlar nasıl öğrendiler insan öldürmeyi?...

Başbakanın kendileri bir yerde konuşma yaparken bazı kimselerin olumsuz tezahürat yapmalarına karşın, polisin o zaman ki hükümetten aldıkları emir üzerine müdahalede bulunmadıklarını beyan ettiler. 5 Kasım Pazar günü Adana'da büyük bir yürüyüş yapılmıştır, bu yürüyüş Kürtçe bir marş ile başlatılmıştır ve yine malum sloganlar dövizler üzerinde boy boy görülmüştür. Buna da polis müdahale etmemiştir. Polise, müdahale etmemelerini bu Hükümet mi emretmiştir?..

Odacıdan, kapıcıdan öğretmenine kadar yapılan tayin ve nakillerde Cumhuriyet Halk Partili olmak, hatta bazı yerler için Cumhuriyet Halk Partili olmak da yetmiyor, militan olmak şartının arandığından haberleri var mıdır?..

Öğretmen tayinlerinde büyük yetkinin, son kararın TÖB-DER'in olduğunu biliyorlar mı?..

Sayın senatörler,

Huzurunuzda Sayın Başbakana sesleniyorum; bugünkü Hükümet faaliyetlerinin ve icraatının mahiyetini, partizanca hareketlerini ortaya koymak için daha birçok soruları buraya getirmek mümkün. Benim maksadım, Sayın Başbakanın bütün bunlardan habersiz olduğunu ya da duymazlık ve görmezlikten geldiğini ortaya koymaktır.

Terör ve asayişsizlikten şikâyet ve huzursuzluk çok büyüktür. Mal ve can güvensizliğinden şikâyet, Devletin ve milletin bölünmezliğinin elden gittiğinden şikâyetler ve endişeler çok büyüktür; ama tutulanların siyasî hüviyetleri vatandaşı o kadar ilgilendirmemektedir. Yeter ki, failler tutulsun ve layık oldukları cezaları görsünler.

Sizin devamlı surette sağ tehlikeden bahsetmeniz, sağ ile uğraşmanız vatandaşta şu kanaati uyandırmıştır (Kusura bakılmasın gerçeği açıklıyorum) "Bu Hükümet solcudur, solcuları korumaktadır. Meydanı solculara bırakmak için uğraşmaktadır." Cumhuriyet Hükümetine böyle bir yakıştırmaya ben de üzülmekteyim.

Sayın Hükümete bu konu ile ilgili, yani silâhlı şiddet eylemleri, vatan ve millet bölücülüğü ile ilgili olarak şu önerilerimi sunuyorum :

1. Şikâyetçi olduğunuz partilerarası sert çatışmaların yumuşaması için evvela kendiniz örnek olunuz. Mikrofon ve kalabalık karşısında kendinizi muhalefet lideri gibi görmekten vazgeçiniz.

2.Olaylara karışmış olanların hangi yönden olduğunu tekrar tekrar söyleyip, bölünmeyi millet ve halk arasında derinleştirmeyiniz. Vatanın ve milletin bütünlüğü için bundan vazgeçiniz.

3. Fevkalade halin bütün şartları mevcuttur. O halde Anayasada gösterilen tedbirleri alınız ve Devletin nefis müdafaasına düştüğü şu anda her türlü Devlet gücünü harekete geçiriniz.

4. Devletin Radyo ve Televizyonunu hakkınızdan fazla işgal etmeyiniz.

6. Partizanca yapılan öğretmen ve memur tayinlerinden vazgeçiniz.

7. Bunlar alışkanlık haline gelip de vazgeçemiyorsanız, lütfen istifa ediniz.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Onu söyle, Hükümeti bize bırakın de.

RAİF ERİŞ (Devamla) – O zaman başka çareler aramak için kapılar açılır ve Devleti ve rejimi kurtarmak imkân dahiline girer.

Sayın senatörler;

Yurdumuzun karşı karşıya bulunduğu bu tehlikelerden kurtulmak için yargı organlarımıza, TRT'ye ve basınımıza da birçok görevler düşmektedir. Vazifesini yapan polisin idam talebiyle mahkemeye sevki çok olumsuz tepkiler yaratmıştır kamuoyunda. Yasal görevlerini yerine getirirken görevlerinde tereddüt ve kuşkuya düşmelerine sebebiyet vermemek lazımdır. Memleketseverliğinden asla şüphe etmeyeceğimiz sayın savcılarımızdan rica ediyorum; buradan yapılan, basında yayımlanan ithamları birer ihbar kabul edip, adı geçen dernekler, hatta partiler hakkında kanunî soruşturmaya geçsinler, müstahak oldukları cezaları versinler, ya da onları aklasınlar.

Birçoklarının şikâyet ettiği 141-142 nci maddeler bu zamanlarda tatbik edilmeyecek de ne zaman tatbik edilecektir?

TRT, ortamı daha da karıştıracak ve de ideolojik maksatlar güden yayınlardan vazgeçmelidir. Habercilikte tarafsız ağırbaşlı olmalıdır. Televizyon oyunları ve programları ideolojik gayeye vasıta yapılmamalıdır.

Parti liderlerini birleşmeye davet eden basın, anketlerle hükümet kuran gazeteler, evvelâ kendileri birleşmelidir. Bir gazetenin yuvarlak masa toplantısı çağrısına hiçbir gazetenin cevap verdiğini göremedik.

Sayın senatörler;

Devletin ve milletin bölünmezliğine ve demokratik parlamenter rejimimizin yok edilmesine yönelik bu hareketlerin artması veya yaygınlaşması bizleri umutsuzluğa düşürmemelidir. Parlamento zeminleri çare kapılarıdır. Yeter ki, bu kapıları sık sık çalalım, bir an evvel huzura kavuşalım.

Allah Devlete ve millete zeval vermesin, görevlilere yardımcı olsun,

Hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim. Sayın Eriş.

Sayın Oğuz?.. Yoklar.

Sayın Sabahattin Savcı?.. Vazgeçtiler.

Sayın Münif İslâmoğlu?.. Sayın Münif İslâmoğlu, söz sırasını Sayın Kâzım Karaağaçlıoğlu'na vermişler; Kâzım Karaağaçlıoğlu üç yerde ismi geçiyor, o da tekrar söz sırasını Sayın Ömer Naci Bozkurt'a vermiş. Böylelikle çok söz verme şekli meydana gelmiş.

Sayın Bozkurt?.. Yoklar. (AP sıralarından "Geliyor efendim" sesleri)

Sayın Safa Reisoğlu?.. Yoklar.

Sayın Refet Rendeci?.. Yoklar.

Sayın Hüsamettin Çelebi?.. Yoklar.

Sayın Hayri Öner?.. Yoklar.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Sayın Başkan, ben buradayım, müsaade ederseniz...

BAŞKAN – Sizden sonra 4 kişi daha geçmiş oldu.

Sayın Şerif Tüten...

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, sizi okudum, Sayın Safa Reisoğlu'nu okudum, Sayın Refet Rendeci'yi okudum, Sayın Çelebiyi okudum, Sayın Hayri Öner'i okudum, Sayın Şerif Tüten'i okurken siz geldiniz.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Okudunuz, ama biz arkadaşımıza haber verip geldik efendim.

BAŞKAN – Ama ben bu arada dört kişiyi aynı şekilde okudum.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Biz gelinceye kadar siz okudunuz.

BAŞKAN – Sayın Tüten, izin verirseniz, Sayın Bozkurt'a söz vereyim; şu bakımdan; bir yönü ile birkaç üye birbirine söz vermiş bulunuyor. Buna rağmen tam bir objektiflik içinde kalırsak Sayın Bozkurt'a söz verip vermeme konusu da

tartışmalı. Ancak, Sayın Bozkurt dünden beri çok iddialı bir şekilde görüşme arzusunu izhar ettiği için, bu genel görüşmede de kimi üyeler konuşturulmadı, kimi üyeler konuşturuldu kanısı uyanmasın diye, yeni baştan okuyacağım. Bu kadar geniş bir hoşgörü içinde. Şüphesiz diğer isimleri de tekrar aynı şekilde okuyacağım. Biraz sonra sıra Sayın Reisoğlu'na gelecektir.

Buyurun Sayın Ömer Naci Bozkurt.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Sayın Başkan, pek muhterem arkadaşlarım;

Memleketimizin içinde bulunduğu fevkâlade zor şartları dikkate alan Kontenjan Grubu, diyebiliriz ki, şu günlerin en güzel bir imkân ve fırsatını Senatoya getirmiştir.

Herkes, birbirine soruyor "Ne olacak?" İşte, bu genel görüşmeyle belki bu ne olacağa bir cevap bulacaktık.

Müsaade ederseniz sözlerime şöyle başlamak istiyorum :

Fransa'da bir zamanlar hadiseler çok karıştığında herkes birbirine "Ne olacak?..." diye soruyordu ve o zaman De Gaulle'ü ima etmek suretiyle "O General bilir..." fakat kimse cesaret edip "Ne olacak?" sualini ona soramıyordu. Düşünmüşler; "Şoförüne söyleyelim de bir iyi zamanında sorsun. Belki bu şekilde öğreniriz..." demişler.

Yine, De Gaulle bir gün Champs-Élysées'ye girdiği zaman, her tarafı yanıp yıkılıyor, öldürmeler başlamış.. De Gaulle bu defa şoförüne "Mösyö Albert, ne olacak bu?" diyor. Şoför geliyor diyor ki, "Arkadaşlar, o da benden soruyor ne olacağını"

Bu müzakereleri bu duruma sokmamak ve bundan memleketimiz için hayırlı bir netice çıkartmaya mecburuz; ama bütün konuşmalar o safhaya girdi ki, âdeta, burası partilerin veya şahısların şahsî görüşlerinin gelişi güzel ifade edildiği, ithamların, iftiraların ve isnatların bir pazarı haline geldi. Ben mümkün olduğu kadar bu yola gitmeyeceğim.

Bu meseleler içinde, bu mevzularla bir hayli uğraşmış bir arkadaşınız olarak, görüşlerimi oldukça bitaraf olarak arz etmeye çalışacağım.

Çare arıyoruz, "Ne olacak?.." Devletin ve memleketin bütünlüğü tehlikeye girmiş, herkes kapısı çalındığı zaman yüreği ağzına geliyor.

Kontenjan Grubu bundan aşağı yukarı 20 gün evvel bir önerge veriyor. Ekim ayının 12 veya 13'ünde. Meclis fevkalade toplantıya gidiyor, önerge müzakereye alınıyor, Sayın Başbakandan ne zaman cevap vereceği soruluyor; "... Önergenin kabulünden 8 gün sonra" diyor. Gönül isterdi ki, her an hazır olması lazım gelen

Hükümetin, "Derhal görüşmeye başlamalıyız." diyebilmesiydi; ama böyle olmadı. Müzakerelerden karşılıklı fikir teatisiyle bir netice çıkaralım diye düşündük; fakat bu müzakerelere takaddüm eden günde, Sayın Başbakan, bir ilimizde Ocak ayının başında, "Faşist hükümeti düşürdük" diye beyanda bulundular. Arkasından kongrede, muayyen bir zümreleri tatmin için Devletin gizli arşivinde bulunan bir broşürden "rapor" diye bahsettiler ve onun arkasından da bir kongrede Genel Başkan sıfatıyla beyan edilmiş bir sözü sayın İçişleri Bakanı da yanına Emniyet Genel Müdürünü alarak raporu broşürlerle teyit etme yoluna gittiler.

Değerli arkadaşlarım;

Bundan sonra hiçbir Devlet memuruna Devletle ilgili herhangi bir doküman hazırlatamazsınız. Devletin arşivi pazara çıkmamalı. Devletin, parti emrinde olduğu rejimin adı bizde yok. Bugün zaten onun çaresini arıyoruz.

İstemeyerek; fakat bir hatırlatmadır; Rusya'da komünistler iktidara geldiği zaman onlardan önceki iktidarın bütün gizli vesika ve andlaşmalarını gazetelerde neşretmişlerdir. Tatbikat bu noktaya mı gelecek?.. Allah korusun.

Değerli arkadaşlarım;

Sayın Ecevit Hükümeti istihbarat kaynaklarına karşı özel bir muamele ile hareket etmektedir. MİT için böyle olmuştur. Onunla ilgili tahsisatın bir kısmı aktarılmış ve bir "kontrgerilla" mevzuu ile yıpratılmak istenmiştir. Şimdi Emniyet Genel Müdürlüğü istihbaratı.. Korkarım ki, sıra ordu istihbaratına gelecektir.

Bugün vatandaşlar parça parça düşman zümrelere ayrılmış, âdeta memleketimiz dili, dini, mezhebi birbirinden ayrı sanki federatif bir devlet haline gelmiş. Bir tarafta faşist, bir tarafta komünist, bir tarafta sağcı, bir tarafta solcu.

Değerli arkadaşlarım;

Hepimiz bu memlekette yaşıyoruz, hepimizin bu memlekette, bu Parlamentoya gelinceye kadar devlet hizmetinde bulunduğumuz günler ve hizmetlerimiz var. Eğer biz burada 40 yaşını geçmiş, yüksek tahsil görmüş, milletin itimadına mazhar olmuş insanlar olarak bu noktaya haysiyetle eğilmezsek kim nerede ve nasıl eğilecek?...

Değerli arkadaşlarım;

Bir noktada bu aziz vatan üzerinde Türk olmanın ve Türk kalmanın sıkıntısı içine girmiş insanlarımız var. Biz Atatürk milliyetçisi, Atatürk milliyetçileri, Türkçülüğün ve Türklüğün bayraktarıdır, bunu önlemeye kimsenin gücü de yetmeyecektir. Ne hazindir ki, parti prensipleri arasında milliyetçilik olan; ama milliyetçiliği Anayasa Mahkemesine dava eden insanlar da var içimizde.

Sizlere sesleniyorum milliyetçiliği Anayasa Mahkemesine dava edenler; neden milliyetçilikten korkuyorsunuz ve neden komünizmden korkmuyorsunuz?.. Ne ile neyi değiştiriyorsunuz?..

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Bu kime hitap ediyor, bu zavallı kime hitap ediyor?..

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Sus be.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Kim milliyetçi değil Sayın Başkan, kim milliyetçi değil?.. Burada kime hitap ediyor?..

BAŞKAN – Sayın Feyyat, lütfen müdahale etmeyin.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Ama meczup gibi konuşuyor.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Türk milliyetçiliği...

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, bir dakika.

Sayın Feyyat, rica edeyim, siz müdahale etmeyiniz.

Sayın Bozkurt, siz de cevabı ve karşılık vermeyi gerektiren şekilde ve bazı müdahaleleri gerektiren biçimde değil, yani ne için yapıyorsunuz, ne için etmiyorsunuz şeklinde hemen karşılık vermeyi gerektiren bir şekilde lütfen konuşmayınız.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla)– Sayın Başkanım, hayır, ben burada hür konuşacağım. Herkes gelir, burada fikrini söyler. Benim konuşmamın sınırlarını tahdit etmek mümkün değil. Kimse de alınmasın, Anayasa Mahkemesine milliyetçilik dava edilmiştir. Ben bunu söylüyorum.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Irkçılık; davarizm, ırkçılık...

BAŞKAN – Sayın Feyyat, rica edeyim.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – İnsanlarda ırk olmaz, atlarda olur.

BAŞKAN – Sayın Feyyat, rica edeyim.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Şimdi, memleketin içine girdiği bu durumun sebeplerini, menşeini ve sahasını arıyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Buradaki konuşmalardan anlaşılıyor ki, herkes ayrı ayrı düşünüyor. Halbuki geçmişe bir bakacak olursak bütün bu hadiselerin menşeinin ne olduğu meydana çıkar; ama teşhiste birlik yok. Hükümet teşhisini koymuş, bir kısım beyinleri şartlandırmış; "faşizm" diyor.

Değerli arkadaşlarım;

Faşizm 20'nci asırda tatbikata girmiş ve akibetini de bulmuştur; ama Türkiye'de Türk'ün 600 seneden beri düşmanı olan, adına vatandaşlarımızın; "Mos-

kof" dediği ve şimdi de komünist olan bir düşmanı var. Komünizm. Bunun emperyalist arzuları memleketimizin üzerindeki arzuları hiçbir zaman değişmemiştir. Türkiye'de de komünistlerin hedefi ve hamisi hiçbir zaman değişmedi; bütün dünyada olduğu gibi. Ama, bunlar şartlara göre birtakım sahalar seçmişlerdir. Evvela işçi teşekkülleriyle üniversiteleri kendileri için uygun saha bulmuşlardır ve hadiseler bu şekilde başladı.

Değerli arkadaşlarım;

Cumhuriyet tarihinden 1952 senesine kadar 24 komünist tevkifatı var ve bir 27 Mayıs ihtilalinden sonra bir 12 Mart olmuştur. Bu 12 Marta gelinceye kadar Türkiye'de pek çok hadiseler oldu. 12 Marttan sonra ilan edilen örfî idareler bu hadiselerin hesabını gördü. Örfî idareler ilan edildi. Örfî idare mahkemelerinin vermiş olduğu kararlar var. Bunların içinde faşistlerin mahkûm olduğu veya faşist diye bir teşekkül yok; ama adı kapalı, komünizme hizmet eden pek çok teşekküller var. Şu dosyaları onun için getirdim.

Bugün iktidar olan partinin pek çok mevzularda işbirliği yaptığı, bilhassa seçimlerde büyük desteğini kazandığı pek çok teşekküller burada mahkûm oldular.

İşte size Türk Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesinin iddianamesi ve hükmü.

İşte bir gerekçeli hüküm, Bunlar hep sol teşekküller.

Devrimci Doğu Kültür Ocaklarına ait gerekçeli hüküm.

Türkiye Komünist Partisi Marksist, Leninist örgüt ve yan kuruluşları olan Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu ile Marksist, Leninist Gençlik Birliği illegal örgütleri davası.

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi davasının esas hakkındaki mütalaası.

Türkiye Kurtuluş Ordusu sanıkları hakkındaki karar.

Fikir Kulüpleri, Dev-Genç ve birtakım meslekî teşekküllerle ilgili gerekçeli hüküm.

TÖS davası. Bu teşekkülün şimdiki ismi de malum.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – TÖS davası beraatla neticelenmiştir. Yalan söyleme, beraattır o. TÖS davası diye bir şey yoktur.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) – Hatibe "Yalan söylüyorsun" diyemezsin.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Yalan. Beraattır, dedim, sonucunu söyledim.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Ordusu hakkındaki karar.

İşte Dev-Genç.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – TÖS mahkûm olmamıştır, beraat etmiştir.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) – Kapandı ya...

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Kapanma ayrı şey...

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım, bunlardan mahkûm olanlar 1974 tarihindeki Af Kanunu ile tekrar çıktılar. Neredeler? Bu dört bin kişiye yakın mahkûm ve suçlular nerede şimdi?

"Efendim, komandoları muayyen bir parti himaye ediyor, silâhlandırıyor, çarpıştırıyor."

Peki, onun karşısında çarpışan bu gücü himaye eden parti kim? Bu kadar güçlü teşekkül kim?

Elbette 1971 evveline döneceksiniz. Bu hadiselerde yakalananları serbest bırakırsanız, elbette netice budur, ama ben size nerede olduklarına küçük bir işaret (Hepsi değil) vereyim. CHP'ye bağlı belediyelerde bunlar 1974 yılında 10 bin liranın üstünde maaş alacak halde altlarına da birer cip verilmiş ve vazifelendirilmişlerdir.

Değerli arkadaşlarım, bu bir bordro fotokopisidir. Burada 20'ye yakın, 10 585, 10 585, 10 585, 7 685 ve bu şekilde en azı 4 950 lira alan ve bu mahkemelere sevkedilen insanlar var. Eğer, bunlar böyle beslenirse hadisenin önüne geçmek mümkün değil.

Değerli arkadaşlarım, teşhiste hata etmeyelim. Gruplar, şahıslar birbirimizi itham etmeyle, birbirimizi suçlama ile neticeye varmamız mümkün değil. Artık herkesin ağzında balonlu bir çiklet haline gelen bu "Ne olacak?" sualine burada bir çare, bir esas getirelim.

Bu hadiselerin adına "Terörizm" deyin, "Şiddet hareketi" deyin, "Komünizm" deyin, "Bölücülük" deyin; bu hadiselerin bütün dünyada hedefi ve hamisi sabittir, değerli arkadaşlarım. 1968'de Türkiye'de bu hadiseler başladığı zaman dünyanın 20 memleketinde birden başlamıştı ve hepsi de kendi şartlarına göre, ama hedefte ve hamide değişik olmamak üzere büyük şiddet olayları yaratmışlar, faaliyete geçmişlerdir.

Eğer, gaye suçlamak ise, hepimizin elinde kendine göre dilinin döndüğü kadar, vesikalı vesikasız birbirini ithamı mümkün.

"Efendim, bu hadiseler o zaman da oldu da önlenmedi. Üniversite hadiseleri şöyle idi, böyle idi".

Değerli arkadaşlarım;

Hadiselerin (1970'e götürüyorum sizleri. Sayın Başbakanım da çok eskilere dönmüştü; müsaade ederseniz ben de oradan başlayayım)

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – "İtham etmeyeceğim" dediniz, ithamlarla başladınız Sayın Bozkurt.

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Etmedim, işte oraya döndüm.

Üniversite bahçesinde hadiseler oluyor. Öğrenciler birbirleriyle çatışıyorlar. Zamanın valisi siz olsanız ne yaparsınız? Seyirci mi kalırsınız? "Efendim, rektöre yazı yazayım, müsaade alayım, sonra gireyim, o bana yazsın". Hadise sizi bekler mi? Yani, illa birbirlerini öldürmeleri mi lazım? Oraya Devletin polisiyle müdahale ediyorum ve şimdi Sayın Rektörün yazısını sizlere okuyayım; hadiseler neden önlenmedi. Şimdi herkes Devlete ve hükümete yardımcı; artık bıçak kemiğe dayandı.

Ankara Üniversitesi Rektörünün 7.1.1970 tarihli yazısı : "Ankara Valiliğine". Yukarı kısmını okumuyorum, toplum polisi girmiş.

"Anayasanın 120 nci maddesi üniversitelerimizin özerk, Anayasal kuruluşlar olduğunu açık ve etrafiyla belirtmiştir. Özerklik, Anayasa Mahkememiz kararlarında da ifade edildiği gibi, üniversiteye mevdu hizmetlerin bizzat üniversite yetkili organ ve mercileri tarafından düzenlenmesi ve yürütülmesi anlamına gelir. Özerk üniversite bu suretle, görmekte olduğu kamu hizmetinin selametini sağlayacak koşulları da bizzat tespit eder ve böylece hizmet selametini de gerekirse kendisi sağlar.

Burada, üniversite sınırları içinde asayişin korunması da özerkliğin en başta gelen gereklerinden biri olarak, bizzat üniversitenin yetkili organ ve mercilerine düşen bir vazifedir. Üniversite bu vazifeyi kendi göreceği lüzum dairesinde ve gene kendi elemanlarının bahşettiği imkânlarla yerine getirir. Asayişin sağlanması için, genel kolluk örgütlerinin yardımı alınması gerekirse, buna karar verecek, yardım isteyecek ve müdahaleye izin verecek olanlar da gene ancak özerk üniversitenin yetkili organlarıdır.

Üniversite sınırları içinde asayişin sağlanması için, böyle bir çağrı yapılmadığı sürece genel kolluk görevlilerinin kendi kararlarıyla üniversite sınırlarını aşarak bahçeye girmeleri, talep vaki olmadığı halde kendiliklerinden asayiş sağlamaya kalkışmaları özerk üniversitenin yetkilerine ve özerklik ilkeleri içinde hizmeti yürütebilmek için, alınan kararlara apaçık bir müdahale ve tecavüzden başka bir şey olmayıp, suç teşkil eder" diyor.

Değerli arkadaşlarım;

O zaman "Hadisenin olduğu her yere ben girerim" demiştim. Yine beni suçlayan sizler olmuştunuz. Yani, ne bekliyordunuz? Üniversite talepte bulunmayacak, ben de burada vali olarak bekleyeceğim; birbirlerini öldürsünler, sonra da gideyim. Yok böyle şey arkadaşlar. Hadiseler eğer çığrından çıkmış ise temelinde nelerin yattığını; Anayasa bir müesseseler anayasası; eğer bu müesseseler kendilerine düşen görevi yapmaz da sadece suçlama yoluna giderlerse, işte bu noktaya geliriz arkadaşlar.

Değerli arkadaşlarım;

Tabii ben müzakereleri bazı hatırlatmalarla, istiyorum ki, yapıcı bir noktaya getireyim; ama bazı hususlara da benden de bahsedildiği için, cevap vermek durumundayım.

Başbakanımız çıkacak, "Ocak başında faşist hükümeti düşürdük." ve yine 1975 seçimlerinde memuriyet sıfatı uhdemde, "Bu faşist valiye rey vermeyin." diyecek.

Arkadaşlar,.

Şimdi şurada ufak bir müdahaleye hemen cevap veriyorsunuz. Şimdi size birisi faşist veya onun karşılığı olan komünist dediği zaman alınmaz mısınız?... Hani meseleleri kendi şeyi içinde konuşacaktık. Devlet başında hükümet içinde bulunanların kendine has bir vakarı, bir basireti olur arkadaşlar. Eğer meseleler bu şekilde ele alınmazsa, karşılıklı çatışmalar, ithamlar yalnız milletin içinde birtakım bölük pörçük parça, birbirine girmiş insanlar değil, o zaman memleketin en büyük müessesesi olan Parlamentoda da bu ayrılıklar, bu kavgalar ve birtakım daha kötü neticelere götürecek davranışlar olur. Onun için ben Sayın Başbakana istirham edeyim, Türk Hükümetinin Başvekili olmanın vakarını göstersinler. Biz kendisinden bunu bekliyoruz. Kendi içimizdeki bir mesele olsa yutarız; ama elin dış memleketlerdeki dosta düşmana, elin yabanına karşı benim Başvekilimin bu duruma düşmesini istemem.

Sayın Başvekil milliyetçilere "Faşist" diyecek, sonra bir şiirinde (Yanlış okursam bağışlasınlar, zaten kendileri yoklar burada.) Yunanlılar için, "Olmasa da damarlarınızda aynı soyun kanı, bir mavi denizin iki kıyısında birbirinden güzel iki milletsiniz." diyor.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, beş dakikanız var.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Yine bu memleket Cumhuriyet Halk Partili bir Başvekil görmüştü, Saraçoğlu. Ne diyordu; "Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve hep Türkçü olarak kalacağız. Bizce Türkçülük kan birliği kadar bir bilinç ve kültür işidir." der. Sayın Başbakan da bunu söylesin. Ama anlaşılıyor ki, Sayın Başbakan bir grubu faşist diye itham ederken ve bugünkü Hükümetin tutumuyla Cumhuriyet Halk Partisi Hükümet olurken memlekete hizmeti düşünmekten ziyade, bir grubu, milliyetçileri ezmek için Hükümet olmuşlar, bu davranışın içindeler.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Sizin raporunuzun yarısını inkâr mı ediyorsunuz Sayın Bozkurt?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım,

Ben burada söz alışımı anarşik hadiselerle ilgili bazı fikirlerimi söylemeye getirmiştim; ama Sayın Başbakan tabii Devlet arşivini parti kongresine getirdi, sonra da burada söyledi. Bu çok gizli kaydıyle hazırlanmış bir rapordur.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Broşür, broşür.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Broşürdür.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Tanıtma broşürü.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Tanıtma broşürüdür, evet. Şimdi bir sol gazeteden getirttirdim beyefendi çantalarında taşıyorlar. Şimdi bir aşırı sol mecmuadan getirttirdim bunu, bu çok gizliyi, bu tanıtma broşürünü, evet arkadaşlarım.

Şimdi Sayın Başbakan buyurdular ki, "Ben sosyalizmle komünizmi anlamayan, karıştıran adamın seviyesine inmem." Müsaade buyururlarsa ben raporla broşürü karıştıran Sayın Başbakanın seviyesine ineyim.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Altında imzan var mı, yok mu onu söyle?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Başvekil seviyesine ineyim canım, ne olacak?..

Değerli arkadaşlarım,

Rapor yanımda.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Rapor değil.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Başbakanın rapor dediği broşür yanımda. Şimdi dün burada, "Öbürlerini de okuyun." dedim. Sol teşekküller hakkında dört cilt daha var.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Nasıl broşürmüş bu, dört cilt?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Okursunuz tabii. Anlattım Rusya hikâyesini. Devletin ne kadar gizli arşivi varsa piyasaya çıkacak elbet; ama bundan sonra hiç kimseye vazife gördürümezsiniz.

Değerli arkadaşlarım,

Bu tamamen gazetelerde, muayyen siyasî teşekküllerin veya derneklerin yaptıkları toplantılar, gösteri yürüyüşleri, hadiseye karıştıkları zaman onlarla ilgili hadiseler buraya alınmış bir döküman, daha doğrusu Emniyet Genel Müdürü olduğum zaman "Bu kadar hadiseler oluyor nedir bunlar. Bir doküman var mı elinizde" dediğim zaman, "Yok, toparlayın." ve o doküman hazırlandı, Devlet arşivine de girdi.

Şimdi Sayın Başvekilim, "Ne muamele yaptınız" diyor. Arkadaşlarım, gemi batmış, bir adam suda birkaç adamı kurtarmış, sonra ölmüş. Öbür dünyada Cebraile, "Bütün burada bulunanları toparla, onlara bu denizde kurtarma hakkında bilgi vereceğim" demiş. Cebrail , "Unutma ki, bu çağırdıklarımın arasında Nuh Peygamber de olacak" demiş. Arkadaşlar unutmayın, burada, bu misalde devlet umuru görmüş. Nuh Peygamber misali, Devletin her türlü muamelesinin bir kısmını bilen ve Devlet umurunun ne olduğunu gören başvekiller, reisicumhurlar var.

Bu çok gizli, kayıtlı broşür, parti kongresine kadar gitmez arkadaşlarım. Bir maksat için, partisi içindeki muayyen görüşleri tatmin için Devlet arşivi parti kongresine girmez arkadaşlarım; ama Devlet umuru görmezseniz böyle olur.

Sayın Ecevit, burada tedbirlerden bahsetti...

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Gazetelerde yazılı.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım buradaki bilgilerin bir kısmı o zamanlar buyrun işte şöyle dağıtılmış. Yani bildiğiniz öyle pek şeyler de yok. Bunlar yapılmış.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Siz kendinize de almışsınız bu raporları istediğiniz zaman kullanmak üzere.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt görüşme müddetiniz doldu. Cümlenizi lütfen tamamlayın.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Sayın Başkanım, eğer izin verirseniz, bundan evvel bir tatbikat yapıldı, konuşmalarıma devam etmem için Kuruldan bir izin alalım.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, buna gerek görmüyorum, genel görüşmenin üçüncü günüdür. Size, sıranız geçtiği halde söz verdim. Sıralarda da birbirine söz verme şekli de ayrı bir özellik. Bu bakımdan, izin verin daha fazladan ayrıca bir işlem yapmayayım.

Cümlenizi lütfen bağlayın.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Peki Sayın Başkanım, öyle ise son cümlemi söyleyeyim. Benim Başkanlığa söz için müracaatımda iki tane yazım vardır. Birini hıfzettiniz. Birini okudunuz, biri hıfzda; lütfen tetkik edin.

BAŞKAN – Hangisini Sayın Bozkurt?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Söz için olan taleplerimizi tetkik buyurun, orada göreceksiniz.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi son sözüm şu : Sayın Başbakan buraya geldiler, Türk polisinin beceriksiz bir duruma düştüğü veya düşürüldüğü şeklinde bir iddiada bulundular. Değil

arkadaşlarım. Eğer, İktidara gelir de oradaki ehliyetli memurları, yok Pol-Der'e girmişti, girmemişti, şunun adamıydı diye dağıtır da yerine acemileri getirirseniz, elbette hizmet alamazsınız; ama izin verin (Başkan görmüyor, bunu biliyordum, Başkanın bunu yapacağını da biliyorum) size çok güzel bazı şeyleri arz etme imkânını bulayım.

Biz, bir derde çare arıyoruz; ama benim Başkanım başka bir tutum içinde. Bundan evvel bu tatbikat sabahleyin oldu. Öğleden evvel başka, öğleden sonra başka tatbikat. İşte arkadaşlarım, biri bir muayyen gruptan gelmiş, biri bir muayyen grubun adamı. İşte tatbikatı böyle olur.

MUKBİL ABAY (Konya) – Ne anlatmak istiyor anlayamıyoruz.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt Başkanın tutumu hakkında çok ciddî şekilde yerel ifadeler kullandılar.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Hayır, doğruyu söyledim.

BAŞKAN – Başkan, tatbikatında objektif ve eşit işlem yapar. Bunun en ufak bir örneğini Sayın Bozkurt gösteremezsiniz.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Başkanlık Divanı esastır. Sabahleyin burada bu tatbikat yapıldı Bakanın ve bu...

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Ünaldı yapar bunu.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Yumruğunu vurarak "Son cümlemi söyleyeceğim" dedi Sayın Başkan...

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Ama, ama, ama...

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, direniyor musunuz? Oylamaya sunarım, ben kendiliğimden veremem.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Bende "Oylamaya sunun" dedim zaten...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Direnme, niye direniyorsun.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Direnme,

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, Başkanlık en geniş müsamahasını da göstermiştir ki mecbur değilim. Söylediklerinin bana karşı nasıl bir haksızlık olduğunu da kanıtlamak üzere Sayın Bozkurt'un söz süresinin uzatılmasını oylarınıza sunacağım. Ne kadar konuşacaksınız Sayın Bozkurt?

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Suç işlemeye devam.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt'un konuşmasını dilediği şekilde yapması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Sayın Bozkurt'un konuşma talebi Genel Kurulca kabul edilmiştir. Buyurun.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Ben Türk'üm, devam et.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Sayın Feyyat. benim soyadım Bozkurt, öyle bir kişi, iki kişi üstüme gelmesin, en az kırk kişinin gelmesi lazım.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Ben Türk'üm, sen kurtsun. Sen şehir kurdusun, ben dağ kurduyum.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Sayın Başkanım, şu konuşma insicamını bozmaya yeltenen...

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Sen dejenere olmuşsun.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Sayın Başkanım, bu adamı tımarhaneye gönderelim de Senato da kurtulsun.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım hadiselerin menşeini arıyoruz.

BAŞKAN – Sayın Kara, bir arkadaşınıza bu şekilde hitap etmeye hakkınız yok, hele bir doktor olarak siz kimin tımarhaneye gidip gitmeyeceğine nasıl karar verildiğini bilirsiniz.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Doktor olduğum için istiyorum, Senatör olduğum için özür diliyorum.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Otur yerine, bunu müdafaa edenlere söylüyorum. Bu zavallıyı müdafaa edenlere söylüyorum.

BAŞKAN – Lütfen, Sayın Feyyat, bir üyeye "Bu zavallı" denemez, hakkınız yok.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Suç işlemiştir, 141/4 üncü fikrayı ihlâl etmiştir.

CAHİT DALOKAY (Elazığ) – Kendini tarif ediyor, kendini.

BAŞKAN – Söz söyleme hakkını sizler verdiniz.

M. ŞERİF TÜTEN (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Bu yol ne kazandırıyor beyler? Karşılıklı konuşmak ne kazandırıyor, rica ederim...

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Komünistlikle, ırkçılık arasında fark yoktur.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Böyle Senato olmaz. Karşılıklı konuşma olmaz. Burada bir karar aldık, burası mahalle kahvesi değil.

BAŞKAN – Devam edin.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Burası zooloji enstitüsü değil.

BAŞKAN – Sayın Feyyat...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkanım, burası ne değilmiş diyerek çıktı, duyuyor musunuz?

BAŞKAN – Bir dakika, şimdi zabıtlara bakacağım.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkanım, kürsüdeki hatip "milliyetçilik" diyor.

BAŞKAN – Bir dakika., Sayın Çelebi, şimdi zabıtlardan Sayın Feyyat'ın çıkarken...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, kürsüdeki hatip "milliyetçilik" diyor, oradan "davarizm" deniyor. Bir de çıkarken "Burası zooloji enstitüsü değil" deniyor.

BAŞKAN – Sayın Çelebi, herhalde söylediğimi işittiniz...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Şimdi böyle deyip çıkanın yanına mı kalacak efendim?..

BAŞKAN – Ama Sayın Çelebi, benim işlem yapmam için...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Gündoğan'a teşekkür ederim, onu yatıştırmaya çalışıyordu; ama onun elinden kurtulduğu anda bu Genel Kurula böyle bir söz, buraya yakışmaz, o adamda buraya yakışmaz Sayın Başkanım. (AP sıralarından "Bravo" sesleri)

BAŞKAN – Sayın Çelebi bir dakika, Sayın Çelebi, işte böyle hep yargıyı kendimiz yaparsak olmaz. Siz müdahale edince dedim ki, Sayın Feyyat çıkarken neler söyledi, tutanaktan derhal bana getirin, gerekli işlemi yapabileyim, ama bu fırsatı bana vermeden siz hâkim oluyorsunuz ve "Burada yeri yoktur" diyorsunuz...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkanım tutumunuz hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Feyyat'ın davranışı ile davranışınızı bir araya getiriyorsunuz. Özür dilerim...

YİĞİT KÖKER (Ankara) – Ayıptır bu Feyyat'ın davranışı ile Çelebi'nin davranışında ne benzerlik var? Nasıl aynı şekilde mütalaa edersiniz Sayın Başkanım. Lütfen tutanağı okuyun.

BAŞKAN – İzin verin, ben işlemi yapayım, tutanakları okuyup gereğini yapayım. Devam edin.

Tutanakları istiyorum.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Şimdi bu milliyetçiliğe karşı gösterilen hassasiyeti daha iyi anlamak mümkün. Aslında bu, Cumhuriyet Halk Partisinin anaprensipleri haline gelmiş. Sosyalist Enternasyonele girişi de bunu gösteriyor.

Değerli arkadaşlarım;

Cumhuriyet Halk Partisinin Başkanlarından, Başkanlık yapanlarından birisi Atatürk, sonra İnönü. Denebilir ki (Allah rahmet etsin.) bu partiyi çok sırtında taşıdı. Şimdi, bakalım İsmet Paşa, bu büyük, tecrübeli Devlet adamı neler söylemiş...

NURHAN ARTEMİZ (İzmir) – Ona da "Komünist" diyordunuz.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – "Sosyalist bir parti değiliz, olmayacağız, sosyal ihtiyaçları kendi prensiplerimiz içinde karşılayacağız" diyor.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Sen bize bırak Cumhuriyet Halk Partisini.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Şimdi, milliyetçiliğe neden karşı geldiğiniz anlaşılıyor.

"Ortanın solu CHP'nin program ve ilkeleriyle partiler yelpazesindeki yerini tayin eder. Ortanın solu hiçbir şekilde CHP'nin altı oku dışında onların tesirini değiştiren bir prensip tarzında yorumlanamaz. Yeni bir fikir olarak tatbike konamaz. CHP sosyalist bir parti değildir. Sosyalist partilerin temel ilkesi milliyetçi olmamasıdır."

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, bir dakikanızı rica edeyim.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Cümlemi bitireyim.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, bir dakika.

Sayın Mehmet Feyyat'ın Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunu terkederken söylediği sözü zabıttan aynen getirttim; okuyorum :

"Mehmet Feyyat (İstanbul) – Burası Jeoloji Enstitüsü değil."

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Ne bilecek canım ne olduğunu...

BAŞKAN – Ben ya kulağıma yahut zabıttan gelen sözlere göre işlem yaparım.

Devam edin Sayın Bozkurt.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – "CHP sosyalist bir parti değildir. Sosyalist partilerin temel ilkesi milliyetçi olmamasıdır. Uluslararası olmasıdır. Bizim için milliyetçilik esastır. Bir başka farkımız da sosyalist partilerin laik devlet esası almamalarıdır."

Şimdi anlaşılıyor neden milliyetçiliğe karşı geldiğiniz.

NURHAN ARTEMİZ (İzmir) – Yaa, şimdi anlıyorsunuz istediğiniz gibi...

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Rahmetli İnönü son günlerinde, bu Partiden ayrıldığı zaman; Sayın Ecevit

benim bir raporumdan yahut broşürden okudu, bir şeyler bahsetti. Müsaade ederseniz, şimdi Sayın İnönü'nün (ki, Devletin muteber yerlerinde bulunmuş, her beyanı da aşağı yukarı aksi sabit oluncaya kadar muteber kabul edilecek bir zat :) Sayın Ecevit hakkındaki beyanını okuyayım. Bana "Faşist" dediler, ben kendilerine demiyorum; bakalım İsmet Paşa ne diyor.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Mezardan çıksa gelse Ona da "Komünist" dersiniz siz ya!..

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – 1974 Af Kanunuyla çıkanların nerede olduğunu da bu gösteriyor.

"Baskı yapıyorlar, hizipler var. Gençlerle baskı yapıyorlar. Kaldırılan gençlik teşkilâtı var. Dev-Genç gibi bunların içinde çok kişi militan bulunuyor. Bunları Partiye alıyorlar. İstedikleri gibi maksatları için kullanıyorlar. Ne çeşit baskılar yapılıyor; aklın alacağı şeyler değil. Dev-Genç teşkilâtı lağvolundu, hanl hanl Partiye kaydetmeye çalışıyorlar ve onları militan olarak il başkanları kullanıyorlar." Hadiselerin menşeini arıyoruz.

Evet Sayın İnönü'nün Olağanüstü Kurultayda yaptığı konuşmanın bir yerinde Ecevit'in çağırılmadığı yerlerden, davetlerden bahsediliyor.

"Ordunun yüksek komutanları yaptıkları davetlere Ecevit'i çağırmıyorlardı. Onun bazı sözlerinden ve davranışlarından tedirginlik duymaktaydılar. Atatürk ve devrimleri üzerindeki sözleri kadar, Türk Ordusu hakkındaki sözleri de Orduyu rahatsız ediyordu. Meselâ, 20 Temmuz 1970 tarihli Ulus Gazetesinde, "Bu düzenin yasasının da, yöneticisinin de, düzenin tüfeğinin de, süngüsünün de zalimane bir şekilde açların üzerine çevrildiğini" yazmışlardır.

Değerli arkadaşlarım;

Çare arıyorsunuz, tedbir istiyorsunuz. Peki, mevcut tedbirleri kullanmaya veya kullanmak istemeyene hangi tedbiri getireceksiniz. Anayasanız bu günler için tebdiri getirmiş. Ne o?.. Güvenlik Mahkemeleri ve bir de örfî idareler. Şimdi anlaşılıyor Sayın Hükümet Başkanı neden örfî idareleri istemiyor, neden örfî idareye karşı.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Siz istiyor musunuz?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Biz istiyoruz.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – İstiyor musunuz?...

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Evet biz istiyoruz.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Getirin o zaman.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – 12 Mart örfî idaresinden sonra kimlerin nerelerde, ne olduğunu onun için istemiyorsunuz. Yine aynı yerlere geleceksiniz.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – 1960'larda da vardı örfî idare, 1974'te de vardı.

BAŞKAN – Müdahale etmeyin efendim.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Sayın Ecevit'in yine Ordu ile olan beyanına, "Türkiye'deki müdahale, Yunanistan'daki modeline uygundur. Onun daha incesidir, daha ustacasıdır..."

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – O sözü çok hatırlatacağız size.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – "...İkisi de iktidara seçimle geleceği anlaşılan ortanın solundaki muhalefet partilerine karşı yapılan darbedir." diyor. "12 Mart Muhtırası Türk Ordusunu kendi yersizliği içinde tam anlamıyla temsil eden bir harekettir" diyor.

ABDULLAH EMRE İLERİ (Niğde) – Sıkıyönetimi siz istiyorsunuz Türkeş'i konuşturuyorsunuz.

BAŞKAN – Sayın Emre, müdahale etmeyin.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Bu hadiseleri hiç uzaklarda aramayın. Dev-Genç'ler, Fikir Kulüpleri Federasyonu diğerlerinin 1974 Af Kanunundan sonra nerede ve ne iş yaptıklarını araştırırsanız, meseleyi doğru yola getirmiş olursunuz.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Dev-Genç sizinle aynı paralelde. Genel Başkanı televizyondan cevap vermek için söz hakkı istiyor.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Şimdi, memleketimizde kanunî bir Bahar Bayramı olan 1 Mayıs'ta ve İstanbul'un göbeğinde Taksim Meydanına Atatürk giremiyor, Türk Bayrağı giremiyor, Lenin'ler, Marx'lar, vatan haini Mustafa Suphi'ler giriyor, kızıl bayraklar giriyor ve bu bedbaht topluluğun içinde ne yazık Cumhuriyet Halk Partili parlamenterler giriyor. Önleyemezsiniz böyle hadiseleri. Aslında belki de hadiseler sizin işinize geliyor; çünkü mümkün değil bu kadar tahrik ve teşvik etmek.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Türk işçisine nasıl bedbaht diyebiliyor.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – 1977 Mayısından mı bahsediyorsunuz.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, rica edeyim.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Bu nasıl Hükümet ve devlet?.. Talebani Suriye'den kalkıyor geliyor Hakkâri ilimizde Barzani'nin önünü kesiyor. Türk topraklarında çarpışıyor, bir kısım vatandaşlarımızı alıp götürüyor ve sonra iade ediyor ve benim İçişleri Bakanım da bir mera ihtilâfı şeklinde bunu gösteriyor ve o günlerde Sayın Başbakan da o bölgelerde.

Değerli arkadaşlarım;

Bunu Sayın İçişleri Bakanı bilir. Talebani çekilirken tesir mesafesi 1 200 metre olan 2 500 tüfeği de Türkiye'de bırakmıştır, toplu eğitimler ve toplu hareketler için. Bu gaflete düşmemeliyiz. Hükümet ciddî olarak kendine düşeni, daha doğrusu hükmedemeyen Hükümet olamaz.

Bugün dikkat ediyoruz, dernekler saltanatı. Köy İşleri Bakanlığında zavallı bir adam işinden atılmış, üç Cumhuriyet Halk Partili parlamenter bu adamı işe koyamadılar arkadaşlar ve Sayın Köy İşleri Bakanının özel kalemine "Bu zavallı adamı Bakanla görüştürün" dediğim zaman, "Bakanlar bile benim Bakanımla görüşemiyor" dedi. Halk Hükümetiniz bu mu ya?...

E. ÂKIP AKSAÇ (Kırşehir) – İltimasa meydan vermemek için.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım;

Türkiye'de adına yanlış da olsa, doğru da olsa "Sağ-sol çarpışması" deniyor. Aslında bu yanlıştır. Şurada birinize en ufak bir dokunduğumda hemen isyan ediyorsunuz. Eğer bir Türk gencinin vatan duygularını rencide eden, millî duygularını rencide eden bir harekete karşı reaksiyonunu, siz kalkar da "Faşistlikle" itham ederseniz, bunun içinden çıkamayız.

Aslında Türkiye'de çarpışan komünist mihraklar kendi aralarında çarpışmaktadırlar. Eğer vaktiniz müsaitse, ben şuradaki 100'e yakın aşırı sol neşriyatın ancak 30'a yakınını tetkik ettim. Bunları tetkik ettiğiniz zaman bu sol mihrakların kendi aralarında nasıl çarpıştığını ve Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetine karşı ne tavır alacaklarını çok kolaylıkla görmeniz mümkün; ama ciddî tedbir arıyorsanız...

Şimdi, mahut broşür veya rapora geliyorum :

Değerli arkadaşlarım;

Ben Devletten, bürokrasiden geldim. Memur anlayışım, Devlet ve hükümet anlayışım elbette buna hiç müsait değil; ama Sayın Başbakan, sadece muayyen şeylerin tespiti olan ve pek çok kuruluşla ilgili olan hususta, bir tek mevzuu ve muayyen, belki de 100 sayfaya yakın, 60 sayfalık dokümandan birkaç satırı okumak suretiyle (Kusura bakmasınlar) bir nevi işi sulandırma diyeceğim şekle getirdiler.

Değerli arkadaşlarım;

Bu broşürün içinde müsaade ederseniz ben de bir pasaj okuyayım : Bunlar, o gün; Cumhuriyetten evvel ve Cumhuriyetten bugüne kadar bütün akımları toparlayan birtakım bilgilerdir. Üzerlerine "Çok gizli" damgası vurulmuş; ama bunu alıp, sanki hiç başka bir şey yokmuş gibi, muayyen bir şeyi maksatlı kullanmak son derece yanlış olmuştur; Devlet ve Hükümet adına büyük bir hata olmuştur.

Biraz evvel oradaki bilgilerden, dağıtılan beyannameleri de size göstermiştim; bunlar orada var.

Şimdi burada, (Çok aflarına sığınacağım, ismi geçebilir) bir arkadaşımız da aramızda; partileri ele almış bu broşürde. Diyor ki;

"10.2.1954 tarihinde gerçek demokrasinin kurulmasına, gelişmesine, yerleşmesine hizmet etmek, tatbikatını ciddî bir şekilde murakabeye tâbi tutmak suretiyle Türk Milletinin refah ve saadetini sağlamak için, kanun hükümleri çerçevesi içinde faaliyette bulunmak amacı ile genel merkezi Ankara'da olmak üzere; başta Enis Akaygen, Sadık Aldoğan, Osman Bölükbaşı, Ahmet Tahtakılıç olmak üzere 14 kişi tarafından Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi kurulmuştur." Bu da var. Bütün bunlar böyle.

Şimdi, bu "Nasyonel Sosyalist Faaliyetler Broşürü" içinde geçti diye (Beni bağışlasınlar, böyle bir şey aklımdan geçmez) kendisini milliyetçi bir politikacı bilirim, nasyonel sosyalisttir demem mümkün değil; ama Sayın Başbakan, bir başka teşekkül için, kalktı, silâhlanma gibi bilmem birtakım acayip neticeler çıkarmaya kalktı.

Değerli arkadaşlarım;

Şimdi, eğer devlet umuru görse bir insan, bütün bunlara, bu yanlışlıklara düşmez.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Senin gibi görmektense...

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Şimdi, bir siyasî kadro hakkında, bir siyasî parti hakkında muamele yapmak Hükümete düşmez; bu Cumhuriyet Başsavcısının vazifesidir.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Demek hakkındadır, demek hakkında.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Neden muamele yapmadınız? Buradaki bilgiler, savcılıklarda, vilâyetlerdeki hareketlerin bir dokümanıdır. Yoksa, bir siyasî partiyi itham etmek, onu suçlamak için değildir. Kaldı ki, eğer bu iddialarında musir iseler ben kendilerine bir teklifte bulunayım müsaade buyururlarsa. Türkiye İşçi Partisi ve Millî Nizam Partisinin kapatılma evraklarını da bendeniz hazırlamıştım. Bu partiler kapatıldı. O zaman Cumhuriyet Halk Partisini de tetkik etmiştik. Şimdi söylersem nasırınıza basmış olmayalım.

MUKBİL ABAY (Konya) – Doğru konuş, düzgün konuş.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Doğru konuşuyorum.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Nasır senin kafanda.

MUKBİL ABAY (Konya) – Efendi, efendi konuş şurada.

BAŞKAN – Sayın Abay rica ederim.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Sayın Başkan, çok himaye ediyorsunuz.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – O zaman Cumhuriyet Halk Partisini de tetkik etmiştik. Eğer Sayın İsmet Paşa olmasaydı. Cumhuriyet Halk Partisi ile ilgili evraklar TİP'den daha çok işe yarayan kapatma evrakları idi.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Bir kişi için parti kapatılmadığını senden duyuyorum.

M. TEVFİK ELMASYAZAR (Manisa) – Kendileri karar vermiş, kapatsaydın madem.

BAŞKAN – Sayın Güneş rica ederim, Sayın Elmasyazar rica ederim.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Değerli arkadaşlarım; şimdi anarşi bitti, artık anarşiden söz edilemez diyeceksiniz, sonra da tedbire başvuracaksınız. Ben burasını anlamam...

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Sen hiç bir şey anlamazsın.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Çocuklarımız yanyana okuyorlar diyeceksiniz, sonra daha da tedbirler alıyorum diyorsunuz. Eğer bu hadiseler durmuş ise, ne lüzum var bu tedbirlere?

Değerli arkadaşlarım;

Tedbirler Anayasamızda var. Güvenlik mahkemeli ve örfi idare...

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Örfi idare istiyorsunuz. Şimdide mahkemeler var, ne olmuş yani.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Bu tedbirlere başvurulur, bunlar kifayet etmez ise, bunlarla ilgili kanunlar gelirse elbette herkes yardım eder. Türkiye'de tedhişe teröre ve millî düşmanımız olan; dün vatandaş adına "Moskof" düşmanlığı diyorduk, bugün "Komünizm" diyoruz, buna Türkiye'de düşman olmayan kimse yok. Elbette onunla mücadelede her tedbiri getirin. Yanınızdayız ve size hizmete de hazırız.

BAŞKAN – Sayın Bozkurt, bir saati geçti konuşmanız.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Bağlıyorum Sayın Başkan,

Değerli arkadaşlarım; ben istedim ki, ithamdan çıkalım...

NURHAN ARTEMİZ (İzmir) – Baştan beri itham ediyorsun.

ÖMER NACİ BOZKURT (Devamla) – Bir neticeye varalım, fakat ne yazık ki, benim Sayın Başbakanım günü bilinen bu görüşmeden evvel "Faşist iktidarı düşürdük..." Bütün bu yaptıklarıyla bu beyanlarıyla, meseleyi bu noktaya getirdiler. Belki biz kendisine iştirak etmeyip uymamalıydık.

Değerli arkadaşlarım;

Bu ithamlarla, bugünkü Hükümetin bu aczi ile bu hadiselerin önlenmesi mümkün değil. Öyle zannediyorum ki, önümüzdeki günlerde, çok daha kötü hadiselerle karşı karşıya kalabiliriz. Bu anarşi bu öldürme, bu tedhiş, bu terör Parlamentoya kadar gelecektir.

Hepinize saygılar sunarım. (AP sıralarından alkışlar)

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Sen harcandın, sen harcandın.

BAŞKAN – Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Sayın bir üye, Sayın Feyyat'ın Cumhuriyet Senatosunu tahkir ettiğini çıkarken bu sözleri söylediğini ifade ettiler. Zabıttan getirttiğim kısmı okudum. İçtüzüğümüzün 155 inci maddesine göre bir üyenin cezalandırılabilmesi için Cumhuriyet Senatosu Başkanını veya Millet Meclisi Başkanını tahkir etmesidir. Tahkir suçu hakaretin diğer anlamıdır ve bir kurula nakise iras etmektir, hukukî yönü ile sorun bu.

Sayın Feyyat çıkarlarken şu cümleyi kullanmış; "Burası Zooloji enstitüsü değil."

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Tabii ırkçılık izah edilmez, sosyoloji izah edilir.

BAŞKAN – Herhangi bir şekilde Cumhuriyet Senatosunu tahkir anlamı bulunmayan "Değil" sözü ile bu Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kanadı olan Cumhuriyet Senatosuna bir tahkir söz konusu değil. Olsa idi, sizin en ufak şekilde Kurul olarak tahkirinize herhalde Başkanınız müsaade etmezdi. Sayın Çelebi bu tutanaktan...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan; sizden izin alarak ikaz ettim. Siz benim hareketimi Sayın Feyyat'ın hareketi ile karıştırdınız ve benzettiniz. Bir defa buna hakkınız yoktur. Ben sizden sizi ikaz için söz istedim.

Kaldı ki, bu sözü iyice incelerseniz, en azından kürsüdeki insanın buraya değil, başka yere yakıştığı ifadesi vardır. Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Sayın Çelebi, siz de, "Bir Cumhuriyet Senatosu Üyesinin yeri burası değildir" şeklinde kendiniz yargıda bulundunuz. Böylesine kendi yargılarımızla üyelerimizi tanımlamak ve karar vermek hakkımız yoktur. Bir davranış belli şekilde objektif değilse, İçtüzüğe uygun değil ise, kimden gelirse gelsin aynı ölçüde Başkanımız olarak benim değerlendirmek zorunluluğum vardır.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – O Simavi kontenjanından geldi, ben millî irade ile geldim...

BAŞKAN – Sayın Feyyat, sayın Feyyat. Millî irade ile...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bu adamın işi gücü fert fert hakaret etmek mi, hangi kontenjandan gelmiştir arkadaş.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, lütfen sükûnetle, sorunları sükûnetle halledeceğiz.

Sayın Feyyat, Cumhuriyet Senatosu üyesi, Cumhuriyet Senatosu üyesidir, genel oyla gelen de, Millî Birlik Grubu da, Kontenjan Grubu da bu yasama organının üyeleridir, birbirimizi kırıcı, birbirimize belli bir seviyenin dışında hitabımız doğru değildir. Lütfen bunu tekrar etmeyin.

Sayın Ünsal, benim tutumum hakkında söz istiyorsunuz. Hangi konuda?

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın Başkan, önergemde yazılan hususta.

BAŞKAN – Yazıyorsunuz. Hangi konuda?..

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Tutumunuz ve yaptığınız usulsüzlükler hakkında.

BAŞKAN – Tutumum ve yaptığım usulsüzlükler, yani birçok usulsüzlükler. İçtüzükte yerini, şeklini göstermek üzere. Buyurun.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Sayın senatörler,

Hatırlayacaksınız ben bu görüşmelerin başında süre kısıtlamasına karşı çıkan bir üye idim. İstedim ki, bu görüşmelerde herkes son sözüne kadar bildiklerinin hepsini söylesinler. O konuda konuşmalar yaptım, değerli kararınızla bu durum kabul edilmedi reddedildi.

Ben Cumhuriyet Senatosunun bir üyesi olarak Senatonun her aldığı karara saygılıyım, saygılı olduğum gibi, Cumhuriyet Senatosunun aldığı kararların geçerli olmasını da daima beklerim ve izlerim. Sayın Başkan, söz verme hususunda kendisinin yaşına, bulunduğu görev yerine ve hele ömrünü yasama meclislerinde bitirmiş kişiliğine...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bitmedi daha.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Anladığınız anlamda söylemiyorum.

Uzun yıllar sanıyorum yanlış söylemiyorsam 28-29 yıllık bir süreyi burada kullanmış kişiliğine, bulundurmuş kişiliğine yakıştıramadım ve anlayamadığım birtakım tutumlar içerisine giriyor.

Sayın Bozkurt'a ben söz verilmesini gönülden isterdim, başında istedim; ama Cumhuriyet Senatosunda söz vermenin bir geleneği, bir tüzüksel yolu vardır, yordamı vardır. Eğer söz isteyen bir üye, sözünü kullanacağı sırada salonda bulunmazsa, salonda bulunmadığı tutanaklara geçerse, ondan sonra ikinci bir üye aranır o üye de bulunmazsa, üçüncü üye de bulunmazsa ve dördüncü üye de bulunmaz-

sa, tam bu arada dört üye önde sırasını atlamış olan üye salona girer, "Ben konuşmak istiyorum" derse ve Cumhuriyet Senatosunun Sayın Başkanı,"Biz bu kadar hoşgörülüyüz, hadi dönüp yeniden isim okuyorum ve sana söz veriyorum" derse; ben Cumhuriyet Senatosunun aldığı kararlara Başkanın uymadığını ve gölge düşürdüğünü kabul eder ve anlarım.

Neyin hoşgörüsünde oluyorlar?.. Değerli arkadaşlarım, bir Tüzük var. Tüzüğe karşı alınmış bir karar var. Bizim söz hakkımız bağlı ve süreli değildir. Bunu kararımızla değiştirdi, ikinci bir kurala bağladı. Bu, bunun dışında da söz istemiş, sözünün gelme sırasını bile sabredip izlememiş, dışarıda kalmış. Ondan sonra gelip Senato Başkanı ile pazarlığa tutuşuyor ve Senato Başkanlığı, Tüzüğü, alınan kararları, genel teammülü hiçe sayarak "Biz bu kadar hoşgörülüyüz" deyip, söz veriyor.

Hadi bunu anladık. Daha önceki karara uyularak süresini değerli üye burada kullanıyor, ondan tutuşuyor ikinci bir pazarlığa. "Benim söyleyeceklerim bitmedi, bana Sayın Başkan süre verir misin?.." ve Sayın Başkan âdeta yol gösterircesine, "Sayın üye direniyorsanız Genel Kurulun onayına sunarım..." gibi, Cumhuriyet Senatosunun ciddiyetine uymayan, geleneğine, gidişine uymayan birtakım tutumlar içerisine girmesini yadırgadığımızı, anlamadığımızı burada söylemek zorundayız.

Değerli arkadaşlarım;

Biz tecrübesi olanların tecrübesine, geçmişte yaptıkları görevlerden edindiklerine ve yaşamında kazandıklarına sonuna kadar saygılıyız; ama birtakım değerli senatör arkadaşlarımız buraya çıkar kariyerinden söz ederse, "Ben kariyer sahibiyim, bu kadar ömrümü böyle, böyle ettim", onun için burada konuşmak falan falan üyeden sanki ayrıcalıklı bir hakkı imiş gibi tavırlar takınır ve burada yeni birtakım haklar koparmaya kalkarsa, biz buradaki alınan kararlardan ister istemez kuşku duyarız, kuşku duymasak bile kendimize olan saygımızdan ötürü, kişiliğimize olan saygımızdan ötürü yerimizden laf atmak zorunda kalırız sayın senatörler.

Benim Sayın Kubalı kadar kariyerim yoktur, benim kariyerim çobanlık. Var mı kimsenin bir şey diyeceği?.. Çobanlıkla başladım buraya kadar geldim; ama ben o çobanlıkla öğrendiklerimle, kimsenin söyleyemediği bir sözü buraya gelip, fazladan söz alarak kimseye söyleyip, iftira etmeye de kalkmadım. "Bu olaylar özlemini çektiğimiz düzen sürünceye kadar sürecektir arkadaşlar" diye bir konuyu ne düşündüm, ne söyledim, bir yerde ne de bu kürsüye getirdim yani birtakım arkadaşların kariyeri için, söyleyecekleri için söz uzattıracak Başkan usulsüz olarak, ondan sonra gelip o kariyer sahibi değerli üyeler burada birtakım şey-

ler söyleyecekler ve yine elbette biz söylenilmesini istemiyoruz; Anayasanın en beğendiğimiz yanlarından birinin, denge unsuru olarak Kontenjan Grubunun Anayasaya girmiş olmasını söyleyen üye ben idim. Denge unsuru olarak girmiştir; ama bir üye gelir burada derse ki milletin gerçek temsilcileri olduğunu , Kontenjan senatörleri...

BAŞKAN – Sayın Ünsal, benim tutumuma gelin.

NİYAZİ ÜNSAL (Devamla) – Sizin tutumunuzu söylüyorum. İspatlamışlar derse, ister istemez burada halkın oylarını alarak, mücadele ederek gelen arkadaşlar incinir.

İşte bu sözleri burada, bu şekilde kendi kuralları içerisinde herkesin söylemesine saygılı oluruz, saygı duyarız; ama olmayan bir teammülü buraya getrerek, birtakım arkadaşlara ayrıcalık tanımaya da asla tahammül etmeyiz.

Sayın Başkan;

Dün benim söyleyeceğim çok sözler vardı. Hükümete önerilerim vardı, önerilerim; sözlerim değil. Siz söyletmediniz. Ben Genel Kurulun oylarına, İçtüzüğe ve ikazınıza saygılı olarak dedim ki, "13 üncü öneride kesiyorum, 22 nci öneriye kadar zamanım var. Hiç olmazsa şu önerilerimi tamamlayayım." diye saygı duydum, istemedim.

Arkadaşlarım,

Birtakım hususlarda 5-10 dakikalık bir süre, elbetteki konuşan değerli üyenin girdiği bir durumun tamamlanması için, konunun tamamlanması için söz verilir, kesilmez, bunu Başkan hoşgörü ile karşılar, bize bile sunmadan idare eder; ama lütfen değerli arkadaşlarımız kendilerine birtakım durumlarda pay ayırarak, ayrıcalıklar yaratarak buralardan söz istemeye kalktığı zaman, Sayın Başkan da sanki ailesinde bir iş yönetiyor gibi kişisel hoşgörüler içerisine karışarak Cumhuriyet Senatosunun aldığı kararları zedelemesin ve hele hele İçtüzüğün dışına da hiç çıkmasın.

Bu konuları belirtmek için söz aldım. Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Teşekkür Sayın Ünsal.

Benim, Genel Kurulun aldığı kararlara saygılı olduğumun ölçüsünü dün bir değerli üyeye söz verilmesi talebi üzerine açıklamıştım. Eşitliği bozacağını, haksızlık olacağını ifade ettim; ama Genel Kurul söz verdi. Ben Genel Kurulun bu kararına da elbetteki saygı duyarım.

Cumhuriyet Senatosunda veya eski Mecliste ve şimdiki Mecliste üyenin sözü dolduğu takdirde yeni bir talepte bulunduğu zaman, kendisine talep üzerine söz verilmesi bir İçtüzük kaidesi gibi bir gelenek kuralı haline gelmiştir. Ben yeni

icadetmiş ve ilk defa tatbik etmiş değilim. Yüzlerce defa tatbik edilmiş bir geleneği uygulamış bulunuyorum bu bir.

Sayın üyenin adı okunduğu sırada bulunmadığı takdirde ikinci bir üye kürsüye gelip söze başlamadan içeriye gelirse, "Senin söz sıran kayboldu, bitti" diye İçtüzükte bir kuralı lütfen Sayın Ünsal bana gösterebilir misiniz?..

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Tatbikatlar var, gelenekler var.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Bunun aksi de yok.

BAŞKAN – Bu şekilde gelenek yüzlerce defa olmuştur. Üye içeride bulunmaz, ismi okunur; ama diğer bir üye gelip söz söylemeye başlamadan önce içeriye gelir ise hakkı kaybolmaz, sırası kaybolmaz. Bu hukukun bir kuralıdır, gelenektir ve tatbik edilir.

Ben eğer Sayın Bozkurt'a dört sayın üyenin ismini okuyup onlar olmadıktan sonra, Sayın Tüten'e söz verip, Sayın Tüten gelip görüşmeye başlamış olsa idi kürsüde, ondan sonra Sayın Bozkurt gelse idi söz vermezdim; ama Sayın Tüten henüz kürsüye gelip konuşmaya başlamadan Sayın Bozkurt gelip "Söz hakkımı kullanacağım" deyince ben söz vermese idim Sayın Ünsal gelip beni burada kınayabilirdiniz. Çünkü, "Tatbikat bu şekilde değildir." derdiniz. Tatbikat benim uyguladığım şekildedir. Teşekkür ederim.

Biraz fazla konuştuğum için özür dilerim. Çünkü çok sevdiğim arkadaşım Ünsal beni bir hayli hırpalamak istedi.

Buyurun Sayın Reisoğlu. Sayın Tüten isimleri yeniden okuyacağım. Özür dilerim.

AHMET TAHTAKILIÇ (Uşak) – Sayın Başkan, ben bir önerge vermiştim.

BAŞKAN – Sayın Tahtakılıç, "Adımı söyleyerek CKMP'nin kuruluş maksadını yanlış anlattı. Düzeltmek üzere söz rica ederim." diyorsunuz önergenizde.

Sayın Tahtakılıç, siz tanınırsınız, bilinirsiniz; sizin siyasî hayatınızı herkes yakından bilir. Sayın Bozkurt da sizi eleştirecek ve size sataşacak bir kelime söylemedi. Hatta konuşmasında "Gerçekleri olduğu gibi ifade ediyorum ve bunda hiç kimseyi kınamıyorum" şeklindeki ifadesiyle bir sataşma yoktur Sayın Tahtakılıç. O bakımdan izin verirseniz hiçbir işleme bu önergeyi tâbi tutmayalım.

Sayın Reisoğlu buyurun.

SAFA REİSOĞLU (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Teşekkür ederim.

Sayın Başkan, Sayın Başbakan, Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Muhterem Heyetinizi kabul buyurduğu Genel Görüşmeden yararlanarak şiddet olaylarına ilişkin bir kısım konularda kişisel görüşümü arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum.

Ülkemiz iç ve dış, sosyal ve ekonomik çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunuyor. Bu sorunların birbirini olumsuz yönde etkilediği kritik, güç bir dönem geçirmekteyiz. Ancak, bütün bu sorunlar içinde şiddet olayları, anarşik olaylar özel bir ağırlık kazanmış bulunuyor. Olaylara bir defa daha açıklık getirmek gerekirse denebilir ki, demokratik rejime, ülkenin ve milletin bütünlüğüne yönelik aşırı sol ve aşırı sağ ideolojilerden ve etnik nedenlerin istismarından kaynaklanan şiddet olaylarıyla karşı karşıya bulunuyoruz. Olayların bugün ulaştığı düzey endişe verici bir sınıra ulaştığı içindir ki, Yüce Heyetiniz konuya eğilme ihtiyacını duymuştur.

Hemen ifade edeyim ki, olayların bugün ulaştığı düzey 1968 yılından beri iç ve dış kaynakların ortak çabalarıyla devam eden, sistematik bir çalışmanın ve gelişmenin sonucudur.

Ecevit Hükümetinin göreve başlamasıyla şiddet olayları da birden bire bir tırmanış göstermiştir. Bu tırmanış belki bazı yetkililer nazarında da beklenmeyen bir olay olarak gözükmüştür. Çünkü bazı çevreler, Ecevit Hükümetinin göreve gelmesiyle birlikte olaylarda bir durulma olacağı ümidindeydiler, fakat kanaatımca sosyolojik bir değerlendirme yapıldığında Ecevit Hükümeti ile birlikte olayların bir tırmanış göstermesinin beklenmeyen bir yönü yoktur. Ecevit Hükümeti, büyük ümitlerle ve kamuoyunun büyük desteği ile göreve başlamıştı. Aynı zamanda Hükümet, özellikle Sayın Başbakan, göreve başlar başlamaz, "İster aşırı sol uçtan, ister aşırı sağ uçtan gelsin, bütün şiddet eylemlerine karşı yasaları tam bir tarafsızlıkla egemen kılmak amacında olduklarını ve büyük bir kararlılıkla bu yolda yürüyeceklerini" ifade etmişti.

Bir yönden Hükümetin takındığı bu tavır, öbür yönden Hükümetin kamuoyu desteği ile güçlü bir şekilde göreve başlamış olması, hiç kuşkusuz şiddet örgütlerini ciddî bir endişeye yöneltmişti. On yıldan beri sarfedilen gayretlerin bir yerde birdenbire son bulması, etkisiz kalması endişesi başlamıştı. Bu endişe sosyolojik açıdan, tarihî açıdan kolaylıkla beklenebileceği gibi tepkiye dönüştü, tepki tırmanışı getirdi ve tırmanış bir defa başlayınca çarklar kendi yönünde süratle dönmeye devam etti.

Hemen ifade edeyim ki, bu teşhis aynı zamanda Devletimizin hangi ölçüde ciddî olaylarla ve ciddî örgütlerle karşı karşıya bulunduğunun da bir başka açıdan kanıtıdır.

Bu arada önemle işaret etmek istediğim, her zaman büyük önem taşıdığına kani olduğum bir noktaya tekrar değinmek isterim.

Bütün bu şiddet olayları, yaygın manzarasına rağmen, toplumumuzun büyük çoğunluğundan kesinlikle kopuktur. Bugün, ülkemizde, vatandaşımızın demok-

rasiden başka bir rejimi hoşgörüyle karşılamasını mümkün kılacak bir sosyo-politik yapı bunalımı yoktur. Bugün ülkemizde, siyasal iktidarın meşruiyeti üzerinde bir tartışma da mevcut değildir. Bu durum, ülkemizi, sosyo-ekonomik ve politik çalkantılar içinde bulunan diğer ülkelerden ayıran, son derece önemli bir noktadır.

Ülkemiz, ciddî sorunlarla karşı karşıyadır. Ekonomik sorunlar vatandaş üzerinde çok ciddî etkiler yapmaktadır. Buna rağmen görünen odur ki, vatandaşımız, bütün sorunların demokratik rejim içinde en mükemmel çözümünü bulabileceği inancındadır. İşte, bu inanç, rejimin büyük teminatı olduğu kadar, siyasal iktidarın büyük gücüdür ve bu gücün daimi idraki içinde olarak hareket etmek durumundayız.

Değerli arkadaşlarım;

Devletimiz, tarihiyle, onu oluşturan milletimizin üstün nitelikleriyle büyük devlettir, güçlü devlettir. Herkes bilmelidir ki, hiç kimsenin gücü, hiçbir koşul altında devlet gücünü aşamayacaktır ve herkes bilmelidir ki, devlet, gücünün kaynağını yasalarda bulmayan herhangi bir yardıma da kesinlikle ihtiyacı yoktur.

Bugün karşı karşıya bulunduğumuz sorun, devlet gücünün en etkin bir şekilde ve süratle hâkim kılınması için, gerekli koşulların gerçekleştirilmesidir. Bugün, çözümlenmesi gereken sorun, şiddet olaylarının sosyal yapıda daha fazla tahribat yapmasına imkân vermeksizin durdurulmasıdır. Belirtmek gerekir ki, hastalık ilerlerse, zamanında müdahale olmazsa, ilaçlar acılaşır, operasyonlar daha ıstıraplı bir noktaya doğru gider.

Muhterem arkadaşlarım;

Olayların önlenmesinde, özellikle dikkat edilmesi gereken bir nokta, devlet gücünün doğrudan doğruya terörü yaratan kaynaklara yönelik olarak, etkin ve kararlı bir şekilde kullanılmasıdır.

Bu kaynağa yönelik güç kullanma, tabiatıyla birtakım yan tesirleri de birlikte getirir. Ancak, daha büyük yan tesirlerden kaçınmak istiyorsak, daha fazla vakit geçirmeksizin, tam bir kararlılıkla olayları yaratan kaynaklara karşı, yasaları uygulamalıyız ve devlet gücünü egemen kılmalıyız.

İçinde bulunduğumuz olağanüstü koşullarda, devlet gücünün etkin bir şekilde kullanılması, geniş ölçüde devletin iktidarını oluşturan siyasal güçlerin, diğer bir deyişle, siyasal partilerimizin anarşiye karşı ortak bir tutum içinde olmasına bağlıdır.

Bugün, siyasal partilerimiz, anarşinin kaynağını teşhiste ve alıncak tedbirleri tespitte ortak bir tutum içine girseler, sadece bu giriş, devletin bütün mekanizmasını, görevinde çok daha başarılı kılacak, bütün şiddet heveslileri cüretlerini geniş ölçüde kaybedeceklerdir.

Bu arada, önemle işaret etmek isterim ki, partilerarası ilişkilerde, gerektiğinde ortak bir tutum takınılmasını önleyecek kırıcı davranışlardan kaçınılmasına büyük önem verilmelidir.

Sayın Başbakanın ikili görüşmeden sonra ve dün burada ifade ettiğine göre, kendileri ortamı gerginleştirecek, partilerarası ilişkileri bozacak davranışlardan kaçınmak amacındadırlar. Bu sözlerini, bizzat kendilerinin dikkatle izleyeceği bir vaat sayıyorum.

Sayın Başbakan ile Adalet Partisinin Sayın Genel Başkanının ülkenin ortak sorunlarına birlikte çare bulmak amacı içinde üç saat konuşmasını çok önemli bir adım telakki ediyorum. Bu görüşmenin sonucunu küçümsemeyi de doğru saymıyorum. Bu ilk görüşmeye büyük sonuçlar bağlamak gerçekçi olmayan bir davranıştır. Sadece iki liderin oturup konuşma ihtiyacını duyması dahi, mevcut koşullar içinde önemli bir gelişmedir. Sayın Başbakanın görüşmeden sonra yaptığı beyanında, partilerarası ilişkilerin ve diyalogun devam etmesi için kendisine düşen her davranışı ve görevi yerine getireceğini ifade etmiş olması da, olayın diğer önemli bir kısmıdır. Diğer parti liderlerimizin de bu olguya uyacakları kanaatindeyim.

Yalnız burada bir noktaya hemen işaret edeyim; partilerimizin sayın liderleri ikili görüşmelerden sonra, çok ümit etmek isterim ki, bundan sonra hemen basın toplantısı yapma yolunu seçmeyeceklerdir. İkili görüşme demek, sorunlara başbaşa eğilme demektir. Bunun anlamı şu olacaktır, sonucu şu olacaktır : Toplantıdan sonra ortak bir beyanla yetinilmelidir. Aksi taktirde, ne konuşulduğu sıcağı sıcağına basına anlatılacaksa, bu toplantının basın önünde yapılması da mümkündür ve kendinden beklenen sonuçları doğurmayacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

Şiddet hareketlerinin önlenmesinde diğer önemli bir nokta da; şiddet örgütlerinin hiçbir şekilde kendilerini bir siyasal partinin himayesinde hissetmemesidir. Herhangi bir siyasal partimizin bir şiddet örgütünü himaye etmemesi yeterli değildir. O şekilde davranılmalıdır ki, hiçbir örgüt kendisini bir siyasal partinin, bir siyasal kuruluşun himayesinde yanlış da olsa görmesin. Onun için, siyasal partilerimiz ve onların değerli liderleri bu konuda yanlış izlenim verecek her türlü tutumdan dikkatle kaçınmalıdırlar.

Burada işaret etmek isterim ki, olayların aşırı sol ve aşırı sağ ideolojilerden kaynaklandığı hususunda, aşağı yukarı hiç olmazsa kamuoyunda bir ittifak mevcuttur. Eğer olaylar aşırı soldan ve aşırı sağdan kaynaklanıyorsa, bu ideolojilerin bünyesinde mevcut tehlikeler de her iki yönde mevcut demektir. Bu tehlikelerden birini görmemezlikten gelmek veya en azından görmemezlikten gelindiği iz-

lenimini vermek, şiddet olaylarıyla mücadelede ciddî bir zaaf unsuru olacaktır. Sayın Başbakanın son basın toplantısında ve burada yaptığı konuşmada, "İster sağdan, ister soldan, ister etnik nedenlerden kaynaklansın, bütün yasa dışı girişimlerin karşısındayız." demek suretiyle takındığı çok net tavır, siyasal partilerimizin ortak hareket noktası olmalıdır.

Bu arada önemli gördüğüm bir başka noktaya işaret etmek isterim. İki büyük Partimizin birbirini faşistlikle ve komünistlikle suçlaması, önce haksızdır ve haksız olduğu kadar, içinde bulunduğumuz koşullarda dikkatsiz ve hatalı bir ifadedir. Bu tip suçlamalar, ister istemez kendiliğinden şiddet örgütlerinin cüretini artıracaktır. Bu tip suçlamalar, ister istemez Devletin bütün gücüyle şiddetin üstüne yürüyebileceği hususunda bir itimat vermeyecek, bir başka yoldan cesaretlendirmeye devam edecektir.

Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Şiddet olaylarının önlenmesinde Devlet kuvvetlerinin, Devlet güvenlik kuvvetlerinin tam bir tarafsızlık içinde ve etkin bir tarzda olaylara müdahalesinin elbetteki önemi büyüktür.

Devlet güvenlik kuvvetlerinin etkinliği açıktır ki, gün geçtikçe artmaktadır. Bu etkinliğin arzu edilen sınıra ulaşması, tabiatıyla araç ve gereç sorununun ve eğitim probleminin halline de yakından bağlıdır.

Burada gerektiğinde hayatlarını ortaya koyarak yasaları egemen kılmak için büyük gayret sarf eden Devlet güvenlik kuvvetlerimizin değerli mensuplarına şükran borçlu olduğumuzu da ifade etmek isterim.

Devlet güvenlik kuvvetlerine değinmişken, özellikle işaret etmek istediğim bir nokta da, bu kuvvetlerin tarafsızlığının mutlak sağlanması ve her görüşteki vatandaşın Devlet kuvvetlerinin tarafsızlığına inanç duymasının bütün koşullarının yaratılmasıdır. Açıkça ifade etmek isterim ki; elinde Devletin silâhı bulunan, Devlet adına silâh kullanma yetkisine sahip bulunan hiç kimse, görevinde siyasal bir eğilim gösteremez, bu görevdeki hiç kimse siyasal tercihini ifade eden bir örgütte yer alamaz, bir örgütü kuramaz.

Sayın Başbakanın ve Sayın İçişleri Bakanının göreve geldikleri günden beri bu yöndeki görüşleri açıkça desteklemiş olmasını büyük memnuniyetle kaydediyorum. Ancak, uygulamada bu yöndeki görüşlerin hiçbir tereddüte yer vermeyecek şekilde gerçekleştirilmesi için daha büyük, daha ciddî çabaların sarfedileceğini umuyor ve sarfedilmesini bekliyorum. Sayın Başbakanın, bu konuya yeni yasalarla da eğilineceği hususundaki vaadi, hiç şüphesiz büyük önem taşımaktadır.

Değerli arkadaşlarım;

Şiddet olaylarının önlenmesinde yargı organlarımıza da hiç kuşkusuz büyük görev düşmektedir. Yargının bağımsızlığına ve savunma hakkına kesinlikle gölge düşürülmeksizin, şiddet eylemlerine ilişkin davalarda mahkemelerin süratle karar vermesini sağlayacak yasal koşullar gerçekleştirilmelidir.

Yeri gelmişken, Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin tartışmalara da değinmek isterim.

Yargı organlarının mutlak bağımsızlığına, yargıçların politik etkilerden uzak olarak görev yaptıklarına duyulan inanç, duyulması gereken inanç, yargı etkinliğinin, hukuka bağlılığın ve huzurun temel şartıdır. Üyeleri Bakanlar Kurulunca; yani siyasal bir organ tarafından seçilmiş bir mahkemenin, özellikle ideolojik kökenli davalarda siyasal etki altında olmadığı inancını verebilmesi son derece zordur. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, bugünkü kuruluş şekilleriyle yargının tarafsızlığına duyulması gereken inancı gölgeler, yargının etkinliğini azaltır, şerefle görev yapacağı şüphesiz olan yargıçları da güç durumda bırakır.

Yürürlükte bulunan bir kural, hukukun yargı bağımsızlığının temel ilkeleriyle bağdaşmıyorsa, izlenecek yol hatada ısrar etmeksizin kuralın değiştirilmesidir.

Yüce Senatonun değerli üyeleri;

Şiddet olaylarının önlenmesinde uzun vadeli tedbirler de büyük önem taşıyacaktır. Devletimiz, sosyal adaleti, sosyal güvenliği, sosyal refahı ülkenin tümünde hâkim kılmak için başarılı adımlar attıkça şiddet hevesleri belki tamamen son bulmayacak; fakat bütün bu şiddet heveslileri yalnız ve etkisiz kalacaklardır.

Bu arada, üzerinde önemle durulması gereken bir nokta da, çağımızın ikna çağı olduğunun hatırlanmasıdır. Elimizdeki her araçtan yararlanarak, özellikle genç kuşaklara özgürlükçü demokrasinin çağdaş yapısını ve çağdaş üstünlüğünü anlatmalıyız. Göstermeliyiz ki; şiddet, şiddeti davet eder. Göstermeliyiz ki; şiddet, herkesten önce şiddet heveslileri için karanlık bir maceradır. Göstermeliyiz ki; özgürlükçü demokraside bütün bu sosyo-ekonomik çözümlere iktidar yolu devamlı açıktır ve bu yol barış yoludur, bu yol güvenlik yoludur, bu yol meşruiyet yoludur.

Değerli arkadaşlarım;

Özgürlük, insan varlığının, insan haysiyetinin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanlık, özgürlüğünü elde etmek için çok büyük gayretler sarfetmiş, çok büyük fedakârlıklarda bulunmuştur. Özgürlüğümüzü kaybetmeden, özgürlüğün kıymetini bilelim ve geliniz, özgürlüğümüzü hep beraber elele, omuz omuza savunalım.

Yüce Heyetinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Reisoğlu.

Sayın Rendeci?.. Yok.

Sayın Çelebi, buyurunuz.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Ülkemizin en büyük sorunu üzerinde üç gündür çalışıyoruz. Bu çalışmayı tahrik etmiş olan Cumhurbaşkanınca Seçilmiş Üyeler Grubu üyelerinden biri olarak hemen belirtmek istiyorum ki, şu ana kadar bu görüşmede bulduğumuz, maalesef umduğumuz olmamıştır. Hiç değilse, bendenizin değerlendirmesi böyledir.

Özellikle iki siyasal partimizin, iktidar ve muhalefet partisi grupları adına konuşan değerli arkadaşlarımızın, "Şu demiş, bu demiş. Şu zamanda şöyle demiş. Şurada bunu yapmış." diye konuşmuş olmaları, bizi sonuca götürmeyen ve yıllardan beri içinde bulunduğumuz kısır döngü içinde kalmamızı etkileyen etken olmuştur.

Peki, öyle demiş, böyle demiş, şu demiş, bu demiş, sonu ne olmuş?...

Bu millet 1968 yılından bugüne tam 10 yıl içinde, arkadaşlar, 1 400'ü aşkın vatandaşını terör denen belânın elinde kaybetmiş. Önemli ve acı olan budur. Bu acılık devam edecek midir, etmeli midir? "Türkiye Büyük Millet Meclisi bu acılık karşısında ne düşünüyor, ne yapıyor?" meselesi, kamuoyundan hepimizin üzerine doğru soru olarak geldiği için, bu görüşme açılmış bulunuyor. Ama beni mazur görürseniz arz edeyim ki, bendeniz tatmin edilmiş olarak bu görüşmeden ayrılmayacağım.

Arkadaşlar, bu münasebetle hemen bir konuyu belirtmek isterim :

Millet çare bulunsun istiyor, ama çarenin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bulunmasını istiyor. Ne içerde, ne dışarda, ne bu kürsüde, ne başka zeminlerde, "Öyle olmazsa şöyle olur, şöyle olmazsa şu vaktiyle olmuş olanlar olur." diyenlerin hiçbirine katılmıyorum. Meşru çarenin yeri burasıdır. Bugün olmazsa, bir gün bu Parlamento bu çareyi bulacaktır, diye inanıyorum.

Sayın senatörler,

Bu Millet bu yüzyılın başında bir Millî Mücadele geçirdi. Münhasıran savaş alanlarında olanlarını kaydediyorum, o mücadelenin aldığı şehit sayısı 9 167. Türk Milleti 1974'de deniz aşırı bir askerî harekat yaptı. Yanılmıyorsam, (Resmen açıklanmadığı için tam söyleyemeyeceğim belki net rakamı) kaybımız, şehit sayımız 500'e yakın. Bu şehitlerin can vererek kurtardıkları ve can vererek onurunu korudukları, "Türk Milleti hiçbir şey yapamaz", denildiği anda "Yapabilir olduğunu" gösterdikleri bir vatan üzerinde biz, 10 yıldır anarşi denilen, terör denilen belayla beraberiz. Bu 10 yıl içinde kayıplar şöyle bir gelişme gösteriyor :

1970 öncesi 31, 1970-1973 arası 59, 1973-1977 arası 492 ve son 1 yıl içinde 849... Son gazete haberlerine göre durum budur.

"Efendim, bunların şu kadarı sağmış, bu kadar solmuş" gibi bir döküme de girmek istemiyorum. Sağcısı da solcusu da bu milletin evlatlarıdır. Birinin acısı diğerinden bir katre fazla değildir. Önemli olan, bu milletin bir insanının terör belasıyla canını kaybetmiş olmasıdır.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Bravo.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Devamla) – Sayın senatörler;

Bu ayrımı neden yaptım? Hani şu yıllara ve dönemlere göre ayrımı neden yaptım? Amacım, "Şu dönemde azdı, bu dönemde çoktu" demek değil. Tam aksini belirtmek için söylüyorum. Karşı karşıya bulunduğumuz belanın hükümetlerle, hükümetlerin yapılarıyla, tutumlarıyla ve niyetleriyle doğrudan bir ilişkisi olmadığını, konuyu öyle görmediğimi anlatmak istiyorum.

Tek partiye dayanan bir hükümette başladı; yarı otoriter bir rejimle devam etti; koalisyonlar döneminde büyüdü, yeniden tek partiye büyük ölçüde dayanan, hiç değilse o partinin büyük ölçüde ağırlığını koyduğu bir dönemde daha da büyüdü. Demek ki, mesele, parti meselesi, hükümet meselesi değil; mesele, bu belanın ve bu belayı başımıza musallat edenlerin planlamalarının başarıyla yürümesi meselesidir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, meseleyi böyle görmek durumundadır, zannediyorum.

Mesele nedir? Mesele; Sayın Baykara'nın Grubumuz adına önergeyi sunarken yaptığı konuşmada da belirttikleri gibi, mesele, Devletimizin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün bir suikast karşısında bulunması meselesidir.

1969'dan itibaren kaybettiğimiz 1 400'ü aşkın vatandaşımızın pek büyük bir çoğunluğu, bu suikasti düzenleyenlerin ve tertipleyenlerin kurbanı olmuş bahtsız insanlardır. Bu mihrakların, uzak ve yakın dostlarımız, hatta komşularımız, hatta değil, belki daha çok komşularımız olduğundan da artık hiç kimsenin şüphe etmemesi gerektiğini sanıyorum. Ama en çok elini bu olaylara sokan ve sanıyorum ki, Hükümetin çok iyi bildiği, ama söylemediği, söyleyemeyeceği dostumuzun da başına Tanrı, bir başka belayı vermiştir. Ben bunu kişisel değerlendirmem olarak Genel Kurula arz etmek istiyorum.

Sayın senatörler;

Olayların başına şöyle kısaca dönersek, (Her şeyi yerli yerine koymak için arz ediyorum) Sayın Başbakanın da kabul ettikleri, Sayın Anamuhalefet Partisininin üyelerinin de belirttikleri bir husus var : Kavram anarşisi... O zaafımız var. Bir zaafımız daha var, o da; Her şeyi yerli yerine koymuyoruz. Ne neyin tepkisi idi, ona bakmıyoruz. (AP sıralarından "Doğru" sesleri.)

Hatırlarsanız, "Masum üniversite öğrencilerinin istekleri" diye başlayan ve kısa dönem sonra gelişen olayların ilk tahrik unsuru, halkımızın büyük kısmının yoksulluklar içinde bulunması, ülkemizin doğusunda olduğu kadar batısında da geri kalmış, Devletimizin imkânlarına henüz yeterince kavuşmamış yerler olması idi. Yani, önce yoksulluk istismarıyla bu iş başlamıştır. Bunu izleyen ise, Marksizmin bu yoksullukları gidermede, en çabuk şekilde gidermede yegâne çare olduğu telkini olmuştur. İlk hareket, hepiniz hatırlarsanız, böyle başlamıştır. Şimdi burada "Rapor muydu, broşür müydü?" diye tartışılan Devlet belgelerinin yazılış tarihleri ve içerikleri incelendiği zaman, bu husus kesinlikle tespit edilebilir. Nitekim Devletin 1968'den bu tarafa kadar kronolojik olarak tespit edip yayınladığı belgelerde bu husus açıklıkla görülmektedir. Şu halde meseleyi, bir defa nereden başladığı noktasından iyi tespit etmek lazımdır. Demek ki, yoksulluk, sonra başlıca reçete olarak Marksizm ve peşinden, sayın senatörler, bu yoksulluk Marksizm tartışmaları arasında kulaklara söylenen ayrılık şarkısı olmuştur. Bu da Devletin arşivinde, Devletin belgeleriyle sabit olan hususdur.

Yüzyıllar boyunca birlikte yaşamış, birlikte üzülüp sevinmiş, Millî Mücadelede - Doğu'da, Batı'da her yerde- birlikte kan ve can vermiş olan ve Atatürk tarafından bir arkadaşımızın bugün çok iyi ve isabetle belirttiği gibi, "Ne Mutlu Türk olana." diye değil, "Ne mutlu Türk'üm diyene." diye tarif edilen milletimiz, ayrılığa itilmiştir. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri.) Yani, bu defa ayrılık istidatları istismar olunmuştur. Bu, birinci cephenin teşekkülü hadisesidir.

Onun karşısında da, "Vatan ve milletin varlığı ve birliğinin tehlikeye düştüğü" gerekçesiyle yeni bir cephe oluşturulmuştur. Ben sadece oluşmaları söylüyorum, neticelerini ayrıca tahlil etmeye çalışacağım.

Gençlik böyle bölünmüştür. Gençler bunun için o günden bugüne vuruşmaktadırlar. Biri, kendi kafasında ve idealindeki düzeni kurmaya çalışıyor, biri, o düzen gelirse vatan batar sanarak, öyle inanmış olarak, "Ben bu düzeni yıktırmayacağım." diyor. Filhal devam eden tartışmanın aslını bu teşkil ediyor.

Sayın senatörler,

Bin yıl ayrı mezheplere rağmen (mezhebi bir tarafa bırakın ayrı dinlere rağmen), bir arada yaşayabilmiş olan insanlarımız, işte bu ayrılık ve kavgayı büyütmenin bir aracı olarak, dinsel yönden, etnik yönden, akla gelmeyecek, geldiği zaman da, "İki bin yıl önce geride kalmıştır." denilebilecek kadar küçük sebeplerle bölünmek, karşı karşıya getirilmek isteniyor. Devletin kolluk kuvvetleri bu yüzden bölünmüştür. Polisimiz "DER" ler "BİR" ler kamplarına böyle ayrılmıştır. Bendeniz tarafsız bir üye olarak POL-DER'e ne kadar karşıysam, POL-BİR'e de o kadar karşı olduğumu burada anlatmak istiyorum. Son konuşan ar-

kadaşımızın isabetle ifade buyurdukları gibi, Devletin polisi, Devletin kendisine verdiği tabancayla fikrî veya fiili kavga durumunda olan taraflardan birinin yanında yer alamaz. Bundan da büyük suç olamaz. Sayın İçişleri Bakanı, "Bu dernekleri kapatacağını, bunu kapatmak için bir yasa önerisi getireceğini" söylemişti, bugüne kadar bekliyoruz; gelmedi. Sayın Başbakanın dün burada ifade buyurdukları ve açıkladıkları önlemler içinde de, mevcut ikiliği ve örgütlenmeyi fiilen ortadan kaldıracak bir ibare görmediğimi veya öyle anladığımı belirtmek istiyorum. Şayet yanılıyorsam beni aydınlatmalarını diliyorum.

Sayın senatörler,

Böyle de kalınmamıştır. Öğretmenimiz parça parçadır. Öğretmenimiz iki cepheye ayrılmıştır. Biri kendisine, kendi taraf ettiği şekilde "Milliyetçi" adını vermiş; biri kendisine "Sol" demiş. Ama solun da içinde kavga vardır. İşte herkesin, kamuoyunun gözü önünde yaptığı kongrede (Rus'çu muyuz, Çin'ci miyiz) ve min el garayib diyeceğim, bir de son zamanlarda çıktı (Enver'ci miyiz; yani Arnavutçuluk'çu muyuz?) tartışmaları yapıldı. Türk Devleti bu hale mi geldi arkadaşlar?.. Eğer ideolojik savaş yapılıyorsa, onun için Türkiye'de yapılan bir ideolojik savaşa Arnavutluk'tan mı destek aranır? Sapıklık diyeceğim, bu kürsüye yakışmıyor. Ama bir şey var ki, bunlar yazıldı, çizildi, ne Rus'çu denilenler, "Hayır biz Rus'çu değiliz." dedi, ne Mao'cu denilenler, "Hayır biz Mao'cu değiliz." dedi, ne de şimdi Enver'ci denilenler, (Ki, özellikle Maraş çevresinde olduğu biliniyor) "Biz Enver'ci değiliz." dediler. İçlerinden birisi, çıkıp "Hayır, biz Türküz, Türkiyeciyiz." demiyor. Gitmez bu iş böyle arkadaşlar.

Şimdi başlangıçta da arz ettiğim gibi burası, şu saydığım bütün ayrılık tohumlarının ekildiği ülkenin Parlamentosudur ve çare bulunacaksa burada bulunacaktır.

Şunu herkese tercüman olarak ifade etmek istiyorum : Bu Parlamentonun temelinde, "Halktan ne kadar vergi alınsın, az mı alınsın, çok mu alınsın?" fikri yatmıyor. O, başka ülkelerin ve genel olarak parlamenterizmin temelinde yatan fikir... Ama bu Parlamentonun varlığı "Vatan kurtarmak." fikrine dayanıyor. O fikir, bugünkü Parlamentonun da temel unsurudur, çare bulunacaksa yine burası bulacaktır ve mutlaka bulacaktır.

Sayın senatörler,

Tahrikleri yapanlar aslında hanelerinde, bir türlü teseyyüp bulunan çevrelerdir. Amerika'sı öyle, Rus'u öyle, adını söyleyeyim, İran'ı öyle. Kimi kendi vatandaşının ırkına göre, hatta rengine göre, kimi kendi vatandaşının soylu olup olmadığına göre hak dağıtır. Kimisi, kendi vatanının bir bölgesini bir başka bölgesi için istismar eder, bir çeşit sömürge gibi kullanır... Sonra döner bize der ki, "Sizin

şu bölgenizde şöyle bir ayrılık var" ve o bölgenin insanlarına der ki, "İsyan edin, ayrılın, hiç değilse çarpışın." Böyle tahrik eder. Bunun adını koyalım.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Bu tohumları kim ekti?..

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Devamla) – "Türkiye'ye bu işi kim getirdi?.." diye Sayın Feyyat şimdi soruyor. Dıştan geldi; ama denilemez ki, içerde müttefikler bulamadı.

Bir arkadaşımız, Sayın Baykara'nın bir cümlesini de tekrar ederek ifade buyurdular, Sayın Başbakan katıldılar. Buyurdular ki, "Bu tahrikler halkı yanında bulmamaktadır." Ben Sayın Başbakanın ifade buyurdukları ölçüde iyimser değilim; fakat kendilerinden Devletin her türlü belgesi, bilgisi ellerinde bulunan bir insan olarak bu ifadeyi duyduktan sonra bir ölçüde daha rahatladığımı söyleyebilirim. Ne var ki, o kadar da iyimser değilim. Öğretmen bölünüyor, polis bölünüyor ve teessüf ederiz ki, Devletin Başbakanının önünde polisler siyasî kavgaya girişiyor. Böyle polise sahip çıkmak, ne buraya yarar, ne oraya yarar, ne şuraya yarar. Böyle polis-dünkü Başbakana karşı çıkan polisler de öyleydi - Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı sıfatını taşıyan (Eğer olmuşsa, ki dün akşam TRT meseleyi tahfif etmiştir.) mutlaka tecziye edilmelidir ve mutlaka ibret'i müessire olarak kapıya bırakılmalıdır. (CHP sıralarından "Bravo" sesleri)

Sayın senatörler,

Şimdi neden bölmek isteyenler zemin bulabiliyor?.. Başından söylediğim bir cümleyi tekrar edeyim :

" O dedi, bu dedi, siz dediniz, ben dedim, şu zamanda dedi, şöyle dedi." diye diye; olaylara bigâne kaldığımız için; bir...

"Bana demedi, ya ona dedi, varsın desin, biraz zaafa uğrasın," anlayışını bugüne kadar devam ettirdiğimiz için, iki...

Üçüncüsü... Yine, belge midir, rapor mudur, tanıtma broşürü müdür, ne ise, tartışılan metinleri hazırlayan dairenin hazırladığı bir şey daha var. Dünyada ne olmuş, ne zaman olmuş ve ne önlemler alınmış; hepsini tadat ediyor. Almanya'yı veriyor, Fransa'yı veriyor, İtalya'yı veriyor, İngiltere'yi veriyor, hatta Amerika'yı veriyor. "Bizde de şu oldu" demiyor, "Bizde şu önlem alındı" demiyor, diyemiyor. Çünkü, biz Devletin varlığına, birliğine, halkın bütünlüğüne kasteden, niyetleri değişik olsa da, sonuç olarak aynı neticeye varma istidadı gösteren hareketlere karşı demokratik fantaziler içinde kaldık. Bir kişiye Devletin üzerine giderek haddini bildirmesini demokrasiye aykırı bulur olduk.

Hepiniz ne demek istediğimi hatırlayacaksınız. Bu çatının altında da oldu, kardeş çatının altında da oldu, vatan sathında da oldu. "Eğer şöyle yaparsanız

dünyayı başınıza yıkarım." denildi. Burada denildi, orada denildi, şimdi de deniliyor.

Hükümetin hazırladığını duyduğumuz ve kısmen de bilgi sahibi olduğumuz metinler karşısında, öyle sözlere hazırlık istidadını ben anamuhalefet partisinde görüyorum. Kusura bakmayın, ben herkese, düşünebildiğim kadar, açıklıkla söylemek istiyorum.

Efendim, (Burada söylenmişti.) falanca çocuklar öldürülürse şöyle yaparız... İktidar, geçmiş dönemlerin, geçirdiğimiz tecrübelerin etkisi altında, "Acaba yapılır mı yapılmaz mı?" tereddütleri içinde, olayların büyümesine yol açmıştır.

Bugün de, "Efendim, getireceğiniz önlemler şöyle olmazsa, zulüm olmazsa, işkence olmazsa..." deniyor. Canım, hangi kanun zulüm yapmak için çıkartılır arkadaşlar?... Zulüm yapmak için, o esas yazılarak ve o esastan hareket edilerek kanun çıkartılmaz. Getirilir, görüşürüz. Vaktiyle size yardım etmeyenlerden şikâyetçiydiniz, şimdi siz lütfen yardımcı olun diye, bendeniz...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Neye olalım?...

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Devamla) – Geliyor teklifler, geliyor efendim teklifler, göreceksiniz.

Sayın senatörler;

Zaman içinde büyüyerek devam eden anarşinin iki yanında yer alanlar, öyle görünmeye çalışanlar, bizim Anayasal düzenimizin insanları değildir. Yani hedefleri bugünkü Anayasa düzenini ayakta tutarak ve normal işleterek insanı mutlu kılmak değildir. Her iki uç da zor rejimi istemektedir. Aşırı sol da, aşırı sağ da, teokrasi heveslileri de böyledir.

Düzenin meşru kuruluşları olan partilerimizin bu gerçeği iyi görmeleri zamanı gelmiştir ve geçmektedir.

Bahar Bayramını yasal adıyla kutlamayan, millî bayrak altında kutlamayan DİSK, İGD, TÖB-DER ve benzeri kuruluşların hiç kimseye hayrı gelmez. Cumhuriyet Halk Partisine yakın görünen çalışmaları, Cumhuriyet Halk Partisinin ilkelerine inandıklarından değil, öyle bir görüntü altında kendi amaçlarına daha rahat ulaşacaklarını sandıklarındandır. Amaçları gerçekleştiğinde kuracakları rejimde Cumhuriyet Halk Partisine de yer olmayacaktır. Çünkü, model aldıkları ülkelerde Cumhuriyet Halk Partisine benzer bir parti yoktur. CHP bu gerçeği görmelidir.

Beni bağışlasınlar, bir şey arz etmek istiyorum. "Biz, onları himaye etmediğimizi defalarca söyledik, muhalefet yeniden buraya getiriyor." diyorlar. O da doğru, o da doğru. Yalnız bir husus var.

BAŞKAN – Sayın Çelebi, 5 dakikanız var.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Devamla) – Bitiyor efendim.

Parti yönetiminin sık sık öyle demiş olmasına rağmen, partiyi o hareketlerle birlikte gösteren fotoğraflar da maalesef basında çıkıyor. O zaman yapılacak bir şey var. O hareketlere yakın arkadaşlarımıza lütfen hâkim olunuz. Ne işi var Cumhuriyet Halk Partili parlamenterlerin Mao'nun, Marx'ın, Stalin'in resminin arkasında?... Ne işi var Cumhuriyet Halk Partili parlamenterlerin TÖB-DER'in Kongresinde? Biraz önce kısaca bahsettiğim TÖB-DER'in Kongresinde?... Yok arkadaşlar. Eğer, gerçekten Cumhuriyet Halk Partiliyse, orada işi yoktur. Bunun gibi, Adalet Partisine ÜGD'nin, Ülkü-Bir'in ve benzeri kuruluşların, POL-BİR'in ne yararı var?...

Beni mazur görün. Kürsülerde konuşuyoruz. "Cumhuriyet Halk Partisi POL-DER'le beraber" diyoruz; ama bu sözü söylediğimiz kürsünün önünde POL-BİR'in de çelengi duruyor. Görüntüyle söz birbirine uymuyor. Tabiî öyle olunca da, POL-BİR'ciler "Bizi himaye ediyor" addediyor. POL-DER'ciler "Bizi himaye ediyor CHP" diyor ve asıl amacını o görüntülerin altında yürütüyor. Bunu görmüş parlamenter arkadaşlarımız vardır burada.

Türk basınını hepimiz gördüğümüze göre, Halk Partisinin anlattığım şekilde davranan parlamenterlerini arkadaşlarımız biliyor. "Efendim, emrivaki oldu, gittiler..." Peki, o emrivaki olduysa, Küba'ya bir parlamenter nasıl gitti?... O da mı emrivaki?... Bu emrivakilere karşı millete güven verici önlemleri iki büyük grubumuzun alması lâzımdır. Bu hevesleri ve tahrikleri ancak o yolla kırabiliriz, diye düşünüyorum.

Sayın senatörler;

Sayın Başkan ikaz ediyor. Haklıdırlar, yalnız bir hususu belirtmek istiyorum :

İktidarlarımız ve iktidarlarımızın taşra örgütleri sürekli olarak Türkiye'de Devlet kapısından ekmek yeme hakkının kendilerine ait olduğunu düşünüyorlar. Bu, dün böyleydi, bugün artarak devam ediyor. Anarşinin temelinde bunun yeri vardır.

Arz edeyim.

Sayın Başbakan Hükümeti kurduğu günden bu tarafa, Devletin "İşgal altında olduğunu", işgali kaldırmakla meşgul bulunduklarını söylüyor. Şimdi sormak istiyorum. Devleti işgal ettikleri söylenenler başka yerden mi geldi?... Hayır, hepsi bu ülkenin çocukları.

Dün, Ticaret Bakanlığında, Sanayi Bakanlığında, Millî Eğitim Bakanlığında, Köy İşleri Başkanlığında çalışanlar başka yerden mi gelmişler?.. Hayır. Bugün onları atarak yerine getirdiklerimiz başka yerden mi getiriliyor?... Hayır.

Arkadaşlar rica ediyorum, birisi haksız olarak, layık olmadığı yere getirilmişse, kanunda öngörülmüş prosedür çiğnenerek getirilmiş ise, hiç kimse bir şey diyemez, tutup kulağından atın. Ama öyle gelmemiş, normal yoldan gelmiş, siyasal kanaatini vatandaşla ilişkisinde hiçbir şekilde ortaya koymamış; hatta koyma iktidarında değil, mesela müstahdem. E, bunları da atmanın ve "İşgali kaldırıyorum" demenin anlamı var mı arkadaşlarım?...

Bunu neden arz ediyorum?... Dün de, bugün de iktidarlar, gayri memnunları artırma yolunda kendi kendileriyle yarış halindeler. Adamı ekmeğinden ederseniz, çoluğun çocuğun nafakasını kazanmak için geldiği yerden, sırf siyasal düşüncesi dolayısıyla kaldırır gönderirseniz, kendisini mağdur hissediyor; karşı tarafa gidiyor. Dün de öyleydi, bugün de böyle.

BAŞKAN – Sayın Çelebi, müddetiniz doldu efendim.

HÜSAMETTİN ÇELEBİ (Devamla) – Sayın Başkan, vakit çok gecikmiştir. Anarşinin, bir yaranın kabuğu durumunda olan sokaktaki çarpışmalarıyla uğraşırken, temeldeki meselelere pek fazla inemediğimizi sanıyorum. Ama başka zamanda görüşmek ve üç günlük yorgunluğunuzu daha çok artırmamak için Genel Kurulu saygıyla selamlayarak huzurunuzdan ayrılıyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Çelebi.

Söz sırası Sayın Hayri Öner'in. Sayın Öner, söz sıralarını Sayın Abadan-Unat'a bırakmışlardır. Sayın Unat, buyurunuz efendim.

Sayın Tüten, Sayın Unat'tan sonra söz sırası sizindir; fakat yeterlik önergesi vardır, son söz üyenin olmak kaydıyla, Sayın Unat'tan sonra önergeyi oylayacağım.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Önergenin aleyhinde söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN – Yeterlik önergesi aleyhinde; oldu efendim.

Sayın Unat, buyurunuz efendim.

NERMİN ABADAN UNAT (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, Sayın Başbakan, değerli senatörler;

Benim, bu üç günlük yorucu konuşmaların sonunda ve dinî bir geleneksel bayram günümüzün arifesinde sizi biraz daha yormamın nedeni, bu konuştuğumuz konuda bazı fikirleri aydınlığa kavuşturma ihtiyacını hissetmemdir.

Şiddet ve anarşi konularını görüşmeye karar verirken ve bu önerimizi huzurunuza getirirken, Grubumuz Başkanı Sayın Baykara, konunun, siyasal amaçlardan arınmış bir görüşle ele alınması dileklerini dile getirmişlerdir. Bu dileğimizin, ancak çok sınırlı bir ölçüde gerçekleşmiş olmasının başlıca nedeni, kanımca genel

görüşmenin ayrıntılı bir biçimde işlenmiş bir araştırma raporunun metnine dayanmamasıdır. Eğer elimizde, bu olaylara ilişkin olarak Yüce Senatonun daha önce hazırlamış olduğu ve güncel olaylarla da birleştirmiş olduğu bir rapor olsaydı, belki daha objektif tartışmalar yapmak mümkün olurdu.

Bu arada, siyaset sözlüğümüzde yer alan bir kısım temel kavramlarda uyum yerine, büyük ayrılıkların bulunduğu da gözden kaçmamaktadır.

Bilindiği üzere, müspet bilimlerde yasalar kesinliğe yakın bir değer taşırlar. Sosyal bilimlerin en büyük özelliği ise, tüm ortaya konulan ilke ve kavramların göreli oluşu, yani izafi oluşudur. Başka bir deyimle, sosyal bilimler, kesinliğe yakın yasalara sahip bulunmadıklarından dolayı, ileri sürülen kavramlar, onu ortaya koyan düşünürlerin kendi değer ölçüleri ve yorumlarına göre biçim değiştirmektedir.

İşte bu kavram karışıklığı dolayısıyla, kendi kişisel görüş açımdan bazı meseleleri aydınlatma ihtiyacını duydum.

Şiddet olaylarını ele aldığımız takdirde, Türkiye'de ve başka yerde bunları üç ölçüyle ele almanın gerekliliğine kaniim : Psikolojik sosyo-ekonomik ve ideolojik.

Psikolojik açıdan ele alırsak, evvela kendimize şunu sormamız lazım : Türkiye'de ölüm ve öldürme nasıl bir değer taşıyor? Ve eğer samimi olursa görürüz ki, geleneklerimizde ve törelerimizde, insan hakkı, yaşam hakkı, yerini tam bulmuş değildir. Şiddet olaylarından çok önce gazeteleri karıştırdığınız zaman, köylerde tüm düğünlerde sevinçten havaya tabanca atıldığını bilmez misiniz?... Kentte olsun, köyde olsun, herhangi bir gönül meselesinden dolayı farklı bir tercih yapmış olan bir kadının icabında kendi aile fertleri tarafından idam edildiğini bilmiyor musunuz?... Kısacası, Türk toplumunda öldürme, suç olarak çok değişik bir görünüm içindedir. Adam öldürme sırasına göre kahramanlıktır; kişi bununla övünür. Toplumumuzda hırsızlık en adi, en alçak bir suç, fakat adam öldürme, sırasında bir kahramanlıktır.

Şu halde, biz demek ki çocuklarımızı yetiştirirken ve daha ilkokul sıralarında ellerine kitapları verirken, yaşam hakkının ne demek olduğunu doğru öğretmemiz lazım ve vatan uğruna ölmenin çok büyük bir kahramanlık olması; fakat fevrî bir hareketle adam öldürmenin en şiddetli ceza ile cezalandırılması gereken bir fiil olduğunu öğretmemiz lazım. Eğer Türkiye'de anarşi yeni boyutlar veriyorsa, şiddet hareketleri artıyorsa, bir nedeni de bu memlekette son derece kolayca insan öldürülebildiği için ve bu yerine göre tebrik edildiği için, tertip edildiği içindir.

Gelelim sosyo-ekonomik boyutuna : Toplumsal düzeye baktığımız zaman şiddet olayları bir kısım ülkelerde çok belirgin nedenlerden ortaya çıkmaktadır.

Örneğin; Birleşik Amerika'yı on sene öncesini alırsak, bütün üniversite kampuslarında büyük olayların olduğunu görüyoruz. Neden?.. Çünkü, bir kısım gençler Vietnam savaşına katılmak istememektedirler, bu savaşı haksız saymışlardır. Siyasal müzakereler, savaşı sona erdirdikten sonra şiddet olayları o ülkede sona erdi, ama başka birtakım ülkelerde şiddet olayları sona ermedi, iç savaşa dönüştü. Mesela; Orta Doğu'da Lübnan'daki çatışma giderek büyüyerek, sürekli bir iç savaşı haline gelmişse, bunun dış tahriklerden başka bir sebebi de, Hıristiyan bir azınlığın kan ve ölüm pahasına eski ayrıcalığını korumak istediğidir. Başka bir deyimle, bazı şiddet olayları yapısal nedenlere, sosyo-ekonomik yapının bozukluğuna, feodal yapının zorla kendini devam ettirmesinden ileri gelmektedir. Bazı memleketlerde ise, şiddet olayları sadece belli bir nedene dayanmaktadır.

Demek ki, sosyal adalet özlemini gidermemiş, anayasal hedefleri gerçekleştirememiş, sosyo-ekonomik dengesizliklerini düzeltememiş, uluslararası ilişkiler açısından belli bir bağımlılık ilişkisi içinde bulunan ülkeler, şiddet ve anarşi olaylarına çok daha açık bulunuyorlar. Bu ülkelerin dengesiz hızlı bir kalkınma içinde bulunması, toplumsal sabırsızlığı arttıran bir etken olmaktadır. Bu sabırsızlık, yükselen bekleyişler hedefine ulaşamayınca, yükselen düş kırıklıklarına dönüşüyor ve o zaman bu gibi durumlarda sabırsızlık o noktaya geliyor ki, ne olursa olsun, özgürlüklerimizden fedakârlık edelim, tek bir adam gelsin, otoriter bir yönetim yerleşsin ve bizi bu kaostan kurtarsın... Ve işte, ideolojik çatışma tam bu ortamda asıl çiçek vermeye başlamaktadır.

Şimdi, ideolojik çatışmaya gelince; şunu hemen ifade etmek lâzım ki, Türkiye bunun tam ortasındadır ve Türkiye'de aşırı sağ ve aşırı sol aynı yoğunlukla, aynı ağırlıkla insafsız bir şekilde kurbanlarını her gün biçmektedir. Yalnız, ideolojik çatışmanın boyutlarını değerlendirirken, bu ideolojilerin ne olduğunu ve neyi amaçladıklarını da iyice gözden geçirmekte gerek vardır.

Komünist ideoloji hususuna burada ileri sürülmüş olan noktaların hemen hepsi doğrudur. Esas itibarile bunları özetleyecek olursak, komünizm, proleterya diktatörlüğü vasıtasıyla tek başına iktidarı ele almak ve buna dayanarak Marksist bir devlet kurma emelini gütmektedir. Şu kadar ki, bu tek parti sistemi zamanla bir değişme görmüştür ve günümüzde komünist iktidarların işbaşında olduğu birçok memleketlerde artık tek parti yerine, hegemonya sistemi dediğimiz bir sistem görüyoruz; yani komünist partisine yardımcı olmak üzere başka partiler de devreye girmektedir. Halen Çin Halk Cumhuriyetinde 17 parti, Komünist Partisiyle birlikte iktidarda bulunmakta ve esas itibariyle, Sovyetler Birliği, Macaristan, Yugoslavya, Arnavutluk hariç, tüm diğer sosyalist blokunda bulunan memleketlerin hepsinde birden fazla siyasî parti bulunmaktadır.

Bunu söylememin bir nedeni; komünist iktidarı kullanan ülkeler kendi koşullarına göre değişik sistemler geliştirmişlerdir. Artık tek merkezli monist bir biçimde bir dünya komünizminin gerçekleştirilmesi bugün söz konusu olmaktan çıkmış, Marksist cephe, en azından üçe bölünmüştür ve üçe bölünmüş cephenin içinde amansız bir savaş süregelmektedir. Bu gelişimin uzun bir geçmişi vardır; 1928'de Komünist Enternasyonal kurulduğu zaman, 66 devletin üyeleriyle birlikte, iki milyona yakın parti üyesiyle birlikte, bütün memleketlerdeki komünist partiler Sovyet modeline uygun olarak kurulmuşlardı ve Moskova'ya bağlı bulunuyorlardı.

Ondan sonra, zamanla burada bir değişiklik oldu ve faşizme karşı savaşırken başka partilerle işbirliği yapmak üzere taktik değiştirildi. Bunun sonucunda komüntern dediğimiz Komünist Enternasyonal çözüldü, onun yerine 1943'ten sonra; 1948'de komünform, yani Komünist Enformasyon denen örgüt kurulmuştur ve bu örgüte Sovyetler Birliği, Balkanlardaki devletler, içlerinde Yugoslavya'da olmak üzere, sadece üye bulunuyorlardı, bir de İtalya ve Fransa vardı. Burada çıkan önemli bir ideolojik tartışma Tito'nun aforoz edilmesiyle sonuçlandı ve ondan sonra Komünform'da dağıtıldı ve böylece günümüzde bir Komünist Enternasyonal artık söz konusu değil.

Esasen Kruçev'in 1956'dan sonra, birlikte yaşama; yani quekzistans doktrinini ortaya koymasından sonra, "Farklı yollardan komünizmi uygulama" diye bir yöntem kabul edilmiş ve buna paralel olarak Çin Halk Cumhuriyetinde "Mao'nun öğretisi" adı altında, Marksizm, Leninizm çok farklı bir biçimde uygulanmıştır. O kadar ki, bunun sonucunda komünist cephede karşılıklı alabildiğine bir suçlama; bir taraftan sosyal faşizm, öbür taraftan revizyonizm ithamları süre gelmiştir ve bunun bir başka ürünü olarak da karşımıza euorkomünizm; yani artık monist, tekçi bir partiyi ihtilâlle iktidara getirme yerine, oy sandığı yoluyla Komünist Partisi adına bir iktidar arama çabası da sürdürülmüştür.

Görülüyor ki, günümüzde eğer komünist doktrinin tartışmalarını inceleyecek olursak, bunun çok merkezci bir biçim içinde karşılıklı bir savaş durumu içinde olduğunu da bilmemiz lâzım. Başka türlü, Vietnam'la, Kamboçya arasındaki şu sıra devam etmekte olan savaşı da değerlendirme imkânı kalmaz. Şu kadar ki, bütün bu farklı biçimlerine rağmen tek bir ortak noktası kalıyor; komünist partiler esas itibariyle işçi sınıfı adına kendi egemenliklerini kurmak isterler ve çoğulcu, özgürlükçü, sırasında iktidarı başka bir partiye devreden bir sistemi reddederler. Burada bu hususta birleşiyorlar. Bu son noktada eurokomünizmi savunan doktrin sahipleri demektedir ki, "Hayır, biz sırasında seçimi kaybedersek yerimizi veririz." Bu bilinmiyor; çünkü uygulanmış değildir. Demek ki bir tek ortak noktası, bu iktidarda kayıtsız şartsız sahip olma ve dikta rejimini kurmayı isteme.

Faşizme gelince : Bunu da, dikkatli bir şekide gözden geçirmede yarar vardır. Faşizm, 19 uncu yüzyılın sonunda ortaya çıkmış bulunan modern muhafazakârlık cereyanının çocuğudur. Buna göre, herhangi bir toplumda olup biten büyük toplumsal değişme ve gelişmelere karşı, büyük halk yığınlarını itaatli kılmak üzere yeni bir mücadele aracı geliştirmek gerekir. Bu yeni araç, ortaya silâhla donatılmış disiplinli, iyi eğitilmiş bir milis, yani özel orduya sahip siyasî parti olarak çıkmaktadır.

Büyük sermaye çevreleri ile orta sınıfların bir çeşit nefis müdafaası olarak güç kazanan faşist partiler, üyelerin yapısına göre değişik bir biçime bürünürler. Faşist Partilerin milliyetçilik ilkesine olağanüstü ölçüde büyük önem vermeleri ve bu ilkeyi saldırgan bir milliyetçilik haline getirmeleri, yığınları şevklendirmeye yarayan bir taktiktir.

20 nci yüzyılın başlangıcından bu yana geçerlik kazanmış olan ülkelerde, ülkenin yapısına göre farklı kaynaklardan destek görmüştür. İtalya ve Almanya da faşizm bir yandan büyük sermaye, bir yandan da orta sınıfların oyları ile işbaşına gelmiştir. Hitler iktidara geldiği zaman % 43,9 oranında oy almıştı; yani Alman Parlamentosunun en fazla oy almış olan partisi idi, ayın zamanda da SS ve SA olmak üzere özel milis, yani özel bir ordusu vardı. Buna mukabil, İspanya ve Portekiz'de özel milisler çok daha az bir rol oynamıştır. İspanya'da Falanj, başlangıçta rol oynamamasına karşın, sonunda tasfiye edilmiştir; fakat faşist partiler de tıpkı komünist partiler gibi, biçimde, bükülmez bir örgüt biçimi, güçlü bir merkeziyet, etkili bir dikey bağlantıya sahiptir.

Faşist partiler, geniş yığınların siyasal katılmalarını istemezler, mutlak itaat ararlar. Parti üyelerini, siyasetin yönlendirmesini teşvik edecekleri yerde verilen emirleri tartışmasız bir şekilde yerine getirmekle yükümlü kılarlar.

Şimdi, bu şekilde tanımlayabildiğimiz bu iki aşırı uçta ideolojilere sahip olan partiler karşı karşıya geçtikleri zaman, sürekli olarak bir çatışma içine girecekleri doğaldır ve Türkiye'de bugün bizim şahit olduğumuz durum da elbette değişik bir biçimde olamaz. Aşırı solda, daha önce anlatmaya çalıştığım üzere, komünist ideoloji cephesindeki büyük bölünmelerden dolayı bunun bütün serpintileri Türkiye'ye gelmektedir. Üstelik, Türkiye'de mevcut olmamakla beraber, yani köklü bir şekilde mevcut olmamakla beraber, suni olarak yaratılan mezhep farklılıkları veya çatışmaları ve etnik bölünmeler buna daha yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Öbür yanda, faşist doktrini ideal bir doktrin olarak gören ve bu doktrin içinde önderine olağanüstü bir yer ayıran doktrin de devamlı surette alan kazanmaktadır. Unutmamak lâzımdır ki, Nazi Almanyasında Hitler, Alman milletine bin yıllık bir Rayh, bin yıllık bir imparatorluk vaat etmişti ve kendisi iktidara geldiği

ve parlamentoyu fesh ettiği zaman, parlamentodaki sosyal demokrat ve komünist üyelerin hepsinin temerküz kamplarına gönderdikten sonra, Alman milletine şöyle seslenmiştir : "Beni Tanrı seçmiştir ve ben sizin başınıza geldim, sizi selâmete çıkaracağım. Benim doğru gördüğüm haktır, benim haklı gördüğüm hukuktur."

Şu halde, burada öndere tapma, önderi yüceltme eğilimi de mevcuttur. Bu ideolojiler; birbirinin bu kadar zıddı olan bu ideolojiler daha somut örgütler tarafından benimsendikten sonra, elbette ki tedbirler alınmadığı takdirde, giderek siyasal tansiyonu artıracaklardır.

Bize düşen görev, bu ideolojik gelişmeleri en yakın bir biçimde izlemek, en ayrıntılı bir şekilde bilgi toplamaktır. Benim naçizane kanaatime göre, Türkiye için her şeyden evvel, dünyada var olan iki süper devlet ve onun ardından nüfusu ile birlikte bana göre üçüncü bir süper devlet olan; yani Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği ve Çin'le ilgili gayet ayrıntılı araştırmalar yapan enstitü kurmak gerekir. Aksi takdirde, günü gününe değişen ve devamlı surette ideolojik çatışmaya yeni boyutlar kazandıran bu mücadeleyi izlemek son derece güç oluyor.

Burada biraz evvel konuşan bir hatip Envercilikten bahsetti; bu, yeni bir gelişmedir. Bu kurul bunu bugün haber almış olabilir; fakat Arnavutluk'un Balkanların ideolojik çatışması içindeki rolü uzun yıllardan beri devam etmektedir ve çok yeni bir gelişme sonucunda, Arnavutluk'la Çin'in arası bozularak ilişkiler kesilmiştir, elbette ki bu ülke kendisine bu sefer başka çengel atacak bir yer arayacaktır.

Şimdi bu şekilde tahlilimi sonuçlandırdıktan sonra, bir de bazı önlemlere de sıra gelmiş bulunuyor. Bu önlemleri yaparken insafınıza ve izninize sığınıyorum. Bunları şunun için yapıyorum; beni sokakta gören eski öğrencim, tanıdığım, yakama yapışıp "Ne olacak?" diyor, "Ne yapacaksınız?" diyor, ve " Ne kadar etkin olabileceksiniz?..." diyor. Şu halde, beni buraya bir seçim getirdiğine göre, bu görevimi de ifa etmek durumundayım.

Bana en akla gelen önlem olarak evvela şu geliyor :

Muhterem senatörler ve muhterem milletvekillerinin, rasyonel düşünen aydın kişiler olarak hitap edip, dar siyasî partiler çerçevesinden sıyrılarak, durumun vahameti karşısında gerçekten asgarî müştereklerde birleşmeleri, tedhiş ve şiddet olaylarına karşı teşhis peşinde koşmadan en zorunlu olan tedbirleri birlikte almak. Teşhiste ısrar etmek, siyasal görüşe bağlı olduğu için gerçekleşmeyebilir; fakat önlemleri almada 12'ye 5 kala insanlar birleşebilir. Nitekim uzun yıllardan beri İtalya'da birbirini aforoz eden Hristiyan Demokrat Parti ile Komünist Partisi, Mao kaçırıldıktan sonra o Hükümet ancak Komünist Partisinin oylarıyla bütün önlemlerini alabilmiştir. Bunlar yapılabilecek olan şeylerdir ve partilerüstü değil

de, partilerarası görüşmeyi olumlu bir zemine oturttuğumuz takdirde, benim anlayışıma göre, vatanına çok bağlı olan bütün Parlamentonun üyelerinin anlaşamayacakları bir husus olduğunu ben sanmıyorum; her iki aşırı cereyanın Türkiye'de yaptığı tahribatı önleme bakımından bu önemlidir.

İkinci önlem olarak da ; kamuoyunu oluşturan kitle haberleşme araçlarına ve dördüncü kuvvet sayılan basına da önemli bir sorumluluk düştüğü kanısındayım. Zira, siyaset arenasında sarfedilen sözlerin iyi değerlendirilmesi lâzım. Gereksiz yerde sahte kahramanlar türetmek yahut kişileri küçültmemek, onları rencide etmemek, sansasyonel başlıklar atmamak lâzım.

Bugün dünya şöyle bir durum içindedir; okuma-yazma bilmeyen kişiler dahi, göze ve kulağa hitap eden televizyonda anlamada güçlük çektikleri birçok olaylarla her Allah'ın günü karşı karşıya bulunmaktadırlar. Bunları kavramak için, onlara yaptığımız hitabın mümkün olduğu kadar açık ve her türlü yanlış yorumlardan sakınacak biçimde yapılması gerekli.

Nihayet unutmamak lâzım; Türkiye 1946'dan önce siyasal demokrasiye başladı, 1960 Anayasası bize toplumsal ve katılmacı demokrasiyi getirmiştir. Özlemimiz, bütün vatandaşların en geniş ölçüde alınan kararlara katılmasıdır. O halde, çoğulcu bir demokrasinin var olması, yasalara riayetkâr derneklerin yaşaması, yasalara riayetkâr siyasî partilerin faaliyetlerini sürdürmesi; fakat Anayasaya aykırı tüm fiilerin bir an önce cezalandırılmasıdır ve müeyyidenin uygulanmasıdır.

Ülkemizde bir büyük kuruluş Türk-İş, bir süre önce kendisiyle fikren aynı doğrultuda bulunmayan, keza büyük bir başka sendika ile birlişmek suretiyle, ortak tedbirler üzerine anlaşmak imkânı bulmuştur. Bunu ben, çok sevindirici bir girişim olarak değerlendirdim ve bana öyle geliyor ki, ona benzer bir biçimde diğer bütün Anayasal kuruluşlar da, isterlerse ve gerçekten durumun son derece vahim olduğunu kabul ederlerse ve ulusal tehlikenin hem aşırı soldan, hem aşırı sağdan ayın ağırlıkta geldiğini kabul ederlerse ve bunu tek yönlü yerine, iki yönlü olarak değerlerdirmeyi kabul ederlerse, gerçekten bu tırmanışı önce durdurmak, sonra azaltmak mümkün olacaktır.

Şunu iyice bilmemiz lâzım; Türkiye'de aşırı sağ, aşırı sol, bu salonda yer alan değerli üyelerin hiç birini istememektedir, hiç birini alıkoymayı arzulamamaktadır. Onların istediği, kendi doğrultularında dikensiz bir gül bahçesi; ama öyle bir gül bahçesi ki, bütün dikenleri 40 milyon vatandaşın bedenine girip onlara ıstırap verecektir.

Onun için, izin verirseniz, sözümü bağlarken bir şey önermek istiyorum : Türk demokrasisi ancak siyasî partilerle yaşayabilir. Partilerüstü bir formül, teknokrasi ile gerçekleştirilen bir formül demokrasi ile bağdaşmaz. Bağdaşabilen tek

şey, altarnatifli siyasî partiler sistemidir. Bugün bir parti iktidardadır; fakat daima kapının yarın bir başka siyasî partinin iktidara gelmesi için açık olmasıyla yaşayacaktır bu demokrasi. Aynı zamanda belirli bir sosyal adalet görüşü ile de ancak yaşayabilir; çünkü Fransız Sosyal Demokratlardan Leon Blum'un dediği gibi, "Demokratik sosyalizm olmadan, demokrasi olmaz, fakat demokrasi olmadan da demokratik sosyalizm yaşamaz."

Şu halde benim davetim; müsaade ederseniz, medenice kavgayı sürdürmeniz, ama medenice.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Unat.

Sayın Feyyat, konu kapandı, yeniden masaya getirmeye gerek yok. İzin verirseniz önergenizi işleme tâbi tutmayayım.

MEHMET FEYYAT (İstanbul) – Sayın Başkan, ben konuşmak istemiyorum, ama bir şey arz etmek isterim; hakaret olmayan esprim, kendisini zorla hakarete süje olarak kabul edenler için hakaret telakki edilebilir. Ben hiç bir zaman Senatoda ırkçılığın konuşulmasını layık görmüyorum.

BAŞKAN – Peki, teşekkür ederiz, oldu Sayın Feyyat, teşekkür ederiz.

Yeterlik önergesi vardır, okutuyorum :

Başkanlığa

Genel görüşme üzerinde gruplar ve yeterli sayıda üyeler konuşmuşlar ve konu aydınlanmıştır.

Kifayetin oylanmasını saygılarımla arz ederim.

Muş

İsmail İlhan

BAŞKAN – Bir dakika Sayın Albayrak, kaydetsin.

Hükümet adına Sayın İçişleri Bakanı söz istemiştir.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, daha önce istediniz, biliyorum. Hükümet adına İçişleri Bakanı söz istemiştir. İçtüzük gereğince, son söz üyenindir. Sayın Şerif Tüten son konuşacak üye sırasındadır.

Hükümetin eleştirilere cevap vermek ve soruları cevaplandırmak üzere hakkı saklı olmak kaydıyla ve sırada bulunan Sayın Şerif Tüten'in de konuşması kaydıyla, yeterlik önergesini işleme tâbi tutacağım. Ancak, daha önce Sayın Sarlıcalı önerge aleyhinde söz istemiştir.

Sayın Ucuzal, buyurun.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkan, şu açıklamanız üzerine izninizle konuşmak istiyorum. -

Dün siz, "İçtüzüğün 129 uncu maddesini tatbik ediyorum, böylece Hükümetin konuşması için söz veriyorum" dediniz. O zaman zatiâlinize, "Bu kadar söz almış arkadaşlarımız var, bunlar konuştuktan sonra ancak Hükümet konuşursa daha faydalı olur" dedim. Siz bu düşüncemizi makûl bulmadınız, Hükümete söz verdiniz. Hükümet konuştu. Şimdi ikinci defa konuşma imkânı bu Tüzüğün neresinden doğuyor? Bunu anlamak durumundayım. Eğer Hükümet konuşacaksa, o zaman gruplara da konuşma hakkı doğacaktır. Lütfen, önergeyi ona göre oya koyup koymamayı düşünün. Biz ikinci defa Hükümete söz vermek gücünü bu Tüzükte bulamıyoruz.

Arz ederim.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Sayın Başkan, genel görüşme..

BAŞKAN – Sayın Gündoğan, izin verirseniz soru bana soruldu.

İçtüzükte, genel görüşmeyle ilgili müessesemizin nasıl işleyeceğini daha önce bir not halinde değerli üyelere iletmiş bulunuyoruz. Sistem üyeler içindir; ama geçmişte tatbikatta gruplara söz verilmiş. İçtüzükte, Hükümetin ne zaman konuşacağı hükme bağlanmış, tatbikatta ise, daima genel görüşme bitimi, bir söz söyleyecek üye kalmadığı veya bir yeterlik önergesi verildiği takdirde, Hükümetin eleştirilere cevap vermesi kadar doğal herhangi bir konu düşünülemez.

Bu nedenle, İçtüzük ve geleneklere uygun davranışta bulunuyorum. Bu şekilde hareket edeceğiz.

Sayın Albayrak, daha en aşağı bir saat önce, Sayın Sarlıcalı'nın önergesi vardır...

OSMAN ALBAYRAK (Kütahya) – Önerge okunmamıştı o zaman Sayın Başkan. Okunmadan söz alınır mı?...

BAŞKAN – Bir üye, yeterlik verildiği takdirde "söz istiyorum" derse elbette ki, o söz hakkı saklı kalır.

OSMAN ALBAYRAK (Kütahya) – Önergeyi okumamıştınız daha Sayın Başkan.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, bir dakika. İzin verir misiniz, siz sözünüzü...

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Önerge olduğunu söylediniz, arkasından aleyhte söz istedim.

BAŞKAN – İzin verir misiniz Sayın Sarlıcalı, siz İktidar Partisi mensubu üyesisiniz. Görüşmeler konusunda devamını isteyen sayın üyeye, yalnız ve münhasıran önerge aleyhinde olmak üzere Sayın Albayrak'a söz vereyim. Sayın Sarlıcalı, izin veriyor musunuz?...

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – İzin vermiyorum efendim.

BAŞKAN – Yeterlik önergesi üzerinde yalnız aleyhte ve bir üye söz ister. Bu nedenle, önceliği bulunan Sayın Sarlıcalı'dan size söz sırasını vermesini rica ediyorum; ama vermeyince beni mazur görün, kendisine söz vereceğim.

Sayın Sarlıcalı buyurun.

İSMAİL İLHAN (Muş) – Önergemi geri alıyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN – Yine yeterlik önergeleri vardır. Okuyun lütfen.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Önerge geri alındı efendim.

BAŞKAN – Hayır, yeterlik önergeleri yine vardır.

OSMAN ALBAYRAK (Gümüşhane) – Şimdiki önerge hakkında söz istiyorum.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Önerge aleyhinde söz istiyorum. Oyuncak yeri değil burası.

BAŞKAN – Önergeyi okuyun.

Sayın Başkan

Kifayeti müzakere takririnin, Hükümetin de, (İçişleri Bakanının) çok kısa konuşmasını sağlayacak biçimde oya sunulmasını rica ederim.

Sakarya

Hasan Fehmi Güneş

BAŞKAN – Aynı şekilde bir önerge daha var, okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Üç gündür süre gelen genel görüşme müzakereleri konunun yeterince aydınlanmasını sağladığı konusu ile görüşmelerin saat 19.00'da kifâyetini arz ve teklif ederiz.

İstanbul	Sakarya
Fikret Gündoğan	Hasan Fehmi Güneş

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Bu önerge üzerinde söz istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN – Bir dakika efendim, yeterlikle ilgili maddeyi okuyayım.

"Yeterlik önergesi aleyhinde söz isteyenler bulunursa, içlerinde yalnız birine söz verilir ve önergenin kabul veya reddi için işari oya başvurulur."

Aleyhte birden fazla üye bulunursa, içlerinden yalnız birine söz verilir. İçtüzük, birden fazla aleyhte söz almayı öngörmüş ve kuralı getirmiş bulunuyor.

Sayın Sarlıcalı yeterlik için daha önceden söz almıştı. Genel Kurulumuzda söz, herhangi bir zamanda istenebilir. "Mutlaka yeterlik önergesi okunurken söz, aleyhte alınır" kuralı getirilmemiştir. Böyle olunca, Sayın Albayrak, önce söz isteyen üyeye...

OSMAN ALBAYRAK (Kütahya) – O önerge geri alındı Sayın Başkan.

BAŞKAN – "Sayın İsmail İlhan'ın önergesi üzerinde söz alıyorum." demediler ki... İşleyecek müessese hakkında önerge verilirse yeterlik için; "Yeterlik aleyhinde söz istiyorum" dediler. İsmail İlhan'ın önergesi olup olmadığını ve yeterlik önergesinin Sayın İlhan'a ait olup olmadığını üye bilmeden, yeterlik aleyhinde söz istemiştir. Biaenaleyh, İçtüzük de birden fazlayı düşünmüş ve prensibi getirmiş; birisine söz verecek. Başkanı bağlayan, sadece geçmişteki tatbikatlardır. Geçmişte, daha önce yeterlik aleyhinde söz isteyen üyeler olmuştur ve bu söz isteme, İçtüzükteki birden fazla olmaları halinde öncelik hakkını tanımış bulunmaktadır ve bu tatbikat yapılmıştır.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Sayın Başkan, müsaade eder misiniz?..

BAŞKAN – Buyurun Sayın Çalış.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Sayın Başkan, Sayı İsmail İlhan'ın verdiği yeterlik önergesi, yalnız yeterliği kapsamaktadır. Halbuki Sayın Hasan Fehmi Güneş'in vermiş olduğu yeterlik önergesinin kapsamı, aynı zamanda Sayın İçişleri Bakanına da kısa bir konuşma yapmak imkânını veren ve farklı olarak kapsamları değişik iki önergedir. Burada kapsamları farklı; birisinde, "Müzakere bitsin" deniliyor ve genel görüşme kapanıyor. Diğerinde ise, Sayın İçişleri Bakanına, ayrıca genel görüşmede bizim anladığımız espri içinde olmayan bir şekilde Sayın İçişleri Bakanına konuşma imkânı veren bir önergedir. Bu bakımdan, önergeler farklıdır. Farklı önergelerin ayrı ayrı mütalâa edilmesi ve ayrı ayrı oya konulması da esastır. Bu itibarla, Sayın İsmail İlhan'ın önergesinin mahiyeti, müstakil kifâyeti müzakeredir, Sayın Hasan Fehmi Güneş'inki değişik ve şartlı bir kifâyeti müzakeredir. Şartlı kifâyeti müzakere olmaz. Kifâyeti müzakere verilir, oradaki duruma göre Başkanlık Divanı muameleye başvurur. Burada "Bakan konuştuktan sonra şu şekilde olsun" şeklinde kifâyeti müzakereyi usul bakımından zatiâlinizin oya koymaması gerekir.

Bu hususların Başkanlık Divanınca nazara alınmasını rica ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

Sayın Çalış, Sayın Güneş'in önergesi iki bölüm; biri yeterlik, birisi de, İçişleri Bakanının da konuşması. Sayın Güneş'in bu önerisini zaten herhangi bir şekilde işleme tâbi tutmuyorum. Hükümet adına daima genel görüşmelerde eleştirilere cevap vermek üzere söz verilmiştir. Sayın Güneş, teklif etse de...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Bir defadan fazla veremezsiniz Sayın Başkan. Bir defadan fazla Hükümete söz veremezsiniz. O zaman bizim de söz hakkımız doğuyor.

BAŞKAN – Teklif etse de, etmese de "Son söz üyenindir." kuralı gibi, Hükümetin de genel görüşme sonunda eleştirilere cevap verme hakkı vardır. Bu nedenle, ikinci önergenin yalnız bir kısmını işleme tâbi tutuyorum; yeterlik kısmını.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkanım, dün zatiâlinizin İçtüzük muvacehesinde tutumunuzu dile getirerek, "Bu yola imkân hazırlamayın." diye ikazda bulundum. Hükümet canı istediği zaman burada kürsüye çıkma imkânına sahip değildir. Biz dedik ki, "Bu kadar arkadaş sıradayken Hükümeti ortaya sokmayın, sonra zorlukla karşılaşırsınız." Şimdi, o durumla karşı karşıya geldiniz; ama o hakkı kullandırdınız, bir daha kullandırmaya hakkınız yok. Hükümetin konuşmasına Adalet Partisi Grubu olarak karşıyız; çünkü Tüzükte böyle bir imkân yoktur Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, İçtüzükte; "Üç üye konuştuktan sonra Hükümet söz isteyebilir." sarih hükmü vardır. Hükümet...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – İstedi.

BAŞKAN – Bir dakika.

Hükümet o hakkını kullanmak istediği zaman ben, "Hayır, siz, üç sayın üye konuştuktan sonra konuşamazsınız, en son konuşacaksınız." demek hakkına sahip değilim. Birbirinden ayıracaksınız. Biri, İçtüzükle Hükümete verilen haktır; diğeri tatbik edilen, gelenek haline gelen usul ile verilmiş bir haktır. Sorulara, eleştirilere cevap vermek gibi, hukuken açık olarak verilmiş bir hakkı ve tatbikatın getirdiği çeşitli emsale rağmen, "Hayır, Hükümet konuşamaz." diye lütfen siz bir İçtüzük tatbikatı ve bir geleneği verebilir misiniz?

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkanım, genel görüşmelerde Hükümetin istediği zaman istediği kadar konuşma hakkını siz yaratamazsınız. Lütfen anlayın.

MEHMET ÜNALDI (Adana) – Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Hangi usul hakkında?

MEHMET ÜNALDI (Adana) – 129 uncu maddenin tatbikatı hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN – Sayın Ünaldı, tatbikatlar açık ve mevcut. Yeni bir tatbikat değil ki.

MEHMET ÜNALDI (Adana) – Sayın Başkan, şimdi Tüzüğümüz...

BAŞKAN – Buyurunuz, buradan devam ediniz.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Saat 19.00'a geliyor, bir karar alın Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Tutumum hakkında söz istediler efendim.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Saat 19.00; devam hakkında karar alın.

BAŞKAN – Bir dakika.

Genel görüşme üzerindeki görüşmeler bitinceye kadar uzatılmasını oylarınıza arz ediyorum.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Sayın Başkanım, böyle bir oylama yapamazsınız. Lütfen sırada kaç kişi var , onu açıklayın da ondan sonra yapın.

BAŞKAN – Ama görüşme müddeti bitiyor, beş dakika var. Elbette ki...

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Arkadaşımızın konuşmasına kadar on dakika uzatabilirsiniz.

BAŞKAN – Sayın Ucuzal, her şeyi belli ölçüde görüşmeye mecburuz. Yüzlerce defa olmuştur, görüşmelerin uzatılmasını üyeler istemiş ve tatbik edilmiştir.

Genel görüşmenin sonuna kadar görüşmelerin devamını oylarınıza arz ediyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurunuz.

MEHMET ÜNALDI (Adana) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Kaçın da yoklama isteyin biraz sonra.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – O da İçtüzük hakkımız, gerekirse kullanırız. Hem yeterlik isteyeceksiniz, hem münkaşanın devamını isteyeceksiniz... Yarın geliriz, öbür gün geliriz, bir hafta geliriz.

SADETTİN DEMİRAYAK (Aydın) – Gelmediğinizi de gördük.

BAŞKAN – Lütfen karşılıklı konuşmayınız.

KÂZIM KARAAĞAÇLIOĞLU (Afyonkarahisar) – Yalnız o arkadaşımız mı bizim vasimiz? Biz kendi kendimizi idare ederiz.

BAŞKAN – Lütfen karşılıklı konuşmayınız.

Buyurun Sayın Ünaldı,

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Nasıl olsa konuşturacağız.

BAŞKAN – Lütfen...

YİĞİT KÖKER (Ankara) – Ona da söz verin, o da konuşsun.

BAŞKAN – Sayın Gündoğan, lütfen.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) – Bir şey söylemedim Sayın Başkanım.

YİĞİT KÖKER (Ankara) – Biz de hakkımızı kullanalım.

BAŞKAN – Sayın Yiğit Köker... Sayın Köker, lütfen.

Sayın Ünaldı, buyurunuz.

MEHMET ÜNALDI (Adana) – Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Önce şunu belirtmek isterim ki, bendeniz Sayın Başkanın tutumu hakkında söz istemedim, Tüzüğümüzün tatbikatı hakkında söz istedim.

Tüzüğümüz, muhtelif pozisyonlara göre muhtelif maddeler isdar etmiş ve müzakerelerin muhtelif pozisyonlara göre şeklini tayin etmiş. Umumî müzakere usulü vardır. Bu umumî müzakere usulünde, gruplar istediği zaman söz alırlar, komisyonlar istedikleri sıraya tâbi olmadan söz alırlar, sayın üyeler söz isterler, Hükümet sıraya tâbi olmadan istediği zaman söz alır. Ama bu umumî müzakerelerde olur. Umumî müzakerenin dışına çıktığımız zaman, bazı pozisyonlar vardır. Mesela araştırma, mesela genel görüşme, mesela bütçe müzakereleri, mesela Kamu İktisadî Teşebbüslerinin murakabesine ait raporların müzakeresinin usulüne ait hükümleri hususî maddelerle, hususî müzakere usulüne tâbi tutmuştur.

Şimdi, elimdeki Tüzükte Sayın Başkanın kendileri işaret etmişler; ben etmedim, Sayın Başkan maddelerin kenarına yazmışlar, ki, ben Sayın Başkanla bu maddeler üzerindeki görüşlerinde tamamen mutabıkım ve mutabık olduğum için de dünkü tatbikatlarında kendilerini bendeniz destekledim. Adalet Partisi Grubu söz istedi. Sayın Başkan, "Grup sözcüsüne söz veremem" dedi. Bana sordular; ben "Sayın Başkan doğru düşünüyor." dedim.

Sayın Başkan onu tekrarlıyorlar; bir tatbikat var bundan evvelki müzakerelerde gruplara söz verilmiş ve istedikleri zaman da söz verilmiş. Hükümete söz verilmiş, sonunda yine söz verilmiş. Bunlar, tamamen Tüzük maddesinin dışına çıkmak suretiyle yapılmış tatbikatlar; ama bir noktada biz bunu daha ileri götürmek durumunda değiliz. Nitekim, dün Sayın Başkan bir ifadede bulundular, "Bu Genel Görüşmenin sonunda Başkan olarak müzakerelerin bir hülâsasını, bir değerlendirmesini yapacağım, müsaade ederseniz ilk defa." dediler.

Bu, yanlış. Bu, bir açık oturum değil ki, müzakerelerin sonunda Sayın Başkan değerlendirme yapsın. Ben Sayın Başkana ikazda bulundum, "Bunu açık oturum şekline de sokarsak, bu madde iyice elden çıkar." dedim, Sayın Başkan eksik olmasınlar, beni tasvip ettiler.

Şimdi, bu Genel Görüşmenin müzakere şekline dair isdar edilmiş olan 129 uncu maddenin kenarına Sayın Başkan, "Üyeler" diye bir yazı yazmış. 130 uncu maddenin kenarına "Grup ve üye" diye bir işaret koymuşlar. 131 inci maddenin kenarına "Grup" diye bir ibare koymuşlar. 132 nci maddenin kenarına da "Grup" diye işaret koymuşlar. Gayet doğru. Bunlar özel maddeler, özel usul maddeleri.

Şimdi, 129 uncu maddede esasen grupların söz hakkı yok. Madde sarih, bakın okuyalım :

"Genel görüşmeye, Başkanlıkça önergenin okutulmasıyla başlanır. Önerge sahiplerinden birisi, dilerse, önergeyi açıklar. Varsa en az üç üyenin konuşmasından sonra Hükümet dinlenir.

Önerge sahiplerinin ve diğer üyelerin görüşmeye katılmak haklarıdır."

Gruplar hakkında herhangi bir söz yok burada. Üyelere ait bir müzakere maddesi.

Meselâ diğer bir maddede başka pozisyon, ne diyor :

"Cumhuriyet Senatosunda Hükümet Programının okunmasından sonra tayin edilen günde program üzerinde görüşme açılır. Grup sözcüleri ve üyeler program üzerindeki görüşlerini ifade ederler."

Sarahaten grup sözcülerini söylüyor. Aşağıdaki maddelerde yine grup sözcülerine sarahaten öncelik tanıyor.

Binaenaleyh, bu maddenin tatbikatı şöyle olacak :

Önerge sahiplerinden birisi önerge okunduktan sonra görüşlerini tespit edecek, ondan sonra müzakere açılacak. Üyeler söz isteyecek; müzakere devam edecek. Burada, konuşmacının az olması hali, yani en kısa zaman nazarı itibara alınarak, "Varsa, üç üye konuştuktan sonra..." diyor, "Varsa..."; yani, az konuşacağını kabul etmiş, üç üye konuştuktan sonra hükümet dinlenir. Ondan sonra, diğerleri de görüşlerini bildirirler ve neticede söz isteyenler sırası bittikten sonra, müzakere de biter.

Usul budur. Bu maddenin getirdiği mana budur arkadaşlar; ama tatbikat yanlış olmuş, şimdiye kadar zorlamalar olmuş, grublar konuşturulmuş, bir daha konuşturulmuş, bir daha konuşturulmuş...

Şimdi, ben sabahki oturumda şöyle bir beyanda bulundum : "Bu madde tahrip edilmiştir; ama bundan sonra bu maddenin doğru tatbikatını tesbit için Başkanlık Divanında görüşüp, karar almamız gerekir." dedim. Ve onu yapacağız inşallah.

Bu tatbikatlar önünde yapacağımız bir iş vardı ve Sayın Başkanla onu da konuştuk. Dün Adalet Partisi Grubuna söz vermediler; "Üyeler başlamıştır.

Sırasıyla konuşsunlar, üyelerden sonra ikinci kez söz isteyen grup sözcülerine verelim. Tabiî grup sözcülerine söz verince, ikinci kez Hükümete de söz vermek durumu hâsıl olacaktır, bu şekilde müzakereyi bitirelim" dedi.

Şimdi kifayeti müzakere takririyle, şayet grupların ve diğer üyelerin konuşmaları orada kesilir ise, Hükümetin de bir başka konuşma hakkının olması bu maddeye göre mümkün değil. Tüzüğü doğru tatbik edersek doğru neticeye varırız, yanlış tatbik edersek yanlışlıklar tevali eder. Binaenaleyh, arkadaşlarımın Tüzük maddesi üzerinde titizlik göstermelerini saygıyla arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Ünaldı.

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) – Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Efendim...

BAŞBAKAN BÜLENT ECEVİT (Zonguldak Milletvekili) – Sayın Başkanım, Senatonun bayram öncesinde toplantısının uzamasına, herhangi bir tartışma yüzünden de olsa, neden olmak istemiyoruz. Usul konusunda da bir şey söylemek hakkım yok, fakat Hükümet adına ikinci bir söz isteminden vazgeçiyoruz.

BAŞKAN – Vazgeçiyorsunuz. Teşekkür ederim. Sayın Başbakan. Yalnız, Hükümet konuşmadan vazgeçiyor; ama bir hukuk kuralına da işaret etmenin açık gereği vardır. 129 uncu madde grupları asla devreye sokmuyor; ama Hükümeti İçtüzük devreye sokmuş. "Üç üyeden sonra söz ister ise, söz alabilir" hükmü ile Hükümetin daha önce söz alma olanağı olmayacağını ifade etmiş; ama ondan sonra, üç kişiden veya daha sonra eleştirilere cevap verme hakkını ortadan kaldıran bir müessese değildir. Sadece Hükümete, üç üyeden sonra ancak devreye girebilme müessesesini getirmiştir. Yoksa, Hükümeti, "Bir kere konuşur." şekliyle bağlayan sarih bir hüküm yoktur.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Efendim, o sıkıntıya düşmemeniz için söyledik.

BAŞKAN – Bitti efendim, mesele bitti.

Sayın Sarlıcalı, yalnız önerge aleyhinde olacak, buyurun.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

İşleme konulmak üzere bulunan önerge, her ne kadar Grubumun Başkanvekilleri tarafından verilmiş ise de, ben Cumhuriyet Senatosunun bir üyesi olarak, üç günden beri devam edip gelen müzakerelerde, tartışmalarda, bütün üyelerin, ve bütün ülkenin son derece önemli saydığı bu konunun söz almış bulunan bütün

üyelerin konuşmasıyla sonuçlandırılması gereğine inanıyorum. O nedenle, Cumhuriyet Senatosu üyelerinden önergenin aleyhinde oy kullanmalarını rica ediyorum. Çünkü, bugüne kadar, şu ana kadar yapılan konuşmalarda genellikle bazı noktalar kapalı kalmıştır. Bu noktaların aydınlığa çıkarılması lâzımdır. Son derece objektif görüşlerle meselenin, sorunun kökenine inerek, ne zaman, nasıl ve hangi maksatlarla başlatıldığının meydana çıkarılması lâzımdır. Ülkemizin; bugün Adalet Partili üyelerin, özellikle Sayın Ömer Naci Bozkurt'un, Sayın Çağlayangil'in ifade ettikleri gibi, bir gerilla savaşı içinde bulunmadığının ve memleketin bu derece karanlık tablo içerisinde olmadığının meydana çıkarılması lâzımdır.

Onun için, bu önergeyi kabul etmeyin ki, bundan bir süre önce başlatılmış bulunan bayrak kurtarma toplantılarının hakiki anlamı meydana çıksın.

Bu önergeyi kabul etmeyin ki, Adalet Partisi Genel Başkanı tarafından, "Halk galeyana geldi. Halk kaynaşıyor. Halk ayaklanmıştır." ifadelerinin ve ibarelerinin ne manaya geldiği meydana çıksın.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Doğru, doğru kabul etmeyelim, konuşalım.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Tabiî, tabiî.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Bu önergeyi kabul etmeyin sayın üyeler; çünkü bu sözleri, Adalet Partisi Genel Başkanının ağzından çıktığı için halkın umursamadığını ispat edelim.

Sayın üyeler,

Bu önergeyi kabul etmeyin; çünkü iki senelik enstitülere öğrencilerin hangi imtihan usulleriyle ve hangi sorularla alındığını meydana koyalım.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Yurtlara hangi talebelerin alındığını ispat edelim. Yurtların nasıl işgal edildiğini izah edelim.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Bu önergeyi kabul etmeyin ki, bir sene sonra Türkiye'de millî eğitimin, yurtların ve okulların nasıl bir işgal altına girebileceğini size ispat edelim.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, bir konuşma niteliğinde olmasın ve kısa olacak.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Sözcü doğru söylüyor, doğru söylüyor.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – İçini döksün Sayın Başkan, esasa geçsin, içini döksün.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Hayır Sayın Başkanım, bu önergenin neden kabul edilmemesinin sebeblerini anlatıyorum.

Bu önergeyi kesinlikle kabul etmeyin arkadaşlar. Kim tarafından verilmiş olursa olsun, kabul etmeyin ki, 10 Kasım 1978 Türkiye'sinin manzarasını size burada çizmiş olayım.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – 860 kişi ölmüş olsun.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Siz kabul etmeyin bu önergeyi arkadaşlar...

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, aleyhteki bir görüşme uzun olmaz, rica edeyim.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Evet efendim, ben de toparlıyorum Sayın Başkan, izin verin.

Bu önergenin kabul edilmemesi lâzımdır.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Söyle, söyle, soygunları, vurgunları söyle.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Kabul edilmemesi lâzımdır ki, 1978 Bütçesiyle 100 bin kadro daha verilerek Ereğli Demir Çelikten sonra, kooperatiflerden sonra...

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, rica edeyim.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Diğer Bakanlıklardan; Sağlık Bakanlığından, sağlık okullarından sonra, Ticaret Bakanlığından sonra, ülkenin silâhlı anarşistler tarafından nasıl işgal edilmiş olabileceğinin size manzarasını çizeyim.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, rica edeyim, lütfen yardımcı olun.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Kabul etmeyin ki, Merkez Bankasının nasıl işgal edildiğini görelim, İş Bankasının nasıl işgal edildiğini görelim, Anadolu Ajansının nasıl işgal edildiğini görelim; konuşalım burada.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı lütfen, sözünüzü keserim.

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Kooperatiflerin nasıl işgal edildiğini konuşalım. Bütün yurtların nasıl işgal edildiğini konuşalım. Konuşsun Sayın Başkan.

MEHMET KILIÇ (Gaziantep) – Bakanlıkların nasıl işgal edildiğini konuşalım.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Sayın Başkan, bu önergenin niçin kabul edilmemesi gerektiğini anlatmak zorundayım.

BAŞKAN – Ama yardım edin bize Sayın Sarlıcalı...

AHMET CEMİL KARA (Trabzon) – Polisin Başkanvekilin kapısına nasıl dayandığını konuşsun.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Arkadaşlar, bu önerge kimden gelirse gelsin, kabul etmeyin. Maksatlı olarak yetiştirilen komandoların ülkemizin bugünkü halinde, memleketi bugünkü çıkmaza soktuklarını ve bu konuşmalarıyla hâlâ da...

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, size ben söz vermedim. Sözünüzü kestim.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – ... bu çıkmazı devam ettirmek istediklerini size belgeleriyle ispat edeceğiz.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı, sözünüzü kestim.

NEJAT SARLICALI (Devamla) – Muhterem arkadaşlar, önergenin aleyhinde oy kullanmanızı ayrı ayrı hepinizden rica ediyorum. (CHP sıralarından alkışlar.)

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) – Kürsü işgal ediliyor.

BAŞKAN – Yeterlik önergesi aleyhinde konuşuldu, yeterlik önergesini oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler...

5. – Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Zeyyat Baykara ve arkadaşlarının, şiddet olayları üzerinde bir Genel Görüşme açılmasına dair önergesi.8/8 (*)

BAŞKAN – Sayın Üyeler;

Cumhuriyet Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler tarafından verilen ve görüşülmesine devam edilen şiddet olayları üzerindeki Genel Görüşmeye kaldığı yerden devam ediyoruz.

Buyurunuz Sayın Güneş.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Efendim, biz bir yeterlik önergesi vermiştik. Onun oylanması aşamasına gelinmişti. Biz önergemizi geri alıyoruz.

BAŞKAN – Teşekkür ederim.

Yeterlik önergesi geri alınmıştır. Görüşmelere kaldığı yerden devam ediyoruz.

Şimdi söz isteyen sayın üyelerin isimlerini okuyorum :

M. ŞEBİP KARAMULLAOĞLU (Bursa) – Sayın Başkan, gündeme geçmeden evvel bir noktayı arz etmek istiyorum.

BAŞKAN – Gündemin içindeyiz; ama buyurunuz, nedir efendim?

M. ŞEBİP KARAMULLAOĞLU (Bursa) – Tashihi gereken bir nokta var.

Efendim, bugünkü gündemin; "Sorular ve Genel Görüşme" kısmının 15 nci maddesinde bendenizin bir sözlü sorusu vardır. Bu buraya yanlış geçmiş. Şöyle ki, "Cumhuriyet Senatosu Bursa Üyesi Şebip Karamullaoğlu'nun, Tahvil ve Döviz Komisyonuna dair Başbakandan sözlü sorusu" denmiş. Bizde böyle bir komisyon yok. Gündeme geçiren arkadaşlar, görevliler ya zuhule düşmelidir veyahut başka bir etki vardır.

(*) C. S. Tutanak Dergisi : C. 39 - S. 483 : 519

Benim önergem, Uluslararası Telgraf, Telefon Şirketinin (İTT) son beş yıl içinde Türkiye de dahil, Orta Şark ülkelerine rüşvet verdiğine dairdir. Bunu tespit eden de Amerika Birleşik Devletlerinin bir kuruluşu olan Tahvil ve Döviz Komisyonudur; bunu tespit etmiş ve bu şirketi mahkemeye vermiştir.

Halbuki, burada nev'an-mâ Tahvil ve Döviz Komisyonu Türkiye'de varmış gibi bir anlam çıkıyor. İstirham ediyorum, düzeltsinler.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim. Gerekli tashihat ve tembihat yapılacaktır.

Genel görüşmeye devam ediyoruz. Söz isteyen sayın üyeleri arz ediyorum : Sayın Şerif Tüten, Sayın Osman Albayrak, Sayın Ömer Naci Bozkurt, ("Söz yeri değişti" denmiş kendileri için) Sayın Mukbil Abay, Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu, Sayın Erdoğan Adalı, Sayın Besim Üstünel, Sayın Selâhattin Cizrelioğlu, Sayın Kâzım Karaağaçlıoğlu, Sayın Nuri Âdemoğlu, Sayın İhsan Sabri Çağlayangil, Sayın Nejat Sarıcalı, Sayın Sadi Irmak, Sayın Haldun Menteşeoğlu.

Buyurun Sayın Şerif Tüten.

Konuşma süreniz yarım saattir.

ŞERİF TÜTEN (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Yurdumuzu ve Ulusumuzu derinden sarsan ve üzen terörist ve anarşik olaylarla ilgili olarak ben daha değişik biçimde konuya yaklaşmak istiyorum.

Şu ana kadar yapılan bütün eleştiri ve önlemleri düşünürsek, bunları şöylece özetleyebiliriz :

Ne demiştir arkadaşlarımız? Kısaca şöyle söylemişlerdir :

"İktidar ve muhalefet sorumluları ve lider kadroları, kısır çekişmeleri bir yana bırakarak, birbirleriyle diyaloga girmeli, asgarî müşterekleri bulmalıdırlar..."

"Yetkili mahkemelerin, süratli çalışmaları sağlanmalıdır."

"Ceza hükümlerindeki boşluklar doldurulmalıdır."

"Demekler Kanunu düzeltilerek, siyasî partilerin bunlar üzerindeki yersiz etkileri giderilmelidir."

"Bürokrasiyi de etkileyen partizan tutuma son verilmelidir."

"Güvenlik kuvvetleri nicelik, nitelik, araç, gereç ve silâh bakımından takviye edilmelidir."

"İdarenin, kesin karar vermede yetkileri artırılmalıdır."

"Kanunlara açıklık getirilerek, mahkemelerin daha çabuk karar vermeleri sağlanmalıdır."

Sayın Senatörler;

Bir an için, bütün bu önlemlerin yerine getirildiğini, lider kadrolarının (tabir caiz ise) bir bahar havası içinde asgarî müşterekleri bulunduğunu ve bazı kanunlardaki boşlukların da tamamlandığını düşünelim.

Bu uygulamaları kim yapacak? Kim, vatandaşımızı huzura kavuşturacak, başarılı sonuçları alacaktır?

Demokrasi ile yönetilen bütün memleketlerde bunun bir tek cevabı vardır; Devlet memurları..

Kanaatimce, sorunun can alıcı noktası buradadır.

Bir memleket, çeşitli zorlukların, anarşinin, hatta felaketlerin içinden geçebilir. Nitekim, Türk Ulusu, yurdunu tamamen elinden alan işgal felâketinden, cihan savaşlarından, isyanlardan geçmiştir. Bu felaketleri, Devlet memuru olduğu haysiyetine inanan, hiçbir kimseye, partiye ve ideolojiye dayanmayan çekirdek bir memur kadrosuna sahip olmasıyla yenmiştir.

Daha açık bir deyim ile anarşi, bölücülük ve ümitsizlik Devlet kadroları içine girmemiş ise, her türlü zorluğu yenmek mümkündür. Aksi halde, dünyanın en iyi kanunlarını da çıkarsanız, uygulayıcılar bozulmuş, dağılmış, Devlete güvenemez hale gelmiş iseler, bu kanunlar ve önlemler kâğıt üzerinde kalır, uygulama alanına geçemezler.

Yani; mühendis işi uzatır, tarım uzmanı günlük oyalamalar içine düşer, savcı ve hâkim davaları isteyerek veya istemeyerek uzatır, müdür yetkilerini kullanmaktan kaçınır, öğretmen açıkça politika ile uğraşır, polis olayların üstüne gitmekte çekingen davranır, vatandaşın çok basit olan günlük işlerinin görülmesi dahi sürüncemede bırakılırsa; ayrıca, hiçbir yetkisi, sorumluluğu hatta işi olmadan, Devletin 1 inci derecede maaşını alma üzüntüsü çeken memurların ya da yaygın deyimi ile "müşavirlerin" sayısı her an artarak 1 000'lere ulaşır ise, asıl korkulacak anarşi buradadır.

Bu durumu, bazı somut örneklerle vaktinizi fazla almadan ve kronolojik sıra ile açıklamaya çalışayım :

Önce genel görüntüyü acı da olsa, şöyle formüle edebiliriz :

1950'lerde çok partili döneme geçişten bu yana, hemen hemen bütün hükümetler memleketin kalkınması için, Atatürk'ün gösterdiği Batı alanındaki bilime dayanan araştırmalar yaparak uzun vadeli önlemler alacağı yerde; başarıyı hemen hemen sadece parti teşkilâtının isteği yönünde memur kadrosunu, değiştirmekte bulmuş, muhalefette iken bu partizanlığı yerdikleri, kınadıkları halde iktidara gelince memur atama, nakil, değiştirme yolunu daha da artan hızla devam ettirmişlerdir.

Şöyle ki :

1950-1960 yılları arasında memurlar "halkçı", "demokrat" damgası ile çeşitli şekilde tedirgin edilmiş, ehliyet ikinci plana bırakılarak memurlar âdeta bir partiye dayanma alışkanlığına itilmişlerdir.

1960 devrimi sırasında da, Milî Birlik idaresinin bütün iyi niyetlerine rağmen, bir kısmı isabetli olsa da, diğer bir kısmı isabetsiz olan ihbarlar ile memur kadrosu yeni umutsuzluklara sürüklenmiştir.

1960 yılından sonra işbaşına gelen parti ve koalisyon hükümetleri de yeniden memur kadrolarını alt üst edercesine uygulamalara girmişlerdir. Olayları herhalde hatırlarsınız. Her hükümet değişikliğinde valilerin 67'sinden 63'ü, genel müdürlerin hemen hepsi, müsteşarların tamamı, il memurlarının çoğu değiştirilmiş ve bu değişiklikler âdeta, 3-4 yılda bir tekrarlanır olmuştur. Artık valilerin, genel müdürlerin ve diğer memurların, yıllık planların uygulanmasında ve idarede verimliliğin sağlanmasındaki başarıları, ya da başarısızlıkları değil, parti isteklerine uygun çalışmaları bir ölçüde esas alınmaya başlanmıştır. Bu uygulamalar, 1970'lerden sonra da bugüne kadar daha da artan hızla devam etmiştir.

Dünkü hükümetler zamanında olduğu gibi, partizanlık iddiaları ve hatta bunun çok ötesinde bir huzursuzluk yaratan ve 2 nci MC döneminde yoğunluk kazanan iddialar bugün de devam etmektedir. Bu cümleden olarak, Devletin kendi personel kanunları ve politikası dışında partiler ve daha tehlikelisi sorumsuz dernekler etkisiyle Devlet dairelerine memur ve işçi olarak "militan" doldurulduğu söylentileri yaygınlaşmaktadır.

Sayın senatörler;

Sorarım size, dünyanın hangi ülkesinde memur kadrosu bu kadar hızlı ve âdeta savrulur şekilde alt üst edilirse, başarılı ve huzurlu bir idare devam edebilir? Milyonlarca lira sarfı ile yetiştirilen elemanları bir çırpıda savurup kenara atmak, o memleketin kalkınmasında en önemli kaynağı teşkil eden insan unsurunu yok etmek değil midir?

Yukarıda kısaca değindiğim gibi, bu uygulama, 1970'lerden sonra daha da genişleyerek bir bakıma yön değiştirmiş ve Devlet kadrolarına aşağıdan da başlanarak, militan yerleştirme şekline dönüşmüş ve Devlet kadrolarında, partizanlığın çok ötesinde umutsuzluk, hatta hayatından emin olmama gibi anarşik bir ortam yaratmıştır. Artık, memur ve işçi alınması, kanunlarda gösterilen, tahsil, sınav, ahlak ve ehliyete göre değil, sorumsuz bazı kuruluşların pervasızca yaptığı tavsiyelere ve listelere dayandırılmaya başlandığı iddiaları ve kuşkuları yaygınlaşmıştır. Bu uygulama, bugün de tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Ortaya

başka örgüt ve dernek iddiaları atılmıştır. Sonunda umutsuzluk, Devlete ve kanunlara güvensizlik dalga dalga geniş halk kitlelerine yayılmış; Devlet kadrolarında görev almak isteyenler ve iş yapma durumunda olanlar, artık başlarının çaresine bakma yoluna girmişlerdir. Bu hal şu sonuçları doğurmuştur :

Mahallî idareler; yani valiler, bölge müdürleri, kaymakamlar, genel müdürler, müsteşarlar, KİT yetkilileri en ufak bir atama içinde ya da bir icraatta yetkilerini kullanamaz hale gelmişler, vatandaşın işleri tıkanmış; her iş için Ankara'ya koşarak, Parlamento ve Bakanlık koridorlarını işgale başlamışlardır. Parlamento günlük iş takibinden, asıl görevi olan kanun yapamaz duruma düşmüş; bakanlar en uzak bir ildeki bekçi ve odacı ataması ile gece yarılarına kadar uğraşır duruma düşerek, asıl kalkınma konularıyla ilgilenemez olmuşlardır: Bu uygulama böyle devam edebilir mi? Eğer devam ederse, Devlete güven ve huzur gelebilir mi?

Bazı örnekler vermek istiyorum :

Bir ildeki görevim sırasında, bana bir komiser gelerek, şark hizmetinin geldiğini ve hizmet yönetmeliklerine göre valinin teklifi ile şark hizmetinin bir yıl geriye bırakılacağını, geçen yıl bu yetkiyi kullanarak, kendisini orada alıkoyduğumuzu, bu yıl için hazırlık emri aldığını; ancak hizmetin özelliği nedeniyle uygun görülürse bir yıl daha kalmasını teklif etmemi söyledi. Ben de uygun görerek, Bakanlığa teklif yaptım. Bakanlık haklı olarak, yönetmeliğe göre bunun mümkün olmadığını cevaben bildirdi. Ben de kendisine bu cevabı bildirdim. Aradan bir hafta geçince, bakanlık acele bir telle komiserin yerinde bırakıldığını bildirdi. Hayret etmiştim. Kendisini çağırıp sordum. Bana; bakanın arkadaşı olan eski bir milletvekilini bularak gittiklerini ve kendi tabiri ile "işini hallettiğini" söyledi.. Şaşırmıştım. Emri uygulamadım ve geri yolladım. Devlet ve Hükümet, kendi temsilcisi olarak İle yolladığı valiye kanuna dayalı ve doğru bir cevap veriyor; fakat aynı bakanlık, kanuna aykırı olarak partizanlığa ya da hatıra göre, keyfi muamele yapıyordu. Bu uygulama, Devlet memurlarını ne duruma sokardı? Hele, asayişi koruma ile görevli polis teşkilâtında kendi amirine güvenme, Devlet kanunlarına güvenme duygusu bırakır mıydı? Polisler, başlarının çaresine bakmak için, başarılarına ve amirlerine değil; şahıslara, partilere ve ne olduğu belirsiz derneklere dayanma yolunu seçmezler miydi? Bu uygulama yıllarca devam ettiğine göre, bürokrasi içinde bir anarşi doğurmaz mıydı?

Başka Örnekler :

Çoğunuzda olduğuna inandığım iş isteme mektupları bende de var... Hemen hepsi yıllardır şöyle diyorlar : "Bu devirde, diploma, sınav, vs. boş. Mutlaka Ankara'dan bir adamınla halledilmesi gerekiyor. Bütün komşularımız ve tanıdıklarımız böylece iş buldular." Sayın Senatörler, sorarım size; dünyanın hangi mem-

leketlerinde parlamentolar ve bakanlık koridorları bu derece iş ve işçi bulma kurumu haline getirilmiştir?..

Bu sonuca varış ve herkesi saran bu inanış çok acı değil mi? Böyle bir teşkilât nasıl çalışır, yarınına nasıl güvenir?

Sayın Başkan, sayın senatörler;

Anarşi kısaca nasıl tarif edilebilir? Bence Şöyle :

Devlete ve kanunlara karşı olan güvencin kaybedilmesi ve kurallara uymamayı âdet haline getirmek.

Devlete ve kanunlara olan güvenin sarsılması, devlet bürokrasisinin güvenilir personellerden uzaklaştırılarak, umutsuzluğa ve sonunda iş yapamaz duruma düşürülmesi ile olur.

Böyle bir ortamda, rejimi yıkmak isteyenler de, hangi yönden gelirse gelsin kolayca halkı kışkırtma ve bölme yollarını ararlar.

Rejimi yıkmak isteyenlerin yönetimi nedir?

Çeşitli zorlukları ve hataları istismar ederek, siyasî partileri ve liderleri gözden düşürerek, onlardan ümidi kestirmek. Halbuki siyasî partiler, demokratik cumhuriyetin en önemli temellerinden biridir. Siyasî partiler ve onların lider kadroları, bu bilincin içinde olarak, gerçekleri cesaretle tartışmalı; bugüne kadar düşülen hataları onarmalıdırlar.

Kanaatimce bunun uygulaması şöyle olmalıdır : Evvela, kadrolar derhal dondurulmalı yeni kadro verilmemelidir. Daha sonra Parlamentoda üyesi bulunan siyasî parti liderleri aralarında anlaşarak, birer temsilcilerinden oluşan ve teknisyenlerin de katılacağı bir komisyon kurarak Devlet personel rejimiyle uygulamalardaki aksaklıkları ve keyfî işlemleri giderecek bir çalışma yaptırmalı ve bunun sonuçlarını uygulama alanına koymalıdırlar.

Kısaca değineyim ki, Devlet Personel Kanununun uygulaması memleketimizde ayrı bir anarşi yaratmıştır, memurları bölmüş, âdeta birbirine düşman etmiştir. Bir örnek vermek gerekirse, iyi niyetle sevk edilmesine rağmen son Tam Gün Yasası, Devlete yaklaşık 14 milyar liraya mal olmaktadır. Acaba bu parayı verdiğimiz zaman, vatandaşa 14 milyar liralık daha fazla sağlık hizmeti götürdük mü?.. Acaba, bir iki bin memuru memnun ederken, birkaç yüz bin tane gayrî memnun insan yaratmadık mı?.. Bugün, Siirt bölgesinden örnek alalım : Bir ilçe kaymakamı altı bin lira civarında para almaktadır? Bunun eşi sağlık personelinde laborant olarak çalışıyorsa, bu 14 bin lira alacaktır. Ayrıca bir tapu memuru, bir varidat memuru aynı derecede tahsil yapmıştır, Maliye Meslek Okulunu bitirmiştir diyelim; diğeri sağlık kolejini bitirmiştir. Biri dört bin lira, öbürü 14 bin lira almaktadır.

Sayın senatörler;

Çok rica ediyorum, bu yarışmayı hangi hükümet, hangi parti iktidarda olursa olsun, bırakınız memnunu, gayrî memnun yaratıyorsunuz. Zira, hiyerarşinin bozulduğu yerde anarşi vardır, anarşi olur. Bu konuda da dikkatinizi çekmek isterim. Bu alanda bize de görev düştüğü takdirde, her türlü yardıma hazır olduğumuzu da belirtmek isterim.

Sayın senatörler;

Yukarıda değindiğim gibi, parlamenter ve çoğulcu demokrasinin temellerinden biri siyasî partilerin itibarı ise, bir diğeri de yerel yönetimlerin gücüdür. Yani, özel idareleri, belediyeleri, köy idareleri zayıf olan bir demokrasi, güçlü bir demokrasi olamaz.

Diyeceksiniz ki, anarşik olayların görüşüldüğü bir ortamda yerel yönetimlerin gücünden bahsetmenin yeri ve anlamı nedir?.. Kanaatimce yerel yönetimlerin güçsüzlüğü de vatandaşı, daha doğrusu, orada yaşayan hemşeriyi günlük yaşamında huzursuz ve bezgin hale getirerek, Devlete olan güvenini yitirmesine ve kışkırtıcıların sloganlarına aldanır hale gelmesine neden olmaktadır.

Bir kent ya da kasaba belediyesini ele alalım. Bunların görevi nedir?.. Orada yaşayanların günlük yaşamını etkileyen; yani o insanları huzurlu ya da huzursuz yapan hizmetleri ortaya çıkarmaktır. Nedir bunlar?.. Yollar, kaldırımlar, çöp toplama, su, elektrik, kanalizasyon, ısıtma, ulaşım, trafik, gıda maddelerinin temizlik, fiyat ve sair kontrolleri; temiz hava, dinlenme, gürültü ile savaş, mesken vesair inşaatların düzen kontrolleri, gecekondulaşmayı önleme vesaire...

Eğer bu hizmetler yeterince ve zamanında yapılmazsa; yani orada yaşayan insanlar her gün işlerine gidip gelirken perişan olurlarsa, trafik keşmekeş olursa, piyasaya güvenemezse, işlenen suçlar ve spekülasyonlar herkesin yanına kâr kalırsa, çöp dökülemez ise, yollar çamur olursa, hava alacak, çocuklarını götürecek bir yer bulamazsa, su bulamazsa, yürüyeceği kaldırımları bile motorlu araçlar kaplar ise, huzursuz, sinirli, kavgacı ve umutsuz olmaz mı?.. Bu huzursuz ve umutsuz ortamdan bölücü, yıkıcı, kışkırtıcılar yararlanmak istemezler mi?, "Halkı bilinçlendiriyoruz" iddiaları altında onları tahrik etmeye kalkmazlar mı?..

Yurdumuzda mahallî idare anlayışı bugüne kadar yanlış yönde gelişmiştir. Vatandaş hiç bir şey vermeden almaya haklı olduğu şeklinde ters anlayışa itilmiştir. Konuyu bilmeyen kimseler de, "Araştırma veya röportaj yapıyorum" diye sadece, "Suyunuz akıyor mu; yolunuz, otobüsünüz var mı?" gibi sorular sormuş, buna karşılık belediye hizmetleri için kişi veya kuruluşların kaç kuruş (Dikkat buyurun, kaç lira demiyorum) verdikleri sorulmamıştır. Halbuki vatandaş hizmet yapılmak kaydıyle gerekli vergiyi vermeye hazırdır. İki örnek vereyim :

Birinci örnek, Ankara'daki büyük otellerden çöp toplama masrafıyla ilgilidir. Büyük Ankara Otelini ele alalım. Bu otel günde bir kamyona yakın çöp çıkarır. Bir kamyonun günlük ücreti bin lira civarındadır; yani yılda 360 bin lira eder. Demek ki, bu otelin Ankara Belediyesine yıllık çöp toplama masrafı 360 000 liraya mal olmaktadır. Bugün ise Belediye bu otelden bir lira dahi tanzifat resmî alamaz. Zira, Parlamento kanun yapacağı yerde, günlük personel anarşisi ile uğraştığından, kendisine ait olmayan bu koridorların işgal işleriyle uğraştığından bu yasaları yapamamış ve vatandaşı günlük hayatından bezdirir hale getirmiştir.

İkinci örnek gecekondu bölgeleriyle ilgilidir.

Buralarda televizyon vs. yollarla araştırma ya da röportaj yapan kimseler başta değindiğim gibi sadece "Yolunuz, suyunuz var mı, kanalizasyon var mı, elektrik var mı?" Gibi sorular sorup, sanki şehrin diğer yerleri mükemmelmiş gibi bir sömürü ve ezilmişlik havası yaratarak, bunun adına bilinçlenme diyorlar. Bu da sınıflar arası düşmanlık doğuruyor.

Halbuki, gecekonduda yaşayan vatandaşlarımız, araştırma metotlarını bilmeyen ve bu kişilerin çoğundan daha bilinçli durumdadırlar ve kendilerine düşen fedakârlığı yapmaya hazırdırlar.

Ben vilayet sorumluluğunu taşıdığım sıralarda bu bölgelere gider ve haklı istek ve ihtiyaçlarını dinlerdim. Haklı olarak sıraladıkları birçok yoklara karşı, "Peki, sizler belediyeye kaç kuruş veriyorsunuz" diye sorardım. Bana cevap olarak, "Meclisler kanun çıkarsın, biz vermeye hazırız." diye bildirirlerdi. Zira, mahallelilerinin sıraladıkları ihtiyaçlarını gidermek için, aralarında kurdukları güzelleştirme derneklerine o zamanın para değeri ile ikiyüz bin lira civarında para toplamış ve dernek başkanı seçtikleri kimseye sorumsuz olduğu halde emanet etmişlerdir. Bununla dozer, greyder, boru vs. masraf ödemeye kalkmışlardır. "Biz derneğe güvenip aramızda para topladıktan sonra, belediyeye niçin vermeyelim?" diyorlardı.

Sayın senatörler;

Artık Devlet ve belediye kuruluşlarından ümidini kesen vatandaş kendi başının çaresine bakma yoluna gidiyordu. Bu alışkanlığa giren vatandaşı huzursuzluk ve güvensizlik ortamına itmek, yıkıcı emel taşıyanlar için kolay olmaz mı idi?...

Bu bakımdan yerel yönetimleri güçlendirmek, huzursuzluğa düşen vatandaşı büyük ölçüde kurtarmak demektir. Bunun için de partilerarası oy kuşku ve yarışını bir yana bırakıp, gerekli kanunları çıkarmalıyız.

Halbuki her iktidar, âdeta birbiriyle yarışırcasına bunun aksini yapmaktadır. Nitekim, hemen bütün siyasî partilerimizin programlarını incelerseniz,

belediyelere çok geniş idarî ve malî, otonomi vereceklerini söylerler. Esasen Anayasa da bunu emreder. Ancak, uygulama tamamen aksine olmakta, iktidara gelenler belediyeler otonomi verecek yerde, merkezi yardımları artırarak ve kendinde toplayarak, bunu oy ve sempati toplama için ellerinde bir baskı aracı olarak kullanmaktadır. Böylece köyünü ve kentini bırakıp iş takibine gelenler, Parlamento ve bakanlıklarda yeni yığılmalara, baskılara, haksızlıklara, plansızlıklara, sonunda da huzursuzluklara neden olmaktadırlar.

Bu konudaki kanun teklifleri hazırdır. Bir araya gelip, başına oturalım ve belediyeleri çalışır duruma getirelim. Onlar da beldelerinde yaşayan insanları günlük sıkıntı, sinirlilik, huzursuzluk ve güvensizliklerden kurtaracak, bölücü ve anarşistlerin tahriklerini etkisiz duruma getireceklerdir.

Sayın senatörler;

Olayları çoğaltmak mümkündür. Ben bu değişik yaklaşımım ile tecrübelerime dayanarak anarşinin uzun vadeli dönemlerde oluşan asıl temellerinden önemli olanlarını göstermeye ve somut önlemlerini de belirtmeye çalıştım. Zira, memur kitlesinin bozulması ancak uzun vadede etkisini gösterir. Bu anarşik etki maalesef artık yurdumuzda kendini göstermeye başlamıştır.

Sen ya da ben yaptım gibi kısır çekişmeleri bir yana bırakarak, hele rakamlar üzerinde durmayı bir yana bırakarak, bir araya gelinebilirse, huzursuzluğun giderilebileceğine inanıyorum.

Demokrasi zor rejimdir; fakat bütün bu zorluklarına rağmen, umudun yitirilmediği ve yitirilmeyeceği tek rejim de yine demokrasidir. Bu umut ve hatta bu inançla hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Osman Albayrak, buyurunuz efendim.

Sayın Albayrak, süreniz yarım saattir; saat 14.45

OSMAN ALBAYRAK (Kütahya) – Sayın Başkan, değerli senatörler;

Cumhurbaşkanınca Seçilen Kontenjan Grubunun, anarşik olaylarla ilgili genel görüşme talebini takdirle karşılıyor ve kendilerine teşekkürü borç biliyoruz.

Devletimiz, Cumhuriyet tarihinin en karanlık günlerini yaşıyor. İç ve dış düşmanlarımızın ve onlara bağlı karanlık güçlerin, karanlık emelleri istikametinde Milletçe içine itildiğimiz ve bugünkü iktidarın gaflet ve delaletiyle beslenen elim ve vahim ortamın ciddiyeti, gerçekten endişe verici bir hacme ulaşmıştır.

Bu ehemmiyetle mütenasip bir ciddiyet mesuliyet ve vakarı Millet bizlerden beklemektedir. Bütün gözler Meclislerimizin üzerine çevrilmiş, bu meşum gidişe "Dur" diyecek en son çıkış ve çareyi haklı olarak bizlerden bekler duruma gelmiştir.

Meseleyi, propagandanın kuru gürültüsüne bırakmayacak bir hassasiyet içinde ele almaya, sıhhatli bir teşhiste birleşmek için gerçekleri vatanseverce dile getirmeye ve propagandanın aldatıcı üslubuna itibar etmemeye mecburuz.

Bizden önce söz alan değerli üyelerin büyük bir kısmını bu dikkat ve mesuliyet duygusu içinde görmekle müftehiriz. Cumhuriyet Halk Partisinin Sözcüsü Sayın Tahtakılıç, Sayın Başbakan Ecevit ve Millî Birlik Grubunun meseleyi saptırıcı teşhisleri dışında hemen herkes, içinde bulunduğumuz durumun vahametini gösteren olay ve rakamlarla dehşetli bir tablo çizmekte ittifak halinde oldular. Bu manzara karşısında meseleyi hafife almak, iyimserlikle geçiştirmek hiç mi hiç mümkün değildir. Hele asıl tehlikeyi ihmal ettirici ve gözlerden saklayıcı bir teşhis saptırmasıyla Milleti oyalamaya çalışmak beyhudedir, yanlıştır ve özellikle tehlikelidir.

Muhterem üyeler;

Gerçekten karanlık günler yaşıyoruz. Devletimiz, tarihi boyunca bu derece âciz duruma hiç düşürülmemişti. Büyük Milletimiz, kendisine büyük ve kutsal görevler biçtiğimiz Türk Milleti, muassır medeniyet seviyesine ulaşmak ve onu aşmak gibi hedeflerle teçhiz ettiğimiz, kalkınmasını, sanayileşmesini, zenginleşmesini ve büyümesini yıllardır bir serada çiçek yetiştirir gibi binbir ihtimam ve fedakârlıkla planladığımız Türk Milleti, şimdi bütün işini gücünü bırakmış; iktisadî, sosyal, kültürel, malî ve siyasî meselelerini, binlerce iç ve dış problemini âdeta bir kenara itmiş, sadece ve sadece öz coğrafyasını, öz vatanını, millî birlik ve bütünlüğünü muhafaza etmek, son bağımsız Türk Devletini korumak durumuna itilmiştir. Çok acıdır; ama gerçektir.

Milletçe gündemimizde şimdi sadece bir tek madde kalmıştır. O da, Anayasamızın 3 üncü maddesini yürürlükte tutabilmek. Bu maddeyi aynen okuyorum .

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.

Resmi dil Türkçedir.

Başkent Ankara'dır."

Bu o kadar önemli bir hale gelmiştir ki, diğer bütün meseleler ikinci planda kalmaktadır.

Devleti elden yitirirsek, (ki, bu çizgiye gelmiş bulunuyoruz) geriye kollanacak hiç bir iktisadî, içtimaî ve siyasî menfaat kalmayacaktır.

Komünist, bölücü ve yıkıcı güçler, bazı dış mihraklardan da yardım ve destek sağlayarak, yıllardır sinsi ve açık bir şekilde yürüttükleri faaliyetleri sonucu Devleti bu duruma getirmişlerdir.

Önceleri, milliyetçi iktidar karşısında yıkıcı bir muhalefet olarak, şimdi de solcu iktidarın yardım, müsamaha ve aczi ile Devleti işgal ederek bu eylemlerini sürdürmüşlerdir. Gaye bellidir; Devleti zayıflatmak, bölmek, parçalamak ve düşman devletlere yem etmek.

Devlet, komünist, bölücü ve mezhep kışkırtıcılarının ittifakla hazırladıkları bir tuzakla karşı karşıyadır. Aralarındaki bütün fraksiyon çekişmelerine, iç problemlerine ve göstermelik ihtilaflara rağmen, bu güçleri, Devleti bölmek ve komünistleştirmek yolunda tam bir ittifak halinde karşımızda görmekteyiz. Bunu, bütün olan bitene rağmen hâlâ anlamamakta direnmek, meseleyi saptırmaya çalışmak; eğer ihanet değilse, körlüğün ve gafletin ta kendisidir.

Milliyetçileri ille de bu güçlerle dengelemek, Devlete karşı tehlike imiş göstermek, bir gerçek tehlike karşısında binbir zorlama ile hayali tehlikeler yaratmak neticesiz çabalardır. Ülkücüler Devletin düşmanı değil; komünistlerin, bölücülerin ve vatan hainlerinin düşmanıdır. Devlet varlığına ve bütünlüğüne ülkücülerden hiçbir zarar gelmemiştir. Bundan sonra da gelmeyecektir. Onlardan sadece bu melun ve meşum güçler korkmaktadırlar ve zaten korkuyorlar. Başkalarının korkmasına mahal yoktur.

Milliyetçi Hareket Partisini kendi emellerine engel gören komünist ve bölücüler, hayali bir faşizm suçlamasıyla dikkatleri başka yöne çekmek için milyonlar sarf ediyorlar. Onlar bu gayret ve korkularında haklı olabilirler. Ancak, vatanseverliğinden asla şüphe etmediğimiz bazı kimselerin bu propagandalara kapılmalarını maruz görmek mümkün değildir.

Sonradan komünist hâkimiyetine giren ve ülke bütünlüğünü kaybeden birçok memlekette oynanan oyunlar, şimdi bizde sergilenmektedir. Bunu görmemek mümkün değildir. Açın, Küba'nın, Çekoslovakya'nın, Macaristan'ın, Vietnam'ın ve daha birçok ülkenin tarihlerini satır satır okuyun. Aynı suçlamaları, aynı karalamaları, aynı oyunu ve aynı planı göreceksiniz.

Devlet, gözlerimizin önünde süratle erirken; şehir şehir, mahalle mahalle bölünürken, idraki gecikmiş en son cahil ve gafillerin de bu tarihi oyunu anlamalarını ve uyanmalarını beklemeye tahammülümüz yoktur. Körleri ve sağırları beklemeye tahammülümüz yoktur. Anlayan ve idrak eden kervana katılır. Uyanmayanlar, gafiller kendi perişanlıkları içinde, hem de kendilerinin gözyumduğu komünistlerin eliyle heder olur giderler. Aldatmaca bitmelidir, hiç olmazsa Meclisler seviyesinde bu aldatmaca artık bitmelidir.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Komünistliği sen mi teşhis edeceksin, yoksa kanunlar mı?..

BAŞKAN – Müsaade buyurun, müdahale etmeyin efendim.

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Muhterem üyeler;

İdraklerimize gölge düşürmek ve zihnimizi yalanlarla şartlandırmak isteyen yıkıcı propagandanın sislerini şöyle bir aralayalım ve arkasındaki gerçekleri görmeye çalışalım.

Benden önce söz alan değerli üyeler gerçek tehlikeyi gösteren yüzlerce misal verdiler, olaylar zikrettiler ve vahim tabloyu gözler önüne serdiler. Ben sadece başlıklarıyla bahisleri, meseleyi özetlemeye çalışacağım.

Görünen durum şudur :

Türkiye Devleti; ülkesi ve milletiyle bölünmektedir. Birçok bölge ve şehir için resmî dil Türkçe olmaktan çıkarılmıştır.

Yeni başkentler türetilmiştir.

Kurtarılmış bölgeler, şehirler ve mahalleler vardır.

Buralarda kurulmuş halk mahkemeleri Milleti yargılamakta, ceza vermekte, bu cezaları özel militan kuvvetleriyle infaz etmektedirler. Buralarda idareyi halk meclisleri ele almıştır. Türk Meclislerinin ve Türk mahkemelerinin üstünde, onlara ortak meclis ve mahkemeler türemiştir.

Binlerce yıllık tarihi ile gönül ve kafa beraberliği içinde yaşadığımız, cephelerde omuz omuza düşmana karşı birlikte savaştığımız öz kardeşlerimiz, öz evlatlarımız, etnik bazı yalan bilgi ve bahanelerle ve mezhep kışkırtıcılığıyla kendi Devletine düşman edilmek istenmektedir.

Millî marşlarımızın çalınmadığı ve söyletilmediği şehirler ve okullar vardır.

Türk Bayrağının çekilmediği bölgeler, şehirler vardır, direkler vardır. Komünist ve bölücü bayraklarının çekildiği direkler vardır.

Millî ve resmî bayramların kutlanmadığı, kutlandırılmadığı şehirler vardır.

Milletin ve Devletin ve onun kuvvetlerinin, memurlarının sokulmadığı, giremediği şehirler ve mahalleler vardır.

Devletin trenlerinin ve vasıtalarının sokulmadığı şehirler vardır. Âdeta bir iç pasaportla girilip çıkılabilen bölgeler ve şehirler vardır.

Şehirlerimiz, duvarlarımız, okullarımız ve sokaklarımız Türkçe olmayan bölücü sloganlarla çığlık çığlığa doldurulmuş, pankartlarla kirletilmiştir, kirletilmektedir.

Bölücü dergiler, gazeteler, broşürler, kitaplar binlerce nüsha olarak sokaktadır. Hiç bir ciddî takibe de uğramış değillerdir. Bölücülükten ve komünizm suçundan hemen kimse ceza göremez hâle gelmiştir. Meydanlarımız her vesileyle ve özellikle komünist intikam ve kutlama günlerinde ve 1 Mayıslarda tam bir

kızıl meydan haline gelmiştir. Okullar okunamaz, sokaklar yürünümez, dükkânlar açılamaz haldedir. Kimse gece sokağa çıkamamaktadır. Can ve mal güvenliği kalmamıştır. Öldürülen, yaralanan, sakat bırakılan insanlarımızın adedi artık binlerle ifade edilebilmekte, birer istatistik rakamı mesabesine düşmüş bulunmaktadır. Sayılar ve rakamlar arasında meselenin dehşet ve vahşeti neredeyse ihmal edilir hale gelmiştir. Soygun, yol kesme, gasp suçları, tüyler ürpertici seviyeye ulaşmıştır.

Karakollar ve polis teşkilâtı, POL-DER'in solcu militanları eliyle millet çocukları için birer işkence yatağı haline getirilmiştir.

Türk Maarifi, kendi arasında Moskova veya Pekin taraftarı olmanın çekişmesini yapan TÖB-DER'in kontrolu altındadır. Onlara bilerek ve isteyerek emanet edilmiştir. Maarif kadroları ve okullar, 12 Mart sonrası komünizm ve bölücülük suçundan hüküm giymiş solcu militanlarla doldurulmuştur. İdare onların elindedir ve bu okullarda milliyetçiler okutulmamakta, sürülmekte ve öldürülmektedir.

Üniversiteler ve yüksekokullar, eğer komünistlerin kontrolunda ise öğretime devam ettirilmekte, değilse kapatılmaktadır. Hükümet, eğitim enstitülerini açamamakta, diğer yüksekokullarda ise, öğretimin sürekliliğini sağlayamamaktadır.

Binlerce memur, öğretmen, idareci ve öğrenci sürülmüş, istifaya zorlanmış, meslekten atılmış, tehdit edilmiş ve sokakta aç, açık bırakılmıştır. İşçiler için de aynı plan uygulanmış; binlerce işçi, sadece milliyetçi oldukları için işten çıkarılmış ve açlığa mahkûm edilmiştir.

CHP İktidarı eliyle Devlet kadroları, millî müesseseler, TRT, birçok kuruluş komünist ve bölücü militanlarla doldurulmuştur. Devlet mekanizması, eski desteklerinin bir karşılığı olarak, derneklere, odalara, sendikalara peşkeş çekilmiştir. Öğrenci yurtları boşaltılmış, yine solcu militanların kontrolüne teslim edilmiştir.

CHP İktidarı, ilerideki seçimleri nasıl yaptıracağına âdeta bir misal olmak üzere ve kendi yandaşlarına usul göstere göstere, hukuk dışı yollarla Yurt-Kur, Anadolu Ajansı, Merkez Bankası ve Türk Standartlar Enstitüsü Kongrelerini basarak, buraları işgal etmiş, solcu militanlara ve partizanlarına idareyi devretmiştir.

Sayın senatörler;

Yaşadığımız anarşik ortam, sebep ve mesulleriyle apaçık gözler önündedir. Ayrıca hiçbir delile ihtiyaç bırakmayacak kadar bellidir. Ancak, her şeye rağmen bizden delil isteyecek kimseler çıkabilir düşüncesiyle, önemli bulduğumuz bazı vakıaları, sabrınıza güvenerek sıralamak istiyorum :

"Okulları tarafsızlaştırdıklarını ve her iki taraf içinde okunabilir hale getirdiklerini" Övünerek söyleyen bugünkü iktidarın, millî eğitimdeki birkaç tasarrufuyla misallerimize başlayalım.

Bu iktidar, "Sağcı ve solcu öğrencileri bir araya getirdiğini ve okullarda sükûneti sağladığını" iddia etmiş, ancak aynı okullarda milliyetçi hiçbir öğretmene ve öğrenciye tahammül edemeyerek, tamamını sürmüştür. Yani, bu İktidara göre, okulları solun kadrolarına teslim etmek, tarafsızlaştırmak demektir.

Bakınız, Hükümet kurulduktan hemen sonra ve bir anda eğitim enstitülerine 329 yeni solcu öğretmen tayin edilmiş ve bir bu kadar milliyetçi, yani sağcı öğretmen de görevden uzaklaştırılmıştır. Okulların kontrolünün biran önce sola teslimi amacıyla bunların büyük bir çoğunluğu müdür ve müdür yardımcısı yapılmıştır. Bunlardan tespit edebildiğimiz 55 tanesi komünistlik ve bölücülükten mahkûm olmuş ve aftan istifade etmiş kişilerdir.

Şimdi içinizden bir kısmınızın bu hale niçin şaştığımı merak ettiğinizi biliyorum. İçinizden diyorsunuz ki, "Aynı durumda bulunan kimseleri Hükümetlerine ortak ederek bakan yapanların, bunların geri kalanlarını ve uzantılarını da okullara müdür yapmasında ne gibi bir gariplik vardır?" Böyle düşünen arkadaşlara katılmamak mümkün değildir. Öyle ya okul müdürlüğü, Bakanlar Kuruluna katılarak Devletimizin geleceği hakkında karar vermekten daha önemli değildir. Daha kuruluştan malul bir Hükümetin icrası da elbette böyle olacaktır. Çocuklarımızın eğitim, kültür ve ahlaklarını emanet ettiğimiz bu kimselerin tek tek isimlerini ve görevlerini saymak ve iddialarını ispat etme imkânına sahibim. Vaktinizi, almayacaksa ve isterseniz okuyayım. Tesbit edilebilenlerin listesi bu dosyaların içindedir. Bunların içinde kız öğrenci olan okullarda görev yapamaz şeklinde hakkında rapor verilen kimseler bile bulunmaktadır.

Muhterem üyeler;

Bir kısım illere sağ görüşlü olan ve hatta sadece bölücü olmayan memur ve öğretmenlerin sokulmadığı bir gerçektir. Bu iktidar 470 milliyetçi öğretmeni bu illere kasten tayin etmiş ve böylece bu öğretmenlerin istifasını sağlamıştır. Bu rakama memurlar dahil değildir. Bahsi geçen öğretmenler hiçbir şey yokmuş gibi bu illere gitseler ne olur diye düşünenlerin bulunacağını sanmıyorum. Zira arşivlerimiz tehdit edilen, evi bombalanan, öldürülen, yaralanan ve dövülen yüzlerce öğretmenin isimleriyle doludur.

Sayın Senatörler;

Sayın Ecevit'in hepinizin çok iyi hatırlayacağı bir sözünü müsaadenizle tekrarlayacağım. Milliyetçi iktidarın sadece dikkatsizlik eseri olarak yaptığı iki tayini misal göstererek hançeresini yırtarcasına Ecevit diyordu ki; "Bunlar sözüm ona

milliyetçidir, milliyetçiliğin temelinde ise aile yatar. Bunlar aileleri parçalıyorlar, karı ve kocayı ayrı yerlere tayin ederek, bu kutsal yapıyı bölüyorlar. Bu mudur milliyetçilik?" Bir zuhul eseri doğan bu iki istisna vakit geçirmeksizin düzeltilmiştir. Bakınız şimdiki Hükümet bilerek ve isteyerek neler yapıyor. Eşinden ayrı yere tayin edilen öğretmen adedi (Memurlar bu rakama dahil değildir.) tesbit edebildiğimiz kadarı ile 298'dir, yani böylece iddia sahibi Sayın Ecevit'in parçaladığı aile sayısı 149'dur. Şehirden şehire ve şehir içi tayinler, sürgünler sadece öğretmen camiası için yüzbini aşmıştır, sürülen memur sayısı 70 bindir. Anarşiyi önleme tedbiri bu mudur? Adalet bu mudur? İnsanlık bu mudur?

Muhterem üyeler;

Şimdi sizlere elimde bulunan bir listeyi okumayı çok isterdim. 67 kişinin suçunu ihtiva eden bu listedeki maktuller sadece MHP'li, failleri ise hepsi de Halk Partilidir; fakat vaktim olmadığından okuyamıyorum. Tam 67 isim.

Muhterem Senatörler;

Hukuka saygılı olduğu iddiasındaki bugünkü İktidarın Danıştay kararları karşısındaki tavrına ait bir rakam vermek istiyorum. İktidarları zamanında yaptıkları sürgün ve azillerle ilgili olarak tespit edebildiğimiz kadarı ile 300'ü aşkın tehiri icra kararı verilmiş bulunuyor. Bunların hiç birisini bu İktidar uygulamamıştır. Göreve başladığı zaman milliyetçileri sürmek için daha önce alınmış Danıştay Kararlarını bir bahane gibi kullanan ve "Bütün Danıştay Kararlarını uygulayacağım" diyen Millî Eğitim Bakanına ithaf edebileceğim 30 kadar karar şu anda dosyamda durmaktadır. Hukuka saygı bu mudur? Bu İktidar yüz bin civarında milliyetçi öğrenciyi bulunduğu okullardan başka yerlere sürmüş, gidemeyeceği bölgelere göndermeye kalkmış, gittikleri yeni yerlerde bir kısmını kabul etmemiş, tehditle okul değiştirmesine göz yummuş, yollarda perişan etmiş ve büyük bir kısmının tahsilini böylece engellemiştir. Velilerin çocuklarını okutmamaya karar vermelerinde amil olmuş, hiç olmazsa 50 bin kadarına bir yıl kaybettirmiştir. İşte CHP İktidarının okullarda sağladığını iddia ettiği eğitim budur. Okulların bir kısmını açma, açabildiklerinde tedrisatı devam ettirme, milliyetçi öğretmen, idareci ve öğrencileri sür, sonra da eğitim kardeş kardeş devam ediyor deyiniz, buna gülerler.

Sayın senatörler;

Bugüne kadar öldürülen MHP'li ve ülkücülerin adedi 890'dır. Bu 890 kişinin 600'ü on aylık CHP iktidarı döneminde öldürülmüştür. Komünist ve bölücü vahşetin hedefi sadece milliyetçilerdir. Bombalanan MHP binası ve milliyetçi kuruluşlara ait lokal adedi binleri aşmıştır. Bu açık duruma rağmen MHP'yi anarşinin kaynağında imiş gibi göstermeye kalkmak gaflettir.

Bütün okullardan bütün Türk büyüklerinin resimleri indirilmiş, Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sözleri kaldırtırılmış ve buna gerekçe olarak da bölücülük yapıldığı, bu resim ve sözlerin belli bir siyasî partiyi desteklediği iddiası gösterilmiştir.

Şimdi soruyorum; Atatürk'ün, "Türk âleminin en büyük düşmanı komünistliktir, her görüldüğü yerde ezilmeli." veya "Ne mutlu Türküm diyene" gibi sözlerini parklardan, okullardan kaldırdığınıza, Fatih'in, Kanuni'nin, Alparslan'ın, Yavuz'un resimlerini indirttiğinize göre, sıra heykellere de gelecek demektir. Atatürk'ün, Barbaros'un, Alparslan'ın, Mimar Sinan'ın, Fevzi Çakmak'ın, İsmet İnönü'nün, Kâzım Karabekir'in ve diğer Türk büyüklerinin heykelleri hakkında ne düşünüyorsunuz, bunları da yıktıracak mısınız?

Millî Eğitimin millilik vasfını kaldırarak milliyetçiliği mahkemeye vererek geldiğiniz bu çizgiyi anarşiyi önlemenin bir tedbiri mi sayıyorsunuz?

Muhterem üyeler,

Sayın Ecevit huzurunuzda üç saat konuştu. Milliyetçilere yönelttiği yüzlerce karalama ve iftiradan vakit bulup, TÖB-DER ve POL-DER'e tek satır yer ayırmadı. Bu Hükümetin millî eğitimimizi emanet ettiği ve aralarına Çin'ci mi, yoksa Rus'çu mu olalım kavgasını yapan bu Derneğin İzmir Şubesinin Ocak 1978 Genel Kurul Programında yer alan şu ibareleri dikkatlerinize sunuyorum : "Türkiye ulusal birleşimi heterogen emperyalizme bağlı sömürgeci bir Devlettir. Bunun iki temel nedeni,

1. Burjuva önderlikli kurtuluş savaşından sonra kapitalizmi geliştirmeye çalışması,

2. Kürdistan'ın bir parçası üzerindeki sömürgeci tahakkümünü sürdürmeye çalışmasıdır."

"1974'de gerçekleştirilen Kıbrıs çıkarması da Türkiye'deki demokratikleşmeyi olumsuz yönden etkileyen, gericiliği, şövenizmi geliştirip güçlendiren bir olaydır."

"Kürdistan'da öğretim derken, Türkçeyi öğretmek anlaşılmakta, eğitim derken Türkleştirmek anlaşılmaktadır."

Bu sözler Genel Kongrede de tekrarlanmıştır. Görüyor musunuz adamlar nereye varmışlar, bunlara kim göz yummuş, el altından desteklemiş ve nihayet Türk çocuklarının geleceğini ve eğitimini bunlara emanet etmiştir. Fail bellidir ve CHP'nin ta kendisidir.

Bahsi geçen Kongreyi müteakip değerli Senatör Sayın Hüsamettin Çelebi'nin bu konuda genel görüşme açılmasıyla ilgili önergesini satır satır tekrar

huzurunuzda okumak ve bir daha zabıtlara geçirmek isterdim; ama ne yazık ki vaktim yok. Sayın Çelebi'nin bu önergesinde TÖB-DER yöneticilerini ihanet içinde olmakla suçlamıştı, kendilerine aynen katılıyoruz ve fazla olarak bu ihanete göz yumanları da affetmiyeceğimizi söylüyoruz.

Aynı TÖB-DER hakkında Sayın Turhan Feyzioğlu'nun : "Öğretmen Derneği Kongresini Büyük Milletimiz ibret ve acı ile izledi. Açıktan açığa bölücü, komünist gösterilerin sergilendiği, açıktan açığa yedi, sekiz çeşit komünist fraksiyonunun çatıştığı, Türkiye'yi parçalamak amacı güdenlerin maskesiz ortaya çıktığı, komünist eylemlerin Sovyet Rusya çizgisinde mi, komünist Çin çizgisinde mi yapılması gerektiği konusunda kavgaların verildiği bir Kongre izledik." Şeklindeki sözlerini ve Sayın Faruk Sükan'ın : "TÖB-DER Kongresinde Devletin ve Milletin bütünlüğüne açıkça saldırılmıştır." şeklindeki sözlerini hepinize tekrar hatırlatmak isterim.

Sayın Feyzioğlu beyanında yer alan bu dikkat vatanseverliğinin artık tahammül edilmez seviyede sıkıştırıldığını görerek Hükümetten ayrılmıştır. Sayın Sükan ise, halen Hükümet ortağıdır. Şimdi, Sayın Sükan'a soruyoruz, Hükümet olarak TÖB-DER hakkında ne karar aldınız, ne yapmak niyetindesiniz?.

Sayın senatörler,

Bir de Devletin başına, Türk Emniyetinin başına bela olmuş bir dernek var, POL-DER. Vakit olmadığı için bunların bildirilerinden ve çıkardıkları dergiden sizlere pasajlar okuyamayacağım; ama hiçbir delile ihtiyaç hissettirmeyecek kadar komünistliği belli bir Dernekle karşı karşıyayız. Milliyetçilere karakollarda zulüm eden bunlardır. Milliyetçiler hakkında düzmece dosyalar ve deliller hazırlayan bunlardır. İnsanlık tarihinin gördüğü en ağır işkenceleri yapan bunlardır. Bu derneğe mensup polislerin yaptığı işkencelere ait yüzlerce misal, delil ve rapor elimizdedir. Bunların bir kısmını yetkililere devrettik ve şikâyette bulunduk. Ancak, şimdiye kadar hiçbir müessir tedbir alınmadığını gördük. Aksine yetkililer mücerret olarak işkence iddialarını reddetmekle meşguller.

Şimdi, sizlere birkaç misal sunacağım :

Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesinin 7.12.1978'de duruşması olan bir dosyası var. Bu dava sanıklarından birisine karakolda bir hafta işkence yapılmış, erkeklik organına cereyan verilmiş. Niçin?.. Zorla atfıcürümde bulunmak ve düzmece ifadeyi imzalamak için.

Şimdi, çocuk erkekliğini kaybetmiş durumdadır, yani hadımdır ve bu husus doktor raporu ile sabittir.

İki, Kahramanmaraş'ta meşhur bir ETKO davası var. Şimdi sanıkları Ankara'ya getirilmiş bulunuyor. Bu davanın 27 sanığının 27'sinin birden işkence

gördüğüne ve dayak yediğine dair ellerinde raporları var. Günlerce karakolda dövülmüş, işkence görmüş, ağızlarına cop sokulmuş ve elektrik cereyanına tutulmuşlar.

Üç, 6.3.1978 günü Demirlibahçe Polis Karakolunda, bir genç işkence görmüş ve dövülmüştür. "20 günde iyi olur, bir hafta iş ve gücünden kalır" şeklinde raporu var ve gene elimizde bir zabıt; bir genç intihar etmiş işkenceden sonra, Edirne Eğitim Enstitüsü talebesi. Okul yanmış evine dönüyor, Erbaa'da otobüsten indirip karakola götürüyorlar öyle bir işkence ki, anladığımıza göre ırzına da geçilmiş. Çocuk yazıyor : "Yaşama gücümü kaybettim" ve intihar ediyor. İşte fotokopisi ve baba İçişleri Bakanına müracaat ediyor, tahkikat hangi safhadadır şu anda bilemiyorum.

İşkenceye ait bir gazetede, kocasından ötürü hanımına işkence yapıldığı yazılmakta ve kadına deniyor ki, "Eğer söylemezsen tenasül aletine cereyan vereceğiz" İşte belgesi...

Bu misalleri uzatmaya lüzum yok. Merak ediliyorsa bir tahkikat komisyonu kurulup, tahkik ettirilebilir. Bu komisyona devredebileceğimiz yüzlerce misal, belge ve rapor elimizdedir.

İşte CHP İktidarının tarafsızlığı budur, insanlığı budur. Karakolları POL-DER militanları ile birer işkencehane haline getirenlerden bir gün elbette hesap sorulacaktır.

Sayın Ecevit bu kürsüde, "Polisi etkin hale getirdik. Eskiden etkin değildi" dedi. Etkinlik bu mudur?... Polisin etkinliğini, itibarını ayaklar altına alan kendileridir.

Üç sene kadar önce, Malatya'da olaylar olmuş, anarşistler bekçi ve polis öldürmüştü. Bunları kovalayan polis ekipleri, anarşistleri bir evde kıstırmış, çatışma neticesi öldürmüştü. Günlerce bu kürsüler Halk Partili milletvekili ve senatörler tarafından işgal edilmiş, "Katil polis" diye bağırılmıştır. Polis bu yüzden etkin olmaz hale gelmiştir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesinde geçen sene silâh araması yapılmak istenmiş, elliden fazla parlamenter jandarmaya mani olmuş, talebenin elindeki silâhları kendi arabaları ile kaçırmıştır.

NİYAZİ ÜNSAL (Erzincan) – Yalan söyleme.

OSMAN ALBAYRAK(Devamla) – Tahkikat dosyası savcılıkta, ben ifade verdim.

FEVZİ ÖZER (Muğla) – Hep yalan söylüyorsun, hepsi yalan.

BAŞKAN – Müdahale etmeyin efendim.

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Sayın Ecevit gene, bu kürsüde "Artık katilleri yakalıyoruz" diyor. Bu yakalama hep yalan delillerle milliyetçileri yakalamak mıdır?.. Öldürülen milliyetçilerin failleri, katilleri niçin hiç bulunmadı?..

MHP İstanbul İl Başkanı ve oğlunun, Beyoğlu ilçe Sekreterinin, Gaziantep İlçe Başkanının, Turgutlu İlçe Başkanının, Bakırköy İkinci İlçe Başkanının, Malatya Belediye Reisinin ve yüzlerce ülkücünün, öğrencinin ve öğretmenin katilleri niçin bulunmadı, yoksa Hükümet bunları cinayet saymıyor mu?..

Sayın Ecevit sık sık kinden, bağımsızlıktan bahsediyor, şikâyet ediyor; ama getirdikleri tedbirler hakkındaki taslakları, Milliyetçi Hareket Partisine lütfedip vermiyor. Kincilik, bağnazlık kimde acaba?..

BAŞKAN – Sayın Albayrak, süreniz bir dakika geçmiş durumda, lütfen toparlar mısınız efendim?..

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Çok az kaldı efendim.

Bizim hakkımızdaki tanıtma broşürünü rapor diye aleyhimize kullanmaya kalkan Sayın Ecevit, CHP gençlik kollarının gayet samimî bir üslupla hazırladığı rapordan alınmış birkaç cümleyi tekrar etmemize her halde kızmazlar. Bakınız aynen okuyorum :

"CHP Gençlik Merkezi ilk kez 1975 yazında Mersin'de kamp kurdu. O kamptan edindiğimiz deneylerle bu yaz üç kamp yapmayı düşünüyoruz. Mersin, İstanbul ve Çorum'da yapılacak kamplar 15'er günlük olacaktır.

Partimize her gün yüzlerce kişi kayıt oluyor; ama parti içinde militan olarak çalışanlar, kayıt olanların çok az bir yüzdesidir.

50 bin kişiyi hedef alan bir eğitim planlıyoruz."

50 bin kişiyi hedef alan kamplar ve militan yetiştirme.. Görüyor musunuz itirafları?.. Militan ne demektir?... İşte gözlerinde bir mertek daha..

Propagandanın kuru gürültüsüne bel bağlayarak, ayakta kalmaya çalışanlar bir gün kendi silâhlarıyla vurulup, kendi kazdığı çukura düşeceklerdir.

Sayın senatörler;

Eğer iş raporların münakaşasına kaldı ise elimizde çok sağlam ve kapı gibi bir rapor var. Sayın Ecevit hakkındaki MİT raporundan bahsetmiyorum, o ayrı. Benim şimdi bahsettiğim rapor, en yetkili Cumhuriyet Halk Partili İsmet İnönü'nün Ecevit hakkındaki sözleridir. Bu tarihi bir rapordur. İnönü diyor ki :

"Ecevit'e rey vermeyin, onu seçmeyin. Aksi takdirde memleketi maceraya sürükler ve batırır." Nitekim haklı çıkmış, dedikleri bir bir tezahür etmiştir.

M. TEVFİK ELMASYAZAR (Manisa) – Vaktiyle kötülüyordunuz, şimdi sahip çıkmaya çalışıyorsunuz.

BAŞKAN – Sayın Albayrak, süre bakımından rica etsem Divana yardımcı olsanız...

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Hemen tedbirleri söyleyip bitiriyorum, Sayın Başkan.

Hadiselerin durması için muhalefette olduğumuz halde Örfî İdare teklif ettik. Kabul edilmediği gibi aleyhimizde kullanılmaya kalkışıldı. İktidar Örfî İdarenin ilanından neden çekiniyor?.. Milletin aklına hiç de hoş olmayan şeyler gelmez mi ve demezler mi ki, CHP yöneticileri; acaba Türk Ordusunun komutanlarına mı güvenemiyor, yoksa Örfî İdare ilan edilirse şimdi POL-DER militanlarının elinde olan tahkikat dosyalarının tarafsız askerî mercilere devrinden mi çekiniyor veya Örfî İdare ilan edilirse kendisinden kopacak bazı milletvekillerinin ve bazı teşkilâtlarının tehdidinden mi korkuyor?..

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Bizden kopmaz sen merak etme...

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Biz bu ihtimallerin ve akla gelecek sualleriin hiçbirini vatansever bir iktidara yakıştıramayız. Sayın Ecevit'in "Şiddeti şiddet kullanmaksızın önleme" şeklinde ifade ettiği bahane ciddî olamaz. Buna hiç kimseyi inandırmak mümkün değildir. İşin bu derece şiddet ve vahamet kazandığı bir ortamda bu gerekçeye herkes güler. Şu halde Anayasanın emri olan tedbirler niçin alınmıyor?

Siyasî hayatımızın özellikle son yıllarını çok kere örfî idare altında geçirdik. Bundan Devletimiz açısından büyük faydalar da gördük. Şimdi Ecevit İktidarının bundan bir umacı gibi kaçmasının sebebini anlamak mümkün değildir. Örfî idare ile ilk defa mı karşılaşıyoruz?.. Ecevit bu tekliften niçin kaçıyor?.. Bu sualin cevabını Sayın Ecevit muhakkak inandırıcı bir tarzda vermelidir.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Sualin cevabı Anayasada mevcut.

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Aksi takdirde milletin zihninde teşekkül eden ve bu iktidara bile yakıştıramadığımız tehlikeli sualler cevapsız kalacaktır ve iktidar kendini zandan kurtaramayacaktır ki, özellikle Ordumuzun birçok şerefli komutan ve mensubunun "Kontr gerilla" bahanesiyle yıpratılmaya çalışılması karşısında Hükümetin sükût edişi de şüpheleri artırmaktadır.

Muhterem üyeler;

CHP'nin günahlarını ve sorumluluğunu burada bir bir saymakla bitiremeyiz. Onun yargılanmasını âtiye, millet vicdanına ve tarihe havale ederek çareler üzerinde durmak istiyorum. (CHP sıralarından gürültüler.)

BAŞKAN – Sayın Albayrak, sizden sonra 10 üye daha konuşacak. Her bir üye arkadaşımız böyle onar dakika konuşmasını geçirirse, bu işin sonunu bulamayız. "Tedbirler" dediniz başka şeylere temas ettiniz. Lütfen efendim, buyurun.

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – Tedbirleri arz ediyorum Sayın Başkan :

1. Anarşinin baş sorumlusu bugünkü Hükümet derhal istifa etmeli. En kısa zamanda seçim yapılmak üzere yerine yeni bir seçim hükümeti kurulmalıdır.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Bunu kabul ettik. Hadi inebilirsiniz.

BAŞKAN – Dinleyelim efendim, lütfen...

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – ..2. Anayasanın 124 üncü maddesinde yer alan şartlar bütün delilleriyle gerçekleşmiştir. Gecikilmeksizin örfî idare ilan edilmeli ve.

BAŞKAN – Efendim, tedbirler söyleniyor, lütfen dinleyin (CHP sıralarından gürültüler) Bir dakika efendim.

Buyurun efendim.

OSMAN ALBAYRAK (Devamla) – 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2 nci maddesinde yer alan, "Sıkıyönetim altına alınan yerlerde genel güvenlik ve asayişe ilişkin zabıta kuvvetlerine ait görev ve yetkiler, Sıkıyönetim Komutanlığına geçer. Zabıta kuvvetleri bütün teşkilâtıyla Sıkıyönetim Komutanının emrine girer." hükmü uyarınca yetki ve sorumluluk örfi idare mercilerine devredilmelidir.

3. Anayasamızın 136 ncı maddesi, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasını idarenin takdirine terk etmemiş, bilakis, yapılması mecburi bir iş olarak emretmiştir. Bu emrin icabı derhal yerine getirilmeli ve ilgili kanun, vakit geçirilmeksizin çıkarılmalıdır.

4. Bu Hükümetin eliyle alınacak hiçbir tedbir ve karara güvenimiz yoktur.

Bu bakımdan, anarşinin önlenmesi konusunda ciltler dolusu teklif edebileceğimiz tedbirlerin tek tek sıralanmasını, tarafsız bir hükümetin gelişine kadar tehir ederek sıralanmasını, muhterem heyetinizi saygılarımla selamlarım. (AP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Albayrak.

Sayın üyeler; ben başta okurken konuşmacı arkadaşlarımı, Sayın Ömer Naci Bozkurt'un ismini vermiştim, fakat geçen Birleşim konuştunuz değil mi Sayın Bozkurt?..

ÖMER NACİ BOZKURT (Gümüşhane) – Evet efendim, Sayın Karaağaçlıoğlu ile yer değiştirmiştik efendim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim.

Şimdi söz sırası Sayın Mukbil Abay'da, buyurun efendim.

MUKBİL ABAY (Konya) – Vazgeçtim efendim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Abay.

Sayın Kemâl Sarıbrahimoğlu, yerini, sırasını Sayın Sadi Irmak'a verdiler; buyurun Sayın Irmak; süreniz yarım saatir.

SADİ IRMAK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) – Sayın Başkan, değerli üyeler,

Hepimizin dert yandığımız ve boyutları tehlike sınırlarını aşmış olan anarşik olaylar, günlerden beri Yüksek Heyetinizi hakkıyla meşgul etmektedir ve bu kürsüden hemen hemen bu konuda söylenecek pek bir şey kalmamıştır.

Hepimiz görüyoruz ki, anarşi tesadüfi değildir, masum sebeplere istinat ediyor değildir ve Devletimizin bütünlüğüne, özgürlüklerimize karşı planlı bir çalışmanın eseridir.

Elbette burada Hükümete sadece tenkit değli, yapıcı yollar göstermek de bizim görevimiz olduğu için, bu çareleri kısaca iki grubta toplamak istiyorum; Birisi maddî ve politik olan çareler, ikincisi moral olan çareler.

Maddî çarelerin altında, Devletin hakkıyla tarafsız oluşu başyeri işgal etmektedir. Devletin bütün gücünün anarşiye yönelebilmesi; ancak ve ancak, hangi iktidar olursa olsun, tamamiyle tarafsız bir tutum almasıyla mümkündür.

Elbette bir demokraside bir Hükümet çok defa bir partinin kucağından çıkar, bazen de tarafsızlardan da olabilir; fakat çok defa bir partiden doğar; fakat doğduğu günden itibaren artık, sadece o partinin değil, o milletin hükümetidir. Buna alışmalıyız, çünkü böyle olmazsa, bir zamandan beri kötü bir moda haline gelmiş olduğu şekilde icra organının elinde icra vasıtası olan memur kitlesi sadece tedirgin değildir, tehlikeli bir şekilde ve kulaklarına kadar politikanın içine saplanmış bulunmaktadır ve gittikçe daha fazla saplanmaktadır. Bu, bir numaralı vatan tehlikesidir. Bütün iktidarlar için söylüyorum; gelip geçmiş ve bundan sonra gelecek iktidarlar için; bu, en büyük bir tehlike kaynağıdır. Memur, devletle bir kontrat halindedir. Bu kontrat yazılmamış; fakat dünya traditionunun, ahlâkın emrettiği bir şey, Devletine Hükümetine karşı loyautésidir. Vatandaşa karşı dürüstlüğü (Loyauté) dir.

Bugün, bu hedeften maalesef birçok memurlarımızın uzaklaştığı acıyla görülmektedir.

Bu işlerin tam yapılabilmesi içindir ki, biz Kontenjan Grubu olarak, iktidar ve muhalefetin sadece diyalog kurmasını değil; fakat asgarî müşterek olan bazı konularda birbirini sıkı sıkıya, içten ve samimiyetle desteklemesini istemiştik. Bu

konuşmaların sonunda bu hedef ortaya çıkabilirse, elbette çok hayırlı bir neticeye ulaşılmış olacaktır; fakat bence, devam edeceği anlaşılan çünkü, oluşum halinde bir dünyanın içindeyiz. Türkiyede bir yeni oluşum halindedir. Bir konuşmamda daha tekrarladım; insanlık yeni amaçlar aramaktadır. İki cihan harbi geçirdikten sonra daha hür, daha eşit bir yaşayış istemektedir. Elbette, Türk Halkının da böyle bir yaşayış istemekte hakkı vardır.

Bu itibarla, manevî görevimiz, en az demin saydığım siyasî görevlerimiz kadar ehemmiyetlidir. Ondan da daha ehemmiyetlidir.

Tarihimizde, tabiî bütün dünya tarihinde misaller vardır : Napolyon çok sıkıştığı bir zaman, (Büyük müşkülatı hepinizin malumu olduğu şekilde Jacoben'lerden görmekteydi) dostları demişler ki, "Canım elinde topun, tüfeğin var, şu Jacobenlerin karargâhların berhava ediver bu iş bitsin" Napolyon diyor ki, "Her yer yıkılabilir; ama tarikatlaşan fikirler berhava edilemez."

Fikirler ki, bunların çoğu saplantılardır. Saplantılardan insanlığı, bilhassa gençliği ancak yeni ve parlak fikirler, saplandığı şeylerden daha inandırıcı olan, daha ilerici olan fikirleri kurtarabilir.

Bugün gençliğimizin büyükçe bir bölümünün Anayasamızın çizdiği hedeflerle tatmin bulmamış bir manzara içinde olduğu da şüphe götürmez. Bunlar, Batıdan, Doğudan hedefler, liderler ve prensipler aramakla meşguldür. Prensiplerinin başında birçok şekilleri olan ve yüz seneden beri münakaşa halinde bulunan Marx'ın türlü türlü tefsirleri ve renkleri bulunmaktadır. 19 uncu asır için elbette Karl Marx'ın ileri sürdüğü "insan insanı sömürmemelidir" fikrinde toplanan ana fikir ki Karl Marx bunun zulümle, ceberrutla, zor kuvvetleriyle tahakkukunu asla istememiştir; bunun zor kuvvetiyle tahakkukunu isteyen Lenin olmuştur, hepinizin bildiği şekilde.

Şimdi, bir kısım gençlerimize, böyle "İnsanın insanı sömürmemesi, gibi son derece masum görünen ve ilerici olduğunda şüphe olmayan bir görüş çok cazip görülmekte hatta, bizim Anayasamızın o harikulâde formüllerinden daha cazip görünmekte olmalı ki, Doğudan ve Batıdan rehberler aramak ihtiyacını duymaktadır.

Evet Marxsizm "İnsanın insanı sömürmesini" engellemek istemiştir. Hiç olmazsa teorik olarak; fakat arkadaşlar sömürme bir türlü değil ki, hadi insanın insanı sömürmesini engellediniz; fakat başka sömürüler var. Ya, devlet insanları sömürüyorsa, veya ya insanlar devleti sömürüyorsa.

Şu halde üç türlü sömürü var. Karl Marx bunların sadece birine cevap vermeye uğraşıyor muhtelif versiyonlar altında. O kadar versiyonlar değişmiş ki, son nefesinde söylediği söz şudur "Benim teorim değiştirildi ve tenkitlere, geliş-

melere uğradı ki, artık ben kendimi Marxist saymamaktayım" diye bitirmiştir hayatını.

Şimdi, dünyada Türk çocukları için, Marxizmden çok daha insanî olan bir görüş var. (Daima tekrarladığım için, beni mazur görmenizi rica ediyorum) bu görüş : "Kemalizm" dir. Çünkü, Kemalizmde üç türlü sömürüye karşı da insanlar korunmuştur; prensip itibariyle hiç olmazsa. Yalnız insanın insanı sömürmesi kâfi değildir, devletin insanı sömürmesine karşı, özgürlükleri ortaya çıkarmıştır. Devletçiliği ortaya çıkarmıştır. Tröstler, karterler yoluyla sömürülme olmasın, diye.

Özgürlükler, fırsat eşitliğini getirmek suretiyle, devletin insan üzerinde baskı yapabilmesini asgarî hadde indirmiştir. Nitekim, bu özgürlüklerin olmadığı memleketlerde insanlar nefes almakta bile özgür değillerdir; meslek seçemezler, ikâmetgâh seçemezler, seyahate istedikleri gibi gidemezler, istedikleri parayı kazanamazlar, paralarını istedikleri gibi harcayamazlar. Yani insanın insanı sömürmesi belki bir dereceye kadar ortadan kaldırılmış, onun yerine çok daha vahim olan devletin insanı sömürmesi Allahlaştırılan devletin kaimi olmuştur. Atatürk bunu da yıkmıştır işte nihayet devlet sırtından refaha erişmek gibi insanın devleti sömürmesi, onu da devletçiliğin ideallerinde bilhassa, tatbikatında pek muvaffak olduğumuzu söyleyemeyiz; ama ilkelerini bize koymuştur.

Şimdi, böyle harikulade yalnız Türk Milleti için değil, bence bütün insanlık için en parlak, en ilerici, insanî bir hedefi göstermiş olan bir lidere sahip olan bir memleketin çocukları niçin başka yerlerden fikirler arıyorlar?...

Arkadaşlar;

Bunun mesulleri arasına kendimi de sokarım; hepimiz mesulüz. Çocuklarımıza bu Kemalizmi, onun harikulade insanî, insanî olduğu kadar milliyetçi, milliyetçi olduğu kadar insanî olan tezini ruhlara sindiremediğimizin delilidir bunlar. Çocuklarımızın hepsini ihanetle itham etmeden evvel bence bu hususdaki kusurumuzu benimsemeliyiz. Çünkü hadise görülüyor ki, bugün devletin icra kuvvetinin hemen bastırıvermesiyle bitecek değil. Jakobenler gibi tarikatlaşan zihindeki düğümleri çözmek sadece daraağaçlarıyla hapishanelerle mümkün değildir. Çocuklarımıza yeni ışık, yeni ideal göstermek mecburiyetindeyiz. Elbette birinci ödev Eğitim ve Kültür Bakanlıklarımızın omuzundadır. Bu güzel görevi en güzel bir şekilde yapmalarını bütün yüreğimle temenni etmekte ve beklemekteyim.

Bir tek şey daha söylemekle yetineceğim.

Arkadaşlar;

Bu nevi anarşik hareketler, hatta daha büyük olan ihtilaller (Dikkat buyurun) enflasyon devirlerine rastgelmektedir. Hükümetimizin bu noktadan dikkatini

ehemmiyetle celp etmek isterim. Sinsi gibi görünür, yani şeyin sebebi değilmiş gibi, efendim geçim sıkıntısı gibi görünürse de bu hareketlerin altında yatan büyük itici güçlerden bir tanesi de enflasyondur. Enflasyon, ruhları olduğu kadar ahlakı da mahveder.

Elbirliği ile enflasyonu durduralım arkadaşlar. İktidara söylediğim kadar muhalefete de hitap ediyorum. Çünkü tek başına iktidarın yapacağı iş değildir. Bu, iktidar ve muhalefetin asgarî müşterek dediğimiz şey işte buradadır. Enflasyonu elbirliği ile önleyelim, israfı önleyelim. Fakat önlemekte kafî derecede radikal olduğumuzu da maalesef şu anda iddia edecek halde değiliz. Yakında bütçe müzakerelerinde bu hususlaki düşüncelerimizi arz etmek fırsatını bulacağız.

Saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim efendim.

Sayın Erdoğan Adalı, sırasını Sayın Nuri Âdemoğlu'na vermişlerdir.

Buyurun Sayın Âdemoğlu.

Sayın Âdemoğlu, süreniz yarım saattir.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Adana) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Demokratik rejime ve millet bütünlüğüne yönelik tedhiş ve şiddet olayları hakkında Kontenjan senatörlerinin verdikleri önergeyle fasılalı da olsa bugün dördüncü günü süren bu Genel Görüşmeyi temin ettikleri için Kontenjan senatörlerine teşekkür ediyorum ve fakat bu konuşmalara başlamadan evvel bu önerge üzerinde konuşmalara başlamadan evvel şahsen beni ve belki bütün demokratik parlamenter rejime gönül vermişleri çok memnun etmişti, çok memnun olmuştuk. Hemen itiraf etmeliyim ki, burada grublar adına yapılan konuşmaların bugünkü meselemize kati teşhisi koyup kati tedavi tavsiye eder mahiyette görmediğimizi ifade etmek mecburiyetini hissediyorum.

Sayın Başbakan, daha evvel, "Bu görüşmeler Hükümete ışık tutacak" dedikleri halde, grup adına konuşanlardan hemen sonra söz almış, üç saate yakın bir konuşma ile araya girmiştir. Kendilerinden sonra birkaç arkadaş konuşunca Partisi kifayet önergesi vermiştir. İşte bu tutum bizi hayal kırıklığına uğratmıştır.

Bir hususa daha işaret etmek isterim ki; önergeyi veren Kontenjan Grubundan Sayın Kubalı hariç, grup adına yapılan konuşma hâlâ Türkiye'deki anarşik olayların hakiki sahiplerine ve şiddet olaylarının başlangıcına yanlış teşhis koyduklarını bize anlatmaktadır. Aslında ben buraya şu grup sözcüsü şöyle konuştu, benim grubumun sözcüsü böyle konuştu demek için çıkmadım; ama hakikati; yani bu anarşik olayları kimlerin başlattığını da söylemeden geçemeyeceğimi kabul buyurunuz.

Sayın Başbakan konuşmalarının üç saatinin hemen yarısına yakınını ülkücülere ayırdılar ve onların yaptıkları olaylara, gezici tabancalara, bastıkları kahvelere hasrettiler; fakat dikkat buyurdunuzsa, ben tutanakları tekrar okudum, bir Devlet müessesini yaktıklarını, gemi batırdıklarını, uçak kaçırdıklarını söylemediler.

Ben isterdim ki; madem ki bu kadar teferruata indiler, hadiseleri bir bir saydılar, bu işlerin baştertipçileri, başmimarları olan komünistlerin yaptıklarını da, memlekete ika ettikleri zararları da sayıp döksünler ve ondan sonra ilk defa şu kürsüden ilan etsinler ve desinler ki;

"Ey, 1968 ve 1969'larda polis kulübesi kurşunlayanlar, Ankara'nın varoşundaki bir radar üssündeki Amerikalıları kaçıranlar, hayatı Türk hükümetlerine tevdi edilmiş bulunan konsolos kaçırıp öldürenler, fakir milletin dişinden, tırnağından artırarak verdiği vergilerle yapılan millî varlıkları yok edenler, Hamido'ya bomba gönderenler, Bahçelievler'de altı kişinin ölümüne sebep olanlar, Profesör Karafakihoğlu'nu öldürenler, duvarları yazboz tahtası haline sokanlar, Millî Hareket Partisi il ve ilçe başkanlarını öldürenler, gezici tabanca kullananlar, kendilerini devlet dışı güç sayanlar, gerek yurt dışı Filistin kamplarında, gerek yurt içi kamplarda eğitim görenler kendinize geliniz, yeter artık, döktüğünüz Türk kanı, kardeş kanı yeter. Sızlattığınız, ağlattığınız analar babalar" dedikten sonra öbür tarafa dönüp dejenere edildiklerini kendi ifade ettikleri derneklere :

"Ey masum Türk çocuklarına Mao veya Lenin modeli öğretim göstermek isteyen TÖB-DER idarecileri, ey temiz Türk işçisini kandıran ve 1 Mayıs'ta içlerinin kızılını Taksim'de ortaya koyan DİSK idarecileri, ey Dev-Genç idarecileri haddini biliniz. Bundan sonra kanun dışı sayılan en küçük hareketiniz müsahama ile karşılanmayacaktır.

Ey ülkücüler, siz de kendinize geliniz. Badema kanunun yasak saydığı bir hareketiniz olursa, bütün Parlamentoyu ve siyasî partileri karşınızda bulacaksınız" demelerini beklerdik.

Ama, kendileri ne yaptılar? Böyle yapmadılar. Sizden evvelki hükümetler zamanında anarşiye karşı eksik olan polis kadrosundan, vasıtaların azlığından, telsiz noksanlığından, balestik servisin iyi çalışmamasından uzun uzun anlatıp komünistlerin, eğer icap ediyorsa faşistlerin köklerine kibrit suyu dökeceklerini açık ve seçik olarak söylemekten geri durdular.

Olmaz, Sayın Başbakan olmaz. İstediğiniz kadar polis kadrosu alınız, polisin ikiye bölünmesine müsaade ettikçe, istediğiniz kadar üniversitelerde talebe ve asistanlara idarede temsil hakkı veriniz, işçiye her istediklerini temin ediniz, komünistlere dur demezseniz, siyasî partileri yan yana getiremezseniz. Böyle

olunca da Parlamentonun tek vücut olarak onların karşısına dikilemeyeceği, anarşiyi önleyemezsiniz.

Geçen gün sizi dinlerken, ne kadar güzel hayal alemine daldım, Türkiye'yi ne güzel toz pembe gösterdiniz. Halbuki, millet cebinde fazla para taşıyamaz oldu.

KEMÂL SARİİBRAHİMOĞLU (Adana) – Yok ki, taşısın.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Olanlar da taşıyamaz oldu. Siz de taşıyamaz olacaksınız. Çünkü, önünüze çıkanlar cebinizdekini boşaltmaktadırlar. Lokantalarda bu hadiseler cereyan etmektedir. Ben teferruata girmemek için bunları söyleyemiyorum.

Evinizde pencerenin önüne oturup gazete okuyamaz oldunuz, arkanızdan bir kurşun yersiniz diye.

Siz, "Fikir hürriyeti, fikir hürriyeti..." diye bütün sokakları Lenin, Stalin, Mao'nun resmi ile kuşattırırken, onlara ait kitapları sergiletirken, millet yaşama hürriyetini, gezme hürriyetini, giyinme hürriyetini, sağlık hürriyetini kaybetmiş bulunuyor.

Sizden rica ediyorum, tek başınıza bir gün İstanbul'da Taksim'den Tünel'e bir gün de Ankara'da Meclisten Sıhhiye'ye kadar saat 12.00'den sonra yürüyerek ininiz, o zaman milletin hangi hürriyet içinde yaşadığını anlayacaksınız.

"Dünyanın diğer memleketlerinde de şiddet olayları olmaktadır. Buralarda ortanın sağındaki partiler komünist partisiyle işbirliği yapıyor ve şiddet eylemlerini önlemeye çalışıyor." diyorsunuz ve rejimin kuralları üzerinde iki büyük partinin hâlâ bir anlaşmaya varamamasını bir eksiklik olarak görüyorsunuz.

Şimdi ben soruyorum, nasıl anlaşabileceğimizi?

Sayın Kubalı'nın da ifade ettikleri gibi, dünyanın her tarafında faşizm, komünizm ortaya çıkıp bir tehlike arz ettikten sonra kendini göstermiştir.

Hal, böyle iken, siz bu hakikati tersine çevirip, sanki Türkiye'de faşizme giden bir idare varmış, bugünkü idareyi devirmek isteyen ve bu yüzden idam edilen gençler varmış gibi idam sehpalarının altında asılan üç komünistin son sözleri gibi, "Faşist idare bu memlekete geleceklerdir." demişler gibi, ille de faşizmin karşısına çıkanlardan bahis buyurursanız, biz "Mülkiyet" derken, siz "Toprak işleyenin, su kullananın" derseniz; biz, "Demokratik parlamenter rejim için komünizm büyük bir tehlikedir. Suç işleyen bu komünistleri hapiste yatıralım." derken, siz af isterseniz, bunları dışarı salarsanız, Türkiye'yi kaynayan kazan durumuna sokmalarına sebep olursanız ve bunlara karşı duranlara da faşist derseniz; biz "Devleti layık ve ehil kimseler, kıdemi olanlar yönetsin derken, siz, "Benden olsun da, bir sene devlet hizmeti olmayanları bu Devleti yönetsin derseniz, biz nasıl sizinle anlaşabilecek ve el ele verebileceğiz?

Bunu Genel Başkanımdan evvel ben kendim bir türlü kestiremiyorum, çözemiyorum.

Yine benim Genel Başkanımın çok yakın bir geçmişte bu olaylara karıştıklarını ifade buyurdunuz, bir gençlik kongresine mesaj ve çiçek gönderdiğini, bu konuşmanızda zikrettiniz. Öbür taraftan orak-çekiçli kızıl bayraklı, komünist liderlerin posterleri bulunan 1 Mayıs Taksim Mitingine iştirak eden milletvekillerinizi ağzınıza almadınız.

Diğer taraftan, duvarlara yazı yazanların cezalandırılacakları hakkındaki kanun, polis adedini artıran kadro kanunu dururken, Hükümete kanun hükmünde kararname çıkarma selâhiyetini getiren kanunu, İçtüzüğü tadil eden değişikliği yapmanız, sizin samimiyetinize bizi bir türlü inandırmamaktadır.

Şiddet eylemlerinin kaynaklarının tespitine yöneldiğinizi ifade buyurdunuz; ama çocuklarımızı zehirleyen, onların masum kafalarını değiştirenlere karşı alacağınız tedbirleri söylemediniz. Herhalde, bu husus için Millî Eğitim Bakanının Bulgaristan'dan gelmesini beklediniz. Bu hususta iğrenç bir misal vermeme müsaade ediniz.

Yüzde yüz katiyetle söylemiyorum; fakat Adana'dan partimin idarecilerinden aldığım bir haberi nakletmek istiyorum size :

Kız lisesinde bir öğretmen talebelerine diyor ki, "İçinizde bakire olan varsa parmak kaldırsın", hiç kimse parmağını kaldıramıyor. Kimse el kaldıramayınca, "Bırakınız bu safsataları; bırakınız bu geri kafalılığı. Gidiniz; ilerici gençlik arkadaşlarını bulunuz. Onların morallerini yükseltmek için, onların seks ihtiyaçlarını görünüz, işte memlekete hizmet böyle olur" diyorlar. Yalnız arkadaşlarım, bunu yüzde yüz katiyetle söylemiyorum.

KEMÂL SARİİBRAHİMOĞLU (Adana) – Yok ki, zaten...

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) – Yapmayın, söylenmez böyle şeyler. O kadar saçmalık olur mu?

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Sayın Millî Eğitim Bakanı...

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) – İnsanda haysiyet kalmıyor.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Dinleyiniz.

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Bu kürsüye yazık oluyor; yaşından utan yahu...

BEHİÇ SONBAY (Zonguldak) – Tahkik etsin, ondan sonra söylesin.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Yüzde yüz bilmeden böyle şey söylenir mi?

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Millî Eğitim Bakanının bu işe eğilmesini istirham etmek için bunu raptediyorum. Gürültü yapmayın canım, dinleyin.

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Gürültüsü var mı?

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Bendeniz de bu ay sonunda Adana'ya gidip bu işi bilhassa tahkik edeceğim ve tahkik ettikten sonra da yüzde yüz hakikatini size ifade edeceğim.

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Tahkik ettikten sonra gelip söyleyeceksin burada. Parlamenterlik bu demektir.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Yakışmaz Âdemoğlu.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Sizden öğrendi, öyle konuşuyor. Sizden öğrendik.

BAŞKAN – Sayın Ege, konuşmayalım lütfen.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) – Tahkik etmeden çok konuştunuz burada. Bu hesapsızlıkları sizden öğrendik biz.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Sayın Başbakan;

Bunları sayıp dökmekte hiç bir fayda yok. Memleket uçurumun kenarında. Sayın Başbakan her ne kadar burada yoksalar da herhalde zabıtları okuyacaklardır. Onun için, Hükümet Başkanı olarak kendilerine hitap ediyorum.

Sayın Başbakan;

Bunları sayıp dökmekte hiç bir fayda olmadığını biliyorum.

ZİHNİ BETİL (Tokat) – İçişleri Bakanı burada.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Memleket uçurumun kenarında. Lütfen dinleyiniz beyefendi. Biz dinledik saatlerce, burada üç saat Başbakanı dinledik, çıt çıkarmadık.

ZİHNİ BETİL (Tokat) – İçişleri Bakanı burada diyorum; Hükümet temsilcisiz değil.

BAŞKAN – Lütfen efendim. Siz devam edin Sayın Âdemoğlu.

M. NURİ ÂDEMOĞLU (Devamla) – Bunları sayıp dökmekte hiç bir fayda yok. Memleket uçurumun kenarında. Bütün oy kaygılarını bir tarafa atınız. Sayın Kübalı'nın dediği gibi, "Bu memlekete hâkim olmak isteyen komünizmin müdafilerine, liderlerine ve siyasete karışan bütün derneklere rest çekiniz"; ama samimi olarak hiç çekinmeden rest çekiniz. Oyunuzun azalması, milletvekili adedinin düşmesi pahasına da olsa bu resti çekiniz. O zaman göreceksiniz, sizin en yakın mesai arkadaşlarınız, sizin en yakın dostunuz biz olacağız; Adalet Partisi

olacak. Fakat, şunu da aklınızdan çıkarmayınız ki, bunu yapmadığınız takdirde bugün size dost gibi görünenler belki de bizden evvel sizi ortadan kaldıracaklardır. Milleti seviyorsanız, memleketi seviyorsanız, hayatınızı seviyorsanız (Bundan şüphe etmiyoruz tabii) samimi olarak bizimle beraber komünistlere rest çekiniz; memleket ancak o şekilde kurtulabilir.

Sözlerimi tamamlarken bir öneride de bulunmak istiyorum.

TRT Kurumu, televizyon ve radyolarına bir göz atın. Bu müessesenin kanun gereği ve ona uygun şekilde idare edildiğine kani değilim. Kışkırtmayı orada da arayınız. Kanunların bazen ayaklar altına alındığını orada da arayınız.. Etkili bir araç, her şeyden evvel, herkesten evvel orada arayınız ki, tahribat çok ve süratli olmasın.

Gayrî adil tutumunu izah ediniz. Adaleti hep sizin lehinize, sizin siyasî teşekkülünüzün lehine olarak çiğnemektedir. Bunda sizin dahliniz olmayabilir. "Bunda sevgi rol oynuyor; ne yapabilirim, ne yapabilirdik" diyebilirsiniz ve hatta haklı olarak sevinebilirsiniz, bu herkeste olan beşerî bir zaaftır, her toplumda olan toplum zaafıdır. Ya iş sevgisinin dışında kamufle edilmiş bir gaye taşıyorsa, ya iş sevgisinin dışında bir dalkavukluksa; dalkavukluklardan istifade edilir ve bir süre için netice alınabilir; ama dalkavukluk, insanı bir süre sonra rezil eder, yalnız bırakır.

Gayesi ve adil tutumu TRT tashih etmezse, siz tashihe kalkın; kanunlar çizgisine gelmezse elbette onu hizaya getirecek merciler vardır. TRT'nin bu tutumundan zarara uğrayanlar, sıkılanlar muhakkak ki mücadelelerini yapacaklar, ilgili mercileri harekete geçireceklerdir; ama kendisine dalkavukluk eden bir kişiden sıkılan kimsenin, o kişiye "Bunlara ne lüzum var, normal davransanız daha iyi olmaz mı?" şeklinde ikazı gibi, siz de TRT'ye ikazda bulununuz, kanun, adalet yoluna davet ediniz; bunu hem insan olarak yapınız, hem menfaat için yapınız, hem de görevinizin gereği olarak yapınız.

Muhterem arkadaşlarım,

Meselelere bu açılardan bakmak mecburiyetindeyiz. Hadise güncedir. Türkiye'de cereyan eden hadiseler elem vericidir, Hükümetin mesuliyetindedir.

Sözlerimi bitirirken, Allah Türk Milletinin yardımcısı olsun demekten; bizi hürriyeti kökünden yok eden, insanlara esaret hayatı yaşatan komünizmden esirgesin demekten kendimi alamıyorum.

Hepinize saygılar sunarım. (AP sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim.

Sayın Besim Üstünel, buyurun efendim. Sayın Üstünel, süreniz yarım saattir.

BESİM ÜSTÜNEL (İstanbul) – Sayın Başkan, sayın senatörler;

Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulu olarak Türk toplumunu yakından ilgilendiren bir konuyu tartışıyoruz. Bu konuyu; yani silâhlı şiddet eylemleri konusunu Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda genel görüşme çerçevesi içinde tartışmamıza olanak veren Grup üyelerine ve Başkanına teşekkür ederek sözüme başlamak istiyorum.

Konu iyi sınırlanmadığı takdirde ve neyi tartışacağımızı iyi bilmediğimiz takdirde, görevimizi iyi yapamayız. Neyi görüşüyoruz, niçin tartışıyoruz; bunu baştan çok iyi bilmek, ortaya koymak istiyorum.

Görevimiz, biraz önce de değindiğim gibi tırmanma halinde olan şiddetli silâh eylemleri karşısında Türk toplumunun duyduğu rahatsızlığı tedavi edebilmek, onlara çözüm yolları önerebilmek. Bunun için Parlamentonun bir kanadı olarak Cumhuriyet Senatosu, konuyu enine boyuna tartışıyor, yeterlik önergesine karşı çıkıyor ve tartışmaların devam etmesini istiyor.

Niçin tartışıyoruz?.. Çünkü, bu olaylar Türk toplumunu öylesine rahatsız ediyor ki, hayat pahalılığı bile ekonomik kriz bile bu olaylar karşısında önemini yitiriyor. Dolayısıyla biz eğer politikacılar olarak, halkı temsil eden senatörler olarak; gelip burda teşhislerimizi söylemezsek, olaylara doğru teşhis koyup, tedavi çarelerini ortaya koymazsak, bunu yapacağımıza karşılıklı sataşmalarla ve atışmalarla, hatta son konuşan arkadaşımızın talihsiz bir şekilde yaptığı gibi kızlarımızın namusuna dil uzatmakla konuyu sınırlarının dışına taşırırsak görevimizi yapmamış oluruz.

Değerli arkadaşlarım;

Parlamento olarak bize düşen görev; hiç kuşkusuz uygulama mevkiinde olan Hükümete yol göstermek, gerektiği zaman ona yön vermek, gerektiği zaman yaptıklarını denetlemek ve yapmak istedikleri bizim düşüncelerimize uyuyorsa ona destek olmaktır. Dolayısıyla biz parlamento olarak; bu anarşist olaylara, ya da silâhlı şiddet eylemlerine, terörist eylemlere kaynakları açısından, kullandığı araç ve gereçleri açısından doğru teşhis koymaya, kendi teşhisimizi koymaya mecburuz.

Hükümetin, Başbakanın dilinden burada ortaya koyduğu teşhisleri gördük. Bununla mutabık olabiliriz veya olmayız. Yeterli görebiliriz, ya da görmeyiz; ama bunun dışıda bir görüşümüz varsa, bunu açıkça ortaya koymamız gerekir.

Terör ya da siyasal amaçlı, şiddet eylemleri, ya da silâhlı eylemler, diğer siyasal eylemlerden ve diğer silâhlı eylemlerden çok farklıdır. Kan davası güden iki aşiret birbirini vurur, bu bir terör eylemi değildir. Bu silâhlı bir eylemdir, cinayettir, suçtur; Ceza Kanununda bunun yeri vardır. Bu, o kanunlara göre toplumsal yönü olan bir polis olayıdır; ama toplumsal bir terör eylemi değildir.

Trafik kazası olur, içkili bir vatandaş, beş-on kişiyi kamyonuyla otobüsüyle veya otomobiliyle ezerse bu bir ölüm olayıdır, trafik olayıdır, bir polis olayıdır; ama topluma korku salan, korku salmayı amaçlayan bir olay değildir.

Dolayısıyla bunun da tartışmamızla ilgisi yoktur. Başka bir siyasal gösteri düşünelim. Siyasal eğilimi belli veya belirsiz bir grup gösteri yapıyor. Gösteri Yürüyüşleri Kanununa göre, bu bir siyasal olaydır; ama bu siyasal olay, silâhlı bir olay değilse, topluma korku salmayı amaçlayan bir olay değilse, bir terör eylemi değildir.

Öyle ise, tartışacağımız olayları sınırlamak için söylüyorum, olaylar, silâhlı, yani öldürmeyi, yaralamayı ve korku salmayı amaçlayan olaylar olmalıdır. Sadece öldürme, sadece yaralama sadece karşı tarafa zarar verme, silâhla bile olsa, terörist olay değildir; bazen öldürme, yaralama olmadan, silâhlı veya bombalı bir olay, topluma öldürmeli bir olaydan çok daha fazla korku salabilir. Bunun İngiltere'de, İrlanda'da örneklerini görüyoruz, Türkiye'de bir miktar görük ve belki daha önümüzdeki günlerde görürüz; bilemiyorum.

Mesela, otomobillerin içine saatli bomba koyup, birkaç yerde, hiç belli olmayacak, umulmadık yerlerde birden patlasalar, bu olayların sonunda hiç kimse ölmese; ölüm olayı yok, şiddet olayı yok, silâh patlama olayı yok; ama bomba patlamalarıyla öyle belirsizlik yaratılır ki, herkes sinemaya, kahveye gitmeye, otobüse binmeye, okula gitmeye, çocuğunu mektebe göndermeye korkar hale gelir. Bu, silâhlı korku yayma eylemidir, terör eylemidir, siyasal amaçlı bir eylemdir ve dolayısıyla buna karşı mücadele etmek, buna karşı birtakım çözümler bulmak zorundayız.

Böyle sınırladığımız korku salıcı eylemlerin siyasal amaçları ne olabilir?.. Ülkemizde ve başka ülkelerde de görülen siyasal amaçların başlıcalarını şöyle grublayabiliriz :

Bölgecilik, bölücülük eylemleri. Bunların, İrlanda'da, İspanya'da, Türkiye'de, başka yerlerde gördüğümüz çok çeşitli örnekleri vardır. Bu amaçla bir bölgeye bağımsızlık kazandırmak veya bölücülük yapmak veya ırkçılık yapmak için, bir bölgede bölücülük faaliyeti yapılır, bu amaçla birtakım silâhlı eylemler düzenlenir. Bu, bir amaçtır.

İkincisi; siyasî iktidarı yıpratma ve hükümeti düşürme amacı olabilir. Yani asıl amaç, bir bölgeye bağımsızlık kazandırmak falan değildir; ama Hükümeti beğenmezseniz, Parlamento içinde düşüremezseniz, Parlamento dışında başka yollardan kamuoyu yaratarak, bilmem basını etkileyerek düşürme olanağını bulamazsanız, "Acaba sokakta yıpratarak Hükümeti istifa zorunda bırakabilir miyim veya Hükümeti birtakım Anayasa dışı güçlerle bastırabilir miyim?" diye bir plan hazırlarsınız, bu da bir seri silâhlı şiddet eyleminin nedeni olabilir.

Bir başka amaç; sol, ya da sağ korkusu yahut aşırı sağ, aşırı sol korkusu. Yani bir çeşit doktriner fobi. Bazı çevreler doktrinlerin aşırı ölçülere varmasından doktriner inançların katılaşmasından doğan, karşıt görüşlere karşı hazımsızlıklardan doğan bir çeşit fobi, yani korkudan doğan eylemler düzenlerler. Bir gruba bakarsınız, kendisinin dışında herkes faşisttir, bir gruba bakarsınız kendisinin dışında herkes komünisttir. Solun türleri hakkında da fikri yoktur veya yokmuş gibi gözükür, herkes onun gözünde komünisttir ve hem de yarın, öbür gün, bu kış, gelecek kış Hükümeti basacak, Devleti basıp teslim alacak kadar tehlikeli komünisttir.

Başka gruba bakarsınız, o grubun da gözünde herkes faşisttir veya bir grup faşisttir ve o kadar tehlikelidir ki, derhal Hükümeti basıp devralacak güçtedir. Bu kadar korkuya kapılan katı grublar, hiç kuşkusuz bu korkularının sonucu olarak, silâhlı eylemler düzenleyebilirler ve bunlar siyasal amaçlı silâhlı eylem niteliğini; yani konumuzun içeriğini oluşturur.

Bir başka neden; bir ülkede demokrasiden hoşlanmayan güçler vardır ve bu güçler o ülkede şu veya bu nedenle, içerden veya dışardan aldıkları ilhamlarla veya emirlerle demokrasiye son vermek isterler ve bu amaçla birtakım silâhlı olaylar, eylemler düzenlerler. Bazen bu amaçların biri, birkaçı bir arada olur. Yani bugün Türkiye'de olduğu gibi İspanya'da olduğu gibi, bazı dönemlerde Portekiz'de olduğu gibi veya bugün Almanya'da, Fransa'da bunların bir ölçüde olduğu gibi, bölücülük amacı, sağ, ya da sol fobisi, iktidarı yıpratma amacı ve demokrasiye son verme amacı güden grublar bir arada bazen birbirlerine karşı, bazen birbirleriyle işbirliği halinde terörist eylemler düzenleyebilirler. Bunlarla mücadele edebilmek için, bence bunlar hakkında kesin teşhisleri koymak, hangi grubun hangi amaçla hareket ettiğini bilmek, ona göre politika düzenlemek gerekir.

Türkiye, bildiğiniz gibi, bir süreden beri, 1946'dan bu yana demokratikleşme süreci içine girmiştir. Çok partili parlamenter rejime geçtiğinden bu yana, önce biçimsel demokrasiyi, sonra sosyal ve ekonomik içerikli demokrasiyi yerleştirmek için sürekli gelişme içine girmiştir. Bunun bir aşamasında, özellikle 1960'dan sonra, 1961 Anayasası ile Türkiye'de hem biçimsel demokrasi (Klasik demokrasi) daha iyi güvencelere kavuşturulmuştur., hem de bunun sosyal ve ekonomik içerikli olmasını sağlamak için Anayasamıza ve yasalarımıza hükümler konmuştur.

Bu gelişmelerin etkisi altında Türkiye'de sol partiler kurulmuştur; Türkiye İşçi Partisi gibi. (Diğer partiler de var; yeni kurulan partilerden bahis ediyorum.) bazı eski partilerimiz (CHP gibi) daha açık bir şekilde sola açılmak gereğini, zorunluluğunu duymuşlardır ve bunun sonunda Türkiye'de bir çeşit sol korkusu başlamıştır.

İşte, yeni sosyal güçleri temsil eden bu siyasal kuruluşların güç kazanması karşısında, geleneksel sosyal güçler; yani tutucu güçler ülkede bir çeşit yeni kamplaşmayı gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. 1940'larda, 1950'lerde Türkiye'de, benim bir konuşmamda söylediğim gibi, siyasal tartışma daha çok biçimsel sorunlar üzerindeydi. Ezan Türkçe mi okunsun, Arapça mı okunsun, bilmem şöyle mi olsun , böyle mi olsun?... Yani işin köküne inen; sosyal, ekonomik sorunların köküne inen tartışmalar fazla yapılmıyordu.

Oysa, 1960'lardan itibaren kimse, "Türkiye'de ezan Arapça mı okunsun, yoksa Acemce mi okunsun?" tartışmasına girmiyor artık. Tartışma başka alana çekilmiş. İşçiyle işveren, sömürenle sömürülen ve çeşitli sosyal grubların ülke yönetiminde ne ölçüde pay alacağı, ne ölçüde söz hakkına sahip olacağı tartışılmaya başlamış.

İşte bu grublaşma karşısında tabanını kaybettiğini gören geleneksel siyasal güçlerin, "Ülkede, acaba bu kamplaşmayı (Çünkü, böyle bir kamplaşma demokratik düzen içinde olduğu zaman, işçiler, köylüler işverenden sayıca daha çok; öyleyse bir parti çıkıp da siyasal bakımdan işçilere, köylülere sahip çıkarsa, öbür parti de klasik şekliyle kalıp da işverenlere sahip olmakta, kapitalistlerin yararını korumakta devam ederse, seçimi kaybedeceği muhakkak) başka alanlara kaydırabilir miyiz acaba?" düşüncesi, ülkenin başka açılardan kamplaşmasına yol açmıştır. Tıpkı, vaktiyle İngiltere'de, Almanya'da, Fransa'da, İspanya'da olduğu gibi, kamplaşma; işçiyle işveren, sömürenle sömürülen, topraklı ile topraksız arasında bir siyasal, demokratik çatışma, çekişme olacağı yerde "Acaba Alevi ile Sünni çatışmasına, Türkle Kürt çatışmasına, Doğuluyla Batılı çatışmasına dönüştürebilir miyiz?..." şekline dönüşmüştür. Bütün bu olayların temelindeki strateji , sağın stratejisi Türkiye'de de, dışarıda da bu olmuştur; bu, beynelmilel kapitalizmin her ülkede uygulanan klasik bir modelidir.

Dolayısıyla Türkiye'de bugün ulaştığımız siyasal gerginliğin temelinde bu stratejinin yattığını hepimizin çok açık bir şekilde bilmemiz gerekir.

Hemen ilave edelim ki, biz, bu çatışmaların silâhlı çatışmaya dönüştüğü 1968 başından bu yana, sürekli olarak Cumhuriyet Halk Partisi, benim yönetimde görev aldığım 1967-1971 dönemi dahil, o erken yıllarda bile, (1968'de silâhlı çatışmalar başlamıştı) silâhlı eylemlerin her türlüsünün karşısında yer aldı. Neden?.. Bu stratejiyi , temeldeki sağın oyununu çok iyi bildiğimiz için. Çatışmayı silâha dönüştürmek, bölücülüğe, Kürtçülüğe, başka olaylara, kanallara aktarmak aslında solun zararınadır, solun gelişmesinin zararınadır. Onun için silâhlı eylemlerin her türlüsüne, kurulan her türlü tuzağa karşı çıkmamız gerektiğini bilinçli olarak bildiğimiz için, Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Commer'in

arabası yakıldığı zaman ilk suçlayan biz olduk. Diğer öğrenci olayları karşısında çıkıp suçlayan, silâh kullanmasına karşı olduğumuzu söyleyen biz olduk ve biz gençlik örgütlerimizi hiçbir zaman silâhlı eylemler içerisine itmedik, devamlı olarak silâhsızlanma çağrısında bulunduk. Bunu bilinçli olarak yaptık ve sanıyorum bugüne kadar da en tutarlı parti olarak bu konuda sadece Cumhuriyet Halk Partisi kaldı.

Değerli arkadaşlarım;

Son dört yılın talihsiz olaylarına eğildiğimiz zaman görüyoruz ki, bu konuda Türkiye'de demokrasiyi koruması gereken ikinci büyük parti, Adalet Partisi, maalesef aynı şekilde bilinçli davranmamıştır. Ne yapmıştır?.. Derhal seçime gidilmesi gereken, dünya ekonomik koşullarının, ekonomik krizinin ve içerideki önemli olayların karşısında derhal halktan yeniden yetki alınması gereken bir dönemde, kalkıp başka, kendisinin daha sağında olan, dinci sağ veya silâhlı sağ olarak kendisinin daha sağında olan küçük partilerle bir cephe oluşturmuştur ve bu cepheyi oluştururken... (AP sıralarından gülüşmeler)

Güleceksiniz tabii sayın üyeler.

HAYRETTİN ERKMEN (Giresun) – 1974 Koalisyonunu unuttun.

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) – 1974 Koalisyonunu hatırlıyor musun?

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Bu cepheyi oluştururken, sokaktaki silâhlı gücüne güvendiğiniz bir küçük partiye, üç üyelik bir küçük partiye iki bakanlık koltuğu vererek, birini Başbakan Yardımcısı, birini Devlet Bakanı yaparak, silâhlı eylemlerin temsilcilerini, Devletin içine kadar soktunuz.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Siz de her kişiye bir bakanlık verdiniz.

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) – Onların militanı yok.

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Ben daha önce bütçe tartışmalarında da söylemiştim, tekrar anımsatayım.

Eğer biz, günün birinde hükümeti kurmak için üç kişiye muhtaç olduğumuz zaman TİKKO'ya, HAKKO'ya ortaklık teklif edip, onların Parlamentoda temsilcileri olduğu zaman, sırf sokakta silâhlı güçleri var diye birine Başbakanlık Yardımcılığı, birine bilmem Devlet Bakanlığı versek; yani sizin yaptığınızın öbür yöndeki paralelini yapsak, siz bize neler söylemezdiniz...

Demokrasiyi üç koltuk için bu kadar tehlikeye atar mı insan?... Ama attınız. Arkasından İkinci Cepheyi kurdunuz, devleti iyice bu silâhlı güçlerin işgaline terkettiniz.

İşte, bugün siyasal amaçlı terör eylemlerinin gerisinde yatan budur. Ben demiyorum ki, "Sol terör yoktur". O da var; ama...

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Siz niçin verdiniz?..

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Ona geleceğim biraz sonra.

... Ama sizin Hükümetiniz döneminde, iktidar olduğunuz dönemde cephe kurarak yaptığımız bu hata, bizi bugünkü ileri ölçüde terörist eylemler noktasına getirmiştir.

Bunun karşısında bize cephe çağrısı yapılmadı mı Sayın AP'li senatörler?.. Hatırlarsınız, geçen yıl yapıldı.

BAŞKAN – Sayın Üstünel, şahıslara hitap etmeden lütfen konuşun.

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Peki Sayın Başkanım.

Geçen yıl bize, bizim dışımızdaki ve ilerimizdeki sol güçler tarafından Ulusal Demokratik Cephe kurma çağrısında bulunuldu.

MUZAFFER DEMİRTAŞ (Konya) – Nedir o?...

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Ulusal Demokratik Cephe, "Milliyetçi Cephe" dediğiniz cephenin karşısında, sağ cephenin karşısında sol cepheyi oluşturmak. Biz, en yüksek düzeyde, parti olarak bunun karşısına çıktık, grup olarak bunun karşısına çıktık, "Türkiye'yi cephelere bölerek büsbütün bölücülüğe, yıkıcılığa itemeyiz." dedik. Onun için biz, bizim dışımızdaki solla işbirliği yaparak iktidar olmak veya politika yürütmek yerine, tek başına kalıp; hatta onların oklarına hedef olmayı tercih ettik ve bunu karşılığında bize sadece sağ gazetelerden bir tanesinden akıllıca bir değerlendirme geldi, bunu takdir ettiğini yazdı. Başka hiçbir parti veya basın bizim bu akılcı hareketimiz, bu tutarlı hareketimizi övgüyle karşılamadı; ama biz bu övgüler için değil, Türkiye'nin ve Partimizin uzun dönemli çıkarlarını düşündüğümüz için bu cephecilik tuzağına düşmedik.

Dolayısıyla biz, anarşik olaylarla da, terörist silâhlı eylemlerle de başarılı mücadele verecek güçte ve kararlılıkta olan tek partiyiz ve Hükümetimiz de onun Hükümetidir.

HAYRETTİN ERKMEN (Giresun) – Asarı meydanda.

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Demokrasi düşmanlığını amaçlayan şiddet eylemlerinin olabileceğinden söz etmiştik. "Bunun kaynakları; yani demokrasi düşmanlığı veya bir hükümeti yıpratıp düşürmek amaçlı terörist eylemler içeriden vey dışarıdan kaynaklanabilir." demiştik. İçeriden nasıl kaynaklandığını biliyorsunuz. Bir küçük parti, 100 yıl boyunca iktidara seçim yoluyla gelemiyeceğine inanmış bir silâhlanmış parti, orduyu göreve çağırarak, kendi gençlik kollarını çeşitli örgütler içerisinde silâhlandırarak bu amaçlara yöneltmektedir.

Bunun dışında, birtakım dış güçler de, hiç kuşkusuz aynı amaçla Türkiye'de demokrasinin son bulmasını veya en azından bu Hükümetin gitmesini isteyecek niteliktedir.

Değerli arkadaşlarım;

Türkiye'de her istediğinin emir telakki edilip yapılmadığını gören birtakım dış güçler, hiç kuşkusuz, Türkiye'yi hizaya getirmek için, yola getirmek için, içeride ona birtakım güçlükler çıkarmayı planlayabilir.

Bunun örnekleri başka ülkelerde yok mu?.. Var. Ortadoğu'da yaptılar, Lübnan'da yaptılar; İran'da yapıyorlar, başka ülkelerde yapıyorlar.

Süper devletlerin neler yapabileceklerini görebilmeniz için sizlere tavsiyem; Afrika'da neler olduğunu mümkünse dış basından izleyiniz. Afrika'nın her ülkesinde başka bir model uygulayarak iki süper devlet çatışmaktadır ve içerideki veya dışarıdaki aletleri kullanarak; kimisinde Küba'dan askerler getirerek, kimisinde Rusya'ya karşı Çinden kuvvet veya silâh getirerek, kimisinde ikili, kimisinde üçlü koalisyonlarla çeşitli oyunlar oynanmaktadır.

Dünya güç dengesini kendi lehlerine değiştirmek için, Afrika'da bu ölçüde müdahalelerde bulunan süper devletlerin, Ortadoğu gibi hassas bir bölgede boş durmayacaklarını hepiniz takdir edersiniz. Dolayısıyla, Türkiye'deki olayların hiç olmazsa bir kısmının arkasında bunların olduğunu bilmemizde yarar vardır.

Değerli arkadaşlarım;

Burada Hükümet adına konuşan Sayın Başbakanımız, "Polisin güçlendirilmesi gerektiğinden, daha etkili örgütlenme, izleme, bilgi toplama gereğinden" söz ettiler. Kuşkusuz bunlar yararlı şeylerdir; ama bilmemiz gereken şudur ki, bu olaylar sadece polisiye olaylar, sadece polis olayları değildirler. Yani, adi sokak kavgası veya sokakta adam öldürme, ev soyma, hırsızlık gibi olaylar değildir. Bunlar, etkin polis sayesinde bir ölçüde eylemlerinden caydırılabilir; ama asıl caydırıcı faktör, bence, siyasal ortamın bunları eylemden vazgeçirecek yönde değiştirilmesidir. Eğer bir küçük parti bunları teşvik etmeye devam ederse, bir büyük parti bunları korumaya devam ederse, o zaman bu terörist eylemciler, siyasal ortam bakımından gelişmeye müsait bir ülke bulduklarını sanırlar ve dolayısıyla, siyasal partilerin işbirliğinden, anlayış birliğinden doğabilecek caydırıcılık ortadan kalkar.

Dolayısıyla, benim Yüce Kurulunuza önerim; Türkiye'deki büyük siyasal partiler başta olmak üzere, tüm demokrasiye inanmış kuruluşların, Türkiye'deki siyasal ortamı, terörist eylemlere izin vermeyecek, müsamaha göstermeyecek yönde süratle değiştirmeleri olacaktır. Bu, polisin daha etkin bir polis olması, daha etkin silâhlarla donatılması kadar, hatta ondan daha önemli bir caydırıcılık sağlayacaktır.

Hiç kuşkusuz, halkımızın gösterdiği davranış; yani terörist eylemcilere yüz vermemesi, onlara destek olmaması çok önemli, olumlu bir faktördür. Eğer buna büyük siyasal partilerimiz de içtenlikle ve açıkça katılırlarsa, sanıyorum ki, diğer disiplin kararları; polisi iyileştirme, jandarmayı daha etkin şekilde kullanma önlemleri yanında, Hükümetin demokrasiyi kurtarma yolundaki çabaları başarıya ulaşacaktır.

Değerli arkadaşlarım;

Burada konuşan bazı sözcülerimiz veya burada konuşamayan dışarıdaki parti liderlerimiz, biraz önce sözünü ettiğim sol korkusunu, sol fobisini çok açık bir şekilde ifade ettiler.

Adalet Partisinden konuşan bir eski Sayın Bakan burada, "Türk tipi demokrasiden" söz etti ve "Her ülkenin kendisine göre demokrasisi vardır; Fransa'nınki başkadır, İngiltere'ninki başkadır, Almanya'nın ki başkadır, İspanya'nınki başkadır; Türk tipi de tabii ki başka olacaktır." dedi ve "Dolayısıyla 141-142'nin kalkamayacağını, Türkiye'de bazı partilerin kurulmasına izin verilmeyeceğini" söylediler. Bunun gerekçesi olarak da...

BAŞKAN – Sayın Üstünel, sürenizin bitmesine üç dakika kalmıştır.

BESİM ÜSTÜNEL (Devamla) – Peki Sayın Başkan.

Bunun gerekçesi olarak da, Türkiye'nin coğrafî mevkiinin bir süper Devlete çok yakın bir yerde olmasını gösterdiler ve dediler ki, "Eğer Türkiye'nin yeri Güney Amerika'da olsaydı, o zaman durum değişik olabilirdi."

Değerli arkadaşlarım, bu demokrasi anlayışını paylaşmaya bir kere imkân yok. Demokrasi; Avrupada parlamenter özgürlükçü demokrasi neyse, Türkiye'de de o olacaktır. Hiç kuşkunuz olmasın, bunda herhangi bir fedakârlık yapmak gerekmez, zorunlu değildir ve buna hiçbirimizin gönlünün razı olmaması gerekir.

İkincisi; Türkiye'nin yeri Rusya'nın dibinde olmayıp da Latin Amerika'da olsaydı, orada acaba solun fazla gelişmesine izin verilir miydi?.. Şili'de verdiler mi?... Küba'da verdiler mi?... Vermediler; ama buna rağmen Şili'de bir türlü, Küba'da başka türlü olaylar cereyan etti; ki bu olaylar bugün demokrasinin daha ileri ölçülerde geliştiği Türkiye'de cereyan edememektedir. Eğer etmemesini istiyorsak; yani Türkiye'nin ikinci bir Küba veya ikinci bir Şili olmamasını, ikinci bir Çekoslovakya olmamasını istiyorsak, (Ki, hepimizin bunu istediğine kaniim) o zaman Türkiye'de özgürlükçü, çoğulcu parlamenter demokrasiyi elbirliği ile geliştirmemiz, yaşatmamız ve bütün demokrasi düşmanlarına karşı; aşırı sağdan aşırı soldan gelen tüm demokrasi düşmanlarına karşı güç birliği etmemiz gerekir.

Değerli arkadaşlarım;

O bakımdan, yine dışarıda bir siyasî parti liderinin "Sol yokken Türkiye rahattı." gibi çok rahatça söylediği sözleri de kabul etmemize imkân yok. Sol yokken Türkiye rahattı; yani bütün bu rahatsızlığın sebebi sol. Demek ki sol fobisi, sol düşmanlığı bütün bu olayların temelinde. Bunu söyleyen bir parti lideri komandolara, silâhlı faşizan sağ güçlere direktif vermekten başka birşey yapmış olmuyor.

Değerli arkadaşlarım;

Bu sol fobisi ülkeleri nereye götürmüştür; daha önce bir vesile ile söylemiştim. Solun geliştiği 1930'larda büyük depresyondan sonra, yani ekonomik krizin, çöküntünün en önemli yıllarında Avrupa'da Amerika'da bu ekonomik çöküntünün etkisi ile solun geliştiği, Marksist solun geliştiği Almanya'da, İtalya'da, İspanya'da sosyal tepkiler başka türlü olmuştur, kuzey ülkelerinde başka türlü olmuştur. Almanya'da bu sol fobisinden dolayı "Solu önleyeceğiz" diye demokrasi feda edilmiştir. Adolf Hitler hazretlerine her şey bırakılmıştır ve Almanya ancak ülkesinin yarısını kurtarabilmiştir, demokrasiyi kazandırabilmiştir; öbür yarısını o korktuğu sola kaptırmıştır. İspanya'da, Portekiz'de 40 yıl kapkara bir faşist döneme girmiştir, o faşist dönem bitip demokrasiye döndükleri zaman, o yaşadıkları solun 40 türlüsünü bizzat ordunun içinde, silâhlı kuvvetlerin içinde ve halkın içinde görmüşlerdir. Ve şimdi, Krala karşı tertiplenen bir tuzak karşısında, darbe karşısında, dün İspanyol Komünist Partisi Liderinin çok akıllıca söylediği bir söz vardır. Diyor ki, "Eğer Kralı darbe ile uzaklaştırmak başarıya ulaşsaydı, biz, demokrasiye inandığı için İspanyol Kralının yanında olurduk."

Marksist solun bile bu kadar akıllı olduğu, akıllı davrandığı bir İspanya'da 40 yıl "Sol" kelimesini ağıza almak yasaklanmıştır.

Bu ters tepkilere karşı, bu olumsuz gelişmelere karşı o dönemde (1930'larda) İsveç ve Norveç, bildiğiniz gibi, aynı gelişmeler karşısında çok daha değişik bir yol tutmuşlardır. Solu, gecikmeden iktidar sorumluluğu ile karşı karşıya bırakmış, işçi partilerine, sosyalist partilere iktidarı bırakmış ve dolayısıyla orada aşırı sol çok belli ölçülerdedir. Serbest, sonuna kadar serbest, hiçbir yasak yok; iki türlü, üç türlü Marksist parti vardır, ama % 3-5'te kalıyor. Çünkü, toplumun yapısını, gelir bölüşümünü, servet bölüşümünü, sol siyasal güçlerin siyasî iktidardaki payını öylesine değiştirmiş ki, orada aşırı siyasal akımlar güçlenememiş, dolayısıyla İsveç veya Norveç, bir Almanya olmamış, bir Mussolini İtalya'sı olmamış, bir İspanya veya Portekiz olmamış.

Değerli arkadaşlarım,

Gelin işbirliği yapalım ve sol korkusunu silâhlı solu; tıpkı silâhlı sağa karşı çıktığımız gibi önlemek amacıyla karşımıza alalım, ama solun her türlüsüne kar-

şı çıkarak, Türkiye'yi ikinci bir Almanya, İtalya veya İspanya yapmayalım, onun yerine bir İsveç gibi, bir Norveç gibi çağdaş demokrasiyi sosyal ve ekonomik içerikleriyle beraber yerleştiren çağdaş bir toplum haline getirelim.

Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım. (CHP ve Cumhurbaşkanınca S. Ü. Grubu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Biz de teşekkür ederiz efendim.

Söz sırası Sayın Kâzım Karaağaçlıoğlu'nda?.. Yoklar. Sayın Selâhattin Cizrelioğlu?.. Yoklar. Sayın Nejat Sarlıcalı.

Buyurun efendim. Sayın Sarlıcalı, süreniz 30 dakikadır.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyeler Grubu tarafından verilen önerge üzerinde konuşmaların sonuna yaklaşmış bulunuyoruz. İçtenlikle konuyu Cumhuriyet Senatosuna getiren sayın Kontenjan Gurubu üyeleri, burada cereyan eden müzakereleri, konuşmaları sonuna kadar dikkatle izlemiş bulunuyorlar, Muhtelif partilere mensup, ya da bağımsız üyelerin etraflıca konuşmaları, konuyu değişik yönleriyle ortaya atmış bulunmaları herhalde önergeyi veren arkadaşlarımızın da dikkatinden kaçmamış olacaktır.

Öyle ise şimdi, herhalde önergeyi veren Cumhurbaşkanınca Seçilmiş Üyeler Grubu bir daha toplanarak aralarında bu tartışmalardan sonra bir değerlendirme yapacaklar ve nereden başlayıp nereye geldiğimizi ve hepimizin şikâyetçi olduğu bu bunalımdan Cumhuriyet Senatosunun çıkmakta ne derece yararlı olduğu sonucunu ortaya dökeceklerdir. Ben, bu değerlendirmenin neticesini merakla bekleyeceğim.

Söz alan üyeler, çoğunlukla önergede saptanmış bulunan hedeflerin dışına çıkarak, ülkenin bugünkü hale gelmiş olmasının sorumlusunu daha çok aradılar ve hep bildiğiniz gibi, büyük suçlamalarla bazı sonuçlara gitmeye çalıştılar. Konuşmaların kanavasını, konuşmaların esasını, sanıyorum bu çerçevede yürüttüler. Ben de, izin verirseniz bu çerçeve içinde benden önce konuşan Sayın Profesör arkadaşımız Üstünel'in bıraktığı yerden alarak, bir noktaya kadar sorunu getirmek istiyorum.

Önce, geriye doğru bakmak zorunda olduğumuzu ifade etmeliyim. Bu konu, 1970'lerin 12 Mart muhtırası ile bir yerde durmuş ve ondan sonra ülke yönetimi değişik biçimler alarak bugünkü aşamaya kadar gelinmiştir. Öyleyse, 11 Mart 1970 tarihindeki ülkenin manzarasını hepimiz hatırlamak zorundayız. O zaman, yalnız eylemli ve silâhlı bir sol vardı ve o sol Devlete karşı başkaldırmıştı ve o

sol, Devleti silâh yolu ile ele geçirmek için çeşitli eylemlere girmişti, girişmişti. Konsolos kaçırmaktan, yabancı ülkelerin teknisyenlerini kaçırmaktan başlayarak, daha çok sistemli biçimde bütün dünyada görüldüğü şekilde silâhlı bir sol eylem alıp yürümüş idi.

Sayın Üyeler;

Ülkenin o günkü manzarasını düşünün. O gün işbaşında bulunan Hükümet, yalnız bir cepheye karşı; yalnız eylemli, silâhlı bu sola karşı uğraşı vermeye çalışıyordu; ama bu uğraşı da son derece başarısız olduğu için, ülkenin daha kötüye gitmemesi bakımından, 12 Mart Muhtırası verildi.

Bugün, tamamen değişik. İki cepheden, hem sağdan, hem soldan silâhlı biçimde eylemler başlamış, yürütülmüş ve Hükümetimiz iki cepheye karşı uğraş vermek zorunda bırakılmıştır. O gün Devleti eline geçirmek isteyenler ve Devletle kavga edenlerin hakkından Devlet gelebilir veya gelmediği zaman yan güçler onun yardımına koşabilirdi; koştu. Ama bu gün, Devleti ele geçirme bir yana, asıl silâhlı sol eyleme karşı, silâhlı sağ eylem, sanki cezasını kendisi verecekmiş gibi, ülkede kişiler, gençler arasında bir silâhlı çatışmayı teşvik etti; ama bugünkü Hükümet, elbette yan tutmadan bu iki örgüte karşı, bu iki tür örgütlenmelere karşı da aynı biçimde karşı olduğunu beyan etti.

Şimdi, öyleyse bugünkü Hükümetin uyguladığı sistem, uyguladığı metotlar, kuşkusuz demokratik ölçüler ve özgürlükler içinde kalan bir hükümetin yapabileceği biçimde hareketlerdir.

Hatırıma şu geliyor, son Ecevit Hükümeti kuruluncaya kadar bugünkü eylemler neden bu derece tırmanmamış idi de, Milliyetçi Cephe Hükümeti düşürüldükten ve onun yerine Ecevit Hükümeti kurulduktan sonra tırmanış başladı?.. Bunun bir nedeni olmak lazımdır.

Arkadaşlar;

1973 seçimleri, hep bildiğiniz gibi, Ecevit İktidarının yedi aylık kuruluşu, ondan sonra Irmak Hükümetinin geçici bir dönemi ve ondan sonra da Birinci Cephe Hükümetinin kuruluşu ile başlar. İşte, herşey o zaman başlar; her şey o zaman başladı. O zamana kadar Orta Doğu Teknik Üniversitesinde, diğer üniversitelerde, okullarda hatta 1970, 1969, 1968 eylemlerine karışan gençler bile bir yerde okullarına dönmüşler, derslerinin başına dönmüşler idi; ama onları hedef göstermek suretiyle sağda bir başka örgütlenme teşvik ediliyordu. O kurulun örgütlenme, işte silâhlanarak âdeta uyuyan insanların üzerine gide gide, nihayet bugünkü duruma ülkeyi getirmiş oldu.

Bir yerde silâhlı ve eylemli solun, elbette fırsat bulduğu takdirde, zayıf bir hükümet mekanizmasıyla karşı karşıya geldiği takdirde fraksiyonlarını, düşün-

celerini, eylemlerini yerine getireceğini biliyorum, kabul ediyorum; ama ülkemiz, 1974'lerde o aşamada değildi. Onun için, âdeta bunların üzerine, sağdaki ülkücü ve komandolar silâhlandırıldığından, böylece memlekette, ülkede bir çatışma başladı ve hâlâ da devam etmektedir.

Ondan sonra kadrolaşmalar, hükümeti parselleme, bakanlıkları bölüşmeler başladı ve yüzbinlere varan yeni kadrolarla kooperatiflere, İstatistik Enstitüsü gibi, Bakanlıklar gibi, Sağlık Bakanlığı gibi saymakla tükenmek bilmeyen kuruluşlara yalnız ve yalnız kamu görevini yürütmek için değil, silâhlı eylemde bulunabilmek için komandolar, özel insanlar yerleştirildi. Bunları bilmeyen yoktur. Bunları Adalet Partili arkadaşlarım, özellikle İzmir'de Tariş'e bağlı olan fabrikalardaki örgütlenmeleri raporlar halinde Genel Başkanlarına, Genel Merkezlerine vermişlerdir.

Hakikati olduğu gibi görelim, ancak o suretle tedavi olanaklarına kavuşmuş olabiliriz.

Bu kadrolaşma devam etti. Aydan aya, yalnızca aybaşında gidip maaşını alan ve ondan sonra İstatistik Enstitüsünde en küçük hizmette bulunmayan insanların adedinin günden güne artmakta olduğunu gördük. Öyle ise, Devlet içinden işgal edilmeye başlanmış idi ve sessiz sedasız bu eylem yürütülüyordu. Ne olacaktı?..

Sayın üyeler;

1978 başında Ecevit Hükümeti kurulurken, elbette ekonomik zorlukların ne biçimde ve hangi noktada bulunduğunu çok yakından görmüştür. Memleketin bugünkü halini çok çok yakından görüyordu. Ülkede öğretmenler ve öğrenciler arasındaki vuruşmanın hangi boyutlara ulaşmak üzere bulunduğunu biliyordu; ama büyük bir ileri görüşlülük ile bu kadrolaşmayı durdurmak, Devleti içeriden işgal etmek isteyenlerin bu niyetlerini bir noktada kesmek için elbette Hükümeti kurdu.

İşte, bugünkü muhalefetin başı Süleyman Demirel'in hazmedemediği de budur. Bu hükümet olanağının elinden gitmiş olması, bu hükümetin yeniden kurulmuş olması ve onun tabiriyle, bu Hükümetin Florya'da, ya da Boğazdaki otellerde kurulmuşçasına ağır ithamlar da ileriye sürerek, bu Hükümetin kuruluşunu bir türlü hazmedememiş olması, ülkeyi bugünkü hale getirmiştir.

Dikkat ettim; 1978 Hükümeti kurulduktan sonra 2 ay süre ile hiçbir eleştiri yapılmadı muhalefet tarafından. Eylemler düzeyde ve de eylemciler tereddüt halinde ne olacağını beklemekte idiler; ama vakta ki televizyonda her gece, her Allahın gecesinde âdeta direktif verir, âdeta teşvik eder gibi konuşmalar başladı ve ondan sonra eylemler de paralel biçimde onların arkasına takıldı.

Sağ, solu itham etti, sol sağı yok etmek istedi; sağ sola ateş etti, sol uçtaki, zararlı soldaki, zararlı sağdaki ile silâhlı karşılaştı ve bildiğiniz gibi, bugüne kadar pekçok gencimiz hayatlarını kaybetti.

Arkadaşlar;

Biz suçluyu uzaklarda aramamalıyız. 1 Mayıs'ın İstanbul'da yapılan mitinginde bir kaç tane kendini bilmezin, orak çekiçli bayrak çekti diye ülkeyi boydan boya dolaşıp, Adana'da, Erzincan'da, İzmir'de, İstanbul'da eline Türk Bayrağını alıp sallaya sallaya bayrak kurtarma mitinglerinin hakiki anlamı, ne komünizmden çekinip korkmak, ne komünizmin yayılmasından endişe etmek değil, aksine, Hükümeti ağır biçimde itham etmek suretiyle ülkeyi galeyana getirmektir.

Muvaffak olamayınca, il kongrelerini dolaşarak, "Yurdun her tarafında halk galeyana geldi, halk heyecanlandı, halk ayaklandı." laflarını Adalet Partisi Genel Başkanının ağzından çok sık dinledik. Halbuki, hamdolsun ülkede, ne halkımız heyecanlandı, ne halkımız ayaklandı, ne halkımız galeyana geldi; tahriklerle bazı bölgelerde yapay olaylar meydana getirildi ve gençlerimiz birbirine düşürüldü.

Sayın üyeler;

Şöyle düşünüyorum; şayet bu sözler Süleyman Demirel'in ağzından çıkmayıp da Ecevit'in ağzından çıkmış olsaydı, bugüne kadar ülkede her düşündüğümüz kötülük meydana gelebilirdi. Ama bereket versin, şükredelim ki, Süleyman Demirel'in, Sayın Muhalefet Başkanı Demirel'in ağzından çıktığı için kuşkusuz halkımız bu sözlere kulak vermedi ve bunları ciddiye almadı.

Sayın arkadaşlar;

Benden önce konuşan Milliyetçi Hareket Partisinin Senatomuzdaki tek temsilcisinin konuşmasını bile dikkatle izlemiş iseniz, onda bile ne kadar büyük bir teşvik, ne kadar büyük bir tahrik ve dışarıya karşı verilmiş ne kadar büyük bir direktif olduğunu görürsünüz. Kurtarılmış bölgeler, özel mahkemeler memlekette parçalanma, bölünme, sanki millet birbirine girmiş biçimde... Böyle bir manzara hamdolsun Türkiye'de mevcut değildir; ama bu sözlerin ve bu gece, yarın gece, öbür gece Temsilciler Meclisi Bildirisi, Genel Başkanlık Divanı Bildirisi adı altında televizyon ekranına çıkan konuşmalar, ve-rilen demeçler; hepsi bir bir, bir ülkede ertesi gün hadisenin çıkması için verilmiş kesin direktiflerdir.

Bir ara bir nefes alınız... Cumhuriyet Halk Partisi uzun yıllar muhalefet görevinde bulundu; ama hiç bir zaman, her gece üst üste, nefes aldırmadan halkı dimdik ayakta tutabilmek için bu türlü yıkıcı bir muhalefete evleviyetle, kesinlikle girmedi.

Okullarımız; hamdolsun, lise düzeyinde 2 500 tane okul bugün açılmış, muhtelif görüşteki gençler oralarda hepsi okuyor, bunların başında öğretmenler; değiştirilen öğretmenlerin hepsi görevi başında vazife veriyor, ama aldıkları talimata göre yalnız ve yalnız öğrencilere bilim ve ders öğretiyorlar. Kendi özel düşüncelerini, kendi siyasî kanaatlerini çocuklara aşılamasına izin verilmiyor. Böylece okullarda bir sulh sükûn kurulmuştur.

Arkadaşlar;

67 tane eğitim enstitüsünden 64 tanesi bugün açılmış ve çocukların hizmetine girmiş durumdadır. 3 tanesi; Gaziantep ve diğer bölgelerde, elbette ki hassas bölgeler olması itibariyla, bir yerde açılmaları ve derse başlamaları geciktirilmektedir; onlar da yakında açılacaktır.

Bundan 20 gün önce 10 bin tane eğitim enstitüsü mezunu gencimiz, kura ile yurdun dört bir yanına öğretmen olarak atanmışlardır; seçilerek değil. Ocak ayında 20 bin tane eğitim enstitüsü öğrencisi kura ile öğretmen oarak bu okullara atanacaklardır. Bir yıl sonra 50 bin tane eğitim enstitüleri mezunu öğrenci, kura ile okullara öğretmen olarak gideceklerdir. Bunların düşünceleri ön plâna alınmış da, böylece bir tasnif yapılmış değildir. Herkes, yalnız ve yalnız kurayı çektiği okula gidecek, orada öğrencilerine yalnız ders verecektir.

Böyle bir ülkeye geldik; ama benden önce konuşan arkadaşlarımın ifade ettikleri gibi, Kadıköy iskelesinde vur kaç, İstanbul'da köprü altında temizlik bidonlarının içine dinamit lokumları bırakmak suretiyle terör eylemlerine girenler, özel arabalarla kahvelerin önünde vatandaşları tarayıp kaçanlar var. Bunlar, âdeta çapulcu eylemleri biçimde halkı huzursuz kılabilmek için bazı fedailerin, menfaatleri elinden alınmış olan ve sözde Üçüncü Milliyetçi Cephe kurulur ise, yine eski avantajlarına, eski menfaatlerine kavuşacaklarını zanneden zavallılar tarafından yapılmış eylemlerdir. Bunlar, bilinçli değildir; ama bunlar her gün, "Bu Hükümet usulüne uygun olarak Meclislerde düşünülecektir. Bu Hükümet yakın zamanda düşecektir. Bu Hükümet ha vardır, ha yoktur. Bu Hükümet bitkisel hayata girmiştir." laflarıyla bugünkü ortamda, ülkede huzur ve sükûn yerine, aksine ülkeyi tahrik etmekten başka hiçbir işe yaramayan sözlerdir. Bunları hepimiz biliyoruz ve bunu söyleyenler de bunun nereye kadar gidebileceğini ve ne maksatla gitmekte olduğunu da biliyorlar. Ama arkadaşlar, benim görebildiğim kadarıyla, günün birinde bu eylemlerin hakkından Devlet gelecektir kuşkusuz. Hiç kuşkusuz gelecektir. Ölen gençlere yazık olacaktır. Bu Hükümet, bunu başarıyla yürütecektir ve bu Hükümet halkımızın, tüm halkımızın, (Arkadaşlarım alınmasın) bütün milletimizin bir yerde sevgisine, güvencesine mazhar olmuştur ve olmakta da devam edecektir. Bunu yakın günler bize gösterecektir.

Sayın arkadaşlar, muhterem senatörler;

Şimdi, önergede belirtildiği biçimde önlemlere gelince :

1. Kuşkusuz bugün Dernekler Kanunu çok yanlış biçimde uygulanmaktadır. Kanun bugünkü haliyle, pek çok yasa dışı çalışmalara, eylemlere imkân vermektedir. Örneğin : Bir ilçede bir dernek kurulduğu zaman, o derneğin çatısı altında 8 tane dernek faaliyette bulunabilmektedir. Her derneğin çatısı altında mutlaka bir derneğin temsil edilmesi yeni tasarılarla getirilmelidir.

2. Bugünkü Ceza Kanunundaki maddeler, 30-40 sene önceki olaylara ve düzeye göre hazırlanmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi, bizim ülkemizde de eylemler ve suçlar son derece değişik bir hal almıştır. Onlara göre yeni ceza müeyyideleri getirilmesi şarttır.

Arkadaşlarımın ısrarla üzerinde durdukları Devlet Güvenlik Mahkemelerine gelince : Hepiniz Cumhuriyet Halk Partisinin Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Anayasadaki kuruluş biçimine ne kadar karşı olduğunu hatırlarsınız. Devlet Güvenlik Mahkemeleriyle ilgili 136 ncı maddenin 4 üncü fıkrasını; özür dilerim, hepiniz bildiği halde bir defa daha okumama izin veriniz.

"Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığı, üyeliği, yedek üyeliği, savcılığı ve savcı yardımcılığı atamalarında Bakanlar Kurulunca, her boş yer için bir misli aday gösterilir. Bu adaylar arasından Devlet Güvenlik Mahkemeleri hâkimlerinin atanması Yüksek Hâkimler Kurulunca yapılır."

Arkadaşlar;

İktidarda kendine güvenmeyen bir siyasî teşekkül, elbette kendi yanına bazı mahkemelerin alınmasını ve kendi istikametinde bazı mahkemelerin çalışmasını isteyebilir. Bu madde, iktidarda hangi parti olursa olsun, her hâkimlik için, her makam, her savcılık için iki tane üye gösterecek aday olarak ve Yüksek Hâkimler Kurulu bu iki üyeden bir tanesini seçmek zorunluluğunda kalacak... Gelin görün ki, bugün Türkiye'de iktidarda bulunan parti bunu istemiyor, muhalefet partileri bunun kurulmasını arzu ediyor... Bunun altını biraz deşmek, karıştırmak lazımdır.

Cumhuriyet Halk Partisi, "Tabiî Hâkim" ilkesinden asla ve asla ayrılmama azim ve kararındadır. Bunu senelerden beri ortaya atmıştır. Eğer mahkemelerin hızlandırılması, çeşitlendirilmesi, çoğaltılması arzu ediliyorsa, o zaman Yüksek Hâkimler Kurulunun tam anlamıyla yetkisine konu tevdi edilir ve onların vereceği karara boyun eğilir. O nedenle, Cumhuriyet Halk Partisinin, Hükümetin, Devlet Güvenlik Mahkemelerine karşı koymuş olmasının anlamını başka türlü ve başka yerlerde aramak isabetli değildir.

Sevgili arkadaşlarım;

Bu önlemlerin içinde ülkenin elbette ki bu vur kaç pozisyonlarıyla, bu kaptı-kaçtı pozisyonlarıyla getirilmek istendiği noktaya Türk Devleti gelmeyecektir. Türk Devleti büyük bir devlettir, Türk Devleti, bütün kesimleriyle, bütün güçleriyle bunların karşısına çıkmak kudretine sahiptir. Arkadaşlarım bu perdenin arkasında oynanan oyunları teferruatıyla ortaya attılar; ama ülke ve Türk Devleti bu oyuna gelmeyecektir.

Saygılar sunar, teşekkür ederim. (CHP sıralarından alkışlar).

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Sarıcalı.

Sayın Kemâl Sarıibrahimoğlu, buyurun efendim.

KEMÂL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) – Saygıdeğer arkadaşlarım;

Son derece tecrübeli, ilim, irfan sahibi arkadaşlarım, Türkiye'deki anarşik olayların, tarihi, ekonomik, sosyal, kültürel nedenlerine yetki ve vukufla değindiler. Ben, tekrar ederek sizlerin vaktinizi fazlaca almak istemiyorum. Elbette ki bu eleştirilerin, görüşlerin bugünkü noktaya gelmiş olmamızda büyük etkinlikleri olmuştur. Bunları kabul etmekte zaruret vardır. Bugünkü noktaya gelinceye kadar Devlet olarak, hükümetler ve iktidarlar olarak görevlerimizi gereği gibi yapmadığımız da sabittir; hatta parlamenterler ve Parlamento olarak. Nihayet Osmanlı Devletinden devraldığımız birçok miraslarla beraber, Cumhuriyet devrinin ilk senelerindeki hamleler ve heyecanların yavaş yavaş yerini bir atalete, tembelliğe bırakmasından bu yana, birçok hükümetlerin pekçok hataları olagelmiştir. Büyük Atatürk, yangından kurtardığı 10 milyonluk bir devlet için sağlam bir devlet düzeni kurmuş; fakat maalesef ondan sonra ciddî yenilemeler ve çağın gereklerine uygun devlet düzeni üzerindeki gerekli revizyonları yapamamış bulunmaktayız.

Kolluk kuvvetlerinde genellikle zaptiye zihniyetini, Maliyemizde (Ağnâm Vergisi derdik) mal vergisi toplayan, kırbaçlı, kır atlı, çizmeli, hiddetli ve şiddetli tahsildar devrini ve zihniyetini fazlaca aştığımızı söylemek, biraz zor gelmektedir bana.

Millî eğitimde de bu tempo aşağı yukarı devam edegelmiştir. Sanatsız, mesleksiz; işte Fransız usulü falan diye bir de Fransızları da itham altında bıraktağımız acayip bir usulü devam ettiregelmişiz. Liseyi bitirir, sanatı yok, mesleği yok; bir çuvalın içine doldurulmuş birtakım maddeler gibi birtakım bilgiler. Ondan sonra, "Ne iş görürsün?".. "Her iş görürüm..." Hiç bir işi göremezsin. Ve maalesef bugünkü noktalara geldik. Açlık, susuzluk, servet dağılımında dengesizlik, "İzm" lerden korku; acayip bir hava içinde şimdi de bir demokrasi tutkusu içinde gidiyoruz.

Hakikaten 1961 Anayasası; birtakım noksanları olabilir, fakat son derece güzel bir Anayasa. Benim bir hukukçu olarak okuduğum anayasalar içinde; biraz teferruatlı, biraz ayrıntılara fazlaca girmiş olmakla beraber, son derece demokratik, ılımlı bir sol devlet anlayışını, insan hak ve hürriyetlerini en iyi şekilde tanzim eden bir Anayasa.

Bu Anayasayı, eğer hepimiz yılda bir iki kere okusak, özellikle dibacesini içimize sindirmesini bilsek, gerçekten bu Devlete ve millete büyük hizmetler yapma olanağını bulur, hiç değilse kötülük etmeme şuurunu ediniriz.

Muhterem arkadaşlarım;

Gazeteler yazıyor, günlerden beri arkadaşlar söylüyor, dinliyoruz; Sağ-sol, Lenin, Stalin, Marks, Hitler... Atatürk ne oluyor ortada? Yani, biz bir kere Atatürkçülük platformunda birleşmiş ve millet olarak da bunu onaylamış ve bu Anayasa çerçevesinde vazife yapmak üzere namus sözü vermiş, şeref sözü vermiş, yemin etmiş ve göreve başlamış insanlarız.

Biz, parlamenterlik görevimizi, Anayasanın dibacesinde ifadesini bulan veciz, Atatürkçülük ruhunu yaşatarak ve her gün biraz daha canlı tutarak yapmak zorundayız. Yeminimizin gereği bu, seçilmemizin hikmeti sebebi bu.

Muhterem arkadaşlarım;

Müsaade ederseniz, hatıralarımızı tazelemek için bu dicabeyi bir kere burada okumak isterim :

"Başlangıç

Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan;

Anayasa ve Hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 devrimini yapan Türk Milleti;

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin, millî mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilan ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerine ve iradelerinde yer

aldığı inancı ile, hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder."

Muhterem arkadaşlarım;

İşte biz, bu ilkelere bağlı ve bu ilkeleri korumak, bu ilkeler istikametinde Devleti yönetmek üzere buraya geldik ve son derece güzel, son derece veciz bir şekilde bu ilkeleri, sadece bize değil; bu Anayasa sayesinde Milleti temsil gibi büyük bir şerefe nail olan bizlere değil, Türk Milletinin, asil Türk Milletinin hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlatlarının uyanık bekçiliğine emanet etmiştir. Kutlarım, bu Anayasayı yazanları ve bilhassa şu cümleyi ilave edenleri.

Arkadaşlar, yani bu şu demek :

Senatörsün, milletvekilisin, hükümet de oldun; bütün Devlet kudretini de sana verdim; ama beyler, sizden büyük Millet var ve bu Millettir bunun sahibi.

Sandıktan çıktım her şey bitti... Yok beyler; sandığa seni koyup, çıkaran millettir. Bunu hiç bir zaman gözden uzak tutmayacağız.

Arkadaşlar, milleti de temsil eden birçok organlar var. Allaha şükür ki var, hamd-ü senâ ederim ki var. Onun için aklımızı başımıza almak zorundayız arkadaşlar.

Bakınız, Anayasa 12 nci maddesinde ne diyor :

"Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."

Bunu diyen Anayasa, bu prensibe "Hele biraz dur." diyor; 56 ncı maddenin ikinci fıkrasında, "Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır." diyor. Ondan sonraki bentte de, "Devlet yardım da eder." demek suretiyle, siyasî partiler ve Devletin temsilcisi olacak kaynaklar namerde de el açmasın istiyor, size imtiyaz veriyor.

Beyler, hiç bir zümreye, aileye, ırka, millete, derneğe tanımadığı imtiyazı da veriyor siyasî partilere.

Beyler, hiç bir imtiyaz, hiç bir hak karşılıksız değildir. Bunun karşılığı, bu Anayasada ifadesini bulan, özellikle dibacede ifadesini bulan Türk milletinin mutluluğu, bölünmezliği, Atatürk ilkelerinin korunması ve Devlete ve millete sadakatla hizmet. Bunu yapmadığınız gün, bu maddelerle verilen haklar, sadece suiistimal ediliyor demektir ve suiistimal edildiği ve bu da haddini aştığı zaman da, Anayasanın dibacesinde bunlara sahip çıkacak Türk milletinin asil vicdanını ve evlâtlarını da nazara almak gerekir.

Kusura bakmayın; yani bununla ben büyük laf etmiş olmak istemem, haddim de değil. Ben kimim?.. Ama gerçek bu, yaşadık; kısa ömrümde, uzun politika hayatımda.

Rahmetli İnönü, (Allah gani gani rahmet eylesin)."Ben de sizi kurtaramam" dediği zaman, "Ey sahte paşa, kaç tane ordun, askerin var ki; sen kimsin ki?.." dediler; dinledim, o günleri gördüm; pek az arkadaşım da vardı, rahmetliye hakaret ettiler, alay ettiler.

Beyler; Allah onu göstermesin, inşallah o günler gelmez; ama ben şahsen endişeliyim gidişten.

Kahvede, gazinoda, lokantada, köy kahvesinde, köy çadırında halkı dinleyen ve halkın içinden çıkan, halktan başka da, Tanrı'dan başka da hiç bir dayanağı olmadan politika yapan bir arkadaşınız olarak, söyleyeyim, halk endişeli, millet endişeli, tedirgin. Bir tedbir almamız ve bir yerde aklımızı başımıza toplamamızın zamanı çoktan geçmektedir.

Ne küçük parti menfaati anlayışı, ne iktidar fikri, ne şu veya bu makam sevdası bizi tedbir almaktan alıkoymamalıdır. Çünkü, iş işten geçtikten sonra çok yazık olur hepimize, Türk milletine, memlekete ve siyasî tarih bizleri çok ağır şekilde itham eder; ahfadımız da bu ithamın altında kalır ve bu ithamlar da maalesef haksız olmaz.

Muhterem arkadaşlarım;

Ne yapalım?.. Akıl için yakın bir. Şu ilkelerin korunması için, ettiğimiz yemine sadık kalarak el ele, baş başa verelim, börkümüzü önümüze koyup düşünelim.

Siyasî partiler, evet, vazgeçilmez unsurlar; ama faaliyetlerinde, çalışmalarında bu Anayasanın çeşitli hükümleriyle saptanan esaslara uymak ve milleti selâmete götürmek zorundalar.

Bugün diyorsunuz ki, "Dış güçler". Doğru beyler; Hititler, Etiler benzeri birçok milletler ve devletler tarihin en eski devirlerinde en büyük uygarlıkları kuran devletler silinmiş gitmiş. Niye?.. İdarecilerinin, büyük zannettiklerinin ihmali ve milletlerin bir yerde dejenerasyona uğraması yüzünden.

Şimdi biz, elele verip dış ve iç güçlerin Türkiye'yi parçalamak, Türkiye'yi yemek, Türkiye'yi güçsüz düşürmek için çalışmakta olduğuna herkesin aşağı-yukarı ittifak ettiği bir dönemde, "Yok sen şunu yaptın; yok ben bunu yaptım. Sen solu himaye ettin, ben sağı himaye ettim." diyoruz.. Beyler, "ettin, ettin.." zaten başta söyledim, bu bugünün değil, hatta 1,5-2 asırlık ihmallerin birikiminin neticesi, hepimiz günahkârız. Bunu bırakalım. Bugün o noktadayız ki, bütün bunları

bırakıp, "Evet, tedbir almak gerek mi? Gerek. Anarşi var mı? Var. Dış ve iç güçler Türkiye'nin bekasını tehdit ediyor mu? Ediyor." demeliyiz. Beyler, o zaman bu, bir partinin de, bir iktidarın da, bir hükümetin de üstünde bir mevzu demektir. Bütün Anayasal güçlerin elbirliği etmesinde zaruret vardır. Bu Anayasal güçlerin de en imtiyazlısı olan, Anayasa tarafından imtiyaz verilmiş olan siyasî partilerin, elbirliği etmesinde zaruret vardır. Diğer Anayasal güçlerin keza elbirliği etmesi gerekir. Ben şahsen siyasî partilerin ve diğer Anayasal güçlerin, Millî Güvenlik Kurulunun, Anayasa Mahkemesinin, üniversitenin, Ordunun, hep birlikte bütün cephelerimizde taşları atarak, "Vatan var, memleket var, millet var, bunu kurtaracağız." diyerek bir masa etrafında oturmamızı; oturulmasını, tedbirlerin saptanıp, ne gerekiyorsa onu bilâ kaydı şart yapılmasını öneriyorum ve rica ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım,

Biz elbette bir partinin üyesiyiz, bu parti bize imkân verdi, buralara getirdi; minettarıyız. İlkelerine inanmışız, sonuna kadar korumak için mücadele veririz; ama partiden de kutsal Vatan var, Türk Milleti var, bunu korumak ve kurtarmak zorundayız; yeminimizin gereği de budur.

Muhterem arkadaşlarım,

Başınızı ağrıttım, saygılar sunarım. (Alkışlar).

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Sarıibrahimoğlu.

Sayın Haldun Menteşeoğlu, buyurun efendim. Sayın Menteşeoğlu, süreniz yarım saattir efendim.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Muğla) – Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun değerli üyeleri;

Senatomuzda cereyan eden anarşi ve terör hareketleri hakkında yapılan genel görüşmede, önemli bir mazeretim dolayısıyla ilk günlerde bulunamadım; fakat zabıtları tetkik ettim, değerli arkadaşlarımın görüşlerinden faydalandım. Bu arada, Sayın Başbakanın konuşmasında adımın geçtiğini gördüm. Hem bu noktayı aydınlatmak, hem de 1969 Kasımından 1971 23 Martına kadar İçişleri Bakanlığı görevini deruhte etmiş bir arkadaşınız sıfatıyla anarşinin kaynağını ve alınması gereken tedbirleri işaretlemek maksadıyla huzurunuzdayım.

Ülkemiz, gerçekten çok ciddî tehlikeler ve saldırılar içindedir. Devleti yıkmak, vatanı ve milleti bölmek kastı güden ideolojik ve anarşik hareketler korkunç boyutlara ulaşmıştır.

Bu olaylar nereden kaynaklanıyor?.. Bize göre hadiselerin kökünde ve kökeninde beynelmilel komünizm vardır. Islav emperyalizminin aracı olan

komünizm, 1920 yılından beri ülkemizi bölmek, işgal etmek, Anayasa düzenimizi, Cumhuriyetimizi yıkarak onun yerini almak gayretini ve saldırısını göstermektedir ve bu hüvviyetin içindedir.

Çeşitli metotlar, taktikler kullanılmıştır. Kaleleri içinden fethetmek stratejisi, son yıllarda bütün ağırlığıyla ve organize gücüyle tecavüz halindedir.

Buna karşı reaksiyoner grupların ve teşekküllerin hareketlerini kaynak veya faşizm olarak ifade etmek ve böylesine bir teşhis koymak yanlıştır. Bize göre, anarşinin kaynağı ve bugün çektiğimiz huzursuzluk ve güvensizliğin sebebi komünizmdir.

Muhterem arkadaşlarım;

Gerçekte bu sadece bizim teşhisimiz değil, 1971 Memleketi gül ve gülistanlığa çevirebildi mi?... Ha ve 1975 yıllarında Millî Güvenlik Kurulunun tebliğlerinde, 1975 yılında rektörlerimizin, zamanın Başbakanı Sayın Demirel'e verdiği belgelerde, mektuplarda ve nihayet Sıkıyönetim Mahkemelerinin kararında mevcuttur. Şu halde bu teşhis, sadece bizim Adalet Partisinin teşhisi değil, bir mânada Devletin teşhisidir.

Biz, bu teşhisi bugün koymuş değiliz, bu teşhisi 10 yıl evvel koyduk; ama Cumhuriyet Halk Partisi ve onun lideri bunu kabul etmedi. "Bu olaylar masum öğrenci hareketleridir, anarşinin hakiki sebebi AP İktidarıdır. Siz Hükümetten çekilin her şey bitecek, ülkemiz gül, gülistanlık olacaktır." dediler.

12 Martta İktidardan ayrıldık, Sayın Nihat Erim büyük bir çalımla Hükümeti kurdu. "Ne Anayasa değişikliği, ne kanunlarda bir değişiklik. Ben o yola gitmeyeceğim, şimdi ben geldim, kanunları hâkim kılacağım" dedi. Kanunları hâkim kılabildi mi?.. Memleketi gül ve gülistanlığa çevirebildi mi?.. Hayır, bilakis 23 Marttan 30 Nisana kadar, anarşik olaylar eskisine nazaran, Adalet Partisi Hükümetine, İktidarına nazaran 10 misli arttı ve o zaman Sayın Hükümet Başkanı Nihat Erim, "Yetişin yangın var" dedi. "Bu Anayasa ile bu kanunlarla Türkiye idare edilemez, idare edecek varsa gelsin" dedi ve nihayet ülkemizi anarşiden kurtarmak için Kahraman Türk Ordusunu göreve davet etti ve sıkıyönetim ilan etti.

Sayın Nihat Erim niçin aldanmıştı ve niçin tedbirler alamamıştı? Çünkü O'da bizim koyduğumuz teşhise katılmıyordu, iştirak etmiyordu, başka yerlerde kaynak, başka yerlerde sebep arıyordu.

Muhterem arkadaşlarım;

Teşhis buydu; ama tedbirlerimiz neydi?.. Bunları da kısaca açıklamak isterim. Bu kürsülerde çok tekrarladım; ama şimdi zamanıdır, müsaadenizle gayet özetle bunu da zabıtlara tescil etmek isterim.

Yüce Senatoya olayların bütün yönlerini anlatabilmek için, gerçekte benim bu konuda saatlerce konuşmam gerekir; ama bu imkâna malik değilim.

Gerçekte bizim ortaya koyduğumuz tedbirleri kısa ve uzun vadeli tedbirler diye iki kategoride toplamak mümkündür.

Birinci tedbiri biz, asgarî müşterekte toplanalım, büyük siyasî tedbir olarak ortaya koymuşuzdur. Bütün siyasî partiler, Anayasa kuruluşları ve ülkemizdeki bütün hukukî kuruluşlar Türkiye Cumhuriyetini, Devletini savunmada toplanalım. Bu, bugün de istenilen, teklif edilen bir çare ve tedbir olarak ortaya konulmaktadır, ama 10 sene evvel bizim ortaya koyduğumuz bu tedbire, maalesef Cumhuriyet Halk Partisi Lideri (ve Genel Sekreteri) Sayın Ecevit katılmadılar.

Muhterem arkadaşlarım;

İkinci tedbirimiz :

Bütün müesseseler ve kuruluşların başında bulunan yöneticiler, o kurumların güvenliği ve huzurunu sağlamakla mükelleftir. Eğer kanun olarak, madde olarak imkânları müsait değilse, bunlar verilmelidir, takviye edilmelidir : Beşerî, fennî ve eğitim bakımından. Tabiî özetleri söylüyorum. Bu arada bu ifademin içinde tabiîdir ki, Devletin güvenlik kuvvetleri de vardır. Devletin güvenlik kuvvetlerini de gene kadrolar vermek, fennî imkânlar ve vasıtalarla teçhiz etmek ve kanunî yetkilerle donatmak tedbirlerimizin başında idi ve hizmeti, kalitesini yükseltmek bu büyük bir tedbir sahası içinde hedefimizdi.

Burada bir noktaya değinmek isterim. Aynı tedbirin içinde, fakültelerde ve yüksekokullarda eğitim ve öğretim hüvviyetini sağlamayı da bu tedbirin içinde mütalaa ediyorduk. Yani, biz diyorduk ki, bir fakültede, bir üniversitede eğitim ve öğretim hürriyeti sağlanamıyor mu; bunu rektör, dekan sağlayacak. Kanunî yetkisi mi yok?.. Verelim. Emrinde beşerî bir güç mü yok, zabıta kuvveti mi yok? Verelim. Malî imkânı mı yok?.. Verelim. Çünkü hatırlarsınız mazide geçen hadiseleri, bugünlerde de cereyan etmektedir. Sınıflar basılıyor ve derse son verilmek isteniliyor. Dekan nasıl önleyecek bunu?.. Hadisenin zuhurunu nasıl önleyecek?.. Geleceğini biliyor, elinde hiç bir kuvvet yok. İşte biz dedik ki, "isterseniz size emniyet güçlerini veririz, isterseniz emrinizde yeni bir zabıta kurarız, hususî bir zabıta, üniversite zabıtası ve diğer istediğiniz kanunî imkânlar ne ise, bunu sağlayacağız" dedik ve üniversitelerimizin rektörleriyle, İstanbul ve Ankara Üniversitesi rektörleriyle, Orta Doğu ve Teknik Üniversitesi rektörleriyle bizzat görüştüm ve son olarak 1970 Nisanında gecenin geç saatlerine kadar bu konuları müzakere ettik ve bu tekliflerimi sundum.

Hiç kimseyi kınamıyorum, sorumluluk da izafe etmiyorum; ama tarihin bir gerçeğini ifade etmeye mecburum. Aldığımız cevap, maalesef arkadaşlar, müspet değil menfidir. "Hayır" denmiştir; ama bugün bizim on sene evvel söylediğimiz tedbirler uygulanıyor ve üniversite ve fakültelerde. Üniversite ve fakültenin bahçesinde jandarmalar ve dersanelerinde polisler var.

İşte demek istiyorum ki, âciz diye, başarısız diye tavsif ettiğiniz o Demirel Hükümetlerinin bu tesbitleri ve tavsiyelerine uymuş olsaydınız, bugün anarşi bu seviyede olmazdı ve şimdi bizim söylediğimiz tedbirleri uyguluyorsunuz.

HİLMİ NALBANTOĞLU (Erzurum) – Rektörün emrinde değil ama...

BAŞKAN – Müdahale etmeyin efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Nasıl olay çıkarılacak; o tedbirleri getiriyordunuz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Arkadaşlarım;

İkinci madde olarak sunduğum bu bölümde, daha teferruata gidebilirim, daha aydınlatıcı beyanlarda bulunabilirim; ama zamanım dar. Yüce Senato, izahat için ne zaman arzu ederse emrindeyim.

Üçüncü büyük tedbirimiz, kanunî tedbirler manzumesiydi arkadaşlar. Kanunlarımızda, bilhassa huzur ve güvenlikle ilgili kanunlarımızda boşluklar vardı, kifayetsizlikler vardı. Bunları doldurmak gerekiyordu. Çünkü, gerçekte otoriter hükümet, kanunî yetkilere, salahiyetlere sahip olan hükümet demekti. Gerçekte güçlü güvenlik kuvveti demek, maddî imkânlarla, beşerî imkânlarla, fennî imkânlarla, teçhiz edilen güvenlik kuvvetleri demek olduğu kadar kanunî yetkileri olan güvenlik kuvveti demekti bizim anlayışımıza göre.

Bu kanunları aşağı yukarı şöyle tesbit etmiştik; Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüş Kanunu, Toplum Zabıtası Kanunu ve Dernekler Kanunu.

Bunların hepsini hazırladık, Yüce Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduk. Bu tadil tasarılarının ancak birkaçı çıkabildi ve 12 Mart hadisesi vuku buldu; ondan sonra bunların hepsi kanunlaştı. Hani, "Kanunları tadil etmeyeceğim, yeni kanunlar getirmeyeceğim." diyen Sayın Nihat Erim Bey ve Hükümeti bizim getirdiğimiz kanunî tedbirlerin dışında, şu unutulmuştur, şu tedbirleri de almak lazımdır diye bir tedbir getiremedi ve bizimkilerini yürütmek mecburiyetinde kaldı. Bunu iftiharla kaydediyorum, iftiharla teşhir ediyorum.

Sevgili ve muhterem arkadaşlarım;

İşte, bugün (Biraz sonra işaret edeceğim) Sayın Ecevit Hükümeti de, bizim bu kanunî tedbirler manzumesi dediğimiz birtakım tasarılara, belki yeni şeyler ilave

ederek Meclislere sunmak mecburiyetinde kalmıştır. Sadece Devlet Güvenlik Mahkemesi Kanunu, Anayasa değişiminden, hani Sayın Erim, Anayasa asla değişemez dedi de sonra 54 yerinden değişti ya, işte o değişim olduktan sonra, çıkmış bir kanundur Devlet Güvenlik Mahkemesi Kanunu; (ki, biz bunu da kanunî tedbirler manzumesi içinde mütalâa ediyoruz) onun dışında bu tedbirleri getiriyor.

Şu halde, Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti olaylardan ve bizden 10 sene geridedir. Bunu tescil etmek istiyorum ve yine ilave etmek istiyorum ki, o kanunî tedbirlerin 10 sene evvel alınmasına imkân vermiş olsaydınız, bugün burada ne bir Genel Görüşme yapılırdı, ne de anarşinin şiddetinden bu kadar şikâyet edilirdi.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Beyefendi, lütfen biraz da Milliyetçi Hareket Partisinden bahsedin. Rapor vermiştiniz, o hususta bizi tenvir edin efendim.

BAŞKAN – Lütfen Sayın Arıkan, toparlanıyorlar, lütfen efendim. Bitiyor işimiz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Geleceğim efendim.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Milliyetçi Hareket Partisinin raporu var.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Eski yaptığı şeylerden bahsediyor. Hükümet mi o?..

E. ÂKIP AKSAÇ (Kırşehir) – 250 üyeniz vardı, niye yapmadınız?...

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Konu, MHP ile ilgili.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) – Rica ederim, Hükümetin mesul kişisi mi?... Hükümet mi o?..

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Oy çoğunluğunuz da vardı, yapsaydınız.

BAŞKAN – Lütfen efendim, karşılıklı konuşmayın.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Merak etmeyin, izah edeceğim onu da. Merak etmeyin efendim.

BAŞKAN – Buyurun Sayın hatip.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Uzun vadeli tedbirlerimiz ise, sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitim politikalarımızın plan ve programında mevcuttur. Sosyal adalet, sosyal güvenlik, millî gelirin adil dağılımı, fırsat eşitliği gibi esaslar, yöneldiğimiz hedefler olmuştur.

Sosyal devleti, refah devleti haline getirmenin gayretinde çok ciddî adımlar attık ve başarılar kazandık.

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Adalet Partisinin tek başına iktidar olduğu devrede anarşiye koyduğu teşhisi, aldığı ve uygulamaya gayret sarfettiği tedbirleri gayet özetle sunmuş bulunuyorum.

Şimdi Cumhuriyet Halk Partisi Liderinin söylediklerine bakalım:

"Anarşinin kaynağı faşizmdir. Biz iktidar olduk, faşist idareye son verdik." diyor; sonra da, benim İçişleri Bakanı bulunduğum zaman emniyet ve istihbarat teknisyenleri tarafından hazırlanan, ülkemizde tarih boyunca cereyan eden siyasî, dinî, ideolojik cereyanlar ve teşekküllerin tablosunu çizen 8 ciltlik tanıtma broşürünü, siyasî çıkar ve amaç için kullanıyor ve "bir rapor verilmiştir, bu rapor muameleye koyulmamıştır" diyor.

Bu broşürler, tanıtma broşürleri kanuni gereği yapılmak üzere resmî mercilere verilen tahkikat dosyası, rapor veya fezleke değildir. Bu bilgi kitapları, tespit kitapları devrin Sayın Cumhurbaşkanına, Başbakanına, Millî Güvenlik Kurulunun sivil ve asker üyelerine, bakanlara, Anayasa kuruluşlarının başkanlarına ve valilere verilmiştir. Nasıl verilmiştir?.. "Devlet mahremiyeti mesabesinde gizli ve mahrem tutulacak, tıpkı devlet şifresi gibi, seleften halefe intikal edilecektir" kaydıyla verilmiş olan 7 ciltlik bir kitaptır, fihristiyle beraber 8 ciltir.

Şu halde, Sayın Başbakanın söylediği gibi, Haldun Menteşeoğlu ve Ömer Naci Bozkurt imzasını taşıyan bir rapor ortada yoktur, "Mevhumdur", Sayın Demirel'in söylediği gibi. Ortada olan bu kitaplar vardır. Bu kitaplar, bir heyet tarafından hazırlanmıştır ve Devletin yüksek kademelerinde bulunanlara "İşte idare etmek istediğiniz ülkede ideolojik, siyasî, dini teşekküller" denmiştir; öyle denmiştir.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Gizli kitap oluyor.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Efendim.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – Gizli kitaplar, gizli broşürler.

BAŞKAN – Müdahale buyurmayınız. Sayın Arıkan. İfade ediyorlar zaten.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Arkadaşlar, bu bir Devlet sırrıdır. Devlet sırrını, Devlet gizliliğini fahşetmek suçtur; ama bunun takdirini Sayın Ecevit'in vicdanına terk ediyorum.

E. ÂKIP AKSAÇ (Kırşehir) – 80 makama vermişsiniz, ne biçim sır bu?..

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Bakanlığınız zamanında basında geçti beyefendi.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Şimdiki İçişleri Bakanına, Sayın Halefime... Kamuoyuna ilan ediyor...

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Bakanlığımız zamanında basında eleştirildi beyefendi.

BAŞKAN – Lütfen Sayın Öztürk, müdahale etmeyiniz efendim.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Partisinde bir siyasî amaç olarak kullanıyor. Bir siyasî partiyi itham etmek için kullanıyor. Neyi?.. Devletin mahremiyetini, Devletin gizli belgesini, Devletin gizli arşivini. Bu olur mu arkadaşlar?..

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Bakanlığımız sırasında basında eleştirildi ilk defa.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, rica edeceğim. İşin sonuna geliyoruz, lütfen müdahale etmeyiniz efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sayın Menteşeoğlu'nun bakanlığı zamanında çıktı bunlar ilk defa. Lütfen o zamanki kayıtlara baksınlar. Fıkra yazarlarının; Örsan Öymen'in eleştirilerini alsınlar. Kendi bakanlıkları zamanında oldu bunlar.

BAŞKAN – Sayın Öztürk, rica edeceğim karşılıklı konuşmayınız efendim.

Siz devam buyurunuz Sayın Hatip.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Bunu ortaya koyan Bülent Ecevit değil ki, kendileri ortaya koydular.

BAŞKAN – Tamam efendim, tamam efendim...

Devam buyurunuz sayın hatip.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Sayın Başkan, arkadaşlarım bu müdahalelerle beni konuşturmak istemiyorlarsa, gayretleri beyhudedir; ben konuşmaya azimliyim ve konuşacağım.

BAŞKAN – Estağfurullah efendim. Mutlaka efendim, Divan da sizinle beraber, devam buyurunuz; Divanın himayesinde konuşuyorsunuz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Ben konuşacağım ve şunu söyleyeceğim: Bizim zamanımızda bu kitaplar hiç kimse tarafından ifşa edilmemiştir, kamuoyuna intikal etmemiştir. Bunu da sarahatle ifade etmek isterim.

İşte muhterem arkadaşlarım, Devlet sırrını, Devletin gizli belgelerini faş etmeyi, devlet adamlığı ciddiyetiyle bağdaşmayan ibret dolu bir örnek olarak tavsif ve tescil ediyorum.

Şimdi, anarşinin teşhisinde böylesine hata eden, Devletin gizliliğine saygısının olmadığını ifade eder bir tavır takınan Hükümetin hayatına baktığımız zaman, yanlışlıklarla, zaaflarla, hayallerle meşbu ve dolu görüyoruz.

Konuşmalarında ne kadar çelişkili, tutarsız, gerçek ve samimiyet dışı bölümler tespit ettim: Diyor ki, "Demirel sert ve hırçın muhalefet yapıyor; biz muhalefette yumuşaktık, yıkıcı değil yapıcıydık, ılımlıydık." Hayret!.. İnsanlar hafızalarını bu kadar kaybedebiliyor mu?.. Maziyi bu kadar unutabiliyor mu?..

Sayın Başbakan; "Yasaların da, Anayasanın da üstünde doğal haklar vardır; herkes istediğini yapabilir. Toprak işleyenin, su kullananındır" diye büyük halk kitlelerini kanunsuzluğa teşvik ve tahrik eden siz değil misiniz?.." Türkiye'de, ülkemizde ne kadar kötülük, ne kadar olumsuz şey varsa bunun müsebbibi Hükümettir" diyen siz değil misiniz?.. "Ey işçiler!.. Ne duruyorsunuz, genel greve gidin" diyen siz değil misiniz?.. "Avrupa'daki işçiler, bu Hükümete ne diye dövizlerinizi yolluyorsunuz?.. Ey, dünyanın finans kurumları, bu vatana, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine ne diye kredi açıyorsunuz?.." diyen sizler değil misiniz?

KÂMRAN ERKMENOĞLU (İzmir) – Çarçur edeceksiniz de onun için..

BAŞKAN – Sayın Menteşeoğlu, üç dakikanız kaldı, lütfen müdahale etmeden cevap veriniz, karşılıklı olmasın konuşmanız efendim.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Sayın Başkan, kimin söylediğini bilmiyorum; ama bu Yüce Senatoda bir senatöre yakışmayacak söz duydum...

BAŞKAN – Fark etmedim efendim. Takip ederiz, siz lütfen devam ediniz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – "Çarçur edeceksiniz de onun için" dedi. Bunu tashih etmek lüzumunu hissetmenizi rica ediyorum.

BAŞKAN – Zabıtları tetkik ettirip gereğini yapacağız Sayın Hatip siz buyurunuz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Ben Cumhuriyet Senatosunda konuşuyorum ve bu büyük müessesenin değerli üyeleri karşısında konuşuyorum. Zannederim ki, aramızda yabancılar yok.

Geliniz Cumhuriyet Devletini korumada bu asgari müşterekte birleşelim diyen Adalet Partisinin bu medeni, vatansever teklife hayır diyen siz değil misiniz?.. Mecliste Adalet Partilileri göstererek, "İmam Hüseyin'i, Hallacı Mansur'u, Nesimi'yi asan katleden sizlersiniz" diye gösteren milletvekili ve bugün Hükümette sandalye işgal eden arkadaşımız sizin yanınızda ve sinenizde değil mi?.. Doğu ve Güneydoğu esaretten kurtulacaktır, Doğu'ya özgürlük diyerek, Devletin bağımsızlığına, Milletin bütünlüğüne hançer atan siz değil misiniz?.. Ve nihayet anarşinin...

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Ayıp ayıp.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Biz sana müdahale etmedik. Dinlemesini öğren.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Bu kadarı da olmaz, ayıp, ayıp.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Anarşiyi önlemek için aldığımız her tedbirin, her teşebbüsün karşısına çıkan siz değil misiniz?

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) – Gerçekleri tahrif ediyorsunuz.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Sen, daha çok tahrif ettin. Sen de susmasını öğren.

BAŞKAN – Sayın Sarlıcalı rica edeceğim efendim. Sayın Çalış sizden de rica edeceğim.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Bunun neresi yumuşak, bunun neresi ılımlı muhalefet arkadaşlar? Ben gerçekleri tespit ediyorum; gerçekleri tahrif etmiyorum. Çıkın deyin ki, bunları söylemedik ve itiraf edin.

NACİ CİDAL (Hakkâri) – Süresi dolmadı mı Sayın Başkan?..

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Efendim?..

BAŞKAN – Buyurun Sayın hatip.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Söyleyeceğiniz her söze, on türlü cevap veririz.

BAŞKAN – Lüzum yok efendim. Biz burada birlikte çalışıyoruz. Yalnız sürenizin bitmesine bir dakika kaldı, rica edeceğim Sayın hatip toparlarsanız yararlı olur.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Yurtlar ve Krediler Genel Müdürlüğünü kanunsuz yollarla işgal ettiklerini Grubumun Başkanı, sözcüsü söylemiş, buna karşılık Sayın Ecevit diyor ki; "Biz yurtlara hukukî tanzim için gittik, huzur için gittik; ama onlar yurtlara giremediler..."

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) – Doğru değil mi?..

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Beyefendi beyefendi.. "Ama onlar yurtlara giremediler, arayamadılar, Atatürk Yurduna giremediler" diyor.

Arkadaşlar, Adalet Partisi İktidarının tek başına iktidarında bizim suçun ve suçlunun bulunduğunu tespit edip de giremediğimiz yer yoktur.

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) – Tek başına değil, ortaklarınızla.

BAŞKAN – Sayın Çetin lütfen müdahale etmeyiniz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Biz fakültelerin yurtlarına girdik. Fakültelerin yurtlarını aradık; ama niçin?.. Suç ve suçlu vardır diye.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – Komando kamplarına sizin bakanlığınız zamanında giremediniz.

BAŞKAN – Sayın Güneş lütfen müdahale etmeyiniz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Girdik, onlara da girdik. Beyefendi işte telaşınızın ifade ettiği mana meydanda.

HASAN FEHMİ GÜNEŞ (Sakarya) – 10 türlü cevap verecektin.

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) – Subaylar idaresinde komando.

BAŞKAN – Sayın Çetin lütfen bir fayda sağlamıyor müdahaleniz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım, bu aramaların yapıldığı zaman, karşımıza Cumhuriyet Halk Partili parlamenterler çıktı.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Bundan sonra, biz size bağırırken sesinizi çıkartmayın. Bundan sonra 10 mislini biz size yapacağız.

BAŞKAN – Grup yöneticilerinden rica edeceğim, Sayın Çalış, Sayın Güneş lütfen efendim.

ORHAN ÇALIŞ (Bolu) – Çığırı siz açıyorsunuz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Bir fakülte yurdunun aranmasından sonra ki, arandığında silah çıkmış...

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Maksatlı girilmiş.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Bıçak çıkmış, patlayıcı madde çıkmış, suçlular yakalanmış, talebe olmayanlar yakalanmış; ama Cumhuriyet Halk Partisinin bir milletvekili arkadaşımız, o da şimdi Hükümetinizde bir sandelye işgal ediyor.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Bunlar maksatlı konuşma, gayeli konuşma, kışkırtıcı konuşma.

BAŞKAN – Sayın Öztürk rica ederim, lütfen efendim.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – İsyanı teşvik etmek için giriyordunuz.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Dinleyiniz, güvenlik kuvvetleri için, Hükümet için neler söylediğini, ne isnatlar ve iftiralarda bulunduğunu gidiniz Meclis zabıtlarında okuyunuz.

BAŞKAN – Sayın Öztürk rica edeceğim, lütfen efendim.

NACİ CİDAL (Hakkâri) – Saadettin Bilgiç de söyledi sizin için.

BAŞKAN – Sayın Menteşeoğlu, süreniz bitmiş ve geçiyor efendim, lütfen toparlayınız.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Bağlıyorum, bağlıyorum; zaten rahatsız oluyor arkadaşlarım.

BAŞKAN – Çalışma saatimizde bitmek üzere efendim.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Ben, ifade edemediğim bu kısa zamanda ve bazı arkadaşlarımızın rahatsız olması karşısında hazırladığım çok

kısa notlarımı bitirememiş bulunuyorum; ama bunu bir gündem dışında, bir basın toplantısında ifade edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım,

Şimdi, anarşiyi önlemek, ülkemizi, Milletimizi huzura, güvenliğe kavuşturmak mı istiyoruz, evvela bu Hükümet istifa edecek... (CHP sıralarından "Ooo" sesleri.)

FEVZİ ÖZER (Muğla) – Emret, emret.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Sonra bütün Anayasa kuruluşları ve siyasi partiler...

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) – Sizi bir Yüce Divana gönderelim de ondan sonra.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Tehdit altında bulunan Devleti korumada birleşecek, bu söylediğimiz, işaret ettiğimiz idarî, siyasî ve kanunî tedbirler çıkarılacak; memleket işte o zaman güvenliğe, huzura kavuşacak ve ülkemizde huzurun, güvenin kapısı böyle açılacaktır.

YUSUF ÇETİN (Adıyaman) – Bunu söylemek için siz kışkırtacaksınız.

BAŞKAN – Sayın Çetin lütfen efendim.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Devamla) – Kurtuluş budur, çare budur.

Saygılar sunarım. (AP sıralarından alkışlar).

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim.

Söz isteyen sayın üye var mı efendim?...

İÇİŞLERİ BAKANI İRFAN ÖZAYDINLI (Balıkesir Milletvekili) – Müsaade ederseniz açıklama için söz istiyorum.

BAŞKAN – Buyurun gayet tabiî hakkınız efendim.

İÇİŞLERİ BAKANI İRFAN ÖZAYDINLI (Balıkesir Milletvekili) – Sayın Başkan, saygıdeğer üyeler;

Sayın konuşmacı broşür hakkında; rapor değildir, broşürdür, bilgi vermek üzere yayınlanmıştır diye buyurdular. Sekiz cilttir, gerçekten o zamanın teknisyenleri kendilerinin de ifade ettiği gibi, toplumun hastalıklarına doğru teşhis koymuş ve uyarmıştır. Kimleri uyarmıştır?.. Millî Güvenlik Kurulu Üyelerini, o zamanın Sayın Başbakanını, Bakanlarını, Silahlı Kuvvetler Komutanını, Kuvvet Komutanlarını ve Devletin temsilciliğini yapan valilere bu belgeyi göndermiştir.

Bu belgenin içerisinde oldukça önemli bir konu geçmiştir. Bu konunun sonuçları, biz Hükümeti aldıktan sonra daha çok, su yüzüne çıkmıştır. Çünkü, silahlı eylemlerin içerisinde bulunan kişilerin, o kamplardan, o yetiştirme yerlerinden geldiği tarafımızdan tespit edilmiştir, teşhis konmuştur.

Teşhisimiz şuydu; biz silahlı eylem hangi taraftan gelirse gelsin onun üzerine gideceğiz, kaynağını bulacağız ve halkımıza gerçekleri sunacağız. Teşhisimiz tek taraflı değildi: Her zaman, her yerde söyledim, Yüce Senatonun değerli üyeleri huzurunda tekrar ifade ediyorum; biz teşhisimizi koyarken dedik ki, silahlı eylemleri nereden gelirse gelsin üzerine gideceğiz ve yine dedik ki, komünizmin de karşısındayız. Türkiye için tehlikedir dedik; faşizmin de tehlikeli olduğunu söyledik, memleketimiz için tehlikelidir dedik. İşte onun için, o zamanki raporlarda yer alan durumu, raporu, gerçek olarak ifade ettim; mevhum değil, düzmece değil, gerçektir, gerçek olarak ortaya çıkmıştır. 28 adet kamptır. Burada silahlı eğitim görmüştür. 28 kampın para desteklemesini kimlerin yaptığı, orada o zamanın İçişleri Bakanının imzasıyla gönderilen raporda da mevcuttur.

Şimdi, geliyoruz 1977 senesine. Burada sizlere izah etmekten kastım şudur, gizliliği ifşa etmiyoruz, açık rejimde kaynak nereden gelmiştir, onu açıklamaya çalışıyoruz. Teşhis tek taraflı değildir, onu bildirmeye çalışıyoruz. Silahlı eylemler içinde bulunanlar yalnız aşırı soldan değildir, bu gibi kamplarda yetişenlerin de silahlı eylemler içinde olduğunu bildiriyoruz. Bunun için diyoruz ki, hep beraber olalım, kınayalım, silahlı eylem içinde bulunanlar ister sağdan olsun, ister soldan olsun birbirlerini öldürenler bunlardır, diyoruz ve karşısına çıkalım diyoruz. "Hayır" deniliyor, "Sadece tek taraflıdır, bir tek tehlike vardır, komünizm tehlikesidir" deniliyor. Evet, komünizm tehlikesinin teşhisini koyuyoruz; ama silahlı eylem içerisinde bulunanların komando kamplarında yetiştirilerek, faşist bir idare hayali kurma peşinde koşanların, organize olanların da karşısında olduğunu söylüyoruz. Lütfen beraber olalım, gençlerimizin akan kanlarını durduralım. İşte, onun için açıklıyoruz bunları. Şimdi, bu yetmiyor 1977 senesine geliyoruz. 1977 senesinde bunun daha vahim bir durumu ortaya atılıyor, onu da açıklayacağım. Mecliste açıkladım, Yüce Senatonun huzurunda da açıklamayı bir görev sayıyorum; görev anlayışımın bir gereği sayıyorum.

Bakınız Bakanlar Kurulunun, İçişleri Bakanı tarafından verilen bir brifingte; milliyetçi, toplumcu olarak belirlenen grubun ne şekilde neler olacağını söylüyor. Ne zaman söylüyor?.. 1977 yılının Şubat ayında söylüyor. Müsaadenizle onları burada, huzurunuzda açıklıyorum. Ayen okuyorum:

"Anarşik eylemleri ilk önce başlatan aşırı sol kesimin geçen süre içerisinde çeşitli bölümlere maruz kaldığını, bu bölümlerin halen de süregeldiğini görmekteyiz. İlk nazarda bu kesime zaaf getiren ve netice olarak olayların yumuşamasına müncer olacak gibi bir intiba veren bu yoldaki gelişmeler haddizatında sağın teşkilatlı ve sert girişimleri karşısında çok mütecanis olmamakla beraber, solda da bir anarşik müdafaa cephesinin oluşmasına yol açacaktır.

Bu şekildeki bir cephenin oluşmasına siyasi seçimler gibi yakın gelecekteki bazı gelişmelerin de yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan, milliyetçi, toplumcu hareketin geliştirdiği faaliyetler, bu kesimin özellikleri sebebiyle giderek yoğunlaşacağı intibaını vermektedir. Aşırı sağ kesim, dikkati çeken şu özellikleri korumaktadır:

Mensuplarının sayısı giderek artacak, örgütün çok disiplinli davranması olacak, bütün yan kuruluşlara hâkim merkezi bir otoritenin varolması düşünülecek, örgüt mensuplarının hızla bir yerden diğer bir yere intikal kabiliyeti içinde bulunacak, pek çok Devlet kuruluşlarına belirli ölçülerde sızmış ve yerleşmiş olacaklar, (son söyleyeceğim şimdiki kısmın altını çizerek söylüyorum) fanatik, vurucu timlerini kuracak."

Saygıdeğer üyeler;

Biz Hükümeti devraldığımız zaman olayların üzerine giderken, silahlı eylem nerede ise çekinmeden, cesaretle, kararlılıkla üzerine gittik. Gördük ki, silahlı eylemlerin içinde bulunanlar yalnız aşırı sol fraksiyon içinde olanlar değil, sağ kesimden de olanlar mevcuttur. Raporlarda da bunlar tescil edilmiştir; ama anlatamadık; Mecliste anlatamadık, sayın Senato üyelerinin bir grubuna anlatamadık, fakat, gerçekler o kadar ortaya çıktı ki, olaylar o kadar sergilendi ki, adalet önüne çıkanlar dahi açık açık itiraf ettiler. "Ben kamplarda silah eğitimi yaptım" dediler ve o kadar açıklandı ki, kendi kuruluşlarında artık birbirlerini vurdular. Canı sıkıldı, ateş etti vurdu hâlâ vurmakta...

İşte bunların nedenleri budur. Bunun için biz açıklıyoruz. Devlet sırrını açıklamıyoruz, gerçeği ortaya döküyoruz. O bakımdan sözlerime son verirken diyorum ki, Hükümetimiz kararlıdır; kesin kararlıdır. Silahlı eylem içinde bulunanların üzerine kesinlikle gideceğiz. Hükümetimiz tekrar defaatla ifade etmiştir, komünizmi bir tehlike olarak görmektedir, karşısındadır. Faşizmi tehlike olarak görmektedir, karşısındadır.

Onun için, siz de "bu asgari müşterekte hiç olmazsa birleşelim" deyiniz. Aşırı sağdan da olsa aşırı soldan da olsa bu asgari müşterekte birleşelim diyelim.

Hepinize saygılar sunarım efendim. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederiz Sayın Bakan.

HALDUN MENTEŞEOĞLU (Muğla) – 10 sene evvel söyledik biz bunları.

MEHMET ALİ ARIKAN (Mardin) – 10 senedir söylüyoruz komünizme karşı olduğumuzu; ama siz anlamıyorsunuz.

BAŞKAN – Sayın Arıkan, lütfen efendim.

Başka söz isteyen sayın üye?..

Sayın Bakandan sonra son söz olarak Sayın Ali Oğuz, buyurun efendim.

Sayın hatip, süremizin dolmasına beş dakika kalmıştır. Acaba bitirme olanağınız var mı, yoksa Yüce Genel Kuruldan uzatma için talepte bulunayım mı?..

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Hayır efendim, kısa konuşacağım Sayın Başkan, beş dakikada biter.

BAŞKAN – Buyurun Sayın Oğuz.

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Anarşi ve terörün memlekete getirdiği bu sıkıntıları gidermek, bir ferah noktaya gelebilmek için Senatomuzda zaman zaman bu mevzuları müzakere ettik. Geçen Hükümet döneminde de gerek ekonomik meseleleri, gerekse anarşinin mahiyetini tespit ve üzerine yürüyüp bunların devasını bulabilmek, kaynağını ve kökünü kurutabilmek için gayretler sarfedildi. Bugün de aynı şekilde sıkıntıların artması karşısında, arkadaşlarımız gayet güzel tedbirler dile getirip, burada huzurunuzda çarelerini gösterdiler.

Birbirimizi itham etmekle bir yere varılacağını ben kabul edemiyorum. Zamanında siz yapmadınız da bu işler bu hale geldi demenin bir deva olduğuna inanmıyorum. Bu işin, sizin tarafınızdan tahrik edildiği ve yürütüldüğüne inanıyorum şeklindeki ithamın da memlekete bir şey kazandıracağına inanmıyorum. Bu işte iki tarafın da kusuru olduğunu kabul etmesinde fayda var.

Katil, hangi taraftan olursa olsun bunu takbih etmek zarureti var, üzerine gitmek zarureti var. İster soldan olsun, ister sağdan olsun katil, katildir. Bunu himaye etmek hiç kimseye bir şey kazandırmaz. Biz, eğer memlekette huzur istiyorsak, katil, ister solcu veya komünist olsun, isterse komando veya sağcı olsun, adına ne derseniz deyin katil, daima katildir diyoruz.

BAŞKAN – Bir dakika Sayın Oğuz.

ALİ OĞUZ (Devamla) – Bu memleketin evladını öldürmekle bir yere varmanız da mümkün değildir.

BAŞKAN – Bir dakika Sayın Oğuz.

ALİ OĞUZ (Devamla) – Bunun kaynağını...

BAŞKAN – Bir dakika efendim, rica edeceğim. Bir dakikamız kaldı, çalışma olanağımız yok.

Sayın üyeler, hatibin konuşması bitinceye kadar, çalışma süresinin uzatılmasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Teşekkür ederim.

Buyurun efendim, şimdi rahat rahat konuşun.

ALİ OĞUZ (Devamla) – Muhterem arkadaşlarım;

İnancım odur ki, karşılıklı itham ve suçlama yerine, bu işin kaynağına inmiş olan yetkililerin getirdiği dâvayı nazara almakla birlikte, köklü tedbirlere gitmekte fayda var. Bu iş sadece ekonomiktir; memleketin, ekonomik darboğazdan çıktığı gün bu meseleler halledilecektir diyenler yanılmışlardır. Seneler senesi bunu söyleyenler, bugün şu tespiti artık kabul etmelidirler ki; anarşi, terör, fukara muhitten gelmemektedir. Şehrin içinden gelmektedir, belli kaynaklardan yönetilmektedir, üniversitede imkânlar bulmaktadır, yurtlarda imkânlar bulmaktadır.

1960 önceleri masum talebe hareketleri gibi görülen bu hareketler, sonra koordine edilmiş, organize hareketler olarak ortaya çıkmıştır; arkadaşını öldürmüştür, polisi öldürmüştür, Jandarma Genel Kumandanına kurşun sıkmıştır, şehir gerillası, kır gerillası sürdürmüştür. Muayyen bir yere gelinmiştir, ona karşı bir reaksiyon doğmuştur, o da, onun gibi öldürmeye başlamıştır.

Biz, öldürmekle bir yere varılacağına inanmıyoruz. Dünya yüzünde Allah muhafaza buyursun, öyle milletlerin iç harbe sürüklendiğini gördük ki, onların öldürmekle bir yere vardıkları tespit edilemedi. İspanya'da beş sene süren iç harp, 5 milyon İspanyol'un ölümüne müncer oldu; fakat İspanya'ya bir şey kazandırmadı. İspanya 40 yıl inim inim inledi.

Lübnan'da senelerce devam eden iç harp, yarım milyon insanın ölümüne ve baştan ayağa bir ülkenin yıkılmasına müncer oldu; oraya da bir şey kazandırmadı. Yarın bir iç harbe varacak olan bu vuruşmaların memlekete bir şey kazandıracağına inanmıyoruz.

Onun içindir ki, biz Milli Selamet Partililer olarak bütün gücümüzle, her iki tarafın birbirine kardeşçe yaklaşmasının zaruretine inancımızı ortaya koyduk. Bayram ziyaretlerimiz bunun bir neticesiydi: Gelin, yapmayın, etmeyin dedik, "Bayramlar, barışmalar için bir tedbirdir, bir zamandır" dedik. Gelin el sıkışın, beraber olun, anarşi ve katillik nereden gelirse gelsin, karşısında olduğunuzu söyleyin, bunları himaye etmeyeceğinizi söyleyin, katili tasvip etmeyeceğinizi söyleyin. Yarın anarşi tırmanacak; bugün çocuklarınız seviyesindeki öldürme sizin seviyenize gelecek; ikaz ediyorum bir arkadaşınız olarak; o zaman alacağınız tedbirler ne kadar süratli olursa olsun, ne kadar kesin olursa olsun, bu memleketin Parlamentosuna da, bu memleketin hatta bakanlarının seviyesine kadar gelecek bir anarşiyi durdurmakta çok zorluk çekeceksiniz.

Onun için, kapınızı çalmadan bu felaket, bugün, yan yana gelmekte zaruret var. Yarın bir örfî idare, yarın bir darbe-i hükümet, yarın bir askerî ihtilal geldiği zaman çok zor noktalara gelinmiş olur. Onun için bugünden samimi bir şekilde

partiler yanyana gelmeli. Her ikisi de, samimi bir şekilde, öldürmeyi kınadığını söylemeli, ideolojik istikametteki çabası, gayreti, partisine veya kuruluşuna temin edeceği menfaati bir tarafa bırakıp, "Evladının rahatça mektebine gidebileceği, evinde huzurla oturabileceği veya ırzı, malı, namusu, canı, inancı emniyette olan bir vasatın bir an evvel şu memlekete yeniden gelmesinin temini için biz de elimizden geleni yapacağız" demeli.

Bir taraftan katillerinizi ortaya salacaksınız, boyuna adam öldüreceksiniz, sonra, "Biz yapmadık" diyeceksiniz. Bir taraftan, katillerinizi öbür tarafın üstüne sevk edeceksiniz, "Bizim, bu işlerle hiç alâkamız yoktur" diyeceksiniz. Gayri mesul birçok teşekküller bu işi açık açık ortaya koyacaklar, hatta zaman zaman, "Gelin yahu silahları bırakalım" diyecek kadar ileri gidip silahlarınız olduğunu itiraf edeceksiniz, sonra da, "Biz bu işin içinde değiliz." diyeceksiniz. Bunu kimseye inandıramazsınız.

Biz inanıyoruz ki, bu memlekette eğer tedbirleri her yönlü almazsanız, bunun neticesini elde edemezsiniz. Bugün barışarak, bir araya gelerek yapacağınız tedbirler de bir noktada sizi kurtaramayacaktır. Eğer "Bu işin esası maddidir, ekonomiktir" demekte devam ederseniz, yine bir noktaya varamayacaksınız; çünkü ekonomik olduğuna inandırdığınız, maddî olarak yetiştirdiğiniz adamın manevi vasfı yoksa, öldürmekten utanmayacaktır, Allah'tan korkmayacaktır, haya duymayacaktır, kanunun görmediği her şeyi yapacaktır.

Onun için biz diyoruz ki, bugünün acil tedbirleri yanında manevi tedbirlerinizi de alın. Ahlâk zarurettir, inanç zarurtettir, memleket sevgisi zarurettir, ana-baba sevgisi zarurettir, komşuya saygı zarurettir, katilliğin kötü olduğuna inandırmak zarurettir; bunu da ancak manevi değerleri takviye etmekle yaparsınız. Anayasa da bunu geliştirme zaruretini ve mecburiyetini hükümetlere vermiştir.

Onun için biz diyoruz ki, bir an evvel bu işin acil tedbirleri alınmalı; parti liderleri, partililer bir araya gelip, ne yapıp yapıp bir daha bu hadiselerin olmayacağı hususunu birbirine tekrarlamalı ve tedbirlerini almalı. Benim sokağıma kadar gelmiş olan bir anarşi, yarın senin sokağına da gelecek sevgili kardeşlerim. Benim sokağımda her gün birbirini yiyor gençler, evlerimiz taşlanıyor; yarın sizin kapınıza da gelecek. Eğer sizin kapınıza gelmediyse, birkaç gün sonra gelecek demektir. Bugün evlatlarımız seviyesindeki öldürmeler, yarın babalar seviyesine geldiği zaman yüreğin yanacak. Bir genel müdürün öldürülmesi ne demektir?.. Yarın bir parlamenterin, bir bakanın öldürülmesi noktasına gelirsek şaşmayın.

Onun için bir an evvel bunun tedbirini almakta zaruret vardır. Birbirimize, "Gelin anlaşalım; ama siz bu işten vazgeçin, suçlu sizsiniz" demek, bir tedbir

değildir. Karşılıklı, samimi olarak tedbirler alınırsa, gençlere kumanda edenler, onları sevk ve idare edenler, ellerini bu milletin evlatlarının yakasından çekerlerse, yavrularımız dövülmekten, öldürülmekten kurtulur ve memlekete huzur ve emniyet gelmiş olur.

Ben derim ki, eğer bu işte acele etmezsek, geç kalırsak çok yazık olur. Bizim inancımız, bunun sadece buradaki müzakere ve nutuklarla temennilerle olacağına da inanmıyoruz ve inancımız odur ki, gençlerimize, yavrularımıza hâkim olmak zamanı gelmiş ve geçmiştir. Bugün başlatılan bu hareket, yarın daha kanlı noktalara geldiği zaman belki güç yetmeyecek bir hale dönüşmüş olur ve bunun mesulü de muhakkak ki, onu sevki idare edenler, bugün ellerinde bu imkânı bulunduranlar olurlar. Bu noktaya gelmeden acil tedbirlerin alınacağına inanmak ve samimi olarak bu işin üzerine eğilmek zarureti vardır.

Beni dinlediğiniz için hepinize şükranlarımı arz ederim.

BAŞKAN – Teşekkür ederiz efendim.

Sayın üyeler, Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye Sayın Zeyyat Baykara ve arkadaşları tarafından verilen, Şiddet Olayları Üzerinde Genel Görüşme talebi, Yüce Cumhuriyet Senatosunun, yüceliğine yaraşır bir olgunluk ve anlayış içerisinde devam etmiş ve bitmiştir.

Yüce Kurulunuzu kutlar, saygılar sunarız.

23 Kasım 1978 Perşembe günü saat 15.00'te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

I. CİLDİN SONU

DİZİN(*)

(*) Aynı anlama gelen ve kitapta sıkça geçen bazı kelimeler -gönderme yapmadan- sadece birinin başlığı altında toplanmıştır.
1 ve 562 nci sayfalar arası dizine dahil edilmemiştir.

DİZİN

– A –

ABD Başkanı : 876
Abdullah Emre İleri : 1169-1172,1177
Abdullah Ercan (Çorum) : 1109
Acemce : 1249
Acheson : 887,
Acheson Planı : 860,861,887
Adalet Bakanı : 1022,1088,1089,1101,1112,
Adalet Bakanlığı : 1039,1042
Adalet Komisyonu : 1097
Adalet Partisi (A.P.) : 568,569,693,843,844,851,854, 885,902,911,912,914,935,942,947,952,953,955, 961,962,964,966,967,972,974,975,977,988,994-997,999,1000,1014,1022-1025,1027,1028, 1030,1031,1035,1036,1040,1052,1056,1068, 1071,1073-1076,1079-1083,1094,1099-1101, 1103,1113,1114,1123,1138,1146,1157,1181, 1188,1192,1197,1214,1236,1244,1245,1250, 1253,1258,1270,1272,1275
Adalet Partisi Grubu : 692,835,851,971,1114,1135, 1209,1211,1212
Adalet Partisi Hükümeti : 1266
Adalet Partisi İktidarı : 995,1266,1273
Adalet Partisi Senato Grubu : 841,953
Adana : 617,649,978,1016,1043,1151,1160,1243, 1258
Adıyaman : 773
Adnan Küçük (K.Maraş) : 1029
Adnan Menderes : 1097
Af Kanunu : 1167,1176,1177
Afganistan : 898,1081
Afrika : 778,1252
Afyon : 611,649
Ağrı : 753,772,773
Ahmet Cemil Kara (Trabzon) : 942,945,947,948, 973,974,976-978,1064,1137-1139,1165,1173, 1214,1215
Ahmet Demir Yüce : 980,981-985,987,989,1024, 1032,1034,1039,1107,1137,1143,1152,1170, 1172, 1214,1269
Ahmet Fevzi : 729
Ahmet Hamdi Başar : 789
Ahmet Karayiğit (Afyonkarahisar) : 973,974
Ahmet Naci Arı : 648,648,659,660,665,697,765
Ahmet Nusret Tuna (Kastamonu) : 835,836,842
Ahmet Orhan Akça (Kütahya) : 904
Ahmet Remzi Hatip : 920
Ahmet Tahtakılıç : 970-975,977,978,980,989,1032, 1179,1185,1225
Ahmet Yıldız : 765,794
Akdeniz : 654,661,860,967,1105
Akdeniz Bölgesi : 872,876,877,879,881,882,886
Akif Eyidoğan (Zonguldak) : 629,916
Akrepkaya : 1059
Akyazı : 649
Alaaddin Çetin (Çorum) : 762,765,777
Alevi : 1144,1249
Alevilik : 1019
Alfred Nalungil : 729
Ali Kutay : 1004
Ali Münif İslamoğlu : 1114,1119,1120,1162
Ali Oğuz (İstanbul) : 1278,1279
Ali Rıza Ulusman : 835,842
Alman, Alman Milleti : 633,640,642,894,897,1068, 1069,1156,1202,1203
Alman Hükümeti : 608
Alman Parlamentosu : 1202
Almanya : 566,612,614,616,632,633,636,738,802, 803,807,894,996,1068,1071,1098,1195,1202, 1248, 1249,1253-1255
Alparslan Türkeş (Türkeş) : 1010,1035,1059-1062, 1095,1098,1138,1148,1177,1231
Alpaslan : 866,867
Altındağ : 600
Amerika (ABD, Birleşik Amerika) : 614,632,636, 656,657,669,705,720,734,735,742,777,811,827, 831,855,856,859,792,802,881-883,887, 889,899,901,994,1064,1068,1069,107-1073, 1077,1081,1083,1126,1156,1194,1195,1000, 1203,1217,1254
Amerika Hükümeti : 856
Amerikan (Amerikalılar) : 640,664,684,699,700,705, 882,883,956
Amerikan Senatosu : 891
Amil Artus : 563,565,571,582,611,631,854
Anadolu : 567,569,609,617,637,641,753,767,797, 808,811,866-868,900,1101
Anadolu Ajansı : 967,1215,1228,
Anarşizm : 1130
Anayasa : 570,571,585,596,606,616,621,622,644, 645,696,697,730,754,797,841,843,845,895,896, 907,909,912,913,922,929,930,935,938-940,951,954,959,960,965,968,971,972,974,977,

981,995,997,1000,1005,1011,1013,1015,1024, 1025,1044,1051,1054,1055,1067-1069,1078, 1083,1093,1103,1113,1115,1122,1130,1132, 1137,1138,1143,1148,1152,1158,1159,1161, 1168,1176,1180,1184,1196,1204,1224,1225, 1235,1236,1238,1247,1248,1260,1262-1267,1270,1272,1280
Anayasa Mahkemesi : 628-630,958,1015,1025,1030, 1090,1106,1113,1164,1165,1168,1265
Ani Kalesi : 866
Ankara : 574,576,577,588,600,608,616,617,631, 642,649,651,667,670,672,673,753,781,790,803, 811,887,888,896,900,968,978,1006,1016,1035, 1066,1077,1090,1117,1144,1151,1153,1157, 1220,1223,1225,1232,1241,1242
Ankara Belediyesi : 1011,1223,
Ankara Hukuk Fakültesi : 1144
Ankara İkinci Ağır Ceza Mahkemesi : 1232
Ankara Üniversitesi : 1135,1168,1267
Ankara Valiliği : 1151,1168
Antalya : 649,739,827,967,1028
Antep Valisi : 967
Antidemokratik : 1029
Apolar Derneği : 1012
Aralık İlçesi : 1003,1010
Arapça : 1249
Araplar : 1099
Ardahan : 1004,1007,1011,1012,1016
Arjantin : 743
Arnavut : 1100
Arnavutluk : 867,1194,1200,1203
Arpaçay : 1012
Artırma Eksiltme ve İhale Kanunu : 594,610,618,729
Artvin : 649,1151
Asaf Oylun : 678
Ataş Rafinerisi : 670,672,677,694,699-701,708,736, 732,733,744,751
Atatürk (Mustafa Kemal Paşa) : 605,777,778,852, 867,870,882,890,899,945,946,954,966,970,1002, 1023,1027,1029,1068,1069,1077,1081-1084, 1105,1110-1112,1115,1118,1133,1139,1150, 1164,1175-1177,1193,1218,1231,1239, 1261,1262
Atatürk Cumhuriyeti : 954
Atatürk İlkeleri : 935,1148
Atatürk İnkılâpları (Atatürk Devrimleri) : 782,1262
Atatürk Kültür Sarayı : 966
Atatürk Milliyetçiliği : 928,935,1141
Atatürk Orman Çiftliği : 896
Atatürk Üniversitesi : 1025,1064
Atatürk Yurdu : 1273
Ateşli Silahlar ve Bıçakları Kanunu : 1268
Athenegoras : 899
Atina : 896,897,895,898,900
Avrupa : 605,633,637,640,656,779,788,801,805,808, 812,900,994,998,1005,1053,1068,1098,1107, 1156,1253,1254
Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi : 1000
Avrupa Konseyi : 1053
Avusturya : 576
Aydın : 649
Aydınlık Gazetesi : 1116
Ayvaz Altuç : 1004
Ayvaz Gökdemir : 1064

– B –

Bada : 741
Bafra : 568
Bagajoz Bölgesi : 832
Bahçelievler : 1241
Bakanlar Kurulu (İcra Vekilleri Heyeti) : 634,670, 679,684,693,698,710,711,759,1158,1190,1229, 1260,1276
Baki Güzey (Bursa) : 572,582,604,835,836,842
Balgat : 1038,1047
Balkan, Balkanlar : 944,1203
Barbaros : 1231
Barış Dünyası Dergisi : 789
Barzani : 1119,1177
Başbakan (Başvekil, Hükümet Başkanı) : 607,625, 658,722,840,844,846-850,857,858, 862,864,865,885,897,902,909,912,915,916,924, 943,949,970,977,984,988,993,996,997,1002, 1004,1009,1010,1012-1014,1020,1021, 1027,1031,1033,1034,1036,1056,1057,1085, 1087-1089,1091,1092,1095,1105-1108,1110-1113,1115,1120,1121,1123,1129,1137,1146,1147, 1150,1152,1153,1159,1160,1163,1164,1167, 1170,1176-1180,1185,1186,1188,1189, 1192,1194,1195,1197,1198,1216,1240,1241, 1244,1246,1252,1265,1270,1272,1275
Başbakanlık : 1047,1088,1091
Başkanlık Divanı : 628-630,840,905,1114,1172, 1208,1212
Batı Almanya : 576,638,705,810
Batı Bloku : 879-882
Batı Trakya : 862,869,871

Batman : 659-661,663,664,668-672,676,690,692, 694,699,715,716,732,739
Batman Rafinerisi : 659-662,664,668,669,671,676, 677,679,699,700,701,708,709,731,750,752,753, 754,755,757
Bayburt : 1035
Bayındırlık Bakanı (Nafia Bakanı) : 564,595,597-600,604,613,647,1119
Bayındırlık Bakanlığı : 596-600,607,741
Baykara : 1021,1037,1044,1049-1051,1195
Behiç Sonbay (Zonguldak) : 1243
Belçika : 695
Besim Üstünel (İstanbul) : 1112,1217,1245,1246, 1250,1251,1253,1255
Beyazıt Kulesi : 956
Beykoz : 758
Beylik Köprü : 790
Beyoğlu : 1234
Beytepe Kampusu : 1062
Beytüşşebap : 788
Biçimsel Demokrasi (Klasik Demokrasi) : 1248
Bingöl : 772,773,1141
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı : 679
Birinci Cephe Hükümeti : 1020,1256
Birinci Dünya Harbi (Birinci Cihan Harbi) : 566,605,638,868,1099
Birleşmiş Milletler : 605,703,820,846,852-855,859, 860,862-864,871,871,879,880,887-891,896, 900,911,913
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri : 861,863
Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi : 858
Bitlis : 772
Bizans : 867
Bizans İmparatoru : 866
B.M. Anayasası : 1000
Bodoyöz : 821
Bohoz : 1116
Bolşevik İhtilali : 633
Boşnak : 1100
Bozkurt : 1182,1185
B.P. (British Petroleum) : 662,668,699,716,720, 746,751
Bulgar : 1004
Bulgaristan : 636,868,898,966,998,1243
Bulgur Dağı : 662,699,716
Bulvar Palas : 1095
Bursa : 649,650,773,1020,1043
Bülent Ecevit (Ecevit) : 572,924,955-957,961, 963,970,974,984,985,995,1012,1014,1018,1021-1025,1027-1031,1033-1036,1052,1053,1067-1069,1076,1077,1079,1080,1088,1096,1107, 1115,1133,1137,1147,1154,1155,1171,1175-1177,1213,1225,1229-1231,1233-1235,1258, 1267,1270,1273
Bütçe Komisyonu : 651
Büyük Ankara Oteli : 1223

– C –

Cagoule : 996
Cahit Akyar : 834
Cahit Dalokay (Elazığ) : 949,1035,1071,1073,1074, 1119,1120,1173
Cahit Okurer : 656
Caltexs Şirketi : 662,668,699,700,717,746,751
Cebeci : 1027
Celal Bayar : 1097
Celal Tevfik Karasapan : 902,904
Cemal Gürsel : 1096
Cenap Aksu (Maraş) : 762,765,777,806
Cenevre : 857
CENTO : 616
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (C.M.K.) : 1100, 1268
Cezayir : 890
Champs-Elysees : 1163
Che Guevara : 1075
CIA : 1140
Cihangir Erdeniz : 966,968,969
Commer : 1249
Cumhurbaşkanı : 775,968,975,981,1084,1105,1118, 1120,1131,1158,1167,1270
Cumhurbaşkanlığı : 1098,1144
Cumhuriyet : 763,780,781,786,797,807,810,864, 922,929,930,934,949,951,954,955,960,963-965,968,971,974,977,1027,1029,1036,1061, 1068,1078,1081,1085,1098-1100,1111,1115, 1118,1141,1143,1149,1158,1166,1178,1224, 1261,1266,1272
Cumhuriyet Devleti : 974,975,978
Cumhuriyet Gazetesi : 661,740,1078
Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P., Halk Partisi) : 853,854,895,900,905,943,947,949,952,954,955, 958,960,961,964,966,972,973,976,980,992,994-996,999-1003,1005,1008,1010,1014,1021, 1022,1025,1028,1030,1031,1034,1036,1049,

1051,1052,1054-1056,1066,1068,1079,1080, 1083,1088,1097,1099,1107,1108,1110-1112, 1115,1123,1133,1134,1139,1142,1147,1150,1153, 1154,1157,1167,1169,1174,1175,1180,1193, 1295-1297,1215,1225,1231,1234-1236,1248-1250,1255,1258,1260,1261,1267,1269,1270, 1274,1275,1277
Cumhuriyet Halk Partisi Grubu (C.H.P. Grubu) : 851,901-903,911,915,970,975,993
Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti : 909,1005,1081, 1082, 1178,1269
Cumhuriyet Halk Partisi İktidarı : 1011,1228,1230, 1233
Cumhuriyet Hükümeti : 754,978,1160
Cumhuriyet Senatosu (Senato) : 563-565,568,582-584,587,588,596,598,599,602,604,624,631,635, 642,648,652,655,659,663,665,712-714,716, 719,730,731,748,760-764,766,777,794, 816,828-830,835-841,843,844,851,854, 855,857,858,863,865,866,873,878,884,888, 889,891,892,902,903,905-907,909,913,916-919,921-924,927,933-935,944,953,955, 957,958,963,970,971,973,974,990,1002,1014, 1033,1048,1076,1080,1081,1084,1086,1087, 1090,1096,1101,1107,1113,1118,1120,1133, 1134,1144,1150,1163,1173,1175,1181-1184, 1189,1190,1199,1205,1212,1213,1216,1217, 1246,1255,1258,1265,1267,1268,1272,1276-1278,1281
Cumhuriyet Senatosu Başkanı : 963,981,1114,1183
Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı (Senato Başkanlığı): 762,1183
Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü : 919,971
Cumhuriyetçi Güven Partisi : 963,1052,1085,1094, 1113
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (C.K.M.P.) : 1059, 1060,1179,1185

– Ç –

Çalışma Bakanı : 564,572,582,584-588,613,621,646, 656
Çalışma Bakanlığı : 574,576,577,620
Çanakkale : 790,917
Çankırı : 649
Çekoslovakya : 743,790,1226,1253
Çemişkezek : 782
Çerkez : 1100
Çerkez Etem : 1117
Çetintaş : 742
Çin : 1068,1075,1203,1232,1252
Çin Halk Cumhuriyeti : 1200,1201
Çoğulcu Demokrasi : 950,1129,1142,1204,1222
Çorlu : 646
Çorum : 1234
Çukurova : 791

– D –

Daimler Benz Firması : 738
Danıştay : 676,680,682,693,720,724,744,750,1041, 1137,1230
Davit Galula (CIA Ajanı) : 1060
De Gaulle : 1163
Dedeağaç Sancağı : 868
Deliller Köyü : 649
Demirel Hükümeti : 964,1138,1268
Demirlibahçe Polis Karakolu : 1233
Demokrasi : 565,566,571,573,584-586,588-590,601, 638,655,747,748,755,796,822,863,937-939,946-949,962,965,966,973,986,996, 1001,1015,1016,1020,1023,1024,1029,1030, 1043,1045,1050,1051,1053,1063,1067,1073, 1074,1076,1083,1085,1098,1099,1106,1107, 1113,1130-1132,1139-1143,1145,1179,1186, 1195,1218,1205,1222,1224,1237,1248,1250-1253,1261
Demokrat Parti (D.P.) : 1052,1053,1097-1099
Demokrat Parti Hükümeti : 1099
Demokratik : 564,566,581,584,618,623,693,721,748, 803,822,829,844,848,851,853,919,921,923,927, 930,934,938,939,946-948,951,952,956, 960,963,974,975,1011,1015,1016,1023,1024, 1029,1030,1036,1044,1045,1049,1051,1053, 1064,1065,1067,1068,1082,1084,1085,1087, 1090,1091,1096,1113,1129,1131,1132,1136, 1138,1140,1142,1152,1156,1158,1162,1186, 1195,1240,1242,1249,1256,1262,1263
Demokratik Cumhuriyet : 1221
Demokratik Hukuk Devleti : 1054,1262
Demokratik Sol : 1080,1096
Demokratik Sosyalizm : 1205
Deniz Gezmiş : 1072,1136
Denizcilik Bankası : 886
Denizli : 649
Dernekler Kanunu : 931,960,968,986,1093,1114, 1217,1260,1268
Dev-Genç : 998,1012,1039,1092,1166,1176,1177, 1241

Devlet Güvenlik Mahkemesi : 960,968,1083,1089, 1190,1236,1260,1269
Devlet Güvenlik Mahkemesi Kanunu : 1269
Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E., İstatistik Enstitüsü) : 581,587,623,792,1047,1257
Devlet Personel Kanunu : 932,1221
Devlet Plânlama Teşkilâtı : 575,577,578
Devlet Şûrası (Bkz. Danıştay) : .
Devrimci Demokrat Kadın Derneği : 1117
Devrimci Doğu Kültür Ocakları : 1166
Dıraç Köyü : 1012
Dışişleri Bakanı (Hariciye Vekili) : 857,888,904,909-911
Dışişleri Bakanlığı : 667,668,745
Digor : 1004
Dikme Köyü : 1012
Dil Devrimi : 782
Dilamber Dağı : 1116
Dimetoka Kazası : 868
Dimitrof : 1000
DİSK : 960,995,997,998,1119,1196,1241
Divriği : 1141
Diyarbakır : 644,649,716,741,772,1011,1116,1117, 1119,1132,1148
Doğu Almanya : 743,998,1081,1156
Doğu Anadolu : 609,812,1021,1022,1114
Doğu Karadeniz : 799
Drama : 868
Dusseldorf : 894
Duverger : 796
Dündar Taşer : 1095
Dünya İşçileri ve Beynelmilel Komünist Bayramı : 999
Düyunu Umumiye : 605

– E –

E. Akıp Aksaç (Kırşehir) : 1178,1269,1270
Ecevit Hükümeti : 953,963,970,971,973,974,1061, 1133,1135,1138-1142,1155,1164,1186,1235, 1256,1268
Ecevit İktidarı : 1235,1256
Edirne : 646,649,827,830,868,1150
Edirne Eğitim Enstitüsü : 1233
Elazığ : 772,827,830,1016,1141,1144,1160
Elazığ Valisi : 967
Elbistan : 1141
Elmalı : 956
Emin Paksüt : 587,595
Emlak Kredi Bankası : 650
Emniyet Genel Müdürlüğü : 1012,1018,1033,1147
Emniyet Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanunu : 1157
Emniyet Genel Müdürü : 1164
Emperyalizm : 997,1265
Endonezya : 1050,1051
Enez : 868
Engels : 1076
Enis Akaygen : 1179
Enosis : 855,856,879,888,891,900,905,909
Epir : 867
Erbaa : 614,1233
Erdoğan Adalı (İstanbul) : 926,942,943,948,972,974, 976,989,992,993,1217,1240
Ereğli Demir Çelik : 1215
Ereğli Kömürleri ve Çelik Fabrikası : 752
Erenköy : 913
Erhard (Prof.) : 621
Erkenek : 649
Ermeniler : 937
Ernesto Gimenez Cabeliero : 997
Erzincan : 649,772,1258
Erzurum : 753,772,1003,1022,1023,1132
Esat Çağa : 563-565,568,571,573,586,601,602,629-631,638,659,660,665,666,683,688,691,697,698, 729,730,754,756,757,760
Esat Mahmut Karakurt : 623
Eskihisar Köyü : 649
Eskişehir : 611,649,967
Et ve Balık Kurumu Umum Müdürlüğü : 772,775
Ethem Menemencioğlu : 832-834
Etibank : 619
Etiler : 1105,1264
ETKO : 1232
Etniki Eterya : 867

– F –

Fahri Çoker : 919
Fahri Dikirer : 729
Fahri Korutürk : 1118
Fahri Özdilek : 835,842
Falanj : 1202
Faruk Işık (Van) : 762
Faruk Kınaytürk (Burdur) : 905
Faruk Sükan : 1232
Fas : 890
Faşist : 612,890,966,996,997,1002-1004,1068,1069, 1077,1105,1131,1132,1138-1141,1164,1166, 1169,1176,1180,1202,1241,1248,1254,1276

Faşizm : 633,937,949,968,996,997,1002,1023,1067, 1068,1070,1130,1139,1140,1142,1165,1202, 1226,1242,1270,1276,1277
Fatih : 1231
Fatih Ormanı : 1046
Fazıl Küçük : 858,917
Fehmi Alpaslan : 748
Ferhat Tüysüz : 1047
Feridun Cemal Erkin : 857
Fethi Çelikbaş : 617,665,678,687,690,696,698,728, 731,738,746,750,752,754,756
Fethiye : 649
Fevzi Çakmak : 1231
Fevzi Özer (Muğla) : 1233,1275
Fırtına Birlikleri : 1035
Fikir Kulüpleri : 1166
Fikir Kulüpleri Federasyonu : 1177
Fikret Gündoğan : 1206,1207,1211
Fikret Turhangil (Ağrı) : 754,762,776,835,836, 842,854
Filistin : 1241
F.K.Ö. : 1090
Florya : 1257
Franko : 1070,1130
Fransa : 695,705,743,821,825,831,832,1071,1098, 1156,1157,1163,1195,1201,1248,1249,1253,1261
Fransız Ansiklopedisi : 612
Fransız Demokrasisi : 1107
Fransız, Fransızlar : 566,633,604,796,1145,1205
Fransız Hükümeti : 705
Fransız İhtilali : 612,633
Führer : 996

– G –

Gana : 778
Garantör Devlet : 894
Garbî Avrupa : 662
Garzan : 715,740
Gaziantep : 1234,1259
Gaziantep Hapishanesi : 969
Gediz : 1048
Gelir Vergisi : 641
Gelir Vergisi Kanunu : 653
Genç Ülkücüler Derneği : 1035
Gerze : 649
Giresun : 649,809
Gover Adası : 868
Göbels (Dr.) : 997
Gölcük Tersanesi : 578
Göle : 1012
Gösteri Yürüyüşleri Kanunu : 1247
Güllüce : 956
Gültepe Camii : 1046,1047
Gümrük ve Tekel Bakanlığı (Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti) : 620,734,736
Gümrük Vergisi : 682,683,744
Gümülcine Sancağı : 868
Günaydın Gazetesi : 1148
Güney Afrika : 890
Güney Amerika : 1108,1253
Güneydoğu Anadolu : 1021,1022,1114
Gürbulak : 1012
Güven Partisi : 1084
Güvenlik Konseyi : 853,857,859,863,912

– H –

Haçlılar : 808
Hakkâri : 773,969,1112,1177
HAKKO : 1250
Haldun Menteşeoğlu : 1035,1036,1217,1265,1268-1275,1277
Halil Tunç : 919
Halkevleri : 945
Hallacı Mansur : 1272
Hamallar Derneği : 1012
Hamdi Özer : 920,1128,1134
Hamit Fendoğlu (Hamido) : 965, 966,969,1113,1241
Hans de Coster (Avrupa Konseyi Parlamentosu Başkanı) : 1053
Hariciye Vekâleti (Bkz. Dışişleri Bakanlığı) : .
Harvard : 1069
Hasan Ali Türker (Balıkesir) : 761,762,765,776,786, 806,815
Hasan Fehmi Güneş (Sakarya) : 920-922,983,1001, 1034,1036,1104,1106,1108,1110,1111,1119, 1120,1161,1170,1176,1177,1179,1181,1207-1209,1216,1235,1236,1273,1274
Hasan İldan : 1106,1108,1109,1144,1146,1150
Hasan Kangal : 757
Hasan Tan : 1061
Hatay : 649,888
Havana : 999
Hayrettin Erkmen (Giresun) : 1250,1251
Hayri Öner : 1162,1198
Hazım Dağlı : 660,678,714,733,740,746,765,785
Hazine : 592,608,670,672,803,891
Helenizm : 864,866-868

Hıfzı Oğuz Bekata (Ankara) : 902-909,911,915,917
Hıncak : 1100
Hikmet Savaş : 1010
Hilmi Fırat : 919
Hilmi Nalbantoğlu (Erzurum) : 988,989,997,1226, 1244,1268
Hilmi Onat (İzmir) : 762,776
Hindenburg (Cumhurbaşkanı) : 996
Hindistan : 778,820,821,825,828,832
Hititler : 568,1264
Hitler (Adolf Hitler) : 566,612,614,996,1068,1070, 1202,1254,1262
Hitler Almanyası : 1035
Hochi Minh : 1075
Hokaido Adası : 821,831
Hristiyan : 867,868,917,1200
Hristiyan Demokrat Parti : 1203
Hukuk Devleti : 1068,1105
Hükümet Başkanı : 853,856,1003
Hür-Genç : 1028
Hürriyet Gazetesi : 904,1088
Hüsamettin Çelebi : 919,980,989,990,993,1162, 1173,1174,1181,1191,1192,1195-1198,1231
Hüseyin Kalpaklıoğlu : 749,903-905,908,915,916
Hüseyin Keser : 1048
Hüseyin Nail Kubalı : 1071,1074,1075,1081
Hüseyin Öztürk (Sivas) : 920,921,925,926,1134, 1137-1139,1142,1143,1268-1271,1274,1275
Hüsnü Dikeçligil : 631,635,637,638,765,806,813

– I –

Iğdır : 1003,1008
Irak : 820,828,832,937,1081,1116
Irmak Hükümeti : 1256

– İ –

İCA : 669
İcra ve İflas Kanunu : 654
İç Anadolu : 637
İç Ticaret Genel Müdürlüğü : 672
İçişleri Bakanı : 564,966,1010,1012,1020,1033, 1034,1091,1092,1113,1114,1153,1154,1164,1177, 1178,1189,1194,1205,1208,1209,1233,1244, 1270,1271,1276
İçişleri Bakanlığı : 931,966,1012,1019,1032,1039, 1066,1089,1265
İçtüzük (Bkz. Tüzük) : 571,572,581-583,601,696, 731,836,838,918,920,921,924,925,926,1014, 1052,1054,1055,1074,1181,1182,1184,1185, 1205,1206,1208-1210,1243
İGD : 1196
İhsan Akpolat : 659,660,665,697
İhsan Hamit Tigrel : 581,836,838
İhsan Koçyiğit : 678
İhsan Sabri Çağlayangil (Bursa) : 601,761,765,776, 835,836,838-841,843,872,885,908,979, 1101,1104,1106-1112,1217
İkinci Cephe Hükümeti, İkinci Millî Cephe Hükümeti : 1020,1047,1081
İkinci Dünya Harbi : 591,605,612,638,820,869,890, 897
İkinci Gıyaseddin Keyhüsrev : 808
İkinci Meşrutiyet : 796,797
İktisadi Devlet Teşebbüsü : 742,749
İktisadi Devlet Teşekkülleri : 592,594,618,619,668, 699,715,
İl Duçe : 996,997,1105
İl İdaresi Yasası : 933
İlhan Arsel (Anayasa Profesörü) : 1001
İller Bankası : 651,830,831
İmam Hüseyin : 1272
İmar ve İskân Bakanlığı : 648,768,775
İmroz : 790,906,912,917
İngiliz (İngilizler) : 699,700,720,887,904,910,1018
İngiliz Demokrasisi : 1107
İngilizce : 598,1001
İngiltere : 628,735,821,825,828,831,832,855,889, 890,892,893,899,905,910,1018,1068,1195,1247, 1249,1253
İngiltere Hükümeti : 720
İngiltere Müstemleke Nezareti : 892
İnönü Hükümeti (İsmet Paşa Hükümeti) : 851,895, 903,917
İnönü Muharebesi : 870
İnsan Hakları Beyannamesi : 1000
İpraş (İpraş Rafinerisi) : 664,669,694-696,699-701, 708,728,732,744,751-753
İran : 662,754,866,898,937,981,1081,1103,1116, 1194,1252
İran Azerbeycan'ı : 898
İran Şahı : 1099
İrfan Özaydınlı (İçişleri Bakanı) : 1275
İrlanda : 998,1247
İskandinav : 1030
İskender Cenap Ege (Aydın) : 765,980,989-992,999, 1002,1025,1028,1063,1065,1104,1244
İskenderun : 683,727,1020
İslâm : 898,1128
İsmail İlhan : 925,1150,1153,1155,1205,1207,1208

İsmail Kutluk : 1023,1029,1034
İsmet İnönü (İnönü) : 564,857,870,871,871,889,894, 895,899-901,909-912,1079,1083,1115,1175, 1176,1180,1231,1234,1264
İspanya : 821,832,944,1130,1202,1247-1249,1253-1255,1279
İspanya komünist Partisi : 1254
İspanyol Kralı : 1254
İsrail : 611,641
İstanbul : 576,600,613,617,619,625,643,644,649, 652,664,690,727,739,751,850,868,887,890,898, 956,966,967,976,1008,1012,1016,1018,1029, 1035,1046,1047,1076,1117,1135,1136,1147, 1150,1153,1234,1258,1259,1267
İstanbul Belediyesi : 652
İstanbul Köprüsü : 957
İstanbul Rafinerisi : 664
İstanbul Üniversitesi : 826,965,967,1136
İstanköy : 869
İstatistik Umum Müdürlüğü : 815
İstiklâl Savaşı (İstiklâl Harbi) : 890,898
İsveç : 743,1254,1255
İsviçre : 600,897,1112
İsviçre Demokrasisi : 1107
İş Bankası : 1215
İş ve İşçi Bulma Kurumu : 573-575,577,587,621
İşletmeler Bakanı : 749
İtalya : 566,612,662,705,735,743,753,821,869,891, 1030,1098,1195,1201-1203,1254,1255
İtalya Ceza Kanunu : 1097
İtalyan (İtalyanlar) : 616,807,1105
İtalyan Barış Andlaşması : 862
İtalyan Faşist Hükümeti : 944
İzmir : 576,617,649,650,727,739,890,983,1035, 1059,1151,1231,1257,1258
İzmir Belediyesi : 651
İzmir Rafinerisi : 661
İzmit : 727,749,750,752
İzmit Rafinerisi : 707,716,736,753
İzzet Gener (Niğde) : 629-631,765,842,802

– J –

Jacoben : 1238
Jacobenler : 1239
Jandarma Genel Komutanlığı : 1012
Jandarma Genel Kumandanı : 1279
Japon : 632,640
Japon Milleti : 639
Japonya : 631,632,636,638,639,821,831
Jonhson (Başkan) : 882

– K –

Kaçakçılık Kanunu : 1101
Kadıköy İskelesi : 1259
Kadri Kaplan : 935,942-945,948,949,962,978,986, 989,1021,1024,1026,1031,1032,1050,1103, 1105,1127,1150
Kâğıthane Caddesi : 1047
Kağızman : 1003,1010
Kahramanmaraş (Maraş) : 978,1194,1232
Kaletavas : 649
Kamal : 1116
Kamboçya : 1201
Kâmran Erkmenoğlu (İzmir) : 1109,1243,1244,1272
Kanada : 742,821,828
Kanuni : 1120,1231
Kapıkule : 869,871
Kapitalizm : 1139,1231,1249
Kapitülasyonlar : 605,722
Karabük : 625
Karadeniz : 1063
Karadeniz Bölgesi : 767,773
Karafakioğlu (Prof.) : 969,1241
Karaköy : 662,699
Karamanoğulları : 782
Karpaklar : 790
Karpas Yarımadası : 888
Kars : 753,772,866,965,978,1003,1004,1006-1010, 1012,1016,1022,1023,1092,1132,1150,1160
Kars Eğitim Enstitüsü : 1010
Kasım Gülek : 885
Kasım Yapıcı (Millî Türk Talebe Birliği Genel Başkanı) : 1149
Katılımcı Demokrasi : 1204
Kâtip Çelebi : 1127
Kayseri : 640,649
Kayseri Üniversitesi : 971
Kâzım Karaağaçlıoğlu (Afyonkarahisar) : 1072,1074, 1162,1210,1217,1236
Kazım Orbay : 687
Keban Barajı : 957
Keles : 773
Kelsen : 1078
Kemal Cantürk : 919
Kemal R. Aksal (Petrol Dairesi Başkanı) : 675
Kemal Sarıibrahimoğlu : 1217,1237,1265
Kemalist : 1131
Kemaliye Köyü : 809
Kemalizm : 1239

Kenan Evren (Orgeneral, Genelkurmay Başkanı) : 1117,1150
Kenan Onat : 678
Kenedy : 879,882
Kenya : 778
Kermik : 740
Kıbrıs : 563,835-839,841,843-845,847-857,859-861, 864-866,869-871,871-884,886-900,902,904-908,912-915,917,982,1231
Kıbrıs Anayasası : 860,903,904,910
Kıbrıs Devleti : 907
Kıbrıs Hükümeti : 858,909-913
Kıbrıs Rum Hükümeti : 845,847,862
Kıbrıs Türkleri : 856,863,872,874
Kıbrıs Zaferi : 1080
Kınıf Ro Kıznıkto : 729
Kırıkhan : 649
Kırıkkale : 625,1046
Kırım Savaşı : 591
Kızıl Çin : 879,881
Kızılay : 1137,1138
Kızılçeşme : 643
Klasik Demokrasi : 1001
Klring Andlaşması : 681
Kocaeli : 1043
Kocamustafapaşa : 1048
Komünist Bloku : 874,876-879,882
Komünist Enternasyonal : 998,1054,1201
Komünist, Komünistler : 606,612,644,665,956-959,961,962,966,967,976,994,995,997,999, 1001-1003,1025,1028,1030,1031,1055,1059, 1063,1068,1069,1075,1077,1080,1094,1096, 1098,1104,1107,1118,1119,1131,1164,1166, 1169,1175,1176,1178,1200-1203,1225-1228,1230,1232,1241-1243,1245,1248,1278
Komünist Partisi : 1203
Komünizm : 566,939,949,954,958,959,963,964,966, 971,998,999,1002,1018,1054,1068,1069,1071, 1075,1077,1080,1081,1086,1094,1096,1098, 1119,1130,1143,1166,1167,1170,1180,1200, 1201,1227,1228,1242,1244,1258,1265,1276,1277
Kontenjan Grubu : 935,1067,1101,1103,1184
Konya : 649
Kore : 875,880
Kosova : 867
Kova : 1116
Köln : 807
Köy Bakanlığı (Köyişleri Bakanlığı) : 778,782-785, 787,808,815,820,821,825,828,829,1178,1197
Köy Enstitüleri : 570,602,626,636
Köy İşleri Bakanı : 833,1178
Köy ve Toplum Kalkınması Bakanı : 773
Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü : 967
Kredi ve Yurtlar Kurumu : 1027
Kruçev : 1201
Krupp : 638
Krupp Fabrikası : 638
Kuran : 1079
Kurtalan : 715,740
Kurtuluş Savaşı : 978,1111,1116,1126
Kuvai Seyyare : 1117
Kuyruklu Kürt : 1144
Kuyucak Köyü : 1012
Kuzey Afrika : 612
Kuzey Kore : 888
Kuzey Vietnam : 859
Küba : 859,877,879,882,999,1197,1226,1252,1253
Kültür Denemeleri : 810
Kürdistan : 1231
Kürt, Kürtler : 1076,1080,1099,1100,1115,1148,1249
Kürtçe : 1115,1117,1160
Kütahya : 649

– L –

La Haye : 862
Laik : 949-951,1141,1175
Laiklik : 928,979
Lancaster : 628
Latin Amerika : 1253
Laz : 1100
Lebit Yurtoğlu (İzmir) : 764,815,830,831,833,834
Lefkoşe : 913
Lefkoşe Hükümeti : 894-897
Lenin : 995,998,1000,1001,1076,1086,1091,1137, 1238,1241,1242,1262
Leninist : 1000,1090,1166
Leninizm : 1201
Leon Blum : 1205
Liberal : 606,996,1098
Lice : 649
Limni : 868
Lonca Teşkilatı : 640
London Times : 1067
Londra : 628,847-850,855,860-862,873,888,892,893, 903-905,907-909,912,915,917
Louis Blangui : 1001
Lozan : 867-869
Lozan Muahedesi : 869,870

Lübnan : 752,1200,1252,1279
Lütfi Doğan : 1120,1124,1126,1127
Lütfi Müfit Özdeş : 760
Lütfi Tokoğlu (Kocaeli) : 1071

– M –

M. Nuri Ademoğlu (Adana) : 762,776,973,1217, 1240,1242-1244
M. Şebip Karamullaoğlu : 1216
M. Tevfik Elmasyazar : 1180,1235
Macar : 1114
Macaristan : 998,1114,1200,1226
Macit Zeren : 726
Madanoğlu : 1095
Maden Kanunu : 987
Mağrip : 715
Mahir Kaynak : 1095
Mahmut Uyanık (Diyarbakır) : 1148
Makarios (Başpiskopos) : 850,858,860-864,871,888, 894
Makedonya : 869
Makina Kimya Endüstrisi Kurumu : 619,1063
Malatya : 649,772,1097,1141,1151,1233
Malatya Belediye Reisi (Bkz. Hamit Fendoğlu) : .
Malazgirt : 866,867
Maliye Bakanı : 589,602,607,608,622,646
Maliye Bakanlığı : 618-620,734
Mamak : 1038,1047
Manastır : 867
Manisa : 844
Mao : 1068,1137,1197,1201,1203,1241,1242
Mardin : 614,648,656
Marie Antoinette : 566
Marks (Marx, Karl Marx) : 998-1001,1076,1197, 1238,1262
Marksist (Marxist) : 994,995,1000,1071,1072,1080, 1090,1092,1093,1098,1166,1200,1201,1239
Marksist Demokrasi : 1001
Marksist Leninist Gençlik Birliği : 1166
Marksizm : 995,997,998,1068,1193,1201,1238,1239
Marmara : 867
Marmaris : 649
MaykılŞtrays : 599
MC Dönemi : 1004,1008-1010
MC Namara (Savunma Bakanı) : 1060
Mecidiyeköy : 1047
Megalo İdea : 867,890
Mehmet Akif : 636
Mehmet Ali Arıkan (Mardin) : 1055,1056,1180,1185, 1269,1270,1277
Mehmet Ali Demir : 608,648,765,781,830,831
Mehmet Bilgin (Bingöl) : 1057,1143
Mehmet Deniz : 1153
Mehmet Emin Durul (Denizli) : 762,776
Mehmet Feyyat (İstanbul) : 969,970,972,973,983, 1009,1011,1031,1057,1074,1095,1101,1110, 1165,1172,1175,1179-1182,1192,1195,1205
Mehmet Hazer (Kars) : 714,721,746,851,854,901
Mehmet Kılıç (Gaziantep) : 944,1166,1167,1215
Mehmet Ünaldı (Adana) : 571,572,629,658,696,697, 835,836,842,1209-1211,1213
Mehmet Yardımcı : 1135
Meis Adası : 869,887
Meriç : 868
Merkez Bankası : 1215,1228
Mersin : 732,1234
Mersin Rafinerisi : 707,716,736,739,749-753,755, 758
Meşrutiyet : 786
Mete Özder : 1048
Metin Toker : 919,1096
Mevlana : 808
Mısır : 876,879,880,883,979
Midilli : 868,871
Mihri Belli : 1077,
Mikado (Japon İmparatoru) : 639,640
Millet Partisi (M.P.) : 777,835
Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı : 577
Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilatı : 667
Millî Birlik Grubu, (M.B.G.) : 835,943-945,981,982, 1004,1025,1040,1103,1104,1134,1159,1182, 1225
Millî Birlik Komitesi : 691
Millî Cephe Hükûmeti (MC Hükûmeti) : 1079,1138, 1139,1146,1148,1149,1251
Millî Eğitim Bakanı : 1009,1230,1243-1244
Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekaleti) : 577,608, 792,810,966,1006,1008,1010,1040,1154,1155, 1197
Millî Güvenlik Kurulu : 1063,1158,1265,1270,1275
Millî İrade : 603,974,1181,1182
Milli İstihbarat Teşkilâtı (MİT) : 961,1059,1065, 1132,1164,1234
Millî Kurtuluş Savaşı : 1082
Millî Mücadele : 978,1191,1193
Millî Nizam Partisi : 1179
Millî Selamet Partisi : 1040,1052,1081

Millî Türk Talebe Birliği : 1035
Milliyetçi Hareket Partisi (M.H.P.) : 951,967,1035, 1046-1048,1052,1062,1079,1095,1100,1106, 1123,1146-1148,1226,1230,1234,1241, 1258,1269
Mimar Sinan : 1231
Mirdal (Dr.) : 596
Misak-ı Millî : 1099
Mişon De Paledo : 729
Mobil, Mobil-gaz : 662-664,670,699,716,719,740, 742,746,751,758,759
Moğolistan : 743
Mora : 867
Moskoflar : 876
Moskova : 892,999,1148,1228
Mösyö Payo : 1112
M.T.A. : 742,749
Muammer Aksoy : 749,755
Muammer Obuz : 760
Muğla : 649,663
Muhammed Hamdi Efendi : 1127
Muharrem Tokcan : 1004
Muhiddin Güven : 648
Mukbil Abay (Konya) : 1172,1179,1217,1237
Musaddık : 754
Mussolini : 997,1035,1070,1254
Mustafa Çelik (Afyonkarahisar) : 1057
Mustafa Özer : 631,656,657
Mustafa Yaşar : 1063
Mustafa Yılmaz İnceoğlu : 629,631,652
Muş : 644,772,1153
Muzaffer Demirtaş (Konya) : 945,1054,1250,1251
Mümtaz Tarhan : 810
Müslüman : 890,1072,1128

– N –

Naci Cidal (Hakkâri) : 1273,1274
Nadi Up : 729
Nail Kubalı : 1183,1240,1242,1244
Napolyon : 1238
Nasır : 883
Nasyonal Sosyalist : 1179
Nasyonal Sosyalist Doktrini : 1036
NATO : 571,597,616-618,622,855,873,875-877,879-881,886,890,956,995,1064,1065
NATO Konseyi : 861
Nazi : 1036
Nazi Almanyası : 1202
Nazi Partisi : 996
Nazi Rejimi : 612
Nazif Cumhuk : 678
Nazizm : 633
Necdet Güçlü (Dr.) : 1047
Necip Danışoğlu (Rize) : 762,777
Necmettin Sadak : 909
Nejat Sarlıcalı (Balıkesir) : 977,1056,1112,1172, 1175,1177,1198-1208,1213-1217,1243,1255, 1272,1273
Nermin Abadan Unat : 1198,1205
Nesimî : 1272
Neşet Çetintaş : 615,660,698,765,777
Neuss : 894
Nevşehir : 649
Nevzat Sengel : 660,719,746
New York : 667
Niğde : 649,827
Nihat Erim : 860,912,1266,1268,1269
Nihat Erim Kabinesi : 1078
Nihat Pasinli : 830
Nijerya : 778
Nikaragua : 881
Nine Hatun : 876
Niyazi Ağırnaslı : 564,581,583,595,598,611,839, 889,890
Niyazi Muto : 729
Niyazi Ünsal (Erzincan) : 925,926,988-993,1057, 1062-1067,1124,1153,1155,1166,1167, 1171,1173,1182,1184,1185,1210,1233
Nizam ül Mülk : 1122
Nizamname (Bkz. İçtüzük) : .
Norveç : 1254,1255
Nuh Peygamber : 1171
Nurettin İl : 1116
Nurhan Artemiz (İzmir) : 1109,1175,1180

– O –

Oğuz Türkleri : 866
Ondördüncü Lui : 636
Oniki Ada : 869
Oral Karaosmanoğlu : 920
Orhan Çalış (Bolu) : 1056,1208,1209,1250,1251, 1272-1274
Orhan Öztrak : 1084,1089,1092-1094
Orleon Eyaleti : 821
Orman Kanunu : 654
Orta Anadolu : 645,653,768
Orta Asya : 866

Orta Doğu (Orta Şark) : 612,684,736,1200,1217, 1252
Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) : 976,1025, 1061,1062,1122,1233,1249,1256,1267
Ortak Pazar : 757
Ortanın Solu : 1079,1080
Osman Albayrak : 1206-1208,1217,1224,1227,1233-1236
Osman Bölükbaşı : 1179
Osman Gazi : 808
Osman Köksal : 872,878
Osman Saim Sarıgöllü : 631,656
Osman Tolun (Dr.) : 675,706,707,756
Osmanlı : 906
Osmanlı Devleti : 1122,1261
Osmanlı İmparatorluğu : 605,613,763,867,908,1011
Osmanlılar : 791
Oswald Moslay (İngiltere Faşist Partisi Başkanı) : 997
Ovacık Kazası : 788

– Ö –

Ömer Ergün : 624
Ömer Naci Bozkurt (Gümüşhane) : 920,945, 976,1034,1035,1036,1052,1162,1163,1165-1180,1214,1217,1236,1270
Ömer Ucuzal (Eskişehir) : 969-972,1002,1011,1014, 1018,1024,1027,1029,1034,1056,1073,1109, 1110,1135,1146,1155,1162,1172,1182,1196, 1205-1207,1209,1210,1213-1216
Örfî İdare : 1100,1166,1176,1177,1180,1235,1236, 1279
Örsan Öymen : 1271
Özaydınlı (İçişleri Bakanı) : 1062,1154,1155
Özgürlükçü Demokrasi : 1130,1190,1253

– P –

Pakistan : 778,820,898
Papagos (General) : 893
Papandreu : 866
Paris Komünü : 1001
Parlamento (Türk Parlamentosu) : 570,595,600,607, 608,617,622,660,814,829,837,840,857,919,922, 924,927,929,933,942,944,947,948,952,957,959, 963,974,981,987,1009,1011,1032,1044,1048, 1051,1064,1079,1085,1086,1094,1100,1117, 1121-1125,1132,1136,1149,1158,1159,1162, 1164,1181,1191,1194,1204,1220,1221,1224, 1225,1241,1242,1246,1247,1250,1261,1279
Pazarcık : 1141
Pazarcık Pastanesi : 965
Pekin : 1228
Petrol Kanunu : 660,663,665,666,669-677,679-683,685-689,692,697,698,700-705,707-711,713-718,720,722-724,726,731-737,739, 740,742,745,746,756-759
Petrol Nizamnamesi : 671
Petrol Ofisi : 661,663,668,669,713,717,720,723,726-729,739,744,749,750,755
Pire : 664
Plep : 566
POL-BİR : 1092,1156,1193,1197
POL-DER : 966,1013,1091,1092,1119,1154,1156, 1172,1193,1197,1228,1231,1232,1233,1235
Polis Vazife ve Salahiyat Kanunu : 968,1041,1268
Polonya : 743,998,1068,1075
Porsuk : 790
Portekiz : 1202,1248,1254
Pötürge : 788
PTT : 1045

– R –

Ragıp Üner : 631
Raif Eriş : 920,1157,1161,1162
Raman : 715,724
Raman Rafinerisi : 664
Rasim Hancıoğlu : 835,841
Rauf Denktaş : 858
Refet Rendeci : 1162,1191
Reichstag : 996
Reno Kliyoki : 729
Resmî Gazete : 676,677,679,680,693,711,746
Reşan : 741
Rızgari : 1116
Rifat Özdeş : 659,660,663,665,682,685,690,697,890
Rifat Öztürkçine : 623
Riyaset Divanı (Bkz. Başkanlık Divanı) : .
Rodos : 869,871
Roje Welfat Gazetesi : 1115,1116
Roma : 1105
Romahi : 1116
Romanya : 898,964,966
Roosewelt : 614
Ruhi Su : 1076
Rum Hükümeti : 846,910
Rum, Rumlar : 846,847,852,855-858,861,873,880, 890,894,896,898,899,902-904,906,917,982
Rumeli : 867,868

Rus : 566,641,1004,1194
Rus Çarlığı : 566
Rus Devrimi (Rus İhtilali) : 566,1086,
Rusya (Çarlık Rusya, Sovyet Rusya, Sovyetler Birliği) : 638,681,720,759,805,846,859,876, 879-882,887,889,898-901,995,998,1011,1068, 1070,1071,1075, 1081,1116,1126,1130,1164, 1170,1200,1201,1203,1232,1252,1253

– S –

Sabahattin Orhon : 712,722,746,831
Sadettin Demirayak (Aydın) : 1012,1014,1167,1176, 1177,1210
Sadık Aldoğan : 1179
Sadık Artukmaç : 754
Sadi Irmak : 1217,1237
Sadi Koçaş : 888
Sadi Somuncuoğlu : 1059
Sadrazam : 1012
Safa Reisoğlu : 919,1162,1163,1185,1191
Safahat : 636
Sağlık Bakanlığı : 772,1125,1215,1257
Sağmalcılar Cezaevi : 1047,1048
Sakarya : 649,790
Sakız : 868
Sami Küçük : 629
Samsun : 568,772,773,827
Sanayi Bakanı : 564,610,621,640,661,665,680,692, 693,697,698,708,709,718,720,721
Sanayi Bakanlığı (Sanayi Vekâleti) : 608,618,619, 660,665,666,678,679,681,694,696,701,710-712,715,722-729,739,746,772,1197
Sarıkamış : 1003,1004,1006,1007,1010
Sartur Oteli : 1007
Sedat Simavi : 904,1181
Selahattin Cizrelioğlu : 1217
Selahattin Özgür : 629
Selanik : 862,867,868
Selçuk : 1100
Selçuklular : 808
Selimiye : 868
Semendrek : 868
Serez : 868
Serik : 1141
Servibunu : 758
Seydişehir : 1019
Seyhan : 598
Sezai O'kan : 765,834
Shell : 662,687,688,699,716,719,720,740,741,746, 751
Sıddık Sami Onar : 1078
Sıhhiye : 1242
Sıkıyönetim Kanunu : 1236
Sırrı Atalay : 1144
Sıtkı Ulay : 565,884
Sibel Erkan : 1157
Siirt : 661,772,773,1119,1221
Silahlı Kuvvetler Komutanı : 1275
Silivri : 646
Silvan : 1117
Silvanka : 740
Sincan : 629
Sinei Millet : 1053
Sinop : 649
Sivas : 772,967,979,1008,1009,1012,1141,1144,1151
Siyasetname : 1122
Siyasi Partiler Kanunu : 1036,1090
Siyonistler : 1149
Soconi Mobil : 699
Son Havadis Gazetesi : 1100
Sosyal Demokrasi : 1080
Sosyal Demokrat : 1031,1203
Sosyalist : 606,997,1030,1097,1108,1175,1200
Sosyalist Devrim Partisi : 1092
Sosyalist Enternasyonal : 970,999,1030,1054,1055, 1108,1174
Sosyalizm : 997,999,1005,1070,1071,1108,1170
Sovyet Emperyalizmi : 1073
Sovyet Federasyonu : 1075
Sovyet Rusya, Rusya, Sovyetler : 681,846,859,876, 879-882,887,889,89,1068,1070,1071,1075, 1081,1116,1200,1201,1203,1232
Söke : 956
Sömbeki : 869
S.S. : 1035
St. Hilarion : 858
Stalin : 998,1068,1076,1197,1242,1262
Stutgart : 738
Suphi Batur : 658
Suphi Gürsoytrak : 660,701,737,738,742,744,746, 756,758,760,1104
Suphi Karaman : 629,1243
Suriye : 662,821,828,832,834,879,1081,1177
Süleyman Demirel (Demirel) : 972,973,984,997, 1028,1036,1053,1084,1106,1107,1135,1137, 1138,1140,1146,1147,1257,1258,1266,1270,1272

Süleyman Tuncel (İzmir) : 920,993,994,997,999-1002,1031,1055,1056
Sümerbank : 619,625
Sümerler : 568,1105
Sünnî : 1144,1249
Sünnilik : 1019
Süreyya Öner : 999
Süveyş Kanalı : 729

– Ş –

Şaban Demirdağ (Samsun) : 1053
Şafak : 1116
Şarkî Almanya (Bkz. Doğu Almanya) : .
Şebinkarahisar : 649
Şeker Şirketi Umum Müdürlüğü : 619
Şerif Tüten : 919,1173,1185,1198,1205,1217
Şevket Akyürek : 660,692,743,751,752
Şili : 1253
Şişli Örnektepe : 1046
Şurayı Devlet (Bkz. Danıştay) : .
Şükrü Saraçoğlu : 1169

– T –

Tahlweg : 868
Tahsin Banguoğlu (Edirne) : 631,642,866
Taksim Meydanı : 966,975,999,1076,1094,1115,1119,1177,1241
Taksim Mitingi : 1243
Talebani : 1177,1178
Tam Gün Yasası : 1221
Tandoğan Meydanı : 1133
Tanzimat : 637,639
Tarık Remzi Baltan (Zonguldak) : 888
Tarım Bakanı : 564
Tarım Bakanlığı : 598,770,771
Tariş : 1257,1257
Taşköprülüzade Hamdi Efendi : 1127
Taşnak : 1100
Tatar : 1100
Tatvan : 956
T.C. Ziraat Bankası : 770,830,831
Tekel : 625
Tekirdağ : 649
Teokratik : 1108
Tepeler : 1012
Tevfik Fikret : 1067
Ticaret Bakanı : 691,697,698
Ticaret Bakanlığı : 620,666,671,672,678,680,681,682,685,693,697,709-713,718,719,736,745,746,755,757,771,772,1197,1215
TİKKO : 998,1038,1250
Tito : 1000,1201
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu : 960,968,1268
Toplum Zabıtası : 1268
Toprak Reformu Kanunu : 1012
Toprak ve İskan Genel Müdürlüğü : 650
Torbalı : 956
Tosya : 890
TÖB-DER : 966,967,998,1006,1007,1009,1013,1036,1092,1113-115,1119,1196,1197,1228,1231,1232,1241
TÖS : 1166
Trabzon : 649
Trakya : 917
TRT : 933,959,969,997,998,1000,1025,1052,1053,1100,1127,1133,1151,1153,1154,1161,1195,1228,1245
Tuna : 867
Tunceli : 773,782,827,830,1160
Tunus : 890
Turhan Feyzoğlu : 1232
Turhan Kapanlı (Sakarya) : 865
Tuzluca : 1010
Tuzluçayır : 967
TÜM-DER : 1156,1160
Türk (Türkler, Türk Milleti, Türk Ulusu, Türk Halkı): 576,578,588,590,591,595,596,611,616,623,628,640,659,661,664,665,667,669,685,688,700,702,706,712,715-721,725,726,728,732-734,741,745,752,758-760,763,767,771,785,786,787,789,791,795,800,802,840,845-851,853-858,860,861,863,864,867,869,871,871-875,877-884,886-890,893,896-911,913,914,917,922,927,929,933,934,938,945-948,950,952,955,970,976,977,978,981-984,986,997,1001,1005-1007,1010,1018,1023,1050,1053,1054,1068,1077,1085,1092,1094,1099,1100,1110,1112,1115,1116,1120,1121,1123,1124,1126-1129,1131,1134,1137,1145,1147-1149,1151,1153,1157,1164,1165,1169,1171,1173,1177-1179,1191,1193,1197,1199,1204,1218,1225,1227,1228,1231,1232,1238,1239,1241,1245,1246,1249,1253,1262,1263-1265
Türk Bayrağı : 1177,1227,1258
Türk Ceza Kanunu (Ceza Kanunu) : 930,966,987,1096,1097,1246,1260,1268
Türk Demokrasisi : 1091,1107

Türk Devleti (Türkiye Devleti) : 581,893,899,919, 934,935,937,938,943,953,955,958,979,1029, 1032,1085,1087,1094,1103,1115,1117,1118, 1121,1294,1225,1227,1261
Türk Halk Kurtuluş Ordusu : 998,1039
Türk Halk Kurtuluş Partisi-C : 1039,1165
Türk Hükûmeti : 617,719,732,846,851,893,894,1169
Türk Kültürü Dergisi : 789
Türk Milliyetçiliği : 1165,1262
Türk Ordusu : 850,865,878,947,952,961,982,1010, 1077,1100,1117,1118,1157,1176,1177,1235,1266
Türk Petrol Ofisi : 719
Türk Standartları Enstitüsü : 968,1228
Türk Ticaret Kanunu : 717,724,732
Türkçe : 1076,1115,1116,1225,1227,1231,1249
Türk-İslâm : 1127
TÜRK-İŞ : 1005,1204
Türkiye : 563,572,574-576,578,581,586,588,591, 597,600,601,604,617-623,632,637,640,641, 646,654,663,665-667,669,670,674,675,680, 682,684-689,691,701-705,707,711,712,714, 716-719,722-724,726,731,733-735,737,738, 741-743,745-749,754,757,764,769,770, 772,775,786,787,790,792,799,801,804,805,807, 811,813-825,827-829,836,844,846,848,855- 857,859,860,863-866,868,872,878,880,882, 883,885-887,889-893,897-901,910,911, 913,915,932,937,938,949,958,960,961,963- 966,969,971,972,974,977,978,980-987,990, 991,994,996,998,1000,1002,1004,1005,1015- 1019,1022-1026,1029-1032,1034-1040,1044- 1046,1048,1050,1051,1054,1060,1063,1065- 1069,1071,1073,1075-1077,1081,1083-1088, 1090,1093-1096,1099-1101,1103,1107,1108, 1112,1115-1118,1120,1127,1129,1132,1134, 1135,1142,1143,1145,1146,1149- 1153,1156,1157,1165-1167,1177,1178,1180, 1194,1195,1197,1199,1200,1202-1204,1214, 1217,1231,1232,1238,1240,1245,1247-1255, 1258,1260,1261,1264-1266,1272,1276
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı : 904,981, 1181
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı : 1148
Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM, Meclis, Millet Meclisi, Büyük Millet Meclisi) : 572,573, 581,582,584-588,595-600,602,603,614, 616,623,624,627,629,630,633,642,644,652- 654,656,658,659,679,702,719,722,735,736,744, 759,777,786,816,828-830,836-841, 843,844,847-853,857,858,861,863,865, 871,884,888,889,893,904,906-908,911-913, 915,922,899,902,933,934,972-975,980, 994,995,1010,1014,1025,1028,1044,1047- 1049,1063,1076,1085,1086,1088,1100,1109, 1111,1120,1128,1134,1135,1155,1163,1181, 1184,1191,1192,1242,1268,1277
Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti : 683,980,1003,1005, 1013,1272
Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) : 670,673,676,703,705, 707,717,732,742,845,851,852,959,960,970,1013, 1014,1084,1085,1114,1158, 1195,1262,1267
Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu : 1166
Türkiye İşçi Partisi (T.İ.P.) : 891,1179,1180,1248
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu : 577
Türkiye Komünist Partisi (T.K.P.) : 998,1095,1115, 1166
Türkiye Kömür İşletmeleri Umum Müdürlüğü : 619
Türkiye Kurtuluş Ordusu : 1166
Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı : 619,659,660, 662,668-670,672-680,684,689,690,692,693, 699,700,701,706,708-711,715,717-721,725- 729,736,739-742,744-746,748-750,753,755
Tüzük (Bkz. İçtüzük) : 564,729,841,1113,1114, 1183,1211,1213

– U –

Uğur (Millî Eğitim Bakanı) : 1154,1155
Ulaştırma Bakanlığı : 771
Ulukışla : 791
Ulus Gazetesi : 1176
Ulusal Demokratik Cephe : 1251
Uluslararası Telgraf, Telefon Şirketi (İTT) : 1217
Urfa : 649,978
Uşak : 978,983
Uzak Doğu : 742

– Ü –

Üçüncü Milliyetçi Cephe : 1259
Üçüncü Selim : 811
Ülkü Ocakları : 1035,1105
Ülkü-Bir : 1049,1197
Ülkücü Gençler Derneği (Ü.G.D.) : 1028,1047,1048, 1147,1197
Ülkücü İşçiler Derneği : 1048
Ümraniye : 965,967
Üstün Kurtoğlu : 1064

– V –
Vakai Hayriye : 642
Van : 772,773,978,996,1107
Vatan Cephesi : 895
Vatan Partisi : 1092
Vehbi Ersü : 564,590,598
Versaille : 612
Veysi Yardımcı (Ağrı) : 629,630,762,777
Vezirköprü : 772
Vietnam : 859,1094,1156,1201,1226
Vietnam Savaşı : 1200

– W –
Walter Oil Company Firması : 687
Weimar Cumhuriyeti : 944
Weimer Anayasası : 566
Weimer Rejimi : 566

– Y –
Yakındoğu : 684
Yale Üniversitesi : 1069
Yanya : 868
Yarbay Cihangir : 1157
Yargıtay : 1042
Yassıada : 895
Yaşar Değerli (Savcı) : 1157
Yavuz : 1231
Yeni Türkiye Partisi : 587,713,854,914
Yenişehir : 673
Yerel İşler Bakanı : 1009
Yılma Durak : 1063,1064
Yiğit Köker (Ankara) : 1174,1211
Yorgi Değirmencioğlu : 729
Y.T.P. Grubu : 865
Yugoslavya : 1200,1201
Yunan Adaları : 886
Yunan Başbakanı : 862
Yunan Devleti : 846,893,897
Yunan Hükümeti : 847,862,863,864,873,874,876, 879,880,882,883
Yunan Ordusu : 894
Yunan, Yunanlılar : 616,807,845,846,855,856,862, 864,866-869,880-882,886,889,890,892-894,897,898,900,905,1004,1132,1169
Yunanistan : 576,685,853,855,856,861,862,864-866, 868-871-873,877,879,881,882,885-887,897, 898,900,904-906,910-913,915,1177
Yurt-Kur : 1228
Yurtlar ve Krediler Genel Müdürlüğü : 1273
Yusuf Çetin (Adıyaman) : 1250,1273-1275
Yusuf Ziya Ayrım (Kars) : 920,972,1002,1009-1014,1022,1092
Yüce Divan : 1275
Yüksek Hakimler Kurulu : 1043,1260

– Z –
Zeytinburnu : 600,643,1048,1147
Zeyyat Baykara : 919,920,925,926,935,975,988, 1020,1095,1192,1198,1216,1281
Zihni Betil (Tokat) : 1244
Ziraat Bankası : 645,646,697,830,831
Ziya Termen : 901,902,907,912,915,917
Zürich (Zürih) : 847-850,855,860-862,873,888,893, 902-905,907-909,912,915,917